АРХИВЪ

ЮГО-ЗАПАДНОЙ РОССІИ,

ИЗДАВАЕМЫЙ

КОММИССІЕЮ ДЛЯ РАЗБОРА ДРЕВНИХЪ АКТОВЪ,

состоящей при Кіевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генералъ-Губернаторѣ.

ЧАСТЬ ТРЕТЬЯ,

ТОМЪ V.

КІЕВЪ.

Типографія Акціонернаго Общества Н. Т. Корчакъ-Новицкаго.

1902.

Въ складѣ Коммиссіи продаются слѣдующія ея изданія:

		ЦѢНА.
1	**Памятники Коммиссіи:** т. I—II и III, въ двухъ книгахъ, изд. 1898 г.	4 р. — к.
	„ „ томъ IV, изд. 1859 г.	2 р. — к.
2	**Лѣтопись Величка,** т. IV, изд. 1864 г.	1 р. 25 к.
3	**Сборникъ лѣтописей,** относящихся къ исторіи Южной и Зап. Россіи, изд. 1888 г.	1 р. 50 к.
4	**Лѣтопись Самовидца** по новооткрытымъ спискамъ съ приложеніемъ трехъ малороссійскихъ хроникъ, изд. 1878 г.	2 р. — к.
5	**Сборникъ матеріаловъ** для исторической топографіи г. Кіева и его окрестностей, 1874 г., стр. 416	1 р. 50 к.
6	Планъ г. Кіева 1695 г.	1 р. — к.
7	Палеографическій Сборникъ, изд. 1899 г.	5 р. — к.
8	Матеріалы для исторіи Русской Картографіи, вып. I, изд. 1899.	5 р. — к.

Архивъ Юго-западной Россіи:

9	*Часть первая,* т. 2-й и 3-й. Матеріалы для исторіи православія въ Западной Украинѣ въ XVIII ст. Архимандритъ Мельхиседекъ Значко-Яворскій (1759—1771 г.). Изд. 1864 г. Оба тома вмѣстѣ	3 р. — к.
10	*Часть первая,* т. 5-й. Акты о подчиненіи Кіевской митрополіи Московск. патріархату (1620—1694 г.). Изд. 1872 г.	2 р. — к.
11	*Часть первая,* т. 6-й Акты о церковно-религіозныхъ отношеніяхъ въ юго-зап. Руси (1322—1648 гг.). изд. 1883 г.	2 р. — к.
12	*Часть первая,* т. 7-й Памятники литературной полемики православныхъ южно-руссовъ съ латино-уніатами въ XVI—XVII вв. Изд. 1887 г.	2 р. — к.
13	*Часть первая,* т. 9-й. Лиѳосъ, полемическое сочиненіе 1644 г.	2 р. — к.
14	*Часть 2-я,* томъ 2-й. Акты для исторіи провинціальныхъ сеймиковъ Юго-зап. края во 2-й половинѣ XVII вѣка Изд. 1888 г.	2 р. — к
15	*Часть третья,* томъ 2-й Акты о козакахъ (1679—1716 гг.). Изд. 1868 г.	2 р. — .

АРХИВЪ

ЮГО-ЗАПАДНОЙ РОССІИ,

ИЗДАВАЕМЫЙ

КОММИССІЕЮ ДЛЯ РАЗБОРА ДРЕВНИХЪ АКТОВЪ,

состоящей при Кіевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генералъ-Губернаторѣ.

ЧАСТЬ ТРЕТЬЯ,

ТОМЪ V.

КІЕВЪ.
Типографія Акціонернаго Общества Н. Т. Корчакъ-Новицкаго
1902.

Печатано по распоряженію Предсѣдателя Коммиссіи для разбора древнихъ актовъ.

Акты о мнимомъ крестьянскомъ возстаніи въ Юго-западномъ краѣ въ 1789 году.

Въ концѣ XVIII столѣтія политическій организмъ польскаго государства быстро приближался къ паденію, причины котораго лежали глубоко въ существѣ этого организма; онѣ ясно обрисовались уже въ XVII столѣтіи и продолжали развиваться въ теченіе двухъ столѣтій, не встрѣчая малѣйшихъ попытокъ къ ихъ устраненію. Причины эти привели къ гибэли государства, которое пало собственною тяжестью, потому только, что внутренній строй его сдѣлалъ дальнѣйшее существованіе его невозможнымъ. Главною и основною причиною разложенія польскаго государства послужилъ сословный строй его, сосредоточившій всѣ функціи государственной власти исключительно въ рукахъ дворянъ. Конечно, и при такомъ строѣ, хотя и тягостномъ для не-дворянскаго населенія края, дворяне могли бы, если бы обладали бо́льшимъ политическимъ развитіемъ, создать, подобно Венеціи, если не очень могущественное, то, по крайней мѣрѣ, гарантированное по отношенію къ внѣшнимъ обстоятельствамъ и сколько нибудь прочное государство. Но въ Польшѣ дворянство оказалось лишеннымъ не только политическаго развитія, но простого инстинкта, необходимаго для пониманія хотя бы только интересовъ своего сословія. Послѣ упорной, хотя медленной, борьбы съ монархическою властью, дворяне захватили всѣ атрибуты этой власти, оставивъ королямъ лишь почетное представительство своей республики, безъ всякой власти и права иниціативы; другія сословія края были лишены всякаго участія въ общественныхъ

дѣлахъ, а огромная масса земледѣльческаго сословія была порабощена безусловно въ пользу дворянъ. Овладѣвши государствомъ, дворяне смотрѣли на него, какъ на свою собственность, какъ на источникъ своихъ правъ и доходовъ, но не считали нужнымъ заботиться о его сохраненіи и дать ему сколько-нибудь прочную организацію; напротивъ того, они, уклоняясь отъ всякихъ обязанностей и ревниво защищая то, что они называли „шляхетскою вольностью“, разрушили одно за другимъ всѣ необходимыя для существованія государства учрежденія. Исполнительная власть была совершенно разрушена; администраціи и ея органовъ не существовало, или они были совершенно призрачны. Судебные приговоры исполнялись частными усиліями заинтересованныхъ лицъ. Характернѣе всего было отношеніе къ финансамъ и военной силѣ. Дворяне считали главнымъ иммунитетомъ своего сословія освобожденіе отъ уплаты всякихъ податей, прямыхъ и косвенныхъ, между тѣмъ они владѣли главною массою территоріи и населявшаго ее народонаселенія. Скудные доходы государства состояли изъ податей и пошлинъ, оплачиваемыхъ мѣщанами, но при безпошлинномъ провозѣ товаровъ для личнаго употребленія дворянъ, доходъ этотъ быстро погасъ, и торговая и промышленная дѣятельность городовъ совершенно почти зачахла. Другой источникъ дохода составляли государственныя имѣнія, такъ называемыя староства и державы, но методъ управленія этими имѣніями доставлялъ въ казну едва 25% настоящаго дохода: староства раздавались въ видѣ награды, или, точнѣе, по мѣрѣ вліянія отдѣльныхъ лицъ, въ пожизненное владѣніе шляхтичамъ; такой староста былъ обязанъ уплачивать въ казну только четверть дохода (quartam), остальнымъ же пользовался самъ по праву. Наконецъ, незначительный доходъ казна получала отъ немногочисленныхъ государственныхъ оброчныхъ статей (соляныя копи и т. п.). Только въ случаѣ крайней необходимости правительство обращалось къ дворянству съ просьбою помочь общественному горю добровольною складчиною. Складчины такія (подымное, subsidium charitativum etc.) разрѣшались сеймами

весьма рѣдко, неохотно, на опредѣленную лишь потребность, и взыскивались крайне вяло и неаккуратно. Конечно, при такомъ финансовомъ строѣ казна всегда была пуста. Не доставало денегъ на уплату жалованья войску, на содержаніе крѣпостей, вооруженіе и т. д.—результатомъ этого были военныя конфедераціи, самовольное оставленіе службы офицерами и солдатами, захватъ ими государственныхъ имѣній для взысканія неуплаченнаго жалованья,—слѣдовательно, полное разстройство военной дисциплины и невозможность окончить любую начатую военную кампанію. Но это неустройство войска, зависѣвшее отъ скудости финансовъ, не было единственнымъ недостаткомъ военнаго дѣла въ Польшѣ. Шляхетское сословіе постоянно заявляло опасеніе, что регулярное войско можетъ послужить королю орудіемъ для расширенія своей власти и введенія, какъ тогда говорили, „absolutum dominium“. Вслѣдствіе этого всякая попытка со стороны короля, клонящаяся къ усиленію или упорядоченію военныхъ силъ, вызывала бурю въ средѣ шляхетскаго сословія и протесты сеймовъ, иногда крайне оскорбительные для трона. На такую реакцію наткнулся Владиславъ IV въ 1646 г. Еще рѣзче выразилась она при Августѣ II въ 1715—1717 годахъ; король этотъ, желавшій дѣйствительно сокращенія шляхетской анархіи и расширенія королевской власти, ввелъ въ предѣлы Польши, подъ благовиднымъ предлогомъ, свою саксонскую армію. Немедленно на всемъ протяженіи государства поднялась шляхетская вооруженная конфедерація (извѣстная подъ именемъ Тарногродской) и послѣ двухлѣтней войны, при посредствѣ князя Долгорукаго, посланника Петра I, принудила короля заключить условія, по которымъ онъ не только обязался вывести изъ Польши саксонцевъ, но долженъ былъ согласиться уменьшить регулярную польскую армію на половину (17,000 вмѣсто бывшаго комплекта 36,000)[1]. Это постановленіе было утверждено сеймомъ 1717 года,

---

[1]) Dziennik konfederacji Tarnogrodzkiej. Poznań, 1841. стр. 256—258. Volumina Legum, т. VI, стр. 113 и слѣдующія.

какъ обязательный законъ. Такимъ образомъ, разрушивши администрацію и финансы, шляхтичи лишили свое государство военной силы и свели ее на степень, далеко несоразмѣрную съ пространствомъ и народонаселеніемъ этого государства. Случилось это въ то именно время, когда многія сосѣднія государства старались путемъ введенія правильнаго управленія, упорядоченія финансовъ и развитія военнаго дѣла, снискать возможную силу и занять подобающее политическое значеніе. Среди этихъ развивающихся и съ каждымъ днемъ усиливающихся государственныхъ организмовъ, шляхетское государство играетъ роль настоящаго больного человѣка; оно держится еще около столѣтія благодаря лишь силѣ инерціи, но несомнѣнно, что зданіе это должно разрушиться при первомъ сколько-нибудь серьезномъ толчкѣ. Анархическое положеніе шляхетской республики, крайне опасное для всякаго государства, осложнялось еще въ Польшѣ этнографическимъ составомъ ея населенія. Болѣе чѣмъ $^2/_3$ государства заселено было народонаселеніемъ не польскимъ: въ прусскихъ провинціяхъ Польши господствовало нѣмецкое, протестантское населеніе; сѣверныя области В. К. Литовскаго заняты были: Жмудью, Литвинами и Латышами (въ польской Лифляндіи), наконецъ, въ составъ Польши входили обширныя провинціи западной и юго-западной Руси съ населеніемъ бѣло-и малорусскимъ. Конечно, при такомъ разноплеменномъ населеніи государства и при численныхъ отношеніяхъ, крайне невыгодныхъ для господствующей народности, всякій политически развитой правящій классъ понялъ-бы, что для сохраненія цѣлости государства необходимо предоставить подчиненнымъ народностямъ широкія гарантіи, обезпечивающія ихъ культурныя и историческія особенности и свободное развитіе ихъ національныхъ началъ, что такой только образъ дѣйствія могъ бы привязать гетерогенныя народности къ общему государству и вызвать съ ихъ стороны искреннее содѣйствіе при каждой исторической коллизіи. Но такого политическаго такта польское дворянство не проявило; оно употребило всевозможныя усилія для того, чтобы ассимилировать съ собою дворянскіе

слои подчиненныхъ народностей и, достигнувъ этой цѣли, сочло дѣло ополяченія оконченнымъ. По мнѣнію шляхты, она исключительно составляла народъ, народныя же массы были созданы лишь для исполненія приказаній шляхты и не должны были приниматься въ разсчетъ при политическихъ и общественныхъ соображеніяхъ. Крупный взрывъ народнаго протеста, случившійся въ южной Руси въ половинѣ XVII столѣтія и повлекшій за собою потерю нѣсколькихъ областей, не образумилъ дворянскаго сословія. Оно не измѣнило своего образа дѣйствій и продолжало навязывать насиліемъ свои взгляды религіозные, сословные и національные жителямъ не польскихъ областей. Результатомъ этого образа дѣйствій было полное отчужденіе всѣхъ не-дворянскихъ классовъ общества отъ государственныхъ интересовъ и симпатіи ихъ къ другимъ государственнымъ организмамъ, въ которыхъ всѣ или нѣкоторыя черты ихъ національнаго быта пользовались бо́льшимъ уваженіемъ. Это настроеніе народныхъ массъ проявляется, смотря по мѣсту и обстоятельствамъ, то болѣе активно (какъ въ гайдамацкихъ движеніяхъ на Украинѣ), то болѣе пассивно—въ видѣ полнаго индифферентизма къ судьбѣ своего государства. Въ полномъ разслабленіи государственнаго организма просуществовала Польша до конца третьей четверти XVIII столѣтія. Это время, извѣстное подъ названіемъ „времени Саксонцевъ“, оставило въ памяти дворянскаго сословія воспоминанія, какъ время самаго большаго развитія такъ называемой „золотой шляхетской вольности“, т. е. время, когда дворяне пользовались самымъ цвѣтущимъ благосостояніемъ и самымъ безконтрольнымъ произволомъ. Если по временамъ высказывались рѣдкія мнѣнія, сѣтовавшія о господствовавшей анархіи, то они замолкали въ виду страннаго афоризма, пріобрѣвшаго большую популярность среди шляхетскаго общества: „Польша стоитъ крѣпко именно потому, что поддерживается анархіею“[1]).

Это благоденствіе и безпечность дворянскаго сословія были непріятно встревожены въ 1772 году первымъ раздѣломъ Польши.

[1]) „Polska mocno stoi, bo stoi nierządem“.

Внутреннія смуты, возникшія въ Речипосполитой, подали поводъ тремъ сосѣднимъ державамъ къ политическому вмѣшательству въ ея дѣла, результатомъ котораго была потеря нѣсколькихъ крупныхъ областей и протекторатъ надъ остальнымъ государствомъ. Ясно было, что дни Речипосполитой сочтены, если она не приметъ энергическихъ мѣръ для своего спасенія и не проведетъ съ возможною быстротою реформъ, которыя обновили бы ея разлагающійся политическій организмъ. Мысль о необходимости реформъ стала мало-по-малу распространяться среди дворянскаго сословія и привела въ 1788 году къ созванію такъ называемаго четырехлѣтняго сейма (1788—1792), которому предстояло пересмотрѣть и видоизмѣнить основные законы государства. Эта задача, весьма трудная уже по самому существу своему, требовала, въ виду весьма невыгодныхъ внѣшнихъ условій, особеннаго такта, терпѣнія, сдержанности и значительнаго политическаго развитія и подготовки со стороны депутатовъ, входившихъ въ составъ сейма. Но депутаты, собравшіеся на сеймъ, были, за малыми исключеніями, совершенно лишены этихъ качествъ: они не только не имѣли яснаго представленія о характерѣ и цѣли небходимыхъ реформъ, но не признавали никакихъ правилъ парламентарной дисциплины и относились къ предлагаемымъ для обсужденія вопросамъ, повинуясь исключительно или минутному нервному увлеченію, или личнымъ разсчетамъ и связямъ. Вслѣдствіе отсутствія политической подготовки депутаты стали тормозить засѣданія сейма и упразднили возможность всякой программы въ обсужденіи законодательныхъ вопросовъ. Каждый вопросъ, предложенный для обсужденія, не только затягивался безконечными преніями вслѣдствіе того, что мнѣнія депутатовъ не были раньше ими продуманы, но среди преній каждый депутатъ считалъ себя въ правѣ ставить новые, къ дѣлу не относящіеся вопросы и настаивать на ихъ обсужденіи; многіе требовали голоса для того, чтобы говорить длинныя, совершенно не нужныя рѣчи, относившіяся или къ вопросамъ уже рѣшеннымъ, или просто ни къ чему не относившіяся и заключавшія лишь поздравленія сейма

за его почтенные труды или панегирики знатнымъ лицамъ [1]). Такимъ образомъ характеристическою и преобладающею чертою четырехлѣтняго сейма былъ образцовый обструкцiонизмъ, правда не умышленный и не вытекавшiй изъ злоупотребленiя парламентарною тактикою, но невольный, зависѣвшiй отъ слабой степени политическаго развитiя членовъ сейма. Безпорядокъ засѣданiй сейма усиливался еще болѣе вслѣдствiе того, что вниманiе его безпрестанно отвлекалось отъ основныхъ законодательныхъ задачъ текущими вопросами внѣшней и внутренней политики; вопросы эти, сильно волновавшiе страсти, и отвлекали постоянно занятiя сейма отъ его законодательныхъ трудовъ.

Въ самомъ началѣ сейма одинъ изъ такихъ текущихъ вопросовъ,—вопросъ объ отношенiи къ сосѣднимъ государствамъ, занялъ всецѣло вниманiе сейма и волновалъ его въ теченiе почти всего времени его существованiя, оказывая непосредственное влiянiе на направленiе и ходъ законодательныхъ занятiй и безпрестанно отвлекая отъ нихъ членовъ сейма. По этому вопросу сеймъ раздѣлился на двѣ враждебныя партiи: одна изъ нихъ, „королевская"-состоявшая изъ болѣе трезвыхъ и болѣе развитыхъ представителей, предлагала сохранить возможно добрыя отношенiя къ Россiи и закончить подъ дружественнымъ протекторатомъ этой державы предположенныя реформы, долженствовавшiя доставить въ будущемъ возможную силу разслабленному организму Речипосполитой; другая партiя, „прусская", или „патрiотическая", какъ она сама себя называла, поддавшись весьма искуснымъ обольщенiямъ прусскаго посланника Люкесини, требовала немедленнаго разрыва съ Россiею и заключенiя тѣсной дружбы съ Пруссiею, полагая, что послѣдняя охранитъ своимъ авторитетомъ дѣйствiя сейма. Среди пренiй, возникшихъ между двумя указанными партiями, король, отстаивавшiй союзъ съ Россiею, сказалъ очень искреннюю и продуманную рѣчь (въ засѣданiи 6 ноября 1788 года). Онъ указалъ въ рѣчи на дру-

[1]) Kalinka, Sejm czteroletni. Изданiе 4-ое. Краковъ 1895. I, 344, 529—530 и др.

желюбное настроеніе Россіи, на то, что держава эта не выразила никакого протеста противъ дѣйствій сейма, и предостерегалъ, что враждебное отношеніе къ Россіи можетъ вызвать серьезную опасность. Правда, сеймъ постановилъ усилить составъ своей арміи до контингента въ 100,000 человѣкъ, но пока онъ не обдумалъ средствъ, необходимыхъ для вооруженія и содержанія этой арміи, и она существовала лишь на бумагѣ; между тѣмъ Россія обладаетъ грозною военною силою, защищаться противъ которой Польша не имѣетъ возможности. „Притомъ, прибавилъ король, мы не должны забывать, что, въ случаѣ коллизіи, мы, весьма правдоподобно, можемъ встрѣтить самыхъ жестокихъ враговъ въ собственныхъ подданныхъ“ [1]). Эта рѣчь короля произвела совершенно неожиданное впечатлѣніе: всѣ серьезные, высказанные имъ мотивы въ пользу союза съ Россіею оставлены были безъ вниманія, но послѣдняя фраза подхвачена была общественнымъ мнѣніемъ и составила тему для толкованій совершенно неожиданныхъ. Вскорѣ среди сеймовыхъ депутатовъ и варшавскаго общества укоренилось убѣжденіе, будто русское правительство приняло мѣры дли того, чтобы поднять крестьянское возстаніе въ русскихъ областяхъ Речипосполитой и будто король знаетъ объ этомъ проектѣ и пользуется имъ, какъ угрозою для того, чтобы провести на сеймѣ свое мнѣніе. Уже на другой день послѣ того, какъ рѣчь была произнесена, предводители „патріотической“ партіи рѣшили послать къ королю депутацію, которая должна была, между прочимъ, потребовать, чтобы все наличное польское войско было отправлено въ Украину для усмиренія того крестьянскаго бунта, о которомъ упоминалъ король [2]). Хотя нѣсколько дней спустя оппозиціонная партія и смягчила редакцію этого требованія, но увѣренность въ существованіи крестьянскаго заговора глубоко засѣла въ убѣжденіи шляхтичей. Изъ Варшавы разсѣялась по русскимъ областямъ цѣлая стая тревожныхъ писемъ,

---

[1]) Kalinka, Sejm czteroletni. I, 260.

[2]) Тамъ, же стр. 264.

въ которыхъ сеймовые депутаты просили своихъ довѣрителей собрать на мѣстѣ и сообщить имъ всѣ свѣдѣнія о предполагающемся крестьянскомъ бунтѣ. Многіе корреспонденты откликнулись на эти вопросы. Правда, никакихъ точныхъ фактовъ по данному вопросу не имѣлось въ ихъ распоряженіи, но за то, при полномъ отчужденіи шляхтичей отъ крестьянской массы, при совершенномъ ея незнаніи и непониманіи, въ средѣ провинціальной шляхты прочно установилось убѣжденіе,—конечно, не безъ основанія,—что крестьянская масса проникнута глубокою противъ нихъ ненавистью. Основываясь на этомъ общемъ положеніи, многіе корреспонденты изъ провинціи присылали въ Варшаву отвѣты, исполненные весьма тревожныхъ общихъ соображеній, предположеній и догадокъ, которыя поддерживали тревожное настроеніе въ столицѣ и иногда доводили его до настоящей паники. Многіе корреспонденты усиливали тревогу bona fide, сами ее раздѣляя, другіе воспользовались смутою для того, чтобы пріобрѣсти репутацію горячихъ патріотовъ или снискать какую-либо личную выгоду. Вотъ нѣсколько примѣровъ такихъ провинціальныхъ извѣстій, которыя читались и обсуждались въ засѣданіяхъ сейма. Уже въ концѣ декабря (1788) читали въ сеймѣ донесеніе генерала Любовидскаго, командовавшаго частью войскъ, расположенныхъ въ Украинѣ, который доносилъ сейму, что имъ приняты нужныя мѣры надзора за крестьянами, наклонными къ бунту. Вслѣдъ за тѣмъ кн. Сангушко заявилъ, что онъ провелъ на Волыни нѣсколько дней, встрѣтилъ тамъ несомнѣнные признаки подготовляемаго бунта и слышалъ жалобы помѣщиковъ на то, что сеймъ не заботится объ ихъ безопасности, и потому онъ просилъ, чтобы три полка кавалеріи были направлены немедленно въ Волынское воеводство. Предложеніе Сангушка было поддержано многими депутатами и было отложено лишь вслѣдствіе заявленія генерала артиллеріи Феликса Потоцкаго, главнаго начальника войскъ, расположенныхъ въ южно-русскихъ областяхъ, который, выразивъ сомнѣніе въ правдивости тревожныхъ слуховъ, объявилъ, что онъ немедленно отправится лично въ Украину для того, чтобы

провѣрить ихъ достовѣрность. Уже 19 января (1789) онъ прислалъ сейму рапортъ изъ Острога, въ которомъ увѣрялъ, что всѣ извѣстія о бунтахъ не имѣютъ никакого основанія и что онъ не встрѣтилъ малѣйшаго ихъ признака.[1])—Но извѣстіе это не успокоило тревоги, тѣмъ болѣе, что въ сеймѣ существовала партія, руководимая гетманомъ Браницкимъ, желавшая во что бы то ни стало раздуть мнимую опасность для того, чтобы возвратить гетману ту военную диктатуру, которой онъ былъ лишенъ постановленіемъ одного изъ предшествующихъ сеймовъ. Въ засѣданіи 3 февраля читались частныя письма отъ ксендза Сѣраковскаго изъ Умани и отъ отставного генерала Курдвановскаго изъ Волыни, которые въ общихъ выраженіяхъ утверждали, что крестьяне готовятся къ бунту, собираются толпами во время праздниковъ, покупаютъ оружіе и произносятъ угрозы противъ дворянъ[2]). Письма эти взволновали сеймъ и вызвали предложеніе немедленно отправить все наличное польское войско въ Украину, а оттуда перевести въ Польшу всѣхъ городовыхъ козаковъ (т. е. придворныя милиціи, организованныя на свой счетъ мѣстными владѣльцами для охраны ихъ имѣній и придворной службы); только съ большимъ трудомъ удалось королю и болѣе спокойнымъ депутатамъ отклонить это предложеніе, указавъ, что невозможно предпринимать серьезныхъ государственныхъ мѣръ на основаніи частныхъ писемъ и что проектируемая мѣра, даже въ случаѣ существованія дѣйствительной опасности, скорѣе усилила бы ее, чѣмъ предотвратила. Новые два рапорта Феликса Потоцкаго (отъ 26 января и 6 февраля изъ Тульчина) отрицали не только существованіе всякаго волненія среди крестьянъ, но утверждали его полную невозможность: въ началѣ зимы выпало такое количество снѣга, что въ Украинѣ прекратилось всякое сообщеніе, дороги не проходимы, села совершенно разобщены и передвиженіе войскъ невозможно. — Подъ вліяніемъ раздраженія, вызваннаго оппозиціею,

---

[1]) Тамъ же, стр. 434—435, 436.

[2]) Тамъ же, стр. 437—440.

войсковая коммиссія (исполнявшая тогда функціи военнаго министерства), въ которой председательствовалъ гетманъ Браницкій, попыталась отдѣлаться отъ Потоцкаго; она отправила, помимо него, приказъ подвѣдомственнымъ ему генераламъ: Любовидскому, Ерличу и Дзержку, поручая имъ сосредоточить войска въ мѣстностяхъ, болѣе всего угрожаемыхъ бунтомъ, подвергнуть военному суду всѣхъ виновныхъ и слѣдить за настроеніемъ крестьянъ, для чего рекомендовала обратиться къ помощи еврейскаго населенія. Потоцкій, какъ кажется, понялъ цѣль этого распоряженія: онъ не подалъ просьбы объ отставкѣ и лишь въ письмѣ къ королю указалъ на неправильность дѣйствій войсковой коммиссіи, сносившейся помимо него съ его подчиненными, и на безнравственность пріема обращенія за свѣдѣніями къ евреямъ, которые, по его мнѣнію, воспользуются немедленно даннымъ имъ порученіемъ для преслѣдованія личныхъ выгодъ.[1]) Оппозиція попыталась еще разъ налечь въ сеймѣ на тревожное будто-бы настроеніе крестьянъ въ Украинѣ; въ засѣданіи 19 февраля прочитано было письмо, полученное изъ Чуднова отъ чиновника, завѣдывающаго таможенными сборами; онъ доносилъ, что въ границы Речипосполитой вступилъ полкъ русской конницы въ сопровожденіи большого обоза, нагруженнаго оружьемъ и другими боевыми припасами, и остановился въ имѣніи князя Потемкина, м. Смилѣ, и что вслѣдствіе появленія русскаго войска, крестьяне стали волноваться, произносить угрозы и припасать оружіе, что вслѣдствіе этого необходимо прислать въ Украину побольше войска и обязать помѣщиковъ слѣдить за крестьянами и отнять у нихъ оружіе. Письмо это, несмотря на успокоительные рапорты Потоцкаго, было подхвачено многими сеймовыми депутатами, и партія Браницкаго предложила призвать къ оружію общее ополченіе дворянъ. Но предложеніе это было слишкомъ легкомысленно и заносчиво. Болѣе умѣренные члены сейма указали на комическую сторону предложенія: смѣшно было на основаніи частныхъ писемъ призывать къ

---

[1]) Тамъ же, стр. 442—443.

оружію дворянъ всего государства противъ невѣдомаго врага и идти войною противъ собственныхъ крестьянъ, спокойно пребывавшихъ въ своихъ домахъ. Затѣмъ ясно было высказано предположеніе, что вѣсти о мнимомъ бунтѣ и возбуждаемая по этому поводу тревога служатъ лишь орудіемъ въ пользу личнаго честолюбія какихъ-то интригановъ. Оппозиція смутилась и замолчала [1]). Вообще тревожнымъ слухамъ въ сеймѣ перестали вѣрить и все дѣло готовившагося будто-бы крестьянскаго бунта причислили, какъ это и было въ дѣйствительности, къ числу неудачныхъ сеймовыхъ стратагемъ. Послѣдняя попытка въ этомъ направленіи—присланное изъ Житомира коллективное заявленіе, подписанное 60-ю дворянами Кіевскаго воеводства, извѣщавшее объ опасномъ настроеніи крестьянъ и требовавшее присылки войска,—не обратила на себя вниманія сейма и послѣ ея прочета сеймовый маршалъ заявилъ, что нужныя мѣры уже приняты, и безъ дальнѣйшаго обсужденія перешелъ къ дневному порядку [2]).—

Для успокоенія общественнаго мнѣнія, сеймъ счелъ нужнымъ поручить дѣло наблюденія и предотвращенія бунта какой-либо спеціальной институціи; но такъ какъ въ Польшѣ полиція и другіе административные органы вовсе отсутствовали, создать же ихъ вдругъ было трудно, то сеймъ придумалъ слѣдующую мѣру. Съ начала русско-турецкой войны русскія войска устроили въ границахъ Речипосполитой запасные магазины провіанта и скупали съ этою цѣлью съѣстные продукты въ юго-западномъ краѣ; мѣстные помѣщики, желая регулировать это дѣло, избрали въ каждомъ воеводствѣ изъ своей среды такъ называемыя провіантскія коммиссіи, которымъ поручили входить въ непосредственныя сношенія съ русскими военными властями, вести счетъ заказовъ, наблюдать за исправною доставкою припасовъ и служить посредниками при полученіи за нихъ денегъ. Сеймъ, обративъ вниманіе на существованіе этихъ коммиссій, постановленіемъ отъ 23 февраля 1789 г. перемѣнилъ ихъ назначеніе; онъ переименовалъ эти коммиссіи въ *„поряд-*

[1]) Тамъ же, стр. 446—451.
[2]) Тамъ же, стр. 470.

ковыя" и поручилъ имъ принять должныя мѣры для предупрежденія крестьянскаго волненія[1]). Къ постановленію сейма приложена была коммиссіямъ инструкція, состоявшая изъ 6 пунктовъ: 1) Коммиссіи должны придумать мѣры для собранія точныхъ свѣдѣній о предполагаемомъ бунтѣ и буде заговоръ дѣйствительно окажется, обдумать средства для предупрежденія вспышки. 2) Всѣ помѣщики обязаны доносить ближайшей коммиссіи или военной командѣ о замѣченныхъ ими признакахъ волненія, оказывать коммиссіи всевозможную помощь и предоставлять въ ея распоряженіе свои надворныя милиціи. 3) Коммиссіи должны провѣрять сообщенныя имъ свѣдѣнія и сообщать результаты своихъ изслѣдованій сеймовымъ маршаламъ. 4) Коммиссіи не должны выходить за предѣлы указанной имъ функціи. 5) Оружіе можетъ быть доставляемо изъ-за границы съ разрѣшенія лишь порядковыхъ коммиссій. 6) Помѣщики приглашаются сеймомъ смягчить по возможности участь крестьянъ и не возбуждать среди нихъ тревоги поспѣшнымъ вооруженіемъ[2]).

Вмѣстѣ съ этимъ сеймъ издалъ универсалъ о запретѣ ввозить оружіе изъ-за границы и распорядился отправить въ Украину нѣсколько отрядовъ войска[3]).—

Перечисленныя мѣры оказались совершенно достаточными для успокоенія поднятой тревоги: въ теченіе полутора мѣсяца въ сеймѣ прекращаются всякія свѣдѣнія и дебаты по поводу предполагаемаго бунта; вѣроятно, этимъ и закончился бы весь инцидентъ, если бы внезапно неожиданный, единичный случай не взволновалъ съ страшною силою общественное мнѣніе.

Въ восточномъ углу Волыни, въ нынѣшнемъ Ровенскомъ уѣздѣ, въ селѣ Неверковѣ жилъ богатый помѣщикъ Игнатій Вележинскій, ротмистръ народовой кавалеріи; ему принадлежало семь окрестныхъ селъ. Человѣкъ богатый и бездѣтный, Вележинскій со-

---

[1]) Тамъ же, стр. 451. Бродовичъ. Widok przemocy na słabą niewinność srogo wywartej, I; 9—10. Документъ № I, стр. 1—2.

[2]) Докум. № II, стр. 3—5.

[3]) Kalinka, l. c. 251—252. Докум. № III, стр. 6.—

держалъ домъ роскошно и имѣлъ многочисленную прислугу. Онъ обыкновенно набиралъ изъ своихъ селъ крѣпостныхъ мальчиковъ, давалъ имъ воспитаніе въ городахъ и затѣмъ переводилъ ихъ въ свою дворню. Въ числѣ воспитанныхъ такимъ образомъ „для собственной выгоды“ помѣщика мальчиковъ находились Самуилъ Раковичъ, лакей, и Семенъ Римарчукъ, рымарь (т. е. шорникъ); первый изъ нихъ писалъ и читалъ по-польски и по-нѣмецки, умѣлъ хорошо рисовать и играть на скрипкѣ; второй былъ также грамотенъ и изучилъ отлично свое ремесло. Вележинскій, по словамъ судебнаго слѣдствія, обращался съ ними ласково, положилъ имъ опредѣленное жалованье: первому 60 злотыхъ (9 руб.) въ годъ, второму 85 злотыхъ (около 13 руб.) и строго наблюдалъ за ихъ поведеніемъ: въ случаѣ незначительныхъ проступковъ онъ имъ дѣлалъ выговоры, въ случаѣ же болѣе крупныхъ отступленій наказывалъ ихъ розгами, но умѣренно, „по-отечески“. Какъ ни кротко было обращеніе Вележинскаго, молодые люди тяготились своимъ положеніемъ и обращались къ помѣщику съ просьбами отпустить ихъ съ своего двора на любыхъ условіяхъ, но встрѣчали рѣшительный отказъ; ожесточеніе въ душѣ ихъ развивалось постепенно и, наконецъ, послѣ одного изъ отеческихъ внушеній, они рѣшились отдѣлаться отъ пана убійствомъ. Устроивъ предварительно всѣ нужныя приготовленія, они, въ ночь съ 30 на 31 марта, привели свой умыселъ въ исполненіе; ворвавшись ночью въ спальню Вележинскихъ, они убили топорами помѣщика, его жену и, для сокрытія преступленія, перебили пять душъ женской прислуги. На другое утро они были арестованы, вслѣдствіе кровавыхъ пятенъ, оставшихся на ихъ одеждѣ, и заключены въ тюрьму. Луцкій гродскій судъ произвелъ подробное слѣдствіе, констатировалъ подробности преступленія и приговорилъ виновниковъ къ казни; преступникамъ покрыли руки паклею, облили смолою и сожгли, затѣмъ сняли со спины нѣсколько полосъ кожи, переломили ноги и затѣмъ обезглавили и четвертовали; части ихъ тѣлъ были развѣшены на висѣлицахъ въ разныхъ мѣстностяхъ Волыни. Луцкій судъ, послѣ подробнаго изслѣ-

дованія, удостовѣрилъ, что убійцы вовсе не имѣли сообщниковъ, а нѣсколько человѣкъ прислуги приговорилъ къ тѣлесному наказанію и сдачѣ пожизненно въ солдаты лишь за то, что они оказались нерадивыми и сонливыми, не узнали заблаговременно о намѣреніи убійцъ и не донесли объ этомъ господамъ, и во время совершенія преступленія не проснулись и не явились на помощь[1]).—

Это возмутительное дѣло, въ которомъ и убійцы и судъ какъ будто состязаются въ проявленіи жестокости, было, очевидно, послѣдствіемъ ненормальныхъ отношеній, вытекавшихъ изъ крѣпостного права. Аналогическія вспышки въ большемъ или меньшемъ размѣрѣ, при тѣхъ или иныхъ обстоятельствахъ, появлялись въ различное время и въ различныхъ мѣстностяхъ Речипосполитой; обыкновенно онѣ разсматривались какъ уголовныя преступленія и строго наказывались судомъ, но никому не приходило въ голову придавать имъ важное политическое значеніе. Въ данномъ случаѣ убійство Директоръ Вележинскихъ произвело необычное впечатлѣніе: не напрасно въ теченіе 4-5 мѣсяцевъ и въ сеймѣ, и въ столицѣ, и въ провинціяхъ толковали объ угрожающемъ крестьянскомъ возстаніи, принимали мѣры предосторожности и т. д. Все шляхетское общество было увѣрено, что бунтъ крестьянскій вспыхнулъ и что Вележинскіе пали лишь первыми его жертвами. Въ первые дни послѣ Неверковскаго убійства, молва о немъ распространилась съ неимовѣрною быстротою; болѣе близкіе сосѣди ѣздили или посылали въ Неверковъ узнать о происшествіи и немедленно разсылали о немъ письма во всѣ стороны. Констатируя фактъ убійства и не ожидая результатовъ судебнаго слѣдствія, они по личнымъ догадкамъ указывали виновниковъ преступленія: совершили люди невѣдомые,—пишетъ одинъ; преступленіе это совершили *пилипоны*[2]), которыхъ

---

[1]) Документъ № CXXI, стр. 201—216

[2]) *Пилипонами* или *маркетанами* называли коробейниковъ, съиздавна развозившихъ товары въ русскихъ воеводствахъ и въ Литвѣ и проникавшихъ даже въ Польшу. Это были старообрядцы, поселившіеся въ Черниговской и Могилевской губерніяхъ въ посадахъ: Добрянкѣ, Клинцахъ, Вѣткѣ и т. д.—Они достав-

арестовали съ повозками, нагруженными ножами,-передаетъ другой корреспондентъ. Житомирскій староста Илинскій, сообщая о гибели Вележинскихъ, утверждаетъ, что это первое проявленіе широко организованнаго заговора, который повсемѣстно вспыхнетъ къ празднику св. Пасхи, и что многіе заговорщики: священники и пилипоны, уже арестованы[1]). Паническій страхъ охватилъ все шляхетское общество въ русскихъ воеводствахъ, особенно на Волыни; многіе искали убѣжища въ укрѣпленныхъ замкахъ, перевозя туда свои семейства и болѣе цѣнное имущество; другіе бѣжали въ Польшу или за австрійскій кордонъ, распространяя по дорогѣ тревожныя вѣсти и выдавая измышленія своего страха за положительные факты[2]). Сложилась, такимъ образомъ, подъ впечатлѣніемъ паники цѣлая легенда о мнимомъ заговорѣ. Утверждали, что въ послѣднее время черезъ границу прослѣдовало болѣе 2000 повозокъ „маркетановъ", что повозки эти были нагружены оружьемъ: ружьями, пулями, порохомъ, ножами[3]), что маркетаны передаютъ деньги и оружіе священникамъ, у которыхъ останавливаются, а тѣ волнуютъ крестьянъ, что рѣшено заговорщиками начать истребленіе шляхтичей и евреевъ на Волыни, какъ въ странѣ, менѣе охраняемой войскомъ, и потомъ распространить возстаніе на другія русскія воеводства, что срокъ всеобщаго возстанія назначенъ будто въ ночь передъ святою Пасхою и что въ видѣ опыта лишь произведено нападеніе на дома Вележинскаго и совершено убійство Піотровскаго[4]); что заговорщики рѣшили выждать нѣкоторое время, пока лѣса покроются листвою и сами они успѣютъ организовать крупные отряды[5]).

ляли разныя произведенія русскихъ фабрикъ: красный товаръ, желѣзныя издѣлія, кольца, бусы и предметы домашняго обихода и т. п. (Бродовичъ, стр. 10—11).

[1]) См. № CXXII, стр. 216—218.

[2]) Kalinka, I, 478.

[3]) Среди другихъ товаровъ у маркетановъ дѣйствительно были карманные и кухонные ножи.

[4]) Маіоръ Піотровскій остановился на ночь въ корчмѣ близъ Острога, гдѣ былъ убитъ, повидимому съ цѣлью грабежа евреемъ—см. № CXXV, стр. 223.

[5]) Kitowicz. Pamiętniki, т. I, стр. 83—85. Авторъ, писавшій свои воспоминанія нѣсколько лѣтъ спустя, передаетъ ходившіе слухи съ полною вѣрою въ ихъ достовѣрность.

Немедленно послѣ убіенія Вележинскихъ тревожныя извѣстія полетѣли въ столицу. Уже 2 апрѣля получено было донесеніе отъ генерала кн. Любомирскаго изъ Дубна, въ которомъ онъ приписывалъ Неверковское убійство маркетанамъ и утверждалъ, что открытъ заговоръ священниковъ и крестьянъ, составленный съ цѣлью избіенія шляхты. Въ то же время волынскій воевода, кн. Сангушко, извѣщалъ короля, что повсемѣстно дворяне арестуютъ маркетановъ, какъ виновниковъ преступленія, и что они заявляютъ готовность вооружиться и спасти свою жизнь, хотя бы пришлось истребить всѣхъ крестьянъ и священниковъ. Кіевскій воевода Стемпковскій извѣщалъ короля, что многіе дворяне бѣгутъ за кордонъ, и что онъ, несмотря на крайнюю опасность, остается дома лишь потому, чтобы не усиливать всеобщей паники. Наконецъ, всѣ слухи о заговорѣ, пилипонахъ, священникахъ и т. п. повторила волынская порядковая коммиссія въ оффиціальномъ рапортѣ королю [1]).—

Во время полученія этихъ извѣстій засѣданій сейма не было; въ виду наступавшихъ праздниковъ они были отсрочены по 16 апрѣля. Не ожидая этого срока, король созвалъ на засѣданіе сеймовыхъ маршаловъ, предсѣдателя войсковой коммиссіи и остававшихся въ столицѣ депутатовъ Волынскаго воеводства и предложилъ обдумать мѣры для предупрежденія крестьянскаго возстанія; въ виду многочисленныхъ и единогласныхъ извѣстій, полученныхъ изъ Волыни, очевидно, и король, и сеймовый маршалъ Малаховскій, до того времени крайне скептически относившіеся къ извѣстіямъ о бунтѣ, поколебались и стали придавать имъ болѣе серьезное значеніе. На совѣщаніи рѣшено было принять слѣдующія предварительныя мѣры: отправлены были на Волынь военныя команды, числомъ до 2500 человѣкъ; войсковая коммиссія предписала генералу Феликсу Потоцкому разсылать по воеводствамъ военныя команды, поручить имъ зорко слѣдить за настроеніемъ населенія, арестовать всѣхъ безпаспортныхъ, особенно монаховъ и погонщи-

---

[1]) Kalinka, I, 472--473.

ковъ, пришедшихъ изъ-за границы, и, въ случаѣ безпорядковъ, немедленно являться на мѣсто, арестовать и допросить виновныхъ, препровождать ихъ къ начальству и сноситься съ порядковыми коммиссіями. Маршалы сеймовые послали приказъ гродскимъ судамъ, чтобы они немедленно судили виновныхъ, не ожидая сроковъ, назначенныхъ для судебныхъ засѣданій. Притомъ постановлено было успокоить дворянъ заявленіемъ, что всѣ необходимыя мѣры предосторожности приняты, и просить помѣщиковъ не раздражать крестьянъ взысканіемъ съ нихъ подати, которую обязались уплатить сами шляхтичи. Затѣмъ войску предписано вести себя скромно, не раздражать народонаселенія постоемъ и взысканіемъ продовольствія и не производить безъ суда взысканій и казней [1]).

Извѣстія, полученныя изъ Волыни, взволновали общественное мнѣніе въ столицѣ; публика повторяла эти извѣстія, прибавляя къ нимъ все новыя и новыя подробности. Разсказывали, что въ русскихъ воеводствахъ въ церквахъ, за царскими вратами, вездѣ устроены склады оружія, что все государство наводнено маркетанами, которые раздаютъ крестьянамъ ножи, что въ самую Варшаву ихъ проникло до 2000 [2]). Вотъ какими словами характеризуетъ тогдашнее настроеніе столичнаго общества польскій мемуаристъ Охоцкій, жившій въ то время въ Варшавѣ: „Слухъ о томъ, что украинскіе крестьяне приготовляются къ бунту, неизвѣстно откуда произошелъ, но, вслѣдствіе всеобщей паники, пріобрѣталъ все болѣе и болѣе довѣрія; подозрѣнія были обращены по преимуществу на уніатское духовенство, которое ни въ чемъ не было повинно, но сильно по этому поводу пострадало... Между прочимъ распространился слухъ, будто поймали нѣсколько десятковъ пилипонскихъ повозокъ, провозившихъ бочки, наполненныя ножами. Ножи эти странной формы, снабжены будто страшными зубцами и крючьями, придуманными для причиненія ужасныхъ страданій;

---

[1]) Kalinka. I 473—475. См. также № IV, стр. 7—8, V, стр. 9—10 и VI, стр. 11.
[2]) Kalinka, II, 473.

образцы этихъ ножей въ Варшавѣ вырѣзывали изъ бумаги и разсылали всюду; при видѣ ихъ дамы падали въ обморокъ, мужчины же искали утѣшенія въ венгерскомъ. Множество бумажныхъ изображеній этихъ страшныхъ ножей я самъ разослалъ въ провинцію. Тѣмъ не менѣе ни въ Варшавѣ, ни въ провинціяхъ никто не видѣлъ желѣзнаго подлинника этого орудія: въ Польшѣ говорили, что ножи были задержаны въ Литвѣ, въ Литвѣ указывали на Кіевское воеводство, здѣсь же не могли указать источника этого тревожнаго слуха[1]).

16 апрѣля возобновилась дѣятельность сейма. На первомъ же засѣданіи прочитаны были всѣ рапорты, письма и извѣщенія, касавшіеся крестьянскаго бунта, но оказалось, что въ нихъ не было никакихъ точныхъ фактическихъ данныхъ; документы эти заключали лишь догадки и предположенія или указывали, какъ на факты, на неосторожно произнесенныя крестьянами личныя угрозы или на допросы, снятые съ пристрастіемъ[2]). Тѣмъ не менѣе сеймъ, уступая общественному мнѣнію, издалъ 18 апрѣля постановленіе, носившее заглавіе: „Обезпеченіе общественнаго спокойствія"; постановленіе это предписывало: 1) чтобы русскіе купцы, торгующіе въ предѣлахъ Речипосполитой, запаслись паспортами отъ скарбовой коммиссіи или отъ ближайшихъ судебныхъ учрежденій; всѣ же маркетаны и пилипоны, не имѣющіе таковыхъ паспортовъ, равно какъ и монахи, священники и извозчики, прибывшіе изъ-за границы, должны въ двухнедѣльный срокъ оставить предѣлы Речипосполитой; послѣ же этого срока какъ военныя команды, такъ и частныя лица должны арестовать ослушниковъ. 2) Всѣ православные духовные, живущіе въ Речипосполитой, должны немедленно принести присягу на вѣрность королю и въ молитвахъ не поминать иноземныхъ монарховъ, а молиться за короля и Речьпоспо-

---

[1]) Pamiętniki Jana Duklana Ochockiego. т. I. стр. 297–298 См. также Бродовичъ, I, 93.

[2]) Kalinka, I, 476.

литую. Тѣ, кто не пожелаетъ принести присягу, должны будутъ потерять свои мѣста и удалиться за предѣлы государства[1]). Вслѣдъ за этимъ постановленіемъ скарбовая коммиссія (т. е. министерство финансовъ) приказала всѣмъ таможеннымъ чиновникамъ не пропускать через границу лицъ, не имѣющихъ паспортовъ, товары же купцовъ, снабженныхъ паспортами, осматривать на границѣ и не допускать ввоза оружія[2]).

Затѣмъ сеймъ вошелъ въ сношенія съ порядковыми мѣстными коммиссіями, предоставилъ имъ право призывать въ случаѣ нужды военныя команды, рекомендовалъ имъ употреблять по мѣрѣ возможности кроткія мѣры для успокоенія крестьянъ и возложилъ на нихъ обязанность заботиться о содержаніи арестантовъ. Вмѣстѣ съ тѣмъ отъ имени сейма изданъ былъ универсалъ ко всѣмъ жителямъ края; онъ призывалъ всякаго, кто узнаетъ что-либо о заговорѣ, доносить о томъ помѣщику или ближайшей военной командѣ, обѣщалъ даже соучастникамъ заговора помилованіе и награды, въ случаѣ если они донесутъ раньше, чѣмъ сами будутъ арестованы. Универсалъ, обращаясь къ крестьянамъ и желая ихъ успокоить, говорилъ: „Всякій хлопъ долженъ повиноваться своему пану; правило это освящено религіею и закономъ.... Мы надѣемся потому, что каждый подданный постарается, чтобы земля, которую онъ орошаетъ потомъ чела своего, не была обагрена его кровью“. Затѣмъ универсалъ предписывалъ судить заподозрѣнныхъ лицъ исключительно въ гродскихъ и земскихъ судахъ[3]).

Этими мѣрами сеймъ ограничился, предоставивъ остальныя заботы о предотвращеніи бунта мѣстнымъ порядковымъ коммиссіямъ, и занялся другими вопросами. Въ концѣ мая, когда тревога нѣсколько улеглась, сеймъ выдѣлилъ изъ своей среды особую коммиссію, состоявшую изъ трехъ сенаторовъ и девяти сеймовыхъ де-

---

[1]) См. № VII, стр. 12—14.

[2]) См № IX, стр. 16—18.

[3]) См. №№: X, стр. 18—19 и XI, стр. 20—21.

путатовъ. Коммиссія эта, получившая названіе „Депутаціи для слѣдствія надъ лицами, обвиненными въ бунтѣ“, должна была снестись съ порядковыми коммиссіями и гродскими судами, вытребовать къ себѣ лицъ обвиненныхъ, чинить имъ допросы, по выработанной программѣ, собрать свидѣтельства и каждое дѣло представлять съ своимъ заключеніемъ въ сеймъ для окончательнаго приговора [1]). Впрочемъ, дѣятельность этой сеймовой депутаціи не отвѣчала ея названію и цѣли, для которой она была назначена. Съ одной стороны, мѣстныя порядковыя коммиссіи успѣли себѣ выработать до времени назначенія депутаціи опредѣленный, тотъ или иной взглядъ на дѣло бунта; онѣ сосредоточили въ своихъ рукахъ всѣ дѣла, имѣвшія къ нему отношеніе, и многія изъ нихъ окончательно порѣшили. Съ другой стороны, одновременно съ назначеніемъ депутаціи возникло новое дѣло, которое было ей передано и на которомъ депутація сосредоточила исключительно свое вниманіе, забывъ первоначальное свое назначеніе. Это новое дѣло состояло въ слѣдующемъ. Въ сеймовомъ засѣданіи 21 апрѣля литовскій сеймовый маршалъ, князь Казимиръ Сапѣга, доложилъ нѣсколько писемъ, полученныхъ имъ изъ Литвы, обвинявшихъ слуцкаго православнаго архимандрита Виктора Садковскаго и подвѣдомственное ему православное духовенство въ томъ, что они подстрекаютъ крестьянъ къ бунту и отбираютъ втайнѣ присяги; извѣстія эти подтвердилъ владѣлецъ Слуцка, кн. Радзивилъ, на основаніи рапортовъ, полученныхъ имъ отъ управляющихъ имѣніемъ [2]). Вслѣдствіе этихъ заявленій сеймъ рѣшилъ арестовать Садковскаго и привезти его въ Варшаву; пріѣздъ его совпалъ со временемъ назначенія депутаціи, которой и поручено было разслѣдованіе этого дѣла; коммиссія имъ исключительно и занялась, изрѣдка только въ болѣе выдающихся случаяхъ справляясь о ходѣ

---

[1]) См. № XIII, стр. 23-25.

[2]) Kalinka, I, 504. Relacja deputacji do examinowania sprawy o bunty oskarżonych, m. I, стр. 149.

дѣлъ въ порядковыхъ коммиссіяхъ. Изъ опросовъ Садковскаго и пересмотра взятыхъ у него бумагъ депутація ясно убѣдилась, что онъ вовсе не повиненъ въ дѣлѣ мнимаго бунта; напротивъ того, всѣ распоряженія Садковскаго стремились къ сохраненію общественнаго порядка: онъ доносилъ властямъ объ опасности, угрожавшей со стороны лицъ, блуждавшихъ подъ видомъ странствующихъ монаховъ, и требовалъ ихъ удаленія, наблюдалъ за исправнымъ поведеніемъ подчиненныхъ ему монастырей и т. п.[1]). Зато изъ бумагъ Садковскаго члены депутаціи узнали, что въ Польшѣ существуетъ православная епархія, находящаяся въ вѣдѣніи русскаго синода, и что Садковскій состоитъ ея представителемъ, что и вмѣнено ему было въ государственное преступленіе. Конечно, это открытіе было новостью для сеймовой депутаціи, только благодаря полному незнанію своего края и его отношеній въ сферахъ нешляхетскихъ. Въ договорѣ, заключенномъ съ Россіею въ 1768 году, польское правительство признало въ своихъ границахъ двѣ православныя епархіи: Бѣлорусскую и кіевскую. Когда Бѣлорусская епархія въ 1772 году была присоединена къ Россіи, всѣ православные, оставшіеся въ предѣлахъ Польши, должны были состоять въ подчиненіи кіевскаго митрополита; но завѣдывать дѣлами епархіи, находившейся въ другомъ государствѣ, было неудобно, и потому митрополиты поручали управленіе частью своей паствы, находившейся въ Польшѣ, представителямъ мѣстнаго духовенства. Самую крупную православную институцію, остававшуюся въ Польшѣ, представляла Слуцкая архимандрія, почему и естественно митрополиты должны были свои полномочія скорѣе всего передавать слуцкимъ архимандритамъ. Въ 1783 году, за смертью архимандрита Волчанскаго, мѣсто его, по рекомендаціи русскаго посланника Штакельберга и съ согласія кн. Радзивилла, которому принадлежало право патроната надъ Слуцкою архимандріею, занялъ Викторъ Садковскій, воспитанникъ и сотрудникъ бѣлорус-

---

[1]) Kalinka, I, 512.

скаго архіепископа Георгія Конисскаго; послѣдній, состоя въ то время членомъ св. синода, предложилъ возвести Садковскаго въ санъ епископа переяславскаго и бориспольскаго и викарія кіевской митрополіи; предложеніе это было одобрено свят. синодомъ, о чемъ состоялось синодальное постановленіе отъ 31 марта 1785, утвержденное Высочайшимъ указомъ [1]). О постановленіи этомъ Екатерина II увѣдомила польское правительство черезъ своего посланника, по представленію котораго король особымъ рескриптомъ отъ 27 іюля 1785 года утвердилъ епископа Виктора Садковскаго въ качествѣ верховнаго представителя православной церкви въ предѣлахъ Речипосполитой и призналъ за нимъ право управленія епархіею [2]).—Такимъ образомъ іерархическое положеніе Виктора Садковскаго было вполнѣ законно и гласно, и очевидно сеймовая депутація лишь по незнанію сочла это дѣло новымъ открытіемъ. Затѣмъ, коммиссія указывала на то, что Садковскій получалъ указы свят. синода, что совершалъ, согласно съ требованіемъ этихъ указовъ, молебствія по поводу рожденія лицъ русской императорской фамиліи, что поминалъ на ектеніяхъ имя императрицы, собиралъ помѣстный соборъ, распространялъ книгу: „Сокращенный катехизисъ“, изданную синодомъ, и т. д. Такимъ образомъ сеймовая депутація посвятила все свое время разсмотрѣнію отношеній православной іерархіи въ польскомъ государствѣ и совершенно отстранилась отъ того дѣла, для котораго была назначена, предоставивъ розыски о бунтѣ мѣстнымъ порядковымъ коммиссіямъ; въ этомъ отношеніи депутація проявила свою дѣятельность лишь распоряженіемъ въ гродскіе суды, чтобы допросы лицъ, обвиненныхъ въ бунтѣ, и приговоры надъ ними присылались раньше ихъ исполненія на пересмотръ депутаціи, и разсылкою въ тѣ же суды выработанной ею программы допросныхъ пунктовъ [3]). Послѣдній доку-

---

[1]) Relacja deputacji etc. Annexa, стр. 56, 139, 155, 173.
[2]) Тамъ же, стр. 177.
[3]) См. № XV, стр 28—29.

ментъ представляетъ наглядное доказательство полнаго незнанія членами депутаціи края и его отношеній; онъ былъ составленъ почти исключительно подъ впечатлѣніемъ дѣла Садковскаго; на 20 допросныхъ пунктовъ только четыре, помѣщенные въ концѣ, имѣютъ отношеніе къ предполагаемому бунту, остальные же 16 относятся къ управленію православной іерархіи, требуютъ свѣдѣній о помѣстныхъ соборахъ, о зависимости церквей отъ синода, о распоряженіяхъ Садковскаго, о присягахъ, приносимыхъ духовенствомъ, объ ектеніяхъ и молебствіяхъ, о книжкахъ: „Сокращенный катехизисъ“ и „Побѣда на супостаты“, распространяемыхъ будто Садковскимъ, и т. п. Самый странный характеръ представляетъ то обстоятельство, что допросные пункты были посланы для руководства въ гроды воеводствъ: Подольскаго и Волынскаго, въ которыхъ въ то время всѣ церкви безъ исключенія числились уніатскими и православнаго духовенства вовсе не было. Гродскіе суды должны были по обязанности предлагать эти допросные пункты уніатскимъ священникамъ, оговореннымъ въ соучастіи въ бунтѣ; послѣдніе же, не имѣя никакихъ свѣдѣній ни о Садковскомъ, ни объ отношеніяхъ православной церкви къ синоду, были поставлены въ крайнее недоумѣніе и не могли дать себѣ отчета о томъ, чего судъ добивается отъ нихъ.

Проработавъ почти цѣлый годъ, сеймовая депутація представила сейму печатный отчетъ о своихъ дѣйствіяхъ (26 марта 1790 г.)[1]). Редакторъ отчета, дѣлопроизводитель депутаціи, Игнатій Танскій, видя, что отчетъ совсѣмъ не отвѣчаетъ назначенію депутаціи, представилъ свое произведеніе, озаглавивъ его томомъ первымъ; въ немъ онъ сообщаетъ бѣглый очеркъ бывшихъ козацкихъ возстаній и затѣмъ переходитъ къ разсмотрѣнію дѣйствій епископовъ: Георгія Конискаго и Виктора Садковскаго и предполагаемыхъ послѣдствій этихъ дѣйствій, которыя, по мнѣнію депутаціи,

---

[1]) Relacja deputacji do examinowania o bunty oskarżonych. Томъ I и отдѣльный томъ приложеній „Annexa do pierwszej części Relacji“. Варшава, 1790 г.

должны были въ будущемъ вызвать возстаніе. Собственно же о бунтѣ, предполагавшемся въ 1789 году, не желая признаться въ отсутствіи всякаго фактическаго матеріала и стѣсняясь признать самое предположеніе неосновательнымъ и вымышленнымъ, редакторъ отчета обѣщаетъ представить разслѣдованія въ другомъ томѣ, изъ котораго сеймъ усмотритъ, существовалъ ли дѣйствительно заговоръ и не былъ ли бунтъ устраненъ мѣрами, принятыми сеймомъ[1]). Конечно, эта вторая часть труда Танскаго никогда не была напечатана и доложена сейму; есть полное основаніе думать, что она не была и составлена.

Вслѣдствіе изложеннаго отношенія сеймовой депутаціи къ возложенной на нее обязанности, задача розыска и предотвращенія бунта всецѣло выпала на долю воеводскихъ порядковыхъ коммиссій. Мы разсмотримъ ихъ дѣйствія въ каждомъ изъ четырехъ указанныхъ воеводствъ.

Тревожные слухи о предстоящемъ крестьянскомъ бунтѣ болѣе всего распространены были въ Волынскомъ воеводствѣ; обстоятельство это зависѣло какъ отъ болѣе значительнаго количества на Волыни шляхтичей средняго имущественнаго состоянія, такъ и отъ большей близости воеводства къ столицѣ, можетъ быть и отъ того, что случай съ Вележинскими произошелъ на Волыни. Во всякомъ случаѣ паническій страхъ объялъ все шляхетское общество и здѣсь создалась легенда о пріемахъ заговора и о подробностяхъ его образа дѣйствій. Шляхтичи были увѣрены, что русское правительство намѣрено призвать крестьянъ къ возстанію, что съ этою цѣлью оно отправило въ русскія области Польши цѣлыя тысячи агентовъ подъ видомъ маркетановъ, что послѣдніе, останавливаясь ночевать у священниковъ, передаютъ послѣднимъ указы императрицы, нужныя инструкціи, запасы ножей и значи-

---

[1]) Тамъ же, стр. 171—176 и 203-204.

тельныя денежныя суммы для распространенія агитаціи; что священники ведутъ эту агитацію среди крестьянъ и приводятъ послѣднихъ къ присягѣ на участіе въ заговорѣ, что, наконецъ, срокъ всеобщаго возстанія назначенъ въ страстную субботу и что тогда всѣ костелы будутъ окружены и собравшіеся въ нихъ для молитвы католики перебиты [1]).

Волынская порядковая коммиссія, состоявшая изъ 25 членовъ, подъ предсѣдательствомъ Францишка Пражмовскаго всецѣло вѣрила въ дѣйствительность этихъ слуховъ и приступила съ большою поспѣшностью къ исполненію своего дѣла; съ одной стороны, ею приняты были мѣры для самозащиты, съ другой организовано слѣдствіе для раскрытія виновныхъ въ заговорѣ.—Уже недѣлю спустя послѣ утвержденія сеймомъ порядковыхъ коммиссій въ Луцкѣ собралась Волынская коммиссія и въ одинъ день (31 марта) постановила и издала множество распоряженій. Первое изъ нихъ относилось къ организаціи мѣстной милиціи [2]): владѣлецъ каждаго села въ 30 и болѣе дворовъ долженъ былъ представить одного коннаго милиціонера, владѣлецъ мѣстечка—двухъ конныхъ, владѣлецъ же села менѣе чѣмъ въ 30 дворовъ—одного пѣшаго; милиціонеры должны были набираться исключительно изъ католиковъ и помѣщики обязаны были снабдить ихъ оружіемъ, мундиромъ и жалованьемъ (по 12 злотыхъ въ мѣсяцъ) на два мѣсяца впередъ и доставить въ восьмидневный срокъ въ повѣтовые города: Луцкъ, Кременецъ и Владиміръ; здѣсь начальство надъ ними должны были принять повѣтовые хорунжіе и, обезпечивши города нужными гарнизонами, разослать остальную милицію въ разъѣзды по повѣтамъ; начальникамъ милиціи предписано было сноситься съ командами регулярнаго войска, арестовывать всѣхъ подозрительныхъ лицъ и доставлять ихъ въ коммиссію вмѣстѣ съ рапортами о своей дѣятельности. Желая усилить составъ милиціи, коммиссія издала уни-

---

[1]) См. №№: CXXIV, стр. 220—221 и CXXV, стр. 221—224.

[2]) См. № XVII, стр. 30—31 и XXIX, стр.53—59.

версалъ къ безземельнымъ дворянамъ Волынскаго воеводства, приглашая ихъ вооружиться и собраться въ повѣтовые города[1]).— Впрочемъ, эти энергическія мѣры, относившіяся къ организаціи милиціи, встрѣтили въ исполненіи большія препятствія въ апатіи и нерадѣніи помѣщиковъ, не желавшихъ нести довольно значительныхъ расходовъ на снаряженіе милиціонеровъ[2]). Начальники милиціи, порядковая коммиссія и повѣтовые сеймики постоянно жалуются, что многіе помѣщики не доставляютъ вовсе слѣдующаго отъ нихъ контингента, и жалобы эти повторяются въ продолженіе трехъ мѣсяцевъ: апрѣля, мая и іюня, т. е. до конца существованія воеводской милиціи. Напрасно и коммиссія, и сеймики пытаются облегчить вооруженіе милиціи различными распоряженіями: они постановляютъ, что милиціонеры будутъ оставаться въ предѣлахъ своихъ (католическихъ) приходовъ, подъ командою мѣстныхъ помѣщиковъ, посылая лишь три человѣка съ прихода для усиленія луцкаго гарнизона; доставку пороха и свинца для милиціи вмѣняютъ въ обязанность евреямъ и т. п. Напрасно также сеймъ требуетъ, чтобы коммиссія опубликовала списокъ лицъ, исполнившихъ ея требованія относительно поставки милиціонеровъ, разсчитывая такимъ образомъ посрамить уклонившихся отъ этой обязанности[3]). Собрать полный составъ милиціи такъ и не удалось, пока, наконецъ, 1 іюля порядковая волынская коммиссія, вслѣдствіе настоянія дворянъ, постановила отмѣнить милицію, такъ какъ опасность уже миновала и дальнѣйшее охраненіе края обезпечено приходомъ регулярнаго войска[4]).

---

[1]) См. № XVIII, стр. 33–34.

[2]) Изъ подробнаго счета, представленнаго однимъ изъ поставщиковъ, мы видимъ, что снаряженіе двухъ конныхъ и одного пѣшаго милиціонера обошлось въ 1600 злотыхъ. См. № XXXVII, стр. 79—82.

[3]) См. №№: XXVI, стр. 48; XXIX, стр. 52—59, XXX, стр. 60—62; XXXII, стр. 65–69; XXXV, стр. 73; XXXVI, стр. 74—78; XXXVIII, стр. 82—83, XXXIX, стр. 84—88.

[4]) См. №№: XL стр. 89–91 и XLI стр. 92–93, Бродовичъ, стр. 83, 98.

Кромѣ организаціи милиціи, порядковая Волынская коммиссія въ первомъ же засѣданіи 31 марта постановила: чтобы помѣщики задерживали всѣхъ проѣзжихъ „пилипоновъ", осматривали ихъ товары и при малѣйшемъ подозрѣніи отсылали ихъ въ Луцкую тюрьму. Съ этою цѣлью помѣщики должны были устроить въ своихъ селахъ постоянную, дневную и ночную стражу, осматривать лѣса и хутора и опрашивать всѣхъ проѣзжихъ[1]). Та же стража должна произвести домашній обыскъ у всѣхъ крестьянъ, отнять у нихъ оружіе и всѣхъ крестьянъ подозрительныхъ и дерзкихъ арестовать и доставить въ ближайшія военныя команды[2]). Затѣмъ помѣщикамъ предписывалось заготовить фуражъ, собравъ его съ крестьянъ, для продовольствія ожидаемаго регулярнаго войска и рекомендовалось имъ не выѣзжать изъ домовъ и не оставлять предѣловъ воеводства[3]). Отдѣльнымъ распоряженіемъ, опубликованнымъ черезъ кагалы еврейскому населенію воеводства, коммиссія вопретила продавать свинецъ, порохъ, сѣру и селитру и приказала торговцамъ свезти эти матеріалы въ Луцкъ, Владиміръ и Кременецъ и сдать ихъ на храненіе кагаламъ; всѣмъ же евреямъ, „какъ народу предусмотрительному и любознательному", поручила все, что будетъ ими замѣчено подозрительнаго, сообщать какъ своимъ помѣщикамъ, такъ и непосредственно въ порядковую коммиссію[4]).

Главное вниманіе коммиссія обратила на охрану безопасности самаго Луцка и поставила городъ въ осадное положеніе; мосты были по возможности укрѣплены и охранялись стражею, равно какъ и перевозы; въ торговые дни стража удваивалась, она должна была обыскивать всѣ возы и не допускать въ городъ нищихъ и другихъ подозрительныхъ лицъ. Слесари, кузнецы и столяры должны были прекратить всякую работу и заняться исключительно приго-

---

[1]) См. №№: XVII, стр. 31 и XXXIX, стр. 87 88.
[2]) См. № XVII, стр. 31—32.
[3]) См. №№ XVII, стр. 32 и XXIII, стр. 43.
[4]) См. № XXI, стр. 39–40.

товленіемъ пикъ, пока все населеніе города не будетъ ими вооружено: притомъ слесари обязаны были сдать въ склады коммиссіи все находившееся у нихъ въ починкѣ огнестрѣльное оружіе. Евреи и караимы должны были поставить съ каждаго двора по одному вооруженному пикою человѣку, для участія въ патруляхъ и стражѣ; имъ воспрещалось продавать крестьянамъ порохъ. свинецъ и желѣзо, но каждое семейство обязано было доставить фунтъ пороха и фунтъ свинцу въ склады коммиссіи. Всѣ купцы, ремесленники, аптекаря, не числившіеся въ составѣ мѣстной городской общины, были обязаны доставить камень пороху и столько же свинца и всѣ жители города должны были запастись съѣстными припасами на два мѣсяца. Дворяне, бѣжавшіе въ Луцкъ, и канцеляристы мѣстныхъ судовъ приглашались вооружиться огнестрѣльнымъ оружіемъ и вооружить своихъ слугъ католиковъ и принять участіе въ разъѣздахъ и караулахъ; духовенство приглашалось жертвовать порохъ и свинецъ и вооружить своихъ слугъ и старшихъ учениковъ подвѣдомственныхъ имъ школъ[1]). Всѣ эти мѣры доставили Луцку гарнизонъ въ 300 человѣкъ, который былъ еще усиленъ помѣщикомъ Чацкимъ, доставившимъ изъ Варшавы на почтовыхъ хоругвь регулярнаго войска, и небольшимъ отрядомъ старостинской стражи; съ этими силами коммиссія съ тревогою ожидала дня св. Пасхи, воспретивъ на всякій случай собираться въ теченіе страстной недѣли на богослуженіе въ костелы. Наконецъ, наступила роковая страстная суббота: въ теченіе цѣлаго дня и ночи по городу разъѣзжали военные патрули; ночью Чацкій съ своею хоругвью и судья Загурскій съ милиціею отважились выступить изъ города, осмотрѣли его окрестности и даже дерзнули заглянуть въ сосѣдній лѣсъ, но, къ крайнему изумленію всей охраны, враги не только не показывались, но не получалось никакихъ извѣстій о мѣстѣ ихъ пребыванія[2]).—Очевидно, экстренныя мѣры, предпри-

---

[1]) См. №№: XIX, стр. 35—37 и XX, стр. 37—39.
[2]) Kalinka I, стр. 478, Бродовичъ, стр. 34.

нятыя коммиссіею, получали нѣсколько комическій характеръ; но коммиссія и окружавшее ее общество не усумнились въ поводахъ своего опасенія; видя, что заговоръ пока не обнаруживается вооруженнымъ возстаніемъ, коммиссія рѣшилась разыскать и обличить его виновниковъ путемъ судебныхъ разслѣдованій, и прежде всего, снеслась съ порядковыми коммиссіями сосѣднихъ воеводствъ, желая сообщить имъ свою точку зрѣнія и заручиться ихъ солидарностью. Волынская коммиссія сообщала сосѣднимъ о томъ, что черезъ границу переправилось 4000 пилипоновъ, которые занялись организаціею крестьянскаго возстанія; что при обыскахъ у нихъ найдены: ножи, оружіе, сѣдла, пистолеты и большія суммы денегъ, которыя опи раздаютъ крестьянамъ. Изъ допросовъ арестованныхъ лицъ коммиссія будто-бы узнала, что срокъ возстанія назначенъ на св. Пасху, что руководителемъ его будетъ сынъ Гонты. Въ виду этого Волынская коммиссія приказала арестовать всѣхъ маркетановъ, произвела допросъ многимъ крестьянамъ и священникамъ и многихъ изъ нихъ подвергла смертной казни, учредила воеводскую милицію и т. д. Сообщая эти извѣстія, Волынская коммиссія предлагаетъ коммиссіямъ сосѣднихъ воеводствъ послѣдовать ея примѣру, принять тѣ же мѣры для предотвращенія общей опасности и сообщать ей о результатахъ своихъ дѣйствій [1]).

Прежде всего Волынская коммиссія обратила вниманіе на маркетановъ и приказала всѣхъ поголовно арестовать; изъ сохранившихся свѣдѣній видно, что количество ихъ было далеко не такъ значительно, какъ утверждали шляхтичи: въ Луцкой тюрьмѣ ихъ оказалось 12 человѣкъ, въ Кременецкой 6, въ Дубенской крѣпости 21 и нѣсколько человѣкъ во Владимірѣ; при арестѣ у нихъ были отобраны товары (въ томъ числѣ нѣсколько дюжинъ карманныхъ ножей) и деньги, вырученныя отъ торговли. Никакихъ документовъ, относящихся къ заговору, при нихъ не оказалось, и

---

[1]) См. № V: XXII, стр. 41—42; XXV, стр. 46—47; XXVIII, стр. 50—51, XXXIV, стр. 71—72 р CXLVIII, стр. 268 270.

снятые съ нихъ допросы не обнаружили никакой вины. Тѣмъ не менѣе коммиссія распорядилась удержать ихъ подъ арестомъ впредь до разъясненія дѣла на томъ основаніи, что у многихъ изъ нихъ въ паспортахъ, данныхъ на отхожіе промыслы, не было ясно указано, что имъ разрѣшается торговля въ земляхъ, принадлежавшихъ Польшѣ, и что нѣкоторые изъ нихъ должны были встрѣтиться на свѣтлой недѣлѣ въ м. Олыкѣ, что показалось коммиссіи весьма подозрительнымъ. Только 7 мѣсяцевъ спустя послѣ ареста, декретомъ кременецкаго гродскаго суда шесть человѣкъ, арестованныхъ въ Кременцѣ „вслѣдствіе всеобщей молвы", были признаны невинными; ихъ приказано было освободить, возвратить имъ товары и деньги и подъ военнымъ конвоемъ выпроводить за границу. Менѣе счастлива была участь остальныхъ: они томились въ тюрьмахъ въ теченіе 2—3 лѣтъ; коммиссія хотѣла всѣхъ ихъ предать казни и была удержана отъ этой мѣры лишь запретомъ короля; еще въ 1791 году русскій посланникъ, Булгаковъ, хлопоталъ объ ихъ освобожденіи. Безцѣльный арестъ ихъ объясняется развѣ случаемъ, происшедшимъ во Владимірѣ: одинъ изъ арестованныхъ здѣсь маркетановъ оказался совершенно невиннымъ и гродскій судъ рѣшилъ его освободить, но предсѣдательствовавшій въ судѣ подстароста Заленскій приписалъ къ этому декрету, что, несмотря на оправданіе, судъ вслѣдствіе нѣкоторыхъ, вѣдомыхъ ему, причинъ постановилъ удержать подсудимаго еще нѣкоторое время въ арестѣ: эти „вѣдомыя причины" состояли въ томъ, что подстароста растратилъ нѣсколько тысячъ злотыхъ выручки, отобранной отъ маркетана, и не желалъ или не могъ ее возвратить.[1]).

Такимъ образомъ слѣдствіе надъ главными агентами мнимаго заговора не дало никакихъ положительныхъ результатовъ, и коммиссіи предстояло искать нитей бунта другими пріемами; пришлось

---

[1]) См. №№: CLXXXV, стр. 333—334, CLXXXVI, стр. 334—335, CLXXXVIII, стр. 336—337 и CLXXXIX, стр. 338—339; также Kalinka, т. I, стр. 478 и 485 и Бродовичъ, стр. 101.

воспользоваться частными доносами и произвольными арестами лицъ, почему-либо казавшихся подозрительными. Поводомъ для доносовъ служили по большей части неосторожныя слова и угрозы, произнесенныя въ пьяномъ видѣ или въ ссорѣ, пріемъ на ночь маркетановъ или покупка у нихъ товаровъ, какія-нибудь неясныя воспоминанія или письма, относившіяся къ давно минувшему времени; иногда подозрѣніе падало на священника лишь потому, что онъ пользовался особымъ уваженіемъ прихожанъ. Всѣ доносы принимались коммиссіею охотно и если впослѣдствіи оказывались ложными, то доносчикъ не подлежалъ никакой отвѣтственности. Многія темныя личности воспользовались всеобщею смутою для того, чтобы свести старые счеты съ противниками, отмстить врагамъ или удовлетворить личные интересы или самодурство. Офицеры, командовавшіе разъѣздами, являются въ дома священниковъ, производятъ обыски, будто-бы разыскивая оружіе, и забираютъ найденныя деньги, иные просто пугаютъ священниковъ доносомъ и арестомъ, утверждая, что въ ихъ рукахъ собраны уже компрометирующія показанія, и вымогаютъ крупный выкупъ и т. п. Предварительные допросы на мѣстѣ всегда ведутся съ пристрастьемъ, заподозрѣнныхъ лицъ жестоко сѣкутъ, иногда до смерти, и подвергаютъ другимъ истязаніямъ[1]).

Подобными пріемами Волынская порядковая коммиссія пріобрѣла вскорѣ обильный матеріалъ въ видѣ нѣсколькихъ сотъ арестантовъ, которыхъ предстояло подвергнуть допросу, въ случаѣ вины отправить для суда въ гродъ и по полученнымъ отъ нихъ указаніямъ разыскивать дальнѣйшія нити заговора.

Первое дѣло, къ разсмотрѣнію котораго приступила коммиссія, возникло по доносу Франциска Вильчинскаго, аренднаго владѣльца села Любче, имѣнія князя Воронецкаго. Крестьяне этого села были зажиточны и постоянно пререкались съ арендаторомъ и жалова-

---

[1]) Kalinka, I, стр. 485—487. Бродовичъ, стр.: 14, 54, 86—87.

лись на его злоупотребленія владѣльцу; Вильчинскій, раздраженный ихъ сопротивленіемъ, поспѣшилъ заявить коммиссіи, что крестьяне села Любча несомнѣнно причастны къ заговору потому, что многіе изъ нихъ имѣютъ у себя ружья и нѣкоторые произносили угрозы противъ своего священника. Коммиссія признала извѣтъ Вильчинскаго правильнымъ и потребовала, чтобы гродскій судъ судилъ оговоренныхъ за бунтъ. Судъ готовъ былъ начать дѣло, но потребовалъ, чтобы обвинитель представилъ свидѣтелей въ числѣ, постановленномъ закономъ; тогда коммиссія потребовала дѣло назадъ къ себѣ и, превысивъ данныя ей полномочія, присвоила себѣ судебную власть въ дѣлахъ, касающихся бунта, и притомъ, измѣнивъ существующій законъ, постановила, что будетъ считаться полною уликою виновныхъ свидѣтельство одного шляхтича, если онъ подтвердитъ его присягою; такимъ образомъ обвинитель становился единственнымъ свидѣтелемъ, рѣшавшимъ участь обвиняемыхъ. Вильчинскій принесъ требуемую присягу, и коммиссія немедленно приговорила одного крестьянина къ повѣшенію, остальныхъ же приказала препроводить домой подъ конвоемъ, съ тѣмъ, чтобы въ каждомъ селѣ, встрѣтившемся на пути, каждый изъ подсудимыхъ былъ наказанъ 100 ударами розгъ; селъ же на пути оказалось одиннадцать [1]).

Вслѣдъ затѣмъ повѣшенъ былъ дьякъ изъ села Жукова, Симеонъ Яроцкій, за то, что въ пьяномъ видѣ произносилъ угрозы противъ ляховъ и жидовъ, хотя и утверждалъ, что говорилъ слова эти шутя и ровно ничего не зналъ о предполагаемомъ заговорѣ [2]).

Еще болѣе жестоко поступила коммиссія въ дѣлѣ, возбужденномъ помѣщицею Прушинскою противъ крестьянъ ея села—Куриловки. Во время рождественскихъ праздниковъ крестьяне, по обычаю, пошли пѣть колядки подъ окнами помѣщицы, но нѣсколько запоздали и хоръ раздался въ то время, когда Прушинская соби-

---

[1]) Kalinka, т. I стр. 479; Бродовичъ, стр. 14, 21—22.

[2]) Бродовичъ, стр. 22.

ралась уже ложиться; недовольная этимъ, она приказала прислугѣ разогнать колядниковъ палками; среди сконфуженныхъ и оскорбленныхъ крестьянъ кто-то сказалъ: „наша пани не умѣетъ жить съ людьми; слѣдовало бы, чтобы ее проучилъ сынъ Гонты!“ Узнавъ впослѣдствіи объ этой угрозѣ, Прушинская приказала арестовать 27 крестьянъ и доставила ихъ въ Дубно; обвиняемые не отрицали сказанныхъ словъ, утверждали, что они ихъ произнесли въ раздраженіи, но что ровно ничего не знаютъ ни о бунтѣ, ни о сынѣ Гонты.—Коммиссія приговорила троихъ изъ нихъ къ четвертованію, десятерыхъ къ повѣшенію и остальныхъ къ жестокому тѣлесному наказанію[1]).

Затѣмъ повѣшены были въ Луцкѣ два крестьянина изъ селъ Квасова и Острожца за похвальбу, произнесенную въ пьяномъ видѣ, третьему же крестьянину изъ села Кроватки угрожала та же участь, но вслѣдствіе ходатайства уніатскаго капитула приговоръ былъ смягченъ и ему лишь отрубили правую руку. Недѣлю спустя послѣ операціи онъ умеръ[2]).

Между тѣмъ въ коммиссію поступило заявленіе дворянина Григорія Малецкаго, управляющаго имѣніями кн. Яблоновскаго, о томъ, что крестьяне села Карабіевки заказывали кузнецу большіе ножи, собирались на сходки, произносили угрозы и имѣли сношенія съ маркетанами и странствующими монахами. Коммиссія препроводила это обвиненіе, вмѣстѣ съ присягою Малецкаго, въ Кременецкій гродскій судъ, который приговорилъ крестьянина Панаса Балду къ обезглавленію, Трохима Ищука, замѣченнаго раньше въ воровствѣ, къ повѣшенію и двухъ другихъ за неповиновеніе распоряженіямъ управляющаго къ тѣлесному наказанію[3]).—Затѣмъ въ Кременцѣ былъ повѣшенъ крестьянинъ Петро Гуменюкъ за при-

---

[1]) Kalinka, I, стр. 480, Бродовичъ, стр. 20—21. Часть порядковой коммиссіи осталась въ Луцкѣ, другая переѣхала въ Дубно для ускоренія слѣдствія. Бродовичъ, стр. 14, 21.

[2]) Бродовичъ, стр. 23.

[3]) См. №№: CXLV, стр. 265; CXLVI, стр. 266 и CXLVII, стр. 267.

готовленіе къ бунту, но свидѣтельствующій объ этомъ актъ не поясняетъ ни его вины, ни подробностей процесса [1]).

Кромѣ исчисленныхъ дѣлъ, коммиссія допрашивала нѣсколько сотъ арестованныхъ крестьянъ, но не могла установить изъ ихъ показаній сколько-нибудь серьезныхъ проступковъ; обвиненія оказывались или ни на чемъ не основанными сплетнями, или безсвязными разговорами выпившихъ людей; между тѣмъ сотни крестьянъ томились въ тюрьмѣ, многіе изъ нихъ умерли отъ голода и томительной тоски. На сколько призрачны были поводы ареста, видно изъ процессовъ, рѣшенія которыхъ сохранились: такъ сынъ священника Матвѣй Лохвинскій арестованъ былъ за то, что, встрѣтившись на дорогѣ съ священникомъ и экономическимъ писаремъ и изрядно выпивши, когда разговоръ начался объ арестахъ и обыскахъ, онъ похвалился, что ни въ какомъ случаѣ не дозволилъ бы произвести обыска въ своемъ домѣ.—Судъ постановилъ зачесть ему въ наказаніе предварительное заключеніе, въ которомъ онъ пребывалъ въ теченіе мѣсяца, и взыскать сто гривенъ штрафа.—Другой сынъ священника, Иванъ Загоровскій, обвиненъ былъ въ томъ, что, сильно напившись, пугалъ угрозами жену шинкаря еврея, ударилъ ее и какого-то крестьянина и обнаруживалъ намѣреніе бѣжать въ догонку за экипажемъ проѣзжавшаго мимо шинка шляхтича; за всѣ эти прегрѣшенія судъ приговорилъ его къ ста ударамъ розгами среди луцкаго рынка. Какой-то крестьянинъ Оверчукъ, обвиненный въ произнесеніи неосторожныхъ словъ, былъ отпущенъ въ виду того, что никто не могъ посвидѣтельствовать самаго факта [2]).

Далѣе разсматривалось дѣло троихъ крестьянъ изъ Чарторыйска. Одинъ изъ нихъ призналъ, что въ домѣ его ночевалъ маркетанъ, съ которымъ онъ бесѣдовалъ о современныхъ военныхъ событіяхъ; два же другіе обвинялись въ томъ, что, напившись, пугали

---

[1]) См. № CLXXVI, стр. 316–317.

[2]) См. №№: CXXVI, стр. 224–225; CXXVII, стр. 226–227.

еврея шинкаря сыномъ Гонты; судъ приговорилъ перваго къ 100 ударамъ, двухъ же другихъ къ 50 ударамъ розгами [1]).

Крестьянинъ Олихвиръ Косюбка, сильно пьяный, похвалялся принять участіе въ рѣзнѣ и хотя, проспавшись, на другой день не запомнилъ, что и съ кѣмъ говорилъ наканунѣ, тѣмъ не менѣе былъ приговоренъ къ годичному тюремному заключенію [2]). Многія лица были послѣ 1—3 мѣсяцевъ тюремнаго заключенія освобождены по маловажности обвиненій; такъ сыновья священниковъ Венедиктъ Лукашевичъ и Павелъ Братковскій были арестованы лишь за то, что выѣзжали изъ дому на 2—3 недѣли, разыскивая для себя приходы, и одинъ изъ нихъ распространялъ ложную молву, будто онъ рукоположенъ въ священники въ Молдавіи.— Крестьянинъ Химичъ обвинялся въ томъ, что сѣтовалъ по поводу предстоящаго прихода войскъ, а Василій Возный въ томъ, что заказалъ кузнецу слишкомъ длинный ножъ. Крестьянинъ Антонъ Балата былъ арестованъ за то, что, встрѣтивъ въ м. Муравицѣ неизвѣстнаго еврея, велъ съ нимъ шуточный разговоръ, содержаніе котораго осталось неизвѣстнымъ. Крестьяне: Новакъ, Савицкій и Познанскій попали въ тюрьму за то, что отлучались изъ дому для землекопныхъ работъ. Наконецъ, въ числѣ арестантовъ оказалось нѣсколько безпаспортныхъ и крестьянинъ, обвинявшійся въ покражѣ коня [3]). Среди арестантовъ оказался русскій дворянинъ Иванъ Богушевскій, обвинявшійся въ томъ, что ѣздилъ по Волыни „безъ нужды", и такъ какъ представленный имъ паспортъ не свидѣтельствовалъ о его намѣреніяхъ, то судъ опредѣлилъ отдать его въ солдаты въ Острожскій полкъ впредь, пока онъ не представитъ доказательствъ своей невинности [4]). Наконецъ многихъ арестантовъ судъ освободилъ потому, что они ни въ чемъ не об-

---

[1]) См. № CXLIV, стр. 263—264.

[2]) См. № CLXXX, стр. 323—325.

[3]) См. №№: CLXXIX, стр. 322, CXCV, стр. 345—346; CXC, стр. 339—340; CXCI, стр. 341; CXCVIII, стр. 352; CXCIX, стр. 353.

[4]) См. № 200, стр. 354.

винялись и никому не было извѣстно, почему они попали подъ арестъ. Въ одномъ случаѣ судъ даже оговорился, что подобные аресты произошли „не съ цѣлью угнетенія крестьянъ, а единственно лишь потому, что среди тревожнаго времени необходимо было проявить большую бдительность[1]).

Не менѣе безплодными оказались усилія порядковой коммиссіи открыть слѣды заговора среди мѣщанъ волынскихъ городовъ. Кромѣ неосторожно высказанныхъ угрозъ въ пьяномъ видѣ и другихъ мелкихъ прегрѣшеній[2]), слѣдствіе раскрыло, что мѣщане въ нѣкоторыхъ городахъ составляютъ сходки, приносятъ присягу и собираютъ складчины; факты эти показались коммиссіи явными признаками бунта, но при слѣдствіи выяснилось и доказано было лишній разъ непониманіе шляхтичами отношеній края и незнаніе жизни и настроенія другихъ сословій.—Коммиссія собрала свѣдѣнія о томъ, что въ Луцкъ пріѣзжалъ, еще въ концѣ 1788 года, какой-то армянинъ изъ Каменца, который, проживая въ домѣ мѣщанина Павла Дасткевича, распространялъ мнѣніе о необходимости большей самостоятельности городскихъ обществъ и реформы городского управленія, что послѣ его бытности Дасткевичъ неоднократно собиралъ мѣщанскія сходки, на которыхъ присутствующіе приносили какую-то таинственную присягу и собирались куда-то отправлять пословъ, что мѣщане перестали повиноваться войтовскому намѣстнику, объявляя, что наступило время настоящаго самоуправленія и что власть намѣстника скоро прекратится; когда намѣстникъ отправилъ на одну изъ сходокъ офицера и троихъ солдатъ, то мѣщане вытолкали ихъ за двери и нанесли имъ побои, что въ магистратъ они снесли цеховое оружіе: дарды (копья) и бердыши, что они объявили, что для нихъ постыдно конвоировать, въ качествѣ стражи, лицъ препровождаемыхъ на смертную казнь

---

[1]) См. №№: CLXXX, стр. 325: CXCII, стр. 342: CXCIII, стр. 343 и CXC, стр. 340.

[2]) См. №№: CXLIII, стр. 262: CLXXI, и CLXXII, стр. 309—312.

и что, подъ вліяніемъ ихъ общественнаго мнѣнія, лицо, согласившееся принять на себя роль палача, отказалось отъ этой должности; что, наконецъ, какой-то пилипонъ, съ разрѣшенія Дасткевича, продавалъ въ Луцкѣ: свѣчи, мыло и яблоки. Во всѣхъ этихъ дѣяніяхъ коммиссія усматривала признаки принадлежности луцкихъ мѣщанъ къ заговору и обвиняла въ этомъ 27 человѣкъ въ гродскомъ судѣ. На судѣ Дасткевичъ отъ имени всѣхъ подсудимыхъ заявилъ, что бывшій въ Луцкѣ армянинъ разсказывалъ дѣйствительно о правахъ мѣщанъ Каменецкихъ и Луцкихъ и обѣщалъ послѣднимъ сообщить нужные документы, что сходки собирались исключительно по городскимъ дѣламъ и между прочимъ для избранія городскихъ должностныхъ лицъ, которыя и приносили присяги, что пословъ мѣщане избирали для посылки по своимъ дѣламъ въ Варшаву, что власти намѣстника они дѣйствительно не признаютъ на основаніи жалованныхъ грамотъ, данныхъ разновременно городу, о чемъ ведется многолѣтній процессъ въ ассесорскомъ судѣ, что мѣщане дѣйствительно считаютъ для себя позорною обязанность конвоировать преступниковъ, приговоренныхъ къ смертной казни, что наконецъ пилипонъ торговалъ яблоками и мыломъ съ-вѣдома самого намѣстника. Не смотря на настояніе коммиссіи, судъ не нашелъ въ приведеннныхъ обвиненіяхъ состава преступленія и освободилъ подсудимыхъ, потребовавъ лишь отъ двухъ изъ нихъ присяги въ томъ, что они вовсе не причастны къ бунту и что ихъ сходки не имѣли ничего общаго съ предполагаемымъ заговоромъ[1]). Особенно характерно въ этомъ дѣлѣ то обстоятельство, что замѣченное среди луцкихъ мѣщанъ движеніе имѣло непосредственную связь съ занятіями сейма. Когда выяснилось, что сеймъ намѣренъ приступить къ радикальнымъ реформамъ государственнаго строя Польскаго государства, мѣщане крупныхъ городовъ рѣшили, по иниціативѣ подканцлера Коллонтая и варшавскаго президента (головы) Декерта, обратиться въ сеймъ съ просьбою видоизмѣнить положеніе

---

[1]) См. №№ CXCVI—CXCVII, стр. 346—351.

мѣщанскаго сословія; желанія мѣщанъ состояли въ томъ, чтобы имъ возвращены были права, которыхъ ихъ лишило шляхетское сословіе: они требовали, чтобы депутаты отъ городовъ допущены были въ сеймы, чтобы самоуправленіе и самосудъ городовъ были гарантированы отъ вмѣшательства старостинской и воеводской власти, чтобы мѣщане получили служебныя права, равныя шляхтичамъ, а также право пріобрѣтать поземельную собственность и т. п. Требованія эти Декертъ выразилъ въ прошеніи, поданномъ королю; вмѣстѣ съ тѣмъ онъ написалъ циркулярное воззваніе ко всѣмъ городамъ, предлагая имъ поддержать общее дѣло и съ этою цѣлью выслать депутатовъ въ Варшаву для совмѣстнаго поднесенія королю прошенія о признаніи правъ мѣщанскаго сословія. Депутація такая дѣйствительно состоялась и Декертъ вручилъ прошеніе, явившись во главѣ свыше 200 человѣкъ, присланныхъ различными городами государства [1]).—Дѣло это очевидно агитировалъ въ Луцкѣ одинъ изъ армянъ Каменецкихъ, шляхетская же коммиссія приняла замѣченное по этому поводу возбужденіе среди мѣщанъ за симптомъ предполагаемаго заговора.

Совершенно аналогическое обвиненіе заявлено было противъ мѣщанъ мѣстечка Колки; здѣсь, по иниціативѣ городского писаря Андрея Дацкевича, мѣщане составляли сходки и дѣлали складчины съ цѣлью разысканія документовъ, для возстановленія своихъ правъ, сверхъ того нѣсколько человѣкъ обвинялись въ томъ, что въ пьяномъ видѣ произносили угрозы, пѣли какія-то подозрительныя пѣсни „русскими словами" и неприличными шутками пугали евреевъ, нѣкоторые хранили у себя оружіе, одинъ же изъ нихъ былъ замѣченъ въ томъ, что покупалъ ножъ и платокъ у маркетана; притомъ мѣщане завели обычай при встрѣчѣ подавать другъ другу руку, что составляло признакъ заговора, потому что замѣчено было, что такимъ образомъ привѣтствовали другъ друга участники Уманской рѣзни. За всѣ эти прегрѣшенія судъ приговорилъ писаря и

---

[1]) Kalinka, I, стр. 654.

семь человѣкъ мѣщанъ къ тюремному заключенію отъ 1 до 3 лѣтъ и къ тѣлесному наказанію отъ 200 до 300 ударовъ розгами[1]).

Во всякомъ случаѣ слѣдствія, учиненныя надъ крестьянами и мѣщанами, и ихъ допросы, несмотря на жестокія наказанія многихъ подсудимыхъ, не давали коммиссіи матеріала для установленія того заговора, котораго доискивалась она по предвзятому предположенію; угрозы, произнесенныя въ пьяномъ видѣ, спорадическіе факты спора или неповиновенія экономическимъ властямъ и т. п. свидѣтельствовали лишь о томъ, что масса вообще относится недружелюбно къ дворянамъ и евреямъ, но нисколько не указывали на существованіе организованнаго заговора. Доказательства такого существованія коммиссія рѣшила добыть отъ духовенства. Десятки уніатскихъ священниковъ были арестованы вслѣдствіе извѣтовъ, иногда просто по капризу любого шляхтича. Плѣнниковъ размѣстили по тюрьмамъ въ Луцкѣ, Кременцѣ, Дубнѣ и Владимірѣ и коммиссія занялась весьма дѣятельно разслѣдованіемъ ихъ поведенія. Священники уніатскіе въ то время были въ большинствѣ случаевъ необразованны и весьма мало развиты; уніатскія семинаріи или другія учебныя заведенія для образованія священниковъ не существовали; отъ кандидата на священство требовалось лишь умѣніе читать богослужебныя книги и кое-какъ писать по-русски; такого едва грамотнаго человѣка разыскивала громада вакантнаго прихода, хлопотала для его принятія о согласіи помѣщика (о т. н. презентѣ) и затѣмъ о его рукоположеніи епископомъ. Священники не были въ состояніи поддержать авторитетъ своего званія и шляхтичи обращались съ ними высокомѣрно. Попавъ подъ судъ, по обвиненію въ бунтѣ, они не были въ состояніи защищаться на основаніи существовавшихъ законовъ и не умѣли разобраться среди совѣтовъ и инсинуацій, которыми члены коммиссіи и адвокаты сбивали ихъ съ толку. Этимъ обстоятельствомъ рѣшилась воспользоваться Волынская порядковая коммиссія для того, чтобы установить фактически а

---

[1]) См. №CLXXXII, стр. 326—329.

priori придуманныя ею подробности заговора. Коммиссіи необходимо было добыть сознаніе въ этихъ подробностяхъ хотя отъ одного изъ подсудимыхъ, и она вскорѣ этого достигла. Въ коммиссію поступилъ доносъ о томъ, что у священника Лукаевича, въ селѣ Сускѣ, ночевалъ маркетанъ; его рѣшили арестовать, но арестъ взялся произвести лично одинъ изъ членовъ коммиссіи, шамбелянъ Каетанъ Аксакъ; онъ поѣхалъ въ Тускъ и приказалъ священнику ѣхать съ нимъ вмѣстѣ въ Луцкъ. По дорогѣ онъ запугалъ священника страшною отвѣтственностью за пріемъ на ночлегъ маркетана и посовѣтовалъ ему, какъ единственный путь спасенія, чистосердечно признать свою вину и разсказать всѣ ея подробности; когда же священникъ заявилъ, что онъ положительно не знаетъ, въ чемъ онъ долженъ сознаться, то Аксакъ разсказалъ ему всѣ подробности, какія отъ него требовались, и завѣрилъ его, что если онъ сдѣлаетъ соотвѣтственное показаніе, то не только избавится отъ всякаго наказанія, но и получитъ богатую награду. Заручившись согласіемъ Лукаевича, Аксакъ заявилъ коммиссіи, что арестованный имъ священникъ желаетъ дать весьма важныя показанія, и ввелъ его въ присутствіе коммиссіи. Здѣсь Лукаевичъ показалъ, что у него дѣйствительно ночевалъ маркетанъ, по имени Василько, который уговаривалъ его агитировать возстаніе среди крестьянъ и показывалъ ему какой-то документъ, писанный по-русски, въ которомъ священникъ разобралъ лишь начало подписи: „Екат....“, утверждая, будто это есть указъ императрицы, предписывающій крестьянское возстаніе; хотя священникъ и не согласился повиноваться этому указу, маркетанъ все-таки оставилъ ему на расходы 20 червонцевъ. Показаніе это Лукаевичъ подтвердилъ, хотя и смущенный, присягою. Теперь коммиссія торжествовала, удостовѣривши показаніемъ Лукаевича правильность своего взгляда, и члены коммиссіи осыпали его любезностями и похвалами за чистосердечное раскрытіе заговора и рапортовали объ этомъ сейму, самого же Лукаевича препроводили въ Варшаву, заставивши предварительно нѣсколько разъ повторить показанія. Здѣсь Волын-

скіе послы демонстрировали его въ салонахъ и выхлопотали въ сеймѣ для него награду: ему пожалована была золотая медаль, дипломъ отъ сейма, удостовѣряющій его заслуги, и 2,000 злотыхъ[1]). Между тѣмъ въ Луцкѣ стали разыскивать ночевавшаго у него маркетана, который вскорѣ оказался въ числѣ арестантовъ. На очныхъ ставкахъ съ Лукаевичемъ онъ стойко отрицалъ его показанія, утверждалъ, что о бунтѣ онъ ничего не знаетъ, другого документа, кромѣ паспорта, не имѣлъ и не показывалъ и занимался исключительно торговыми дѣлами. Несмотря на отсутствіе всякихъ уликъ, кромѣ показаній священника, онъ былъ приговоренъ коммиссіею къ смертной казни и повѣшенъ. Предъ казнью коммиссія предложила ему даровать жизнь, если онъ признастъ справедливыми показанія священника, но онъ отвѣтилъ, что не станетъ изъ-за спасенія жизни прибѣгать ко лжи и клеветѣ на свою Монархиню; уже вступивъ подъ висѣлицу, онъ громко заявилъ: „напрасно погибаю.“ За три дня до этой казни коммиссія получила отъ сейма выговоръ за присвоеніе себѣ судебной власти, запретъ издавать и исполнять приговоры и приказъ препровождать изслѣдуемыя ею дѣла на рѣшеніе гродскаго суда; тѣмъ не менѣе она распорядилась исполнить приговоръ.[2]).

Показанія Лукаевича усилили предвзятое отношеніе къ дѣлу въ общественномъ мнѣніи и сообщили суровый характеръ дальнѣйшимъ процессамъ духовныхъ лицъ; шляхетское общество требовало слѣдствія надъ уніатскими священниками и ихъ казни; аресты усилились и дѣла стали въ большомъ количествѣ поступать въ луцкій гродскій судъ, состоявшій подъ давленіемъ общественнаго мнѣнія и представлявшей его коммиссіи. Приведемъ важнѣйшіе изъ этихъ процессовъ.

Трое крестьянъ изъ села Городища, имѣнія старосты овручскаго Ивана Стецкаго: Кассіянъ Андрійчукъ, Карпъ Омелянецъ и

---

[1]) См. № CLXVII, стр. 304—305.

[2]) Kalinka, т. I. стр. 481—482. Бродовичъ, стр. 24—27, 29—31, 32, 75.

Левко Яблонскій, встрѣтили въ придорожной корчмѣ какого-то надворнаго козака, проѣзжавшаго изъ Брацлавщины въ Дубно; онъ сообщилъ имъ, что въ Украинѣ можно ожидать бунта и истребленія дворянъ и евреевъ. Возвратившись въ село, крестьяне бесѣдовали о слышанномъ, при чемъ Левко Яблонскій заявлялъ готовность примкнуть къ возстанію, если бы оно вспыхнуло. Разговоръ ихъ подслушалъ слуга мазуръ и донесъ о немъ помѣщику. Стецкій приказалъ арестовать всѣхъ троихъ оговоренныхъ и отправить ихъ въ г. Острогъ на судъ мѣстнаго магистрата. Всѣ трое были приговорены къ повѣшенію, но уже подъ висѣлицей Андрійчукъ и Омельянецъ заявили, что они желаютъ открыть тайну; вслѣдствіе этого товарища ихъ повѣсили, ихъ же отправили въ Луцкій гродскій судъ. Здѣсь они оговорили своего приходскаго священника Александра Бендеровскаго, утверждая, что за двѣ недѣли до Пасхи священникъ, при выходѣ изъ церкви, задержалъ будто всѣхъ троихъ судившихся крестьянъ, объявилъ имъ, что наканунѣ Пасхи рѣшено истребить повсемѣстно дворянъ и евреевъ, уговаривалъ ихъ принять участіе въ этомъ дѣлѣ, обѣщалъ припасти оружіе и приказалъ сказанное держать въ глубокой тайнѣ. Бендеровскій былъ немедленно арестованъ и произведено слѣдствіе о его поведеніи, не открывшее, впрочемъ, ничего существеннаго; судъ узналъ лишь, что священникъ часто напивался, въ пьяномъ видѣ разгонялъ своихъ домашнихъ и оскорблялъ мать и что, бывши во время св. Пасхи въ гостяхъ у сосѣдняго эконома, когда послѣдній, приглашая гостей къ столу, сказалъ въ шутку: „Рѣжьте поросенка, пока насъ самихъ станутъ рѣзать,“ Бендеровскій отвѣтилъ также въ видѣ шутки: „если бы вы были нашей вѣры, то вамъ нечего было бы опасаться.“ Этимъ и ограничились всѣ улики; тѣмъ не менѣе судъ приговорилъ священника Бендеровскаго къ смертной казни. Но до исполненія ея, по закону слѣдовало, чтобы епископъ снялъ съ него духовный санъ. Между тѣмъ луцкій уніатскій епископъ Стефанъ Левинскій считалъ приговоръ несправедливымъ и незаконнымъ; онъ аппелировалъ къ папскому нунцію и въ сеймъ и объявилъ, что не имѣетъ права

лишать подсудимаго сана безъ разрѣшенія нунція, а въ ожиданіи отвѣта оттягивалъ дѣло въ теченіе трехъ недѣль. Все это время онъ подвергался нападкамъ и оскорбленіямъ со стороны дворянъ, которые, наконецъ, составили заявленіе въ судъ о томъ, что епископъ покровительствуетъ заговору, и пригрозили ему, что внесутъ этотъ протестъ въ гродскія книги, если онъ долѣе будетъ упорствовать въ отказѣ; вмѣстѣ съ тѣмъ дворяне вытребовали приказъ гродскаго суда Луцкому магистрату—исполнить приговоръ 25 мая не взирая на то, будетъ ли къ тому времени снятъ съ подсудимаго санъ, или нѣтъ. Епископъ послѣ этого поколебался, но потребовалъ, чтобы ему были даны для пересмотра документы процесса; судъ исполнилъ его просьбу и выдалъ весьма неохотно документы, впрочемъ срокомъ лишь на однѣ сутки, для того же, чтобы предупредить вмѣшательство столичныхъ властей, коммиссія распорядилась въ теченіе сутокъ прекратить всякое сообщеніе города съ окрестностями. 25 мая епископскій судъ приговорилъ Бендеровскаго къ лишенію сана. Немедленно послѣ исполненія церемоніи подсудимаго повели на казнь; передъ смертью онъ каялся въ пьянствѣ и неуважительномъ отношеніи къ матери, но утверждалъ, что о бунтѣ онъ ровно ничего не зналъ. Когда послѣ казни возстановлено было сообщеніе съ городомъ, то почта доставила въ судъ полученное за сутки предписаніе сейма о томъ, чтобы воздержаться отъ исполненія казни и доставить подсудимаго въ Варшаву [1]).

Другой процессъ, окончившійся такъ же трагически, возникъ по обвиненію священника изъ села Старосельья, Өедора Борковскаго; священникъ этотъ, какъ видно изъ собранныхъ судомъ о немъ свѣдѣній, человѣкъ уже не молодой (59 лѣтъ) и совсѣмъ необразованный, отличался не-трезвымъ поведеніемъ; во время попоекъ говорилъ несообразныя рѣчи, при чемъ неоднократно повторялъ ходившіе слухи о предстоящемъ весною возстаніи, объ ожидаемомъ появленіи сына Гонты и т. д. Рѣчи эти не произво-

---

[1]) См. №№ CXXVIII—CXXXIII, стр. 227—243. Kalinka, I, стр. 482—485. Бродовичъ, стр. 41—48 52, 59.

дили впечатлѣнія на крестьянъ, которые оставляли ихъ безъ отвѣта или протестовали противъ ихъ достовѣрности. Борковскій вообще не пользовался авторитетомъ среди крестьянъ: прихожане попрекали его пьянствомъ и были раздражены его чрезмѣрными вымогательствами платы за совершеніе требъ. Слухи о несвязныхъ рѣчахъ Борковскаго дошли до коммиссіи, и онъ былъ арестованъ; изъ допросовъ, снятыхъ съ него, ничего существеннаго не оказалось, но дѣло затягивалось, и священникъ сильно тяготился тюремнымъ заключеніемъ среди большой толпы арестантовъ, въ нечистотѣ, въ кандалахъ, при скудной пищѣ. Тогда его адвокатъ Яворовскій посовѣтовалъ ему измѣнить показанія и признаться въ небывалыхъ преступленіяхъ, по примѣру Лукаевича, увѣривъ его, что это единственный путь къ спасенію изъ тюрьмы. Послѣ нѣкотораго колебанія Борковскій согласился послѣдовать совѣту. Яворовскій сочинилъ фантастическій разсказъ, который священникъ подписалъ и представилъ въ судъ, какъ чистосердечное признаніе, прося замѣнить имъ прежнія показанія. Въ разсказѣ этомъ значилось, что разъ ночью священникъ отправился въ церковь и неожиданно встрѣтилъ въ оградѣ пилипона Семена Брусова, который объявилъ ему, что онъ одинъ изъ 3,000 агентовъ, присланныхъ въ Польшу изъ Россіи, „изъ земли Китайской, лежащей по ту сторону Петербурга“, что агенты прибыли съ цѣлью организовать крестьянское возстаніе и что Брусовъ предлагаетъ Борковскому принять въ немъ участіе; затѣмъ онъ выдалъ священнику сто рублей на расходы пропаганды и взялъ съ него росписку въ книжкѣ, въ которой было уже записано много подобныхъ квитанцій, но Брусовъ не позволилъ ихъ прочитывать; затѣмъ Борковскій пытался дѣлать крестьянамъ намеки, но, не встрѣтивъ сочувствія, отказался отъ дальнѣйшей пропаганды, деньги же истратилъ на свои нужды. Къ этимъ письменнымъ показаніямъ Борковскій прибавилъ словесно на судѣ, будто онъ припасъ оружіе и зарылъ таковое. Судъ распорядился арестовать Брусова и отрыть спрятанное оружіе, но послѣдняго не оказалось ни слѣда въ указан-

номъ мѣстѣ, и маркотана Брусова не нашли среди арестантовъ и никто не видѣлъ его въ Старосельи. Пока происходили эти розыски, наступилъ срокъ перерыва судебныхъ засѣданій, и дѣло Борковскаго было отложено до слѣдующей сессіи. Въ промежуткѣ Борковскому было разъяснено, насколько опасенъ принятый имъ методъ защиты. Явившись въ первое судебное засѣданіе, онъ объявилъ, что поданное имъ признаніе вымышлено и составлено исключительно по внушенію адвоката; но судъ этого заявленія не принялъ и приговорилъ подсудимаго къ смертной казни, прибавивъ, что предварительно онъ обратится къ епископу, если это нужно будетъ, съ предложеніемъ о лишеніи сана. Епископъ Левинскій, опасаясь гнѣва дворянъ и исполненія казни безъ участія духовной власти, потребовалъ въ свой судъ и дѣло и подсудимаго; послѣдній еще разъ клялся, что онъ взвалилъ на себя вину напрасно, внявъ лишь совѣту адвоката; епископскій судъ три дня обдумывалъ свое рѣшеніе, но малодушно не устоявъ, составилъ приговоръ о лишеніи сана, и на слѣдующій день (11 августа) Борковскій былъ обезглавленъ среди луцкаго рынка[1]).

При всемъ малодушіи и запуганности уніатскаго епископа и его консисторіи, пассивное заступничество ихъ за подсудимыхъ раздражало въ высокой степени порядковую коммиссію и находившійся подъ ея вліяніемъ луцкій судъ. Видя въ этомъ заступничествѣ признакъ сочувствія заговору, коммиссія рѣшилась впутать въ дѣло членовъ высшаго уніатскаго клира. Уже въ дѣлѣ Борковскаго встрѣчаемъ намеки на то, что арестовавшій его инстигаторъ Карповскій велъ съ нимъ на пути въ Луцкъ подозрительные разговоры[2]). Въ дальнѣйшихъ процессахъ духовныхъ лицъ это стремленіе коммиссіи становится все яснѣе и яснѣе.

Нападеніе на луцкую уніатскую консисторію поведено было по слѣдующему поводу. Два товарища кавалеріи народовой, Гонт-

---

[1]) См. №№: CLI—CLIV, стр. 275—285. Бродовичъ, стр. 24, 49—51, 60—61, 104—105, 107—110, 115—116 и приложенія стр. 233.

[2]) См. № CLII, стр. 279—280.

ковскій и Дмошинскій, проѣзжая черезъ село Хорупань, остановились здѣсь на отдыхъ; имъ отведена была квартира въ домѣ священника Ивана Глодовскаго. Въ разговорѣ съ хозяиномъ товарищи разсказывали о происходящихъ казняхъ и арестахъ священниковъ и прибавили, что „сами вы виноваты, замышляя дурныя дѣла.“ Священникъ, человѣкъ старый (70 лѣтъ) и крайне неразвитой, отвѣтилъ пословицею: „на чьемъ возу сидишь, того пѣсеньку поешь“, прибавивъ, что каждый долженъ исполнять предписанія начальства. „Отъ кого же вы имѣете такія предписанія?“ спросили товарищи. „Отъ епископа“, былъ отвѣтъ. Товарищи записали весь разговоръ и представили въ коммиссію. Глодовскаго немедленно арестовали, препроводили въ Дубенскую крѣпость и подвергли допросу. Такъ какъ существованія епископскаго циркуляра не было возможности установить, то вопросъ этотъ былъ оставленъ въ сторонѣ и вниманіе слѣдствія было сосредоточено на дѣйствіяхъ члена консисторіи Симеона Карповскаго, который, по должности своей сборщика пошлинъ съ духовныхъ, объѣзжалъ постояннно епархію и знакомъ былъ лично со всѣми священниками. Глодовскій показалъ, что въ домѣ священника села Иваня, Василевскаго, Карповскій велъ разговоръ политическаго содержанія, въ которомъ утверждалъ, что когда русскіе отнимутъ Константинополь у турокъ, то Польша будетъ покорена и принуждена присоединиться къ православію, что Карповскій, встрѣтивъ подсудимаго въ Дубнѣ, во время контрактовъ, говорилъ ему о предписаніи уніатской консисторіи относительно истребленія дворянъ и совѣтовалъ подготовлять къ тому крестьянъ, что, наконецъ, священникъ изъ села Суража, Свидерскій, получилъ какое-то письмо весьма страшнаго характера, которое онъ сжегъ, но что содержаніе этого письма извѣстно священнику м. Рахманова, Каролинскому. Всѣ оговоренныя лица были арестованы и допрошены; священникъ Василевскій не подтвердилъ показаній Глодовскаго, священники же Свидерскій и Каролинскій объяснили, что инкриминированное письмо было получено Свидерскимъ отъ его брата, живущаго въ Галиціи, и содержало описаніе преслѣдо-

ваній. какимъ подвергается католическое духовенство въ Австріи Всѣ эти священники, равно какъ и Глодовскій, были освобождены, и все дѣло сосредоточилось на желаніи доказать виновность Карповскаго. Оговоръ Глодовскаго былъ признанъ правдивымъ и судъ отказалъ обвиняемому въ опросѣ свидѣтелей; показанія, даваемыя имъ, записывались на судѣ, несмотря на его протесты, въ извращенномъ видѣ; къ нему подослана была какая-то дама, пани Рогузская, которая, оказывая ему мнимое участіе, взялась передавать его письма къ друзьямъ и сообщала ихъ въ коммиссію, гдѣ съ нихъ списывали копіи; затѣмъ вспомнили показанія казненнаго Борковскаго и пріобщили ихъ къ дѣлу: въ нихъ значилось, что Карповскій говорилъ, будто папская булла не разрѣшаетъ уніатамъ переходить въ католичество, что, препровождая Борковскаго въ Луцкъ, онъ въ дорогѣ всячески его ободрялъ и т. д.—Сознавая, какой оборотъ принимаетъ его дѣло, Карповскій палъ духомъ и написалъ одному изъ своихъ друзей письмо, въ которомъ просилъ прислать ему яду, который онъ приметъ въ случаѣ, если будетъ приговоренъ къ смертной казни; письмо это попало, конечно, въ руки коммиссіи и было включено въ обвинительный актъ въ качествѣ попытки на самоубійство. Луцкій гродскій судъ, послѣ трехмѣсячнаго тюремнаго заключенія, основываясь на показаніяхъ Глодовскаго и Борковскаго и прибавивъ лишь къ нимъ замѣчанія, что Карповскій слишкомъ много разъѣзжалъ по епархіи и замѣченъ былъ въ пристрастіи къ женскому полу, издалъ приговоръ, которымъ приговорилъ его на трехлѣтнее заключеніе въ Каменецкой крѣпости и затѣмъ на пожизненное заточеніе въ монастырѣ. Онъ былъ немедленно препровожденъ въ Дубно, а оттуда подъ военною эскортою доставленъ въ Каменецъ. Здѣсь онъ просидѣлъ два года съ лишнимъ, пока совершенно неожиданный случай не далъ ему возможности освободиться. Въ каменецкомъ гарнизонѣ служилъ въ рангѣ капитана итальянецъ Бачіарели, братъ королевскаго любимца и секретаря, Фридерика Бачіарели; капитанъ, познакомившись съ Карповскимъ и узнавъ отъ него подробности

дѣла, взялся за него ходатайствовать; онъ послалъ брату прошеніе Карповскаго съ горячею просьбою представить все дѣло на усмотрѣніе короля. По настоянію послѣдняго, Люблинскій трибуналъ потребовалъ для пересмотра дѣло Карповскаго, кассировалъ приговоръ луцкаго суда и приказалъ освободить узника [1]).

Священникъ села Осницы Доминикъ Мицевичъ былъ арестованъ по доносу, что онъ имѣлъ сношенія съ маркетанами; препровожденный въ Луцкъ, онъ показалъ, что дѣйствительно два раза къ нему заѣзжали маркетаны, что онъ покупалъ у нихъ платки и замки и ни о чемъ другомъ съ ними не говорилъ; судъ приказалъ ему подтвердить присягою показанія и освободилъ отъ отвѣтственности [2]). Между тѣмъ, узнавъ объ его арестѣ, его отецъ, священникъ изъ мѣстечка Рафаловки, Ѳедоръ Мицевичъ поѣхалъ въ село Осницу, чтобы узнать о судьбѣ сына и помочь по возможности его горю. Узнавъ о его выѣздѣ, помѣщикъ Рафаловки, Олизаръ, отправилъ вслѣдъ за нимъ отрядъ милиціи, съ приказомъ арестовать его и доставить также въ Луцкъ. Мицевичъ попытался задобрить милиціонеровъ водкою, но самъ при случаѣ сильно напился; когда его стали сажать на сани, онъ поднялъ крикъ, угрожалъ арестовавшимъ клятвою и взывалъ къ крестьянамъ какъ въ Осницѣ, такъ и во встрѣтившемся на пути м. Чарторыйскѣ, чтобы они его освободили. Затѣмъ коммиссія взвалила на него обвиненіе въ сношеніяхъ съ маркетанами и въ подстреканіи крестьянъ къ бунту и какъ доказательство привела странный фактъ: за нѣсколько времени до ареста Ѳ. Мицевичъ въ дружеской бесѣдѣ съ экономомъ Милковскимъ, приложивъ палецъ къ его груди, сказалъ шуточно: „не нужно ли вамъ продѣлать отверстія къ сердцу.?“ На основаніи этихъ данныхъ коммиссія приговорила подсудимаго къ смертной казни. Къ его счастью, въ то время пришло распоря-

[1]) См. №№: CXXXIV—CXLII, стр. 243—261, Бродовичъ, стр. 37—38, 53, 56—57, 104, 111 и 117.

[2]) См. № CLX, стр. 294.

женіе сейма, запрещавшее коммиссіи издавать и исполнять приговоры. Дѣло было пріостановлено и передано въ гродскій судъ, который, провѣривъ показанія, нашелъ, что въ дѣлѣ нѣтъ никакихъ данныхъ относительно сношеній Мицевича съ пилипонами и подстрекательства крестьянъ; Милковскій не подтвердилъ показанія объ отверстіи къ сердцу. За сопротивленіе же во время ареста и воззванія къ народу въ тревожное время судъ приговорилъ Мицевича къ годичному тюремному заключенію, засчитавъ время предварительнаго заключенія [1]).

Священникъ села Яблонки, Епифаній Бубаловичъ состоялъ уже давно въ недружелюбныхъ отношеніяхъ съ помѣщикомъ своего села Богуцкимъ; послѣдній еще въ 1782 г. отнялъ церковныя земли, пожертвованныя его предками, и обвинилъ священника предъ епископомъ въ предосудительномъ поведеніи; однако епископскій судъ, разсмотрѣвъ дѣло, призналъ поведеніе священника безупречнымъ и заставилъ помѣщика возвратить церковныя земли. Теперь, пользуясь смутнымъ временемъ, послѣдній рѣшился отмстить Бубаловичу. Призвавъ во дворъ пономаря, Андрея Кабасюка, онъ прочиталъ ему обвинительные пункты противъ священника и требовалъ признанія ихъ правдивости; встрѣтивъ рѣшительный отказъ пономаря, онъ приказалъ его сѣчь, пока послѣдній не посвидѣтельствуетъ обвиненія; послѣ 300 ударовъ Кабасюкъ далъ согласіе. Тогда Богуцкій призвалъ 12 крестьянъ изъ сосѣднихъ селъ и приказалъ пономарю въ ихъ присутствіи повторить обвиненіе, пріобрѣвъ такимъ образомъ положенное закономъ количество свидѣтелей. Обвиненія состояли въ слѣдующемъ. Къ Бубаловичу пріѣзжалъ благочинный изъ мѣстечка Колковъ Никифоръ Костюкевичъ и братъ его, священникъ села Собятина Стефанъ Бубаловичъ; они втроемъ о чемъ-то совѣщались, и вскорѣ послѣ того оба брата Бубаловича купили старыя ружья и о. Епифаній часто ѣздилъ въ Колки къ

---

[1]) См. № CLXXVIII, стр. 319—322; Бродовичъ, стр: 27—28, 31, 60. Kalinka, I, стр. 482.

благочинному; онъ предостерегалъ крестьянъ, что у нихъ будутъ отбирать оружіе. Послѣ ареста благочиннаго, Бубаловичъ заявилъ о томъ сожалѣніе и упрекалъ крестьянъ, что они допустили его арестовать; онъ заявлялъ досаду на то. что не засталъ въ Колкахъ пилипоновъ и не успѣлъ купить у нихъ ножей и въ нетрезвомъ видѣ говорилъ несвязныя рѣчи о пилипонахъ; по неизвѣстной причинѣ исповѣдывалъ въ началѣ поста только женщинъ, а мужчинъ лишь въ концѣ; наконецъ, другой братъ Бубаловича, Карпъ, во время обезоруживанія крестьянъ сказалъ: „пусть забираютъ наши косы и порѣжутся ими, я могъ бы ихъ побить и дубиною.“—На основаніи этихъ обвиненій гродскій судъ приговорилъ Епифанія Бубаловича къ тюремному заключенію въ продолженіе 12 лѣтъ, Стефана Бубаловича къ церковному покаянію, а брата ихъ Карпа къ тѣлесному наказанію 100 ударами и отдачѣ пожизненно въ солдаты. Бубаловичи аппелировали въ Люблинскій трибуналъ, но намъ не извѣстенъ дальнѣйшій ходъ ихъ дѣла[1]). Нѣсколько иной оборотъ получило дѣло благочиннаго Костюкевича; не было возможности найти противъ него свидѣтелей; двое крестьянъ, которыхъ понуждали розгами къ свидѣтельству, умерли отъ истощенія въ тюрьмѣ, не показавъ ничего во вредъ ему. Наконецъ благочинный успѣлъ выхлопотать переизслѣдованіе дѣла на мѣстѣ; на его основаніи судъ освободилъ Костюкевича отъ всякой отвѣтственности, признавъ всѣ взводимыя на него обвиненія вымышленными и убѣдившись, что его разъѣзды и собранія у него священниковъ происходили по дѣламъ церковнымъ, что сходки въ его домѣ мѣщанъ происходили съ цѣлью разысканія городскихъ правъ мѣстечка, складчины же собирались на постройку новаго иконостаса[2]).

Гораздо жесточе луцкаго суда былъ судъ гродскій Кременецкій. Предсѣдатель этого суда Янъ Загурскій и гродскій писарь, Святоянскій, вполнѣ подчинившись господствовавшей паникѣ, почитали своимъ дѣломъ истребить побольше мнимыхъ заговорщиковъ;

---

[1]) См. №№ CXLIX и CL, стр. 270—274. Бродовичъ, стр. 59—60.

[2]) См. №№: CLV—CLVII, стр. 285—291. Бродовичъ, стр. 24, 103, 123—125.

по отношенію къ нимъ они считали лишнимъ соблюдать всѣ закономъ установленныя гарантіи: они не требовали законнаго количества свидѣтелей; иногда совсѣмъ не обращались къ свидѣтелямъ, ограничиваясь допросами, доставленными офицерами и помѣщиками, отобранными съ жестокимъ пристрастіемъ. Арестантовъ—крестьянъ и священниковъ содержали въ помѣщеніяхъ крайне тѣсныхъ, сырыхъ и переполненныхъ нечистотами; на ночь арестантамъ ущемляли ноги въ деревянныя колоды и не снабжали ихъ пищею. Многіе арестанты умерли въ тюрьмѣ, другіе признавались въ мнимыхъ преступленіяхъ, лишь-бы избавиться отъ тюремной обстановки.—Этими обстоятельствами объясняется странный ходъ дѣла священника села Нижнихъ Дедеркалъ, Матѳея Хращевскаго. Священникъ этотъ поссорился съ дьякомъ и послѣдній въ ссорѣ назвалъ его гайдамакою. Извѣстіе объ этомъ дошло до свѣдѣнія шамбеляна Іоакима Дениска, начальника милиціи въ Ямпольскомъ округѣ, который приказалъ арестовать Хращевскаго и доставить въ свое село Загорцы; здѣсь онъ былъ подвергнутъ допросу и четыре раза мѣнялъ свои показанія: первоначально онъ показалъ, что въ декабрѣ 3 маркетана ночевали у крестьянина Мартына Драпалюка, что онъ купилъ у нихъ два платка и кусокъ ситца и ни о чемъ съ ними не разговаривалъ; на другой день, посовѣтовавшись съ мѣстнымъ священникомъ и въ виду обѣщанія Дениска, что, въ случаѣ признанія, онъ получитъ свободу, онъ видоизмѣнилъ показанія, утверждая, что маркетаны вербовали его въ заговорщики, что дали ему и Драпалюку по 200 рублей, за которые онъ обязался навербовать для возстанія 10 человѣкъ, Драпалюкъ же 40, и что они въ этомъ принесли присягу. Дениско отправилъ Хращевскаго и четыре его разнорѣчивыя показанія въ кременецкій судъ. Здѣсь священникъ опять четыре раза давалъ показанія, то признавая вину, то отрицая ее и каждый разъ мѣняя подробности разсказа. Арестованный Драпалюкъ и трое крестьянъ, вызванные въ свидѣтели изъ Дедеркалъ, признали, что три маркетана дѣйствительно ночевали въ ихъ селѣ и продавали мелкіе товары, но отрицали

всякія свѣдѣнія о пропагандѣ бунта. Тѣмъ не менѣе Кременецкій судъ, на основаніи собственнаго признанія, приговорилъ Хращевскаго къ смертной казни. Къ счастью его, епископъ отказался снять съ него санъ, указывая на незаконное веденіе дѣла и на отсутствіе въ немъ необходимыхъ документовъ. Дѣло было перенесено въ Люблинскій трибуналъ, который кассировалъ приговоръ кременецкаго суда, выразилъ послѣднему порицаніе за незаконные поступки, призналъ обвиненія недоказанными и приказалъ освободить какъ Хращевскаго, такъ и Драпалюка, приговореннаго къ шестилѣтнему заключенію въ крѣпости[1]).

Такая же участь угрожала благочинному кременецкому Павлу Громачевскому, человѣку весьма почтенному и образованному.— Онъ былъ арестованъ по доносу судовыхъ канцеляристовъ, бывавшихъ въ его домѣ, и препровожденъ въ Дубенскую крѣпость. Комендантъ этой крѣпости, князь Любомирскій, знавшій лично Громачевскаго, далъ строгій выговоръ арестовавшему его офицеру и приказалъ освободить благочиннаго; но въ виду вызваннаго этимъ распоряженіемъ раздраженія, доходившаго до того, что кн. Любомирскаго заподозрили во взяткѣ, онъ распорядился отправить Громачевскаго въ Варшаву на усмотрѣніе сеймовой депутаціи. Здѣсь было разсмотрѣно его дѣло; ему выдали дипломъ отъ имени сейма, удостовѣряющій его невинность, наградили золотою медалью и отпустили домой. Здѣсь однако озлобленіе противъ него было столь сильно, что онъ долженъ былъ перемѣнить мѣсто службы[2]).

Въ теченіе двухъ мѣсяцевъ коммиссія порядковая и находившіеся подъ ея вліяніемъ суды гродскіе луцкій и кременецкій свирѣпствовали надъ подсудимыми, доискиваясь мнимаго заговора и наказывая лицъ, которыя имъ казались причастными къ таковому; но наконецъ паника стала мало-по-малу стихать,—и дѣла подсу-

---

[1]) См. №№: CCI, стр. 350; CCII, стр. 356—364, CCX, стр. 380. Бродовичъ, стр. 113, 85—86.

[2]) Бродовичъ, стр 33, 77, 112. См. № CLXVIII, стр. 306.

димыхъ стали разсматривать съ меньшимъ предубѣжденіемъ. Уже во второй половинѣ мая луцкій судъ сталъ проявлять болѣе мягкое отношеніе къ обвиненнымъ: онъ освободилъ многихъ священниковъ, арестованныхъ неосновательно, по самымъ ничтожнымъ подозрѣніямъ; такъ освобождены были священники: Волковичъ, Антоневичъ, Семигиновскій и Яроцкій, вся вина которыхъ состояла въ томъ, что они разновременно покупали платки у пилипоновъ [1]). Освобожденъ былъ Клеванскій благочинный, Илія Гусаковскій, обвинявшійся въ томъ, что во время тревоги, убоявшись доноса и ареста со стороны мѣстнаго управляющаго, съ которымъ онъ былъ въ ссорѣ, уѣхалъ на нѣкоторое время изъ дому [2]). Также освобождены были священники: Полетылло, противъ котораго не оказалось никакихъ обвиненій, и Дамьянъ Голубовичъ, обвинявшійся въ томъ, что въ разговорѣ съ другими духовными онъ поносилъ дворянина Домбровскаго [3]). Очень характерны подробности ареста послѣдняго: жившій по сосѣдству съ нимъ арендаторъ села Шапра, дворянинъ Соболевскій, арестовалъ шестерыхъ священниковъ изъ своей мѣстности и доставилъ ихъ подъ конвоемъ въ Луцкъ; здѣсь, остановившись на рынкѣ, онъ предложилъ имъ откупиться; четверо, воспользовавшись его предложеніемъ, получили свободу, два остальные, не имѣвшіе нужныхъ для выкупа средствъ: Голубовичъ и Антоневичъ, были сданы въ тюрьму на усмотрѣніе порядковой коммиссіи [4]).

Въ іюнѣ мѣсяцѣ и Кременецкій судъ смягчилъ свое отношеніе къ подсудимымъ: онъ разрѣшилъ имъ собирать для оправданія свидѣтельскія показанія и въ значительной мѣрѣ смягчилъ свои приговоры. Такъ священникъ Даніилъ Подчашинскій, обвиненный въ сношеніяхъ съ маркетанами, въ заготовленіи оружія и въ подстрекательствѣ къ бунту, успѣлъ добиться вызова свидѣтелей, пока-

---

[1]) См. №№ CLVIII, стр. 191—192: CLXI, стр. 295—296; CLXV, стр. 300—301; CLXXVII, стр. 317.

[2]) См. № CLXIV, стр. 298—300.

[3]). См. №№: CLXIII, стр. 297 и CLXII, стр. 296—297.

[4]) Бродовичъ, стр. 27.

заніями которыхъ всѣ обвиненія были опровергнуты и вся вина подсудимаго оказалась лишь въ томъ, что онъ произносилъ угрозы противъ евреевъ, за что судъ приговорилъ его къ мѣсячному тюремному заключенію [1]).—Къ такому же наказанію былъ приговоренъ священникъ Юстинъ Мартыновичъ за то, что годъ назадъ, бывши въ гостяхъ въ францисканскомъ монастырѣ, когда среди попойки зашелъ разговоръ объ ожидавшихся смутахъ, онъ совѣтовалъ францисканамъ перейти для безопасности въ унію и затѣмъ велъ себя неприлично [2]).—Священникъ Долинскій изъ Васьковецъ и трое крестьянъ обвинялись въ произнесеніи угрозъ противъ поляковъ и евреевъ и въ заготовленіи оружія. Свидѣтельскія показанія доказали неосновательность обвиненій, и подсудимые были оправданы, хотя двоихъ крестьянъ судъ приговорилъ къ тѣлесному наказанію по 50 ударовъ вообще за дерзкій нравъ [3]). Священники: Кухальскій и Терлецкій, подозрѣвавшіеся въ перепискѣ о дѣлахъ заговора на основаніи письма, содержавшаго неясныя выраженія, доказали, что письмо это было писано по поводу дѣла, производившагося въ консисторіи, и неясныя выраженія были употреблены по нежеланію компрометировать членовъ консисторіи. Оба были освобождены, равно какъ и священники Ланецкій и Бечковскій и два сына послѣдняго, такъ какъ противъ нихъ не было заявлено никакого обвиненія [4]).—

Казалось такимъ образомъ, что волненіе среди шляхетскаго общества приходитъ къ концу; одни стали убѣждаться въ призрачномъ характерѣ заговора, другіе торжествовали, полагая, что они предупредили вспышку энергическими охранительными мѣрами и жестокими казнями [5]).—Но неожиданно случился эпизодъ, который вновь на нѣкоторое время возбудилъ улегавшееся броженіе и какъ будто раскрывалъ въ фактическихъ подробностяхъ искомый заго-

---

[1]) См. №№: CLXIX—CLXX, стр. 307—309.
[2]) См. № CLXVI, стр. 301—303.
[3]) См. № CLXXIII, стр. 312—313.
[4]) См. №№ CXCIV, стр. 344—345 и CLXXIV, стр. 314—315.
[5]) См. CXLVIII, стр. 268—270.

воръ. Съ самаго начала дѣятельности порядковой коммиссіи принятыя ею экстренныя мѣры: разоруженіе крестьянъ, разъѣзды военныхъ командъ, многочисленные аресты и допросы и т. п. навели на крестьянскую массу ужасъ и трепетъ и породили разнородные слухи, догадки и чисто фантастическія повѣсти. Среди общей тревоги одни для личнаго спасенія, другіе просто по нервному аффекту стали выдумывать небылицы, наговаривать на себя и на другихъ. Такъ, въ началѣ еще розысковъ, какой-то нищій заявилъ, что онъ разносилъ записки отъ маркетановъ къ священникамъ, призывавшія ихъ къ оружію, и что оставшіяся у него воззванія онъ спряталъ въ крышу на своей родинѣ, въ с. Торчинѣ.—Оказалось, что оговоренные священники никогда его не видали, экономія же и крестьяне Торчина удостовѣрили, что въ этомъ селѣ онъ не жилъ и что его тамъ не знаютъ; въ указанной имъ крышѣ ничего не было найдено—онъ просто оказался умопомѣшаннымъ, и владимірскій подстароста Заленскій на всякій случай приказалъ его повѣсить[1]).

Другой аналогическій случай имѣлъ гораздо болѣе печальныя послѣдствія. Въ окрестности м. Волочиска, въ селѣ Рабіевкѣ, лежащемъ на границѣ Подольскаго воеводства, мѣстный помѣщикъ Ѳеодоръ Ястржембскій задержалъ прохожаго крестьянина, Кирилла Пундыка, который почему-то показался ему переодѣтымъ запорожцемъ, и сталъ его допрашивать; въ теченіе двухъ сутокъ Ястржембскій сначала одинъ, потомъ при участіи шляхтичей сосѣдей произвелъ 4 раза допросы. Арестантъ показалъ, что онъ крестьянинъ, родомъ изъ села Глубочка, въ окрестности Тарнополя, по профессіи мельникъ, что пришелъ изъ-за кордона уже три года и проживалъ въ разныхъ селахъ и мѣстечкахъ на пограничной чертѣ Волыни и Подоліи, нанимаясь работникомъ на мельницы. Это простое показаніе не удовлетворило Ястржембскаго: онъ сталъ допрашивать Пундыка о заговорѣ и вынудилъ розгами его признаніе. Послѣ этого допросы были направлены на раскрытіе заговора и отъ обвиняе-

---

[1]) Бродовичъ, стр. 28—29.

маго потребовали полнаго перечня его сообщниковъ и изложенія извѣстныхъ ему подробностей заговора. „Запорожецъ Кирило Пундыкъ, апостолъ бунта",—такъ его назвалъ Ястржембскій въ протоколѣ допросовъ,—поощряемый розгами, далъ весьма пространное показаніе: онъ утверждалъ, что къ заговору примкнуло до 5,000 участниковъ, что гетманомъ состоитъ „попъ изъ села Карповецъ", что подъ его начальствомъ находится 8 дивизій, руководимыхъ каждая отдѣльнымъ комендантомъ, священникомъ или крестьяниномъ (въ дальнѣйшихъ показаніяхъ онъ увеличилъ вдвое количество комендантовъ); затѣмъ онъ сообщилъ перечень около 80 селъ и мѣстечекъ, въ которыхъ онъ указалъ число заговорщиковъ, называя многихъ поименно; вообще въ его показаніи оговорено до 500 лицъ. Напрягая по возможности память, Пундыкъ включилъ въ свой перечень всѣ села, въ которыхъ проживалъ, которыя ему встрѣчались на пути, или названія которыхъ онъ слышалъ; изъ оговоренныхъ лицъ онъ ниодного священника не зналъ ни по имени, ни по фамиліи и называлъ лишь имена приходовъ; большинство крестьянъ онъ зналъ лишь по крестному имени, многихъ не зналъ даже именъ, а указывалъ лишь мѣстоположеніе ихъ усадьбъ или семейныя ихъ отношенія, напр. „тотъ, что живетъ за плотиною", „тотъ, который имѣетъ свой прудъ", „тотъ, который служилъ сторожемъ", „сапожникъ, который женился на дочери мельника" и т. п[1]).—Списавъ эти показанія со словъ арестанта, Ястржембскій препроводилъ его вмѣстѣ съ допросами въ распоряженіе ближайшей военной команды въ м. Базалію; здѣсь опять его допросили съ пристрастіемъ и препроводили въ Волынскую порядковую коммиссію.—Послѣдняя опять допросила подсудимаго и торжественно заявила объ окончательномъ раскрытіи заговора какъ сеймовую депутацію, такъ и порядковыя коммиссіи сосѣднихъ воеводствъ, самого же Пундыка препроводила въ Кременецкій гродскій судъ. Здѣсь опять произведены были допросы и началось немедленно слѣдствіе надъ огово-

---

[2]) См. № ССШ, стр, 364–369.

ренными лицами; сеймовая депутація вытребовала подсудимаго для допроса въ Варшаву и затѣмъ возвратила его опять въ Кременецъ въ качествѣ необходимаго свидѣтеля при процессахъ оговоренныхъ имъ лицъ; такъ какъ многія изъ нихъ жили въ Подоліи, то его на время пересылали въ Каменецъ и Летичевъ, гдѣ опять повторялись допросы въ гродскихъ судахъ[1]).—Судя по одному изъ послѣднихъ варіантовъ, видно, что многочисленные допросы прошли для Пундыка не даромъ: въ началѣ пытка и страхъ внушили ему темы для показаній; вслѣдствіе систематически подставляемыхъ слѣдователями вопросовъ, мало-по-малу безсвязныя и наивныя первоначальныя показанія превращаются въ цѣлую фантастическую повѣсть, богато обставленную подробностями: въ ней фигурируютъ уже и маркетаны, и раздаваемыя ими большія суммы денегъ, разсказывается о тайныхъ собраніяхъ начальниковъ заговора, о принесеніи присяги, объ ожиданіи прибытія сына Гонты съ 14,000 козаковъ.—О себѣ подсудимый разсказываетъ, что онъ въ теченіе полугода исполнялъ должность агента, разносившаго прокламаціи, и такимъ образомъ перезнакомился со всею старшиною и т. п.

На основаніи показаній Пундыка открылся цѣлый рядъ процессовъ противъ лицъ, оговоренныхъ имъ, въ гродахъ Кременецкомъ, Каменецкомъ и Летичевскомъ. О процедурѣ судовъ подольскихъ будетъ разсказано впослѣдствіи, теперь же укажемъ пріемы Кременецкаго суда, принявшагося за дѣло съ большою поспѣшностью и легкомысліемъ и съ взлядомъ, установленнымъ a priori. Во всѣхъ процессахъ порядокъ дѣлопроизводства былъ одинъ и тотъ же: оговоренныхъ лицъ арестовали и доставляли прежде всего въ военную команду, расположившуюся въ селѣ Святцѣ; здѣсь арестантовъ сѣкли, пока они не признавались во всѣхъ впередъ намѣченныхъ преступленіяхъ, и затѣмъ протоколы допросовъ и арестантовъ отсылали въ гродскій Кременецкій судъ. Здѣсь не только

---

[1]) См. №№: CCXXXIX, стр. 440—447; CCXLI—CCXLII, стр, 449—450. Бродовичъ, стр. 100.

не дѣлали новаго допроса, но отказывали въ вызовѣ свидѣтелей и не принимали объясненій о насильственномъ вынужденіи признанія. Исключительно на основаніи показаній Пундыка[1]) и допроса, снятаго въ Святцѣ, постановлялся приговоръ. Поведеніе Кременецкаго суда характеризовалъ Люблинскій трибуналъ, пересматривавшій нѣкоторые изъ произнесенныхъ имъ приговоровъ, слѣдующими словами: „Лица, обвиненныя въ бунтѣ Кирилломъ Пундыкомъ, прежде всего отсылались въ военныя команды въ Базалію и Святецъ, гдѣ, по свидѣтельству протоколовъ, доставленныхъ военными властями, они подвергались жестокому сѣченію; на судѣ не признавали показаній подсудимыхъ о томъ, что показанія были насильно отъ нихъ вымучены; многія показанія судомъ извращались (слѣдуютъ примѣры). Нѣкоторыя лица, особенно же Кирилло Пундыкъ постоянно перемѣнялъ свои показанія, такъ, что допросы, снятые съ него въ Кременецкомъ судѣ, менѣе достовѣрны и совсѣмъ не согласуются съ его показаніями передъ сеймовою депутаціею... такіе разсказы не могутъ служить судебнымъ доказательствомъ; въ процессахъ нѣтъ ни сознаній подсудимыхъ, ни свидѣтельскихъ показаній, которыя даже не собирались, что все не согласно съ основнымъ закономъ 1588 года“[2]).

При помощи указанныхъ пріемовъ всѣ процессы, разсмотрѣнные въ Кременецкомъ судѣ, крайне однообразны; всѣ подсудимые обвиняются въ сношеніяхъ съ маркетанами, въ получкѣ отъ нихъ денегъ, въ подготовкѣ бунта, принесеніи присяги, принятіи отъ Кирилла прокламацій и т. п. По всѣмъ процессамъ постановлены равно жестокіе приговоры и степень кары разнообразится лишь значеніемъ въ организаціи заговора, которое подсудимымъ приписывалъ Пундыкъ. Такое теченіе и исходъ имѣли въ кременецкомъ судѣ дѣла по обвиненію въ бунтѣ: Базалійскихъ мѣщанъ, священ-

---

[1]) Пундыкъ постоянно сбивался въ подробностяхъ и впадалъ въ противорѣчія. Многихъ изъ подсудимыхъ онъ не зналъ въ лице и вмѣсто нихъ при очныхъ ставкахъ указывалъ другихъ и т. п. Бродовичъ, стр. 88.—

[2]) См. ССХ, стр. 379—380.

ника Ивана Маевецкаго и 14 крестьянъ изъ села Чабаны и окрестностей; священника села Глибки—Өедора Волшинскаго и 9 крестьянъ изъ селъ: Индыки и Пилипы; дѣло 11 крестьянъ изъ селъ Бубновки, Сергіевки и Юхимовецъ; 19 крестьянъ изъ села Западынецъ и дѣло священника Ивана Мисевича и 22 крестьянъ изъ мѣстечка Красилова и окрестностей [1]). По рѣшенію кременецкаго суда, по перечисленнымъ процессамъ 12 человѣкъ были приговорены къ смертной казни, 43 къ арестантскимъ работамъ въ Каменецкой крѣпости срокомъ на 1—6 лѣтъ и 21 къ тѣлесному наказанію. Изъ нихъ только два священника: Маевецкій и Волшинскій спаслись отъ грозившей имъ смертной казни, благодаря заступничеству епископа, который опротестовалъ приговоры и перенесъ дѣла въ Люблинскій трибуналъ; послѣдній, разсмотрѣвъ процессы, кассировалъ приговоры кременецкаго суда, объявилъ священниковъ по суду оправданными и приказалъ возвратить имъ свободу [2]). Надъ всѣми остальными осужденными приговоръ суда былъ исполненъ.

Гораздо спокойнѣе и тактичнѣе отнеслась къ возложенному на нее дѣлу Подольская порядковая коммиссія, не смотря на то, что паника здѣсь распространилась среди дворянъ не менѣе, чѣмъ на Волыни; коммиссія не только не усиливала этой паники, но старалась по возможности ее ослабить. Она сразу положила своею задачею, съ одной стороны, принять мѣры предосторожности, съ другой—раскрыть заговоръ, существованіе котораго коммиссія сама допускала, но раскрыть его пріемами законными, не увлекаясь предвзятыми положеніями и соблюдая всѣ законные пріемы судопроизводства. Коммиссія признавала за собою лишь власть административную и слѣдственную, но судебной власти себѣ не припи-

---

[1]) См. №№: CCIV—CCIX, стр. 367—377: CCXII-CCXVIII, стр. 382—389; CCXXI, стр. 400—401.

См. № CCX, стр. 378—381.

сывала. Дѣла объ обвиненныхъ и арестованныхъ лицахъ она тщательно изслѣдовала, отбирая показанія подсудимыхъ и свидѣтелей; всѣ дѣла по маловажнымъ обвиненіямъ она прекращала, отпуская на волю подсудимыхъ, и только болѣе важныя дѣла препровождала на рѣшеніе Каменецкаго и Летичевскаго гродскихъ судовъ, которые, раздѣляя точку зрѣнія коммиссіи, старались всѣми зависѣвшими отъ нихъ мѣрами добиться истины и, не находя сколько-нибудь вѣскихъ доказательствъ вины, оправдывали подсудимыхъ.— Это спокойное отношеніе къ дѣлу Подольская коммиссія сохранила во все время своего существованія, не смотря на то, что въ началѣ она подвергалась значительному натиску какъ со стороны Волынской коммиссіи, такъ и со стороны многихъ дворянъ Подольскаго воеводства. Немедленно послѣ полученія сеймоваго распоряженія Подольская коммиссія издала универсалъ къ дворянамъ своего воеводства, въ которомъ указала характеръ возложенной на нее функціи, и предложила имъ зорко слѣдить за настроеніемъ крестьянъ, арестовать всѣхъ заподозрѣнныхъ въ бунтѣ и отсылать ихъ въ распоряженіе коммиссіи, поставляя вмѣстѣ съ тѣмъ на видъ, что кроткое обращеніе съ крестьянами скорѣе всего можетъ способствовать[1]) успокоенію ихъ раздраженія, весьма естественнаго при ихъ крѣпостной зависимости.—При этомъ коммиссія указывала, что подымную подать, постановленную сеймомъ, дворяне должны уплачивать сами, не взыскивая ее съ крестьянъ. Затѣмъ, подъ натискомъ Волынской коммиссіи, Подольская постановила, чтобы дворяне завели въ своихъ селахъ десятниковъ шляхтичей, чтобы они обезоружили крестьянъ и чтобы всѣ маркетаны и безпаспортныя лица были задержаны и отосланы въ Каменецкую крѣпость[2]). Въ коммиссію стали поступать отношенія отъ дворянъ изъ разныхъ мѣстностей воеводства, свидѣтельствующія о ихъ тревожномъ настроеніи, съ жалобами на то, что крестьяне повсемѣстно

---

[1]) См. № XLII, стр. 94—96.
[2]) См. № XLIV, стр. 97—98.

произносятъ угрозы, и съ требованіемъ присылки войска; такія заявленія получены были отъ помѣщиковъ Летичевскаго повѣта, также изъ окрестностей Гусятина, Грудка, Хмѣльника и т. п.[1]). Для успокоенія тревоги, коммиссія отправила въ разъѣздъ по воеводству часть каменецкаго гарнизона и вскорѣ потомъ выпросила у генерала Дзержка небольшой отрядъ регулярной кавалеріи. Для облегченія сношеній съ военными командами, коммиссія организовала земскую почту[2]). Затѣмъ она отнеслась къ епархіальному начальству уніатской Каменецкой епархіи, прося ее оповѣстить циркулярно духовенство, дабы оно старалось проповѣдями успокаивать прихожанъ, и отправила просьбу къ проживавшему во Львовѣ каменецкому епископу Бѣлянскому о томъ, чтобы онъ переѣхалъ въ Каменецъ и поддержалъ своимъ авторитетомъ усилія коммиссіи[3]). Обо всѣхъ своихъ дѣйствіяхъ коммиссія аккуратно посылала рапорты въ сеймовую депутацію и сообщала коммиссіямъ сосѣднихъ воеводствъ[4]).

Принимая эти мѣры, Подольская коммиссія въ то же время занялась весьма усердно производствомъ слѣдствія надъ арестованными лицами. Въ этомъ отношеніи подольскіе дворяне доставили ей обильный матеріалъ. Уже нѣсколько дней спустя послѣ открытія дѣйствій коммиссіи въ Каменецъ потянулись цѣлыя вереницы крестьянъ, арестованныхъ помѣщиками по самымъ маловажнымъ причинамъ. Въ одной монастырской лѣтописи подъ 4 числомъ апрѣля (коммиссія открылась 23 марта) мы встрѣчаемъ такую замѣтку: „Произошла большая тревога по поводу мнимаго заговора, будто-бы руководимаго пилипонами, агитирующими среди

---

[1]) См. №№: XLIII, стр. 96—97, LIII, стр. 111; LIX, стр. 117, CCLXII, стр. 487 и CCLXX, стр. 501.—

[2]) См. №№: XLVI, стр. 99—100, XLVIII, стр. 101; LXIII, стр. 119; CCXXI, стр. 502—503; LXI. стр. 119; LXII, стр. 120—122 и LXV, стр. 125.—

[3]) См. №№: XLVII, стр. 100 и LXIV, стр. 121.

[4]) См. №№: XLV, стр. 99; XLVIII, стр. 101; LI, стр. 105; LIV, стр. 112; LVII, стр. 114—115; LVIII, стр. 116; LXXIII стр. 133—134; LXXVIII, стр. 138 и CCXXIX, стр. 414—416.

уніатскаго духовенства. Нѣсколько десятковъ священниковъ арестованы и посажены въ Каменцѣ частью на гауптвахту, частью въ двухъ тюрьмахъ, устроенныхъ при Доминиканскомъ монастырѣ, гдѣ они ожидаютъ рѣшенія своей участи" [1]). Вскорѣ и крѣпость и всѣ тюрьмы въ Каменцѣ были до того переполнены арестантами, что комендантъ крѣпости, полковникъ Ганицкій, обратилъ вниманіе коммиссіи на то, что гарнизонъ каменецкій значительно ослабленъ разсылкою патрулей по воеводству, что арестантовъ скопилось нѣсколько сотъ человѣкъ и комендантъ не имѣетъ возможности ни стеречь ихъ, ни противодѣйствовать имъ, если бы они вздумали насильно вырваться изъ тюрьмы [2]). Еще тревожнѣе отнесся къ этому факту каменецкій магистратъ: указывая на то, что большое скопленіе арестантовъ повліяло на значительное повышеніе цѣнъ съѣстныхъ продуктовъ, что вслѣдствіе скученности и тѣсноты помѣщеній могутъ развиться эпидеміи и что, въ случаѣ бунта арестантовъ, городу угрожаетъ полное разореніе, магистратъ просилъ коммиссію распорядиться казнить всѣхъ подсудимыхъ для устрашенія остальнаго населенія. Коммиссія отнеслась къ этому прошенію неодобрительно; она отвѣтила магистрату, что никакая власть не можетъ казнить обвиненныхъ лицъ безъ суда и что магистратъ, если онъ опасается бунта арестантовъ, можетъ организовать мѣщанскую стражу въ помощь гарнизону [3]). Съ своей стороны коммиссія старалась по мѣрѣ возможности ускорить слѣдствіе и отпустить лицъ, арестованныхъ за маловажные проступки, но на ихъ мѣсто прибывали новые арестанты, такъ что, послѣ двухмѣсячныхъ усилій, въ концѣ мая состояло подъ стражею еще 70 лицъ, въ томъ числѣ 14 священниковъ, а еще черезъ мѣсяцъ, къ 1 іюля арестантовъ числилось 31 [4]).

---

[1]) Рукописная лѣтопись Сатановскаго монастыря въ рукописномъ отдѣленіи института Оссолинскихъ, во Львовѣ, № 2106.

[2]) См. №№ XLIX—L, стр. 102—104.

[3]) См. №№: LV—LVI, стр. 113—114.

[4]) См №№: LXXIII, стр. 134 и CCXL, стр 448—449.

Огромное большинство дѣлъ, разсмотрѣнныхъ коммиссіею, оказалось основаннымъ лишь на мелочныхъ обвиненіяхъ, не имѣвшихъ никакого существеннаго значенія; по большей части крестьяне обвинялись лишь въ произнесеніи въ пьяномъ видѣ или въ шутку угрозъ противъ шляхтичей и евреевъ, или выраженій досады по поводу какого-нибудь обиднаго для крестьянина столкновенія[1]). Очень часто подобныя рѣчи вовсе не были ими произнесены, лишь приписывались имъ вслѣдствіе ложныхъ доносовъ евреевъ, съ которыми они поссорились по поводу столкновенія по частному дѣлу[2]). Иногда приводились въ обвиненіе сказанныя подсудимыми слова, почему-то показавшіяся неясными или двусмысленными, или совершенно праздные, не имѣвшіе никакого значенія разговоры[3]). Иногда противъ подсудимыхъ не было никакого обвиненія и никому не была извѣстна причина ихъ ареста[4]); иногда крестьянинъ обвинялся въ томъ, что дозволилъ въ своемъ домѣ переночевать пилипону, хотя и не велъ съ нимъ преступныхъ разговоровъ[5]), иногда просто въ бродяжничествѣ, неимѣніи паспорта[6]).—Одинъ слуга обвинялся въ томъ, что, услышавъ о томъ, что солдаты отбираютъ оружіе, предостерегъ своего господина и посовѣтовалъ ему припрятать бывшія у него ружья[7]). Священникъ села Збрызя, Стопневичъ, обвинялся въ томъ, что читалъ въ церкви проповѣдь „по картѣ“; одна изъ прихожанокъ, не понявъ прочитаннаго, разсказала евреямъ, что свя-

---

[1]) См. №№: CCLXIII, стр. 488—490; CCLXXVIII, стр. 523—524: CCXC, стр. 550—551: CCCXI, стр. 595—600, CCCXIII—CCCXV, стр. 600—605; CCCXVI—CCCXVII, стр. 606--611; CCCXIX—CCCXXI, стр. 612—616, CCCXXXVI--CCCXXXVII стр. 664—665.

[2]) См. №№ CCLXI, стр. 486: CCLXIV, стр. 490—492, CCLXVIII, стр, 499: CCXCI, стр. 551.

[3]) См. №№: CCLXVII, стр. 498—499: CCLXXVI, стр. 511—517: CCLXXXIV, стр. 535—541.

[4]) См. № CCXCV, стр. 557—559.

[5]) См. № CCCXXXV, стр. 662.

[6]) См. № CCCXXXIV, стр, 661.

[7]) См. № CXCCIV, стр. 554—556.

щенникъ будто говорилъ, что „пора отбирать куколь отъ пшеницы“. При разслѣдованіи дѣла оказалось изъ показанія многихъ свидѣтелей, что священникъ уговаривалъ народъ воздерживаться отъ ругательствъ по отношенію къ полякамъ и евреямъ и совѣтовалъ вообще избѣгать праздныхъ разговоровъ[1]). Всѣхъ арестантовъ перечисленныхъ категорій коммиссія послѣ допроса освобождала или совершенно, или засчитывала имъ въ наказаніе предварительный арестъ, или предоставляла ихъ наказаніе на усмотрѣніе экономической власти[2]). Пересмотрѣвъ обвиненія нѣсколькихъ сотъ арестантовъ, коммиссія нашла едва 6—7 дѣлъ, болѣе сложныхъ, и направила ихъ въ судъ; она пришла къ убѣжденію, что, не смотря на недружелюбное настроеніе крестьянъ, заговора среди нихъ нѣтъ и она не находитъ никакихъ признаковъ бунта[3]). Полное подтвержденіе ея взгляда выразилъ въ письмѣ къ коммиссіи генералъ Феликсъ Потоцкій, указавшій, что вся тревога основана лишь на легкомысленныхъ слухахъ и что подобнымъ выдумкамъ нельзя придавать серьезнаго значенія[4]). Такое же точно мнѣніе высказывалъ въ рапортахъ, присылаемыхъ коммиссіи, офицеръ, командовавшій разъѣздами регулярнаго войска, Мадейскій; изъ каждой проходимой имъ мѣстности онъ удостовѣрялъ коммиссію, что въ воеводствѣ господствуетъ полное спокойствіе и не замѣтно никакихъ признаковъ волненія[5]).

Одно изъ дѣлъ, на которое Подольская коммиссія обратила особенное вниманіе, состояло въ слѣдующемъ. Арендный владѣлецъ м. Лянцкоруня, поручикъ Игнатій Маршицкій, представилъ въ коммиссію арестованнаго имъ священника Павла Котельскаго при

---

[1]) См. № CCCIX, стр. 592—593.

[2]) См. №№: LII, стр. 106—110; CCLXIX, стр. 500—501; CCCX, стр. 594; CCCXXXVII, стр. 664—666.

[3]) См. № LIV, стр. 112.

[4]) См. № LXXII, стр. 132—133.

[5]) См. №№: LXIII, стр. 122—123; LXX, стр. 130; LXXIV, стр. 135 и LXXV, стр. 136.—

слѣдующемъ обвиненіи: слуга Маршицкаго, Андрей Ватылюкъ, возвратившись отъ исповѣди, заявилъ своему господину, что священникъ Котельскій во время исповѣди совѣтовалъ ему не ночевать въ панскомъ дворѣ, потому что вскорѣ ожидается всеобщее истребленіе дворянъ и евреевъ; показаніе это Ватылюкъ подтвердилъ присягою. Владѣлецъ Лянцкоруня, староста Іоакимъ Лянцкоронскій, приказалъ произвести повальный обыскъ о поведеніи какъ священника Котельскаго, такъ и Ватылюка; впрочемъ при обыскѣ ничего особеннаго не оказалось, только нѣсколько человѣкъ показали, что недѣли 4—5 тому назадъ въ мѣстечкѣ, въ еврейскомъ домѣ, ночевали пилипоны и заходили къ священнику. Коммиссія допросила свящ. Котельскаго, который отрицалъ и вмѣняемыя ему слова на исповѣди, и бытность у него пилипоновъ, вопреки яснымъ показаніямъ свидѣтелей. Это противорѣчіе побудило коммиссію направить дѣло въ гродскій судъ; послѣдній опять допросилъ обвиняемаго и свидѣтелей, которые отзывались весьма похвально о поведеніи вообще свящ. Котельскаго; о словахъ, сказанныхъ будто-бы Ватылюку на исповѣди, они ничего, конечно, показать не могли, относительно же бытности пилипоновъ выяснилось, что они дѣйствительно были въ мѣстечкѣ и заходили къ священнику съ предложеніемъ товаровъ, но въ домъ его не были допущены. Судъ не постановилъ никакого рѣшенія и отослалъ дѣло на усмотрѣніе сейма. Между тѣмъ, Котельскій представилъ свидѣтелей изъ другихъ мѣстностей, гдѣ проживалъ Ватылюкъ до своего прихода въ Лянцкорунь; свидѣтели эти показали, что послѣдній былъ нѣсколько разъ уличенъ въ воровствѣ и за то лишался службы. Это обстоятельство поколебало увѣренность въ его показаніе и когда сеймъ разрѣшилъ гродскому суду покончить дѣло Котельскаго, послѣдній былъ освобожденъ при ручательствѣ за него уніатской Каменецкой консисторіи[1]). По поводу пребыванія пили-

---

[1]) См. №№: CCXXIX, стр. 414; CCXCVI—CCCVIII, стр. 559—591.

поповъ арестованъ былъ также священникъ Волянскій изъ мѣстечка Купина; онъ прямо заявилъ коммиссіи, что пилипоны дѣйствительно у него ночевали наканунѣ Рождества, что онъ покупалъ у нихъ товары, но постороннихъ разговоровъ съ ними не водилъ; то же показалъ и купинскій мѣщанинъ Борсукъ, у котораго маркетаны ночевали другую ночь.—Коммиссія удовлетворилась этими показаніями, удостовѣренными свидѣтелями, и освободила подсудимыхъ, не доводя дѣла до суда[1]).

Весьма сложный процессъ возникъ случайно противъ священника Онуфрія Горецкаго. Въ селѣ Монастыркѣ, въ домѣ крестьянина Семена былъ поминальный обѣдъ; въ числѣ присутствовавшихъ находился крестьянинъ Василь Колесникъ, извѣстный буйнымъ нравомъ въ пьяномъ видѣ. Мимо двора проѣзжалъ въ каретѣ дворянинъ Радецкій, который остановился, вышелъ изъ экипажа и попросилъ дать ему воды; выпивши ее, онъ выпустилъ изъ рукъ стаканъ, который застучалъ на тарелкѣ. Пьяный Колесникъ сталъ по этому поводу приставать къ Радецкому съ несвязными рѣчами, которыя разные свидѣтели впослѣдствіи различно передавали; крестьяне удалили его въ другую комнату, но такъ какъ онъ вырывался, понося ихъ ругательствами, то они рѣшились связать его и отвели во дворъ; отсюда онъ былъ отосланъ въ село Свинное, гдѣ жилъ управляющій имѣніемъ и въ то время находилась военная команда. Управляющій Држевецкій и поручикъ Павловскій рѣшили подвергнуть его допросу, допытываясь подробностей о бунтѣ; при этомъ его сѣкли въ нѣсколько пріемовъ розгами и нагайками, офицеръ же заявилъ, что онъ напрасно запирается, такъ какъ священникъ уже во всемъ сознался. Тогда Колесникъ сталъ давать показанія; онъ призналъ, что священникъ приводилъ къ присягѣ его и 8 другихъ крестьянъ на то, что они будутъ ему повиноваться и будутъ ожидать его приказа-

---

[1]) См. №№: CCLXXXV—CCLXXXIX, стр. 541—549.

ній; что нѣсколько разъ при встрѣчѣ и на исповѣди священникъ напоминалъ о данномъ обѣщаніи и совѣтовалъ держаться между собою солидарно, что онъ куда-то уѣзжалъ изъ дому, разсказывалъ объ ожидаемомъ приходѣ Гонты и хвалился, что тогда онъ станетъ офицеромъ. Колесникъ и Горецкій были препровождены въ распоряженіе коммиссіи, которая повторила допросъ и направила дѣло въ гродскій Каменецкій судъ, который Колесника отправилъ по мѣсту подсудности въ Летичевскій гродскій судъ. Оба суда допросили около 40 свидѣтелей, по преимуществу шляхтичей и крестьянъ католиковъ, при чемъ дѣло окончательно выяснилось. Лѣтъ 5 раньше оказалась необходимость произвести ремонтъ церкви; желая усилить средства, священникъ основалъ церковное братство и привелъ къ присягѣ 9 братчиковъ, которые обязались во всемъ повиноваться церкви и заботиться о ея нуждахъ; при случаѣ священникъ напоминалъ братству данное обѣщаніе и уговариваль ихъ дѣйствовать солидарно: „держитесь дружно и Богъ намъ поможетъ", говорилъ онъ братчикамъ; уѣзжалъ онъ изъ дому къ своимъ родственникамъ на Побережье; слухи о приходѣ Гонты онъ узналъ отъ сына, возвратившагося изъ Барской школы; онъ шуточно говорилъ шляхтичамъ, что говорятъ, будто Гонта придетъ съ 7,000 войска, и потому онъ не будетъ брить бороду, чтобы его не сочли католическимъ священникомъ, когда же придетъ польское войско, онъ сейчасъ побрѣется. Очевидно, все обвиненіе сводилось къ недоразумѣнію и мелочамъ. Судъ уже въ началѣ августа, послѣ трехмѣсячнаго заключенія, освободилъ изъ тюрьмы священника Горецкаго по просьбѣ уніатской консисторіи, и послѣ окончанія юридическихъ формальностей 31 октября объявилъ какъ его, такъ и Колесника по суду оправданными[1]).

Въ гродскомъ судѣ разбиралось дѣло викарнаго священника села Карабчіевки, Ивана Прокоповича, обвиненнаго въ сношеніяхъ

---

[1]) См. №№: CCXXVII, стр. 410; CCCIV, стр. 585; CCCXXIII—CCCXXXIII стр. 617—661; CCCXXXVII, стр. 668.

съ маркетанами, въ подстрекательствѣ крестьянъ къ бунту и произнесеніи хулы на католическую церковь. Всѣ свидѣтели, вызванные судомъ, единогласно показали, что въ Карабчіевкѣ пилипоны никогда не бывали и что Прокоповичъ никогда никого не подстрекалъ. Вся его вина сводилась лишь къ тому, что на крестинахъ онъ завелъ споръ съ шляхтичемъ, которому доказывалъ, что русская вѣра старше римской. Этимъ обстоятельствомъ воспользовался давно враждовавшій съ Прокоповичемъ по частному дѣлу дворянинъ Бѣневскій, сдѣлавшій на него доносъ. По ходатайству уніатской консисторіи, священникъ былъ освобожденъ изъ-подъ ареста, а затѣмъ по суду оправданъ [1]).

Въ мѣстечкѣ Солобковцахъ евреи разновременно сдѣлали доносы помѣщику на восьмерыхъ крестьянъ, обвиняя ихъ въ томъ, что они грозили евреямъ рѣзнею, отзывались враждебно о войскѣ, произносили имя Гонты, что одинъ парубокъ хвалился, будто во время обыска припряталъ ножъ и носитъ его въ голенищѣ и т. д. Помѣщикъ Гротковскій приказалъ допросить оговоренныхъ, затѣмъ повторилъ допросъ при участіи военной команды и препроводилъ обвиненныхъ въ распоряженіе коммиссіи; они допрашивались и въ коммиссіи и въ гродскомъ судѣ, куда вызваны были также въ качествѣ свидѣтелей шляхтичи, жившіе въ Солобковцахъ. Слѣдствіе выяснило, что обвиненія были на нихъ взведены напрасно: одинъ изъ крестьянъ дѣйствительно, встрѣтивъ въ сосѣднемъ мѣстечкѣ войско, выступавшее въ походъ, высказалъ проклятіе: „чтобы всѣ они тамъ пропали“, потому, что былъ сердитъ на солдатъ за опустошеніе своего сада; другой подсудимый былъ виноватъ въ томъ, что за нѣсколько лѣтъ раньше покушался на кражу денегъ у своего господина, остальные ссорились съ евреями по поводу разныхъ житейскихъ столкновеній, но угрозъ вовсе не произносили. Свидѣтели шляхтичи дали о подсудимыхъ вполнѣ одобри-

---

[1]) См. №№: CCXXVII, стр. 410; CCCXXVII, стр. 629 и CCCXXXVIII, стр. 666—672.

тельный отзывъ, и судъ приказалъ ихъ освободить, засчитавъ имъ въ наказаніе предварительное заключеніе[1]).

Совершенно аналогичное дѣло, завершенное точно такимъ же приговоромъ, возникло въ м. Шаравкѣ. Евреи донесли управляющему Плесневичу на семерыхъ крестьянъ, будто они похваляются рѣзать евреевъ. Обвиненныхъ допрашивали: управляющій, порядковая коммиссія и гродскій судъ, который выслушалъ и вызванныхъ свидѣтелей. Оказалось, что послѣдніе никакихъ угрозъ не произносили, лишь ссорились съ евреями по поводу различныхъ житейскихъ столкновеній; одинъ изъ нихъ предлагалъ евреямъ въ шутку креститься и брался за плату учить ихъ христіанскимъ молитвамъ. Конечно, всѣ они были оправданы[2]).

Единственный обвинительный вердиктъ въ подольскомъ воеводствѣ встрѣтился въ Летичевскихъ гродскихъ книгахъ; это приговоръ, осуждающій крестьянина изъ Хмельницкаго староства, Павла Цызара, на годичное заключеніе въ Каменецкой крѣпости. Подсудимый былъ человѣкъ нрава буйнаго и сварливаго, заводилъ ссоры и драки съ односельцами, не повиновался старостинскому уряду и вслѣдстіе этого свидѣтели дали о немъ неодобрительный отзывъ; они привели множество фактовъ, свидѣтельствовавшихъ о томъ, что Цызаръ многократно похвалялся готовностью пристать къ бунту, говорилъ съ сочувствіемъ объ ожидаемомъ пришествіи Гонты и пугалъ угрозами чиншевую шляхту своего села[3]).

Среди дѣлъ, разбиравшихся въ подольскихъ судахъ, есть одно дѣло, представляющее не столько историческій, сколько этнографическій интересъ, вслѣдствіе того, что оно указываетъ процессъ образованія народныхъ легендъ. Среди допросовъ много разъ встрѣчаются обвиненія крестьянъ въ томъ, что они упоминали имя сына Гонты, что

---

[1]) См. №№: CCLXXIV—CCXXV, стр. 503 - 510; CCLXXXII, стр. 529—530; CCXCVII. стр. 560—561. и CCCXXXVII, стр. 665.

[2]) См. №№: CCLXXIX—CCLXXXI, стр. 525—528; CCLXXXIII, стр. 531—535; CCCXXXVII, стр. 665.

[3]) См. № CCCXXXIX, стр. 672—678.

ожидали его появленія во главѣ болѣе или менѣе численнаго войска полагали, что тогда произойдетъ истребленіе дворянъ и евреевъ или, какъ выражались фигурально, „станутъ отбирать куколь отъ пшеницы"; многіе заявляли готовность примкнуть къ Гонтѣ, другіе боялись его пришествія[1]), но всѣ не только подсудимые, но и слѣдователи вѣрили въ правдивость извѣстія.—Слухъ этотъ не имѣлъ никакого фактическаго основанія, а выражалъ лишь въ образной формѣ настроеніе народа, неясныя инстинкты и надежды. У Гонты, уманскаго полковника (1768), былъ дѣйствительно молодой сынъ, но послѣ бѣдствія, постигшаго отца, одинъ изъ сотниковъ, преданныхъ послѣднему, увезъ мальчика и съ нимъ бѣжалъ въ Молдавію, какъ носились слухи; о дальнѣйшей судьбѣ мальчика ничего неизвѣстно. Лица, говорившія о Гонтѣ, не могли при всемъ желаніи указать источника, откуда объ немъ узнали, и ссылались лишь на общераспространенный слухъ. Мѣстопребываніе Гонты указывали то въ окрестностяхъ Херсона, то въ Россіи, то на Волощинѣ, то въ окрестностяхъ Винницы и т. п. Въ половинѣ апрѣля дьячекъ въ селѣ Мартынковцахъ, Степанъ Лобоцкій былъ обвиненъ въ распространеніи слуховъ о Гонтѣ; какъ дьчекъ, такъ и болѣе десятка лицъ, оговоренныхъ по этому поводу, крестьянъ, мѣщанъ, ремесленниковъ и женщинъ, допрашивались въ Сатановскомъ магистратѣ, при помощи пытки. Подсудимые ссылались на то, что слышали извѣстіе другъ отъ друга, при чемъ подробности разсказа постепенно разростались, пополнялись и пріобрѣтали поэтическую форму. Составилась цѣлая легенда, переданная подсудимыми, не отрицавшими, что они ее повторяли, хотя не могли указать ея источника; судя по различнымъ варіантамъ, очевидно, что разсказчики невольно и безсознательно украшали ее подробностями при пересказѣ. Самый полный варіантъ легенды состоялъ въ слѣдующемъ: „Вскорѣ прійдетъ Гонта, будетъ отбирать куколь отъ пшеницы и произойдетъ великая „руина". Этотъ сынъ Гонты—„великій рыцарь"; онъ обратился къ императрицѣ съ прось-

[1]) См. №№: CCLXV, CCLXVI, стр. 493—498; CCCXXII, стр. 617 и т. д.

бою, чтобы она разрѣшила ему отправиться въ Польшу, отмстить за смерть отца, устроить по немъ поминальный обѣдъ и отобрать куколь отъ пшеницы. Императрица поставила ему на видъ, что онъ слишкомъ молодъ, не съумѣетъ исполнить своего предпріятія и напрасно погибнетъ; Гонта тогда предложилъ доказательства своей удали и умѣнія: по его просьбѣ, зарядили пушку цѣпью и выстрѣлили въ него, но онъ цѣпь поймалъ на лету и положилъ у ногъ императрицы; затѣмъ выстроили полкъ кавалеріи съ поднятыми вверхъ копьями, и Гонта пробѣжалъ по остріямъ копій вдоль полка. Тогда императрица разрѣшила ему выступить въ походъ. Онъ уже стоитъ на границѣ, укрѣпившись засѣками въ лѣсу, собралъ 5,000 козаковъ, намѣренъ ихъ направить пятью различными путями, самъ же будетъ двигаться по срединѣ[1])." Мы не знаемъ, чѣмъ кончился этотъ процессъ, но судя по настроенію Подольской коммиссіи, можно полагать, что она не дала ему дальнѣйшаго хода, и участники народнаго творчества были отпущены по домамъ.—

Вообще, благодаря спокойному и объективному отношенію къ дѣлу Подольской порядковой коммиссіи и строгому соблюденію подольскими судами формъ законнаго судопроизводства, мнимый заговоръ, стоившій столько крови и страданій на Волыни, въ Подоліи оказался пустымъ призракомъ, основаннымъ лишь на легкомысленныхъ слухахъ и предвзятомъ предубѣжденіи. Вѣроятно, перечисленными процессами окончилась бы на Подоліи вся тревога, если бы не случилось показаній Кирилла Пундыка, которыя встревожили Подольскую коммиссію, придавшую этимъ показаніямъ въ началѣ серьезное значеніе; коммиссія усердно принялась за слѣдствіе надъ лицами, оговоренными Пундыкомъ, но къ чести ея нужно признать, что даже подъ впечатлѣніемъ тревоги она не измѣнила разъ установленныхъ пріемовъ и законнаго веденія дѣлъ, при чемъ, вытребовавъ въ два пріема изъ Волыни, въ качествѣ необходимаго свидѣтеля, самого Пундыка, она вскорѣ убѣдилась

---

[1]) См. № CCLXXVII, стр. 517—523.

въ сбивчивости и лживости его показаній [1]). Тѣмъ не менѣе, на первыхъ порахъ произошли многочисленные аресты нѣсколькихъ сотъ крестьянъ и болѣе 20 священниковъ. Подольскіе крестьяне въ свою очередь встревожились и стали бѣжать за Днѣстръ, такъ, что помѣщики обращались въ коммиссію съ просьбою о присылкѣ войска для удержанія эмиграціи [2]).

Прежде всего обращено было вниманіе на Іосифа Михневича, приходскаго священника села Карповедъ, который, по показаніямъ Кирилла Пундыка, былъ вождемъ, „гетманомъ“ заговорщиковъ; онъ былъ допрошенъ въ коммиссіи и затѣмъ въ гродскомъ судѣ, который собралъ показанія отъ свидѣтелей. Изъ показаній священника и по единогласному отзыву свидѣтелей оказалось, что пилипоны разъ только были въ его домѣ, гдѣ въ присутствіи многихъ свидѣтелей онъ купилъ у нихъ два платка и сейчасъ же ушелъ въ церковь, не вступая съ ними ни въ какіе разговоры, что Кирилло Пундыкъ никогда не былъ въ Карповцахъ и никто его не видѣлъ, что священникъ по окрестнымъ селамъ не разъѣзжалъ, никакой пропаганды не велъ и отлучался изъ дому только одинъ разъ, когда ѣздилъ въ Летичевъ по судебному дѣлу, что списки прихожанъ составлены имъ были въ качествѣ исповѣдныхъ вѣдомостей по требованію консисторіи. Судъ, разсмотрѣвъ дѣло, освободилъ свящ. Михневича, по ходатайству консисторіи, еще до окончательнаго рѣшенія дѣла и впослѣдствіи объявилъ его по суду оправданнымъ [3]). Оговоренные тѣмъ же Кирилломъ въ качествѣ зачинщиковъ два мельника оказались поляками и католиками и потому коммиссія сочла лишнимъ призывать ихъ къ допросу.

Совершенно тождественными съ предыдущимъ во всѣхъ подробностяхъ были процессы священниковъ: Михаила Бѣлецкаго

---

[1]) См. №№: CCXXX, стр. 416-417; CCXXXVII, стр. 437; CCXLI, стр. 449 и CCXLII, стр. 450.

[2]) См. №№ LXVII—LXVIII, стр. 127—128; LXXVIII, стр. 139.—

[3]) См. №№: CCXXVII, стр. 410; CCXXXII—CCXXXIII, стр. 413—430; CCXCVII, стр 563 и CCCXXVII, стр. 628.

изъ села Россоша и Василія Ролинскаго изъ села Лехковки, которые названы были въ показаніяхъ Пундыка „комендантами", т. е. начальниками дивизій предполагавшагося возстанія; малѣйшаго признака сношеній съ пилипонами, агитаціи среди крестьянъ, равно какъ и знакомства съ Пундыкомъ слѣдствіе не обнаружило, и оба они были оправданы судомъ [1]).

Не менѣе вымышленными оказались обвиненія Пундыка по отношенію къ оговореннымъ имъ крестьянамъ. Летичевскій судъ произвелъ подробное разслѣдованіе относительно одиннадцати крестьянъ изъ разныхъ селъ Николаевскаго имѣнія и крестьянина Степана Трача изъ села Казимирки и убѣдился послѣ показаній, отобранныхъ у Пундыка, въ совершенной лживости его обвиненій; онъ не только не зналъ именъ и фамилій оговоренныхъ имъ лицъ, но даже ихъ наружности и расположенія ихъ усадебъ, между тѣмъ, какъ показанія свидѣтелей ясно удостовѣряли, что въ ихъ селахъ не было никакого подстрекательства къ бунту, что Кирилла никто въ этихъ селахъ не видалъ и что оговоренные крестьяне люди мирные, хорошіе хозяева, никогда не замѣченные въ дурныхъ поступкахъ. Судъ оправдалъ всѣхъ подсудимыхъ и приказалъ освободить ихъ изъ-подъ ареста [2]).

Впрочемъ, показанія не всѣхъ подсудимыхъ крестьянъ оканчивались равно благополучно; если первоначальные допросы производились помѣщикомъ съ сильнымъ пристрастіемъ, то нѣкоторые подсудимые для прекращенія пытки давали требовавшіяся отъ нихъ показанія, оговаривая и себя и другихъ лицъ въ небывалыхъ преступленіяхъ. Въ подольскихъ дѣлахъ встрѣчаемъ два такіе случая. Въ мелкопомѣстномъ селѣ Гелетинцахъ шляхтичи допрашивали крестьянина Андрея Бондаря; онъ показалъ, что ночевавшіе у него

---

[1]) См. №№: CCXXIII—CCXXIX, стр. 403—415; CCXXXI, стр. 418 и CCCXXVII, стр. 628.

[2]) См. №№ CCXXXIV—CCXXXVI, стр. 431—436; CCXXXVIII. стр. 437—440 и CCCXXXVII, стр. 665.

два пилипона уговорили его принять участіе въ предстоящемъ истребленіи дворянъ и евреевъ; получивъ его согласіе, они привели его къ присягѣ и подарили 6 рублей денегъ, платокъ, замокъ и ножъ, что они утверждали, будто имѣютъ многихъ соучастниковъ: священниковъ и крестьянъ, что возстаніе должно вспыхнуть въ день святой Пасхи, что возставшіе должны будутъ отправиться къ Гонтѣ, живущему въ какомъ-то селѣ близъ Херсона; что, соединившись съ ними, Гонта отправится въ походъ, освободитъ крестьянъ отъ барщины и обезпечитъ ихъ свободу. Подсудимый, не смотря на присягу, самъ никого не пріобщилъ къ заговору и деньги истратилъ на свои нужды. Показанія эти Бондарь повторилъ и въ порядковой коммиссіи; послѣдняя придала имъ серьезное значеніе, оповѣстила о нихъ сосѣднія коммиссіи и рапортовала сейму; по распоряженію войсковой коммиссіи, Бондарь и протоколъ его допросовъ были отправлены въ Варшаву [1]); дальнѣйшая его судьба намъ неизвѣстна и подольскіе акты впослѣдствіи о немъ не упоминаютъ.

Гораздо сложнѣе и подробнѣе дѣло другого арестанта, назвавшагося Василіемъ Бедрійчукомъ. Въ селѣ Завалійкахъ дворянинъ Заремба-Целецкій подвергъ допросу бродягу, крестьянина Бедрійчука; при допросахъ подсудимому связывали руки и ноги и въ такомъ видѣ привѣшивали въ „дымарѣ" на продолжительное время и потомъ жестоко сѣкли. Побуждаемый такимъ образомъ, арестантъ далъ весьма обстоятельныя показанія. Онъ назвалъ себя Василіемъ Бедрійчукомъ изъ села Щеглевки, близъ Межибожа; здѣсь священникъ Чернявскій уговорилъ его и трехъ другихъ парубковъ отправиться въ путь по селамъ и вербовать крестьянъ въ заговоръ; самъ священникъ куда-то отлучался въ теченіе трехъ недѣль и успѣлъ заручиться согласіемъ 8 селъ; онъ уговаривалъ допрашиваемаго вмѣстѣ съ священникомъ села Деркачей, который также пріобрѣлъ согласіе девяти селъ, при этомъ его поили вод-

---

[1]) См. №№: CCXLIII—CCXLV, стр. 451—455.

кою и, въ случаѣ успѣха, обѣщали ему дать денегъ; оба священника читали ему изъ списковъ имена тѣхъ пановъ, которыхъ слѣдуетъ убить; другихъ подробностей онъ не успѣлъ узнать, потому что священники говорили при немъ по латыни; ему извѣстно, что у священника въ скирдѣ соломы спрятано 15 ружей и 6 пистолетовъ. Когда отецъ Бедрійчука узналъ о данномъ имъ обѣщаніи и хотѣлъ донести на него помѣщику, то онъ, испугавшись, бѣжалъ изъ села.—Черезъ четыре дня съ подсудимаго снимали вторично допросъ въ магистратѣ города Тарноруды; здѣсь онъ нѣсколько видоизмѣнилъ свои показанія: онъ назвалъ своею родиною не Щеглевку (село не существующее), а Шумовцы; сказалъ при томъ, что въ списокъ заговорщиковъ записался его отецъ и записалъ туда же двухъ сыновей, получивъ по 8 злотыхъ на человѣка; онъ прибавилъ, что къ священнику въ Шумовцы съѣхались ночью 12 священниковъ изъ перечисленныхъ имъ селъ, что на съѣздъ этотъ священникъ изъ Западынецъ привезъ много денегъ и каждому изъ присутствовавшихъ далъ по 18 червонцевъ. Подсудимый былъ доставленъ въ Каменецъ и допрошенъ въ порядковой коммиссіи; Бедрійчукъ повторилъ вновь свои показанія, видоизмѣнивъ, впрочемъ, нѣкоторыя подробности: на ночномъ съѣздѣ было лишь три священника, но всѣхъ участвующихъ въ заговорѣ ему извѣстно 14. Шумовецкій священникъ не допускалъ его до исповѣди, пока онъ не принесетъ присяги на участіе въ заговорѣ, и потомъ заставилъ присягнуть, угрожая пистолетомъ. Кирилла Пундыка Бедрійчукъ лично не знаетъ, но слышалъ объ его дѣятельности. Выслушавъ показанія подсудимаго, коммиссія опросила оговоренныхъ имъ священниковъ. Священникъ села Шумовецъ, Іоаннъ Кобрицкій показалъ, что въ его приходѣ вовсе нѣтъ семейства Бедрійчуковъ, что подсудимый проживалъ дѣйствительно въ Шумовцахъ въ продолженіе девяти недѣль, занимаясь поденною работою, въ томъ числѣ молотилъ два дня у священника, который ни о чемъ постороннемъ съ нимъ не говорилъ, и больше его не видѣлъ; оружія никакого у священника нѣтъ и никакихъ съѣздовъ въ его домѣ

не происходило. Другіе священники: Василій Спиборскій изъ Ружичанки, Михаилъ Бѣлецкій изъ Россоша, Григорій Меньковскій изъ Рожичны и благочинный Константиновскій Яковъ Мархалевичъ изъ Западынецъ, человѣкъ извѣстный своею ученостью и благочестіемъ, показали, что никогда ни съ кѣмъ о бунтахъ не говорили, въ съѣздахъ не участвовали, подсудимаго никогда не видѣли, что крестьяне, поименованные въ ихъ приходахъ Бедрійчукомъ, вовсе не существуютъ. Коммиссія, выслушавъ эти показанія, постановила доставить подсудимаго въ Шумовцы и произвести о немъ повальный обыскъ. Изъ показаній многочисленныхъ лицъ всѣхъ сословій оказалось, что онъ дѣйствительно проживалъ въ теченіе 9 недѣль въ Шумовцахъ у вдовы Павлихи, выдавая себя за католика Стаха, что онъ сваталъ дочь Павлихи и хвалился, что имѣетъ мѣшокъ денегъ, но былъ уличенъ въ томъ, что вмѣсто денегъ наполнилъ мѣшокъ черепьями разбитаго горшка, вслѣдствіе чего съ позоромъ бѣжалъ изъ села; раньше же разсказывалъ, что онъ родомъ изъ мѣстечка Кузьмина, откуда бѣжалъ изъ тюрьмы, куда попалъ за участіе въ убіеніи какого-то парубка.—Послѣ обыска онъ былъ вновь допрошенъ въ коммиссіи и, наконецъ, показалъ правду. Истинною его родиною было село Борышковцы на Збручѣ, гдѣ живутъ его отецъ, братья и сестры, называется онъ Онуфрій Трачъ; онъ призналъ, что всѣ его показанія ложны, вынуждены пыткою: „меня мучили и били, требуя показаній о пилипонахъ, священникахъ и крестьянахъ, и я отъ боли и страха утверждалъ все, что мнѣ подсказывали“. Вызванные въ магистратъ города Жванца, жители Борышковецъ подтвердили его имя и происхожденіе и признали его своимъ односельцемъ[1]). Тѣмъ и кончилось дѣло Бедрійчука-Трача, дальнѣйшая судьба котораго намъ неизвѣстна. Несомнѣнно, что на Волынской почвѣ его показанія подали-бы поводъ къ многочисленнымъ казнямъ, арестамъ и преслѣдованіямъ.

---

[1]) См. №№: CCXLVI—CCLVII, стр. 455--479. Бродовичъ, стр. 89.

Еще болѣе хладнокровно отнеслась къ поднятой тревогѣ Кіевская порядковая коммиссія. Обыватели Кіевскаго воеводства, привыкшіе бороться съ гайдамацкими набѣгами, знали, что народное броженіе можетъ вспыхнуть внезапно, при благопріятныхъ для него условіяхъ, но были увѣрены, что систематическая его подготовка и обширный заговоръ среди крестьянской массы немыслимы. „Намъ нечего особенно бояться", пишетъ Кіевская коммиссія въ отношеніи къ Брацлавской: „понынѣ у насъ, подобно какъ и въ Брацлавскомъ воеводствѣ, не оказалось ничего грознаго для общественной безопасности, но такъ какъ излишняя осторожность никогда не помѣшаетъ, то мы и принялись за исполненіе возложенной на насъ обязанности" [1]). Немедленно послѣ полученія сеймоваго распоряженія, Кіевская порядковая коммиссія издала универсалъ къ помѣщикамъ и ихъ управляющимъ, въ которомъ, объявляя объ открытіи своей дѣятельности, она предписываетъ слѣдующія мѣры предосторожности: помѣщики должны отобрать оружіе у крестьянъ и запретить кузнецамъ и слесарямъ заготовлять таковое для крестьянъ; они должны въ селахъ назначить на каждые 10 дворовъ одного десятника изъ числа лучшихъ хозяевъ и поручить имъ задержать всѣхъ постороннихъ лицъ, скрывающихся среди крестьянъ, опрашивать паспорты у проѣзжихъ и проходящихъ лицъ и, въ случаѣ подозрѣнія, отправлять ихъ въ коммиссію въ Житомиръ; десятники должны наблюдать, чтобы крестьяне не собирались на сходки, и арестовать всѣхъ лицъ, замѣченныхъ въ наклонности къ бунту; помѣщики должны отправлять всю корреспонденцію коммиссіи исправно и безъ замедленія, пересылая ее другъ другу.—Мѣры эти, впрочемъ, выполнялись помѣщиками до того вяло, что коммиссія должна была болѣе $1^1/_2$ мѣсяца спустя напоминать о необходимости ихъ осуществленія [2]).—Этими мѣрами предосторожности и ограничились дѣйствія Кіевской порядковой коммиссіи.—

---

[1]) См. № LXXXII, стр. 145.

[2]) См. №№: LXXIX, стр. 140—142 и LXXXIII, стр. 147—148.

Такое же спокойное отношеніе проявила Кіевская коммиссія и въ дѣлѣ разслѣдованія обвиненій лицъ, арестованныхъ по подозрѣнію въ наклонности къ бунту. Вначалѣ количество этихъ лицъ было весьма значительно; аресты были произведены преимущественно въ мѣстностяхъ болѣе близкихъ къ Житомиру, въ повѣтахъ Овручскомъ и Житомирскомъ. Вскорѣ тюрьмы Житомира были переполнены, и капитанъ Овсинскій, командовавшій небольшимъ гарнизономъ города, заявилъ суду, что количество арестантовъ, по большей части невинно захваченныхъ, превосходитъ численно силы гарнизона, и просилъ ускорить дѣлопроизводство, что судъ охотно исполнилъ[1]). Почти всѣ арестанты были освобождены послѣ предварительнаго дознанія и только 6—7 дѣлъ были разсмотрѣны судомъ, и тѣ, за исключеніемъ двухъ, окончились оправданіемъ подсудимыхъ. Такъ Житомирскій гродскій судъ, разсмотрѣвъ дѣло о монахахъ: Варсонофіѣ, Корнѣѣ и Гервасіѣ, и о монахинѣ Сусаннѣ, не нашелъ за ними никакой вины[2]). Затѣмъ разсмотрѣно было дѣло священника, обвинявшагося въ томъ, что онъ изъ уніи перешелъ въ православіе, но на судѣ заявилъ готовность возвратиться въ унію. Судъ представилъ подсудимому на выборъ: или обратиться къ уніатскому митрополиту съ просьбою присоединить его къ уніи, или остаться православнымъ и, въ такомъ случаѣ, выселиться изъ государства[3]). Уніатскіе священники Овручскаго повѣта: Ѳома Григоровичъ изъ села Клинца и Степанъ Юхновскій изъ мѣстечка Норинска обвинялись въ произнесеніи возмутительныхъ рѣчей, но оба были судомъ оправданы. Обвинявшій перваго изъ нихъ помѣщикъ Тележинскій взялъ назадъ свое обвиненіе, заявивъ, что инкриминированныя слова были произнесены священникомъ въ пьяномъ видѣ и ничего не заключали. Юхновскій же былъ обвиненъ по ложному доносу евреевъ, вполнѣ опровергнутому показаніями свидѣтелей[4]).

---

[1]) См. № LXXXI, стр. 143–144.

[2]) См. №№: CCCLIII, стр. 703 и CCCLIX, стр. 724.

[3]) См. № CCCLVIII, стр. 723.

[4]) См. №№: CCCLX- CCCLXII, стр. 725–728.

Въ числѣ дѣлъ, рѣшенныхъ гродскимъ судомъ, встрѣчаемъ, наконецъ слѣдующее оригинальное дѣло. Крестьянинъ Тимошъ Бурлаченко былъ арестованъ за произнесеніе угрозъ; послѣ разслѣдованія дѣла оказалось, что онъ работалъ на поташномъ заводѣ и потребовалъ у приказчика разсчета, но послѣдній денегъ ему не уплатилъ, предлагая вмѣсто того дать ему корову. Бурлаченко отказался отъ этой сдѣлки, заявивъ, что не желаетъ болѣе служить и уйдетъ домой; приказчикъ заявилъ ему, что онъ не можетъ уйти, не получивъ проходного свидѣтельства, на что Бурлаченко возразилъ, что онъ попроситъ свидѣтельство у заводскаго писаря, но если встрѣтитъ отказъ, то вырубитъ въ лѣсу палку и отправится въ путь. Послѣднія слова и послужили поводомъ его ареста въ качествѣ угрозы бунтомъ. Судъ оправдалъ Бурлаченка, замѣтивъ не безъ юмора въ приговорѣ, что „палка, обыкновенный спутникъ пѣшехода, не можетъ быть разсматриваема какъ оружіе, могущее нарушить общественное спокойствіе“ [1]).

Изъ Кіевскаго повѣта, расположеннаго вдоль по теченію Днѣпра, арестантовъ не присылали въ Житомиръ; ихъ судили на мѣстѣ старостинскіе или магистратскіе уряды и или освобождали, или наказывали легкими дисциплинарными карами. Вотъ нѣсколько такихъ слѣдствій, произведенныхъ въ Богуславскомъ старостинскомъ урядѣ. Житель мѣстечка Медвина, Олекса, былъ арестованъ за то, что у него нашли немного селитры, которую ему подарили на заводѣ, гдѣ онъ работалъ; Богуславскій же обыватель Кондратъ Садовскій за то, что встрѣченъ былъ на дорогѣ съ копьемъ въ рукахъ безъ проходного билета; копье это онъ по порученію мастера относилъ заказчику. Оба были сейчасъ же отпущены [2]). Крестьяне Лисенко и Медведенко судились за угрозы, произнесенныя ими въ ссорѣ съ приказчикомъ и служанкою; оба также были освобождены [3]).

[1]) См. № CCCLVII, стр. 721—722.

[2]) См. №№: CCCXLV, стр. 690—691 и CCCL, стр. 701.

[3]) См. №№: CCCXLI, стр. 680—681 и CCCXLIII, стр. 688—689.

Затѣмъ встрѣчаемъ цѣлый рядъ дѣлъ, возбужденныхъ вслѣдствіе доносовъ евреевъ. Среди различныхъ житейскихъ сдѣлокъ возникали часто ссоры между евреями съ одной, мѣщанами и крестьянами съ другой стороны; среди ссоры часто произносились угрозы или двусмысленныя выраженія, толкуемыя евреями какъ угрозы, что и давало евреямъ матеріалъ для доносовъ. За два дня (28 февраля—1 марта) девять дѣлъ подобнаго рода разбиралось въ Богуславскомъ магистратѣ; во всѣхъ обвиненія оказались или вымышленными, или преувеличенными; свидѣтели отрицали вину подсудимыхъ; иногда слова, сказанныя спьяна или въ шутку, ставились въ вину обвиняемымъ [1]).—Разумѣется, всѣ такія дѣла оставлялись безъ послѣдствій; только въ одномъ случаѣ виновный былъ наказанъ 30 ударами, въ другомъ былъ отпущенъ на поруки извѣстныхъ уряду лицъ.

Собственно только два дѣла были признаны серьезными Кіевскою порядковою коммиссіею, какъ это видно изъ отношеній ея къ Брацлавской коммиссіи [2]): одно возникло по почину дворянина Шашкевича, другое касалось обвиненія протоіерея Андріевскаго. Дворянинъ Карлъ Шашкевичъ владѣлъ тремя селами, расположенными въ западномъ углу воеводства, на границѣ съ Волынью: Бичевою, Цымбаловкою и Яблоновкою. Вѣроятно, сосѣдство съ Волынью сдѣлало его крайне чуткимъ относительно слуховъ, ходившихъ о предстоящемъ бунтѣ, и достаточно было малѣйшаго повода для того, чтобы онъ призналъ въ нихъ симптомы надвигавшейся грозы. Такой поводъ скоро встрѣтился: одинъ изъ крестьянъ села Цымбаловки, Ярема Пиндюрукъ, во время разоруженія крестьянъ утаилъ копье, бывшее у него въ залогѣ; копье было отыскано и Шашкевичъ увидѣлъ въ этомъ фактѣ ясный признакъ готовящагося бунта; онъ вызвалъ въ свое имѣніе отрядъ войска подъ начальствомъ хорунжаго Брезы и оба они произвели слѣдствіе въ три

---

[1]) См. №№: CCCXLII, стр. 681-688; CCCLI-CCCLII, стр. 701-702.
[2]) См. №№: LXXXII, стр. 146 и LXXXIV, стр. 149.

пріема. Начали, конечно, съ Пиндюрука; послѣдній, послѣ троекратнаго сѣченія, заявилъ наконецъ готовность дать показанія, въ которыхъ указалъ до 20 сообщниковъ среди крестьянъ всѣхъ трехъ селъ. Привлеченные къ отвѣту и также подверженные поркѣ, они подтвердили показанія Пиндюрука, хотя разногласили въ нѣкоторыхъ подробностяхъ. Въ общемъ, показанія состояли въ слѣдующемъ. Не задолго до этого времени въ селѣ Яблоновкѣ стояла партія воловъ, скупленныхъ русскимъ провіантскимъ вѣдомствомъ; при нихъ были погонщики и конный солдатъ Сибирскаго карабинернаго полка, подъ начальствомъ поручика Соколовскаго. Воспользовавшись этимъ обстоятельствомъ, Пиндюрукъ показалъ, что слуга (по другимъ показаніямъ писарь) поручика, по имени Климъ, занимался вербовкою соучастниковъ будущаго бунта, что навербованные приносили Климу присягу на евангеліи въ томъ, что будутъ повиноваться его приказамъ и сохранятъ тайну, затѣмъ Климъ заносилъ имена присягнувшихъ въ списокъ, который они скрѣпляли крестами. Имъ приказано было продолжать вербовку, не признаваться на исповѣди священникамъ и явиться въ указанное время въ назначенный сборный пунктъ, куда явится Климъ въ сопровожденіи 300 погонщиковъ и донскихъ козаковъ и доставитъ запасъ оружія; тогда всѣ вмѣстѣ примутся истреблять дворянъ и евреевъ. Показанія, впрочемъ, разногласили относительно времени и условленнаго мѣста сбора: одни указывали Бѣлую Церковь, другіе Немировъ, Баръ, долину на Синявской степи, озеро на степи Любарской и т. д.—Во время производства дознанія, одинъ изъ оговоренныхъ, Иванъ Пушкарукъ, убоявшись пытки, бѣжалъ изъ села, скитался нѣсколько дней по окрестностямъ, но наконецъ былъ задержанъ въ пасѣкѣ и приведенъ въ село; здѣсь онъ забѣжалъ по дорогѣ въ свой домъ и перерѣзалъ себѣ ножемъ горло. Окончивъ допросъ, хорунжій Бреза арестовалъ всѣхъ обвиненныхъ и доставилъ ихъ подъ конвоемъ въ Житомиръ. Въ гродскомъ судѣ дѣло было переизслѣдовано; судъ нашелъ, что показанія не заслуживаютъ довѣрія, такъ какъ были получены подъ

впечатлѣніемъ боли и страха, что они содержатъ много противорѣчій, что Климъ, котораго удалось разыскать, оказался безграмотнымъ погонщикомъ, писарь же его команды носилъ другое имя. Затѣмъ судъ обратился къ Шашкевичу съ просьбою доставить другія улики виновности, буде таковыя у него имѣются; но Шашкевичъ заявилъ, что, кромѣ первоначальныхъ показаній, нѣтъ другихъ уликъ и свидѣтелей. Подсудимые же на судѣ объявили свои первоначальныя показанія ложными, вынужденными пыткою и страхомъ. Пиндюрукъ утверждалъ, что онъ считаетъ себя достойнымъ наказанія лишь за то, что отъ страха и боли впуталъ въ дѣло столько невинныхъ людей. Судъ призналъ, что, по закону, слѣдовало бы допустить подсудимыхъ къ очистительной присягѣ и затѣмъ освободить, но, принявъ во вниманіе, что крестьяне не достаточно сознаютъ святость присяги, въ виду притомъ современныхъ обстоятельствъ, которыя заставляютъ наказывать даже за подозрѣніе, онъ приговорилъ 7 крестьянъ въ крѣпостныя арестантскія роты, впредь до совершеннаго успокоенія края, послѣ чего они могутъ быть освобождены по желанію помѣщика или сданы на поруки другихъ лицъ. Изъ числа осужденныхъ Пиндюрукъ, сверхъ того, долженъ быть наказанъ 200 ударами за ложныя показанія, а Пушкарукъ 100 ударами за покушеніе на самоубійство. Десять другихъ крестьянъ были приговорены на шесть лѣтъ въ солдаты, въ полки, расположенные въ Великой Польшѣ, съ Шашкевича положено было взыскать судебныя издержки и, наконецъ, Климъ, попавшій нечаянно въ процессъ, долженъ былъ два года служить любому лицу, которое возьметъ его въ услуженіе, обезпечивъ его прокормленіе и одежду [1]).

Другое дѣло, на которое Кіевская порядковая коммиссія обратила особенное вниманіе, не состояло въ непосредственной связи съ вопросомъ объ предполагавшемся крестьянскомъ волненіи; оно было лишь отголоскомъ вѣкового религіознаго, національнаго и со-

---

[1]) См. №№: CCCLIV—CCCLV, стр. 701—720.

словнаго антагонизма польскаго дворянства съ массою коренного народонаселенія края. Дѣло это возникло вслѣдствіе обвиненія протоіерея Алексѣя Андріевскаго, приходскаго священника села Бабичъ и благочиннаго Мошнянскаго.

Отецъ Алексѣй былъ уже человѣкъ не молодой и много потрудившійся. Въ священники онъ былъ рукоположенъ еще въ 1765 или 1766 г. уніатскимъ митрополитомъ Володковичемъ и при этомъ случаѣ перемѣнилъ свою прежнюю фамилію—*Дытюкъ* на новую, заимствованную, вѣроятно, отъ отчества—*Андріевскій*. Принадлежность его къ уніатской церкви зависѣла отъ внѣшнихъ, невыгодныхъ для православія условій, но не вытекала изъ его убѣжденія, и онъ, при первой возможности, разстался съ уніею. Въ 1768 году, когда въ Украинѣ вспыхнуло крестьянское возстаніе, извѣстное подъ названіемъ коліивщины, многіе уніатскіе священники и въ томъ числѣ Алексѣй Андріевскій отправились въ Переяславль, гдѣ епископъ Гервасій присоединилъ ихъ къ православію. Но, возвратившись на родину, о. Алексѣй засталъ обстоятельства измѣнившимися: быстро вспыхнувшее крестьянское возстаніе было также быстро подавлено; многочисленныя военныя и гражданскія коммиссіи судили и казнили его участниковъ; уніатское духовенство производило розыскъ о священникахъ, ѣздившихъ въ Переяславль, нѣкоторыхъ предавало суду, остальныхъ лишало приходовъ; многіе изъ нихъ, руководившіеся мірскими побужденіями, являлись въ уніатскую консисторію съ повинною, объясняли свой переходъ въ православіе страхомъ грозившей отъ бунтовщиковъ опасности и подписывали отреченіе. Но о. Алексѣй Андріевскій дѣйствовалъ по убѣжденію, слѣдовать которому онъ рѣшился помимо житейскихъ невзгодъ; онъ отказался принести повинную и былъ лишенъ прихода; затѣмъ, въ теченіе 20 лѣтъ велъ жизнь скитальческую: по временамъ громады селъ, болѣе энергично стоявшія за православіе, призывали его къ себѣ на приходъ, но нигдѣ онъ не могъ долго удержаться: то уніатское духовенство съ помощью экономическихъ властей смѣщало его, замѣняя уніа-

томъ, то помѣщики отказывали ему въ „презентѣ“ и онъ долженъ былъ переѣзжать на новое мѣсто или оставаться вовсе безъ дѣла. Въ 1780 г. онъ занималъ должность благочиннаго въ Фастовѣ и былъ избранъ окрестнымъ православнымъ духовенствомъ депутатомъ для поѣздки въ Петербургъ, чтобы принести жалобы на притѣсненія, испытываемыя православными отъ уніатовъ; онъ собрался въ путь, но въ Переяславлѣ епископъ Иларіонъ отмѣнилъ этотъ выборъ и назначилъ другое лице въ составъ депутаціи. Наконецъ, въ 1785 году судьба улыбнулась отцу Алексѣю. Въ этомъ году состоялся актъ раздѣла украинскихъ помѣстій, принадлежавшихъ нѣкогда Вишневецкимъ и, послѣ прекращенія ихъ рода, перешедшихъ къ ихъ наслѣдникамъ: Радзивилламъ, Ржевускимъ, Любомирскимъ и т. п. Въ числѣ другихъ сонаслѣдниковъ кн. Ксаверій Любомирскій получилъ ключъ Межирицкій (въ Черкасскомъ уѣздѣ, Кіевской губ.), состоящій изъ м. Межирѣча и 11 окрестныхъ селъ. Кн. Ксаверій Любомирскій, генералъ-маіоръ русской службы, принадлежалъ къ небольшому кружку польской аристократіи, получившей хорошее европейское образованіе. Сознавая ненормальность отношеній, установившихся въ Польшѣ, онъ старался въ управленіи своими имѣніями примѣнить другіе, болѣе гуманные принципы. На первомъ мѣстѣ его экономическихъ плановъ стояли заботы о благосостояніи крестьянъ; онъ облегчилъ почти на половину ихъ повинности, сложилъ дани натурою, разрѣшилъ крестьянамъ пріобрѣтать поземельную собственность, поощрялъ занятіе промыслами и т. п. Въ религіозномъ отношеніи кн. Любомирскій строго держался вѣротерпимости и отказался отъ всякаго давленія въ этомъ отношеніи на народонаселеніе.—Вскорѣ представился удобный случай примѣнить этотъ принципъ на дѣлѣ: въ селѣ Бабичахъ, принадлежавшемъ къ Межирѣчскому ключу, громада пригласила на приходъ Свято-Покровской церкви священника Алексѣя Андріевскаго, но уніатская консисторія, помимо воли громады, назначила своего ставленника; помѣщикъ имѣлъ рѣшительный голосъ въ этомъ вопросѣ, ибо на основаніи его презенты могъ удержаться

на приходѣ одинъ изъ двухъ кандидатовъ. Князь Любомирскій, выслушавъ мнѣніе громады, познакомился съ обоими ставленниками и, оцѣнивъ личность о. Алексѣя, отвѣтилъ громадѣ, что въ ея волѣ удержать того или другого священника; къ кому прихожане будутъ обращаться за исполненіемъ требъ, тотъ и будетъ священникомъ, презенту же онъ предложилъ обоимъ, но съ уніатскаго ставленника онъ потребовалъ за презенту весьма высокую плату, Андріевскому же выдалъ ее даромъ. Оставленный прихожанами и не желавшій платить за презенту назначенной цѣны, уніатскій священникъ уѣхалъ изъ Бабичей и приходъ остался за о. Алексѣемъ. Его испытанная энергія и дружелюбныя отношенія, въ которыя онъ сталъ къ князю Любомирскому, обратили на него вниманіе епархіальнаго начальства, которое поручило ему управленіе обширнымъ Мошнянскимъ благочиніемъ. Три года пребывалъ въ этой должности свящ. Андріевскій и, благодаря какъ собственной энергіи, такъ и гуманному взгляду и поддержкѣ кн. Любомирскаго, онъ успѣлъ возстановить постепенно православіе во всѣхъ селахъ Межирѣчскаго ключа. Въ 1788 году одинъ только приходъ Успенской церкви въ селѣ Поповкѣ, смежномъ съ Бабичами, оставался во власти уніатскаго священника, хотя и здѣсь большинство жителей обращалось за исполненіемъ требъ къ о. Алексѣю. Желая прекратить это неопредѣленное положеніе, послѣдній неоднократно совѣтовалъ крестьянамъ, приходившимъ къ нему изъ Поповки, пригласить на приходъ православнаго священника, указывая на примѣръ другихъ селъ Межирѣчскаго ключа. Въ 1788 г., по просьбѣ громады, онъ назначилъ въ Поповку православнаго ставленника; къ несчастію, для полученія презенты встрѣтилось неожиданное препятствіе: въ исходѣ 1787 года кн. Любомирскій продалъ всѣ свои украинскія имѣнія свѣтлѣйшему князю Григорію Потемкину. Новый владѣлецъ жилъ въ Петербургѣ и путь къ нему за полученіемъ презенты былъ слишкомъ далекъ и труденъ, его же управляющій, полковникъ Стааль, не отваживался вмѣшиваться въ дѣло безъ инструкціи

владѣльца; онъ отвѣтилъ на просьбу поповецкой громады совѣтомъ обратиться къ духовному вѣдомству, указавъ Мотронинскій монастырь, игумены котораго, со времени извѣстнаго Мелхиседека Яворскаго, считались правителями православныхъ церквей въ южной Украинѣ. Узнавъ о такомъ рѣшеніи полковника, уніатскій священникъ Поповки поспѣшилъ явиться въ Мотронинскій монастырь раньше своего соперника и заявилъ полную готовность присоединиться къ православію, но предложеніе его было отклонено, такъ какъ онъ не внушалъ къ себѣ довѣрія и уже нѣсколько разъ, сообразуясь съ теченіемъ событій, переходилъ изъ уніи въ православіе и обратно. Впрочемъ, возвратившись въ Поповку, онъ не считалъ свое дѣло окончачельно проиграннымъ, отказался отдать громадѣ церковные ключи и продолжалъ отправлять въ церкви богослуженіе. Поповцы обратились за совѣтомъ къ благочинному, который сказалъ имъ, что впредь до рѣшенія княземъ вопроса о судьбѣ прихода они могутъ отправлять богослуженіе въ частномъ домѣ, необходимыя же церковныя облаченія и книги они могутъ взять изъ церкви, гдѣ предметы эти находятся въ достаточномъ для двухъ священниковъ количествѣ. Слѣдуя этому совѣту, крестьяне послѣ церковной службы потребовали отъ уніатскаго священника нужные предметы; получивъ отказъ, они, помимо его запрета, взяли часть церковныхъ облаченій и свѣчей и двѣ богослужебныя книги и отправились слушать заутреню въ частномъ домѣ, гдѣ служилъ православный священникъ.

Между тѣмъ, благочинный Андріевскій получилъ изъ экономіи весьма неутѣшительныя вѣсти: кн. Потемкинъ, не желая раздражать мѣстнаго дворянства, отказался отъ вмѣшательства въ спорный вопросъ и потребовалъ, чтобы объ этомъ объявлено было крестьянамъ. Благочинный обязанъ былъ заявить имъ, что дальнѣйшую борьбу изъ-за уніи крестьяне должны вести собственными силами и не должны впредь ссылаться на авторитетъ или надѣяться на поддержку владѣльца. Извѣстіе это привело жителей Поповки въ большое уныніе: православный священникъ бѣжалъ

изъ села, крестьяне же бросились къ уніатскому священнику просить прощенія. Послѣдній торжествовалъ и рѣшился отмстить благочинному за испытанную тревогу, благо наступило удобное время: только что отъ порядковой коммиссіи получены были объявленія объ угрожавшемъ волненіи и воззваніе о доставленіи свѣдѣній о подозрительныхъ лицахъ.

Въ началѣ апрѣля 1789 г. о. Алексѣй получилъ частное извѣщеніе о томъ, что на него поданъ доносъ въ коммиссію и что съ часу на часъ ему угрожаетъ арестъ. Отслуживъ заутреню, онъ призвалъ нѣсколько степенныхъ крестьянъ, разсказалъ имъ положеніе дѣла и просилъ защиты; онъ предлагалъ крестьянамъ, когда жолнеры и уніаты пріѣдутъ арестовать его, сбѣжаться по сигнальному выстрѣлу и воспротивиться его аресту. Крестьяне отказались исполнить этотъ планъ: „мы не можемъ, говорили они, оказать сопротивленія войску; такимъ поступкомъ мы навлекли бы гибель на себя и на наши семейства—поляки вырѣжутъ все село безъ остатка“; они совѣтовали благочинному бѣжать и укрыться на время въ какомъ-нибудь монастырѣ.—„Никакой монастырь не охранитъ меня, сказалъ о. Алексѣй, вы же потеряли, какъ вижу, всякое мужество: не такъ поступали ваши предки въ славное время Хмельницкаго“. Услышавъ такія рѣчи, крестьяне прекратили разговоръ и разошлись по домамъ.

Въ слѣдующій день произошла ожидаемая катастрофа: отрядъ жолнеровъ окружилъ домъ благочиннаго и произвелъ въ немъ строгій обыскъ; отобраны были: четыре ружья (потомъ на слѣдствіи оказалось, что о. Алексѣй страстно любилъ охоту), два пистолета, большой кухонный ножъ и рукописная книга на русскомъ языкѣ. 20 апрѣля благочинный уже былъ подъ стражею въ Житомирѣ и 21 съ него сняты первыя показанія въ засѣданіи порядковой коммиссіи. Подсудимый здѣсь не потерялся; сознавая, что коммиссія предубѣждена противъ него, онъ требовалъ перенесенія дѣла въ нормальные суды и нѣсколько разъ заявлялъ аппеляцію въ Люблинскій трибуналъ; тому же методу защиты слѣ-

довалъ отъ имени владѣльца имѣнія вызванный въ судъ представитель экономіи кн. Потемкина. Требованія эти не были уважены и дѣло отца Алексѣя было передано на окончательное рѣшеніе Житомирскому гродскому суду. Послѣдній особенно тщательно изслѣдовалъ это дѣло и 6 іюня постановилъ окончательный приговоръ. Судъ признапъ протоіерея Алексѣя Андріевскаго виновнымъ въ слѣдующихъ преступленіяхъ: онъ отзывался объ уніи въ оскорбительныхъ выраженіяхъ; побудилъ крестьянъ села Поповки унести насильно изъ церкви разныя принадлежности богослуженія; пытался побудить крестьянъ села Бабичей оказать сопротивленіе военной командѣ и, наконецъ, разсказывалъ крестьянамъ о бунтѣ Хмельницкаго и читалъ неоднократно объ этомъ предметѣ отрывки изъ рукописной книги, которая и была у него найдена при обыскѣ. Эту книгу разсматривали и члены коммиссіи и члены гродскаго суда, но ни тѣ ни другіе не были въ состояніи прочитать ее, такъ какъ она была написана по-русски; наконецъ разыскали канцеляриста, умѣвшаго читать на этомъ языкѣ, и дали ему рукопись на разсмотрѣніе. Это была одна изъ козацкихъ лѣтописей; на сколько можно судить по приводимому въ дѣлѣ заглавію: „xiążka o rewolucji Chmielnickiego“, это, вѣроятно, былъ или списокъ лѣтописи Грабянки („Дѣйствія презѣльной и отъ начала поляковъ трвавшей небывалой брани Богдана Хмельницкого“) или лѣтопись Самовидца (Лѣтописецъ о началѣ войны Хмельницкаго). Списокъ этотъ о. Алексѣй переписалъ лично еще до рукоположенія въ іереи и любилъ ее перечитывать вслухъ. Экспертъ, разсматривавшій ее, далъ такой отзывъ: „книга эта заключаетъ много ложныхъ разсказовъ о козакахъ и написана злостно, съ желаніемъ возбудить отвращеніе къ полякамъ“, въ доказательство чего онъ представилъ суду нѣсколько отрывковъ въ переводѣ. Судъ заключилъ, что всѣ перечисленныя преступленія ясно доказываютъ, „что священникъ Андріевскій—лице вредное для края и для общества, нарушавшее общественное спокойствіе, и что онъ за свои поступки, исполненные соблазна, долженъ подлежать примѣрному наказанію“.

вслѣдствіе этого судъ опредѣлилъ заключить его на 12 лѣтъ въ Каменецкую крѣпость, гдѣ онъ долженъ будетъ снискивать себѣ пропитаніе личнымъ трудомъ, работая при починкѣ крѣпостныхъ построекъ, т. е., говоря современнымъ языкомъ, онъ былъ отправленъ на 12 лѣтъ въ крѣпостныя арестантскія роты [1]).

Документовъ объ исполненіи приговора и о дальнѣйшей судьбѣ о. Алексѣя мы не имѣемъ. Во всякомъ случаѣ судьба сократила срокъ его заточенія: въ апрѣлѣ 1793 года польскій комендантъ Каменца, Злотницкій, сдалъ крѣпость русскому генералу Дерфельду и, конечно, вслѣдъ за этимъ должно было послѣдовать освобожденіе узника.

Злосчастная рукопись, сыгравшая столь фатальную роль въ процессѣ, была, по приказанію суда, опечатана въ отдѣльномъ пакетѣ и сдана для храненія въ архивъ Житомирскаго гродскаго суда; къ несчастью, при передачѣ дѣлъ этого суда въ Кіевскій центральный архивъ, пакета не оказалось на мѣстѣ и интересный лѣтописный списокъ можно считать безвозвратно утеряннымъ.

Еще болѣе хладнокровно отнеслась къ тревожнымъ слухамъ Брацлавская порядковая коммиссія, хотя она не сразу установила свою точку зрѣнія. Первыя три недѣли своего существованія коммиссія колеблется между двумя противоположными направленіями: съ одно стороны, получая частыя отношенія отъ Волынской порядковой коммиссіи и многочисленныя посьма изъ Волыни, Брацлавская коммиссія склонна придавать серьезное значеніе тревожнымъ слухамъ, и первыя ея распоряженія отличаются нѣкоторою торопливостью; съ другой стороны, она получаетъ цѣлый рядъ писемъ отъ Феликса Потоцкаго, самаго крупнаго землевладѣльца въ воеводствѣ,

[1]) См. №№: CCCXLVI— CCCXLIX, стр. 691—700.

которому принадлежала треть его территоріи, и встрѣчаетъ въ нихъ постоянно утвержденіе, что тревога ни на чемъ не основана и что пустымъ слухамъ не слѣдуетъ придавать серьезнаго значенія. Послѣднее мнѣніе встрѣчаетъ подтвержденіе въ фактахъ, изслѣдованныхъ коммиссіею, и около половины апрѣля вполнѣ устанавливается; вслѣдствіе этого Брацлавская коммиссія воздерживается отъ организаціи воеводской коммиссіи, которую ей совѣтуетъ Волынская коммиссія, и устраняетъ почти совершенно аресты подозрительныхъ лицъ.

Сейчасъ послѣ своего учрежденія коммиссія издала универсалъ къ помѣщикамъ своего воеводства, въ которомъ предписываетъ мѣры почти тождественныя съ сосѣдними коммиссіями: она требуетъ, чтобы священники поучали въ церквяхъ прихожанъ касательно ихъ обязанностей по отношенію къ ближнимъ, къ обществу и къ государству; затѣмъ предписываетъ помѣщикамъ отнять оружіе какъ у крестьянъ, такъ и у надворныхъ козаковъ, воспретить продажу оружія, свинцу, пороху и селитры и наблюдать, чтобы кузнецы и слесари не дѣлали и не исправляли оружія. Затѣмъ помѣщики должны усилить сельскую полицію, назначивъ асауловъ, войтовъ и десятниковъ, которые должны будутъ наблюдать, чтобы крестьяне не собирались на сходки и не держали въ своихъ домахъ постороннихъ захожихъ людей; они должны у проходящихъ спрашивать паспорты и задерживать всѣхъ подозрительныхъ лицъ. Далѣе коммиссія предлагаетъ помѣщикамъ уничтожить хутора и переселить ихъ жителей въ села, въ случаѣ же если эта мѣра окажется неудобною, взять на себя отвѣтственность за совершенную ихъ безопасность, наконецъ приглашаетъ помѣщиковъ обращаться съ крестьянами ласково и справедливо, не раздражать ихъ притѣсненіями и не взыскивать съ нихъ подати, возложенной сеймомъ на дворянъ[1]).— Нѣсколько дней спустя, получивъ отъ Волынской коммиссіи свѣдѣніе о томъ, будто на Волыни маркетаны сознались въ томъ, что

---

[1]) См. № LXXXVI, стр. 151—157

агитируютъ бунтъ, Брацлавская коммиссія предписываетъ обыскивать всѣхъ маркетановъ, отбирать у нихъ оружіе и, въ случаѣ подозрѣнія, арестовать [1]).

Вмѣстѣ съ изданіемъ универсала коммиссія обратилась къ Феликсу Потоцкому, какъ начальнику войскъ, расположенныхъ въ Украинѣ, съ просьбою прислать отрядъ войска для охраны воеводства; просьбу эту коммиссія повторяла многократно, черезъ каждые 4—5 дней, поставляя на видъ тревожныя извѣстія, полученныя изъ Волыни, о раскрытіи тамъ заговора, объ убіеніи Вележинскихъ и т. п.[2])—Потоцкій на всѣ эти письма отвѣчалъ категорически: онъ обѣщалъ прислать требуемый отрядъ войска, что вскорѣ и исполнилъ [3]), но вмѣстѣ съ тѣмъ постоянно отрицалъ возможность бунта.—„Лучшее средство, писалъ онъ, для того, чтобы сохранить спокойствіе—состоитъ въ томъ, чтобы оказывать народу довѣріе и справедливость. Состоя обывателемъ Брацлавскаго воеводства, котораго значительная часть принадлежитъ мнѣ, могу увѣрить коммиссію, что мои крестьяне вовсе о бунтѣ не думаютъ, и я не намѣренъ раздражать ихъ ненужными обысками“ [4]). Въ другомъ письмѣ онъ высказывается слѣдующимъ образомъ: „Я лично глубоко убѣжденъ, что бунтъ не возможенъ и что слухи о немъ основаны лишь на пустыхъ вѣстяхъ и словахъ, сказанныхъ спьяна; вѣсти эти, распространяясь, преувеличиваются и внушаютъ страхъ, вслѣдствіе котораго помѣщики оставляютъ свои хозяйства, крестьяне же пріобрѣтаютъ самомнѣніе и наталкиваются на соображенія о возможности бунтовъ..... Обвиненія, основанныя на рѣчахъ пьяныхъ людей, должны разсматриваться съ большимъ благоразуміемъ: можно предполагать, что многія изъ нихъ будутъ лживы и основаны на личныхъ побужденіяхъ ненависти, зависти и другихъ

---

[1]) См. № XCII, стр. 162.

[2]) См. №№ LXXXVII, стр. 155—156; LXXXIX, стр. 158; XCI стр. 160—161; XCIV, стр. 164; XCVIII, стр. 169—170; CI, стр. 172.

[3]) См. №№: XCV, стр. 161 и XCIX, стр. 170.

[4]) См. № LXXXVIII, стр. 157.

страстей, также доступныхъ простонародію, какъ и другимъ сословіямъ“ [1]). Въ началѣ же своей дѣятельности Брацлавская коммиссія въ виду тревоги, поднятой на Волыни, сносится съ коммиссіями Кіевскою и Волынскою и спрашиваетъ ихъ совѣта, какіе пріемы слѣдовало бы употреблять для раскрытія заговора, такъ какъ, не смотря на всѣ старанія, ей не удалось открыть ничего существеннаго по этому вопросу [2]). Конечно, желаемыхъ совѣтовъ коммиссія не получила, а между тѣмъ факты все болѣе и болѣе подтверждали правильность взгляда Потоцкаго: крестьяне, обвинявшіеся въ произнесеніи угрозъ, допрашивались въ коммиссіи тщательно, объ нихъ собирались показанія свидѣтелей, но малѣйшихъ признаковъ бунта изъ нихъ не обнаружилось; коммиссія нашла лишь пустые разговоры, вызванные или притѣсненіями управителей, или опьянѣніемъ, не имѣющіе никакого значенія. Нѣсколько человѣкъ задержанныхъ пилипоновъ оказались людьми ни въ чемъ неповинными, мирными торговцами, и при томъ они были снабжены надлежащими паспортами [3]). Наконецъ поручикъ Ястржембскій, командовавшій военнымъ разъѣздомъ по воеводству, рапортовалъ коммиссіи, что на всемъ протяженіи своего пути, не смотря на самые тщательные розыски, онъ не нашелъ никакихъ признаковъ волненія и что вездѣ господствуетъ полное спокойствіе [4]).

Такимъ образомъ совершенно улеглось тревожное настроеніе Брацлавской коммиссіи; она распорядилась освободить всѣхъ арестованныхъ лицъ и для окончательной выработки общественнаго мнѣнія брацлавскій подкоморій, Богданъ Островскій, созвалъ въ Винницу всѣхъ дворянъ всеводства на 15 апрѣля. Собравшіеся на сеймикъ дворяне пришли къ убѣжденію, „что слухи, распространившіеся въ нашемъ воеводствѣ, предвѣщавшіе грозящее общест-

---

[1]) См. № XC, стр. 159—160.
[2]) См. №№: XCIII, стр. 163—164; XCVII, стр. 168; C, стр. 171—172.
[3]) См. №№: CIV, стр. 177—178; CVII, стр. 186.
[4]) См. № CXVIII, стр. 196—197.

венному спокойствію бѣдствіе, не имѣютъ никакого реальнаго основанія", и потому собравшіеся находятъ, что мѣры, принятыя коммиссіею, вполнѣ достаточны, и поручаютъ ей продолжать дѣятельность въ томъ же направленіи и сообразаться съ совѣтами Феликса Потоцкаго[1]). На другой день послѣ закрытія сеймика, порядковая коммиссія отправила рапортъ сейму, въ которомъ, перечисливъ всѣ принятыя ею мѣры, удостовѣрила сеймъ, что въ воеводствѣ господствуетъ полное спокойствіе и нѣтъ никакихъ признаковъ крестьянскаго волненія. Сеймъ изъявилъ коммиссіи благодарность за ея образъ дѣйствія и одобрилъ принятыя ею мѣры[2]). Вслѣдъ затѣмъ коммиссія издала универсалъ къ обывателямъ своего воеводства, въ которомъ заявляя, что нѣтъ никакихъ признаковъ крестьянскаго волненія и что воеводство достаточно обезпечено отрядами войска, предлагаетъ помѣщикамъ успокоиться и не уѣзжать изъ домовъ своихъ, дабы не усиливать напрасной тревоги; она рекомендуетъ не задерживать пилипоновъ, торгующихъ мелкимъ товаромъ, если они снабжены паспортами и не развозятъ оружія. Захожихъ безпаспортныхъ бродягъ коммиссія предлагаетъ отдавать подъ судъ мѣстнымъ крестьянскимъ громадамъ; помѣщикамъ же вмѣняетъ въ обязанность повѣрять паспорты у лицъ прохожихъ или проѣзжихъ[3]). Такой же успокоительный характеръ носятъ отношенія Брацлавской порядковой коммиссіи къ Подольской, которую она увѣряетъ въ неосновательности слуховъ, не подтверждающихся ни розысками, ни допросами[4]). По отношенію къ Волынской коммиссіи тонъ корреспонденціи принимаетъ явно ироническій оттѣнокъ.—Брацлавская коммиссія, сообщая о состоявшемся сеймикѣ, извѣщаетъ, что на основаніи дѣйствіи коммиссіи и собственныхъ наблюденій, дворяне не нашли никакихъ признаковъ бунта и признали невозможнымъ

---

[1]) См. №№: XCVI, стр. 166—167 и CIII, стр. 174—176.
[2]) См. №№: CIV, стр. 177—179: CIX, стр. 187—188.
[3]) См. №№: CVI, стр. 183—185 и CXX, стр. 199.
[4]) См. № CVII, стр. 185 - 186.

существованіе среди крестьянъ правильно организованнаго и хранимаго въ глубокой тайнѣ заговора. Коммиссія воздержалась отъ устройства милиціи потому, что ей извѣстно, что вслѣдствіе волненія дворянъ среди крестьянъ распространился слухъ, что шляхтичи въ условленный день намѣрены напасть на нихъ и перерѣзать. Устройство милиціи могло бы усилить это заблужденіе и довести крестьянъ до отчаянія и вспышки. Не смотря на полное спокойствіе воеводства, Брацлавская коммиссія однако обезпокоена извѣстіями, сообщенными ей Волынскою коммиссіею, гласящими, что на Волыни уже 4 человѣка казнены смертью, что много денегъ роздано на пропаганду бунта и что ожидается приходъ сына Гонты. Опасаясь подобныхъ же проявленій въ своемъ районѣ, Брацлавская коммиссія проситъ Волынскую сообщить ей копіи какъ смертныхъ приговоровъ, такъ и показаній и свидѣтельствъ, на основаніи которыхъ они были произнесены.[1]) Послѣ этого заявленія переписка съ Волынскою коммиссіею прекратилась.

Успокоившись относительно бунта, Брацлавская коммиссія занялась другимъ дѣломъ: она рѣшилась привести въ исполненіе постановленіе сейма относительно приведенія къ присягѣ на вѣрность королю и Речипосполитой православнаго духовенства. Съ этою цѣлью она распорядилась опубликовать въ католическихъ и уніатскихъ церквяхъ сеймовый универсалъ, изданный по этому поводу, и снеслась съ Кіевскою коммиссіею для совмѣстнаго дѣйствія[2]). По собраннымъ справкамъ оказалось, что весь обширный Звенигородскій повѣтъ составляетъ одно благочиніе, состоящее подъ управленіемъ протоіерея Луки Романовскаго, приходскаго священника м. Чечельника. Къ нему-то и обратилась порядковая коммиссія съ предложеніемъ исполнить требованіе сейма и представить свѣдѣнія о количествѣ православныхъ церквей и священ-

---

[1]) См. № CV, стр. 180—182.

[2]) См. №№: CXIII—CXIV, стр. 192—193; CXI, стр. 190 и CXVI, стр 194—195.

никовъ въ его благочиніи, съ указаніемъ, кто изъ нихъ принесъ требуемую присягу. Изъ рапорта протоіерея Романовскаго оказалось, что во всемъ Звенигородскомъ повѣтѣ нѣтъ ни одной православной церкви, потому что послѣднія были отняты и перечислены въ унію еще въ 1775 году. Священниковъ же, лишенныхъ приходовъ, осталось два: Павелъ Зволинскій, проживающій въ бывшемъ приходѣ, селѣ Юрковкѣ, и Петръ, живущій въ селѣ Богачевкѣ; оба они понынѣ не принесли присяги, потому что никто не предъявлялъ имъ требованія [1]). Затѣмъ въ Брацлавскомъ воеводствѣ оказался одинъ православный монастырь въ м. Бершадѣ, въ которомъ жило 26 монаховъ, но они отказались принести присягу, и согласно сеймовому постановленію, коммиссія распорядилась выпроводить ихъ подъ конвоемъ за границу [2]).

Вслѣдствіе сношеній коммиссіи съ Винницкимъ гродскимъ судомъ, засѣданія послѣдняго были открыты во второй половинѣ мая. На рѣшеніе суда были предоставлены дѣла о пиковскомъ ассаулѣ Гаврилѣ и нѣкоторыхъ другихъ крестьянахъ, арестованныхъ въ началѣ дѣятельности коммиссіи [3]). Мы не знаемъ, какая судьба постигла обвиняемыхъ, не можно полагать, что они были судомъ освобождены, такъ какъ декретовъ о нихъ нѣтъ ни въ гродскихъ книгахъ, ни въ декретовыхъ протоколахъ Виницкаго гродскаго суда. Послѣ 15 апрѣля аресты совсѣмъ почти прекратились, и немногія задержанныя лица обвинялись въ поступкахъ, не имѣвшихъ ничего общаго съ крестьянскимъ волненіемъ, такъ что коммиссія нашла излишнимъ дѣла о нихъ доводить до суда. Такъ въ м. Красномъ арестованъ былъ проходившій пилипонъ Семенъ Федоровъ; онъ былъ вооруженъ саблею, имѣлъ значительную сумму денегъ, количества которыхъ не зналъ, и представилъ паспортъ, выданный въ Яссахъ русскими властями купцу Федору Степановичу съ работникомъ для

---

[1]) См. №№: CXII, стр. 191; CXVII, стр. 196 и CXIX, стр. 197—198.

[2]) См. №CCCLXXII, стр. 739–740.

[3]) См. №№: CXV, стр. 193 и CCCLXXI, стр. 738.

проѣзда въ м. Рашковъ. Коммиссія заподозрѣла Федорова въ томъ, что онъ убилъ въ дорогѣ своего хозяина, и отдала его, какъ русскаго подданнаго, въ распоряженіе генерала Шимшева, какъ ближайшей русской власти[1]). Въ Грановѣ арестованъ былъ какой-то Миргородскій купецъ, прибывшій съ паспортомъ для закупки скота, но занимавшійся вмѣсто торговли пьянствомъ и посѣщеніемъ крестьянскихъ свадебъ[2]); послѣ допроса онъ былъ освобожденъ коммиссіею. Въ селѣ Поповкѣ задержанъ былъ дворяниномъ Пшилускимъ русскій дезертиръ, по имени Артемъ, бѣжавшій изъ команды капитана Броневича и укравшій коня этого офицера; коммиссія уполномочила Пшилускаго допросить арестанта и, если за нимъ окажется только частная кража, опредѣлить ему наказаніе. Пшилускій выразилъ мнѣніе, что его слѣдуетъ сдать въ солдаты. Тотъ же Пшилускій сообщилъ коммиссіи, что уніатскій священникъ села Нападовки сдѣлалъ ему доносъ на православнаго священника, проживающаго въ селѣ Купчинцахъ, утверждая, что это человѣкъ опасный, исполняющій тайно требы и пользующійся большимъ уваженіемъ у крестьянъ; но когда коммиссія потребовала къ себѣ уніатскаго священника для болѣе обстоятельныхъ показаній, то Пшилускій извѣстилъ ее, что оговоренный священникъ, по внушенію Потоцкаго, согласился перейти въ унію и потому дѣло о немъ слѣдуетъ прекратить[3]).

Нѣсколько интереснѣе было дѣло, возникшее по доносу о подстрекательствѣ крестьянъ города Литина православными священниками. Получивъ этотъ доносъ, коммиссія поручила дворянину Фелику Поляновскому съѣздить въ Литинъ, произвести на мѣстѣ дознаніе и, въ случаѣ, если виновные окажутся, арестовать ихъ и доставить вмѣстѣ съ протоколомъ дознанія въ коммиссію. Поляновскій, исполнивъ возложенное на него порученіе, представилъ

---

[1]) См. № CCCXLVI, стр. 733.
[2]) См. № CCCLXVI, стр. 734.
[3]) См. №№:CCCLXVIII—CCCLXX, стр. 735—738.

слѣдующій отчетъ. Минуя мелочныя и несущественныя подозрѣнія, онъ остановилъ вниманіе на двухъ болѣе важныхъ пунктахъ обвиненія. Близъ Литина проживалъ на своемъ хуторѣ на покоѣ православный священникъ о. Симеонъ; состоя въ дружбѣ съ шляхтичемъ Піотровскимъ, онъ сказалъ ему въ шутку: „припаси провизіи, а я, въ случаѣ нужды, дамъ тебѣ пріютъ въ своемъ хуторѣ.“ Никакой иной вины за нимъ не числилось. Другой православный священникъ, имѣвшій приходъ въ г. Литинѣ, о. Ѳома обвинялся въ доносѣ, будто онъ сказалъ въ проповѣди, что „предстоитъ большая война, въ теченіе которой будемъ рѣзать ляховъ и жидовъ.“ При разслѣдованіи Поляновскаго оказалось, что слова эти передавала, возвратившись изъ церкви, одиннадцатилѣтняя дѣвочка, между тѣмъ какъ всѣ прихожане, слушавшіе проповѣдь, заявили, что Ѳома, повинуясь предписанію коммиссіи, предостерегалъ людей, чтобы они остерегались легкомысленныхъ разговоровъ и не болтали о рѣзнѣ. 12 лучшихъ хозяевъ, бывшіе въ церкви, показали подъ присягою, что въ проповѣди не было сказано ничего опаснаго для общественнаго спокойствія. Дьячекъ, бывшій въ томъ же приходѣ, обвинялся евреями въ томъ, что онъ похвалялся, будто имѣетъ подписи 200 человѣкъ присоглашенныхъ къ бунту. Но евреи не могли ничѣмъ доказать своего обвиненія, между тѣмъ какъ прихожане атестовали своего дьячка съ лучшей стороны, бывшій же у него списокъ нѣсколькихъ крестьянъ оказался спискомъ лицъ, участвовавшихъ въ складчинѣ для монаха, помогавшаго отправлять требы передъ праздникомъ. Выслушавъ докладъ Поляновскаго, коммиссія прекратила дѣло[1]).

Послѣднее дѣло, имѣвшее связь съ бунтомъ, производилось въ Винницкомъ гродскомъ судѣ уже въ концѣ 1789 года по слѣдующему поводу: православный священникъ м. Рашкова, Иванъ Делимерко, переправляясь черезъ Днѣстръ въ одной лодкѣ съ проѣзжимъ крестьяниномъ и нѣсколькими евреями, услышалъ громкій

---

[1]) См. №№: CCCLXIV—CCCLXV, стр. 729—732.

говоръ послѣднихъ и, будучи сильно пьянъ, сказалъ съ досадою: „подождите недѣльку или двѣ: увидите, что будетъ!“ Евреи немедленно донесли о сказанныхъ словахъ въ таможенный Рашковскій судъ, который составилъ протоколъ и препроводилъ обвиненнаго въ военную команду, начальникъ которой, Дзержекъ, отослалъ его въ Каменецъ. Здѣсь его допрашивали въ гродскомъ судѣ, узнали, что прежде онъ былъ уніатомъ, потомъ въ Переяславѣ присоединился къ православію, что онъ присягалъ въ Винницѣ на вѣрность королю и Речипосполитой, о бунтахъ ровно ничего не знаетъ, инкриминированныя же слова сказалъ въ состояніи сильнаго опьяненія и потому ихъ не помнитъ. Впрочемъ, Каменецкому суду не пришлось постановить приговора по этому дѣлу: вслѣдствіе протеста Потоцкаго, подсудимый былъ препровожденъ въ Винницу, въ судъ своего воеводства; для новаго производства понадобился вызовъ свидѣтелей, за неявкою которыхъ окончательное рѣшеніе дѣла было отложено до слѣдующаго года [1]).—

В. Антоновичъ.

---

[1]) См. №№: CCCLXXIII—CCCLXXVIII, стр. 741—751.

I.

Постановленіе сейма, которымъ, въ виду тревожныхъ слуховъ объ угрожающемъ волненіи крестьянъ въ русскихъ воеводствахъ, предписывается порядковымъ коммиссіямъ этихъ воеводствъ принять мѣры для сохраненія общественнаго порядка и безопасности. Сеймъ предоставляетъ въ распоряженіе порядковыхъ коммиссій военныя силы и запрещаетъ пропускать черезъ таможни транспорты оружія и боевыхъ припасовъ. 1789 г., февраля 23.

Ruku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca marca czternastego dnia.

W roki sądowe ziemskie kijowskie, od dnia dziesiątego roku y miesiąca, wyż na akcie wyrażonych, w Żytomierzu sądzące się, przedemną, Antonim z Wieczni Wieczfińskim, podsędkiem ziemskim kijowskim y xięgami ninieyszemi ziemskiemi kijowskiemi, osobiście stawający wielmożny Michał Głębocki, wojski owrucki, ten extrakt konstytucyi stanów skonfederowanych pod tytyłem: opatrzenie bespieczeństwa województw ruskich, do xiąg ziemskich kijowskich w oblatę podał w sposób takowy. Actum in Curia regia warsawiensia die vigesima tercia mensis fabruarii, anno Domini millesimo septingentesimo octuagesimo nono. Ad officium et acta praesentia castrensia capitanealia varsawiensia personaliter veniens magnificus Joannes Paulus Łuszczewski, sacrae regiae maiestatis et comitionum ordinariarum generalium ac confederationis generalis regni secretarius, eidem officio actisque illius constitutionem infrascriptam obtulit et ad ingrossandum in acta praesentia porrexit, tenoris talis: Opatrzenie bespieczeństwa województw ruskich. Mając wzgląd na doniesienia z

województw ruskich o grożących zamieszkach poddaństwa, zaradzając bespieczeństwu obywatelów, tam zamieszkałych, my: król z stanami skonfederowanemi, mieć chcemy, aby komissye porządkowe, w tychże województwach dla obmyślenia furażów y innych potrzeb dla woyska krajowego ad interim ustanowione, oraz przez lauda, porządek y bespieczeństwo obywatelów utrzymywać obowiązane, natychmiast obmyśleniem środków nayprzyzwoitszych zapobieżenia rozruchom poddaństwa zatrudniły się y stosownie do uniwersałów, od marszałków konfederacyi generalney wydać się mianych, w rządzeniu swoim czyniły. Komissya zaś woyskowa wyda ordynanse do woysk tak koronnych, jako y wielkiego xięstwa Litewskiego naybliższych komend, by w części w tamte ruszyły strony, tudzież znieść się ma z komissyą skarbu koronnego o expens, potrzebną dla przechodu i furażu wspomnionego woyska. Komendy zaś, tam konsystuiące, znosić się mają z kommissyami porządkowemi, na których żądania, bespieczeństwa obywatelów zastrzegające, za ordynansami naybliżey kommenderującego, pomocy odmawiać nie mają: a co się tycze broni i ammunicyi, wprowadzonych przez komorę Wereszczaki, i inne ukraińskie, te kommenda krajowa ma zatrzymać. A odtąd broń żadna żeby bez paszportu kommissyi skarbowey do kraju wpuszczana nie była. Komory kommendy dostrzegać na pograniczach obowiązane będą. Te kommissye z czynności swoich zgłaszać się do stanów mają, żądania swoje przesyłać. U tego extraktu konstytucyi stanów skonfederowanych, w oblatę wniesionego, podpisy rąk takowe: Stanisław Nałęcz Małachowski, referendarz wielki koronny, seymowy y konfederacyi prowincyi koronney marszałek. Kazimierz xiąże Sapieha, generał altyleryi litewskiey, marszałek konfederacyi wielkiego xięstwa Litewskiego. Ignacy xiąże Massalski, biskup wileński. Antoni xiąże Jabłonowski, kasztellan krakowski, deputat z senatu Małey Polski. Bazyli Balicki, woejoda generał ziem Rawskich, deputatowany do konstytucyi z senatu prowincyi Wielkopolskiey. Antoni Giełgud, starosta generalny xięstwa Żmudskiego, deputowany do konstytucyi z senatu z prowincyi wielkiego xięstwa Litew-

skiego m. p. Stanisław Kostka Potocki, poseł lubelski, deputowany do konstytucyi z prowincyi Małopolskiey. Franciszek Antoni na Kwilczu Kwilecki, poseł województwa Poznańskiego, deputowany do konstytucyi z prowincyi Wilko-Polskiey m. p. Józef Zabieło, łowczy wielkiego xięstwa Litewskiego, poseł z xięstwa Żmudzkiego, deputowany do konstytucyi. A. Suchodolski, poseł województwa Sieradskiego, deputowany do konstytucyi. Ktory to extrakt konstytucyi stanów skąfederowanych słowo w słowo, jak się w sobie ma, do xiąg ninieyszych ziemskich kijowskich iest zapisany.

Книга гродская Кіевская записовая № 142, л. 1041.

II.

Универсалъ сеймовыхъ маршаловъ къ порядковымъ коммиссіямъ воеводствъ: кіевскаго, волынскаго, подольскаго и брацлавскаго, опредѣляющій средства и способы дѣйствія этихъ коммиссій. 1789. Февраля 23.

Stanisław Nałęcz Małachowski referendarz w. kor., seymowy i konfed. kor., Kazimierz Nestor xiąże Sapieha, generał artylleryi i konfederacyi w. x. Lit., marszałkowie.

Wszem w obec i każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć należy, wiadomo czynimy: Smutna rozruchów pospólstwa pamięć, jak okropne dla kraju a oburzaiące ludzkość przytomne czyni widoki, tak przezorności ostrożney wskazuje konieczność. Uwiadomienia o zaczynaiących się oznakach powstania chłopstwa nakłoniły rzeczypospolitey skonfederowane stany, aby wczesnym rozrządzeniem spokoyność obywatelów ubespieczoną została, to nierozsądne chłopstwo odwroconym było od stawania się występnych uprzedzeń, a ztąd sprawiedliwey kary, ofiarą. Z woli więc jego, krolewskiej mości i prześwietnych rzeczypospolitey skonfederowanych stanów ninieyszym uniwersałem obwieszczamy: *Po pierwsze:* składający kommissye od województw: kijowskiego, wołyńskiego, podolskiego i brac-

ławskiego, do obmyślenia furażów i innych potrzeb dla woyska krajowego od interim ustanowione, oraz przez lauda do utrzymania porządku i bezpieczeństwa obrane, natychmiast po wniesieniu do akt wspomnionych czterech województw ninieyszego uniwersału, zjechać się na mieysce, wolą województwa dawniey przeznaczone, winni będą, a w przepisie stanowiącym ich urzędowanie co do kompletu i rozkładu zasiadania wyszczególnionym sposobem obywatelów o tey troskliwości zgromadzonego narodu obwieszczą, sposob donoszenia sobie rapportów od współziemianów przepiszą, i nayskutecznieyszych użyją srodków, ktore znajomość i urzędujących rostropność podawać będą, aby jak nayrychley przyczyny, powody, oraz okoliczności rozruchów poddaństwa tyczące się rozważyły, i jeżeli grziekolwiek zamieszania okażą się, w zrodle swoim powstrzymać starały się. *Po drugie:* Obywatele, ktorych spokoyność i bespieczeństwo jest celem seymowey ustawy, w naymnieyszym dostrzeżeniu sladów powstania lub pogrożek poddaństwa nayrychley tak kommendy pobliższe jak kommissye porządkowe uwiadomiać powinni będą. W czasie wydarzoney nagłey potrzeby, nim kommędy w tamte pomienionych województw okolice nadeydą, lub nawet, za nadeyściem, żądana będzie bądź od kommenderujących bądź od kommissyów porządkowych pomoc, a szczegolniey użyczenie nadwornych żołnierzy, do takowey uczynności nieodmówienia obywatelów miłością kraju i chęcią ocalenia losu własnego obowiązujemy. *Po trzecie:* Kommissye takowe od obywatelów doniesienia odebrawszy, za zniesieniem się, z kommendami badania bądź z pośrzód siebie, bądź z innych wyznaczonych czynności swoich zdawać sprawę do nas, marszałków konfederacyi, końcem przełożenia rzeczypospolitey stanom, przesyłanemi rapportami, powinni będą. *Po czwarte:* Kommissye zaś takowe, ad interim utrzymane, do obcych przeznaczeniu swojemu urządzeń wdawać się nie mają; o wszystkim jednak, coby było godnym uwiadomienia, do nas, marszałków, raportami swemi donosić obowiązanemi zostaną. *Po piąte:* Gdy ustawą seymową, na ktorey mocy ninieyszy uniwersał wydajemy, sprowadzać broń do kraju

bez paszportów poprzedzających kommissyi skarbu koronnego zabroniono, przeto jeżeli obywatel jakowy chciałby takową broń sprowadzać, memorjał z wyrażeniem przyczyn do kommissyi skarbowey prosto, lub przez kommissye porządkowe podać mocen będzie. *Po szoste:* Ufność naymocnieyszą pokładamy, iź obywatele, swego y współobywatelów dobra dostrzegając, zechcą, to osłodzeniem doli poddanych, to odkrywaniem przestępnych nayskutecznieyszym stać się środkiem ocalenia losu swego, ktorym nawet gotowość obrony i opatrzenie się w wszelkie rynsztunki, do niey potrzebne, przy jak naywiększey ostrożności zalecamy, do użycia ktorych, gdyby ich ostatnia potrzeba, lub inkursya zagranicznych przynaglała, wprzod do nas, marszałków, przez kommisyą referować się mają. Wystawiać zaś sobie w myśli nie możemy, aby ktokolwiek, mając zaszczyt bydź polakiem, mógł takowe powstawanie upoważnić, ktore na złorzeczenie narodu i kary, prawem przepisane, onego by wystawiły. Ktorento uniwersał, rękami nas, marszałków konfederacyi, podpisany, dla prędszego mieszkańców kraju uwiadomienia, po kancellaryach powiatowych, mieyskich rozesłanym mieć chcemy. Dan w Warszawie, 23 lutego, 1789 roku.

Stanisław Nałęcz Małachowski refer. w. kor. seymowy i konfederacyi prowincyi koron. marszałek (L. S.)

Kazimierz xiąże Sapiecha gener. artylleryi Litewskiey marszałek konfeder. W. X. Litew. (L. S.).

Uniwersał do woiewództw: kijowskiego, wołyńskiego, podolskiego i bracławskiego, tak o kommissyach porządkowych, jak o mieniu ostrożności względem powstawać mającego pospólstwa, i znoszenia się obywatelów z kommissyami i kommendami woyskowemi.

(Явленъ въ гродскую книгу 13 марта 1789—подлинникъ печатанный. Тотъ же документъ явленъ 9 марта 1789 годъ въ книгу гродскую кременецкую записовую, листъ 355, владимірскую гродскую записовую № 1176, листъ 222 и кіевскую земскую записовую № 142, л. 1041).

Книга гродская Луцкая записовая № 2398 л. 225.

III.

Универсалъ финансовой коммиссіи, запрещающій пропускать оружіе черезъ пограничныя таможни безъ предварительнаго на то разрѣшенія мѣстныхъ порядковыхъ коммиссій. 1789. Февраля 23.

Kommissya rzeczypospolitey skarbu koronnego.

Wszem w obec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy. Iż na seymie teraznieyszym prawo pod tytułem: „Opatrzenie bespieczństwa województw ruskich“ jest uchwalone, ktorego do xiąg grodu warszawskiego pod dniem 23 lutego, roku teraznieyszego sposobem oblaty podanego, i z tychże authentycznie wydanego, w punkcie co do okoliczności niżey wyrażoney, osnowa następuje takowa: „A odtąd broń żadna, żeby bez paszportu kommissyi skarbowej do kraju wpuszczana nie była, komory i kommendy dostrzegać, po granicach obowiązane będą“. Zaczym kommissya nakaz prawa tego do istotney przywodząc exekucyi, mieć chce y naznacza, ażeby odtąd wszyscy ktoregokolwiek stanu i kondycyi obywale krajowi i zagraniczni, broń do krajów rzeczypospolitey z zagranicy sprowadzać mający, w uskutecznieniu rzeczonego prawa po paszporta na sprowadzenie takowey broni wprzód do kommissyi swojey udawali się, urodzonym zaś officyalistom komor pogranicznych nakazuje, ażeby oni, znosząc się w tey mierze z kommendami woyskowemi, broni żadney tez paszportu kommissyi swojey do kraju nie wpuszczali, prowadzoną bez paszportu zatrzymywali, o zatrzymaney zwierzchności swojey donosili. Nadto furmanom wszystkim, aby broni, na ktorąby paszportu kommissyi nie było, do kraju przewozić pod konfiskatą wozów i koni nie ważyli się, zakazuje, a tego wszystkiego dozor i dopełnienie urodzonym super-intendentom, per provincias będącym, naypilniey zleca.

Ktory to uniwersał, aby niezawodniej każdego doszedł wiadomości, tenże do akt każdego grodu sposobem oblaty podać, po miastach, miasteczkach i mieyscach zwyczaynych publikować, a o podaniu do oblaty i publikacyi wzięte attestata do kommissyi swojey odes-

łać officyalistom skarbowym nakazuje. Dan w Warszawie na sessyi, dnia 28 miesiąca lutego, roku pańskiego 1789. Adam Łodzia xiąże Poninski, podskarbi wielki koronny mp.

—

(Явленъ въ гродскую книгу 23 марта 1789 г. Подлинникъ печатанный).

Кн. гродская Луцкая записовая № 2398, л. 393, также кн. гродская Кременецкая записовая № 1775, листъ 416 и кн. гродская Владимірская № 1166, листъ 256.

IV.

Отношеніе сеймовыхъ маршаловъ къ подольскому воеводству, предлагающее гражданскимъ властямъ содѣйствовать усиліямъ военныхъ командъ для сохраненія общественнаго спокойствія, также предписывающее помѣщикамъ не взыскивать съ крестьянъ подати, которую обязались вносить дворяне. 1889. Апрѣля 3.

Marszałkowie oboyga narodów.

Skład każdego rządu jak wymaga, aby zwierzchność z podlegającemi scisłym złączona była ogniwem, tak nierownie więcey potrzebnym być się okazuje w rządzie republikańskim; przez co wspolnym sobie dopomaganiem powszechność krajowa skuteczniey zaradzoną zostaje.

Jak tylko stany seymujące dosiągneły wiadomości o odgłosach rozruchu zuchwałego chłopstwa, zaraz przedsięwzięły środki zaradzenia, zleciwszy nam, marszałkom konfederacyi generalney, nietylko obwieszczenie tamteyszych województw o swey dla nich troskliwości, lecz scisłym z niemi ułożeniem się wzywając wspolnego ich użycia starunku ku oddaleniu oznaków, grożących wzruszać spokoyność publiczną. Dla zabespieczenia tamteyszych okolic liczniey sze kommendy przez kommissyą woyskową są zadysponowane, województwo zaś podolskie, graniczące z zuchwalszym ludem, gdy o spokoyności

w nim trwaiącey nam, marszałkom, donosi przez kommissyą porządkową, oddając sprawiedliwość rozrządzeniu woyska, pod kommendą imć pana generała artylleryi koronney zostającego, spodziewać się należy, iż w tamteyszym pograniczu dochowana będzie spokoyność, ktorey życzyć jak pierwszey kraju szczęsliwości obywatelstwo nakazuje, tak starać się o jey utrzymanie w tym czasie, chcąc dobrze swey oyczyznie, jest koniecznoscią. I dla tego przezacni obywatele województwa tego nie uskromią swey czułey baczności na jey zabespieczenie, znosząc się z imć. panem generałem kommenderującym tamteyszą dywizyą, a tak, gdy cywilność z swey strony zaradzi bespieczeństwu swemu, a żołnierz y z mocy żołdu, y z przywiązania do kraju dopełni służby, snadnieysze będzie spokoyności publiczey utrzymanie. Względem zaś podatku protunkowego, narzucanego na chłopów, a przyjętego tylko do opłaty przez szlachtę, gdy seymuiące stany powzieły wiadomość, że niektórzy w kraju obywatele cieżar, siebie dotykający, wkładają na poddaństwo, czym ubliżone zostało posłuszeństwo prawu i uchybiona jest litość winna względem chłopstwa, zaczym zleciły niezwłocznie też stany kommissyom skarbu oboyga narodow, aby uniwersałem obwieściły publicum o takowey nieprzyzwoitości z ostrzeżeniem wściągnienia kar na przestępujących prawo, o czym zapewne y przezacne województwo Podolskie wiedzieć musi, ıle że kommissye skarbowe włożony na siebie obowiązek już uskuteczniły. Dan w Warszawie dnia 3 kwietnia 1789 roku.

Stanisław Nałęcz Małachowski, referendarz wielki koronny, seymowy y konfederacyi prowincyi koronnych marszałek.

Kazimiez kiąże Sapieha, generał artylleryi litewskiey, marszałek konfederacyi wielkiego xięstwa Litewskiego.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ 7.

V.

Предписаніе военной коммиссіи генералу Потоцкому, начальнику Украинско-Подольской дивизіи, о томъ, чтобы онъ устроилъ военные разъѣзды въ занятыхъ его дивизіей областяхъ. Разъѣзды должны зорко слѣдить за всякими проявленіями волненія и арестовать всѣхъ подозрительныхъ лицъ, особенно монаховъ и погонщиковъ, пришедшихъ безъ паспортовъ изъ за русской границы. 1789. Апрѣля 3.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego, miesiąca maja drugiego dnia.

W roczki sądowe grodzkie łuckie, od dnia dwudziestego siodmego miesiąca kwietnia, roku wyż na akcie wyrażonego przypadłe y sądownie odprawować się zaczęte, przedemną, Leonem Hulewiczem, łowczym wołyńskim, podstarostą grodu łuckiego y xięgami ninieyszemi grodzkiemi łuckiemi, osobiście stanowszy urodzony Jan Lenkiewicz V. G. Ł, ten excerpt ordynansu, do jw. Potockiego g. a. k. pod dniem trzecim kwietnia, tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego roku wydanego, w osnowie, w środku zamkniętey, do akt grodzkich łuckich w sposob oblaty podał, w sposob takowy: Excerpt z ordynansu do jw. Potockiego generała altyleryi koronney, dywizyą Ukrainską y Podolską komenderującego, dnia trzeciego kwietnia, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku wydanego. Hetman polny Litewski wraz z kommissyą woyskową oboyga narodów, za mocą ordynansu j. w. marszałków konfederacyi generalney oboyga narodów y z powodu dochodzących od obywatelów woiewodztw: Podolskiego, Kijowskiego, Bracławskiego y Wołyńskiego wiadomości o niespokoyności poddaństwa, dajemy ordynans jw. Potockiemu g. a. kor., dywizyą Ukraińską y Podolską komenderuiącemu, ażeby wolontariuszów y pogończykow moskiewskich, niemniey czerców, bez żadnego zaświadczenia w granice państwa rzeczypospolitey wślizniętych, komendy nasze łapały y do naybliższych fortec lub mieysc, garnizonem licznieyszym opatrzonych, oddawały, tudzież aby do wojewodztw: Podolskiego, Ki-

jowskiego, Bracławskiego y Wołyńskiego, po jednej komendzie wyznaczył, z rostropnego i przezornego officera od kawaleryi, z trzydziestu lub czterdziestu ludzi złożoney; która by komenda po całym przeznaczonym sobie województwie dla bezpieczeństwa obywatelów a postrachu zbałamuconego lub zuchwalonego pospolstwa ustawicznie patrolowała, krótko y chyba dla wypocznienia w jednym miejscu zatrzymując się, a gdzieby kolwiek wzieła pogłoskę o niespokojności jakowey, zaraz na tamte mieysce dążyła indegacyą jak naydokładnieyszą czyniła, ludzi podeyrzanych zabierała y do nayblizszych oddawała komend, o czym raport natychmiast z wyprowadzoną indegacyą j. w. jmć panu przesłany bydź powinien, względem czego, stosownie do tey powinności wydać masz j. w. waszmość instrukcyę swoię z żaleceniem, aby te komendy znosiły się z obywatelami y dopraszały się o odbieranie wszelkiey broni od poddanych. Dan ut supra, na sessyi komissyi woyskowey. Ludwik Tyszkiewicz hetman polny litewski, prezes. Podpis zaś dalszy na tym excerpcie ordynansu w te słowa: Koscielski p. w. kor. Króry że to excerpt ordynansu, od prześwietney komissyi woyskowey do j. w. Potockiego, g. a. kor., pisany; wszystek, z początku aż do końca, słowo w słowo, jak się w sobie pisany ma, do xiąg ninieyszych grodzkich Łuckich jest zapisany y ingrossowany.

Кн. гродская Луцкая записовая, № 2398, л. 889.

VI.

Предписаніе сеймовыхъ маршаловъ Кременецкому гродскому суду, требующее немедленно судить всѣхъ лицъ, обвиненныхъ въ подстрекательствѣ къ возстанію, не стѣсняясь сроками, назначенными для судебныхъ засѣданій. 1789. Апрѣля 5.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca aprilis dwudziestego piątego dnia.

Przed urzędem y aktami ninieyszemi grodzkiemi krzemienieckiemi y przedemną, Michałem z Modły Molskim, susceptantem przy-

sięgłym grodskim Krzemienieckim, stanowszy ur. Augustyn Wojakowski, ten list do sądu grodzkiego Krzemienieckiego pisany, ku zapisaniu do xiąg grodzkich Krzemienieckich z zlecenia tegoż sądu podał w te słowa: Marszałkowie oboyga narodów. Lubo w każdym czasie bieg sprawiedliwości staje się szczęśliwością kraju, szczegulniey zaś w przypadkach, od których bezpieszeństwo publiczne zależy, wzniecające się poznaki do zuchwalszey swawoli chłopstwa gdy się okazują, przedsięwzieliśmy dania, my, marszałkowie generalney konfederacyi, zlecenia kommissyi woyskowey licznieyszym tamte strony opatrzyć woyskiem. A że też woysko, dopełniając swey służby, burzących spokoyność publiczną, lub grożących podobieństwem ma ordynans imać y chwytać, aby długo obwinieni, albo w porozumieniu będący nie byli dla nieprzypadaiąccy kadencyi sądów w dłuższey detencyi, zalecamy więc waszmość panu, z mocy urzędowania naszego, abyś w takowym zdarzeniu extra cadenciam sądy składał, tak dla prędszego wymiaru sprawiedliwości, jakoteż y dla uwiadomienia nas o występkach lub niewinności, coby się z inkwizycyi okazało; aby przez nas, marszałków, seymujące stany obrały środki w zabezpieczeniu spokoyności publiczney. Dan w Warszawie, dnia piątego kwietnia, tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego roku. U tey oblaty listu podpisy takowe: Kazimierz xiąże Sapieha, generał altyleryi litewskiey, marszałek konfederacyi W. X. Litews. Stanisław Nałęcz Małachowski, referendarz wielki koronny, scymowy y konfederacyi koronnych marszałek. Adres zaś tego listu na kopercie przy pieszęci, na laku czerwonym wyciśnioney, takowy: Do sądu grodzkiego Krzemienieckiego (:L. S.:). A tak ta oblata listu, za podaniem wyż rzeczonego ur. offerenta, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystka zupełnie do xiąg grodzkich Krzemienieckich zapisana.

Кн. гродск. Кременец. записов. № 1775, л. 854.

VII.

Универсалъ сеймовыхъ маршаловъ, оповѣщающій новый законъ, изданный сеймомъ подъ заглавіомъ „Обезпеченіе общественнаго спокойствія“.—Въ силу этого закона русскіе купцы, должны имѣть свидѣтельство отъ польскихъ властей на право торговли въ Польшѣ, всѣ же лица, пребывающія въ Польшѣ безъ свидѣтельствъ: монахи, коробейники и извощики, должны удалиться за границу въ двухнедѣльный срокъ. Православные духовные должны принести присягу на вѣрность польскому правительству и обязаны упоминать на ектеніи польскаго короля и не упоминать иностранныхъ монарховъ. 1789. Апрѣля 18.

Stanisław Nałęcz Małachowski, referendarz w. kor., seymowy i konfed. kor., Kazimierz Nestor xiąże Sapieha, generał artyleryi i konfederacyi W. X. Lit. marszałkowie.

Wszem w obec i każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć należy, wiadomo czyniemy. Spokoyność wewnętrzna gdy pierwszym każdego rządu iest celem, troskliwa nayjaśnieyszego pana i prześ: skonfederowanych stanów baczność niedozwala obojętnym dosięgać umysłem oskarżenia xięży zagranicznych nieunitów, czerców zwanych, markietanów, w krajach rzeczypospolitey nieosiadłych, włóczących się zwoszczyków i filiponów obcych, którzy, pod różnymi pozorami wcisnąwszy się w granice państw rzeczypospolitey, osmieliają się mamić i łudzić chłopstwo krajowe, i do niejakiego zuchwalstwa je naprowadzać, jak zaświadczenia urzędowe i rapporta wojskowe uwiadomiają. Przeto jego królewska mość wraz z stanami skonfederowanej rzeczypospolitej, chcąc uskromić trwożliwość, ztąd mogącą dla obywateli wynikać, i niespokojność odsunąć, w zabespieczeniu majątków i życia wyrok swej woli w mocy prawa oznaczył, któren, by prędszemu publiczności dojść mógł uwiadomieniu, my, marszałkowie oboyga narodów, z woli sejmujących stanów niniejszym uniwersałem obwieszczamy, umieszczając w nim też prawo w następnym wyrazie: „Zabespieczenie spokojności publicznej“. „Gdy spokoyność publiczną mamy za pryncypalny cel obrad na-

szych, przeto my, król, za powszechną stanów skonfederowanych zgodą, nakazujemy; aby markietani, czyli kupcy Moskiewscy, istotnie handlem się bawiący, od kommissyi skarbowych obojga narodów, lub od naybliższey juryzdykcyi sądowey w Polszcze brali zaświadczenie, jako rzetelnie i uczciwie handlują. Inni zaś wszyscy, pod imieniem markietanów, w krajach rzeczypospolitej nieosiedli, włoczący się, zwoszczyki, filipony, obcy xięża zagraniczni nieunici, czercy zwani, ktorych urzędowe rapporta o podmawianie do buntów i burzenie chłopstwa oskarżają, aby od daty publikowanego tam prawa w niedziel dwie z granic państwa naszego wyszli, inaczey, przez kommendy woysk naszych pojmani, do fortec, lub przykładnie i surowo karani zostaną; a gdzie kommend niema, obywatele imać ich i do kommend odwozić mają. Że zaś w obrządku dyzunickim był dotychczas zwyczay, iż kapłani duchowieństwa tego, nie tylko iż na wierność krajowi naszemu bywali nie przysięgli, ale nawet w modlitwach i służbach swoich wspominali monarchów i xiążąt, krajowi naszemu obcych, co pospolstwo tego obrządku, w kraju naszym mieszkające, w przywiązaniu do nas, króla, osłabiać i rozdzielać mogło, a nawet powadze i niepodległości rzeczypospolitej naszey uwłaczało, przeto za zgodą skonfederowanych stanów postanawiamy, ażeby starsi i całe duchowieństwo dyzunickie, teraz w kraju będące, a potym swoie beneficia obejmujące, najpierwiej przysięgę na wierność Nam, krolowi, i rzeczypospolitey Polskiey przed urzędem grodzkim lub ziemskim tego województwa czyli powiatu, gdzie beneficium leży, w czasie dwóch tygodni od daty oblaty prawa wykonywało, potym w modlitwach i służbach swoich nie wspominało odtąd nikogo z monarchów ani xiążąt zagranicznych, tylko Nas, króla Stanisława Augusta i pomyslność rzeczypospospolitey; po długim zaś życiu Naszym, krolów następców naszych. Jeżeli by zaś ktory z duchownych dyzunickich czynić inaczey ważył się, takiego, o winę przekonanego, w każdym sądzie cywilnym utraceniem beneficii i wyjściem z kraju karanym mieć chcemy i pod animadwersyą tych że sądów to oddajemy.„—A że

prawo tak obywatelom, jako i mieszkańcom krajowym bydź powinno wiadomym, a przechodniom przez państwa rzeczypospolitey bydź może nieznajomym, na których w części też ninieysze prawo wypadło pod nazwiskiem xięży zagranicznych nieunitów, czerców zwanych, markietanów, w krajach rzeczypospolitej nieosiadłych i włoczących się, pod jakimkolwiek tytułem, obcych, zaczym, aby niewiadomością prawa nie zasłaniali się, dla prędszego ich uwiadomienia z woli stanów seymujących ten uniwersał rękami nas, marszałków, podpisany, wydajemy, i do wszystkich kancellaryów ziemskich, grodzkich i mieyskich, osobliwie w tych stronach, gdzie tacy ludzie częściey widzieć się dają, posyłamy, zlecając nawet, aby po kościołach i cerkwiach ogłoszonym został; w miastach zaś i miasteczkach publikowanie jego nakazujemy. Dan w Warszawie, dnia 18 miesiąca kwietnia, 1789 roku.

Stanisław Nałęcz Małachowski, refer. W. Kor., seymowy i konfedercyi prowincyi koronnych marszałek. (L. S).

Kazimierz Nestor. X. Sapieha, generał artyleryi Litewskiey, marszałek konfederacyi W. X. Litewskiego (L. S).

—

(Явленъ въ гродскую книгу 27 апрѣля 1789 года. — Подлинникъ печатанный).

Кн. гродская Луцкая записовая № 2398, л. 815, также книга гродская Кременецкая записовая № 1775, листъ 860 и кн. гродская Владимірская записовая № 1176. листъ 437.

Въ книгѣ протоколовъ засѣданій гражданско военной коммиссіи Брацлавскаго воеводства № 5149, листъ 282—383 записанъ тотже универсалъ съ слѣдующими приписками:

Въ началѣ: „Kommisja` porządkowa województwa Bracławskiego, nie będąc pewną, czy uniwersał, od J. W.: J. O. marszałków sejmowych obojga narodów w okolicznościach z strony dysunji, najjaśniejszej rzeczypospolitej państwa dotykających, wydany, doszedł wiadomości wszystkich prześwietnego województwa obywatelów, z tego uniwersału słowa prawa, na mocy którego wyszedł, wypisać na kilkaset exemplarzów (jak się tu znajduje) zalecała. (Слѣдуетъ текстъ универсала).

Въ концѣ: J. O. O., J. W. W., W. W urodzeni dziedzicie, possesorowie i rządcy dóbr przez kursorją ode wsi do wsi komunikować sobie mają. Dan w Winnicy na sessji dnia 7 maja 1789 roku. Gabriel Porczyński Si P. G. W. Prezyd.—

VIII.

Присяга принесенная православнымъ духовенствомъ Слуцкаго округа на вѣрность королю и речипосполитой 1789 г. (безъ означенія числа).

My: xiądz Protazy Niewiarowski, podskarbi klasztoru archimandryi słuckiej, Gennady Jezierski, spowiednik klasztoru archimandryi słuckiey, Anafton Marcinkiewicz, ustawnik klasztoru archimandryi słuckiey, Melchisedek Kruczelnicki, wikary klasztoru Morockiego, Lawręty Buchałowski, wikary klasztoru swiętego Jana Hrozowskiego, Teofan Artymowicz, wikary klasztoru swiętego Mikołaja Hrozowskiego, Heronty Połowinka, wikary klasztoru słuckiego św. Spasa, Azary Sałowski, dyakon, Meleti Wołkow, dyakon, Joasaf Duchiński, dyakon, Ignacy mnich, krawiec, Parfteni Rozdolski, prokurator klasztoru Morockiego, Witalij Sadowski, mnich, Daniel Szarżyński, kapelan panien zakonnych, słucki prezbiter, przysięgamy Panu Bogu wszechmogącemu, w Trójcy swiętej jedynemu, na tym, jako nayjaśnieyszemu królowi polskiemu, Stanisławowi Augustowi, następcom onego y rzeczypospolitey Polskiey z jej prowincyami wierność, szczerość, otwartą życzliwość wszędy tak na publicznych, jako na prywatnych schadzkach nayrzetelniey y nienaruszenie dochowamy, y ażeby przez pospolstwo greko-nieunitow taż wierność nayjaśnieyszemu królowi y stanom rzeczypospolitey Polskiey nienaruszenie dochowaną była, jak naysilniey starać się y do tego doprowadzać będziemy; oraz na tym, jako żadney zwierzchności duchowney naszey ani dyspozycyi zagraniczney do klasztoru naszego przychodzącey, jeśliby co przeciwnego nayjaśnieyszemu królowi y stanom rzeczypospolitey Polskiey y jey ustawom bądź wyraznie, bądż ukrycie szkodliwego, albo bunt jaki zawierały, słuchać y bydź posłusznymi nie będziemy; y na tym, jako o naymnieyszem podobieństwie zdrady pod nayjaśnieyszym królem y stanami rzeczypospolitey wraz za naypierwszą o tym wiadomością, do urzędu y zwierzchności krajowey wiernie doniesiemy. Na czym

jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam Panie Boże dopomoż, a jeżeli niesprawiedliwie, Boże nas ubi na duszy y ciele.

Zaświadczenie wykonanego juramentu, przez ich mościów xięży we Smedzinie napisanego, z kancellaryi grodzkiey Nowogrodzkiey wydając, podpisuję.

Ignacy Mokrski, regent wojewodztwa Nowogrodzkiego m. p.

На оборотѣ помѣтка: Присяга монашеская на вѣрность Его Величеству королю Польскому, которая была у Новогрудку 1789 г.

Изъ собранія рукописей В. Антоновича.

IX.

Распоряженіе финансовой коммиссіи, предписывающее таможеннымъ чиновникамъ правила о пропускѣ русскихъ купцовъ черезъ границу. 1789. Апрѣля 24.

Kommissya Rzeczypospolitey skarbu koronnego

Wszem w obec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy, do wiadomości podaję. Poniewaž prawem seymu teraznieyszego pod tytułem „Zabespieczenie spokoynosci publiczney", uchwalonym, oraz uniwersałem przez J. W. Stanisława Nałęsz Małachowskiego, referendarza wielkiego koronnego, seymowego i konfederacyi prowincyi koronnych i J. O. xięcia Kazimierza Nestora Sapiehę, generała altyleryi i konfederacyi W. X. Litewskiego marszałków, na fundamencie tego prawa pod dniem 18 miesiąca terazniey szego wydanym, iest nakazano; aby markietani, czyli kupcy moskiewscy, istotnie handlem się bawiący, od kommissyi skarbowych oboyga narodów, lub od naybliższey juryzdykcyi sądowey w Polszcze brali zaświadczenia, iako rzetelnie i uczciwie handlują. Inni zaś wszyscy, pod imieniem markietanów w krajach rzeczypospolitey nieosiedli, włoczący się, zwoszczyki, filipony obcy i

xięża zagraniczne nieunici, czercy zwani, ktorych urzędowe rapporta o podmawianie do buntów i burzenie chłopstwa oskarzają, od daty publikowanego prawa w niedziel dwie z granic państwa rzeczypospolitej wyszli pod poymaniem onych do fortec lub przykładnie i surowo ukaraniem; prżeto, prawo to i uniwersał do istotney przywodząc exekucyi, urodzonym superintendentom, per provincias będącym, pisarzom komor i innym officyalistom skarbu koronnego nakazuje, aby oni markietanów, czyli kupców moskiewskich, ktorzyby zaświadczeń od kommissyi skarbowych lub od naybliższey juryzdykcyi sądowey w Polszcze, jako rzetelnie i uczciwie handlują, nie okazali, tudzież zwoszczykow, filiponow obcych i xięży zagranicznych nieunitów, czercy zwanych, do państw rzeczypospolitey nie wpuszczali, cisnących się upornie z pomocą zwierzchności mieyscowey przytrzymywali i do kommend pobliższych woyskowych nieodwłocznie donosili. A że prawo pod tytulem „Opatrzenie bespieczeństwa wojewodztw Ruskich“ broni wszelkiey bez paszportu kommissyi skarbowey do krajów rzeczypospolitey wpuszczać zabroniło, w kontraktach zaś kupcom tranzytowym moskiewskim, od kommissyi swoiey wydanych, odmiana urządzenia względem kondycyi, temiż kontraktami objętych, jest ostrzeżona, zaczym kommissya rzeczypospolitej skarbu koronnego w uskutecznieniu pomienionego prawa oraz uniwersału swego, na mocy tegoż prawa, dnia 28 lutego, w roku teraznieyszym wydanego, wozy i bryki kupców moskiewskich, oraz paki na nich będące, przy wchodzie w granice polskie rewidowanemi po komorach mieć chce: a gdy broń w nich znaleziona nie będzie, cło od towarów, podług opisu kontraktów do skarbu koronnego odebrane, a paki z towarami pieczecią skarbową opieczętowane bydź mają; po ktorego cła odebraniu, komora skarbowa tak expedyowanemu kupcowi kwit z wyrażeniem jego rewizyi, wielości osób, przy wozach i brykach będących, i opisaniem ich wyda, z ktorym kwitem kupiec moskiewski na dopełnienie prawa do juryzdykcyi najbliższej sądowej, po zaświadczenie udać się będzie winien. Ktory to uniwersał, aby niezawodniey każdego doszedł

wiadomości, tenże nieodwłocznie do kancellaryi grodzkich miast i miasteczek wszystkich rozesłać i po mieyscach zwykłych publikować, a o oblacie ich i publikacyi wzięte attestata do kommissyi swojej przesłać urodzonym superintendentom, po prowincyach będącym, zleca. Dan w Warszawie na sessyi ekonomiczney, dnia 24 miesiąca kwietnia, roku Pańskiego 1789. Adam Łodzia xiąże Poniński, podskarbi wielki koronny, mp. (L. S).

Книга гродск. Кременецк., записов., № 1775, л. 917.

X.

Отношеніе сеймовыхъ маршаловъ къ порядковой коммиссіи Подольскагс воеводства, приглашающее ее принимать дѣятельныя, но, по мѣрѣ возможности, кроткія мѣры для сохраненія общественнаго спокойствія. 1789. Апрѣля 28.

Marszałkowie oboyga narodów!

Jeżeli związki między żyjącemi zasładzają społeczeństwa ludzkie, to tym silniey w składzie rządu republikańskiego swą okazują potrzebę.

Odgłos rozruchów przez chłopstwo w tamteyszych stronach gdy dosiągnął seymujące stany, przedsięwzieli nietylko ożywić kommyssye porządkowe, z innego przypadku w tamteyszych województwach utworzone, lecz oraz mieć z niemi związek dla prędszego od nich doniesienia, a skuteczniejszego przez stany seymujące zaradzenia.

Nieszczęśliwy przypadek morderstwa na świętey pamięci imć. państwie Wyleżyńskich w domu ich zdziałany, nie oznaką buntu, lecz gorszącym hultaystwem okazał się, jak dekret y już onego exekucya zaświadcza, a zatym troskliwość zacnych obywatelów województwa Podolskiego, przez doniesienia kommissyi porządkowey województwa Wołyńskiego miana, zaspokojona.

Jak czuła baczność bydź powinna w utrzymywaniu spokoyności publiczney, tak troskliwiey wzieło obywatelstwo, aby nie była naprzykrzoną, rostropność y przezorność prześwietney kommissyi w tey mierze z okoliczności wypadających, jak nayliepiey y naydoskonaliey zaradzać powinna.

Znoszenie się z kommendami woyskowemi niemałe przynieść może skutki w słodszem ich użyciu, bo łagodność więcey uskramia dzikość, jak ostrość kary.

Przedsięwzieliśmy y my, marszałkowie, użycia zwierzchney władzy duchowney ritus graeco—uniti w pisaniu do imć xiędzą Metropolity y biskupów ruskich przed zaczęciem jeszcze spowiedzi wielkanocney, aby w czasie tym, nabożeństwu poświęconym, swemi processami zachęcali swe duchowieństwo, aby moralnemi naukami wpajali w prostotę powinne właściwey zwierzchności posłuszeństwo, oraz publiczney spokojności utrzymanie.

Opatrzenie niewolnika, tak broniąc jemu ucieczki, jako dodając żywności, przezorność y ludzkość przezacney teyże kommissyi zdoła zaradzić.

Przy każdey fortecy niewolnik znaleść powinien dla siebie swe obeyście tak w żywności, jako też w jego utrzymywaniu, a że ci niewolnicy w oskarżeniu, nie przekonaniu zostają, zaczym gdy ludzkość y potrzeba wymaga prędszego dla nich sądu jak od innych województw, my, marszałkowie, pisaliśmy zlecając grodom, aby extra cadentiam sądy na podobne składali przypadki. Użyjemy zgłoszenia się równych zleceniem do grodów województwa Podolskiego.

Dan w Warszawie, dnia 28 kwietnia, 1789 roku.

Stanisław Nałęcz Małachowski, referendarz wielki koronny, seymowy y konfederacyi prowincyi koronnych marszałek.

Kazimierz xiąże Sapieha, generał artyleryi y marszałek konfederacyi wielkiego xięstwa Litewskiego.

Картонъ дѣлъ каменецкихъ № 7.

XI.

Универсалъ сеймовыхъ маршаловъ, призывающій всѣхъ жителей сообщать властямъ всѣ замѣченныя ими признаки предполагаемаго крестьянскаго волненія и предписывающій, чтобы всѣ обвиненные въ участіи въ этихъ волненіяхъ судимы были исключительно гродскими и земскими судами. 1789. Мая 13.

Stanisław Nałęcz Małachowski, referendarz wielki koronny, seymowy i konfederacyi koronney, Kazimierz Nestor xiąże Sapieha, generał artyleryi i konfederacyi W. X. Litewskiego, marszałkowie.

Wszem wobec i każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć będzie należało, wiadomo czyniemy. Jeżeli cnota, prawe pełnienie obowiązku powołania swego prawdziwą naywyższey władzy przynosi radość, jeżeli naymiley styr rządu trzymającym łask wymiarem swoją wyższosć oznaczać, to zapewne zuchwałe przeciw narodowi, prawu i ludzkości zapędy smutną nader czynią potrzebę ściągnienia na występnych kar ostrości. Widoczne się okazały buntów oznaki w tych nawet mieyscach, gdzie dotychczas wierność dla panów powszechnym poddaństwa była odgłosem, gdzie religji i ludzkości prawidła zdawały się wzbraniać zbrodniom wstępu. Nieoświecenie, powodowanie się złym namowom tworzyły i tworzą z gminu rozjuszoney złości narzędzie, a tak lud, to mylnemi nadziei widokami, to współtowarzystwa związkiem uwiedziony, cudzey winy a swoiey nierozwagi stawał się i stawać się może ofiarą. Niechce jego kr. mość, pan nasz miłościwy i rzeczypospolitey skonfederowane stany niewinnych poddanych z występnemi mieszać, a wczesnym ostrzeżeniem żądają od łudzenia ubespieczyć. Z zlecenia więc nayjaśnieyszego pana i prześwietnych rzeczypospolitey skonfederowanych stanów niniejszym uniwersałem obwieszczamy: Każden chłop w należnym panu swemu zostawając posłuszeństwie, wierność władzy krajowey i panom swoim zachować winien. Religja i prawo te uświęca prawidło, a nadzieja ulepszenia losu swego w cudzym nieszczęściu, tak jest przeciwna uczuciom każdego człowieka, jak jest

w swoich widokach mylna; to proste rzeczy objęcie, to smutne przeszłych kaźni doświadczenie okazywać powinni. Gdyby zaś kto, o takowey na życie ludzkie umowie był uwiadomiony, donieść o twórcy lub wspolnikach takowego układu dziedzicowi lub posessorowi wsi, lub miasteczka, czyli miasta, albo naybliższey kommendzie ma obowiązek. Gdyby zaś kto, w takowym spisku będąc, lub o takowym układzie uwiadomionym zostawszy, odkryciem swoim wykonaniu występku przed poymaniem go przeszkodził, nietylko że kary na niego sciągnięte nie będą, ale też za ocalenie życia wspołludzi, uniknienie zamieszania, przyzwoitey nadgrody wymiar odbierze, oświadczamy. Że zaś występki buntu są nadto ważne, a ztąd odkrycie zrzódła lub utłumienie obojętnym narodowi stawać się nie może, przeto zalecamy wszystkim juryzdykcyom i obywatelom, aby o zbrodnie, namowy, lub spolnictwa buntu powołani lub obwinieni nie przed inny sąd, jak grodzki, lub ziemski byli stawieni, a inne juryzdykcye takowych spraw sądzić pod żadnym pozorem nie ważyły się. Słuszną mamy nadzieję, iż każdy poddany unikać będzie, aby ziemia, którą potem czoła skrapia, krwią jego nie była zbroczoną, a ta ufność, którą w ich cnocie pokładamy, przemienioną w konieczność kary nie została. Spodziewamy się także, iż panowie zechcą sami doznawać tey słodyczy, ktora upomyślenie poddanych w szlachetnym utwarza sercu.—Ktoren to uniwersał, rękami nas, marszałków konfederacyi, podpisany, dla prędszego mieszkańców kraju uwiadomienia po kancellaryach grodzkich i miejskich rozesłanym mieć chcemy, zlecając nawet, aby po kościołach i cerkwiach ogłoszonym został. W miastach zaś i miasteczkach publikowanie jego nakazujemy.—Dan w Warszawie dnia 13 miesiąca maja, roku Pańskiego 1789.

Stanisław Nałęcz Małachowski, referendarz wielki koronny, sejmowy i konfederacyi prowincyi koronnych marszałek. (L. S).

Kazimierz Nestor xiąże Sapieha, generał artyleryi i marszałek konfederacyi W. X. Litewskiego. (L. S).

Кн. гродск. Кременец. записов. № 1775, л. 1029.

XII.

Распоряженіе финансовой коммиссіи о томъ, чтобы таможенные чиновники снабжали конвоемъ обозы русскихъ купцовъ, слѣдующіе черезъ границу въ Польшу. 1789. Мая 22.

Działo się w Warszawie, w pałacu rzeczypospolitey, Krasińskich zwanym, na kommissyi rzeczypospolitej skarbu koronnego podczas kadencyi sądowej, podług prawa przypadającej w interessach ekonomicznych, dnia dwudziestego drugiego miesiąca maja, roku pańskiego tysiącznego siedmsetnego ośmdziesiątego dziewiątego. Kommissya rzeczypospolitej skarbu koronnego, stosując się tak do opisu kontraktów, kupcom moskiewskim na tranzyt z towarami przez Polskę danych, jako też poprzedniczych rezolucyi kommissyi swojej, na memorjały tych że kupców zapadłych, zleca ichmość panom superintendentom, per prowincias będącym, aby oni na żądanie kupców moskiewskich, przez Polskę z towarami za kontraktami kommissyi przechodzących, konwoy strażników celnych z jednej prowincyi do drugiej prowincyi, zaczynając od pierwszej przy wchodzie komory, w kontrakcie wyrażonej, dawać dysponowali, y tego urządzenie jak najdokładniejsze uczynili, z ostrzeżeniem dla strażnika, oprocz obroku—na powrot złotych dwudziestu polskich. Z protokołu ekonomicznego kommissyi rzeczypospolitej skarbu koronnego wypisano y wydano. U tey oblaty rezolucyi podpisy rąk przy pieczęci, na laku wyciśnionej, są takowe: Jan Ostaszewski chor. prow. R. K. R. n. mp. F. Andryckiewicz S. K. mp. (L. S).

Кн. грод. Луцк. записовая № 2399, л. 198.

XIII.

Постановленіе сейма, которымъ назначается сеймовая коммиссія для разсмотренія дѣлъ о предполагаемомъ крестьянскомъ бунтѣ и опредѣляется образъ дѣйствія этой коммиссіи. 1789. Мая 28.

Actum in curia regia varsowiensi die 28 mensis maji, anno Domini 1789.

Ad officium et acta praesentia castrensia capitanealia warsaviensia personaliter veniens magnificus Joannes Paulus Łuszczewski S. R. M. et comitiorum ordinariorum generalium atque confoederationis generalis regni secretarius, eidem officio actisque illius constitutionem infrascriptam obtulit ad ingrossandum etc.

Wyznaczenie examinatorów w sprawie o bunty oskarżonych: *Z senatu*, z prowincyi Małopolskiy—przewielebnego Turskiego biskupa łuckiego.

Z prowincyi Wielkopolskiey—wielmożnego Prażmowskiego, kasztelana zakroczymskiego.

Z prowincyi W. X. Litewskiego. W Felkierzamba, kasztelana witebskiego.

Z stanu rycerskiego: z prowincyi Małopolskiey: U. U. Zaleskiego, posła kijowskiego, Strojnowskiego, podkomorzego buskiego, Dłuskiego, starostę łukowskiego, posła lubelskiego.

Z prowincyi Wielkopolskiey: U. U. Rożnowskiego, pisarza i posła gnieznińskiego, Małowieyskiego, sędziego ziemskiego i posła wyszogrodzkiego, Szymanowskiego, regenta koronnego, posła sochaczowskiego.

Z prowincyi w. x. Litewskiego: U. U. Zalewskiego, wojskiego litewskiego, posła trockiego, Grabowskiego, starostę i posła wołkowyjskiego, Butrymowicza, podstarostę i posła pińskiego.

Którzy to w. w. i u. u. examinatorowie, z stanów zkonfederowanych wyznaczeni, przysięgę przed nami, królem i stanami zkonfederowanemi, nieodwłocznie wypełnią w te słowa: „Ja N, przysięgam Panu Bogu w Trójcy świętey jedynemu, jako stawionych delinkwentów, o bunty

oskarżonych, z naywiększą rozwagą i pilnością examinować będę, dochodząc y wywiadując się wszystkich zrodeł i nayszczegulnieyszych okoliczności, tudzież przez jakie osoby okropne buntów zamysły początek swoy wzięły, a w tem słuchaniu examinów ani obietnicą, ani niechęcią, lub bojaźnią nie uwiodę się, lecz, same dobro oyczyzny i bespieczeństwo kraju przed oczyma mając, podług sumienia, sprawiedliwości i każdego z delinkwentów wyznania, wszystko jaśnie, rzetelnie i nayściśley indagować i konnotować będę, a, co się w tych wyznaniach zawierać będzie, nikomu wcześnie nie objawię, lecz ścisły w tem dochowam sekret, tak mi Boże dopomoż" etc.—„Po wykonaney tym sposobem przysiędze ciż w. w. i u. u. deputowani, pod prezydencyą w. w. marszałków konfederacyi oboyga narodów (gdy znaydować się obadwa lub który z nich zechcą) w komplecie naymniey osób siedmiu, przeyrzawszy wszystkie raporta, doniesienia i listy prywatne, zkądkolwiek tu o buntach donoszące, z nich punkta do zapytania, czyli interrogatoria, ułożą i podług tych examinowanie swoje w pałacu rzeczypospolitey rozpoczną, w czasie którego, jeżeliby z wyznania delinkwentów nowe jakie uformowały się wiadomości i kwestye; więc y o to wszystkich przytomnych delinkwentów examinować obligowani będą. A jeżeliby ci delikwenci spólników swego występku powoływali, a ci osiadłości ziemskich niemający i szlachetnością nie zaszczyceni, jeszcze nie byli aresztowani, tedy już deputowani onych aresztować i dla examinu sprowadzić kommissyą woyskową zarekwirują, lub na mieyscu sądom ziemskim, czyli urzędom grodzkim w komplecie, prawem przepisanym, takowe zeznania odebrać i inquizycyą wyprowadzić dla przysłania sobie nakażą, a z szlachtą osiadłemi proces, sprawom tego rodzaju właściwy, przedsięwziąć instygatorom narodowym zalecą. Po których wyprowadzonych, każdego z osobna arestanta, examinach, też wyznania i inkwizycye, od wszystkich examinatorów podpisane i zapieczętowane, do stanów zkonfederowanych rzeczypospolitey przyniosą, odpieczętują i, semotis arbitris, czytać będą, po których przeczytaniu stany skonfederowane decyzyą swoją po-

łożą, co daley w tey okoliczności ma być czyniono. Gdyby zaś który z wyżey wyznaczonych deputowanych dla choroby lub naglących swych interessów nie mógł znaydować się w teyże deputacyi, a przetoby komplet upadł, tedy za doniesieniem stanowi i przełożonym przyczyny, inny nominowany będzie.

Stanisław Nałęcz Małachowski, refferendarz wielki koronny, seymowy i konfederacyi prowincyi koronney marszałek.

Kazimierz xiąże Sapieha, generał artyleryi litewskiey, marszałek konfederacyi wielkiego xięstwa Litewskiego.

Ignacy xiąże Massalski, biskup Wileński. Bazyli Walicki, wojewoda generał ziem Rawskich, deputowani z senatu prowincyi Wielkopolskiey do konstytucyi.

Antoni Giełgud, starosta generalny xięstwa Żmudzkiego, deputowany do konstytucyi z senatu, z prowincyi wielkiego xięstwa Litewskiego.

Stanisław Kostka Potocki, poseł Lubelski, deputowany do konstytucyi z prowincyi Małopolskiey.

Franciszek Antoni na Kwilczu Kwilecki, poseł z województwa Poznańskiego, deputowany do konstytucyi z prowincyi Wielkopolskiey.

Józef Zabiełło, łowczy wielki Litewski, poseł z xięstwa Żmudzkiego, deputowany do konstytucyi.

Antoni Suchodolski, poseł województwa Smoleńskiego, deputowany do konstytucyi.

Post cujus quidem constitutionis superius praeinsertae in acta praesentia ingrossationem, originale ejusdem eidem offerenti praevia officii sui quietatione est extraditum.

Записки Өедосія Бродовича, Львовъ 1861 г. т. II. стр. 201.

XIV.

Предписаніе сеймовой коммиссіи гродскимъ судамъ, поручающее имъ производить слѣдствіе по дѣламъ о крестьянскомъ волненіи и требующее чтобы судъ, при допросѣ духовныхъ лицъ, предлагалъ имъ вопросы, составленные сеймовою коммиссіею. 1789. Іюня 15.

Deputacya do examinu w sprawie o bunty oskarżonych, mając prawem dozwolone użycie urzędów do odbierania zeznań y wyprowadzenia inkwizycyi z osób, ktoreby mieć examinowanemi znaydowała potrzebę, rekwiruje prześwietne urzędy grodzkie, ażeby do kwestyów, ktore, z mieyscowych okoliczności wynikając, czynione będą, przydawali te, ktore deputacya annexo przyłącza, a z ktorych szczegolnieysze badanie czynione mieć życzy. Gorliwość y swiatło prześwietnych urzędów odkryje im ducha tych kwestyi y potrzebę dokładności, jaka w odpowiedziach szukaną bydź ma. Tych zaś indagacyi extrakty z protokołów, antentycznie wypisane, y inkwizycyi kopje, podpisem urzędników zaświadczone, żeby prześwietne grody do deputacyi przesłały, mieć chce. Dan w Warszawie na sessyi, dnia 15 czerwca, 1789 roku.

Stanisław Nałęcz Małachowski, ref. koron., seymowy y konfederacyi prowincyi koronnych marszałek.

Kazimierz xiąże Sapieha, generał artylleryi Litewskiej, marszałek konfederacyi W. X. Litewskiego.

Kwestye do examinowania przez urzędy grodzkie duchownych dizunickich y unickich, którzyby o zamysł buntów podeyrzani, do examinów stawieni byli. *1.* Jaki wiek? Stan urodzenia? mieysce mieszkania rodziców y krewnych? mieysce wychowania examinowanego? *2.* Gdzie brał nauki? w ktorym je wieku zakończył? Kiedy wziął powołanie do stanu duchownego? Gdzie się wyswięcał? przez jakiego biskupa?—*3.* Kiedy y w którym miejscu wykonywał przysięgę, w książeczce pod tytułem „Sokraszczenny Katechizis“ przepisaną? Czyli za przeszłego archimandryty wspomniona książeczka została do cerkwiów rozesłana, czyli za teraznieyszego Wiktora

Sadkowskiego y czyli ją ma przy cerkwi?—*4.* Kiedy y jak dawno przykazano mieć przy cerkwiach książeczki pod tytułem „O pobiedie na supostaty"? y czyli nabożeństwa, alias suplikacye, w tey książeczce przepisane, nie byly zaniedbywane? Czy w każde swięto wspomnione nabożeństwa były czynione? Czy z ludem spólnie, czy tylko przez samego prezbitera i ludzi cerkiewnych? Czyli książeczki rzeczone kupował? Czyli je darmo rozdawano y przez kogo?—*5.* Gdzie mieszkał y czym się bawił między rokiem 1764 a 1766? (W tym przeciągu Charko setnik bunt przedsiębrał, smiercią jego uśmierzony). Gdzie mieszkał y w jakim był powołaniu między rokiem 1767 a 1769? (W tym czasie był bunt staszniеyszy, uśmierzony przez J. W. Branickiego, a potym od J. W. Stępkowskiego). *6.* Jaki miał od x. archimandryty list, przez Boczkowskiego przywieziony, ktory przez xiędza Stefana Lewandowskiego protojereja był expedyowany y zaświadczony?—*7.* Czy miewał kiedy ukazy od biskupa Mohilowskiego, albo Kijowskiego, lub od Synodu, bez wiadomości archymandryty Słuckiego, lub konsystorza Słuckiego, y jakie te były ukazy?—*8.* Czyli bywał na soborach w Słucku lub w innym mieyscu? Gdzie był ostatni sobor? W czasie wizyty x. Sadkowskiego archimandryty odbywaney czyli się z nim widział?—*9.* Jakie względem buntów na soborze od archimandryty, lub konsystorza, lub od protopopów, czyli dziekanów miał roskazy, y czyli na pismie, czyli ustnie czynione?—*10.* Pod czas soboru, ponieważ nie wszyscy popi razem byli wołani, ale na dwie podzieleni części, w ktorey części examinowany znaydował się? y co w tym zgromadzeniu było czynione, w ktorym on był wołany?—*11.* Czy podlega rządowi duchownemu tak, żeby nic nie zaniedbał, co by mu było nakazanym?—*12.* Gdyby rozkaz zwierzchności duchowney wyszedł przeciwny krajowemu rządowi, ktoremu był-by posłuszny?—*13.* Czyli przysięga, na wierność monarchini Rossyjskiej uczyniona, przeciwi się wierności, ktorey krol Polski y rzeczpospolita wyciąga od tych, co wspomnioney monarchini przysięgli?—*14.* Kto namawiał do buntu? y jakie powody przekładały buntujące

osoby?—*15.* Czyli dawali pieniądze ci, krórzy do buntu namawiali? y zkąd mieli te pieniądze, które dawali?—*16.* Czy pokazywali jakie pisma y od kogo? Czy powiadali kto będzie autorem buntu? czyli obiecywali dla buntujących pomoc jaką y zkąd?—*17.* Czyli podejmujący się do bnntów wypełniali przysięgę? na co y dla kogo?—*18.* Jakie przedtym przy nabożeństwach imiona bywały wspominane? a jakie y w których *determinate* czasie zalecenia w tey mierze od teraźnieyszego archimandryty Wiktora Sadkowskiego było przysłane?—*19.* Czyli, po wzięciu w areszt, nie byli od kogo namawiani, żeby taili prawdę?—*20.* Z jakiego powodu spisywano ludzi, wyszczególniając wiek y zdatność?

Связка инквизиціи Каменецкаго гродскаго суда № 4145, л. 1—3.

XV.

Распоряженіе сеймовой коммиссіи, посланное Каменецкому гродскому суду, предписывающее ему всѣ допросы и приговоры по дѣламъ лицъ, обвиненныхъ въ бунтѣ, присылать въ сеймовую коммиссію и воздержаться отъ приведенія въ исполненіе приговоровъ. 1789. Августа 12.

Deputacja, sprawę oskarżonych o bunty examinująca, dochodzenie wszystkich źródeł i najszczególniejszych okoliczności, tudzież przez jakie osoby okropne buntów zamysły początek swój wzieły, gdy uroczyście najjaśniejszym stanom rzeczypospolitey skonfederowanym zaręczyła, a ku uiszczeniu tak swiętey powinności użycie pomocy urzędów grodzkich ma sobie dozwolone, rekwiruje prześwietny urząd grodzki Kamieniecki, aby w odebraniu zeznań i wyprowadzeniu inkwizycji z osób, o bunty oskarżonych, z powołanych lub występku spolników, na przesłanych kwestjach i powtórzeniu indagacji, zkądkolwiek kommunikowanych, nie przestając, zwyżwyrażoną nejwyższą wolą jak najdostateczniej i najdowodniej dapełnić starał się, i z taką usilnością skończone indagacje i tudzież ferowane dekreta nieodwłocznie odsyłał, exekucją zaś wyroków

swoich co do kar. wskazanych do dalszego czasu wstrzymywał, a zapadłe dotąd, wraz z wywiedzionemi indygacjami, odesłał natychmiast. Z mocy prawa i pociągu okoliczności pomienioną czyniąc deputacja rekwizycją, chce mieć preświetny urząd grodzki Kamieniecki zapewnionym, że przy relacji najjaśniejszym stanom nie omieszka publicznego dać zaświadczenia pilności i gorliwości, jakich niewątpliwe w poruczonym dziele spodziewa się znaleść dowody. Dan na sesji, dnia 12 Sierpnia 1789 roku. Kazimierz xiąże Sapieha, marszałek konfederacji w. x. Litewskiego, prezydujący.

Связка инквизицій Каменецкаго гродскаго суда № 4145, л. 5.

XVI.

Предписаніе сеймовой коммиссіи каменецкому гродскому суду о томъ, чтобы онъ доставилъ подробныя свѣдѣнія о паспортахъ, выданныхъ имъ русскимъ купцамъ и о принесеніи присяги православными духовными лицами. 1789. Октября 17.

Deputacja, sprawę oskarżonych o bunty examinująca, w poruczonej sobie czynności postempując, znajduje potrzebę autentycznego zapewnienia o exekucji prawa, pod tytułem: „Zabezpieczenie spokojności publicznej", na terazniejszym sejmie uchwalonego, a szczególnym uniwersałem przez j. w. marszałków konfederacji generalnej obojga narodów, pod dniem 18 kwietnia bieżącego roku ogłoszonego. Z tego powodu prześwietnemu urzędowi grodzkiemu Kamienieckiemu Podolskiemu zaleca, aby w przeciągu najdalej czterech tygodni raport o exekucji wyżrzeczonego prawa do deputacji przysłał z dokładnym opisaniem: Wiele, w którym czasie i dla kogo z kupców moskiewskich o rzetelnym ich handlu swoje dał zaświadczenia? Kiedy i od których z całego duchowieństwa nieunickiego, podten czas w kraju hędącego, a potem beneficja swoje obejmującego, nakazaną tymże prawem przysięgę odebrał, a wiele i którzy są z

tego duchowieństwa, coby takowej przysięgi dotąd nie wykonali? Dan w Warszawie, na sessji deputacji, dnia 17 października, 1789 roku. Felix Turski, biskup łucki i brzeski, prezydujący.

Связка инквизицій каменецкаго гродскаго суда № 4145, л. 7.

XVII.

Универсалъ порядковой коммиссіи Волынскаго воеводства къ волынскимъ помѣщикамъ, предписывающій имъ: снарядить на свой счетъ въ осмидневный срокъ милицію, подвергнуть обыску коробейниковъ и крестьянъ и всѣхъ заподозрѣнныхъ лицъ арестовать, отобрать у крестьянъ оружіе и не выѣзжать изъ своихъ домовъ. 1789. Марта 31.

Kommissya województwa wołyńskiego.

Na mocy uniwersału od prześwietnych stanów rzeczypospolitey skonfederowanych, pod dniem dwudziestym trzecim miesiąca lutego, roku teraznieyszego, 1789, w Warszawie wydanego, w osobach niżey podpisanych zgromadżona. Gdy cała rzeczpospolita seymująca, o ocaleniu cząstek swoich troskliwe czyniąc zaradzenie, z doniesionych sobie wiadomości o niebespieczeństwie, w województwie Wołyńskim wypływającym, nim woyskiem komputowym, jako matka cząstki swoie zasili i zabespieczy, mieć się w ostrożności każdemu obywatelowi zaleciła i do użyczenia nadwornych żołnierzów miłością kraju i chęcią ocalenia własnego ich losu zobowiązała. Przerażeni w posrzodku województwa naszego gorącym zapałem, ktory ostatnią grozi klęską, ponieważ nadwornemi ludźmi województwa Wołyńskiego całego obywatele zasłonionemi być nie mogą, a wybuchające niebespieczeństwo każdego w szczegolności osobę i majątek dotyka, przeto stosownie we wszystkim do uniwersału, w gorze wyrażonego, takowe czyniemy w województwie naszym rozrządzenie i do wykonania układu naszego wszystkich obywatelów, tak miłością braterską, jako też grożącym upadkiem zagrzewamy

obowiązujemy, w tym sposobie. Ażeby tym czasem każdy obywatel z miasta każdego po dwoch konnych, bez wyłączenia dóbr duchownych, i wszelkiey natury świeckich, z wioski zaś każdey, zastępując wszelaki possessor prawodawce swego, pod wolnym od niego upomnieniem się, po jednym żołnierzu nadwornym konnym ze wsi, więcey niż trzydziestu poddanych mającey, a pieszym, z wioski, do trzydziestu poddanych w sobie zamykającey, z moderunkiem, jaki w tym czasie prędkim wynaleść można, z prochem i ammunicyą, tudzież z lenungem dwumiesięcznym, przybrawszy onych stosownie do munduru Wołyńskiego, w kurtki zielone i raytuzy czarne, to iest: obywatele powiatu łuckiego do Łucka, Włodzimierskiego do Włodzimierza, Krzemienieckiego do Krzemieńca, pod kommendę j. w. w. chorążych powiatowych, a w niebytności onych, z wolnym innych subalternów dobraniem w przeciągu ośmiu dni, pod karą exekucyi, od kommissyi wyznaczyć się mającey, przystawili. Ktorzy to przystawieni żołnierze z przysłaną (jak się spodziewamy) woyska koronnego kommendą znosić się obowiązani będą. A że j. w. w. kommenderujący będą mieli obowiązek wydarzone rozruchy uskramiać, o swoich wszelkich czynnościach rapporty do kommissyi wojewodzkiey do Łucka czynić, a w przypadkach wynikających jedni drugich sukkursować, z tym jednak warunkiem, ażeby miasta pryncypalne: Łuck, Włodzimierz i Krzemieniec zostawionemi w proporcyi ludzmi dla bespieczeństwa zawsze opatrzonemi byli.—Ostrzegamy nie mniey i obowiązujemy obywatelów wszystkich, nayprzod, aby jeżdżących po wsiach pilipowców zwierzchność dworów, w areszt wziąwszy z rzeczami, pilnie rewidowała, a podeyrzanych w jakimkolwiek podobieństwie do miasta Łucka, osobno onych rozsadziwszy pod strażą, lub do pobliższych kommend odsyłała. Broń wszelką, u poddanych znaydującą się, ktora by niebespieczeństwo przynieść mogła, natychmiast podbierała, i te w dozór pilny i bezpieczny, czyli do miast i kommend pobliższych, za rewersami oddawała. Poddanych, w jakimkolwiek podobieństwie podeyrzanych, ażeby do pobliższych kommend czyli sami odsyłali, czyli zawiadomienia o

zuchwałych czynili. Z gospodarzów, cnotliwych i niepodeyrzanych, aby dziesiętników po wsiach powyznaczali, ktorzyby codziennie wszystkie chałupy rewidowali, o jakimkolwiek niebespieczeństwie dwory zawiadomiali i onym bez zaświadczenia nigdzie wyjeżdżać nie dopuszczali. Dla nadeść zaś mających kommend polskich aby furaże po wsiach wcześnie poddanym od dworskiey zwierzchności zalecone były. Jako zaś wszyscy w ogolności o bespieczeństwie zaradzać powinniśmy, tak ażeby obywatele wszyscy z domów swoich nie rozjeżdżali się, i do jak naymocnieyszey obrony i ostrożności przysposobili się, ażeby wyjazd trwogi nie czynił ostrzegamy. I ten uniwersał aby wszystkich obywatelów łatwiey wiadomości doszedł, po parafjach wszystkich rozsyłamy, i też parafje, aby obywatelom, swoiey parafji naybliższym, zaraz odsyłali; każdy zaś, jeden drugiego, w parafji jedney mieszkającego, odesłaniem uwiadomiał, obowiązujemy. Dan na sessyi kommissyjney w Łucku 1789 roku, dnia 31 marca.

Franciszek Prażmowski, prezes kommissyi. Stefan Załęski, chorąży Nowogr., powiatu Łuckiego kommissarz. Felix Jeło-Maliński, miecznik Wołyński, kommissarz. Piotr Postrucki, skarbnik Czernihowski, kommissarz. Bonawentura Chamiec, horodniczy Łucki, kommissarz. Cyryak Nowowieyski, szambelan jego kr. mości, kommissarz. Dominik Żmigrodzki, stolnik Łukowski, kommissarz. Dyonizy Wiszniowski, sędzia grod. Czernihowski, kommissarz. Piotr Szaława Leduchowski, kommissarz. Felicyan Radziminski, starosta Zielezn. kommissarz. Kajetan Trzebuchowski, stolnik Trembow., kommissarz. Piotr Bersza Drzewiecki, starosta Jezierski, kommissarz. Kajetan Bobr, kommissarz. Marcin Sławuszewski, kommissarz. Tadeusz Błędowski, rotmistrz kawl. narod., kommissarz. Jan Tomaszewski, podstoli Łomżyński, kommissarz. Iwon Stecki, starosta Rudziński, kommissarz. Kajetan Aksak, szambelan jego kr. mości, kommissarz. Tadeusz Podhorodeński, M. W. K. kommissarz. Wincenty Choynacki, chorąży Sanocki, kommissarz. Kajetan Sadowski

starosta Słonimski, kommisarz. Felix Hulewicz, vicesgerent grodzki Łucki, kommissarz. Jozef Orański, chorąży Bracławski, kommissarz. (L. S.).

—

Явленъ въ гродскую книгу 31 марта 1789 года.—Подлинникъ печатанный.

Кн. гродская Луцкая записовая № 2398, л. 626, также книга гродская Кременецкая записовая № 1775, листъ 582 и кн. гродская Владимірская записовая № 1176. листъ 322.

XVIII.

Универсалъ порядковой коммиссіи Волынскаго воеводства къ безземельнымъ дворянамъ, приглашающій ихъ запастись оружьемъ и съѣхаться въ повѣтовые города. 1789. Марта 31.

Kommissya województwa Wołyńskiego.

Gdy zapobiegając nieszczęśliwości wewnętrzney w województwie naszym, końcem zabespieczenia każdego mieszkańca i obywatela, zobowiązała układem swoim każdego miast i wsiów possessora do wystawienia w czasie nayprędszym ludzi nadwornych podług uniwersału wydanego, rowny ratunek od współbraci naszych, acz osiadłości żadnych nie mających, jednak rownie z nami krwią, ozdobą stanu szlacheckiego zaszczyconych, ile dla ocalenia własnego życia przynależy. Przeto tych wszystkich współbraci naszych szlachtę, czyli na czynszu mieszkającą, czyli bez służby będących, bądź pod jakimkolwiek pretextem w województwie naszym bawiących się, miłością braterską obowiązujemy, ażeby nieodwłocznie na ratunek siebie samych w broń, podług przemożności swojey, dla zmocnienia i powiększenia narodowych ludzi, do miast pryncypalnych: Łucka, Włodzimierza i Krzemieńca zjeżdżali, a to pod rygorem praw o prerogatywach stanu szlacheckiego opisanych. I ten uniwersał, aby wszystkich obywatelów łatwiey wiadomości doszedł, po parafjach

wszystkich rozsyłamy, i też parafje, aby obywatelom swojey parafji naybliższym zaraz odsyłali, każdy zaś jeden drugiego, w parafji jedney mieszkającego, odesłaniem uwiadomiał, obowiązujemy. Dan na sessyi kommissyjney w Łucku, 1789 roku, dnia 31 marca. Franciszek Prażmowski, prezes kommissyi. Stefan Załęski, chorąży Nowogrodzki, powiatu Łuckiego kommissarz. Felix Ieło-Maliński, miecznik Wołyński, kommissarz. Piotr Postrucki, skarbnik Czerniehowski, kommissarz. Bonawentura Chamiec, horodniczy Łucki, kommissarz. Cyryak Nowowieyski, szambelan j. k. mości, kommissarz. Dominik Zmigrodzki, stolnik Łukowski, kommissarz. Dyonizy Wiszniowski, sędzia grodzki Czerniech., kommissarz. Piotr Szaława Leduchowski, kommissarz. Felicyan Radzimiński, starosta Zielezn., kommissarz. Kajetan Trzebuchowski, stolnik Trembow., kommissarz. Piotr Bersza Drzewiecki, starosta Jezierski, kommissarz. Kajetan Bobr, kommissarz. Marcin Sławuszewski, kommissarz. Tadeusz Błędowski, rotmistrz kawal. narod., kommissarz. Jan Tomaszewski, podstoli Łomżyński, kommissarz. Kajetan Aksak, szambelan j. k. mości, kommissarz. Tadeusz Podhorodeński, m. w. k., kommissarz. Wincenty Chojnacki, chorąży Sanocki, kommissarz. Kajetan Sadowski, starosta Słonimski, kommissarz. Felix Hulewicz, vicesgerent grodzki Łucki, kommissarz. Jozef Orański, chorąży Bracławski, kommissarz. (L. S.).

—

Явленъ въ гродскую книгу 31 марта 1789 года.—Подлинникъ печатанный.

Кн. гродская Луцкая записовая № 2398, л. 627, также кн. гродская Кременецкая записовая № 1775, листъ 581 и кн. гродская Владимірская № 1176, листъ 323.

XIX.

Постановленіе порядковой коммиссіи Волынскаго воеводства, объявляющее городъ Луцкъ въ осадномъ положеніи и предписывающее мѣры для вооруженія мѣщанъ и наблюденія за безопасностью. 1789. Марта 31.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego, miesiąca marca trzydziestego pierwszego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku j. k. mości Łuckim, przedemną, Janem Nepomucenem z Zagorzec Zagorskim, susceptantem grodu Łuckiego przysięgłym, y xięgami ninieyszemi grodzkiemi Łuckiemi, osobiście stanąwszy w. Jan Lenkiewicz, vice regent grodzki Łucki, te zalecenie od prześwietney komissyi województwa Wołyńskiego miastu j. k. mości Łucku y zwierzchności tegoż służące, z podpisem ręki j. w. prezesa teyże komissyi do xiąg ninieyszych grodzkich Łuckich w sposób oblaty podał, w te słowa: kommissya województwa Wołyńskiego, ostrzegając bespieczeństwa i całości tak mieszkańców Łuckich, jako przybyłych y przybydź mających obywatelów do tegoż miasta, urodzonym namiestnikom, tąk starościnskiemu, jako woytowskiemu zaleca: *Primo* Aby most na Głuscu, przy klasztorze oyców bazyljanów będący, zwodzonym, jako nayprędzey, a nieuchronnie przed niedzielą uczynić kazali. Tudzież aby rogatkę mocną na tamtym końcu mostu, ktory jest od przedmieścia, postawić, i na noc zamykać zalecili. *Secundo* Aby dodawszy wartę staroscińskich żołnierzy, przynaglili wszystkich stolarzów do zaniechania wszelkiey roboty inney, a do jak naygwałtownieyszego robienia drzewców na spisy, podobnież do poprzestania wszelkiey roboty slusarzów i kowalów, a do nayprędszego robienia żelezców do spis (poki wszyscy mieszkańcy uzbrojeni nie będą) onychże przymusili. *Tertio* Aby zniewolili wszystkich, tak mieszczan, jako żydów i karaimów Łuckich, aby każdy z nich byle dorosły i zdatny, przynaymniey w spisę długą uzbrojony został. W czem, aby zamiast bespieczeństwa powszechnego nie nastąpiło zdzier-

stwo, ciż namiestnicy taxę sprawiedliwą na drzewce i żelezca, tak stolarzów, jako kowalów i slusarzów ustanowią, i one, albo ogłosić roskażą, albo u siebie spisy złożyć i według taxy pod regestrem oddawać będą, aby była zupełna pewność, że każdy mieszkaniec już uzbrojony został. *Quarto* Warty nocne po mieście ciż namiestnicy rozrządzą tak, aby przy moście Bazyliańskim stał jeden żołnierz starosciński z karabinem nabitym, jeden mieszczanin, dwoch żydów i karaim jeden, wszyscy zbroyni i noc całą nie spiący. Podobnaż warta ma bydź nad przewozem Dominikańskim, gdzie prom natychmiast przerąbać i z tey strony trzymać zalecą. Za xx. bazyiianami nad Głuscem, koło winnicy na jurydice pojezuickiey i koło karaimskiey szkoły nad Styrem, tylko po dwoch żydów y jednym karaimie warty odbywać będą. *Quinto* Przymuszą także, aby każdy z sławetnych mieszczan, tudzież z niewiernych żydów i karaimów, ktorzy tylko żonaci są, funt jeden prochu i tyleż ołowiu, pod karą wypędzenia z miasta, do magazynu powszechnego, za kwitem urodzonego sekretarza komissyi naszey, złożył, co się i do żydów, po przedmieściu mieszkających, rozciągać ma. W czem aby także przez kupców nie nastąpiło zdzierstwo, taxa prochu i ołowiu ma bydź przez namiestników ustanowiona natychmiast i po sklepach obwieszczona, jednak bez pokrzywdzenia kupców. *Sexto*. Zalecą ciż namiestnicy podchorążemu starościńskiemu, aby wziąwszy żołnierzy ze dwoch, obszedł wszystkich slusarzów i strzelbę, jaką i czyją bądź, u nich będącą, regestrem spisawszy, do magazynu oddał. *Septimo*. W czasie targu warty podublować y każdą podwodę mjeżdżającą, jak nayścisley przetrząść i przerewidować, a dziadów obcych niepuszczać nakażą. *Octavo*. Rabinom żydowskiemu i karaimskiemu zalecą, aby pod klątwą naysurowszą prochu, ołowiu i żelaza przedawać dla chłopów zabronili, a zaś nakazali w bożnicach, iżby każdy z nich wydał, jeżeli u ktorego znayduje się człowiek jakowy luźny lub podeyrzany, i takowych z miasta wypędzić przymuszą. *Nono*. Zalecą podobnież wszystkim sławetnym mieszczanom, tudzież żydom i karaimom, aby w żywność, przynaymniey na dwa miesiące, wcześ-

nie uprowidować się postarał. *Decimo.* Szlachetnych kupców, do regestru mieszczan nie należących, jako też rzemieślników, w tenże nie wpisanych, tudzież aptekarzów, ponieważ wart odbywać nie będą, do przystawienia w magazyn po puł kamienia prochu y tyleż ołowiu zobowiążą. Ktore to rozrządzenie nasze, ręką prezydującego podpisane, nieodwłocznie uskutecznione mieć chcemy. Dan w Łucku, na sessyi komissyi, dnia trzydziestego pierwszego marca, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku. U tego zalecenia podpis ręki w te słowa: Prażmowski, prezes komissji. Ktore to zalecenie, tak jak się w sobie pisane ma, w xięgi ninieysze grodzkie Łuckie jest wpisane.

Кн. грод. Луцк. записовая № 2398, л. 632, также кн. гродская Кременецкая записовая № 1775, л. 584.

XX.

Распоряженіе порядковой коммиссіи Волынскаго воеводства о томъ, чтобы дворяне и духовныя лица, живущіе въ Луцкѣ, запаслись огнестрѣльнымъ оружьемъ, чтобы они вооружили своихъ слугъ, а также старшихъ учениковъ училищъ. 1789. Марта 31.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego, miesiąca marca trzydziestego pierwszego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku j. kr. mości Łuckim, przedemną, Janem Nepomucenem z Zagorzec Zagorskim, susceptantem grodu Łuckiego przysięgłym, y xięgami ninieyszemi grodzkiemi, łuckiemi, przyszedłszy osobiście w. Jan Lenkiewicz, vicesregent grodzki łucki, te zalecenie prześwietney komissyi województwa Wołyńskiego obywatelom tegoż województwa wydane, z podpisem ręki j. w. prezesa tèyże komissyi, do xiąg grodzkich w sposób wniesienia podał, w te słowa: Komissya wojewodztwa Wołyńskiego ku ubespieczeniu obywatelów y mieszkanców miasta tuteyszego, już niektore uczyniwszy rozrządzenia, ku tem większey spokoyności jeszcze i niniey-

sze czyni: *Primo:* Każdy z u. u. obywatelów obecnych y palestry w broń prochową, to jest: fuzyie, sztuczce, karabiny i pistolety opatrzeć postara się. *Secundo.* Za podaniem regestru w. sekretarzowi komissyi, ile kto mieć może ludzi, w rzeczoną broń opatrzonych, na tyle z magazynu powszechnego weźmie prochu i ołowiu po funtów dwa, trzy, lub wiele wystarczy, z których natychmiast ładunki do pistoletów i fuzji swoich proporcyonalnie porobić rozkaże, i na każdą noc całą broń ponabijaną w gotowości trzymać. Ktory-to proch (gdy zapewne naprożne strzelanie w czasie trwogi nigdzie bydź niepowinno, tylko na odgłos publiczney pobudki do spolnego ratunku obrocony niech będzie) za powróceniem spokoyności powszechney do tegoż magazynu, wraz z ołowiem, powroconym zostanie. *Tertio.* Kto z w. w. obywatelów i palestry prócz jedney fuzyi, lub pary pistoletów mieć więcey nie może, służących swoich, liberyą, kucharzów i parobków spisą przynaymniey uzbroić postara się. Chłopów jednak obrządku ruskiego uzbrajać nie potrzeba. *Quarto.* W. W. obywatele żywności do Łucka obficie dla siebie i innych mieszkańców sprowadzić postarają się. *Quinto.* Przewielebne duchowieństwo z powodu, że siebie broniąc, ich także zasłaniać będziemy, wszystkich swoich służących, byle nie plebejae ritus graeci conditionis, w spisy, tudzież, ktorych można, w fuzyje uzbroiwszy, warty onymże odbywać nakaże, tak, aby służący W. W. O. O. dominikanów y karmelitów za klasztorem dominikańskim koło dworku j. w. Radwańskiego, sędziego łuckiego, warty conocnie zbroyno odprawiali. Prochu też ile możności przewielebne duchowieństwo do magazynu przyszle. *Sexto.* Gdy nauczyło doświadczenie, że młodzież szkolna z samemi kamieniami zbroynym nawet woyskom dawała odpor, tym bardziey przeciwko podłemu tłumowi bydź może pomocą, przeto zalecamy zwierzchności szkolney, aby słuszniejszych studentów spisami, a, których można, strzelbą uzbroić nakazawszy, wartę imże na placu W. Hulewicza, chorążego Łuckiego odbywać, a w czasie trwogi zbrojno na ratowanie przybywać nakazała. *Septimo.* W. W. obywatele i palestrańci rospiszą

dobrowolnie między sobą umowiony porządek, czyj służący, po czterech co noc, wartę każdey nocy odprawiać mają i dwoch do warty dominikańskiey, a dwoch do katedralney przydadzą. Spodziewa się także komissya, że ciż W. W. obywatele i palestranci warty miejskie y inne wszystkie objeżdżać co noc i wizytować będą. Ktore to rozrządzenie, aby do powszechney każdego wiadomości doszło, podadź je do akt sposobem oblaty, przewielebne zaś duchowieństwo o nim obwieścić wielmożnemu sekretarzowi kommissyi naszey zaleciliśmy. Dan w Łucku, na sessyi komissyi naszey, dnia trzydziestego pierwszego marca, tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego roku. U tego zalecenia podpis ręki w te słowa: Prażmowski, prezes komissji. Ktore to zalecenie, tak jak się w sobie pisane ma, w xięgi niniejsze grodzkie łuckie jest wpisane.

Кн. гродская Луцкая записовая, № 2398, л. 634., также книга гродская Кременецкая № 1775, листъ 585.

XXI.

Постановленіе порядковой коммиссіи Волынскаго воеводства, которымъ воспрещается продавать во всемъ воеводствѣ: порохъ, сѣру, селитру и свинецъ, и предписывается свезти эти матеріалы въ Луцкъ, Владиміръ и Кременецъ; евреи приглашаются сообщить помѣщикамъ и коммиссіи всѣ, замѣченныя ими, проявленія волненія среди крестьянъ. 1789. Марта 31.

Kommissya województwa Wołyńskiego.

Na mocy uniwersału, od prześwietnych stanów rzeczypospolitey wydanego, zapobiegając wszelkim, wyniknąć mogącym w województwie naszym, niebespieczeństwom, na wszystkie miasta y miasteczka, wszystkich trzech powiatów: Łuckiego, Włodzimierskiego, Krzemienieckiego, żydów, bądź mieszczanów i jakieykolwiek kondycyi ludzi, siarką, saletrą, prochem i ołowiem handlujących, ażeby pod naysurowszą karą, ktora by, broń Boże wydarzyć się mogącey,

klęsce przyzwoicie wyrownała, w miasteczkach i miastach, ani prochów już zrobionych, ani też siarki i saletry, ani ołowiu y śrotu przedawać nikomu nie ważyły się, lecz te materjały wyżwyrażone, przez zwierzchność dworską zrewidowane i zapieczętowane były natychmiast, zalecamy. Niemniey ażeby handlujące osoby wyż wyrażonym materjałem, jako to: z miast y miasteczek, w powiecie Łuckim leżących, do miasta Łucka, z powiatu Włodzimierskiego do miasta Włodzimierza, a z powiatu Krzemienieckiego do miasta Krzemieńca kahałom, pod wagą i miarą (ułożywszy do sprzedaży przyzwoitą cenę) za rewersami oddawali. A jako nieszczęsliwość, wydarzyć się mogąca, podobnie i żydów wszystkich, w naszym województwie mieszkających, przerażać powinna, tak tym w ogólności wszystkim zalecamy, ażeby iako naród przezorny i wiele dociekający, jeżeli tylko gdzie jakowe miarkować może do jakiejkolwiek klęski podobieństwo, zwierzchności, nie tylko panów swoich, ale też kommissyi naszey donosił, i to obwieszczenie przez kahał Łucki do wszystkich miast i miasteczek powiatu Łuckiego, przez kahał Włodzimierski do wszystkich miast i miasteczek powiatu Włodzimierskiego, zaś do wszystkich miast i miasteczek powiatu Krzemienieckiego do Krzemieńca natychmiast rozesłali, zalecamy. Dan na sessyi kommissyjnej w Łucku, 1789 roku, dnia 31 marca.

Franciszek Prażmowski, prezes kommissyi. Stefan Załęski, chorąży Nowogrodzki, powiatu Łuckiego kommissarz. Felix Jeło Maliński, miecznik Wołyński, kommısarz. Piotr Postrucki, skarbnik Czerniechowski, kommisarz. Bonawentura Chamiec, horodniczy Łucki, kommissarz. Cyryak Nowowieyski, szambelan jego krolewskiey mości, kommissarz. Dominik Żmigrodzki, stolnik Łukowski, kommissarz. Dyonizy Wiszniowski, sędzia grodzki Czerniechowski, kommissarz. Piotr Szaława Leduchowski, kommissarz. Felicyan Radzimiński, starosta Zielezn., kommissarz. Kajetan Trzebuchowski, starosta Trembow., kommissarz. Piotr Bersza Drzewiecki, starosta Jézierski, kommissarz. Kajetan Bobr, kommissarz. Marcin Sławuszewski, kommissarz. Tadeusz Błędowski, rotmistrz kawaleryi

narodowey, kommissarz. Jan Tomaszewski, podstoli Łomżyński, kommissarz. Jwon Stecki, starosta Rudziński, kommissarz. Kajetan Aksak, szambelan jego królewskiey mości, kommissarz. Tadeusz Podhorodeński, M. W. K. kommissarz. Wincenty Choynacki, chorąży Sanocki, kommissarz. Kajetan Sadowski, starosta Słonimski, kommisarz. Felix Hulewicz, vicesgerent grodzki Łucki, kommissarz. Józef Orański, chorąży Bracławski, kommissarz. (L. S.).

Книга гродск. Кременецк., записов., № 1775, л. 583., подлинникъ печатаный.

XXII.

Отношеніе порядковой коммиссіи Волынскаго воеводства, къ такой-же коммиссіи воеводства Подольскаго, извѣщающее о томъ, что въ краѣ разсѣяны 4,000 раскольниковъ, которые организуютъ общее возстаніе крестьянъ къ концу великаго поста. Волынская коммиссія проситъ Подольскую принять мѣры для поимки этихъ раскольниковъ и сообщать ей извѣстія, касающіяся предполагаемаго возстанія. 1789. Марта 31.

Prześwietna kommissyo województwa Podolskiego!

Kommissya województwa Wołyńskiego jedną y nierozdzielną wszystkich województw ruskich uznając potrzebę zaradzenia jak najskuteczniejszego wiszącemu nieszczęściu powstania buntów chłopskich y wszelkich do odwodzenia tego używając środków, ponieważ z połapanych w województwie naszym piliponów jednostaynie pokazuje się, iż, wyszedłszy ich z kraju swego dwa tysiące powozków, a przy każdym po dwoch ludzi, y po kraju naszym ruskim rozjechawszy się, te między sobą mają umowienie y od gospodarzów swoich zalecenie, aby na kwietną niedzielę ruską razem do miast naznaczonych zjechali się, a w województwie naszym miasto Włodzimierz do zjechania się naznaczone mają. Na jaki by zaś koniec te ich razem zjechanie zmierzało, lubo dobrowolne od nich

zeznania nie okazują, jednak połapani a od nich zbuntowani chłopi nasi, że ten czas zaczęcia ułożoney przez nich rzezi, we wszystkich krajach o jednym czasie zacząć się mającey, jest oznaczony, jawnie odkrywają. A rozwożone y przy złapanych piliponach znalezione noże y inne do odjęcia życia narzędzia tę prawdę potwierdzają. Zaczym kommissya nasza, uprzedzając czas tey okropney zapalczywości, przez nich ułożoney, y zabiegając niebespieczeństwu, wydała obwieszczenie y zalecenie przez uniwersał swóy do wszystkich obywatelów, aby tychże piliponów wszędy przeymowano, łapano y pod strażą kommend woyskowych osadzano. O użyciu więc podobnych ostróżności pisze i uprasza kommissya nasza województw Kijowskiego, Podolskiego y Bracławskiego prześwietnych kommissyi, ktorych podobnież jeden cel y zamiar jest, zaradzenia bespieczeństwu, a do tego utrzymania srodki, ktore przedsiębierzemy, zabiegające nieszczęśliwości, wyniknąć mającey, zdają się być nayskutecznieysze. A jako rowne niebespieczeństwo podlegające onemu województwa łączyć y jednoczyć powinno, tak o znoszenie się z kommissyą naszą Wołyńską, nieprzerwanie w Łucku trwać mającą, o korrespondencyą y doniesienia potrzebnych wiadomości taż kommissya nasza prześwietne woiewodztw Kijowskiego, Podolskiego y Bracławskiego kommissye uprasza, a nawzajem łączne znoszenie sie swoje o postępowaniu dalszym donoszenia oświadcza.

Dan na sessyi kommissyjney w Łucku, die 31 miesiąca marca, roku 1789.—Prażmowski prezes kommissyi m. p.

Zgadza się z originalnym. Skupieński Regent kommissyi.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

Такое-же отношеніе было отправлено того-же числа въ порядковую коммиссію Браславскаго воеводства. Книга протоколовъ этой коммиссіи № 5149 л. 259.

XXIII.

Распоряженіе порядковой коммиссіи Волынскаго воеводства, предписывающее помѣщикамъ собрать съ крестьянъ фуражъ въ достаточномъ количествѣ для приближающихся отрядовъ польскаго войска. 1789. Апрѣля 7.

Kommissya województwa Wołyńskiego.

Zostawszy niezawodnie przez umyślne sztefety, uwiadomioną o ciągnących, i już w bliskości Wołynia będących rożnych dywizyach woysk rzeczypospolitey, w województwie tuteyszym mieć konsystencyą mających, zaleca W. W. obywatelom, tudzież ur. kommissarzom, ekonomom i wszelkim dóbr dyzpozytorom, aby furaż, dla tegoż woyska, w znaczney liczbie przybyć mającego, nie tylko zapowiedzieć, ale i w gotowości trzymać gromadom swoim pod rygorem exekucyi rozkazali, ktoryby za wyjściem wkrotce paletów nieodwłocznie do mieysc, wyznaczyć się mających, mógł bydź przystawionym. Tudzież, aby ninieyszy uniwersał drogą, jako najkrotszą, po wsiach był natychmiast rozsyłany. Dan w Łucku na sessyi kommissyi, dnia 7 kwietnia 1789 roku.

Stefan Szlubicz Załęzki, chorąży powiatu Nowogrodzkiego, prezes kommissyi. Adam z Czarnołoz Czarnołozski, podstoli Czerniechowski, kommissarz. Felix Jeło Maliński, miecznik Wołyński, kommissarz. Piotr Postrucki, skarbnik Czerniechowski, kommissarz. Jan Tomaszewski, podstoli Łomżyński, kommissarz. Tadeusz Bożydar Podhorodeński, kommissarz. Kajetan Aksak, szambelan jego krolewskiey mości, kommissarz. Kajetan Trzebuchowski stolnik Trembowelski, kommissarz. Piotr Szaława Leduchowski, kommissarz. (L. S.).

Кн. гродск. Кременец. записов. № 1775, л. 644., подлинникъ печатаный.

XXIV.

Актъ избранія дворянами Кременецкаго повѣта чашника кременецкаго, Матѳея Лагановскаго, начальникомъ милиціи Кременецкаго повѣта, на мѣсто отсутствующаго кременецкаго хорунжія. 1789. Апрѣля 10.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego, miesiąca aprilis dziesiątego dnia.

Przed urzędem y aktami ninieyszymi grodzkimi krzemienieckimi y przedemną, Michałem z Modły Molskim, susceptantem przysięgłym grodzkim krzemienieckim, stanowszy wielmożny Maciey Łaganowski, cześnik powiatu Krzemienieckiego, tę elekcyą, ratione intracontentorum nastąpioną, do xiąg grodzkich krzemienieckich podał w te słowa: My, obywatele województwa Wołyńskiego, powiatu Krzemienieckiego, niżey na podpisach wyrażeni, za uniwersałami trzema: pierwszym od nayjaśnieyszych stanów rzeczypospolitey skonfederowanych, pod dniem dwudziestym trzecim miesiąca lutego, roku teraznieyszego, tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego z Warszawy wydanym, a w aktach powiatu Krzemienieckiego oblatowanym; drugim y trzecim na mocy tegoż od kommissyi województwa Wołyńskiego z Łucka dnia trzydziestego pierwszego marca roku tegoż datowanemi, a dnia drugiego kwietnia oblatowanemi w grodzie Krzemienieckim, miłością dobra publicznego zagrzani, a gorącym zapałem klęsk doświadczonych y rozruchów, stratą życia y majątków obywatelskich grożących, przerażeni, dla ubespieczenia nas samych y całego województwa tu, do miasta J. K. mości Krzemieńca, zjechawszy y zebrawszy się, gdzie niektórych współbraci szlachtę powiatu naszego, z przepisu uniwersału kommissyi województwa Wołyńskiego zgromadzonych, zastawszy, a o niektórych zaś obywatelach z dóbr powiatu naszego na dniu osmym kwietnia, z przepisu uniwersału województwa Wołyńskiego kommissyi stawionych żołnierzy, dla nieznaydowania się w powiecie naszym kommendy powiatowey, nazad do domów cofnionych,

wiadomość powziowszy, a nayprzod Bogu wszechmogącemu, życia y śmierci naywyższemu rządcy y obrońcy, za pozwolony nam czas w tey mierze zaradzenia, dziękczynienia udziaławszy, y tegoż naywyższey protekcyi los nasz poruczywszy, a potym nayjaśnieyszym stanom skonfederowanym za pieczołowitość około nas, jako też prześwietney kommissyi wojewodztwa Wołyńskiego za staranność około dobra publicznego wszystkich współbraci podziekowanie winne uczyniwszy, celem dopełnienia rzeczonych uniwersałów, a mianowicie jednego z nich, od kommissyi Wołyńskiey wydanego, subalternów, w niebytności chorążych powiatowych, dobrać wolność dającego, pod niebytność w powiecie naszym j. w. Woyciecha Swiętosławskiego, chorążego powiatu Krzemienieckiego, na seym teraznieyszy, w Warszawie odprawujący się, z wojewodztwa Wołyńskiego posła, za subalterna na mieysce tegoż, y do czasu onego przybycia z pomiędzy siebie urzędnika tu przytomnego y współobywatela, W. Macieja Łaganowskiego, cześnika powiatu Krzemienieckiego, do komenderowania woyskiem żołnierzy y szlachty nieosiadłych powiatu Krzemienieckiego, podług przepisu uniwersałów kommissyi wojewodztwa Wołyńskiego zgromadzić się powinnych, złożonych, uprosiwszy, obraliśmy. Ktory to j. w. subaltern kommendant przez się y podkomendnych swoich, od siebie na pismie obrać się mających, rząd w takim razie woyskowy praktykowany, stosownie do uniwersałów kommissyi mając się, obeymie y porządkiem woyskowym sprawować mocen y obowiązany będzie. Działo się w mieście j. k. mości Krzemieńcu, w kollegium pojezuickim, roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, dnia dziesiątego kwietnia. U tey oblaty elekcyi podpisy rąk są takowe: Dominik Kozerski, s. g. k. Gaspar Osiński. Teodor Borsza Drzewiecki, st. Jabłon. Andrzey Turowski, O. G. K. Mikołaj Krajewski. Mateusz Sankowski, O. Z. K. Stanisław Żarnowiecki m. p. Stanisław z Czarnot Czarnecki O. G. K. Felix Młodylski Strzałka, łowczy Trembowelski. Bernard Jżycki, m. p. Antoni Rolski, m. p. J. Kamiński, m. p. Wawrzyniec Jżycki, mp. J. Beyner, komornik ziemski Czerniechowski. Jan Wojnarowski.

Łukasz Łasko Czerczycki. Jan Sankowski. Augustyn Wojakowski. Michał Wcichowski. Michał Burl Kamieński. L. P. Ignacy Ster Sanderowski L. Ł. Franciszek Wierzchowski, mp. Tomasz Ułanowski m. p. Łukasz Gorajski m. p. Jakób Moszyński. Jan z Minaków Minakowski S. P. G. K. Mateusz Szyszka Zarachowicz. Jan Dyczyński. Ignacy Lewicki. Szymon Bazyli Prawdzic Mianski. Jan Chobrzynski. Kazimierz Turowski. Jan Turowski. F. Korytowski. Stanisław Piotrowski. Jgnacy Ciesielski. Joachim Stradecki. Antoni Tałałaj. Arsen Grzyszecki. A. Barbowski-Berezowski. Jgnacy na Tłuchowie Tłuchowski S. G. W. Józef Paweł Chruśliński. Maciey Lesczyński. Jan Karaś T. K. N. A tak ta oblata elekcyi subalterna na mieyscu j. w. chorążego powiatu Krzemienieckiego, zgodnie przez zgromadzonych obywatelów obranego, za podaniem w górze wyrażonego w. offerenta, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystka zupełnie go xiąg grodzkich krzemienieckich jest zapisana.

Кн. гродск. Кременец. записов. № 1775, л. 641 об.

XXV.

Отношеніе порядковой коммиссіи Волынскаго воеводства къ такой-же коммиссіи воеводства Брацлавскаго, содержащее извѣщеніе объ арестованіи, допросахъ и казни коробейниковъ и объ устройствѣ воеводской милиціи. 1789. Апрѣля 10.

Od kommissyi województwa Wołyńskiego do prześwietney kommissyi województwa Bracławskiego.—Kiedy prześwietney kommissyi województwa Bracławskiego już są wiadome postępki markietanów y poduszczenia uczynione pospolstwu krajowemu, ubolewać nam należało nad tym postępkiem y oraz obmyślać sposoby jako nayprędsze do ocalenia się. Winniśmy wdzięczność y pamięć nieporównaney zacności mężom j. w. y j. o. xięciu oboyga narodów marszałkom, za których obwieszczeniem dopiero ciekawiey o

tym rozruchu dopytywać się zaczęto. Stawieni inkarceraci już w liczbie 4 na śmierć skazani, liczba onych coraz przybywa, atoli j. k. mość, pan nasz miłościwy, z całą seymującą rzeczpospolitą woyskom na Wołyń ruszyć kazali; kommissya wojewodztwa Wołyńskiego rapporta wszelkie stanom do Warszawy przesyła; milicyą wojewodzką ze wsi o 30 poddanych—konnego, w niedochodzącey liczbie — pieszego, z miast po dwoch żołnierzy postanowiła, y onych ściąganie się warowała. Z inkwizycyi i indagacyi dostrzegła kommissya od markietanów poduszczenia, kulbaki i pistolety w saniach wożone, pieniądze do podżegania buntu ofiarowane, wyjścia syna Gonty w pomoc do rznięcia szlachty y żydów zapewnienie. Na tym sessye bezprzestanne kommissya odprawia y o tem prześwietną kommissyą wojewodztwa Bracławskiego uwiadomia, nawzajem o kommunikacyi działań swoich doprasza się, przezemnie ma honor oświadczyć szacunek. Dan na sessyi kommissyjnej w Łucku, dnia 10 miesiąca kwietnia, roku 1789. Stefan Szlubicz Załęski, chorąży powiatu Nowogrodzkiego, prezes kommissyi.

Кн. прот. засѣд. гражд.—воен. ком. Брац. вдства, № 5149, л. 259.

XXVI.

Универсалъ чашника Кременецкаго Матѳея Лагановскаго къ дворянамъ Кременецкаго повѣта, требующій, чтобы помѣщики присылали въ Кременецъ снаряженныхъ ими милиціонеровъ и чтобы чиншовые шляхтичи являлись туда-же съ оружіемъ. 1789. Апрѣля 10.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego, miesiąca aprilis dziesiątego dnia.

Przed urzędem y aktami ninieyszymi grodzkimi krzemienieckiemi y przedemną, Michałem z Modły Molskim, susceptantem przysięgłym grodzkim krzemienieckim, stanowszy w. Maciey Łaganowski, cześnik krzemieniecki, te obwieszczenie swoje do obywa-

telów powiatu Krzemienieckiego wysłane, ku zapisaniu do xiąg grodzkich Krzemienieckich podał w te słowa: Po dziesięcioletniey usłudze mojej szczerej dla całego województwa naszego, a w szczególności dla powietników moich tchnący y dotąd duchem wrodzonej miłości dla współziomków moich, zjechałszy na dzień dzisiej szy, od prześwietnej kommissyi wojewodzkiej oznaczony, dla zadosyć uczynienia obowiązkom tejże, a niezastawszy wyższych urzędników powiatu naszego, widząc że j. w. chorąży krzemieniecki, mąż wielki, zatrudniony publiczną funkcyą poselstwa, nie znayduje się tu w tym czasie, będąc proventus dobrym życzeniom obywatelów zgromadzonych w czasie tym krytycznym, jako się już dają słyszeć niepocieszne wieści y niebezpieczne dla nas wszystkich, uprasza wielmożnych i urodzonych ichmość panów dziedziców, possesorów, kommissarzów, ekonomów, podstarościch, ażeby jak najprędzey przysyłali ludzi zbroynych podług opisu kommissyi województwa naszego (ktorych uniwersałów kopje przyłączam), do miasta Krzemieńca, do mego tym czasem zarządzenia, poki j. w. chorąży krzemieniecki nie przybędzie, ażeby można ocalić życie y majątki nasze y bydź pomocą komendzie, stojącey w Krzemieńcu; wszystkich zaś, ktorzy tylko chcą się zasczycać imieniem szlacheckim, a na czynszach zostają, na miłość dobra powszechnego obliguje y zaklinam, ażeby w czasie nayprędszym do Krzemieńca zjeżdżali z bronią, jaką kto mieć może. Tę zaś innotescencyą, na kilka rąk przepisawszy, y dla wiadomości do akt grodzkich Krzemienieckich podawszy, upraszam, ażeby via cursoria ode wsi do wsi, lub miast odsyłane były, ręką własną podpisując. Datum w Krzemieńcu, roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, dnia dziesiątego aprilis. U tey oblaty obwieszczenia podpis ręki jest takowy: Maciey Łaganowski, cześnik powiatu Krzemienieckiego. A tak ta oblata obwieszczenia, za podaniem y prożbą wyżrzeczonego w. podawającego, a za moim, urzędowym, przyjęciem, wszystka zupełnie do xiąg grodzkich Krzemienieckich jest zapisana.

Кн. гродск. Кременецк. записовая, № 1775, л. 641.

XXVII.

Письмо предсѣдателя Волынской порядковой коммиссіи къ кременецкому чашнику, Матеѣю Лагановскому, извѣщающее его о томъ, что коммиссія одобряетъ принятыя имъ мѣры, а также о томъ, что возвратился кременецкій хорунжій, должность котораго исполнялъ Лагановскій. 1789. Апрѣля 13.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego, miesiąca aprilis dwódziestego dnia.

Przed urzędem etc. ut supra, stanowszy w. Maciey Łaganowski cześnik krzemieniecki, ten list, do siebie pisany, ku zapisaniu do xiąg grodzkich Krzemienieckich podał w sposobie następującym: Wielmożny mości panie cześniku powiatu Krzemienieckiego! Kommissya województwa Wołyńskiego raport, do siebie uczyniony od w. cześnika krzemienieckiego y wszytkie czynności, z powszechnym szacunkiem, jako obywatela dobrze myślącego, przyjmuje; ale że j. w. chorąży krzemieniecki dnia dziesieyszego przyjachał do powiatu, spodziewa się, że łącznie z w. cześnikiem, zastępcą swoich obowiązków, potrafią uskutecznić wydane w bespieczeństwie obywatelów uniwersały. Dan w Łucku na sessyi kommissyjney, dnia trzynastego miesiąca aprilis, anno millesimo septingentesimo octuagesimo nono. U tey oblaty listu podpis ręki jest takowy: Stefan Szlubicz Załęski, chorąży powiatu Nowogrodzkiego, prezes kommissyi, m. p. Podpis zaś na kopercie przy pieczęci, na laku czerwonym wyciśnioney, adnotowany był w tym sposobie: wielmożnemu imć panu Łaganowskiemu, cześnikowi powiatu Krzemienieckiego. A tak ta oblata listu, za podaniem y proźbą wyżwyrażonego w. podawającego, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystka zupełnie, od słowa do słowa, tak jak się w sobie pisana ma, do xiąg ninieyszych grodzkich krzemienieckich jest zapisana.

Кн. гродск. Кременец. записовая, № 1775, л. 782.

XXVIII.

Отношеніе порядковой коммиссіи Волынскаго воеводства къ такой-же коммиссіи воеводства Подольскаго, извѣщающее о заключеніи подъ стражу всѣхъ коробейниковъ, о казни одного раскольника и нѣсколькихъ крестьянъ и объ убіеніи дворянъ Вылежинскихъ. 1789. Апрѣля 17.

Prześwietna kommissyo województwa Podolskiego!

Kommissya województwa Wołyńskiego, wdzięcznie przyjąwszy zgłoszenie się prześwietney kommissyi Podolskiey, ma honor, odpowiadając, donieść. Z wyznań rożnych jawnie y zgodnie okazało się, że dzień jeden, to jest wielkanocy ruskiey, poruszenia buntu i zaczęcia z rożnych mieysc rzezi, przez markietanów czyli filiponów moskiewskich udeterminowany był województwu naszemu ostatniey zguby oznaczeniem. Opatrzność naywyższa, o tey klęsce wcześnie nas ostrzegszy, podała sposób zaradzenia y zapobieżenia, że przez wydany nasz uniwersał wszystkich, w kraju naszym znaydujących się, markietanów pojmanych i pod strażą osadzonych mamy; inni zaś w kordon cesarski schronili się. Dowodne są przekonania od popa jednego, całą prawdę odkrywającego, jak go markietani do podniecania buntu podmawiali, jak syna Gonty na czele buntowników stanąć zapewniali, uciemiężenie tuteyszych poddanych przekładali, rożność y niezgodność religji dowodzili, wiarę polską sobaczą nazywali, pismo na papierze wielkim od samey niby Jmperatorowey, z pieczęcią wielką, na znak wolności do wybicia się z poddaństwa okazywali, wielką nadgrodę popom, ktorzyby naylepiey to zlecenie dopełnili, obiecowali, i, że dziedzictwem te wsie, w ktorych panow swoich wygubią i wyrzną, posiadać będą, zaręczali. Chłopi zaś, że grunta swoje dziedziczne bez żadney opłaty y pańszczyzny mieć będą, twierdzili. To świadectwo od parobka popa tegoż, tey rozmowie przytomnego, i od innych ludzi, jako też od popa słyszeli, i, aby tym zwodnikom niewierzyli i uwodzić się nie dawali, napominanych, stwierdzone zostało. Jest y więcey przekonań z mieysc innych, podobne podniecenie markietanów do buntu dowodzących. Szczęśliwym stało się zdarzeniem, że ciż markietani, o tę zbrodnię od popa obwi-

nieni, zostali do Łucka pod straż sprowadzeni; więc tenże pop między innemi ich poznał, w oczy rzecz całą wymówił, do ktorey się oni przecież nie przyznali. Ale jako dowodnie przekonani, jeden podmawiający na szubienicę wskazany, drugi powozszczyk, nic niemowiący, ale complex facti, na wieczne więzienie osądzony; majątek zaś ich, jako burzycielów pokoju i bespieczeństwa powszechnego, do skarbu koronnego należeć uznany.

Zuchwałość jawna i głośne bez żadnego wstrętu chłopów odgrażanie: „rizaty i kołoty lachiw i żydiw“ w naywiększych zuchwalcach śmiercią ukarane przez powieszenie czterech, jednemu ręki ucięcie, innych srogie i publiczne na mieyscach okazaney zuchwałości smaganie, nieco już poskromiło śmiałe i zapalczywe mowy i przechwalki. Teraz pozostaje dochodzić prawdy z oskarżonych o podniecanie buntu popów, z ktorych jeden, jawnie i dokładnie odkryty z dóbr jaśnie wielmożnego Ryszczewskiego, kasztellana Lubaczewskiego, z nakazu stanów seymujących, do Warszawy wraz z wyznaniami przesyła się. Woyska obiecane na Wolyń ciągną i z pułku jaśnie wielmożnego Bielaka koni trzydzieścia, dla zapisania kwatyr, dniem i nocą spiesząc, już stanęło, zapewniając o prędkim nadeyściu całego pułku.

Okrutne w własnym domu wielmożnych Wyliżyńskich, rotmistrzostwa oboyga z kilku osobami domowych zamordowanie już, rozumiemy, jest wiadome prześwietney kommissyi. Sąd na tych zaboyców w tych dniach przez urząd grodzki nastąpi na gruncie, i czyli sami tylko dworscy ludzie, z poddanych złożeni, czyli też gromada jeszcze do tey zbrodni przyłączyła się, odkryje i zapewni.

Te smutne wydarzenia u nas praktykowane donosząc, pomyślniejszych, day Boże, wiadomości od prześwietney kommissyi Podolskiey oczekiwać będziemy.

Dan w Łucku, na sessyi, dnia 17 kwietnia, 1789 roku.

Felix Jeło-Maliński, miecznik wołyński, prezes kommissyi.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7. Точно такое-же отношеніе къ Брацлавской порядковой коммиссіи см. Книга протоколовъ засѣданій этой коммиссіи № 5149, л. 269.

XXIX.

Постановленіе сеймика Кременецкаго повѣта, опредѣляющее подробности устройства повѣтовой милиціи. 1789. Апрѣля 25.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego, miesiąca aprilis dwudziestego piątego dnia.

Przed urzędem y aktami ninieyszemi grodzkiemi krzemienieckiemi y przedemną, Michałem z Modły Molskim, susceptantem przysięgłym grodzkim krzemienieckim, stanowszy w. Jozef Paweł Chruśliński, tę uchwałę ku zapisaniu do xiąg grodzkich krzemienieckich podał w te słowa: urzędnicy y obywatele prześwietnego, województwa Wołyńskiego, powiatu Krzemienieckiego. Za doyściem wiadomości o uniwersale j. w. Stanisława Nałęcz Małachowskiego, referendarza wielkiego koronnego, seymowego y konfederacyi koronney marszałka, tudzież j. w. xięcia Kazimierza Nestora Sapiehy, generała altileryi litewskiey y konfederacyi w. x. Litewskiego marszałka, z woli j. k. mości, pana naszego miłościwego, łaskawie nam panującego, y nayjaśnieyszych rzeczypospolitej zkonfederowanych stanów do województwa Wołyńskiego wyszłym, a roku teraznieyszego, dnia dziewiątego marca w grodzie Krzemienieckim oblatowanym, za przodkowaniem j. w. Woyciecha Swiętosławskiego, chorążego powiatu y podstarosty grodzkiego krzemienieckiego, rotmistrza kawaleryi narodowey, y na seym walny Warszawski z wojewodztwa Wołyńskiego posła. W zamiarze tak wyżwspomnionemu, jakoteż y od kommissyi wojewodzkiey porządkowey wyjszłemu, a dnia drugiego miesiąca bieżącego w xięgi grodzkie Krzemienieckie wniesionemu, zadość uczynienia uniwersałowi względem porządków w prześwietnym powiecie Krzemienieckim, takowe w myśl tychże uniwersałów stanowiąc rozporządzenie, czują naybliższy obowiązek wyznania, jako dobrotliwe mądrego króla panowanie, co moment o miłości narodu nanowo przeświadczające, pomnażają partykularną wierność y przeświadczenie obywatelów powiatu Krzemienieckiego w tym przekonaniu, że

oprócz prawa y miłości dla jednego z naylepszych króla, dla zyskania własney szczęśliwości bydź powinni y są niezmiernie stosownemi do woli oyca oyczyzny; niosą do tronu j. k. mości, do stanow nayjaśnieyszey rzeczypospolitej, pod laskami wielkich w oyczyznie mężow, szczęśliwość narodu odżywiających, pełne uszanowania y wdzięczności dziękczynienia za odebrane patryotyczney troskliwości dowody, a szczerą wyznając myślą, iż rozporządzenie te szczególnym zamiarem ubespieczenia się przeciwko doścignionym zboyczym kupom hultayskim przedsięwzieli, znając oraz, iż toż rozporządzenie trwałości swojey zyskiwać nie może, jak tylko do woli j. k. mości y nayjaśnieyszych rzeczypospolitej zkonfederowanych stanów, jako szczególney prawney narodowey władzy, tak do skinienia teyże wierność y posłuszeństwo swoje zaręczając, tymczasem rozporządzają, stanowią y obowiązują się, ażeby każdy obywatel, nie wyłączając żadnego stanu, possessyę mającego, z miasta, bądź z miasteczka dwoch milicyantów konnych, ze wsi, więcey niż trzydziestu poddanych mającey, jednego konnego, ze wsi zaś, do trzydziestu poddanych mającey, jednego pieszego, zbroyno z moderunkiem, jaki bydź może, milicyantów w czasie tygodnia, każdy tam, gdzie naznaczono jest niżey, ktorzy dotąd niestawili, aby stawili; lonung dwumiesięczny, po złotych dwanaście na miesiąc, y dwadzieścia cztery ładunki z prochem y ołowiem na jednego milicyanta dali; tychże, stosownie do munduru Wołyńskiego, w kurtki zielone y raytuzy czarne przybrali, a to pod ostrością, uniwersałem kommissyi na sprzeciwiających się opisaną. J. w. Swiętosławski, chorąży powiatu Krzemienieckiego, poseł województwa Wołyńskiego, tak na mocy urzędowania swojego, jakoteż za powagą przepisów uniwersału kommissyi wojewodzkiey, jako mąż przeświadczony o miłości króla y oyczyzny w skonfederowanych stanach rzeczypospolitej z honorem województwa naszego posłując, cześć maiący, za zwierzchnie władnącego, czyli też milicyą kommenderującego uproszony od całego powiatu, za takowegoż znany bydź powinien . Lecz za wyjazdem j. w. chorążego z obowiązkn poselstwa na seym do Warszawy, przy natępującym ex thurno urzędniku po-

wiatu naszego, podobnaż zwierzchnia władza pozostanie. Dla osadzenia tąż milicją całego powiatu lokacya oney przez parochiae oznacza się y w każdey parochji mieszkalnie znaydujący się urzędnik ex thurno, a w niebytności urzędnika obywatel, possesyą dziedziczną, bądź zastawną maiący, będzie uproszonym za rządce milicyi, ktora z jedney parochyi, dwoch lub trzech wynikać będzie, a takowy rządca lub kommendant referenter mieć się będzie zawsze do j. w. chorążego, lub jego mieysce zastempującego, albo do urzędnika, w stołecznym mieście Krzemieńcu kommenderującego. Gdy zwierzchność y rząd nad milicyą niemogą bydź powierzone tylko urzędnikom y obywatelom własnego powiatu, dobrze osiadłym, a takowa okoliczność naydogodniey do domów mieszkalnych stosowną bydź może, przeto mieszkaiący w parochji urzędnik mieć będzie zwierzchność nad milicyą, ktora z jakich parochji podług niższego przepisu poleconą mu będzie; a jeżeli by ktory z niżey uproszonych od takowey publiczney usługi bezwzględnie wymawiał się, natenczas j. w. chorąży obligować będzie innego. Każdy kommenderujący milicyą, bądź dla wydalenia się swojego, bądź dla pomocy, może sobie dobrać subalternów, byleby sufficiens pignus ad respondendum mających, o czym jednak kommende w Krzemieńcu mającego zawiadomi. W niebytności j. w. chorążego, że w stołecznym mieście Krzemieńcu nayważnieysze tego wymagają objekta, aby urzędnik zarządzał, dla tego upraszamy w. Macieja Łagąnowskiego, C. P. K., a w niebytności jego, lub z powiatu y miasta stołecznego wyjechania, w. Marcina Zarzyckiego, skarbnika łuckiego, jako współobywatela naszego, miłością dobra powszechnego do tegoż czynu obligujemy, aby tenże ciężar na siebie przyjoł y mieysce j. w. chorążego zastępował. Miasto stołeczne Krzemieniec powinno mieć zawsze milicyantów głów sto dwadzieścia; do kommendy krzemienieckiey od wszystkich innych kommend raporta, ile można nayczęstsze, iść powinny, a od teyże kommendy krzemienieckiey do kommissyi wojewodzkiey; kommenderujący w Krzemieńcu, gdyby wypadała potrzeba y zażąda zasilenia, od każdey kommendy koniecznie odbierać powinien, owszem w na-

cisku y potrzebie jedna kommenda drugą za naypierwszą rekwizycyą sukkursować obowiązana. Kommendy w marszu na noclegach y popasach, podjazdami y patrolami chodzące, żywność dla koni tylko bez opłaty mieć powinny; z wszelkich miast y miasteczek żydzi, część proporcyonalną ołowiu y prochu do swey respective kommendy dać powinni. W mieście Krzemieńcu y w każdey kommendzie będą uproszeni ich mość panowie obywatele za officerów, którym części ludzi w dozor oddane będą. Każdy, w swojey lokacyi kommenderujący, konsystencyą oznaczy w parochjach, sobie powierzonych, podług potrzeby czasu, mieysca, okoliczności y wygody, w mieyscu oraz dozorowi swemu powierzonym; szczególniey zaś po lasach, gorach, futorach patrole wysyłać będzie; a znalazłszy jakiego obwinionego w materyi hultaystwa, rabunku, bądź zaboystwa, takowego aresztować, konfessata dobrowolne odebrać y z temiż wraz onego do kommendy Krzemienieckiey transportować powinni, a kommenda Krzemieniecka, znalazłszy okoliczności kryminalnego obwinienia, zarekwiruje sąd powiatowy do złożenia sądбw kryminalnych; w rzeczach jednak mnieyszego przewinienia, gdzieby tylko kara chłosty zachodziła, kommenderujący w Krzemieńcu z przybranemi dwoma urzędnikami, bądź obywatelami, nie sciągając mniey potrzebnie sądów, może to ułatwić. J. w. chorąży wyda innotescencyą z zaleceniem, aby taż była publikowana we wszystkich kościołach y cerkwiach z ambon, oraz przez kursoryą, ze wsi do wsi odsyłaną, aby każdy obywatel mógł wiedzieć o tym układzie y każdy do komenderującego w parochji milicyantów z amunicyą, lenungiem y furażem dla koni dostawili; kommenderujący, lub uproszony przez niego subaltern, będzie odbierał lenungi y furaże dla koni, będzie utrzymywał protokuł rosporządzenia ludzi, lenungów, furażow, będzie zapisywał raporta, ordynanse; ażе każdy na należących od siebie milicyantów dawać obowiązany to wszystko, cokolwiek do utrzymania amunicyi, oręża, lenungu dla człeka y furażu dla konia, przeto nie będzie mocen żaden kommenderujący, (oprocz w marszu, jako wyżey) furażu dla koni żadnego czynić wymagania, nadto, co w uchwale pozwo-

łone jest; każda milicyi kommenda z kommendą woyska narodowego szczególnie tylko co do poskromienia hultajów znosić się będzie. Ponieważ formowanie tey milicyi y porządek opisany niema innego zamiaru, nad poskromienie hultajów, rabowników, wydarzyć się mogących, y zabespieczenie się od tychże, od czego przez nadchodzące komendy woyska narodowego zabespieczonemi pewno będziemy, przeto, za wolą j. k. mości y skonfederowanych stanów seymu teraźnieyszego y wiadomością kommissyi wojewódzkiey, taż milicya do każdego respectiwe właściciela z wszystkim y z resztą lenungu, jaki pozostawać będzie, odesłana y rospuszczona bydź ma. Ukaranie milicyantów stanowione bydź ma przez kommenderującego w parochji podług przestępstwa; gdyby jednak znacznieysze przestępstwo okazane było, natenczas milicyant do sądu grodzkiego Krzemienieckiego, bądź innego sądzącego się, odesłany bydź ma; jeśli zaś kto z obywatelów, bądź dla odległości kommendy, bądź dla innych jakowych przyczyn, dla koni milicyantów konnych furażów w naturze dać nie życzył sobie, takowy w moc tak lenungu dla konia jednego milicyanta, jakoteż y furażu dla konia jego, tudzież na zastąpienie mnieyszey reparacyi, zgrzebła y inne drobnieysze potrzeby, po złotych czterdzieści na miesiąc jeden płacić będzie; gdziekolwiek kommenda jaka przechodzić lub na konsystencyi zostawać będzie, tam kwatyry, mieysce na kurdegardę, ogień y woda dla milicyantów, tudzież, w czasie nagłych potrzeb, podwody dla transportu aresztantów, poczty, bądź pieszych milicyantów, zbronione bydź nie mogą; obywatele, części wsi posiadający, dla własnego zabespieczenia w myśl uniwersału prześwietney kommissyi wojewodzkiey, złożyć się podług proporcyi części, przez siebie posiadanych, do wystawienia ze wsi milicyanta, bądź dwoch, pod ostrością uniwersałów kommissyi opisaną, obowiązani są. Każdy z kommenderujących milicyą powiatową nayusilniey starać się będzie o jak nayprędsze zkomplektowanie swoiey repartycyi, do czego współziomków obligować będzie w myśl przepisów prześwietney kommissyi wojewodzkiey. Dopełniając więc winney wdzięczności dla ww. subalternow, tak tych, ktorzy się tey pracy podjeli, jako y tych, ktorzy

podobney powiatowi usługi nie odmówią, a chwalebnie y co do tego podziału posługi zręcznie obowiązku swojego dopełnią, dla tych w przeświadczenie naydalszey potomności wdzięczność obywatelską, z zapisaniem imion ich w akta publiczne wnieść zapewniamy; a skutkując dyspartyment lokacyi po całym powiecie milicyantów, chcąc oraz naydogodniey z prerogatyw urzędowych y z pozycyi domów mieszkalnych ww. urzędników y obywatelów powiatu naszego, każdego do znoszenia w części tego dla publiczności ciężaru zobligować, zapraszamy do zarządzenia, czyli kommenderowania milicyą powiatu naszego, y miłością obywatelską obowiązujemy, wolnego oraz dobrania sobie subalternów dopuszczamy. Mianowicie: nad milicyą z parochii miast: Wiszniowca, Wyżgrodka, Kołodna y wsiów, od parochii Zbarazkiey pozostałych, j. w. Rzyszczewskiego, kasztelana Lubaczewskiego; nad milicyą z parochii miast: Jampola, Łanowiec y Lachowiec, j. w. Felicyana Drzewieckiego P. P. K.; nad milicyą z parochii miast: Starego Konstantynowa y Kulczyn, j. w. Pawła Beyzyma S. Z. K., orderu swiętego Stanisława kawalera; nad milicyą z parochii miast: Bazalii y Teofipola, w. Jakoba Kamińskiego Ł. P. K.; nad milicyą miast: Kozina y Ptyczy, wsiów Beresteckich, Dubieńskich, do powiatu Krzemienieckiego należących, w. Michała Deniska P. Z. K.; nad milicyą z parochii miast: Krzemieńca, Olexińca, Radziwiłłowa y Krupca, podług rosporządzenia wyższego, w. Macieja Łaganowskiego C. P. K, jako pierwszego subalterna od j. w. chorążego do zarządzenia w stołecznym mieście uproszonego; nad milicyą z parochii miast: Zasławia y Horodyszcza—w. Filipa Radzimińskiego C. W.; nad milicyą z parochii miast: Połonnego y Lubaru, w powiecie Krzemienieckim leżących, w. Jana Zagurskiego S. G. K.; nad milicyą z parochii miast: Ozohowiec y Białozorki, w. Stanisława Woynarowskiego S. M.; nad milicyą z z parochii miast: Szumska, Kuniowa y wsiów Krzywińskich, w powiecie Krzemienieckim leżących, w. Felixa Kadłubiskiego K. Z. K.; nad milicyą z parochii miast: Łabunia, Hrycowa, Sudyłkowa y wsiów parochii Koreckiey, w powiecie Krzemienieckim leżących, w. Sta-

nisława Marszyckiego S. P.; nad milicyą parochii Białogrodki, w xięztwie Zasławskim leżącey, w. Stanisława Garlickiego W. B.; nad milicyą z parochii miasta Ostropola—w. Woyciecha Podhorodeckiego S. K. Ufają obywatele prześwietnego powiatu Krzemienieckiego sentymentom patryotycznym w.w., do zarządzenia milicyą uproszonych, iż teyże milicyi nie użyją nad myśl, w tymże opisie zawartą; a wielmożni, w mieyscu officerów od siebie uproszonych do zarządzenia mnieyszemi cząstkami milicyi, jakoteż y samych milicyantów, rotami, tu niżey inserowanymi, na te rotę: Jako nayjaśnieyszemu Stanisławowi Augustowi, polskiemu krolowi, y zkonfederowaney rzeczypospolitej pod laskami j. w. Stanisława Nałęcz Małachowskiego koronnego, y j. w. xięcia Kazimierza Sapiehy, Litewskiego konfederacyi marszałków, wiernym y posłusznym będę, ordynansom kommissyi porządkowey, kommendantom powiatowym y ich subalternom, podług przepisów, w tey uchwale zamkniętych, parjerować będę, powierzonych mi ludzi w kommende, pod żadnym pretextem y pozorem na uszkodzenie y ucisk obywatela nie użyję, jedynie tylko na obrone obywatela od hultaystwa y zuchwałości, gdyby się jaka okazywać miała, siły teyże obrocę, w potrzebie pobliższą kommendę za rekwizycyą sukkursować będę, o wszelkich jakichkolwiek, do wewnętrznego bespieczeństwa sciągających się, rewolucyach, kommenderującego zawiadomię, w żadne z kimkolwiek porozumienia sekretne lub jawne, sprzeciwiające się zwierzchney władzy, nie wnidę, y owszem, cobym widział, oyczyznie mojey lub obywatelstwu w powiecie moim szkodliwego, jak nayprędzey komendę moję zawiadomię etc. Milicyanci zaś na też rotę z dodaniem, iż komend swoich nie zdradzą, powierzonego hasła y parolu nie wydadzą, zmowy żadney ku szkodzie kommendy nie uczynią, bądź, gdyby uczyniona była, albo przez kogo żądana, kommendzie wydadzą, gdziekolwiek w kommende oddani będą, posłuszeństwo y wierność zachowają, w akcyi y potrzebie z hultajami, zboycami y pospolstwem jakiego bądź gatunku y religji, zamieszanie w kraju wszczynającym, mężnie potykać się będą, etc. Gdy zaś wrodzona polskiemu narodowi dla tronu oyczyzny y przy-

tomney w seymujących stanach prawney krajowey władzy wierność dostatecznym jest zakładem y rękoymią, że w.w., do zarządzenia milicyą uproszeni, obywatele nie pomyślą nawet o żadnym innym ubocznym celu nad ten, ktory jest szczególny w ustanowieniu opisanym, aby milicya, uformowana jedynie tylko do poskromienia hultaystwa y zabespieczenia obywatelów od zboyczego powstania, użytą była, przeto w.w., do zarządzenia milicyą uproszonym, do utrzymania zamiaru takiego, honor y sławę polskiego imienia, zaszczyt obywatelstwa y słodkie w potomności wspomnienie imion ich za naysilnieyszy wystawia y oznacza obowiązek. A tak tę uchwałę, stosowną do woli stanów rzeczypospolitej w seymuiących teraz stanach, za trwałą mieć chcąc, podpisujemy. Działo się w Krzemieńcu, dnia dwudziestego piątego miesiąca kwietnia, tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego roku. U tey oblaty uchwały podpisy rąk są takowe: Woyciech Augustyn Swiętosławski, chorąży powiatu Krzemienieckiego, P. G. K. R. K. N. mp. Jakób Kamieński, Ł. K. Michał Mokosiey Denisko, P. Z. K. mp. Mac. Bogum. Zarzecki S. Ł. mp. Maciey W. Łaganowski, C. P. K. Felix Kadłubiski, W. Z. K. Xawery Drzewiecki. Wincenty Woynarowski. Stanisław Kostka Grodziejowski, P. Z. K. Jozef Żochowski. Jozef Kamieński. Piotr Sokołowski. Florjan Kamieński. Andrzey Turowski. Stanisław Łaganowski, C. P. K. Felix Ostrowski, K. Z. K. J. Zawisza-Dąbrowski. Jozef Kozubowski. Antoni Stetkiewicz. Jozef Łaganowski. Jozef Spendowski. Woyciech Spendowski. Jan Chobczyński. Felicyan Łobeski. Jgnacy Łobeski. Marcin Gozdawa Sokołowski. Aygustyn Wojakowski mp. Mateusz Gniewosz. Joachim Mokosiey-Denisko. Leon Kufel-Kondracki. Jan Jozef Witwicki. Jozef Kamieński. Molski. Jozef-Paweł Chruśliński mp. Xawery Drzewiecki, Ł. W. Jozef Wołczkiewicz. Teodor Możarowski. Jan Dyczyński. Franciszek Kozyłowski. Ludwik Kaszowski. Gaspar Osiński. Kazimierz Żaboklicki. Maciey Hulecki. Mateusz Szyszka-Zarochowicz. Stanisław Kostka Sumiński mp. Jozef-Piotr Gozdziejowski. Jan Sankowski. Antoni Ilnicki. Tomasz Udanowski. Łukasz Gorayski. Stanisław Daniel Lityński, T. K. N. W. Jyczki.

Tomasz Strykowski. A. W. Stanisławski. K. Dniestrianski. Łukasz Łasko Czerczycki mp. Antoni Rolski. Bernard Jżycki. Jgnacy Hieronym Szandyrowski. Stanisław Kostka Mysłowski. Kazimierz Turowski, C. Chełm. Jozef Zaleski. Jgnacy Lewicki. Michał Szubert. Jozef Więckowicz. Stanisław Gozdawa Piotrowski mp. A tak ta oblata uchwały obywatelów województwa Wołyńskiego, powiatu Krzemienieckiego, za podaniem wyżrzeczonego urodzonego offerenta, a za moim, urzędowym, przyjęciem, wszystka zupełnie do xiąg ninieyszych grodzkich Krzemienieckich jest zapisana.

Кн. гродск. Кременец. записовая, № 1775, л. 855 об.

XXX.

Универсалъ кременецкаго хорунжія, Войтеха Свентославскаго, начальника милиціи Кременецкаго повѣта, заключающій требованіе, чтобы всѣ помѣщики повѣта доставили милиціонеровъ, которыхъ они обязаны вооружить. 1789. Апрѣля 25.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca aprilis dwudziestego piątego dnia.

Przed urzędem y aktami ninieyszemi grodzkiemi krzemienieckiemi y przedemną, Michałem z Modły Molskim, susceptantem przysięgłym grodzkim krzemienieckim, stanowszy ur. Jozef Kozubowski, te obwieszczenie ku zapisaniu do xiąg grodzkich krzemienieckich podał, w te słowa: Woyciech Augustyn z Grabia Swiętosławski, chorąży powiatu y podstarosta grodzki krzemieniecki, rotmistrz kawaleryi narodowey, z województwa Wyłyńskiego na seym walny warszawski poseł. Odgłos y niektóre istotne przekonania o zmagającey się zuchwałości, z podniety rożnych zagranicznych włoczęgów w płocho myślących z pospólstwa do zamieszania w kraju przez zuchwalskie y zboycze napaści wymierzoney, gdy doy-

szły wiadomości jego krolewskiey mości, pana naszego miłościwego, y nayjaśnieyszych zkonfederowanych rzeczypospolitej stanów, wzbudziły obywatelską troskliwość, w uniwersale j. w. y j. o. marszałków dowiedzioną, ku zabespieczeniu województwa Wołyńskiego zkierowaną; dla czego prześwietna kommissya województwa Wołyńskiego, podobney czułości nie uchybiając, uniwersałem swoim milicyą powiatową ustanowiła; zwierzchność czyli naypierwszą kommendę, stosownie do prawa, do urzędu chorążego powiatowego przywiązała, y mnie rosporządzenie, tymże uniwersałem objęte, ustanowiła. Z powodów takowych, urzędnicy y obywatele powiatu Krzemienieckiego na dzień dwudziesty piąty miesiąca y roku, teraz biegących, do miasta stołecznego powiatu zjechawszy, w myśl wyżey wypisanych uniwersałów, dalsze rosporządzenia tąż milicyą dla zabespieczenia y osadzenia zbroyno całego powiatu opisali, milicyą na mnieysze komendy podzielili, urzędników y obywatelów do kommenderowania uprosili. Mianowicie: nad milicyą z parochii miast: Wiszniowca, Wyszgrodka, Kołodna, y wsiów, od parochii Zbarazkiey pozostałych, j. w. Adama Rzyszczewskiego, kasztelana Lubaczewskiego, orderów polskich kawalera; nad milicyą z parochii miast: Jampola, Łanowiec y Lachowiec j. w. Felicyana Drzewieckiego; nad milicyą z parochii miast: Starego Konstantynowa y Kulczyn j. w. Pawła Beyzyma s. z. k., orderu ś. Stanisława kawalera; nad milicyą z parochii miast: Bazalii y Teofipola w. Jakoba Kamieńskiego l. p. k.; nad milicyą miast: Kozina y Ptyczy, wsiów Beresteckich y Dubieńskich, do powiatu Krzemienieckiego należących, wielmożnego Michała Deniska p. z. k.; nad milicyą z parochii miast: Krzemieńca, Olexińca, Radziwiłłowa y Krupca, podług rosporządzenia wyższego, w. Macieja Łaganowskiego c. p. k., jako pierwszego subalterna, od j. w. chorążego do zarządzenia w stołecznym mieście uproszonego; nad milicyą z parochii miast: Zasławia y Horodyszcza, w. Filipa Radziminskiego c. w.; nad milicyą parochii miast: Połonnego y Lubaru, w powiecie Krzemienieckim leżących, w. Jana Zagurskiego s. g. k.; nad milicyą z parochii miast:

Szumska, Kuniowa y wsiów Krzywińskich, w powiecie Krzemienieckim leżących, wielmożnego Felixa Kadłubiskiego, k. z. k.; nad milicyą z parochii miast: Łabunia Hrycowa, Sudyłkowa y wsiów parochii Koreckiey, w powiecie Krzemienieckim leżących, wielmożnego Stanisława Skarzyńskiego s. p; nad milicyą z porochii miasta Białogrodki, w xięztwie Zasławskim leżącey, wielmożnego Stanisława Garlickiego w. b.; nad milicyą z parochii miasta Ostropola w. Woyciecha Podhorodeckiego s. k., mocą wyżey przepisaną, y podług przepisów, w uchwale zamkniętych, przeznaczone zostały, aby obywatele w porochiach, wyżey wspomnianych, dobra posiadaiący, przezornością kommenderującego tam zabespieczeni byli. Przeto tak za powagą wspomnianych uniwersałów, uchwały, jakoteż z mocy urzędowania mojego obliguję y zalecam, ww. y uu. ichmość panom urzędnikom y obywatelom województwa Wołyńskiego powiatu Krzemienieckiego y iakimkolwiek bądź tytułem w przerzeczonych parochiach dóbr possessorom, aby podług przepisów uniwersału, każdy z osobna milicyą od siebie należącą, podług przepisu uchwały do przeznaczonego sobie kommendanta w czasie, uchwałą zamierzonym, pod ostrością exekucyi, uniwersałem kommissyi wojewodzkiey warowaną, dostawił. Aby zaś każdemu przepisy uniwersału y uchwały wiadome były, oprócz tego, iż te w aktach powiatu własnego są oblatowane, każdy je dostać będzie mógł od swojey własney komendy. Co aby jak nayrychley wiadomości każdego doyszło, ninieyszym pismem obwieszczam, y te aby ode wsi do wsi kursoryą przesyłane było, obliguję. Dan w Krzemieńcu, tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego roku, dnia dwudziestego piątego kwietnia. U tey oblaty obwieszczenia podpis ręki przy pieczęci, na laku czerwonym wyciśnioney, takowy: Woyciech Augustym Swiętosławski, chorąży Krzemieniecki. (L. S.). A tak ta oblata obwieszczenia, za podaniem wyżrzeczonego ur. podawającego, a za moim, urzędowym, przyjęciem wszystka zapełnie co do słowa do xiąg ninieyszych grodzkich Krzemienieckich jest zapisana.

Кн. гродск. Кременец. записовая, № 1775, л. 854.

XXXI.

Распоряженіе Кременецкаго хорунжія, Войтеха Свентославскаго, о назначеніи помощникомъ начальника милиціи въ Кременцѣ и окрестности дворянина Іосифа Каменскаго. 1789. Апрѣля 27.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego, miesiąca maja pierwszego dnia.

W czasie sądów grodzkich krzemienieckich, dla sądzenia spraw kryminalnych na dniu dwudziestym siodmym miesiąca kwietnia, roku biegącego, na akcie wyrażonego, w myśl prawa narodowego y polecenia seymowego odprawować się zaczętych, przedemną, Xawerym Drzewieckim, szambelanem j. k. mości, obranym surrogatem, oraz xięgami grodzkimi krzemienieckimi, stanowszy w. Jozef Kamieński C. N., ten patent, sobie służący, podpisem y pieczęcią j. w. Woyciecha Augustyna Swiętosławskiego, chorążego powiatu y podstarosty grodzkiego krzemienieckiego, rotmistrza kawaleryi narodowey, na seym teraz trwający z wojewodztwa Wołyńskiego obranego posła, stwierdzony, ku zapisaniu do xiąg grodzkich krzemienieckich podał w te słowa; Woyciech z Grabia Swiętosławski, chorąży powiatu, podstarosta grodzki Krzemieniecki, rotmistrz kawaleryi narodowey z województwa Wołyńskiego na seym walny Warszawski poseł. Wiadomo czynię, komu o tem wiedzieć należy, gdy z mocy uchwały urzędników y obywatelów prześwietnego powiatu Krzemienieckiego, w. Maciey Łaganowski, cześnik powiatu Krzemienieckiego y w. Marcin Zakrzewski, skarbnik powiatu Łuckiego, do zarządzenia czyli kommendy nad milicyą z parochyiów: Krzemienieckiey, Olexynieckiey, Radziwiłłowskiey y Krupieckiey uproszeni, zwierzchnie tąż milicyą władność (sic) liczbie milicyi w potrzebach zwykłych sami z siebie we wszystkim zdołać nie mogą. Przeto, tak z mocy uniwersałów, od jaśnie oświeconych y jaśnie wielmożnych marszałków konfederacyi z woli j. k. mości P. N. M. y nayjaśnieyszych skonfederowanych stanów, tudzież kommissyi wojewodztwa Wołyńskiego, niemniey

uchwały powiatowey, jakoteż za powagą urzędu mojego, wielmożnego imć pana Józefa Kamińskiego, cześnika Nowogrodzkiego, jako współobywatela zacnego, possessora dziedzicznego, mającego sposobność, do tego podziału usługi publiczney zaszczyconego, za subalterna, w.w. cześnika powiatu Krzemienieckiego y skarbnika powiatu Łuckiego upraszam y stanowie, y aby w komendzie Krzemienieckiey w szczególności, a zaś w całey milicyi dla wiadomości za takowego znany y szacowany był, od milicyantów, sobie powierzonych, posłuszeństwo odbierał, był oraz pewnym zamierzoney uchwałą obywatelską wdzięczności, a z dopełnienia usługi publiczney w potomność sławy y pamięci, ninieyszym pismem zapewniam, zaręczam y zaświadczam, y też ręką własną, przy rodowitey pieczęci, podpisuję. Dan w Krzemieńcu, roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego, dnia dwudziestego siodmego kwietnia. U tey oblaty patentu podpis ręki przy pieczęci, na laku czerwonym wyciśnioney, jest takowy: Woyciech Swiętosławski, chorąży Krzemieniecki (L. S.). A tak ta oblata patentu, za podaniem y prozbą wielmożnego podawającego, a za moim, urzędowym, przyjęciem, wszystka do xiąg grodzkich krzemienieckich jest zapisana.

Кн. гродск. Кременец. записов., № 1775, л. 907 об.

XXXII.

Постановленіе порядковой коммиссіи Волынскаго воеводства, опредѣляющее составъ, организацію и дѣятельность воеводской милиціи. 1789. Мая 5.

Kommissya wojewodztwa Wołyńskiego.

Zgromadziwszy się pierwszy raz na sessyę w czasie już rozszerzoney trwogi mającego wkrótce wybuchnąć buntu, a ten chcąc jako nayprędzey przytłumić, y życie współobywatelów ocalić, uniwersałem naszym, pod dniem 31 miesiąca marca wydanym, ustano-

wiliśmy, aby każde miasteczko dwoch konnych, wieś każda, 30 poddanych nie przenosząca, jednego pieszego, przenosząca zaś, jednego konnego do miast powiatowych nieodwłocznie przystawili z bronią, liderwerkiem, ładunkami i dwumiesięcznym lenungiem. Doznaliśmy tey gorliwości, w.w. współobywatelów naszych, że wielu, widząc, iż bespieczeństwa województwa szczególnie upatrywaliśmy, natychmiast z dóbr swoich milicyantów przystawili, ktorzy już, kilkakrotne szczęśliwie odprawiwszy podjazdy, i przekonanych, lub podeyrzanych do sądu przystawili, i samemi marszami i kontramarszami o gotowości obywatelów do obrony zbuntowane chłopstwo zapewniwszy, o trwogę ich, rospacz, a zatym i poprzestanie wielu niegodziwych zamysłów podobno przyprawili. Lecz doświadczyliśmy nawzajem, że wiele dóbr, (tych zaś podobno naywięcey, ktorych dziedzice lub possessorowie nie naydują się w województwie) oszczędzając tey szczupłey dla dobra powszechnego expensy, już po upłynionych pięciu nawet tygodniach od uniwersału pierwszego, jeszcze uchwalonych dotychczas nie przystawili milicyantów. Prawda, że po nadeyściu na Wołyń woysk rzeczypospolitej mniey potrzebną komu może się wydawać milicya, i to może wstrzymuje niektórych od uskutecznienia wspomnionego uniwersału naszego. Lecz gdy każdey poczty smutne odbieramy wiadomości, że nie tylko nasze województwo Wołyńskie, ale i Kijowskie, Podolskie, ziemia Chełmska i całe prawie w. x. Litewskie, w podobneyże buntu zostaje, nie bez fundamentu mocnego, bojaźni, obawiamy się niepłonnie, aby, jeżeli gdzie z mieysc wspomnionych, lub innych, dotychczas napozor spokoynych, wybuchnie ukryty pożar, posiłki tam gwałtownie cofnione nie były; co przy niedopełnieniu woysk naszych koronnych nastąpić by koniecznie musiało; a na ów czas, zostawieni bez obrony, bylibyśmy w przymusie, albo nagle ratunku szukać, albo, domy nasze opuszczając, w innych województwach schronienia sromotnie upatrywać. Nie powinno i to odrażać kogo, że prywata czyjaś formującą się województwa naszego milicyą za podeyrzaną przed nayjaśnieyszemi skonfederowanemi stanami, za niebespieczną odważyła się udać; po-

nieważ zapewniliśmy już też nayjaśnieysze stany, że, prócz zabespieczenia województwa, żadnego innego nie upatrujemy zamiaru i każdy z w.w. obywatelów, znając dobrze umysły i serca osób, składających kommissyą, przekonanym jest o troskliwości naszey ocalenia życia i majątku współobywatelów naszych, w czym się zatwierdzi mocniey z niżey mających się ustanowić przepisów. Na takowe zapewnienie, które zawsze mocnieyszym jest uczynione przez osoby reprezentujące województwo, niżeli przez osobę jedną, czyniącą domysłem, odebraliśmy zlecenie od tychże skonfederowanych stanów, abyśmy podali regestrem te znakomite osoby, ktore, gorliwością ku obronie województwa tchnące, przystawili wyznaczoną milicyą. Wstrzymaliśmy jeszcze takowy rapport, nie chcąc mieć upośledzonych niektórych współobywatelów opuszczeniem onychże, zwłaszcza domniemywając się, że po części zarządzający dobrami stali się takowego spożnienia przyczyną. Czuła więc kommissya ogolnie dla wszystkich obywatelów, i szczegolnie dla osób o nayjaśniejszego pana i stanow skonfederowanych, względem urządzenia milicyi niesprzeczności, owszem obiecaney, powolnościom obywatelskim zalecie, obwieszczając potrzebą ustawicznych do buntu oznaków, zewsząd donoszoną i miłością obywatelską do przystawienia milicyi podług pierwszego uniwersału i niniejszego urządzenia ww. obywatelów zachęca. Jako zaś pierwszym uniwersałem pod dniem 31 marca kommissya województwa Wołyńskiego rząd nad milicyą w.w. chorążym powiatowym, lub ich subalternom powierzyła, przy tey władzy i teraz onych zabespiecza, dla pewnieyszego zaś ocalenia obywatelów, gdy teraz kommissya wojewodztwa Wołyńskiego milicyą po parafiach rozłożoną mieć chce, przeto mieszkających tamże podług wyższości urzędu urzędników powiatowych, lub obywatelów osiadłych, pignus do odpowiedżenia mających, za kommendantów nad milicyą oznacza, a to: w parafii Łuckiey w. Stanisława Zagurskiego P. W. S. G. Ł., w parafii Złoczowskiey z Koniuszecką w. Franciszka Biesiekierskiego, stolnika Nowogrodzkiego; w parafii Nieświeckiey z Skurecką w. Kajetana Aksaka S. J. K. mci; w parafii Horochow-

skiey w. Felicjana Radzimińskiego S. Z.; w parafii Beresteckiey w. Jgnacego Pietruszewskiego S. J. K. mci; w parafii Hołobskiey i Mielnickiey z Lubitowem w. Dyonizego Wiszniowskiego S. G. C.; w parafii Hulewiczowskiey, Narbuskiey, Sokulskiey i Wiszenieckiey w. Franciszka Gostyńskiego S. P.; w parafii Zaturzeckiey w. Antoniego Raciborowskiego S. U.; w parafii Ołyckiey j. w. Alexandra Gurowskiego s. j. k. mci, O. S. S. K.; w parafii Klewańskiey w. Cyryaka Nowowieyskiego s. j. k. mci; w parafii Stepańskiey, Bereznickiey i Kazimireckiej. w. Jozefa Steckiego K. O. S. S.; w parafii Tuczyńskiey i Krupskiey w. Kajetana Wyleżyńskiego P. K.; w parafii Rowieńskiey i Szpanowskiey j. W. Jana Steckiego S. O. K. O. S. S; w parafii Taykurskiey i Alexandryjskiey z częścią Krzywińską w. Zygmunta Bentkowskiego Ł. P. Ł; w parafii Dubieńskiey j. w. Jozefa Popiela K. L.; w parafii Dorohostayskiey i Koblińskiey w. Jozefa Leduchowskiego S. W.; w parafii Kołkowskiey, Włodzimirzeckiey i Czartoryskiey w. Walentego Załęskiego, chor. B.; w parafii Targowickiey i Łysinskiey w. Piotra Drzewieckiego S. J.; w parafii Ostrogskiey w. Stanisława Jełowickiego M. Ł.; w parafii Koreckiey z częścią Zwiahelską w. Franciszka Pisarskiego p. m., w parafii Międzyrzeckiey w Leona Hulewicza ł. w. Którzy, po odebranym uniwersale, u obywatelów, w swoich parafjach mieszkających, zarekwirować i starać się mają, aby milicyanci pod tychże kommendę byli przystawieni, z których milicyantów każdy kommenderujący w parafii, po trzy na obluz teraz znaydujących się 120 ludzi wykommenderować do Łucka na miesiąc ma, i co miesiąc luzować będzie powinien; niemniey lokacyą podług sposobności mieysca zachowają, żadnego milicianta, pod żadnym pretextem, uwalniać bez wiadomości kommissyi nie poważą się. Gdy zaś w powiecie Krzemienieckim j. w. chorąży powiatu tegoż z w. w. obywatelami stosownie do myśli i układu wojewodztwa Wołyńskiego, względem milicyi rozrządzili, obligujemy rownie i j. w. chorążego powiatu Włodzimirskiego, aby wraz z w. w. obywatelami swego powiatu, podług wyrazu i sposobu ninieyszego uniwersału, podob-

nież milicyą na parafie rozłożyli. Żeby zaś przewinienie milicyantów było gromione, i zachowana została sprawiedliwość, przestępstwa, mnieyszey kary warte, kommenderujący uskramiać, większey zaś wagi kommissyi rapportować będą obowiązani. 1-mo Każdy z komenderujących po parafjach milicyantów na rotę następującą: „Ja N przysięgam panu Bogu Wszechmogącemu w Troycy Świętey jedynemu, iako powołany do usługi milicyi województwa Wołyńskiego i do niey zaciągniony nayjaśnieyszemu Stanisławowi Augustowi, panu naszemu miłościwemu, i skonfederowanym stanom rzeczypospolitey wiernie y poczciwie służyć będę, słuchać ordynansów kommissyi województwa Wołyńskiego, od stanów ustanowioney, zwierzchności powinienem; roskazy wszelkie, gdziekolwiek wykomenderowanym będę, pilnie wykonam i wiernie zachowywać się będę, tak mi Panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa Pana“, przysięgi wysłuchać ma i powinien. 2-do w. w. kommenderujący zawsze połowę milicyi na mieyscu konsystencyi zostawią, a połowę na podjazdy po wsiach, do okręgu swego należących, rozsyłać będą; ktory to podjazd ma włoczęgów łapać, w każdey wsi zapytać we dworze, czyli jest między poddaństwem spokoyność, podeyrzanych w areszt zabierać, z zarzutem na podpisie uczynionym i expensa na żywność oddaną do juryzdykcyi stawić, a odebrawszy zaświadczenie bytności i dobrego sprawienia się, do dalszey wsi postępować, poki do kommendy nie powroci i też testimonia swoiey kommendzie okazać będą powinni, ktorych zachowanie nadal przez kommenderujących ostrzega się. 3-tio. Takowa alternata między milicyantami koniecznie być powinna, aby jednych obywatelów konie i ludzie więcey trudnione nie były, niżeli drugich; więc kommenderujący odmiane podjazdów zachować będą obowiązani. 4-to. Ponieważ ta milicya mieć wprawdzie będzie lenung od obywatelów, za które przecie trudno częstokroć dla nich i koni żywności dostać, przeto w każdey lokacyi po parafjach założone będą magazyny proporcyonalne, na których zwiezienie palety wydane będą. Że zaś milicya, podjazdy czyniąca, nowe żywności na popasy i noclegi po

miasteczkach i wsiach potrzebować będzie, tedy podjazdem kommenderujący, na kwotę na popas lub nocleg wziętą, kwit swoy zostawi, albo z prowjantów, mających być przystawionemi, potrąconą od w. w. kommendantów zostanie. Tychże branych prowjantów i lenungów, oraz rapportów i ordynansów aby regestra porządnie utrzymywane były kommissya obowiązuje. 5-to. Zboże i siano do magazynu brane miarą targową zwyczayną, i ceną ułużoną opłacone być ma. 6-to. Każde miasteczko, z żydów złożone, prochu i ołowiu, po funcie od każdego gospodarza rachując, do magazynu parafialnego przystawić powinno; który to proch i ołów po uspokojeniu województwa, albo powrocony, albo zapłacony być powinien, jeżeliby nie był na nieprzyjaciela wypotrzebowanym. 7-mo. Mieszczanie obządku ruskiego, gdy prochu i ołowiu dawać nie będą, przeto w proporcyi okręgu każdey lokacyi na jednego trębacza i dobosza, złożą się. 8-mo. Zaufa kommissya, że wielmożni kommendanci, nalazłszy w swoiey milicyi niektórych, na trybie woyskowym znających się, tychże na wachmistrzów lub kapralów obrócą, exercytowaniem onym innych milicyantów zatrudniać się zalecą i w karności trzymać milicyą nie zaniedbają, oraz po parafjach komenderujący, z sobą się znosić i w potrzebie wypadłey zawsze sukursować koniecznie będą obowiązani. 9-no. Kommenderujący po parafjach kommendantom powiałowym, a zaś kommendanci powiatowi rappota do kommissyi nayczęstsze czynić, z nią korzespondencye utrzymywać, ordynanse od niey odbierać i uskuteczniać mają i powinni będą. Te to przepisy, ktoremi utwierdzić każdego obywatela w tym zaufaniu kommissya usiłuje, że samey tylko spokoyności województwa szukając, innego zamiaru nad dobro obywatelstwa nie ma, który uniwersał, aby prędzey każdego doszedł wiadomości, nie tylko po parafjach, jak nayprędzey rozesłać, a rozesłane przez plebanów po kościołach rozgłaszać, sąsiadów i parafjanów uwiadamiać i rozsyłać, miłością obywatelstwa i potrzeby teraźnieyszey kommissya zagrzewa i obowiązuje. Dan na sessyi kommissyi w Łucku, 1789 roku, dnia 5 miesiąca maja.—Zygmunt Bentkowski,

łowczy powiatu Łuckiego, przes. Piotr Borsza Drzewiecki, kommissarz. Cyryak Nowowieyski, szambelan j. k. mości, kommissarz. Ignacy Piotruszewski, szambelan j. kr. mości, kommissarz. Franciszek Pisarski, kommissarz. Dyonizy Wisniewski, kommissarz. (L. S.).

Кн. гродск. Кременец. записовая, № 1775, л. 961 (подлинникъ печатанный).

XXXIII.

Постановленіе порядковой коммиссіи объ устройствѣ почтоваго сообщенія между Луцкомъ, Житоміромъ, Владиміромъ, и Кременцемъ. 1789. Мая 6.

Kommissya województwa Wołyńskiego.

Usiłując znosić wiadomości sąsiadujących województw: Kijowskiego, Podolskiego y Bracławskiego, nowym nieszczęśliwościom podpaść mających swojemi dla przeświadczenia się o początku, skłonności chłopstwa do buntu, oraz zabieżenia złemu, jeżeliby ta zuchwałość gdziekolwiek postrzeżona została, ustanowiła kommissya do Krzemieńca, Żytomirza i Włodzimirza, dla prędszego odsyłania i odbierania expedycyi od kommissyów tychże województw, oraz znoszenia się w przypadkach z niemi i uwiadomienia łatwieyszego obywatelów. Spodziewając się więc w tym powolności, po czułych o dobro własne obywatelach, ten porządek na wsie y miasta nakłada. Nayprzod do Żytomierza: Łuck do Poddębiec, Poddębce do Romanowa, Romanów do Ołyki, Ołyka do Żukowa, Żukow do Omelany, Omelana do Rownego, Rowne do Horyngroda, Horyngrod do Korościatyna, Korościatyn do Międzyrzycza, Międzyrzyc do Danczowa, Danczow do Korca; a ztamtąd zaś j. o. xiąże Kalixt Poniński C. M. W. K., jako mąż dobrze myślący, że oświadczył ustanowić dalsze do Żytomierza doyście i powrot expedycyi, jego zostawia się urządzeniu. Do Włodzimierza: Łuck do Oz-

deniża, Ozdeniż do Torczyna, Torczyn do Zaturzec, Zaturce do Łokacza, Łokacze do Chmielowa, Chmielow do Chobułtowy, Chobułtowa do Włodzimierza i napowrót odsyłać będą. Do Krzemieńca: Łuck do Jarosławicz, Jarosławicze do Targowicy, Targowica do Perekal, Perekale do Wołkowyi, Wołkowyja do Kozina, Kozin do Plaszowy, Plaszowa do Krzemieńca przystawiać i napowrot expedycye odwozić będą obowiązane. Że zaś z Krzemieńca do kommissyów Bracławskiey i Podolskiey potrzebne są cursoria, więc rozkład tego czułemu powiatowi Krzemienieckiemu o dobro własne zostawia się. Żeby zaś te sprawiedliwe i do potrzeby konieczney należące udysponowanie było każdemu wiadome, w każde mieysce przesłać i zostawić kommissya zleciła. W tey będąc ufności, że jako ta czynność w zamiarze wspolnego uszczęśliwienia jest ustanowiona, tak każdy od dopełnienia oney wymowić się nie zechce. Dan na sessyi kommissyney, w Łucku, 1789 roku, dnia 6 maia.— Stefan Szlubicz Załęski, chorąży Nowogrodzki, prezes. Dyonizy Wiśniowski, S. G. C., kommissarz. Piotr Borsza Drzewiecki, S. J., kommissarz. Kajetan Trzebuchowski, S. Z., kommissarz. Marcin Sławuszewski, L. Z., kommissarz. Jan Krukwa Tomaszewski, P. Ł., kommissarz. (L. S.).

Кн. гродск. Кременец. записовая, № 1775, л. 989 (подлинникъ печатаный).

XXXIV.

Отношеніе порядковой коммиссіи Волынскаго воеводства, къ такой-же коммиссіи воеводства Подольскаго, содержащее извѣстія объ арестованныхъ лицахъ и ихъ показаніяхъ. 1789. Мая 6.

Prześwietna kommissyo województwa Podolskiego!

Kommissya wojewodztwa Wołynskiego, będąc przeświadczona o przyjazney przeswietney kommissyi Podolskiey trwałości w równym zawsze wymierze z siebie, upewnia tęż przeswietną kommissyą

Podolską, y, złożywszy dzięki za doniesienia, acz nieszczęśliwych ciekawości, wszelako do wiadomości dla kommissyi swey potrzebnych, równie na żądania donosi, iż tenże Kiryło, złapany pod tytułem szpiega w Rabijówce, y dobrowolnie wyznał po razy kilka, że go wysłano na obwieszczenie umowionych buntowników, aby, gdy zobaczą pełnią miesiąca maja, brali się do rzezi. Gdy znowu nadeszła kommenda, toż samo miało się okazać w Czerniawce, w dobrach wielmożnego Wisłockiego; znaydował się herszt przyncypalny kommendant Mielnik z trzema synami; ci pobrani, y do kommendy do Swięcca, około Jampola, oddani. Co z tych ludzi dalsza y jakowa wynikneła indagacya, że nam nie było y nie jest reportowano, nie możemy dostatecznie przeswietną kommissyą uwiadomić; jednak z partykularnych wiadomości, jak regestr przysłany świadczy, wynotowanych buntowników wynosi liczba 154, a to z rożnych wsiów, od kordonu aż do Międzyboża ciągnących się. W przeszłym tygodniu z pod Berestecka w sposobie drabów przywieziono tutay, ktorzy, nic nie bawiąc, wszelkie na siebie samych wyznali prawdy, że z Gontą rzneli po rożnych mieyscach, kradali y teraz na rozbóy zmawiali się; w grodzie tuteyszym w piątek dekretowani, w sobotę przeszłą powieszeni zostali. Z Dubna nas doszła wiadomość na dniu czwartym maja, iż popi: Chorupański y Iwański wzięci y, niedługo bawiąc, wyznali, że ich instygator konsystorski ruski łucki do buntów chłopow namawiać nakłaniał y w tym świadczył się popem Jwańskim, która wieś do Dubna należy, więc y ten tego nie sprzeciwił. Wzięty zatym y instygator z Rożyszcz, podobnie popi inni do Łucka są przystawieni, siedzą pod strażą, aż poki nie będą tamci przystawieni z Dubna, którzy go pociągneli, a w Dubnie dotąd zostają. Z liczby wyżey wyrażonych buntowników, jak nas wiadomości dochodzą, że do kilkudziesiąt pobranych do Dubna, przystawieni są y więcey się, nie bawiąc, spodziewają. Ponieważ tenże Kiryło, przy kommendzie jeżdżący ode wsi do wsi, winowayców okazuje, y ci zaraz zabierani zostają. Co zaś daley pokazać się może, oświadcza kommissya nasza prześwietną kommissyą Po-

dolską uwiadomić, y o wzaiemne od teyże doniesienia doprasza się.

Dan na sessyi kommissyi w Łucku, dnia 6 miesiąca maja, roku 1780.

Zygmunt Bentkowski, łowczy powiatu Łuckiego, prezes.

—

Kopje listów z Litwy y doniesienie o zbuntowanych wsiach oraz y uniwersał tymczasem przesyłają się, tudzież kopja nożów zabranych w Pińskim dwoch beczek od markietanów.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

XXXV.

Распоряженіе сейма о томъ, чтобы опубликовать имена тѣхъ лицъ, которыя исполнили распоряженіе коммиссіи о доставкѣ милиціантовъ. 1789. Мая 9.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego, miesiąca maja dwunastego dnia.

Przed urzędem y aktami ninieyszemi, grodzkimi krzemienieckiemi y przedemną etc. ut supra, stanowszy imć pan Kwiatkowski, ten excerpt listu ku zapisaniu do xiąg grodzkich krzemienieckich podał w te słowa: Działo się na sessyi kommissyjney w Łucku, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku, dnia dziewiątego miesiąca maja. Kommissya wojewodztwa Wołyńskiego. Excerpt z listu nayjaśnieyszych stanów, do siebie pisanego, w te słowa: „Aże nie wszyscy obywatele jeszcze dopełniającemi tey uchwały okazali się w dostawieniu oznaczonych ludzi, zaczym zechce prześwietna kommissya porządkowa przesłać regestr tych, ktorzy już uiścili takową posługę, aby w nadgrodę okazania ich czułości y powolności obywatelkiey u publiczności odebrali chlubną dla siebie zaletę“ wydać rozkazała pod pieczęcią kommissyjną województwa Wołyńskiego. Zgadza się z originałem. U tey oblaty excerptu listu, przy pieczęci na laku wyciśnioney, podpis ręki takowy: Lenkiewicz, sekretarz

kommissyi wojewodztwa Wołyńskiego (L. S.). A tak ta oblata, za podaniem y proźbą wyżrzeczonego offerenta, a za moim, urzędowym, przyjęciem, wszystka zupełnie do xiąg grodzkich Krzemienieckich jest zapisana.

Кн. гродск. Кременец. записовая, № 1775, л. 986 об.

XXXVI.

Постановленіе сеймика Владимірскаго повѣта, которымъ рѣшено продлить существованіе земской милиціи еще на два мѣсяца (до 1 Августа) и установлены подробности ея организаціи 1789. Мая 20.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego, miesiąca maja dwudziestego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku j. k. mości Włodzimierskim, przedemną, Jozefem Koryatowiczem Kurcewiczem, namiesnikiem grodzkim Włodzimirskim, y xięgami ninieyszemi grodzkiemi staroscińskiemi stanowszy osobiście wielmożny Jan Adeben Sompowski, łowczyc bracławski, te rosporządzenie milicyi po parafjach przez w. w. obywatelów powiatu Włodzimirskiego uchwalone, w xięgi ninieysze grodzkie Włodzimierskie do oblaty podał temi słowy: My, senator, dygnitarze, urzędnicy y obywatele wojewodztwa Wołyńskiego, powiatu Włodzimirskiego, uniwersałem prześwietney kommissyi porządkowey wojewodztwa naszego, pod dniem piątym miesiąca maja roku bieżącego, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego na sessyi kommissyinej w Łucku datowanym, końcem rozłożenia po parochjach milicyi do zjazdu ninieyszego powołani, oraz listem obwieszczającym j. w. Cieszkowskiego, chorążego powiatu Włodzimirskiego, orderu swiętego Stanisława kawalera, o terminie tegoż zjazdu uwiadomieni, do miasta naszego stołecznego, Włodzimierza, zgromadziliśmy się. Jako zaś wprzody z odgłosu szerzących się buntów chłopskich niebespieczeństwem życia nam grożących, żadney pod owczas komendy woyskowey w powiecie naszym konsystencyą

nie ubespieczeni, z zachowaniem zawsze winney podległości y nieskażoney nigdy wierności naszey ku nayjaśnieyszemu królowi, panu naszemu miłościwemu, y prześwietnym seymującym rzeczypospolitej stanom, w celu tylko ubespieczenia nas samych w tak gwałtownym razie, nim komputowym woyskiem opatrzeni zostaniemy, do ustanowienia dwumiesięczney powiatowey milicyi pierwsi byliśmy, a dopiero innym województwa naszego powiatom do podobnego postąpienia podaliśmy wzory. Tak, gdy tych rozruchów odgłosy zupełnie jeszcze usmierzone nie zostały, a nad przechodzące tylko przez powiat nasz komputowe woyska aktualną onego konsystencyą dotąd ubiespieczonemi nie zostajemy; y lubo li siły fortun naszych, ustanowionym przez nayjaśnieysze seymuiące stany, podatkom ledwie odpowiedzieć zdołają, a ztąd chronienia się choćby naykrutszego na milicyą wydatku ukazują się powody; jednak z połączeniem ufności w oycowskich nayjaśnieysego króla, pana naszego miłosciwego, y prześwietnych seymujących stanów w względach, iż ulepszenia losów naszych y uspokojenia tych niebespieczeństw skuteczne obmyślić raczą srodki, koncem tym czasem od tychże jeszcze nieuśmierzonych chłopskich rozruchów nas samych ubespieczenia, też powiatu naszego milicyą na dwa miesiące postawioną, do drugich dwoch miesięcy przeciągamy; po których dwóch miesiącach wolność teyże milicyi cofnienia samym sobie zostawujemy, nikt z nas temu sprzeciwiać się nie będzie mocen; żeby zaś ta milicya dostatecznieyszym porządkiem wszystkich obywatelów była strażą, przeto, stosownie do uniwersału wyżey wyrażonego przeswietney kommissyi porządkowey Wołyńskiey, po paraphjach oną rozkładamy y, mieszkających tamże, podług wyższości urzędników lub obywatelów osiadłych za komendantów nad tąż milicyą oznaczamy; a to: w paraphji Włodzimirskiey wraz z Korytnicką j. w. Stanisława Cieszkowskiego, chorążego Włodzimierskiego, orderu s. Stanisława kawalera; w Sielieckley y Swoyczykowskiey z Chobołtową w. Feliciana Pilawskiego podstolego grodzkiego Nowogrodzkiego; w Łokackiey j. w. Wilgę, rotmistrza kawaleryi narodowey; w Poryckiey ze wszy-

stkiemi wioskami, do klucza Poryckiego należącemi, tu przyłączonemi, W. Marcellego Sumowskiego, podsędka ziemskiego Włodzimierskiego; w Zabłocieckiey y Litowiżskiey z wioskami: Mrozowicze, Wolica, Leznica, Wołczek, Michalin, Młyniska y Krzeczów, parochją Kryłowską kordonową mającemi, a że blizko Litowiża leżą, do teyże przyłączonemi parochii, j. w. Konstantego Jwanickiego, sędziego ziemskiego Włodzimierskiego, orderu s. Stanisława kawalera; w Turzyskiey wraz z wioskami Ossą y Rzewuszki, do klucza Turzyskiego należącemi y dla tego tu przyłączonemi, w Jozefa Radzimińskiego, stolnika czernihowskiego; w Kowelskiey w Tomasza Żegockiego, pisarza grodzkiego Włodzimirskiego; w Buczyńskiey z wioskami Mizow, Siedlicze y Piaseczna tu przyłączonemi j. w. Szczęsnego Czackiego, orderu Orła Białego kawalera; w Kamieniokoszyrskiey j. w. Franciszka hrabię Krasickiego; w Kisielińskiey w. Leduchowskiego, stolnika Włodzimirskiego. Ktorzyto w.w. komendanci, wysłuchawszy od milicjantów swoich przysięgę, jako z zachowaniem wierności nayjaśnieyszemu królowi y nayjaśnieyszey seymuiącey rzeczypospolitej, komendantów swoich ordynanse wiernie dopełniać będą y ni w czym zdrady czynić nie poważą się, następujące przepisy za prawidło mieć będą: *Primo.* W.W. komenderujący po parochjach razem z sobą znosić się mają, y w potrzebie wynikłey nawzajem sobie sukursować powinni. *Secundo.* Ciż ww. komendanci, komenderujący po parochjach, sami, lub przez subalternów swoich raporta do j. w. komendanta, parochją Włodzimirską komenderującego, przesyłać mają, a ten do prześwietney kommissyi porządkowey Wołyńskiey odsyłać winien; gdyby zaś j. w. chorąży Włodzimirski, parochją Włodzimirską komenderujący, sam przytomny w stołecznym powiatowym mieście Włodzimierzu nie znaydował się, przeto j. w. chorąży czernihowski, a w niebytności tego, w. chorąży Nowogrodzki, lub następni urzędnicy mieysce komenderowania zastąpić mają. *Tertio.* Parochyą komenderujący konsystencyą milicyi parochjalney podług sposobności mieysca zachowają y obierać mocni będą, y część milicyi, lub ile potrzeba każe, w

miejscu konsystencyi komenderujący przy sobie zostawiwszy, resztę na podjazdy w okolicy parochji swojey rozsyłać powinni. *Quarto.* Wysłana przez parochją komenderującego na podjazdy milicya, a bardziey nad tąż milicyą przełożeństwo mający komenderowany na noclegach y popasach, gdzie przybędzie, coby na żywność tychże ludzi y koni potrzebnie wzięto było, kwit swoy zostawić powinien, a komendant, parochją komenderujący, z lenungu zapłacić ma; w takowych zaś podjazdach alternata miliciantów zawsze zachowana bydź powinna. *Quinto.* Gdzie przybędzie na podjazdy, komenderowany wziąść powinien od każdego dworu zaświadczenie, jako powinność swoją podług ordynansu komendanta swego spełnił, jako żadney krzywdy y przykrości nie zrobił, jako o żadnym rozruchu w tym mieyscu nie słychać, y takowe zaświadczenie do komendy z sobą przywieść ma, gdyby zaś jakowy chłop podeyrzany, lub obwiniony, albo jakowy włoczęga złapany został, tegoż z konwojem milicyi do komendy swojey przystawi, a ta do juryzdykcyi ziemskiey lub grodzkiey powiatu Włodzimirskiego odeszle, o tym zaraportuje jaśnie wielmożnemu parochją Włodzimierską komenderującemu, a ten do komissyi Wołyńskiey raport odeszle. Sąd zaś ziemski lub grodzki Włodzimierski, o tymże zawiadomiony, extra cadentiam sądy swoje złoży. *Sexto.* Lenung każdy obywatel dla milicjanta złotych trzy, na konia zł. sześć, a na samego pieszego złotych trzy na tydzień, podług dawnieyszey uchwały, dać obowiązany. *Septimo.* Gdyby jaśniewielmożny, lub wielmożny komendant parochyi wyjechania z mieysca lokacyi swojey miał potrzebę, przeto na mieyscu swoim osiadłego współobywatela uprosić y zostawić ma, za ktorego odpowiedzieć winien będzie, w zdarzonym onego przewinieniu; tak zaś sami w. w. komendanci, jako y ich subalterni, prócz konwoju swego i powinney straży na prywatne posługi milicjantów obracać nie mają. *Octavo.* Wszystkich współobywatelów naszych miłością obywatelstwa, hasłem honoru y nieoddzielnego od nas myślenia upraszamy, aby widząc tyle niebespieczeństw grożących z buntów chłopskich oznaków, ktorzy dotąd milicjantów nie dali, aby teraz

na czas dwumiesięczny za rekwizycyą w.w. komendanta parochyi swoiey każdy natychmiast dostawił podług dawnieyszey uchwały, a to pod utratą naszego zaufania, ktore wszystkich współobywatelów zawsze powinno bydź związkiem. *Nono*. Każda komenda po dwoch milicjantów na obloz co tydzień do komendy Włodzimirskiey, jako miasta stołecznego, przesyłać obowiązana będzie; komendy zaś te parochjalne od pierwszego czerwca roku terazniey-szego zaczynać się mają, y na ten dzień wszyscy milicjanci u komendantów swoich parochyi stanąć powinni. *Decimo*. Komendanci milicjantów w karności trzymać y przestępstwa karać mają; w większey zaś wagi przestempstwach milicjanta do juryzdykcyi sądowey oddać winni. *Undecimo*. Każde miasteczko, z żydów złożone, prochu y ołowiu po funcie, od każdego gospodarza rachując, do parochjalnego komendanta przystawić powinno, ktory po uspokojeniu województwa, albo powroconym, albo zapłaconym zostanie, jeśli na nieprzyjaciela wypotrzebowanym nie będzie. Mieszczanie zaś, obrządków obydwoch, na jednego trębacza y dobosza złożą się.—Datum w mieście stołecznym, Włodzimierzu, dnia dwudziestego maja, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku.—U tego rozporządzenia, do oblaty podanego, podpisy rąk temi wyrażają się słowy: Franciszek Młocki, kasztelan Wołyński, m. p. Szczęsny Czacki m. p. S. Cieszkowski, chorąży Włodzimirski, manu propria. Konstanty Jozef na Jwaniczach Jwanicki, sędzia ziemski Włodzimirski, orderu s. Stanisława kawaler, m. p. Jozef Marcelli Sumowski, podsędek ziemi Włodzimirskiej, m. p. Jozef Radzimiński, stolnik Czerniechowski m. p. Joachim Wilga, rotmistrz kawaleryi narodowey woyska koronnego. Felicjan Piławski, podstarosta grodzki Nowogrodzki, m. p. Tomasz Zegocki, pisarz grodzki Włodzimirski, komendant parochyi Kowelskiey. Antoni Reynold Wnorowski, komendant grodzki Włodzimirski. Jan Radecki, łowczy ziemski Włodzimirski. Patrycy Łobaczewski, vicegerent Włodzimirski, Ludwik Cieszkowski, woyski Czerniechowski. Franciszek Cichowski, chorąży. Piotr Grzymała, komornik ziemski Czerniechowski mm. pp. Wiktor Sumowski, bugrabia

grodzki Włodzimirski. Wincenty Jwanicki, regent ziemski Czernichowski m. p. Ktore te rosporządzenie wszystkie co do słowa w xięgi ninieysze grodzkie Włodzimirskie jest wpisane y zayngrossowane.

Кн. гродск. Владимір. записовая № 1176, л. 467.

XXXVII.

Счетъ издержекъ, употребленныхъ на обмундировку и вооруженіе воеводскихъ милиціонеровъ. 1789. Мая 30.

Roku tysiąc siedmset osmdziesiąt dziewiątego, miesiąca maja trzydziestego dnia.

Na leżeniu y otwarciu xiąg ziemskich, przed temiż aktami województwa Wołyńskiego, powiatu Łuckiego, comparens personaliter urodzony Jozef Czyżewski, ten regestr expensy pieniężney na oporządzenie milicyantów konnych dwoch, a jednego pieszego etc. dla wpisania do xiąg ninieyszych ziemskich Łuckich sposobem oblaty podał, i tak się w sobie pisany ma: Regestr expensy pieniężney na oporządzenie milicyantów trzech, to iest konnych dwoch, a pieszego jednego z dóbr Chorowca, Żołobnego i Mokrego j. w. Joachima Karola Potockiego, podczaszego W. X. Litewskiego, starosty Trembowelskiego, zastawney possessyi podległych, w kluczu Berezdowskim leżących, j. o. xiężney imci Jabłonowskiey W. B. dziedzicznych, z skarbu j. w. podczaszego W. X. Litewskiego przez urodzonego Jozefa Komorowskiego na wyżwspomnionych milicyantów łożoney y wydaney. A to: w miesiącu maju roku teraznieyszego, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, w Ostrogu, za sukna białego łokci trzydzieści trzy, łokieć a florenis pięć i groszy piętnaście—efficit zł. sto ośmdziesiąt ieden, groszy piętnaście; za sukna zielonego łokci szesnaście, a florenis pięć, groszy piętnaście—efficit zł. ośmdziesiąt ośm; za sukna czarnego łokci czternaście, a florenis pięć, groszy pietnaście—efficit zł. siedmdziesiąt siedm; za skór juchtowych dwie do kulbak i wyderwerków, jedna a florenis dwa-

dzieścia ośm—efficit zł. pięćdziesiąt sześć; za skorę wołową szarą jedną do kulbak zł. dwadzieścia ośm; za mosiądz do flitpasów, ładownic, klamry z sprzączkami na jednego żołnierza do garniturów trzech a florenis szesnaście—efficit zł. czterdzieście ośm; za mustuków dwa, za jeden a florenis trzy, groszy pietnaście—efficit zł. siedm; za strzemion par dwie, para jedna a florenis dwa, groszy pietnascie—efficit zł. pięć; za trzy formy stolarzowi w Ostrogu do ładownic drewnianych, jedna forma floren jeden, groszy pietnascie—efficit zł. cztery, groszy pietnascie; za guziki do trzech mundurow mosiężnych plaskich—złotych pięć, groszy dziesięć: za hałun y bryzelią do farbowania nici groszy dwanaście; od przewozu pod Ostrogiem razy cztery, groszy dwadzieścia cztery; za haftki do trzech mundurów złoty jeden; za buty dla jednego rekruta w Ostrogu złotych dziewięć; od roboty butów dwoyga dla dwuch rekrutów z skór kupnych do kulbak etc. złotych dwa; za giwerów dwa dla milicyantów, jeden a florenis trzy groszy pietnascie—efficit zł. dziesięć, gr. pietnascie; za woyłoków dwa pod kulbaki, jeden a florenis dwa; groszy pietnascie—efficit zł. pięć; za szliff pięć szmuklerzowi w Korcu, iedna a flor. jeden—efficit zł. pięć; za kardonów trzy do giwerów i taśmy łokci sześć, zł. trzy, groszy ośmnaście; za cyfry trzy mosiężnych z literami po dwa W. W. złotych dwa; za łęków dwa siodlarzowi, jeden a flor. trzy—officit zł. sześć; za pistoletów par dwie panu Juxińskiemu zł. czterdzieści ośm; za karabinków starych dwa, kupionych w Paszukach od namiesnika, zł. trzydzieści cztery, od osady de novo tychże w Zakryniczu, rachując z mosiądzem zł. dwadzieścia dziewięć—efficit zł. sześćdziesiąt trzy; w Korcu od osady karabina i bagnet nowy dla pieszego zł. trzydzieści dwa; summa facit zł. sześćset ośmdziesiąt ośm, groszy dziewietnaście. Transport. Dalszy expens pieniędzy. Transport facit zł. sześćset ośmdziesiąt ośm, groszy dziewietnaście.—Za płutna arszinów pięćdziesiąt cztery pod mundury, mitiuki, woyłoki i na koszule etc., arszyn ieden a grossis ośmnaście—efficit zł. trzydzieści dwa, groszy pietnaście; za skałki do karabinów i pistoletów zł.

jeden; za karuku funtów dwa do olster nowych klejenia złoty jeden, groszy dziesięć; za skórki na olstra, i botów par dwie, złotych dwadzieścia ośm; za zgrzebła dwa złotych pięć, i szczotek dwie do koni zł. dwa—efficit zł. siedm; za żelaza szynek dwie giętego na sprzączki, kołka, wędzidełka, lasztoki etc., efficit zł. trzy; krawcom z Berezdowa od zrobienia na trzech żołnierzów mundurów, czapraków, płaszczów, matelzaków etc., zł. dwadzieścia jeden; za dziegieć do skóry kręcenia do kulbak, na musztuki etc., złoty jeden, groszy dwadzieścia cztery; rymarzowi od wyrobienia skór trzech i zrobienia olster par dwie nowych efficit złotych dwadzieścia siedm; od zrobienia koszul sześciu dla żołnierzy zł. dwa; dla krawców i rymarzów, jak robili mundury, na mięso, zł. pięć; za prochu funtów dwa, a florenis dwa groszy pietnaście — efficit zł. pięć; za kruczków dwa do karabinów, nosić konnym—złotych ośm; za papieru librę na ładunki, złoty ieden groszy dziesięć; za skórkę cielęcią z sierścią na torbę pieszemu złotych trzy groszy pietnaście; za szczotek trzy do chędożenia mundurów a grossis dwadzieścia—zł. dwa, także za szczotek trzy do botów tymże, złotych dwa, efficit zł. cztery; za ołowiu funtów siedm na kule żołnierzom, funt a grossis dwadzieścia pięć—efficit zł. pięć, gr. dwadzieścia pięć; za formę do kul lania żelazną, za nią w Korcu zł. cztery; za pałaszów w Ostrogu nowych miecznikowi dla konnych dwóch, jeden po złotych czterdzieści, i dla pieszego jeden a flor. dwadzieścia—efficit zł. sto; za konia gniadego, lat sześć mającego, czerwonych złotych dwanaście — efficit zł. dwieście szesnaście; za konia kasztanowatego, lat cztyry mającego, czerwonych zł. szesnaście — efficit zł. dwieście ośmdziesiąt ośm; za rzemień biały do wytoków, złotych dwa; lenungu na dwa miesiące trzem żołnierzom, dwom konnym po zł. szesnaście na miesiąc jeden, a pieszemu po zł. dwanaście, efficit zł. ośmdziesiąt ośm; expensy podrożney dla urodzonego Komorowskiego, człeka jego i koni parę, przez niedziel cztery, jeżdżąc po rożnych miastach dla skupienia sukna, broni etc. na oporządzenie żołnierzy, efficit zł. sześćdziesiąt cztery

groszy dwadzieścia. Summa summarum efficit złotych tysiąc sześćset jedenaście groszy ośmnascie. — U tego regestru, per oblatam podanego, podpis ręki w te słowa: Podpisuję ten regestr expensy pieniężney Jozef Antoni Korczak Komorowski, m. p.—Ktory to regestr, na papierze sztęplowanym spisany, i do oblaty podany, za podaniem, ustną i oczewistą prożbą imci podawającego, a za przyjęciem urzędowym, wszystek z początku aż do końca, tak, jak się w sobie pisany ma, od słowa do słowa do xiąg ninieyszych ziemskich łuckich iest zapisany.

Кн. земск. Луцк. записов. № 2894, л. 491.

XXXVIII.

Циркулярное посланіе начальника земской милиціи Ковельскаго округа къ помѣщикамъ того же округа, понуждающее ихъ доставить милиціантовъ, которыхъ они обязаны снарядить. 1789. Іюня 3.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca junii dwudziestego drugiego dnia.

W roczki sądowe grodzkie Włodzimierskie, od dnia pietnastego miesiąca y roku, na akcie wyrażonych przypadłe y sądownie odprawować się zaczęte, przedemną, Jozefem Szlubicz Załęskim, stolnikiem łuckim, podstarostą grodzkim Włodzimierskim i xięgami ninieyszemi grodzkiemi starościńskiemi, comparens personaliter wielmożny Ambroży Bogdaszewski, wiceregent grodzki Włodzimierski, ten list obwieszczający W. W. y urodzonych dziedziców y jakimkolwiek bądź prawem possessorów dóbr, w parafjey Kowelskiey a powiecie Włodzimierskim będących, od wielmożnego Thomasza Żegockiego, pisarza grodzkiego Włodzimierskiego z rekwizycyą, aby ciż obywatele z pomienionych dóbr milicyantów z końmi, moderunkiem y lenurgem do miasta Kowla przystawili, pisany, w xięgi

ninieysze grodzkie Włodzimierskie sposobem oblaty podał, tak się w sobie maiący: Tomasz Żegocki, pisarz grodzki Włodzimierski, milicyą powiatu Włodzimierskiego a parafiey Kowelskiey kommenderujący. Rozporządzeniem współobywatelów powiatu Włodzimirskiego, na dniu dwudziestym maja roku teraznieyszego w Włodzimierzu udziałanym, do parafji Kowelskiey wyznaczony komendant, uwiadamiam W. W. y urodzonych, jakim bądz prawem, miast y wsi w parafji tuteyszey Kowelskiey zostających posiadaczów, iż upoważając obrady obywatelskiey dzieła, a ku dobru ogolnemu ułożone, na uiszczenie tego, tu do Kowla, na dzień pierwszy miesiąca y roku teraznieyszego zjachałem; aże wyraznie mam przepis, abym o przystawę milicyantów z końmi, moderunkiem y lenungiem do obywatelów uczynił rekwizycyą, przeto dla wiadomości wszystkich, parafją tuteyszą Kowelskę składających, dzieło obrady obywatelskiey authentycznie wypisane przyłączam, z tym milicyanta, urodzonego Żuka, kommenderuje, dając mu ordynans, aby do wsiów niżey wyrażonych jachał y wszędzie pó dworach też dzieło do preczytania okazywał; zwierzchność zaś dworska raczy dać na piśmie milicyantowi zaświadczenie o jego bytności. Czyniąc zaś tę uwiadomienie razem upraszam wszystkich w. w. y urodzonych obywatelów, parafją tuteyszą kowelską składających, o przystawę milicyantów z końmi, moderunkiem y lenungem tu, do Kowla, winien jestem o przystawie tych milicyantów generalney komendzie wierny uczynić raport. Radbym go uczynił w ukontentowaniu podług mojey opinji, że wszyscy są czułemi w ogulney potrzebie, a oddzielającego się od czynności obywatelskiey żadnego niemasz; dla tego utrzymuję moy raport y czekam każdego determinacyey. Działo się w Kowlu dnia trzeciego junii, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku. U tego listu obwieszczającego, przy wyciśnioney na laku czerwonym pieczęci, podpis takowy: Tomasz Żegocki, pisarz grodzki włodzimierski. (L. S.) Który że to list, za ustnym y oczewistym ich m. podawającego do oblaty podaniem, a za moim, urzędowym, przyjęciem, słowo w słowo, cały, jak się w sobie ma (z

przypisem y wyrazem wsiów siedmiu: Rużyna, Koszar, Smidyna, Kruhela, Czerkas, Kalinowki y Lublińca), do xiąg ninieyszych grodzkich Włodzimierskich jest wniesiony y zapisany.

Кн. гродск. Владимір. записовая № 1176, л. 584 на об.

—

Такіе-же понудительные циркуляры отправлены въ селенія Ковельскаго округа: Ворону, Бѣлашевъ, Рокитницу, Уговецкъ, Колодежно, Мыслинъ и Рудники (книга таже л. 584) и въ селенія Порыцкаго округа (книга таже, л. 503).

XXXIX.

Универсалъ порядковой коммиссіи Волынскаго воеводства, побуждающій помѣщиковъ, не приславшихъ милиціонеровъ, поспѣшить ихъ высылкою, также требующій доставки фуража для содержанія войска, побуждающій исполнять мѣры предосторожности, установленныя коммиссіею и требующій немедленной отсылки въ коммиссію всѣхъ арестованныхъ коробейниковъ. 1789. Іюня 9.

Kommissya wojewodztwa Wołyńskiego.

Wszem w obec i każdemu z osobna, komu o tym wiedziec należy, do wiadomości podaje. W każdych czynnościach, tyczących się dobra publicznego, duszą jest zgoda i jednomyslność, tym więcey gdzie idzie o całość majątku i bespieczeństwo życia, łączenie się ku wspolney obronie obywatelów konieczną zdaje się bydź potrzebą. Doswiadczyła tègo kommissya, część obywatelów wojewodztwa Wołyńskiego reprezentująca, w początkach grożących okropnemi skutkami z podburzenia chłopstwa do buntu, nad całym krajem i własnym województwem wiszącemi, kiedy obywatele zagrzani własnego życia ocaleniem, w nieznaydowaniu się woysk na Wołyniu, przyjeli zachęcenie kommissyi względem milicyi, i część jey znaczną, w jakim kto mogł porządku, na naglącą pozierając potrzebę, wystawili. I co w obcych narodach przymus zwykł zyskiwać na oby-

watelach, to w wolnym narodzie czułość o bespieczeństwo kraju, życia i majątku znalazło chwalebne względy. Nie trzeba więc ustawać w tak cnotliwych, i chyba tylko przez uprzedzenie innym duchem tehnącym i przeciwnie myślącym nie upodobanych czynach, należy powiększać zabespieczenie na ukryty, lecz nie zupełnie utłumiony ogień, należy skutkować jednomyślnie, co wspołbracia celem nie tylko siebie lecz i innych ocalenia, w ufności podobnego zamiaru każdego obywatela dopełnili. Należy znieść rownie słodki ciężar miłości braterskiey, który by o nieodd'ielnym obywatelów w każdy moment przekonywał myśleniu; niech odgłos idzie w odległe kraje i w potomności zostanie pomiątka, że Polak w potrzebie umie razem myśleć, razem działać, i razem czynić. Nie może kommissya spoznienie od niektórych milicyi brać za skutek odrużnienia się od wypełniających tę potrzebę przyznaje to niezręczności, a może dla odleglejszych mieysc niewiadomości o tak chwalebney wielu bardzo obywatelów czynności, dla tego nie przestaje zachęcać i starać się o rowną od wszystkich w dostawieniu milicyi łatwość, bojąc się, aby to w jednym razie niełączenie się, na zawsze między obywatelami tey nie zatraciło ufności, przez którą znacznieysze domy, dopieroż województwo, większą część obywatelów składając, zwykły się utrzymywać. Mogł pierwey obywatel ulegać prywatnym odgłosom, że ta milicya, do nayzbawiennieyszego celu umyślona, była na szkodliwy jakowy zbierana zamiar, lecz niech już będzie przekonany, że tak pozny przesąd został obalony, kiedy na czele będący stanów skonfederowanych i rzeczypospolitey wielki mąż, j. w. Małachowski, referendarz wielki koronny, seymowy marszałek, dóbr swoich, i na wzor jego j. o. xiąże Poniatowski p. wielkiego xięztwa Litewskiego, j. o. xiąże Czartoryski, j. w. Zamoyski ordynat, i inni, w województwie Wołyńskim znacznieysze dobra mający, choć nie przytomni, tudzież obywatele, klucze, wioski i części posiadający, chęcią tylko wspolnego ratowania się w zdarzeniach nieszczęśliwych, milicyą dostawili. Mógł jeszcze kto zbiegnionych do miast stołecznych obywatelów prywatą nazwać, że ta mi-

licya tamże do zebrania się początkowym wezwana była obwieszczeniem, chociaż przez ocalenie akt miał bespieczeństwo honoru, szlachectwa i majątku. Lecz kommissya nie dla siebie, tylko dla województwa sprawiając swoje obowiązki, dogodziła chęciom obywatelskim, na parafje dzieląc milicyą, któraby nie tylko w miastach stołecznych dla akt, ale też w parafjach dla obywatelów bliższą stała się obroną. Nie spodziewa się kommissya, aby który obywatel utyskiwał na ciężar dobrowolny, przy innych podatkach z milicyi wynikaiący, bo ten ciężar przy zapalonym ogniu buntów przez wszystkich z dobrey woli był przyjmowanym, a kiedy w iskrze początkowey wsparciem oycowskim nayjaśnieyszego pana przez nadesłanie części woyska y czułością współbraci został nie zupełnie utłumiony, niech wzajenmą miłością zagrzani będą ci, którzy nie dostawili milicyi, niech ją dostawią i zrobią ulgę ratującym siebie początkowie współbraci. Potrzeba mieć ufność w woysku krajowym, że nim zasłoniony zostanie obywatel od nieszczęsliwości, lecz znowu wzgląd mieć na to należy, że tegoż woyska nagłe skompletowanie nastąpić nie może, dotąd zaś zebrana liczba, dla zasłonienia granic gdy zostanie użytą, a nieszczęścia, które nam zewsząd obiecują, gwałtownie wybuchną, będzie województwo zaczynało znowu myslić o ratunku, lecz już będzie po czasie, bo choć by gmin ludzi gwałtownie zebrać mogło, niezdatne, bez usposobienia do musztry, bez porozumienia się, będzie tylko jedyną pastwą spozierających pokątnie na nas nieprzyjaciół. Niech więc tylko każdy obywatel, duchem jedności tchnący, cechą podściwie myślącego człowieka oznaczony, miłością wspolną dobra publicznego zagrzany, o ocaleniu życia y majątku współbraci i swego myślący, ścisle te uważy maxymy, ktore do dobrego zmierzają celu, zapewne dla ufności jedyney, któraby go w społeczeństwie łączyła, dopełni zamiar pierwszych uniwersałów wrględem dostawienia milicyi niezwłocznie, dla wrażenia krajom i województwom Wołyńskich obywatelów jedności, zdaleka jey dozierającym. Uprzątając więc bojaźń, z nieustannego utrzymywania milicyi pochodzącą, że ta od dnia 1 czer-

wca przez miesięcy dwa trwać będzie, kommissya zabespiecza. Gdyby jednak grożący nam niebespieczeństwem rozruch nie ustawał, spodziewa się kommissya, że sami obywatele na przedłużeniu czasu do utrzymania jey poprzestaną. A lubo kommissya ufna jest, że w. w. kommendanci parafjalni lokacją swoją podług myśli urządzeń po miastach i wsiach, w tychże parafiach będących, przy kościołach parafjalnych rozłożyłszy, raporta natychmiast przesyłać nie zaniedbają, jako ma doświadczenie z wielu, cnotliwie i chwalebnie dopełniających swoje obowiązki, aby ta jednak niewiadomość, obywatelom nie rodziła jakowego podeyrzenia, a spokoynemi we wszelkich wątpliwościach zostawiła, kommissya kommenderującym po parafjach skutecznienia takowego opisu powtarza i przypomina.— Jako zaś obywatele sami żądali przez listy swoje do nayjaśnieyszego pana i stanów rzeczypospolitey zasilenia woyskiem, ofiarując stosować żywność do żołdu, tak gdy z oycowskiey nayjaśnieyszego pana troskliwości, doznaje województwo przechodu i konsystencyi woyska, przez co same mieysca przechodu, konsystencyi i wsie pobliższe doświadczają uciążliwości, a odlegle wsie i miasta wolne są od wspolnego ciężaru, przeto gdy województwo wspolnie do wszystkich ciężarów przykładać się powinno i część tegoż województwa furaż do magazynu dostawiła, spodziewa się kommissya, że i inne dobra dostawienia tegoż furażu nie uchybią, ile gdy tego opłata, w generalney złożona kassie, dotąd nieruszona, do urządzenia województwa znayduje się. Jnaczey kommissya, dzieląc ciężar na całe województwo, a uymując przykrości obywatelom, od początku kwietnia woysko utrzymującym, starać się o przeciąganie woyska na konsysteucyą ode wsi do wsi, aby wszystkie rowny uczuły ciężar, będzie przymuszona. Pewna jest kommissya, że każdy obywatel, czuły o własne bespieczeństwo, dziesiętników przysięgłych po wsiach y miastach ustanowił, warty dzienne i nocne utrzymuje, bez zaświadczenia przejeżdżających, przechodniów zkądkolwiek i dokądkolwiek nie przepuszcza, podeyrzanych zatrzymuje, leśnych do nayszczegolnieyszey ostrożności, aby się hultaje po lasach i futorach nie kry-

li, pod surową karą obowiązuje Żeby to jednak do czasu zupełney spokoyności nie ustawało, owszem jak naymocniey zachowano było, ile gdy swieże zewsząd o nieuspokojeniu się rozruchów dochodzą wiadomości, kommissya do utrzymania tego porządku, dla własnego becpieczeństwa obmyślonego, potrzebą ocalenia się wzajemnego i wspolnego dobra, zachęca i obowiązuje. Za rzecz pewną donoszą kommissii, że niektórych miast i wsiów dziedzice i posiadacze, uniwersałami nayjaśnieyszych stanów rzeczypospolitey i kommissyi ostrzeżeni, piliponów pojmałszy, dotąd bez pilney straży u siebie utrzymując, wielu tym sposobem z ręku swoich upuścili, przez co daleko większa w obywatelach rodzi się niespokoyność; przeto kommissya, znając swoim obowiązkiem przestrzegać bespieczeństwa publicznego, obowiązuje tych wszystkich, którzy by podobny gatunek ludzi i ich majątki mieli u siebie, aby onych z majątkiem, unikaiąc odpowiedzi, dla wybadania i dośledzenia zamiarów włoczenia się w tak wielkicy liczbie po kraju polskim, ile gdy niektorzy, po imionach i przezwiskach powołani, w miastach stołecznych nie znaydują sie, do juryzdykcyi przystawili. Który uniwersał, aby prędzey każdego doszedł wiadomości, nie tylko po parafjach jak nayprędzey rozesłać, a rozesłane przez plebanów po kościołach rozgłaszać, ale też obywatelów, w parafjach mieszkających, sąsiadów i parafianów uwiadamiać, rozsyłać, miłością obywatelstwa i potrzeby teraznieyszey kommissya zagrzewa i obowiązuje. Dan na sesyi kommissyjney w sucku, dnia 9 czerwca 1789 roku.

Stefan Szlubicz Załęski, chorąży powiatu Nowogrodzkiego, prezydujący, Tadeusz Podhorodyński, kommissarz. Kajetan Aksak, kommissarz. Jan Krokwa Tomaszewski, powiatu Luckiego kommissarz. Franciszek Pisarski, kommissarz. Piotr Borsza Drzewiecki, kommissarz. Iwo Stecki, kommissarz. Jozef Woyna Orański, kommissarz. Ignacy Iełowicki, kommissarz. Felix na Drozdniach Hulewicz, kommissarz. Kajetan Trzebuchowski,kommissarz.Walenty Szlubicz Załęski,kommissarz(L.S.)

Документъ этотъ внесенъ въ книгу гродскую Владимірскую 1789 года, 13 іюня.

Кн. гродск. Владим. записовая, № 1176, л. 558.

XL.

Постановленіе собранія дворянъ Волынскаго воеводства, предписывающее порядковой коммиссіи распустить земскую милицію. 1789. Іюня 1.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca julii pierwszego dnia.

W roki sądowe ziemskie łuckie, od dnia świętey Tróycy święta rzymskiego, roku wyż na akcie wyrażonego przypadłe, y sądownie odprawować się zaczęte, przedemną, Mateuszem Baczewskim, susceptantem przysięgłym ziemskim łuckim, na mieyscu j. w. sędziego y w. podsędka ziemskich łuckich ad hunc actum uproszonym, y xięgami ninieyszemi ziemskiemi łuckiemi osobiście stawaiący urzędnicy y obywatele województwa Wołyńskiego, ninieyszy swoy podali manifest. Nie możemy nie wyrazić nayjaśnieyszemu królowi imci, panu naszemu miłościwemu, y nayjaśnieyszey seymuiącey rzeczypospolitej naygłębszego podziękowania, do którego czujemy się bydź nieskończenie obowiązanemi, za wysłuchane wołania y prożby nasze w razie naystrasznieyszym, za troskliwe y prawdziwie oycowskie starania około ocalenia nas wszystkich udzieleniem mocy prześwietney kommissyi województwa naszego, dla zapobiegania złemu, które w sposobie nayokropnieyszym, przez wieki u nas nie praktykowanym, wybuchnąć miało, za przysłanie poczęści y zbliżenie w województwo tuteysze woyska krajowego, a poczęści jeszcze przysłać upewnienie,—słowem, za obronienie nas od zguby, ktora nad nami wisiała y zgotowaną była. Winni jesteśmy y prześwietney kommissyi wojewódzkiey wielką wdzięczność, że mężną usilnością, przezornym zapobieganiem, zbawiennym zaradzeniem y nieznużoną pracą, przecieła ułożone na wyzucie nas z życia y majątków sprężyny y knowane bunty, niżeli w swoich zamiarach uskutecznione zostały, poskromiła. Tychto zacnych mężów układem stało się, że milicyą w województwie naszym ku wspólney obronie, jak można było w czasie nayprędszym na nogach stanowszy, bespieczeństwo tym pewniey-

sze użyczyła, im większy tak na buntujących markitanów y innych, jako y nakłanianych do buntów y rzezi, padał postrach. A chociaż ta milicya, przez rezolucyą kommissyi w nagłym rażie naprędce uchwalona, nie w proporcyi dóbr pochodzi, gdyż, zaczowszy od trzydziestu poddanych z mnieyszyh wsiów równie po jednym żołnierzu wystawić obowiązani zostaliśmy; przecież, że tylko to stało się tymczasem (jako brzmią słowa uniwersału) z lenungiem na dwa miesiące, y nagle, w gorącey potrzebie, przeto przyjęto jest chętnie, bez naymnieyszego sarkania w ufności, że w czasie powolniejszym, a przy wymagającey potrzebie, mogło to zostać poprawione y jednakowe między wszystkich obywatelów, w proporcyiey dobr podziałem rozłożone; lecz teraz, kiedy nie tylko złe w zrodle swoim bydź utłumione znayduje się, klęska uknowana jest dośledzoną, nayjaśnieyszy król, pan nasz miłościwy, oraz seymujące nayyjaśnieysze rzeczypospolitey stany, troskliwie y skutecznie działając, zbliżonemi woyskami kray tuteyszy bespiecznym uczynili, y kiedy w ufności zostajemy, że y na czas dalszy (ile że coraz woyska przez nakazany rekrut pomnaża się) nie zostajemy bez tey że obrony, zdaje się utrzymywanie tey milicyi więcey nie bydź potrzebne; jakoż, w czasie przednowku y przy ukazujących się w polu nieurodzejach, ciężkie iest furażowanie koni, y żywność po miastach wielu ludzi przy znaczney drożyznie staje się niepodobną, prócz milicyantów dawania y utrzymywania. Publiczne podatki pod tytułem dobrowolney ofiary na powiększenie bardzo potrzebne woyska krajowego uchwalone, dosyć nas interessują y znaczne są, aby na nich przestać, nie przydając sobie innych ciężkości, ile że krytyczność czasów teraźnieyszych sprawuje, iż wielka liczba dóbr dla niewypłaconego podatku publicznego idzie na delate y exekucyom podpada; dosyć zatym jest część majątków naszych, na woysko krajowe poświęconych, oddać, y bydź tymże woyskiem ubespieczonemi. Nakoniec milicya nasza, w funduszu swoim nieproporcyonalnie umiarkowana, tymczasem tylko, y niejako na dwa miesięce, gdyż lenungiem dwumiesięcznym ustanowiona, nie może y nie powinna bydź długo

trwającą, taż tylko do czasu bespiecznieyszego, ktorego zdaje się że doczekaliśmy. Zaczym z przyczyn wymienionych, szukaiąc ulżenia y pewni będąc łaski nayjaśnieyszego króla, pana naszego miłościwego, y nayjaśnieyszey rzeczypospolitej seymujących stanów, że nam w potrzebie ratunku nie odmowią y woyskiem krajowym opatrzą, y tak prześwietney kommissyi wojewodztwa naszego, jakoteż w. w. kommendantom teyże milicyi o ujęcie ciężaru, przy innych dosyć znacznych dotykającego, ile już przy ustającey potrzebie, upraszamy y też milicyą cofnioną nieodwłocznie mieć chcemy; gotowość iednak w nagłey, broń Boże, potrzebie do podobnego dawania ratunku y postawienia ludzi uzbrojonych (co nam łatwiey przyjdzie, mając iuż broń y porządki usposobione) zachować upewniamy y takową myśl y oświadczenie nasze, aby prześwietna kommissya wojewodstwa naszego w protokoł swoy zamieścić raczyła, w. w. kommissarzów upraszamy. Stanisław Grzegorz Worcell, podstoli wielkiego xięztwa Litewskiego, R. K. N., mp. Antoni z Piątki Sobolewski, chorąży wojewodstwa Wołyńskiego, mp. Stanisław Kostka Hulewicz, chorąży powiatu Łuckiego, vice starosta sądowy grodu Owruckiego, mp. Stanisław Kostka Radwański, sędzia ziemski Łucki, mp. Jozef Leduchowski, stolnik wołyński. Jozef Stecki, kawaler orderu s-go Stanisława. Stefan Jełowicki, podsędek ziemski Łucki, mp. Leon Hulewicz, łowczy Wołyński, podstarosta grodzki Łucki.—Stanisław Zagorski P. W., sędzia grodzki Łucki.—Dyonizy Dubiecki H. W. K. Z. N.—Jozef Kawecki, pisarz grodzki Łucki.—Konstanty Odrowąż Hołowiński S. D.—Gabriel z Brodu Hulewicz V. Z. W.—Stefan Lipski.—Jan z Brusiłowa Kisiel.—Franciszek Lipski.—Michał Konopacki, chorąży wojewodstwa Bełzkiego.—Jozef Szawłowski S. j. k. mości.—Jozef Dobrowolski J. Z. Ł.—Franciszek Rohczyński, pisarz ziemski Łucki.—A. Piotruszewski W. M. P. P. Wilczopolski, P. Z.— Bonifacy Dłuski K. Z. L.—Jakob Korzeniowski S. Z. Ł.—J. A. Dąbrowski K. Z. Ł.—K. Miastkowski P. P.—Jan Nepomucen Prus Szawrowski.—Franciszek Xawery Olszanski, C. P.

Кн. земск. Луцк. запис. № 2894, л. 1301.

XLI.

Постановленіе порядковой коммиссіи Волынскаго воеводства, которымъ земская милиція распускается по домамъ. 1789, іюля 2.

Kommissya województwa Wołyńskiego. Końcem ocalenia województwa wszystkie czynności swoje stosując, w nagłym przypadku podżeganego pospólstwa do buntu milicyą wojewodzką za zgodą wspoł-obywatelów podniosła była, w czym wydane uniwersały obywatelów województwa naszego zawiadomiły, przeciągnienie milicyi do dwoch miesięcy znowu uczynione zostało, a gdy nadeszły woyska i już obrona powszechna głębiey niejako rozjątrzone pospólstwo uspiła, kommissya województwa Wołyńskiego w tym czasie odbierała nalegania słowne obywatelów o rozpuszczenie teyże milicyi; zdało się kommissyi województwa Wołyńskiego, taką rzecz, ile większey wagi, aż do zjechania się trzech kompletów odłożyć, gdy na dniu wczorayszym zebrani obywatele pod dniem pierwszym lipca, żądaniem swoim autentycznym, do xiąg ziemstwa Łuckiego wniesionym, cofnąć też samę milicyą do domów swoich przedsięwzięli, i o to wniesienie do kommissyi wojewodztwa Wołyńskiego powtórzyli; kommissya województwa Wołyńskiego, z tychże samych obywatelów złożona, jedno chcieć i jedno rozumieć pragnąca, nie może zamilczyć tych słusznych pochwał tym czułym obywatelom, ktorzy na odgłos pierwszy żołnierzy przystawić raczyli. Ich to do dobra publicznego przywiązaniem, kosztem i ofiarą potłumione zamachy na życia nasze, gdy drudzy współobywatele ociąganiem się swoim nie chcieli postrzegać już wybuchnąć mającego ognia, i dotąd nawet żadnego żołnierza nie przystawili. Nie można tego nie wspomnieć, że sam j. w. Małachowski, referendarz koronny, seymowy i generalny marszałek, mimo koszta i trudy swoje, całey oyczyznie wiadome, z dóbr swoich żołnierzy 20 porządnych przystawić rozkazał. Sławi i uwielbia kommissya tych to czułych mężów, a skromnością zwykłą nieczynnych zamilcza, ktorzy gdy do obrony swey własney przysłać zaniechali żołnierza, w żądaniu jednak swoim cofnienia nawet nie przy-

słanych domagali się; przeto kommissya województwa Wołyńskiego, nalegania współobywatelów przyjmując, tę milicyą, w całym województwie i po mieyscach parafjalnych dawniey porozkładaną, do domów własnych panów swoich powroconą i ruszoną mieć chce. Miłością jedną dobra powszechnego uprasza i wzywa wspoł-obywatelów prześwietnego województwa, aby tych to milicyantów po domach własnych utrzymywać, gotowych do ruszenia (w naypierwszey, uchoway Boże, potrzebie, za uwiadomieniem od kommissyi) mieć chcieli; bo nigdy ostrożność naganną nie była. Upewnia oraz kommissya woiewództwa Wołyńskiego o iskierkach jeszcze tlejących, co i nowa wiadomość, w dobrach Jampolskich sprawdzona, potwierdza. Aresztantów pod kommendą milicyi zostających, pod straż kommendy regimentu pieszego Ostrogskiego Dubieńskiego kommissya oddaje. Milicjantów, do domów swoich powracać mających, sami obywatele bądź przez zwierzchność od siebie zesłaną dla uniknienia exorbitancyi w przechodach zdarzanych odebrać i zadłużania ich ułatwić raczą. Armat sztuk pięć i ładunki ostre pod liczbą u wielm. Kiszela, rotmistrza pułku buławy polney województwa zostawać kommissya przeznacza. Dan na sessyi województkiey, dnia drugiego miesiąca lipca. Dyonizy Wiszniowski S. G. C., prezes. Jan Krukwa Tomaszewski, P. Ł., kommissarz. Tadeusz Bożydar Podhorodyński, kommissarz. Marcin Sławuszewski, kommissarz. Jgnacy Jełowicki, kommisarz. Jwan Stecki, kommissarz. Kajetan Trzebuchowski, kommissarz.

Кн. гродск. Кременец. запис., № 1775, л. 1383 (подлинникъ печатанный).

XLII.

Универсалъ порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства, оповѣщающій дворянъ этого воеводства о томъ, что сеймомъ возложена на коммиссію обязанность принимать мѣры противъ предполагаемаго крестьянскаго волненія. Коммиссія предлагаетъ помѣщикамъ слѣдить за настроеніемъ крестьянъ и кроткимъ съ ними обращеніемъ не подавать повода къ раздраженію. 1789. Марта 23.

Dnia 23 miesiąca marca, 1789 roku. Obwieszczenie obywatelom województwa Podolskiego.

Kommissya województwa Podolskiego na mocy uniwersału, z woli j. k. mości y prześwietnych skonfederowanych stanów, przez jaśnie wielmożnych marszałków seymu y konfederacyi oboyga narodów, roku teraznieyszego, dnia 23 miesiąca lutego w Warszawie datowanego, a do akt grodzkich Kamienieckich Podolskich tegoż, die 16 marca przez oblate podanego, do województw: Kijowskiego, Wołyńskiego, Podolskiego, Bracławskiego wyszłego, dalszy ciąg urzędowania kommissyom tych województw zalecającego, y, co do tego punctu, w tym sposobie je przepisującego: „*Popierwsze:* Składając kommissye od województw: Kijowskiego, Wołyńskiego, Podolskiego i Bracławskiego do obmyślenia furażów y innych potrzeb dla woyska krajowego ad interim ustanowione, oraz przez lauda do utrzymania porządku y bespieczeństwa wybrane, natychmiast po wniesieniu do akt wspomnionych czterech województw ninieyszego uniwersału zjechać się na mieysce, wolą województwa dawniey przeznaczone, winni będą, a w przepisie, stanowiącym ich urzędowanie, co do kompletu y roskładu zasiadania wyszczegolnionym sposobem, obywatelów o tey troskliwości zgromadzonego narodu obwieszczą, sposób donoszenia sobie raportów od współziemianów przepiszą y nayskutecznieyszych użyją srzodków, ktore znajomość i urzędujących rostropność podawać będą, aby jak nayrychley przyczyny, powody oraz okoliczności, rozruchów poddaństwa tyczące się, rozważyły, y jeżeli gdziekolwiek zamieszania okażą się, w źrodle swoim utłumić starały się. *Podrugie.* Obywatele, ktorych spokoyność y bespieczeń-

stwo jest celem seymowey ustawy, w naymnieyszym dostrzeżeniu śladów powstawania lub pogrożek poddaństwa nayrychley tak komendy pobliższe, jak komissye porządkowe uwiadamiać powinni będą. W czasie wydarzoney nagłey potrzeby, nim komendy w tamte pomienionych województw okolice nadeydą, lub nawet za nadeyściem żądanie będzie, bądź od komenderujących, lub komissyów porządkowych, pomoc, a szczegulniey użyczenie nadwornych żołnierzy do takowey czynności nieodmowienia obywatelów miłością kraju y chęcią ocalenia ich losu własnego obowiązujemy. *Potrzecie.* Komissye, takowe doniesienia od obywatelów odebrawszy, za zniesieniem się z komendami, badania, bądź z pośród siebie, bądź z innych wyznaczonych czynić mają, a z wszelakich czynności swoich zdawać sprawe do nas, marszałków konfederacyi, końcem przełożenia rzeczypospolitej stanom, przesyłanemi raportami powinni będą". I z obowiązku swego daje wiedzieć wszystkim w powszechności w. w. obywatelom województwa Podolskiego lub w ich dobrach rządcom, albo jakimkolwiek sposobem zwierzchność mającym.. Gdy doświadczenie nie naydawnieysze dosyć wszystkim pamiętne nieszczęśliwego rozruchu pospolstwa w Ukrainie całey, a ztąd tylu fatalnych klęsk dla obywatelów y poddanych sprawiedliwą, a w teraznieyszych okolicznościach bardzo potrzebną wzbudza w narodzie ostrożność y na przeszłe nieszczęścia czułość, z tegoż samego powodu raczą w. w. obywatele zalecić, ażeby sprawowania się y zachowania ich poddanych jak nayrozsądniey y nayuważniey dostrzegane były. A jeśliby gdzie, nie z fałszywych jakowych podobieństw, ale z pewnych dowodów przekonanie pewne, albo podobieństwo bliskie jakowego w pospolstwie zamieszania, lub przygotowanie do tego, albo słowne przechwalanie się okazało,—wtenczas zwierzchność dworska, obwinionych pod strażą zatrzymawszy, dopełniając obowiązków wytkuiętego wyżey uniwersału prawa, o tem komissyi swoiey doniosą, lub w gwałtownieyszey potrzebie pomocy naybliższey komendy wezwą, a potym komissyą o tym uwiadomią. Ażeby zaś, zapewniając sobie bespieczeństwo, tak się obeyść, iżby nic sobie samym wyrzucić nie mogli

y smutney tey dobrze myślącym nie podać uwagi, jeżeli nie uciemiężona ludzkość takowe czasem wznieca pożary, stan poddanych z natury swojey wyobrażany za przykry, ludzkim postępowaniem osładzać należy. Lubo sposob myślenia przezacnych obywatelów, miłość, ludzkość, w wieku teraznieyszym znana, dosyć o tym daje przekonania, komissya jednak ma obowiązek z powodów dopiero wspomnionych, iż podatek podymnego, teraz postanowiony, od samych tylko dworów, nie zaś od gromad wsiów opłacany bydź powinien. Jozef Starzyński, chorąży Podolski, prezyduiący. Jan Komarnicki, czesnik Latyczowski. Ignacy Axamitowski, łowczy Podolsky. O. Morsky m. p. Fr. Malinowsky. A Czerwińsky m. p. Maurycy Sakowsky.

Кн. прот. засѣд. порядк. ком. Подол. воев., № 4347, л. 75.

XLIII.

Просьба помѣщиковъ Летичевскаго повѣта, о прысылкѣ въ этотъ повѣтъ отряда войска. 1789. Апрѣля 9.

Prześwietna Kommissyo!

Doszły do nas razem prawie wszystkich kopje listow, o okropnym zdarzeniu, na Wołyniu nieszczęśliwie dopełnionym na i. mć. panu Wyliżyńskim, z domem całym wyrżniętym. A gdy oraz z wielu innych mieysc pobrani chłopi, niektorzy już w spisy przygotowani, jako to w Chmielniku, rzeźbą blizką, nastąpić mającą, odgrażający się, sprawiedliwą naszą y kraju całego pomnażają bojazń, ile w czasie, gdy powiat cały Latyczowski, a nayszczegulniey okolice Derażni, Szarawki, Płoskirowa, Felsztyna, Michałpola, bez żadnego zostające żołnirza, upraszamy przeto prześwietney kommissyi porządkowey województwa Podolskiego o zaniesienie proźby do wielmożnego komendanta kamienieckiego, jako naybliższey komendy, iżby natychmiast dostateczną komendę wysłał, która by, rozlokowawszy się po miasteczkach, pilną na wszystko miała baczność. Oraz taz prześwietna kommissya raczy upraszać wielmożnego i. mć.

pana generała altyleryi, aby ten chciał tu, w powiat Latyczowski, przysłać komendę jaką, która by bespieczeństwa obywatelów y spokoyności jak naypilniey przestrzegała, ile w takim czasie, w którym naymnieysze okoliczności, tyczące się zagrażającego nieszczęścia, nayścisley dostrzegane być powinny. Ponawiając te prośby nasze, zostawamy z powinnym uszanowaniem jaśnie wielmożnych y wielmożnych panow dobrodziejów nayniżsi słudzy.

Jakub Radziszewski, Boreyko L. S. Felix Gawroński. A. Tyrański. J. Macewicz. Daszkiewicz. Antoni Radecki. 9 Aprilis, 89 anno.

Картонъ дѣлъ каменецкихъ № 7.

XLIV.

Циркуляръ порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства, сообщающій дворянамъ тревожныя вѣсти, полученныя отъ Волынской коммиссіи и предписывающій имъ обезоружить крестьянъ, устроить за ними надзоръ и арестовать всѣхъ подозрительныхъ лицъ. 1789. Апрѣля 10.

Działo się w Kamieńcu Podolskim, dnia dziesiątego miesiąca kwietnia, roku Pańskiego tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego.

Kommissya województwa Podolskiego, skoro odebrała troskliwe o dobro publiczne przeswietney kommissyi województwa Wołyńskiego, a razem smutne dla kraiu doniesienie, natychmiast jaśnie oświeconych, jaśnie wielmożnych y urodzonych obywatelów województwa Podolskiego, lub w ich dobrach zwierzchność mających uwiadomić koniecznością bydź osądziła. Dla dokładnieyszego poznania już już wiszącego nad nami nieszczęścia, list prześwietney kommissyi województwa Wołyńskiego, w kopii dokładney co do słowa wypisany, do przeczytania jaśnie oświeconym y jaśnie wielmożnym obywatelom lub w ich dobrach zwierzchność mającym, przyłącza. Raczą przeto jaśnie oświeceni y jasnie wielmożni obywatele województwa Podolskiego, lub w ich dobrach zwierzchność mający, zapobiegając

swemu i kraju swego nieszczęściu, broń wszelką y narzędzia do rzezi podobne przy nayściśleyszey rewizyi od poddanych swoich odebrać. Dziesiętników, jeżeli można z szlachty lub z polaków, którzy by naypilniey tego doglądali wszystkiego, ustanowić. Piliponów w miastach y wsiach, y czerców, pod jakim kolwiek bądź pozorem będących y włuczących się, nie zważając na czas ani żadne okoliczności, do fortecy Kamienieckiey przystawiać, tudzież o naymnieyszych odgłosach lub szemraniach o buntach kommissyą uwiadamiać, wszelkich ludzi podeyrzanych do kommissyi swojey jak nayrychley odsyłać. Ten jest jedyny sposób ratowania dobr a całości życia obywatelów, od ktorego nigdy obywatel polski oddalać się nie chciał. Że więc y teraz skutecznie będzie baczny y kommissyi swojey żądaniom zadosyć uczyni, taż kommissya województwa Podolskiego nieomylną pokłada nadzieję.

Ignacy Axamitowski, łowczy Podolski, prezyduiący m. p.

Skupieński, regent kommissyi województwa Podolskiego.

Te uniwersały były mi kommunikowane, podług ktorych wszyscy obywatele ile możności zarządzić się staramy y wszelką straż, ostrożność zachowujemy. Wszelako dla szerzącego się ustawicznie złego bez pomocy woyskowey obeyść się nie możemy, y o te jako naprędzey, dopraszamy się.

Datum w Bokiiwce—die 19 aprilis, 1789 roku.

I. Zeromski chorąży.

Te uniwersały były czytane y kwatyry dla woyskowych pozapisywane dnia 23 kwietnia, 1789 r. w Dobrohoszczy.

T. Ostrowski, ekonom.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

XLV.

Письмо порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства къ такой же Волынской коммиссіи съ извѣщеніемъ о принятыхъ первою мѣрахъ предосторожности. 1789. Апрѣля 10.

1789 dnia dziesiątego miesiąca kwietnia.

List odpowiedni do kommissyi wojewodztwa Wołyńskiego: Przeswietna kommissyo województwa Wołyńskiego! Kommissya woiewodztwa Podolskiego list, pisany die 31 marca roku biegącego na sessyi kommissyjney w Łucku datowany, dnia wczorayszego z poczty odebrała; kurs poczty krajowey skutecznieysze zpóznił sposoby działania, a jakie czas krotki wydarza, kommissya Podolska chwyta się jak nayprędzey: pięciu kuryerów w województwo swoje z uniwersałami, o wzroście buntów y rzezi uwiadomiającemi, tudzież piliponów moskiewskich przystawienie y ludzi podeyrzanych do Kamieńca Podolskiego fortecy zalecającemi, w ten moment rozsyła; o podobne ostzeżenia kommissya Podolska prześwietney kommissyi Wołyńskiey statecznie uprasza, a nawzajem donosić wszelkie potrzebne wiadomości nieodzownie oświadcza.

Ignacy Axamitowski, łowczy Podolski, przezyduiący m. p.

Pius Raciborowski. Ili Czarkowski, B. K. P.

Книга протоколовъ засѣданій порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства л. 76.

XLVI.

Распоряженіе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства объ отправкѣ въ разъѣзды отрядовъ Каменецкаго гарнизона. 1789. Апрѣля 10.

1789. Dnia 10 kwietnia.

Kommissja porządkowa województwa Podolskiego z winnym uwielbieniem przychylne w. Hanickiego, pułkownika regimentu buławy polnej koronnej, kommendanta fortecy Kamieńca Podolskiego

z kommissją porządkową odebrawszy zniesienia się, do wszystkich obywatelów województwa swego potrzebne względem marszu komendy wydała zlecenia. Ignacy Axamitowski, łowczy Podolski, prezydujący. Ili Czarkowski B. K. P. Ludwig Górski m. p.

Книга протоколовъ засѣданій порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства № 4347, л. 77.

XLVII.

Отношеніе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства къ уніятскому духовенству, приглашающее его способствовать умиротворенію умовъ. 1789. Апрѣля 11.

1789, die 11 aprilis. Od kommissyi porządkowey do ww. officjałów.

Złość przewrotna jak wiele w prostych rozumach y umysłach dokazywać może, y jakich niesczęśliwości stała się źródłem, smutne tego ślady, niestarte z pamięci naszey, kommissya porządkowa województwa Podolskiego, z odgłosu publicznego zawiadomiona o jakichsiś duchach, usiłujących burzyć powszechną spokoyność, przez zamiar wrażenia w poddaństwo ohydzenia panów swoich, nayzłośliwsze rozsiewając wieści, a tysiącznemi przykładami przeświadczona, jak wiele przezacne duchowieństwo do ulepszenia losu oyczyzny y ugruntowania spokoyności zawsze przykładało się y przykłada, zanosi żądania swoje do w. w. officjałów ritus graeci uniti, aby nieodwłocznie process w dyecezyą swoją z zaleceniem srodków nayskuteczniejszych przez mowy y wrażenia publiczne, aby się pospolstwo z temiż przewrotnemi nie wdawało, y wszystkie namowy, wzruszające spokoyność odrzucało, wydali, y stosowne do żądań kommissyi rosporządzenia uczynili. Kommissya tym zaufaniey te swoje czyni żądania, im mocniey jest przeświadczona o czułey zawsze przezacnego duchowieństwa na podobne przypadki troskliwości. — Ignacy

Axamitowski, łowczy podolski, prezydujący, mp. Wiktor Kamieński. vicesgerent grodzki Kamieniecki; Ili Czarkowski.

Кн. протоп. засѣд. поряд. коммис. Подол. воев. № 4347, л. 77.

XLVIII.

Объявленіе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства о томъ, что она предприняла нужныя мѣры предосторожности въ виду слуховъ о крестьянскомъ волненіи. 1789. Апрѣля 13.

1789 roku, dnia trzynastego kwietnia.

Kommissya województwa Podolskiego, zawsze troskliwie czuła o całość y bespieczeństwo obywatelów województwa swego, na pierwszy odgłos smutney wiadomości, przez kommissyą województwa Wołyńskiego o zbliżającej się już-już nieszczęśliwości, a zastraszającey całą publiczność, sobie doniesioney, zaraz nieodwłocznie chwytała wszystkie sposoby, ktoreby mogły ubespieczyć spokoyność obywatelów y zaraz wysłała pięciu kuryerów z ostrzeżeniami, do tego przypadku stosownemi, zrobiła rekwizycyą podług swoich ustaw od nayjaśnieyszych rzeczypospolitej stanów o kommędę, jak tylko można było, ze stu ludzi, ktorzy by, krążąc w okolicach województwa, czynili skuteczne y naypotrzebnieysze obserwacye, wydała rekwizycyą do zwierzchności duchowney ritus graeci uniti, aby przez perswazye publiczne, do dzisieyszey okoliczności stosowne, wykorzeniała przesąd złośliwie wpajany w poddaństwo województwa naszego, y wszystkie do tego nayskutecznieysze obmyśliła środki. Co się zaś tycze ważnieyszych okoliczności ubespieczenia powszechnego, kommissya, na mocy ustaw swoich, większy komplekt urządzić obmyśliła; względem zaś kommendy wysłaney tu, iż na każdy odgłos obywatela w tej okolicy, tak względem odbierania broni, jako pomocy od zwierzchności dworskiey marsz swoy podług ordynansu obrocić nie zaniedba,

kommissya zapewnia, do ktorey w. w. obywatele województwa Podolskiego zgłosić się zechcą.--Ignacy Axamitowski, łowczy podolski, prezyduiący m. p. Ludwik Gorski m. p. Jli Czarkowski.

Кн. проток. засѣд. порядк. ком. Подол. воев. № 4347 л. 77 об.

XLIX.

Отношеніе полковника Ганицкаго, коменданта Каменецкой крѣпости, къ порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства, въ которомъ онъ заявляетъ, что гарнизонъ Каменецкій слишкомъ ослабленъ разсылкою разъѣздовъ и вслѣдствіе того недостаточенъ для обереганія многочисленныхъ арестантовъ, содержащихся въ крѣпости. Потому комендантъ проситъ коммиссію принять нѣкоторыя мѣры предосторожности. 1789. Апрѣля 13.

Nota do prześwietney kommissyi porządkowey województwa Podolskiego, dnia 13 kwietnia, 1789 roku.

Garnizonu fortecy Kamieńca Podolskiego mający sobie teraz poruczoną kommendę, niżey podpisany, zanosząc prześwietney kommissyi winne uszanowanie, oświadcza:

Iż na samotne wielu obywatelów listowne rekwizycye, powysyławszy w rożne mieysca, na doniesienie publicznego odgłosu buntującego się chłopstwa, małe kommendki, a potym y na sameyże kommissyi żądanie, zaniesione pod dniem 10 kwietnia, wysławszy z przydanemi officierami kommendę, razem ludzi sto, dla krążenia w województwie tym, indagowania zbierających się kup hultaystwa, uszczuplony dość znacznie został garnizon.

Swieżo zaś, gdy odebrawszy ordynans prześwietney kommissyi woyskowey, abym wykommenderował regiment pieszy z buławy wielkiey koronney z sześciu chorągwiami, tu stoiący, z których dwie chorągwie, zastępując posterunek nad Dniestrem od Żwańca do Studenicy, na ich mieysce, z garnizonu tyleż ludzi wysławszy na abluzowanie tam stojących, ktorzy, tu stanąwszy razem z regimen-

tem, są dysponowani maszerować w województwo Wołyńskie y tam rozlokować się po rożnych miastach, ordynansem przepisanych. Zaczym tak umnieyszony garnizon, iż więcey bez wyraźnego ordynansu nie może ogołacać fortecy, a to z racyi tey:

Oprocz zwykłego y powinnego mieysca tego obwarowania ostrożności, mając liczbę do dwóchset kilkudziesiąt niewolników, po więzieniach rozsadzonych, dekretami jednych na całe życie, innych na czas wymierzony uwięzionych, wielu zaś bez dekretów do czasu oddanych y w teraznieyszey nieszczęśliwey porze ogłoszonego buntu przystawionych, ktorych, oprócz dzienney warty, na noc dodani, broni z rąk nie wypuszczając, pilnują.

Między temi aresztantami znayduje się w liczbie 127 bez kaydan y dybek będących; takowa zgraja nayprzezornieyszego potrzebuje pilności oka, a że żadnego funduszu na kaydany, albo przynaymniey zabicia ich w dyby nie mam, zanoszę żądanie moje w tym mi zaradzenia.

Gdyby być mogło, aby przynaymniey zuchwalsi w kaydany okuci bydź mogli, na noc przez srednie kaydan kółko przewleczonym łancuchem zamknięci, nie tak łatwo by mogli o zdradzie pomyśleć; albo przynaymniey na zrobienie dyb sposobnego można obmysleć drzewa.

Te żądanie moje nietylko dla bespieczeństwa warty, ale y dla całości całego miasta mieszkańców, mam honor przełożyć, bo, choway Boże, między niemi uczynić się mogącego spisku, wyłamawszy się, a nagle do broni porwawszy, mogli by nietylko w mieście, ale y za fortecę dostawszy się, w kraju pomnożyć komplet teraz szerzącego się buntu, łatwo determinować się może taka kupa gołych, bosych tych niesyczęśliwych zbrodniów.

Te moję reflexyę podaję pod wielkie zdania prześwietney kómmissyi porządkowey.

S. Hanicki pułkownik.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

L.

Постановленіе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства относительно мѣръ предосторожности, указанныхъ ей комендантомъ Каменецкой крѣпости, полковникомъ Ганицкимъ. 1789. Апрѣля 15.

1789 roku, dnia piętnastego kwietnia.

Kommissja porządkowa województwa Podolskiego, notę w. Hanickiego, połkownika regimentu buławy polnej koronnej, kommendanta fortecy Kamienieckiej Podolskiej, do kommissji swojej podaną, rezolwując, w której w. kommendant, przełożywszy ważne przyczyny i okoliczności, po umniejszeniu w znacznej części garnizonów, z przyczyny wymaszerowania komend w różne strony, względem ubezpieczenia fortecy miasta Kamieńca Podolskiego, daje niniejszą relacją, iż do dóbr królewskich, to jest: do starostwa Kuckiego—na dyb sto, do Skalskiego—na dyb pięćdziesiąt, do Czarnej—na dyb trzydzieści, do Przewrocia—dyb trzydzieści, do Ronkoszowa—dyb dwadzieścia, do Chrebtijowa—dyb pięćdziesiąt, nieodwłocznie wydać przyrzeka; i te, aby jak najprędzej do fortecy przystawione były, zaleci. Co się zaś tycze okoliczności zabespieczenia fortecy, o tem namyślać się, z w. kommendantem znosić się kommissja oświadcza. Ignacy Axamitowski, łowczy podolski, prezydujący. Ludwik Gorski m. p. Ili Czarkowski.

Книга протоколовъ засѣданій порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства № 4347, л. 78.

LI.

Донесеніе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства сейму, заключающее перечисленіе мѣръ, принятыхъ коммиссіею, для обезпеченія общественнаго спокойствія. 1789. Апрѣля 16.

1789 roku, dnia szesnastego kwietnia.

Kommissya porządkowa wojewodztwa Podolskiego na mocy ustaw swoich, przez nayjaśnieysze rzeczypospolitey stany utwierdzo-

nych, stosownie do tychże przepisów pełniąc troskliwie obowiązki swoje, takowe czynności kommissyi swojey nayjaśnieyszym rzeczypospolitej stanom czyni doniesienia: a naprzód, kommissya, odebrawszy smutną a zastraszającą całą publiczność od kommissyi województwa Wołyńskiego wiadomość o widocznych oznakach wzrastającego buntu poddaństwa województw naszych, uniwersał swoy w zamiarze ubespieczenia całości obywatelów z ostrzeżeniami, do tey okoliczności stostownemi, wydała; powtore, zniosłszy się podług przepisów swoich z kommendą mieysca tego, wysłana kommenda ze stu ludzi, ktoraby, krążąc w okolicach województwa, duchy burzące spokoyność spostrzegała y o tychże uwiadomiała; potrzecie, uczyniła rekwizycyą do zwierzchności duchoweństwa ritus graeci uniti, aby duchowieństwo obrządku tegoż przez perswazye publiczne, do okoliczności stosowne, wpajany złośliwie w poddaństwo województwa naszego przesąd, wykorzeniać nie zaniedbało; poczwarte, dla wielości niewolników, a zmnieyszenia w części garnizonu, opatrzenie w dyby drewniane tychże aresztantów zarządziła y potrzebne do tegoż rosporządzenia uczyniła; popiąte, że zaś y z województwa naszego ludzi podeyrzanych y przez indagacyą nieco z pozorów skonwinkowanych już zaczęto do fortecy tuteyszey zwozić, o obmyślenie więc funduszu na żywność dla tychże kommissya województwa Podolskiego nayjaśnieysze rzeczypospolitej stany naypokorniey uprasza. Ignacy Axamitowski, łowczy podolski, prezydujący m. p. Ili Czarkowski B. K. P.—Ludwik Gorski m. p.

Кн. проток. засѣд. порядк. ком. Подол. воев. № 4347, л. 78.

LII.

Выписка изъ протоколовъ засѣданій порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства относительно произведенныхъ ею допросовъ подсудимымъ. 1789 года, съ 20 апрѣля по 2 іюня.

1789 dnia 20 kwietnia.

Tego dnia słuchana była indagacja z przystawionych aresztantów. Ignacy Axamitowski, łowczy Podolski, prezydujący. Pius Raciborowski. I. K. Czarkowski. Ludwik Gorski.

Kommissja porządkowa województwa Podolskiego po zaniesieniu noty do Kommissji swojej z zaskarżeniem parocha Lanckorońskiego, Kotelskiego, jakoby ten przestrzegał Andrija parobka, żeby nie nocował w dworze dla rzezi nastompić mającej; kommissja, po wysłuchaniu indagacji z tegoż Andryja, parocha Kotelskiego do w. j. xiędza officiała Kamienieckiego dla przytrzymania tegoż odesłała. Ignacy Axamitowski, łowczy Podolski, prezydujący. Pius Raciborowski. Ludwik Gorski.

1789 dnia 24 kwietnia.

Tego dnia z aresztantów z Czemerys była słuchana indagacja. Ignacy Axamitowski, łowczy Podolski, prezydujący. Pius Raciborowski. Andrzej Piegłowski.

1789. Dnia 27 kwietnia.

Kommissja województwa Podolskiego diaka Tryfona, przystawionego z Kupina, indagować przyrzeka, na dowiedzenie się zaś z parocha Kupińskiego zposrod siebie na gront kommissarza dla zrobienia dokładnej indagacji wysłać nie omieszka. Ignacy Axamitowski, łowczy Podolski prezydujący. Tadeusz Matuszewicz. Pius Raciborowski.

1789. Dnia 28 kwietnia.

Z popa Karpowieckiego i trzech mielnika synów indagacja ciągniona była. Ignacy Axamitowski, łowczy Podolski prezydujący Tadeusz Matuszewicz. Pius Raciborowski.

1789. Dnia 1 miesiąca maja.

Dnia tego indagacja była z popa Karpowieckiego, z Rokoszni i Lechniowki. W. Raciborowski chorąży Latyczowski prezydujący. Jan Komarnicki cześnik Latyczowski. Wiktor Kamieński, Tadeusz Matuszewicz.

1789. Dnia 2 miesiąca maja.

Dnia tego indagacja była z popów: x. Kotelskiego i x. Kozowskiego, z Lanckoronia obydwoch parochów. W. Raciborowski, chorąży Latyczowski prezydujący. Jan Komarnicki cześnik Latyczowski, Wiktor Kamieński. Tadeusz Matuszewicz.

1789. Dnia 3 miesiąca maja.

Dnia tego była indagacja Wasyla Bedryjczuka z Szumowiec poddanego, a z Tarnorudy przywiezionego do kommissji. W. Raciborowski, chor. Latt. prezydujący. Jan Komarnicki cześ. Latt. Tadeusz Matuszewicz m. p. Wiktor Kamieński. I. K. Czarkowski B. L.

1789. Dnia 4 miesiąca maja.

Dnia tego była indagacja z Martyniana popa Kupińskiego, W. Raciborowski chor. Lat. prezydujący. Jan Komarnicki cześn. Lat. Ignacy Axamitowski łowczy Podolski. Tadeusz Matuszewicz.

1789. Dnia 10 miesiąca maja.

Dnia tego były indagacje z parochów: Rososza, Rużyczny, Rużyczanki i Szumowiec W. Raciborowski chor. Lat. prezydujący. Ignacy Axamitowski łowczy Podolski. Tadeusz Matuszewicz. I. K. Czarkowski.

1789. Dnia 12 miesiąca maja.

Kommissja województwa Podolskiego po uczynionej indagacji z Wasyla Bedryjczuka z wiadomych sobie okoliczności, ur. Skupińskiego, regenta kommissji swojej, z tymże Wasylem Bedryjczukiem na gront wsi Szumowiec zesłała. W. Raciborowski chor. Lat. prezydujący. Ignacy Axamitowski łowczy podolski. I. K. Czarkowski. Tadeusz Matuszewicz. Pius Raciborowski.

1789. Dnia 14 miesiąca maja.

Tego dnia czyniona była idagacja z parocha Monastereckiego, x. Goreckiego Onufrego, W. Raciborowski chor. Lat. prezydujący. Tadeusz Matuszewicz. I. K. Czarkowski.

1789. Dnia 18 miesiąca maja.

Dnia tego była rewizja papierów popów z Derkacz i Katherynowki, przysłanych do kommissji przez komendę. W. Raciborowski chor. Lat. prezydujący. Ignacy Axamitowski łowczy Podolski. Tadeusz Matuszewicz. Józef hrabia Krasiński. I. K. Czarkowski.

1789. D. 20 miesiąca maja.

Kommissja porządkowa województwa Podolskiego po uczynionej indagacji z Piotra Kornaleckiego, o wypuszczenie z cerkwi diaka, oskarżonego lecz nie przekonanego, z więzienia fortecy, tutejszej uwalnia i wolny powrót do domu zabespiecza. Kazimierz Józef Lipiński, podkomorzy Podolski, prezydujący. W. Raciborowski chor. Lat. Tadeusz Matuszewicz. I. K. Czarkowski.

1789. Dnia 23 miesiąca maja.

Kommissja porządkowa województwa Podolskiego Stefana Skrypenka o nic nie przekonanego z więzienia fortecy tutejszej uwalnia i wolny powrót do domu zabespiecza. K. I. Lipiński, podkom. Podol. prezydujący. W. Raciborowski chor. Lat. Ignacy Axamitowski lowczy Podolski. I. K. Czarkowski.

Kommissja porządkowa województwa Podolskiego Jendrzeja Ducha, o nic nie przekonanego, z więzienia fortecy tutejszej uwalnia i wolny powrot do domu zabespiecza. K. I. Lipiński podkom. Podol. prezydujący. W. Racicorowski chor. Lat. Ignacy Axamitowski łowczy Podolski.

1789. Dnia 27 miesiąca maja.

Kommissja województwa Podolskiego po zrobionej indagacji z Jana Szczepanowskiego ze wsi Czankowa, gdy tegoż niczym nie przekonanego znajduje, przeto go z więzienia fortecy tutejszej uwalnia

temuż wolny powrót do domu zabespiecza. W. Raciborowski chor. Lat. prezydujący Tadeusz Matuszewicz, A. Czerwiński. Maurycy Sakowski.

Kommissja województwa Podolskiego, po zrobionej indagacji z Krzysztofa Iwanowskiego z Kołybań, gdy tegoż w niczym nie przekonanego znajduje, przeto go wolnym z więzienia fortecy tutejszej czyni i powrót zabespiecza. W. Raciborowski chor. Lat. przezydujący. Tadeusz Matuszewicz. A. Czerwiński. I. K. Czarkowski.

Kommissja województwa Podolskiego, po zrobionej indagacji z Jacka Koszały i Andreja Artynowego z Czemerys, gdy tychże w niczym nie przekonanych znajduje, z więzienia fortecy tutejszej uwalnia i wolny powrót tymże zabespiecza. W. Raciborowski chor. Lat. prezydujący. Tadeusz Matuszewicz. A. Czerwiński. I. K. Czarkowski.

1789. Dnia 29 miesiąca maja.

Kommissja porządkowa wojewodztwa Podolskiego, po zrobionej z parocha Lanckorońskiego Kozowskiego indagacji, gdy tegoż ni w czym nie przekonanego znajduje, przeto go z detencji uwalnia i wolny powrót do swej parochji zabespiecza. Kazimierz Józef Lipiński, podkomorzy Podolski prezydujący. Ignacy Axamitowski łowczy Podolski. Tadeusz Matuszewicz. I. K. Czarkowski.

Kommissja wojewodztwa Podolskiego, po zrobionej indagacyi z Iwana Lesczyny, gdy tego nie przekonanego znajduje, przeto go z więzienia uwalnia i, jako przez W. Bernatowicza do kompanji W. Chojnowskiego kapitana w Międzybożu ofiarowanego, temuż oddać deklaruje. Kmz. Jzf. Lipiński podkom. Podol. prezydujący. Tadeusz Matuszewicz. I. K. Czarkowski.

Kommissja województwa Podolskiego, po zrobionej indagacji Jędrzeja Łysakiewicza z Monasterka, gdy tego nie przekonanego znajduje, przeto z więzienia uwalnia i wolny powrót do domu zabespiecza. Kmz. Jzf. Lipiński podkom. Podol. prezydujący. Tadeusz Matuszewicz. I. K. Czarkowski.

Kommissja województwa Podolskiego, po zrobionej indagacji z Jakowa Romaniuka z Karapczyjówki, gdy tegoż nie przekonanego znajduje, przeto go z więzienia fortecy tutejszej uwalnia i wolny powrót do domu zabespiecza. Kzm. Jzf. Lipiński podkom. Podol. prezydujący. Tadeusz Matuszewicz. I. K. Czarkowski.

1789. Dnia 30 miesiąca maja.

Kommissja województwa Podolskiego, po uczynionej indagacji z Michała, Szymona, Kazimierza braci, mielników z Karpowiec, gdy tychże nie przekonanych znajduje, przeto tychże z więzienia uwalnia i wolny powrót do domu tymże zabespiecza. Kzm. Jzf. Lipiński podkom. Podol. prezydujący. Tadeusz Matuszewicz. I K. Czarkowski.

Kommissja województwa Podolskiego, po uczynionej indagacji z Macieja Olexowego i Michajła Olexowego z Przemoszczanicy, gdy tych nie przekonanych znajduje, przeto z więzienia uwalnia i wolny powrót do domu zabespiecza. Kzm. Jzf. Lipiński podkom. Podol. prezydujący. Tadeusz Matuszewicz. I. K. Czarkowski.

1789. Dnia 2 miesiąca czerwca.

Kommissja województwa Podolskiego, po uczynionej indagacji z Bazylego Rolińskiego, parocha Lechnowieckiego, gdy tegoż w niczym nie przekonanego znajduje, przetoż parocha z detencji uwalnia i temuż wolny powrót do parafji i do domu zabespiecza, Kzm. Jzf. Lipiński podkom. Podol. prezydujący. W. Raciborowski chor. Lat. Ignacy Axamitowski łowczy Podolski. Tadeusz Matuszewicz.

Книга протоколовъ засѣданій порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства № 4347; листы 78 на оборотѣ—90 на оборотѣ.

LIII.

Письмо дворянъ Летичевскаго повѣта къ порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства, требующее болѣе энергическихъ мѣръ противудѣйствія предполагаемому крестьянскому волненію. 1789. Апрѣля 20.

20 kwietnia, 1789 roku.

Prześwietna Kommisjo!

Odebraliśmy z Wołynia listy, ktore aż nadto jawnie przeświadczają o wiszącey nad nami okrutney klęsce, a ciągnącey za sobą zgubę całego kraju; te listy przyłączamy prześwietney kommissyi, dopraszając się, iżby prześwietna kommissya, zniosłszy się z komendą, na Wołyniu stojącą, oraz rekwirowawszy o pozwolenie sobie inkwizycyi y indagacyi, gdzie tylko pokażą się w wsiach y miasteczkach województwa naszego powołani popi lub poddani, natychmiast aby po tych komenda wysłana, onych naypilniey zchwytać starała się. Niemniey powtarzamy proźbę o rekwizycyą komendy Kamienieckiey, o wysłanie kilkudziesiąt żołnierzy z oficierem w te strony, około Michałpola, Derażny, Szarawki, albowiem, wysłany dawniey, wielmożny kapitan Dalke usunął się aż za Bar, gdzie, jak mamy wiadomość, już w wielu mieyscach pobrał powołane y buntujące się chłopstwo y dopomagających, czyli bardziey namawiających, popów. Oraz niech prześwietna kommissya rekwiruje officium rithus graeci kamienieckie o wydanie stosownego do teraźnieyszych okoliczności do parochów swoich processu, gdyż dotąd, jak mamy wiadomość, jeszcze parochowie tutejsi żadnego nie odebrali. A mamy znowu wiadomość, że w Jaskowcach pod Michałpolem pop, namawiający na spowiedzi do buntu, wzięty już jest przez komendę.

Aby oraz o tym wszystkim prześwietna kommissya nayjaśniejsze seymujące stany uwiadomiła, dopraszamy się. Zostając z powinnym uszanowaniem prześwietney kommissyi nayniżsi słudzy. Boreyko S. P. F. Gawroński, podsędek Latyczowski. A. Tyrański C. Pod. Fabian Kumanowski.

На оборотѣ помѣтка: List obywatelów powiatu Latyczowskiego.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

LIV.

Отношеніе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства къ такой-же коммиссіи воеводства Волынскаго, заключающее изъявленіе благодарности за сообщенныя извѣстія и заявленіе, что изъ произведенныхъ допросовъ Подольская коммиссія пришла къ заключенію, что предполагаемое крестьянское возстаніе не было организовано. 1789. Апрѣля 23.

1789 roku, dnia 23 kwietnia.

Kommissja województwa Podolskiego z najwyższym uczuciem wdzięczności odebrawszy od prześwietnej kommissji Wołyńskiej wiadomość o tak smutnem a przerażającem całą publiczność w kraju naszym zdarzeniu, niesie prześwietnej kommissji Wołyńskiej imieniem województwa swego najwinniejsze podzienkowanie za tak troskliwą i prawdziwie obywatelską staranność w utłumieniu w samym źródle już-już zbliżającego się i ostatnią zgubą grożącego nieszczęścia. Co się tycze wiadomości tutejszych, kommissja, po wydaniu uniwersału do obywatelów województwa swego, największą ostrożność zalecającego, zatrudnia się indygacjami z oskarżonych i przystawionych popów i chłopów, zkąd jawnie okazuje się, iż chłopstwo tutejsze na echo tylko. buntów burzyć się już zamyślało, żadnych jednak widocznych oznaków do rzezi dotychczas nie upatruje. O dalszych wydarzeniach kommissja prześwietną kommissją województwa Wołyńskiego przychylnie uwiadomić nie zaniedba i wzajem o toż doprasza się. Ignacy Axamitowski, łowczy podolski, prezydujący, m. p. Ludwik Górski m. p. Ili Czarkowski.

Книга протоколовъ засѣданій порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства № 4347, л. 79 на об.

LV.

Просьба Каменецкаго магистрата, поданная въ Подольскую порядковую коммиссію, указывающая на неудобство накопленія большаго количества арестантовъ въ Каменецкой крѣпости и предлагающая казнить подсудимыхъ для устрашенія другихъ. 1789. Апрѣля 27.

Prześwietna kommissyo województwa Podolskiego!

Obywatele miasta Kamieńca Podolskiego, doznając tak przeszłey inkursyi, jako y teraźnieyszey od woysk cudzoziemskich przykrości y wyniszczenia przez drogość wiktuałów, ile w mieyscu takowym, które ani handlu, ani portu, ani traktu, bez zarobku zostając, nie mają, y naywyższą tylko opatrznością żyją. Gdy teraz z różnych mieysc sprowadzeni aresztanci, o bunty oskarżeni, nie tylko że większą kąsumpcyą sprawiają, ale, uchoway Boże, aby zarazy jakiey powiększenie osób y ciasność więzienia nie przyniosły, albo myśląc o uwolnieniu swoym, wyłamawszy się z więzień, tak jaśnie wielmożnym ziemianom, jako obywatelom tuteyszym nie uknowali życia straty y majątków łupu, suplikuje, aby takowych, ktorych co dzień powiększa się liczba, już in loco delicti pokonani, dla strachu y poprawy innych, w takowym natężeniu zostających, exekwowani byli.

Magistrat miasta jego królewskiey mości Kamieńca Podolskiego.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

LVI.

Постановленіе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства о томъ, что коммиссія не считаетъ себя въ правѣ казнить арестантовъ безъ ясно доказанныхъ уликъ ихъ виновности, единственно для устрашенія другихъ лицъ, какъ о томъ просилъ Каменецкій магистратъ. Коммиссія предлагаетъ магистрату, въ виду его тревоги, устроить ночные патрули изъ мѣщанъ 1789. Апрѣля 27.

1789 roku, dnia 27 kwietnia.

Kommissja województwa Podolskiego na żądanie magistratu miasta Kamieńca, ażeby aresztanci, codzień w powiększającej się

liczbie o bunty ozkarżeni, dla strachu innych exekwowani byli, odowiada: nie należy żadnej zwierzchności oskarżonych, a dowodami nie przekonanych, dla strachu innych exekwować. A nim się o aresztantów, będących w mieście Kamieńcu, wystempkach kommissja przekona, tychże aresztantów przytrzymać przymuszona jest. Tworząc więc spokojność dla obywatelów, podług wniesienia magistratu miasta Kamieńca, uznaje bydź potrzebą należną, ażeby magistrat miasta Kamieńca do pilnowania aresztantów tych na pikiety nocne wartę miejską dawać od dziś dnia nakazał; a tak spokojność przy szczupłym garnizonie obywatelów zachowa się, Ignacy Axamitowski, łowczy podolski, prezydujący, m. p. Tadeusz Matuszewicz m. p. Pius Raciborowski.

Книга протоколовъ засѣданій порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства. № 4347, л. 80.

LVII.

Отношеніе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства, къ такой же коммиссіи воеводства Волынскаго, содержащее свѣдѣнія о показаніяхъ Андрея Бондаря и просьбу о присылкѣ показаній крестьянина Кирилла, относящихся къ жителямъ Подольскаго воеводства. 1789. Апрѣля 29.

1789 roku, dnia 29, miesiąca kwietnia.

Do prześwietney kommissji Wołyńskiey.

Kommissija województwa Podolskiego, doniosszy dawniey o przystąpieniu do dowiedzenia się z popów i chłopów o wzroście buntów, jakie dla siebie powzięła przekonania, kommissję województwa Wołyńskiego ma honor uwiadomić. Przystawiony jest do kommissyi imieniem Andruch Bednarz ze wsi Gelietyniec, z części j. w. Tomasza Stadnickiego, kawalera orderu s. Stanisława, który dobrowolnie zeznał, iż pilipony, namawiając go do buntów i rzezi panów i żydow, by jedna tylko była wiara ruska, dali mu rublów ośm, chustkę i nóż; na wierność tymże piliponom, i

aby rznął panów i żydów, wykonać mu przysięgę roskazali, ktorą dopełnił przed obrazem ich własnym świętego Mikołaja; popa Czabańskiego starszym buntujących się nazywali, na wielkanoc ruską czas rzezi naznaczali; po skończoney rzezi ku Chersonowi do Gonty udawać się wszystkim buntującym się, jako mieysca uszczęśliwienia, pociągali. W ciągu doby czasu popów kilku, chłopów kilkudziesiąt z rożnych mieysc zwierzchności dworskie, mając podobieństwa do podniesienia buntów, do kommissyi naszey przystawili. Doniesienia w. Bartłomieja Jastrzębskiego, wsi Rabijówski dziedzica, przytrzymać nayszczegolniey niektórych komissja nasza ostrzegła, ktorym w. Jastrzębski wyraża, iż pojmany w wsi Rabijowce człowiek, imieniem Kiryło, powiadający się bydź zbiegłym z Hłuboczka, dobrowolnie, w przytomności na podpisie wyrażonych osób, zeznał, iż on, z zlecenia popa Chlibockiego, mielnika z Czerniawy i chłopów Staciuków z Bazalji, zachęcił do buntów w bardzo wielu wsiach ludzi, między któremi włościami z dobrowolnych inkwizycyi wyznał popa Karpowieckiego bydź naywyższym tego buntu komendantem, i mielnika karpowieckiego trzech synów bydź jego wspólnikami; popa zaś z Lechnowki i popa z Rossosza komendantami tego buntu bydź mienił, ktoren Kiryło w wojewodztwo Wołyńskie jest wywieziony. Dla dokładnieyszego więc przekonania posądzonych i poymanych popów i chłopów kommissja nasza uprasza prześwietney kommissyi województwa Wołyńskiego o udzielenie wybadywań i zeznań wszelkich, Kiryły tego tyczących się, dobr bądź jakichkolwiek, w wojewodztwie Podolskim leżących, tudzież samego Kiryły przytrzymanie najściślieysze dla mogących się potym okazać okoiiczności. W nadzieji uskutecznienia próźb swych, ma honor zapewnić kommissja Podolska prześwietną kommissyą wojewodztwa Wołyńskiego o wzajemnym odpowiadaniu podobnych żądań. W. Raciborowski, chorąży Latyczowski, prezydujący. Jan Komarnicki, cześnik Latyczowski. Jgnacy Axamitowski, łowczy Podolski. Tadeusz Matuszewicz, m. p. Ili Czarkowski. Pius Raciborowski.

Проток. засѣд. порядк. коммис. Подол. воев. № 4347 л. 80 н. об.

LVIII.

Отношеніе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства къ такой-же коммиссіи воеводства Брацлавскаго, содержащее извѣстія о показаніяхъ арестантовъ: Андрея Бондаря и крестьянина Кирилла. 1789. Апрѣля 30.

Od kommissji województwa Podolskiego do prześwietney kommissji województwa Bracławskiego.

Kommissya województwa Podolskiego, za udzieleniem wiadomości, łączących się okoliczności teraznieyszych, winne prześwietney kommissyi województwa Bracławskiego niesie prezentowania. Co się tycze zdarzeń, w tey porze w województwie naszym wynikłych, kommissya, po uczynionych stosownie do okoliczności urządzeniach, zatrudnia się indagacyami z oskarżonych y przystawionych popów y chłopów do kilkudziesiąt, w więzieniu w tuteyszey fortecy osadżonych, między ktoremi znayduje się osadzony Andruch Bednarz z Geletyniec, dobr j. w. Stadnickiego, ktory dobrowolnie wyznał, iż pilipony, namawiając go do buntów y rzezi panów y żydów, aby jedna tylko była wiara ruska, dali mu rubli 8, chustkę y noż; na wierność tymże piliponom wykonać przysięgę przed obrazem ich własnym swiętego Mikołaja, ktorą dopełnił, roskazali; popa Czabańskiego starszym buntujących się wymienili,—na wielkanoc ruską czas rzezi wyznaczyli; po skonczoney rzezi do Chersonu do Gonty udawać się wszystkim buntującym się pociągali. Niemniey doniesienie w. Jastrzębskiego, dóbr Rabijówki dziedzica, o schwytanym Kiryle szpiegu, prócz Wołynia y w okolicach Podola do kilkudziesiąt wsi powołującego, a na Wołyniu osadzonego, z których mieysc na to echo już popów y chłopów, w więzieniu tuteyszej fortecy osadzonych, mamy, dało powod kommissyi wojewodstwa Wołyńskiego z żądaniem od niey dokładnych na taki przypadek dowodów, a w dalszym czasie co tylko osądzi ważnym doniesienia, kommissya o tem uczynić prześwietney kommissji wojewodstwa Bracławskiego uwiadomienia nie zaniedba. O podobnąż przychylnosć

kommissja wojewodstwa Podolskiego prześwietną kommissją wojewodstwa Bracławskiego ma honor upraszać. Dnia 30 kwietnia, 1789 roku. W. Raciborowski, chorąży Latyczowski, prezydujący.

Кн. прот. засѣд. гражд.-воен. ком. Брацл. воеводства, № 5149, л. 278.

LIX.

Прошеніе помѣщиковъ, живущихъ въ окрестности Гусятина, въ которомъ они заявляютъ свое безпокойство по поводу тревожныхъ слуховъ и просятъ порядковую коммиссію прислать въ ихъ околодокъ отрядъ войска. 1789. Въ началѣ мая.

Prześwietna kommissyo województwa Podolskiego!

Obywatele ziemi Kamienieckiey, nad kordonem mieszkający, gdy zamieszanie w poddanych klucza Husiatyńskiego z szerzącey się coraz bardziey rzezi widzą, a ztąd wyniknąć mogących nieszczęść obawiają się, ile że w niektórych wsiach rożne szemrania y w kupy zgromadzenia poddanych upatrują, przeto, chcąc zapobiedz temu, dopraszają się prześwietney kommissyi wojewódzkiey, aby do wsiów: Czemerowiec, Bereżanki, Kuchajowiec, Jurkowiec, Teremkowiec, Swirszkowiec, Olchowca, Kuźmińca, Przedmieścia Husiatyńskiego wysłana została z kilkudziesiąt ludzi złożona kommenda, która przez niedziel cztery, lub wiele im oznaczono będzie, mając konsystencyą, cożkolwiek uśmieszyć potrafi te zuchwalstwa i bespiecznieyszymi obywatelów uczynić może, o co, imieniem pomienionych obywateli, dopraszam się.

Franciszek Matuszewicz m. p.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

LX.

Постановленіе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства, запрещающее канцеляристамъ разглашать и выдавать копіи допросовъ, производимыхъ въ коммиссіи и получаемыхъ ею извѣстій; также отказъ выдавать коменданту Каменецкой крѣпости допросы, произведенные арестанту Андрею Бондарю. 1789. Мая 5—6.

1789 roku, dnia piątego miesiąca maja.

Kommissya województwa Podolskiego w teraźnieyszych rozruchach krajowych chcąc spokoy y bespieczeństwo publiczne utrzymać, badania i odpowiedzi z obwinionych osób, przed swą kommissyą złożone, aby dla niezawodnych skutków w sekrecie utrzymywały się y powołani z odgłosu nie byli ostrzeżeni y bezkarnie nie uchodzili y w kraju nie roznosili poduszczenia lub przestrog, daje zalecenie urodzonym regentom swey kommissyi, aby te indagacye, inkwizycye, lub komunikowane raporta od komend, nikomu w żadnym sposobie wydawane y kommunikowane nie były; gdyby zaś który z w. w. kommissarzów przybyłych, czytać one życzył sobie, pozwolone do czytania bydź mogą, a do przepisywania bez kompletu wydawać się nie powinny.—W. Raciborowski, chorąży Latyczowski prezydujący. —Jan Komarnicki m. C. L. Ignacy Axamitowski, łowczy Podolski, m. p. Tadeusz Matuszewicz m. p. Jli Czarkowski B. K.

—

1789 roku, dnia szostego miesiąca maja.

Kommissya wojewodztwa Podolskiego na mocy przepisów od nayjaśnieyszych rzeczypospolitej stanów kommissyą swoją obowiązujących, dopełniając nayścisley urzędowania swego, gdy między innemi z czynności swoich pod dniem trzydziestym miesiąca kwietnia, roku ninieyszego, do tychże nayjaśnieyszych stanów doniesieniami y okoliczność Jędrzeia Bednarza z Goletyniec przesłała, przeto, rezolwując notę W. Hanickiego, pułkownika regimentu buławy polney, kommendanta fortecy tuteyszey, względem wydania indagacyi, odpowiada, iż tegoż w. kommendanta względem wydania

indagacyi z Bednarza do czasu rézolucyi na posłane raporta od naywyższey rządowey władzy zadosyć uczynić nie może.—W. Raciborowski chorąży Łałyczowski, prezydujący. Tadeusz Matuszewicz m. p. Ili Czarkowski B. K. Wiktor Kamieński.

Книга протоколовъ засѣданій порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства № 4547, л. 82 на об.

LXI.

Отношеніе Каменецкаго коменданта, полковника Ганицкаго, въ порядковую Подольскую коммиссію, указывающее на необходимость организовать земскую почту для облегченія сношеній съ военными начальниками. Отвѣтъ коммиссіи, извѣщающій коменданта о томъ, что сдѣлано распоряженіе о правильномъ устройствѣ земской почты. 1789, мая 11.

Nota do prześwietney kommissyi województwa Podolskiego podana 11 miesiąca maja, 1789 roku.

Ubespieczając z garnizonn tuteyszego licznie rozesłanemi kommendami publiczność w tak nieszczęśliwych rozruchach chłopskich buntów, z powodu rożnego gatunku y stanu osób podmawiających y oczywiście pokazanych dowodów zmowy na rzeź obywatelów, ktorych szukając po całym właśnie województwie rozkommenderowani officierowie, na przesyłane od nich rapporta gdy przychodzi dawać rezolucye, spodziewam się, że prześwietna kommissya, za sprawiedliwe osądzi żądanie moje, aby dla prędszych przeczytania officierom ordynansów y dyspozycyi, uczyniła porządek ustanowienia stojek, ktoremi by jak nayprędsze w gwałtownych okolicznościach, bo wszystkich obywatelów tyczących się dobra y ocalenia życia y fortun, spiesznieysze dochodziły rozrządzenia chwytania hultajów, jako też y często trafiających się kurjerów wysyłania; uniknie się przeto uciążliwość poddaństwu czyniona dotąd po miasteczkach y wsiach, osobliwie na traktach będących, ktore dotąd ten ponoszą ciężar y przeszkodę w rolnictwie; ochroni się y miasta tuteyszego, dotąd

ten ciężar ponoszącego, a prędsza w chwytaniu zbrodniów będzie sposobność, gdy dotąd w pilnych expedycyach szukaniem przesłania daje się czas holtajom schronienia y ciężkie o nich dopytanie się. To, daleki od własnego interessu, mam honor przełożyć z jedyney gorliwości o dobro puliczne prześwietney kommissyi. Hanicki pułkownik (L. S.).

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

—

1789 roku, 11 maja.

Kommissja województwa Podolskiego, notę w. Hanickiego, pułkownika buławy polnej koronnej, komenendanta fortecy tutejszej, rezolwując, gdy w tej nocie kommissja słuszne dla przyspieszenia wszelkich czynności upatruje przełożenia, przeto kommissja, stosując się do żądań tegoż w. kommendanta, stójki na trzech traktach urządziła i palety nieodwłocznie wydać determinowała. W. Raciborowski, chorąży latyczowski, prezydujący. Tadeusz Matuszewicz m. p. Ili Czarkowski. Pius Raciborowski.

Книга протоколовъ засѣданій порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства № 4347, л. 83 н. об.

LXII.

Постановленіе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства объ учрежденіи земской почты, содержащее перечень станцій и распредѣленіе почтовой повинности. 1789. Мая 11.

Dnia jedynastego miesiąca maja, roku Pańskiego tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego.

Stacya miasto Kamieniec.

Kommissya wojewodstwa Podolskiego z okoliczności teraźnieyszych rozruchów, grożących nieszczęściem całego kraju, czyniąc folgę obywatelom, po traktach mieszkającym, stosując się do uniwersału, wydanego od nayjaśnieyszych stanów skonfederowanych, chcąc

bydź uwiadomioną jak nayprędzey zawsze o tlejących gdziekolwiek rozruchach y znosić się z komendami, w województwie będącemi, podług rezolucji swojey, pod dniem dzisieyszym zapadłej, uprasza amore boni publici, aby włosć Zinkowce podwod parokonnych dwie z porządnemi wozami y narzędziem na stacyą miasta Kamieńca Podolskiego, na Polskich folwarkach być mającą, niezawodnie bez opłaty żadney, ile dla dobra publicznego, stawiła, kture podwody na teyże stacyi od dnia 14 maia do dnia 21 tegoż miesiąca, przez tydzień cały stać maią, które niedaley jak do drugiey stacyi jechać mają, a po skończoney kolei z innych wsiów, równo z drugiemi taż włość paletowi ninieyszemu znowu zadosyć uczynić powinna. Pomienione stoyki poty, poki okoliczności wymagać będą, trwać mają y te stoyki nie mają być dawane, tylko przejeżdżającym za paszportami głównych komend lub biletami kommissyi swoiey. Gdyby zaś ktory z obywatelów, czego się kommissya nie spodziewa, był w tey gwałtowney dla dobra publicznego potrzebie sprzecznym, te okoliczności do rozsądzenia y dyspozycyi komendy zależyć oświadcza, ktory to palet, pod pieczęcią kommissyi y podpisem prezydującego wydaje się.

Podobnyż palet wyszedł, aby wsie: Dłużek, Tataryska, Janczyńce, Hołosków, Kuptyńce, Karwasary, Podzamcze podwod parokonnych sześć, Żabińce y Pudłowce — podwodę jedną, Cybulowka y Żebrowka—podwodę jedną dały do Kamienieckiey stacyi, które mają stać od dnia 14 maia do dnia 21 tegoż miesiąca, przez tydzień.

Podobnyż palet wyszedł, aby włość Nagurzany podwod dwie, Cwikłowce podwód dwie, Paniowce Murowane, Tarasowka, Draczkowka y Szutniowce podwod sześć na stacyą miasta Kamieńca dały, które od dnia 21 maja do dnia 28 miesiąca tegoż, przez tydzień, stać moją.

Podobnyż palet wyszedł, aby włosć Zawale, Folwarki miasta Kamieńca y Biłanowka, Ciołkowce całe, Ostrowczany całe, to jest: Zawale — podwod dwie, Folwarki mieyskie y Biłanowka — podwod

sześć, Ciołkowce—podwodę jedną, Ostrowczany—podwodę jedną na stacyą miasta Kamieńca daly, ktore przez tydzień, od dnia 28 maja do dnia czwartego junii, stać mają.

Podobnyż palet wypadł aby włosć Rychty, Kniehynin cały, Słobodka do Rycht y Laskowce podwod 9, Uście całe z częściami podwodę jedną na stacją do miasta Kamieńca dały, które przez tydzień, od dnia 4 junii do dnia jedynastego tegoż miesiąca, na stacji być mają.

Podobny palet wyszedł, aby Sokoł cały z częściami podwód dwie, Czarnokozince, Szestowce, Niewierka—podwod cztery, Załucze całe—podwod dwie, Kudryńce dolne—podwodę jedną, Mielowce całe—podwodę jedną na stacyą Kamieńca dały, które przez tydzień, od dnia 11 czerwca do dnia 18 tegoż miesiąca, stać mają.

Прим. Такое же росписаніе было сдѣлано для всего воеводства и станціи почтовыя устроены: въ с. Жердье, м. Лянцкоронѣ, с. Бережанкѣ, у корчмы Свиршковецкой, въ с. Увсіѣ, с. Соломнѣ, м. Шатавѣ, м. Дунаевцахъ и въ с. Татарискахъ.

Книга Подольской порядковой коммиссіи № 4349, л. 26.

LXIII.

Рапортъ, присланный въ Подольскую порядковую коммиссію поручикомъ Мадейскимъ, начальникомъ отряда, посланнаго въ разъѣздъ въ Подольское воеводство. 1789. Мая 11.

Za ordynansem jaśnie wielmożnego generała majora Dzierzka wykomenderowany jestem z podjazdem w województwo Podolskie dla zabespieczenia obywatelów od rozgłoszoney trwogi. Mam dołożenie w ordynansie, bym dał wiedzieć o tym jasnie oświeconey kommissyi porządkowey tegoż województwa. Z mieysca tego, z ktorego ninieysze czynie zawiadomienie, umyśliłem maszerować ku Proskurowu; gdzie daley obruce się, jaśnie oświeconey kommissyi donieść nie omieszkam.

Ieżeliby jaśnie oświecona kommissya przewidziała potrzebę jaką dążenia w które mieysce z kommendą, zawiadomić mnie o tym

raczy, co spełnić nie omieszkam. W okolicy Międzyboża wszyscy obywatele, strwożeni będąc dawnieyszemi wieściami, dopraszali się o wstrzymanie się w tym mieyscu kommendy przez czas jaki. Jeżeli jaśnie oświecona kommissya przewidziałaby potrzebną rzeczą, wruciłbym nazad z kommendą w ten zakąt.

Gdy teraznieysze okoliczności obowiązują kommendantów podjazdowych do czynienia jak nayczęstszych rapportów jaśnie wielmożnym generałom kommenderującym y jaśnie oświeconey kommissyi porządkowey, a tych (oddalonym będąc od kresów woyskowych y poczt jego królewskiey mości) nie mam sposobności przesyłania, obawiając się wyniknąć mogącej okoliczności zpoznienia ważnych y pilnych rapportów, dopraszam się jaśnie oświeconey kommissyi o wydanie obwieszczenia cyrkularnego w całym województwie, by wszystkie expedycye, za zaświadczeniem moim idące, tak do jaśnie wielmożnego generała, jako też do jaśnie oświeconey kommissyi przez juryzdykcye z wsi do wsi traktem nayprościeyszym w zamierzone mieysce przesyłane były.

A że od dnia 9 lutego kommenda, w bezustannym marszu będąca, znacznie jest wynurzona y z żołdu wycieńczona, ma uffność, że jako od dawnych czasów konsystujące kommendy w tym województwie z wspaniałości dusz obywatelów zawsze doznają względów, tych y teraz dopraszam się u jaśnie oświeconey kommissyi, ażeby zobowiązała obywatelów, by w dzisiyszey powinności uciążliwey furaże niższą ceną jak w targu płacone bydź mogły; o ktore względy naymocniey jaśnie oświeconey kommissyi dopraszam się. Dattum w Międzybożu, die 11 mai, 1789 anno. Jan Poray Madeyski P. K. M.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

LXIV.

Письмо порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства къ уніятскому Львовскому епископу, требующее его пріѣзда въ Каменецъ для того, чтобы усмирить своимъ авторитетомъ заблуждающихся уніятскихъ духовныхъ и міряпъ. 1789. Мая 11.

1789 roku 11 maja.

Do j. w. xiędza biskupa ruskiego do Lwowa.

Już musiały doyść wieści j. w. pana dobrodzieja o nieszczęśliwie dla całego kraju naszego wzrastających buntach poddaństwa ruskich województw, do ktorych dają się słyszeć przyczyniać niepomału duchowni ruskiego obrządku. Zaczęła kommissya województwa Podolskiego czynić kroki, zapobiegające wzrastającemu niebespieczeństwu, ale, żeby to skutecznieysze było, przedsięwzieła prosić j. w. pana dobrodzieja, byś raczył zjechać w województwo Podolskie, a przytomność y odwiedzanie przez pasterza swe owieczki, łatwiey uskromić złość i ślepotę potrafi. Czekać więcey przybycia, jak listowney odpowiedzi z niecierpliwością obywatele województwa naszego, wraz z kommissyą swoją będziemy. — W. Raciborowski chorąży Latyczowski prezydujący. Tadeusz Matuszewicz, m. p. Pius Raciborowski.

—

Do wielebnych officiałów ruskich.

Kommissya województwa Podolskiego z wynikłych a nieodbitych potrzeb, doniosszy nayjaśnieyszym stanom skonfederowanym chęć swoją wezwania j. w. biskupa ruskiego w województwo Podolskie, w ninieyszym czasie ułożenie swoje uskuteczniła. Zna tedy powinnością swoją ostrzedz wielebnych officiałów, tak katedry Kamienieckiey, jako i Barskiey, ażeby pieniądze stołowe dla j. w. xiędza biskupa ruskiego, już-to do dalszey rezolucyi nayjaśnieyszych stanów, ruż-to do przybycia j. w. biskupa zatrzymać raczyli.—W. Racibojowski, chorąży Latyczowski, prezyduiący. — Tadeusz Matuszewicz m. p. Pius Raciborowski.

Кн. протоколовъ засѣданій порядк. ком. Подольск. воеводства № 4347, л. 83, 83 на об.

LXV.

Универсалъ порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства, предлагающій помѣщикамъ пересылать безплатно пакеты, отправляемые начальниками военныхъ отрядовъ и отпускать имъ провіянтъ по пониженнымъ цѣнамъ. 1789. Мая 13.

1789. Dnia trzynastego miesiąca maja.

Kommissya województwa Podolskiego z czułey zawsze troskliwości o całość życia y majątku współobywatelów swoich, gdy po uczynionych względem smutnych teraźnieyszych okoliczności do nayjaśnieyszych rzeczypospolitej stanów przełożeniach, szczęśliwy zyskuje proźb swoich skutek, kiedy z ordynansu prześwietney kommissyi woyskowey brygada j. w. Dzierżka, gererała majora, wchodzi w województwo nasze, a z przepisów dla kommissyi swojey od nayjaśnieyszey rzeczypospolitej stanów znoszenie się kommissyi z kommendami y nawzajem wyraźnie zalecone, co bydź uiszczone nie może bez obmyślenia sposobu nayspiesznieyszego kommunikacyi potrzebnych zobopolnie wiadomości. Przeto kommissya z tak słusznego powodu obliguje prześwietnego województwa Pedolskiego obywatelów, aby z miłości dobra powszechnego z mieysca każdego kommend jak nayprościey do kommissyi lub głównych kommend ode wsi do wsi na kurs podwody, gdzie by stojek nie było, bez opłaty, niemniey furaż dla tychże kommend niższą ceną, jak w targach, odmowione nie były. Kommissja tym w mocnieyszym zaufaniu kommunikuje te swoje obwieszczenie, im dokładniey każdy obywatel przekona się nie o innym ninieyszych urządzeń celu, jak tylko zabespieczającym całość i spokoyność obywatelów województwa swego. Tadeusz Matuszewicz, w kommissyi prezydujący, m. p. Ili Czarkowski, Pius Raciborowski.

Кн. прот. засѣд. порядк. ком. Подол. воев., № 4347, л. 84 на об.

LXVI.

Отношеніе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства къ поручику Мадейскому, предлагающее ему направить свой разъѣздъ въ окрестности Межибожа и Красилова. 1789. Мая 13.

1789 roku, dnia trzynastego miesiąca maja.

Do w. Madeyskiego, porucznika kawaleryi narodowey.

Kommissya województwa Podolskiego, odebrawszy od w. Madeyskiego, porucznika kawaleryi narodowey z brigady pierwszey, doniesienie z Międzyboża dnia jedynastego miesiąca i roku biegącego, iż, za ordynansem j. w. Dzierżka, generał majora, stanął z swą kommendą w Podolu i gdzieby się obrocić miał dla uskromienia buntującego się chłopstwa, od kommissyi wojewódzkiey uwiadomienia żąda, odpowiada. Od początku zrobionego odgłosu rozruchów w krajach naszych nieprzestanne czynione wywiadywania się z chłopów i popów przywożonych, tudzież badań innych nadsyłanie, nie uwiadomiły komissyą wojewódzką więcey, jak że od Felsztyna w okolicach różnych ku Szumowcom, ku Krasiłowowi chłopi i popi są już determinowani podnieść bunt. Są tu niektorzy przystawieni, jeśliby zaś co utajonego jeszcze było, w tych mieyscach mieć ostrożność sądzi bydź kommissya rzeczą nieodzowną. Aże już okolice Felsztyna, komenda, z Kamieńca wysłana, objeła, zostaje w. porucznikowi Madeyskiemu od okolic Szumowiec po pod Międzyboż ku Krasiłowowi czynić swoje obserwacje. Gdzieby zaś w. porucznik Madeyski obracał, lub coby szczególnego wiadomości jego doszło, raczy zawsze dla skutecznieyszego zaradzenia rozruchom komisją porządkową województwa Podolskiego uwiadomiać. Dla łatwieyszego przesyłania uwiadomień kommissyi, przyłącza kommissja wojewódzka w. porucznikowi obwieszczenie do obywatelów, ktorym obywatel Podolski zachęcony, podług swey czułości dla dobra publicznego, chętnie przesyłać do swey kommissyi jak nayprędzey zechce. Przypomina razem tymże obwieszczeniem kommissja wojewódzka obywatelów względność w przedawaniu furażów. Dla więcey zaś maiącey

przybyć komendy, za doniesieniem kommissyi, swe układne rozsądzenia wydać kommissya zapewne nie zaniedba. Tadeusz Matuszewicz, w kommissyi prezyduiący, m. p. Pius Raciborowski. Ili Czarkowski.

Кн. проток. засѣд. поряд. коммис. Подол. воев. № 4347, л. 84.

LXVII.

Частное письмо помѣщика Вилямовскаго о томъ, что бессарабскіе крестьяне подъ предлогомъ рыбной ловли перевозятъ на свой берегъ на лодкахъ крестьянъ, бѣгущихъ изъ Подоліи. 1789. Мая 17.

Wielmożny mości dobrodzieju!

Za łaskawą pamięć wielmożnego pana y dobrodzieja winne składam dzięki, będzie to moim obowiązkiem wysługiwać się mu. A że tu nowe tamta strona wszczyna zwyczaje: oto chłopi zaczynają mieć swoje czołna na tamtey stronie y pod pretextem łowienia ryb jeżdżą po Dniestrze, a potym w nocy chłopów wywożą. A może powoli, gdy im nikt nie zbroni, nazbiera się czołen więcey y mogą wypaść y kogo zrabować. A jako y za turków tego nie bywało, aby mieli swoje czółna; a panowie, ktorzy dobra zaarendowali na tamtey stronie, jeszcze im wolność dają y protegują. Racz tedy w. m. dobrodzieju uwiadomić prześwietną kommissyą, ażeby zobligowała w. Hanickiego, ażeby wydał ordynans, iż, gdzieby się tylko czołna okazali, aby te zabierano y nie pozwolano im ryb łapać. Wszak zobaczyć w traktatach Karłowickich, jak rzeczono o Dniestrze y iak iest zaassekurowany, który to traktat my utrzymywać powinniśmy. Jeżeli zaś w tym przypadku potrzebna jest nota, to niech pan będzie łaskaw y poda imieniem moim, gdyż ja, przez obowiązek trzymając pierwszą straż, rozum, sumienie y podciwość nie każe mi zamilczeć na to, a że nasi sąsiedzi, którzy poarędowali, to pieszczą chłopów. Niech że tedy pan będzie łaskaw y daruje mojey poufałości, a mnie uzna, żem jest y bydź pragnę ze wszelkim uszano-

waniem w. pana dobrodzieja nayniższym sługą. Samuel Wilamoski m. p. 17 maja, 89. Studenica.

Изъ картона дѣлъ подольскаго воеводства № XIII.

LXVIII.

Отношеніе въ порядковую коммиссію Подольскаго воеводства отъ имени помѣщика Вилямовскаго, извѣщающее о томъ, что крестьяне изъ бессарабскаго берега перевозятъ ночью на лодкахъ подольскихъ крестьянъ, бѣгущихъ въ Бессарабію. Вилямовскій проситъ, чтобы коммиссія распорядилась, дабы военныя команды этому воспротивились. 1879. Мая 18.

Die 18 maja 1789. Kamieniec.

Prześwietna kommissyo, panowie y dobrodzieje!

Okoliczności czasów teraźnieyszych niespokoynością chłopstwa buntującego się w kraju czyniąc zamieszanie, gdy z tamtey strony Dniestru pod pretextem łowienia ryb chłopstwo, czołny swoje mając, na tę stronę często przejeżdżają y w nocy ztąd chłopów wywożą, jest obowiązkiem wielmożnego Wilamowskiego, cześnika Wędeńskiego, ostrzedz w tym prześwietną kommissyą województwa Podolskiego z żądaniem, ażeby taż wielmożnego komendanta fortecy raczyła zobligować o wydanie ordynansu po łukach, aby komendy, tamże stojące, mieli moc rybaków takich zabierać z czołnami y niedozwalać nadal takiego przewożenia się, co jest z niebespieczeństwem kraju y z umnieyszeniem poddaństwa. I tę notę do rezolucyi prześwietney kommissyi imieniem wielmożnego Wilamowskiego podaję.

Z naygłębszym uszanowaniem. Gremkowski m. p.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

LXIX.

Отношеніе въ порядковую Подольскую коммиссію дворянина Борженцкаго съ просьбою прислать въ м. Шаргородъ къ 23 іюня отрядъ войска, такъ какъ къ этому дню стекается въ сосѣднее село Калиновку нѣсколько тысячъ крестьянъ на храмовой праздникъ 1789. Мая 18.

Memoryał do prześwietney kommissyi województwa Podolskiego.

Widzimy jak Opatrzność Naywyższego pobłogosłowiła czułości krajowey w ocaleniu drogiego życia obywatelów od buntu poddaństwa naszego y obmyśliła środki zbawienne przez ustanowienie z prawa kommissyi województwa Podolskiego, przed ktorą niżey podpisany ma honor oznaymić, iż mieysce w Kalinowce, wsi, od dziedziców Szarogrodu wielebnym xiężom Bazyljanom nadaney, o małe pół mili od tegoż miasta sytuowane, w ktorem cudowny obraz sw. Onufrego, jest schadzką powszechną odpustu ludu prostego tak dalece, że z rożnych województw, bliższych y odlegleyszych ruskich gminu tegoż corocznie do kilku a czasem do kilkunastu tysięcy przybywać zwykło. Zaczym dla zapobieżenia, nie day Boże, pod pretextem wspomnionego odpustu hasła buntowniczego, ktore, w tak wielkim zbiorze, łatwo by całemu krajowi stać się mogło niebespieczne, y upraszać prześwietney kommissyi na ten dzień, według kalendarza łacińskiego 23 junii, nawet z uprzedzeniem kiku dniami pierwey, ażeby kommendę woyskową w to mieysce y sam Szarogrod zesłać y dysponować raczyła.

Dattum w Kamieńcu Podolskim, die 18 maja, 1789 roku.

Franciszek Borzęcki P. L., m. p.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

LXX.

Рапортъ въ порядковую Подольскую коммиссію поручика Мадейскаго, извѣщающій о томъ, что, во время разъѣзда, онъ не замѣтилъ тревожныхъ явленій. Отвѣтъ коммиссіи заявляющій Мадейскому благодарность. 1789. Мая 24—26.

Dopełniłem żądanie jaśnie oświeconey kommissyi porządkowey, będąc w tych wszystkich mieyscach, gdzie jaśnie oświecona kommissya bydź osądziła rzeczą potrzebną. W tych wszystkich mieyscach nowości żadnych nie zastałem, dawnieysze wieści są przytłumione zupełnie, czynią pewność o spokoyności poddanych zaręczenia tak obywatelów, jako rządców mieysc, z ktorych wszystkich, gdzie byłem, mam na piśmie. Do Mikołajowa przyszedłszy, zastałem u zwierzchności aresztantów jedynastu, ktorey gdym się zapytał, za co ciż aresztanci są osadzeni y czemu o tych dotąd jaśnie oświecona kommissya powiatowa ani kommendy nie są uwiadomione, jaką odebrałem rezolucyą na zapytanie moje, kopią przyłączam. Marsz muy teraz obracam ku kordonowi cesarskiemu województwem Podolskim: do Wołoczysk, z Wołoczysk do Usiatyna; jeżeliby okoliczność jaka wyciągała zgłoszenia się do mnie, w te mieysca za mną jaśnie oświecona kommissya posłać raczy.

Datum w Manaczynie, die 24 maja, 1789 anno. Jan Poray Madeyski, m. p.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

—

Dnia dwudziestego maja 1789 roku.

Kommissya porządkowa województwa Podolskiego, odebrawszy pod dniem dwudziestym czwartym miesiąca maja, roku biegącego, zgłoszenie się od w. Madeyskiego, porucznika kawaleryi narodowey woysk koronnych, o obrotach marszu swego, y w tym wyczytawszy chwalebne obserwacye y doniesienia o spokoyności w okolicach województwa naszego, oświadcza temuż w. porucznikowi obligowaną wdzięczność, a na wypadłe wydarzenia zgłaszać się do tegoż w. po-

rucznika zapewnia. Że zaś z wynikłych okoliczności kommissya rekwizycyą swoją do kommissyi województwa Wołyńskiego kuryerem przesłać udeterminowała, niesie więc swoje żądania do W. porucznika, aby tęż expedycyą, do rąk swoich tym kuryerem doszłą, unterofficerem, lub zdatnym jakim człekiem do prześwietney kommissyi Wołyńskiey do Łucka przesłać raczył. Dla ktorego kuryera bilet swoy kommissya od granic województwa swego na podwody w województwie Wołyńskim przyłącza.—K. Jozef Lipinski, podkomorzy Podolski, prezyduiący, m. p.—W. Raciborowski chorąży Latyczowski.—Tadeusz Matuszewicz m. p.—Ili Czarkowski m. p.—A. Czerwiński m. p.

Книга протоколовъ засѣданій порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства № 4347, л. 88.

LXXI.

Отношеніе Подольской порядковой коммиссіи къ генералу Дзержку съ просьбой послать отрядъ войска въ м. Шаргородъ къ 23 іюня въ виду храмоваго праздника въ селѣ Калиновкѣ, къ которому стекается множество народа. 1789. Мая 26.

Dnia dwudziestego szóstego miesiąca maja, 1789 roku.

Kommissya porządkowa województwa Podolskiego, z mocy przepisów urzędowania swego naytroskliwiey uprzątając wszystkie oznaki y powody mieszające spokoyność obywatelów województwa swego, stosownie do punktu uniwersału od nayjaśnieyszych stanów do kommissyi swojey, w wszelkich przypadkach znoszenie się kommissyi z kommendami y nawzajem zalecającego, gdy ma swoje zapewnienia o zbliżeniu się z brygadą swoią j. w. Dzierżka, generała majora, w okolice województwa Podolskiego, po zaniesioney do kommissyi swoiey rekwizycyi od W. Borzęckiego, podczaszego Lubaczewskiego, że we wsi Kalinowce xięży bazylianów Szarogrodzkich na święty Onufry ruski, die dwudziestego trzeciego miesiąca czerwca roku biegącego przypada odpust, na ktorym gminu do tysięcy kilku y

więcey corocznie zgromadzać się zwykło. Ze zaś w ninieyszych okolicznościach wszelkie takowe zgromadzenia gminu naywiększey wymagają obserwacyi y pilną sciągają baczność, przeto kommissya województwa Podolskiego niesie swoje żądania do tegoż j. w. Dzierżka, generała majora woysk koronnych, aby komende ze stu naymniey ludzi do pomienioney wsi Kalinowki, w bliskości Szarogrodu sytuowaney, wykomenderować raczył, ktora by dniem jednym lub więcey przed tymże odpustem w mieście pomienionym stanowszy, pilną z okoliczności ninieyszych rozruchów obserwacyę czynić mogła. Kommissya tym w mocnieyszym zaufaniu czyni te swoje żądania, im doskonaley przeświadczoną zostaje o czułych zawsze dla dobra publicznego tegoż j. w. generała majora chęciach.—K. I. Lipiński, podkomorzy Podolski, prezydujący. Ignacy Axamitowski, łowczy Podolski m. p.—Tadeusz Matuszewicz m. p. A. Czerwinski m. p. Ili Czarkowski.

Книга протоколовъ засѣданій порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства № 4347, л. 87.

LXXII.

Письмо Станислава-Щаснаго Потоцкаго къ порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства, въ которомъ онъ высказываетъ предположеніе, что вся тревога, относительно предполагаемаго крестьянскаго возстанія, основана лишь на неосновательныхъ слухахъ. 1789. Мая 28

Dnia 28 maia, 1789, w Tulczynie.

Prześwietna kommissyo porządkowa województwa Podolskiego!

Służyć oyczyznie, wypełniać rozkazy zwierzchności y dogadzać żądaniom prześwietnego województwa, dozierając bespieczeństwa granic y majątków współobywatelów moich, równie się zdaje chęci y powinności moich celem. A tym celem pisałem do prześwietney kommissyi woyskowey, abym część woyska mógł cofnąć w Podole, a zapewne słusznie sztab onego w Latyczowie lokowanym być

może. Co zaś do spokoyności krajowych, chociaż obawy są rożne względem buntów y wieści bezprzyczynne czasem też bojaźni powiększają, spodziewam się, że gdy prześwietne kommissye porządkowe, jednym ze mną celem starania swego porzyłożyć raczą, a jaśnie oświeconi, jaśnie wielmożni, wielmożni ich mość panowie obywatele wcześnie kommissją y mnie ostrzegać raczą, a baykom szerzyć się nie dopuszczą, spokoyność porządana utrzymana będzie, bo do niey, niemniey jak do trwałego szczęścia kraju, tak mądre y doskonałe jego królewskiey mości, pana naszego miłościwego, y stanów skonfederowanych rzeczypospolitey dążą zamiary. Szczęśliwym bym się sądził, abym mógł staraniem y pilnością moją usprawiedliwić zaufanie, które prześwietna kommissya oświadczyć mi raczy pod datą 23 marca w liście pisanym. Mam honor przy tym zostawać w. w. miłościwych panów y dobrodziejów szczerze życzliwym y nayniższym sługą Stanisław Szczęsny Potocki, generał artylleryi koronney.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

LXXIII.

Отношеніе Подольской порядковой коммиссіи къ такой-же коммиссіи Кіевскаго воеводства, содержащее перечень мѣръ предосторожности, принятыхъ въ Подоліи и сообщеніе о показаніяхъ арестованныхъ лицъ. 1789. Мая 28.

Dnia 28 maja, 1789 roku.

Kommissja województwa Podolskiego, pod dniem 14 maja roku bieżącego przychylne prześwietnej kommissji województwa Kijowskiego odebrawszy zgłoszenie się, za udział wiadomości tamtejszych najwinniejsze ma honor oświadczyć dziękczynienia. Co się tycze wydarzeń w województwie naszym: po danej wiadomości od prześwietnej kommissji województwa Wołyńskiego o wzrastających oznakach buntów, kommissja najtroskliwiej wszystkie stosowne do tego przypadku,

to jest: względem ustanowienia po wsiach dziesiętników, chwytania ludzi podejrzanych, krążenia kommend nieustannie po różnych województwa okolicach, wydania processu przez zwierzchność duchowną ritus graeci y inne uczynić starała się urządzenia. Z aresztantów w więzieniu fortecy tuteyszey do liczby siedmdziesiąt, między ktoremi y popów czternastu znayduje się, kommissya indagacye ciągnie; z ktorych jednego, Bednarza z Geletyniec, dobrowolnie namowę siebie przez piliponów zeznającego, do Warszawy przesłała, w przypadku potrzeby o sąd extra cadentiam rekwizycyą uczynić umyśliła. Że zaś w okolicach województwa naszego na powołanie Kiryły szpiega, na Wołyń przez kommendy wziętego, wielu popów y chłopów, powołanych y w więzieniu osadzonych, znayduje się, kommissya Podolska w tych dniach przez kuryera o pozwolenie y przystawienie tegoż Kiryły do kommissyi Wołyńskiey rekwizycyę uczyniła.—Co się tycze zarazy w Jassach, prócz wiadomości z gazet, chociaż codzienne prawie ormian y żydów z tego mieysca przyjazdy naylepieyby o tym zawiadomić mogły, żadnego jednak gruntownego o tey zarazie nie znayduje zapewnienia. Gdyby jednak kommissya o tym nieszczęściu pewną powzieła wiadomość y w województwie swoim naydokładnieyszą urządzić ostrożność, y prześwietney kommissyi Kijowskiey nieodwłocznie o tym donieść nie omieszka, a razem o kommunikacyą dalszych wiadomości ma honor dopraszać się.—K. Jozef Lipiński, podkomorzy Podolski, prezydujący, m. p.—Tadeusz Matuszewicz, m. p.—Ili Czarkowski.

Книга протоколовъ засѣданій порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства № 4347, л. 89 на об.

LXXIV.

Рапортъ въ порядковую Подольскую коммиссію поручика Мадейскаго съ отчетомъ о разъѣздѣ, съ указаніемъ, что волненіе улегается гораздо лучше вслѣдствіе кроткаго обращенія съ населеніемъ; сообщаются свѣдѣнія объ арестѣ жителей въ селѣ Маначинѣ. 1789, мая 29.

Tym tkliwszy w dopełnieniu obowiązku mego y czynieniu chętney usługi prześwietnemu wojewudztwu Podolskiemu mam zamiar, im łaskawsze odbieram wyrazy od jaśnie oświeconey kommissyi tegoż wojewudztwa, ufny będąc, że pełnieniem tey powinności mojey znaydę względy u przezacnych obywatelów, ktore zawsze zyskiwać w władzach mey duszy chęć jest wpojona Przechód moy z kommendą przez kray tyle sprawił w pospolstwie przytłumienia przez naydelikatnieysze z temiż postempowanie, ile srogość naywiększa wstrzymać rozżarzenia nie zdołałaby. We wsi Manaczynie, do województwa Wołyńskiego należącej, z nowego powołania Kiryła wziętych jest szlachty dwoch, pop ieden, chłopów pięciu przez nowozaciężną chorągiew jaśnie wielmożnego Czarneckiego, rotmistrza kawalleryi narodowey, przy ktorym taż chorągiew konsystuje w Jachnowcach. Tenże jaśnie wielmożny rotmistrz, z zalecenia jaśnie oświeconego xięcia jego mości Michała Lubomirskiego, generała majora, wyżey wyrażonych zabrać rozkazał, co się stało w tym dniu, ktorego przyszedłem do Manaczyna, to iest 18 praesentis. Pzysłane expedycye do prześwietney kommissyi województwa Wołyńskiego natychmiast unterofficyerem do Łucka posłałem. Teraz, po nad kordon cesarski krążąc, dążę ku Husiatynowi, zkąd w środek województwa udam się.

Dattum w Satanowie, die 29 maii, 1789. Jan Poray Madeyski.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ. № 7.

LXXV.

Рапортъ въ порядковую Подольскую коммиссію поручика Мадейскаго, свидѣтельствующій о совершенномъ спокойствіи края. 1789. Іюня 1.

Nadeszłe expedycye od kommissyi województwa Wołyńskiego do prześwietney kommissyi wojewudztwa Podolskiego umyślnym kuryerem przesyłam. Z kommendą moją wprost Podolem pod Bar dążyć umyśliłem. Jeżeliby prześwietna kommissya żądała, by taż kommenda w tych stronach wojewudztwa wstrzymała się, żądanie swe jaśnie wielmożnemu generałowi Dzierżkowi przełożyć zechce, gdyż ja, spełniając dany sobie wprzód ordynans, tym sposobem skończyć marsz muy winienem, ile wczasie dzisieyszem nie widząc w poddaństwie nic zdrożnego. Dattum w Olchowcu, die 1 junii, 1789 anno. Jan Poray Madeyski m. p.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

LXXVI.

Отношеніе порядковой Подольской коммиссіи къ поручику Мадейскому, заявляющее ему благодарность за его образъ дѣйствій и предоставляющее ему выборъ маршрута для дальнѣйшихъ разъѣздовъ. 1789. Іюня 2.

Dnia drugiego miesiąca czerwca, roku 1789.

Kommissya województwa Podolskiego expedycyą z Wołynia pod dniem drugim miesiąca czerwca roku biegącego przez ręce w. Madeyskiego, porucznika kawaleryi narodowey woysk koronnych, odebrawszy, za tę zręczność w uskutecznieniu żądań kommisyi swojey oświadcza temuż w. porucznikowi nayobligowańsze podziękowania. Postępek w. porucznika w transmarszach prawdziwie ludzki, zjedna mu ten zaszczyt u obywatelów województwa naszego, ktory słusznie cnotliwym należy ludziom. W. porucznik w te mieysca marsz swoy

zwracać raczy, gdzie jakie podobieństwa niespokoyności poddaństwa upatrzy, o co kommissya pod aktem dzisieyszym rekwizycyą swoją do j. w. Dzierżka generała majora przesyła, a za wydarzeniem ważnych okoliczności kommissya swoje do w. porucznika uczyni zgłoszenia.—K. Jozef Lipiński, podkomorzy Podolski, prezydujący, m. p. W. Raciborowski, chorąży Latyczowski.—Ignacy Axamitowski, łowczy Podolski m. p.—Tadeusz Matuszewicz, m. p.—Ili Czarkowski.

Кн. протон. засѣд. порядк. ком. Подол. воев. № 4347, л. 90 на об.

LXXVII.

Отношеніе порядковой Подольской коммиссіи къ бригадному генералу Дзержку, содержащее соображенія о распредѣленіи военныхъ отрядовъ въ воеводствѣ. 1789. Іюня 2.

Dnia 2 miesiąca czerwca, roku 1789.

Kommissya województwa Podolskiego pod dniem dwudziestym miesiąca maja, roku biegącego przychylne j. w. Dzierżka, generała majora woyk koronnych, brygadą kommenderującego, do kommissyi swojey odebrawszy zgłoszenia się, ma honor z żywą czułością przesłać temuż j. w. generałowi powitania y oświadczyć z powodu tak żądanego zbliżenia się w okolice województwa naszego obywatelów ukontentowanie. Co się tycze stojek na traktach, tych specyfikacyą do Baru, a ztamtąd do Tulczyna j. w. generałowi kommunikuje; a za zbliżeniem się j. w. generała artylleryi pod Chmielnik, kommissya o wyrażenie kursu uprasza y ten z Baru w tę stronę urządzi. Z okoliczności województwa naszego kommissya niesie swoie żądania, aby cztery kommendy po różnych okolicach województwa naszego dla doskonalszey obserwacyi transmarsze swoje czynić mogły. Co do granic naszych od Wołoszczyzny, kommissya niesie swoje prożby, ażeby szwadron jeden nietylko mieysca komor, ale y traktów większych, w Wołoszczyznę dążących, zasłonił; z których mieysc patrule aby obserwacye nadbrzeżem czynić mogły, słuszne bowiem kommisya

j. w. generałowi czyni swoje przełożenia, gdyż swieżo uskuteczniona na Wołoszczyznie dóbr przez tych krajów obywatelów licytacya wielkiey emigracyi poddaństwa naszego stać by się mogła źrzodłem, o czym kommissya y do nayjaśnieyszych stanów przeszle swoje uwiadomienia. Względem w. porucznika Madeyskiego kommissya łączy swoje proźby, aby jeszcze w tych okolicach województwa został wstrzymany; te słuszne przełożenia tym ufniey kemmissya j. w. generałowi ma honor kommunikować, im doskonaley przeświadczona o prawdziwie obywatelskich j. w. generała dla województwa swego chęciach.—K. Jozef Lipinski, podkomorzy Podolski, prezyduiący, m. p.—W. Raciborowski, chorąży Latyczowski, m. p.—Ignacy Axamitowski, łowczy Podolski m. p.—Tadeusz Matuszewicz, m. p.—Ili Czarkowski.

Кн. проток. засѣд. порядк. ком. Подол. воев., № 4347, л. 90 на об.

LXXVIII.

Докладъ порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства сейму: коммиссія указываетъ на то, что она вела дѣло противудѣйствія крестьянскому волненію дѣятельно но осторожно, виновныхъ въ немъ не нашла. Нѣкоторые крестьяне оказались лишь виновными въ произнесеніи дерзкихъ словъ въ пьяномъ видѣ, священники были оговорены несправедливо. Потому коммиссія обращается въ сеймъ только съ просьбою расположить войска вдоль Днѣстра для предотвращенія емиграціи крестьянъ въ Молдавію. 1789. Іюня 4.

Dnia czwartego miesiąca czerwca, roku panskiego 1789.

Do nayjaśnieyszych stanów seymuiących.—W każdym społeczeństwa ludzkiego składzie a nayszczegolniey republikanskim nieszczęście padające na część kruju czuć się daje natychmiast całemu. Województwo Podolskie w znaczney części kraju swego graniczy przez Dniestr z Mołdawją, pod panowaniem teraz cesarskim będącą; od wieków ręką ludzką nietknięte grunta, a zatym małą pracą wiele pożytku przynoszące, wabią i przyciągają poddaństwo kraju

polskiego do siebie; granica nie strzeżona od żołnierza, położenia mieysc sposobne do przejechania nadbrzeżnym nawet wsiom odeymuje ratunek strzeżenia swoich poddanych, i te, naywięcey tracąc ludzi, dadzą uczuć, krajowi—ludności, skarbowi—dochodów umnieyszenie nie małe. J. w. Dzierżek, generał major, wszedł w województwo Podolskie z komendą kawaleryi narodowey, ktora, podług swego ordynansu, zciąga od granicy subkomendy, a tak otworzy sposobność przechodzenia poddaństwu naszemu z kraju Polskiego w Mołdawią. Kommissya przeto porządkowa województwa Podolskiego doprasza się nayjaśnieyszych stanów o wydanie zlecenia prześwietney kommissyi woyskowey, aby granice województwa Podolskiego od Dniestru były osadzone żołnierzem polskim dla wstrzymania uchodzącego poddaństwa. Te jest przestrzeżenie grożącego nieszczęścia województwu Podolskiemu, ktore kommissya województwa do nayjaśnieyszych stanów seymujących w prośbach swych wyraża; jakie zaś tey były czynności, z tych się tłumaczy: Ostrożność rozsądna wojewodzianów zwiększyła więzniów liczbę w fortecy Kamieńcu, z ktorych kommissya wybadywania dokładne czynić starała się; a gdy tylko same po pijanu gadania na odgłos gdzieś wszczętego buntu w dwudziestu sześciu z rożnych stron przystawionych chłopach okazały się, po kilkuniedzielnym więzieniu, chłosty kommissya zwierzchności dworskiey dać zaleciwszy, uwolnić onych roskazała. Popom dwom, z porozumienia osadzonym, wyjechać pozwoliła, popów zaś ośmiu, powołanych przez chłopa jednego w kommissyi, a na gruncie, po zesłaniu kommissyi bałamucącego, wolnością wyjechania do swych domów zabespieczyła. Co zaś zostaje więzniów do wybadywania, jakoto nayszczegolniey: pop z Karpowiec, pop z Rososza, powołani przez Kiryła, ktoren jest odwieziony do Warszawy dla wybadywania, a ci zupełnie zaprzeczają, których by indagacya Kiryły przeświadczyć mogła, z tych i innych, co się okaże, donieść nayjaśnieyszym stanom seymującym, komissja wojewódzka znać będzie swoim obowiązkiem.—K. Jożef Lipiński, podkomorzy Podolski, prezydujący,

m. p. Ignacy Axamitowski, łowczy Podolski m. p.—Pius Raciborowski.

Кн. проток. засѣд. порядк. ком. Подол. воев. № 4347, л. 91.

LXXIX.

Универсалъ порядковой коммиссiи Кiевскаго воеводства, предписывающiй помѣщикамъ принять мѣры предосторожности противъ предполагаемаго крестьянскаго волненiя. 1789. Марта 15.

Komissya wojewodztwa Kijowskiego.

Stosując się do konstytucyi y uniwersału przez j. w. w. w. marszałków seymowych y konfederacyi oboyga narodów, stosownie do teyże konstytucyi wydanego, na dniu 14 miesiąca marca roku teraznieyszego, 1789 do xiąg ziemskich Kijowskich w oblatę wniesionych, j. o. o. y w. w. dziedzicom, posessorom, kommissarzom, gubernatorom y wszelkiey zwierzchności dworskiey wiadomo czyni. Troskliwość stanów seymujących, zatrudniając się uszczęśliwieniem narodu y ubespieczeniem obywatelów w ogolności, w szczegolności w górze wyrażonemi konstytucyą y uniwersałem, chcąc zapobiedz wszelkim rozruchom y buntom, między poddaństwem wyniknąć mogącym, włożyła na nas słodki obowiązek obmyślenia srodków stosownych dla zapobieżenia wczesnego grożącego ztąd niebezpieczeństwa, ktorego my dopełniając, następujące czyniemy obwieszczenie: 1) Za odebraniem nienieyszego obwieszczenia w. w. dziedzice, possessorowie, komissarze y gubernatorowie y wszelka zwierzchność, dobrami zarządzająca, nayścisleyszą po miastach, wsiach y futorach uczynią między chłopstwem rewizyą, między ktoremi znalezioną wszelką broń do dworu zabiorą. 2) W każdym mieście y wsi z dziesiątego gospodarza ustanowią dziesiętników, ludzi poczciwych y nie notowanych, zalecą onym, aby między chłopstwem potajemnych schadzek przestrzegali y o postrzeżonych dworowi donosili. —3) Rządcy miast y wsiów przykażą surowie dziesiątnikom y sami naybaczniey

wglądać powinni będą, ażeby żaden obcy człowiek we wsi bez wiadomości dworu cierpianym y przyjmowanym nie był, a ktoregoby przechowującego się postrzeżono, schwytawszy, dwór ma wypytać onego, zkąd jest y zaczym przyszedł? ktory znalazłszy takowego bydź podeyrzanym, pod strażą przytrzyma, kommissyą do Żytomierza o tym uwiadomi, y do naybliższey komendy odeszle. 4) Ludzi wszelkiey kondycyi, przechodzących y przejeżdżających, pod tytułem nawet słobodzianników, o attestata zapytywać będą; attestatum nie mających zatrzymywać, potrzebne y stosowne indagacye y rewizyą uczynić, podeyrzanych do naybliższey kommendy odsyłać, y o tym kommissyi donosić na pismie do Żytomierza powinni będą. Dla tego obligujemy, aby ludziom posłanym w interessie, lub za własną potrzebą, ode wsi do wsi jadącym y idącym, attestata z podpisem zwierzchności y pod pieczęcią z wyrażeniem imienia jadącego, zkąd y dokąd, dawane były.—5) Gdziebykolwiek okazywał się naymnieyszy pozor między chłopstwem do buntu, o przywódzcach sciśle wywiadywać się starać się będą, obwinionych pod straż wziowszy, do kommend naybliższych odeszlą y zaraz kommissyą do Żytomierza uwiadomią. 6) Miłością dobra powszechnego y własnego bezpieczeństwa obligujemy w. w. dziedziców y possessorów, oraz wszelką zwierzchność, aby, dla łatwieyszego uwiadamiania o wszystkim kommissyi wojewódzkiey, wzajemnie sobie pomagając, listy czyli raporta pod adressem do kommissyi wojewódzkiey przesyłane ode wsi do wsi, aż do Żytomierza, bez żadnego zatrzymania odsyłali; odsyłający raport do kommissyi ma na osobnym papierze, czas, ktorego wysyła, zapisać; odbierający zaś, zapisawszy czas nadeyścia, na tymże papierze zanotuje, o którey godzinie y którego dnia wysyła; y tak daley, jeden drugiemu przesyłając aż do Żytomierza, 7) Przestrzegać mają, aby kowale, slusarze y rudnicy żadney broni dla chłopstwa nie robili y nie przedawali.

Ktore to obwieszczenie, aby każdego wiadomości doszło, w xięgach wojewodztwa naszego zaoblatować, przepisane y przedrukowane na kilkaset kopji, rozesłać w rożne strony kancellaryi kom-

missyi swey zalecamy. Działo się w Żytomierzu, dnia 15 miesiąca marca, 1789 roku.—Kalixt xiąże Poniński, kommissarz. m. p. Boreyko, kommissarz, m. p. Jan N. Chojecki woyski Wyszgrodzki, komisarz m. p. Prószynski, kommissarz. Michał Głębocki woyski Owrucki, kommissarz. A. Pieńkowski, komissarz województwa Kijowskiego.

Кн. гродск. Овруцкая записовая, № 3298, л. 254. Также кн. Кіевская гродская записовая № 119, л. 306 на об.

LXXX.

Отношеніе порядковой коммиссіи Кіевскаго воеводства къ такой-же Брацлавской коммиссіи съ просьбою обмѣниваться извѣстіями, относящимися къ предполагаемому крестьянскому волненію. 1789. Апрѣля 3.

List prześwietney kommissyi województwa Kijowskiego z żądaniem o wzajemne znoszenie się.

Jasnie wielmożni kommissarze województwa Bracławskiego, moi waszmość panowie bracia, dobrodzieie! Poszechny odgłos powstającej na nasze województwa od własnych poddanych klęski uczynił zwierzchność krajową aż nadto czułą, kiedy w uniwersałach, niedawno ogłoszonych, zleciła kommissyonm województwa dozor i pilne na wszystkie okoliczności baczenie; kommissya nasza dopełniając roskazy stanów rzeczypospolitey, uczyniła stosowne od siebie zalecenia dla łatwieyszego zapobieżenia ukazać się mogącego niebespieczeństwa. Zna to dobrze kommissya, iż y jaśniewielmożni panowie dobrodzieje z swojey strony uczyniliście przezorne ostrożności. Aże do zupełnego obywatelów pogranicznych zabespieczenia należy zachować wzajemne czynności naszych sobie powierzenie, oraz wspólne w okolicznościach ważnieyszych znoszenie się, przeto, komunikując naszą czynność początkową, prosiemy o wzajemne przesłanie tego, cokolwiek wiadomości wspolney godnego będzie. Czułość albowiem na praktykowaną już klęskę, na życia

własne i majątki, ktore, bez mocney obrony oczewistey podpadać mogą ruinie, powinna nas uczynić troskliwemi, abyśmy nie odrzucali wszelkich sposobów, ktorekolwiek do ubiespieczenia obywatelów otworzyć się mogą. W tym pragnieniu, oczekując kommissya wojewodztwa Kijowskiego punktualnego j. w. w. m. panów dobrodziejów zgłoszenia się, wzajemney upewnia korespondencyi, zostaiąc z pryzwoitą rekognicyą j. w. w. panów braci i dobrodziejów nayniższy sługa Jan Chojecki, woyski Kijowski, prezydujący teraz kommissarz. 3 kwietnia, 1789. Z Żytomierza.

Книга протоколовъ засѣданій порядковой коммиссіи Брацлавскаго воеводства № 5149, л. 246.

LXXXI.

Представленіе коменданта житомирскаго гарнизона, капитана Овсинскаго, кіевскому гродскому суду, указывающее на большое скопленіе арестантовъ въ Житомирѣ, для охраненія которыхъ гарнизонъ не имѣетъ достаточныхъ силъ. Потому капитанъ проситъ судъ ускорить разсмотрѣніе дѣлъ подсудимыхъ. 1789. Апрѣля 18.

Illacya do prześwietnego sądu grodzkiego kijowskiego przez wielmożnego Owsińskiego, kapitana regimentu pieszego, szeffostwa jaśnie wielmożnego Malczewskiego, garnizonem, w Żytomierzu ulokowanym, kemmenderującego, na dniu 18 kwietnia, 1789 roku, na pismie powtorzona.

Na żądanie obywatelów prześwietnego wojewodztwa Kijowskiego, mocą ordynansu sobie danego, wielmożny Owsiński, kapitan, z komendą w Żytomierzu stanął. Jego jest powinnością wewnętrznego bezpieczeństwa ostrzegać, każdego zgłoszenia obywatelskiego słuchać, oskarżonych imać, y osadzać. Od momentu rozlokowania się jego tu, w Zytomierzu, komendy, dnia żadnego wolnego niemasz, aby odezwa obywatelska nie prociągneła go do rozkomenderowania komendy, a oskarżonych, jednych poymanych za odezwą

obywatelów, drugich do komendy przystawionych, codziennie liczba powiększa się, a daley przyjdzie do tego, iż liczba oskarżonych, a może niewinnych, straż nad niemi przewyższy. Ztąd lękać się każdemu należy, aby więźniów osadzonych, jednych może niewinnych, cierpliwość na złe użyta nie była, iż siedzą bez ukończenia z niemi, a drugich winnych występek góry nie wziął y wartę nie pomścił. Ztąd niebezpieczeństwo gorsze. Ma wprawdzie wielmożny kapitan ordynans, oskarżonych y osadzonych do komendy oddawać, ale transport owych więźniów jużby rezerwał komendę. Tu jest mieysce występku, a podług praw krajowych y kary lub uwolnienia niewinnych, oskarżonych y zasadzonych (bo na tym się niektorych skargi kończą). Doprasza się wielmożny kapitan, aby regestra więzniów przyspieszone były, y sprawiedliwość oddana została więźniom; a ludzię woyskowi, dla bespieczeństwa tu sprowadzeni, czynili powinność swoją, nie zaś w tey rozerwani byli dla straży niewolników. Tadeusz Owsiński, kapitan.

—

Sąd rezolwuiąc illacią wielmożnego Owsińskiego, kapitana y komendanta garnizonu, w Żytomierzu konsystującego, zaleca instygotorowi sądu swego z regestru więźniów, przeciwko więźniom, pod strażą tegoż zostającym, sprawę promowować.

Jan Hański, chorąży; W. C. Żeleński, sędzia grodski kijowski m. p.; Fr. Mikołay Zielonka, podsędek.

Кн. Кіевская гродск. записовая № 612, листъ 121.

LXXXII.

Отношеніе порядковой коммиссіи Кіевскаго воеводства къ такой же Брацлавской коммиссіи. Кіевская коммиссія заявляетъ о принятыхъ ею мѣрахъ предосторожности, свидѣтельствуетъ о томъ, что въ воеводствѣ господствуетъ совершенное спокойствіе и указываетъ, какъ на единственное серьезное дѣло—на арестъ протоіерея Андріевскаго. 1879. Апрѣля 30.

Prześwietna kommissyo województwa Bracławskiego! Aż nadto bydź przekonanemi o tem możemy, że gdy rząd krajowy czułym jest o nasze losy, kommissye porządkowe, zarządzenia swe czyniąc y srzodki wynaydując, szukają pilnie źrzódeł, z których wynikają przyczyny bojazliwey w obywatelstwie trwogi, y zamiar swóy łącząc z woyskiem, dosyć dostarczającym na usmierzenie burzy, wyniknąć mogącey, w strony nasze zesłanym, starają się udusić w początku swym złe, okazujące się choć w pozorach. Nie mamy się czego zbytecznie lękać; wszelako, jak ta ostrożność, biorąc politycznie, w czasie teraznieyszym nie jest bez korzyści, tak gdy idzie o całości życia i majątków, niemniey o hańbę narodu, żeby poddani mieli się porywać przeciw rządowi y panom swoim,—ani nadto bydź troskliwemi, ani zbyt bojaźliwemi, nigdy nie szkodzi. I dla tego lubo dotąd u nas, rownie jak w prześwietnym województwie Bracławskim, nic się nie okazało, coby zagrażało publiczney spokoyności, przecież z pobudek y powinności naszey y czułości obywatelskiey nie ustajemy w pracy o zabieżeniu złemu. Prześwietne obywatelstwo, łącząc swą pomoc do prac naszych, skuteczniło, co się wynaydzie zgodnym ku ubespieczeniu każdego. Dziesiętnicy mają baczność na przejeżdżających y przechodzących, panowie, w domu zostając, pilne mają oko na swych poddanych, wszędy ludzi podeyrzanych y nie mających attestatum włoczęgów pod straż biorą y do wywodu zatrzymują. Kommendy, przechodząc z mieysca na mieysce, y na stanowiskach postrzegają pilnie poddaństwa; zgoła czyni się tak wielka wszędy ostrożność, jakby naypewniey czego można się było spodziewać. Równą baczność na wszystko w prze-

świetnym województwie Bracławskim z doniesienia widząc, naśladowania godne prześwietney kommissyi Bracławskiey zarządzenia mając kommunikowane, winszować sobie możemy nawzajem, że prace nie daremne, gdy spokoyność dotąd trwa statecznie, y, ze wdzięcznością wymierzając się, mamy honor zapewniać, iż w niczym nie ubliżemy, co się tycze korrespondencyi, w tych okolicznościach koniecznie potrzebney, y przeświadczenia o tem wszystkiem prześwietnego województwa Bracławskiego, co jest w rzeczypospolitey naymocnieyszą twierdzą, — to jest o wzaiemney przyjaźni, miłości, szacunku y jednomyślności. U nas trwoga nieco była, już zwolniona, lecz przystawiony protopopa z Babicz do sądu grodzkiego kijowskiego, którego wyznania y inkwizycye, przez woyskowych wyciągnione, y list j. w. Jerlicza Gulda, w kopijach przyłączające się, obrócił na siebie wszystkich uwagę. Był już u sądu na konfessatach, ale, jak mamy wiadomość, do niczego się więcey nie przyznał, jak do jedney apostazyi. Wskazał sąd inkwizycyę z ludzi, w teyże kopji wyrażonych, ale ci ludzie dotąd jeszcze nie przystawieni. To nam cokolwiek oczy otworzy, gdy inkwizycye wyprowadzone zostaną, bo będziem widzieli na co ten noż y 5 sztuk broni miał tenże protopopa, po co wcześnie się tak obawiał lachów, na co Chmielnickiego y inne rewolucye czytał onym y do czego ich więcey namawiał, tudzież kto mu to czynić kazał? A ztąd nowe y dostateczniejsze y łatwieysze będą srzodki y pobudki zatrudnienia złego w początkach. Co w tey okoliczności nastąpi, będziem mieli honor natychmiast po przeczytaniu inkwizycyi, kommunikować prześwietney kommissyi województwa Bracławskiego, przekonywając ją o należytym od nas szacunku. Dan w Żytomirzu, dnia 30 kwietnia, 1789 roku. Jozef Ursyn Pruszyński, kasztelan Żytomirski, wojewodztwa Kijowskiego kommissarz prezydujący.

Кн. проток. засѣд. гражд.-воен. ком. Брацл. воев., № 5149 л. 276.

LXXXIII.

Универсалъ порядковой коммиссіи Кіевскаго воеводства, побуждающій помѣщиковъ исполнять мѣры предосторожности, предписанныя коммиссіею. 1789. Мая 13.

Kopja obwieszczenia województwa Kijowskiego.

Kommissya woiewodztwa Kijowskiego na mocy uniwersału, od jaśnie oświeconych, jaśnie wielmożnych marszałków konfederacyi oboyga narodów, dnia 18 miesiąca kwietnia, 1789 roku wypadłego, obwieszcza obywatelów województwa Kijowskiego.

1. Iż ponieważ prześwietne skonfederowane rzeczypospolitey stany exekucyą wzmiankowanego uniwersału w niedziel dwie od dnia oblaty nakazały, a ten w aktach województwa Kijowskiego dnia 4 maja oblatowany został, y niedziel dwie naznaczone dnia 18 maja kończą się, przeto, aby zaczowszy od dnia 18 maia 1789 roku, nayściśleyszą po miastach, wsiach, futorach y lasach zrobić chcieli rewizyą. A gdy czerców zagranicznych, włoczących się po kraju, markietanów czyli kupców moskiewskich, oraz filiponów nieosiadłych y zwozczyków, nie mających zaświadczeń bądź od prześwietney kommissyi skarbu oboyga narodów, bądź od juryzdykcyi sądowych, gdzie kolwiek znaydą, tedy tych z całym majątkiem imać y do naybliższych kommend odsyłać pod strażą obligowani, od których to kommend dopomną się o rewersa, tak na wielość jako y na gatunek przystawionych osób, oraz y na cały ich zabrany majątek. Które to rewersa wraz z doniesieniem do kommissyi do Żytomierza odsyłać zechcą.

2. Dla tym prędszego y łatwieyszego uwiadomienia obywatelów województwa Kijowskiego, tak o uniwersale marszałków oboyga narodów, iako y o ordynansach prześwietney kommissyi woyskowey, tyczących się tak sposobu werbowania, jako y obchodzenia się woyskowych z obywatelami, tedy też przedrukować y po parafjach rozesłać nakazała.

3. Gdy z różnych stron dochodzą wiadomości kommissyą województwa Kijowskiego, iż obywatele uniwersału, pod dniem 15 marca wydanego, względem zachowania wewnętrznego po województwie porządku, bespieczeństwa obywatelów tyczącego się, nieuskuteczniają, y o własnym życia y majątku zabespieczeniu zapominając, y po wsiach wart, dziesiętników y ostrożności nie utrzymują, powtarza więc tę obwieszczenie y zawiadamia obywatelów województwa Kijowskiego, iż, obowiązaną będąc przestrzegać całości, bespieczeństwa województwa, uniwersałami, od marszałków sobie wydanemi, przy zwyczaynych raportach o nieczułych obywatelach doniesie stanom skonfederowanym, lubo poniewolnie przymuszoną zostanie.

Działo się w Żytomirzu, na sessyi dnia 13 maja 1789.

Concordat cum originali. K. xiąże Poniński m. p.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

LXXXIV.

Отношеніе порядковой коммиссіи Кіевскаго воеводства къ такой-же Брацлавской коммиссіи съ извѣщеніемъ о томъ, что православные жители не исполняютъ присяги, возложенной на нихъ постановленіемъ сейма и что возникло новое дѣло, свидѣтельствующее о политическомъ заговорѣ въ средѣ крестьянъ, явствующее изъ показаній крестьянъ въ имѣніяхъ помѣщика Шашкевича. 1789. Мая 20.

Prześwietna kommissyo woiewodztwa Bracławskiego! Co kommissya województwa Kijowskiego względem dyzunitów uczyniła, zainformuje się prześwietna kommissya województwa Bracławskiego z wydanych obwieszczeń, które ma honor przyłączyć. Że dotąd żaden z dyzunitów przysięgi na wierność przed aktami tuteyszemi nie wykonał, znakiem to jest nieposłuszeństwa, dla tego po wyjściu czasu zamierzonego, prawo exekucyą swą wziąść musi, ktoremu y powiat Zwinogrodzki ulegać będzie winien, czyli to ze strony juryzdykcyów Kijowskich, czyli przez województwo Bracławskie; ani

alternata zasłonić ich będzie mogła. Knujący się bunt w województwie naszym już widocznie pokazał się; przysłane z dóbr: Cymbałowki, Jabłonowki y Biczowy wyprowadzone przez w. Szaszkiewicza, woyskiego bracławskiego, dziedzica tychże, w obecności kommendy indagacye z chłopów tameyszych 18, z których jeden gardło sobie przerznął, przekonywają o tem dokładnie. Przyznali się albowiem sami, iż przed Klimem, służącym porucznika Sokołowskiego od pułku karabinierów Sibirskiego, tam przy wołach z pohońcami dawniey, a teraz w Barze stojącego, wykonali jeszcze przed wielkanocą naszą przysięgę na to, jako rznąć lachów y żydów z nim poydą za danym hasłem, a naypewniey w święta zielone ruskie, y wiernemi onemu będą, a sekretu tego, nawet na spowiedzi, nie wydadzą; jakoż oni nie wydali na spowiedzi; zapewnił ich tenże herszt, iż o tem wie jego kommenda. — Posyłamy tę indagacyą do j. w. generała artylleryi koronney z proźbą, aby tego herszta Klima schwytać w Barze kazał y tu onego przystawił dla zupełnieyszego przekonania się, czyli kommenda jego o tem wiedziała.—Że często wydarzają się okoliczności, potrzebujące prędkiego przesłania kommissyi województwa Bracławskiego, uprasza zatem kommissya województwa Kijowskiego, aby kursoryą nadeszłe expedycye w swym województwie przesyłać od mieysca do mieysca uczynić raczyła rozrządzenie. Co wzajemnie u nas dopełniać prześwietne obywatelstwo przyrzeka.—Dan w Żytomierzu dnia 20 maia, 1789 roku. A Pieńkowski, starosta Przyłucki, prezydujący kommissarz.

Книга протоколовъ засѣданій гражданско — военной коммиссіи Браціавскаго воеводства, № 5149, л. 292.

LXXXV.

Приказъ генерала Любовидзкаго начальнику пограничной военной стражи, предписывающій ему не пропускать изъ за русской границы вооруженныхъ отрядовъ, военныхъ припасовъ и даже отдѣльныхъ лицъ, не имѣющихъ свидѣтельствъ на право занятія торговлею, выданныхъ таможеннымъ начальствомъ. 1789. Іюня 18.

Nayjaśnieyszego króla jego mości Stanisława Augusta pana mojego miłościwego, nayjaśnieyszcy rzeczypospolitey polskiey w woysku koronnym kawaleryi narodowey, w dywizyi Ukraińskiey y Podolskiey kommenderujący generał major oraz rotmistrz teyże kawaleryi, orderu sw. Stanisława kawaler, Stefan Lubowidzki.

Na mocy ordynansu j. w. Potockiego, generała artyleryi koronney, dywizyą ukrańską y podolską kommenderującego, pod dniem 14 miesiąca y roku teraznieyszych, do mnie wypadłego, daję ordynans w. imć panu Kazimirskiemu, szwadroniście kawaleryi narodowey komędy mojey, ażeby wszelkiemi siłami bronił weyścia w kray polski transportu niewolników turków, oraz konwojów moskiewskich, przy nich będących. A jeżeliby jakowym przypadkiem, bądź przez fortel, bądź gwałtem, moskiewskie woysko wprowadziło niewolników turków do kraju rzeczypospolitey, tedy konwojująca ich eskorta ma bydź odprowadzoną lub odpartą w własne granice te, z których wyszła, a niewolnicy turcy uwolnieni y pod protekcyą rzeczypospolitey wzięci bydź mogą. Zalecam oraz w. j. panu, ażeby żadnych kommend woyska zagranicznego, bądź bezbronnych, transportów broni, ammunicyi lub rekrutów, konwojów wszelkich, zwoszczyków, filiponów, słowem żadnych kup zagranicznych (wyiąwszy handlem bawiących się y zaświadczenia komor skarbowych mających) w kray rzeczypospolitey pod żadnym protextem nie wpuszczał. Tudzież ludzi wszelkich, a osobliwie w ubiorze żebraków do Polski przychodzących, na granicy każesz w. imć pan ścisle rewidować dla znalezienia korrespondencyi, do buntu podmawiających; który to ordynans we wszystkim uskutecznić y stosownie do niego rozkazy

po wszystkich lukach y posterunkach komędy swojej nieodwłocznie rozesłać pod animadwersyą artykułów woyskowych zalecam. Dan w Mytnicy, dnia 18 czerwca, 1789 roku. Stefan Lubowidzki (M. P).

Кіевскій центральный архивъ. Дѣло о Полякахъ 1789 года листъ 102.

LXXXVI.

Универсалъ поряковой коммиссіи Брацлавскаго воеводства, предписывающій мѣры предосторожности противъ предполагаемаго крестьянскаго волненія. 1789. Марта 24.

Uniwersał do obywatelów względem sposobów zapobieżenia pogłosków o buncie chłopstwa.

Kommissya województwa Bracławskiego.—Troskliwość zgromadzonych rzeczypospolitey stanów, widocznie w każdych czynnościach nad losem narodu czuwająca, chcąc zabieżeć szerzący się pogłoskom o swywolney poddaństwa chęci, nie tylko kommissyom wojewódzkim poleciła staranność o wyśledzeniu źrzódeł tego zamieszania i obranie skutecznych do ich umorzenia srzodków, ale też obywatelów miłością powszechnego dobra obowiązała, aby rozrządzenia, w tey mierze, od kommissyi wojewódzkich wyjść mogące, wypełniali i pomocy swey w żadney potrzebie nie odmawiali. Z tego powodu kommissya województwa Bracławskiego szuka u obywatelów tego województwa względney powolności i wsparcia starań swoich, bez ktorego usilność jey tak pożytecznych nie odebrała by korzyściów. W słodkiey więc nadziei zostając, że urządzenia niżey wyrażone bezzawodny, a każdemu w szczegolności ubespieczenie podający skutek odniosą, obliguje, w. w. i urodzonych dziedziców, possessorów i rządców dóbr: *Primo*. Aby dostrzegali, iżby przy wszelkich nabożeństwach, po kościołach i cerkwiach odprawianych, duchowni naukami swemi lud prosty o obowiązkach bliźniego dla bliźniego, o powinnościach człowieka, tak dla towarzystwa, w ktorym żyje, jako

też dla rządu, ktoremu poddanny jest, oświecali. *2.* Zaraz po odebraniu i ogłoszeniu teraznieyszego uniwersału jak nayścisleyszą, właściciele i rządcy dóbr po miastach i wsiach rewizyą uczynią i wszelką broń, jaka tylko między chłopami, bądź to rolnikami, bądz kozakami, nie mniey prochy, ołowie i wszelkie narzędzia, swawolną myśl wspierać mogące, znaydować się okażą, natychmiast je do dworu zabiorą i one w ukryciu do dalszey kommissji dyspozycyi zatrzymają; a kommissyi naszey o wielości i gatunku broni i rzeczy zabranych jak nayrychley tu, do Winniccy, doniosą.—*3.* Dla łatwieyszego doyścia naymnieyszych o swywoli poddaństwa podeyrzeń, mają bydź ustanowienie po wszystkich dobrach i wsiach dziesiętnicy, ktorzy, oraz woyci i assawuli, mają bydź przysięgli na to, jako wiernie zwierzchności wszelkie podeyrzenia donosić i z nayweiększą usilnością onych dochodzić i bespieczeństwa przestrzegać będą. *4.* Takowi woyci i assawuli, także dziesiętnicy surowe mieć będą od dworu zalecenie, aby żadnych schadzek kryjomych poddaństwu nie dozwalali, aby pijatyki pilnować nie dopuszczali, a przestępujących zaraz dworom donosili.—*5.* Mają także przestrzegać ciż ludzie przysięgli, aby w żadnych schadzkach poddaństwo przeciwko religii i zwierzchnościom nie szemrało, aby żadnego człeka, bądź za interessem, bądź w gościnę, albo też za żebraniną, do wsi przybyłego, do chałup swoich nie przyjmowało, ale takiego przyprowadzić, lub o nim nieodwłocznie dać wiedzieć starało się, a gdyby ktory z poddanych kogo przytrzymywał, surowo karany będzie.—*6.* Dla czego właściciele y rządcy dóbr żadnemu człowiekowi z dóbr swoich do naybliższey wsi bez znaczku, lub attestatu wyjeżdżać nie pozwolą i attestata z wyrażeniem nazwiska przejeżdżającego oraz interessu z pieczęciami dawać będą; a nawet na jarmarki i targi wyjeżdżający o attestata u zwierchności dworskiey żądać mają; a takowe attestata bezpłatnie każda zwierzchność dworska wydawać obligowana będzie, gdyż bez attestatum poymany człowiek za podeyrzanego osądzony będzie, żebracy nawet i browarnicy, za ktorych by żadnego od gromady zaręczenia nie było,

we wsi cierpiani bydź nie powinni; ale do pobliższych kommend odesłani bydź mają.—*7.* Wielokrotne przykłady stają się dowodem, że zle myślący nie tak łatwo do licznego cisną się zgromadzenia, ale bardziey szukają dla siebie ustroni, dla czego obliguje właścicielów i rządców dóbr, aby futory, po lasach i stepach w odległości od wsiów będące, poznosić i ludziom na mieszkanie do wsiów przenieść się kazali. Jeżeli by zaś kto, unikając partykularney swojey w tym szkody, życzył swoje futory mieć w całości, ma jak nayprędzey do kommissyi naszey przysłać zaręczenie, iż jego futory, ani teraz żadnemu podeyrzeniu nie podlegają, ani w poznieyszym czasie żadney swywoli nie będą siedliskiem. Inaczey obywatel, własny partykularny pożytek nad miłość powszechnego dobra przenoszący, od publiczności obwiniony zostanie.—*8.* Aby nawet naymnieyszą ponętę od pospolstwa oddalić, właściciele i rządcy dóbr kozakom swoim nadwornym broni żadney używać nie dozwolą, ktora gdyby się przy jakowym kozaku bydź okazała, każdemu szlachcicowi wolno jest ją odebrać i w nayblizszym dworze do dalszey kommissyi dyspozycyi zostawić. *9.* Aże rozszerzona o swywoli poddaństwa pogłoska nie może wszystkich obwiniać i gdy przykłady uczą, że nayzuchwalszy człowieka umysł tak łatwo łagodnością ujętym bydź może, jak surową niesprawiedliwością prędko podburzyć się zdoła, więc obliguje kommissya właścicielów i rządców dóbr, aby wszelką dla poddanych oddawać chcieli sprawiedliwość. Kominowe drugie, prawem seymu teraźnieyszego na dziedziców i possessorów włożone, aby same dwory bez rozkładania onego na poddanych podług prawa oddawały i oycowskim około poddaństwa staraniem miłość przychylność i wierność jego dla siebie zniewalać starali się. *10.* Gdyby zaś podane teraznieysze środki rozchodzących się oburzenia stamować nie mogły, za naymnieyszym na kogo bądź podeyrzeniem wszelka zwierzchność obwinionego do nayblizszey kommendy odsyłać powinna będzie i o wszelkich okolicznościach, spokoyność mieszających, pismem swoim do komissyi donosić. *11.* Mają także wszelkie zwierzchności dóbr, jak naytroskliwiey w to wglądać, aby

kupce i kramarze prochu, saletry, ołowiu i broni nikomu bez wiedzy dworskiey nie przedawali, dla czego te towary zwierzchność wszelka pod dozorem swoim złożyć w jednym mieyscu nakaże, i tylko za wiadomością swoją przedawać pozwoli. Nie mniey pilnie dostrzegać będzie, aby kowale, slusarze żadnego gatunku broni nie robili, a, gdyby do naprawy onym dana przez kogo była, natychmiast ją dworowi oddawali. *12.* Pewna iest kommissya, że wszyscy obywatele i rządcy dóbr przez miłość powszechnego dobra i z chęci samych siebie ubespieczenia, oraz przez poważenie rozkazu stanów skonfederowanych, na mocy którego ninieysze czyni rosporzędzenie, jak naypunktualniey dopełnić go zechcą, które, aby tym prędzey do powszechney przyszło wiadomości, nie tylko kommissya do akt grodzkich przez oblatę wnieśc go determinuje, ale nawet naymocniey obywatelów i rządców dóbr obliguje, aby też rosporządzenie po parafjach i cerkwiach przez duchownych, nawet na jarmarkach i w szkołach żydowskich publikowane i ogłoszone było, upraszając oraz, aby przez kursoryą ode wsi do wsi bez zawodu i trudności uniwersał ten był odsyłany, a obywatel odsyłający ma na osobnym papierze zanotować czas onego wyprawienia; a tak jeden drugiemu odsyłając, zamiarowi troskliwey kommissyi staranności stanie się pomocą i sobie samemu przyspieszy ubespieczenie. Działo się w Winnicy, dnia 24 marca, 1789 roku. Jako prezydujący na tey kommissyi ten uniwersał podpisuję. Bogdan Ostrowski, podkomorzy Bracławski.

Книга гражданско-военной коммиссіи Брацлав. воеводства № 5149, л. 239.

LXXXVII.

Отношеніе порядковой коммиссіи Брацлавскаго воеводства къ генералу артиллеріи Потоцкому съ просьбою прислать отрядъ войска въ Винницу для охраны коммиссіи и сдѣлать распоряженіе, чтобы другіе военные отряды оказывали содѣйствіе коммиссіи въ случаѣ требованія. 1789. Марта 24.

Sessja dnia 24 marca.

Jaśnie wielmożny mości dobrodzieju! — Iż z własney o dobro powszechne czułości i z zlecenia stanów rzeczypospolitey, przez uniwersał kommissyom wojewódzkim danego, zjechawszy się, ciągłe starania o wybadanie podeyrzanych umysłów poddaństwa czynić i nayskutecznieysze środki zapobieżenia jego zuchwałości obierać kommissya będzie miała za powinność. Przewidziały to stany, że nayużyteczniey tych zamiarów dopełnić będzie można przez wzajemne kommissyi z kommendami narodowego woyska znoszenie się i wspólną sobie między niemi pomoc. Poleciły więc kommissyom wojewódzkim ten srzodek. Przeto kommissya województwa Bracławskiego uprasza jaśnie wielmożnego waszmość pana dobrodzieja, abyś kommendom swoim z kommissyą znoszenie się polecić, rekwizycye, w przypadku nagłym do naybliższey kommendy przez kommissyą uczynić się mogące, potrzebowaną pomocą wspierać roskazać raczył. Znając troskliwość j. w. waszmość pana dobrodzieja o dobro współobywatelów, nie ubliżemy o tym wszystkim uwiadamiać go, co tylko znacznieyszą uwagę sciągać na siebie może, wzajemne od j w. waszmość pana dobrodzieja nas ostrzeganie będzie nam skuteczną pomocą. Że zaś urzędowanie kommissyi szczególnie obraca na siebie oczy pospolstwa, a przeto wystawia ją na naypierwszy cel ich zuchwałości, ile odbywanie jey w tym jest miejcu, gdzie cały skład w xięgach fortun obywatelskich, mieszkanie liczney szlachty i zbiór podatków

publicznych znayduje się, przymuszona tedy jest kommissya żądać od j. w. waszmość pana dobrodzieja zesłania tu dostatecznego garnizonu, któryby razem przystawiać się mogących więźniów dostrzegał, i całe dał ubespieczenie. A jako w szczególności województwo nasze zaszczyca się wysokim współobywatelstwem j. w. waszmość pana dobrodzieja i statecznie doznaje naywyższey kommendy jego czułey około ocalenia granic krajowych i nas wszystkich staranności i pilności. W tey ufności i teraz gdy zostajemy, dalszego wsparcia i obrony, pomnożysz j. w. waszmość pan dobrodziey w sercach obywatelskich prawdziwey i niewygasłey wdzięczności obowiązki. J. w. waszmość pana dobrodzieja nayniższy sługa Bogdan Ostrowski. P. B. Pr.

Книга протоколовъ засѣданій гражданско-военной коммиссіи Брацлав. воеводства № 5149, л. 238.

LXXXVIII

Отвѣтъ Станислава - Счастнаго Потоцкаго, ген. арт. порядковой коммиссіи Брацлавскаго воеводства. Потоцкій обѣщаетъ усилить гарнизонъ Винницы и, оказывать коммиссіи военное содѣйствіе въ случаѣ нужды; вмѣстѣ съ тѣмъ онъ высказываетъ убѣжденіе, что крестьяне вовсе не думаютъ о возстаніи и заявляетъ, что онъ не намѣренъ тревожить ихъ безполезными обысками. 1789. Марта 29.

Sessja dnia 2 kwietnia.

Prześwietna kommissyo porządkowa województwa Bracławskiego! Wiadomy mi jest zamiar chwalebny nayjaśnieyszego króla imci, pana naszego miłościwego i prześwietnych seymujących skonfederowanych stanów utrzymania bespieczeństwa i spokoyności zewnętrzney i wewnętrzney rzeczypospolitey, gdyż, kommendantem kraju tego będąc, odbieram stosowne zalecenia prześwietney kommissyi woyskowey, i z ochotą tak z powinności służby, jako i obywatelstwa łączyć będę starania moje z prześwietnemi kommissyami wo-

jewódzkiemi, aby spokoyność krajową jak nayczulev zabespieczać. Kommendy wszystkie mają odemnie zalecenie jako naypilnieysze mieć oko na wszystko to, coby bespieczeństwo obywatelów wzruszało, chwytać podeyrzanych ludzi o spiski i bunty, i mnie o tym jako nayspieszniey raportować. Jeśliby tedy co takiego okazać się miało, coby zastanowienia i zaradzenia potrzebowało, nie zaniedbam kommunnikować prześwietney kommissyi, a jeśliby, czego się wcale nie spodziewam, trzeba było użyć oręża na poskromienie jakich kup hultayskich, spokoyność krajową wzruszających, sam się tam znaydować będę. Zda mi się, że okazywać prawdziwe nieszczęście dla wszystkich, w niepokoju zalecić pilność i przystawianie ludzi podeyrzanych, mieć pilne oko, okazywać ufność i czynić sprawiedliwość, jest sposób naylepszy ustrzymania ludzi w wierności spokoyności, ktora każdemu jest miła. Ja, mając honor bydź obywatelem województwa tego i tak znaczną część województwa tego prawem dziedzicznym posiadając, mogę upewnić prześwietną kommissyą, że poddani moi o buncie nie myślą, i dla tego ja ich molestować mniey potrzebnemi rewizyami nie będę. Żądanie prześwietney kommissyi w powiększeniu kommendy w Winnicy dopełnię, gdyż nic dla mnie nie ma milszego, jak wspołobywateiów dogadzać chęciom, mając za zaszczyt bydź w. w. moich waszmość panów i dobrodziejów nayniższym sługą. Stanisław Szczęsny Potocki, generał artylleryi koronney. 29 marca, 1789 w Tulczynie.

Книга протоколовъ засѣданій гражд.-воен. коммиссіи Брацл. воеводства № 5149, л. 242.

LXXXIX.

Отношеніе порядковой коммиссіи Брацлавскаго воеводства къ ген арт. Потоцкому съ вторичною просьбою оказать коммиссіи содѣйствіе. 1789. Марта 29.

Sessya dnia 29 marca.

Jaśnie wielmożny mości dobrodzieju! Na list kommissyi województwa naszego, dopraszający się zesłania komendy do Winnicy z mocą pomogającą w teraźnieyszych okolicznościach ku ubespieczeniu krajowym dążącym, pisany do j. w. waszmość pana dobrodzieja, gdy taż kommissya żadney nie odebrała odpowiedzi, a coraz nowsze doniesienia dochodzą o podobieństwach źle myślącey prostoty (jako przyłączone· kopje doniesień przeświadczać j. w. waszmość pana dobrodzieja będą), o co badania kommissyi, skutkom złym zapobiegając, bez pomocy woyskowey bydź nie mogą, kommissya umyśliła powtorzyć prożbę do j. w. waszmość pana dobrodzieja, jako o dobro krajowe czułego, ażebyś kommendę, do Winnicy, z ordynansem znoszenia się w żądaniach kommissyi, zadysponować raczył. Mnie zaś tę imieniem kommissyi powtarzającego prożbę łaską zaszczycał, jako piszącego się z respektem j. w. waszmość pana dobrodzieja nayniższym sługą: Gapar Wyrzykowski, sędzia ziemski Bracławski, prezydujący.

Книга протоковъ засѣданій гражд.-воен. коммиссіи Брацл. воев., № 5149, л. 242.

XC.

Письмо Станислава-Счастнаго Потоцкаго ген. арт. къ Брацлавской порядковой коммиссіи; онъ повторяетъ свое обѣщаніе содѣйствовать коммиссіи, но вмѣстѣ съ тѣмъ указываетъ, что тревожное состояніе дворянъ основано исключительно на неосновательныхъ слухахъ, толкахъ пьяныхъ людей и ложныхъ доносахъ, и, что коммиссія успѣшнѣе всего усмиритъ тревогу, постаравшись разсѣять пустые слухи. 1789. Апрѣля 2.

Sessja dnia 4 kwietnia.

Dnia 2 kwietnia, 1789 w Tulczynie. Prześwietna kommissyo województwa Bracławskiego! Na list prześwietney kommissyi miałem honor odpisać dnia 29 marca, gdy powtorne odbieram zgłoszenie się, powtarzam to, com w tamtym liście miał honor wyrazić, że kommendę znaczną z regimentu pieszego imienia Potockich wysyłam do Winnicy. Wszystkie zaś kommendy, nawet i ta, która teraz jest w Winnicy ma zlecenie dostrzegać bespieczeństwa i chwytać ludzi podeyrzanych o buntowanie pospolstwa. Rozumiem że prześwietna kommissya przedsięwezmie srzodki jako nayskuteczníeysze nie tylko zapobieżenia buntom, o ktorych ja w partykularności przeświadczony jestem, że bydź nie mogą, ale też okazując płonność wieści, z gadań pijackich pochodzących, wróci spokoyność obywatelom, których wieści rosnące im daley się roschodzą, straszyć nie przestają, tak dalece, że te, choć płonne, wieści są prawdziwym krajowym nieszczęściem, bo jedną część mieszkańców krajowych odraża bojaźń i niepewność losu, od stałych w rozrządzeniach gospodarskich zamiarów, drugiey części, to jest chłopstwu lekkomyślnemu, wystawia sposobność wykonywania dawnych scen zbrodniczych i przekonywa o ważney ich mocy, gdy cały kray w tak wielkiey zostaje bojaźni. Od władzy rządowey zależy, tam nieść oręż, gdzie niebespieczeństwo krajowe się okazuje, tych poskramiać, którzy władzy prawney krajowey nie są posłusznemi. Co zaś mowy pjanego oskarżenia o rzeczy pokątnie słyszaney, z naywiększą rostropnością do examinu przypuszczane bydź powinny, bo myśleć trzeba,

że w te oskarżenia wchodzić będą nienawiści, zazdrości, a przez to niewinne oskarżenie i kalumnje; bo passye tak między pospolstwem jako i w wyższych stanach wzruszają spokoyność społeczeństwa. Nie wątpię, że prześwietna kommissya dążyć będzie do tego wspólnego nam celu i że spokoyność pożądana utrzymana będzie. Upraszam przy tym, aby raczyła bydź przekonaną o moich żywych chęciach dawania dowodu ile sobie w. w. moich waszmość panów współobywałelów poważam, będąc z powinnym uszanowaniem w. w. moich waszmość panów nayniższym sługą. Stanisław Szczęsny Potocki, generał artyleryi koronney.

Книга протоколовъ засѣданій гражданско-военной коммиссіи Брацлавскаго воеводства. № 5149, л. 245.

XCI.

Отношеніе порядковой коммиссіи Брацлавскаго воеводства къ С. С. Потоцкому, генералу артиллеріи съ просьбою ускорить присылку въ Винницу обѣщаннаго отряда войска и съ сообщеніемъ тревожныхъ вѣстей, полученныхъ изъ Волыни. 1789. Апрѣля 3.

Sessja dnia 3 kwietnia.—List do j. w. Potockiego, generała artyleryi koronney, z uwiadomieniem o doniesieniach z województwa Wołyńskiego odebranych.

Jaśnie wielmożny mości dobrodzieju! Zbytną troskliwość nie zwykła omylać swoich nadzieji, a żywsze bojaźni uczucie robi w każdym skutecznieysze przedsięwzięcie. Ubiespieczamy listem j. w. waszmość pana dobrodzieja, iż chłopstwo buntu nie podniesie, którego nie byłby już czas łagodnemi naprowadzać srzodkami, przecież, pomimo inne sposoby i ten uniwersałem kommissyi został podany, jednak rostrząsnąć raczysz j. w. waszmość pan dobrodziej doniesienia, jakie mamy z listów partykularnych od obywatelów województwa Wołyńskiego, do przyjaciół swoich pisanych, dziś tu nadeszłych.—Nie są one płonne, gdy z inkwizycyi odkryte, i już

stanom seymującym doniesione zostały. Badania, z winowayców brane, wyjawiły, iż w blizki dzień kwietney ruskiey niedzieli we wszystkich mieyscach województw ruskich razem nieszczęście dla kraju ma się otworzyć. Nadto późny jest czas bydź obojętnemi; nayspiesznieysze zabranie poddaństwu broni ścisłe o niey rewizye i chwytanie markietanów, z których i w Włodzimierzu i w Łucku odkrywa się źródło zamieszania, jedne są sposoby zerwania złośliwych chłopstwa zamysłów, choćby nawet tylko i pozornych. W tych okolicznościach kommissya już u obywatelów przez uniwersał żądała y u j. w. waszmość dobrodzieja żądać nie przestaje skuteczney pomocy oraz spełnienia tey nadziei, którą ma o powolnych dla siebie obywatelskich chęciach, a nawet wolą seymującey rzeczypospolitey zagrzanych. Te listy, z originałów na kopje przeniesione, przyłączamy. Znaydziesz j. w. waszmość pan dobrodziej w nich smutne przypowiedzenie, że i mieysce to Winnica na los okrutny okazuje się bydź przeznaczone. Z tego powodu nayusilniejszą powtarzamy proźbę o przyspieszenie przyobiecanego ubespieczenia dla tego tu mieysca, w którym obywatele schronienie życia swego obierają, i akta publiczne, grunt fortun szlacheckich, skład mają, a odprawujące się jurysdykcye sądowe i porządkowe obracają nań oczy burzącego się ludu. Znoszenia się j. w. waszmość pana, dobrodzieja, dla kommissyi oświadczone, zapewne słodkie obywatelom oddadzą pożytki, bo tam moc serc obywatelskich niezłamana, gdzie je ufność i wzajemna o dobro troskliwość połącza. Będzie to prawidłem i dla naszey kommissyi, z którey grona myśli przesyłając, mam honor wyznać mię bydź j. w. waszmość pana dobrodzieja nayniższym sługą. Bogdan Ostrowski, podkomorzy Bracławski, prezydujący.

Книга протоколовъ засѣданій гражданско-военной коммиссіи Брацлавскаго воеводства, № 5149, л. 243.

XCII.

Универсалъ порядковой коммиссіи Брацлавскаго воеводства, предписывающій объискивать коробейниковъ, конфисковать оружье, если у нихъ таковое окажется, и, въ случаѣ подозрѣнія, арестовать ихъ. 1789. Апрѣля 4.

Sessja dnia 4 kwietnia.

Kommissya województwa Bracławskiego.—Gdy bespieczeństwo publiczne naytroskliwszey wymaga ostróżności, a pobudki nadto dość mające za sobą pozorów przekonywają kommissyą, że markietany moskiewskie, pod pretextem handlu w kraju naszym znaydujący się, różnemi poduszczeniami poddaństwo fomentują; nawet w województwie Wołyńskim widoczne tey swoiey złości dali dowody i, pojmani, swoje postępki odkryli, przeto kommissya województwa Bracławskiego znayduje potrzebę uwiadomić obywatelów województwa Bracławskiego, oraz dóbr ich rządców, aby takowych markietanów, gdziekolwiek znaydujących się, jak nayścisley rewidowali, broń, noże, spisy, prochy i wszelkie podeyrzane narzędzia od nich odbierali i onych, za naymnieyszym podeyrzeniem do naybliższych kommend woyskowych, lub tu, do kommissyi, odstawiali. Które obwieszczenie aby nayrychley wiadomości publiczney doszło, nie tylko go do oblaty w akta grodzkie Winnickie wnieść determinuje, ale też przez kursoryą rozesłać postanawia, obligując właścicielów i rządców dóbr wszelkich, aby, odebrawszy te obwieszczenie, jak nayrychley wszystkim sąsiadującym przesyłali, i u siebie przez miłość powszechnego bespieczeństwa wykonania jego dostrzegali.—Dan w Winnicy, na sessyi dnia 4 kwietnia, 1789 roku. Bognan Ostrowski, podkomorzy Bracławski, prezyduiący.

Книга протоколовъ засѣданій гражданско-военной коммиссіи Брацлавскаго воеводства № 5149, л. 247.

XCIII.

Отношеніе порядковой коммиссіи Брацлавскаго воеводства къ такой-же коммиссіи Кіевскаго воеводства, заключающее сообщеніе о дѣйствіяхъ Брацлавской коммиссіи и указаніе на тревожныя вѣсти, полученныя изъ Волыни. 1789. Апрѣля 4,

Sessja dnia 4 kwietnia.

Od kommissyi województwa Bracławskiego do prześwietney kommissyi województwa Kijowskiego.—Troskliwość stanów seymujących przepisująca srzodki kommissyom wojewódzkim ubespieczenia się od tey trwogi, jaką głos powszechny o buncie chłopstwa podaje, doszła i naszey kommissyi. Momentem uprzedzeni jesteśmy od prześwietney kommissyi województwa Kijowskiego do oświadczenia tego zniesienia się, jakie szczególniey potrzebne jest w teraźnieyszych krytycznych naszych okolicznościach.—Z naysłodszym ukontentowaniem odbieramy kommunikacyą czynnościów prześwietney kommissyi województwa Kijowskiego. Nawzajem przesyłamy nasz uniwersał, do obywatelów województwa Bracławskiego wydany, podobne podający srzodki zapobieżenia szerzącym się pogłoskom. Nie bez szczególney satysfakcyi widzimy, że dotąd, pomimo usilne kommissyi naszey staranie nie okazało się nic przekonywającego o niebespieczeństwie powszechnym. Przecież pokątne chłopstwa szemranie i ztąd troskliwość obywatelów tego województwa rownie nas troskliwemi jako i niespokoynemi czyni. Lecz partykularne doniesienia obywatelów województwa Wołyńskiego, ktore w kopjach przesyłamy, powiększyły naszą bojaźń, stały się oraz powodem, żeśmy osobnym uniwersałem, na dniu dzisieyszym uchwalonym, polecili obywatelom staranną pilność, aby takowych markietanów, z których na Wołyniu odkryte jest zrzodło poruszenia spokoyności publiczney, imali i do kommend, lub też kommissyi naszey dostawiali. Takowe doniesienia poruszyły znacznie obywatelów województwa naszego i do obmyślenia wszelkich srzodków obrony przynagliły. Czas odkryty, w którym podług wyznania aresztantów, w Łucku i

w Włodzimierzu stawionych, bunt na całe województwa Ruskie wylać się ma, jest nadto bliski; ztąd los nasz dość bydź może smutny, jeśliby te pogłoski miały odbierać skutek. Donieśliśmy o tym j. w. generałowi artylleryi, i prześwietną kommissyą uwiadamiamy, aby raczyła połączyć staranie swoje do uprzedzenia nieszczęść, ruiną kraju grożących. Dalsze przypadki, któreby szczególnieyszego warte były zastanowienia, stanowić nie zaniedbamy i wzajemnego znoszenia się od prześwietney kommissyi województwa Kijowskiego, kommissya nasza oczekując, przezemnie ma honor winny wyznać szacunek.—Bogdan Ostrowski, podkomorzy Bracławski, prezydujący.

Книга протоколовъ засѣданій гражданско — военной коммиссіи Брацлавскаго воеводства, № 5149, л. 246.

XCIV.

Отношеніе порядковой Брацлавской коммиссіи къ хорунжему Любовидзкому, требующее, чтобы онъ немедленно явился съ своимъ отрядомъ въ Винницу. 1789. Апрѣля 5.

Sessya dnia 5 kwietnia, 1789 roku.

Kommissya województwa Bracławskiego. Mamy zlecenia od stanów rzeczypospolitey seymujących, abyśmy wszelkich użyli srzodków na ubespieczenie obywatelów przeciwko szerzącym się pogłoskom o buncie chłopstwa. Też stany seymujące obowiązały poważnym swoim przełożeniem wszystkich obywatelów, aby starania nasze swoją pomocą wspierali, ludzi wszelkich zbroynych do tey pomocy przydali. Ośmieleni tym, od stanów seymujących danym, prawem, żądamy u waszmość pana, abyś z kommendą swoją tu do Winnicy, celem ubespieczenia aktów publicznych i zrobienia staraniom naszym wsparcia, przyjść nie odmówił. Pewni iesteśmy po sentymentach waszmość pana, że nie odmowisz tego przyiścia, ile ważne tego przyczyny, zwłoki żadney nie cierpiące, koniecznie wy-

magają. Dan w Winnicy na sessyi. Bogdan Ostrowski, podkomorzy Bracławski, przezydujący. — (Do w. Lubowidzkiego, chorążego jego królewskiej mości, w Miedziakowie).

Книга протоколовъ засѣд. гражд.-воен. коммиссіи Браилавскаго воев. № 5149, л. 248.

XCV.

Письмо С. С, Потоцкаго, ген. арт., въ порядковую Брацлавскую коммиссію, извѣщающее ее о томъ, что Потоцкій отправилъ военные отряды, согласно желанію коммиссіи, въ Винницу и Хмельникъ. 1789. Апрѣля 5.

Prześwietna kommissyo woiewodztwa Bracławskiego!

Jako miałem honor prześwietney kommissyi w dwoch moich listach oswiadczyć, że kommendę znaczną wyprawić myślę do Winnicy, tak te moje oświadczenie uskuteczniając, wysyłam połowę regimentu pieszego imienia Potockich na konsystencyą do Winnicy, z zaleceniem znoszenia się z prześwietną kommissyą; i naywiększey pilności na wszelkie, wzruszające spokoyność publiczną okoliczności. Lecz gdy dla złey drogi taż kommenda, z piechoty złożona, pospieszyć w marszu nie będzie mogła, nie raczy prześwietna kommissya tłumaczyć, abym nie pilnie uskuteczniał jey żądania do ubespieczenia obywatelów województwa tuteyszego. Zostając z powinnym uszanowaniem w. w. waszmość panów szczerze życzliwym i nayniższym sługą, Stanisław S. Potocki, generał artylleryi koronney.—Kommendę, ze stu kilkudziesiąt ludzi złożoną, wysyłam do Chmielnika, która, przez Winnicę przechodząc, może bydź wstrzymaną, poki druga znacznieysza nie nadeydzie, jeśli się kommissyi zdawać będzie. Daję te zlecenie kapitanowi Przebędowskiemu, ktoren z tą kommendą idzie do Chmielnika. Die 5 aprilis, 1789, z Tulczyna.

Кн. прот. зас. гражд.-воен. ком. Брацл. воев. № 5149, л. 250.

XCVI.

Универсалъ Брацлавскаго подкоморія, Богдана Островскаго, созывающій дворянъ Брацлавскаго воеводства на съѣздъ для обсужденія мѣръ противудѣйствія предполагаемому крестьянскому волненію. 1789. Апрѣля 6.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca kwietnia dziewiątego dnia.

Przed urzędem y aktami ninieyszemi grodzkimi winnickimi y przedemną, Franciszkiem Rakowskim, skarbnikiem Bracławskim y namiestnikiem grodzkim winnickim, stawiąc się obecnie urodzony Jan Zawadzki, te obwieszczenie, od j. w. Ostrowskiego, pokomorzego bracławskiego, wydane, do zjazdu obywatelów zapraszające, sposobem oblaty do xiąg grodzkich winnickich podał w tey istocie: Bogdan Ostrowski, podkomorzy województwa Bracławskiego, orderu świętego Stanisława kawaler. Szerzące się powieści o niejakim burzeniu się poddaństwa były powodem stanom skonfederowanym rzeczypospolitej seymującym, że pomiędzy śrzodkami, względnie do uspokojenia onych obranemi, uniwersałem swoim wzbudziły chęć y czułość każdego obywatela do wspolnego o powszechne ubespieczenie starania y zaleciły obywatelom mieć wszelką gotowość do odparcia nieszczęść. Wyobrażam sobie tę prawdę wiekami stwierdzoną, że niemasz silnieyszey przeciw wszelkim niebespieczeństwom obrony, jako jednością złączone obywatelów serca y wspolną ich o sobie troskliwość. To y u mnie jest powodem, że, mając honor w obywatelstwie ten piastować urząd, widzę konieczną potrzebę przy naypowinnieyszym każdemu uszanowaniu, upraszać w. w. urzędników, ziemian y braci, aby, wspierając własnym przyłożeniem się łaskawe nayjaśnieyszego pana y stanów rzeczypospolitey seymujących o nas baczenie, raczyli się tu, w mieście obradom publicznym, prawem wyznaczonem, na dzień czternasty roku y miesiąca idących, to jest wtorek po świętach wielkanocnych, zjechać. Smutne od wspułbraci naszych, w województwie Wołyńskim mieszkaiących, doniesienia

dość są mocne do wzruszenia baczności naszey. Przykład ich, że z własnych dóbr y majątków obronę od woyska narodowego, nad niemi mianą, powiększyli, niech dla nas będzie wzorem, abyśmy nawet pogłoskom, day Boże nierzetelnym, ale przez same rozniesienie się swoje fatalne dla kraju skutki sciągnąć mogącym, zapobiegając, do obmyślenia podobnychże srodków przystąpić mogli, które im wcześniey y spieszniey wystawione zostaną, tym rzetelnieysze y skutecznicysze oddadzą korzyści. Iedynem więc celem tym powtarzam proźby moje, abyście w. w. urzędnicy, ziemianie y bracia na wyż wyrażony czas przybycia swojego nie odmówili, a mając uwagę na zamieszanie, samemi pogłoskami zwiększające się, raczyli wszelką do obrony gotowość mieć z sobą, iżbyśmy bezpieczniey i złemu zapobieżeć, y dalsze ochronienie obmyślić mogli. W. ów czas połączone rady wyszukiwać będą naysposobieyszych srodków do tego naszego zamiaru. Ktora proźba moja, szczegulnie z powodu miłości dobra powszechnego pochodząca, aby prędzey każdego doszła wiadomości, ninieysze obwieszczenie do akt grodzkich winnickich w sposób oblaty podając, własną podpisuję ręką.—Dan w Winnicy, dnia szóstego kwietnia, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku. U tego obwieszczenia, do oblaty podanego, podpis ręki takowy: Bogdan Ostrowski, podkomorzy bracławski m. p. Które to obwieszczenie, jak się w sobie ma, słowo w słowo w xięgi grodzkie winnickie jest zapisane.

Книга гродская винницкая записовая № 4721, л. 603 на об.

XCVII.

Отношеніе Брацлавской порядковой коммиссіи къ таковой-же коммиссіи Волынской съ изъявленіемъ тревоги по поводу невозможности открыть слѣды заговора въ Брацлавщинѣ и съ просьбою сообщить болѣе точныя указанія о фактахъ, обнаруженныхъ на Волыни. 1789. Апрѣля 6.

Sessya dnia 6 kwietnia.

Od kommissyi wojewodztwa Bracławskiego do prześwietney kommissyi województwa Wołyńskiego.—Smutne wiadomości, które o przypadkach, w województwie Wołyńskim wydarzonych, nas dochodzą, przeymują serca nasze czułym rozrzewnieniem. Nie można obojętnie przyjmować doniesień, ktorych treścią jest nieszczęście współbraci.—Głośno u nas, iż w wielu mieyscach na Wołyniu poymani markietani wyznali, jako są w kraju naszym dla poduszczenia chłopstwa do buntów, że oręż dla nich dowieźli, że bliski dzień Werbney niedzieli ruskiey na wszczęcie fatalnego pożaru jest przeznaczony, że w. w. rotmistrzowstwo Wyleżyńscy w domu swoim już tego zapału padli ofiarą. Los nasz ledwie nie smutnieyszy jeszcze, gdyż tak ogłoszone wzburzenie się ludu, dotąd odkryte nie jest, a jeżeli jest niezawodne, tym sroższą, im niepewnieyszą dla nas obiecuje sytuacyą. Ukrycie jey nie może wybuchnąć, chiba z tym silnieyszym zapędem.—W tey niepewności położeni, dla rzetelnieyszego wspomnionych doniesień sprawdzenia, czyniemy nasze do prześwietney kommissyi wojewodztwa Wołyńskiego zgłoszenie się, aby raczyła nas o swych czynnościach i sposobach odkrycia tych fatalnych podeyrzeń uwiadomić. Kommissya też nasza nie omieszka donosić tego wszystkiego, coby tylko zastanowienia godnym było. A o utrzymywanie nieprzerwanego znoszenia się prześwietney kommissyi województwa Wołyńskiego dopraszając się przezemnie, ma honor winny oświadczyć szacunek.—Dan w Winnicy na sessyi. Bogdan Ostrowski, podkomorzy Bracławsky, prezydujący.

Кн. прот засѣд. гражд.-воен. ком. Брацл. воев. № 5149, л. 249.

XCVIII.

Отношеніе Брацлавской порядковой коммиссіи къ С. С. Потоцкому ген. арт., извѣщающее его о убіеніи дворянъ Вылежинскихъ и вновь требующее усиленія гарнизона г. Винницы. 1789. Апрѣля 6.

Sessja dnia 6 kwietnia.

Jaśnie wielmożny mości dobrodzieju! Nigdy nie jest dosyć na troskliwości tam, gdzie idzie o powszechne bespieczeństwo obywatelów, którzy acz w partykularności tym wiekszą pokładają ufność w osobie j. w. waszmość dobrodzieja, im mu ją w powszechności nayjaśnieyszy monarcha i naród cały sprawiedliwie oświadczył,—nie zdają się jednak dosyć bydź dalecy od bojaźni o swoje ocalenie, kiedy coraz nowe doniesienia podają tym końcem, żeby przez pewnieysze srzodki spokoyność ich zabespieczyć. Z żalem odebrała kommissya województwa naszego swieżą wimdomość o zadanym ciosie okrutney śmierci w. w. rotmistrzostwu Wyleżyńskim, z całym ich domem. Tę, tyle za rzetelną przyjeliśmy, ile świadectwo przez imć pana Żochowskiego, słusznego obywatela, na piśmie dane, i listy, których kopje przyłączamy, za nieomylną nam wystawiły. Znaydziesz j. w. waszmość pan dobrodziej w tym okropnym zdarzeniu to, cokolwiek czułe jego serce pobudzić może do prędszego zapobieżenia podobnym. Wczesne powiększenie komendy tu stojącey, o którą z wolą kommissyi miałem honor pierwey upraszać, zdaje się bydź przyzwoitym i jedynym do tego srzodkiem. Wreszcie Winnica, sama z siebie będąc mieyscem częstego zjeżdżania się obywatelów, składem akt wojewódzkich i podatków publicznych, pierwszym bydź może objektem hultaystwu do wykonania przedsięwzięcia, jeśliby kiedy haniebny spisek knować miało. Uznają wszyscy j. w. waszmość pana dobrodzieja wspaniałą determinacyą w oświadczonym pospieszeniu na ratunek osobą swoją tam, gdzieby oczewiste do zupełnego przekonania niebespieczeństwo odkryło się. Ale obywatele, tylko jego azardem ocaleni, czuliby wdzięczność, a strata domu jakiego obywatela, gdyby podobna, jak w. Weleżyńskiego zdarzyła

się, bez powetowania by została, ile gdy wzburzenie się w wielu mieyscach razem jest przepowiedziane.—Niech ta bojaźliwa troskliwość nasza znaydzie usprawiedliwienie w umyśle j. w. waszmość pana dobrodzieja, iż przymuszeni jesteśmy o zwiększenie kommendy woyskowey nasze powtarzać prożby. Z naywiększym uszanowaniem znam się bydź j. w. waszmość pana dobrodzieja nayniższym sługą, Bogdan Ostrowski, podkomorzy Bracławski, przezydujący.

Книга протоколовъ засѣданій порядковой коммиссіи Брацлавскаго воеводства № 5149, л. 249.

XCIX.

Письмо С. С. Потоцкаго, генер. арт. къ порядковой Брацлавской коммиссіи, извѣщающее ее объ отправкѣ военныхъ отрядовъ въ Винницу. 1789 г. Апрѣля 6.

Sessya dnia 8 kwietnia.

Prześwietna kommissyo województwa Bracławskiego! Nidgy ja lekce nie ważę i pozoru niebespieczeństwa na oyczyznę i współziomków, z ktoremi losem szczęścia lub nieszczęścia dzielić się pragnę. Wielbię ja staranie nayjaśnieyszego króla, pana naszego miłościwego i stanów seymujących, końcem zabespieczenia państw rzeczypospolitey, oddaję hołd obywatelstwu w. w. waszmość panów dobrodziejów, gdy tak czule zabiegać chcecie wszystkiemu temu, coby kray nasz niespokoynym czynić mogło; dzielić ja będę z upragnieniem tak przykładne prace i tym mocnieyszą mam nadzieję, że spokoyność krajowa utrzymana będzie. Z Małopolski i Litwy maszerują kommendy, ktore naypierwey na Wołyniu wstrzymają się; rozumiem, że to niemało pomoże do uspokojenia tych bojaźni w tamtych stronach. Dzisiay wymaszerował kapitan Przebędowski z kommendą do Chmielnika; maszerować będzie na Winnicę, jeżeli się to zdawać będzie prześwietney kommissyi, może go wstrzymać dzień jaki w Winnicy, a tymczasem podpułkownik Lanckoroński z

silnieyszą kommendą na konsystencyą i ubespieczenie tegoż miasta i okolic tamteyszych przymaszeruje, który w też tropy za pierwszą wyrusza kommendą. W tey i w każdey okoliczności pragnę prześwietną kommissyą przeświadczyć, ile ubespieczenie i spokoyność współobywatelów mi jest szacowna, i że za ich bespieczeństwo życie łożyć gotów jestem. Szczycąc się bydź w. w. waszmość panów dobrodziejów nayniższym sługą. Stanisław Szczęsny Potocki, generał artylleryi koronney. 6 kwietnia 1789, w Tulczynie.

Книга протоколовъ засѣданій гражданско-военной коммиссіи Брацлавскаго воеводства, № 5149, л. 253.

C.

Отношеніе порядковой коммиссіи Брацлавскаго воеводства къ такой-же коммиссіи Волынской съ изъявленіемъ сожалѣнія о невозможности открыть крестьянскій заговоръ въ Брацлавщинѣ и съ просьбою сообщить подробныя извѣстія о волынскихъ событіяхъ. 1789. Апрѣля 7.

Sessja dnia 7 kwietnia.

Od kommissyi województwa Bracławskiego do prześwietney kommissyi województwa Wołyńskiego. Niepocieszne wiadomości, od prześwietney kommissyi odebrane, poprzedziły doniesienia w partykularności od obywatelów uczynione, co było nam powodem, żeśmy przez sztafetę, do Łucka wyprawioną, sprawdzenia tych doniesień dopraszali się. Zamieszanie tak znaczne naszych województw nie może nas, w srzodku zapału położonych, zostawiać obojętnemi. Przeniknieni nayżywszą czułością odkryć przez nayusilnieysze starania nie możemy, aby ten spisek w dzień tak prędki miał się rospocząć. Z żalem na to poglądamy, że chłopstwo w kraju naszym, i chęć do buntu i praktyczne doświadczenie ze krwi swojey mające, wyuczyło się tak zręcznie taić swoje zamysły. Ostrożność więc tylko i ścisłe acz naymnieyszych pozorów śledzenie jest na-

szym sposobem wstrzymania burzącego się chłopstwa. Oddając winne sercom obywatelskim podziękowanie za oświadczone z naszą kommissyą znoszenie się, nie zaniedbamy wzajemnie uwiadamiać o wszystkim, co znacznieyszą uwagę na siebie sciągać może. Jak dotąd, odkryty nam jest tylko zjazd kilkunastu markietanów do Berdyczowa, na dzień Werbney niedzieli ruskiey naznaczony, trzech z tego towarzystwa poymanych, więcey ani podeyrzenia, ani wyznania nie uczynili. Wszelako do Berdyczowa uczynione jest zgłoszenie się, aby na ów zjazd pilną miano baczność, a markietani tu aresztowani zostali. Powtarzamy prożby o uwiadomienie nas wszystkich przypadków odkrytych, abyśmy wczesnym zapobiegać mogli staraniem. Dan w Winnicy na sessyi ut supra. Bogdan Ostrowski, podkomorzy Bracławski, prezydujący.

Книга протоколовъ засѣданій гражданско-военной коммиссіи Брацлавскиго воеводства, № 5149, л. 252.

CI.

Письмо Брацлавской порядковой коммиссіи къ хорунжему Любовидзкому, содержащее выговоръ за неисполненіе требованія коммиссіи и угрозу привлечь его къ судебной отвѣтственности. 1789. Апрѣля 7.

Sessja dnia 7 kwietnia.

Kommissya województwa Bracławskiego.—Dziwuje się mocno, jak officyer mógłby tyle mieć niegrzeczności, aby nie dopełnił rekwizycyi kommissyi, z powodu bespieczeństwa publicznego do siebie z względnością uczynioney, albo przynaymniey na piśmie nie uczynił przełożenia, że takowey rekwizycyi uczynić zadosyć nie jest w stanie. Przecież od w. waszmość pana na pismo swoje żadney nie odbiera odpowiedzi, przez umyślnego więc powtarza swoją rekwizycyą, abyś nieodwłocznie z kommendą tu przybył, którey natychmiast kommissya jest potrzebna. Czyni to kommissya przez wzgląd, że, oczekując skutku swoiey odezwy, wstzymuje doniesienie uporu

waszmość pana tam, gdzie będzie należało, aby mieć z waszmość panem sąd za niedopełnienie rekwizycyi swojey, którą na mocy, seymowym uniwersałem daney, do niego uczyniła. Wiedząc o przyczynie odeyścia ztąd waszmość pana, może kommissya zapewnić go, iż podobne przypadki bytności jego mieszać tu nie będą. Dan w Winnicy na sessyi. Bogdan Ostrowski, podkomorzy Bracławski, prezydyjący. (Do imć pana Lubowickiego, chorążego jego królewskiej mości, w Miedziakowie).

Кн. проток. засѣд. гражд.-воен. ком. Брацл. воев., № 5149, л. 253.

CII.

Отношеніе С. С. Потоцкаго генер. арт. въ порядковую Брацлавскую коммиссію, извѣщающее объ отправкѣ военнаго отряда въ Винницу, разъясняющее дѣло объ убіеніи Вылежинскихъ и совѣтующее коммиссіи относиться болѣе хладнокровно къ текущимъ событіямъ. 1789. Апрѣля 8.

Sessja dnia 10 kwietnia.

Prześwietna kommissyo województwa Bracławskiego! Przeświadczonym będąc, że dla dobra kraju, dla bespieczeństwa i spokoyności starać się wspólnie powinniśmy, aby trwogi, które często same są przyczyną nieszczęść, zmnieyszać i hamować; lepiey się radzi i czyni, gdy, boiaźń oddaliwszy, zimną krwią dostrzegać niebespieczeństw i je oddalać się usiłuje. Tym dostatecznieysze opisanie okropnego przypadku w. imć pana rotmistrza Wyleżyńskiego, w liście brata niebożczyka rotmistrza, do xięcia generała majora Lubomirskiego napisanym, mam honor przyłączyć; zdaję się, że liberya tegoż niebożczyka rotmistrza zbrodnię tę wypełniła; tego się trzeba obawiać, aby w zamieszaniu, które trwogi sprawują, podobne nie mnożyło się hultaystwo. Nie wątpię, że w. w. moście panowie i dobrodzieje zaradzać temu potraficie; mnie zaś zawsze będziecie widzieć usiłującego pomagać ich chwalebnym zamiarom. Donoszę

przy tym, że podpułkownik Lanckoroński z kommendą swoją dzisiay na Bracław, Niemirow, do Winnicy pomaszerował, kawaleryą także zbliżę dla dostatecznieyszego zabespieczenia współobywatelów naszych tuteyszego województwa. Niemniey o tym mam honor donieść, że dałem ordynans generałowi Bielakowi, aby się wstrzymał na Wołyniu, i kommenda, z Małopolski idąca, koło Włodzimierza się wstrzyma, a z Kamieńca regiment pieszy jeden całkiem jest ruszony. Koło Kaniowa, Czehryna, Szpoły, Humania, wszystko jest spokoyne, jednak pilność jest jako naywiększa. Przed kilku dniami duchowieństwo dyzunickie, w tamtych stronach znaydujące się, przysięgę wierności nayjaśnieyszemu królowi i nayjaśnieyszey rzeczypospolitey wykonało z obowiązkiem wydawania wszelkich spisków i utrzymywania wierności dla panów swoich. Te kommunikując wiadomości, mam nadzieję, że widzieć prześwietna kommissya będzie, że wspolne nasze starania skuteczne bydź mogą w utrzymaniu spokoyności publiczney i bespieczeństwa domów naszych. Oddaję mię ich łaskawości, będąc na zawsze w. w. waszmość panów i dobrodziejów nayniższym sługą, Stanisław Szczęsny Potocki, generał artylleryi koronney. Die 18 aprilis 1789, z Tulczyna.

Книга протоколовъ засѣданій гражданско-военной коммиссіи Брацлавскаго воеводства, № 5149, л. 255.

CIII.

Постановленіе сеймика воеводства Брацлавскаго. Сеймикъ находитъ, что предполагаемая опасность крестьянскаго возстанія не подтверждается никакими точными данными и считаетъ общественное спокойствіе воеводства вполнѣ обезпеченнымъ. 1789. Апрѣля 15.

Sessja dnia 16 kwietnia.

My, dygnitarze, urzędnicy, obywatele y ziemianie województwa Bracławskiego, za listem okolnym j. w. Bogdana Ostrowskiego, podkomorzego Bracławskiego, orderu świętego Stanisława kawalera, z powodu doniesień prześwietney kommissyi województwa Wołyń-

skiego, przez przykładną o powszechne uspokojenie wszczętych pogłosków troskliwość (za którą winną w sercach obywatelskich wdzięczność zachowujemy) uczynionych, do nas wydanym, na mieysce, obradom województwa naszego przyzwoite, zgromadzeni, widząc, że w województwie naszym powieści, publicznym nieszczęściem grożące, żadnym dokładnym dowodem wsparte nie są, a staranne kommissyów województw ruskich zabieganie, w samym ich szerzeniu się skutecznie od onych zabespiecza; nadto troskliwość prześwietney kommissyi woyskowey, za którey roskazem znaczne kommendy woyska z prowincyów Wielkopolskiey y Litewskiey do województw ruskich są wysłane, do zupełney nas powraca spokoyności y miasto Winnica, miejsce obrad naszych, kommendą woyska koronnego, od j. w. Potockiego, generała artylleryi koronney, przysłaną, jest ubespieczone, znaydujemy tę tylko potrzebę, iżby kommissya porządkowa województwa naszego, nie uchybiając potrzebnych starań względem dalszey kraju tego spokoyności, uniwersałem j. w. marszałków konfederacyi kommissyom porządkowym wojewódzkim poruczoney, z j. w. Potockim, generałem artylleryi koronney, jako dywizyami: Ukraińską y Podolską kommenderującym, o dobro publiczne troskliwym y dostateczną w każdey mierze wiadomość mającym, znosiła się. Rapporta zaś swoje do j, w. marszałków konfederacyi w ważnieyszych okolicznościach, dowodami wspartych, z przyłączeniem onych-że czyniła. Że zaś dostateczne wyśledzenie rzetelności powieści, urość mogących, wymaga dokładnego porządku y rychłości expedycyów, przeto taż kommissya województwa naszego ułożyć ma regularną po powiatach kursoryą, w którym punkcie obligujemy obywatelów, aby przez miłość dobra publicznego, powodując się ułożeniem kommissyi, gotowych na zawsze posłańców dla przewożenia expedycyów, rozrządzeń, lub obwieszczeń teyże kommissyi z mieysca na mieysce, gdzie będą ordynowane, utrzymywali. I lubo j. w. Ostrowski, podkomorzy Bracławski, w liczbie kommissarzów, uchwałami poprzedniczemi ustanowionych, wyraźnie umieszczony nie jest, że jednak jemu, jako pierwszemu województwa na-

szego urzędnikowi, wchodzenie w czynności, dobra obywatelów tyczące się, przystoi, y tenże j. w. podkomorzy Bracławski, widząc szerzące się pogłoski, spokoyność publiczną mieszające, z urzędu swego pracy w odbywaniu czynnościów kommissyi porządkowey dla publiczney przysługi nie żałował, więc temuż j. w. podkomorzemu Bracławskiemu winną za to oświadczywszy wdzięczność, w każdym czasie, w którym chcieć będzie, wolność zasiadania w kommissyi porządkowey województwa naszego zostawiamy.—Którą uchwałę naszą, na dniu wczorayszym zaczętą, na dniu dzisieyszym dokończoną, rękami własnemi podpisujemy. Działo się w Winnicy, dnia 15 kwietnia, 1789 roku.— Fr. Grocholski, miecznik koronny. Bogdan Ostrowski, podkomorzy Bracławski, prezydujący.—T. Kozłowski, starostaBracławski.—Adam Moszczeński, chorąży Winnicki.—Gaspar z Wyrzyk Wyrzykowski, sędzia ziemski województwa Bracławskiego.—Gabryel Porczyński, stolnik y podstarosta Winnicki.—Mikołay Jaroszyński, stolnik Zwinogrodzki. — Ignacy Moszczeński, podczaszy Bracławski. — Onufry Szczeniowski, p. Winnicki. — Piotr Barczewski, łowczy Bracławski.—Marcin Rakowski w. w. w.—Tomasz-Józef dwoyga imion Czarkowski, woyski Zwinogrodzki.—Fr. Rakowski, skarbnik Bracławski. — Chołoniewski, starosta Dubieński, obywatel województwa Bracławskiego. — Karol Jeż Domaniewski, sędzia grodzki Winnicki. Stanisław hrabia Dunin, obywatel województwa Bracławskiego.— Jan Lipkowski, sędzia pograniczny województwa Bracławskiego, podpisuje się. — Franciszek Zapolski.—Jerzy Podoski.—Antoni Jaroszyński.—Tadeusz Chłopicki.—Leon Podoski.—Jan Stachurski.— Dionizy Erazm Korzeniowski. — Ignacy Rakowski, obywatel województwa Bracławskiego m. p.

Книга протоколовъ засѣданiй гражданско-военной коммиссiи Браиславскаго воеводства № 5149, л. 256.

CIV.

Рапортъ порядковой Брацлавской коммиссіи, представленный сейму. Коммиссія представляетъ отчетъ о своихъ дѣйствіяхъ и заявляетъ сомнѣніе въ основательности слуховъ о предполагаемомъ крестьянскомъ возстаніи. 1789. Апрѣля 16.

J. w. j. o. marszałkom konfederacyi oboyga narodów od kommissyi porządkowey wejewództwa Bracławskiego rapport.—Kommissya porządkowa województwa Bracławskiego, dopełniając roskazu, przez wydany z woli skonfederowanych rzeczypospolitej stanów uniwersał odebranego, w mieyscu, z uchwały wojewódzkiey dla siebie wyznaczonym, czynności swoje rospoczęła. A skutecznięc przepisy tegoż uniwersału, obwieściła obywatelów o tey skonfederowanych rzeczypospolitej stanów troskliwości, którey mocna o dobro obywatelów czułość daje im używać istotney szczęśliwości, oraz, spokoyne każdemu obmyślając ubespieczenie, słodkich jego skutków kosztować pozwala. Przy którym obwieszczeniu zachęciła obywatelów, aby duchownych zagrzewali do oświecania ludu o jego obowiązkach, przepisała srzodki, zapobiegające rozgłoszonemu burzeniu się poddaństwa, podała sposoby czyniena do siebie doniesień o naymnieyszych podeyrzeniach, y zaraz listem swym do j. w. Potockiego, generała artylleryi koronney, pisanym, znoszenie się swoje z nim oświadczywszy, o przysłanie kommendy na ubespieczenie mieysca tego, dla obrad y składów publicznych wyznaczonego, prosiła. Odebrawszy zaś z różnych mieysc tuteyszego województwa troskliwe wiadomości o szemraniach poddaństwa, ludzi obwinionych przed siebie stawić kazała y nayścisleysze z nich badania, a w niektórych przypadkach nawet przysięgłe inkwizycye odebrała, z których lubo naymnieyszego podobieństwa do buntów dociec nie mogła, gdy jednak szczególnie od obywatelów wojewodztwa Wołyńskiego doniesienia dały wiadomość, że w Włodzimirzu y Łucku poymani markietani, czercy y chłopi uknowany wyznali spisek, że broń podwiezioną między poddaństwo rozdali, że dzień jeden, Kwiet-

ney niedzieli podług ruskiego kalendarza, na zaczęcie okrutnego swey zapalczywości pożaru we wszystkich mieyscach, a mianowicie: we Włodzimierzu, Łucku y Winnicy przeznaczyli, y na ten koniec zjechanie się w tymże dniu do rzeczonych mieysc udeterminowali,— nie mogła kommissya porządkowa województwa Bracławskiego zostać obojętną, ale natychmiast doniesienia te kommunikowała j. w. generałowi artylleryi koronnej, oraz obwieściła obywatelów województwa tego, aby na wszelkich markietanów y piliponów mając oko, podeyrzanych tu odstawiali. Jakoż przystawieni z różnych stron piliponi, gdy ani w postępkach swoich, ani w żadnym sposobie o podeyrzenie docieczeni bydź nie mogli, przytem stosownemi do stanu swojego attestatami zaszczyceni byli, na wolność wypuszczeni zostali. Pomimo te najusilniejsze starania o docieczenie jakowych podeyrzeń gdy wcale nic godnego uwagi nie odkryło się, nadeszły wiadomości o śmierci, bez upewnienia przez kogo zadaney w. w. rotmistrzowstwu Wyleżyńskim; kommissya, chcąc trwogę, umysły obywatelstwa stąd obejmującą, istotnie mieć uspokojoną, wysłała sztaffetą proźby swoje do kommissyi porządkowey województwa Wołyńskiego o wyjaśnienie tego zdarzenia, które osobno doniosła j. w. generałowi artylleryi koronney. A zaspakajając, rosnącą w obywatelach bojaźń, tym czasem wezwała kommendę od batalionu Grodzieńskiego, o mil dwie w starostwie Winnickim stojącą, aby tu do Winnicy przyszła. Lecz gdy kommissya porządkowa województwa Wołyńskiego listem, dnia 31 marca pisanym, w kopji, tu pod znakiem *A* przyłączonym, wyż wymienione początkowe obywatelów tegoż województwa doniesienia, upewnieniem swoim zatwierdziła, nie mogła kommissya nasza nie uczuć tych przestróg. Natychmiast, nie przestając na skutku swoich dociekań, uprosiła j. w. Ostrowskiego, podkomorzego Bracławskiego, aby obywatelów do zjechania się uprosił; iżby ci w znacznieyszey liczbie, albo kommunikacye, albo osiadłości swoje w województwie Wołyńskim mając, zjechaniem się swoim grunt powieściów łatwiey odkryli,—a j. w. generałowi artylleryi koronney osobno o tych wiadomościach doniosła, ktory

nieodwłocznie 200 piechoty regimentu imienia Potockich tu przysłał Na dniu 14 miesiąca idącego, licznie zgromadzeni obywatele, czynności kommissyi naszey rostrząsnowszy, y z swoiemi szczegolnemi wiadomościami postosowawszy, nie widząc żadnego dokładnego dowodu, przekonywającego o wzburzeniu się poddaństwa, uchwałą, w kopji pod znakiem *B* przyłączoną, dalszą ostrożną staranność pilności kommissyi naszey zostawili. Na dniu dzisieyszym odebrany powtorny list kommissyi porządkowey województwa Wołyńskiego, w kopji pod znakiem *C* wypisany, odnawia trwogi, ktorey kommissya nasza odpowiadając, o zupełney u nas spokoyności donosi, y tey odpowiedzi kopją pod znakiem *D* tu przyłącza. Obywatelów zaś województwa naszego, uwiadamiając o czynnościach kongressu, obliguje, aby domów swoich nie opuszczali, upewnia o ubespieczeniu aktów publicznych y juryzdykcyów sądowych oraz o pilnem woyska, w województwie tym rospołożonego, baczeniu, że te, za jakimkolwiek ułatwieniem dróg, teraz dla sniegu zbytecznie rozwilgotniałego do przebycia nie podobnych, nieustannemi przechodami obserwacyą nayczulszą na poddaństwo mieć będzie. Dan w Winnicy, na sessyi dnia 16 kwietnia 1789 roku. Fr. Grocholski m. K. prezydujący.

Книга протоколовъ засѣданій гражд.-воен. коммиссіи Брацл. воеводства № 5149, л. 263.

CV.

Отношеніе порядковой Брацлавской коммиссіи къ такой же коммиссіи Волынской, извѣщающее ее о томъ, что состоявшійся съѣздъ брацлавскихъ дворянъ убѣдился въ неосновательности слуховъ о предполагаемомъ крестьянскомъ возстаніи и рѣшился разсѣять эти слухи и воздержаться отъ устройства земской милиціи, такъ какъ напрасная тревога дворянъ можетъ сама по себѣ вызвать крестьянское волненіе. Брацлавская коммиссія проситъ Волынскую сообщить ей документы, на основаніи которыхъ казнены были на Волыни подсудныя лица и вообще основанія тревожныхъ, сообщенныхъ Волынскою коммиссіею, слуховъ. 1789. Апрѣля 16.

Prześwietna kommissyo porządkowa województwa Wołyńskiego! Doniesienia prześwietney kommissyi województwa Wołyńskiego, z staranney o bespieczeństwo publiczne troskliwości, do nas uczynione, miłą nam są pobudką do oświadczenia winney za to wdzięczności. Początkowe przestrogi czule nas dotknęły y były powodem, że nie tylko kommissya nasza wyjednała u j. w. Potockiego, generała artylleryi koronney, zesłanie 200 piechoty regimentu imienia Potockich, które, uprzedzając Werbną niedzielę ruską, za czas mniemanego wybuchnienia buntu obraną, tu stanęły; ale też chcąc wyjaśnić rzetelność powieści, po województwie naszym rozgłoszonych y w przyzwoite na ich usmierzenie opatrzyć się srzodki, nakłoniła j. w. Ostrowskiego, podkomorzego Bracławskiego, do zwołania obywatelów. Jakoż ci, licznie na dzień 14 miesiąca idącego zgromadzeni, przeyrzawszy zayszłe dotąd czynności kommissyi naszey, y one z szczególnemi swemi wiadomościami połączywszy, nie znaleźli nic, coby gruntownie o wzburzeniu się poddaństwa przeświadczać mogło. Szczęśliwszemi w tey mierze bydź znaydujemy się, że ta trwoga, tak blisko zpodziewana, w województwie naszym żadnych jeszcze sposobów do skutku przygotowanych nie ma, a zdaje się bydź rzeczą niepodobną, aby w prostych ludziach, ogulnie wzruszyć się zamyślających, tak ścisle układ rzeczy mógł bydź utajony. Nie robi to nas przecie nieczułemi, użyte są przez kom-

missyą naszą wszelkie srzodki, jakie pewnemu nawet niebespieczeństwu skutecznie zapobiedz by mogły. Wreszcie dość są obywatele gotowi uformować przykładem prześwietnego województwa Wołyńskiego milicyą, lecz niech raczy prześwietna kommissya województwa Wołyńskiego w sekrecie przyjąć od nas doniesienie, że nie tylko zeznania więzniów, tu stawionych (z ktorych jedne przyłączamy), ale y szczególne obywatelów upewnienia dają rzetelność tey prawdzie, iż pospolstwo, tak długim pokojem y szczęśliwością ożywione, osłodziwszy los swoy y ufność do panów swoich za dar względny poczytuiąc, niezmiernie przerażone zostało tym powszechnym naszym do obrony gotowaniem się. Skąd dziki sobie wyobraziło wniosek, iż my, szlachta, w pewny dzień, jakoby umowiony, onych wyciąć zabieramy się. Pragnie to kommissya nasza utłumić w sobie, bo rozszerzona taka pogłoska mogłaby lud prosty do desperackiey prowadzić determinacyi, co w ten czas właśnie mogłoby wziąść postać buntów. Aby więc temu złemu zapobiedz, znalazł kongress potrzebę nie formować milicyi wojewódzkiey y przestać na tey obronie, którą ma gotową woysko rzeczypospolitey dla obywatelów. Tak ubespieczonemi dotąd siebie widząc, chociaż kommissya nasza cieszy się z pewney nadziei pokoju w naszym województwie, żywsze jednak jeszcze czuje ukontentowanie, że y województwo Wołyńskie zapewne y wprędce podobney dozna spokoyności, gdyż przez względną stanów rzeczypospolitey skonfederowanych nad narodem czułość, znaczne kommendy woyska do województwa Wołyńskiego ordynowane zostały. A kommissya nasza iak naypilniey strzedz tego będzie u siebie, aby, broniąc pożaru, cisnąć się mu stąd ku Wołyniowi nie dała. Chwalebny y naśladowania godny krok prześwietney kommissyi województwa Wołyńskiego w uniwersale jey, zagrzewający obywatelów do niewyjeżdżania z domów, zapewne skuteczną będzie pomocą do uspokojenia rozchodzącey się trwogi. Każdy bowiem, obecnie w domu przesiadując, potrafi oczewiste znaki buntu od przegrożek, z swywoli lub rozegrzaney trunkiem żywości czynionych, rozróżnić; a wyjazd niektórych obywate-

lów nie tylko że drugich, nayspokoyniey umieszczonych, trwożyć zaczynał, ale nawet przeszkadzał dochodzenia gruntownych prawdy dowodów, i determinował częstokroć powodować się samym tylko pozorem. Tym zbawiennym prześwietney kommissyi województwa Wołyńskiego przykładem y kommissya nasza obwieszczenie podobne wydać ułożyła. Pomimo te jednak uwagi trwoży kommissyą naszą wyraz listu prześwietney kommissyi województwa Wołyńskiego, że „4 ludzi już na śmierć dekretowanych zostało“, że „pieniądze są porozdawane na podburzenie chłopstwa“, że „syn Gonty jest spodziewany“; mogą u nas podobnych używać srzodków. Uczyni więc prześwietna kommissya województwa Wołyńskiego naywyższą dla obywatelów naszych łaskę, jeżeli dla wyświecenia naydrobniejszych, a w tey mierze ważnemi bydź mogących okoliczności, tak dekret, przeznaczający smierć dla buntowników owych, jako też kopje zeznań ich, przesłać raczy. Będzie kommissyi naszey obowiązkiem, wzajemną otwartością wywdzięczać to powierzenie prześwietney kommissyi województwa Wołyńskiego, udzielać naymnieyszych okoliczności, kommunikować swoje czynności, aby każdy kommissji naszey krok y winną wdzięczność, y należący dla prześwietney kommissyi województwa Wołyńskiego świadczył szacunek.— Dan 16 kwietnia, 1789 roku. Fr. Grocholski m. k., prezydujący.

Книга протоколовъ засѣданій гражданско-военной коммиссіи Брацлавскаго воеводства. № 5149, л. 260.

CVI.

Универсалъ порядковой коммиссіи Брацлавскаго воеводства, успакаивающій дворянъ увѣреніемъ о несостоятельности слуховъ на счетъ предполагаемаго крестьянскаго возстанія и предписывающій нѣкоторыя мѣры предосторожности. 1789. Апрѣля 18.

Sessya dnia 18 kwietnia.

Uniwersał do obywatelów.—Kommissya porządkowa województwa Bracławskiego, widząc, iż doniesienia, od kommissyi Wołyńskiey odebrane, rozniosły trwogę po województwie naszym, przeto, chcąc obywatelów w ich boiaźni uspokoić, uwiadomia w. w. y urodzonych dziedziców, possesorów y rządców dóbr: *Po pierwsze:* Jż kommissya nasza uprosiła j. w. Potockiego, generała artylleryi koronney, że miasto Winnicę kommendą, z regimentu pieszego imienia Potockich tu przysłaną, ubespieczył, spokoynemi tedy mogą zostać obywatele, że skład ich fortun, w aktach publicznych zamknięty, żadnemu nie podpadnie uszkodzeniu. *Powtore:* Iż chcąc naydokładniey odkryć rzetelność powieści o buntach chłopskich, uprosiła j. w. Ostrowskiego, podkomorzego Bracławskiego, aby zwołał kongress. Zgromadzeni tedy liczni obywatele na dzień 14 miesiąca y roku idących, przy nayściśleyszym wszelkich okoliczności roztrząsnieniu y dzieł kommissyi naszey z swojemi szczególnemi wiadomościami porownaniu, nie znaleźli żadnego dokładnego dowodu bojaźni o buncie chłopstwa, zalecili tylko kommissyi naszey dalszą na wszelkie przypadki ostrożność. *Potrzecie:* Uprasza obywatelów, aby pomimo trwogę, którą nam czynią doniesienia Wołyńskie z domów swoich nie oddalali się; wyjazd bowiem jednych obywatelów nie tylko drugich, spokoynie siedzących, może niepotrzebnie trwożyć, ale nawet ozuchwala złych ludzi, i przez oddalenie się panów, daje im czas wolnieyszy do próżniactwa y wszelkiey swywoli. *Poczwarte:* Zawiadomia także kommissya, że woyska, w tym kraju rospołożone, dla gruntownieyszego ubespieczenia, oddalać się stąd nie będą. I owszem, za roskazem j. w. generała artyleryi za nay-

pierwszą drogi sposobnością nieustannym krążeniem swoim zapobiegać nawet będą hultayskim kupom, któreby, z powszechney korzystając boiaźni, zdradziecko uszkadzać komu chciały. Na Wołyń zaś, dla utłumienia skuteczniejszego odgłosów, kommissya woyskowa znaczne kommendy z Wielkiey Polski y Litwy przysłała.—*Popiąte.* Baczność stanów rzeczypospolitej skonfederowanych, nad losem narodu czuwająca, która wszystkich sił na utrzymywanie nam pokoju używa, sama jest dostateczną obroną, w pomoc tylko swoim rozrządzeniom upoważniła kommissye wojewódzkie, aby swoim wglądaniem dostrzegały nawet pozorów do jakowego rozruchu. Do czego kommissya nasza potrzebuje utrzymywać po całem województwie kursorye, przez któreby ze wszystkich stron łatwe y prędkie odbierać mogła doniesienia y nawzajem na wszystkie strony mogła rozsyłać swoje rozrządzenia y obwieszczenia. Nim więc wyjdzie układ jey, jak i gdzie też kursorye utrzymywać się mają, obwieszcza tymczasem przez ten uniwersał, aby wszelkie pisma, pod pieczęcią kommissyi wychodzące, ode wsi do wsi właściciele y rządzcy dóbr odsyłać zalecili. *Poszóste.* Względna obywatelów powolność dla rozrządzeń kommissyi naszey była im powodem chwalebnym, że na mocy poprzedniczego uniwersału odsyłali wszelkich pojmanych filiponów, skąd wypadło, że kupcy, za attestatami jadący, tu przystawiani byli.—Sądzi więc potrzebą kommissya nasza uwiadomić, iż każdy, przejeżdżający markietan lub filipon, handlem bawiący się y towary prowadzący, jeżeli broni y innych narzędzi, oraz pism podeyrzanych nie wozi, ani o fomentowanie pospólstwa jest obwiniony, wolno przepuszczonym bydź może. A jeżeli jakowy, o którym byłoby podeyrzenie, takiego tylko tu odstawić należy. *Posiódme.* Chociaż kommissya jest pewna, że poddaństwo, gruntu y gospodarstwa pilnujące, odbierając od panów swoich sprawiedliwość y ich troskliwą nad sobą opiekę, w przykładney dotąd zostaje wierności, gdy jednak, w kraju tym, ile na pograniczu leżącym, znaczna wielość włóczęgów, ani sposobności, ani ochoty do gospodarowania nie mających, na wzruszenie spokoyności obywatelów

częstokroć porywać się zwykła, znayduje potrzebę uwiadomienia właścicielów y rządzców dóbr, aby takowych włoczęgów, za naymnieyszym podeyrzeniem, pod sąd gromady oddawali; w tem bowiem naywiększą krżywdę miałaby gromada wierna, do którey jeden złośliwy człowiek przywiązawszy się, przez swoje niedobre postępki nazawsze ją mógłby oczernić. Słusznie więc przystoi, aby taki zbrodzień, gdyby się gdzie okazał, nayprzód wierney gromadzie odpowiadał. Lecz w przypadku odkrycia jakich spisków, ku wzruszeniu spokoyności publiczney dążących, takiego winowaycę należy tu, do kommissyi, z przyłączeniem zaraz dowodów, lub swiadków, przysyłać. *Nakoniec*: pomimo te wszystkie ubespieczenia, nie będzie kommissya nasza umnieyszać swoich starań do utrzymania dalszego miłey dotąd spokoyności. Do łatwieyszego skutku swoich życzeń obliguje obywatelów, aby, znosząc się z nią, raczyli o wszelkich przypadkach y zdarzeniach wcześnie y rychło uwiadamiać.—Dan w Winnicy, na sessyi dnia 18 kwietnia, 1789 roku. Gabryel Porczyński, stolnik powiatu y podstarosta grodzki Winnicki, prezydujący.

Книга протоколовъ засѣд. гражд.-воен. коммиссіи Брацлавскаго воев. № 5149, л. 267.

CVII.

Отношеніе порядковой Брацлавской коммиссіи къ такой-же коммиссіи Подольской, удостовѣряющее ее въ неосновательности слуховъ о предстоящемъ будто крестьянскомъ волненіи. 1789. Апрѣля 18

Od kommissyi województwa Bracławskiego do prześwietney kommissyi województwa Podolskiego.

Doniesienia prześwietney kommissyi województwa Wołyńskiego przez nas odebrane, a o rożnych, jakoby naypewnieyszych, klęskach przepowiadające, były powodem, że jaśnie wielmożny podkomorzy Bracławski, dla zupełnieyszego od samychże obywatelów zapewnienia się, kongress zwołał. Zgromadzeni obywatele nadto uspokojeni

byli y przekonani są: że sama zbyteczna trwoga, po kraju rozsiana ozuchwaliła niektóre z poddaństwa osoby. Te, albo dolegliwością rządców swoich, albo rozpaloną trunkiem swywolą poruszone, miotają gdzie niegdzie wyrazy, żadney ważney za sobą nie mające konsekwencyi. Wnosić więc można, że powszechne nasze zalęknienie w podłych poddaństwa duszach mogło by śmiałe rodzić układy. Uchwała więc kongressu województwa naszego samą baczność, ostrożność obywatelom zaleciła, a kommissya nasza nie przestaje wszelkich używać staranności do wyśledzenia rzetelności tych powieściów. Dotąd zaś z wielolicznych odebranych konfessat i inkwizycyów, żadnego gruntownego nie odbiera dowodu. A, uważając, że oddalenie się obywatelow z domów, nietylko że drugich mieszać zwykło, ale nawet, zostawując poddaństwo bez czułego nad sobą oka, daje jemu wolność szemrania, więc kommissya nasza obligowała obywatelów, aby, pozostawszy w domach swoich spokoynie, wspierali pomocą swoją jey starania.—Te czynności nasze kommunikując prześwietnej kommissyi województwa Podolskiego, mamy honor donieść, iż jaśnie wielmożny Potocki, generał artyleryi koronney, nietylko te miasto, dogadzając żądaniu obywatelów, kommendą swoją ubespieczył, ale nadto zalecił woyskom, aby, za naypierwszą sposobnością, nieprzestannemi ode wsi do wsi przechodami, nayczulszą nad poddaństwem czynili obserwacyą. Do województwa zaś Wołyńskiego z woli stanów seymujących kommissya woyskowa znaczne wysłała kommendy. Uczyni prześwietna kommissya województwa Podolskiego naywższą dla obywatelów województwa naszego łaskę, gdy podobnież o swoich czynnościach uwiadomić nas raczy, abyśmy, albo wspólnym klęskom zapobiegając, albo podobnąż spokoynością ciesząc się, los współobywatelów jednoczyli. Ktorą proźbę, imieniem kommissyi naszey przesyłając, mam honor winny wyznać szacunek.—Dan w Winnicy na sessyi, dnia 18 kwietuia, 1789 roku.

Gabryel Porczyński, stolnik i podstarosta grodzki Winnicki.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

CVIII.

Письмо С. С. Потоцкаго, въ порядковую Брацлавскую коммиссію съ извѣщеніемъ, что онъ поручилъ въ своемъ отсутствіи начальство надъ войскомъ генералу Дзержку, къ которому предлагаетъ коммиссіи обращаться въ случаѣ нужды. 1789. Апрѣля 25.

Sessya dnia 30 kwietnia.

Prześwietna kommissyo porządkowa województwa Bracławskiego! Znając chwalebną czułość prześwietney kommissyi o spokoyność krajową, mam honor kommunikować excerpt z listu generała Bielaka, któren na Wołyniu z kommendą swoią stanął, y między Zwiahlem, Czartoryskiem y Łuckiem z roskazu prześwietney kommissyi rozkwaterował się. Przytem upraszam, aby jeżeliby jaka okoliczność w tym województwie wyniknęła, któreyby prześwietna kommissya potrzebowała znosić się z kommendą woyskową, aby się adresować chciała do generała majora Dzierżka, którego zostawiłem przy mojey sztab-kwaterze w Tulczynie, dokąd wszystkie rapporta od wszystkich kommend Ukraińskich schodzą się; ma zalecenie tenże generał, aby ile możności uskuteczniał żądania prześwietney kommisyi. Przytem mam honor zostawać prześwietney kommissyi nayniższym sługą. Stanisław Szczęsny Potocki, generał artylleryi koronney. Dnia 25 kwietnia 1789 roku. Z Lityna.

Книга протоколовъ засѣданій гражданско-военной коммиссіи Брацлавскаго воеводства, № 5149, л. 273.

CIX.

Отношеніе сеймовыхъ маршаловъ къ порядковой коммиссіи Брацлавскаго воеводства, изъявляющее благодарность за ея образъ дѣйствій. 1789. Апрѣля 26.

Sessya dnia 5 maja.

Marszałkowie oboyga narodów. Troskliwość jak bywa w pierwszem czuciu silniey zajętą, tak jey zaspokajaniu się wolniey ustę-

puje. Przezacna kommissya województwa Bracławskiego, gdy nam, marszałkom, o swey nieprzerwaney baczności donosi w utrzymywaniu spokoyności publicznej y w istotnem dociekaniu grożenia rozruchów chłopstwa, ile w tamteyszem województwie do podobney zuchwałości skłonieyszego, kiedy nawet zawiadamia nas taż kommissya przezacna o spokoyności publiczney tam trwającey (bo nadarzone hultaystwo jey nie przerywa), myśli nieco milsze w obywatelstwie sprawia, i żywszą iey czułość zaspakaja, przez co nietylko od współziemian wymaga wdzięczności, ale ją y od ogólności krajowey zaciąga. Przezorność y rostropność teyże prześwietney kommissyi dają oznaki nadziei, iż przy rozlokowaniu woyska, onego rozsądnem użyciu w tamteyszych okolicach wszelkie bespieczeństwo dla mieszkających będzie zapewnione, gdy wspólnie cywilność z woyskiem łączyć będzie swe starunki ku jego utrzymaniu.—Nieszczęśliwy przypadek morderstwa dopełnionego przez domowych sług na świętey pamięci w. w. Wyleżyńskich w domu ich, dekretem y exekucyą jego już jest wyjaśniony y zaspokojony—co okazuje nie bunt, lecz hultaystwo. Te porozumiewania się prześwietney kommissyi województwa Bracławskiego z kommissyą Wołyńskiego musiało dać jey poznać o nadeyściu licznieyszych kommend woysk, z naszych stron wykommenderowanych, przeto spodziewać się należy, iż y w tamtym województwie, cień nawet grożącego rozruchu przytłumionym zostanie. Dan w Warszawie, dnia 26 kwietnia, 1789 roku. Stanisław Nałęcz-Małachowski P. S. W. K., seymowy y konfederacyi prowincyów koronnych marszałek.—Kazimierz xiąże Sapieha, generał artylleryi Litewskiey, marszałek wielkiego xięstwa Litewskiego.

Книга протоколовъ засѣданій гражданско-военной коммиссіи Браціавскаго воеводства № 5149, л. 275.

CX.

Отношеніе порядковой Брацлавской коммиссіи къ генералу Дзержку съ просьбою не выводить военнаго гарнизона изъ Винницы. 1789. Мая. 11.

Kommissya porządkowa województwa Bracławskiego, przekonana zawsze o obywatelskich sentymentach j. w. waszmość pana, tak w zupełney ufności skargi obywatelów województwa swego na kawaleryą narodową względem brania poczt y podwód kommunikując y potrzebnych do tego żądając dla woyska rozkazów, nie miała w zamierze oskarżać, ile bez poprzednich skarg, nieregularności nowe zaciągi czyniących rothmistrzów, tych albowiem samey kommissyi podległość inną by wzkazała teyże kommissyi drogę. Lubo zatem w tem opatrznem mniemaniu, odbieramy od j. w. waszmość pana odpowiedź, bespieczni wszelako na przyszłość zostajemy, gdy troskliwość gorliwa przez kommissyi woyskowey nowym uniwersałem, przez j. w. waszmość pana nam przysłanym (za co obowiązane czynimy j. w. waszmość panu dzięki) całość obywatela ubespiecza. Wątpić nie możemy, iż exekucya onych w woysku kommendy j. w. waszmość pana nie da więcey mieysca skargom obywatelów. — Wiadomość o wypadłych ordynansach do kommendy regimentu Potockich, aby była w gotowości ruszenia, przeraziła bojaźnią obywatelów Bracławskich, by ulokowani po części w Winnicy bez obrony w przypadkach nie zostali. Sądzi zatem kommissya, swoją powinnością prosić j. w. waszmość pana, abyś, gdyby kommenda ta wychodzić miała, inną, równie mocną, miasto województwa naszego stołeczne opatrzyć nie odmówił. Te są proźby kommissyi imieniem obywatelów województwa Bracławskiego do j. w. waszmość pana czynione, których dopełnienie jak naywięcey interesuje obywatelów, tak onych uskutkowanie osobisty dla j. w. waszmość pana ściągnie wdzięczności obowiązek.—Dan w Winnicy, na sessyi dnia 11 maja, 1789 roku. Fr. Grocholski, M. K., prezydujący. (List do J. W. Dzierżka).

Книга протоколовъ засѣданій гражд.-воен. коммиссіи Брацлавскаго воев., № 5149, л. 286.

CXI.

Отношеніе Брацлавской порядковой коммиссіи къ такой-же коммиссіи Кіевской относительно принятія сообща мѣръ для приведенія къ присягѣ на вѣрность речи-посполитой православнаго духовенства. 1789. Мая 12.

Šessja dnia 12 maja

Prześwietna kommissyo województwa Kijowskiego! Gdy wiele spokoyności publiczney zależy na wykonaniu prawa, uniwersałem j. w. w j. o. marszałków względem przysięgi kapłanów dyzunickich ogłoszonego, kommissya porządkowa województwa naszego pod dniem dzisieyszym determinowała rozesłać rekwizycye do jurysdykcyów duchownych, by prawo pomienione rozesłać jak nayprędzey starali się. Nie zapomniała oraz pisać do xiędza Romanowskiego, protopopy dyzunickiego, nie tylko podobną publikacyą przypominając, lecz y do uskutkowania prawa tego zachęcając, z oświadczeniem, iż po upłynionym czasie y posłusznych y upornych donieść stanom rzeczypospolitey kommissya nie omieszka. Ale gdy alternata jurysdykcyi powiatu Zwinogrodzkiego może służyć niechętnym za pretext zwleczenia tey exekucyi, tę uprzątając, kommissya nasza, lubo przekonana, iż o porządku alternaty do Bracławskich juryzdykcyów powiat rzeczony należy, przez wzgląd bliskości mieysca w Zytomierzu, oświadczać tego w liście do xiędza protopopy nie chciała y owszem determinowała oświadczyć prześwietney kommissji, iż tak się spodziewa, że dla blizkości mieysca, w Żytomierzu pełnić prawa tego obowiązki duchowieństwo nieunickie w większey części zechce. Dla łatwieyszego docieczenia posłusznych od upornych po upłynionym od oblaty prawa czasie, wszystkich, którzy w Winnicy pomienioną przysięgę wykonaliby, regestrem prześwietney kommissyi Kijowskiey donieść, aby z dwoch regestrów prześwietna kommissya o dopełnionym prawie lub nie informowała się y dalsze na tem kroki ku bespieczeństwu publicznemu kierowała. Dan w Winnicy etc.—Fr. Grocholski, miecznik koronny, prezydujący.

Книга протоколовъ засѣданій гражданско — военной коммиссіи Брацлавскаго воеводства, № 5149, л. 289.

CXII.

Отношеніе Брацлавской порядковой коммиссіи къ православному протоіерею Романовскому съ предложеніемъ оповѣстить православныхъ духовныхъ о распоряженіи сейма на счетъ приведенія ихъ къ присягѣ и побудить къ исполненію таковой. 1789. Мая 12.

Sessja dnia 12 maja.

Od kommissyi porządkowey województwa Bracławskiego do imć xiędza Romanowskiego, protopopy dyzunitów.—Swoją powinnością sądziła kommissya uniwersał stanów rzeczypospolitej względem dyzunitów jak nayprędszey wiadomości publiczney podać, aby tym sposobem powszechną krajowi jak nayprędzey przyspieszyć spokoyność. W tym zamiarze postepując, gdy prawo to mieć chce, aby rzeczony uniwersał po ambonach był publikowany, przesyłamy go waszmość panu w extrakcie, żądając po nim, byś go kursoryą swoją do wszystkich manastyrów y cerkwiów podał do publiczney wiadomości, z naymocnieyszym zachęceniem, wspartym własnym przykładem, w wykonaniu y dopełnieniu nakazów rzeczypospolitey. A przez ten przykład posłuszeństwa prawu, przyłożysz się waszmość pan skutecznie z podwładnemi swemi do ubespieczenia y ugruntowania wewnętrzney w kraju spokoyności. Kommissya zaś porządkowa, po upłynionym z prawa czasie, nie omieszka dać zaświadczenia rapportem swoim do stanów rzeczypospolitey dopełnionego posłuszeństwa, lub też, czego sobie nie życzy, doniesie upornych. Dan w Winnicy. Fr. Grocholski, miecznik koronny, prezydujący.

Книга протоколовъ засѣданій гражданско-военной коммиссіи Брацлав. воеводства № 5149, л. 288.

CXIII.

Отношеніе Брацлавской порядковой коммиссіи къ Брацлавскому уніятскому оффиціалу Любомирскому съ предложеніемъ опубликовать въ подвѣдомственныхъ ему церквяхъ и монастыряхъ распоряженіе о приведеніи къ присягѣ православнаго духовенства и съ просьбою сообщить конфиденціально коммиссіи списокъ православныхъ церквей, находящихся въ воеводствѣ. 1789. Мая 12.

Sessja dnia 12 maja.

Od kommissyi porządkowey województwa Bracławskiego do w. imć xiędza Lubomirskiego, officyała Bracławskiego. Swoiey powinności sądziła kommissya uniwersał stanów rzeczypospolitey względem dyzunitów jak nayprędzey wiadomości publiczney podać, aby tym sposobem powszechną krajowi jak nayprędzey przyspieszyć spokoyność. W tym zamiarze postępując, gdy prawo mieć chce, aby rzeczony uniwersał po ambonach był publikowany, przesyłamy go w. waszmość panu w extrakcie, obligując, byś go kursoryą swoją do wszystkich cerkwiów y manastyrów do publiczney podał wiadomości; rewers zaś swoy na odebraną expedycyą do kancellaryi kommissyi naszey odesłał. Taż sama odezwa idzie y do imć xiędza Romanowskiego, protopopy dyzunitów, y tę na ręce w. waszmość pana odsyłamy, pokornie go prosząc, aby mu go swoją odesłał kursoryą, y o rewers do przesłania go kommissyi naszey na odebraną exdedycyą upominać się zalecił. Sam zaś ku dokładnieyszemu dopełnionego prawa lub nie dostrzeżeniu, regestr cerkwi dyzunickich z własney wiadomości przesłać do kommissyi nie odmówił. Co kommissya w sekrecie zachowa, a w. waszmość pan naydokładniey przez to dopełnisz miary gorliwości swojey ku powszechnemu kraju całego pokojowi. Dan na sessyi. Fr. Grocholski, miecznik koronny, prezydujący.

Кн. прот. зас. гражд.-воен. ком. Брацл. воев. № 5149, л. 288.

CXIV.

Отношеніе Брацлавской порядковой коммиссіи къ Брацлавскому католическому оффиціалу Холоневскому съ предложеніемъ опубликовать въ костелахъ распоряженіе о приведеніи къ присягѣ православнаго духовенства. 1789. Мая 12.

Sessja dnia 12 maja.

Od kommissyi porządkowey województwa Bracławskiego, do j. w. imć xiędza Andrzeja Chołoniewskiego, kustosza Łuckiego y officyała Bracławskiego —Swoją powinnością sądziła kommissya uniwersał stanów rzeczypospolitej względem dizunitów jak nayprędzey wiadomości publiczney podać, aby tym sposobem powszechną krajowi jak nayprędzey przyspieszyć spokoyność. W tym zamiarze postępując, gdy prawo mieć chce, aby rzeczony uniwersał po ambonach był publikowany, przesyłamy go j. w. waszmość panu w extrakcie, pokornie prosząc, byś go kursoryą swoją do wszystkich kościołów do publiczney podał wiadomości, a przez to do tak zbawiennego w uspokojeniu powszechności przyłożył się dzieła.—Fr. Grocholski M. K. prezydujący.

Кн. прот засѣд. гражд.-воен. ком. Брацл. воев. № 5149, л. 287.

CXV.

Заявленіе Брацлавскаго подстаросты, Гавріила Порчинскаго, о томъ, что онъ готовъ открыть присутствіе уголовнаго суда по требованію порядковой коммиссіи. 1789. Мая 16.

Prześwietna kommissyo województwa Bracławskiego! Zawołany od prześwietney kommissyi do dopełnienia obowiązków jurysdykcyi naszey, ani znayduje takowych przyczyn, któreby wymawiać mogły od wymiaru takowey sprawiedliwości, ile w tym czasie, coby zuchwalstwo, tym więcey się pomnażając, brało góre zapędów swoich y nie miało poskromienia swego. Rownie to czuję, jako obywatel z

obywatelami z powodu takowego publicznego zamieszania a ztąd dalszych wyniknąć mogących konsekwencyi, w jurysdykcyi zaś zasiadający winne niosę chęci y usługę obywatelstwu, y w każdym czasie złożyć sądy kryminalne determinuję, przody iednak, zniosłszy się z kolegami memi, ażebyśmy byli wszyscy w gotowości to dopełnić, do czego nas powołania obywatelskie y własny obowiązek prowadzić będzie. Że zaś sądom kryminalnym prawo postanowiło, aby we trzech sądowniczych osobach też sądy sądzone były, aby więc w. pisarz z tego kraju nie oddalił się, uprzedzić go raczy prześwietna kommissya. Gabryel Porczyński S. y P. grodzki Winnicki. Dnia 16 maia, 1789 roku z Wasylowki.

Кн. прот. зас. гражд.-воен. ком. Брацл. воев. № 5149, л. 297.

CXVI.

Отношеніе порядковой Брацлавской коммиссіи къ такой же коммиссіи Кіевской, содержащее сообщеніе о мѣрахъ, принятыхъ для приведенія къ присягѣ православныхъ духовныхъ, опроверженіе слуховъ о чумѣ, будто-бы свирѣпствующей въ Яссахъ, и заявленіе о полномъ спокойствіи въ Брацлавскомъ воеводствѣ. 1789. Мая 22.

Prześwietna kommissyo porządkowa województwa Kijowskiego! Kommissya województwa Bracławskiego na listów dwa, pierwszy pod datą 14 maja, drugi dnia wczorayszego, odebranych, ma honor prześwietney kommissyi województwa Kijowskiego responsować. Po wypadłym uniwersale od j. w. i j. o. marszałków seymowych, względem popów dyzunitów, kommissya nasza ów uniwersał, kursoryą po całym województwie Bracławskim dla prędszey każdego wiadomości przesłać zaleciła, sposobem prześwietney kommissyi województwa Kijowskiego. — Co do zarazy powietrza wszczętego w Jassach (jak odbieramy od prześwietney kommissyi wiadomość) gdy żadney wspierającey te doniesienia autetyczney nie mamy wiadomości, pewność zaś mocna z samey pogłoski ustanawiać się nie

może, tym więcey, gdy od powracających niektórych z samych Jass osób, przeciwne odbieramy uwiadomienia, dla tego kommissya nasza nie sądzi potrzeby obwieszczenia y nabawienia trwogą niepewną obywatelów, osobliwie w okazyi; w którey takowe obwieszczenie rozesłane y obywatelów mieszać, y handel nawet tamować by mogło. — Otworzona myśl postępowania z dyzunitami prześwietney kommissyi województwa Kijowskiego y wydany uniwersał do prześwietnego województwa Kijowskiego, względem dopełnienia już exekucyi prawa na niewykonywających przysięgę dyzunitów, zostawia kommissyą naszą w obojętnym mniemaniu, jeżeli ów uniwersał y do powiatu Zwinogrodzkiego sciągać się może; rozesłanie bowiem przez kursoryą uniwersału od naszey kommissyi do powiatu Zwinogrodzkiego przestrzegło y nauczyło dyzunitów o wypadłym prawie, y już niektórzy przed aktami województwa naszego przysięgę wykonali, niektórzy dawniey jeszcze, jak list j. w. generała artylleryi koronney, który w excerpcie kommunikujemy, poświadcza, podobnież przed kommendami woyskowemi na wierność przysięgli, y mogą dla tey przyczyny wstrzymywać się od powtornego zaprzysiężenia. W porządku czego czyniemy teraz do protopopy dyzunickiego, w powiecie Zwinogrodzkim mieszkającego, rekwizycyą, ażeby nam tak liczbę cerkwiów y kapłanów, jako y wiadomość, gdzie który wykonywał przysięgę, nieodwłocznie przysłał; o czem późniey uwiadomić prześwietną kommissyą nie zaniedbamy.—Przyjmujemy z czułością obywatelską doniesienia mieszczące spokoyność prześwietnego województwa Kijowskiego. — My, naytroskliwiey dochodząc wszystkiego, śmiało się nazwać możemy szczęśliwemi z spokoyności województwa naszego. Dan w Winnicy, na sessyi dnia 22 maja 1789 roku. Chołoniewski, starosta Dubieński, prezydujący.

Книга протоколовъ засѣданій гражд.-воен. коммиссіи Брацл. воеводства № 5149, л. 293.

CXVII.

Отношеніе Брацлавской порядковой коммиссіи къ православному протоіерею Романовскому съ требованіемъ доставить въ коммиссію списокъ православныхъ церквей и духовныхъ лицъ, находящихся въ Звенигородскомъ повѣтѣ, а также свѣдѣнія о томъ, кто изъ этихъ лицъ исполнилъ требуемую присягу. 1789. Мая 22.

Sessja 22 maja.

(Rekwizycya do xiędza Romanowskiego).

Kommissya porządkowa województwa Bracławskiego mając okoliczność wywiedzenia się o wielości cerkwiów dyzunickich, w powiecie Zwinogrodzkim, do województwa Bracławskiego należącym, znaydujących się, oraz o liczbie parochów, przy tychże cerkwiach znaydujących się, y innych nieunitach, uznała bydź potrzebą zgłosić się do waszmość pana, jako przełożonego tychże nieunitów, żądając y zalecając, byś waszmość pan, za odebraniem ninieyszego pisma, tak regestr cerkwiów nieunickich, jako też y kapłanów, w tymże powiecie Zwinogrodzkim znaydujących się, spisać zalecił, y tenże niezwłocznie do kommissyi ninieyszey, z wyrażeniem: który y gdzie, z parochów nieunitow przysięgę wierności podług uniwersału, od stanów seymujących wydanego, wykonał, odesłał.—Dan etc. Chołoniewski, starosta Dubieński, prezydujący.

Книга протоколовъ засѣданій порядковой коммиссіи Брацлавскаго воеводства № 5149, л. 295.

CXVIII.

Донесеніе въ Брацлавскую порядковую коммиссію начальника разъѣзда, поручика Ястржебскаго, свидѣтельствующее о томъ, что на пути разъѣзда онъ ничего не замѣтилъ, 1789. Мая 24.

Doniesienie prześwietney kommissyi porządkowey województwa Bracławskiego od kommendy podjazdującey podane, z miasteczka Chaszczowaty, dnia dwódziestego czwartego mája, tysiąc siedmset

ośmdziesiąt dziwiątego roku. Z mocy ordynansu j. w. Potockiego, generała artylleryi koronney, do j. w. Jerlicza, generała maiora, a od tegoż mi danego, bym dążył z komendą podjazdując od Łysianki traktem, w ordynansie mi przepisanym, wywiadywał się o włoczęgach, o wszelkich ludziach, czyniących zamieszanie w kraju, y o spokoyności poddaństwa na popasach, noclegach, na targach, jarmarkach, uskuteczniając powinność podjazdowania, do miasteczka Chaszczowaty, nad Bohem leżącego, Humańszczyzną maszerując, z komendą tu przybyłem; że od Łysianki podjazdując, w tych mieyscach wszelką spokoyność zastawałem, y świadectwa z popasów, noclegów upewniają. Zostaje mi się o tym tylko zawiadomić, że z miasteczka Chaszczowaty do Bałty y daley granicą w województwie Bracławskim zabespieczać spokoyność odebrałem roskaz komendy. Datum w Chaszczowatej ut supra. Piotr Jastrzębski, porucznik kawaleryi narodowey,

Книга протоколовъ засѣданій гражданско-военной коммиссіи Брацлавскаго воеводства. № 5149, л. 295.

CXIX.

Рапортъ православнаго протоіерея, Луки Романовскаго, въ порядковую коммиссію Брацлавскаго воеводства, извѣщающій о томъ, что въ Звенигородскомъ повѣтѣ вовсе нѣтъ православныхъ церквей, такъ какъ всѣ были отобраны уніатами въ 1775 году. Въ повѣтѣ проживаютъ только два православныхъ священника, лишившіеся приходовъ 1789. Мая 28.

Sessya dnia 30 maja.

Do kommissyi województwa Bracławskiego, w Winnicy agitującey się, od protopresbitera Czeczelnickiego y rządzącego częścią dekanatu Smielańskiego, Łukasza Romanowskiego, raport. Wydane mnie od wspomnioney kommissyi województwa Bracławskiego z Winnicy, teraznieyszego, 1789 roku, miesiąca maja 22 dnia zalece-

nie o przysłaniu do tey kommissyi regestru cerkwiów nieunickich też y kapłanów, parochów y drugich nieunitów, w powiecie Zwinogrodzkim znaydujących się, przytem który y gdzie wykonał przysięgę podług uniwersału od stanów seymujących odebrawszy w Olszaney praesentis mai 27 dnia nov. st., na tenczas na mocy onego zalecenia postąpiłem; y pokazało się, że w Zwinogrodzkim powiecie niema teraz żadney nieunitskiey cerkwi; odebrane są na unją jeszcze w przeszłym, 1775, roku. Kapłanów nieunitów w całym powiecie także niema, tylko na burku żyjących y czynsz y drugie podatki płacących dwoch: jeden w Jurkowce, który tamże był aktualnym parochem, Paweł Zwoliński, drugi we wsi Bogaczówce, będący tamże paroch y tam mieszkający, Piotr; które kapłani przysięgi wierności nayjaśnieyszemu królowi polskiemu Stanisławowi Augustowi y nayjaśnieyszey rzeczypospolitey polskiej nie wykonali jeszcze z przyczyny, że onym od żadney komendy nie dawano o tym znać, a oni nie są Smielańskiego dekanatu, do którego od woyskowey komendy o wykonaniu przysięgi znać dawano. O czym kommissyi województwa Bracławskiego z winną submissyą raportuję. Datum 28 die mai, 1789 roku, w Olszaney. Czeczelnicki, y rządzący częścią dekanatu Smielańskiego, protopresbiter, Łukasz Romanowski.

Книга протоколовъ засѣданій гражданско-военной коммиссіи Браилавскаго воеводства, № 5149, л. 298.

CXX.

Универсалъ порядковой коммиссіи Брацлавскаго воеводства, предписывающій, чтобы помѣщики требовали паспортовъ отъ всѣхъ проѣзжихъ, чтобы они не взимали пошлинъ за проѣздъ отъ русскихъ коммисаріатскихъ чиновниковъ, перевозящихъ свои запасные магазины, и чтобы наблюдали за исполненіемъ присяги православными духовными лицами. 1789. Августа 8.

Kommissya porządkowa województwa Bracławskiego w celu y zamiarze ugruntowania publiczney spokoyności całego województwa, gdy tey zaradzeniu swoje poświęcając czynności, wszystkie rosporządzenia bespieczeństwa powszechnego czyni, przeświadczoną jest nadto mocnie, iż nayświetleysze śrzodki uspokojenia y zaradzenia złemu, jezeli uskutecznieniem tego, co przez kommissyą ku dobru województwa uchwalono zostało, wsparte nie są, nie tylko przynieść podchlebnie obiecywanych korzyści nie mogą, lecz bardziey wyjaśnieniem sposobu zaradzenia wszelkim uszkodzeniom publiczności, przez niedopołnienie kommissyi przepisów przez upornych, nieomylnie źle myślącym ludziom do ośmielenia ich układów podadzą sposobność. Z tych tedy powodów y myślą przypomnienia dawnieyszych uniwersałów kommissyi swoiey, y w nowych okolicznościach, co do niektorych punktów, w. w. y urodzonych dziedziców, possessorów y rządców dóbr, ninieyszym uniwersałem obwieścić postanowiła: *Popierwsze*. Przypominając kommissya dawnieyszy swoy uniwersał prześwietnemu województwu Bracławskiemu, co do sposobu przeszkodzenia ludziom rożnego gatunku, po kraju włoczącym się, ich nieporządnemu zamiarowi, uchwałą, ażeby wszyscy przejeżdżający, lub przechodzący, nawet na jarmarki y targi jadący, ludzie, zaświadczenia od tey zwierzchności, pod ktorey powagą zostają, brali, szczegolnieyszym bowiem to będzie sposobem zapobieżenia łupiestwom, kradzieżom y innym tego rodzaju, wydarzyć się mogącym, zbrodniom. *Powtore*. Dochodzące kommissyą porządkową województwa Bracławskiego z rożnych stron uwiadomienia nauczają,

iż obywatele niektorzy województwa naszego, czyli też ich dóbr rządcy, od wyprowadzających magazyny rossyjczyków myto na groblach, mostach y spaśne brać nie wzbraniali się. Dla tego kommissya porządkowa województwa Bracławskiego ten sposób obchodzenia się z ludźmi rossyjskiemi niedyskretny, sądząc bydź wynikającym z niewiadomości uchwały nayjaśnieyszych rzeczypospolitey stanów, w instrukcyi j. w. komissarzowi dla ułatwienia wywozów magazynów rossyiskich wyznaczonemu, umieszczoney, powagą ktorey wszelkie opłaty, nawet cła od komor krajowych wyjęte zostały, przestrzega, w. w. i urodzonych dziedziców y possessorów, tudzież imć panów komissarzów, gubernatorów, dyspozytorów y pod jakimkolwiek tytułem rządców dóbr, iż krok podobny wymagania opłaty od przewozów magazynów rossyjskich jest odbiegającym zupełnie od uchwały nayjaśnieyczych rzeczypospolitej polskiey stanów, ktorey przestąpienie włoży nieochybnie na kommissyą obowiązek doniesienia o tem nayjaśnieyszym stanom seymującym. *Potrzecie.* Przypomina kommissya czułości obywatelskiey województwa naszego wywiadywanie się dostateczne, a ichmość panom rządcom dóbr wyśledzenie naystarannieysze tych wszystkich dyzunitów popów, ktorzy prawem na wierność przysięgę wykonać obowiązani zostali, y weyść jak nayściśleyszym w to dochodzeniem, czyli przez wszystkich ustawa krajowa uskuteczniona została? a gdyby się jeszcze dotąd pop dyzunicki wynalazł, nieodwłocznie do kommissyi doniesionym bydź ma. *Naostatek.* Podchlebia sobie kommissya, że tym wszystkim jey staranności om y ułożeniom, prześwietni obywatele województwa Bracławskigo niezawodnym odpowiedzić zechcą uleganiem, ile że każdy obywatel uzupełnieniem kommissyi porządkowey rosporządzeń wspolnie pomocną obywatelom okaże pieczołowitość.—Jnaczey kommissya, bezkuteczne swoje widząc układy, udać się z doniesieniem na upornych do stanów seymujących będzie przymuszona.—Ktoren to uniwersał, dla powszechney każdego wiadomości, nietylko do akt powiatowych województwa naszego wnieść poleca, lecz nadto kursoryą rozesłany po całym województwie mieć

chce.—Dan w Winnicy na sessyi, dnia 8 sierpnia, 1789 roku. Alexander Nehrebecki, podczaszy Zwienogrodzki, kommissarz. Marcin Rakowski, woyski Winnicki. Franciszek Rakowski, skarbnik y kommissarz Bracławski.

Кн. прот. засѣд. граж.-воен. ком. Брацл. вдства, № 5149, л. 313.

CXXI.

Приговоръ луцкаго гродскаго суда, присуждающій къ казни дворовыхъ людей: Самка Раковича и Семена Рымарчука, убившихъ своихъ господъ: Игнатія и Анну Вылежинскихъ. 1789. Апрѣля 16.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca aprilis dwudziestego dziewiątego dnia.

W roczki sądowe grodzkie Łuckie et cetera ut supra, osobiście stanowszy ur. Antoni Kleczyński, ten dekret zjazdowy, na gruncie dobr wsi Niewirkowa między W. Kajetanem Wyleżyńskim P. K. a inkarceratami roboczymi: Samkiem lokaiem i Semenkiem rymarzem o zabóystwo niegdy ww. Jgnacego i Anny z Bierzyńskich Wyleżyńskich R. K. Nar., małżonków, przekonanemi, i innemi, przez urząd grodzki Łucki ferowany, do xiąg grodzkich Łuckich w sposób oblaty podał, w te słowa: Działo się na groncie dóbr wsi Niewirkowa, w województwie Wołyńskim a powiecie Łuckim leżących, we dworze tameyszym, dnia pietnastego miesiąca Kwietnia, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku, w przytomności ww., uur. imć panów: Francisza Xawerego Dworzyckiego, viceregenta ziemskiego Krzemienieckiego, Antoniego Wyszpolskiego P. K., Alexandra Wyleżyńskiego, skarbnika Latyczowskiego, Antoniego Waniewicza, Tomasza Truszkowskiego, tudzież Gabryela Peretyatkowicza por. kaw. nar. letkiey, z pułku szeffostwa j. w. Krzystoffa Dunin Karwickiego, posła z województwa Wołyńskiego na seym walny Warszawski ordynaryiny, pod konfederacyą będący, za ordynansem

j. o. x. Michała Lubomirskiego, generała majora, ampliowanego na dostawienie z pod'straży koreckiey osadzonych inkarceratów i onych dopilnowanie, jako też na assystencyą sądowi zjazdowemu wykomenderowanego, niemniey woźnego opatrznego, Stefana Lipskiego, ze wsi Lipek wezwanego, zjazd ninieyszy ogłaszającego. Sąd zjazdowy urzędu vicestarościńskiego grodzkiego Łuckiego, w roku teraz idącym, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątym, dnia dziewiątego miesiąca kwietnia, między w. Kajetanem Wyleżyńskim P. K. z jedney, a inkarceratami, o zabóystwo niegdy ww. Jgnacego i Anny z Bierzyńskich Wyleżyńskich R. K. N. małżonków, i innych, przy tychże pozabijanych pięć osób, obwinionemi, z drugiey strony, na sądach, extra cadentiam dla rozsądzenia spraw kryminalnych złożonych, zapadłego, ktorym dla rychleyszego przyspieszenia w tak okropnym wydarzeniu sprawiedliwości y łatwieyszego docieczenia istoty prawdy zjazd jedney osoby sądowey z dwoma vicesgerentami na mieysce popełnionego zabóystwa, to jest do dóbr wsi Niewirkowa, z wolnym oraz przeniesieniem juryzdykcyi, gdyby tego potrzeba wyciągała, z dóbr do dóbr, tak dla odebrania z inkarceratów dobrowolnych konfessat, jako też dla powziencia z gromad i poddaństwa indagacyi y świadków poprzysiężonych inkwizycyi, tudzież dla wymierzenia dla każdego podług wykroczeń kar przyzwoitych y zupełnego sprawy teraznieyszey rozsądzenia oznaczoną, na gront dóbr wyżwyrażonych zjachawszy, juryzdykcyą swoją sądową przez woźnego ogłosiwszy, dalszą czynność dla zbliżonego ku zachodowi słońca do dnia jutrzeyszego odłożył. Na dniu zaś dzisieyszym, to jest szesnastym miesiąca kwietnia, prawowładztwo sądowe, przez tegoż woźnego wznowiwszy i podług przepisu dekretu grodzkiego Łuckiego w trzech osobach zasiadłszy, stron do stawienia się i rozprawy prawnej zobowiązał. Na ktorym terminie w. Kajetan Wyleżyński, podstoli powiatu Krzemienieckiego, powod, oczewisto, ur. Antoni Waniewicz, ekonom klucza Niewirkowskiego, przypowiadający się, oczewisto, a robocze: Semenko Rymarczuk, Samko Rakowicz—lokay, Ignacy szynkarz, Filip lokay, Jwan Wysocki kredeń-

cerz, Taras lokay, Maxymko chłopiec, Wasyl Kondratiuków i Iwan Przysiężny, o zabuystwo niegdy w. w. Wyleżyńskich R. K, N. i innych osób obwinieni, w więzieniu, pierwey pod strażą woyska koronnego szeffostwa j. w. Krzysztofa Dunin Karwickiego w komendzie w Gabryela Peretyatkowicza, porucznika tegoż pułku, zostający, sądownie stawieni inkarceraci, z propozycyi pozwani, oczewisto; a po zapisaney od stron kompozycyi, sąd urzędu zjazdowego dla obrony stawionych inkarceratów w. Wincentego Mikulicza, z palestry Łuckiey patrona, na zjezdzie ninieyszym przytomnego, natychmiast oznacza y przydaje i stronom sprawę wprowadzać nakazuje. A w prowadzeniu: w. Kajetan Wyleżyński P. K., dochodząc straty nieodżałowaney życia niegdy w. w. Jgnacego i Anny z Bierzyńskich Wyleżyńskich R. K. N., małżonków, braterstwa swoich, i innych osób, przez dopełnienie w roku teraz biegącym, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątym, dnia trzydziestego miesiąca marca, niedawno upłynionego, na dzień trzydziesty pierwszy w nocy, zabóystwo, okrutnym sposobem im wydartego, wizyą urzędową pobitych i zamordowanych osób w dobrach wsi Niewirkowie, przez woźnego i szlachtę zrobioną, w xięgach grodzkich Łuckich roku tegoż, dnia drugiego miesiąca kwietnia, zeznaną, złożywszy, oraz skargę swoją dnia dziewiątego miesiąca wyż wspomnionego kwietnia przeciwko roboczym: Semenowi rymarzowi, Samkowi lokajowi i innym stawionym inkarceratom, podobnież w aktach grodzkich Łuckich zaniesioną, okazawszy, pomienionych inkarceratów o popełnione zabóystwo obwinia i rozciągnienia na nich kar przykładnych kryminalnych żąda i domawia się; gdy jednak, przydany od inkarceratów, patron, wniesienia w. Wyleżyńskiego odpierając, odpowiada, że takowych zadań doyście bez odebrania dobrowolnych z inkarceratów konfessat i wyprowadzenia świadków inkwizycyi poznane bydź nie może, przeto sąd urzędu zjazdowego nakazuje, ażeby w porządku odebrania konfessat, wyprowadzenia świadków w liczbie, sprawom kryminalnym należney, inkwizycye w. Wyleżyński P. K.: punkta pytań wraz z regestrem swiadków na dowód, a zaś patron, od inkarceratów

przydany, punkta odpowiednie na odwód, spisali i do sądu urzędu zjazdowego podali, zaleca. A że strony, czyniąc bezwłocznie zadosyć nakazom sądowym, punkta pytań i odpowiedzi, wraz z regestrem świadków spisane i przez siebie podpisane, podali, więc sąd urzędu zjazdowego, zadosyć czynić wyrokom swoim ogłosiwszy, do odebrania pierwey dobrowolnych z inkarceratów konfessat przystępuje, i po jednemu z nich każdego porządkiem, w komparycyi zapisanym, przed sobą stawić nakazuje. Po których odebranych, dla gruntownieyszego dowodu i odwodu, do słuchania inkwizycyi zabiera się, a po tey wysłuchanej i na nieujęcie świadków przez samego w. Kajetana Wyleżyńskiego P. K. zapzysiężoney, dla ścisleyszego w tak okropnym wydarzeniu, a prawie od dawna w tuteyszey okolicy niepraktykowanym, niektórych jeszcze okoliczności, mianowicie jeżeli jaki poddany, za społeczeństwem lub wiadomością, albo zagrzaniem, do popełnioney przez wyjawionych zbóyców tyranyi nie przyłożył się, wybadania, potrzebne bydź stawienie gromad poddanych z dóbr tuteyszych klucza Niewirkowskiego, niegdy wiel. Jgnacego Wyleżyńskiego R. K. N. dziedzicznych, w blizkości od mieysca popełnionego uczynku będących, to jest wsiów: Niewirkowa, Wołkaszowa, Lipek, Hruszuwki, Pohoryłowki, Huty i Sołpy Małey, uznaje, i do stawienia onych w. Kajetana Wyleżyńskiego P. K., jako dóbr wszelakich po bezpotomnem z tego świata zeyściu niegdy w. Jgnacego Wyleżyńskiego R. K. N. jednego właściciela i teraźnieyszego posiadacza, a sprawę ninieyszą przez wrodzony affekt i miłość krwie braterskiey usilnie popierającego, obowiązuje, a to natychmiast; z ktorych stawionych sąd urzędu zjazdowego osobno z każdey gromady po trzech ludzi nie notowanych, przysięgą, od nich odebraną, zamocniwszy, do czytania, tak powziętych od inkarceratów dobrowolnych konfessat, jako też wyprowadzonych z świadków inkwyzycyi i z gromad odebranych poprzysięgłych indagacyi, przystępuje. Które przeczytawszy i z należytą uwagą przez wszystkie sposoby doyścia istotney prawdy roztrząsnowszy, ponieważ sądowi urzędu zjazdowego z wyżwytknientych dowodów dostatecznie odkryto i dowiedziono

jest, iż niegdy w. Jgnacy Wyleżyński R. K. N., pobrawszy poddanych, w młodym wieku będących, dóbr swoich, do służby dworskiey, między innemi: Samka Rakowicza, teraz lokaja, z dóbr wsi Moszkowiec, w województwie Kijowskim będących, a zaś Semenka Rymarczuka z dóbr wsi Brykowa, w województwie Wołyńskim, a powiecie Krzemienieckim leżących, na dział w. Kajetana Wyleżyńskigo P. K. dostałych, tymże edukacyą jak naylepszą dla wygody swojey i dalszego sposobu ich życia, staraniem i nakładem własnym, dawał, onych przystoynie, podług stanu i sytuacyi swojey, okrywał i usposobionym do sprawowania służby dworskiey pensye roczne poznaczawszy, wypłacał; jakoż Samko Rakowicz, lokay, mający teraz lat koło dwudziestu pięciu od urodzenia swojego, a zostając przy dworze w. niegdy Wyleżyńskiego od lat dziesięciu, nie tylko czytać i pisać w języku polskim, ale też w niemieckim, oraz rysunków i grać na skrzypcach nauczył się; ktoremu w. niegdy Jdnacy Wyleżyński, prócz dawaney coroczney regularnie liberji, zachęcając go do pilnieyszey usługi, dał w roku przeszłym gotowizną zł. pol. sto ośm, i na dalszy ciąg służby pensyi pieniężney na rok tymczasem po złotych sześćdziesiąt ustanowił; podobnież Semenko Rymarczuk, liczący sobie od wyjścia na świat lat blisko trzydziestu, a od wzienscia do służby dworskiey lat dwanaście, nietylko czytać i pisać, ale też w rzemiośle rymarskim kosztem pana swojego wydoskonalił się, pensji roczney po zł. pol. ośmdziesiąt cztery, i osobno od każdey zrobioney rymarskiey sztuki zapłatę punktualnie bierał, i co do żywności, wraz z inszą liberyą stół dworski, stanowi ich przyzwoity, od pana wyznaczony mając, jadał. Aże w. niegdy Jgnacy i Anna z Bierzyńskich Wyleżyńscy, jako rządni domu swojego gospodarswo i mający baczenie na domowników i poddaństwo swoje, a usiłując każdego, podług stanu i powinności ich w karbach przyzwoitych utrzymać, rozpusty wszelakiey wzbraniali, wykraczających zaś łagodnie napominali, a nieposłusznych podług zamiaru przestępstwa i wykroczeń łaskawie i po oycowsku karać kazali; wszelako tak łagodne postępowanie i obchodzenie się niegdy w. w. Wyle-

żyńskich z domownikami i poddannemi swemi żadnego nie sprawiło dobrego wrażenia na okrutnym sercu i umyśle roboczych: Samka Rakowicza lokaja i Semenka rymarza, ponieważ ci iako to: Semenko rymarz, że za ucieczkę swoją i pobicie się z szlachetnym Józefem Bielińskim, malarzem nadwornym, od niegdy w. Wyleżyńskiego, a bardziey z rozkazu jego, sprawiedliwie, bez zbytku jednak, ukaranym został; a zaś Samko Rakowicz, lokay, że za niesworne czasem sprawowanie służby, niekiedy od państwa swoich, słownie tylko strofowanym bywał; naywięcey zaś tak ciż, jako i inni z liberyi, ażeby do karczmy lub innych mieysc, dla grania w karty i pijatyki, schadzki nie robili, dostrzegani i od tychże państwa swoich napominani bez cielesnego ukarania bywali; z tych więc jakoby powodów Samko Rakowicz lokay i Semenko rymarz, powziowszy niechęć ku państwu swoim, miasto powinney tymże za wychowanie y wziętą edukacyą wdzięczności, prócz należytego za też (mijając obowiązki poddanych) wysługiwania się, od służby i dworu W. W. Wyleżyńskich oddalić się przedsięwzieli; a że niegdy W. Ignacy Wyleżyński R. K. N. nieraz wspomnionych: Samka Rakowicza lokaja i Semenka rymarza, poddanych swoich, jedynie przez wzgląd daney im edukacji, a nie odsłużoney, od dalszey ich służby swojey uwolnić odmówił, więc ci do samowolnego oddalenia się przedsiębiorąc drogę, gdy jednego razu, we środę przed kwietną niedzielą, to jest dnia dwudziestego piątego miesiąca marca w roku ninieyszym za popełnioną zdrożność słowy zgroźnemi upomnieni zostali, zszedłszy się w pokoju sypialnym lokajskim, mając między sobą w ciągu służby powziętą i zapewnioną przyjaźń, a potemu czas wieczorem do rozmowy sposobny, w tlejącym jeszcze od czasu żądanego siebie od służby uwolnienia zapale, naypierwey na państwa swoich narzekać, a potem z poznania jakoby zobopolnego uczucia, w poufałości już obydway między sobą skrycie naradzać się zaczeli, i tegoż samego wieczora Semenko rymarz, jakoby jadem jakowym mając zarażone serce, naypierwey myśl swoją niegodziwą Samkowi Rakowiczowi lokajowi w sekrecie

otworzył i powierzył, że innego od w. w. Wyleżyńskich państwa swoich oddalić się nie upatruje sposobu, jak chiba przez popełnione na nich zabóystwo; lecz Samko Rakowicz lokay, takową naprędce Semenka rymarza strwożony namową, podanego od niego sposobu z razu pierwszego nie przyioł i odrzucił; w poznieyszym zaś czasie, mając myśl zaprzątnioną namową y układem Semenka rymarza, a poszedłszy do jego stancyi, przy bramie będącey, w sobotę w wieczór, tydniem przed kwietnią niedzielą, sam już Samko lokay Semenka rymarza do zabóystwa W. W. Wyleżyńskich namawiać i nakłaniać zaczoł, kiedy Semenko rymarz w zapałach swoich nieco ochłonął i od przedsięwziętych zapędów cofnąć się postanowił; wszelako zobopolną już powtore namową i zgodnym oboch zezwoleniem zagrzani zostawszy, przedsięwzieli układ swóy bezbożny niezwłocznie do skutku przywieść, i W. W. Wyleżyńskich oboyga wraz z kobietami, w ich pokojn sypiającemi, aby żadney po sobie nie zostawić poszlaki, wydusić, a że tey nocy dla przybyłych gości i bawiących się, zamiarów swoich wykonać nie mogli, uradzili przeto innemu czasowi okropne dzieło swoje zostawić, a tym lepiey przysposobić się i zabespieczyć; jakoż gdy W. W. Wyleżyńscy, rotmistrzostwo, w niedziele, to jest dnia dwudziestego dżiewiątego marca, na nabożeństwo do kościoła, tamże będącego, x. x. dominikanów konwentu Niewirkowskiego wyiechali, a Samko lokay obrał sobie pod ówczas pokój państwa swoich sypialny umiatać, do którego zaraz i Semenko rymarz przybywszy, natychmiast woskiem zapały u broni, przy łużku pańskim będącey, tak u pistoletów, jako i strzelby pozalepiali, i szable w pokrowcu mocno zawiązane opatrzyli, i dopiero w poniedziałek przed kwiętną niedzielą, Semenko rymarz, przysposobiwszy sznurki do wykonania złośliwych ułożeń swoich, oraz siekiry dwie z toporyskami, w lesie od ludzi, drzewa pokryjomo wożących, poodbierane, w masztarni za kluczem swoim złożone, wcześnie przygotowawszy, Samka lokaja, aby pierwiey ur. Antoniego Waniewicza, ekonoma Niewirkowskiego, państwu swoim wiernego i przychylnego sługę, zawsze późno w nocy z dworu od państwa

do ekonomji powracającego, pod mostkiem, na drodze będącym, zasiadłszy, przechodzącego zabić; na co Samko lokaj z przyczyn, że na ludzi dworskich porozumienie i łatwieysze dochodzienie byłoby, nie zezwolił, przeto dla zasilenia przedsięwziętey odwagi swojey i zręcznieyszego uskutkowania o zabóystwo państwa zamysłów, naypierwey przed wieczerzą swoją innych dwóch lokajów: Pilipa Szatnego i Tarasa, do karczmy zaprosiwszy, za dziesięć groszy wódki mocney z niemi u Ignacego szynkarza, poddanego teraz Niewirkowskiego, z Brykowa dawniey sprowadzonego, a roboczego Semenka rymarza wuja, o niczym jednak w rozmowie swojey nie zwierzając się nikomu, wypili i razem wszyscy do stołu swojego odeszli; gdy zaś potym Pilip lokay z wypadającej na niego kolei był na posłudze w przedpokoju pańskim, i po rozebraniu W. Ignacego Wyleżyńskiego, pana swojego, blisko jedynastej godziny w noc do pokoju sypialnego lokajskiego na miejsce spoczynku powrócił, na ówczas leżący i nierozebrany na łużku swoim Samko lokaj, wstawszy, zapytał Pilipa lokaja: czyli już państwo poszli do wczasu? od którego powziowszy wiadomość, że już pan rozebrał się y spać położył się, a pani, jeszcze przy kominku siedząc, z Nastką karlicą rozmawia, natychmiast tedy, udając, że nogi moczyć będzie, z pokoju odszedł, za którym potym Taras lokaj i po nim wprędce Pilip drugi lokaj, dla swojej potrzeby na podwórze wyszedłszy, widzieli, iż ów Samko lokaj w kociołek, z kredensu od zmywania farfurów wzięty, ochładzając dla siebie jakoby dla moczenia nog przygotowaną wodę, z niego na podwurzu wyrzucał; gdy zaś ci lokaje: Pilip y Taras, na odwrót dla ułożenia się spać i odpoczynku do pokoju swego powrócili, na ówczas Samko lokay, upatrzywszy porę, że państwo już oboje, jako też Pilip y Taras lokaje, wraz z Maxymkiem chłopcem do wczasu zabrali się, a pierwey jeszcze Jan Wysocki, kredencerz, do domu swojego, we wsi będącego, podług zwyczaju, na noc odszedł, bezzwłocznie tedy dał znać Semenkowi rymarzowi do stancji jego, przy bramie będącey, umyślnie na to czuwającemu y przysposobionemu, oraz że Marynę praczkę, w pokoju pańskim sypiającą,

aby do niego cichaczém, gdy państwo zasną, dla zabawy wyszła, zamówił, opowiedział; który natychmiast, aby w połączonych budynkach blisko siebie od innych osób spiących przez otwieranie i przymykanie drzwi słyszanym i postrzeżonym nie był, przez okno z izdebki swojey wylazł i z sobą przysposobione sznurki i siekir dwie wyniosł, a potym, z Samkiem lokajem tym mocniey naradziwszy się, do pokojów pańskich udali się, gdzie obydway razem koło dwunastey północney godziny wszedłszy i narzędzia swoje przy drzwiach bawialnego pokoju położywszy, jeden z nich, Samko lokay, do tegoż pokoju bawialnego na oczekiwanie wyjścia Maryny praczki z pokoju sypialnego pańskiego udał się, i tam na sofie usiadłszy, czas niejaki na wyjście jey oczekiwał, dawszy pierwey hasło Semenkowi rymarzowi, że gdy dziewka Maryna z pokojów pańskich wyjdzie i z nim bawić się będzie, a on odchrząknie, aby podówczas z sznurkami do niego z pokoju bilarowego, bez swiatła będącego, do pokoju bawialnego, także bez światła będącego, przyszedł; Semenko zaś rymarz, zrzuciwszy z siebie buty w sali, aby przez chodzenie odgłosu nie czynić, udał się w tey porze do pokoju panieńskiego dla dowiedzenia się, czyli Nastka karlica, powróciwszy od pani, zasneła; jakoż, zastawszy drzwi na klucz nie zamknięte, wszedł cichaczem do pokoju panieńskiego, gdzie, zastawszy wszystkich spiących, na odwrót odszedł i, przymknowszy drzwi za sobą, przywiązanym do gałki drączkiem w poprzek zaparł, a potym, wyszedłszy na około, drzwiami od ogrodu włoskiego wszedł do sionek i tam drzwi dwoje: jedne do pokoju pańskiego obchodnie, a drugie do pokoju panieńskiego, naprzeciw siebie będące, w sionkach wązkich łatwo drągiem napoprzek zaparł y wszelką ucieczkę z pokoju panieńskiego zatamował, gdyż okiennice od okien z podwórza na haki żelazne zamknięte były; wychodząc zaś ztamtąd, drzwi także od sionek zamknowszy i na sznurek zawiązawszy, podobnież drągiem, wpoprzek założonym, zamknął, i na odwrót cicho do pokoju bilarowego powrócił, gdzie przy piecu usiadłszy, i posłyszawszy że już Maryna praczka z pokoju pańskiego do Samka lo-

kaja dla bawienia się wyszła, oczekiwał tylko dania znaku, między sobą umowionego; a gdy Samko lokaj odchrząknął, natychmiast Semenko rymarz z przygotowanemi sznurkami wszedł do bawiących się: Samka lokaja z Maryną praczką, która poznawszy, chociaż w ciemney nocy, Semenka rymarza wchodzącego i dotąd nie spiącego, mocno strwożyła się, lecz jey Samko lokay pocichu perswadował, iż rymarz, mając do niego interess, wszedł tu; który do Samka lokaja przystąpiwszy, y sznurki mu, do duszenia przysposobione podawszy (których w nocy Maryna praczka postrzedz nie mogła), natychmiast uknowaną przez siebie tyranją rospoczeli, bo lokaj Samko obok z Maryną praczką, poddanką Niewirkowską, na soffie siedzący, tak ją sztucznie sznurkiem pochwycił za szyję, a w tym momencie Semenko rymarz ręką gębę iey zatknął, że pomieniona Maryna praczka, mając sobie przeciśnione gardło sznurkiem i zatkaną gębę, żadnego z siebie nie tylko nie wydała głosu, ale też z miejsca siedzenia na soffie ruszyć się nie mogła i w tym momencie, mając zaparte duchy, z tym się rozstała światem. Po dopełnioney zaś wstępney na Marynie dziewce tyranji, nieraz wymienieni zbójcy: Samko lokaj y Semenko rymarz, mając już łatwe wyście do pokoju sypialnego pańskiego dla odemknięcia drzwi przez wyjście Maryny praczki, pobrawszy tedy przygotowane siekiery i umuwiwszy się, gdy wnidą do państwa, że Samko lokaj pana, a Semenko rymarz panią zabijać mieli, jakoż weszli pocichu do pokoju pańskiego sypialnego, gdzie palącą się naśrod pokoju zastawszy swicę i niewygasły jeszcze w kominku ogień, porządkiem przez siebie umuwionym zwolna ku łużkowi pańskiemu postępować zaczeli; w którey porze ocknowszy się ze snu niegdy W. Ignacy Wyleżyński R. K. N. i te stąpanie posłyszawszy, zawołał potrzykroć: „kto tam?“ i do pistoletów porwał się; lecz pomienieni zbójcy, nic bynaymniey nie obawiając się wystrzałów zalepioney przez siebie woskiem broni, miasto dania odpowiedzi, gdyby wściekłe lub drapieżne i zajadłe bestye, przyskoczyszy do łużka, mianowicie Samko lokaj, podchwyciwszy jedną ręką jak nayprędzey zapuszczony pawi-

lon, natychmiast po dwa razy obuchem od siekiry niegdy w. Ignacego Wyleżyńskiego, siedzącego w łużku, okrutnie wymierzył, tak że aż w tym razie z łużka na posadzkę stoczył się, a że w tym momencie obudzona ze snu takowym okropnym wydarzeniem, niegdy w. Anna z Bierzyńskich Wyleżyńska, natychmiast na pomienionego lokaja Samka rzuciła się i w tym szamotaniu się zgasili palącą się swiecę; lecz zaraz drugi przytomny zbóyca Semenko rymarz, rzuciwszy się do kominka, zapalił swicę i postrzegłszy w. w. Wyleżyńskich broniących się Samkowi lokajowi, a chcąc go pierwey siłą rąk swoich z pod w. w. Wyleżyńskich wydrzeć i W. Wyleżyńskiemu, aby nie krzyczał, gębę zatykać, na owczas niegdy w. Wyleżyński pochwyciwszy zębami Semenka rymarza za drugi palec u prawey ręki, tak silnie ścisnął, że mu kawał palca ugryzł; na ówczas Semenko rymarz, porwawszy siekirę, tak niemiłosiernie obuchem w głowę w. Ignacego Wyleżyńskiego uderzył, że mózg wyprysnął i wszystkie jego opadły siły, y dusza rozstała się z ciałem, a potem ten że sam rymarz krzyczącą ze strachu Marysię haftarkę, poddankę Niewierkowską, tak w głowę ugodził mocno, że tuż bez przytomności na ziemię upadła; Samko zaś lokaj—nie mogącą się oprzeć sile tyrana, wrzaskiem, proźbą i wylewem łez niezmiękczonego, w. Annę Wyleżyńską najnielitościwszym sercem po razy kilka obuchem tak w głowę ugodził, ciężkie i nieznośne zadając rany, oko nawet jedno z swojego wybił stawu, y nielitościwie o śmierć przyprawił, a tym dopełnionym sposobem niesłychaney w tuteyszym województwie tyranji w pokoju pańskim zaspokoiwszy się, do panieńskiego, ze wszystkich stron zapartego, pokoju udali się, gdzie posłyszawszy służące kobiety krzyki i płacz donośny, bo tylko o ścianę od pani swojej, nie mogąc ucieczką ratować się, chociaż drzwi jedne odparli od sionek, a drugie drzwi, od pokoiu bilarowego będące, na klucz zamknęli, lecz od rozjuszonych morderców obrona mała, ponieważ ci, w wieku krzepkim będący, a nie mając żadną pracą przy wygodzie u dworu sił nadwątlonych, oderznąwszy pierwiey cyzorykiem sznurek u drzwi wchodnych z pokoju

bilarowego do pokoju panieńskiego, przy zawiązanym do gałki drączku przez siebie zasunięte, też drzwi siłą poparszy i antabkę, gdzie zamek przy zamknięciu drzwi zapada, od tych drzwi wysadziwszy, do pokoju panieńskiego z niepohamowanym zapałem serca swojego wpadłszy, nayprzod Samko lokaj uciekającą do sionek ur. Teklę Krasińską, pannę służącą, z Warszawy sprowadzoną, i w tych że sionkach złapaną, na wiarę nawet ruską przystać obiecującą i zaprzysięgającą, tenże sam Samko lokaj, żadnemi nie skłoniony modłami i zaprzysięganiem, że ich nie wyda, wprowadziwszy do pokoju panieńskiego ur. Krasińską, podobnym jako i państwa, zamordował sposobem, a potym Nastkę karlicę, bez duszy już prawie od przestrachu będącą, z łużka wyciągnął i siekirą dobił, a zaś Semenko rymarz ur. Maryannę Zajączkowską, garderobiane, podobnym że jak i bezbożny kolega jego o utratę życia przyprawił sposobem; a po takowym przez siebie dopełnionym na siedmiu osobach okrucieństwie, powróciwszy do pańskiego sypialnego pokoju, a postrzegłszy nieostygłą jeszcze i rzucającą się krew w żyłach w. w. Wyleżyńskich, jako też odziewającą Marysię haftarkę, nie syci wytoczoney na cały pokój krwi niewinney, jeszcze i powtore Samko lokaj nie już obuchem, lecz ostrzem siekiry okrutnie po głowach i ciele w. w. Wyleżyńskim i innym osobom zadawał cięcia i rany; Semenko zaś rymarz, mając sobie ugryziony palec, aby przez to o popełnione zabójstwo docieczony nie był, nieżyjącemu już niegdy w. Ignacemu Wyleżyńskiemu tenże sam i w tej że proporcyi uciol siekirą palec i do swego przystosował; a potym, chcąc z dopełnionego okrucieństwa i tyranji na dalszy czas życia swojego zyskiwać, niespodziewając się sprawiedliwej niebios zemsty za wytoczoną po dwoch pokojach krew niewinną, pierwiey siekirą bióro odłupywać przedsięwzieli, a potym, kluczyki znalazłszy i bióra poodmykawszy, pieniędzy kilka tysięcy w monecie i złocie jakoteż zegarki i klejnoty zabrali i je pochowali; żeby zaś żadnego po sobie nie zostawić śladu, naypierwiej ręce i nogi, niewinną krwią zbroczone, oraz suknie i siekiry w wodzie, w kadzi, przy studni będącej, po-

obmywali, a inne odzienia, które wymyć się nie mogły, jedne popalili, a inne w wodę powrzucali, i dopiero z sobą rozeszli się: Semenko rymarz do stancji swojey, przy, bramie będącey, a Samko lokaj, do pokoju lokajskiego przyszedłszy y innych lokajów spioncych zastawszy, do wczasu zabrał się. Dopiero zaś nazajutrz, za daniem znać przez Andrzeja myśliwca na ekonomją y za obudzeniem spiących jeszcze mało nie wszystkich ludzi dworskich, powziętey wiadomości o wyrządzoney tyranji i zabójstwie na niegdy w. w. Ignacym i Annie z Bierzyńskich Wyleżyńskich R. K. N., państwie swoim, jako też i innych osobach pięciu, mianowicie: Tekli Krasińskiey, pannie, y Mariannie Zajączkowskiey garderobianey, pracowitych: Nastce karlicy, Marysi haftarce y Marynie praczce, Samko lokaj i Semenko rymarz, widząc wszystkich ludzi takowym haniebnym zatrwożonych przypadkiem, sami nad obfitym wylewem krwi niewinney y stratą tylu ludzi ubolewać niby i litować się poczeli; lecz krew niewinna, która z nich ani obmyta, ani otarta została, świadkiem była bezbożnego ich postępku y okrucieństwa i ta ich początkowie wydała i sprawiedliwey wystawując zemście i ukaraniu, nie dozwoliła korzystać z zabranych pieniędzy i kleynotów. Przeto sąd urzędu zjazdowego z dowodów i zupełnego przekonania, tak Samka lokaja, jako też Semenka rymarza, że bez względu nawet na prawo Boże i religją, podnieść ręce na państwa swoich y tych niemiłosiernie po tyrańsku, oraz i innych przy nich pięciu osób służących, okrutnie mordować i pozabijać, po krwi niewinney, obficie z pozabijanych osób wytoczoney, chodząc, nogi swoje moczyć i zbraczać rozmyślnie ważyli się, winom kryminalnym podpadać uznaje, i tym porządkiem przez publicznego sprawiedliwości mistrza ukaranemi bydź sądzi, to jest: prowadzonych do mieysca, dla exekucyi obrać się mającego, ręce przędziwem poobwijać i, smołą oblawszy, palić, z przyprowadzonych zaś na mieysce, z obydwoch po trzy pasy udrzeć, a potym temiż samemi obuchami od siekir, któremi niewinnych zabijali, koście im u nóg poniżej kolan połamać y żywcem ćwiertować, y na ostatek głowy poodcinać;

a po dopełnioney exekucyi, tenże mistrz sprawiedliwości, sam przez się, lub przez pomocników swoich, tak głowę Semenka rymarza, jakoteż Samka lokaja, po obojey stronie wsi Niewirkowa, nad drogami publicznemi, na pale powbijać i na szubienicach po jedney ćwierci, każdego z nich, aż do samowolnego spadnienia, zawiesić; pozostałe zaś z tychże zabóyców sześć ćwierci, dla przykładu, że każda popełniona zbrodnia sprawiedliwe odbiera ukaranie, do pobliższych miast rozwieść i przy traktach publicznych na szubienicach gotowych, a gdzieby nie było, wystawić się natychmiast za okazaniem i przeczytaniem ninieyszego dekretu powinnych, to jest: pod Międzyrzyczem jedne, pod Korcem drugą, w Ostrogu pod Nowym Miastem trzecią, a zaś na trakcie, z Ostroga Miasta Starego do Hulczy idącym, czwartą, pod Tuczynem piątą, a pod Równym szóstą, porozwozić i pozawieszać obowiązanym będzie. Przeto sąd zjazdowy urzędu grodzkiego Łuckiego, pomienionych: Semenka rymarza i Samka lokaja, dekretowanych winowayców, na exekucyą i bezwłoczne na dniu ośmnastym miesiąca kwietnia dopełnienie zapadłych wyroków swoich do publicznego sprawiedliwości mistrza, tu przytomnego, od magdeburyi Dubieńskiej sprowadzonego, odsyła.— Co się zaś tycze innych stawionych inkerceratów, ponieważ ci, ani z konfessat Semenka rymarza i Samka lokaja wyjawionych i dobrowolnie potym przyznawających zabójców, ani z inkwizycyi świadków i indagacyi gromad o społeczność lub wiadomość bynaymniey oskarżeni nie są, Pilip tylko i Taras lokaje, że, gdy Samko Rakowicz lokaj, teraz dekretowany, zapytywał się Pilipa lokaja, czyli już państwo do wczasu zabrali się, y sam pod pozorem moczenia nóg wyszedł, oni także wprędce za nim dla potrzeby własney na podwurze powychodzili, przez co, podeyrzenie, że się z zbóycami łączyli, na siebie ściągneli, nadto, że w jednym z państwem zabudowaniu mając swóy do odpoczynku pokój, ospałemi i nieczułemi wraz z Maxymkiem chłopcem bydź się okazali, a nadewszystko, widząc często Samka lokaja z Semenkiem rymarzem schodzenie się y sekretne rozmowy, o tym państwa swoich nie zawiadomili, przeto

ich za te zdrożność: to jest Pilipa y Tarasa lokajów po pięćdziesiąt plag, a zaś Maxymka chłopca dziesiecio plagami przez woźnego ukaranemi bydź bez odwłoki determinuje. Podobnież Ignacego szynkarza, wuja Semenka rymarza, za to, że pomimo zakaz pański, Semenkowi rymarzowi, siostrzeńcowi swojemu, i innym lokajom pańskim schadzki do siebie dla grania w karty nie wzbraniał i gorzałkę onym borgował, więc i tegoż stu plagami przez woźnego tu, na gruncie, ukaranym bydź stanowi; y tak Pilipa y Tarasa lokajów, jakoteż Maxymka chłopca y Ignacego szynkarza, w zdolnym wieku i krzepkiey sile będących, dla nabrania czułości, nauczenia się zachowywania wiernie rozkazów starszych i pozbycia się ospalstwa, aby w. Kajetan Wyleżyński P. K., teraźnieyszy onych pan i dziedzic, na dozgonną służbę żołnierską w woysku koronnym do pobliższey kommendy przystawił y oddał, obowiązuje. A że Jan Wysocki, kredencerz, w niedawnym czasie opiwszy się, upadnieniem o drzewo stłukł się i krwią chustkę, na szyi będącą, y niektórą odzież swoją zafarbował, a przez to przy dochodzeniu zabójców w porozumieniu spółeczeństwa z temiż podpadł, więc sąd urzędu zjazdowego, znosząc złe porozumienie z Jana kredencerza, w niczym o społeczeństwo z zabójcami nie obwinionego, i aby na czas dalszy pijaństwa unikał i chronił się y w przyzwoitych obrębach w służbie swojey zachowywał się, trzydziestu plagami, przez woźnego wyliczyć się mającemi, od zadanego zarzutu zabóystwa oczyszcza. Roboczych zaś Iwana Przysiężnego y Maxyma Mosiyczuka, takoż inkarceratów, jako w niczym nie obwinionych, natychmiast, a zaś Pilipa i Tarasa lokajów, Maxymka chłopca y Ignacego szynkarza, po dopełnieniu na nich zamierzonej przez sąd swój kary, z więzienia y kajdan oswobadza, oraz gromady poddaństwa dóbr klucza Niewirkowskiego od wszelakiego w tej sprawie podeyrzenia, jako przykładnie usprawiedliwionych, wolnemi czyni i ogłasza. Naostatek pozostały majątek śmiercią ukaranych Semenka rymarza y Samka lokaja, jakoteż, gdyby jeszcze co zasług niedobranych należało, aby to wszystko na ofiarę za duszę zmarłych ubogim żebrakom rozdane

było, sąd urzędu zjazdowego postanawia mocą ninieyszego dekretu; konfessata zaś inkwizycyi i indagacye, w tej sprawie czynione, natychmiast pali. U tego dekretu zjazdowego, per oblatam podanego, podpisy urzędu, przy pieczęciach rodowitych, na laku czerwonym wyciśnionych, w te słowa: Leon Hulewicz, łowczy województwa Wołyńskiego, wice-starosta grodzki Łucki m. p. (Locus sigilli). Jan Nepomucen Chodakowski, vicesregent grodzki Łucki (Locus sigilli). Felix na Drozdniach Hulewicz, wices gerent grodzki Łucki m. p. (Locus sigilli). Który to dekret zjazdowy, per oblatam podany, wszystek z początku aż do końca, tak jak się w sobie pisany ma, słowo w słowo do xiąg nienieyszych grodzkich Łuckich jest zapisany i zaingrossowany.

Кн. гродская Луцкая записовая № 2398, л. 833.

CXXII.

Три частныя письма, писанныя разными лицами, извѣщающими своихъ корреспондентовъ объ убіеніи дворянъ Вылежинскихъ, содержащія соображенія о томъ, что происшествіе это есть первымъ проявленіемъ обширнаго политическаго заговора. 1789. Марта 31—Апрѣля 3.

Dnia 31 marca, 1789 roku.

Odebráwszy nadto pewną wiadomość z Niewirkowa, iż dzisieyszej nocy jacyś hultaje zabili rotmistrzostwa Wielezyńskich y z niemi innych służących dusz pięć, w tym momencie wysyłam umyślnego, donosząc wielmożnym panom dobrodziejom o takowym przypadku, aby mieć się na ostrożności. Wiadomość jest ta pewna, gdyż umyślny z tym doniesieniem przyjachał; imć pan Pułaski, który dnia wczorayszego powrócił z Warszawy, tu przyjachawszy dnia dzisieyszego, do Korca, zaraz, dowiedziawszy się o tym przypadku, pojachał do Niewirkowa dla widzenia tey smutney sceny y, powróciłszy, posłał sztafetę do Warszawy z tym doniesieniem, a zaś do Derażni posłał, aby wszystkie rzeczy przywieźli do Korca;

w tym czasie i sam będzie z żoną siedział z ludźmi w Korcu y około kompletowania chorągwi żywo się zawija w Korcu. To doniesienie moje zapewne wielmożnego pana dobrodzieja zatroszczy, lecz obowiązki mojey usługi dla wielmożnego pana dobrodzieja każą mi tę ostrożność donieść, ktorey dopełniając etc. Garlicki, komissarz.

2 Kwietnia, Romanów.

Braciszku Dobrodzieju! Przyjachał podchorąży Drozdowski z Wołynia, z pod Łucka, czynił nam relacyą pewną, że z poniedziałku na wtorek Weleżyńskich rotmistrzostwa z domem całym na kilkanaście ludzi wyrznięto i zabrano wszystko; już to są nie żarty, ponieważ od Wołynia chcą, na święta nasze zaczowszy, Włodzimirz, Łuck, Żytomirz i Winnicę, pod jednym razem za hasłem jednym, wszystkich polaków i żydów wyrznąć, a potem szerzeć się po całey Polszcze. Połapano kilkunastu naszych popów y pilipo-nów na Wołyniu, ktorzy namawiali chłopów; są jedni w Włodzimirzu, Łucku, w Dubnie w kaydanach. Posłali z Wołynia do Warszawy, tę całą donosząc trajedyą, a tam się co stanie i nim gdzie będziem mogli schronić życie y majątek, trzeba się nam w kupę zjechać, a, naradziwszy się, jedną myśl wziąść salwowania się. Co tak żałobną doniosłszy trajedyą, oczekuję rezolucyi.

M. Jlinski, starosta Żytomirski.

Die 3 kwietnia, 1789 anno.

Powrociłszy z Polisia zastałem listy pańskie i niektóre przyłączone ciekawości, za co nieskończone dzięki wyrażam wielmożnemu panu dobrodziejowi. Nieszczęsliwe echo buntów chłopskich od Wołynia coraz nas więcej dochodzi, o czym w takim porządku donoszę wielmożnemu panu dobrodziejowi:

1). W Cudnowie gdym stanoł, zastałem ordynans xięcia Michała, aby natychmiast 60 żołnierzy z officerami wykommenderować pod Wiszniowiec dla zabrania buntujących się chłopów; nim

tedy wyszła komenda, wraz przybiegł kurjer, aby stojąca kommenda w Cudnowie miała się na wielkiey ostrożnośći, gdyż już ma bydź pewny bunt na Wołyniu.

2). Służący moy, jadąc z kordonu, gdy wstąpił do Hulwy, dowiedział się, iż rotmistrz Weleżyński, ktorego wiem, że jaśnie wielmożny pan dobrodziey znasz, jest z całym domem wyrznięty w nocy, gdzie dziewięć dusz miało zginąć; rzeczy ani pieniędzy żadnych nie brano. Ten moy służący, chcąc się upewnić w prawdzie, był sam u wielmożnego podczaszego Podhorodeckiego, ktory przekonał go naymocniey w tey prawdzie, pokazawszy sztafetę od Pułaskiego, donoszącą sobie o tym przypadku. Mieli to zrobić pilipony, ktorych dotąd nie mogą doścignąć.

3). Jest także wiadomość, że złapano kilka powózek Piliponów, ktorzy po kilkadziesiąt mieli nożów. Takim początkom nie wiem jak mamy dowierzać daley; bardzo bym był rad, żeby szczęśliwy los sprowadził tu wielmożnego pana dobrodzieja, z ktorym chcielibyśmy się naradzić y coś o bezpieczeństwie pomyslić etc.

Ż. Rakoski.

Wielmożny imć pan Silwestrowicz pisze tu, do Cudonowa, z Wołynia, że złapano trzech czerców pod Włodzimierzem, ktorzy zeznali przy chłoście, że ich z Moskwy wyjechało więcey tysiąca kibitek w rożne strony dla apostołowania, aby rzneli. Piękne apostoły!

Изъ картона дѣлъ Подольскаго воеводства № XIII.

CXXIII.

Обвинительный актъ противъ крестьянъ: Розмирчука и Андрійчука за похвальбу, произнесенную первымъ изъ нихъ въ видѣ шутки. 1789. Марта 16.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca Martii szesnastego dnia.

W roki sądowe ziemskie Krzemienieckie, od dnia siedmnastego miesiąca Februarii roku teraz idącego, w sześć niedziel po ss.

Trzech Krolach rzymskich do sądzenia przypadłe y sądownie odprawować się zaczęte, przed nami: Pawłem na Beyzymach Beyzymem, orderu s. Stanisława kawalerem, sędzią, y Michałem Mokosiey na Berehu Deniskiem, podsędkiem, sądowemi ziemskiemi Krzemienieckiemi, proponował instygator sądowy ziemski Krzemieniecki, w. Maciey Nowoczycki przeciwko pracowitym: Jwanowi Rozmirczukowi y Jwanowi Andrejczukowi, stawionym przez komendę woyskową, tu, w mieście j. k. m. Krzemiencu konsystującą, inkarceratom, do sądu ziemskiego Krzemienieckiego, o to, iż ciź stawieni inkarceraci, a mianowicie: Jwan Rozmirczuk często chlubił się, że ma do jakowegoś spusku przybranych osób trzydzieści, y jeszcze o trzydzieści stara się, że tenże poddanych Juskowieckich, przy podwodach będących, do tegoż spisku namawiał słowy takowemi: „Hey, chłopci! kotory majet ochotu, do mene prystawayte, wże ja maju trydciat chłopciw, a szcze trydciat pryberu, bo mene na teje stane, maju hroszy“, że tenże takowy spisek do skutku przyprowadzić zamyślał y inne zdrożności popełnił,] jak inkwizycyami temuż dowiedziono będzie. A pracowity Jwan Andryjczuk, jedno z tymże Rozmirczukiem miał porozumienie się. A zatym tychże stawionych inkarceratów podług prawa ukarać, y majątek tychże cały na skarb publiczny rzeczypospolitey oddać nakazać. A gdy się inni obwinieni z inkwizycyi bydź okażą, tychże łapać i do sądu swojego dla poniesienia podobnychże kar będzie przynależało zobowiązać. O co ninieysza jest propozycya. Datum w Krzemieńcu, dnia czternastego miesiąca Martii, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku.

Кн. земская Кременецкая, № 1812, л. 300 на об.

CXXIV.

Письмо торговаго агента Народославскаго къ его довѣрителю, содержащее отчетъ о повѣренной ему торговлѣ поташемъ и извѣстія о тревожныхъ слухахъ о заговорѣ, распространенныхъ на Волыни, въ Холмской землѣ и въ воеводствѣ Брестскомъ. 1789. Апрѣля 2.

Die 2 Aprilis, 1789, z Dubienki

Jaśnie Wielmożny Panie y Dobrodzieju! List jaśnie wielmożnego pana dobrodzieja, die 26 aprilis pisany, odebrałem, w którym o niejakim Krupickim jaśnie wielmożny pan dobrodziey wyraża, że targuje, ale dotąd żadney dotychczas nie było rekwizicyi o potaż; tutay dają tylko za szyfunt elbloński talerów ruskich 22 za kotłowy, a za korytowy 19. Więcey zaś nie chce nikt dać; mowiłem z komissantami, tutay w Dubience będącemi: jeden pisał do Lublina, a drugi do Warszawy do swoich pryncypałów, a gdy przyjdzie ztamtąd lepsza y wyższa targu cena, donieść nie omieszkam, równie, jak y od imć pana Krupickiego gdyby co było, doniosę.—Jednak traktarzom statki wygotowywać domagam się y kozak pański dychtu drzewa y tropowania codzień dogląda y ludzi, jakie bydź powinni, zapowiedziałem. Traktarze ci sami, co jaśnie wielmożny pan dobrodziey wyraziłeś, co dawniey dostawiali, to jest: Jewel Rabinowicz y Cal Kołłodzyj, y naypierwsi y znacznieysi między innemi, dla większey pewności umowieni, gdyż tu u nas znacznie woda bierze; gdyby tydzień ciepła, to statki ruszać się będą. Kozak legominy niema oprocz krup y omasty, jeżeli poydzie przy potażu, nie wystarczy dla niego, w czym jegomosć xiądz Strzałkowski, wikary Chełmski, za rozkazem jaśnie wielmożnego pana dobrodzieja, zaradzi.

Złe tu bardzo nowiny w naszych powiatach, to jest: Brzeskim, Łuckim, ziemi Chełmskey y Włodzimirskiey, stały się; moskiewskich oprawców, wysłanych na zbuntowanie pospolstwa, poymano; siedzą w Łucku, w Włodzimierzu po kilkadziesiąt w areszcie, chłopów nawet 40 z Wyżgrodka y kapłana do Łucka, a do Włodzimierza kilku kapłanów za podeyrzenie wzięto. Dziejów tych

raporta do komissyi kopje przyłączam. W naszey dyecessyi o jednym xiędziu wymyślają mocno obywatele, że u niego ciż moskale bywali y nocowywali; jak nadeydzie spodziewana komenda, będzie wielki kłopot miał od nich: w takim razie y niewinnym dostać się może złego dosyć, a do tego obstać o nas komu nie ma.— Do nog pańskich upadam. Jaśnie wielmożnego pana dobrodzieja nayniższym podnożkiem S. Narodosławski, P. D. m. p.

Jeżeli się potasz nie przeda, to zadatku fraktorom jaśnie wielmożny pan dobrodziey zadysponuje zkąd przysłać złotych choć 50. Wzieli już złotych 23 podług obmowy kontraktu.

Изъ частной коллекціи В. Б. Антоновича.

CXXV.

Письмо капитана Цѣлицкаго изъ Дубна, содержащее перечень тревожныхъ слуховъ о готовящемся крестьянскомъ возстаніи. 1789. Апрѣля 4.

Kopja listu wielmożnego Cielickiego, kapitana regimentu Ostrowskiego, die 4 aprilis 1789 anno, z Dubna, do jaśnie wielmożnego Cieszkowskiego, podkomorzego nowogrodzkiego pisanego.

Przybycie j. w. dobrodzieystwa do Dubna bardzo by mi wielką satysfakcyą uczyniło służenia im, ale co w Włodzimierskie nie życzył bym jechać, ponieważ w tey stronie naywiększe bunty chłopstwo robią. Pod czas jarmarku w Włodzimierzu było ośmiu piliponów z towarami, do których chłopstwo rojem się zbiegało; gdzie idąc xiądz wysłuchał chłopów, że do siebie mówili: „budem teper rizaty lachiw, wże nam moskali przywezły nożiw“. Gdzie usłyszawszy xiądz tak gadających chłopów, poszedł do zwierzchności; gdzie zwierzchność kazała ich ścisle rewidować; znaleźli przy nich noże ukryte w rogoży na podobieństwo tureckich. Czterech wzieli do niewoli, a czterech uciekło; pytali ich się na jaki koniec macie te noże; wyznali, że nie tylko oni w polskim kraju znaydują się, ale

dwa tysiące powozków ich weszło w nasz kraj, i do każdey powozki po dwóch ludzi, którzy się porozjeżdżali po całym kraju ruskim; mają się zjechać na ruską wielkanoc: tysiąc koło Włodzimierza, a drugi tysiąc koło Brzyścia Litewskiego, którzy mieli sobie dać takie hasło. Tak zeznali ci filipony, którzy są wzięci z Włodzimierza do Łucka i już na nich była inkwizycya, dosyć że niemasz tej wsi w województwie Wołyńskim aby się w niey chłopstwo nie buntowało. W Dubnie bardzo wiele siedzi chłopów w niewoli, u których znaleźli broń i spisy; dwoch popów ruskich także siedzi w kaydanach w Dubnie, jednego bardzo sztucznie zażyli i żołnierz nasz jeden udał się za dysertera cesarskiego, poszedł do popa, prosił aby ukrył, bojąc się żołnierzy polskich; chętnie to pop zrobił, namawiał go pop, aby do związku hajdamackiego przystał. Gdzie ten z ochotą to przyjął, kazał mu pop, aby przysiągł, gdzie wykonał przysięgę, wpisał go w rejestr, gdzie miał ze 60 chłopów na regestrze. Dał ten żołnierz znać do kommendy, wzięła go kommenda nasza, chłopów dziesięciu i dwoch piliponów, którzy się znaydowali u niego. Drugi pop, od Dubna mil dwie, o godzinie 12 w nocy poszedł do cerkwi z chłopami i mówił do nich: „potreba nam konkol wybraty z pszenyci“. Gdzie zwierzchność się dworska dowiedziała i dała znać do regimentu, za to wzięty jest z kilku chłopami. Już mamy niewolników ze 40; tego dnia niema, żeby nie zwozili, kommędy po wsiach i miastach porozchodzili się, że mało nie połowa regimentu jest wykommenderowanego. U nas teraz w Dubnie drugie kontrakty są, tak wiele obywatelów z różnych stron nazjeżdżało się, obawiając się hultaystwa; życzyłbym jaśnie wielmożnym państwu dobrodziejstwu, abyście dla bespieczeństwa swego zjechali z domu do Kamieńca, ponieważ tu nieszczęśliwość dla kraju wybuchnie wkrótce. Warszawa nie bardzo czuła na to: czy można, aby jeden regiment zabespieczył całe województwo. Donoszę też tak okropnych wiadomości o przypadku wielmożnych Weleżyńskich, rotmistrzostwa, że w tych dniach z całym domem ich wyrznęli, to jest samego, żonę y pięć kobiet służących, nocną

porą; pieniądze zabrali, a innych rzeczy wcale nie tkneli. Xiąże jegomość posłał unteroficera na same mieysce dla dostatecznego dowiedzenia się; powiedział ten posłaniec, że po tyrańsku pozabijani są: sama dwadzieścia razy w twarz i głowę pchniętą, a samego tak mocno cięto w głowę, aż mózg ze wszystkiem wyprysnął. Podobno, jak dochodzą, że to domowi zrobili, rewizyą robili z lokajów; u dwoch znaleźli zbroczone krwią chustki; także y na wsi znaleźli u jednego chłopa kożuch skrwawiony, których pobrali w niewolę, ale to się już nie wróci; bardzo ich trzeba żałować, bo bardzo zacni ludzie. Drugi przypadek okropny, który się stał z wielmożnym majorem Piotrowskim, który, jadąc do regimentu z Warszawy y nocując w karczmie za Ostrogiem, zarznięty został: ludziom kazał pójść do stayni, a sam się położył koło okna. Jak dochodzą, że to żydowska robota. Na Wołyniu cała matnia formuje się hultaystwa i zasiągneła aż pod Horochow przez piliponów czyli markietanów, wysłanych z Moskwy, czego są istotne dowody i rzeczywista prawda. Nayprzod przyłączam kopiję listu rzetelnego, któren tak straszliwy, że zastanowić każdego musi; powtore opisuję dowodną prawdę, przez dotarcia i doniesienia pewne mianą: we wsi Wereszczakach z pod Horohowa, o mil 5 od Tarnorudy leżącey, pop utrzymywał dwoch piliponów, chłopów fomentował do buntu, 31 marca wzięty przez kommendę dubieńską, z tym że diak, sześciu gospodarzów y dwoch piliponów. W Srebney, za Krzemieńcem 3 aprilis wzięła popa y diaka komęda z reymentu Szydłowskiego za podobny exces. W Ostropolu zchwytano markietana rosyjskiego, który miał noże w tureckiey roboty formie 6000 złotych do korumpowania hultaystwa; tego wzięto do Dubna. Pod Łuckiem dwoch markitanów złapano, którzy namawiali popa; ten onych sam wydał; tych wzięto do Łucka i wyznali, że na bunt wysłani z kraju. W Boremlu dziekan do swoich duchownych, mających w dekanacie, porospisywał pisma z nakłanianiem onych, by chłopstwo buntowali; poczciwi xięża onego wydali i tak z nakłonionymi do jego chęci zabrani zostali do Łucka. Z indygacyi, uczy-

nionych w Łucku z markietanów i piliponów, wyznane zostało, iż wyszło dwa tysiące powozków z Moskwy, po dwoch i po trzech na jedney, pod pretextem sprzedaży towarów; ci się wszyscy rozeszli po kraju polskim, herstowie tych w Polesiu wołyńskim, a kassa ulokowana w Bryściu Litewskim. Wzniecenie tego buntu udeterminowali między sobą w święta wielkanocne ruskie. Pana Buszeta pod Ostrogiem zabito. Z tych tedy powodów, jako to y u nas chłopstwo przemawia i prawie znać po nich zuchwalstwo, piszę do wielmożnego Hanickiego pułkownika, prosząc aby do Satanowa i Tarnorudy wyprawił kommendę.

Картонъ дѣлъ подольскаго воеводства № XIII.

CXXVI.

Приговоръ Луцкаго гродскаго суда, присуждающій семинариста Матвея Лохвинскаго къ уплатѣ 100 гривенъ штрафа зя угрозы, произнесенныя въ нетрезвомъ видѣ. 1789. Апрѣля 30.

Dzień 30 Kwietnia, z regestru incarceratorum.

Między ur. Kazimierzem Sabickim, instygatorem grodz. Łuckim, powodem, oczewisto, a wielebnym Mateuszem Łochwińsklm, klerykiem, pozwanym, oczewisto, sąd grodz. Łucki, rozsądzając propropozycyą literalną od ur. instygatora sądu swego po wielebnego Mateusza Łochwińskiego, kleryka, syna parocha Dorosińskego, wyniesioną, oraz rozwiązując odesłanie od prześwietnej kommissyi porządkowey województwa Wołyńskiego, z gotowemi świadectwy zaprzysiężonemi, do sądu swego uczynione, potrzebne być stawienie z pod straży klasztorney tegoż wielebnego Mateusza Łochwińskiego, dla odebrania dobrowolnych konfessat, uznaje, a to natychmiast, a ponieważ stawiony został, do słuchania tychże przystempuje; po ktorych odebranych, ponieważ tak z tychże, jako y zaprzysiężonych świadków zeznań, okazuje się: iż wielebny Mateusz Łochwiński przed tygodniami czterma z Dorosina, gdzie przy oycu swoim bawił,

do wsi Sadowa, w ktorym mieyscu po wielkanocy miał się żenić, wyjechawszy, do miasteczka Torczyna na popas wstompił, dokąd y wielebny xiądz Krokiewicz, paroch z Horodyszcza, przybywszy, a rozmowę z sobą: z kąd, dokąd y po co jechali? nawzajem rozpoczowszy, gorzałką po razy kilka częstowali się; że zaś w tym czasie ur. Przyłuski, pisarz ekonoma Torczyńskiego, do teyże gospody nadszedł, y z parochem Horodyskim o nieuczynioną zapłatę parobkowi jakowemuś spor rozpoczoł, a z takowego sporu dalsza wypadła sprzeczka o nastompioney w tym czasie parocha Bajańskiego rewizyi, wielebny Mateusz Łochwiński, zagrzany trunkiem, z ujęciem się odezwał się, że gdyby się tak onemu trafiło, na głowe by wszystkich wycioł, y że chociaż z domu wyjeżdża y nikogo tamże nie ma, jednakże „niech jeno sprobują", mówił; a gdy ur. Przyłuski, że pięndziesiąt koni żołnierzy stać będzie, odpowiedział, wielebny Łochwiński, iż gdy dziesięciu postawi, tych pięciudziesiąt niestanie, zuchwale oświadczał. Przeto sąd, zważywszy pomienione okoliczności, luboli takowy postempek wielebnego kleryka Łochwińskiego, ile w czasie teraznieyszych rozruchów zrządzony, na osobiste zasłużył ukaranie, mając jednak baczność na czterotygodniowe tegoż pod strażą siedzenie, oraz zważając, że wyżey wyrażona zuchwała rezolucya w zamieszaniu trunkowym oświadczona została, stem grzywien tegoż wielebnego Mateusza Łochwińskiego przy wyjściu z pod straży, nazajutrz, to jest na dniu pierwszym Maja, do rąk y za kwitem ur. instygatora sądowego wypłacić się powinnych, ukaranym sądzi, y tegoż wielebnego Mateusza Łochwińskiego wypuszczonym być z pod straży klasztorney deklarując, pomienione grzywny na żywność więzniów, bez funduszu osadzonych, obrocone być postanawia; konfessaty y inkwizycye w tey sprawie nastompione, natychmiast pali.

Кн. декрет. гродск. Луцк. № 3109, л. 144 об.

CXXVII.

Приговоръ Луцкаго гродскаго суда, опредѣляющій подвергнуть тѣлесному наказанію поповича Ивана Загоровскаго за угрозы, произнесенныя въ пьяномъ видѣ противъ евреевъ. 1789. Апрѣля 30.

Dzień 30 kwietnia, z regestru inkarceratorum.

Między j. w. Antonim Pruszyńskim, stolnikiem wielkim kor., powodem, przez ur. Franciszka Salezego Moszyńskiego, umocowanego, a roboczemi: Janem Zahorowskim y Andrzejem Owerczukiem, stawionemi inkarceratami, oczewisto; sąd grodzki Łucki potrzebne być zadośćuczynienie dekretowi sądu swego w roku teraznieyszym, dnia dwudziestego Kwietnia, w punkcie stawienia świadków na kadencyi extraordynaryjney zapadłemu, przeciwko obwinionym: Janowi Zahorowskiemu y Andrzejowi Owerczukowi, przed sądem swoim przez j. w. Pruszyńskiego, stolnika wielkiego kor., uznaje, a to natychmiast; a ponieważ stawieni zostali y pytania z odpowiedziami, przez przydanego do sądu swego patrona odpisanemi, złożono, przeto sąd zadośćuczynienie uznawszy, do słuchania inkwizycyi przystempuje, a po wysłuchaniu do zaprzysiężenia na nieujęcie świadków strony obowiązuje; a ponieważ zaprzysiężone zostały, przeto do czytania tychże, jako i złożonych konfessat, tak przez kommissyą województwa Wołyńskiego porządkową, jako i sąd swoy odebranych, przystempuje; z ktorych przeczytanych: ponieważ roboczy Jan Zahorowski, popowicz ze wsi Lubikowicz j. w. Pruszyńskiego, stolnika kor., dziedzicznych, roku teraźnieyszego w zapusty ruskie, trunkiem napojony, z odgrażaniem się rżnięciem żydów y polaków, gdyby się w Ukraine dostał, żydów straszył, arędarkę we wsi tameyszey w kark, a chłopa w głowę bez przyczyny uderzył, y za j. w. Michałem Korzeniowskim, kasztelanicem Zakroczymskim, koło karczmy przejeżdżającym, w tym że zamieszaniu trunkowym, gonić ochotę pokazywał. Przeto sąd winnym być tegoż uznawszy, za takowe postempki stem rozek ukaranym onego sądzi, y na dopełnienie tey kary, przez sługę mieyskiego wsród rynku miasta Łucka do-

połnić się mającą, do urzędu mieyskiego natychmiast odsyła; a po odebranym ukaraniu wolno wypuszczonym tegoż być uznaje. A zaś roboczego Andryja Owerczuka, o zuchwałe gadanie oskarżonego, inkwizycyami jednak nie przekonanego, do przysięgi na te rothe: jako we wsi Sarnach żadnym odgrażaniem się żydów nie straszył, do żadnego rozruchu nie przykładał się, y o ten wystempek przez żaden sposób nie jest winien y o niczym nie wie, przypuszcza. A ponieważ przysięgę wykonał, przeto sąd onego wolnym czyni; konfessata y indygacye, w tey sprawie nastąpione, pali.

Кн. декретовая Луцк. № 3109, л. 142 об.

CXXVIII.

Приговоръ Луцкаго гродскаго суда, присуждающій приходскаго священнияа села Городища, Александра Бендеровскаго, къ смертной казни за подстрекательство крестьянъ къ возстанію. 1789. Мая 1.

Dzień 1 Maja, z regestru incarceratorum.

Między j. w. Janem Steckim, starostą Owruckim, powodem, przez ur. Michała Pruszyńskiego, tudzież urodzonymi: Michałem Pruszyńskim, Felixem Dżiusą, powodami, oczewisto, a w. xiędzem Alexandrem Benderowskim, parochem Horodyskim, stawionym oczewisto, utściwym Janem Michałowskim, diakiem Horodyskim, stawionym oczewisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając propozycyą literalną od j. w. Jana Steckiego, starosty Owruckiego, po wielebnego xiędza Alexandra Benderowskiego, parocha Horodyskiego, do sądu swego wyniesioną, za przydaniem patrona, ur. Stefana Augustynowicza, oskarżonym: wielebnemu xiędzu Alexandrowi Benderowskiemu y utściwemu Janowi Michałowskiemu, diakowi, Horodyskim sprawę wprowadzać każe. Odwołała się strona pozwana do najjaśniejszego trybunału koronnego Lubelskiego; sąd tego odwołania nie dopuścił, a w prowadzeniu zawiesiwszy rezolucyą przyznania mieysca w sądzie swoim w sprawie teraznieyszey, przez wielebnego parocha

Horodyskiego żądaną, w sprawie postempować nakazuje, a w postempowaniu potrzebne być stawienie tegoż w. x. Benderowskiego, jakoteż utściwego Jana Michałowskiego, diaka Horodyskiego, niemniey roboczych: Kassjana Andryjczuka y Karpa Omelanca ze wsi Horodyscza, po osądzeniu przez maydeburyą Ostroską, przez j. w. Jana Steckiego, starostę Owruckiego, do sądu swego stawionych, dla odebrania z tychże, z każdego z osobna, dobrowolnych zeznań uznaje, a to natychmiast; a ponieważ stawieni zostali, do słuchania z tychże konfessat przystempuje, po których odebranych, potrzebne być na wsparcie tychże wyprowadzenie inkwizycyi, na dowód i odwód przez strony obie uznawszy, nakazuje: ażeby strony pytania i odpowiedzi, tudzież regestr świadków spisali y sądowi swemu podali, a to natychmiast. A ponieważ z strony j. w. Steckiego pytania y regestr świadków, prawem zamierzony, a zaś z strony w. xiędza parocha Horodyskiego odpowiedzi spisane zostały, y pod świadków, z strony j. w. Steckiego podanych, tenże wielebny xiądz paroch Horodyski poddaje się, przeto do słuchania tychże przystempuje; po których expedjowanych, potrzebne być przypozwanie, lub przez stronę powodową sprowadzenie wiel. Franciszka Jasińskego, łowczego Lubaczewskiego, y ur. Woyciecha Borowskiego dla złożyć się mających przez tychże dobrowolnych zeznań, sądzi; a ponieważ tak w. Jasiński, jako y ur. Borowski przed sądem swym stawili się, przeto podług podanych do inkwizycyi pytań y odpowiedzi, do odebrania z tychże dobrowolnego zeznania zabiera się; po których odebranych y zaprzysiężonych, potrzebne być wykonanie przysięgi na nieujęcie świadków uznaje. A ponieważ ur. Felix Dżiusa, jeden z delatorów, sposobem y zwyczajem praktykowanym, na nieujęcie świadków zaprzysiągł, przeto do czytania tak dobrowolnych zeznań, jako y inkwizycyi przystempuje, ktore przeczytawszy, rozwiązując w gorze przyznania mieysca sądu swego bądź nie uczynione zawieszenie, sąd swoy za przynależyty uznawszy, ponieważ tak z indagacyi, jako też dobrowolnych zeznań y dowodów, przez wszystkie okoliczności roztrząśnionych, sądowi swemu

okazano jest, iż wielebny xiądz Alexander Benderowski w dobrach wsi Horodysczu, j. w. Jana Steckiego, starosty Owruckiego, dziedzicznych, paroch, nie podług obowiązków, stanowi swemu przyzwoitych, od czasu objęcia parochji swojey sprawując się, codziennie prawie w karczmie tameyszey z chłopami pijał, y tak w ranney, jako y późney porze, na takowych biesiadach wiek swóy przepędzał, a obcionżony trunkiem, do domu powracając, żonę swoją y domowników biciem rozganiał, na matkę własną bez żadnego uszanowania powstając, one zelżywemi słowy łajał, która częstokroć czynione sobie od tegoż przykrości opłakiwać musiała, a nawet że pomieniony xiądż paroch Horodyski na wielkanoc polską w roku teraznieyszym po pjanu mszę świętą odprawiać poważył się; z tychże zeznań wiadomość odkrywa się. A gdy takowa do pjaństwa skłonność śmielszym onego coraz do gorszych czyniła postempków, do tego nakoniec zuchwałości przyszedł stopnia, ktory nietylko charakterowi kapłańskiemu, ale nawet samey ludzkości y powszechnemu bezpieczeństwu, prawem warowanemu, sprzeciwić się powinien. Ponieważ roku teraźnieyszego, na dwa tygodnie przed wielkanocą polską, w niedzielę, gdy ludzie po nabożeństwie we wsi Horodysczu z cerkwi rozchodzić się zaczęli, wielebny xiądz Alexander Benderowski, paroch Horodyski, roboczym: Kassjanowi Andryjczukowi, Karpowi Omelancowi y Lewkowi Jabłońskiemu, poddanym Horodyskim, w teyże cerkwi zatrzymać się nakazał, ktorzy gdy po rozeyściu się innych ludzi sami tylko zostali, paroch Horodyski, że ma onym jakoś rzecz powiedzić, byle go z sekretu nie wydali, oświadczył, a wyjawiając niebawnie pomieniony sekret, że czas przyszedł do rznięcia szlachty y żydów opowiedział, do ktorego układu, ażeby y oni gotowemi y bespiecznemi byli, zachęcał, a czas wykonania takowego zamysłu w czasie wielkanocy polskiey, gdy się do kościoła na rezurekcyą zgromadzą, oznaczał; a gdy mu y niegodziwość postemku y nieznaydowanie się do tego dzieła ludzi y potrzebnego oręża, a ztąd trudność wykonania tego przedsięwzięcia, a jeden z onych niesposobność zdrowia swego przekła-

dali, wielebny xiądz paroch Horodyski, „że to nietylko my zrobiemy, ale się toż samo po całey Polscze dziać będzie, że ochotników dosyć się znaydzie, że kto jaki ma oręż, z takowym iść może, że nożów pięć na to kupił, y o lepszy jescze oręż starać się nie zaniedba, y że mieysce słabego inny zastompi“, odpowiedział, y aby tylko nikomu o tym nie mówili, a sekret zachowali, pokilkakrotnie obowiązywał; ktore to upomnienie, tak względem gotowości, jako y sekretu, powtornie onym na cmentarzu ponowił, a nawet y w sobotę, przed wielkanocą polską, gdy ciż ludzie do niego, prosząc o spowiedź, przyszli, wymawiając się, że dla wyjazdu swego do wsi Żytynka Wielkiego, dla święcenia chleba wielkanocnego szlachcie, spowiadać ich nie może, ale że onych na dniu jutrzeyszym wyspowiada, oświadczając, ażeby o tym, co onym dawniey mówił, pamiętali, zalecał. 'O ktore to przestempstwo niegodziwey namowy, tak robocze Kassjan Andryjczuk y Karp Omelaniec, do sądu swego stawieni, jako też pracowity niegdy Lewko Jabłonski, ktory przez urząd maydeburyi Ostrogskiey na smierć wskazany, wielebnego xiędza Ałexandra Benderowskiego, o namowienie siebie z pierwszemi powoławszy, żadnego do samey śmierci wyznań swoich, podług wywodu świadectw, nie uczynił odwołania, sczególniey tegoż wielebnego parocha Horodyskiego przekonywają; a chociaż takowy przerażający zamiar żadnego skutku swojego nie wzioł, ponieważ nie z tey, lecz z inney okoliczności, bo z przyczyny rozmowy roboczego Kassjana Andryjczuka z kozakiem Poberezkim, ku Dubnowi przejeżdżającym, ktory przy karczmach Krupieckich o wznawiających się na Ukrainie buntach y nastompić mającey, jak dawniey była, szlachty y żydów rzezi, opowiedział, a pomieniony Kassjan we wsi Horodysczu, z roboczemi: Karpem Omelańcem y Lewkiem Jabłońskim, poddanemi Horodyskiemi, o tym spodziewanym. zamieszaniu, co od kozaką słyszał, rozmawiał, y roboczy Lewko Jabłoński gotowym się do łączenia z buntownikami oświadczył, podsłuchani przez służącego chłopca mazura, do zwierzchości doniesieni, w kaydany okuci y do urzędu maydeburyi Ostrogskiey na sądzenie oddani

zostali, a potem dopióro y wielebnego xiędza Benderowskiego, parocha swojego, o namawianie siebie do tey zuchwałey zbrodni powołali. Jednakże tenże wielebny paroch Horodyski wewnętrzney przeciwności swojey ku religyi polskiey y szlachcie utaić nie mógł, gdy bowem we wtorek świąteczny wielkanocny, roku teraznieyszego, we wsi Żytynku znaydował się, a urodzony Piotr Odyński, dyspozytor tameyszy, zachęcając do jedzenia święconego przybyłych gości, żartem z okoliczności rozruchów, natenczas rozgłoszonych, w poufałym dyskursie, takowe do przyjaciół: „rznijcie teraz prosie, niżeli was rznąć będą“, wyrzekł słowa, wielebny xiądz Alexander Benderowski, nieco podochoconym będąc, zerwawszy się z mieysca y ręką wskazawszy: „że gdybyście takiey wiary katolickiey byli jak my, to by wam nic nie było“ odpowiedział; o co, gdy na niego przytomni, przekładając mu jedność religji polskiey z ruską, powstali, wielebny xiądz paroch Horodyski, żadnego na to tłumaczenia się nie uczynił. Przeto sąd, zważywszy pomienione okoliczności, ponieważ wielebny xiądz Alexander Benderowski, paroch Horodyski, ani na prawa, wszelakie zabóystwo wzbraniające, ani na prawo wrodzone każdemu ludzkości nie mając uwagi, y nie tylko sam z osoby swojey, na odbieranie życia cudzego odważać się postanawiając, ale nawet ludzi, duchownemu dozorowi swemu powierzonych, pomimo przykład, od siebie dać się miany, z pogorszeniem mniey oświeconego ludu, do wyżey opisaney niegodziwości namową swoją skłaniając, niegodnym być życia tego, ktore innym odbierać umyślił, przekonanym zostaje, y chociaż za takowy postempek, jako powszechną spokoyność oburzający, nayhaniebnieyszej śmierci zasłużył rodzay, jednakże, przez wzgląd na charakter, od podleyszego gatunku ludzi onegoż rożniący, karze śmierci tegoż wielebnego xiędza Alexandra Benderowskigo podlegać uznaje y ucięciem głowy, przez publicznego sprawiedliwości mistrza dopełnić się powinnym, ukaranym sądzi; ktorego natychmiast, po nie odwłocznie nastąpić mającey przez j. w. biskupa mieysca tuteyszego obrządku zjednoczonego w mieście j. k. m. Łucku degradacyi, do urzędu mieysklego

tegoż miasta na exekucyą odsyła; roboczych zaś: Kassjana Andryjczuka y Karpa Omelańca, poddanych Horodyskich, przez urząd maydeburyi Ostrogskiey osądzonych, a z przyczyny powołania przez tychże parocha Horodyskiego o namawianie siebie do buntu, dla odebrania dobrowolnych zeznań, do sądu swego z dóbr wsi Horodyscza stawionych, napowrot odsyła; a zaś utściwego Jana Michałowskiego, diaka Horodyskiego, o ucieczkę tyiko z Horodyscza w czasie wszczętych rozruchów oskarżonego, ktora, że dla przykrości, przez parocha onemu czynionych, nastompiła, tłumaczącego się, a o żadną inną zdrożność nie przekonanego, sąd wolnym czyni. Odwołał się wielebny xiądz Alexander Benderowski, paroch Horodyski, do nayjaśnieyszego trybunału koronnego Lubelskiego; sąd tego odwołania na mocy prawa nie dopuscza. Jndagacye, zeznania y inkwizycye, w tey sprawie nastompione, pieczęcią grodzką łucką zapieczętowane, w archivum kancelarji grodzkiey Łuckiey zachowane mieć sądzi.

Кн. декрет. гродс. Луцк. № 3109, л. 145.

CXXIX.

Рѣшеніе гродскаго Луцкаго суда, освобождающее отъ наказанія дворянина Іосифа Чеховскаго, обвинявшагося въ томъ, что онъ подавалъ совѣтъ подсудному священнику, Александру Бендеровскому. 1789. Мая 2.

Dzień 2 maja z regestru directi mandati.

Między w. Kazimierzem Kmitą, stolnikiem Trembowelskim, susceptantem grodzkim łuckim, powodem, oczewisto, a ur. Jozefem Czechowskim, pozwanym, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając propozycyą literalną od w. Kazimierza Kmity po ur. Jozefa Czechowskiego, do sądu swego wyniesioną, pdnieważ strona powodowa, iż przy wprowadzeniu inkarcerata, wielebnego xiędza Alexandra Benderowskiego, parocha Horodyskiego, do izby sądowey, że ur•

Jozef Czechowski mowił temuż parochowi: „trzymay się ostro y nie przyznaway się“, o te słowa tegoż ur. Czechowskiego obwiniał y ukarania na tymże za takowy postempek żąda. Gdy jednak ur. Jozef Czechowski, osobiście stawający, iż pomienione słowa, przez prędkość y z żartu tylko, a nie żadną złą myślą wyrzekł, opowiada y do przysięgi zabiera się, przeto sąd na te okoliczność onego do przysięgi przypusczonym być uznaje; a ponieważ tenże ur. Czechowski zaprzysiągł, przeto onego od ukarania wolnym czyni.

Кн. декрет. гродск. Луцк. № 3109, л. 148.

CXXX.

Письмо Луцкаго уніятскаго епископа Левинскаго къ члену Волынской порядковой коммиссіи, Гулевичу, въ которомъ онъ заявляетъ, что не можетъ снять священническаго сана съ священника Александра Бендеровскаго, не испросивъ на то разрѣшенія папскаго нунція. 1789. Мая 22.

Die 22 maji

Po przeczytaniu y należytym rozważeniu dekretu prześwietnego sądu grodzkiego Łuckiego, ktorym w. x. Alexander Benderowski, paroch Horodyski, na smierć przez ucięcie głowy wskazany jest, mając honor odpowiedzieć na rekwizycyą przez w. m. pana na czele przezacnych obywatelów do mnie uczynioną, abym do degradacyi pomienionego osądzonego przystąpił, oświadczam to: gdy od początków wiary świętey w tym kraju tak wiele przywilejów nayjaśnieyszych królów polskich, dziedziców xięstw ruskich, y następnie wiele praw nayjaśnieyszey tey rzeczypospolitey duchowieństwo ruskie z duchowieństwem kościoła rzymskiego zjednoczone we wszystkiem porównały i tak ścisle złączyły, iż ani utrzymanie swobód jednego, ani wywrócenie onych nie może bydź bez utrzymania lub wywrócenia drugiego, a przeto te dwa obrządki, w jedneyże głowie kościoła katolickiego zjednoczone, względem jednych-

że praw swoich zgadzać się z sobą razem, porozumiewać i wzajemnie zaradzać się powinni; pierwsza zaś praktyka degradacyi z dekretu sądu świeckiego jest odemnie zażądana, zaczym bez poprzedzającey, a pocztą jutrzeyszą uczynić się mającey, referencyi, do j. w. nuncyusza, jako nimiestnika Oyca św. i j. o. xięcia j. m. prymasa, jako głowy całego w kraju duchowieństwa, uskutecznić ja nie mogę, inaczey ściągnołbym sam na siebie nie tylko sprawiedliwe nagany, ale y rygory prawa.—Wszakże światłym obywatelom to czynię przełożenie, a zatym spodziewam się, iż uznać zechcą to moje zastanowienie się za słuszne, ile gdy w tak wielkim niezwyczayności wypadku interesie skwapliwie postąpić nie mogę.—Łasce mię etc.

Записки Өеодосія Бродовича. Львовъ 1861, т. II, стр. 157.

CXXXI.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда, предписывающее Луцкому магистрату исполнить приговоръ смертной казни надъ священникомъ Александромъ Бендеровскимъ не позже 25 Мая, не смотря на то, будетъ-ли снятъ съ него епископомъ священническій санъ или нѣтъ? 1789. Мая 22.

Dzień 22 Maja, z regestru incarceratorum ordynariorum.

Między w. w.: Stanisławem Hulewiczem, chorążym łuckim, j. w. Filipem Neryuszem Olizarem, podczaszym w. x. L. Stefanem Załęskim, chorążym Nowogrodzkim, j. w. Stanisławem Kostką Radwańskim, sędzią ziemskim łuckim, orderu św. Stanisława kawalerem, Jerzym Woyciechem Jwanowskim, sędzią ziemskim Nowogrodzkim, Józefem Załęskim, podstarostą grodzkim Włodzimierskim, Jozefem Kazimierzem Piotrowskim, skarbnikiem kor. y innemi urzędnikami y obywatelami województwa Wołyńskiego, powodami, oczewisto; szlachetnemi: Janem Chromowiczem, Jacentym Gurskim, burmistrzami, Andrzejem Sożnikiem, Jazwińskim, ławnikami, Janem

Chałupińskim y Janem Keyzerem, radcami, maistratem miasta j. k. m. Łucka, pozwanymi, oczewisto. Sąd grodzki Łucki rozsądzając propozycyą literalną od prześwietnych obywatelów województwa Wołyńskiego po urząd majdeburji miasta j. k. m. Łucka do sądu swego wyniesioną, sporów wniesionych wysłuchawszy, ponieważ ciż prześwietni obywatele województwa Wołyńskiego, składając dekret między j. w. Janem Steckim, starostą Owruckim, dóbr wsi Horodyscza dziedzicem, z jedney, a wielebnym xiędzem Alexandrem Benderowskim, parochem Horodyskim, z drugiey strony, w sądzie swoim zapadły, iż lubo pomienionym dekretem tenże wielebny xiądz paroch Horodyski, za dowiedzione sobie przeciwko prawu i ludzkości, z powodu namowy do buntu y rzezi kilku poddanych Horodyskich, przestempstwo, ucięciem głowy skarany y natychmiast do urzędu miasta j. k. m. Łucka na exekucyą odesłany został; jednakże takowe wyroki dotychczas przez urząd maydeburyi Łuckiey uskutecznione nie są, w sądzie swoim z użaleniem się wnoszą, y, chociaż urząd miasta j. k. m. Łucka wyrazem, w pomienionym dekrecie wytkniętym, iż gdy po nieodwłocznie nastąpić mającey przez j. w. biskupa mieysca tuteyszego obrządku zjednoczonego degradacyi, odesłanie na exekucyą wielebnego xiędza parocha Horodyskiego do urzędu swego zamierzone zostało, a ta dotąd nie nastompiła, że takowa okoliczność niedopełnioney przez j. w. biskupa degradacji od wykonania wyroków sądowych onego wstrzymuje, tłumaczy się. Gdy jednak prześwietni obywatele województwa Wołyńskiego, okazawszy listów dwa: jeden pod dniem dwudziestym trzecim miesiąca y roku teraźnieyszych z Rożyscz, od j. w. Lewińskiego, biskupa y administratora Łuckiego, na uczynioną do tegoż, tak ustną, jako y listowną o przyspieszenie degradacyi requizycyą, z odpowiedzią do siebie pisanych, z ktorych w pierwszym, do j. w. nuncyusza referencyą w tey mierze dopiero uczynić oświadcza, a w powtornym, powolnieyszym się zdając, za nastąpić mającym inquizycyi, dekret sądu swego poprzedzających, kommunikowaniem y przepisów prawa kanonicznego dopełnieniem, przyjazdu

swego do miasta j. k. m. Łucka nie odmawia, że takowa ustnie y w listach wyrażona obojętność, niepotrzebney zwłoki będąc zamiarem, łatwo szkodliwe z nieprzyspieszenia sprawiedliwości przynieść może skutki, przekonywają; w dowod czego raport od w. Deniska, podsędka ziemskiego Krzemienieckiego, z doniesieniem, iż znaczna liczba aresztantów, w Krzemieńcu osadzonych, wyłamać się chciała, a tylko z przyczyny wczesnego postrzeżenia zapobieżenie nastompiło, w sądzie swoim składając, nie mniey manifest od siebie przeciwko j. w. Stefanowi Lewińskiemu, biskupowi administratorowi Łuckiemu, o przewłokę degradacyi, na dniu dzisieyszym do akt grodzkich Łuckich zaniesiony, obowiązania maydeburyą Łucką do dopełnienia exekucyi, czyli nastompi, bądź nie, degradycya na w. x. parochu Horodyskim, domagają się. Przeto sąd, zważyszy pomienione od prześwietnych obywatelów województwa Wołyńskiego, w sądzie swoim uczynione, przy ukazaney skardze przełożenia, termin uskutecznienia wyroków swoich względem rozciągnienia kary śmierci na w. xiędzu Alexandrze Benderowskim, parochu Horodyskim, na dniu dwudziestym piątym miesiąca y roku teraznieyszych, zostawując pomieniony przeciąg czasu do dopełnienia przez j. w. biskupa mieysca tuteyszego degradycyi, oznacza y do wykonania w dniu przerzeczonym exekucyi urząd miasta j. k. m Łucka obowiązuje.

Кн. гродс. Луцк. декретовая, № 3109, л. 151.

CXXXII.

Постановзеніе Луцкаго гродскаго суда, разрѣшающее выдать для прочета епископу Левинскому документы слѣдствія, произведеннаго по дѣлу священника Александра Бендеровскаго, такъ какъ епископъ отказался снять съ него священническій санъ, если не ознакомится подробно съ доказательствами его виновности. 1789. Мая 25.

Dnia 25 maja.

Sąd grodzki Łucki, rezolwując od j. w. Stefana Lewińskiego, biskupa koadjutora y administratora Łuckiego do sądu swego z żą-

daniem dozwolenia sobie dobrowolnych zeznań y świadectw w sprawie wielebnego xiędza Alexandra Benderowskiego, parocha Horodyskiego, dla przeczytania tychże w obecności sądu swojego w porządku dopełnić się mającey degradacyi, z przeczytanych tychże nastąpić mianey, uczynione wniesienie; ponieważ tenże j. w. imć xiądz biskup takowe wniesienie na mocy praw kościelnych czyniąc, iż dla niewyprowadzenia przez siebie w tey sprawie inquizycyi, degradacyą poprzedzić winnych, ktorych expedjowanie przydłuższy nieco przeciąg czasu nad zamierzony do exekucyi termin zabrać by musiało, przeczytania przez sąd swoy wyprowadzonych zeznań y świadectw w sądzie swoim żąda; y chociaż strona odpowiadająca, iż gdy j. w. imć. xiądz biskup ma sobie powierzony dekret, z wywodu, w tym że dekrecie opisanego, przekonanym o wykroczeniu, na degradacyą zasługującym, bydź powinien wnosi, że jednak j. w. imć xiądz biskup, iż na wywodzie dekretu, wyrok śmierci w sobie zawierającego, z obowiązków charakteru duchownego, do kryminalney rezolucyi skłaniać się wzbraniających, poprzestać nie może, lecz z inquizycyi na mocy praw kanonicznych process w porządku dopełnić się mającey degradacyi, bez determinacyi kary śmierci stanowić koniecznie jest obowiązany, tłumaczy się. Przeto sąd, załatwiając niemożność dla krutkości czasu wyprowadzenia innych inquizycyi, przeczytania przez sąd słuchanych zeznań y świadectw temuż j. w. imć xiędzu biskupowi w obecności sądu swego nie wzbrania.

Кн. гродск. Луцк. декрет. № 3109, л. 153.

CXXXIII.

Приговоръ духовнаго епископскаго униатскаго суда, рѣшающій лишить священническаго сана Александра Бендеровскаго за подстрекательство крестьянъ къ возстанію.—1789. Мая 25.

Anno Domini millesimo septingentesimo octuagesimo nono, die vero lunae vigesima quinta maji, Luceoriae.

Coram illustrissimo excellentissimo et reverendissimo domino Stephano Lewinski, Dei et apostolicae sedis gratia episcopo coadjutore et administratore generalis apostolico Luceoriensi et Ostrogiensi, metropoliae totius Russiae suffraganeo, ac in publica illjus, una cum perillustribus, reverendissimis ac illustribus admodum reverendis dominis conjudicibus, ad hunc actum invitatis, observata causae praesentis audientia, comparuit personaliter generosus Michael Pruszyński, illustris magnifici Joannis Stecki, capitanei Owrucensis, equitis ordinis s. Stanislai, principalis actoris legitimus plenipotens, in termino ex citatione debito, prout a tergo ejusdem apparebat, per intimationem copiae suae ad manus citati incarcerati executa legitime, in diem hodiernam cadente contumaciam reverendi Alexandri Benderowski, parochi Horodyscensis, ex carceribus adducti citati, quatenus ad propositionem actoream non respodentis accusavit, ac in ejus talem contumaciam, adhaerendo inquisitionibus testium juratorum, per judicium castrense Luceoriense expeditis, sententiam definitivam ferri et in scriptis promulgari, qua mediante memoratum reverendum Benderowski horrendi criminis conspirationis in vitam crudelemque internetionem incolarum ritus latini et hebraeorum perpatrati reum plenissime convictum declarari, eundemque poenis judicio saeculari tradi postulavit, salvo etc. omni etc.

Praesente reverendo Alexandro Benderowski, parocho Horodyscensi, reo ex adverso accusato et citato ex carceribus adducto, una cum addito sibi defensore comparente in prolationem publicationemque sententiae definitivae consentiente, ac clementiam jadicii implorante.

Illustrissimus excellentissimus dominus episcopus, coadjutor et administrator generalis apostolicus Luceoriensis et Ostrogiensis supra memoratus, sedens etc., auditis etc. ex concordibus perillustrium reverendissimorum dominorum conjudicum, ad huncce actum invitatorum, votis decisivis, sententiam definitivam tulit, quam per me, infrascriptum actus praesentis assumptum notarium, in scriptis extensam manibusque, tam sua propria, quam et praelibatorum perillustrium reverendissimorum dominorum conjudicum subscriptam, publicandum decrevit, uti quidem relecto qer se ipsum dictae sententiae initio, eandem mihi, notario, publicandam commisit, quam etiam publicavi, estque tenoris sequentis:

Nos, Stepanus Lewiński, Dei et Apostolicae sedis gratia episcopus coadjutor et administrator generalis apostolicus Luceoriensis et Ostrogiensis, metropoliae totius Russiae suffraganeus. Concludimus, Christi nomine invocato, pro tribunali sedentes, solumque Deum ac Ejus justitiam sanctam prae oculis habentes, in causa et actione judiciaria, inter illustrem magnificum Joannem Stecki, capitaneum Ovrucensem, ordinis s. Stanislai equitem, principalem actorem, ab una, ac reverendum Alexandrum Benderowski, parochum Horodyscensem, super nefando crimine conspirationis in vitam ac horrendam interne cionem incolarum ritus latini et hebraeorum reum, convictum, partibus ex altera, coram nobis judicioque nostro intentata et sub die hodierna introducta, visis et lectis inquisitionibus testium juratorum, per judicium castrense Luceoriense hac in causa expeditis, illisque mature perpensis ac trutinatis.

Quando quidem ex ipsis plenissime deducitur, qualiter reverendus Alexander Benderowski anno currenti, ante binas hebdomades festa paschatis juxta ritum latinum celebranda praecedente, die dominica, postquam finita devotione ex eccelesia villae Horodyszcze populus egredi coepisset, laboriosis, Cassiano Andrijczuk, Karp Omelaniec et Lewko Jabłoński nuncupatis, subditis Horodyscensibus, ut in ecclesia remanerent, mandaverit. Cum autem post egressum aliorum hominum ipsi duntaxat in ecclesia remansissent, reverendus

Benderowski, quod haberet illis quid narrandum, dummodo secretum non proderetur, manifestaverit. Ac sine mora ejusmodi secretum revelando, tempus supervenisse ad excidendos nobiles et hebraeos narraverit, utque ad crudele hocce opus illi quoque essent parati, dictos subditos incitaverit, exequendique atrocis istjus sceleris in festis paschatis ritus latini, postquam ad ecclesiam latinam pro peragenda memoria resurrectionis Dominicae populus congregatus fuerit, tempus designaverit. Dum vèro supramemorati subditi reverendo Benderówski tanti criminis immanitatem, ac necesariorum ad iniquum istud opus armorum et hominum defectum, indeque resultantem ad peragendum hocce intentum difficultatem, unus quoque ex numero recensitorum subditorum etiam valetudinis suae incapacitatem, exponerent; praefatus reverendus Benderowski hanc internecionem non tantum per se ipsos, ast, quoque in tota Polonia effectuandam, multosque ad id perficiendum alacres fore, quodve talibus armis, qualia habentur, quilibet hocce opus exequi possit, ac quod ipsemet ad eum effectum quinque cultros emerit, et adhuc praestantiora arma procurare non negliget, tum quod hominis debilis locum alius sit occupaturus, certioraverit, et duntaxat ut nemini id narrarent, secretumque servarent, alte dictos subditos aliquoties obstrinxerit, suamque cohortationem ipsis reverendus Benderowski tam ad servandum secretum, quam ut parati existerent, iterato in coemeterio repetierit. Imo quoque die sabbathi, dominicam Paschatis juxta ritum latinum praecedente, cum toti subditi advenissent mentionati ad reverendum Benderovski, ut eorum confessionem exciperet, postulando, ipse ob praeparatum ad villam Żytynek Wielki pro benedicendis apud nobiles panibus paschalibus suum discessum ab excipienda dictorum subditorum confessione se excusans, eandemque crastina die se excepturum promittens, praefatis subditis, *ut memores essent earum, quae ipsis prius dixerat*; *commendaverit*.

Quinimo insuper soepefatus reverendus Benderovski odium suum internum erga religionem catholicam ritus latini propalando, cum feria tertia Paschatis anno currenti in villa Żytynek Wielki

apud generosum Petrum Odyński, dispositorem ejusdem villae, hospitaretur, iste vero generosus Odyński hospites ad vescendum carnibus benedictis invitando, ex occasione divulgatorum sub id temporis motuum, ex joco familiari dixisset: *„scindite nunc porcellum, antequam vos scisi fueritis"*, Reverendus Benderowski, de loco se proripiens, et manu praesentes ibidem monstrans: *„si vos essetis talis religionis catholicae, sicut nos, tunc nihil vobis esset"*, responderit. Et licet audientes istam responsionem contra eundem reverendum Benderowski insurrexerunt, unionem ritus latini catholici cum ritu graeco-catholico exponentes, ipse tamen nullam justificationem suae, ut praefertur, responsionis dederit. Proinde attenta praemissa facti probatione per hanc nostram definitivam sententiam ex concordibus votis decisivis perillustrium reverendissimorum Dominorum: Floriani Korsak, abbatis coadjutoris Żydyczynensis ordinis sancti Basilii Magni, Martini Olszewski, canonici cathedralis et judicis surragati consistorii generalis Luceoriensis ritus latini, Thadaei Iwanowski Luceoriensis, Michaelis Maniecki Smolensciae cathedralium, nec non illustrium admodum reverendorum: Gabrielis Sielecki, artium liberalium et philosophiae doctoris, ac in seminario diocesano latini ritus theologiae dogmaticae professoris, tum Ignatii Drozdowicz Luceoriensium canonicorum praelibati latini ritus, ad hunc actum conjudicum invitatorum, lateri nostro assistentium, suprafatum reverendum Alexandrum Benderowski, parochum Horodyscensem, horrendi criminis conspirationis in vitam ac crudelem internecionem incolarum ritus latini et hebraeorum reum, convictum esse declaravimus, considerataque juris canonici dispositione, quae ob crimen valde enorme et reipublicae perniciosum, etiamsi non sit inter casus a s.s. canonibus enumeratum, quale est a moderno reo perpetratum, ad poenam degradationis actualis reum esse condemnandum, praestibit ad tradita per Pirhing: lib 5, tit 37, № 19 in sua nova juris canonici methodo et in collegio juris universi apud Engel lib 5, tit 37, de poenis № 16. Quodve propter crimina, pro quibus jus civile solet imponere poenam mortis, clericus actualiter deponi debeat. Felin in cap. 24,

№ 25 deaccusat. Perspecta non minus et atrocitate sceleris, et statu delinquentis persona spiritualis, quam licet si non in dextructionem, sed in exemplum ovibus sui praesse oportuerat, attamen tanto crimine nedum vitae sacerdotalis puritatem defoedare, ast contra dilectionem quoque proximi noxia publicae securitati machinatione in prostitutionem etiam honoris opprobriumqne status clericalis procedere ausus fuerit. Porpensis demum calamitosis praesentis temporis circumstantiis, quae atrox ejusmodi crimen exemplariter puniendum urgent, saepe dictum reverendum Alexandrum Benderowski, parochum Horodyscensem, uti misericordia ob tam grande scelus indignum, ab ordine praesbyteratus, officio, beneficio, privilegiis et habitu clericali deponendum, degradandum, exautorisandum, privandum et exuendum, tum a foro ecclesiastico abjiciendum et potestati saeculari tradendum ac consignandum esse decrevimus. Prout quidem Christi nomine repetito declaramus, deponimus, degradamus, exautorisamus, privamus, exuimus, abjicimus, et potestati saeculari non tamen ad poenam sanguinis tradimus et consignamus. Et ita dicimus, decernimus, declaramus et pronuntiamus hac nostra sententia definitiva ad praemissa accedente. Non solum etc. sed et omni etc. Praesente generoso Michaele Augustinowicz Apostolico et consistorii generalis Luceoriensis ritus latini per nos ad actum praesentem assumpto notario ita pronuntiavimus. Ego Stefanus Lewiński, episcopus coadjutor et administrator generalis apostolicus Luceoriensis et Ostrogiensis, suffraganeus metropoliae totius Russiae m. p. (L. S.). Florianus Korsak, ordinis S. B. M. Abbas coadjutor Żydyczynensis, conjudex. Martinus Olszewski, canonicus catedralis, judex surrogatus consistorii generalis Luceoriensis, conjudex. Thadeus Iwanowski, canonicus cathedralis luceoriensis, conjudex. Michael Maniecki, canonicus cathedralis smolenscensis, decanus torcinensis, curratus in Wiszenki, conjudex. Gabriel Sielecki, philosophiae doctor, canonicus luceoriensis, theologiae dogmaticae in seminario diocesiali professor, librorum censor, diocesanus ac conjudex. Ignatius Drozdowicz, canonicus luceoriensis, conjudex m. p.

Lata, lecta ac publicata et in ecclesia cathedrali luceoriensi ritus latini, servato ritu ab ecclesia praescripto, praesentibus altedictis perillustribus, reverendissimis et illustribus admodum reverendis causae conjudicibus, executioni est demandata haec sententia, anno, mense, et die quibus supra.

Ita testor Michael Augustynowicz, apostolicus et generalis luceoriensis ritus latini ac ad actum suprascriptum assumptus notorius m. p.

Записки Өеодосія Бородовича, Львовъ 1861, т. II, стр. 182.

CXXXIV.

Показанія приходскаго священника села Хорупань, Ивана Глодовскаго, и товарищей народовой кавалеріи: Антонія Гонтковскаго и Андрея Дмошинскаго о пропогандѣ возстанія, которую будто распространяетъ начальство Луцкой уніятской епархіи. 1789. Мая 1.

Wypis z xiąg miejskich magdeburyi Dubieńskiey. Roku tysiąc siedemset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca Maja szóstego dnia, na urzędzie magdeburyi Dubieńskiey, predemną Józefem Bieniakowskim, woytem przysięgłym y xięgami ninieyszemi magdyburskimi Dubieńskimi postanowiwszy się oczewiście wielmożny Ignacy Zalutyński, pułkownik woysk koronnych, swym y jaśnie wielmożnego Popiela, kasztelana bywszego Lwowskiego, orderów polskich kawalera, imieniem, Stanisław Fortunat Nowowieyski, starosta bywszy Bracławski, Antoni Frankowski, stolnik Wędyński, Ignacy Kuczewski, woyski Krasneński, Józef Płonowski, podstoli Dobrzyński, Felix Wolański, starościc Nowosielski, swym y innych obywatelów imieniem, prosili mnie, urzędu, o przyjęcie y do akt wpisanie tak punktów wielebnego xiędza Jana Głodowskiego, ritus greco-uniti parocha Chorupańskiego, własną jego ręką pisanych y podpisanych, jakoteż wyznań, przez urodzonych ich mosciów panów: Antoniego Gątkowskiego y Andrzeja Dmoszyńskiego, towarzyszów kawalleryi narodo-

wej z pod rotmistrzostwa wielmożnego imć pana Antoniego Przeszychowskiego, ręką własną tychże podpisanych, których ja, urząd, annuendo afectationi, ad acticandum przyjmując, czytałem, tenoris sequentis: Punkta przezemnie podane. *Primo.* Świadek to przyzna, że bywszy jegomość xiądz instygator na Iwaniu, mówił, że wszyscy Polacy będą syzmatykami, gdyż już Konstantynopol od Turczyna odbierze Moskal, a Polska nic nie zrobi; odpowiedziałem mu: na czyim wózku siedzisz, tego trzeba piosnkę śpiwać. *Secundo.* Był list pisany od władzy konsystorskiey ruskiey na zabicie panów swoich niektórych, gdzie widziałszy się jegomość xiądz instygator ze mną pod czas kontraktów, gadał, ażebym y ja zezwolił na bunt na Polaków, y żebym gromadę moją namawiał na tę czynność. *Tertio.* Wielmożny jegomość xiądz paroch Surażski, tu w areszcie będący, odkrył, że miał list y u siebie, łaską pana Boga, że go spalił, y mówił mnie, abym nic nie gadał, gdyż był straszny do czytania y do wykonania. Te moje wyznanie podpisuję, dnia pierwszego Maja, tysiąc siedemset ośmdziesiąt dziewiątego roku, w Dubnie; u których to punktów podpis w te słowa: xiądz Jan Głodowski, paroch Chorupański. Następujących zaś wyznań wyraz takowy: Wyznanie dobrowolne przez urodzonych ichmościów panów: Antoniego Gątkowskiego y Andrzeja Dmoszyńskiego, towarzyszów kawalleryi narodowey rotmistrzostwa wielmożnego imć pana Antoniego Przeszychowskiego, rotmistrza kawalleryi narodowey. Dnia pierwszego Maja, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku, w sprawie przeciwko kapłanowi, nazwiskiem Głodowskiemu, parochowi. Pytanie: Dawno waspanowie tego popa znacie? Odpowiedź. Ad primum, secundum et tertium punctum wyznał urodzony Antoni Gątkowski, iż tego popa dawniey nie znałem, tylko teraz, przejeżdżający z Młynowa, gdyśmy do dworu przyjechali, dwor zlecił, aby dziesiętnik zaprowadził na kwatyre; otoż od dziesiętnika byli zaprowadzeni do popa tamecznego wsi Chorupań dla popasu na kwatere, gdzie rozlokowawszy się wraz z wielmożnym namiesnikiem Bryszowskim, posłaliśmy na wieś, aby dla szeregowych y koni żywności przynieśli, a w tym przeciągu

czasu wielmożny namiesnik, strudzony podróżą, poszedł do stodoły, w blizkości budynku znajdującey się; ja zaś z moim kolegą, urodzonym Andrzejem Dmoszyńskim, zostawszy w chałupie wraz z parochem, obydwa wraz z kolegą na łużku kapłana położyliśmy się. *Secundo.* Pytanie: czy bywaliście kiedy u tego popa w Chorupaniach? *tertio.* Pytanie: Coście od niego słyszeli względem chłopskiego buntu y kapłanow ruskich? Gdy tenże kapłan zaczoł się mnie, zeznawającego, pytać, zkądby jechaliśmy, ja mego kolegę, leżącego na łużku zostawiwszy, sam wstałem y na odpowiedź czyli zapytanie tegoż kapłana odpowiadać zaczołem w tym sposobie: Nasamprzód pytał kapłan mnie się czym rusin? odpowiedziałem żem rusin, a powodem mu było te pytanie, że po rusku dosyć dobrze umiem; potym pytał się mnie: gdziem przebywał? odpowiedziałem, że w Ukrainie; pytał się mnie xiądz po rusku, mówiąc „Szczo tam czuty?“ Odpowiedziałem mu, że wieszają, ścinają y popów zabierają. W tym kapłan odpowiedział: „Szczo starszyi zroblat, to mołodszyi odbuwajut“. Ja mu odpowiedziałem: „któż wam winien, że wy sami zle robicie“. On odpowiedział: „na czyim wozku sedysz, toho pisnoczku spiwajesz. Szczo starszyi każut, to my toje robyty musymo, y wam komanda szczob szczo robyty kazała, to musiłybyśte robyty“. W dalszym dyskursie, gdym się go zapytał: zkąd to macie, odpowiedział od biskupa; y natychmiast ja, zanotowawszy w pularessie, poszedłem do namiesnika, o czym temuż wraz z kolegą swoim, przytomnie na łóżku w tey izbie leżącym, opowiedziałem. Namiesnik roskazał mi, abym wypytał się, jak się nazywa biskup? y jakiey dyeceżyi. Jam, powróciwszy do chałupy, zapytałem się tegoż xiędza parocha, który do pularesu podyktował mi imie y przezwisko, w tym sposobie: że Stefan Liwiński. więcey żadnego nie było dyskursu. U którego to wyznania podpis w te słowa: Antoni Gątkowski. Drugi świadek, urodzony Andrzey Dmoszyński, towarzysz znaku pancernego zeznał: że, będąc przytomny temu dyskursowi wszystkiemu, bo w ten czas leżał na łużku, jak kolega jego, Antoni Gątkowski, rozmawiał z kapłanem Chorupańskim, więc całkiem przez kolegę swego zezna-

nie potwierdza, nic ani przydając, ani uymując, a nawet y przysięgą stwierdztć wzaz z kolegą swoim też zeznanie, przez kolegę swego wyrażone, oświadcza, y na to się ręką swoją podpisuje. U którego to powtornego zeznania podpis w te słowa. J. Dmoszyński. Które to, tak punkta jegomości xiędza Jana Głodowskiego, parocha Chorupańskiego, jako też y wyznania wyż wyrażonych towarzyszów, za ustną proźbą wielmożnych ichmości panów podawających y za moym, urzędowym, przyjęciem, słowo w słowo, tak jak się w sobie te pisma mają, ingrossowane y zapisane zostały y przez tych wielmożnych podawających podpisane. Jan Franciszek Zalutyński, połkownik woysk koronnych, swym y jaśnie wielmożnego Józefa Popiela, kasztelana Lwowskiego, orderów polskich kawalera, imieniem, podpisuje m. p. Stanisław Fortunat Nowowieyski, starosta Bracławski. Antoni Frankowski, stolnik Wędyński, Felix Wolański staroscic Nowosielski. Ignacy Kuczowski, woyski Krasnostawski, Jozef Połoński, podstoli Dobrzyński. Z których xiąg y ten wypis pod pieczęcią magdeburską Dubieńską jest wydany. Pisany na urzędzie. Correxi Jozef Bieniakowski, woyt magdeburski Dubieński przysięgły, (L. S.).

Книга Кіевская гродская записовая № 119, листъ 816 на об.

CXXXV.

Письмо, писанное изъ тюрьмы священникомъ Симеономъ Карповскимъ къ Луцкому уніятскому канонику Бачинскому, содержащее подробности его процесса. 1789. Мая 5.

Mój Panie, doświadczony Dobrodzieju! Niewolnik, dublowaną nayścisleyszą zewsząd otoczony wartą, do ciebie teraz jedyną upatrzywszy zręczność, to co czuje, doświadcza i o czém jest przeświadczony, któremu życie niewinnie wydrzeć usiłują, na pismie wyraża.

Wystaw sobie stan móy okropny, nędze, ktorą ponoszę, prześladowania, ktore od wszystkich mnie otaczających z urąganiem cierpię; zakwestyonowania, którym nawet trudno wzręcz odpowie-

dzieć; słowem, że pro crimine status zaskarżony potwarcami, w oczy sprowadzonymi, którzy przedajne mają sumienie i dusze, w ich rozumieniu przekonany mogę i życie utracić.—Nie bojaźń atoli niewinnie chcących wydrzeć mi życie, ale samo mie sumienie obowiązało, abym. W. M. P. na duszę, Boga i sumienie kopłańskie obowiązał, abyś to, co niżey wyrażę, lub sam dojechawszy, oznaymił j. w. biskupowi, lub przez pewnego o tym wszystkim doniósł.

W sobotę po południu zeszłą kazali mi iść na ratusz z zwykłą kryminalistom assystencyą, gdzie stanowszy, nim do konfessat dobrowolnych przystąpiono, to powiedziałem: Panowie! na oskarżenie dotąd mi niewiadome, zleceniem prześwietney kommissyi województwa Wołyńskiego przez jednego współkommissarza ze wszystkimi moimi papierami wzięty etc. (jako jest wyrażono w informacyi daney w. Moszyńskiemu namieśnikowi, obrońcy mojemu, możesz tam przeczytać). Na to tyle odpowiedziano: sprawa z regestru incarceratorum.—Kiedy z rodziców kapłańskich urodziłeś się? teraz opowiedz nam w. m. pan swoje grzechy. Odpowiedziałem, że żadnych publicznych nie mam, a z potocznych ułomności, wszystkim ludziom zdarzających się, nie widzę tego potrzeby żadney.—Daley: Opowiedz nam w. m. pan swóy stan, urodzenie, lata, sposób życia, zabawy etc. Wszystko tedy jak naydokładniey opowiedziałem, nie myśląc nawet o tym, co następuje.—Zapytano mnie: czyliś był w Chorupaniach, Dubnie, Iwaniu etc? I na to naydokładniey (jak jest w manifeście, który proszę u patrona przeczytać), odpowiedziałem. Co jakiś sądowy komornik czyli wicesgerent opisawszy wcale nieporządnie i niestosownie z okolicznościami, bo mnie w tey konfessacie pierwey ożenił, a potem do szkół wodził, w trzech mieyscach moje przemienił zeznanie: 1) ja mówiłem: że raz w zimie widziałem dwóch markietanów w Rożyszczach, u ktorych akolici kupowali chustki; a on napisał: widziałem nieraz. 2) Ja mówiłem: że jezdziłem w zeszłym roku na kommissyą jako actor do Szumska, Semenowa, Czełhuzowa, Hubowiec etc., gdzie szło o poprawę konieczną kapłanów, a on napisał: gdzie szło o katedratyk. 3) Ja mówiłem: że do Dubna za swoimi inte-

ressami jeździłem, mając na zbyciu konie i potrzebę różnych kupienia rzeczy, gdzie i przytomnemu j. x. officyałowi w jego zleceniu także usłużyłem, a on napisał, iż wysłany byłem w interessie konsystorskim do Dubna; i gdy to czytając, podpisać nie chciałem, mówiąc przy j. m. p. Moszyńskim, iż ja tak nie mówiłem, on mówił: nic to w. m. panu szkodzić nie będzie, wszak przy swoim interessie y konsystorski załatwiłeś. Powiedziałem przy patronie, że to inny jest konsystorski, a inny ekonomiczny; ale nà to kazano mi się podpisać; a ja, od wszystkich opuszczony, inkarcerowany, o życie zakwestyonowany, to musiałem uczynić, co mi kazali ci, w których ręku moje jest życie, i podpisałem.

Ostrzeż więc o tém j. w. biskupa, aby to co zwierzchności nie szkodziło, bo tu publicznie dziwne rzeczy na niego gadają, a jego nadciągnienie będzie podbiciem skargi, na mnie potwarzliwie uczynioney w tym sposobie.

Xiądz Chorupański, przedawszy duszę, zaparłszy się Boga (z którym nigdy w życiu moim ani przyjaźni, ani znajomości nie miałem, ani w domu jego postałem, ani do niego kiedy pisałem) powiedział im, iż ja, będąc rok temu na Jwaniu, kiedy katedratyk mnie aż przez mandat zapłacił, mówiłem, że Moskwa jest silna, odbierze Konstantynopol, my będziemy schyzmatykami i wszyscy polacy, inaczey przymuszą ich; i na to świadka ma Jwańskiego, tylko ten to zeznaje, że ja nie słyszałem, co mówili, tylko Chorupański mówił te słowa: „Na czyim wozku siedzisz, tego piesń spieway“. Powtóre, w czasie kontraktów, zdybawszy się jakoby z nim, któregom na moje oczy nie widział, powiedziałem: „Czyś odebrał list od zwierzchności pisany, zalecający, abyś namawiał ludzi do rzezi, i wieluś już namówił?“ Na to żyda jakiegoś chce stawić.

Proszęż uważyć skargę i naciągnienie konfessat. Uprosiłem ja prawda sobie trzech patronów, pozwałem świadków, ale nie mam pieniędzy; to co u pana mego jest, niech będzie do wyjścia mego lub śmierci, a w ten czas tym rozrządzę lub odbiorę. Proszę cię na miłość Boską, dojedź do j. w. i to mu wszystko opowiedz, aby mnie

potém nie obwiniano, od wszystkich teraz odstąpionego, albo do uszkodzenia komu nie nakręcono. Bądź zdrów i Boga proś, aby mnie od tey oczyścił napaści. Vale! vale! znany! NB. J to moją jest winą, com jeździł po xiędza Starosielskiego i z nim gadał, a z dziekanem był w przyjaźni. Wiele jest i innych objekcyi mnie dotąd nieznanych.

Записки Θеодосія Бродовича, Львовъ 1861, т. II, стр. 187.

CXXXVI.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда, по которому требуется собрать свидѣтельскія показанія по дѣлу священниковъ: Симеона Карповскаго, Ивана Глодовскаго и Григорія Василевскаго. 1789. Мая 9.

Dzień 9 maja z regestru incarceratorum.

Między w. Jakobem Kostrzyńskim, szambelanem j. k. m., od województwa Wołyńskiego obranym instygatorem, powodem, oczewisto, a wielebnym imé xiędzem Szymonem Karpowskim, instygatorem konsystrza ruskiego Łuckiego, pozwanym, oczewisto, wielebnym xiędzem Janem Głodowskim, parochem Chorupańskim, pozwanym, oczewisto, wielebnym xiędzem Grzegorzem Wasylewskim, parochem Jwańskim, pozwanym, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, za dostatecznego delatora w. Jakóba Kostrzyńskiego uznawszy, stronom sprawę wprowadzać nakazuje, a w prowadzeniu potrzebue być osobiste stawienie się strony pozwaney y odebranie z teyże dobrowolnych wyznań uznaje, a to natychmiast. A ponieważ od wielebnego xiędza Szymona Karpowskiego i. k. r. ł., Jana Głodowskiego, parocha Chorupańskiego, y Grzegorza Wasylewskiego, parocha Jwańskiego, dobrowolne wyznania odebrane y przez wielebnych xięży: Chorupańskiego y Jwańskiego parochów, zaprzysiężone zostały. Przeto sąd na wsparcie tychże, zawiesiwszy onych czytanie, potrzebne być wyprowadzenie inkwizycyi na dowód y odwód przez strony obie przed

sądem swym, czyli dwoma osobami sądowemi, a to w czasie teraz trwającey kadencyi, uznaje y termin zawity zachowuje.

Кн. декрет. гродск. Луцк. № 3109, л. 149.

CXXXVII.

Рѣшеніе Луцкаго гродскаго суда, постановляющееe: освободить изъ подъ стражи священниковъ: Ивана Глодовскаго и Григорія Василевскаго и содержать подъ арестомъ до дальнѣйшаго рѣшенія свящ. Симеона Карповскаго. 1789 Іюня 3.

Dnia 3 Junii, z regestru incarceratorum.

Między w. Jakubem Kostrzyńskim, szambelanem j. k. m., instygatorem województwa Wołyńskiego, powodem, oczewisto, a wielebnym imć xiędzem Szymonem Karpowskim, instygatorem konsystorza Łuckiego ruskiego, pozwanym, oczewisto, tudzież wielebnymi xiężą: Janem Głodowskim—Chorupańskim i Grzegorzem Wasilewskim—Jwańskim parochami, powdami, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając propozycją literalną, od w. instygatora województwa Wołyńskiego po wielebnego imć xiędza Szymona Karpowskiego, instygatora konsystorza Łuckiego ruskiego, do sądu swego wniesioną, ponieważ w sprawie terazniejszej inkwizycje ani z strony powodowej na dowód, ani przez stronę pozwaną na odwód, dekretem sądu swego, w roku terazniejszym, 1789, dnia 9 miesiąca Maja zapadłym, wskazane, wyprowadzone nie zostały, przeto sąd wolność wyprowadzenia tychże na przyszłej kadencji stronom obom ostrzega i termin zawity zachowuje. W. zaś xiędza Karpowskiego, instygatora konsistorza Łuckiego ruskiego, pod strażą do czasu ukończenia sprawy zatrzymanego mieć sądzi; a zaś w. w. x. x.: Jana Głodowskiego—Chorupańskiego i Grzegorza Wasilewskiego—Jwańskiego, parochów, uwolnionemi być natychmiast deklaruje. Konfessata, w sprawie teraźniejszej odebrane, w archiwum kancelarji grodzkiej Łuckiej zachowane mieć oznacza. Odwołał się w. x. Karpowski do najjaśniejszego

trybunału koronnego Lubelskiego; sąd tej appellacji nie dopuścił i wielebnego tegoż xiędza istygatora pod strażą ściślejszą mieć deklaruje.

Книга гродская Луцкая декретовая № 3109, листъ 157.

CXXXVIII.

Постановленіе гродскаго Кременецкаго суда, освобождающее отъ отвѣтственности приходскаго священника села Суража, Стефана Свидерскаго, обвиненнаго въ томъ, что онъ въ прежнее время дважды дозволялъ коробейникамъ ночевать въ своемъ домѣ. 1789. Іюня 4.

Die 4. junii, 1789 anno.

Tenże powod (instygator) przeciwko imci xiędzu Stefanowi Swiderskiemu, parochowi Surażskiemu, stawionemu o ukaranie za utrzymanie u siebie piliponów y rożnych czynienie korrespondencyi, podniecanie do buntów y o inne, w propozycyi wyrażone. Judicium quatenus pars actorea in ordine excipiendorum liberorum confessatorum venerabilem Stefanum Swiderski, parochum Surażiensem, statuat, tunc puncta interrogatoriorum conscribat, subscribat et suo coram judicio reponat, injungit et, quoniam statuit et pnncta reposuit, satisfactione adinventâ, ad excipienda ex statuto libera confessata condescendit; quibus exceptis, propter sufficientiorem elucidationemque rei gestae et investigationem objectorum suspensa resolutione, necessariam esse personalem comparitionem tam consortis patris Swiderski, parochi Surażcensi, Annae Swiderska, quam et venerabilis Georgii Karoliński, parochi Rachmanoviensis, tum famatorum: Alexandri Plaszowski et Silvestri Łobasiewicz, suburbanorum civitatis regiae Krzemieniec, nec non laboriosorum: Jszczuk, Osadczuk, Palij, Ławrynczuk, Jwan Maciejuk et Mikita Koszynski, subditorum villae Suraż, sui coram judicio censet; et quoniam comparuerunt, exceptis ex iisdem liberis confessatis et tam cum anterioribus, quam et cum eductis in officio castrensi luceoriensi et in

occluso rhotulo sui ad judicium transmissis confessatis ex patre Głodowski, parocho villae Chorupanie, et etiam ex patre Swiderski, parocho Surażiensi, exceptis, confrontatis, propter solidiorem rei probationem et ab objectis emundationem, venerabilem Stefanum Swiderski, parochum Surażiensem ad juramentum admittit, idque in rhotam, in prothocollo expressam, post quod ptaestititum, licet si idem venerabilis Swiderski, parochus Surażiensis, pro pernoctatione mercatorum russorum, piliponi vocitatorum, per duas vices iteratas poenas promeruerit, attamen, habito respectu, quod haec pernoctatio ante editam a statibus reipublicae praecautionem adinpleta fuit, et quod per spatium aliquot septimanarum in carceribus existebat, ex his rationibus praefatum venerabilem Stefanum Swiderski, parochum Surażiensem, liberum a praetensis paenis agnoscit, eundemque ex carceribus et aresto; et tam documenta varia, quam et res mobiles, circa incarcerationem interceptas, eidem patri Stefano Swiderski, parocho Surażiensi, redendas decernit, instantanee eliberandum declarat. Caetera in prothocollo.

Кн. гродск. Кременец. декрет. № 1870, л. 28.

CXXXIX.

Приговоръ Луцкаго гродскаго суда, осуждающій священника Симеона Карповскаго на трехлѣтнее заключеніе въ Каменецкой крѣпости и затѣмъ на пожизненное заточеніе въ монастырѣ за двусмысленныя рѣчи о политическихъ событіяхъ, за слишкомъ частыя разъѣзды по епархіи и за покушеніе на самоубійство. 1789. Августа 7.

Dnia 7 Sierpnia.

Między w. w.: Janem Lublinskim, komornikiem granicznym Włodzimierskim, Kazimierzem Sabickim, instygatorami województwa Wołyńskiego, powodami, oczywisto, a wielebnym xiędzem Szymonem Karpowskim, instygatorem konsystorza Rożyskiego ruskiego, pod strażą kommendy Dubieńskiey zostającym y stawionym, pozwanym,

oczywisto. Sąd grodski Łucki, rozsądzając literalną propozycyą od wyrażonych instygatorów województwa Wołyńskiego, przeciwko w. xiędzu Szymonowi Karpowskiemu, instygatorowi konsistorza Łuckiego ruskiego y Ostrogskiego, do sądu swojego podniesioną, sporów strou tychże wysłuchałszy, potrzebne bydź złożenie konfessat y inkwizycyi, w sprawie teraznieyszey wyprowadzonych, uznaje, a to natychmiast; a ponieważ złożone zostały, przeto do zaprzysiężenia na nieujęcie świadków, prawem oznaczonego, strony między sobą czyniące obowiązuje. A ponieważ w. Kazimierz Sabicki, jeden z powodów, z strony swey y innych, a zaś w. xiądz Szymon Karpowski z strony swey nakazaną wykonali przysięgę, przeto w tym wymienione strony zadosyć wyrokowi swojemu uczynić uznałszy y onym wolnego przymowienia się y złożenia pisanych dowodów dozwoliwszy, do czytania tak konfessat wszelakich, jakoteż w tey sprawie wyprowadzonych inkwizycyi przystempuje. Ktore przeczytałszy y należycie roztrząsnołszy, ponieważ nayprzod z dobrowolnego wielebnego xiędza Jana Głodowskiego, parocha Chorupańskiego, w siedemdziesiątletnim wieku będącego, w sądzie swoim złożonego y poprzysiężonego, zeznania; okazano jest, iż gdy przed rokiem w. xiądz Szymon Karpowski, instygator konsystorza ruskiego, do dóbr wsi Iwania, pod Dubnem leżącey, dla odebrania katedratyku zjechał, a w. xiądz Głodowski w teyże porze do tegoż mieysca przybył, w. xiądz instygator, o woynie rossyjskiey z turczynem rozmowę rozpoczołszy, że po odebraniu przez woysko rossyjskie Konstantynopola, wszyscy polacy, iż nie są w mocy z rąk rossyjskich wyrwać się, syzmatykami zostać będą musieli, opowiadał, y tak Moskwę, jako y wiarę syzmatycką wychwalając, polakom naganę przynosił; a zaś wielebny xiądz paroch Chorupański: „na czyim wozku siedzisz, tego piosnkę spiwać winien jesteś“, temuż w. xiędzu instygatorowi, odpowiedź na to uczynił; w roku zaś teraznieyszym w czasie kontraktów Dubieńskich w. xiądz instygator ruski z w. xiędzem Głodowskim, parochem Chorupańskim, tamże między kramami zdybał się, y czyliby miał list w. xiądz Głodowski do siebie pisany na namawianie ludzi do buntu,

dla zabijania panów swoich zalecający, y wieleby ludzi do tey czynności namówił? zapytał; wielebny xiądz Głodowski, że będąc katolikiem prawdziwym, do takowego namowienia nie podeymuje się, lecz aby w. imć. xiądz instygator, jeżeli sobie życzy być syzmatykiem? odpowiedział; y po tym rozhoworze od niego odszedł. A zaś wielebnego xiędza Grzegorza Wasilewskiego, parocha Iwańskiego, podobnie zaprzysiężone zeznanie, że w czasie wyżey rzeczonym w. xiędza instygatora, przed rokiem dla odebrania katedratyku zjechałego, we wsi Iwaniu bytności, po przybyciu w. xiędza Jana Głodowskiego, parocha Chorupańskiego, za wezwaniem do tegoż mieysca, rozmowa sprzeczna o woynie moskiewskiey z turczynem y o syzmatykach między temiż w. w. x. x, instygatorem y parochem Chorupańskim, rospoczęta została, przy kturey trwającey, jako człowiek mniey od nich światły, nie znaydował się, lecz tylko na ostatnią powieść słowami: „na czyim wozku jedziesz, tego piosnkę spiwać winieneś“, przez w. xiędza parocha Chorupańskiego powiedzianemi, kończącą się, nadszedł, początkowe okoliczności podbija. A zaś w czasie tegorocznych kontraktów Dubieńskich, że tylko w. xiądz instygator przez tydzień stał u niego, y razu jednego, powróciwszy na noc, o słyszanym przez siebie, w Dubnie, na wiosnę nastąpić mającym w kraju polskim zamieszaniu, powiadał, zaświadcza. Wyznanie zaś w. xiędza Teodora Borkowskiego, parocha Starosielskiego, w sądzie swoim uczynione, widzieć daje, że gdy tenże w. xiądz instygator do w. xiędza parocha Starosielskiego tydniem przed kwietną niedzielą polską przyjechał, y tegoż w. xiędza Borkowskiego z sobą do Rożyszcz dla przeniesienia onego do Łucka zabrał, wznowiwszy dyskurs o przypadku teraznieyszym zabierania popów y poddanych, w. xiądz instygator: „nie boy się nic, utrzymamy się przy swoim, są y u nas głowy, poradzimy sobie“, zapewniał. A gdy w tey podróży na brodzie, onym razem na jednym powozie jadącym, wywrócić zdarzyło się, y w. xiądz paroch Starosielski na szkodę swoją narzekał, tenże w. xiądz instygator ruski, że się to wszystko nadgrodzi, obiecywał. A zaś na zapytanie w. xiędza Borkowskiego,

zkąd takie zamieszanie powstało?—że to wszystko z piliponów, z ktorych przyczyny y paroch Suski wziętym został, odpowiedział. W dalszey potym z Rożyszcz do Łucka drodze, powątpiewającemu o sobie parochowi Starosielskiemu, co się z nim dziać będzie, że polakom bardziey się mieszać y obawiać potrzeba, y że jedna błahoczestywa wiara będzie, przyrzekał; a ostatnie słowa, aby przez wiozącego furmana zrozumiane nie były, po słowiańsku wyrzekł; dawniey zaś przedtym w pilipuwkę ruską roku teraznieyszego, na praźniku we wsi Starosielu będąc, przy potoczney rozmowie, iż wyszła od papieża bulla, aby nikt z Rusi obrządku polskiego przyjąć nie mógł, a z polskiego na ruski choćby y wszycy poszli, uwiadamiał. Swiadectwa zaś w sprawie teraznieyszey odebrane przynoszą wiadomość, że wielebny xiądz Karpowski, instygator ruski, zbyt często po różnych mieyscach jeżdżąc, w tychże podróżach bawił się, lecz, jakowaby onego do pomienionych podróż potrzeba pociągała, nie upewniają, słyszane tylko niejakie porozumienia, że do buntu miał czynić namowy, nadmieniają, lecz istotnego przekonania nie czynią; a zaś o skłonnościach pomimo obowiązek charakteru duchownego stanu bawienia się z płcią niewieścią y skutkach, świadectwa wiedzieć dają; gdy zaś w. xiądz Karpowski dla tłumaczenia się z ustanowionych przeciwko sobie oskarżeń w areszcie pod strażą w Łucku osadzony został, z powodu sobie tylko wiadomego, w naygorszym ucisku miłym każdemu nie kontentując się życiem, do w. xiędza Baczyńskiego z proźbą o podanie sobie trucizny, nauczając sposobu, aby ta w papierek uwinioną z przywiązanym kamykiem do izby przez okno, w którey zostawał, wrzucona była, napisał, z tym wszystkim zażycie teyże nie prędzey, aż puki na niego dekret, śmiercią karzący, podobny dekretowi na w. xiędza Benderowskiego, parocha Horodyskiego, ferowanemu, nie nastąpi, w tymże liście oświadczył; który bilet, po rużnych chodząc rękach, nie dostawszy się do w. xiędza Baczyńskiego, zatraconym został niewiadomo przez kogo, taż inkwizycya przynosi uwiadomienie. Niemniey tak z tychże inkwizycyi, jako y w sprawie w. xiędza Kosciukiewicza,

dziekana Kołkowskiego, wyprowadzonych, odkrywa się wiadomość, że w. xiądz instygator, po wzięciu tegoż w. xiędza dziekana do Łucka, przyjechawszy w dom onego do Kołków, y listów dwa, na stole leżących: jeden od siebie, a drugi od inney osoby pisane y zapieczętowane, zastawszy, od siebie pisany podarł y kawałki popalił, a drugi wzięty do kieszeni zachował. Przeto sąd, zważywszy pomienione okoliczności, ponieważ w. xiądz Szymon Karpowski, instygator ruski, z poprzysiężonego przeciwko sobie przez w. parocha Chorupańskiego zeznania odwodu y tłumaczenia się nie uczynił, a przez obrzydliwy żądaney trucizny postempek słuszne na siebie niecnotliwych czynności porozumienie sciągnoł, gdy y życie onego, w podróżach częstokrotnych bez dowodu potrzeby trawione, o przeciwnych stanowi duchownemu wykroczeniach przeświadcza, a naganna ku religii syzmatyckiey tegoż skłonność z wyznań okazaną zostaje, z przekonań takowych, winnym bydź często wspomnionego w. xiędza Szymona Karpowskiego uznawszy, siedzeniem więzienia w Kamieńcu Podolskim, od dnia dziewiątego maja, to jest od czasu osadzenia pod aresztem roku teraznieyszego, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, przez lat trzy rachować się mających, ukaranym bydź sądzi, y tegoż przez kommendę woyskową na pomienione mieysce dla siedzenia w fortecy Kamieńca Podolskiego lat trzech niewoli odesłanego bydź deklaruje; a, po wypełnieniu tey kary y wyjściu z pomienionego więzienia, ażeby w. xiądz Szymon Karpowski w mieyscu y klasztorze za klawzurą, przez j. w. biskupa mieysca tuteyszego obrządku zjednoczonego oznaczyć się mającym, życie swoje, aż do schylku y śmierci ukończał. Odwołał się w. xiądz Szymou Karpowski do nayjaśnieyszego trybunału koron. Lubelskiego; sąd tey apellacyi nie dopuścił, inkwizycye y konfessaty w archiwum grodu Łuckiego zapieczentowane y złożone bydź deklaruje. Odwołali się instygatorowie województwa Wołyńskiego do nayjaśnieyszego trybunału koronnego Lubelskiego;—sąd tey apellacyi onym nie dopuścił.

Кн. гродск. Луцк. № 3110, л. 14.

CLX.

Протестъ Луцкаго уніатскаго епископа. Стефана Левинскаго, противъ клеветы, занесенной въ актовыя книги подъ видомъ показаній священника Ивана Глодовскаго 1789. Ноября 10.

Die 10 novembris, 1789 roku.

Na urzędzie magdeburskim Dubieńskim, przedemną Szymonem Raczkowskim, lantwoytem przysięgłym, y xięgami ninieyszemi magdeburskiemi Dubieńskiemi, postanowiwszy się osobiście wielebny imć xiądz Florian Korsak, zakonu świętego Bazylego Wielkiego opat Żydyczyński, namiesnik duchowny generalny officiał dyecezyi Łuckiey y Ostrogskiey ritus graecouniti, tę protestacyą j. w. imć. xiędza Stefana Lewińskiego, biskupa koadjutora y administratora generalnego Łuckiego y Ostrogckiego, suffragana metropolity całey Rusi, w pilności uczynioną, na papierze srebrnogroszowym pisaną y ręką tegoż j. w. biskupa podpisaną, do akt magdeburskich Dubieńskich dla zapisania per oblatam podał, tenoris sequentis: Ja, niżey podpisany, z niewypowiedzianym serca żalem dopiero odebrawszy dostateczną wiadomość o pismie, czyli punktach y wyznaniach, do xiąg mieyskich magdeburskich Dubieńskich dnia 5 miesiąca Maja, roku bieżącego, 1789, podanych, władzę konsystorza dyecyzyi mojey Łuckiey y Ostrogskiey y mnie, w sposobie krzywdzącym dotykających, nieodwłocznie, ocalając sławę y honor moy biskupi, czuję się bydź obowiązanym uczynić tę przed Bogiem y publicznością od wszelkiego podeyrzenia y zarzutu jawnie mnie usprawiedliwiające oświadczenie; a nayprzod co do punktów: brzmienie ich tytułu wyraża, iż takowe punkta, przez xiędza Jana Głodowskiego, parocha Chorupańskiego, podpisane y osnowa ich porządkowa jakoto w słowach 1) „świadek to przyznawał", dają to poznać, iż to były jakoby pytania dla świadków na inkwizycyą ku dowodowi od pomienionego parocha spisane; a ktoż kiedy z punktów, czyli interrogatoryów, dla świadków ku wyznaniu lub zaprzeczeniu podanych, kogoś trzeciego, w nich wyrażonego, tym samym obwiniał lub przekonywał;

sam ów paroch miał dowodzić przez pomienione punkta świadkami zarzutu wpływania w spisek w czasie nieszczęśliwych roku bieżącego zdarzonych rozruchów; on tego nie dowiódł, czyli że świadków nie miał, czyli że na owe punkta dowód czyniony nie był; więc gdy nie dowiódł on obwiniający, a jakże przez jego punkta, wcale nie dowiedzione, kogo trzeciego obwiniać? Owszem, jawnie dla mnie wynika protestującego usprawiedliwienie, że jeżeli pomienione punkta na rzecz ich podającego nie probowały, więc tym barđziey względem trzeciego nic probować nie mogą, a tym więcey nie mogą nic stanowić te punkta, które w końcu nazwane są wyznaniem, co się jedno z drugim wcale nie zgadza; owszem, punkta przeistoczone na wyznanie przez racyą przeistoczenia swego na przeciwne y z sobą niezgodne znaczenia, ani punktów, ani wyznania stanowić nie mogą, bo punkta są pytaniem strony dla świadka, końcem wyznania prawdy, a wyznanie jest skutkiem punktów czyli pytania, y zaświadczeniem świadka. Paroch pomieniony na owe punkta nie wyprowadził świadków, bo o ich wyznaniu pismo nie wyraża; sam też paroch punkta, czyli pytania podawał, y samże na nie wyznanie czynić nie mógł, bo nikt oskarżycielem, lub winowaycą razem y świadkiem dla siebie bydź nie może. Co zaś w drugim y trzecim tego rodzaju niezgodnym punkcie wyrażono—„był list pisany od władzy konsystorskiey“, wcale jest od prawdy dalekim, bo ktoż widział lub czytał takowy list? co on w sobie zawierał? do ktorych osób zmierzał? nic tego wyszczegulnienia niema, niema też existencyi tego listu, więc nic nie znaczy. Bogiem się przed publicznością świadczę y sumienie moje na ofiarę niosę w dowód tey prawdy, jako będąc oyczyznie mojey wiernym, nigdy, ani dozwoleniem, ani dopuszczenlem, ani żadnym sposobem do spisku, jeśli był jaki, nie wpływałem. Gdy więc dowodu niema, a ofiara sumienia z przepisu prawa dla usprawiedliwienia od pozoru jest dostateczną, zatym wszelki pozor opacznego tłomaczenia bądź jakiego rozumienia upada.—Co się zaś tycze wyznań dwoch ichmość panów: Antoniego Gątkowskiego y Andrzeja Dmoszyńskiego T. K. N., mianowicie w okoliczności

słyszenia od pomienionego parocha „jakoby to miał od biskupa“, zastanowić należy uwagę, że te wyznania nie są autentyczne: bez zapozwu, bez przysięgi, bez odwodu: a zatym podług prawa y sprawiedliwości żadnego dowodu nie stanowią y stanowić nie mogą. Nadto, coż zeznanie z słyszenia? a jeszcze z słyszenia dowodu żadnego nie ma, samo zaś słów próżnych słyszenie czyliż może kogo do winy pociągać? inaczey każdy nie był by od winy y napaści wolny, a każdy, mając przyjaciół y nieprzyjaciół, mogłby doznać nieszczęśliwego losu, przez same nieprzyjaznego udanie słyszenia, a nawet z cùdzego słyszenia, co się jednak y sprawiedliwości y spokojności ludzkiey jak naybardziey sprzeciwia. Tym więc sposobem usprawiedliwiwszy moją niewinność do każdego zdrowego rozsądku y bezstronnego zdania odwołuję się, czy może co znaczyć przeciwnego pisma do akt podanie więcey, jak tylko pokrzywdzenie sławy i honoru trzeciego, których całość rowno z życiem ważąc, przy usprawiedliwieniu te moje oświadczenie, w dowód istotney prawdy o nieważność pomienionych pism, jako ani autentyczności, ani dowodów w sobie nie mających, nayuroczyściey protestując się, własną ręką podpisuję. Xiądz Stefan Lewiński, B. Koadjutor y administrator generalny Łucki y Ostrogski, suffragan M. C. R.

Кн. Дубенскаго магистрата, № 1395, л. 56.

CXLI.

Письмо королевскаго секретаря, Фридрика Бачіарелли къ его брату, капитану Каменецкаго гарнизона, въ которомъ авторъ извѣщаетъ брата о томъ, что онъ выхлопоталъ королевскій приказъ о пересмотрѣ дѣла священника Симеона Карповскаго Люблинскимъ трибуналомъ. 1791. Декабря 10.

Die 10 Decembris 1791.

Mon cher frère! J'ai reçu la lettre que vous m'avez écrite en dernier lieu sous la date du 29 novembre et avec laquelle vous

m'avez envoyé une requette au Roy du P. Karpowski, frère du rite graec-uni, qui se trouve enfermé à Kamieniec. J'ai remis tout aussitôt cette requette à sa Majesté—et j'ai le plaisir de vous annoncer, que le Roy a fait appeler le maréchal du tribunal, comte Olizar, qui se trouve ici, et lui a recommendé, que l'affaire de cet écclesiastique soit tout aussitôt jugée encore avant la fin du tribunal de Lublin. Vous en informerez donc en conséquence le P. Karpowski, pour qu'il agisse en consequence, et vous lui témoignerez de ma part, combien je suis charmé d'avoir pu lui être utile à quelque chose.

Comme le tribunal est à sa fin, il n'y à point de temps à perdre, je crois même qu'à cause de cela son procès ne pourra être jugé que du registre incarceratorum. Je suis charmé d' apprendre l' issue qu' aura cette affaire.

Frédéric Baciareli, secrétaire pour l' éxpedition d'Italie de sa Majésté le Roy de Pologne.

Записки Θеодосія Бродовича, Львовъ 1861, т. II, стр. 190.

CXLII.

Приговоръ Люблинскаго трибунала, освобождающій священника Симеона Карповскаго отъ всякой отвѣтственности и кассирующій приговоръ Луцкаго гродскаго суда, вслѣдствіе недоказанности обвиненія и незаконности мотивовъ, приведенныхъ судомъ. 1791. Декабря 16.

Actum Lublini in judiciis ordinariis generalibus tribunalis regni, feria sexta post s. Luciae virginis et martyris proxima, videlicet die decima sexta mensis decembris, anno Domini millesimo septingentesimo nonagesimo primo. Judicium praesens ordinarium generale tribunalis regni Lublinense ad affectationem partis, cujus interest, decretum infrascriptum inter partes inferius nominandas sub actn supra scripto prolatum et prothocollo decretorum judicii sui tenoris sequentis: inter venerabilem Simeonem Karpowski instigatorem con-

sistorii ritus graeco-uniti diocesis Luceoriensis, actorem, per magnificum Orchowski. et generosum Casimirum Sabicki, instigatorem castrensem, tum cancellariam castrensem Luceoriensem, citatos, per generosum Czerniawski.

Sąd potrzebne być w tey sprawie złożenie inkwizycyi nakazuje, a to natychmiast, a ponieważ strona składa, przeto zadosyć czynić ją uznaje i sprawę wprowadzać naznacza, po którey wprowadzoney też inkwizycye przeczytawszy, decret grodzki łucki, dnia siodmego sierpnia, tysiąc siedemset ośmdziesiąt dziewiątego roku roztrząsnowszy i świadectwa, oraz indagacye, przy nim wyprowadzone, zważywszy, ponieważ xiędza Karpowskiego, o występek buntów oskarżonego, żadnym dowodem nie przekonano, lecz natomiast z wolnego mniemania, gadania y obcowania, na trzyletnie więzienie do fortecy kamienieckiey, a potem na zamknięcie w klasztorze aż do śmierci osądzono. Gdy jednak wolność mówienia y mniemania każdemu prawem jest zachowana, gdy o lubieżne zabawy szczegulniey pokrzywdzoney osobie czynić prawa dozwalają i, tey skłonności nie biorąc za publiczny występek, sądów y urzędów do popierania takich spraw nie obowiązują, nakoniec prożba o podanie trucizny wtenczas, gdyby na niego dekret śmierci niesłusznie ogłoszony został, samobójstwa nie ustanowia; przeto od kar wzmiankowanych dekretem wciągnionych, to jest więzienia w fortecy i zamknięcia w klasztorze uwalnia i za okazaniem ninieyszego dekretu zaraz go na wolność z więzienia wypuścić sąd nakazuje, eidem parti affectanti extradere permisit. (L. S.).

Записки Өеодосія Бродовича, Львовъ 1861, т. II, стр. 191.

CXLIII.

Приговоръ Кременецкаго гродскаго суда, по которому мѣщанинъ Константинъ Свирскій осужденъ на тюремное заключеніе въ Дубенской крѣпости въ теченіи четырехъ недѣль за произнесенныя имъ угрозы. 1789. Мая 2.

Die 2 maji 1789, in celebratione judiciorum criminalium. Instygator y szlachetny Jan Swirski, powód, przeciwko w. imć panu Albertowi Kuneckiemu, pozwanemu, o stawienie sławetnego Konstantego Swirskiego, w areszcie osadzonego, o dowodzenie onemu zarzutu, a w niedowiedzeniu o ukaranie za oddanie go w detencją y uwolnienie onegoż. Judicium injungit, quatenus nobilis Albertus Kunecki in ordine deductionis et claudationis, qua ex causa carceres famatum Constantinum Swirski destinare juvavit, puncta interrogationum conscribat, subscribat et suo in judicio reponat instantanee; et quoniam in ordine excipiendorum confessatorum interrogatoria conscripsit et subscripsit suoque in judicio reposuit, satisfactione adinventa, ad excipienda confessata libera a famato Constantino Swirski, statuto incarcerato, accessit, et receptis ab incarcerato liberis confessatis, necessariam inquisitionem per partes utrasque, tam in probationem objectorum, quam reprobationem, sententiat; et quoniam partes utraeque, satisfaciendo sententiae judicii sui, testes induxerunt et inquisitionem eduxerunt, superque incorruptionem testium juramentum prestiterunt, ad lectionem earundem condescendit; quibus lectis matureque trutinatis, siquidem famatum Constantinum Swirski de aliqua minatione inculpantur inquisitiones, prout id in eductu decreti latius ediscitur, quo-circa metum imponendo insolentiae, eundem ad carceres et labores fortalitii Dubno destinat et eundem in ibidem per quatuor septimanas detinendum sententiat. Nobilem vero Kunecki per rationem deductorum objectorum ab impetitione quavis liberum facit et pronuntiat. Pro alimentis vero ex ejusdem deservita mercede, apud vicecadvocatum Cremenecensem manenti et per commendam Dubensem reposita florenorum polonicarum octo designat.

Кн. гродская Кременец. декретовая, № 1840, л. 24 на об.

CXLIV.

Приговоръ Луцкаго гродскаго суда, присуждающій къ тѣлесному наказанію крестьянъ изъ Чарторыйска: Юська Гнидого, Василія Заблоцкаго и Ивана Костюкевича, за разговоръ о политическихъ событіяхъ съ неизвѣстнымъ коробейникомъ и за угрозы евреямъ, произнесенныя въ пьяномъ видѣ. 1789. Мая 4.

Dzień 4 Maja, z regestru inkarceratorum.

Między W. Kazimierzem Sabickim, instygatorem grozkim Łuckim, powodem, oczewisto, a roboczymi: Juśkiem Gniadym y Ilukiem Gniadym, tudzież Wasylem Zabłockim y Iwanem Kościukiewiczem, poddanemi Czartoryskiemi, stawionemi inkarceratami, pozwanemi, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając propozycyą literalną ur. instygatora sądowego po roboczych Juśka y Iluka Gniadych; tudzież Wasyla Zabłockiego y Iwana Kościukiewicza, poddanych Czartoryskich, do sądu swego wniesioną, potrzebne być stawienie roboczych: Iluka y Juśka Gniadych, braci, tudzież Wasyla Zabłockiego y Iwana Kościukiewicza, poddanych Czartoryskich, inkarceratów, dla odebrania z tychże konfessat uznaje; po ktorych stawieniu, do słuchania konfessat przystempuje, z których wysłuchanych, poniieważ okazuje się: iż roboczy Juśko Gniady, w czasie wielkiego postu ruskiego, przyjowszy do siebie na noc pilipona, ktorego imie nie jest mu wiadome, z tymże piliponem, u siebie noclegującym, w niepotrzebną wdał się rozmowę, gdzie od tegoż zapytany, czyliby polacy zbierali woysko? na te zagadnienie odpowiedział: że te dla obronienia siebie od nieprzyjaciół zbierają; na co tenże pilipon wyrzekł: „że moskale woyska tego nie boją się y z onego smieją się, y że onych nikt nie zwojuje, chiba Pan Bóg“ przydał; w dalszey rozmowie, tenże pilipon, iż: „żonki moskiewskie oczy wam powybierają“, temuż roboczemu Juśkowi Gniademu opowiedział, y przyjście woyska moskiewskiego do kraju polskiego w miesiącu Maju zwiastował. Co wszystko roboczy Juśko Gniady, od tegoż pilipona wysłuchawszy, przed bratem swoim, Ilukiem Gniadym, wyznał; a zaś roboczy Iwan Kościu-

kiewicz w podobnejże czasów porze, oraz Wasyl Zabłocki, poddani Czartoryscy, żydom tameyszym utratę gorzałki y pieniędzy onych, za przybyciem Gonty do krajów, zuchwale przepowiadali. Przeto sąd tak roboczego Juśka Gniadego za wdanie się w takową rozmowę niebaczną z człowiekiem zagranicznym, y teyże zatajenie, ktora dopiéro z czynioney indagacyi objawiona została, jako też roboczych: Wasyla Zabłockiego y Iwana Kościukiewicza, za zuckwałe grożenie przyjściem Gonty, przy zagrzaniu głowy trunkièm oświadczone, winnemi być uznawszy, roboczego Juśka Gniadego rozgami sto, a zaś roboczych: Wasyla Zabłockiego y Iwana Kościukiewicza, zważając iż takowe pogróżki pijani czynili, bez żadnego jednak z nikim związku, po rozek tylko pięćdziesiąt ukaranemi natychmiast przez sług mieyskich być sądzi, y po exekucyą do maydeburyi do miasta Łucka odsyła. Roboczego zaś Iluka Gniadego, o żaden zły postempek nie obwinionego, natychmiast uwalnia; a zaś roboczych: Juśka Gniadego, Wasyla Zabłockiego y Iwana Kościukiewicza po dopełnioney karze wypusczonemi być deklaruje; kanfessata natychmiast pali.

Кн. декрет. гродск. Луцк. № 3109, л. 148.

CXLV.

Обвинительный актъ противъ 11 крестьянъ села Карабіевки, обвиняющій ихъ въ участіи въ заговорѣ и въ приготовленіи оружья. 1789. Мая 4.

Roku tysiąc sedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca Maja czwartego dnia.

W czasie sądów Krzemienieckich dla sądzenia spraw kryminalnych i t. d. jak wyżey. Oskarżył przed sądem grodzkim Krzemienieckim, sprawy kryminalne sądzącym, urodzony instygator sądowy Augustyn Wojakowski i W. xiąże August Dobrogost z Pruss Jabłonovski, wsi Karabijowki dziedzic, tudzież urodzony Grzegorz Małecki, powodowie, stawionych przed sądem roboczych: Trochyma Iszczuko-

wego, Hrycka Iszczuka, Demka Petrowego, Michałka Stepaniuka, Daniła Demkowego parobka, Michałka Anholuka, Stepana Błochowego, Andrucha Iszczuka, Leśka Cygana kowala, Panasa Bałdę Matwija Iszczuka, poddanych wsi Karabijowki, o to, iż ci do buntu, zboystwa i rabunku domów szlacheckich zmowiwszy się, i jedni z nich spisy, sposobiąc, zaostrzali, drudzy noże duże, w jednym spiknieniu się kowalowi z sobą będącemu, teraz stawionemu, robić poleciwszy, i zrobione, gdy rewizya była, utaiwszy, a potym one połamawszy i pochowawszy, schadzki częste czynili, a na nich nayprzód wielmożnego possessora wsi Karabijowki wyrznąć, potym szlachtę, w Łazuczynie i innych dobrach będącą, pozabijać postanowili i z innemi swemi współtowarzyszami, jak powiadają, łączyć się mieli, czerców moskiewskich i markitanów u siebie nocami miewali, z pomiędzy siebie stawionych starszyzną bydź mianowali, i o tym w stodole na pańszczyznie, tudzież we młynie, że się trzeba łączyć i lachów z żydami rznąć, umawiali, a zatym aby podług występku swego kary na poskromienie innych ponieśli, przed sąd grodzki Krzemieniecki są stawieni; i o to wszystko, co wyrażono jest, a przez nich, stawionych więzniów i swiadków, opowiedziano zostanie, ku ukaraniu ninieyszey propozycyi pozwani. Datum w Krzemieńcu, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku, dnia czwartego maja. J. Małecki

Кн. гродск. Кременец. поточн., № 1776, л. 500.

CXLVI.

Приговоръ Кременецкаго гродскаго суда, присуждающій крестьянъ села Карабіевки: Панаса Балду къ обезглавленію, Трохима Ищука къ повѣшенію, двухъ-же другихъ къ тѣлесному наказанію. 1789. Мая 28.

Die 28 Maji, 1789 anno, in reassumitione judiciorum criminalium.

Instygator y j. o. xiąże August Dobrogost Jabłonowski w. n. powodowie, przeciwko pracowitym: Trochimowi Iszczukowi, Hryckowi Iszczukowi, Demkowi Petrowemu, Michayłowi Stepaniukowi, Dani-

łowi, Leśkowi Kowalowi, Matijowi Iszczukowi y Panasowi Bałdzie, poddanym z dóbr wsi Karabijowki, incarceratom stawionym, o złożenie dobrowolnych wyznań y inkwizycyi, a z tych o wskazanie kar kryminalnych na stawionych.

Judicium: reponat pars actorea tam libera confessata ex incarceratis, per judicium plenum excepta, quam inquisitiones, per delegatum e gremio judicii sui magnificum notarium et binos vicesgerentes eductas, proposuit; satisfecisse judicium declarat et ad praestandum juramentum super incorruptionem testium partem stringit, ad quod explendum generosum Malecki, uti delatorem, admittit; et quoniam praestitit, satisfecisse judicium adinvenit et ad lectionem, tam confessatorum, quam et inquisitionum condescendit, quibus lectis maturaque deliberatione perpensis et trutinatis, pro iniquâ intentione et propensione ineundam seditionem et contra proprios dominos sublevationem tam per libera confessata, quam et per inquisitiones plane deductâ, laboriosum Panas Bałda, villae Karabijowka subditum, capite plectendum declarat et pro executione hujus ad officium civitatis regiae Krzemieniec remittit, propter vero incutiendum alliis subditis metum, ut à simili iniquâ intentione et seditione abstineant, caput ejusdem Panas Bałda decollati in fundo recensitorum bonorum villae Karabijowka circa stratam publicam palo affigendum censet. Laboriosum quoque Trochim Iszczuk, tam de furto aliisque sceleribus, quam etiam de vitiosa ad seditionem propensione inquisitionibus plane convictum, in furca suspendendum et per spatium unjus septimanae pendendum sententiat; pro executione vero hujus per officium civitatense, ex quacunque propriori civitate per partem agentem conducendum in fundum bonorum villae Karabiowka, remittit. Laboriosos quidem: Matwij Iszczuk et Lesko Cygan, fabrum, subditos villae Karabijówka, pro renitentia mandatis jurisdictionis aulae propriae, fusius in prothocollo expressâ, paena flagro enumerandarum puniendos declarat; post quam adimpletam paenam tam praefatos Matwij Iszczuk, Lesko Cygan fabrum, quam et laboriosos: Hrycko Iszczuk, Demko Petrow, Michałko Stepaniuk, Daniło

Demkow, Michałko Anholuk, Stepan Błocha, Andruch Iszczuk, ubi neque per confessata, neque per inquisitiones de ullo crimine vel conniventia ad excitandam seditionem redargutos, liberos pronunciat eosdemque ex carceribus instantanee emittendos declarat; caetera in prothocolo.

Кн. грод. Кременец. декрет. № 1870, л. 26.

CXLVII.

Постановленіе магистратскаго Кременецкаго суда о приведеніи въ исполненіе приговора смертной казни надъ крестьяниномъ Панасомъ Балдою. 1789. Іюня 3.

Dnia 3 czerwca: 1789 roku.

Sąd woytowski Krzemieniecki, tak wniesienie przez instigatora sądowego uczynione rozwiązując, jako też dekret sądu grodzkiego Krzemienieckiego, roku teraznieyszego, dnia 25 maja, między j. o. xięciem imcią Augustem Dobrogostem Jabłonowskim w. n. z jedney, a inkarceratami, mianowicie: Pananasem Bałdą, poddanym ze wsi Karabijowki, z drugiey strony, ferowany, do exekucyi przywodząc, ktorym to dekretem po wyprowadzonych tamże inkwizycyach pomieniony Panas Bałda za sposobienie się do buntów y do rzezi innych namawianie y grożenie, jakoteż rożnych bezprawiów działanie istotnie dowiedzione, karę śmierci mieczowey zasłużoną odebrawszy, po exekucyą niezwłoczną do sądu swego odesłanym być został; zatym, stosując się do takowego wyżwyrażonego dekretu grodu Krzemienieckiego y przekonań, aby takie przestępstwo ukaranie przyzwoite odebrało, tegoż Panasa Bałdę na ratusz stawić przed sąd swoy natychmiast kazał; a stawionego, w kaydany okutego, mając przed sobą, gdy tenże Bałda o przygotowaniu się dostatecznym na śmierć sąd zapewnił, onego natychmiast mistrzowi sprawiedliwości, Antoniemu Żołombowskiemu, dozwoliwszy, pod strażą y ceremonią zwyczayną zaprowadzić, a po ścięciu głowy, ciało na cmentarzu oyców Bazy-

ljanów Krzemienieckich pochować, a głowę na pal do wsi Karabijowki, podług brzmienia tegoż dekretu, zawiesić zlecił, i dopilnowanie tego wszystkiego instygatorowi sądowemu przykazał.

Кн. Кременец. магистрата, № 2006, л. 155. на об.

CXLVIII.

Письмо одного изъ членовъ Волынской порядковой коммиссіи къ члену такой-же коммиссіи Подольской. Авторъ утверждаетъ, что приготовленія къ бунту дѣйствительно существовали и что онъ предотвращенъ исключительно энергическими мѣропріятіями Волынской коммиссіи. 1789. Мая 6.

Z Łucka 1789. 6 maja.

Wielmożny Mości panie, obywatelu Podolski! Że włoczęgi markietani byli albo pierwszym, albo obfitym źródłem uknowanego buntu, o tem kray cały przekonany. Tych gdy województwo Wołyńskie jednych połapało, osadziło w więzieniach, drugich, nabawiwszy trwogą, do ucieczki przymusiło,—sprawiedliwie powiedzić można, że to źródło zatkanem zostało.

Że zaś wspomnieni włóczęgi nie byli jedynem źródłem uczynionego spisku, przedsięwzięła kommissya upatrywać innego, do namowienia chłopstwa sposobnieyszego, które gdyby odkryła, a to z osób zaskarżonych, z wiadomością taką zakończył by się zapewne bunt rozpoczęty.

Nie będziesz się temu w. Pan zapewne dziwił, gdy się przekonasz, że wiadomości takowe wyczerpnione dały by pochop zgromadzonym stanom do lepszego ubespieczenia granic, do postanowienia praw nowych, bespieczeństwo województwa zapewniających, do zmnieyszenia bojaźni od obrządku, naszemu przeciwnego i niebespieczeństwem już kilka razy grożącego, dążących; byłyby pobudką do utrzymywania po województwach na zawsze raz wprowadzoney policji. Odkrycie zaś naypierwszych winowayców, ściągnąwszy na nich

i współeczników surowe kary, do kilku pokoleń zaspokoiło by burzliwe umysły, ktore tym jedynym sposobem uczą się, komu nadal zaufać mogą, a kogo się nawet w łudzących obietnicach obawiać.

Tem zaś mocniey przekonana jest kommissya o prawdzie uwiadomienia swego, że podobnych nie użyła wyrazów. Chciey w. Pan raz jeszcze obaczyć doniesienie nasze, do prześwietney kommissyi Podolskiey uczynione; naydziesz tam, „że przez powieszenie czterech, jednemu ręki ucięcie, innych srogie i publiczne na mieyscach okazaney zuchwałości smaganie już się poskromiło i zapalczywe mowy i przechwałki. Teraz pozostaje dochodzić prawdy z oskarżonych o podniesienie buntu“ i to jest prawda.

Takim spesobem wytłumaczywszy się kommissya, zdaje się, iż na uwagi w. Pana odpowiedź dała. Chcąc jednak mocniey go o swoich sentymentach uwiadomić, na każdą w szczegulności odpowiada.

Ad 1: Nie uznała kommissya Wołyńska już zupełnego bespieczeństwa od buntu pomimo nawet nadeszłe woyska, gdy wygotowała wkrótce wyjść mające uniwersały, utrzymujące ustanowioną milicyą aż do czasu zaspokojenia zupełnego wszystkich, w trwodze będących, województw. Sądząc, że w czasie woyny moskiewskiey z turkiem sekretney zdrady, a w czasie potem pokoju widoczney zemsty spodziewać się należy, przeciwko pierwszey swojemi zabespiecza się uchwałami, przeciwko drugiey stanom seymującym zostawuje troskliwość.

W zmiankowanym uniwersale czyni kommissya rozlokowanie milicyi po parafjach, ktora by patrolowała po wsiach i aresztantów przystawiała do sądu. Tak bydź musi,—gdy te kommendy władzy mieć sądowniczey nie mogą, aby natychmiast na gruncie karali śmiercią.

Ad 2. Popom przekonanym województwo nie pobłaży. Dekretu wprawdzie degradacyi nie napisze, ale śmierci zapewne, byle dowody były nie omylne, nie daruje. To zaś jest za nadto domagać się, aby sama kommissya szpiegowała winowayców.

Ad 3. Już odpowiedziano.

Ad 4. Zna kommissya swoją powagę, ale zna y winne, komu się należy, posłuszeństwo. Gdy xiąże Imć Michał Lubomirski odebrał ordynans przystawienia popa Pankowskiego do Warszawy, takiemu ordynansowi sprzeciwić się ani można było, ani należało. Obywatel Wołyński.

Изъ картона дѣлъ подольскаго воеводства № XIII.

CXLIX.

Приговоръ Луцкаго гродскаго суда, осуждающій священника Епифанія Бубаловича на тюремное заключеніе, его брата, священника Стефана Бубаловича на епитемію, которую назначитъ духовный судъ, и третьяго брата, Карпа Бубаловича, на тѣлесное наказаніе и пожизненную отдачу въ салдаты. 1789. Мая 9.

Dzień 9 Maja, z rejestru incarceratorum.

Między Jakubem Kostrzyńskim, szambelanem J. K. M., od województwa Wołyńskiego obranym instygatorem, powodem, oczewisto, a w. w. x. x.: Epifanem Jabłoneckim y Stefanem Sobiatyńskim, parochami, Bubałowiczami, bracią, pozwanemi y stawionemi oczewisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając propozycyą literalną od strony powodowey po stronę pozwaną do sądu swego wyniesioną, sporów wniesionych wysłuchawszy, dodawszy do obrony patrona, potrzebne być dobrowolnych konfessat, z w. w. x. x. Epifaniego Jabłonieckiego y Stefana Sobiatyńskiego, parochów, Bubałowiczów, braci między sobą rodzonych, tudzież utściwego Karpa Bubałowicza, brata tychże, świeckiego, przez sąd swóy uznaje, a to natychmiast; po których odebranych, potrzebne być wyprowadzenie inkwizycyi w tey sprawie na wsparcie odebranych konfessat uznawszy, nakazuje, ażeby strony obie, pytania y odpowiedzi spisawszy, sądowi swemu podali, a to natychmiast; a ponieważ punkta pytań y odpowiedzi spisane y wraz z regestrem świadków, przez strony obie przyjętych, sądowi swemu odesłane zostali, przeto do słuchania inkwizycyi przy-

stempuje. Po których wysłuchanych y na nieujęcie świadków zaprzysiężonych, do czytania tychże zabiera się, które przeczytawszy y należytą uwagą rostrząsnowszy, ponieważ tak z tychże inkwizycyj, jako y zeznań, sądowi swemu okazano jest, iż wielebny xiądz Epifani Bubałowicz, w dobrach wsi Jabłonce od lat ośmiu paroch, luboli z lat przeszłych, nagannie bądź przyzwoicie spędzonych? z wywodu świadectw nie odbiera pewności, atoli w roku teraznieyszym o niestosownych do charakteru swego postempkach, od bytności w domu swoim xiędza dziekana Kołkowskiego powziętych, przeświadczony zostaje. Gdy bowiem roku teraźnieyszego w wielkim poście, xiądz dziekan Kołkowski w poobiedney porze do dóbr wsi Jabłonki, do wielebnego xiędza Epifaniego Bubałowicza przyjechał y tamże zanocować przedsięwziął, wielebny paroch tameyszy do wsi Sobiatyna, o półmili odległey, udał się; a ztamtąd z wielebnym xiędzem Stefanem Bubałowiczem, bratem swoim rodzonym, do Jabłonki powróciwszy, wszyscy trzey spólnie sekretną między sobą mieli rozmowę, której istota lubo otwarcie wiadoma bydź nie mogła, jednakże późniey skutki podeyrzanego jakowegoś układu utajone nie były, albowiem w. xiądz Epifani Bubałowicz, po takowey dziekana Kołkowskiego wizycie, fuzyę od urodzonego Kuczyńskiego, dyspozytora ze wsi Zahorówki, po części na obligi, po części za obiecaną czterech złotych dopłatę, reperacyi jednak potrzebującą, a w. x. Stefan Bubałowicz, paroch Sobiatyński, u popowicza Podryzskiego podobnież strzelbę, podług własnego wyznania, których przedtym ciż wielebni parochowie nigdy nie mieli, pokupowali; a potym wielebny xiądz Epifani Bubałowicz bardzo często do dóbr miasteczka Kołków, do xiędza dziekana tamecznego pod pozorem dostania u tegoż paszy dla bydła, którey ztamtąd przywiezioney nie widziano, jeżdżywał. Gdy raz w niedziele kwietną przed wielkanocą polską tenże wielebny xiądz Epifani Bubałowicz nabożeństwo odprawiał, luboli jeszcze o zabierać się mającey potym broni rozesłanego nie było zalecenia, przedwczesną o tym z boku mając wiadomość, przeciwną publicznemu bezpieczeństwu, a do okoliczności w czasie rospoczyna-

jących się między chłopstwem rozruchów, wcale niestosowną przestrogę, w ukrytym zamierze, słowami ruskiemi: „Teper budut pany od ludey odberaty oruż, ne oddawayteż wsioho, pomiatayte y o sobi, jak inni lude roblat“, zgromadzonemu ludowi zapowiedział; o którey szkodliwey przestrodze gdy urodzony Toczyski, dóbr części wsi Jabłonki dzierżawca, dowiedział się, y wezwawszy wielebnego x. parocha Jabłonieckiego do siebie, strofować zaczoł, tenże w. x. Epifani Bubałowicz, do domu swego powróciwszy, przed przytomnemi ludźmi, że choć go possesor o to, co mówił w cerkwi, strofował, jednakże iż się z tego smieje, oświadczył; że zaś podtenczas, gdy xiędza dziekana Kołkowskiego do Łucka brano, w. x Epifani Bubałowicz, w miasteczku Kołkach znaydował się, y z powodu mniemania, iż on był dziekanem Kołkowskim, miał bydź wzięty, po odkryciu przez ludzi tey omyłki puszczony, mieszczan y chłopów, że dziekana swego wziąć dopuścili, łajać ważył się; a będąc na krzcinach u roboczego Sawki Kowbasiuka, poddanego Jabłonieckiego, y tamże pódochociwszy sobie, takowe do przytomnych ludzi: „Chotiay Kołkowskoho dekana derżat y muczat, kołyb nam joho dobuty, to my sia doždem ich bezhołowia“, wyrzekł słowa; a zaś powracając razu jednego z Kołków, że tamże piliponów nie zastał y nożów nie kupił, bez wiadomości jednak z inquizycyi na jakową potrzebę? żałował; po wzięciu zaś x. dziekana Kołkowskiego do Łucka, mocno zmartwionym będąc, fuzye nabitą, napowrót ur. Kuczyńskiemu odesłał; od wielebnego zaś xiędza parocha Sobiatyńskiego, przy zabieraniu u innych, kupiona strzelba do dworu wziętą została. Gdy zaś w czasie świąt ruskich roboczy Hryć Martyniuk, poddany Jabłoniecki, z roboczym Andrzejem Lewczukiem, teyże wsi poddanym, do wielebnego parocha Jabłonieckiego przyszli y onego w gościnę do siebie zapraszali, tenże wielebny xiądz Epifani Bubałowicz, paroch Jabłonecki, w zamieszaniu trunkowym podtenczas zostający, wezwawszy roboczego Hrycia Martyniuka do alkierza, że zwierzchność rossyjska przysłała do popów piliponów z chustkami, żeby się nie poddawali w polską wiarę, bo chcą ruską wiarę na polską prze-

wrócić, opowiedział; a wychodząc z izby, że wam potym powiem, oświadczył. Oraz, że wielebny xiądz Epifan Bubałowicz, paroch Jabłoniecki, w czasie wielkiego postu, pomimo dawniey u siebie praktykowany zwyczay, z początku same tylko kobiety do spowiedzi przyjmował, a spowiedź męszczyzn do wielkiego tygodnia przeciągał, świadectwa wiedzić dają; tudzież że utściwy Karp Bubałowicz, brat tychże; Jabłonieckiego y Sobiatyńskiego parochów rodzony, we wsi Podryżu przesiadujący, w czasie odbierania oręża chłopom w Jabłonce, dał się słyszeć: „Nechay lachy berut kosy y nimy poryżutsia, jabym ich wsich drukom powybywaw“, wywód świadectwa odkrywa. Przeto sąd, zważywszy pomienione okoliczności, panieważ wyżey opisane wielebnego xiędza Epifaniego Bubałowicza, parocha Jabłonieckiego, w czasie poruszonym zaczęte postempowania, duchem przeciwności tchnące y do społeczności buntowniczych rozruchów stosowne, widzieć się dają, winnym bydź tegoż wielebnego xiędza Epifaniego Bubałowicza uznawszy, siedzeniem przez lat (пробѣлъ въ подлинникѣ) więzienia ukaranym sądzi, y na oznaczenie wypełnienia tey kary w mieście J. K. M. Łucku z karami duchownemi do j. w. biskupa obrządku zjednoczonego natychmiasł odsyła. Że zaś utściwy Karp Bubałowicz o zuchwałe wybicie drągiem szlachty z opowiedzianą odwagą ninieyszemi świadectwy oskarżonym zostaje, luboli za takową zuchwałość, w czasie teraźnieyszych rozruchów oświadczoną, na siedzenie więzienia sprawiedliwie zasłużył, sąd jednak, zamieniając wymiar kary w użytecznieyszy sposób, nayprzód onego stem plag, na moście przed zamkiem Łuckim, przez woźnego natychmiast wyliczyć się powinnych, ukaranym, a potym na dożywotnią żołnierską służbę do regimentu pieszego Ostrogskiego, w mieście Dubnie konsystencyą swoją mającego, nieodwłocznie odesłanym być sądzi. Co się zaś dotycze wielebnego xiędza Stefana Bubałowicza, parocha Sobiatyńskiego, ponieważ inquizycya onego tylko o zjeżdżanie do brata swego w czasie bytności dziekańskiey y w wiadomą jakowoś rozmowę wchodzenie, a po tey wizycie, strzelby nabycie obwinia, przeto sąd za przerzeczone do skrytych rozmów wdawanie się y inne

wyżey wyrażone okoliczności, do j. w. biskupa mieysca tuteyszego po ukaranie odsyła. Odwołała się strona powodowa do N. T. K. L. Sąd tego odwołania dopuszcza; a z przyczyny założoney mocyi, tychże pod strażą żołnierską osadzonych mieć deklaruje. Inkwizycye y konfessata stronie wydaje.

Кн. гродск. Луцк. декрет. № 3109, л. 149.

CL.

Постановленія Луцкаго гродскаго суда, разрѣшающее, въ виду тяжкой болѣзни священника Епифанія Бубаловича и ходатайства по этому поводу уніатскаго луцкаго епископа, перевести его изъ тюрьмы на жительство въ монастырь впредь до окончательнаго рѣшенія дѣла въ Люблинскомъ трибуналѣ. 1789. Августа 7.

Dnia 7 sierpnia.

Sąd grodzki Łucki, rezolwując do sądu swojego od j. w. imć xiędza Lewińskiego, biskupa ruskiego, wniesioną illacyą, ponieważ j. w. xiądz biskup obrządku zjednoczonego, że imć xiądz Epifani Bubałowicz, paroch Jabłoniecki, na lat dwanaście siedzenia niewoli w Łucku dekretem sądu swojego przeznaczony, mając przeciwko sobie założoną y do nayjaśnieyszego trybunału koronnego Lubelskiego przy tymże dekrecie dopuszczoną, a żadnym krokiem od nikogo nie popartą apellacyą, zostając od przeszłey kadencyi pod strażą woyskową, niebespieczenie słaby znayduje się, wnosi; którego w tey obłożney chorobie do klasztoru jęcząc, że pod dozorem klasztornym do sprawy onego dotrzyma, przenieść pretenduje. Przeto sąd j. w. imć xiędzu biskupowi w. imć xiędza Epifaniego Bubałowicza, parocha Jabłonieckiego, z pod straży woyskowey do klasztoru, w mieście J. K. M. Łucku przeznaczyć się przez tegoż j. w. biskupa mającego, przenieść dozwala, y aby tenże xiądz Epifani Bubałowicz, paroch Jabłoniecki, w tymże mieyscu klasztoru Łuckiego, jaki temuż oznaczony będzie, do ukończenia sprawy był bez wychodu y

oddalenia się dotrzymany, tegoż j. w. biskupa obrządku zjednoczonego sąd obowiązuje.

Кн. гродская Луцкая, № 3110, л. 23.

CLI.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда, предписывающее собрать свидѣтельскія показанія по дѣлу священника Ѳедора Борковскаго. 1789. Мая 22.

Dzień 22 Maja, z regestru incarceratorum.

Między w. Jakubem Kostrzyńskim, instygatorem województwa Wołyńskiego, powodem, oczewisto, a w. xiędzem Teodorem Borkowskim, parochem Starosilskim, pozwanym, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając propozycyą od w. instygatora województwa Wołyńskiego po w. xiędza Teodora Borkowskiego, parocha Starosilskiego, do sądu swego wyniesioną, potrzebne być odebranie konfessat z stawionego w. xiędza Teodora Borkowskiego, parocha Starosilskiego, za przydaniem temuż patrona, uznaje; a ponieważ konfessata dobrowolne odebrane zostały, przeto na wsparcie tychże potrzebne być wyprowadzenie inqwizycyi na dowód y odwód w sprawie teraznieyszey przez strony obie, a to w czasie trwającey teraz kadencyi przed sądem swym lub dwoma osobami sądowemi uznaje y termin zawity zachowuje.

Кн. гродск, Луцк. декрет. № 3109, л. 152 об.

CLII.

Показанія, данныя въ Луцкомъ гродскомъ судѣ священникомъ Өедоромъ Борковскимъ, въ которыхъ онъ признаетъ, что получилъ деньги отъ коробейника для пропаганды возстанія среди крестьянъ и оговариваетъ разныхъ лицъ въ участіи въ заговорѣ. 1789. Іюня 3.

Dzień 3 Junii, z regestru incarceratorum.

Między w. Jakubem Kostrzyńskim, podkomorzym j. k. m. instygatorem województwa Wołyńskiego, powodem, oczewisto, a wielebnym xiędzem Teodorem Borkowskim, parochem Starosielskim, pozwanym, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając propozycyą, sporów wniesionych wysłuchawszy, potrzebne być złożenie inquizycyi y konfessat, w sprawie teraznieyszey wyprowadzonych, w sądzie swoim uznaje, a to natychmiast, a lubo inquizycye y konfessata, poprzedniczo wyprowadzone, złożone zostały, gdy jednak wielebny xiądz Teodor Borkowski, paroch Starosielski, osobiście stawający, odebrania powtórnych z siebie zeznań w sądzie swoim żąda, przeto sąd, zawiesiwszy czytanie złożonych inquizycyi y konfessat, do słuchania powtórnych przystempuje, po ktorych wysłuchanych, do czytania tak poprzedniczych, jako y teraznieyszych konfessat, oraz złożonych inquizycyi, zabiera się. Ktore przeczytawszy y należytą uwagą roztrząsnowszy, ponieważ nayprzod z dobrowolnego powtórnego w. xiędza Teodora Borkowskiego, parocha Starosilskiego, zeznania sądowi swemu okazano jest: Iż gdy roku teraznieyszego, w wstępny wtorek wielkiego postu, wielebny xiądz Teodor Borkowski, paroch starosilski, po odprawioney mszy świętey w dobrach wsi Starosilu do izby swojey z cerkwi powrócił, a potym dla opatrzenia ognia, wziowszy klucze, napowrot do teyże cerkwi poszedł, drzwi otwierájąc, pilipona rossyjskiego, w opasaniu cerkiewnym stojącego, zobaczył; ktorego gdy tenże wielebny xiądz Teodor Borkowski, „co by robił?“ zapytał, przerzeczony pilipon, że „mszy słuchał“, odpowiedział; a przypatrując się dawnieyszym malowaniom, że niektore stare obrazy konserwowane były, pochwalał, y że w niedługim czasie, jedna nastompi wiara,

oświadczał. A gdy w. xiądz paroch Starosilski, „zkąd o tym miał wiadomość?“ pytać się poczoł; pomieniony pilipon, wziąwszy onego za rękę, za cerkiew w ukrytszy kont zaprowadziwszy, że mu się wszystkiego zwierzy, wyraził. Jakoż po krotkiey rozmowie, o dochowanie sekretu prosząc, czyli wezmie od niego pieniądze? wiedzieć żądał; a na zapytanie, dla czego by te pieniądze dawać umyślił, iż na powiększenie siły y na rozdawanie onych między podręczników, aby polaków wyrznąć pomagali, objawił; a dalszym w. x. parocha Starosilskiego zadosyć czyniąe pytaniom, że był wysłany z kraju rossyjskiego, z Kitayskiego, z za Petersburga państwa, razem z drugiemi, do trzech tysięcy powózek sciągającemi markitanami, na ktorych wszelaki towar: sukna, chustki, oręż, noże, rożne narzędzia y znaczne pieniądze znaydowały się; że przedsięwzięta rzeź w dniu drugim na wielkanoc ruską w miastach Wołyńskich: w Łucku, Krzemieńcu y Włodzimierzu, a potym w mnieyszych miasteczkach y wsiach zaczynać się miała; że znaczna część woyska na pomoc przysłana będzie, byle chłopi, gotowemi będąc, nie bronili się, y że na to pieniądze rozdawać postanowili, ażeby do gotowości y pomocy przy zajęciu robotą chłopów namawiali, tłumaczył; a wieleby chciał tenże w. x. paroch Starosilski na ten zamiar pienię̨dzy, tyle dać gotowym się okazał, y na powiedzenie w. x. parocha Starosilskiego, ażeby mu rubli sto wyliczył, natychmiast trzos z siebie zdjowszy, rublów sześciozłotowych sztuk sześdziesiąt odrachowawszy, czternaście czerwonych złotych, złotem dopłacił, na ktorych odebranie, ażeby się w. x. paroch Starosilski podpisał, domagał się; a tak w. xiądz paroch Starosilski, dopełniając pilipońskie żądanie, przyniosłszy z izby kałamarz, na dobytey przez pilipona xiążeczce, w ktorey wielu już podpisanych być twierdził, podług woli tegoż w słowach ruskich: „Ja Teodor Borkowski, paroch Starosilski, wziołem od Semena Brusowa na jego potrzeby, wymagania y zadosyćuczynienia rublów sto“, przerzeczony w. x. paroch Starosilski podpisał się; jednakże, innych podpisanych na drugiey stronie, ktorzyby wyrażeni byli, dla niepozwolonego sobie widzenia, dostrzedz nie mogł; a po długiey rozmo-

wie, poczęstowawszy się przyniesionym z izby od xiędza Borkowskiego z dwoma rybami suchemi trunkiem, na rozchodzie, pomieniony Semen Brusow, ażeby onego, w mieście Kołkach stojącego, wielebny paroch Starosilski odwidził, żądał; co lubo w. xiądz Borkowski uczynić przyrzekł, y dopełniając obietnice swoją, do miasta Kołków, w blizkości z wsią Starosilem położonego, w poznieyszey nieco porze udał się, jednakże, dla uprzedzonego odjazdu, już nie zastał. A tak powrociwszy do domu, gdy wielebny xiądz paroch Starosielski, danych sobie pieniędzy naywięcey na kupno gorzałki używając, na drugim tygodniu wielkiego postu, nieodkrytą przez siebie myślą, poddanych Starosilskich, do liczby pięciudziesiąt chłopów wynoszącą, tłukę zebrał, y dodawszy tyleż kwart na uczęstowanie gorzałki, tychże dobrze podpojonych bydź widział, po rożnych z sobą rozmowach z pomiędzy przerzeczonych poddanych Starosilskich, osobno czterech, to jest: roboczego Zacharka Matyaszowego, Semena y Kondrata Wasiuchniuków y Chwedora Kołtuna, wybrawszy y do osobney izby zaprowadziwszy, nastempnemi słowami: „piymy, teraz jest za co", zachęcał; a zmierzając do wiadomego sobie układu, coby w tym razie czynili, gdyby Gonta z moskalami przyszedł, jak teraz słychać, zapytał; na ktore zapytanie, gdy podług wyznania swojego, ani siebie ani tychże poddanych oskarżającego, obojętne odpowiedzi odebrał, jeszcze potym, po razy trzy, podobneż tłuki, jednak coraz w mnieyszey liczbie, sprowadzał, atoli wyraźnego tychże chłopów do rzezi namawiania, procz potoczney, do tych okoliczności nie ściągającey się mowy, nie odkrył; a zaś z tych pieniędzy, ktore od pilipona miał sobie dane, to na mianę u przybyłego z kordonu dzwonnika y przejeżdżających ukraińskich chłopów, to na kupienie futra, tołub zwanego, obawiając się onych u siebie w rublach trzymać, rosporządzenie uczynił. Że zaś y wieś osobna, Sitnica zwana, do parochyi w. xiędza Borkowskiego należy, w poznieyszym nieco czasie, do teyże pojechawszy, przed roboczym Sydorem Andrzyjowem, gumiennym tamcyszym, że: „nie wiesz dla czego pillpony jeżdżą, będzie wszystkim polakom, żydom y nam bieda", rozpowiadał; na co roboczy Sydor

gumienny: „Oy gdyby żydom, choć y polacy nie dobrzy“, dał odpowiedź, y że „;za suchym drzewem y mokre palić się będzie“, przydał. Na drugim zaś mieyscu w teyże wsi Sitnicy w dniu trzecim, na krzcinach będąc, poddanego tameyszego, Ostapem zwanego, że: „zabiera się na rzezaninę, czyli ty stary, na konia siądziesz? ponieważ moskale wszystkich szlachty y żydów wyrżnąć pragną“, zapytał. Roboczy Ostap, po niektorych pytaniach y odpowiedziach, że polacy jak przed swoim niescześciem roschodzili się, temi słowy wszczętą rozmowę ukończył. A zaś że Iwanowi Samuyczukowi, poddanemu Sitnickiemu, rubli dwa za połajanie tegoż dać był umyślił, lecz do tego nie przyszło, w. xiądz paroch Starosilski w wyznanie swoje zamieścił; a w takowym sposobie: danych sobie od pilipona, imieniem y nazwiskiem Semena Brusowa, dla rozdania między chłopów, na zachęcenie do rzezi szlachty y żydów, sta rubli, wiadomość odkrywszy, że tylko wyżey po imionach y nazwiskach wytkniętym Starosilskim y Sitnickim poddanym, okoliczność nastompić mającey rzezi napomknoł, lecz onych datkiem y namową do istotnego skutku nie skłaniał, tłumaczył się. W dalszym zaś wyznaniu niektore okoliczności, wielebnego xiędza Karpowskiego, instrygatora konsystorza rożyskiego, tyczące się, objawiając, że tenże z wielebnym parochem Starosilskim z Sitnicy do Rożyscz na jednym powozie jadąc y o przypadku nakazanego siebie stawienia do Łucka rozmawiając, iż: „Nie boy się, utrzymamy się przy swoim, znayduja się y u nas głowy, to poradzimy sobie“, zapewniał, a gdy w tey drodze na brodzie wywrocić się onym zdarzyło się y w. xiądz paroch Starosilski, na szkodę swoją narzekał, w. xiądz instygator, że się to wszystko nadgrodzi, obiecywał; a zaś na zapytanie w. xiędza Borkowskiego, „zkąd takie zamieszanie powstało?“, że to wszystko z piliponów, z których przyczyny y paroch Suski wzięty został, odpowiedział. W dalszey potym z Rożyscz do Łucka drodze powątpiewającemu o sobie parochowi Starosilskiemu, co się z nim dziać będzie?“ że polakom bardziey się mieszać potrzeba, y że jedna blohoczestywa w Polscze będzie wiara“, przyrzekał, a ostatnie słowa, aby przez wiozącego furmana zrozu-

miane nie były, po słowieńsku wyrzekł. Dawniey zaś przedtym w Pilipowkę ruską roku teraznieyszego, na praźniku we wsi Starosilu będąc, przy potoczney rozmowie, iż wyszła od papieża bulla, aby nikt z Rusi obrządku polskiego przyjąć nie mogł, a z polskiego na ruski choćby wszyscy poszli, uwiadamiał. Swiadectwa zaś poprzysiężone wiedzieć dają, że tenże w. xiądz paroch Starosilski, mając w duchównym dozorze swoim wsie: Starosile y Sitnicę, y w tych przez uproszonych od siebie parochów naywięcey nabożeństwa odprawując, częste używanie trunku domowego ma we zwyczaju. a od szlubów, krztów y pogrzebów poddanych, w parochyi swojey będących, bez pomiarkowania zdzierając, mianowicie: za pogrzeby po złotych czterdzieście y pięḍziesiąt wymusza; u wielebnego xiędza dziekana Kołkowskiego w roku teraznieyszym bardzo często przebywał, gdzie zchadzki z miesczanami Kołkowskiemi y sekretne rady, a nawet y jakoweś pieniężne składki między sobą miewali; a zaś do wsi Sitnicy roku teraznieyszego, w wielkim poście, razy kilka przyjeżdżając, z niektoremi gospodarzami pijali: gdy zaś razu jednego urodzony Marcin Wieracki, dzieci urodzonego Obrzyckiego, dyspozytora Sitnickiego, dyrektor, do w. xiędza parocha Starosilskiego, we wsi Sitnicy natenczas będącego, dla przepisania ruskiego dla służącey pacierza, poszedł, y onego przy zabawie trunkowey z roboczym Sydorem, gumiennym tameyszym, i dziaczkiem zastał, po wydyktowaniu tegoż, że „trzeba wam wszystkim pacierz ruski umieć, bo wam będzie bieda, gdyż wszędzie jedna nastompi wiara“ mowić zaczoł; urodzony Wieracki, iż nauczywszy się pacierza ruskiego, bać się nie będzie, odpowiedział; a zaś w. xiądz paroch Starosilski: ,,że ci to nic nie pomoże, bo cię poznają, żeś polak“ oświadczył. Proszęcemu roboczemu Iwanowi Samuyczukowi, aby brata onego do Sitnicy spowiadać pospieszył, rozgniewany, że ,,w waszey cerkwi szatani słyszeć się dają“, bez rozwagi powiedział. A zaś gdy szmuklerz Kołkowski przed świętami wielkanocnemi do tegoż parocha Starosilskiego przyszedł, y o danie sobie mąki pszenney za robotę na święta prosił: ,,na co tobie mąka, wyjdzie wprędce syn Gonty z Moskwy y was wszystkich ze szlachtą wyrznie“ ogła-

szał; lecz w tym przypadku przechowanie u siebie pomienionego szmuklerza deklarował. Przeto sąd, zważywszy pomienione z dobrowolnego wyznania y wywodu świadectw odkryte wiadomości, ponieważ okoliczność powołanych przez w. xiędza Teodora Borkowskiego poddanych Starosilskich y Sitnickich po imionach y nazwiskach w wyższym mieyscu jescze ukończona nie została, tudzież z powodu dowiedzenia się, jeżeli Semen Brusow, pilipon, w mieyscu ktorym między innemi osadzonemi zatrzymany nie znayduje się, rezolucyą w sprawie teraznieyszej z przyczyny zbliżających się sądów ziemskich Łuckich do przyszłey kadencyi sądów swoich zawiesza, a zaś w: xiędza Teodora Borkowskiego, parocha Starosilskiego, pod strażą żołnierską do czasu ukończenia sprawy zatrzymanego być postanawia. Odwołał się w. xiądz Teodor Borkowski, paroch Starosilski, do N. T. K. L.; sąd tego odwołania nie dopuscza.

Кн. гродск. Луцк. декрет. № 3109, л. 157 об.

CLIII.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда о срокѣ для окончательнаго рѣшенія дѣла по обвиненію въ участіи въ заговорѣ священника Ѳедора Борковскаго. 1789. Іюня 4.

Z regestru incarceratorum, roku 1789, dnia 4 czerwca.

Między wielmożnym Jakubem Kostrzeńskim, instygatorem województwa Wołyńskiego, powodem, oczywisto, a wielebnym xiędzem Teodorem Borkowskim, parochem z dóbr wsi Starosila, incarceratem stawionym, pozwanym, oczywisto. Sąd grodzki Łucki rozsądzając literalną propozycyą od w. Jakuba Kostrzeńskiego, instygatora województwa Wołyńskiego, po wielebnego xiędza Teodora Borkowskiego, parocha wsi Starosila, do sądu swego podniesioną, sporów strón tychże wysłuchawszy, ponieważ strona powodowa na wsparcie ustanowioney sprawy przeciwko wielebnemu xiędzu Teodorowi Borkowskiemu, parochowi Starosielskiemu, z osób wiadomych rzeczy,

tu zjachałych, wyprowadzenia inkwizycyi żąda, przeto sąd do odebrania wyznań na złożone pytania y odpowiedzi przystempuje; a ponieważ poprzysięgłe zeznania w sądzie swoim odebrane zostały, przeto też inkwizycye, zapieczętowawszy y w archivum grodu tuteyszego złożywszy, po skończonych wkrótce następujących sądach ziemskich Łuckich, sądzić też sprawe sąd postanawia.

Кн. гродск. Луцк. декрет. № 3110, л. 1, на об.

CLIV.

Приговоръ Луцкаго гродскаго суда, постановляющій подвергнуть смертной казни священника Ѳедора Борковскаго за подстрекание крестьянъ къ возстанію 1789. Іюля 21.

Dnia 21 lipca.

Między w. Jakóbem Kostrzeńskim, szambelanem J. K. M., instygatorem województwa Wołyńskiego, powodem, oczywisto, a wielebnym imć xiędzem Teodorem Borkowskim, parochem Starosielskim, incarceratem stawionym y pod strażą Dubieńską zostającym, pozwanym, oczywisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając literalną propozycyą od w. Jakóba Kostrzeńskiego, instygatora województwa Wołyńskiego, przeciwko xiędzu Teodorowi Borkowskiemu, parochowi Starosielskiemu, do sądu swego wyniesioną, sporów stron tychże wysłuchawszy, potrzebne bydź położenie tak dobrowolnych konfessat, jakoteż inkwizycyi y wszelkich poprzysiężonych zeznań w tey sprawie nastąpionych, uznaje, a to natychmiast. A ponieważ złożyli, przeto w tym też strony zadość uczynić wynalazłszy y na nieujęcie świadków, tak przez w. Jakóba Kostrzeńskiego, instygatora województwa Wołyńskiego, jako też przez xiędza Teodora Borkowskiego, parocha Starosielskiego, prawem oznaczoną odebrawszy przysięgę, wolnego stronom domówiania się dozwala. Poczym do czytania tak konfessat, z dobrowolnym wyznaniem uczynionych, jakoteż pierwszych y powtórnych inkwizycyi wyprowadzonych y zaprzysiężonych przystem-

puje. Które przyczytawszy y należytą uwagą rostrząsnowszy, ponieważ sądowi swemu wyraźnie nayprzód z dobrowolnego powtornego przez xiędza Toedora Borkowskiego, parocha Starosielskiego, uczynionego zeznania okazano jest: (Слѣдуетъ текстъ показаній священника Борковскаго, см. № CLII). I że tenże xiądz Borkowski, paroch Starosielski, w Sitnicy patrząc na dziewczynę, całującą mentalik polski, oney powiedział, że: „lepiey byś psa pod ogon pocałowała, niż co ten mental całujesz“. Dalsze zaś wywody poprzysiężonych zeznań wyraźnie widzieć dają, iż w. xiądz Borkowski, paroch Starosielski, po razy kilka mając u siebie za tłokę na standary poddanych Starosielskich y Sitnickich, przywożących w roku teraznieyszym w czasie postu wielkiego dębinę, gdy tymże poddanym wódkę przywieść kazał, sam wypijając paypierwzy do ludzi kieliszek, każdego czasu wymawiał te słowa: „pijmy teraz, bo na wiosne wielka bida będzie y zacznie się woyna moskiewska z turkami, a do nas przyjdzie syn Gonty z kozakami moskiewskiemi y będzie konkol z przenicy wybierał, to jest będzie rznąć polaków y żydów, y my toż samo z nimi robić będziemy“; na co gdy ludzie okrzyknołszy wyrzekli: „niech nas Pan Bóg od tego broni, bo za polakami y żydami y nam się dostanie“. Na te ludzi utrwożenie się odpowiedział xiądz Starosielski: „nie boycie się, wam nic nie będzie, ja was zaręczam“. Jak zaś ludzie mocniey wołać zaczęli: „Day nam, xięże, pokuy, my się do tego mieszać nie będziemy“, w. xiądz Borkowski mówił: „gdzie się pochowacie, kiedy panowie na bale lasy, a na łąki oczerety poniszczyli, pamiętaycie o tym, że jak się z nami wy, chłopi, nie będziecie łączyć na wiosne, to was taka bida czeka, jak polaków y żydów, bo będzie taka rzezanina, jak była w Humaniu, lecz teraz tak polaków, jako y żydów żadna nie wyjdzie noga“, zapewniał. I gdy ludzie ustawicznie wołali: „zachoway nas Boże od tego“, potwierdzając swoje przedsięwzięcie xiądz Borkowski zawołał na poddanych: „jużem wam nieraz mówił, że wy nie bóycie się niewiedzieć czego, mówię wam, że jak przyjdzie do Polski syn Gonty, będzie sprawiał w Polszcze po oycu obiad pogrzebowy“. W każdym

zaś posiedzeniu z poddanemi Starosielskiemi y Sitnickiemi w. xiądz Borkowski o woynie nie przestawał mówić, czego przedtym (jak taż inkwizycya naucza) nie miał we zwyczaju. Podobnież u Semenichy wdowy na pogrzebowym obiedzie, xiądz Borkowski mówił: „że na wiosne przyjdzie Moskwa do Turka y tam zacznie się woyna, a syn Gonty ma przyiść na rzeź polaków y żydów tu, do Polski. Toż samo tenże xiądz paroch Starosielski, będąc na weselu u roboczego Jarmoła Serhijczuka, parochianina swego, mowieniem swoim słowo w słowo ponawiał. I gdy razu jednego roboczy Chwedor Romaniuk, aż do uprzykrzenia w. xiędza Borkowskiego takowy, potwierdzający wszysto w jednym sposobie, usłyszał dyskurs, na ten splunął; tego w. xiądz Borkowski połajałszy, temi opowiedział słowy: „Ty, widzę, z polakami trzymasz, tobie się wszystko na piecu siedzieć podobało"; to wyrzekłszy xiądz Borkowski, rozgniewany przestał natenczas w dyskursie swoim dalszego mowienia. Niemniey inne okoliczności y wyrażenia wypisane w sobie naydokładniey dowodzi inkwizycya. Przeto sąd, te wszystkie przewinienia w naywyższym mając baczeniu, za których idąc powodem, y te nayściśleyszą roztrząsnowszy uwagą, ponieważ w. xiądz Teodor Borkowski, paroch Starosielski, przyjmując od pilipona pieniądze, y na odebranie tychże podpisując się, szkaradny na siebie do wykonywania przez obiecywane do rzezi ludzi namawianie przyjął obowiązek, y do wypełnienia onego skłaniając się, ani na prawa Bozkie, naymnieyszego zaboystwa wzbraniające, ani na prawa natury wrodzoney każdemu ludzkości, ni też na prawa pisane, by naymnieyszego nie mając względu, ani stanowiąc u siebie winney uwagi, y że nie tylko sam z osoby swojey na odbieranie życia ludzkiego odważać się nayokrutnieyszym postanawiając sposobem y zapędem, do tego jeszcze ludzi, kapłańskiemu swojemu w nayczystszey myśli powierzonych dozorowi, pomimo przykład, od siebie dać się na widok przykazań Bozkich miany, z pogorszeniem mniey oświeconego ludu do wyżey opisanych przestempstw y niegodziwości nakłanianiem swoim do buntowania się, podnoszenia rąk nie tylko na lud żydow-

stwa y polaków, ale też na własnych panów swoich, do wydzierania życia, namową swoją y mocnym niegodziwego sposobu usiłowaniem skłaniając, lękającym się poddanym opowiedzianey przez siebie za przyjściem Gonty rzezi bezpieczeństwo upewniając, od bojaźni, którą wrażać był powinien, odwodził, przez co niegodnym bydź życia tego, które innym odbierać miał przedsięwzięcie, przekonanym zostaje. I chociaż za takowy postępek, Bogu y narodowi jego obrzydliwy, jako powszechną spokoyność oburzający, na nayhaniebnieyszy śmierci zasłużył wyrok, sąd jednak, mając wzgląd na charakter, od podleyszego gatunku ludzi onegoż oddzielający, karze tylko śmierci tegoż w. xiędza Teodora Borkowskiego, parocha Starosielskiego, podpadać uznaje, y ucięciem głowy, przez publicznego sprawiedliwości mistrza dopełnić się powinnym, ukaranym bydź sądzi, y, aby tenże na rynku miasta J. K. M. Łucka na dniu dziesiątym miesiąca sierpnia roku bieżącego został ściętym, przeznacza, y na dopełnienie przepisaney exekucyi do urzędu miasta J. K. M. Łucka odsyła, a w ciągu czasu przed następującym terminem exekucyi, wolność degradowania wyrażonego parocha j. w. biskupowi obrządku zjednoczonego, gdyby tego potrzeba wymagała, zostawuje. Odwołał się xiądz Teodor Borkowski, paroch Starosielski, do nayjaśnieyszego trybunału koronnego Lubelskiego. Sąd tey appellacyi nie dopuścił, inkwizycye wraz z dobrowolnym wyznaniem w archivum kancellaryi grodzkiey Łuckiey zapieczętowane i złożone mieć deklaruje.

Кн. гродс. Луцк. № 3110, л. 5.

CLV.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда о необходимости собрать свидѣтельскія показанія по дѣлу о благочинномъ Никифорѣ Костюкевичѣ, 1789. Мая 22.

Dzień 22 Maja z regestru incarceratorum.

Między w. Jabubem Kostrzyńskim, szambelanem J. K. M., instygatorem województwa Wołyńskiego, powodem, oczewisto, a wie-

lebnym xiędzem Niceforem Kościukiewiczem, dziekanem Czartoryskim, parochem Kołkowskim, pozwanym, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając propozycyą literalną, od w. instygatora województwa Wołyńskiego po w. Nicefora Kościukiewicza, dziekana Czartoryjskiego, parocha Kołkowskiego, do sądu swego wyniesioną, sporów wniesionych wysłuchawszy, potrzebne być odebranie konfessat z stawionego w. x. Nicefora Kościukiewicza, parocha Kołkowskiego, uznaje; a ponieważ konfessaty dobrowolne odebrane zostały, przeto sąd na wsparcie tychże potrzebne być wyprowadzenie inquizycyi przed sądem swym czyli dwoma osobami sądowemi, a to w czasie trwającej teraznieyszey kadencyi, uznaje y termin zawity zachowuje.

Кн. гродск. Луцк. декрет. № 3109, л. 152 об.

CLVI.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда о томъ, чтобы произвести новое слѣдствіе на мѣстѣ, въ м. Колкахъ, по дѣлу благочиннаго Никифора Костюкевича. 1789. Августа 7.

Dnia 7 sierpnia.

Między w. w.: Janem Lublińskim k. g. w., Jerzym Chamcem, Kazimierzem Sabickim, instygatorami województwa Wołyńskiego, powodami, oczywisto, a wielebnym xiędzem Niceforem Kościukiewiczem, parochem Kołkowskim, dziekanem Czartoryjskim, pod strażą woyskową zostającym, stawionym inkarceratem, pozwanym, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając literalną propozycyą od w. w. instygatorów województwa Wołyńskiego po w. xiędza Nicyfora Kościukiewicza, parocha Kołkowskiego, dziekana Czartoryjskiego, do sądu swego wyniesioną, sporów wniesionych wysłuchawszy, ponieważ wyrażeni w. w. instygatorowie województwa Wołyńskiego, oświadczając, iż świadkowie, w sprawie teraznieyszey, przed przyjęciem jeszcze do popierania spraw, o bunty rospoczentych, przez tychże

w. w. instygatorów obowiązku, poprzedniczo sprowadzeni, jedni do wspólnych schadzek z wielebnym xiędzem Kościukiewiczem wchodzoncy, inni mniey istoty rzeczy wiadomi, wprowadzonemi zostali, wskazania z tych przyczyn na gront dóbr miasta Kołków zjazdu y expedyowania nowych inkwizycyi y indagacyi w sądzie swoim domawiają się. Przeto sąd, zawiesiwszy rezolucyą żądanego nowych inkwizycyi y indagacyi wyprowadzenia, potrzebne bydź złożenie inkwizycyi, na teraźnieyszey kadencyi wyprowadzonych, y konfessat, dawniey expedyowanych w sądzie swoim, uznaje, a to natychmiast; a ponieważ złożone zostały, przeto do czytania tychże przystempuje. Które przeczytawszy, gdy tychże niedokładność dowodu y odwodu w zarzutach bydź się okazuje, przeto sąd, rozwiązując w górze uczynione względem zjazdu żądanego zawieszenia, zawiesiwszy sprawy teraźnieyszey osądzenie, potrzebny bydź zjazd sądu swego, albo jedney osoby sądowey z urodzonym vicesgerentem uznaje. Który to sąd, czyli jedna osoba sądowa z urodzonymi vices gerentami, albo jednym z onych, na gront dóbr miasta Kołków w roku teraznieyszym, tysiąc siedemset ośmdziesiąt dziewiątym, dnia dwudziestego czwartego miesiąca września, z wolnym przeniesieniem juryzdykcyi, dokądby potrzeba wymagała, oraz z użyciem pomocy woyskowey od kommendy, w mieście J. K. Mci Łucku konsystencyą mającey, bądź naybliższey, przez urzędy, zjechać się mające, rekwirować się powinney, dla potrzeby, z okoliczności sprawy wyniknąć mogącey, z wolnym przypozwaniem zwierzchności dóbr tychże y kogo będzie należało, zjechawszy, nayprzod do złożenia inkwizycyi y konfessat obowiąże, y z tych pytania y odpowiedzi wyjowszy, indegacyą z mieszczan, y z kogo potrzeba będzie wymagała, expedyować będą, inkwizycye z świadków, rzeczy dobrze wiadomych, z wolnym nawet powtórzeniem, gdyby potrzeba tychże wymagała, wysłuchają y okoliczności ściągające się, za poprzedzającym patrona stronie oskarżoney przydaniem, załatwią, y też konfessata y inkwizycye w rotułach zapieczętowanych na powrót do sądu swego odeszlą, na którym terminie strony stawić się y rezolucyą urzędu zjechałego dopełniać

powinne będą, a to pod winą, przed tymże urzędem na stronie sprzeciwiającey się ogłosić się mającą, dawszy natenczas strona stronie luite czternastu grzywien polskich, wzajemnie sobie nadgradzając, a sądowi swemu przez połowę obie strony natychmiast pod osobną winą, z regestru ukaranych rosciągnąć się mającą. W. zaś xiędza Nicyfora Kościukiewicza, parocha Kołkowskiego, do klasztoru xx. trynitarzów Łuckich zaprowadzonego y tamże do czasu ukończenia sprawy y dalszey sądu swego rezolucyi zostawać, deklaruje; inkwizycye obustronne ur. instygatorowi sądu swego w rotułach żapieczętowanych wydaje. Odwołał się w. xiądz Kościukiewicz, dziekan Czartoryski, paroch Kołkowski, do nayjaśnieyszego trybunału koronnego Lubelskiego; sąd tey apellacyi nie dopuścił, majątek zaś y rzeczy, po wzięciu onego do Łucka popieczętowane, do wolnego temuż xiędzu Kościukiewiczowi rosporządzenia y użycia sąd dozwala.

Кн. гродск. Луцк. № 3110, л. 13.

CLVII.

Декретъ Луцкаго гродскаго суда, которымъ благочинный Никифоръ Костюкевичъ признанъ совершенно невиннымъ въ взведенномъ на него обвиненіи относительно участія въ предполагавшемся крестьянскомъ волненіи. 1789. Ноября 2.

Dzień 3 novembra, z regestru incarceratorum.

Między w. w.: Janem Lublińskim, komornikiem granicznym Włodzimierskim, Ierzym Chamcem, instygatorem wojewodztwa Wołyńskiego, y Kazimierzem Sabickim, instygatorem grodzkim Łuckim, powodami y pozwanemi, przez w. Jana Lublińskiego, jednego z powodów, oczewisto, a wielebnym xiędzem Niceforem Kościukiewiczem, parochem Kołkowskim, dziekanem Czartoryskim, pozwanym y powodem, oczewisto, sąd grodzki Łucki potrzebne być złożenie inkwizycyi, tak w sądzie swoim, jako y na zjezdzie w dobrach masteczku Kołkach wyprowadzonych, tudzież indagacyi, tamże wysłuchanych,

uznaje, a to natychmiast; a ponieważ strony obie inquizycye, podwóynie wyprowadzone, y indagacye złożyli, przeto zadość uczynić uznawszy, do zaprzysiężenia tychże na nieujęcie świadków przypuszcza. A ponieważ z strony delatorów, w. Jan Lubliński k. g. w., instygator województwa Wołyńskiego, a zaś z strony swojey wielebny xiądz Kościukiewicz, dziekan Czartoryski, paroch Kołkowski, też inquizycye zaprzysięgli, przeto sąd wolnego przymowienia się stronom dozwala, po którym dozwolonym, do czytania inquizycyi przystempuje. Które przeczytawszy y należytą uwagą wszystkie okoliczności roztrząsnowszy, ponieważ tak z wyznań miesczan, gromady y innych różnych ludzi Kołkowskich, przez sześciu cechmistrzów zaprsysiężonych, jakoteż wielolicznych świadectw, w sprawie teraznieyszey odebranych, przysięgami zatwierdzonych, sądowi swemu okazano jest, że w. xiądz Nicefor Kościukiewicz, dziekan Czartoryski, paroch Kołkowski, przyzwoitemi charakterowi kapłańskiemu idąc krokami, przykładnie y bez żadney zdrożności na parochyi swojey, w mieście Kołkach, sprawował się, w zwyczaynym nabożeństwie y naukach, dla ludzi miewanych, z pilnością obowiązki swoje dopełniał, matkę swoją przyzwoicie szanując, a tylko zbytecznego trunku użycia wzbraniając, zwyczaynemi potrzebami, aż do skończenia życia opatrywał, po weselach y ucztach mieyskich nie chodził, y na nich tańcującym nigdy przez żadnego widzianym nie był; piliponów nigdy w domu swoim nie przyjmował, y tylko raz jeden w onego mieszkaniu, pod niebytność jednak tegoż w. xiędza Kościukiewicza, z zapytaniem się, jeżeliby od nich czego nie kupiono? znaydowali się; a lubo w roku teraznieyszym przez mieszczan Kołkowskich przy wielebnym xiędzu Kościukiewiczu po razy kilka schadzki czynione były, y na nich pieniężną składkę ciż mieszczanie w propozycyi sposobności swoich dopełniali; jednakże, aby te do jakowego o buntach zamysłu zmierzać miały, wszystkie wyznania y świadectwa zaprzeczają; owszem że tylko w okolicznościach potrzeb cerkiewnych, względem zaspokojenia długów, na zbudowanie nowey cerkwi, po zgorzeniu pierwszey, u różnych osób zaciąg-

nionych, y wystawienia nowego w teyże cerkwi majestatu, a mianowicie, względem wynalezienia praw, miastu Kołkom służących, przy składaniu na potrzebny do wydobycia tychże wydatek pieniężny kwoty, praktykowały się, dowodnie przeświadczają; a iż wielebny xiądz Kościukiewicz, nie tylko przy onych schadzkach, lecz w żadnym innym czasie, naymnieyszego o jakowych buntach wspomnienia nie uczynił, istotnie dowodzą. Lubo zaś w. xiądz Kościukiewicz w roku teraznieyszym zboża miesczanom y innym ludziom rozdawał, jednak te uczynność dobrą myślą, nie zaś zamiarem jakowym, do rozruchów ściągającym się, dopełniał, y nietylko w czasie teraznieyszym, lecz y lat dawnieyszych rok-po-rok potrzebującym mieszkańcom, a nawet y żydom zboża y pieniędzy zażyczał. Parochowie z dekanatu, rządowi w. xiędza Kostiukiewicza powierzonego, chociaż w roku teraźnieyszym do Kołków zjeżdżali się, lecz takową bytność u dziekana swego na zwyczayny soborczyk y oddawanie stołowego, podług obowiązków swnich, w każdym roku wykonywali; żeby jednak na pomienionych zjazdach jakowe szkodliwe powszechności rady z w. xiędzem Kostiukiewiczem praktykować się miały, naymnieyszy dowód nie przeświadcza; w. xiądz Kostiukiewicz tetylko po cerkwiach w roku teraznieyszym dopełniał wizyty, których roku przeszłego, dla trudności przejazdu, nie ukończył; koni parę, nie sposobem darowizny, lecz za pieniężną kwotę w. xiądzu Karpowskiemu, instygatorowi Rożyskiemu, odprzedał. A także w. xiądz Kośtiukiewicz, nietylko woyny Rossyjskiey nie ogłaszał, obrządku syzmatyckiego nie chwalił, przybycia Gonty nie obiecywał, do rozruchów nikogo nie namawiał, lecz naymnieyszego w tych okolicznościach słowa nigdy nie wyrzekł, świadectwa przekonywają, przeto sąd, zważywszy pomienione okoliczności, ponieważ wielebny xiądz Nicefor Kostiukiewicz, dziekan Czartoryski, paroch Kołkowski, nie tylko z zarzutów, przeciwko sobie uczynionych, względem wpływania do rozruchów, roku teraznieyszego wznowionych, istotnie oczyszczonym zostaje, lecz jeszcze o przykładnym swoim życiu y obyczaynym we wszystkich swoich sprawach postempowaniu, licznemi świadectwy

czyni przekonanie, a szczególnie tylko z powodu czynionych roku teraznieyszego w czasie, buntami zagrożonym, wzglendem cerkiewnych potrzeb y wynalezienia praw mieyskich schadzek, y dopełnianych pieniężnych na to składek, tak porozumienia o społeczności do buntów, jako y zatrzymania siebie trwającego, ściągnoł przypadek, niewinnym onego y dokładnie oczysczonym uznawszy, wolnym, y natychmiast z pod aresztu wypusczonym być sądzi y ogłasza. Urodzonych zaś delatorów, czyli instygatorów województwa Wołyńskiego, z powodu szczególney tylko gorliwości, celem postrzegania publicznego w czasie poburzonym bespieczeństwa, sprawę ninieyszą przeciwko w xiędzu Kostiukiewiczowi popierających, nie bydź przewiniającemi sąd uznaje; inquizycye y konfessata, oraz indygacye, w tey sprawie odebrane, z przyczyny niezakładaney od nikogo uwagi, natychmiast pali.

Кн. гродск. Луцк. декрет., № 3109, л. 206 об.

CLVIII.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда объ увольненіи изъ подъ стражи св. Θеодора Волоквича, арестованнаго за то, что въ домѣ его ночевалъ коробейникъ. 1789. Мая 22.

Dzień 22 maja, z regestru incarceratorum.

Między W. Jakubem Kostrzyńskim, szambelanem J. K. M. instygatorem w. Wołyńskiego, powodem, oczewisto, a wielebnym xiędzem Teodorem Wołokwiczem, parochem Łobaczewskim, pozwanym, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, za przydaniem patrona temuż w. x. Wołokwiczowi, parochowi Łobaczewskiemu, rozsądzając propozycyą literalną, od w. instygatora województwa Wołyńskiego po w. x. Teodora Wołokwicza, parocha Łobaczewskiego, do sądu swego wyniesioną, sporów wniesionych wysłuchawszy, potrzebne być odebranie dobrowolnych konfesat z stawionego w. x. Teodora Wołokwicza przed sądem swym uznaje; a ponieważ odebrane zostały, przeto do

czytania tychże przystempuye; ktore przeczytawszy, ponieważ tylko okoliczność noclegowania u tegoż piliponów okazana zostaje, a o innym jakowym wykroczeniu sąd swoy zawiadomionym nie jest, przeto przypusczonym bydź do przysięgi na te rothę uznaje: „Ja, Teodor, przysięgam panu Bogu Wszechmogącemu, w Troycy świętej jedynemu, na to, iż z piliponem, w domu moim nocującym, żadney rozmowy o buntach y rozruchach nie miałem, od tegoż i od nikogo do tego namawiany nie byłem, pieniędzy żadnych od tegoż nie brałem, sam nikogo nie namawiałem, o żadney okoliczności, do pomienionych rozruchów ściągającej się, nie wiem, y nic wcale w tey mierze winien nie jestem“. A ponieważ rothą, sobie przepisaną, zaprzysiągł, przeto sąd onego wolnym czyni y konfessata natychmiast pali.

Кн. гродск. Луцк. декрет., № 3109, л. 152.

CLIX.

Письмо управляющаго Волочискимъ имѣніемъ—Вольфарта къ владѣльцу этого имѣнія, Чарнецкому, извѣщающее объ арестѣ крестьянина Федора, назначавшагося, по предположенію, въ полковники возстанія. 1789. Мая 24.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca Julii dwudziéstego osmego dnia.

Na leżeniu xiąg ziemskich wojewodztwa Wołyńskiego powiatu Krzemienieckiego, osobiście stanowszy j. w. Ignacy Czarnecki, kasztelanic Bracławski, rotmistrz kawaleryi narodowey, orderu świętego Stanisława kawaler, ten list od ur. Wolfarta do siebie, podawającego, pisany, y przez tegoż podpisany, w kopercie, przy pieczęci na laku czerwonym, wraz z intytulacyą, na teyże kopercie będącą, dla zapisania do xiąg ziemskich Krzemienieckich sposobem oblaty podał, w te słowa: Dnia dwudziestego czwartego mai, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego anno, z Wołoczysk. Jaśniewielmożny mości dobrodzieju! Pry oświadczeniu jaśnie wielmożnemu maszmość panu do-

brodziejowi dnia dobrego, mam honor donieść, iż rozporządzenie moje, na dniu wczorayszym uczynione, skutek swoy wzieło, y on kochany Teodor, pułkownik, z furmanki powracający, na dniu wczorayszym pod straż tuteyszey komendy przez ludzi moich został oddany; rozumiem tedy, że cała troskliwość pańska teraz już zupełnie się uspokoi. Dziś on będzie do Jachnowiec odesłany, bo jeszcze porucznik, po poźnym wczorayszey nocy od j. w. waszmość pana dobrodzieja wraz ze mną powrocie, jeszcze wczasuje. Pozwolisz j. w. waszmość pan dobrodziej upraszać siebie o tę łaskę, aby osadca przez w. w. obywatelów examinowany, mógł bydź pytanym, czy on zwierzył się mnie, lub Olszewskiemu, ekonomowi przeszłemu Manaczyńskiemu, że należy do buntu, czyli też nie? y ta odpowiedź, aby mogła bydź w indagacyi zanotowana; bo przyznam się, że te jego wyznanie, iż ekonomowi dał pień pszczół, czyli obiecał, y ja rozkazałem mu się z porucznikiem odprzysiądz, ma krzywdzonce y wątpliwe, czyli obojętne znaczenie. A ja tylko Bogu dusze jestem winien y o niczym oprocz tego odgłosu, że niby on ma należyć do buntu, nie wiedziałem, y choć go o to pytałem, nie chciał mi się powierzyć. Składam mnie u nog jego, jako znający się bydź z nayglębszym poszanowania wyznaniem j. w. waszmość pana dobrodzieja naynizszym sługą. U tey oblaty listu podpis ręki takowy: Franc Wolfart. Intytulacya zaś na kopercie listu tego przy pieczęci, na laku czerwonym wyciśnionej, w te słowa: Jaśnie wielmożnemu imci panu Carneckiemu, kasztelanicowi Bracławskiemu, kawalerowi orderu świętego Stanisława, rotmistrzowi kawaleryi narodowey, dobrodziejowi. (L. S.). A tak ta oblata listu, za podaniem wyżrzeczonego j. w. podawającego, wszystka zupełnie od słowa do słowa, jak się w sobie pisana ma, do xiąg ninieyszych ziemskich krzemienieckich jest zapisana.

Кн. земская Кременецкая, № 1811 л. 479 на об.

CLX.

Приговоръ Луцкаго гродскаго суда, освобождающій изъ подъ ареста священника Доминика Мицевича, обвиненнаго въ сношеніяхъ съ коробейниками. 1789. Мая 27.

Dzień 27 maja, z regestru incarceratorum.

Między w. Jakubem Kostrzyńskim, instygatorem w. Wołyńskiego, powodem, oczewisto, a wielebnym xiędzem Dominikiem Micewiczem, parochem Osnickim, pozwanym, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając propozycyą literalną, od strony powodowey po strone pozwaną do sądu swego wyniesioną, sporów wniesionych wysłuchawszy, za przydaniem temuż od sądu swego do obrony patrona, potrzebne być odebranie dobrowolnych konfessat z stawionego wielebnego xiędza Dominika Micewicza, parocha Osnickiego, przez sąd swoy uznaje, y do expediowania tychże przystempuje; po których odebranych y przeczytanych, ponieważ nic więcey nie okazało się, tylko że markitanie rossyjscy, w roku teràznieyszym podwakrotnie u w. xiędza Dominika Micewicza, parocha Ośnickiego, byli, u kturych: jednego, u siebie nocującego, a drugiego, tylko przejeżdżającego, chustki y kłódki pokupował, a więcey iż do żadnego przewinienia nie zna się, ani do żadnych rozruchów teraźnieyszych nie przyczyniał się, ani o tychże jakową ma wiadomość, przysięgę wykonać oświadcza. Przeto sąd, nie widząc inney na tegoż przekonywjącey skargi, przypusczonym być onego na te rothe: „Jako do teraźnieyszych buntowniczych rozruchów, ani sam był od kogo namawiany, ani nikogo nie namawiał, żadnego z nikim porozumienia, a nawet y mowy w tey okoliczności nie miał y żadnym sposobem do tego nie skłaniał się, y nic cale winien nie jest, y o niczym nie wie; markitanie, choć raz nocując, w domu onego byli, żadney o niczym z niemi rozmowy nie miał, prócz tylko chustki y kłodki u tychże pokupował", do przysięgi uznaje, a to natychmiast (dodaje się wozny, do attentowania juramentu). A ponieważ w. xiądz Dominik Micewicz przysięgę, sposobem praktykowanym, rothą, sobie przepisaną, wykonał, przeto

sąd tegoż wielebnego xiędza Micewicza, parocha z dóbr wsi Osnicy, wolnym natychmiast czyni y konfessata, w tey sprawie expediowane, pali.

Кн. гродск. Луцк. декрет. № 3109, л. 153 об.

CLXI.

Распоряженіе Луцкаго гродскаго суда объ освобожденіи изъ подъ ареста священника Ивана Антоневича, обвиненнаго въ томъ, что онъ купилъ у проѣзжаго коробейника три платка. 1789. Мая 27.

Dzień 27 Maja, z regestru incarceratorum.

Między w. Jakubem Kostrzyńskim, instygatorem w. Wołyńskiego, powodem, oczewisto, a wielebnym xiędzem Janem Antoniewiczem, parochem Bereźciańskim, pozwanym, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając propozycyą literalną, od strony powodowey po stronę pozwaną do sądu swego wyniesioną, sporów uczynionych wysłuchawszy, za przydaniem temuż od sądu swego do obrony patrona, potrzebne być odebranie dobrowolnych koufessat z stawionego w. xiędza Jana Antoniewicza, parocha ze wsi Bereścian, przez sąd swóy uznaje, a to natychmiast; a ponieważ odebrane zostały, przeto do czytania tychże przestempuje, z których przeczytanych, ponieważ więcey nie okazało się, tylko, że gdy w roku teraźnieyszym w wielkim poście markitan przez wieś Bereściany przejeżdżał y, na ulicy stanowszy, w dom wielebnego xiędza Bereściańskiego przyszedł, natenczas, za naleganiem żony swojey, chustek trzy dla teyże y innych domowych rzeczy u rzeczonego markietana pokupował, który po tey przedarzy natychmiast ze wsi wyjechał, a wielebny xiądz paroch Bereściański za pomienione u markitanów kupno, porozumienie na siebie ściągnowszy, do Łucka dla tłumaczenia się przyprowadzony został, które w sądzie swym czyniąc, że więcey żadney rozmowy z przerzeczonym kupcem nie miał, o żadnych rozruchach, ani od niego, ani od innego kogo nie słyszał y w nay-

mnieyszey okoliczności winien nie jest, do przysięgi zabiera się. Przeto sąd, nie widząc inney na tegoż skargi, przypuszczonym być do przysięgi wielebnego xiędza Antoniewicza na tę rothę: „jako do teraźnieyszych buntowniczych rozruchów, ani sam nikogo nie namawiał, ani od kogo był namawiany, żadnego z nikim porozumienia, a nawet y mowy, do tey okoliczności stosującey się, nie miał, owszem o tym, aż do czasu wzięcia swego od nikogo nie słyszał y nic cale winien nie jest y o niczym nie wie; markitana raz tylko przy kupnie chustek widząc, innego czasu żadnego nie widział", uznaje, a to natychmiast (dodaje się wozny). A ponieważ wielebny xiądz Jan Antoniewicz przysięgę sposobem y zwyczajem praktykowanym, rothą, sobie przepisaną, wykonał, przeto sąd tegoż wielebnego xiędza Antoniewicza, parocha Bereściańskiego, wolnym natychmiast czyni y konfessata, w tey sprawie expedjowane, pali. A zaś o powrót zabranych przy wzięciu swoim niejakich rzeczy wolnego czynienia z kim będzie należało dozwala.

Кн. гродск. Луцк. декрет. № 3109, л. 154.

CLXII.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда, передающее дѣло по обвиненію священника Демьяна Голубовича въ епископскій судъ. 1789. Мая 27.

Dzień 27 Maja, z regestru incarceratorum.

Między w. Jakubem Kostrzyńskim, instygatorem w. Wołyńskiego, powodem, oczewisto, a wielebnym xiędzem Damjanem Hołubowiczem, parochem Zbuskim, pozwanym, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, za przydaniem stronie pozwaney do obrony patrona, rozsądzając propozycyą literalną od strony powodowey po stronę pozwaną, do sądu swego wniesioną, sporów wniesionych wysłuchawszy, potrzebne być odebranie konfessat z w. xiędza Damjana Hołubowicza, parocha Zbuskiego, y złożenie wyprowadzonych z tegoż zez-

nań w kommissyi w. Wołyńskiego w sądzie swoim uznaje; a ponieważ konfessata, tak w kommissyi w. Wołyńskiego wysłuchane, złożone, jako y teraz przez sąd odebrane zostały, do czytania tychże przystempuje; które przeczytawszy, ponieważ sprawa teraźnieysza z rozmowy tylko między samemi xiężą duchownemi obrządku greckiego, z łacińskim zjednoczonego, odgrażającey się na w. Felicyana Dąbrowskiego, podczaszego Halickiego, ustanowiona została, a z innych osób że dowodu pomimo nieprzyznanie parocha Żulińskiego mieć nie podobna, konfessata jawnie nauczają, a ztąd strona, to jest w Dąbrowski dla łatwieyszego z duchownych osób doyścia prawdy, odesłania sprawy teraźnieyszey do sądu duchownego żąda. Przeto sąd z zapieczętowanemi pieczęcią grodzką Łucką konfessatami, strony do j. w. biskupa, administratora Łuckiego obrządku zjednoczonego, z zachowaniem terminu zawitego po rozsądzenie odsyła.

Кн. гродск. Луцк. декрет. № 3109, л. 154 об.

CLXIII.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда объ освожденіи изъ подъ стражи священника Петра Полетылы, противъ котораго не оказалось никакого обвиненія. 1789. Мая 27.

Dzień 27 Maja, z regestru incarceratorum.

Między w. Jakubem Kostrzyńskim, instygatorem w. Wołyńskiego, powodem, oczewisto, a wielebnym w Bogu imć xiędzem Piotrem Poletyło, parochem wsi Witoniża, pozwanym, oczewisto, sąd grodzki Łucki, za przydaniem patrona, rozsądzając propozycyą literalną od w. instygatora w. Wołyńskicgo po w. xiędza Piotra Poletyłe, parocha Witonižskiego, do sądu swego wyniesioną, potrzebne być odebranie dobrowolnych konfessat z stawionego w. xiędza Piotra Poletyły, parocha Witonižkiego, uznaje, a to natychmiast, z których odebranych, gdy żadne obwinienie na w. xiędza Piotra Poletyłę, parocha Witonižkiego, względem teraznieyszych rozruchów nie poka-

zało się, owszem roku y miesiąca teraznieyszych dnia dwudziestego piątego od j. w. xiędza Młockiego, biskupa ruskiego Włodzimirskiego y w. w. Stefana Załęzkiego, chorążego Nowogrodzkiego, y Kajetana Trzebuchowskiego, stolnika Trembowelskiego, obywatelów y kommissarzów z w. Wołyńskiego, złożonym na pismie zaświadczeniem, tu, w Łucku, danym, iż pomieniony w. xiądz Poletyło nie jest o bunt winien, dokładnie tłumaczy się. Przeto sąd tegoż w. xiędza Piotra Poletyłę, parocha Witoniżskiego, natychmiast wolnym czyni y konfessata niszczy.

Кн. гродск. Луцк. декрет. № 3109, л. 154 об.

CLXIV.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда объ освобожденіи изъ подъ стражи благочиннаго Иліи Гусаковскаго, арестованнаго за временную отлучку изъ своего дома. 1789. Мая 28.

Dzień 28 maja, z regestru incarceratorum.

Między w. Jakubem Kostrzyńskim, instygatorem w. Wołyńskiego, powodem, oczewisto, a wielebnym xiędzem Eliaszem Husakowskim, parochem Klewańskim, dziekanem Stepańskim, pozwanym, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając propozycyą literalną od w. instygatora w. Wołyńskiego po wielebnego xiędza Eliasza Husakowskiego, parocha Klewańskiego, dziekana Stepańskiego, do sądu swego wyniesioną, przydawszy do obrony stronie pozwaney patrona, potrzebne być odebranie dobrowolnych konfessat z stawionego tegoż w. xiędza Eliasza Husakowskiego, parocha Klewańskiego, y pracowitego Ignacego Rybaczuka, pałamarza Klewańskiego, uznaje, a to natychmiast; a ponieważ odebrane zostały, do czytania tychże przystempuje; z których przeczytanych, ponieważ inne żadne nie okazuje się obwinienie, tylko, iż w. xiądz Eliasz Husakowski, paroch Klewański, roku teraźnieyszego w wielkim poście, będąc w porozumieniu jakoby danych sobie od markitanów rubli, które u niego

znaydowały się, przez kommendę Dubieńską wzięty, a po uczynionym wytłumaczeniu się, że pomienione ruble od wielmożnego Mikołaja Bogusza, kasztelanica Podolskiego, w sąsiedztwie z xięstwem Klewańskim dobra swoje mającego, miał sobie pożyczone, po które nawet, w czasie czynionego tłumaczenia się, koniuszy w. Bogusza z upomnieniem się o pomienione ruble przybył, wolno puszczony został; w czasie zaś wielkiego tygodnia, gdy coraz większe dawały się słyszeć rozruchy, y z mieysc niektórych parochów pobrano, wielebny xiądz paroch Klewański, czując się być narażonym gubernatorowi Klewańskiemu, obawiając się, aby prywatnie wzięty nie był, myślą udania się do Łucka dla uczynienia z siebie explikacyi, iż do żadnego przewinienia nie znał się, z miasta Klewania do dóbr wsi Cumania, o mile odległych, kryjomo uszedł; gdzie nie mogąc dostać dla złey drogi do najęcia do Łucka podwody, napowrot ze wsi Karpiłówki dnia trzeciego do Klewania powrócił, y świątując u siebie, potym do Dubna na dni kilka wyjechał, ztamtąd zaś powrociwszy, przez urodzonego gubernatora z powodu wyżrzeczoney ucieczki wzięty y do Łucka odesłany, od pięciu tygodni pod aresztem osadzony zostaje; w którym przez nikogo dotąd o żadne wykroczenie nie będąc obwiniony, ani żadnego przeciwko siebie nie widząc donosiciela, do przysięgi na niewinność swoją w sądzie swym zabiera się. Przeto sąd, zważywszy pomienione okoliczności, ponieważ rzeczony w. xiądz paroch Klewański żadnego na siebie od nikogo nie ma oskarżenia, y nikt onemu jakowego nie czyni zarzutu, szczegulnie tylko iż okoliczność ucieczki z Klewania do mieysca o mile odległego, porozumienie na niego u zwierzchności Klewańskiey, przez którą do Łucka przystawiony został, zciągneła, znosząc wszelako względem domniemanego przewinienia wątpliwość, przypuszczonym bydź do przysięgi tegoż wielebnego parocha Klewańskiego na tę rothę; „jako z miasta Klewania do dóbr wsi Cumania nie z powodu jakowego naymnieyszego przewinienia, lecz tylko z bojaźni, aby prywatnie przez gubernatora Klewańskiego, na siebie urażonego, wzięty nie był, celem jechania do Łucka, dla uczynienia

o niewinności swojey explikacyi, uszedł, jako do wszczynających się rozruchów żadnym sposobem, a nawet y myślą, nie skłaniał się, od nikogo namawianym nie był, y sam żadnego nie namawiał, y nic cale w tey okoliczności winien nie jest, uznaje", a to natychmiast; dodaje się do juramentu woźny. A ponieważ wielebny xiądz Eliasz Husakowski, paroch Klewański, przysięgę rothą przepisaną, sposobem y zwyczajem praktykowanym, wykonał, przeto sąd tegoż wielebnego xiędza Eliasza Husakowskiego, parocha Klewańskiego, dziekana Stepańskiego, wypusczonego bydź uznawszy, od dalszego aresztu wolnym czyni; konfessata, w tey sprawie odebrane, natychmiast pali.

Кн. грвдск. Луцк. декрет., № 3109, л. 155.

CLXV.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда объ освобожденіи изъ подъ стражи священника Кирилла Семигиновскаго, оклеветаннаго евреями въ подстрекательствѣ крестьянъ къ сопротивленію властямъ. 1789. Мая 29.

Dzień 29 maja, z regestru incarceratorum.

Między w. Jakubem Kostrzyńskim, instygatorem w. Wołyńskiego, powodem, oczewisto, a wielebnym xiędzem Cyryllim Siemiginowskim, parochem Derewiańskim, pozwanym, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, za przydaniem patrona, rozsądzając propozycyą literalną od w. instygatora w. Wołyńskiego po wielebnego xiędza Cyryllego Siemiginowskiego, parocha Derewiańskiego, do sądu swego wyniesioną, sporów wniesionych wysłuchawszy, potrzebne bydź odebranie konfessat z wielebnego xiędza Cyrylla Siemiginowskiego, parocha Derewiańskiego y roboczego Jakowa Trzeciaka, teyże wsi poddanego, uznaje, a to natychmiast; a ponieważ odebrane zostały, do czytania tychże przystempuje; które przeczytawszy, luboli przewinienie tegoż, iżby miał poddanych Derewiańskich, do obrony swojey, w przypadku brania siebie do sądu, namawiać, żadne nie

okazuje się, y że takowe udanie od żydów, z przyczyny upominania się o pieniądze, które onemu winni, wynikneło, wiedzieć daje, że jednak o bytności markietana u tegoż parocha Derewiańskiego y targowania u tegoż chustek, odkrywa się wiadomość, przeto, znosząc wszelkie względem rozruchów teraźnieyszych porozumienie, oświadczającego w. xiędza parocha Derewiańskiego na niewinność swoją przysięgę, przypuszczonym być do teyże na tę rothe: „jako poddanych Derewiańskich, ani do żadnych rozruchów, ani do obrony swojey, gdyby miał być do sądu brany, nie namawiał, y niczym nie korumpował; sam także od nikogo do żadney rzeczy namawianym nie był, z piliponem, u siebie będącym, żadney rozmowy, prócz targu o chustki, nie miał, y nic cale, ani myślą, w okoliczności powstających buntów nie przewinił", uznaje, a to natychmiast; dodaje się woźny. A ponieważ tenże wielebny xiądz Cyrylli Siemiginowski, paroch Derewiański, przysięgę, rothą przepisaną, sposobem y zwyczajem praktykowanym, wykonał, przeto sąd wolnymi, tak tegoż w. xiędza Cyryllego Siemiginowskiego, parocha Derewiańskiego, jako też roboczego Jakowa Trzeciaka, poddanego teyże wsi, od dalszego aresztu czyni y konfessata natychmiast pali.

Кн. гродск. Луцк. декрет., № 3109, л. 156.

CLXVI.

Приговоръ Кременецкаго гродскаго суда, осуждающій священника Юстина Мартиновича на четырехнедѣльное тюремное заключеніе въ Дубенской крѣпости за праздные разговоры съ францисканскими монахами въ г. Шумскѣ и за неприличное поведеніе. 1789. Іюня 3.

Roku 1789, miesiąca Junii 3 dnia.

Między urodzonym Augustynem Wojakowskim, instygatorem grodzkim Krzemienieckim, z urzendu czyniącym, oczewisto, a imci xiędzem Justynem Martynowiczem, parochem wsi Borowicy, inkarceratem stawionym, osobiście. Sąd grodzki Krzemieniecki, rozsądzając

propozycyą od urodzonego instygatora sądu swego przeciwko imci xiędzu Justynowi Martynowiczowi, parochowi wsi Borowicy, utworzoną, potrzebue być spisanie punktów przez urodzonego instygatora w. x. Martynowiczowi, parochowi Borowickiemu, dla odebrania dobrowolnych od tegoż wyznań i w sądzie swoim złożenia onych, uznaje, a to natychmiast. A ponieważ tenże urodzony instygator też punkta opisał i, ręką swoją podpisawszy, w sądzie swoim złożył, przeto sąd dosyć uczynić wyrokowi swemu uznaje, a, odebrawszy, do spisania tychże wyznań, po skonotowaniu ktorych, za wprowadzeniem sprawy, lubo jeszcze strona pryncypalnie czyniąca zarzutów, w propozycyi umieszczonych, inkwizycjami dowodzić oświadcza, gdy jednak z dobrowolnych wyznań, w sądzie swoim przeczytanych, okazuje się, że imć x. Martynowicz, słysząc od różnych ludzi w roku przeszłym, 1788, na wiosnę, po kilkakrotnie, iż wywoływano na mieście w Lachowcach, ażeby majętniejsi ludzie i żydzi mieli się na ostrożności z majątkiem swoim, ponieważ syn Gonty, z buntu sławnego dawniej, ma wpaść z siczowymi kozakami w Polskę, a, wpadłszy, rznąć polaków i majątki onych zabierać, z tej więc okoliczności, będąc raz przed obiadem u imci xiędza kaznodziei w. w. o. o., Franciszkanów Szumskich, w konwencie, napiwszy się wódki i głowę trochę zagrzaną tymże trunkiem mając, życzył imci x. kaznodziei, ady obrządek łaciński odmienił na ruski, a to dla tego, że Gonta ma wpaść, jak słyszał, z kozakami do Polski, polaków rznąć i prześladować, powiedział; a imć x. kaznodzieja Szumski, nie mogąc znieść takowych wyrazów, jak z celi wyszedł i samego tylko x. Martynowicza w celi zostawił, natenczas imć x. Martynowicz, nie wiedząc, gdzie się z celi obrócić, przynaglony potrzebą natury, w szklankę, na oknie stojącą, uryny upuścił i tęż pod łóżko postawił, a potem wyszedłszy z celi imci x. kaznodziei, przyszedłszy do imci x. gwardjana Szumskiego do celi, tegoż samego dnia też same słowa powtarzał, lecz w wymuwieniu tych slów żadnego innego zamysłu nie miał, tylko, głowę trunkiem zagrzaną mając, dla tego ze słyszenia o synie Gonty, wpaść mającym do Polski, te słowa ponawiał; żeby zaś do spisku i buntu jakiego wchodził, o tem żad-

nej wiadomości ani sam nie ma, ani go nikt nie namawiał, wyraża, i nad wyrażone przeciwko sobie punkta dodaje i to jeszcze, iż gdy wyżej wymienione słowa w konwencie Szumskim kilka tygodniami jeszcze przed świętami powiedział, a to się potem do żołnierza, na kresach w Szumsku stojącego, Kamieńskim zwanego, od xięży Franciszkanów doniosło, który to żołnierz, na samą wilkanoc polską dopiero przyjechawszy do Borowicy, najpierwej wszystkie kąty domu x. Martynowicza i w cerkwi nawet rewidował, lecz żadnych podejrzanych rzeczy nie wynalazłszy, potem dopiero zapytany od tegoż żołnierza, jeżeliby słowa wyżejrzeczone w konwencie Szumskim w. w. o. o. Franciszkanów wyrażał, gdy się pomienionych słów tenże imć x. Martynowicz, jak wyżej powiedział, przyznał, natychmiast tenże żołnierz onego do komendy do Swiętca wziął, zkąd potem do Dubna odesłany, a z Dubna tu, do Krzemieńca, przywieziony zostaje, opowiedział. Przeto sąd, zważając wszelkie okoliczności i wyznania tegoż imci x. Martynowicza z propozycją urodzonego instygatora sądu swego oraz z danym karteluszem i zaświadczeniem od urodzonego Boguckiego, w tej samej okoliczności bez daty w sądzie swoim złożonym, zgodne, silniejszych nad wyznanie własne imci x. Martynowicza, na przekonanie tegoż w sądzie swoim oświadczonych, nie mając innych dowodów, z własnego wynania tegoż, za niepotrzebne w konwencie Szumskim w. w. o. o. Franciszkanów, tak x. kaznodziei, jako i x. gwardjanowi powtarzanie słów nieprzyzwoitych stanowi duchownemu, a ztąd dawanie z tego porozumienia o sobie i zgorszeniu drugich, oraz nieprzystojne obejście się, winnym onego być osądziwszy, podległego być karze osobistej, uznaje, nakazując, ażeby tenże x. Martynowicz za wyżej dotknięte przewinienie swoje do fortecy miasta Dubna do więzienia od aktu dekretu na niedzel cztery był oddany, i tamże przez czas wyrażony za własnym kosztem siedział, a po dopełnionej dopiero takowej karze, był wolny, oznacza.

Записки Θеодосія Бвоpовича. т. II, стр. 198. Также кн. гродская кременецкая декретовая № 1870, листъ 27.

CLXVII.

Атестатъ, выданный сеймовыми маршалами священнику Ивану Лукаевичу, удостовѣряющій его заслуги въ раскрытіи заговора и указывающій выданныя ему награды: медаль и 2,000 злотыхъ. 1789. Іюня 8.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca junii dwudziestego piątego dnia.

W roki sądowe ziemskie Łuckie, od dnia świętey Tróycy święta rzymskiego, miesiąca y roku wyż na akcie wyrażonego przypadłe y sądownie odprawować się zaczente, przed nami: Stanisławem Kostką Radwańskim, kawalerem orderu świętego Stanisława, sędzią, Stefanem Bożeniec Iełowickim, podsędkiem, urzędnikami, sądowemi i xięgami ninieyszemi ziemskiemi Łuckiemi, stawający osobiście wielmożny imć xiądz Jan Łukajewicz, paroch Suski, te zaświadczenie od j. o. y j. w. marszałków konfederacyi oboyga narodów na seymie walnym Warszawskim, przy pieczęciach dwóch na laku czerwonym wyciśnionych, z podpisem rąk tychże, sobie, podawającemu, dane, na pargaminie zapisane, ratione introcontentorum ad acta terrestria luceoriensia per oblatam podał, w te słowa: Stanisław Nałęcz Małachowski, referendarz wielki koronny, seymowy y konfederacyi koronney, Kazimierz xiąże Sapieha generał artyleryi y konfederacyi w. x. Litewskiego marszałkowie, wszem wobec y każdemu, komu by o tem wiedzieć należało, wiadomo czyniemy. Nie tayne całemu narodowi grożące z buntów chłopstwa zamieszania, ktorych okropne początki konieczną stratą występnych, a trwogą powszechną oznaczone zostały; w liczbie siejących złości swojey z niewinnych a mniey rozważnych ludzi ofiary, znaydował się jeden markietan rossyjski, ktory cnotę imć xiędza Łukajewicza, parocha Suskiego, zwątlił, ludzkość przemienić usiłował y do buntów nakłaniał. Odebrał przyzwoitą powołany markietan karę, a imć xiądz paroch Suski obrządku greckiego, z kościołem rzymskim złączonego, wprzód po dwakroć w miejscu wyznaczenia swego badany, stawionym został przed deputacyą do examinowania oskarżonych o bunty, z seymu wyznaczoną; czytane inkwizycye, czynione konfrontacye dowiodły, że zbrodnia

nie miała do serca cnotliwego imć xiędza parocha Suskiego wstępu, y owszem, że wyjawieniem namawiającego siebie do buntu odkrył zamyślony występek, y tym sposobem do utłumienia wczesnego grożącego nieszczęścia kraju tego mieszkańcom przyłożył się. A tak zasłużył wyrownywającą dobroci postępku swego pochwałę. Takowe odebrawszy nayjaśnieyszy pan y prześwietne stany od deputacyi, na to wyznaczoney, uwiadomienia, zleciły nam, marszałkom, cnotę imć xiędza Łukajewicza nadgrodzić y nieskazitelność jego postępków zaświadczyć. Dopełniając takowe zlecenie, złotych polskich dwa tysiące wydać ze skarbu koronnego oddzielną dyspozycyą zaleciliśmy; medal dany na piersiach, jako świadectwo szacunku, nosić dozwalamy. Nakoniec list ten zaświadczaiący, przy wyciśnieniu rodowitych pieczęci, podpisami naszemi potwierdzamy y do jakichkolwiek bądź akt autentycznych, ile razy podobać się będzie, wnieść pozwalamy. Dan w Warszawie, dnia osmego czerwca, roku tysiąc siedemset ośmdziesiątego dziewiątego. U tego zaświadczenia, per oblatam podanego, podpisy rąk j. o. y j. w. marszałków przy wyciśnieniu rodowitych pieczęci na laku czerwonym, w te słowa: Stanisław Nałęcz Małachowski, referendarz wielki koronny, seymowy y konfederacyi prowincyi koronnych marszałek. L. S. Kazimierz xiąże Sapieha, generał artylleryi y marszałek konfederacyi w. x. Litewskiego L. S.—Przypisek na wierzchu w te słowa: Feria sexta post Octavas festi Sacratissimi Corporis Christi Domini proxima, videlicet die 19 mensis junii, anno ejusdem, 1789, in actis tribunalitiis regni Lublinensibus literarum praesentium testimonialium intercessit oblata, quod attestor Ioannes Gewałtowski V. R. T. L. Ktore to zaświadczenie wszystko, z początku aż do końca, tak jak się w sobie pisane ma, do xiąg ninieyszych ziemskich Łuckich jest zapisane y ingrossowane.

Кн. земск, Луцк. записов., № 2894, л. 672.

CLXVIII.

Аттестатъ, выданный сеймовыми маршалами Кременецкому благочинному, Павлу Громачевскому, удостовѣряющій, что взведенныя на него обвиненія оказались неосновательными и ложными. 1789. Іюня 8.

Stanisław Nałęcz Małachowski, referendarz wielki koronny, Kazimierz xiąże Sapieha, generał artyleryi y konfederacyi w. x. Litewskiego, marszałkowie: Wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć będzie należało, wiadomo czyniemy: Smutne buntów oznaki, grożące krajowi zamieszaniem, zwrociły troskliwą obywatelów staranność do badania zrzódła spodziewanego nieszczęścia. Gdy w liczbie obwinionych o poduszczenie chłopstwa do powstawania przeciw naywyższey władzy krajowey y panom swoim znaydował się imć xiądz Paweł Hromaczewski obrządku greckiego z kościołem rzymskim złączonego, dziekan Krzemienieckiego dekanatu, dyecezyi Łuckiey, po dwakroć badany, przywieziony nakoniec został do Warszawy z rozkazu j. k. m. y prześwietnych rzeczy pospolitej skonfederowanych stanów. Deputacya z osób, składających stany, pod nas, marszałków, prezydencyą wyznaczona, w inkwizycyach y konfrontatach znalazła cnoty nieskazitelne imć xiędza Pawła Hromaczewskiego świadectwa, znalazła uroczyste niewinności jego dowody. Jego krolewska mość y prześwietne rzeczypospolitey skonfederowane stany, uwiadomione od deputacyi o niewinności wspomnionego imć xiędza dziekana, zleciły nam, marszałkom, aby uroczystym zaświadczeniem całą powszechność upewnić, iż o żaden występek imć xiądz Hromaczewski, dziekan Krzemieniecki, przekonanym nie został, y owszem zaskarżenie, na mylnych tylko pozorach gruntowane, dalekim od podobieństwa nawet do zbrodni było. Ktoren to list świadeczny, dla większey wagi y ważności, własnych rąk podpisem, przy wyciśnieniu rodowitych pieczęci, do akt autentycznych wniść, ile razy podawać się będzie, otrzymującemu to sprawiedliwe zaświadczenie, pozwalamy.—Dan w Warszawie, dnia czerwca osmego, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku. U tey oblaty zaświadczenia podpisy rąk j. w. j. o. x.,

marszałków scymowych oboyga narodów y generalney konfederacyi przy pieczęciach, na laku czerwonym wyciśnionych, są takowe: Stanisław Nałęcz Małachowski R. W. K., seymowy i konfederacyi prowincyi koronney marszałek (L. S.). Kazimirz xiąże Sapieha, generał artylleryi y marszałek konfederacyi w. x. Litewskiego. (L. S.).

Кн. гродск. Кременецк. записов. № 1775, л. 133.

CLXIX.

Обвинительный актъ, поданный инстигаторомъ въ Кременецкій гродскій судъ, по которому привлекается къ отвѣтственности священникъ Даніилъ Подчашинскій за то, что онъ возбуждалъ крестьянъ къ возстанію, похвалялся составить отрядъ для истребленія поляковъ и евреевъ и скрывалъ въ церкви оружіе. 1789, Іюня 19.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca junii dwudziestego dnia.

W czasie sądów grodzkich Krzemienieckich dla sądzenia spraw kryminalnych, na dniu dwudziestym ósmym miesiąca maja, roku teraz biegącego, na akcie wyrażonego, po obraniu wielmożnego surrogata w myśl prawa narodowego, odprawować się zaczętych, przedemną, Janem z Zagorzec Zagorskim, łowczym powiatu Włodzimirskiego y sędzią grodzkim Krzemieneckim, mieysce j. w. podstarosty, na seym teraz trwający z województwa Wołyńskigo obranego posła, zasiadającym, oraz xięgami grodu tegoż, wniósł przed sądem grodzkim Krzemienieckim, sprawy kryminalne sądzącym, urodzony instygator sądowy, Augustyn Wojakowski, powod, przeciwko xiędzu Danielowi Podczaszyńskiemu, parochowi wsi Kałamarynki, stawionemu inkarceratowi, prawem pozwolone oskarżenie takowe: iż xiądz paroch Kałamaryniecki, tchnąc duchem buntownictwa, dawał się przed wielu słyszeć ludźmi z temi słowy: że, gdyby moskale, kozacy y buntownicy pokazali się, hersztem bydź oświadczył, y swoich zebrawszy przynaymnięy do pięciudziesiąt kozaków, podobnież rzeź zacząłby;

y dla tych przyczyn, mając zamiar tak okropny dopełnić skutek buntownictwa na polaków y żydów, od chłopów poddanych wsi Kałamarynki zabierał broń y u siebie w cerkwi przechowywał; z markietanami, w swym domu mianemi, na bunty zmawiał się, y dla tego w cudzych parafjach, pod pozorem słuchania spowiedzi, chłopów do rzezi y buntu namawiał, nieprzyzwoite stanowi swému zabawy po karczmach z chłopami miewał, przy trunkach wymawiając, że żydów rznąć będzie, parafianów gorszył, y, co mogło bydź naynieprzyzwoitszym, czynił. A przeto, zapobiegaiąc takowym wykroczeniom, kary kryminalne za sobą ciągnącym, też kary, jako na wznieciciela buntu y zgorszenia innych, sąd, przychyliwszy się do prawa, wściągnie, dla czego ninieyszą propozycyą pozwany. Datum w Krzemieńcu, dnia dziewietnastego junii, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku. Augustyn Wojakowski J. G. Krzeminiecki mp.

Кн. гродск. Кременец., поточн., № 1776, л. 664.

CLXX.

Приговоръ Кременецкаго гродскаго суда, осуждающій священника Даніила Подчашинскаго на четырехнедѣльное тюремное заключеніе за угрозы, произнесенныя имъ противъ евреевъ. 1789, Іюня 20.

Die 20 junii, 1789 anno.

Tenże aktor przeciwko xiędzu Danielowi Podczaszyńskiemu, parochowi wsi Kałamarynki, stawionemu inkarceratowi, o ukaranie za zamiar oświadczony zberania kozaków do buntu, za odbieranie strzelby od chłopów y oney chowanie w cerkwi, za rożne w karczmie z chłopami gadanie neprzystoynych słów y inne okoliczności, propozycyą objęte. Judicium in ordine excipiendorum liberorum confessatorum injungit, quatenus pars agens tam puncta interrogatoriorum conscribat, subscribat eademque suo coram judicio reponat, quam et venerabilem Daniel Podczaszyński, parochum bonorum villae Kałamarynka, incarceratum, statuat; et quoniam pars

puncta conscripsit et incarceratum statuit, satisfecisse adinvenit et ad auscultanda libera confessata ex statuto condescendit. Quibus exceptis, siquidem causa praesens sine inquisitionibus decidi nequit, proinde necessariam esse inquisitionem suo coram judicio educendam censet, injungendo, quatenus partes interrogatoria et responsoria conscribant, subscribant, sibi communicent et suo coram judicio reponant; et quoniam in omni satisfecerunt, statuant testes, ex statutis vero ad educendas inquisitiones condescendit. Post eductas vero et super incorruptionem testium, tam per instigatorem judicii sui, quam et per venerabilem patrem Danielem Podczaszyński comprobatos inquisitiones, ad lectionem earundem condescendit. Ex quibus lectis maturaque deliberatione perpensis et trutinatis, venerabilem patrem Daniel Podczaszyński, parochum villae Kałamarynka, pro nonnullis verbis incongruis illicitam illjus propensionem ad exterminandos judaeos demonstrantibus, cum scandalo praesentium per illum prolatis, fusius in prothocollo expressis, poenis personalibus subesse daclarat, pro quibus explendis eundem patrem Daniel Podczaszyński ad fortalitium civitatis Dubno, pro sessione ibidem per spatium quatuor septimanarum, id est ad diem 1 augusti inclusive, sine interruptione adimplenda proprio ejusdem sumptu, remittit. Caetera In prothocollo.

Кн. гродск. Кременец. декрет. № 1870, л. 32 на об.

CLXXI.

Обвинительный актъ противъ кременецкихъ мѣщанъ: Ивана Федоренчука, обвиненнаго въ произнесеніи угрозъ и покражѣ трехъ косъ, и Андрея Захарчука, освободившаго насильно Федоренчука изъ подъ стражи. 1789. Іюня 20.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca junii dwudziestego drugiego dnia.

W czasie sądów grodzkich Krzemienieckich dla sądzenia spraw kryminalnych na dniu dwudziestym osmym miesiąca maja, roku bie-

gącego, na akcie wyrażonego, po obraniu w. surrogata w myśl prawa narodowego y polecenia seymowègo, odprawować się zaczętych, przedemną, Janem z Zagorzyc Zagórskim, łowczym Włodzimierskim, sędzią grodzkim Krzemienieckim, w mieysce j. w. podstarosty, na seym teraz trwający z w. Wołyńskiego obranego posła, zasiadającym, oraz xięgami grodu tegoż wniósł przed sądem grodzkim Krzemienieckim, sprawy kryminalne sądzącym, u. instygator sądowy, Augustyn Wojakowski, powod, przeciwko sławetnym: Iędrzejowi Zacharczukowi y Janowi Fedorenczukowi, w mieście Krzemieńcu osiadłym, stawionym incarceratom o to: będąc wewnętrznie wiadomemi o buntach, nie chcieli się wydać na jaw, lecz gdy wartownicy, przestrzegający bespieczeństwa, chodzili po przedmieściach, zszedłszy się z Iwanem Fedorenczukiem, słyszeli od niego te słowa: „iż gdy was nie wyrznięto na Wielkanoc, to za niedziel cztery wyrzną“ (jak świadectwy dowiedziono będzie); a słyszany od osób zacnych, wziętym został, y gdy był prowadzony od wartowników pod wartę milicyi, widząc Iędrzey Zacharczuk, kolega jego, szukał sposobów, aby go z rąk tychże wartowników wyrwać mógł, jakoż y odbił; lecz nie dosyć na tym, że się zbóystwem bawić chciał tenże Chwedoreńczuk, ale jeszcze, chciwością zdjęty cudzych rzeczy, u stojących w mieście kupców z żelazem wzioł tajemnie trzy kosy, z ktorych jedna znaleziona y w sądzie złożona okaże się y inne (jak w sądzie obszerniey opowiedziano y przez tegoż wyznano będzie) wykroczenia; zaś Iędrzey Zacharczuk, jako podeyrzanego z rąk wartowników wydarł, zdaje się bydź wspolnikiem. A przeto, aby się podobne wykroczenia nie działy, sąd na tychże kary, prawem przepisane, wściągnie, dla czego ninieyszą propozycyą pozwani. Datum w Krzemieńcu, dnia dwudziestego junii, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku. Augustyn Wojakowski J. G. K.

Кн. гродск. Кременецк. поточн., № 1776, л. 666.

CLXXII.

Приговоръ Кременецкаго гродскаго суда, присуждающій кременецкихъ мѣщанъ: Ивана Федоренчука и Андрея Захарчука къ тѣлесному наказанію и уплатѣ штрафа. 1789. Іюня 22.

Die 22 junii, 1789 anno.

Tenże aktor (instygator) przeciwko sławetnym: Jędrzejowi Zacharczukowi y Iwanowi Fedorenczukowi, mieszkańcom Krzemienieckim, stawionym inkarceratom, o ukaranie za przegrożki na rzeź, o łączenie się do buntowników, o kradzież rzeczy y o inne pretensye, propozycyą objęte.

Judicium injungit, quatenus pars agens in ordine excipiendorum liberorum confessatorum puncta ad formanda interrogatoria conscribat, subscribat eodemque suo coram judicio reponat, tum famatos, Iwan Fedorenczuk et Andream Zacharczuk, incolas civitatis regiae Krzemieniec, incarceratos, statuat, et quoniam pars tam puncta conscripsit, quam et incarceratos statuit, satisfactione adinventa, ad auscultanda libera confessata ex statutis condescendit. Quibus auscultatis, siquidem causa praesens sine inquisitionibus decidi nequit, proinde necessarium esse inquisitionem, suo coram judicio educendam, censet, injungendo, quatenus partes interrogatoria tum regestra testium conscribant, subscribant, sibi ab invicem communicent, et suo coram judicio reponant, tum testes statuant. Et quoniam in omni satisfecerunt, ad educendas inquisitiones condescendit; post eductas vero et per partes utrasque super incorruptionem testium comprobatas, ad lectionem earundem inquisitionum accedit. Ex perlectis vero maturaque delibaratione perpensis et trutinatis famatum Iwan Fedorenczuk, tam pro verbis temerariis, audaciam aliquam et notitiam de conspiratione contra judaeos praeseferentibus, fusius in prothocolo exprimendis, quam et pro commisso per eudem furto trinarum falcium paenis corporalibus et aerumnalibus subjectum esse declarat, eidemque pro hisce demeritis plagas quinquaginta in medio civitatis regiae Krzemieniec, in attendentia generosi instigatoris judicii sui

flagro enumerandas instantanee, declarat, nihilominus luitam unam 14 marcarum pro re generosi Wojakowski, instigatoris judicii sui, publicae securitati invigilanti, pro termino, in prothocollo exprimendo, per eundem famatum Iwan Fedorenczuk sub paena banitiae perpetuae persolvendam, decernit. Jam autem famatum Andream Zacharczuk, pro temerario ausu in violenta ereptione famati Iwan Fedorenczuk de manibus conducentium eundem sub custodiam militarem judaeorum, pariter paenis corporalibus et aerumnalibus subjacere statuit, eidemque plagas viginti, per ministerialem judicii sui instantanee flagro enumerandas, sententiat, tum ad persolutionem binarum per 14 marcas pro parte generosi Wojakowski, instigatoris judicii sui, uti publicae securitati invigilantis, et pro termino in prothocolo exprimendo idque sub paena banitiae perpetuae stringit. Caetera in protocolo.

Кн. гродск. Кременец. декрет., № 1870, л. 33.

CLXXIII.

Приговоръ Кременецкаго гродскаго суда, освобождающій отъ обвиненія священника Григорія Долинскаго и крестьянина Якова Ткачука и присуждающій къ тѣлесному наказанію крестьянъ: Филиппа Шевца и Павла Сагайдачишина за произнесенныя ими угрозы. 1789 Іюня 22.

Die 22 junii, 1789 anno.

Tenże aktor (instygator) przeciwko xiędzu Grzegorzowi Dolińskiemu, parochowi Waśkowieckemu, pracowitym: Filipowi Szewcowi y Pawłowi Sahaydaczyszynemu zięciowi, z dóbr wsi Polachowy poddanym, inkarceratom stawionym, o ukaranie xiędza parocha Waśkowieckiego Dolińskiego za przegróżki czynione na życie polakom y żydom, pracowitych, o podobneż ukaranie za robienie spisy y przegrażanie się na życie polaków y żydów. Judicium conscribat parti actoreae puncta interrogatoriorum in ordine excipiendorum liberorum

confessatorum eademque subscribat et suo coram judicio reponat, tum venerabilem Gregorium Doliński, parochum villae Waśkowce, nec non laboriosos: Jakub Tkaczuk de villa Lesczany, Filipum sutorem et Pawło Sahaydaczyszyn generum de villa Polachowa, incarceratos, statuat. Et quoniam pars in omni sententiae judicii sui satisfecit et incarceratos statuit, proinde ad auscultanda libera confessata ex statutis condescendit; post quae auscultata, quoniam venerabilis pater Gregorius Doliński, parochus villae Waśkowce, in objectis sibi factis non est plenarie convictus, proinde eundem patrem Doliński, juramentum offerentem, ad praestandum hocce juramentum admittit, idque in hanc rotham: prout de seditione et conspiratione, contra statum nobilitarem et judaeos sublevanda, tum de declaratione serenissimae imperatricis totius Russiae, ad hancce seditionem subditos incitanti, nullam a quopiam notitiam habuit neque audivit, neque de istis circumstantiis nil quidquam cum generoso Andrea Kłodnicki, nobili, in caupona villae Suchoryńce nec in aula Waśkovecensi cum magnifico Coelestino Kański, judicida castrensi Cremenecensi, locutus est; et quoniam hocce juramentum praestitit, proinde tam eundem patrem Gregorium Doliński, parochum Waśkowecensem, quam et laboriosum Jakobum Tkaczyk, de villa Lesczany subditum, uti minus inculpatum, liberos esse vult, eosdemque instantanee ex carceribus emittendos declarat. Laboriosos autem: Filipum sutorem et Paulum Sahaydaczyszyn generum, villae Polachowa subditos, pro audacia illorum, fusius in prothocollo exprimenda, paena quinquaginta plagarum, quolibet eorum hic in civitate Krzemieniec publice enumerandarum, castigandos sententiat; post adimpletum vero hancce poenam, liberos esse vult et instantanee emittendos censet. Caetera in prothocollo.

Кн. гродек. Кременец. декрет. № 1870. л. 33 об.

CLXXIV.

Приговоръ кременецкаго гродскаго суда, освобождающій изъ подъ ареста священниковъ: Ѳедора Ланецкаго и Ивана Бечковскаго съ сыновьями, такъ какъ не оказалось никакихъ данныхъ для обвиненія ихъ въ какомъ-бы то ни было проступкѣ. 1789. Іюня 23.

Die 23 Junii, 1789.

Tenże aktor (instygator) przeciwko wielmożnemu Jozefowi staroście Koropieckiemu, Janowi Nepomucenowi porucznikowi kawaleryi narodowey, Jabłonowskim, braci, panom, y urodzonemu Adamowi Skulskiemu, ekonomowi Jampolskiemu, pozwanym, o dowodzenie ichmość xięży: Teodorowi Łanieckiemu, Jampolskiemu, Janowi Bieczkowskiemu, Lepieszowskiemu — parochom, Stefanowi y Bazylemu Bieczkowskim, tegoż parocha synom, zarzutów, dla ktorych przez waszmościów w więzieniu osadzeni znaydują się, a po dowiedzeniu zarzutów stawionym incarceratom, o ukaranie przestępnych y o inne pretensye.

Judicium in ordine excipiendorum liberorum confessatorum injungit, quatenus pars agens puncta ad formanda interrogatoria conscribat, snbscribat et suo coram judicio reponat, tum venerabiles: Teodorum Łaniecki, parochum civitatis Jampol, Joannem Bieczkowski, parochum suburbii Jmpoliensis, Lepieszuwka dicti, nec non honestos: Stefanum et Basilium Bieczkowskie, fratres, parochi Lepieszoviensis filios, suo coram judicio statuat. Et quoniam tam puncta reposuit quam et incarceratos statuit, proinde satisfactione adinventa, ad excipienda libera confessata ex statutis condescendit, quibus exceptis, necessariam esse instantaneam hac in causa inquisitionem censet, conscribant partes interrogatoria et responsoria, tum regestra testium et ab invicem sibi communicent eademque suo coram judicio reponant, tum testes statuant idque instantanee; et quoniam magnifici Jabłonowsky testes non statuant, proinde contravenisse eosdem hoc in puncto declarat, solvant pro ejusmodi contraventione pro parte generosi instigatoris judicii sui luitas binas 14 marcarum sub paenis banitiae, nihilominus ad statuitionem testium idque in spatio trium dierum

iterato stringit magnificos Jabłonowskie, et quoniam statuerunt, satisfactione adinventa, ad educendas inquisitiones accedit, post eductas vero et per partes utrasque super incorruptionem testium comprobatas, ad lectionem earundem condescendit. Quibus lectis maturaque deliberatione perpensis et trutinatis, siquidem ex iisdem inquisitionibus, tum ex liberis confessatis venerabiles patres: Teodorus Łaniecki Jampolscensis et Ioannes Bieczkowski Lepieszoviensis parochi, tum Stephanus et Basilius Bieczkowscy, filii ejusdem parochi Lepieszoviensis, nec non laboriosus Ioannes Jurczewski, subditus ex civitate Jampol, incarcerati, de conspiratione aliqua contra statum nobilitarem et judaeos sublevanda, neque de nullo alio crimine sunt convicti vel notati, proinde eosdem omnes liberos esse vult et pronuntiat et ex carceribus instantanee emittendos declarat.. Jam autem laboriosum Matwij sutorem, subditum de civitate Jampol, de commisso furto et conniventia cum desertore russico, in civitate Jampol per aliquod spatium temporis permanenti, et varios excessus commitenti, inquisitionibus notatum, paena quinquaginta plagarum publice, hic in civitate Krzemieniec illi enumerandarum, castigandum sententiat, post quam adimpletam paenam, eundem liberum esse vult et ex carceribus instantanee emittendum declarat. Caetera in prothocolo.

Кн. городск. Кременец. декрет. № 1870, л. 34. на об.

CLXXV.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда, которымъ инстигаторъ Яковъ Костренскій удаляется отъ должности за нерядивое веденіе дѣлъ, относящихся къ предполагаемому заговору. На его мѣсто назначены три другія лица. 1789. Іюля 3.

Dnia 31 lipca.

Sąd grodzki Łucki, rezolwując od obywatelów prześwietnego województwa Wołyńskiego przeciwko urodzonemu Jakubowi Kostrzeńskiemu do sądu swego: że ur. Kostrzeński obowiązku swojego, na

requizycją sądu nie stawiąc się, spraw nie pilnuje, y mając papiery do spraw przeciwko inkarceratom, o bunt oskarżonym, przez opieszałość swoją, przyjętych przez siebie obowiązków nie dopełnia, przypadających spraw nie attentuje, a przeto zwłoka w rzeczonych sprawach, nayrychlejszego osądzenia usilnie wymagających, widzieć się daje, dla tego z żądaniem, ażeby tenże ur. Jakob Kostrzeński od dalszego przez siebie promowowania spraw tych oddalonym, a ur. instygatora sądu swego, wraz z w. w.: Chamcem y Lublińskim, chętnie na tę usługę obywatelską ofiarujących się, iżby do promowowania rzeczonych spraw oznaczonemi byli, wniesioną illacyą. Gdy tenże ur. Kostrzeński dla tłumaczenia się przez instygatora sądowego, od sądu swego wezwany, nie staje, przeto sąd, zadość czyniąc żądaniom obywatelskim, przez usta całey prześwietney palestry do sądu swojego uczynionym, tegoż ur. Jakoba Kostrzeńskiego od obowiązków instygatoryi uwalnia, a ur. instygatora sądów swoich, oraz w. w. Chamca y Lublińskiego, do promowowania spraw kryminalnych ofiarujących się, obowiązuje y przeznacza; tudzież upomnienie się nieodwłoczne o wszelakie papiery do spraw kriminalnych, u ur. Kostrzeńskiego znaydujących się, tymże ostrzega.

Кн. гродск. Луцкая, № 3110, л. 22.

CLXXVI.

Постановленіе Кременецкаго магистратскаго суда о приведеніи въ исполненіе смертной казни черезъ повѣшеніе надъ крестьяниномъ Петромъ Гуменюкомъ. 1789, Іюля 17.

Dnia 17 lipca.

Sąd woytowski Krzemieniecki. Tak wniesienie instygatora sądowego rozwiązując, jako też dekretu grodzkiego, roku teraźnieyszego, dnia 5 czerwca, między instygatorem grodzkim a więźniami, mianowicie: pracowitym Petrem Gumieniukiem, zapadłego, exekucyę do-

pełniając, ktorym to dekretem pomieniony Petro Gumieniuk za dopełnione, wszelkiemi prawami zakazane, zbrodnie, osobliwie sposobienie się do rzezi, śmiercią szubieniczną, za przekonaniem oczewistym, skarany zostawszy, pod exekucyą sądu swego odesłany jest, y tey exekucyi dopełnienia wniesieniem swym instygator sądowy natychmiast domaga się; przeto sąd, zadosyć czyniąc sprawiedliwości y wyżey wyrażonego dekretu wyrokom, nakazuje, aby rzeczony Petro Gumieniuk przez mistrza Krzemienieckiego natychmiast na przedmieściu Krzemienieckim, od Wiszniowca położonym, na szubienicy, tamże stojącey, powieszonym został; dopilnowanie czego sąd instygatorowi mieyskiemu zleca, a mistrzowi wykonać ten obowiązek przyzwoicie nakazuje. Ktorego Gumieniuka ciało, na szubienicy zawieszone, przez tydzień cały od czasu zawieszenia wisieć będzie powinno.

Кн. Кременец. магистрата № 2006, л. 166.

CLXXVII.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда объ увольненіи изъ подъ стражи священника Елевтерія Яроцкаго и дьяка Григорія Обаловича, обвиненныхъ въ покупкѣ платка и „пестры» у коробейника. 1789. Іюля 18.

Z regestru incarceratorum, roku 1789, dnia 18 miesiąca Lipca. Między wielmożnym Jakubem Kostrzeńskim, instygatorem województwa Wołyńskiego, powodem, oczywisto, a wielebnym w Bogu imć xiędzem Eleutorym Jarockim, parochem Suchowieckim, pozwanym, oczywisto, roboczym Hrehorym Obałowiczem, diakiem, pozwanym, pod strażą Dubieńską zostającym, oczywisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając literalną propozycyą, od w. Jakuba Kostrzeńskiego, instygatora w. Wołyńskiego, przeciwko wielebnemu imć xiędzu Eleutoremu Jarockiemu, parochowi Suchowieckiemu y sławetnemu Grzegorzowi Obałowiczowi, diakowi tegoż, do sądu swojego wyniesioną, sporów stron tychże wysłuchawszy, potrzebne bydź odebranie konfessat dobrowol-

nych od. w. xiędza Eleutorego Jarockiego, parocha, y sławetnego Grzegorza Obałowicza, diaka Suchowieckich, uznaje, a to natychmiast. A ponieważ odebrane zostali, do czytania tychże przystępuje, z których przeczytanych, ponieważ żadne obwinienie na tychże parocha y diaka Suchowieckich nie okazuje się, szczegolnie tylko, iż u piliponów chustkę y pestre kupował, co dało mu powód wzięcia go przez kommendę dubieńską, y wprzod w Dubnie pod strażą trzymania, a potym do Łucka przystawienia. Przeto sąd, znosząc wątpliwość, ile że przez piliponów y markietanów, podobne towary przedających, namowy do rozruchów, do innych kapłanów przychodzących, praktykowały się, nakazuje, ażeby w. xiądz Eleutory Jarocki, paroch Suchowiecki, przysięgę na te rote: jako z piliponami, u ktorych chustki y pestre kupował, inney żadney szkodliwey, do buntu ściągającey się, rozmowy, procz zwyczayney przy targu, nie miał, z żadnym piliponem w skryte rozmowy nie wdawał się, sam nikogo do rozruchów, społeczności ludzkiey szkodliwych, nie namawiał, y żadney ani o osobach buntujących, ani buntujących się nie miał wiadomości, wykonał, a to natychmiast (dodaje się woźny do attentowania juramentu); a ponieważ w. xiądz Eleutory Jarocki, paroch Suchowiecki, rotą przepisaną w sądzie, bezodwłocznie, przed wyobrażeniem Chrystusa Pana przysięgę wykonał, przeto tak w. imć xiędza Jarockiego, parocha Suchowieckiego, jako y sławetnego Grzegorza Obałowicza, diaka tegoż, uwolnionemi z pod straży natychmiast bydź sądzi y konfessata pali.

Кн. грод. Луцк. декрет. № 3110, л. 2 об.

CLXXVIII.

Приговоръ Луцкаго гродскаго суда, осуждающій священника Өедора Мицевича на годичное заточеніе въ монастырѣ за то, что онъ оказывалъ сопротивленіе арестовавшимъ его шляхтичамъ, произносилъ въ нетрезвомъ видѣ двусмысленныя слова и въ разговорѣ съ знакомымъ шляхтичемъ сдѣлалъ подозрительный жестъ. 1789. Іюля 18.

Roku 1789, dnia 18 miesiąca Lipca.

Między w. Jakubem Kostrzyńskim, instygatorem w. Wołyńskiego, powodem, oczywisto, a wielebnym xiędzem Teodorem Micewiczem, parochem Rafałowieckim, pod strażą woyskową stawionym inkarceratem, pozwanym, oczywisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając literalną propozycyą od w. Jakuba Kostrzeńskiego, szambelana j. k. m., instygatora województwa Wołyńskiego, przeciwko wielebnemu xiędzu Teodorowi Micewiczowi, parochowi Rafałowieckiemu, do sądu swego wyniesioną, sporów stron tychże wysłuchawszy, potrzebne bydź odebranie konfessat od w. xiędza Teodora Micewicza, parocha Rafałowieckiego, uznaje, a to natychmiast, za przydaniem patrona temuż; a ponieważ wyprowadzone zostały, zawiesiwszy czytanie onychże, potrzebne bydź wyprowadzenie inkwizycyi w sądzie swoim uznaje, a to bezodwłocznie, w porządku ktorym, aby strony obie punkta pytań y odpowiedzi wraz z regestrami świadków spisali, podpisali, y sobie nawzajem powierzyłszy, złożyli, nakazuje. Aże też pytania y odpowiedzi przez wymienione strony spisane, wraz z regestrami świadków podpisane y złożone zostały, przeto sąd do słuchania inkwizycyi przystępuje; po ktorych przez dwie osoby sądowe, teraz zasiadające, wysłuchanie odebrałszy, tak przez w. Jakuba Kostrzeńskiego, instygatora w. Wołyńskiego, z strony swey, a zaś przez imć xiędza Teodora Micewicza, parocha Rafałowieckiego, z strony swey, na nieujęcie świadków wykonaną przysięgę, sąd wolnego domowienia się stronom dozwala. Poczym do czytania tak konfessat, jako też inkwizycyi przystempuje; z których przeczytanych, należycie uważanych, y przez

wszelkie uwagi rostrząśnionych, ponieważ sądowi swojemu dowiedziono jest, że w. imć xiądz Teodor Micewicz, paroch Rafałowiecki, dowiedziawszy się, iż syna onego, parocha Ośnickiego, w czasie rozróchów uczynionych, ze wsi Ośnicy do Łucka wzięto, zaraz z Rafałowki do Ośnicy pojechał, za ktorym zwierzchność dworska od. j. j. w.w. Olizarów do mieysca wyrażonego Ośnicy, aby onego wzięto, y podobnież za synem do Łucka przystawiono, ludzi posłała; ktorzy przysłani, zastawszy xiędza Micewicza, parocha Rafałowieckiego, w karczmie Ośnickiey, zaraz nie wzieli, lecz jeden z onych z doniesienem do dworu y aby to, że po parocha przyjechali Rafałowieckiego, za wiolencją poczytano nie było, opowiedzić udał się. Co uważając imć xiądz Micewicz, paroch Rafałowiecki, z karczmy do plebanji poszedł, za ktorym ciż ludzie przysłani nieodstempnie na też Ośnicką zayszli plebanią; w mieyscu ktorym xiądz Micewicz, paroch Rafałowiecki, przysłaną szlachtę za sobą y powroconego posłańca z dworu, gorzałką traktował, y czas długi z temiż napijał się, a potym usłyszałszy, że szlachta ludziom brać onego każe, będąc mocno pijanym, mówił do ludzi te słowa: „Nie bierzcie mie, ludzie, bo będziecie w klątwie“. Co ordynowani ludzie posłyszawszy, tegoż brać przestali. Szlachta zaś, mniey na to uważając, wyrzekłszy te słowa: „my cię, xięże, y sami wezmiemy“ y tylko co wziołszy tego xiędza parocha Rafałowieckiego, na sanki włożyli y wieść zaczęli, imć xiądz Micewicz, paroch Rafałowiecki, z sanek wydobyć się w razie pijaństwa swojego usiłując, wołał na ludzi ośnickich z tym wyrażeniem słów ruskich: ,,Panowe gromada Ośnicka! brońcie mnie, nie daycie, bo mię czarci polscy biorą“, a gdy przez wieś Ośnicę przejechał, y ku Czartoryjskowi pod miasto zbliżonym się widział, podobnież o jednym czasie, zostawszy pijanym a nie wytrzyźwiwszy się, z sanek zrywał się y, jadąc przez miasto Czartoryjsk: ,,Gwałtu, panowie gromada, nie dayce mie, odbijcie“, wołał; na ktory hałas ludzie ukrywali się, y zdaleka z pozaścian patrzyli. Daley tenże imć xiądz Micewicz, pominołszy miasto Czartoryjsk, na polach tameyszych do podwodników mówił: ,,puśćcie mnie,

bo wam bida będzie, jak woysko przyjdzie", ktore, a nie wiedzić jakie, wkrotce obiecywał. Nakoniec gadając z ur. Miłkowskim, nie wiedzieć jaką myślą, kręcąc palcem w piersiach temuż, te słowa po rusku: „czy nie trzeba waszci dziurki do serca przekręcić", do tegoż mowił, od ktorego na tenczas mowienia y okazywania ur. Miłkowski odstąpił się. Daley taż inkwizycya naucza, że po wytrzyźwieniu się xiądz Micewicz, paroch Rafałowiecki, już był spokoynym, y że raz tylko jeden pilipon moskiewski u xiędza Micewicza w Rafałówce, chcąc onemu chustkę przedać, znaydował się, ktorego xiądz Micewicz, nie wdawając się z nim w żadne rozmowy, od siebie odegnał, żeby zaś wielebny xiądz Micewicz, paroch Rafałowski, ludzi do buntu namawiał y z piliponami jakowe miewał schadzki y sekretne posiedzenia y dyskursa, inkwizycya y odebranie konfessata o tym żadney nie dają wiadomości. Przeto sąd, te wszystkie dowody nayżywszą roztrząsnowszy uwagą, skąd mając przekonanie, że imć xiądz Micewicz, paroch Rafałowski, napijając sie w Ośnicy z szlachtą, ktorzy onego brali, mocno był pijany y z tego powodu nie dawał się wziąść do Łucka, tudzież wymawiania słów nieprzyzwoitych y dostempywania zuchwałey odwagi miał w sobie wzbudzony z pijaństwa powód; ktorego chociaż inkwizycya o buntowanie ludzi, do rzezi namawiania się z piliponami nie obwinia y innych onemu do buntu uczynionych zarzutów nie dowodzi, gdy jednak postempki, w górze z nadmienioney inkwizycyi, z czynienia y wyrazów w zamieszaniu trunkowym popełnionych, w. xiędza Micewicza, parocha Rafałowskiego, zuchwałość okazują, z tych powodów tegoż w. imć xiędza Teodora Micewicza p. R., za samą do buntu społeczności ludzkiey szkodliwą y ustraszającą w czasie zamieszania podobną mową y dawane wydzieraniem się do zuchwałości pozory, winnym bydź uznałszy, siedzeniem w mieście Łucku więzienia od czasu zaczętey onego niewoli przez rok cały ukaranym bydź sądzi, y aby odtąd do dnia pierwszego miesiąca kwietnia, w roku nastempującym, tysiąc siedmset dziewięćdziesiątym, przypadającego, dosiedział więzienie, zamierza; ktorego aby j. w. biskup mieysca tuteyszego obrządku zjednoczonego opat-

rzył dla dosiedzenia w ktorym bądź klasztorze mieysce, y onemu przyzwoite cielesne za wystempek zuchwałey mowy dołączył kary. Tegoż xiędza Micewicza, parocha Rafałowieckiego, sąd do tegoż j. w. biskupa mieysca tuteyszego obrządku zjednoczonego odsyła, inkwizycye y konfessata pali.

Кн. гродская Луцкая, № 3110, л. 3.

CLXXIX.

Приговоръ Луцкаго гродскаго суда, освобождающій изъ подъ ареста семинариста Венедикта Лукашевича съ зачетомъ ему въ наказаніе шестинедѣльнаго предварительнаго ареста за то, что онъ проводилъ время въ разъѣздахъ для отысканія себѣ прихода и похвалялся передъ своими родственниками, будто онъ уже рукоположенъ въ священники въ Молдавіи. 1789. Іюля 18.

Roku 1789, dnia 18 miesiąca Lipca.

Między w. Jakobem Kostrzeńskim, szambelanem j. k. m., instygatorem województwa Wołyńskiego, powodem, oczywisto, a wielebnym imć xiędzem Benedyktem Łukaszewiczem, klerykiem stawionym, inkarceratem, pozwanym, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając literalną propozycyą od w. Jakuba Kostrzeńskiego, instygatora w. Wołyńskiego, przeciwko xiędzu Benedyktowi Łukaszewiczowi, klerykowi, do sądu swego wyniesioną, sporów stron tychże wysłuchawszy, potrzebne bydź odebranie dobrowolnych konfessat z w. kleryka Benedykta Łukaszewicza uznaje, a to natychmiast; a ponieważ wyprowadzone zostały, do czytania tychże przystempuje. Z ktorych przeczytanych, ponieważ tenże w niczym więcey nie jest obwiniony, jak tylko, iż przy oycu żony swey opowiedział, że na Wołoszczyznie w przeciągu oddalenia się swego z domu xiędzem został, udawał, a to dla wymożenia czerwonych złotych czterech na swoje potrzeby, y że po rożnych mieyscach, chcąc zostać xiędzem, włóczył sie, lubo y za to winien jest ukarania, jednak sąd, mając wzgląd na sześcionie-

dzielne siedzenie pod aresztem tegoż, od dalczego ukarania uwolniłszy, wypuszconego mieć z pod straży natychmiast deklaruje, y aby włoczengą nie bawił się, pod ostrością kar przepisanych na włóczengów obowiązuje; konfessata sąd natychmiast niszczy.

Кн. гродск. Луцк. № 3110, л. 4 об.

CLXXX.

Приговоръ Луцкаго гродскаго суда, опредѣляющій наказаніе крестьянину Олихвиру Косюбкѣ за угрозы, произнесенныя въ пьяномъ видѣ. Онъ приговоренъ къ годичному тюремному заключенію и тѣлесному наказанію 600 ударами. 1789. Іюля 21.

Dnia 21. Lipca.

Między w. Jakóbem Kostrzeńskim, instygatorem województwa Wołyńskiego, powodem, oczewisto, a pracowitymi: Ołychwirem Kosiubką y Stefanem Trochimczukiem, poddanemi Dorostayskiemi, inkarceratami stawionemi, pod strażą Dubieńską zostającemi, pozwanemi, oczywisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając literalną propozycyą od w. Jakóba Kostrzeńskiego, instygatora województwa Wołyńskiego, przeciwko pracowitym: Olychwirowi Kosiubce y Stefanowi Trochimczukowi, poddanym Dorostayskim, do sądu swego podniesioną, sporów stron tychże wysłuchałszy, potrzebne bydź odebranie konfessat, tak z roboczego Ołychwira Kosiubki, jako i Stefana Trochimczuka uznaje, a to bezodwłocznie; a ponieważ konfessata odebrane zostały, przeto na wsparcie pomienionych konfessat potrzebne bydź wyprowadzenie inkwizycyi w sądzie swoim y aby strony obie punkta pytań y odpowiedzi wraz z regestrami świadków spisali, podpisali, niemniey w porządku słuchać się majacey inkwizycyi złożyli, a to natychmiast, uznawszy, obowiązuje. A że pytania y odpowiedzi wraz z regestrami świadków przez strony spisane, podpisane y złożone zostały, do słuchania inkwizycyi przystępuje. Po których wysłuchanych, odebrawszy przez w. Kazimierza Sabickiego,

instygatora województwa Wołyńskiego, na nieujęcie świadkow wykonaną przysięgę, wolnego tymże stronom przymówienia się dozwala, poczym do czytania w tey sprawie tychże inkwizycyi, z poprzysiężonych świadectw złożoney, przystempuje. Z ktorey przeczytaney, należycie uważaney y przez wszelkie okoliczności roztrząśnioney, ponieważ w sądzie swoim, tak z złożonych konfessat, jakoteż inkwizycyi wyraźnie okazało się, iż pracowity Olichwir Kosiubka, będąc zbytecznie pijanym, w czasie zamieszania krajowego, przed wielkanocą, przyszedłszy do mieszkania w. Janickiego, podleśniczego w Dorostajach, pod tego niebytność, do dozorców lasu, to jest poddanych Dorostayskich: „pamiętaycie, abyście spisy, pistolety y noże na rznięcie polaków y żydów mieli" mówił, y „że tak starszyzna przykazuje" dodał; o czasie jednym, z zamieszania trunkowego nie uwolniwszy się, tamże w Dorostajach, przyszedłszy do szlachetnego Marcina Jaworskiego, ślusarza tamecznego, ruskiemi słowy, zdjołszy z ściany wiszący u tegoż kordelas: „wyostry meni ten kordelas, poyde nayprzod starego żyda Herszka zarżnę" a powtore: „zroby meni na jutro spise, to ja jakiego zakole na Dobratyńszczyznie polaka", do wymienionego ślusarza mówił. Dnia zaś potym następującego, gdy, przespawszy się, otrzyźwionym został, że nie pamięta co czynił, strofującym o to, mocnym wyprzysięganiem się dawał odpowiedzi. Daley też wywody świadectw, że pracowity Olichwir Kosiubka w niczym nad te w pijaństwię słów wyrażenie notowany nie jest, opowiadają. Przeto sąd te wszystkie okoliczności, dowody y przewinienia zważywszy, winnym bydź pracowitego Olichwira Kosiubkę uznałszy, lubo wyrażony Olichwir Kosiubka, za takową, w zamieszaniu trunkowym popełnioną, mowę, którą y innych do zuchwałości pobudzał, na większe zasłużył ukaranie, sąd jednak, mając wzgląd, że Olichwir Kosiubka w życiu swoim o nic więcey przekonanym nie zostaje, z tych powodów jedynie, aby tenże Olichwir Kosiubka, odbywając winę przewinienia swojego, rok więzienia od aktu dekretu ninieyszego zamierzający w fortecy Dubieńskiey, z pracy rąk swoich żyjąc, siedział; ktoremu, ażeby na wchodzie do teyże

fortecy, przez sług mieyskich Dubieńskich łoz dwieście, w pośrzodku roku dwieście, y na końcu, wychodzącemu, podobnież łoz dwieście w rynku miasta Dubna wyliczono, postanawiając, ukaranym bydź sądzi, y na dopełnienie zamierzonego ukarania Olichwira Kosiubkę do mieysca fortecy miasta y władzy tameczney Dubna, pod strażą woyskową odsyła; y tegoż, po wysiedzianey niewoli, niemniey odebraniu kar cielesnych wypisanych, na tenczas uwolnionym bydź deklaruje. Roboczego zaś Stefana Trochimczuka, jako w tey sprawie nie obwinionego, sąd natychmiast wypuszczonego bydź oznacza y wolnym sądzi; konfessata y inkwizycye niszczy y pali.

Кн. гродск. Луцк. № 3110, л. 9 на об.

CLXXXI.

Декретъ Луцкаго гродскаго суда, по которому признаны совершенно невинными въ взодимыхъ на нихъ обвиненіяхъ дьяки и мѣщане мѣстечка Колокъ и крестьяне села Ситницы. 1789. Августа 7.

Dnia 7 Sierpnia.

Między w. w.: Janem Lublińskim, komornikiem granicznym Włodzimierskim, Ierzym Chamcem, Kazimierzem Sabickim, instygatorami województwa Wołyńskiego, powodami, oczywisto, a sławetnemi: Antonim Omelczukiem, Atanazym Żukowskim, diakami Kołkowskiemi, Ignacym pałamarzem Kołkowskim, tudzież Ostapem Maciukiem, Sydorem Łewczukiem, Iwanem Szynayczukiem, poddanymi Sitnickimi, stawionemi inkarceratami, pozwanemi, oczwisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając literalną propozycyą od w. w. instygatorów województwa Wołyńskiego przeciwko sławetnym: Antoniemu Omelczukowi y innym, w komparycyi wyrażonym, do sądu swego podniesioną, sporów wniesionych wysłuchawszy, potrzebne bydź odebranie konfessat z stawionych sławetnych mieszkanców kołkowskich y wszystkich ludzi, w komparycyi wyrażonych, uznaje; a ponieważ odebrane zostały, do czytania tychże przystąpił; z ktorych, ponieważ żadne

z onych wykroczenie teraz nie okazuje się, przeto sąd wolnemi onychże czyni y konfessata pali.

Кн. гродск. Луцкая, № 3110, л. 18 на об.

CLXXXII.

Приговоръ Луцкаго гродскаго суда, по которому 8 человѣкъ, мѣщанъ изъ м. Колокъ, осуждены на тюремнос заключеніе и тѣлесное наказаніе за неосторожно произнесеннныя ими разновременно слова. 1789. Августа 7.

Dnia 7 Sierpnia.

Między w. w.: Janem Lublińskim, komornikiem granicznym Włodzimierskim, Ierzym Chamcem, Kazimierzem Sabickim, instygatorami województwa Wołyńskiego, powodami, oczywisto, a sławetnymi: Iędrzejem Dackiewiczem, Radkiem Lichwianem, Sydorem Saczukiem, Karmanczukiem, Repijczukiem, Pawłem Woznym y Wasylem synem tegoż, Pawłem Konoboyczukiem y Omelkiem Hordyjczukiem, mieszkańcami Kołkowskiemi, pozwanemi, przez sławetnego Radka Lichwiana, jednego z stawionych inkarceratów, oczywisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając literalną propozycyą od w. w. instygatorów województwa Wołyńskiego przeciwko wymienionym mieszczanom Kołkowskim, do sądu swego podniesioną, za przydaniem patrona inkarceratom, sporów stron tychże wysłuchałszy, potrzebne bydź odebranie konfessat z sławetnych: Iędrzeja Dackiewicza y innych mieszczan Kołkowskich, w areszcie będących, uznaje, a to natychmiast, a po odebraniu tychże potrzebne bydź wyprowadzenie inkwizycyi przed sądem swoim uznaje, y do spisania pytań y odpowiedzi wraz z regestrami świadków, też strony obowiązuje. A ponieważ obie strony punkta pytań y odpowiedzi, wraz z regestrami świadków spisawszy, złożyli, przeto do słuchania inkwizycyi przystępuje. Po ktorey wysłuchaney, odebrawszy na nieujęcie świadków przez strony wykonaną przysięgę, do czytania inkwizycyi y konfessat zabiera się;

ktore przeczytałszy y należycie rozstrząsnołszy, ponieważ w sądzie swoim okazano jest, że mieszczanie miasta Kołków w czasie wielkiego postu przez niedziel dwie, mając w przywództwie sławetnego Andrzeja Dackewicza, pisarza mieyskiego Kołkowskiego, w różne mieysca do dziekana tamecznego, jako y tegoż Dackiewicza schadzali się y w tym mieyscu po całych nocach do układu jakowegoś naradzenia się robili y tamże z umów, przez siebie powtarzanych, pieniężne składki czynili. Sydor Saczuk w tych czasach, w mieście tameyszym, patrząc na ludzi, do zagacenia grobli chrust wożących, do tychże: „na co na groble wozić chrust, kiedy my samemi polakami y żydami niezabawem też groble zagaciemy", mowił; oraz w domowstwie żydowskim Owsija Majorka, że: „będziem rznąć lachów y żydów", pijany ogłaszał, y, uyrzałszy na żydowce korale, co żydowka na szyi nosi, „niezabawem moje będą", wyrażenie czynił; niemniey często piosenkę, do buntu umierzoną, ruskiemi słowy wyśpiewywał. Karmańczuk zaś y Repijczuk, mieszkańcy Kołkowscy, „day Boże doczekać się prędzey tych dni, co będzim polaków y żydów rznąć", takowe wymawianie czynili: Pawło bowiem Konoboyczuk z Omelkiem Hordiyczukiem, u żyda Fiszka napijając się, z tych Konoboyczuk wystrzelił nad żydówką w izbie tameyszey, za co żyd Fiszko jak wzioł narzekać, ten, „nie boy się, ja ciebie nikomu nie dam zarznąć, y jeżeli masz kiedy od kogo bydź zarzniętym, to wole ja ciebie zaraz zabić, wszak tobie wszystko jedno zginąć", do tegoż żyda, pleskając onego po ramieniu, te wyraził słowa. Gdy razu jednego roboczy Wasyl, syn Pawła Woźnego z miasta do mieszkania, tamże będącego, oyca swego przyszedł y od tego zapytanym będąc, co w mieście słychać? na te zapytanie Wasyl syn Woźnego, że „będą do dworu siekiery, noże y kosy y jakie kto ma oręże zabierać, żeby nam nasze pochować" w takowym sposobie odpowiedział. Ociec zaś onego „niech nasze leży do słusznego czasu, zda się to" wyrzekł; u ktorego w czasie tym spis dwie, szabla, pistoletów para y nożów wielkich dwa znaydowało się, y że z jednym nożem Pawło Woźny w czasie wymienionym chodzywał, wywody świadectw wiedzieć

dają; y że Radko, mieszczanin Kołkowski, miał od piliponów sobie zostawione noże, też zeznania, że chustki tenże Radko, przy nożach, u piliponów pokupował, nieco tylko uwiadamiają, niemniey, że sławetny Dackiewicz w czasie rozruchów teraźnieyszych w Kołkach na każdym zgromadzeniu się ludzi, nie tylko że bywał u siebie y dziekana, tamże będącego, w schadzkach znaydował się, do rad wchodził y one ustawicznością czynił, tudzież, że znak buntującego się ludu jest taki, jak żydzi, witając się, ręce sobie podają, tak ci, co na rzeź y na bunt zabierają się, podobnym sposobem na zapewnienie łączenia się z sobą do zmowy y spisku, ręce sobie dają, że tak w Humaniu było, rozgłaszał y nie wiedzić z jakowych powodów podczas rzezi Humańskiey, w Humaniu znaydował się, y chociaż wywody świadectw, że schadzki y naradzenia się mieszczan Kołkowskich z Dackiewiczem u dziekana Kołkowskiego wydobycie praw jakowychści miastu Kołkom y mieszczanom na wolność wydobycia się od pańszczyzny czynione bywały y w tym posiedzenia, sekretne układy y składki wymierzali się, też zeznania niejako przynoszą wiadomość. Gdy jednak w czasie zamieszania y gotowaney dla kraju klęski, też czynności popełnione były y do zuchwałości rozruchu y burzenia się mieszkańców Kołkowskich, pod pretextem szukania praw, Kołkom służących, pozory wiedzieć dają się. Przeto sąd te wszystkie okoliczności y dowody zważywszy, winnym bydź nayprzod sławetnego Andrzeja Dackiewicza, dô pomienionych shadzek przodkującego, uznawszy, siedzeniem turmy zamku Kołkowskiego odtąd przez rok cały z wolnym użyciem tegoż do pracy y wyliczeniem na wchodzie plag dwieście, w pośrzodku rynku, tyleż y na końcu przy wyjściu z turmy podobnież plag dwieście, ukaranym bydź sądzi, ktoremu aby władza tameysza publicznie na rynku każdego razu zamierzone kare chłosty wypełnić roskazała y siedzenie oznaczyła, w przytomności szlachty y woźnego zamierza y na odniesienie kar wyrażonych tegoż Andrzeja Dackiewicza do miasta Kołków nieodwłocznie odesłanym bydź deklaruje. A zaś Sydora Saczuka, za wyż wyrażone mowe, spiewania, oraz do buntu skłonność z wyższych okoliczności dowie-

dzioną, karze siedzenia w fortecy Kamienieckiey przez lat trzy, z użyciem do robot podległym bydź osądziwszy, tegoż na uzupełnienie wymierzonego ukarania do fortecy miasta Kamieńca Podolskiego, natychmiast odesłanym mieć chce y postanawia. Karmanczuka zaś y Repijczuka, każdego z osobna, publicznie w mieście Kołkach, przez trzy piątki po łoz sto ukaranemi bydź wymierza y aby onym przeznaczona kara z rozkazu y wiedzy zamku Kołkowskiego, na rynku tamecznym dopełniona była, postanawia. Pawła Konoboyczuka y Omelka Hordiyczuka podobneyże karze podpadać uznałszy, przez trzy piątki po łoz sto, w mieście Kołkach z roskazu zwierzchności wyliczyć się mających, ukaranych sądzi. A zaś Pawła Woźnego y Wasyla syna tegoż, aby każdy z osoby swojey w rynku miasta Kołków dwochset plagami na dniu ośmnastym sierpnia, w roku teraźnieyszym karanemi byli, oznacza y onych po odniesienie kar do władzy tameyszey, jako y wyżwyrażonych, pod strażą woyskową odsyła. Ktorych kary, aby przy widzu każdego razu szlachty dwóch y woźnego czynione były y tych dopełnienia przed aktami przez woźnego zeznania doniesione zostały, sąd władze dworu Kołkowskiego obwiązuje, każdego zaś z winowayców po odbytym ukaraniu uwolnionemi natenczas bydź deklaruje y oznacza. Że zaś Radko, mieszczanin Kołkowski, o kupienie tylko chustek y nożów u markietanów oskarżonym zostaje, więc sąd, nie mając więcey na tegoż przekonania, aby tenże, jako z żadnym piliponem do buntu nie wchodził, y myśli buntowania y buntowania się do rznienia y zabijania polaków y żydów układu nie miał, y iako żadney na rozruch nie miał myśli y o tym nie wiedział, zaprzysiągł, a to natychmiast. A ponieważ tenże Radko Lichwan, rotą sobie przepisaną, przysięgę, ukleknołszy przed wyobrażeniem Chrystusa Pana, wykonał, przeto sąd onego wolnym z więzienia y od kar bydź ogłasza, konfessata y inkwizycye natychmiast pali.

Кн. гродск. Луцк. № 3110, л. 16 на об.

CLXXXIII.

Обвинительный актъ противъ священника Антонія Квашаковскаго и крестьянъ изъ селъ Кунчи и Дмитровки, утверждающій, что обвиненные принимали дѣятельное участіе въ организаціи заговора и заготовляли оружіе. 1789. Сентября 26.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca septembris dwudziestego szóstego dnia.

W roczki sądowe grodzkie Krzemienieckie etc. ut supra, wnosił przed sądem grodzkim Krzemienieckim urodzony instygator sądowy, Augustyn Wojakowski, powód, przeciwko pracowitym: Jakowowi Cyganowi, Hryćkowi Oleynikowi, Jackowi y Mykicie Ostapiukom braci, z dóbr wsi Dmitrowki, xiedzu Antoniemu Kwaszczukowskiemu, parochowi, Petrowi y Stefanowi Andryjczukom braci, Juźkowi Kozaczukowi y Janowi Nestorowiczowi, diakom, z dóbr wsi Kunczy poddanym, stawionym inkarceratom, a nayszczegulniey xiądz Kwaszczakowski, paroch Kunczyniecki, y Petro Andryjczuk, zmowiwszy się z markitanami, przysięgę z innemi y nadgrodę od nich wziowszy, nie tylko sami do okropney a niegodziwey rzeźby polaków y żydów społecznikami bydź oświadczyli się, ale nadto, drugich podmawiać y przez wszelkie sposoby nakłaniać datkiem y obietnicami przyrzekli; a taką niegodziwą zagrzani chęcią, gdy od przybytych markietanów, za okazaniem pisma na dużym papierze czyli pargaminie będącego, pieczęcią wielkości rubla stwierdzonego y podpisanego, umyśnie na rzeźbę polaków y żydów, jak przywiley okazali, opłaceni od tychże markietanów zostali, y na większe stwierdzenie mocnieysze przysięgę przed wielkim ołtarzem na ewangelyi w cerkwi Kunczowieckiey, zadyktowaną przez markietanów, na wierność y posłuszeństwo Imperatorowey, oraz, że nieochybnie dopełnią rzeźby polaków y żydów, dotrzymanie sekretu, y że jeden drugiego, choćby obietnicami uwodzony y straszony, przed nikim nie wyda, przysięgą stwierdzili. Oraz nawzajem sobie ciż, to jest paroch Kunczowiecki, Petro, Stefan Andryjczukowie, Cygan y inni poprzysięgli, nadto że taż rzeź, albo na wielkanoc, bądź na

święty Jan, jak nayzręczniey y naymocniey dopełnioną będzie, starać się będą, umowili się. Po ktorym umowieniu się, trzysta czyli więcey rubli od markietanów mieli sobie zaliczonych, y temi podzielili się; ktore pobrawszy, zaraz pop Kunczowiecki Cyganą kowala do robienia nożów, obiecując mu od sztuki po złotych dwa płacić, ugodził. A zaś Petro y Stefan Andryjczuki bracia y Jacko Kosaczuk żelaza, oprocz tego Petro Andryjczuk formę na noże z drzewa wyciosaną, mieniąc że ją markietani dali, temuż Cyganowi, aby takie noże robił, oddali; wielość tych nożów, ile tylko wystarczyć może kowal, wymierzyli; niemniey, mając przyrzeczenie od markietanów, że syn Gonty z kozakami w ten kray wyjść mają, z niemi łączyć się naysilnieyszym zamiarem onych było, y o tym, że ta rzeź od Czołhana, Bazalii ku Swiętcowi y Jampolowi zacząć i ciągnąć miała, nawzajem siebie upewnili. Po ktorym upewnieniu y umowieniu się Jacko Cygan nożów kop trzy zrobił, y z tych Petro z Kunczy nożów trzydzieści Hryckowi Oleynikowi, takoż kilkanście (sic) oddał, a zaś resztę tych nożów Jacko y Mikita Ostapiuki, bracia, oraz Petro do siebie zabrali, niektore porozdawali, a niektore przy sobie przytrzymali, y, że będą jak naywięcey ludzi namawiać, markietanom przyrzekli y popodpisowali się; a tym sposobem nie tylko prawa narodów, ale nawet prawa społeczności ludzkiey y natury zgwałcili. A za tym winnych bydź za sprzeciwienie się prawom Boskim y ludzkim, uznawszy, do jak naysurowszego y wystempkowi wyrownywającego ukarania osądzić, tenże powod mianowanych inkarceratów obwinionych pozywa. Augustyn Wojakowski, instygator grodzki Krzemieniecki, mp.

Кн. гродск. Кременец., поточн., № 1776, л. 1097 об.

CLXXXIV.

Постановленіе Кременецкаго гродскаго суда объ отстрочкѣ дѣла, возникшаго по поводу обвиненія священника Антонія Квашчаковскаго и крестьянъ селъ: Кунчи и Дмитровки въ томъ, что они заготовляли оружіе для возстанія. 1789. Октября 2.

Die 2 octobris, 1789 anno.

Instigator sądowy, urodzony Augustyn Wojakowski, powód, przeciwko pracowitym: Jackowi Cyganowi, Hryćkowi Oleynikowi, Jackowi y Mykicie Ostapczukowi, braci, z dóbr Dymitruwki, xiędzu Antoniemu Kwaszczakowskiemu, parochowi, Petrowi y Stefanowi Andryjczukom braci, Juśkowi Kozaczukowi y Janowi Nesterowiczowi diakowi, poddanym z wsi Kunczy, stawionym incarceratom, o kary kryminalne za kazanie robienia nożów na rzeź szlachty y żydów, wykonywanie przysiąg na bunt y inne pretensye.

Judicium: Conscribat generosus Augustinus Wojakowski, instigator judicii sui, in ordine excipiendorum liberorum ex statutis confessatorum puncta ad formanda interrogatoria eademque subscribat et suo coram judicio reponat. Et quoniam in omni sententiae judicii sui pars actorea satisfecit, proinde, satisfactione agnita, ad auscultanda libera confessata ex statutis accedit, quibus auscultatis ex rationibus, judicium suum permoventibus, necessarias esse inquisitiones suo coram judicio censet; conscribant partes utraeque interrogatoria et responsoria tum regestra testium sibi communicent et suo coram judicio reponant, idque instantanee. Reposuerunt; satisfecisse; inducant testes—induxerunt; ad educendas inquisitiones condescendit. Quibus eductis ac, super incorruptionem testium per partes utrasque comprobatis, ex rationibus judicium sui permoventibus judicium lectionem earundem inquisitionum et decisionem causae praesentis ad futuram judiciorum suorum cadentiam reiicit. Conservando partibus terminum; inquisitiones, in hac causa eductas, in cancellaria castrensi Cremenecensi conservandas declarat.

Кн. гродск. Кременец. декрет., № 1870, л. 36.

CLXXXV.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда о заключеніи подъ стражу въ Дубенской крѣпости, впредь до дальнѣйшаго разъясненія дѣла, 20 человѣкъ арестованныхъ коробейниковъ. 1789. Іюня 3.

Dzień 3 Junii, z regestru incarceratorum.

Między w. Jakubem Kostrzyńskim, szambellanem J. K. M. instygatorem w. Wołyńskiego, powodem, oczewisto, a sławetnymi: Matwiejem Sawelowym, Stepanem Piotrowym, Fedorem Piotrowym, Hawryłą Emilianowym, Andrzejem Kiriłowym, Daniło Michayłowym, Radywonem Tymofijowym, Iwanem Sawelowym, Isaio Nikiforowym, Fedorem Frołowym, Kiryło Grygorowym, Iwanem Sawelowym, Michayło Pawłowym, Stefanem Iwanowym, Mikitą Stepanowym, Andrejem Kiryłowym, Stepanem Iwanowym, Romanem Grygorowym, Prokopem Falkowłowym y Stepanem Frołowym, piliponami, pozwanemi, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, za przydaniem patrona stronie pozwaney, rozsądzając propozycyą literalną od w. instygatora w. Wołyńskiego po sławetnych: Matwija Sawelowa, Stepana Piotrowa, Fedora Piotrowa, Hawryła Emilianowa, Andryja Kiryłowa, Daniła Michayłowa, Radywona Tymofijowa, Iwana Sawelowa, Isaja Nikiforowa, Fedora Frołowa, Kiryła Gregorowa, Iwana Sawelowa, Michayła Pawłowa, Stefana Iwanowa, Romana Gregorowa, Prokopa Falkowłowa y Stepana Frołowa, piliponów, do sądu swego wyniesioną, sporów wniesionych wysłuchawszy, potrzebne być złożenie w kommissyi województwa Wołyńskiego wyprowadzonych y odebranie nowych dobrowolnych konfessat z każdego z osobna uznaje, a to natychmiast; a ponieważ tak przez prześwietną kommissyą w. Wołyńskiego wyprowadzone, w sądzie swoym złożone, jako y nowowysłuchane zeznania zostały, do czytania tychże przystempuje. Iż przerzeczeni pilipony, w liczbie dwudziestu jednego, mieysce do zjeżdżania się na wielkonocne święta miasto Ołykę, bez celu potrzeby, z tychże konfessat nie odkrytego, w znaczney lidzbie oznaczone sobie mieli, attestata zaś od tych poodbierane, nie kupczenie towa-

rami w kraju polskim, lecz tylko zarobku w kraju własnym dozwalające, włuczęgami onych y ludźmi podeyrzanemi być dowodzą; zeznania zaś y okoliczności z innych spraw, względem wzniecoiiych rozruchów popieranych wynikające, początkiem rospoczętego zamieszania, rodzay piliponów, w niemałey liczbie po kraju polskim włuczących się, y tak popów, jako y poddanych do porwania się na własnych panów skłaniających, bydź przekonywają. Przeto sąd, celem zasiągnienia dalszych dowodów, tychże piliponów, wyżey wyrażonych, na osadzenie, do dalszey rezolucyi, do miasta Dubna odesłanych, y tamże w więzieniu, pod strażą regimentu tameyszego osadzonych, mieć sądzi.

Кн. гродск. Луцк. декрет., № 3109, л. 160 об.

CLXXXVI.

Рѣшеніе Дубенскаго магистратскаго суда, по которому Иванъ Ѳедосеевъ обязанъ возвратить Тарасію Андрееву съ товарищи 15 червонцевъ, взятыхъ имъ съ обязательствомъ выхлопотать ихъ освобожденіе изъ заключенія при посредствѣ русскаго посланника въ Варшавѣ. Обязательства этого Ѳедосеевъ не исполнилъ.—1789. Ноября 26.

Działo się na urzędzie Dubieńskim, dnia 26 novembris, 1789 roku, między Tarasem Andrejowem y Fedorem Frołowem powodami, oczewisto, a Iwanem Fiedosiejowem, pozwanym, oczewisto. Sąd magdeburyi Dubieńskiey, rozsądzając sprawę między temiż stronami do sądu swego w takowych okolicznościach wniesioną, że w czasie jarmarku świętego Piotra ruskiego, roku teraźnieyszego, w Dubnie, strona powodowa, to jest Taras Andrejów, z stroną pozwaną, to jest z Iwanem Fiedosiejowem, nadybawszy się w mieście, z tymże zapoznał się y prosił, iżby tenże, w interessie onych że, to jest: by mogli bydź z pod aresztu Dubieńskiego, za wstawieniem się posła rossyjskiego a za deklaracyą marszałków seymowych, przy staraniu tegoż Iwana Fiedosiejewa, uwolnieni. Po długich w tey

mierze rozmowach stała się ugoda y rubli 150 Taras Andrejów y Fedor Frołów Iwanowi Fiedosiejowemu, by tylko jechał do Warszawy y o uwolnienie onych postarał się, dać assekurowali się; y w moc tego, zaliczyli onemuż czerwonych złotych 15; a Iwan Fiedosiejów zabespieczył tychże, że gdy onym takowego uwolnienia z aresztu nie wyrobi, też sobie dane zł. 15 powrócić tymże sowicie przyrzekł. Ponieważ jawnie y oczewiście sobie strony takową ugodę naocznie sądownie wymowiwszy, oney się też strony nie zapierają, a Iwan Fiedosiejow, podług rzeczoney ugody, uwolnienia dla strony powodowey w Warszawie wyrobić nie postarał się y tylko, że był w Warszawie, niejakim pismem od sowietnika nadwornego Kiryła, bez żadney pieczęci y dokładności o uwolnienie strony powodowey popisuje się, y starania swojego w interessie, sobie zleconym, bynaymniey nie dowodzi, przeto sąd tegoż Iwana Fiedosiejowego dla Tarasa Andrejowego do powrocenia y zapłacenia czerwonych złotych 15 natychmiast obowiązuje y wieczne stronom w tey sprawie nakazuje milczenie. Iwan Fiedosiejów aresztuje Tarasa Andrejowego y Frołowa, aż do czasu kontraktowego. Co wszystko dla pamięci jest zapisano.

Кн. Дубенскаго магистрата № 1395, л. 34.

CLXXXVII.

Рѣшеніе Луцкаго гродскаго суда, которымъ предписывается мѣщанамъ Селезневымъ, арендовавшимъ рудню на Волыни, удалиться за границу речипосполитой въ двухнедѣльный срокъ. 1789. Іюня 3.

Dzień 3 Junii, z regestru incarceratorum.

Między w. Jakubem Kostrzyńskim, instygatorem w. Wołyńskiego, powodem, oczewisto, a sławetnemi: Iwanem Ławrentyjowym Selezniowym, Tymofijem Ławrentyjowym Selezniowym, Iwanem Ławrentyjowym starszym, Iwanem Ławrentyjowym młodszym, Iwana Selezniowego synami, pozwanemi, oczewisto. Sąd grodzki Łucki,

rozsądzając propozycyą literalną, od w. instygatora województwa Wołyńskiego, po sławetnych: Iwana Ławrentyjowa Selezniowego, Tymofija Ławrentyjowa Selezniowego, Iwana Ławrentyjowa starszego, Iwana Ławrentyjowa młodszego, synów Iwana Selezniowego, do sądu swego wyniesioną, sporów wniesionych wysłuchawszy, stosując się do uniwersału, od nayjaśnieyszey rzeczypospolitey skonfederowanych stanów, roku teraźnieyszego, 1789, dnia ośmnastego miesiąca Kwietnia w Warszawie nastompionego, y roku tegoż, dnia dziewiątego maja do akt grodzkich Łuckich przez oblatę podanego, z przyczyny okazania potrzeby bronienia się w kraju polskim, sławetnych: Iwana Ławrentyjowa Selezniowego, Tymofija Ławrentyjowa Selezniowego, Iwana Ławrentyjowa starszego, Iwana Ławrentyjowa młodszego, synów Iwana Selezniowego, dla najętey u j. w. Worcella, kuchmistrza wielkiego koronnego, rudni, od kary więzienia uwolniwszy, nakazuje, ażeby od dnia dzisieyszego za tygodni dwa z granich polskich, pod karą, tymże uniwersałem przepisaną, oddalić się y w kraju polskim dłużey przebywać nie ważyli się; attestata przy piliponach, wyżey wyrażonych, odebrane, jako podeyrzeniu podpadające, przy stronie powodowey zatrzymane mieć sądzi, y w przechodach, aby żadne inne świadectwa, prócz ninieyszego dekretu, onych nie zasłaniały, ostrzega.

Кн. гродск. Луцк. декрет., № 3109, л. 160.

CLXXXVIII.

Обвинительный актъ, представленный инстигаторомъ Вояковскимъ въ Кременецкій гродскій судъ, обвиняющій на основаніи общественной молвы шестерыхъ коробейниковъ въ подстрекательствѣ крестьянъ къ возстанію. 1789. Октября 30.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca octobris trzydziestego dnia.

W roczki sądowe grodzkie Krzemienieckie, od dnia dwudziestego drugiego miesiąca septembris roku idącego, wyż na akcie wy-

rażonego, przypadłe y sądownie odprawować się zaczęte, przedemną Janem Zagurskim, łowczym Włodziemierskim, sędzią grodzkim Krzemienieckim, urodzony instygator sądowy, Augustyn Wojakowski, powod, przeciwko markietanom moskiewskim, to jest: Jegorowi Radywonowemu, Pawłowi Ilijowemu, Kiryłowi Mytrofanowemu, Iwanowi Gregorowowi, Potapowi Frołowemu y Radywonowi Jakowcowi, stawionym inkarceratom, o to, iż ci, jak z powszechnego odgłosu, tak y praktyk w juryzdykcyach różnych województw tuteyszych przeświadczonemi będąc o namowie poddaństwa kraju polskiego do ruynowania spokoyności, a tym więcey rozdawaniem temuż poddaństwu nożów y pieniędzy znacznych, jednym aby poddanych namawiali, a drugich aby się do takich niegodziwych ułożeń zgromadzali, y bunt przeciwko własnym panom podnosili, wszelkiego przykładali starania, niemniey ci teraz stawieni, mając po kilka tuzinów rożnego gatunku nożów, jak czasu sprawy okazano będzie, te między poddaństwo tuteyszego państwa porozdawali, y aby onych tym mocniey utwierdzić w przedsięwziętym zamiarze, datkiem pieniędzy tychże obdzielali, przysiąg na wierność y sekret, tak popów, jako y chłopów słuchali, wszelkiey broni do buntu służącey dostarczać przyrzekali, w regestr onych wpisywali y wszystkich używali sprężyn, aby jak nayusilnieyszy bunt w kraju naszym zrobili; a przeto, gdy tyle dowodów, w swoim sądzie nastąpionych wyroków, w podobnych okolicznościach mamy, iż o bunty obwinione osoby z namowy markietanów karze śmierci, jako nastawający na cudze podlegali życie, tym więcey ci, którzy instrumentem tegoż buntu stali się, a przez to wszelkie prawo zgwałcili, wartemi kar kryminalnych tychże sąd uznawszy, sprawiedliwość dopełni; dla czego niniejszą propozycyą pozwani.—Augustyn Wojakowski, instygator grodzki Krzemieniecki mp.

Кн. гродск. Кременец. поточн., № 1776, л. 1270 об.

CLXXXIX.

Постановленіе Кременецкаго гродскаго суда объ освобожденіи изъ подъ ареста шести русскихъ коробейниковъ, возвратѣ имъ имущнства и высылкѣ за границу подъ военнымъ конвоемъ. 1789 Октября 31.

Die 31 octobris, 1789 anno.

Instygator, urodzony Augustyn Wojakowski, powod, przeciwko markietanom: Iegorowi Radziwonowemu, Pawłowi Ilijowemu, Kyriłowi Mytrofanowemu y innym, w propozycyi wyrażonym, incarceratom stawionym, o kary za namawianie ludzi do buntu, nożów między chłopów rozdawanie, pieniędzy dawanie, przysiąg słuchanie, w regestr podeymujących się do buntu wpisywanie y inne okoliczności.

Judicium in ordine excipendorum liberorum confessatorum: statuat generosus Wojakowski, instigator judicii sui, incarceratos mercatores moscoviticos, vulgo markietany dictos, tum conscribat puncta interrogatoriorum ad excipenda libera confessata; et quoniam in omni sententiae judicii sui satisfecit, agnita satisfactione, ad auscultanda ex statutis incarceratis libera confessata accedit, quibus exceptis et cum indagationibus per commendam militarem in civitate Zasław, anno praesenti, 1789, die 12 maji ex commisso illustrissimi principis Michaelis Lubomirski, generalis majoris exercituum regni, ex iisdem exceptis, confrontatis, siquidem alii modi investigandae in hac causa evidentioris rei veritatis et probandae suspicionis, ex publica nonnisi fama exortae, adinveniri non possunt, indagationes vero sive libera confessatata, prius in commenda militari et modo sui in judicio ex incarceratis excepta, illos plane ab omni suspicione emundant et nonnisi quod mercatores motivo venditionis mercimoniorum suorum in provincias reipublicae easdem intrasse et variis in locis commorasse, tum mercimonia sua vendidisse demonstrant, etiam et testimonia illis, ex oris Moschoviae Poloniam versus discedentibus, ruthenico idiomate data et typo impressa, nec non litterae transitus mercatoribus eisdem ex camera telonei M.

D. Lithuaniae, Dąbrowica voecitata, datae, tanto majus probant, proinde judicium eosdem mercatores russicos, vulgo markietani dictos, id est: Georgium Radziwonow, Paulum Ilijow, Kiryło Mitrofanow, Iwan Gregorow, Potap Frołow et Radziwon Jakowcow, liberos esse declarat et instantanee emittendos sententiat. Mercimonia eorum non disvendita et pecunias paratas, secundum regestrum ex resolutione judicii sui in cancellaria castrensi Cremenecensi repositas, iisdem instantanee extradendas censet, praevia tamen per eosdem quietatione cancellariae de receptis tam mercimoniis quam et pecuniis. Nihilominus illustrissimo principi Michaeli Lubomirski, generali majori exercituum regni, injungit, ut eosdem mercatores russicos, modo eliberatos, per commendas propiares exercituum regni ad granities ipsas moschoviticas adducere jubeat. Caetera in prothocollo.

Кн. гродск. Кременец. декрет. № 1870. л. 40.

CXC.

Постановленіе Кременецкаго гродскаго суда объ освобожденіи изъ подъ стражи крестьянъ: Ивана Химича и Василія Вознаго, арестованныхъ за то, что первый заявлялъ безпокойство по поводу слуха объ ожидаемомъ приходѣ войска, а второй заказалъ кузнецу слишкомъ длинный ножъ.—1789. Апрѣля 28.

Die 28 aprilis, 1779.

Instigator y urodzony Felix Wronowski, powód, przeciwko pracowitemu Iwanowi Chimiczowi z wsi Pisarzówki y opatrznemu Bazylemu Woznemu z Ceceniowki, poddanym, inkarceratom, stawić się mającym, dla ukarania za przepowiadanie niespokoyności y zamieszania na święta ruskie przez pracowitego Chimicza, o wyznanie po co na Ukraine Bazyli Wozny chodził y na co sobie noż robić kazał? y inne zarzuty. Judicium, quatenus pars actorea, contra incarceratos agens, interrogatoria in ordine excipiendorum liberorum confessatorum conscribat, subscribat et suo in judicio repo-

nat, injungit et quoniam reposuit, satisfactione adinventa, ad exci pienda confessata accessit, et ex statutis laboriosis: Iwan Chimicz de bonis Pisarowka et Bazilio, provido jurato, de bonis Cecyniowka receptis confessatis atque indagatione ex subditis bonis villae Cecyniowka nec non de arendatore ejusdem villae facta, ad lectionem eorum condescendit; quibus lectis, quandoquidem ex eisdem luculenter patet: laboriosum Iwan Chimicz in teberna Pisaroviensia ad infidelem judeum arendatorem, quod festa paschalia polonica et judaica sat pacifice translapsa, ruthenica vero nosse non accidit qualiter celebrabuntur, propallasse, sed ante hanc verborum propalationem cum infideli judaeo arendatore de recepta à domino suo adventus militum noticia colloquia habuisse et futuro adventu militum vivius sese afflixisse. Vero Basilium, providum juratum, post reversum sui de oris Ukrainae, quo cum reverendissimo canonico Czosnoski proficiscebatur, cultra trina ferrifabro Cecinoviensi et singulariter unum, nimis longum et crassum, comparare demandasse, et eundem cultrum, circa revisionem factam, in binas partes frangisse, deducitur; maturaeque seviciae et clamorosae insolentiae subditorum aliquam suspicionem in praeviatos subditos protulit, et perinde ad carceres destinati, non fine alicujus aggravatae oppressionis, solummodo his in temporibus necessariae diligentissimae vigilantiae fuerant; cum tamen ex confessatis et indagatione nullum crimen incarceratis patet, semper honesta eorumque vita probatur, causaque nonnisi incutiendi timoris in communitatibus ad carceres traditi, idcirca eosdem laboriosos: Iwan Chimicz et Basilium ab objectis, propositione factis, liberos declaratos, de carceribus instantanee dimittendos habere vult et judicat.

Кн. гродск. Кременец. декрет. № 1870, л. 24.

CXCI.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда объ освобожденіи изъ подъ стражи крестьянина Антона Балата, обвинявшагося въ шуточномъ разговорѣ съ неизвѣстнымъ евреемъ. 1789. Апрѣля 30.

Dzień 30 Kwietnia, z regestru incarceratorum.

Między ur. Kazimierzem Sabickim, instygatorem grodzkim Łuckim, powodem, a roboczym Antonem Bałatą, poddanym Morawickim, stawionym inkarceratem, oczewisto. Sąd grodzki Łucki potrzebne być stawienie roboczego Antona Bałaty, dla odebrania z niego dobrowolnych konfessat, uznaje, a ponieważ stawiony został, do słuchania tychże przystempuje; po których wysłuchanych, ponieważ tak z oskarżenia przez j. w. Michała hrabi Krasickiego, do prześwietney kommissyi województwa Wołyńskiego doniesionego, jako y z dobrowolnego wyznania okazuje się, iż rozmowa roboczego Antona Bałaty z żydkiem jednym tylko w mieście Morawicy, nie celem jakowey zuchwałości, lecz z powodu żartów była, y ile między dwoma tylko osobami zdarzony rozhowor przekonania o istocie swojey mieć nie może, przeto sąd przypuszczonym być do przysięgi tegoż roboczego Antona Bałatę na te rothę: jako w mieście Morawicy, przed czterma tygodniami z żydkiem tameyszym rozmawiając, żadney złey myśli nie miał, lecz tylko w żarcie na zapytanie tegoż odpowiadał, y jako do żadnych słów, zuchwale powiedzianych, winnym się nie czuje; uznaje, a to natychmiast. A ponieważ rothą wyrażoną zaprzysiągł, przeto sąd onego od dalszego aresztu wolnym czyniąc, wypuszczonego natychmiast być postanawia, y konfessata natychmiast pali.

Кн. декрет. Луцк. № 3109, л. 143.

CXCII.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда объ освобожденіи изъ подъ ареста крестьянина Грицька Назарчука, арестованнаго по распоряженію порядковой коммиссіи, но ни въ чемъ не обвиненнаго. 1789. Мая 1.

Dzień 1 maja, z regestru incarceratorum.

Między urodzonym Kazimierzem Sabickim, instygatorem grodzkim Łuckim, powodem, oczewisto, a roboczym Hryciem Nazarczukiem, stawionym inkarceratem, oczewisto. Sąd grodzki Łucki rozsądzając propozycyą literalną od urodzonego instygatora sądowego po roboczego Hryćka Nazarczuka, poddanego ze wsi Bereścian, do sądu swego wyniesioną, ponieważ roboczy Hryćko Nazarczuk, poddany ze wsi Bereścian, w possessyi j. w. Stanisława Kostki Pruszyńskiego, kasztelana Żytomirskiego, zostających, przez w. Antoniego Sobolewskiego, cześmika Wiskiego, pod straż wprzód za wiadomością prześwietney kommissyi porządkowey województwa Wołyńskiego oddany, z odebranych od tegoż konfessat, o żadną zuchwałość przekonanym nie zostaje, ani z strony w. Sobolewskiego o żaden zły postempek nikt onego nie przekonywa; przeto sąd onegoż z pod straży wolnym czyni y konfessata natychmiast pali.

Кн. декрет. гродск. Луцк. № 3109, л. 145.

CXCIII.

Поручительство дворянина Михаила Коцовскаго за крестьянина управляемаго имъ имѣнія, Малина, Тимоша Карпюка, арестованнаго порядковою Ввлынскою коммиссіею. 1789. Мая 18.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca Maja ośmnastego dnia.

W roczki sądowe grodzkie Luckie ut supra etc. stawając osobiście w. Michał Kocowski, te zaręczenie, swym y j. w. Antoniego hrabi Tarnowskiego R. K. N. za roboczego Tymosza Karpiuka,

poddanego Malińskiego, przed aktami ninieyszemi zeznał w te słowa: Ja, Michał Kocowski, dóbr Malina y innych j. w. Antoniego hrabi Tarnowskiego r. k. n. komisarz, na mocy daney sobie plenipotencji od tegoż do wszelkich czynności imieniem czyniący, zdrowy będąc na ciele y umyśle, odstąpiwszy swey własney należney ziemskiey juryzdykcyi, prawa, forum, powiatu y województwa, a pod teraźnieysze dobrowolne zeznanie cale się poddając i wcielając, wiadomo jawno czynię, ustnie y dobrowolnie zeznawam, iż roboczy Tymosz Karpiuk, poddany z dóbr Malina, dziedzicznych j. w. Antoniego hrabiego Tarnowskiego r. k. n., będąc dekretem kommissyi województwa Wołyńskiego ukaranym siedzeniem w więzieniu do czasu uspokojenia rozruchów teraznieyszych, gdy też nieco już uspokoiły się, tegoż roboczego Tymosza Karpiuka na powrót do siebie odbieram y wyręczam, a w czasie, gdy potrzeba wymagać będzie, przystawić w każdym czasie obowiązuje się; w przypadku zaś sprzeciwienia się, forum grodu Łuckiego z któregokolwiek regestru, ostrzegam, y na to dając ninieysze zaręczenie, ręką moją własną, przy uproszeniu w. w. przyjaciół, podpisuję. Działo się w Łucku, dnia ośmnastego miesiąca maja tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiąiego roku. U którego zaręczenia, przed aktami przyznanego, podpisy rąk tak zaręczającego, jako y w. w. przyjaciół temi wyrażone słowy: Michał Kocowski. Proszony przyjaciel do tego zaręczenia za pracowitego Tymosza Karpiuka, poddanego Malińskiego, podpisuje się: Ignacy Podleski C. L. Proszony przyjaciel do tego zaręczenia za pracowitego Tymosza Karpiuka, poddanego Malińskiego, podpisuje się Tadeusz Lubicz Załęski m. p. Który to zapis zaręczenia, słowo w słowo tak, jak się w sobie ma, do xiąg grodzkich Łuckich jest wpisany.

Кн. гродская Луцкая записовая № 2398, л. 1109.

CXCIV.

Постановленіе Кременецкаго гродскаго суда объ освобожденіи изъ подъ ареста священниковъ: Якова Кухальскаго и Ивана Терлецкаго, арестованныхъ по поводу письма, писаннаго за 1½ года передъ тѣмъ, въ которомъ встрѣтились неясныя выраженія. 1789. Мая 29.

Die 29 maji, 1789 anno.

Urodzony instygator, Augustyn Wojakowski, powód, przeciwko ichmościom xięży: Jakubowi Kuchalskiemu, parochowi Obyckiemu, y Janowi Terleckiemu, parochowi Żołobkowieckiemu, stawionym dla ukarania za wiadomość o buntach chłopskich y pisanie biletu obojętnegó. Judicium. In ordine excipiendorum: conscribat pars actorea interrogatoria eademque subscribat et suo coram judicio reponat; reposuit; satisfecisse statuat pars agens; arestatos patres: Jacobum Kuchalski et Joannem Terlecki, parochos, ad excipienda ex eisdem libera confessata, et quoniam pars statuit, ad excipienda eadem confessata ex statutis condescendit; quibus exceptis propter elucidationem sufficientiorum causae praesentis necessariam esse personalem comparitionem venerabilis Georgii Koralinski, parochi Rachmanoviensis, censet, idque instantanee; et quoniam comparuit, satisfactione adinventa et exceptis ab eodem confessatis, atque tam iisdem, quam et ex statutis parochis: Jacobo Kuchalski Obycensi et Joanne Terlecki Żołobkoviensi eductis, perlectis maturaque deliberatione perpensis, siquidem venerabilis Jacobus Kuchalski, parochus Obycensis, de scripta epistolá ad venerabilem Joannem Terlecki, parochum Żołobkoviensem, sine data et in ambiguis variamque significationem, praesertim hoc in tempore, habentibus terminis inculpatur, hoc vero scriptum per se nonnisi in causa in consistorio Luceoriensi pendenti emanatum esse, cesserit proinde, propter sapiendam omnem ex prefatis ambiguis terminis, in epistolá expressis, emanentem suspicionem, ad juramentum venerabilem Jakobum Kuchalski admittit in eam rotham: prout charta, per eundem ad venerabilem Terlecki, parochum Żołobkoviensem, scripta, ante spatium temporis unjus

anni et medii nonnisi ex interesse negotii in consistorio Luceoriensi, protunc cum venerabili Knieżyński, decano Dubnensi, nomine totjus decanatus promoti, scripta fuit nullamque aliam mentem in expressione terminorum, in hac epistola comprehensorum, habuit et prout chartam alteram, jam anno praesenti ad eundem venerabilem Terlecki, parochum Żołobecensem, per se seriptam, praecavendo, ut in casu alicujus in se emanatae impetitionis ad eundem conveniat et protectionem magnifici Maliński una cum eo expostulet, postea non misit, imo eandem in ignem conjecit; et quoniam injunctum juramentum judicialiter venerabilis Kuchalski, parochus Obycensis, adimplevit, proinde tam eundem quam et venerabilem Joannem Terlecki, parochum Żołobecensem, liberos a praetensis paenis pronuntiat eosdemque instantanee carceribus emmittendos declarat. Documenta vero eorundem, suo in judicio deposita per generosum instigatorem judicii sui, cuilibet eorum extradenda decernit. Caetera in prothocollo.

Кн. гродск. Кременецк. декрет. № 1870, л. 26 на об.

CXCV.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда, освобождающее изъ подъ ареста Павла Братковскаго, арестованнаго по разпоряженію порядковой коммиссіи за то, что онъ выѣзжалъ изъ дому и находился въ отсутствіи въ теченіи двухъ недѣль. 1789. Мая 30.

Dzień 30 Maja, z regestru incarceratorum.

Między w. Jakubem Kostrzyńskim, instygatorem w. Wołyńskiego, powodem, oczewisto, a urodzonym Pawłem Bratkowskim, popowiczem Derewiańskim, pozwanym, oczewisto. Sąd grodzki Łucki, za przydaniem patrona, rozsądzając propozycyą literalną od w. instygatora w. Wołyńskiego po uczciwego Pawła Bratkowskiego, popowicza Derewiańskiego, do sądu swego wyniesioną, sporów wniesionych wysłuchawszy, potrzebne być złożenie konfessat, przez kom-

missyą porządkową w. Wołyńskiego wyprowadzonych, tudzież odebranie nowych z urodzonego Pawła Bratkowskiego, popowicza Derewiańskiego, uznaje; a ponieważ odebrane zostały, do czytania tychże przystempuje. Z których przeczytanych, ponieważ żadne wykroczenie dowiedzione uczciwemu Pawłowi Bratkowskiemu nie jest, a z wyjazdu z domu y bawienia się przez dwa tygodnie w drodze wytłumaczył się, przeto sąd onego z pod straży natychmiast uwalnia y konfessata pali.

Кн. гродск. Луцк. декрет., № 3109, л. 157.

CXCVI.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда о заключеніи подъ стражу четырехъ луцкихъ мѣщанъ, обвиненныхъ въ сношеніяхъ съ пилипонами, въ составленіи тайныхъ сборищъ и принесеніи незаконной присяги. 1789. Іюля 18.

Rezolucya wniesionych illacyi roku 1789, dnia 18 lipca.

Sąd grodzki Łucki, rezolwując wniesioną do sądu swojego z strony w. Jakuba Kostrzeńskiego, szambelana J. K. M., instygatora województwa Wołyńskiego, illacyą, ponieważ w. Kostrzeński, instygator województwa Wołyńskiego, Pawła Dastkiewicza, Tomasza Sowiczańskiego, Andrysa Hegierspregera y Jozefa Brzezińskiego o przestawanie z markietanami, pozwalanie w Łucku mieszkań tymże, y schodzenie się z nimi w czasie rozruchów teraźnieyszych, nadto odbieranie przysięgi przez Dastkiewicza od mieszczanów Łuckich na wierność temuż, niewiedzieć z jakowego powodu w tym czasie wykonywanych, obwinia, y aby się ciż oskarżeni z takowych zadań explikowali, dania onym roku y przytrzymania onychże żąda, przeto sąd na takowe wniesienie wymienionych: Pawła Dastkiewicza, Tomasza Sowiczańskiego, Andrysa Hegierszpregiera y Jozefa Brzezińskiego, mieszkańców Łuckich, rokować y tychże pod strażą żołnie-

rzy starościńskich do czasu wyexplikowania się zostawać deklaruje, oraz sprawę przeciwko wymienionym oskarżonym na teraźnieyszey kadencyi z regestru inkarceratorum ustanawiać przeznacza.

Кн. гродск. Луцк. № 3110, л. 19 на об.

CXCVII.

Рѣшеніе Луцкаго гродскаго суда, освобождающее отъ обвиненія въ заговорѣ 27 Луцкихъ мѣщанъ, такъ какъ при разслѣдованіи дѣла оказалось, что сходки мѣщанъ и принесеніе ими присяги относились къ законнымъ поступкамъ и дѣламъ Луцкаго мѣщанскаго общества. 1789. Августа 5.

Dzień 5 sierpnia,

Między w. Janem Lublińskim, komornikiem grodzkim Włodzimierskim, y w. Jerzym Chamćem, cześnikiem Płockim, bespieczeństwa publicznego delatorami, powodami, oczywisto, ur. Kazimierzem Śabickim, instygatorem grodzkim Łuckim, oczywisto, a szlachetnymi: Pawłem Dastkiewiczem, Janem Piotrowiczem, Tomaszem Sowiczańskim, Iozefem Brzezińskim, Andrysem Hegerspregerem, Janem Cymermanem, Tadeuszem Dobrowolskim, Janem y Marcinem Mikłaszeskiemi, bracią, Józefem Wilińskim, Stefanem Pozniakowskim, Woyciechem Szczurkiewiczem, Matysem Krenem, Janem Pedyńskim, Sebastyanem Lateckim, Kazimierzem Lewandowskim, Michałem Żołkowskim, Pawłem Konwisarzem, Mikołajem Daszczukiem, Błażejem Kożeniowskim, Maciejem Mazurkiem, Stanisławem Skaszewskim, Mateuszem Szarskim, Stanisławem Kaimowskim, Stanisławem Nahumowskim, pozwanemi, przez szlachetnego Pawła Dastkiewicza, oczywisto. Sąd grodzki Łucki: rozsądzając literalną propozycyą od w. w.: Jana Lublińskiego K. G. W., Ierzego Chamca y Kazimierza Sabickiego, instygatorów województwa Wołyńskiego, przeciwko sławetnym: Pawłowi Dastkiewiczowi, Janowi Piotrowiczowi y innym mieszczanom miasta J. K. M. Łucka, w komparycyi wyrażonym, do

sądu swego podniesioną, sporów stron tychże wysłuchawszy, potrzebne bydź położenie inkwizycyi, w czasie teraźnieyszych sądów extrakadencyjnych wyprowadzonych, uznaje, a to bezodwłocznie; a ponieważ złożyli, przeto zadosyć uczynić w tym wyrokowi swojemu też strone wynąlazłszy, oraz odebrałszy przez w. Jana Lublińskiego, jednego z powodów, z swey strony, a zaś ze strony mieszczan przez sławetnego Pawła Dastkiewicza, na nieujęcie świadków wykonaną przysięgę, wolnego stronom domowienia się y złożenia pisanych dowodów dozwala, poczym do czytania inkwizycyi przystempuje. Ktore przeczytawszy y należycie roztrząsnowszy, ponieważ w sądzie swoim okazano jest, iż gdy w roku przeszłym, jesienną porą, ormienin jakowyś, mieszczaninem miasta Kamieńca Podolskiego bydź się mianujący, do Łucka przybył y od szlachetnego Pawła Dastkiewicza, mieszczanina tuteyszego, w dom swoy przyjętym będąc, przez czas niejaki bawiąc, niepodległość zwierzchności y wybicie się z pod władzy wezwanym mieszczanom Łuckim wmawiał, y jakoweś znoszenie się z innemi miastami doradzał, po takowey bytności pomienionego ormianina szlachetny Paweł Dastkiewicz, w miesiącu grudniu przed świętami Bożego Narodzenia, zebrałszy do siebie współmieszczan Łuckich, mianując się bydź dożywotnim panem, a władzę namiesniczą przemienioną głosząc, ażeby onemu tylko, a nikomu innemu posłuszni byli, zapowiadał, a ktorzyby temu podległemi bydź nie chceli y wzbraniali się, brzonkaniem kaydan y więzieniem tych zastraszał, a tym sposobem do przysięgi y posłuszeństwa nakłaniał, a gdy inni mieszczanie takowey nowości nie przyjmując z mieysca zeyścia się swego odeszli, szlachetny Piotrowicz, szlachetnego Andrzeja Szczuckiego, starego mieszczanina, za temiż z izby za drzwi wytrącił; a tak szlachetny Paweł Dastkiewicz z szlachetnym Piotrowiczem, zięciem swoim, y innemi, sobie powodującemi się, mieszczanami zostawszy, przysięgi od tychże rotą świadectwy nie objaśnioną poodbierał, po ktorym obrządku, rady y schadzki, niewiadome na co? przez tychże mieszczan kilkakrotnie czynione były, oraz że dardy na mieyscu odprawiania woytowskich sądów prywatnie za

pięcem chowane były, ktore potym przez namiesnika woytowskiego zabrane y przed aktami przezentowane zostały, a ciż mieszczanie, z szlachetnym Dastkiewiczem zprzymierzeni, jakowychści posłów wysyłać mieli, inkwizycya widzieć daje. Gdy zaś w. namiesnik woytowski, o tym uwiadomiony; szlachetnego Pawła Dastkiewicza, Jana Piotrowicza y innych mieszczan do siebie wezwał, aby, coby te schadzki y prywatne przysięgi znaczyć miały y na jaki koniec czynione były? zapytał, szlachetny Dastkiewicz, że nie namiesnik onego zapytywać y roskazywać powinien, lecz on namiesnika, wobec temuż odpowiedział, i że czas władzy namiesnikowskiey przeminoł, a pora dożywotnego panowania wolności y rządu nastąpiła, ogłaszał. A po wyjściu od urodzonego namiesnika, gdy szlachetny Piotrowicz pachołka, urodzonemu namiesnikowi przydanego y za rozkazem tegoż wysłanego, nadybał onego, z przyczyn uczynioney namiesnikowi posługi po razy dwa w gębę uderzył; a potym ciż mieszczanie, na rade do szlachetnego Dastkiewicza zebrani, poszli, do których, gdy ur. Dembicki, podchorąży, nad żołnierzami starościńskiemi rząd mający, z trzema żołnierzami, od ur. namiesnika wuytowskiego posłany, do izby poszedł, przez tychże mieszczan, na sukniach poszarpanym będąc, szkode poniosł, za włosy targanym został; a innych czasów, w. Enander y Dobrowolski przez mieszczan pobitemi zostali, y że mieszczanie podług zwyczaju z dardami przy winowaycach, na śmierć wskazanych, chodzić wstydzili się; oraz że pilipon, za pozwoleniem szlachetnego Dastkiewicza, jabka, swice y mydło w mieście Łucku przedawał, inkwizycya przynosi uwiadomienie. A zaś względem chodzenia mieszczan w tumulcie z berdyszami innego czasu, procz gdy wszyscy mieszkańce dla wspolney straży w czasie rozruchów chodzili, y odwodzenia od exekucyi człowieka, na to podeymuiącego się, nie czyni upewnienia; a chociaż odwodne z strony tychże szlachetnych mieszczan Łuckich odebrane świadectwa, że przerzeczony ormienin, za interessem do Łucka z Kamieńca Podolskiego przybyły, u szlachetnego Dastkiewicza będąc, o prawach miastu Kamieńcu służących rozpowiadał y jakoweś dokumenta do Łucka przy-

słać oświadczał. że kozak jakowyś, w roku przeszłym do Łucka, przyjechałszy, żądając zaświadczenia od Pawła Dastkiewicza dla wolnego przejazdu z przyczyny, że poprzedzającego z niskąd nie miał świadectwa, y od szlachetnego Pawła Dastkiewicza tegoż nie zyskał, że schadzki, przez szlachetnego Dastkiewicza y Piotrowicza z innemi mieszczanami zbierane, na obranie urzędników mieyskich czynione, a przysięgi na urzędy wykonane były, że dardy y berdysze przez cechmistrza, daley urzędu swego sprawować nie chcącego, w ratuszu złożone zostały, że szlachetny Dastkiewicz, o pokazanie praw swoich od ur. namiesnika wuytowskiego zapytany, wymawiając się niemożnością okazania tychże z przyczyny odesłania do Warszawy onych, dla spodziewaney sprawy, przez tegoż w. namiesnika uderzonym, a szlachetny Piotrowicz przez żołnierzy starościńskich pobitym y do aresztu z nakazu namiesnika zaprowadzonym został, że posłów innych wysyłać nie mieli, tylko w sposobie, jak y teraz szlachetny Medecki dla interessów mieyskich do Warszawy jest wysłany, że za delinkwentami, na śmierć dekretowanemi, dla wstydu chodzić wzbraniali się, że pilipon nie tylko za pozwoleniem szlachetnego Dastkiewicza, lecz y za wiadomością ur. namiesnika jabłka, świce y mydło w Łucku przedawał; o pobiciu zaś w. w. Enandra y Dobrowolskiego, przez szlachetnych mieszczan Łuckich dopełnionym, nie czynią odparcia; że jednak przerzeczone, na strone mieszczan Łuckich odebrane, zeznania odkrytych inkwizycyami strony powodowey wyprowadzonemi okoliczności dostatecznie nie znoszą y, aby podobne kiedy dawniey schadzki y czynności mieszczan praktykowane były, nie nauczają, y lubo w dowód tłumaczenia się swojego mieszczanie Łuccy wieloliczne prawa, przywileje, dokumenta y processa do sądów assessorskich z zwierzchnością starościńską, woytowską y namiesniczą wytoczone, że na mocy tychże obieranie urzędników, wykonywanie przysiąg, dopełniali, explikować się usiłują y z powodu objętey w sądach asessorskich sprawy uznania nienależytego czynienia strone powodową w sądzie swoim żądają. Że jednak ur. instygatorowie, iż żadney inney z szlachetnymi mieszczanami Łuckimi, procz publicznego bes-

pieczeństwa tyczącey się, nie mają sprawy, to jest, iż gdy powszechny w kraju tuteyszym między poddanemi rozruch wzniecony został, natenczas y szlachetny Paweł Dastkiewicz z sprzymierzonemi swojemi, sekretne schadzki y rady miewając, prywatnie przysiąg słuchając, na pozór buntu niepodległość y nadspieszony czas panowania swojego zapowiadając, słusznie knowanego jakowegoś zamieszania sciągnął na siebie podeyrzenie, przeświadczają, y z tego powodu, za pomienione zuchwałe w czasie powszechnego rozruchu dopełnione wykonania, wskazania na tychże przykładney kary, domagają się. Przeto sąd, zważywszy pomienione okoliczności, załatwiając żądane ukaranie y wynikającą z niedokładnego przez wzwody świadectw tłumaczenia się, oraz nie odkrytey istoty wykonywanych przez mieszczan przysiąg, wynikającą wątpliwość, nakazuje, aby szlachetny Paweł Dastkiewicz z szlach. Janem Piotrowiczem, zięciem swoim, przysięgę na te rote: jako schadzek żadnych, publicznemu bezpieczeństwu przeciwnych, z innemi mieszczanami, ani w roku przeszłym, ani w roku teraźnieyszym nie czynili y na żadną rade, do buntu ściągającą się, mieszczan nie zwoływali, y żadną myślą do wznowienia jakowego w kraju zamieszania nie skłaniali się, wykonali, a to natychmiast. Odwołali się szlachetni mieszczanie Łuccy, gdzie z prawa należy; sąd tey apellacyi nie dopuścił; dodaje się woźny do attentowania juramentu. A ponieważ szlachetni: Paweł Dastkiewicz, Jan Piotrowicz, uklęknowszy przed wyobrażeniem Chrystusa Pana, w sądzie swoim przysięgę wukonali, przeto od kar wolnemi tychże mieszczan czyni y wielebnego xiędza Podhorodeńskiego, officiała Łuckiego, jako po osądzeniu sprawy, od zapisaney kawcyi za mieszczan Łuckich wolnym czyni. Inkwizycye, w rotułach zapieczętowane, stronom obom wydaje.

Кн. гродск. Луцк. № 3110, л. 11.

CXCVIII.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда, освобождающее изъ подъ ареста троихъ крестьянъ мазуровъ, арестованныхъ за то, что отлучились для занятія земляными работами безъ паспорта. 1789. Іюля 20.

Dnia 20 lipca.

Między w. Jakobem Kostrzeńskim, instygatorem województwa Wołyńskiego, powodem, oczywisto, a roboczemi: Jakobem Poznańskim, Antonim Nowakiem y Janem Sawickim, mazurami grabarzami, pod strażą woyskową stawionemi, inkarceratami, pozwanemi, oczywisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając literalną propozycyą od strony powodowey po stronę pozwaną, do sądu swego wyniesioną, sporów stron tychże wysłuchawszy, potrzebne bydź odebranie dobrowolnych konfessat z stawionych roboczych: Jakuba Poznańskiego, Antoniego Nowaka, Jana Sawickiego, mazurów grabarzów, inkarceratów, a to natychmiast; a ponieważ odebrane zostały, do czytania przystempuje. Z ktorych przeczytanych, ponieważ ciż o żaden wystempek nie są obwinieni, tylko bez zaświadczenia grabarką bawili się, przeto sąd wolnemi z pod straży onych mieć deklaruje y uwalnia, konfessata natychmiast niszczy.

Кн. гродск. Луцк. № 3110, л. 5.

CXCIX.

Приговоръ Луцкаго гродскаго суда, освобождающій изъ тюрьмы крестьянъ: Омелька Хведороваго и Ѳому Турана, задержанныхъ въ качествѣ безпаспортныхъ, и присуждающій къ тѣлесному наказанію крестьянина Ѳому Зверянскаго за покражу коня. 1789. Іюня 21.

Dnia 21 Lipca.

Między w. Jakobem Kostrzeńskim, instygatorem województwa Wołyńskiego, powodem, oczywisto, a pracowitemi: Omelkiem Chwedorowym, szewcem, Tomaszem Zwierzańskim y Tomaszem Turanem, inkarceratami stawionemi, pod strażą Dubieńską zostającemi, pozwa-

nemi, oczywisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając literalną propozycyą od w. Jakoba Kostrzeńskiego, instygatora Wołyńskiego, przeciwko pracowitym: Omelkowi Chwedorowemu szewcowi, Tomaszowi Zwierzańskiemu y Tomaszowi Turanowi, do sądu swojego wyniesioną, sporów stron wysłuchawszy, potrzebne bydź odebranie konfessat z stawionych inkarceratów, to jest pracowitych: Omelka Chwedorowego szewca, Tomasza Zwierzańskiego, Tomasza Turana, w sądzie swoim uznaje, a to natychmiast; a ponieważ odebrane zostały, do czytania tychże przystępuje. Z których przeczytanych, ponieważ na pracowitych: Omelka Chwedorowego, szewca, y Tomasza Turana żadne wykroczenie, prócz włóczenia się tychże po kraju bez zaświadczenia, nie okazuje się, ktorzy z przyczyny wysiedzianego przez niedziel czternaście więzienia, większego ukarania zasługiwać nie zdają się, a od nikogo innego zaskarżenia przeciwko sobie nie mają, przeto sąd wypuszczonemi onych z więzienia natychmiast bydź deklaruje y wolnemi ogłasza; a zaś pracowitego Tomasza Zwierzańskiego, o skradzenie konia w. Dionizemu Wiśniowskiemu, sędziemu Czernihowskiemu, oskarżonego, którego wykroczenia sam pracowity Tomasz Zwierzański nie zapiera, y, że koń napowrot Wiśniowskiemu s. g. c. dostał się, przyznaje. Przeto sąd, winnym bydź onego uznawszy, a mając wzgląd podobnież na czternastoniedzielne przy pracy tegoż więzienie, w Łucku wysiedzianey niewoli, pomienionego Tomasza Zwierzańskiego, dwochset łozami ukaranym bydź sądzi, y aby na dniu czternastym miesiąca sierpnia, w roku bieg swóy teraz mającym, publicznie w rynku miasta j. k. m. Łucka, też dwochset łoz przeznaczone plagi Tomaszowi Zwierzańskiemu, przez sług mieyskich wyliczyć się mające, dopełnione byli, oznacza, a po odniesieniu wymierzoney kary, wtenczas natychmiast Tomasza Zwierzańskiego wypuszczonym bydź deklaruje y wolnym z wieńzienia ogłasza, konfessata nieodwłocznie pali.

Кн. гродск. Луцк. № 3110, л. 9.

CC.

Постановленіе Луцкаго гродскаго суда, которымъ рѣшено сдать въ салдаты, впредь до представленія поручительства, русскаго уроженца, дворянина Ивана Богушевскаго, который проживалъ на Волыни безъ ясно опредѣленныхъ занятій. 1789. Августа 7.

Dnia 7 Sierpnia

Między w. w.: Janem Lublińskim, komornikiem granicznym Włodzimierskim, Jerzym Chamcem, Kazimierzem Sabickim, instygatorami w. Wołyńskiego, powodami, oczywisto, a ur. Janem Boguszewskim, stawionym inkarceratem, pod strażą żołnierzy komendy Dubieńskiey zostającym, pozwanym, oczywisto. Sąd grodzki Łucki, rozsądzając literalną propozycyą od w. w.: Jana Lublińskiego, Ierzego Chamca, Kazimierza Sabickiego, instygatorów w. Wołyńskiego, przeciwko ur. Janowi Boguszewskiemu, do sądu swojego podniesioną, sporów stron tychże wysłuchawszy, potrzebne bydź złożenie konfessat, z ur. Boguszewskiego wyprowadzonych, uznaje, a to natychmiast; a ponieważ złożone zostały, do czytania tychże przystempuje; z ktorych przeczytanych, ponieważ inne wykroczenia, prócz włoczengi po kraju polskim bez celu potrzeby dokładnie nie okazują się, zaświadczenie zaś, ur. Janowi Boguszewskiemu służące, oczyszczonym tegoż od sprawiedliwego podeyrzenia, ile w czasie teraźnieyszych rozruchów, bydź nie czyni, przeto sąd, dozwalając onemu czasu do usprawiedliwienia się, tegoż ur. Jana Boguszewskiego, obywatela kordonu rossyjskiego, w regimencie Ostrogskim, w Dubnie konsystencyą mającym, do czasu zupełnego oczyszczenia się zostawać deklaruje, a po nastompionym usprawiedliwieniu się, wolność obrania sobie dalszego zostawania, bądź nie w służbie woyskowey ostrzega.

Кн. гродск. Луцкая, № 3110, л. 16.

CCI.

Обвинительный актъ противъ священника Матвѣя Хращевскаго и крестьянина Мартина Драпалюка, за участіе ихъ въ предполагаемомъ крестьянскомъ заговорѣ. 1789, Іюня 10.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca Junii dwunastego dnia.

W czasie sądów grodzkich Krzemienieckich, dla sądzenia spraw kryminalnych etc, ut supra, wnosił przed sądem grodzkim Krzemienieckim, sprawy kryminalne sądzącym, urodzony instygator sądowy, Augustyn Wojakowski, powód, przeciwko stawionym inkarceratom, jako to: Zofii Chraszczewskiey, popadi Dederkał Niższych, Marcinowi Drapalukowi, Stepanowi Kondratiukowi, Hryćkowi Maxyma Kotyka synowi, na świadectwo, Maxymowi Mielniczukowi, dawniey diakowi, y xiędzu Mateuszowi Chraszczewskiemu, parochowi y poddanym dóbr wsi Dederkał Niższych, takowe z mocy prawa tłumaczenie, jednym, jako pociągniętym na świadectwo, a drugim, jako buntownikom y spisek na życia ludzkie czyniącym, podał. A nayprzod: imć xiądz Mateusz Chraszczewski, paroch Dederkał Niższych, będąc początkiem, winien naypierwey odpowiedzić. Obwarowania wszelkie y uniwersały seymu, teraz ciągnącego się, objaśniają dostatecznie wszystkich, aby markitanów y czerców syzmatyków nie przyjmowano, y owszem, za pokazaniem się takowych, imać, y do zwierzchności dawać wiedzieć, obostrzono wszystko, żadney w imci xiędzu Chraszczewskim nie było na własne kraju prawa czułości, gdy za nieprzyjaciół wzniecających narod, onych przyjmował w domu, z niemi pił, pieniądze na werbunek buntu przeciwko polakom brał, przysięgę na wierność wykonał, w regestr zapisał się, innych ludzi, mniey mających wiadomości rzeczy, podmawiał y nayobrzydliwsze, stan czerniące swoy, dopełniając bezprawia, wylał się zupełnie, zapomniawszy, że jedność religji zachować obowiązał się. Niemniey y Marcin Drapaluk, wziowszy pieniądze od markietanów, a podobno więcey jak jego duchowny, równie starać się podług swego przy-

rzeczenia y tak znaczney zapłaty, aby ludzi, równych s obie hultajów, do buntu przeciw polakom y żydom zebrał, miał zamiar; bo markitanów podobnież miewając u siebie, przysięgę wykonał, w regestr zapisał się y innych zbierać wzioł na siebie obowiązek (co obszerniey w sądzie tak z opowiedzenia sprawy, jako y stawionych wyznań okazano będzie). Przeto, czyniąc tamę takowym wykroczeniom, wszelkie prawa obrażającym, kary kryminalne sąd wskaże, wystawując publiczności pospolstwa od podobnych utrzymanie się; na co stawieni ninieyszą propozycyą pozwani. Dan w Krzemieńcu, dnia dziesiątego junii, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku. Augustyn Wojakowski J. G. K.

Кн. гродск. Кременец. поточн., № 1776, л. 617. об.

CCII.

Декретъ гродскаго Кременецкаго суда, приговаривающій священника Матвѣя Хращевскаго къ смертной казни и крестьянина Мартина Драпалюка къ шестилѣтнимъ крѣпостнымъ работамъ за сношенія съ коробейниками и получку отъ нихъ денегъ. 1789. Іюня 12.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca junii dwunastego dnia.

Między urodzonym Augustynem Wojakowskim, instygatorem grodzkim Krzemienieckim, z urzędu czyniącym, powodem, oczewisto, a w. i. xiędzem Mateuszem Chraszczewskim, parochem wsi Dederkał niższych i Zofią Chraszczewską, małżonką tegoż, tudzież pracowitymi: Marcinem Drapalukiem, Stefanem Kondratiukiem, Hryćkiem Maxyma Kotyka synem i Maxymem Mielnikiem, a dawniej diakiem będącym, jednymi obwinionymi, a drugimi na świadectwo stawionymi, inkarceratami. Sąd grodzki Krzemieniecki, rozsądzając propozycyą od urodzonego instygatora, jako to przeciwko: imci xiędzu Chraszczewskiemu, parochowi, i Marcinowi Drapalukowi, poddanemu wsi Dedcrkał niższych, o ukaranie kryminalne za wzięcie od markietanów moskiewskich pieniędzy na wzniecenie buntu w po-

spólstwie przeciwko panom własnym, szlachcie i żydom, na nieżywienie onych branych; a zaś przeciwko Zofii Chraszczewskiej, żonie imci xiędza parocha Dederkalskiego, i pracowitym: Stefanowi Kondratiukowi, Hryćkowi Maxyma Kotyka synowi i Maxymowi Mielnikowi, a dawniej diakiem będącemu, o złożenie dobrowolnych wyznań przeciwko stawionym w sądzie swoim inkarceratom i o inne, tąż propozycyą objęte, pretensye, do sądu swego wyniesione; potrzebne być najpierwej przez urodzonego instygatora przeciwko stawionym punktów, końcem odebrania od tychże wyznań, onych odpisania i w sądzie swoim złożenia uznaje, a to natychmiast. A ponieważ taż strona, dosyć czyniąc wyrokowi sądu swego, też punkta spisała i podpisane w sądzie swoim złożyła, przeto sąd dosyć uczynić tęż stronę uznawszy, do skonnotowania takowych wyznań przystąpił. Po odebraniu których, z okoliczności sprawy teraźnieyszej wypływających, potrzebne być osobiste stawienie się Jacka Chraszczewskiego, w. w. o. o. Bazylianów klasztoru Zahajewskiego zakonnika, w sądzie swoim uznaje, a to natychmiast. A ponieważ stawił się, przeto sąd dosyć uczynić i w tym punkcie onego uznawszy i wyznania tegoż naoczne z i. x. Chraszczewskim, incarceratem, skonnotowawszy, do czytania onych zabrał się. Z których przeczytanych, tak na gruncie wsi Zahorzec, jako i przez sąd swój wyprowadzonych i wysłuchanych dobrowolnych stawionych wyznań, gdy sądowi daje się wiedzić, że w. x. Mateusz Chraszczewski, paroch Dederkał niższych, z zakłucenia się z Maxymem Mielnikiem, diakiem, od tegoż w kłótni, że był nazwany hajdamaką, zostawszy przez milicijantów powiatowych, w parafji Jampolskiej spokojności pod bacznością w. Joachima Denyska, j. k. m. szambellana, przestrzegających, wziętym wraz z Zofią Chraszczewską, żoną onego, jako i innymi, do wsi Zahorzec tegoż w. Denyska przywiezionym, tamże zaraz w przytomności wielu indagowanym na dniu trzecim miesiąca czerwca teraźniejszego roku, wyznał tylko, że markietanie moskiewscy w pilipowkę u pracowitego Marcina Drapaluka, poddanego dederkalskiego, nocowali i wieczorem u tegoż parocha z kramem byli, u których kupił chustek dwie i pes-

try dla dziewki; o niczem nie mówili i więcej we wsi onych nie widział, a przypomniawszy sobie dalej indagowany, że i drugi raz markitanie byli, ale ich dziewka, mówiąc, iż paroch już kupił chustki i pestrę, odprawiła, opowiedział, Pytany znowu na dniu czwartym tegoż miesiąca, ponowił to, że powtórnie byli markietanie; a czemu by zaraz tego nie mówił? odpowiedział, że zaląkł się, ale, aby przyszedł do niego paroch Zahorecki, wszystko przez niego donieść oświadczył. Jakoż natychmiast przed przywołanym xiędzem Szymonem Jakubowiczem, parochem Zahoreckim, wyjawił: „Buły u mene markitany i prawda, szczo mene namowlaly, szczoby rizaty lachiw i żydiw, i dawały meni dwisti złotych, ałe ja ne chotiw braty hroszy i kazawem, szczo ja toho ne zroblu, szczobym maw rizaty lachiw; bilsze niczoho ne znaju". Nocowali u Marcina Drapaluka i to mówił, iż przed nim powiadali, że dali Drapalukowi rubli pięndziesiąt, a popi Łahodyniecki i Zapadyniecki że podjęli się im ludzi zebrać i na to wzięli po rubli dwieście. Na dniu piątym tego miesiąca jeszcze więcej wie i bałamuci; żądał, aby znowu kapłan Zahorecki przyszedł, a przed nim wyzna; przed którym, powtórnie przyzwanym, mówił: że wziąłem rubli dwieście, cóż, ja ubogi, dawali mi markitanie, to wziąłem, ale ludzi nie namawiałem, obiecywałem im ludzi tylko ze trzystu zebrać; ale to Marcin Drapaluk wziął rubli pięndziesiąt. Powiadali mi, że im jakiś ruski hetman kazał to robić i że wszyscy popi będą wolni, byle ludzi namówili, aby swoich panów wyrżneli, że Moskwa ten kraj zabierze i my wszyscy będziemy jedno. Marcin Drapaluk obiecał ludzi czterdzieści markietanom w sposobie do rzezi; o popach Łahodynieckim i Zapadynieckim, jak pierwej mówił, powieść potwierdził. Na wzięte pieniądze podpisał sie markietanom, do przysięgi zaś nie był naglonym. Powiedział na tym regestrze, na którym podpisał się, że wiele było podpisów innych, przyznał. Wzięta razem Zofja Chraszczewska, żona tegoż parocha, tamże na dniu siódmym tego czasu wyznała: że w jesieni u męża jej było dwóch markitanów, którzy dali pieniędzy, na wiosnę także dwóch, częstowani ba-

wili długo miodem i gorzałką, na ten czas do domu tegoż parocha nadszedłszy Drapaluk, którego obaczywszy markietan, rzekł do jej męża: „ten nam podpisał się, daliśmy mu pieniądze“; ale Marcin, wystrzegając się jej, nic nie mówił; mówiącego merkietana słyszała, że „majesz batku sto rubli, a Martyn od nas wziaw tylko troje te pieniądze“—że były w złocie, rublach i ćwiartkach dane i do skrzynki przez jej męża schowane, widziała. A gdy mu markitanie mówili, że trzeba przysiądz, albo podpisać się, na to mąż jej odpowiedział: „że dosyć myni podpysatysia, a pryrekaju, że dotrymaju kapłańskim słowom“! Dalej pytana, czyli obiecywał mąż ludzi przybrać do tego, że nie uważała tego, odpowiedziała; tylko jak noż chciała kupować, markietanie mówili, że takich wiele ludziom zostawili, a ten, który kupiła, był ostry i, robiąc koło buraków, złamała go. A jak mówiła mężowi swemu o tym interessie, zawsze jej odpowiadał groźno: „szczo do tebe należyt, hlady swoho“. Wyznała i to, że ciż markitanie przynosili do izby w pęcherzach proch, kule i szrót, lecz mąż jej nie chciał tego przyjąć, wystrzegając się żony i mówiąc, że gdy będzie potrzeba, kupię sobie. Czas markietanie naznaczali być w gotowości na święta Wielkanocne lub później, od jej męża zagadnieni.—Dodała i to w swojej odpowiedzi: że bawiąc się z sobą, z izby z dzieckiem ją odprawiali. Przystawieni potem do sądu: indagowany najprzód xiądz Mateusz Chraszczewski wyznał w sądzie, że markietanie dwa razy u niego byli, nocowali u Marcina Drapaluka; pierwszy raz byli u niego, u których kupił chustkę, pestrę i cycu na spodnicę, na dopłacenie tego kupna pożyczył u swej dziewki złotych siedm, a drugi raz gdy byli, tylko pestrę obaczył na stole rozwinioną, gdy mu się zdała drogą, nie kupił i nic z nimi nie mówił o niczym, wyznał; a co mówił w Zahorcach, że obietnicą uwolnienia siebie z detencyi tamże przyznawał, opowiedział: to nie było w sądzie i zaparł się. Stawiona zaś Zofja Chraszczewska, żona onego, w sądzie swoim opowiedziała, że jak nocowało trzech markietanów w Dederkałach u Marcina Drapaluka, jeden przyszedł do domu parocha, jej męża,

z chustkami i innym towarem, natenczas sama za piecem siedziała, kądziel przędła, a dziewka także służąca za piecem w kącie spała; uważała miejscem między piecem a kominem niezabudowanem, że mąż jej u tegoż markietana chustek dwie i cycu na spodnicę kupił, a gdy tenże markietan dobył chustek jedwabnych i mówił onemu, aby kupił, paroch odpowiedział, że na zapłacenie takich chustek nie ma pineniędzy. Rzekł mu natenczas markietan: „kiedy nie masz, ja ci dam więcej, jak na chustki potrzeba“. Zapytał się jej mąż: za cóż ty mnie dasz? a markietan mówił: „za to, abyś, do nas przystał na bunt rznąć lachów i żydów“; nie słysząc więcej, co z sobą po cichu gadali, uważając tylko nieznacznie z za pieca, widziała, że markietan dostał worka i mężowi jej na stole odrachował rubli sto pieniędzmi różnymi, które pieniądze mąż jej do skrzynki schowawszy, poszedł do alkierza, wziął kałamarz z półki i papier, czyli na nim co pisał, czyli przysiągł? wiedzieć nie można. Nadszedł potem Marcin Drapaluk do izby, a postrzegłszy siedzącą za piecem parocha żonę, nie mając co innego mówić, słyszała, że do jej męża powiedział: „jak teje bude sino“. Lecz markietan zaraz do jej męża mówił: „Ot i toj czołowik prystał do nas i wziaw hroszi tolko troje szczo ty“; obróciwszy się do Drapaluka tenże markietan rzekł do niego: „Hladyż, czy budesz ty bespeczen“? Na co Drapaluk odpowiedział: „wszak już się raz howoryło“, a wystrzegając się więcej mówić przy tejże, poszedł z chałupy, a mąż jej, wziąwszy flaszkę z gorzałką ze skrzyni, którą miał od brata swego bazyljana, tegoż markietana częstował i jeść onemu dać kazał, a tak, zszedłszy z za pieca, tegoż parocha żona postawila na stole barszczu i pencaku, który zjadłszy, do jej męża mówił, aby na wiosnę był gotowym i, wyszedłszy do sieni, chciał przynieść kosz z nożami, ale mąż jej nie kazał nieść do izby, tylko wyszedłszy za nim na podwórze, jeden nóż do izby przyniósł, w biały kościany trzonek oprawiony; ten nóż, kiedy dziewka, robiąc koło buraków, złamała, i z rozkazu tejże Zofji Chraszczewskiej w śnieg zarzucony został.

Dalej wyznała: że za pieniądze, wzięte u markitana, mąż jej kupił konia, kożóch, suknią wierzchnią sobie sprawił, bekieszę żonie sporządził, a gby się pytała później, gdzie tych resztę pieniędzy obrócił, powiedział jej, że swojemu bratu Bazyljanowi z Zachajec rubli trzydzieści pożyczył. Zgodziła się powieść z mężem i w tem, że drugi raz markietan w wielkim poście inny był w domu u nich z pestrą, o którą gdy mąż jej nie mógł się zgodzić, wyszedł markitan z chałupy, a za nim jej mąż, i na podwórzu z sobą gadali, lecz co, nie wiem; że xiądz Bazyljan z Zahajec, brat jej męża, często bywał w ich domu, i do cerkwi tylko oba chodzili, jak mąż jej powiadał, dla spowiedzi, wyznała.

Wezwany Marcin Drapaluk przyznanie parocha i jego żony, że markitanie, idąc do Dubna, tygodniem przed Bożym Narodzeniem we wsi Dederkałach byli, trzech u niego nocowali, u tych chustek dwie, dawszy za jedną złotych cztery groszy 15, za drugą złotych dwa, kupił, i Hryćko, Maxyma Kotyka syn, na ten czas odebrawszy złoty, sobie winny od Drapaluka, nożyk składany dla siebie od tychże markietanów zapłacił, potwierdził. A w ten czas, kiedy ci markietanie u popa byli, on nie był, pieniędzy od nich nie brał, o buntach z nimi nie mówił, zaparł się. A Hryćko, Maxyma Kotyka syn, że na ten czas, kiedy markietanie nocowali u Drapaluka, tamże przyszedłszy po dług sobie winny, zastał w izbie Jakuba zięcia Marcina i Demka, jego najemnika, a samego Marcina na piecu leżącego, gdzie markietanie, kram swój rozłożywszy, tenże Hryćko, odebrawszy złoty od Marcina Drapaluka, od tychże nożyk mały dla siebie kupił i zaraz ztamtąd odszedł. Podobnie zgadzają się w tem Stefan Kondratiuk, Marcin Melniczuk diak, przyznali: że markietanie we wsi Dederkałach po dwa razy byli, po wsi chustki i pestrę roznosili, paroch u onych, jako wyżej, chustki, pestrę i cycę pokupował, słyszeli.—Po takowych z stawionych odebranych dobrowolnych wyznaniach w. x. Mateusz Chraszczewski, paroch Dederkał, pod strażą będący, gdy za prożbą kommendy do sądu swego, oświadczając prawdę opowiedzieć, został

powtórnie przystawionym, wyznał, że był u niego markietan, u którego kupił chustki, prosił dla konia o owies, dał dwa pierścionki dziewce; za to xiądz Mateusz Chraszczewski, paroch Dederkał, poszedł z nim na gumno, dał mu lamiankę owsa przy swym parobku, a gdy się parobek oddalił dać bydłu, poszedł markietan z tymże parochem do stodoły i, wyjąwszy worek z pieniędzmi, dał mu złotych dwieście w złocie, rublach i sorokowcach, mówiąc onemu, aby ludzi dziesięciu zwerbował do rzezi lachów i żydów. Te pieniądze wziąwszy, tenże paroch dla pewności, złożywszy na krzyż obydwoch rąk palce, jak powiada, tak przysiągł przed tym markietanem: „Prysiahaju Hospodu Bohu w Trojci światoj jedynemu, jako za tyi hroszy ludej desiat do buntu zwerbuju".—Po takiej umowie odjechawszy od niego markietan, te pieniądze, wzięte w stodole, w słomie schował, tam byli przez noc, dopiero nazajutrz przyniósł je do chałupy i do skrzynki schował, później za nie konia za złotych 60, kożuch za złotych 27 kupił, za suknią wierzchnią złotych 25 groszy 20, za przerobienie sukni starej 10 złotych i gr. 18 zapłacił. A przysięgając przed markietanem, miał inną myśl, i tylko dla tego przysięgał, żeby wziął pieniądze i jako ubogi i potrzebny, w swoim wyznaniu dodał. Znowu przerwawszy dalsze swoje opowiadanie, stojąc w sądzie, wszystkiego zaparł się, i że to, co mówił pierwej, nadzieją uwolnienia siebie z detencyi wyznawał, bo tak mu żołnierz, pilnujący go, mówił, oświadczył, naostatek do żony własnej wyznania, gdy mu co na oczy powie, odwołał się; jakoż przyprowadzona Zofja Chraszczewska, żona onego, gdy mu naocznie to wszystko, co pierwej w sądzie opowiedziała, wymówiła, aby sam się nie taił, męża swego reflektowała, mówiąc do niego: „że to to prawda, skażite, ne zapyrajte sia", tenże xiądz Chraszczewski przyznał się, że tak było wszystko, jak żona mówiła, odmieniając w tem tylko jej powieść, że nie sto rubli ale złotych dwieście wzioł od markietana, że na regestrze nie podpisywał się dla tego, że w kałamarzu nie było atramentu, ale że przysiągł przed piliponem, co był u niego, złożywszy palce na krzyż, jako

wyżej wyznał. Bratu swemu Bazyljanowi 30 rubli nie pożyczał, bekieszę żonie, że dawniej sprawiona i nie za te pieniądze, w oczy onej wymówił; przecież żona onego czas sprawienia tejże jeden jak i pierwiej onemu przypominała, i po takowym naocznym z żoną rozhoworze, gdy taż żona z nakazu od sądu wyjść miała, tenże xiądz Chraszczewski sądowi kłaniać się zaczął, prosząc, aby mu życia nie odbierać, bo nie miał myśli ludzi najmować na bunt, tylko z ubóstwa i potrzeby pieniądze wziął. Do tego stawiony xiądz Jacek Chraszczewski, bazyljan załajecki, brat tego parocha dederkalskiego, że bywał w Dederkałach dla spowiedzi wzajemnie z swqim bratem; nie wyznał, aby od swego brata rubli 30 pożyczył, owszem, że brat onemu danych złotych kilkadziesiąt na wyświęcenie się winnym został, i że o wziętych pieniądzach od markietana nigdy onemu nie zwierzał się, tłumaczył się.—Przeto sąd, uważając, chociaż kilkakrotne odmienne x. Mateusza Chraszczewskiego, parocha Dederkalskiego, przyznanie się, żadną jednak groźbą kary nie wymuszone, a przez żonę onego, o dobrym pożyciu między sobą od czasu zaczętego małżeństwa sądowi swemu z dościgania, a to tak przez męża, jako i żonę odpowiedzianą, dosyć jaśnie, gdy naocznie wyżej opisany postępek okazuje się, gromiąc zamysł tegoż xiędza Mateusza Chraszczewskiego, parocha Dederkalskiego, i podjęcie się werbowania ludzi do rzezi, prawu Boskiemu sprzeciwiające się, branie na to pieniędzy, skutek wykonania przysięgi nieprzyzwoitej przed markitanem, stanowi duchownemu na zgorszenie ludu, sobie powierzonego do uczenia zachowania przykazań Boskich, nieprzyzwoite i do niespokojności krajowej zamiar mające, tegoż xiędza Mateusza Chraszczewskiego, parocha Dederkalskiego, winnym być kar kriminalnych wynajduje, aby tenże przez mistrza sprawiedliwości, na rynku miasta j. k. m. Krzemieńca, po degradowaniu onegoż przez j. w. x. biskupa Łuckiego, pod ktorego zostaje zwierzchnością i uwolnieniu tegoż od obrządków parocha, na dniu trzydziestym pierwszym miesiąca lipca, w roku teraźniejszym, miał głowę uciętą, sądzi, i dla dopełnienia wyroku swego, aby urząd

wójtowski i ławniczy miasta j. k. m. Krzemieńca exekucyą tegoż dopełnił, nakazuje.—A że i Marcin Drapaluk z powyższych wyznań tak xiędza Mateusza Chraszczewskiego, jako i żony onego, przekonany okazuje się, że markietanów u siebie przechowywał, markietanowi, będącemu u parocha, że wziął pieniędzy na werbunek ludzi do buntu w słowach, jako wyżej wyrażono, że przyrzeczenie dotrzymać zaręczał, przerywając tego myśl taką niegodziwą, że jednak dokładnie nie wyjawiono, winnym go także być sądzi, aby na sześcioletnie więzienie do fortecy Kamieńca Podolskiego i do roboty tamże był odesłany, uznaje, a po odbyciu takowego czasu więzienia, dopiero ma być wolnym, deklaruje. Zofją Chraszczewską, żonę xiędza Mateusza Chraszczewskiego, parocha Dederkał, jako tylko dla opowiedzenia występku męża swego, Maxyma Mielniczuka-diaka, Stefana Kondratiuka, Hryćka, Maxyma Kotyka syna, jako tylko dla wyznania winy wyżwymienionych ukaranych przystawionych, natychmiast wolnymi czyni.

Кн. гродская Кременецкая декретовая № 1870. л. 30, также Записки Өеодосія Брдовича, т. II, стр. 225.

CCIII.

Показанія арестованнаго бродяги, Кирилла Пундыка, отобранныя отъ него немедленно послѣ ареста помѣщикомъ Ястрембскимъ въ селѣ Рабіевкѣ. Кирилло указываетъ обширную организацію, подготовляющую крестьянское возстаніе и оговариваетъ въ участіи въ ней нѣсколько сотъ лицъ. 1789. Апрѣля 13—15 [1]).

Inkwizycje wyprowadzone z złapanego w Rabijówce Kiryły zaporożca, pod ten czas apostolizanta i opowiadającego hasło, przez

[1]). Въ картонѣ дѣлъ Каменецкихъ № 5 находится четыре варіянта этихъ показаній. Изъ текста и заглавій ихъ видно, что Ястрембскій допрашивалъ арестанта 4 раза въ теченіи двухъ дней. Показанія эти довольно сходны между собою; печатаемъ самый полный варіянтъ, въ концѣ котораго приложены подробности, недостающія въ немъ и заимствованныя изъ другихъ варіянтовъ.

w. i. p. Jastrzębskiego, dóbr tychże dziedzica, examinowanego, diebus Aprilis, 1789 anno.

Jak ci na imie? Czyli polak, czyli rusin jesteś?—Kiryło, rusin.—Czy masz żonę i dzieci?—Żonę mam i dzieci troje w Hłuboczku za Tarnopolem.—Dawnoś wyszedł z tej wsi?—Jak wyszedłem lat trzy, ale potem przychodził i rok minoł, jak nie był.—Czy byłeś gospodarzem, czy komornikiem?—Gospodarzem byłem.—Dokąd puściłeś się iść?—Do Bubnówki; żydówka pisarzowiecka mnie tam sprawiła.—Którym traktem szedłeś?—Z Felsztyna do Krywaczyniec do Jacka mielnika, potem do Wojtowiec, a nareszcie do Rabijówki.—Po jakim interesie i do kogo?—Ja do młynka szedłem i chciałem być mielnikiem.—Czy masz poblizku znajomego?—W Czerniawce, w Kusznierowie znają mnie mielnicy, w Krzywaczyńcach i Zieleńczu.—Dla czegoś nie powiedział prawdy odrazu, kiedy cię pytano?—Zaląkłem się.—Czy zostawiłeś jaki majątek w domu?—Koni 2, krów 2, byczki 2 i 4 owiec, tudzież żyto i hreczka nie młócone.—Gdzieś przez te 3 lata przebywał?—Byłem dwa roki w Bubnówce u nieboszczyka Antona mielnika, potym byłem w Felsztynie u Jwana Rzepeckiego puł roku; tej zimy byłem w Czerniawce i u wuja w Proskurowie, u Fedka Bezpałka, puł roku, jak upust stawili.

Wyznanie ludzi pobuntowanych: Mnie namawiano: w Juchimowcach, w Tretelnikach, w Pisarzówce, Markowcach, w Bałamutówce, w Wierzchowcach, w Krzywaczyńcach.

Generalny kommendant: hetman— w Miendzybożu pop; generał-major i kommendant—pop Karpowiecki, ma już trzech zwerbowanych: mielnika karpowieckiego i synów tegoż, którego jak najprędzej i najmocniej trzeba brać. *Pierwsza kommenda:* w Pisarzówce Juźko Swiec i brat jego rodzony—wzięci już do Kamieńca; ci kommendanci wzięli na werbunek ze 2,000 złotych na 600 ludzi. *Druga kommenda:* Wasyl Kusnirowski w Kuśnirowce więcej wziął jak 5,000 złotych na 1000 ludzi; gdzie pop jest kommendantem. *Trzecia kommenda:* popa Hlibeckiego w Hlibkach z Mykitą z Piiipów

za Czernelówką, który mieszka za winnicą, a brzoza na podworzu, wziął 2,000 złotych na 500 ludzi. *Czwarta kommenda:* Bazalijska: Steciuk ze swoim kollegą, o którym on sam wie, wzięli pieniędzy 6000 na 1000 ludzi. *Piąta kommenda*: pop Czabański; ten sam jeździł i starał się o to, i wziął pieniędzy rubli 80; wzięty już. *Szósta kommenda:* pop Rossoszski, pod którego kommendą i pop Lechnowiecki zostaje; wzięci już. *Siódma kommenda:* Czornohub Wasyl w Zapadyńcach. W Indykach *ośmy kommendant* gumienny Żurawel.

W Pisarzówce w. Boreyka 4: Iwan Gryńczuk, ten ma żonę u wdowy Hryńczychi; Wasyl Jendrosiów syn, był kozakiem; Fedko syn Hapczyn, siostra jedna służy we dworze, druga u żyda, a on służył u Jacka; Tomko Hajdaj, bywał gumiennym: ci trzej nie mają żon, wiedzą o innych. *W Markowcach* w. Boreyka 8: Hryćko Matwija Bujcona syn; Iwan Ułasow syn; żony żaden z nich nie ma i wiedzą o innych. *W Bałamutówce* w. Boreyka 4: Hryćko Dziadyków syn; Matwij zięć Dziadyka; Wasyl Matwijów; Tomasz, co w winnicy robi; wiedzą o innych. *W Wierzchowcach* 5: Hryćko, między dwoma szlachcicami podedworem gospodarz, syn, zięć i najmyt; i jeden za rzeczką mieszka—Hryćko. *Xiężny Czetwertyńskiej wioska* za Kumanowem, gdzie młynek w polu i karczma Dachnowska, 3: Andruch Mohyra, wdowiec mielnik, i dwoch, co z nim siedzą z żonami. *W Sarnowie* 4: Iwan Tkacz z żoną, kolo popa, z czeladnikiem; Stepan Zatchej, niżej karczmy; Hryćko Zatchej, bracia, gospodarze w jednej chałupie. *W Kurnikach* 2: Marcin mielnik, ma żonę, i parobek Jać; ktoren to mielnik dwoch pod ten czas zawołał był i tam się napijali; jeden, co bywał na Ukrainie, mieszka za groblą wyjeżdżając do Rypny. *W Krywaczyńcach* 1: Kiryło z za kordonu—ze dworu idąc za groblą w prawej ręce; wyzna o drugich, co są w Petrykowcach. *W Kuszniréwce* 8: Tymko Mielnik pod cerkwią, Iwan Gudź, Hryć, Wasyl, Fedko, Tymko, Andruch, Marko. *W Kupielu* 4: Kommendant Wasyl Kusznirowski zna o wszstkich Kupielskich, których 2 z żonami, a trzeci bez żony. *W Czerniawce*

6: Kommendant Wasyl mielnik z synami trzema: Tymko mielnik koło młyna i pop, który wie i słyszał, co mu chłopi gadali o tym spisku, czyli zaciągu. *W Hladkach*: Wasyl z Czerniawy blizko 10 ma; tamże pop marszałkiem. *W Kopaczówce* pod Mikołajowem: Olejnik i Wasyl z Czerniawy wie sześciu. *W Hryniowcach Polowych*: do tegoż Wasyla; Iwan za szlachcicem od Stawczyniec, wie 6. *W Bahłajach* 4: Hryćko, Wasyl, Hryć, Anton. *W Tretelnikach* 6: pop kommendant, chłopi tamże: Hryćko, Iwan, Fedko, Harasym i Andruch. *W Czuhelach* 4: Hryćko gospodarz, za groblą od Popowiec; Fedko i Andruch gospodarze, Dmytro gospodarz. *W Bubnowce* 5: Wojtko Bohacki, Iwan Hubajów zięć, Fedko Didowego Semena zięć, Ostap Konowałów syn, Seńko Tkaczów pasierb. *W Hryniowcach Lasowych* 7: Chłop tu, co stawek ma swój, wie o tych. *W Huszczyńcach* 7: Fenjo z synami dwoma wie o tych. *W Dawidkowcach* 10: koło mielnika mieszka, chaty dwie we wrotach, wiedzą o innych. *W Pirohowcach* 6: Olejnik wie o tych. *W Parchomowcach* 5: synów dwu u wdowy wiedzą o tych. *W Tereszkowcach* 20: Jakow kowal wie o nich. *W Spiczyńcach* 4: Fedko Nadolny, koło winnicy wie o tych. *W Arkadjowcach* 8: Mikołaj i Hryćko wiedzą o tych. *W Pieczyskach* 8: Iwan Kuśnierz wie o tych. *W Marmolincach* 4: Wasyl mielnik wie o tych. *W Kobylny* 3: szewc, co curkę wziął u mielnika, wie o tych. *W Zapadyńcach* 16: Wasyl Czerneluk wie o tych. *W Krasiłowie* 16: Hryćko, syn wdowy, wie o tych. *W Czepiłówce* 9: Stefan Bondar wie o tych. *W Czerniłówce* 6: Todor zięć, co jego teść poszedł na słobodę. *W Zozulincach Wielkich* 8: Kołeśnik wie o tych. *W Sobkowcach* 4: dwoch braci, imion nie wie, tylko chałupy. *W Szumowcach* 5: Rudnik z zięciem i Kuryłowiecki pop do tego należy i wie o tych. *W Kazimirku* 4. *W Kuryłowce* 17 i pop sam. N. B. Pytał się, czy go wzięli?

Pop Hlibecki kommendant i marszałek. *W Indykach* 7: Żurawel wie o tych. *W Hlibkach* 8: pop Hlibecki wie o tych. *W Wólicy* 10: Hryćko wie o tych, *W Sorokodubach* 4. *W Mońkach* 4. *W Monczyńcach* 3.

Z kommendy popa z Hładek, pod imieniem Wasyla, Mykita zawodca: *w Pilipach* 5, *w Kulczynach* 4, w drugich *Peczyskach* 7, *w Sewrukach* 6, *w Ordyńcach* 6, *w Lutarowce* 6, *w Wasylowce* 4.

Stecio zawodca i z drugim z Bazalji: *w Borszczowce* 4, *w Łazuczynie wielkim* 6, *w Korablowce* 2, *w Swinny* 6, *w Janowce* 3, *w Halczyńcach* 4, *w Medyszowce*, 5, *w Szybennej* 6, *w Awratynie* 8, *w Nowej Grobli* 4.

W Monaczynie pop kommendant, tamże chłopów 24. *W Hołodryńcach* pop kommendant. *W Pawlikowcach* mielnik polak zawodcą, tamże chłopów 3. W *Chmielówce* chłopów 4. *W Karapczyjówce.* pop kommendant, tamże chłopów 13. *W Niemierzyńcach* pop kommendant. *W Moskalówce* pop kommendant. *W Broniowce* pop kommendant. *W Jankowcach* pop kommendant. *W Kuryłowcach* chłopów 17. W *Łozowej* pop kommendant.

W Juchimowcach: Jadąc od Bubnówki, naprzeciwko cerkwi na drugiej górze sad ma wielki nad błotem; przy sobie ma synów nie żonatych, jednemu imie Iwan; wyżenników ma u siebie od Wiszniowca i u niego siedzą. Powyżej sadku mieszka tkacz, który nie należy; więcej ich się tam znajduje niż 12; trzeba tego wziąść z całym domem i jak najściślej examinować, a on opowie resztę.

W Zielenczach: bywał on za stróża we dworze, a teraz w karczmie za pachołka, ma dwoch synów nie żonatych; on sam ma już drugą żonę. Oprócz tego pryncypała jest ich 7 albo i więcej może już zwerbowali, ale ten pryncypał o wszystkich wie; on mieszka od dembiny nad błotem.

Въ другомъ варіантѣ показанія приписана замѣтка:

N. B. Dopisać do kommendy w *Indykach* gumiennego, nazwiskie Żurawla i tkacza, co wziął szewczychę, dwoch także, co niedaleko cerkwi mieszkają w jednej chałupie: jeden muzyka i tkacz, a drugi tylko muzyka; dwoch synów Wasyla pasiecznika—w dębinie, w pasiece, jadąc do karczmy nowej postawionej, to jest od Kupiela do Indyk, pierwsza po prawej ręce.

Въ третьемъ варіантѣ показаній находится слѣдующія: заглавіе и прописки:

Indagacja z Kiryła arestanta, we wsi Rabijowce, die 13 Kwietnia, 1789, pod arest wziętego, a die 15 miesiąca i roku przez niżej podpisanych w przytomności ich mość panów szlachty i dziesiętników dwoch przysięgłych wyprowadzonych.

Повторенъ текстъ вышеприведенныхъ показаній съ слѣдующими прибавленіями:

Spytauy pomieniony Kiryło o rzezi, dla czego pierwej mienił się być Krzyskim polakiem? Odpowiedział: iż tak był nauczony od buntowników: gdzie przyjdzie do polaka, aby się udał polakiem, a do rusina, tedy aby powiedział że rusin.

O broń samym kommendantom i ich przysłańcom kazano się starać i wiele nożów dawano; arestant widział u mielnika Kurnickiego Martyna dwa noże: jeden łokciowy, a drugi mniejszy w rogowych płaskich okładkach.

Inkwizytorowie: Teodor Jastrzębski, Bartłomej Jastrzębski; przytomni panowie szlachta: Rajmund Srzedziński, Antoni Żmudzki, Kazimierz Przyłuski. Szymko Żarowny, dziesiętnik, Macko Czepa, dziesiętnik.

Изъ картона дѣлъ Каменецкихъ № 5.

CCIV.

Обвинительный актъ противъ четырехъ крестьянъ изъ м. Базаліи, оговоренныхъ Кирилломъ Пундикомъ въ участіи въ крестьянскомъ заговорѣ. 1789. Мая 28.

Roku tysiąc siedmset ośmdzietiąt dziewiątego, miesiąca junii dwunastego dnia.

W czasie sądów grodzkich Krzemienieckich, dla sądzenia spraw kryminalnych na dniu dwudziestym osmym miesiąca maja roku biegącego, na akcie wyrażonego, po obraniu w. surrogata w myśl prawa narodowego y polecenia seymowego odprawować się zaczętych, przede mną, Janem z Zagorzec Zagorskim, l. p. w. y

sędzią grodzkim Krzemienieckim, mieysce j. w. podstarosty, na seym teraz trwający z w. Wołyńskiego obranego posła, zasiadającym, oraz xięgami grodu tegoż, wnosił przed sądem grodzkim Krzemienieckim, sprawy kryminalne sądzącym, urodzony instygator sądowy, Augustyn Wojakowski, powod, przeciwko pracowitym inkarceratom stawionym, to jest: Matwijowi Stendiukowi, Wasylowi Prodowsiukowi, Hryćkowi Steciukowi Barwickiemu y Pawłowi Pańkiewiczowi, w mieście Bazalji osiadłym, jednym jako świadkiom, a drugim jako podniecającym y wiążącym się do buntu y wszelkich rozruchów, o to: iż Matwij Stendiuk, mając u siebie Kiryłe nocującego, o różnych dowiedział się skrytych ułożeniach między wyżey wymienionemi, a przeto stawiony do wyznania. Wasyl zaś Prodowsiuk, będąc od Steciuka Barwickiego, marszałka, czyli naypierwszego w tey buntowniczey kompanji komendanta, namowiony do spisku, wzioł natenczas tenże od Barwickiego rubli dwa na zadatek, y, aby w miesiącu maju był gotów, przyrzekł; Hryćko Steciuk Barwicki, jako komendant naywyższy w Bazalji przysięgły, mając sobie pieniądze dane przez markitanów, innych namawiał, pieniądze na zadatek dawał, y aby pewnemi wierności y sekretu dotrzymującemi byli, obligował; Pawło Pańkiewicz, jako wyżey wymienionych współbuntowników przeświadcza doniesienie, równe mając ułożenie spisku, przechwałki na życia ludzi czynił, y własnym sumptem buntowników wystawić miał, po kilkakrotnie oświadczał się. A przeto jako czyny wyżwyrażonych obrażają prawa narodowe y natury, tak zasługują na kary kryminalne, y aby one dopełnione zostały, sąd na stawionych (jak przez nich samych obszerniey opowiedziano będzie) wściągnie, y dla tego ninieyszą propozycyą są pozwani. Dan w Krzemieńcu, dnia dziesiątego junii, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku.—Augustyn Wajakowski, i. g. Krzemieniecki.

Кн. гродск. Кременец., поточн., № 1776, л. 617.

CCV.

Декретъ Кременецкаго гродскаго суда, приговаривающій къ смертной казни крестьянина Грицька Стецюка Барвицкаго, къ трехлѣтнимъ крѣпостнымъ работамъ кр. Василія Продовсюка и къ тѣлесному наказанію кр. Павла Панькевича 1789. Іюня 13.

Die 13 junii 1789 anno acclamata.

Tenże aktor (instygator) przeciwko pracowitym: Matwijowi Stendiukowi, Wasylowi Prodowsiukowi, Hryćkowi Steciukowi Barwickiemu y Pawłowi Pańkiewiczowi, w mieście Bazalji osiadłym poddanym, stawionym inkarceratom, o ukaranie za wzięcie pieniędzy od markietanów na bunt, podmawianie innych do tegoż buntu y o inne pretensye, propozycyą objęte.—Judicium injungit: quatenus pars agens in ordine excipiendorum liberorum confessatorum puncta interrogatoriorum conscribat, subscribat eademque suo coram judicio reponat; tam laboriosos: Matwij Stendiuk, Wasyl Prodowsiuk, Hryćko Steciuk Barwicki et Pawło Pańkiewicz, de civitate Bazalia subditos et incolas, incarceratos, statuat; et quoniam pars puncta conscripsit et incarceratos statuit, idcirco satisfactione adinventa, ad auscultanda libera confessata ex statutis condescendit; quibus auscultatis, post confrontationem eorundem cum confessatis in fundo bonorum Swięciec per commendam militarem auscultatis, nec non cum libera recognitione laboriosi Kiryło Pundyk, eisdemque perlectis et maturâ deliberatione perpensis et trutinatis, pro inita conspiratione contra statum nobilitarem et judaeos dispersioneque pecuniae studio incitationis aliorum ad ejusmodi seditionem, laboriosum Hryćko Steciuk Barwicki, incolam civitatis Bazalia, in furca suspendendum declarat idque in civitate Bazalia propter incutiendum aliis metum, ibidemque pro executione remittit; laboriosum autem Wasyl Prodowsiuk, uti complicem, ad fortalitium civitatis Cameneci Podoliae pro sessione ibidem per spatium trium annorum circa continuos labores, interrupte continuanda, remittit; laboriosum vero Pawło Pańkiewicz, pro verbis seditiosis, per eun-

dem prolatis, paena quinquaginta plagarum publice, hic, in civitate Krzemieniec eidem enumerandarum, mulctandum declarat; post quam adinpletam paenam tam eundem Pawło Pańkiewicz, quam et laboriosum Matwij Stendiuk, uti minus inculpatum, imo nil quidquam in confessione sua celantem, liberos esse vult et instantanee eliberandos declarat. Caetera in prothocollo.

Кн. гродск. Кременец. декрет. № 1870, л. 30 на об.

CCVI.

Обвинительный актъ противъ священника Ивана Маевецкаго и 14 крестьянъ, оговоренныхъ Кирилломъ Пундикомъ въ томъ, что они организовали крестьянское возстаніе. 1789. Іюня 5.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca junii szóstego dnia.

W czasie sądów grodzkich Krzemienieckich dla sądzenia spraw kryminalnych etc. ut supra, wniósł przed sądem grodzkim Krzemienieckim, sprawy kryminalne sądzącym, urodzony instygator sądowy, Augustyn Wojakowski, powód, przeciwko stawionym inkarceratom, jako to: Jakimowi synowi Mielnika, Wasylowi Mielnikowi, oycu, z dóbr wsi Czerniawy, Wasylowi Draczukowi, Fedkowi Gudziowi, Tymkowi Mielnikowi, krewnemu Wasyla Mielnika Czerniawskiego, z dóbr wsi Kusznirowki, Andruchowi Mohyrze, Hryćkowi Marka synowi, Dmytrowi Marka zięciowi, z dóbr wsi Kumanowa, Dmytrowi Perebyjnosowi z dóbr wsi Krzywaczyniec, Andruchowi Legajowi z dóbr wsi Petrykowiec, Chwedkowi Krzyszczukowi, Chwedkowi Promkowemu z dóbr wsi Chominiec, Dmytrowi Łabanowi, tkaczowi z dóbr wsi Bahłay, imć xiędzu Janowi Majowieckiemu, parochowi dóbr Czaban y Iwanowi Białousowi z dóbr wsi Tretelnik, poddanym, prawem przekonanym, sobie dozwolone obwinienie: nienasycone krwi niewinney łakomstwem, zajadłością y nienawiścią tchnące hultajów y buntowników kupy przyjść przedsięwzieli do tego zamysłu, żeby

życie niewinnym odbierać, mając sobie dawane na wzniecenie tak okropnych zamiarów w znacżney liczbie pieniądze; nie zaprą tego stawieni w sądzie incarceraci, że tysiące brali na wzmocnienie sił, na wygubienie y w pień wycięcie, aby imie polaka, zacząwszy od naymajętnieyszych, do nayniższego stanu szlachty, nawet prostym ludziom, aby tylko religją łacińską zaszczycali się, na ostatek y żydom nie przepuszczając, ziemię y wodę zostawić oświadczyli. Stawieni w takowey liczbie przed sądem, okropnym staje się widokiem, coż dopiero, gdy do pietnastu tysięcy zebrani nie dopełniliżby uknowanego zamiaru? Pracowity Wasyl Mielnik, będąc kommendantem nad buntownikami, wszelkiey broni starał się, y rozsyłając bilety do tych, co pod jego zarządzeniem byli, zbierać do buntu ludzi rozkazywał, oraz sam werbując, pieniądze między nich rozdawał; imć xiądz Jan Majowiecki, paroch Czabański, naymocnieyszych szukając srodków na ujęcie chłopstwa do buntu, onych, już to rozdawaniem pieniędzy, już to obiecanemi nadgrodami, już to pijaniem po karczmach, ady więcey zyskał do tak nayniegodziwszey czynności, prawo Boskie y natury obrażającey, buntowników, zachęcał, dając się wyraźnie po kilkadziesiąt razy z temi słowy słyszeć, że: „aby nam wiosna nadeszła y śniegi potopniały, zaczniemy wszystkich polaków y żydów rznąć“ jak zaświadczą dowody na to złożone; y zapomniawszy o własnym charakterze, w mieyscu pokornego baranka drapieżnym zwierzem y pełnym niegodziwych czynów stał się ukazicielem, a jako obrzydliwszych przestępstw wymyślić trudno, tak nayprzykładnieyszych, wyż wyrażeni za swoje wykroczenia y nastawanie na życia niewinnego ludu, są warci ukarania. Przeto, przychylając się do prawa narodowego, spokoyność y bespieczeństwo życia każdemu warującego, ukaranie kryminalne podług tychże praw sąd wskaże, gromiąc oraz wszystkich, tchnących duchem buntownictwa, niemniey wystawując tychże, w sądzie stawionych, na wzor y trzymanie innych od podobnych wykroczeń y łączenia się, sprawiedliwość wymierzy, co przez tychże stawionych obszerniey w sądzie powiedziano

zostanie, dla tego ninieyszą propozycyą pozwani. Dan w Krzemieńcu, dnia piątego junii, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku.

Кн. гродск. Кременц. поточ., № 1776, л. 601. об.

CCVII.

Декретъ Кременецкаго гродскаго суда, приговаривающій къ обезглавленію: священника Ивана Маевецкаго и крестьянъ: Василія Мельника и Тымка Мельника; къ повѣшенію крестьянъ: Андрея Могиру, Грыцька и Дмитрія Марковыхъ, и Дмитрія Перебійноса; къ трехлѣтнему тюремному заключенію въ крѣпости—крестьянъ: Василія Драчука, Федька Гудзя, Андрея Легая, Федька Проценкова, Ивана Бѣлоуса и Дмитрія Лобаня, и къ тѣлесному наказанію крестьянина Федька Крышчука. 1789. Іюня 6.

Acclamata die 6 junii, 1789 anno.

Tenże aktor (instygator) przeciwko pracowitym: Jakimowi synowi y Wasylowi oycu, Mielnikowi z Czerniawy, Wasylowi Draczukowi, Fedkowi Gudziowi, Tymkowi, Mielnika Wasyla krewnemu, z Kusznierowki, Andruchowi Mohyrze, Hryćkowi Marka synowi, Dmytrowi Marka zięciowi z Kumanowa, Dmytrowi Perebijnosowi z Krywaczyniec, Andruchowi Legajowi z Petrykowiec, Fedkowi Krzyszczukowi, Chedkowi Prockowemu z Chominiec, Dmitrowi tkaczowi Łabanowi z Bahłay, xiędzu Janowi Majowieckiemu, parochowi Czabańskiemu, y Iwanowi Białousowi z Tretelnik poddanym, stawionym inkarceratom, o ukaranie, za branie pieniędzy, zmawianie się na bunt chłopski do rzezi polaków y inne, propozycyą objęte, pretensye.—Judicium in ordine educendorum liberorum confessatorum injungit, quatenus pars actorea puncta interrogatoriorum conscribat, subscribat eademque suo coram judicio reponat, proposuit, satisfecisse adinvenit et ad statuitionem incarceratorum stringit; ex statutis vero ad excipenda libera confessata condescendit; quibus exceptis et cum confessatis, in fundo bonorum Swięciec per commendam militarem auscultatis, nec non cum liberis confessatis Kiryło Pundyk, confrontatis, lectis, maturaque deliberatione perpensis et trutinatis, pro deducta

ex iisdem, in prothocollô fusius exprimenda, conspiratione et iniqua intentione sublevandae seditionis contra statum nobilitarem tam judaeos, perceptaque hoc animo pecunia et aliis (studio incitationis eorundem ad seditionem) pecuniae dispersione, tum juramenti super fidelitatem et secretum circa hoc nefandum seclus retinendum adimpletione, venerabilem patrem Ioanem Majowiecki, parochum villae Czabany, post subsecutum degradationem ejusdem de statu spirituali, capite plectendum sententiat, et tam eundem, quam etiam laboriosos: Wasyl Mielnik de villâ Czerniawa, Tymko Mielnik de villâ Kusznirowka, uti complices et fautores conspirationis, hic, in civitate Krzemieniec, per publicum justitiae ministrum decollandos declarat, laboriosos quoque: Andruch Mohyra, molendinatorem, Hrycko Marci filium, Dmitro Marci generum, de villa Kumanow et Dmitro Perebijnos de villa Krywaczyńce, uti juramentum super conspirationem adimplentes, in furca hic, in civitate Krzemieniec, suspendedos sententiat, laboriosos autem: Wasył Draczuk et Fedko Gudź de villa Kusznierowka, Andruch Legay de villa Petrykowce, Fedko Pronkow de villâ Chomince, Iwan Białous de villa Bahłaje, uti complices conspirationis ad fortalitium civitatis regiae Kamieniec Podolski pro sessione ibidem, per spatium trium annorum, circa continuos labores interrupte adimplendum, remittit; jam vero laboriosum Fedko Kryszczuk de villa Chomińce post receptam paenam centum virgarum publice in civitate Krzemieniec, eidem enumerandarum, liberum facit, nec non laboriosum Jakim, Wasyli Mielnik de villa Czerniawa filium, uti minus inculpatum, imo patrem suum ab hac conspiratione abducere conantem, liberum pronuntiat eundemque instantanee ex carceribus emittendum declarat. Caetera in prothocollo.

Кн. гродск. Кременец. декрет., № 1870, л. 29 на об.

CCVIII.

Постановленіе Кременецкаго магистрата о преданіи смертной казни обезглавленія крестьянъ: Василія изъ Чернявы и Тымка изъ Кушнеровки. 1789. Іюля 18.

Dnia 18 lipca.

Sąd woytowski Krzemieniecki, na wniesienie instygatora sądowego, przed sobą uczynione, dekret sądu grodzkiego Krzemienieckiego roku teraźnieyszego, dnia 6 czerwca, między instygatorem sądowym a stawionemi u sądu swego inkarceratami ferowany, do exekucyi przywodząc, ponieważ pracowici: Wasyl Mielnik z Czerniawy y Tymko Mielnik z Kusznierówki za popełnioną myśl y sposobienie się do rzezi wraz z innemi, na życie szlachty y żydów nastającemi, zmownie czynione, drugich namawianie y pieniędzy rozdawanie, aby śmiercią ucięcia głowy na rynku miasta tuteyszego ukarani zostali y do exekucyi sądu ninieyszego odesłani. Zatym sąd, aby przestępstwo ich, istotnie przekonane, było ukarane, a inni przykład z wymiaru sprawiedliwości mieli, pomienionych: Wasyla y Tymka mistrzowi oddaje, uciąć głowy natychmiast nakazuje, głowe zaś Wasyla Mielnika z Czerniawy, na palu podług dekretu rzeczonego powiesić nakazuje, a ciało przy assystencyi wielebnych xięży bazyljanow Krzemienieckich na cmentarzu cerkwi s. Mikulińskiey pochowane mieć chce, y porządek chrześciański w pochowaniu zachować obliguje; głowa zaś Wasyla Mielnika tydzień cały na palu zawieszona trwać będzie, sąd zawiadamia.

Кн. Кременец. магистр № 2006; л. 166 об.

CCIX.

Постановленіе Кременецкаго магистрата о преданіи смертной казни черезъ повѣшеніе крестьянъ: Андрея Могиру, Грицька и Дмитрія Марковыхъ и Дмитрія Лобаня. 1789. Іюля 20.

Dnia 20 lipca.

Sąd wójtowski Krzemieniecki. Ponieważ instygator sądowy, złożywszy dekret grodzki Krzemieniecki, roku teraznieyszego, dnia 6 czerwca ferowany, do sądu swego wnosi, iż tym dekretem pracowity Andrzey Mohyra, Hryćko Marka syn y Dmitro Marka zięć ze wsi Kumanowa, a Dmitro Perebijnos ze wsi Krzywaczyniec, o przestępstwo zmówienia się do rzezi y poprzysiężenia na to istotnie przekonani, aby śmiercią szubieniczną ukarani zostali. Zatym sąd, dopełniając exekucyą tego wyroku, do siebie odesłaną, nayprzód Andrzeja Mohyrę y Hryćka Markowego syna na przedmieściu Dubieńskim, a potym Dmitra Markowego zięcia i Dmitra Perebijnosa na przedmieściu, od Szumska y Nowosiułek położonym, powieszonych mieć chce y nakazuje, aby instygator mieyski takowey exekucyi dopilnował, y ta przy assystencyi straży mieyskiey Krzemienieckiey, pilno y czuło straż trzymającey, dopełnić się będzie powinna; ktorą exekucyą mistrzowi sprawiedliwości tuteyszemu sąd zleca; po zawieszeniu ciała ich od daty dzisieyszey tydzień jeden wisieć mają; a potym aby podług zwyczaju y prawa, też ciała, po wyjściu dni zamierzonych, pod szubienicami temiż pochowane zostały, obowiązuje.

Кн. Кременец. магистрата № 2006, л. 166 на об.

CCX.

Декретъ Люблинскаго трибунала, касирующій приговоры Кременецкаго гродскаго суда, приговорившаго къ смертной казни безъ соблюденія законныхъ формъ процесса и безъ ясныхъ доказательствъ виновности священниковъ: Ивана Маевецкаго, Өедора Волшинскаго и Матөея Хращевскаго. Люблинскій трибуналъ объявъляетъ подсудимыхъ по суду оправданными. 1791. Сентября 20.

Roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt pierwszego, miesiąca września dwudziestego dnia.

Sąd trybunału koronnego lubelskiego na żądanie strony—dekret między stronami, niżey w komparycyi wyrażonymi, roku, miesiąca i dnia, na akcie wzmiankowanych, wypadły, z protokołu wyżrzeczonego, w te słowa:—Między wielebnym xiędzem Janem Majowiećkim, parochem Czabańskim i Maryą z Bojarskich, małżonkami, oraz w. x. Teodorem Wołszyńskim, parochem Hlibeckim, i Heleną z Mokrzyckicb małżonkami, tudzież w. x. Mateuszem Chraszczewskim, parochem Dederkalskim, powodami, przez wielmożnego Aloizego Orchowskiego, opatrznym Marcinem Drapalukiem w assystencyi w. Ludwika Dunin Borkowskiego, sędziego grodzkiego Krzemienieckiego, przypowiadającym się, przez w. Mateusza Korczewskiego, urodzonym Augustynem Wajakowskim, instygatorem grodzkim Krzemienieckim, pozwanym, przez w. Erazma Pruszyńskiego, sądem grodzkim Krzemienieckim, pozwanym, przez w. Kańskiego—j. o. xięciem Michałem Lubomirskim, generałem lejtenantem wojsk koronnych, pozwanym, przez w. Podhorodyńskiego.—Sąd główny trybunału koronnego Lubelskiego—w kategoryi odrębnej kapłanów obrządku ruskiego złączonego przeciwko urodzonemu Wojakowskiemu, instygatorowi grodzkiemu krzemienieckiemu, następującey, ponieważ sprawa między temi stronami kryminalna zwłoki cierpieć nie powinna, a wpisana w rejestr przyzwoity, aby pod wpisem, z liczby przypadającym, dojść mogła, dla zajszłych spraw pierwszych, przeciągnąć się mogących, stony pewności nie mają, i pod wpisem, teraz sądzącym

się, rezolucyą dekretów grodzkich krzemienieckich otrzymać żądając, zezwolenie swoje sądownie oświadczają.—Przeto sąd, wpis za należyty uznawszy, sprawę wprowadzić nakazuje.—A w prowadzeniu, pozwy stron: jakoto od w. w. x. x.: Jana Majowieckiego, parocha Czabańskiego, Teodora Wołszyńskiego, parocha Hlibeckiego, Mateusza Chraszczewskiego, parocha Dederkalskiego, inkarceratów, po urodzonego Augustyna Wojakowskiego, instygatora grodzkiego krzemienieckiego, i sąd grodzki krzemieniecki, j. o. x. Michała Lubomirskiego, generała lejtenanta wojsk koronnych, i innych o uwolnienie siebie od zarzutów, uchylenie dekretu w tej mierze grodzkiego krzeminieckiego, bez wszelkich dowodów nastąpionego; zaś od urodzonego instygatora grodzkiego krzemienieckiego po tychże xięży i innych o zachowanie w mocy swej dekretu grodzkiego krzemienieckiego i tego do uskutecznienia przyprowadzenie, powrócenie kosztów prawnych od siebie i nawzajem po siebie do sądu swego wydane, rozsądzając, jakoteż z dopuszczonego przez sąd grodzki krzemieniecki do sądu swego odwołania się rozwiązując, zachowałość terminu końcem rezolucyi dekretów grodzkich krzemienieckich, przeciwko którym wspomnieni kapłani czynią, i któremi sąd grodzki krzemieniecki wielebnych: Majowieckiego, Wołszyńskiego i Chraszczewskiego, parochów, na śmierć wskazał, urodzonego instygatora grodzkiego krzemienieckiego sąd obowiązuje, aby te i innych osób wyznania w rotułach, pieczęcią grodzką krzemieniecką obwarowanych, złożył; tedy do czytania onych sąd przystąpił, z przeczytanych zaś, gdy się okazuje, że wyznania ludzi niektórych, przez Kiryła Pundyka o wiązanie się do buntów obwinionych, a najprzód do kommend wojskowych w Bazalji i Świeńcu stawionych, i tam, żeby się przyznawali, jak świadczą też indagacye wojskowe, mocno ćwiczonych, przez innych zaś widokiem kary ustraszonych, za należyty dowód brane być nie mogą, tym bardziej, że gdy do sądu przystawieni i tam examinowani byli, iż pierwsze ich zeznania z bojaźni kary przez wojskowych zostały wymuszone, sądowi przekładali, i ani do brania, ani do rozdawania pieniędzy nie przyznawali

się. Niektóre zaś wyznania, przed sądem czynione, w innym, a daleko odmiennym i różnym przypadku, w edukcie dekretów przystosowane znajdują się, jako to: Iwana diaka, w sądowej indagacyi twierdzącego, iż w. x. Wołszyński na ćwiartce papieru, kilka wierszów, ruskiemi słowami zapisanych, obejmującej, których Iwan Diak nie czytał, temuż diakowi poniżej napisać kazał rotę przysięgi, po rusku wypisaną, dla wykonania onej przez pasiecznika, że gorzałki więcej pić nie będzie, jakoż on potem, choć nie rychło, w cerkwi przy ludziach wykonał. Ta zaś okoliczność, dla pasiecznika napisanej roty, i w niej na końcu słowa: „że tego dotrzymam“—przez educt do innego celu, to jest do ustanowienia buntu, nieprzyzwoicie naciągniona została. Niektórych zaś osób, coraz to inaczej swoje zeznania mieszających, a najszczegulniej Kiryła Pundyka, uważnie roztrząsając, gdy indagacya przez deputacyą sejmową i w sądzie grodzkim krzemienieckim ciągniona, wcale nie zgadza się, albowiem deputacya przy powtorzeniu indagacyi, jak się widzieć daje z uformowanych trzech pytań i na nie zapisanych odpowiedzi, pomieszania i nierzetelności jego relacyi dostrzegła, a ta, którą z niego grod krzemieniecki wyciągał, więcej niepodobieństwa do prawdy wystawuje, z takowych zaś powieści, żadnym dowodem, to jest: ani świadectwy, ani własnym przyznaniem nie wspartych, owszem przez niesłuchanie i nawet nienakazanie inkwizycyi, ani skrutyniów, według prawa 1588 roku, w tak ważnym zarzucie koniecznie potrzebnych, tem więcej gdy na dobrowolnym examinie ciż xiężа od ludzi, bojaźnią kary wytrzymanej i grożącej przestraszonych, raz o występek powołani, drugi raz o niewinność zaświadczeni, do zarzutów, im czynionych, wcale się nie przyznawali; gadanie zaś przed wojskową kommendą w nadziei obiecywanego prędzej uwolnienia i ujścia kary, na innych dopełnionej, wymuszone być twierdzili. A zatym przekonania dostatecznego sąd nie mając, dla prędszego zaspokojenia grożących zewsząd postrachów, stopnie prawem przepisane ominął, przeto w. w. x. x. powodów, jako o występek podżegania i wchodzenia do buntów przez żaden sposób nie przekonanych, z więzie-

nia uwolnić, i zaraz po dojściu terazniejszego dekretu, aby z pod straży wypuszczeni zostali, zwierszchności zamkowej krzemienieckiej, lub innej, pod ktorej dozorem teraz znajdują się, nakazuje.— Podobnież Marcina Drapaluka ze wsi Dederkał, w tenże process i zarzuty niesłusznie zamieszanego, i w Kamieńcu osadzonego, z tychże, co wyżej przytoczone są, powodów od więzienia dalszego uwalnia, a indagacyje czytane do archiwum swego oddaje.—Nakoniec stan rzeczy i okoliczności, pod ów czas zachodzących, a sądu krzemienieckiego stosowanie się do tychże, acz w ukaraniu śmiercią za ostre, lecz przez wstrzymanie exekucyi kapłanom dogadzające, zważywszy, tak za rozciągnienie pomienionej kary, jakoteż za wytrzymanie dotychczas więzienia z przyczyny, iż o rezolucyą pomienionych dekretów sami dotyczas nie czynili, na sądzie grodzkim krzemienieckim, a tym burdziej na urodzonym instygatorze, z obowiązku prawa i rozkazu sądowego czyniącym, nie módz kapłanów ukarania pozyskać sądzi.—Wydać rezkazał i jest pod pieczęcią województwa Wołyńskiego wydany. Pisan w Lublinie.—Jan z P. Prosowki K., z województwa Wołyńskiego na trybunał koronny Lubelski pisarz. (L. S.) Czytałem z protokołem. Cyryna.

Записки Θеодосія Бродовича, т. II, стр. 147.

CCXI.

Декретъ Кременецкаго гродскаго суда, объявляющій крестьянъ: Михалка Батковскаго и Луцка Мышчука по суду оправданными. 1789. Іюня 5.

Die 5 Junii, 1789 anno.

Tenże powod przeciwko pracowitym: Michałkowi zięciowi Batkowskiego y Łuckowi Myszczukowi, stawionym z dóbr wsi Wasilowki inkarceratom, o ukaranie za spisek buntownictwa, za branie pieniędzy na zwiększenie buntowników, za przechwałki czynione nieżywienia ludzi y inne pretensye. Judicium injungit, quatenus pars

agens laboriosos Michałko laboriosi Batkowski generum et Łucko Mysczuk, incarceratos, in ordine excipiendorum ex illis liberorum confessatorum suo coram judicio statuat, tum puncta interrogatoriorum conscribat, subscribat et coram judicio reponat; et quoniam incarceratos statuit et puncta conscripsit, satisfactione adinventa, ad excipienda libera confessata condescendit. Quibus exceptis et cum confessatis, tam, ex iisdem incarceratis in fundo bonorum Święciec per commendam militarem, quam ex laborioso Kiryło Pundyk auscultatis, confrontatis, siquidem laboriosi: Michałko Batkowski gener et Łucko Mysczuk de conspiratione contra dominos suos et judaeos facta, ex iisdem confessatis non sunt convicti neque redarguti, proinde eosdem liberos facit et ex carceribus instantanee eliberandos declarat. Caetera in prothocollo.

Кн. гродск. Кременец. декрет., № 1870, л. 28 на об.

CCXII.

Декретъ Кременецкаго гродскаго суда, приговаривающій оговоренныхъ Кирилломъ Пундикомъ въ участіи въ крестьянскомъ заговорѣ: священника Θеодора Волшинскаго и крестьянина Петра Гуменюка къ смертной казни, семи другихъ крестьянъ къ трехлѣтнимъ крѣпостнымъ работамъ и одного крестьянина къ тѣлесному наказанію. 1789. Іюня 5.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca Junii piątego dnia.

Między urodzonym Augustynem Wojakowskim, instygatorem krzemienieckim, z urzędu czyniącym, powodem, oczewisto, a w. i. x. Teodorem Wołszyńskim, parochem ze wsi Hlibek; niemniej pracowitymi: Petrem i Chwedkiem Gumiennikami, bracią, i Iśkiem Pasiecznika synem, Tymkiem Muzyką, Andruchem Basistą, Iśkiem Kiryjczukim, Leśkiem synem Pasiecznika, krawcem, Tymkiem Żurawlem, gumiennym z dóbr wsi Indyk, poddanymi; jako też pracowitym Mykitą Nahurnym, z dóbr wsi Pilipów poddanym, stawionymi oczewi-

sto.—Sąd grodzki Krzemieniecki, rozsądzając propozycyą od urodzonego instygatora przeciwko stawionym inkarceratom, o ukaranie tychże kryminalne za zmowność onych przeciwko szlachcie y żydom, o bunt i nieżywienie tychże sprzysiężone, za branie od osób zagranicznych i rozdawanie na tenże bunt pieniędzy innym ludziom i o inne tym podobne, w aktach starościńskich grodu tutejszego w zeznanej propozycyi umieszczone, pretensye—potrzebne być spisanie punktów przez stronę powodową przeciwko stawionym inkarceratom w zarzutach, onym poczynionych, końcem odebrania od tychże dobrowolnych wyznań i onych w sądzie swoim złożenia, a to natychmiast, uznaje. A ponieważ urodzony instygator też punkta spisał i, ręką swą podpisane, w sądzie swoim złożył, przeto sąd dosyć uczynić wyrokiem swoim onego, odebrawszy, do skonnotowania onych od stawionych przystąpił.—Po odebraniu ktorych, potrzebne być osobiste stawienie się pracowitego Iwana, diaka przeszłego Hlibeckiego, na gruncie znajdującego się, sąd uznaje; a ponieważ stawił się, przeto sąd i od tegoż podobne wyznania odebrawszy, po wysłuchaniu których i onych z poprzedniczemi, przez kommendę w Świętcu stojącą, jako i w mieście Bazalji w obecności obywatelów z powołanych o bunty, a teraz stawionych w sądzie, więźniów odebranemi wyznaniami, zniesieniu i sprawdzeniu. Ponieważ tak z wyznaniem dobrowolnym pracowitego Kiryła Pundyka po trzykrotnie: raz w mieście Bazalji, drugi raz w Warszawie przed deputowanymi od stanów rzeczypospolitej do wybadywania powołanych o bunty, a trzeci raz teraz sądem swoim złożonego, i chociaż w pomniejszych okolicznościach odmienność niejaką w opowiedzeniu swoim mającego, w większych atoli, a gruntowność wyznania stanowiących, zgodnego,jako też z wyznania także dobrowolnego w Bazalji przez w. i. x. Teodora Wołszyńskiego, parocha wsi Hlibek, uczynionego, jawnie okazuje się, iż tenże w. i. x. Teodor Wołszyński, paroch Hlibecki, wszedłszy w niegodziwą zmowę do buntu i rzezi celem najmowania i przekupowania do tej zbrodni podobnych sobie złoczyńców złotych sto u pracowitego Chwedka Czornohuba, poddanego wsi Zapadyniec, wziął, i one różnym oso-

bom stanu chłopskiego, jako to: Petrowi, gumiennego synowi starszemu, poddanemu wsi Hlibek, w domu jego, z obowiązkiem na niego włożonym a przez niego przyjętym, na tenże bunt werbowania ludzi, dał pienięlzy, a Chwedkowi, bratu tegoż Petra, drugiego dnia przybyłemu do x. Wołszyńskiego dla poświęcenia wody dla słabej matki, w domu swoim namówionemu, temuż złotych pięć i Iśkowi Mielnikowi z tejże wsi Hlibek na tenże niegodziwy zamiar, u pasicznika Suchego w pasiece, jako i pierwszemu, złotych pięć; a dóbr wsi Indyk poddanym: Ilkowi, pasiecznika synowi, w mieście Mikołajowie na święto ruskie Tepłoho Ołexija, na jarmarku, tąż samą myślą złotych pięć onemu ofiarował, a ten podobnież na tymże samym miejscu i od Petra gumiennego syna z Hlibek, na tenże układ złotych cztery i groszy pięć przyjął, i za te pieniądze owsa sobie na tymże jarmarku na mieście kupił, Tymkowi Muzyce i tkaczowi, w tymże mieście Mikołajowie na święto inne ruskie, na Błahowiszczenyje, na jarmarku, u żyda sukiennika w sklepie złotych pięć, a temu także Petro Gumiennik na tymże miejscu złotych cztery bez grzoszy dzesięciu zaofiarował i Andruchowi Basiście i. x. Wołszyński, na tymże jarmarku złotych siedm, za które sobie Andruch pół korca grochu kupił, na tenże koniec dał; Iśkowi Kiryjczukowi u mielnika w chałupie na Howorach złotych cztery, Leśkowi, pasiecznika synowi, na Dębinie, w chałupie ojca jego, złotych pięć y Tymkowi Żurawlowi, gumiennemu, w domu u tego, przybywszy do niego, ryby tej zimy z przeduchy kupować, złotych ośm, a nakoniec i Mykicie Nahurnemu, z dóbr wsi Pilipów poddanemu, trzeciej niedzieli w post wielki wstąpiwszy, koło Czerniełowskiej karczmy zdybawszy się, złotych polskich siedm z wziętych od Czornohuba pinięlzy udzielił, a zachęcając ich do dopełnienia niegodziwego zamiaru swego, onym porozdawał zadatki, a prawie przed każdym, iż wziął od Czornohuba na ten werbunek złotych sto, a przed innymi złotych siedm tysięcy, podmawiając do tego buntu, przy rozdawaniu pieniędzy (jak mu to każdy w wyznaniu swoim naocznie u kommedy dobrowolnie wyraził) szczycił się i tymże najbardziej przygotowania w spisy, w

noże na samą wielkanoc polską zalecał, a bezbożność takowych zamysłów swoich i współeczników swych chcąc poprzesiężonym pokryć sekretem, pracowitego Kiryła Pundyka do przysięgi na wierność w rznięciu polaków i żydów, oraz na dochowanie sekretu w cerkwi swej Hlibeckiej, kazawszy wprzód Iwanowi, pod ten czas diakowi onej, rotę wypisać (jako tenże diak, w sądzie stawiony, dobrowolnie onemu naocznie wyznał), przypuścić i onej go wysłuchać poważył się, nie wzdrygając się tak swiętokradzką przysięgą czci Boskiej poswięconych ołtarzów mazać i hanbić. Co wszystko tenże i. x. Teodor Wołszyński w wyznaniu swoim, teraz u sądu przez siebie złożonym, zupełnie odpiera i w najmniejszym nie przyznaje punkcie, twierdząc pierwsze wyznania swoje, w Bazalji u kommendy i przed innemi obywatelami złożone, postrachem z widzenia bitych niemiłosiernie tamże ludzi, w celu przywiedzenia onych do przyznania zarzutów, im uczynionych, na sobie być wymuszone; gdy jednak stawiony u sądu inkarcerat, pracowity Tymko Muzyka, poddany wsi Hlibek, naocznie mu wymawiał, że onemu w Mikołajowie na jarmarku roku teźniejszego na Zwiastowanie Matki Boskiej, po rusku Błahowiszczenje zwane, złotych pięć dał i tenże Tymko Muzyka na tymże miejscu od Petra Humiennika z Hlibek złotych cztery bez groszy dziesięciu przyjął, obydwom naocznie wymowił, i Petro onemu, że dał, nie zaparł, oraz w obecności tegoż Tymka Muzyki tenże i. x. Wołszyński, tamże przed ludźmi w Mikołajowie, że od pracowitego Chwedka, poddanego wsi Zapadyniec, sto złotych polskich, na ten bez wątpienia niegodziwy zamysł, wziął, rozpowiadał. Niemniej stawiony także u sądu pracowity Iwan diak ze wsi Hlibek zeznał, iż rotę przysięgi w tych wyrazach: „Prysiahaju Hospodu Bohu w Trojcy światoj jedynomu i wsim światym, i światytelu Mykołaju, i światym werchownym apostołam: Petru i Pawłu, jako doderżu toho“, lubo bez wymówienia osoby i rzeczy, na którą miała być przysięga, bo to sam i x. Wołszyński przed diakiem, że napisze, mówił, na ćwiartce papieru, zwierzchu kilką wierszami ruskim charakterem zapisanej, nie dając mu nawet czytać tego pisma ruskiego, tenże x. Teodor

Wołszyński napisać mu kazał, oraz i zaświadczenie na tejże kartce w tych także słowach: „jako złotych sto maje odebraty“, nie wyrażając, jakie pieniądze i kto one odebrać ma, sam podobnież resztę dopisać do takowych wyrazów słów przed diakiem oświadczywszy, pisać mu zalecił.—A takowe wyznania, stosowność z wyznaniem pracowitego Kiryła Pundyka mające, tegoż i. x. Teodora Wołszyńskiego, parocha Hlibeckiego, tak o wzięcie pieniędzy złotych sto od Czornohuba na przekupowanie do buntu i rzezi, i rozdawanie onych tym celem pomiędzy pospólstwo, jako i o wysłuchanie w cerkwi Hlibeckiej przysięgi pracowitego Kiryła Pundyka na wierność do buntu i rzezi, na dotrzymanie w tym sekretu, dostatecznie onego przekonywają. Przeto sąd za wyżej określone przestępstwa wszystkie i. x. Teodora Wołszyńskiego, charakter onego niszczące, prawem Boskim i narodowym, oraz własnej naturze przeciwne, z pogorszeniem innych duchownych i ludzi prostych dopełnione, jako też i pracowitego Petra Gumiennika, jednymże duchem z i. x. Teodorem Wołszyńskim tchnącego, za branie i rozdawanie innym na tenże bunt pieniędzy, niemniej za porywanie się przeciwko panom własnym na taki bunt i mieszanie spokojności wewnętrznej krajowej, gromiąc onych takowe niegodziwe układy, winnym obydwóch odebrania kar kryminalnych uznaje: A naprzód sądząc, aby i. x. Teodor Wołszyński, paroch Hlibecki, natychmiast przez kommendę krajową do miasta Łucka, do j. w. biskupa obrządku tegoż, czyli w niebytności do jego namiestniczej w tem władzy, pooług praw duchownych, w takim przypadku napisanych, dla zdjęcia z niego poświęcenia, był odprowadzony, uznaje. A po żdjęciu poświęcenia z tegoż, ażeby tenże, odbierając wymiar sprawiedliwości dla siebie, na rynku miasta j. k. m. Krzemieńca odprowadzony, na dniu trzydziestym pierwszym miesiąca i roku teraźniejszych przez mistrza sprawiedliwości był ścięty, nakazuje, i po exekucyę tegoż do sądu wojtowskiego ławniczego j. k. m. miasta Krzemieńca odsyła; pracowity zaś Petro Gumiennik, aby podobnież przez tegoż mistrza sprawiedliwości w mieście j. k. m. Krzemieńcu na szubienicy natychmiast był powieszony, nakazuje. A urząd tenże miasta j.

k. m. Krzemieńca dopełnić to wszystko powinien będzie. Ponieważ zaś pracowici: Chwedko Gumiennik i Iśko Mielnik z dóbr wsi Hlibek, oraz Ilko pasiecznika syn, Andruch Basista, Iśko Kiryjczuk, Leśko syn pasiecznika i Tymko Żurawel, gumienny, z dóbr wsi Indyk poddani, jedni z potrzeby i ubóstwa, jak ich zeznania zaświadczają, a inni z podmowy tak i. x. Wołszyńskiego, jako i Petra Gumiennika, wyżej rzeczone kwoty na tak niegodziwy zamiar i bunt przyjmować poważyli się, lubo i ci równie nad sobą rozciągnienia wyciągają kary, końcem jednak poprawy dalszego życia ich, onych do fortecy miasta Kamieńca Podolskiego do więzienia na lat trzy, do robienia taczkami, każdego odsyła, a po takowej odebranej przez tychże karze, sąd onych dopiero wolnemi z więzienia mieć chce. Pracowity zaś Tymko Muzyka, chociaż niemniej na równe ukaranie za przewinienia swoje zasłużył, gdy jednak ten dobrowolnie tak u kommendy w Bazalji, jako i w sądzie swoim nieodmiennie wyznanie swoje stwierdził i tak i. x. Teodorowi Wołszyńskiemu, jako i Petrowi Gumiennikowi naocznie szczerej wyrazić prawdy, czując się i sam być winnym, nie wzdrygał się, przeto sąd nad takim czyniąc wymiar sprawiedliwości, a tę połączając z litością, nakazuje, ażeby tenże przez sługę miejskiego na rynku publicznym plag pięćdziesiąt odebrał, i po odebranej karze być wolnym sądzi.—Co się zaś tycze Mykity Nahornego, poddanego ze wsi Pilipów, inkarcerata, gdy temu ani Kiryło Pundyk, ani i. x. Wołszyński, paroch Hlibecki, w sądzie teraz nie dowodzą, przeto sąd, mając uwagę i na kalectwo tegoż wieczne, onego z więzienia natychmiast wolnym czyni.—Co się zaś tyczy powieszenia na szubienicy Petra Gumiennika przez mistrza sprawiedliwości, ten aby nieprzerwanie przez tydzień cały wisiał, głosi.

Кн. гродская Кременецкая декретовая № 1870, л. 29. Также записки Θеодосіа Бродовича, т. II, стр. 214.

CCXIII.

Обвинительный актъ противъ 11 крестьянъ изъ селъ: Бубновки, Сергіевки и Юхимовецъ по поводу предполагаемаго участія ихъ въ заговорѣ. 1789. Іюня 13.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca junii pietnastego dnia.

W czasie sądów grodzkich Krzemienieckich etc. ut supra. Wniósł przed sądem grodzkim Krzemienieckim, sprawy kryminalne sądzącym, urodzony instygator sądowy, Augustyn Wojakowski, powod, przeciwko stawionym inkarceratom, jako to: Seńkowi Traczowemu, Chwedkowi Konowalczukowi, Iwanowi Hubajowemu zięciowi, Ostapowi Konowalczukowi, Kościowi Kalennika synowi, Iwanowi Semena Dida synowi, Kościowi Hucułowemu zięciowi z dóbr wsi Bubnowki, Woytkowi Boguckiemu, polakowi, Iwanowi Bezkorowajczukowi, Mateuszowi Janczukowi z dóbr wsi Serhijówki, y Dackowi Czerewatiukowi, kommendantowi nad buntownikami, z dóbr wsi Juchimowiec, prawem sobie pozwolone takowe tłomaczenie: a nayprzod wyżey wymienieni, mając ułożenie, aby chęć swoją do skutku przywiedli, na rzeź polaków y żydów chętnie odważyli się, tak przez różne zachęcające ich slepotę podmowy, jako i brane na zadatki na życie ludzi podobnych sobie pieniądze, y narzędzia, zdatne do ich dzieła. Był wprawdzie instrumentem w teraźnieyszym stawionym buncie Dacko Czerewatiuk, ktory, wziąwszy rubli kilkadziesiąt od popa z dóbr wsi Czaban, nayochotniey przedsięwzioł dopełnić spisek, a po uczcie y zgodzeniu się w jedney myśli, potrzebną rzeczą zdawało się tymże podbudzicielom, aby więcey przybrać do siebie mogli, ktorych postarali się ułudzić: jednych datkiem pieniędzy, drugich opoystwem trunków, innych nadgrodami, nastąpić mianemi, y wszelkich używali sposobów na przyćmienie rozpoznania tak okropnego występku, lecz ich brańcy, wystawując sobie słodycz jakowejś wolności, lgneli y wiązali się oślep, aby tak okropny dopełnili zamiar. Otoż oczewiście okazuje się w tych stawionych inkar-

ceratach, że nie inney byli myśli, jak tylko, zgromadziwszy się, uknowany bunt dopełnić, y, nastawając na życie niewinnych, wyplenić imie polaka; a gdy z stawionych w sądzie okazany będzie występek (jako y przez nich samych obszerniej opowiedziany zostanie) przeto, zapatrzywszy się sąd na takowe przestępstwa, wszelkie prawa obrażające, kary kryminalne wściągnie; dla czego ninieyszą propozycyą pozwani. Dan w Krzemieńcu, dnia trzynastego junii, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku. Augustyn Wojakowski, i. s. Krzemieniecki.

Кн. гродск. Кременецкая, поточн., № 1776, л. 628 об.

CCXIV.

Декретъ Кременецкаго гродскаго суда, присуждающій 11 крестьянъ изъ селъ: Бубновки, Сергіевки, и Юхновецъ, оговоренныхъ Кирилломъ Пундикомъ въ участіи въ заговорѣ, къ крѣпостнымъ работамъ на 6, 4 и 3 года. 1789. Іюня 15.

Die 15 junii, 1789 anno acclamata.

Tenże aktor (instygator) przeciwko pracowitym: Seńkowi Traczowemu, Fedkowi Konowalczukowi, Iwanowi Hubaja zięciowi, Ostapowi Konowalczukowi, Kostiowi Kalenika synowi, Iwanowi Semena Dyda synowi, Kostiowi Hucułowemu zięciowi, z dóbr wsi Bubnówki, Woytkowi Boguckiemu, Iwanowi Bezkorowajczukowi, Matusowi Janczukowi z dóbr wsi Serhijówki, y Dackowi Czerewajczukowi z dóbr wsi Juchimowiec poddanym, inkarceratom stawionym, o ukaranie za zmawianie się na bunt, branie pieniędzy, rozdawanie innym na tenże bunt y o inne, propozycyą objęte, pretensye. Judicium injungit: quatenus pars agens, in ordine excipiendorum ex incarceratis liberorum confessatorum, puncta interrogatoriorum conscribat, eademque suo coram judicio reponat, tum laboriosos: Seńko Traczow, Fedko Konowalczuk, Iwan Hubay generum, Ostap Konowalczuk, Kośt Kaleniki filium, Iwan Semenis Did vocitati filium, Kośt Hucułów

vocitati generum, de bonis villa Bubnówka, Woytko Bogucki, Iwan Bezkorowajczuk, Matus Janczuk de bonis villa Serhijówka, et Dacko Czerewatiuk de honis villa Juchimowce, subditos incarceratos, suo coram judicio statuat; et quoniam pars tam puncta interrogatoriorum conscripsit, reposuit, quam et incarceratos statuit, proinde satisfecisse in omni judicium declarat, et ad auscultanda libera confessata ex statutis incarceratis condescendit; quibus auscultatis, ad lectionem eorundem condescendit. Ex perlectis vero et, tam cum confessatis inita fundo bonorum Swięciec per commendam militarem exceptis, quam et per laboriosum Kiryło Pundyk, libere recognitis, confrontatis maturaque deliberatione perpensis et trutinatis, in primis laboriosum Dacko Czerewatiuk, villae Juchimowce subditum, pro inita conspiratione contra statum nobilitarem et judaeos, pro acceptis in hunc finem pecuniis a patre Ioanne Majowiecki, parocho villae Czabany, dispersioneque earundem pecuniarum studio incitationis aliorum ad hancce seditionem, ad fortalitium civitatis regiae Cameneci Podoliae pro sessione ibidem per spatium sex annorum circa continuos labores, interrupte per eundem continuanda, remittit, laboriosos autem: Ostap Konowalczuk et Matus Janczuk, pecunias inter alios dispartientes, pro annis quatuor, jam vero laboriosos: Senko Traczów, Woytko Bogucki, Fedko Konowalczuk, Iwan laboriosi Hubay generum, Iwan Bezkorowayczuk, Kośt Kaleniuk filium, Iwan Semen Did filium et Kośt Hucuł generum de villâ Bubnuwka et Serbijówka, ad villam Bubnuwka pertinente, pro triebus annis quemlibet eorum similiter ad fortalitium Kamieniec pro adimplendis continuis laboribus remittit. Caetera in prothocollo.

Кн. гродск. Кременец. декрет. № 1870, л. 31.

CCXV.

Обвинительный актъ противъ Федора Черногуба и 18 другихъ крестьянъ изъ села Западынецъ за участіе ихъ въ предполагаемомъ крестьянскомъ заговорѣ. 1789 г. Іюня 16.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca junii siedmnastego dnia.

W czasie sądów grodzkich Krzemienieckich dla sądzenia spraw kryminalnych, na dniu dwudziestym ósmym miesiąca maja, roku biegącego, na akcie wyrażonego, po obraniu w. surrogata w myśl prawa narodowego y polecenia seymowego odprawować się zaczętych, przedemną, Janem z Zagórza Zagórskim, łowczym powiatu Włodzimierskiego y sędzią grodzkim Krzemienieckim, mieysce j. w. podstarosty, na seym teraz trwaiący z w. Wołyńskiego obranego posła, zasiadającym, oraz xięgami grodu tegoż, wniósł przed sądem grodzkim Krzemenieckim, sprawy kryminalne sądzącym, ur. instygator Augustyn Wojakowski, powód, przeciwko stawionym inkarceratom: Iwanowi Tarasiewiczowi, synowi Czornohuba, Chwedkowi Czornohubowi komendantowi, Antonowi Kowalowi, Andryjowi synowi tegoż Kowala, Wasylowi Kowalowi, Iwanowi y Leśkowi Matwiyczukom braci, Andryjowi Leśkowemu, Iwanowi Tokarowemu, Markowi, Kassjanowi, Dmytrowi haydukowi, Chwedkowi y Stepanowi Kołomyjczukom, Semenowi y Chwedkowi Musiyczyukom y Charkowi Wasiukowi, z dóbr wsi Zapadyniec poddanym, z prawa sobie służące podał tłumaczenie, jednym jako kommendantom, drugim jako łączącym się do tegoż buntowniczego związku, a trzecim jako świadkom, wiadomym dostatecznie tego łączenia się; a nayprzód za przewodnictwem Chwedka Czornohuba, mającego od markietanów na zaciąg do buntu chłopstwa rubli kilkaset danych, jak dowiedziono będzie, przysięgę przed piliponami wykonawszy, w regestr onych zapisał się, zaręczając naymocney tychże, że będzie werbował na bunt chłopów, a skutkując obowiązek przysięgi y przyrzeczenia, gdzie tylko mógł zbierał, namawiał, dając onym na zadatki po złotych kilka y kilkanaście; aby

zaś pewnieyszemi stać się mogli, przysięgi onych słuchał na wierność y sekret, aby wczynający się bunt nie był na jąw wydany przez ktorego z zawerbowanych. Nie koniec na tym; żeby jak naywięcey hultajów na odebranie życia polakom y żydom zebrać mógł, porozdawał pieniądze, jako to: popowi Hlibeckiemu złotych sto, Leśkowi Kiskowi złotych dwieście, zaś Antonowi Kowalowi, swemu krewnemu, uniwersały y wszelkie pisma, oraz reszte pieniędzy, aby podobnież, jako pod jego komendą będący, zbierał buntowników, zlecił y obowiązał; do ktorych ordynanse y bilety rozsyłając, do nayspiesznieyszego, werbnnku znaglał, zaręczając podkomendnych swoich, że broń dla zebranych buntowników gotową ma; a tak z zebraną hultaystwa kupą śmieley dopełnić przedsięwziół zbrodni. Przeto, zapobiegając takowey szerzącey się hultaystwa y buntowników przemocy, a przychyliwszy się do prawa, bespieczeństwo y spokoyność każdemu warującego, na stawionych w sądzie buntowników, poskramiając wyżey nadmienione y inne (jak czasu sprawy jaśniey okaże się y przez nich samych obszerniey wyznano zostanie) niegodziwe czynności, kary kryminalne, tymże prawem zamierzone, sąd wściągnie, dla czego ninieyszą propozycyą pozwani. Dan w Krzemieńcu, dnia szesnastego junii, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku.

Кн. гродск. Кременецкая поточн.. № 1776, л. 642.

CCXVI.

Декретъ Кременецкаго гродскаго суда, приговаривающій крестьянина Федора Чорногуба къ обезглавленію, Антона Коваля къ трехлѣтнимъ и 13 другихъ крестьянъ изъ села Западынецъ къ годичнымъ крѣпостнымъ работамъ и двухъ крестьянъ къ тѣлесному наказанію. 1789. Іюня 17.

Die 17 junii 1789 anno acclamata.

Tenże aktor (instygator) przeciwko Iwanowi Tarasiewiczowi, synowi Czornohuba, Chwedkowi Czornohubowi, ojcu, Andrzejowi sy-

nowi, Antonowi Kowalowi oycu, Iwanowi y Łeśkowi Matwiyczukom braci, Andrejowi Leśkowemu, Iwankowi Tokarowemu, Markowi, Kassianowi, Dmytrowi Haydukowi, Chwedkowi y Stepanowi Kołomyjczukom, Semenowi y Chwedkowi Musyczukom y Charkowi Ułasiukowi, stawionym inkarceratom, poddanym z dóbr wsi Zapadyniec, o ukaranie za wzniecanie buntu y wiązanie się do tegoż, y o inne, propozycyą objęte, pretensye.—Judicium in ordine excipiendorum liberorum confessatorum injungit, quatenus pars agens puncta interrogatoriorum conscribat, subscribat eademque suo coram judicio reponat, quam et incarceratos, laboriosos: Iwan Tarasiewicz Czornohubi filium, Chwedko Czornohub parentem, Anton ferrifabrum patrem et Andream filium ejusdem, Iwan et Lesko Matwiyczuki fratres, et Charko Ułasiuk, de bonis villa Zapadyńce subditos, suo coram judicio statuat; et quoniam pars tam puncta conscripsit, quam et incarceratos statuit, proinde judicium, satisfactione adinventa, ad auscultanda libera confessata ex statutis condescendit; quibus exceptis, necessariam esse itidem statuitionem laboriosi Chwedko Czornohub generis, de bonis villa Zapadyńce subditi, censet, et quoniam pars eundem statuit, satisfecisse declarat. Post excepta vero ex statutis libera confessata, laboriosum Chwedko Czornohub generum instantanee emittendum declarat, lectis vero iisdem confessatis et cum anterioribus, tam in fundo bonorum Swięciec per commendam militarem exceptis, quam et per laboriosum Kiryło Pundyk libere recognitis, confrontatis, bene perpensis maturaque deliberatione trutinatis, laboriosum Chwedko Czornohub pro inita conspiratione contra statum nobilitarem et judaeos, pro acceptis hoc iniquo animo pecuniis ab mercatoribus russicis, pilipony dictis, pro dispersione earundem pecuniarum inter alios studio incitationis ad hancce seditionem, capite plectendum, idque hic, in civitate regia Krzemieniec, per publicum justitiae ministrum declarat; laboriosum autem Anton Kowal, uti complicem, ad fortalitium Kamieniec Podolski, pro sessione ibidem per spatium trium annorum circa continuos labores interrupte adimplendâ; laboriosos quoque: Wasyl Kowal; Iwan et

Leśko Matwijczuki fratres, Andrij Leśkow, Iwan Tokarow, Marko, Kassyan, Dmitro Hayduk, Chwedko et Stepan Kołomyjczuki fratres, Semen et Chwedko Musijczuki fratres et Charko Ułasiuk, pro acceptis hac iniqua intentione pecuniis, similiter ad fortalitium Kamieniec pro anno uno remittit. Jam vero laboriosos: Iwan Czornohub filium, Tarasiewicz vocitatum, pro conniventiâ cum aliis, paenâ quinquaginta plagarum, et Andream filium Antoni kowal pro simili complicitate, paena centum virgarum, hic, in civitate Krzemieniec, publice iisdem enumerandarum, mulctandos declarat; post executionem vero ejusdem paenae liberos esse vult, et instantanee ex carceribus emittendos censet. Caetera in prothocollo.

Кн. гродск. Кременецк. декрет. № 1870, л. 31 на об.

CCVII.

Обвинительный актъ противъ священника Ивана Мисевича и 22 крестьянъ изъ мѣстечка Красилова и селъ: Грибовой и Яворовецъ, по поводу участія ихъ въ предполагаемомъ крестьянскомъ заговорѣ. 1789. Іюня 18.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca junii dziewietnastego dnia.

W czasie sądów grodzkich krzemienieckich dla sądzenia spraw kryminalnych na dniu dwudziestym osmym miesiąca maja, roku biegącego, na akcie wyrażonego, po obraniu w. surrogata w myśl prawa narodowego i polecenia seymowego odprawować się zaczętych, przedemną, Janem z Zagorza Zagorskim, L. P. W. y sędzią grodzkim Krzemienieckim, mieysce j. w. podstarosty, na seym teraz trwający z w. Wołyńskiego obranego posła, zasiadającym, oraz xięgami grodu tegoż wniósł przed sądem grodzkim Krzemienieckim, sprawy kryminalne sądzącym, urodzony instygator sądowy, Augustym Wojakowski, powod, przeciwko stawionym inkarceratom, jako to: Kononowi Kiszce, stolarzowi, synowi, Leśkowi Kiszce oycu, xiędzu Ja-

nowi Misiewiczowi, parochowi, Demkowi Konowalczynemu, Jakówowi Pilipiszynemu, Michałowi Krymińskiemu, Hryćkowi zięciowi y Hryćkowi synowi Popenczychy, Semenowi Hetmanczukowi, Iwanowi Garniczukowi, Iwanowi Gumiennemu, Stepanowi Kowalowi, Trochimowi szewcowi, Kiryle Kołaczniukowi, Onufremu Antoniukowi, Łuckowi Łuszczakowi, Hryćkowi Karpiukowi, Harasymowi Żyrukowi, Iwanowi Kołaczniukowi, Chwedkowi Krymińskiego synowi, Jackowi Kołaczniukowi z dóbr miasta Krasiłowa, Matwijowi Dworczukowi z dóbr wsi Grzybowey y Leskowi Bezpalczykowi z dóbr wsi Jaworowa; poddanym, jednym jako świadkom, drugim jako podbudzicielom, a innym jako wiążącym się do buntu, z prawa sobie dozwolone czyni wniesienie; a nayprzod Leśko Kiszka, wziowszy od Czornohuba z Zapadyniec kilkaset złotych na zwerbowanie ludzi prostych, do buntu namawiał onych, y pieniędzy między tychże rozdawał, piliponów y czerców moskiewskich u siebie widocznie y potajemnie przechowywał; przysięgę przed niemi na rzeź polaków y żydów wykonał, regestra, przez tychże sporządzone, u siebie miał y każdego zawerbowanego w też zapisywał, rożne korrespondencye, obwieszczenia y uniwersały od markietanów y czerców moskiewskich miewał y tychże rozkazy zamierzone dopełniał; broń, tak przysłaną, jako y u siebie robić kazaną, między buntowników rozdawał, y zachęcał do buntu, przysiąg tychże na sekret i wierność słuchał y do nayokrutnieyszych czynów znaglał. Podobnież pop Krasiłowski Misiewicz, piliponów i czerców w domu miewał, z niemi o jakowychści sekretnych wiadomościach rozmawiał y zgorszenie przez to w parafji swojey czynił. Zaś Trochim Szewc często dawał się z temi słowy słyszeć, po mieście chodząc, iż „jak woda z śniegu topniejącego płynie, tak krew z polaków i żydów płynąć będzie“ y inni, razem łącząc się y pieniądze od pracowitego Kiszki biorąc, rznąć polaków i żydów przedni wzieli zamiar, mając wszelką gotowość y broń zdatną, to jest noże y spisy, na wiosnę uknowany bunt uskutkować chcieli, a ztąd oczewiście okazuje się, iż czuwali na zgubę y odjęcie życia niewinnym ludziom. Przeto, czyniąc tamę takowym

szerzącym się zbrodniom, a zapatrzywszy się na prawa, bespieczeństwo życia i spokoyności warujące każdemu, kary przepisane kryminalne na przestępców, wszelkie prawa gwałcących, sąd wściągnie y, co obszerniey w sądzie przełożono y przez stawionych inkarceratów opowiedziano, rozsądzi, dla czego ninieyszą propozycyą pozwani. Dan w Krzemieńcu, dnia ośmnastego junii, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku. Augustyn Wojakowski, i. g. Krzemieniecki.

Кн. гродск. Кременец. поточн., № 1776, л. 650.

CCXVIII.

Декретъ Кременецкаго гродскаго суда, приговаривающій къ сметрной казни крестиянина Леська Кишку изъ м. Красилова, къ трехлѣтнимъ крѣпостнымъ работамъ 5 человѣкъ и къ тѣлесному наказанію 16 другихъ крестьянъ. 1789. Іюня 19.

Die 19 junii 1789 anno acclamata.

Tenże aktor przeciwko Kononowi Kiszkowi, stolarzowi, synowi, y Leśkowi Kiszkowi oycu, tudzież xiędzu Janowi Misiewiczowi, parochowi, Demkowi Konowalczynemu, Jakowowi Pilipiszynemu, Michałkowi Krymińskiemu, Hryćkowi zięciowi y Hryćkowi synowi Popenczychy, Semenowi Hetmańczukowi, Iwanowi Garnyczukowi, Iwanowi Gumiennemu, Stepanowi Kowalowi, Trochimowi Szewcowi, Kiryle Kołaczniukowi, Onufremu Antoniukowi, Łuckowi Łuszczakowi, Hryćkowi Karpiukowi, Harasymowi Żyrukowi, Iwanowi Kołaczniukowi z miasta Krasiłowa, Matwijowi Dworczukowi ze wsi Grzybowy y Leśkowi Bazpalczukowi ze wsi Jaworowiec, poddanym, inkarceratom: jednym o wyznanie, drugim o ukaranie za branie y rozdawanie pieniędzy na bunty, o wiązanie się do tychże buntów y o inne pretensye. Judicium injungit, quatenus pars agens in ordine excipiendorum liberorum confessatorum, tam puncta interrogatoriorum conscribat, subscribat eademque suo coram judicio reponat, quam et laboriosos: Konon Kiszko filium et Lesko Kiszko parentem, Dem-

ko Konowalczyszyn, Jakow Pilipiszyn, Michałko Kryminski, Hryćko generum et Hryćko filium Popenczychi, Semen Hetmańczuk, Iwan Gumienny, Stepan ferrifabrum, Trochim sutorem, Kiryło Kołaczniuk, Onufrium Antonczuk, Łucko Łuszczak, Hryćko Karpiuk, Harasym Żyruk, Iwan Kołaczniuk, Chwedko Kryminski filium, Jacko Kołaczniuk, subditos de civitate Krasiłów, tum venerabilem Ioanem Misiewicz, de eadem civitate Krasiłow parochum, nec non Matwij Dworczuk de villa Grzybowa, tum Leśko Bezpalczuk de villa Jaworowce, subditos incarceratos, suo coram judicio statuat. Et quoniam tam puncta conscripsit, quam et incarceratos statuit, proinde judicium, satisfactione adinventa, ad auscultanda libera confessata ex statutis incarceratis condescendit. Quibus exceptis, necessariam esse itidem statuitionem laboriosi Ignatii Słupski, de bonis villa Grzybowa subditi, censet, et quoniam pars eundem statuit, satisfecisse declarat. Post excepta vero ex statutis libera confessata, laboriosum Ignatium Słupski de bonis villa Grzybowa instantanee emittendum declarat. Lectis vero iisdem cofessatis et tam cum anterioribus, in fundo bonorum Swięciec per commendam militarem exceptis, quam et cum libera recognitione laboriosi Kiryło Pundyk confrontatis, bene perpensis maturaque deliberatione trutinatis, pro iniqua intentione excitandae seditionis contra statum nobilitarem et judaeos, pro acceptis pecuniis dispersioneque earundem, studio incitationis aliorum ad hancce seditionem, laboriosum Leśko Kiszko, villae seu civitatis Krasiłów subditum, capite plectendum idque hic, in civitate regia Krzemieniec, per publicum justitiae ministrum instantanee declarat. Jam autem laboriosos: Konon Kiszko, Hryćko filium et Hryćko generum Popenczychy, tum Hryćko Karpiuk, uti complices, ad fortalitium Kamieniec Podolski pro sessione ibidem circa continuos labores per spatium trium annorum sine interruptione, per quemlibet eorum adimplenda, remittit, laboriosos vero: Demko Kowal, Jakow Pilipiszyn, Michałko Kryminski, Semen Hetmańczuk, Iwan Garnyczuk, Iwan Gumienny, Stepan Kowal, Trochym Szewc, Kiryło Kołaczniuk, Onufry Antoniuk, Łucko Łuszczak, Harasym Żyruk, Iwan et Jacko

Kołaczniuki fratres et Chwedko Kryminski filium, de bonis civitate Krasiłow, tum Leśko Bezpalczuk de bonis villa Jaworowce, uti minus inculpatos, paena quinquaginta plagarum, quolibet eorum hic, in civitate regia Krzemieniec, enumerandarum, mulctandos declarat, post adimpletam vero hanc paenam liberos esse vult et pronuntiat; venerabilem autem patrem Ioannem Misiewicz, parochum de civitate Krasiłow, uti nullo in puncto convictum neque inculpatum, liberum esse pronuntiat et eundem instantanee emittendum declarat. Denique laboriosum Matwij Dworczuk, de villa Grzybowa subditum, pro verbis audacibus et seditiosis, per illum prolatis, propensum animum ad seditionem in illo significantibus, ad fortalitium civitatis regiae Cameneci Podoliae pro sessione ibidem per illum circa continuos labores, per spatium trium annorum interrupte adimplenda, remittit. Caetera in protocollo.

Кн. гродск. Кременецк. декрет. № 1870, л. 32.

CCXIX.

Обвинительный актъ противъ крестьянъ: Грицька Скабары и Карпа, утверждающій, что они знали о существованіи въ Красиловѣ склада оружья, заготовленнаго бунтовщиками и не открытаго при обыскѣ. 1789, Іюля 10.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca julii dziesiątego dnia.

W czasie sądów grodzkich Krzemienieckich dla sądzenia spraw kryminalnych na dniu dwudziestym osmym miesiąca maja, roku teraz bieżącego, na akcie wyrażonego, po obraniu w. surrogata w myśl prawa narodowego y polecenia seymowego odprawować się zaczętych, przedemną, Janem z Zagorzec Zagorskim, L. P. W. y sędzią grodzkim Krzemienieckim, mieysce j. w. podstarosty na seym teraz trwający z w. Wołyńskiego obranego posła, zasiadającym, oraz xięgami grodu tegoż wnosił przed sądem grodzkim Krzemie-

nieckim, sprawy kryminalne sądzącym, ur. instygator sądowy, Augustyn Wojakowski, powód, przeciwko pracowitym: Hryćkowi Skabarze z kordonu cesarskiego wsi Kościelnik do Polski przybyłemu, y Karpowi, parobkowi Andrucha Kiszkowego z Krasiłowa, stawionym inkarceratom, na świadectwo to, a nayprzod: Hryćko Skabara, powracając już w kordon, skąd wyszedł, od popa, nazwiskiem Kaszkowski, we wsi Kisielach parafję mającego, przybył do Krasiłowa, do Andrucha Kiszkowego, u ktorego nocując, słyszał dostatecznie, jak rozmawiali między sobą, to jest: syn Andrucha Kiszkowego y parobek tu stawiony, że, gdy wziętym został Leśko Kiszka w areszt, naymocniey trzęsiono wszelkiey broni, do buntu y na rzeź polaków y żydów przysposobioney, lecz tey nie wynaleźli, „ałe, borony Boże, wytrasut w stodoli spisy y noży, to my wsi pohynemo"; gadali y inne jaśnie okazujące, że na bunt poczynione sprzymierzenia, jak czasu sprawy obszerniey dowiedziono y przez stawionych opowiedziano będzie, były gotowe; skąd wnosić należy, iż Leśko Kiszka, tu osadzony, y Andruch niestawiony, są w spisku buntownictwa, gdy tak broń przysposobioną ukryć starali się, że przez żaden sposób nie była wynaleziona, a za tym stawieni łączyć się mogący, dostatecznie są wiadomemi. Przeto, gdy im dowiedziono będzie wchodzenie w takowy buntownictwa związek, sąd kary kryminalne wściągnie, y dla tego ninieyszą propozycyą są pozwani. Pisan w Krzemieńcu dnia dziesiątego julii, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku. Augustyn Wojakowski.

Кн. гродск. Кременецк. поточн., № 1776, л. 749.

CCXX.

Декретъ Кременецкаго гродскаго суда, объявляющій крестьянъ: Грыцька, Скабару и Карпа, по суду оправданными. 1789. Іюля 21.

Die 21 julii, 1789 anno acclamata.

Tenże aktor (instygator) przeciwko pracowitym: Hryćkowi Skabarze z kordonu cesarskiego y Karpowi parobkowi Andrucha Kiszka,

służącemu, z Krasiłowa, stawionym incarceratom, do wyznania o znaydowanie się broni u Leśka Kiszki w stodole na rzeź polaków y żydów zachowaney, y o inne okoliczności wiadomym.

Judicium in ordine excipiendorum liberorum ex incarceratis confessatorum injungit, quatenus pars contra eosdem agens puncta ad formanda interrogatoria conscribat, subscribat eademque suo coram judicio reponat, tum incarceratos statuat, et quoniam in omni sententiae judicii sui pars satisfecit, proinde, satisfactione adinventa, ad excipienda libera confessata ex statutis condescendit. Quibus exceptis et per judicium sui lectis maturaque deliberatione perpensis et trutinatis, quoniam laboriosi: Hryćko Skabara, subditus ex oris Galliciae et Karpo, parobek subditus de civitate Krasiłów, de nulla conspiratione vel crimine aliquo non sunt notati, proinde eosdem liberos esse vult et pronunciat, atque instantanee de carceribus emittendos declarat; confessata vero, ex iisdem excepta, in cancellaria castrensi Cremenecensi conservanda censet. Caetera in prothocollo.

Кн. гродск. Кременец. декрет. № 1870, л. 35.

CCXXI.

Распоряженіе Кременецкаго магистрата о приведеніи въ исполненіе смертной казни чрезъ обезглавленіе надъ крестьянами: Федькомъ Черногубомъ и Леськомъ Кишкою. 1789. Іюля 24.

Dnia 24 Lipca, 1789 roku.

Sąd wojtowski Krzemieniecki, skłaniając się do dekretu sądu grodzkiego Krzemienieckiego, roku biegącego, dnia 17 miesiąca czerwca, y oraz do dekretu sądu tegoż, roku y miesiąca rzeczonych, dnia 19, między instygatorem sądowym, a stawionemi przed sądem ninieyszym więźniami zapadłych, ktoremi to dekretami, jako pierwszym pracowity Fedko Czornohub z Zapadyniec, a drugim Leśko Kiszka z Krasiłowa za sposobienie się do rzezi, innych namawianie, pieniędzy rozdawanie, poprzysiężenie y inne, w tychże dekre-

tach wyrażone, przekonania, dowodami y wyznaniem ich samych wsparte, śmiercią ucięcia głowy skarani zostali. Inni zaś, jako to: Anton Kowal z Zapadyniec, Konoch syn Leśka Kiszki y inni z niemi współecznicy z tych że wsiów, do Kamieńca na więzienie trzyletne y jednoroczne wskazani zostali, y po exekucyą ścięcia wyżwyrażonych osób do sądu swego odesłani. Zatym sąd Fedka Czornohuba y Leśka Kiszkę natychmiast na śmierć wskazuje y mistrzowi Franciszkowi Kowalskiemu dopełnić ten wyrok miasta tuteyszego nakazuje, a dopilnowania tego instygatorowi mieyskiemu poleca. Po ktorym ścięciu, aby ciała ich przyzwoicie na cmentarzu wielebnych xięży bazyljanów Krzemienieckich pochowane były, stanowi; oraz straży mieyskiey do prowadzenia onych na plac y pilnowania należytego oddaje.

Кн. Кременец. магистрата № 2006, л. 167.

CCXXII.

Декретъ Кременецкаго гродскаго суда, освобождающій отъ отвѣтственности священника Луку Лятоцкаго и крестьямина Кассіяна Бойчука за отсутствіемъ указаній о принадлежности ихъ къ предполагаемому заговору. 1789. Іюня 23.

Acclamata die 23 junii, 1789 anno.

Tenże aktor, instigator, przeciwko xiędzu Łukaszowi Latockiemu, parochowi wsi Monczyniec y pracowitemu Kassjanowi Boyczukowi, z dóbr wsi Hrycyk poddanemu, stawionym incarceratom; parochowi, jako odgrażającemu się na rzeź żydów, zaś Kassjanowi Boyczukowi za łączenie się z piliponami, z temiż o buntach zmowy mającemu, y o inne pretensye. Judicium injungit: quatenus pars agens in ordine excipiendorum liberorum confessatorum puncta ad formanda interrogatoria conscribat, subscribat eademque suo corum judicio reponat, tum venerabilem Lucam Latocki, parochum villae Mączyńce, nec non laboriosum Kassyan Boyczuk, de villa Hrycyki subditum,

incarceratos, statuat. Et quoniam tam puncta conscripsit, quam et incarceratos statuit, satisfactione adinventa, ad auscultanda ex statutis libera confessata condescendit. Quibus auscultatis, quoniam causa praesens sine inquisitione decidi nequit, proinde necessariam esse instantaneam inquisitionem suo coram judicio censet: conscribant partes interrogatoria et responsoria tum regestra testium eademque sibi communicent, tum suo coram judicio reponant; reposuerunt, satisfecisse judicat; testes induxerunt; ad educendas ex iisdem inquisitiones accedit. Post quas eductas et per partes utrasque super incorruptionem testium comprobatas, ad lectionem earundem condescendit. Quibus lectis maturaque deliberatione perpensis et trutinatis, quoniam ex iisdem tam venerabilis pater Lucas Latocki, parochus villae Mączyńce, quam et laboriosus Kassyan Boyko, subditus villae Hrycyki, de conspiratione aliqua contra statum nobilitarem et judaeos neque de nullo alio crimine non sunt convicti neque redarguti, pro verbis autem andacibus et incongruis, per se prolatis, pater Lucas Latocki, parochus Mączynecensis, sessione per spatium aliquot septimanarum in carceribus sufficienter punitus esse probatur, proinde judicium, tam eundem patrem, Lucam Latocki, parochum villae Mączyńce, quam et laboriosum Kassyan Boyko, liberos esse vult et pronuntiat, eosdeque ex carceribus instantanee emitendos declarat.

Кн. гродск. Кременец. декрет., № 1870, л. 34.

CCXXIII.

Отношеніе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства къ коменданту Каменецкой крѣпости, полковнику, Ганицкому, съ предложеніемъ поселить въ изолированныхъ помѣщеніяхъ священниковъ: Михаила Бѣлецкаго и Василія Ролинскаго, впредь до окончанія ихъ процесса. 1789. Апрѣля 23.

1789 roku, dnia 23 kwietnia.

Kommissja województwa czyni swoje żądanie do w. Hanickiego, pułkownika regimentu buławy polnej koronnej, kommendanta fortecy tutejszej, aby xiądz Michał Bielecki, paroch z Rozsosza, i xiądz Bazyli Roliński, paroch z Lechnówki, w osobnych miejscach do czasu zupełnej konwikcji byli przytrzymani. Ignacy Axamitowski, łowczy podolski, prezydujący m. p. Tadeusz Matuszewicz m. p. A. Pigłowski. Pius Raciborowski. M. Sakowski.

Книга протоколовъ засѣданій Подольской порядковой кеммиссіи, № 4347, л. 79 на об.

CCXXIV.

Показанія, отобранныя Подольскою порядковою коммиссіею отъ священника Михаила Бѣлецкаго, оговореннаго въ участіи въ крестьянскомъ заговорѣ. 1789. Мая 1.

Odpowiedzi popa z wsi Rososza, die 1 maja, 1789 r.

Pytanie takie, jak u karpowieckiego popa.—Z Rososza jestem, wsi pana Grabińskiego. Urodziłem się w Bednarówce pod Szarawką, dobrach pana Dulskiego, nazywam się Michał Bielecki, syn duchownego teyże wsi Bednarówki. Byłem w Barze y w Szarogrodzie w szkołach. Potym byłem na kazusach w Kamieńcu rok cały. Święciłem się zaraz we Lwowie u xiędza biskupa Bielańskiego. Koadjutorem zostałem parafji w Rososzu, bo mojey żony ojciec jest tam parochem, a pan starosta życzył sobie, aby dwoch było kapłanów:

jeden dla gromady, a drugi dla niego, jak z Polski zjedzie. Miałem sprawę z gromadą, co mi zadali, że z mojey przyczyny cerkiew zgorzała; ale przez dekret tuteyszy uznany byłem za niewinnego. Pan kommissarz tylo na mnie zagniewany, iż od pana Trzcińskiego pisałem list do pana starosty, za co mi y siano rozgrodził y w te bidę wprowadził, że tu siedzę. Wdowiec jestem, dwoje dzieci mi się zostało, a żona rok będzie w sierpniu, jak umarła. Pilipowców ani markietanów nigdy nie widziałem w Rososzu, póki stała kommenda, ale potym widziałem razy kilka liwerantów i żydów, z niemi przejeżdżających przez Rososze. Słyszałem nieraz we dworze, iż o buntach y rzezi mówiono, ale od pospólstwa y od kogo innego nie słyszałem. Nie byłem namawiany od nikogo do buntów y dyskursów takich nie słyszałem. Nie byli takowi ludzi w Karpowcach y razu. Żadnych darunków y pieniędzy nie brałem y nie słyszałem, aby kto dawał y brał; tylo mi we dworze mówili, jak mię brali do Kamieńca, źe ja miałem wziąć rubli 80, o których ja nie wiem. Powiadali mi w dworze naszym, że w Chomińcach u pana Dłużniewskiego rzeź naypierwiey zacząć slę miała. Nie znam żadnego Kiryłę, tylo diaka, ktory jest w Międzybożu u xiędza Strzelbickiego y teraz diakiem y tam się ożenił. Nie znam popa w Czabanach. Sprowadził mie tutay kommissarz mego pana starosty w sobotę y ze mną popa z Lechnówki razem. Miałem roku przeszłego dwóch parobków, ale teraz żadnego, tylo chłopców z teyże wsi Rososza dwoch i dziwkę prządkę z Bednarówki; jeszcze za życia mojey żony służącą.

W. Raciborowski chorąży latyczowski, prezydujący. Jan Komarnicki, cześnik Latyczowski. Ignacy Axamitowski, łowczy Podolski. Tadeusz Matuszewicz m. p. Wiktor Kamiński. J. Brzeziński.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCXXV.

Показанія дворянки Павловской о поведеніи священника Бѣлецкаго. 1789. Мая 11.

Zeznania imć pani Pawłowskiey, dyzpozytorowey z Rossosza, die 11 mai, 1789 anno, w Rossoszu.

— Co za konekcyą waszmość pani miałaś z popem?

— Jestem jego kumą.

— Coż waszmość pani pop powiadał?

— Na wielkanoc ruską dał mu mąż uniwersał, przysłany od stanów, aby przeczytał ludziom. Pop po mszy mowił mężowi memu, aby całego nie czytać, lecz kilka słow, bo czy winny czy niewinny będzie się mieszał. Lecz mąż moy kazał czytać cały. Ztamtąd poszliśmy do popa na święcone, gdzie czekając na popa w kilku osób, bawiliśmy się. Nadszedł pop, y gdy siadł koło mnie, mówił, że coś osłab, potem zaczeliśmy jeść, a wypiwszy po kilka kiliszków wódki, zaczoł mnie xiądz prosić, abym po jego śmierci pamiętała o dzieciach. Jam z tego żartowała; wyszliśmy ztamtąd do domu, zaprosiwszy xiędza na obiad, lecz ten, że był napiły, nie przyszedł. Widziawszy, że niemasz popa, poszłam do niego z innemi, we wsi mieszkającemi; zastawszy go spiącego, obudziłam; gdy wstał, wzioł swego synka y kazał się całować y w tem rzewnie płakać zaczoł, mowiąc do dziecka: na bide oba przeydziem z moim synem; przepadliśmy obydwa, ja—jak ja, ale wy na wieki przepadliście. Jam go pytała, co za przyczyna, lecz on mnie nie chciał powiedzieć y odtrącił, gdym go reflektowała. Poszłam z jego domu, zostawiwszy go płaczącego; był w ten czas jeszcze napiły; nad wieczorem przyszedł do mnie diak, abym zbudziła popa na nabożeństwo, bo on się boi. Jam poszła y, zbudziwszy go, poszliśmy do cerkwi.

We czwartek mówiłam mu, że mam wiele rzeczy ci, popie, muwić, coś mi namienił, ale mi musisz prawdę wyznać; przyjdź do

mnie; obiecał, lecz szlachta z Niemierżyniec przyjechała y wzięła go, y już z nim nie gadała więcey.

— Jeżeli dawniey czego nie gadał przed waszmość panią?

— Dawniey w wielkim poście był u mnie, y gdym z nim gadała, pytałam go, czego się tak ustawnie smucisz? Mowił mi, że day mi pokóy kumo, mam ciekawe rzeczy, ale ci teraz powiedzieć nie mogę, bo choć bym ci powiedział, możebyś mnie wydała. I zawsze mnie tem zbywał. Jam chciała koniecznie wybadać, bom miarkowała, że coś tai nie dobrego.

— Jeżeliż w. pani nie uważała jakiego podobieństwa, aby był odmienny w umorze pop, i jak od dawnego czasu, y jeżeli nie uważała jakiey odmiany w nabożeństwie?

— Już oddawna uważałam, że bywał smutny, często się zamyślał, suplikacji, ktorą zawsze w poście śpiewają, tego postu nie śpiewał, y pod czas rezurekcyi opuścił „od głodu y wojny“, o tym y chłop mi powiadał Tymko, że coś się naszemu popowi stało, że teraz suplikacyi nie śpiwa, a kiedy śpiewał pod czas rezurekcyi, rozumiałam że pierwszy raz opuścił od głodu y wojny, ale uważałam że ani razu nie spomniał.

— Jeżeli więcey niema co wyznać?

Nic więcey nie mogę powiedzieć, to, com słyszała, uważała, to wszystko rzetelnie wyznaję y to wszystko badałam końcem, aby wyjawić złe, o ktorym już oddawna odgłos mnie dochodził.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCXXVI.

Показанія, отобранныя въ Каменецкомъ гродскомъ судѣ отъ священника Михаила Бѣлецкаго, обвиненнаго въ участіи въ крестьянскомъ заговорѣ. 1789. Іюня 25.

Libera confessata ex venerabili Michaele Bielecki, parocho Rososzanensi rithus graeci latino uniti, sub celebratione termino-

rum quaerelarum officii castrensis Camenecensis Podoliae, feria quinta, id est 25 mensis junii, anno Domini 1789 agitatorum, per officii sui plenum excepta.

1. Jaki wiek? stan urodzenia? miejsce mieszkania rodziców i krewnych? miejsce wychowania?

— Lat mam 30, urodzenia szlacheckiego, rodzice moi dotąd mieszkają w Bednarówce na parafji, chowałem się z małych lat u rodziców?

2. Gdzie brał nauki? w którym je wieku zakończył? kiedy wziół powołanie do stanu duchownego? gdzie się święcił? przez jakiego biskupa?

— W Barze chodziłem do szkół przez dwa lata, a przez dwa potym w Szarogrodzie, naostatek tu, w Kamieńcu, dokończyłem nauki. Zostałem xiędzem w 1783 roku, święcił mnie biskup Bielański.

3. Kiedy i w którym miejscu wykonywał przysięgę w xiążeczce pod tytułem „Sokraszczenny Kathechisis“ przepisaną? Czyli za przeszłego archimandryty wspomniona xiążeczka została do cerkwiów rozesłana, czyli za teraznieyszego, Wiktora Sadkowskiego, y czyli ją ma przy cerkwi?

— Nigdzie i nigdy nie przysięgałem, ani o takiey książeczce słyszałem; ani nawet żadnego archymandryty nie znam, prócz mego biskupa, xiędza Bielańskiego.

4. Kiedy y jak dawno przykazano mieć przy cerkwiach książeczki o „Pobiedzie na supostaty“ y czyli nabożeństwo czyli supplikacyę, w tey książeczce przepisane, nie były zaniedbywane? czy w każde święto te nabożeństwa były czynione? czy z ludem wspólnie, czy tylko samego ciebie y ludzi cerkiewnych? Czyli książeczki te kupował, czyli je darmo rozdawano y przez kogo?

— Takiey książeczki na oczy moje nie widziałem y z niey nabożeństwa nie odprawowałem.

5. Gdzie mieszkał y czym się bawił między rokiem 1764 a 1766? Gdzieś mieszkał y w jakim byłeś powołaniu między rokiem 1767 a rokiem 1769?

— W tych latach jeszcze byłem małym przy moich rodzicach w Bednarówce.

6. Jakie miał od xiędza archimandryty listy, przez Boczkowskiego przywiezione, ktory przez xiędza Stefana Lewandowskiego protojereja był expedjowany y zaświadczony.

— Ani listów żadnych nie miałem, ani archimandrytów y protojerejów nie znam.

7. Czy miewałeś iakie ukazy od biskupa Mohilowskiego, Kijowskiego, lub od synodu bez wiadomości archimandryty Słuckiego, lub konsystorza Słuckiego y jakie te były ukazy?

— Ani ich ukazów, ani ich osób nie znam.

8. Czy bywałeś na soborach w Słucku, lub w innym mieyscu? Gdzie był ostatni sobor w czasie wizyty xiędza odbywany? Czyś się z nim nie widział?

— O mieście Słucku tylkom słyszał, alem w nim nigdy nie był. Nie wiem o żadnym za mego wieku soborze.

9. Jakie względem buntów na soborze od archimandryty, lub od protopopów miałeś roskazy? Czyli na piśmie, czyli słownie?

— Na soborze żadnym nie byłem, ani do buntów roskazów nie słyszałem.

10. Podczas soboru, ponieważ nie wszyscy popi razem byli wołani, ale na dwie podzieleni części, w ktorey części znaydowałeś się? y co tam robiono?

— Powiedziałem już, że o tym cale nie wiem.

11. Czy podlegasz rządowi duchownemu tak, żeby nie zaniedbałeś co by ci było nakazano?

— Posłuszny jestem we wszystkim rządowi mego pasterza, biskupa Bielańskiego.

12. Gdyby rozkaz zwierzchności duchowney wyszedł przeciwny krajowemu rządowi, ktoremu byś był posłusznym?

— Gdyby mi moja zwierzchność rozkazywała przeciwne obowiązki prawom krajowym, jawnie bym jej nie mógł zupełnie słuchać.

13. Czyli przysięga, na wierność monarchini Rossyiskiey uczyniona, przeciwi się wierności, którey król Polski y rzeczpospolita wyciąga od tych, co wspomnioney monarchini przysięgli?

— Gdy mam swego monarche, pod ktorym żyję, pewniebym zle y przeciwnie zrobił, gdybym innemu monarsze na wierność przysięgał.

14. Kto namawiał do buntu? y jakie zachęcenia przekładały namawiające osoby?

— Nikt mię nie namawiał y nie zachęcał do buntów.

15. Czyli dawali pieniądze ci, ktorzy do buntu namawiali y zkąd mieli pieniądze?

— I pieniędzy mi nikt nie dawał.

16. Czy pokazywali jakie pisma y od kogo? czy powiadali kto będzie przywodcą do buntu y czy obiecywali jaką pomoc i zkąd?

— Pisma od nikogo żadnego nie miałem, ani ktoby miał buntować, nie wiem.

17. Jakie przed tym przy nabożeństwach imion panujących czyniłeś wspomnienie? a jakie teraz?

— Tak przedtym, jako y teraz zawsze modliłem się za papieża rzymskiego, krola, fundatorów y wszystkich chrześcjan.

18. Czyli po wzięciu w areszt nie byłeś od kogo namawiany, abyś taił prawdę?

— Nikt mię nie mogł namawiać, żebym się taił, kiedy ja sam przekonywam się, żem tego wszystkiego, co mie tu pytano, nie jest winien.

19. Z jakiego powodu spisywano ludzi, wyszczegulniając wiek y zdatność?

— Spisywałem ludzi, ktorzy się spowiadali, a ktorzy nie, y te spisywanie dziekanowi memu, xiędzu Andrzejowi Żukowskiemu, podawałem.

20. Czy nie miałeś u siebie w domu piliponów y czy nie rozmawiałeś z niemi?

— W domu moim piliponi nie postali y od nich nic nie kupowałem, anim z niemi rozmawiał.

21. Czy nie wiesz o podarunkach y pieniądzach przez piliponów dawanych komu, lub sobie?

— Nie wiem y nie słyszałem o tym.

22. Czy nie znasz Kiryły y czy nie gadałeś z nim?

— Kiryły żadnego nie znam, anim z nim kiedy rozmawiał.

Связка инквизицій Каменецкаго гродскаго суда № 4145, л. 40.

CCXXVII.

Ходатайство каменецкой уніятской консисторіи объ освобожденіи изъ подъ ареста за ея поручительствомъ четырехъ священниковъ, арестованныхъ вслѣдствіе ложнаго оговора. 1789. Августа 6.

Prześwietna Kommissyo, jaśnie wielmożni panowie dobrodzieje!

Ponieważ wielebni xięża: Michał Bielecki Rososki, Onufry Gorecki Manasterzecki parochowie, Iozef Michniewicz, exparoch Karpowiecki, y Jan Prokopowicz, wikary Karapczyjowski, złożyli suppliki swoje ad illustrissimum dominum loci ordinarium, zażalając się, że, niewinie pomówieni, od kilku miesięcy cierpią więzienie cywilne.

Do proźb przeto ich illustrissimus dominus loci ordinarius przychylając się, officio suo camenecensi zalecił za temiż xiężami inkarcerowanemi supplikować o łaskę ich wypuszczenia y przy katedrze tuteyszey tychże umieszczenia.

Officium praesens, dopełniając zlecenie illustrissimi loci ordinarii, niesie proźby do prześwietney kommissyi jaśnie wielmożnych panów dobrodziejów, aby pomienieni xięża incarcerowani mogli otrzymać pozwolenie zostawać przy tuteyszey katedrze dopoki nie nastąpi rozpoznanie sądowne zarzutów y niewinności ich. Officium zaś idem naywierniey przyrzeka tychże xięży stawić, kiedy prześwietna kommissya zadysponuje.

Dan w Kamieńcu, die 6 augusti, 1789.

Michał Radewicz, archi-prezbiter katedralny y officjał generalny Kamieniecki Podolski.

Изъ картона дѣлъ Каменецкихъ № 7.

CCXXVIII.

Показанія свидѣтелей по дѣлу обвиненія священника Михаила Бѣлецкаго въ участіи въ предполагаемомъ крестьянскомъ заговорѣ. 1789. Октября 31.

Interrogatoria ex parte et actoratu generosi Jacobi Manasterski, officii sui instigatoris, ex munere instigatorialis agentis, contra reatum venerabilis Michaelis Bielecki, parochi Rososczensi, inculpati ex mente sententiae officii castrensis Camenecensis Podoliae, sub celebratione judiciorum officii ejusdem extra cadentiam, die 31 octobris, anno 1789 in ordine expediendarum inquisitionum conscripta, subscripta, parti porrecta.

1. Zezna świadek: jako Kiryło szpieg był w Rososzu, tam dni kilka u xiędza parocha Rososzskiego bawił, z tymże pił i zmowy rożne względem rzeźby z tym że czynił.

2. Zezna świadek, iż pilipy u tegoż xiędza Rososzskiego, z rożnemi towarami włoczący się, przez dni kilka bawili się, z nim pili i onego, dając mu pieniądze, do rzeźby namawiali.

3. Zezna świadek, iż xiądz paroch Rososzski, skłoniony do tey rzeźby, w domu przez kilka czasów nie był, po rożnych mieyscach jeździł i ludzi tak obcych, jako i rososzskich. do teyże rzeźby namawiał i pieniądze onym dawał.

4. Zezna świadek o obchodzeniu się i postępowaniu xiędza parocha Rososzskiego w swoim urzędowaniu i o życiu jego.

Inquisitiones ex parte et actoratu generosi Jacobi Manasterski, ex munere instigatoris agentis, contra reatum venerabilis Michaelis Bielecki, parochi Rososzevecensi:

1 testis, laboriosus Tomko Balicki, praestito corporali juramento, recognovit ad interrogatoria: ad 1. Mieszkam w Rossoszu, ale ani sam widziałem, ani od kogo słyszałem, aby Kiryło szpieg był kiedy u xiędza Bieleckiego, albo przebywał, lub pił z xiędzem Bieleckim. Ad 2. To wiem sam, iż ani we wsi naszey, ani u xiędza Bieleckiego nie był żaden pilipon, pod żadnym pozorem, ani od tych nikt pieniędzy nie brał. Ad 3. To wiem, że xiądz Bielecki nigdzie się nie włóczył, ale zawsze nabożeństwa pilnował y nikogo nie namawiał do buntów. Ad 4. To wiem, że xiądz Bielecki zawsze był trzeźwy, z ludźmi dobrze się obchodził y nabożeństwa zawsze pilnował. Recognoscens, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

2 testis, laboriosus Błażey Dżyngała, praestito corporali juramento, recognovit ad interrogatoria: ad 1. Wiem o tym dobrze, że Kiryło szpieg nigdy nie był u nas w Rossoszu u xiędza Bieleckiego, ani go kto widział, ani o tym, aby był, słyszałem. Ad 2. Nie słyszałem od nikogo, ani wiem, aby byli pilipony w Rossoszu. Ad 3. Wiem o tym, że xiądz Bielecki nigdzie nie jeździł, ani ludzi tak obcych, jak naszych nie namawiał. Ad 4. Wiem, że xiądz Bielecki z ludźmi się naylepiey obchodził, był trzeźwy y nabożeństwa pilnował. Recognoscens, ignarus literarnm, signum sanctae crucis posuit.

3 testis, laboriosus Stefan Byczek, praestito corporali juramento, recognovit ad interrogatoria: ad 1. Mieszkam w Rossoszu, ani wiem, ani widziałem, ani słyszałem, aby Kiryło szpieg był kiedy w Rossoszu u xiędza Bieleckiego y aby miał ż tymże Kiryłą xiądz Bielecki jakie zmowy. Ad 2. Wiem sam, że pilipony nigdy nie byli w Rossoszu u ludzi, ani u xiędza Bieleckiego, ani wiem, ani słyszałem, aby komu pieniądze dawali. Ad 3. To wiem, że xiądz Bielecki nigdzie nie jeździł, ani się włóczył, ale swego urzędu pilnował y nikogo do buntu nie namawiał. Ad 4. Wiem, że xiądz Bielecki z ludźmi nigdy się nie kłócił, dzieci nasze katechizmu y na-

bożeństwa nauczał y był zawsze trzeźwy. Recognoscens, ignarus literarum, signum crucis sanctae posuit.

4 testis, laboriosus Antoni Tomków, praestito corporali juramento, recognovit ad interrogatoria: ad 1. Wiem że Kiryło szpieg ani we wsi w Rossoszu, ani u xiędza Bieleckiego nie był, ani go widziałem, anim o tym słyszał Ad 2. Wiem, że pilipony u nas we wsi ani u xiędza Bieleckiego nie byli, ani pieniędzy nikomu nie dawali. Ad 3. Wiem o tym, żę xiądz Bielecki nigdzie nie jeździł, ani słyszałem, aby kogo do buntu namawiał. Ad 4. Wiem, że xiądz Bielecki nigdy się z ludźmi nie kłócił, był trzeźwy y nabożeństwa pilnował. Recognoscens, ignarus lieterarum, signum sanctae crucis posuit.

5 testis, nobilis Tomasz Maniewicz, praestito corporali juramento, recognovit ad interrogatoria: ad 1. Mieszkąm w Rossoszu, a nie widziałem, aby Kiryło szpieg był kiedy we wsi Rossoszu, ani od nikogo słyszałem o tym, aby był. Ad 2. Nie widziałem, ani słyszałem, aby kiedy pilipony byli u xiędza naszego, ani u żadnego człeka z naszych. Ad 3. Wiem o tym dobrze, że xiądz Rossoszski nie wyjeżdżał z domu nigdzie y ludzi do buntu nie namawiał. Ad 4. Wiem, że xiądz Bielecki zawsze pilnował nabożeństwa, był trzeźwy y z ludzmi obchodził się spokoynie. Recognoscens, ignarus litterarum, signum sanctae crucis posuit.

6 testis, laboriosus Jurko Ianiuk, praestito corporali juramento, recognovit ad interrogatoria: ad 1. Nie słyszałem, aby kiedy Kiryło był w Rossoszu u xiędza Bieleckiego. Ad 2. Nie słyszałem y nie wiem y tego, aby pilipony byli y bawili, lub ludzi namawiali w Rossoszu u xiędza Bielockiego. Ad 3. Nie słyszałem, aby xiądz Bielecki gdzie się włóczył po stronach y ludzi namawiał. Ad 4. Znam xiędza Bieleckiego, że zawsze jest pilny w parafji y trzeźwy. Recognoscens, ignarus litterarum, signum sanctae crucis posuit.

Связка инквизиций Каменецкаго гродск. суда № 4145, л. 42—43.

CCXXIX.

Отчетъ порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства, представленный сейму, заключающій перечень мѣръ, принятыхъ коммиссіею для предупрежденія крестьянскаго возстанія и указанія на важнѣйшія свѣдѣнія, добытыя коммиссіей для раскрытія предполагаемаго заговора. 1789. Апрѣля 30.

1789, dnia trzydziestego miesiąca kwietnia.

Do nayjaśnieyszych stanów seymujących.—Kommissja województwa Podolskiego, wielbiąc dzieła zwierzchniczego rządu nayjaśnieyszych stanów seymujących, jak naydokładnieyszym zleceń sobie danych uiszczeniem czynności swoich szczególnieyszych czyni doniesienie. Po rozesłanych w województwo swoje uniwersałach z ostrzeżeniem o wzrastających rozruchach zuchwałego chłopstwa i zaleceniem przystawienia podeyrzanych, popów i chłopów przystawiać zaczeli; a nayprzód: w. pan Marszycki przywiózł popa z Lanckoronia i człeka swego, za parobka służącego, którego ów pop, wypytawszy się na spowiedzi w wielki czwartek ruski, że jest ten parobek rusin, że służy u pana Marszyckiego, i że nocuje częstokroć u niego we dworze, przestrzegał go, aby temi dniami nie nocował, bo lachów i żydów wyrzną. Doocznie mowiącemu parobkowi zaprzeczał pop lanckoroński, któren sam wyznał, iż dotąd z w. Marszyckim żył w dobrym zachowaniu, a parobka tego nie znał. Żeby byli piliponi w domu jego, zapierał się. Zesłana indagacya na grunt do Lanckoronia okazała z dwóch świadków, iż pilipony w domu popa tego znaydowali się, co odpiera xiądz Kotelski, paroch z Lanckoronia, a tak przekonanego ściśle osadzić kommissja nakazała. W dalszym czasu przeciągu, obywatele popów i chłopów do liczby kilkadziesiąt przystawili, z których wielu wybadywania kommissyi okazały bydź szemrających pijanych chłopów, na odgłos gdzieś wszczętego się buntu.—Między zaś temi przystawiony chłop z wsi Geletyniec dobrowolnie wyznał, iż od piliponów do buntów na rzeź panów i żydów namawiany był, a to, aby jedne wiarę ruską tylko

zrobić; dali mu zaraz chustkę, noż i rubli ośm, przysięgać mu na wierność roskazali, którą wykonał przed obrazem ich własnym św. Mikołaja; popa Czabańskiego starszym buntujących się nazywali, na wielkanoc ruską czas rzezi naznaczali; po skończonej rzezi ku Chersonowi, do syna Gonty udawać się wszystkim buntującym się, jako miejsca uszczęśliwienia, pociągali. Doniesienie w. Jastrzębskiego, wsi Rabijówki dziedzica, kommissją naszą uwiadomiło w takich wyrazach, iż: „poymany we wsi Rabijówce człowiek, imieniem Kiryło, powiadający się bydź zbiegłym z Hłuboczka, dobrowolnie w przytomności na podpisie wyrażonych osób zeznał, iż on z zlecenia popa Hlibeckiego, mielnika z Czerniawy i chłopów Steciuków z Bazalji zachęcał do buntów w bardzo wielu wsiach ludzi, między któremi włościami z dobrowolnych inkwizycyi, wyznał popa karpowieckiego bydź naywyższym tego buntu komendantem, i mielnika karpowieckiego trzech synów bydź jego wspólnikami, popa zaś z Lechnowki i popa z Rososza, komendantami tego buntu bydź mienił. Z tych popów nic kommissja województwa Podolskiego wyczerpnąć nie mogła, zawsze ich znajdując zaprzeczających się; trzech zaś synów mielnika, dowiedziawszy się, że są polacy, i oyciec ich przed lat dwunastu umarł, tudzież o postępkach przez życie ich nayskromnieyszych, osadziwszy w przyzwoitych więzieniach wszystkich, stafetę natychmist do kommissyi wołyńskiej posłała, gdzie Kiryło ten odwieziony jest, z proźbą, aby Kiryło ów przytrzymany był w ścisłym więzieniu do dalszych mogących się okazać okoliczności, tudzież o udzielenie wybadywań i zeznań Kiryły, tyczących się dóbr wszelkich, w województwie Podolskim leżących. Pilna troskliwość obywatelów podolskich w przystawianiu chłopstwa burzącego się zwiększa coraz więcey liczbę więźniów w fortecy Kamieńcu; sprawiedliwa bojaźń obywatelów o dobro powszechne wieloliczne zanosi żądanie do w. komenderującego fortecą Kamieńca o udzielenie komendy w różne strony województwa; wielmożny komenderujący z mocy ordynansów i czułey troskliwości chętnie żądającym udziela. A tak liczba więzniów zwiększająca się, ile po

wyjściu regimentu wielkiey buławy, baczną czyniąc kommissyą, znagliła zanieść żądanie swoje do j. w. generała artyleryi o udzielenie województwu naszemu kommendy; o toż samo teraz zanosi swe proźby do nayjaśnieyszych stanów seymujących, gdyż bliskie rozwinienie, trwogę i bojaźń sprawujące w obywatelach, ten jeden widzi swego bespieczeństwa ratunek. Kommissja województwa Podolskiego, widząc złość złączoną z ślepotą w popach ruskich, umyśliła pisać do xiędza biskupa ruskiego, we Lwowie mieszkającego, aby raczył w województwo nasze zjechać, xiędza zaś officjała ruskiego, w mieyscu tym mieszkającego, uprosiła, aby zatrzymał przesłanie pieniędzy stołowych, ktore xięża ruscy już częścią poskładali, a resztę składają do dalszych wyroków nayjaśnieyszych stanów seymujących, jeśli te pieniądze za granicę wysłane bydź mają, lub nie? Takie czynności swoich kommissja województwa Podolskiego uczyniwszy tłumaczenie, dalszych zleceń nayjaśnieyszych stanów seymujących, jako rządu zwierzchniczego, z przedsięwzięciem do wykonania oczekiwać będzie. W. Raciborowski, chorąży latyczowski, prezydujący. Jan Komarnicki, cześnik latyczowski. Jli Czarkowski, B. K. Tadeusz Matuszewicz mp.

Кн. прот. засѣд. порядк. коммис. воев. Подольс. № 4347, л. 81.

CCXXX.

Отношеніе Подольской порядковой коммиссіи къ такой же коммиссіи Волынской съ просьбою о присылкѣ въ Каменецъ арестантовъ: Кирилла Пундыка и Василія Черногуба, необходимыхъ для производства уголовнаго слѣдствія надъ лицами, судящимися въ Каменцѣ по дѣлу о предполагаемомъ крестьянскомъ возстаніи. 1789. въ маѣ.

Kommissya porządkowa województwa Podolskiego, hasłem jedności w celu zabespieczenia życia y majątku współobywatelów z prześwietną kommissyą województwa Wołyńskiego nieoddzielnie złączona, pełniąc naytroskliwiey obowiązki urzędowania swego, chwy-

tała nayzręczniey wszelkie sposoby, któreby zaymującey się nieszczęśliwości publiczney ogień nayskuteczniey utłumić w samym źródle mogły. Między innemi w województwie naszym zdarzeniami, gdy kommissya miała sobie kommunikowane dobrowolne wyznania z złapanego Kiryły, przez juryzdyckcyą dworską rabijowiecką sporządzone, y Wasyla Czornohuba z Krasiłowa, w których upatrzywszy wielu popów y chłopstwa w okolicach województwa naszego powołanych, uprzątając nie tylko oznaki, ale y pozory wszelkie, mogące zamieszać spokojność powszechną, tychże, powołanych przez wspomnionych aresztantów, chwytać, do kommissyi stawić y w więzieniu tuteyszey fortecy osadzić nie zaniedbała. Że zaś po uczynionych bezskutecznie w kommissyi swojey indagacyach, ile że gatunek sprawy niniejszey między innemi ludzkiemi zdarzeniami jest konspiracya, która obecnego zarzutu dowodzenia y naocznego przekonania wymaga koniecznie, przeto kommissya województwa Podolskiego powtarza swoje do prześwietney kommissyi województwa Wołyńskiego proźby, aby, względnie na przełożone remonstracye, pomienionych aresztantów: Kiryłe y Czernohuba y z nichże indagacye z mieysca, gdziebykolwiek w województwie Wołyńskim znaydowali się, go kommissyi naszey presłać raczyła, oświadczając kommissya, iż po nastąpionym jakimkolwiek skutku ich tu obecności, tychże nieodwłocznie w odwrót odesłać starać się będzie, y o tym ma honor zapewnić.—K. J. Lipiński, podkomorzy podolski, prezydujący mp.—Jgnacy Axamitowski, łowczy podolski mp.—Tadeusz Matuszewicz mp.—Jli Czarkowski.—A. Czerwiński.

Кн. прот. засѣд. порядк. ком. Подол. воев. № 4347, л. 87 н. об.

CCXXXI.

Показанія, отобранныя порядковою коммиссіею Подольскаго воеводства отъ священника Василія Ролинскаго, оговореннаго въ участіи въ предполагаемомъ крестьянскомъ заговорѣ. 1789. Мая 1.

Odpowiedzi kapłana ze wsi Lechnowki, die 1 maja, 1789 roku.

Pytania takie, jak u xiędza ze wsi Karpowiec.

Z Lechnowki wielmożnego Dulskiego.

Urodziłem się w Oleszynie, w starostwie Proskirowskiem, oyca miałem kapłana w teyże wsi, a teraz brat móy rodzony młodszy jest na tym mieyscu. Nazywam się Bazyli Roliński.

U oyca wychowany byłem.

Do szkoł chodziłem w Barze.

Po szkołach, wziowszy sukienkę, bawiłem w Kamieńcu przy xiędzu officyale rok, a potym znów w seminarium we Lwowie bawiłem rok y niedziel 6.

Święcił mię xiądz Bielański we Lwowie, zkąd powrociwszy, zaraz byłem przy parafji w Lechnowce y cerkwi nowo wystawioney.

Żadney kłótni z nikim nie miałem w gromadzie, zaświadczą za mnie państwo Seredniccy podczaszostwo.

Żonę mam y dziecie.

Nie widywałem nigdy pilipowców, ani markietanów, ani kupców w Lechnowce.

Nie słyszałem o żadnych buntach od nikogo, ani o rzezi.

Nikt mię nie namawiał nigdy do żadnych buntów y do rzezi.

Nie wiem, aby gdzie pilipowcy lub markietani w ktorey wsi byli.

Podarunki albo pieniędzy aby dawali komu jacy pilipowcy czyli markietanie nie słyszałem tego.

Gdzie by się bunty lub rzeź miały zaczynać nie słyszałem, tylo tego dnia, jak jechałem do Kamieńca, powiedziano mi we dworze, że ja miałem się zapisać do tego buntu, a ja o nim nie wiem.

Nie znałem żadnego Kiryłę y nigdy o nim nie słyszałem.

Popa w Czabanach nie znum, bo to jest dyecezya Łucka a nie Kamieniecka.

Kazał mi jechać do Kamieńca dla justyfikacyi pan podczaszy, a sama na droge dała mi rubla, ktorego odebrał underofficer odemnie, y teraz mię za tego rubla żywią.

Parobków mam dwóch, teyże wsi Lechnowki poddanych, y chłopca, y dziwkę, y gospodynię.

W Raciborowski, chorąży latyczowski, prezydujący. Jan Komarnicki, cześnik latyczowski. Ignacy Axamitowski, łowczy podolski m. p. Tadeusz Matuszewicz m. p.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCXXXII.

Показанія, отобранныя порядковою Подольскою коммиссіею отъ священника Іосифа Михневича, оговореннаго въ участіи въ крестьянскомъ заговорѣ. 1789. Мая 1.

Badania y pytania w kommissyi podolskiey z popa karpowieckiego uczynione, die 1 maja, 1789 roku, y odpowiedzi tegoż popa.

Zkąd jest? Z Karpowiec wielmożnego Dulskiego. Gdzie się rodził y jak się zowie? W Olchowcu Wielkim pod Husiatynem. Nazywam się Iozef Michniewicz, lat 51 mający, syn kapłana tamecznego. Gdzie się wychował? W domu u swego oyca w Olchowcu. Gdzie ma y jakich krewnych? Braci stryjeczno-rodzonych mam dwóch: jeden kapłanem w Arkadyowcach pod Mikołajowem, a drugi w Martynkowcach pod Satanowem. Gdzie w szkołach uczony? W Kamieńcu. Gdzie po szkołach bawił? Służyłem u jaśnie wielmożnego Mikołaja Potockiego, wojewodzica Bełskiego, połtrzecia roku do pokojowych usług; gdzie mię oyciec odebrał y przymusił do kapłańskiego udać się stanu. Byłem tu w Kamieńcu do tego stanu duchownego przysposabiany pod xiądzem Gromnickim officyałem. Gdzie swięcony? W Lwowie od xiędza Szeptyckiego metropolity. Czy

dawno parochem czy wikarym? w Karpowcach pod Szarawką, czy w drugich Karpowcach? i nad jaką rzeką ta wieś leży. Prosto do Kamienieckiey parafji byłem święcony, do tych Karpowiec, co są za Szarawką nad rzeką Wołkiem, Czy miewał jakie sprawy y z kim, y o co? Miałem trzy sprawy: jedną z gromadą o zdzierstwo gromady; drugą za kobitę, co w ciąż zaszła. W tych dwóch oczyściłem się y dekret nuncyatorski mię utrzymał przy parafji, choć biskupi synod od niey odsądził. Z gromadą karpowiecką y z jakim człekiem czy miał kłutnię jaką? A trzecią mam sprawę z panem Czerkasem, trzyma Rużyczną y Werbkę, który sądząc, że ja na niego moskalów, stojących w Karpowcach, nasyłał do Rużyczny, zhańbił mię y ja jego; potym mi dał rózgami y o to mam sprawę w Latyczowie. Czy wdowiec, czy żonaty? Czy nie trafiło się kiedy popełnić kryminału y zabóystwa? Wdowiec jestem od lat siedmiu, a powołany byłem o tę kobietę, ktora, u mnie będąc gospodynią, dziecie sobie z kim innym zrobiła. Czy od roku widywał się kiedy y gdzie z pilipowcami, lub jakiemi kupcami moskiewskimi, czyli markietanami naywaiącymi się? Był u mnie z chustkami jakiś czy kupiec, czy pilipowiec przed wielkim postem tego roku. Kupiłem u niego dwie chustki za złotych siedm, a pierwiey było ich takichże dwoch czy jeden kupców czy pilipowców, ale ja nie byłem na ten czas w domu, lecz w Latyczowie na sądach; a ci byli, nocując u Wasyla Bohatyrczuka. Czy nie słyszał od kogo z ludzi o buntach przeciw panom polskim? Nie słyszałem, tylo od żołnierza kommendy pana Skibickiego, że tam na Wołyniu od Polisia źle się dzieje. A więcey nie słyszałem. Czy nie był namawiany od kogo do tychże buntów y rzezi? Nie byłem namawiany od nikogo y nie słyszałem tego nigdy. Czy nie wie jeśli tacy ludzie pilipowcy, czy kupcy, czy markietani nazywaiący się, byli w Karpowcach albo w innych wsiach y z czym? Więcey nie wiem, aby gdzie byli takowe ludzie pilipowcy, markietani lub pod nazwiskiem kupców, a tylo wiem o tym, że dwa razy byli w Karpowcach. Czy nie wie o rozdawaniu przez nich komu pieniędzy lub podarunków y na co? Nie słysza-

łem, aby gdzie rozdawali oni pieniądze lub podarunki. Kiedy, gdzie początek y od kogo tey rzezi zaczynać się miał? Nie wiem y nie słyszałem, gdzie miał być początek tego buntu y rzezi, tylo mi powiedział pan Święcicki, towarzysz, że tam gdzieś za Krzemieńcem lokay, gumienny y inni ludzie dworscy zarżneli pana jakiegoś. Czy zna jakiego Kiryłę z Hłuboczka? gdzie się z nim poznał? Czy niemiał z nim kłótni y zawziętości y o co? y czy był u mielnika w Karpowcach? Żadnego Kiryłę nie znałem nigdy y nie wiem, czy był u mielnika w Karpowcach. Wiele mielników jest w Karpowcach y co to za ludzie; czy ma z niemi jaką kłótnią? Mielników jest dwoch w Karpowcach, po zmarłym ojcu swym dwoma młynkami podzielili się, a trzeci syn, mający lat 16, jeszcze nie żonaty; z nikim się nie kłucą y siedzą na mieyscu. Czy zna popa w Czabanach y jak dawno? y jak się zowie? Nie znałem popa w Czabanach, a jadąc do Kamieńca, słyszałem, że pop z Czaban wzięty. Kto go tu zaprowadził do Kamieńca? Woyciechowski, szlachcic z Skarżyniec, przywiózł mię z sobą do Kamieńca, bo pan Tarnawski, dyspozytor, kazał mi jechać do explikacyi. Czy ma syna jakiego y gdzie on teraz? Mam syna starszego jednego, ktoremu lat 24; ten, dwa roki będzie, jak z Baru wyszedł ze szkoł; drugiemu lat 8, a córce lat jedynaście. Syn moy starszy był kilka niedziel u pana kommissarza wielmożnego Boreyka stolnika. Czy syn starszy jeździł po towarzysku, werbował ludzi dla kogoś. y za to był wzięty od komendy do Proskurowa? Nie chodził po towarzysku y razu y ludzi żadnych nie werbował dla nikogo, y tylo ze mną był wzięty syn do Proskurowa, że mię y syna mego oskarżył pan Czerkas y Piotrowski, ale nas obydwoch ten porucznik zaraz wypuścił, a żołnierza połajał. Jakich masz parobków y zkąd rodem, u ciebie służących? Mam parobka jednego rodem z teyże wsi Karpowiec y chłopca wykrztę, a zaś komornika z za kordonu, z żoną i dziećmi u mnie bawiącego dwa roki. W. Raciborowski prezydujący. Jan Komarnicki, cześnik latyczowski. Ignacy Axamitowski, łowczy podolski. Tadeusz Matuszewicz m. p. Wiktor Kamieński. I. Czarkowski. I. Brzeziński.

Nazajutrz wyznał przed kommissyą: że przypominam sobie, gdy byłem w Proskirowie, trafiłem w domostwie na pijących chłopów, ktorym jacyś żebracy kieliszki gorzałką napełnione żegnali; zapytałem, co by mieli racyą żegnać? odpowiedzieli, że są kwestarze z Czemerys pod Barem, z Poczajowa, ktorym zabrałem patenta y są u mnie w domu. A trzeci żebrak czyli kwestarz był z Hryniowiec; temu patent, od bractwa dany, rozdarłem; to może z tych trzech ktory był Kiryło, a inszego nie znał. W. Raciborowski, chorąży Latyczowski, prezydujący. Jan Komarnicki, cześnik latyczowski. I. Czarkowski. Tadeusz Matuszewicz m. p.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCXXXIII.

Показанія, отобранныя въ Каменецкомъ гродскомъ судѣ отъ священника Іосифа Михневича, обвиненнаго въ участіи въ предполагаемомъ крестьянскомъ заговорѣ; также показанія свидѣтелей, допрошенныхъ по этому дѣлу. 1789. Іюня 25.

Libera confessata ex venerabili Iosepho Michniewicz, parocho Karpovecensi, sub celebratione terminorum querelarum officii castrensis Camenecensis Podoliae, feria quinta, id est die 25 mensis junii, anno domini 1789, agitatorum, per officium sui plenum excepta.

1. Jaki wiek? stan urodzenia? mieysce miszkania rodziców y krewnych? mieysce wychowania?

— Mam lat 51. Nazywam się Iozef Michniewicz, jestem stanu szlacheckiego z Podgórza, ale oyciec moy był duchownym; rodzice moi mieszkali w Olchowcn w ziemi Kamienieckiey; miałem braci rodzonych, lecz wymarli w powietrze.

2. Gdzie brał nauki? w ktorym wieku zakończył? kiedy wzioł powołanie do stanu duchownego, gdzie się święcił, przez jakiego biskupa?

— Chodziłem do szkół tu, w Kamieńcu, ktorem zakończył w roku wieku mego 19. Zostałem xiędzem w roku 24. Swięcił mię xiądz Szeptycki, metropolita.

3. Kiedy i w ktorym mieyscu wykonywał przysięgę w książeczce pod tytułem „Sokraszczenny katechisis“ przepisaną? czyli za przeszłego archimandryty wspomniona książeczka została do cerkwiów rozesłana, czyli za teraznieyszego, Wiktora Sadkowskiego? y czyli ją ma przy cerkwi?

— Pierwszy raz słyszę o takiey xiążce, o archimandrycie y o tym Sadkowskim.

4. Kiedy y jak dawno przykazano mieć przy cerkwi książeczki pod tytułem: „O pobiedie na supostaty“? y czyli nabożeństwa, albo suplikacye, w tey książce przepisane, nie były zaniedbywane? czy w każde święto były czynione? czy z ludem wspólnie, czy przez ciebie samego? i zkądżeś miał te książeczki?

— Nigdy przy mojey cerkwi takiey książeczki nie było, ani z niey nabożeństwa nikt nie miewał.

5. Gdzie mieszkał? czym się bawił między rokiem 1764 a 1766. Gdzie mieszkał y w jakim był powołaniu między rokiem 1767 a 1769?

— W tym czasie wyświęciłem się, y mieszkać zaczołem w mojej parafji w Karpowcach.

6. Jakie miał od xiędza archimandryty listy, przez Boczkowskiego przywiezione? ktory przez xiędza Lewandowskiego, protojereja, był expedyowany y zaświadczony.

— Ani listów żadnych nie miałem, ani Boczkowskiego y Lewandowskiego znam.

7. Czy miał kiedy, jakie ukazy od biskupa Mohilowskiego, albo Kijowskiego? lub od synodu bez wiadomości archimandryty Słuckiego? lub konsystorza Słuckiego? i jakie te były ukazy?

— Żadnych ukazów od nikogo nie miałem, ani wiem o inney zwierzchości duchowney, prócz biskupa Bielańskiego i konsystorza Kamienieckiego.

8. Czy bywał na soborach w Słucku, lub w innym mieyscu? gdzie był ostatni sobor? w czasie wizyty xiędza Sadkowskiego archimandryty lub protopopów miał rozkazy y czyli na pismie, czyli ustnie czynione?

— Powiedziałem, że jak żyję, dopiero o tym słyszę.

10. Podczas soboru, w ktorey części znaydowałeś się, y co w tym zgromadzeniu było czyniono.

— Podobnież odpowiedział?

11. Czy podlegasz rządowi duchownemu tak, żebyś nic nie zaniedbał, coby ci było nakazano?

— Podlegam swemu pasterzowi unijackiemu.

12. Gdyby rozkaz zwierzchności duchowney wyszedł przeciwny krajowemu rządowi, ktoremu był byś podległy?

— Pewnie stosowałbym się do rządu pierwey krajowego a potym duchownego, ktory nie powinien bydź rożny od krajowego.

13. Czyli przysięga, na wierność monarchini Rossyjskiey czyniona, przeciwi się wierności, ktorey król polski y rzeczpospolita wyciąga od tych, co wspomnioney monarchini przysięgli?

— Gdyby który duchowny przysiągł na wierność monarchini moskiewskiey, zapewne przez to samo zrzekł by się podległości królowi swemu y rzeczypospolitey, ale ja tego nie znam.

14. Kto namawiał do buntu i jakie powody przekładały buntujące osoby?

— Nikt mie nigdzie nie namawiał do buntu, ani animował.

15. Czyli dawali pieniądze ci, ktorzy do buntu namawiali i zkąd mieli te pieniądze?

— Ani mi nikt pieniędzy nie dawał do buntu, ani mię nie namawiał.

16. Czy pokazywali jakie pisma i od kogo? czy powiadali, kto będzie pryncypałem buntu? czyli obiecywali dla buntujących się pomoc jaką i zkąd?

— Ani pism żadnych, ani osób żadnych, do buntów namawiających, nie widziałem i o nich nie słyszałem.

17. Czyli podeymujący się do buntów wypełniali przysięgę na co y dla kogo?

— Nie wiem, bo się nikt u nas nie buntował, ani przysięgał.

18. Jakie przedtym przy nabożeństwach imion panujących bywało wspomnienie? a jakie y w którym czasie od teraźnieyszego archimandryty, Wiktora Sadkowskiego, było przydane.

— I przedtym i teraz zawsze wspominałem przy nabożeństwach Stanisława, króla polskiego; i papieża rzymskiego, woysko, panów y cały lud chrześcjański.

19. Czyli po wzięciu w areszt nie byłeś namawiany, żebyś tail prawdę?

— Nie byłem, bom nawet nie miał wolności z kim mowić.

20. Dla jakiey przyczyny spisywano ludzi. wyszczególniając wiek i zdatność.

— Od lat kilku mieliśmy zalecenie od dziekanów podawać tabellą, wiele się ludzi spowiadało, a wiele nie? y dla czego się nie spowiadali?

21. Czy nie widziałeś się gdzie z piliponami, lub czy nie miałeś ich w swoim domu? y dla czego u ciebie byli?

— Był u mnie pilipowiec w zapusty roku tego, u ktorego kupiłem chustek dwie za złotych 7 w obecności wielu ludzi, także kupujących, a pierwey było we wsi dwóch y nocowali u Wasyla Bohatyrczuka, alem ja ich nie widzał, bom w domu nie był.

22. Czy nie mówili ciż piliponi z kim o buntach, lub z samym tobą?

— Ze mną nic nie mówili, i nie słyszałem, żeby kogo namawiaii.

23. Czy nie dawali komu jakiey darowizny, pieniędzy y na jaki koniec?

— Nie słyszałem, żeby co komu daremnie dali, tylko chustki y pestry przedawali.

24. Czy nie znasz jakiego człowieka, imieniem Kiryła z Hłuboczka? czyś z nim o czym nie rozmawiał? ktory cię tu powołał.

— Ani go znam, anim go widział. dopiero tu o nim słyszę.

25. Czy znasz popa Czabańskiego? y czy nie byłeś u niego, albo on u ciebie?

— Nie znam go, bo ani on u mnie, ani ja u niego nie byłem.

Interrogatoria ex parte et actoratu generosi Jacobi Manasterski, ex munere instigatoris agentis, contra reatum venerabilis Iosephi Michniewicz, parochi Karpovecensis, inculpati, ex mente sententiae officii castrensis Camenecensis Podoliae, sub celebratione judiciorum officii ejusdem extra cadentiam, die 31 mensis octobris, anno 1789 agitatorum, in ordine expediendarum inquisitionum conscripta, subscripta, parti et officio perrecta.

1. Zezna świadek, jako Kiryło szpieg był w Karpowcach, tam dni kilka u xiędza parocha Michniewicza Karpowieckiego bawiąc, z tymże pił y zmowy różne względem rzeźby z tymże czynił.

2. Zezna świadek: iż pilipy u tegoż xiędza Karpowieckiego, z rożnemi towarami włoczący się, przez dni kilka bawili, przez dni kilka pili, y onego, dając mu pieniądze, do rzeźby namawiali.

3. Zezna świadek, iż xiądz paroch Karpowiecki, skłoniony do tey rzeźby, w domu przez kilka czasów nie był, po rożnych mieyscach jeździł y ludzi, tak obcych, jako y Karpowieckich do tey rzeźby namawiał y pieniądze onym dawał.

4. Powie świadek o obchodzeniu się y postempowaniu xiędza parocha Michniewicza w swoim urzędowaniu, y o życiu jego.

—

Inquisitiones ex parte et actoratu generosi Jacobi Manasterski, ex munere instigatoris agentis, contra reatum venerabilis Iosephi Michniewicz, parochi Karpovecensis, sub celebratione terminorum tactorum officii castrensis Camenecensis Podoliae, die 31 mensis octobris, 1789 anno, extra cadentiam agitatorum, ex mente sententiae officii ejusdem ex testibus infrascriptis eductae:

1 testis, laboriosus Jurko Janiuk, praestito corporali juramento, recognovit ad interrogatoria: *ad punctum primum.* Mieszkam w Karpowcach, jestem wpodle sąsiadem xiędza parocha Michniewi-

cza, wiem kto u niego bywa, ale ani wiem, ani słyszałem, aby kiedy Kiryło szpieg był, lub przebywał u xiędza Michniewicza. *Ad secundum punctum.* Tey zimy było dwóch piliponów u xiędza, przyjechali przed wrota, jeden poszedł z kobiałką z towarem do xiędza, drugi przy koniach został, gdzie podtenczas u xiędza była moja córka, od ktorey słyszałem, iż gdy przyszedł pilipon, xiądz się wybierał na mszę; córka xiędza naparła się, aby oyciec chustkę kupił, daley y służąca prosiła; xiądz, zapłaciwszy chustek dwie, poszedł do cerkwi; córka moja przybiegła do mnie, prosząc abym y ja jey chustkę kupił—nie chciałem; a wyszedłszy na obeyście, widziałem, jak ci pilipy pojechali, nie bawiąc godziny. *Ad tertium.* Wiem, że xiądz tey zimy jeździł razy dwa na sądy do Latyczowa, więcey po stronach nie jeździł y nie słyszałem, aby ludzi do buntu namawiał. *Ad quartum.* Wiem, że xiądz Michniewicz zawsze był trzeźwy; choć się trafiło napić się z ludźmi, zawsze miernie, miał kłotnie lat temu cztery z bractwem, ale ta sprawa rozsądzona. Recognoscens, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

2 testis, laboriosus Jakow Budyłowski, praestito corporali juramento, recognovit ad interrogatoria: *ad. 1.* Mieszkam w Karpowcach, ani słyszałem od nikogo, aby Kiryło był u xiędza Michniewicza, lub u niego przebywał. *Ad 2.* Słyszałem tylko, że byli tey zimy pilipy u xiędza, u ktorych chustek dwie kupił y słyszałem, że ciż pilipy zaraz pojechali. *Ad 3.* Tey zimy xiądz Michniewicz jeździł tylko do Latyczowa y oprócz jarmarku nigdzie. *Ad 4.* Nabożeństwa zawsze pilnuje xiądz Michniewicz y z ludźmi dobrze się obchodzi. Recognoscens, ignarus litterarum, signum sanctae crucis posuit.

3 testis, laboriosus Stecko Szpakowski, przestito corporali juramento, recognovit ad interrogatoria: *ad 1.* Mieszkam w Karpowcach, nie słyszałem od nikogo, ani widziałem, aby Kiryło był w Karpowcach u xiędza Michniewicza. *Ad 2.* Słyszałem, że byli pilipony u xiędza, ale ich nie widziałem. *Ad 3.* Wiem, że xiądz Michniewicz jeździł na sądy do Latyczowa, więcey nigdzie. *Ad 4.*

Wiem, że xiądz Michniewicz nabożeństwa pilnuje, przed lat kilku troche nie statkował, ale teraz trzeźwo się obchodzi. Recognoscens, ignarus litterarum, signum sanctae crucis posuit.

4 testis, laboriosus Andruch Kołomyjczuk, praestito corporali juramento, recognovit ad interrogatoria: *ad 1.* Mieszkam w Karpowcach, ani widziałem, ani od nikogo słyszałem, aby Kiryło był kiedy u xiędza Michniewicza, parocha. *Ad 2.* Widziałem, jak przyjechali pilipony przed wrota, xiędza parocha, długo nie bawili y pojechali ku dworowi; słyszałem tylko, że xiądz Michniewicz kupił dwie chustki. *Ad 3.* Wiem, że xiądz Michniewicz tey zimy nigdzie nie jeździł prócz do Latyczowa na sądy.*Ad 4.* Wiem, że od lat kilku xiądz Michniewicz trzeźwo y spokoynie obchodzi się, przed lat kilku była na niego kommissya z gromadą. Recognoscens, ignarus litterarum, signum sanctae crucis posuit.

5 testis, laboriosus Wasyl Leszczuk, praestito corporali juramento, recognovit ad interrogatoria: *ad 1.* Mieszkam w Karpowcach, ani widziałem, ani słyszałem, aby Kiryło szpieg był kiedy u xiędza Michniewicza, lub u kogo innego. *Ad 2.* Widziałem piliponów w karczmie, ktorzy żydom przedawali płotno, ale czy byli u xiędza—nie wiem. *Ad 3.* Wiem, że xiądz Michniewicz nie jeździł po stronach dla namowy ludzi; był na jarmarkach, ale zaraz powracał. *Ad 4.* Wiem, że xiądz Michniewicz przystoynie y trzeźwo sprawował się; przed lat kilku pokłócił się z gromadą, ale ta sprawa przez komissyą zakończona. Recognoscens, ignarus scribendi, signum sanctae crucis posuit.

6 testis, laboriosus Iwan Popaniuk, praestito corporali juramento, recognovit ad interrogatoria: *ad* 1. Mieszkam w Karpowcach blizko xiędza Michniewicza, ani widziałem, ani słyszałem, aby Kiryło był kiedy u xiędza Michniewicza. *Ad 2.* Widziałem tylko piliponów w karczmie Karpowieckiey, słyszałem, że xiądz Michniewicz kupił od nich dwie chustki. *Ad 3.* Wiem, że xiądz Michniewicz nie jeździł po wsiach postronnych, jeździł tylko na sądy do Latyczowa. *Ad 4.* Przy okazyi u ludzi czasem pił, ale nabożeństwa

pilnował y z ludźmi się dobrze obchodził, Recognoscens, ignarus litterarum, signum sanctae crucis posuit.

—

Responsoria ex parte et reatu venerabilis Iosephi Michniewicz, parochi Karpovecensis, ad interrogatoria et actoratum generosi Jacobi Manasterski, officii castrensis Camenecensis Podoliae instigatoris.

Ad 1. Zezna świadek, jako Kiryło szpieg xiędzu Michniewiczowi aż dotąd nigdy znany nie był; tenże Kiryło, ani w Karpowcach, ani u xiędza Michniewicza nigdy nie znaydował się y nie bawił, z xiędzem Michniewiczem nie pił, y z onym do rzeźby żadney nie czynił zmowy.

Ad 2. Zezna świadek, iż luboli razu jednego pilipon, z towarami będący w Karpowcach, utargowawszy nieco w dworze Karpowieckim, ztamtąd do xiędza Michniewicza zrana przede mszą wstompił, y u tegoż pilipona xiądz Michniewicz, nie spodziewając się w tym żadnego podeyścia, jako u kupca, chustek dwie kupił, jednakże z nim w żadne nie wdawał się rozmowy, nie pił y od niego do rzeźby (o ktorey nigdy żadney wiadomości nie miał) namawiany nie był, y żadnych pieniędzy nie brał, ale kupiwszy te dwie chustki, wnet go od siebie odprawił y już potym, ani z tym, ani z innymi piliponami nie widział się.

Ad 3. Zezna świadek, iż xiądz Michniewicz nigdy do rzeźby nie nakłaniał się, bo o tey nawet nie słyszał; z domu także nigdzie nie wyjeżdżał y nie bawił, prócz zimową porą do Latyczowa na sądy wyjeżdżał y tam, mając z wielmożnym Czerkasem sprawę, przez czas niejaki bawił, lecz y to nie sam, ale z kilką ludźmi, do wzmiankowaney sprawy na świadectwo użytemi; tenże xiądz Michniewicz ludzi, tak Karpowieckich, jako y obcych, nigdy do rzezi nie namawiał, y onym dla tey okoliczności żadnych pieniędzy nie dawał.

Ad 4. Zezna świadek, iż xiądz Michniewicz, będąc na parafji w Karpowcach przez lat dwadzieścia sześć, zawsze trzeźwo, skrom-

nie y przykładnie sprawował się, parochian swoich do nabożeństwa y chwały Boskiey nakłaniał, z nikim nigdy niepotrzebnych kłotni nie czynił, y oprócz przed lat kilko z interessów domowych z parochjanami tuteyszemi, konsystorzowi wiadomego, y z wielmożnym Czerkasem, dotąd jeszcze nie zakończonego, processu, z nikim żadney inney kłótni nie miał y nie ma; a zawsze zachowując spokoyność, swoich, podług przepisów duchowieństwa, pilnuje obowiązków.

Inquisitiones ex parte et reatu venerabilis Iosephi Michniewicz, parochi Karpovecensis:

1 testis, laboriosus Jurko Janiuk, praestito corporali juramento, recognovit ad responsoria: *ad 1.* Mieszkam w Karpowcach, a nigdy nie widziałem, ani słyszałem, aby Kiryło szpieg był kiedy, lub przebywał u xiędza Michniewicza. *Ad 2.* Powiedziałem pierwey, że było tey zimy dwóch piliponów u xiędza rano przede mszą, nie bawili godziny, kupił u tych chustek dwie, y pojechali, sam na to patrzałem. *Ad 3.* Powiedziałem, że tey zimy dwa razy jeździł na sądy do Latyczowa, więcey nigdzie, y aby ludzi namawiał—nie słyszałem. *Ad 4.* Wiem, że xiądz Michniewicz trzeźwo się obchodził y pilnował nabożeństwa. Recognoscens, ignarus litterarum, signum sanctae crucis posuit.

2 testis, laboriosus Jakow Budyłowski, praestito corporali juramento, recognovit ad responsoria: *Ad 1.* Mieszkam w Karpowcach, ani słyszałem o Kiryle, ani widziałem, żeby był u popa naszego. *Ad 2.* Słyszałem tylko, że byli pilipony tey zimy u popa naszego; kupił u nich 2 chustki i zaraz wyjechali. *Ad 3.* Wiem, że xiądz Michniewicz tey zimy jeździł do Latyczowa, więcey zaś, oprócz jarmarku, nigdzie nie jeździł. *Ad 4.* Nabożeństwa zawsze pilnuje xiądz Michniewicz i z ludźmi dobrze się obchodzi.

Связка инквизицій Каменецкаго гродскаго суда, № 4145, л. 49—56.

CCXXXIV.

Письмо управляющаго имѣніями кн. Чарторыйскаго, дворянина Бернатовича, къ поручику Мадейскому, извѣщающее о томъ, что въ м. Николаевѣ находятся подъ арестомъ 11 крестьянъ, оговоренныхъ Кириломъ Пундикомъ, въ ожиданіи дальнѣйшаго слѣдствія. 1789. Мая 22.

Z Międzyboża, die 22 maja, 1789.

Wielmożny Mosci Dobrodzieju! Lubo w Mikołajowie z powołania Kiryła znajduje się pod strażą osadzonych jedynastu aresztantów, jednak klucz Mikołajowski dotąd znayduje się w zupełney spokoyności. Indagacye z tych powołanych ludzi nie mogą bydź wyprowadzone bez przytomności Kiryła, ktoren teraz ma się znaydywać w Krzemieńcu; czekam z odesłaniem tych ludzi do Kamieńca y z doniesieniem kommissyi porządkowey województwa Podolskiego, póki powołani z powiatu Krzemienieckiego nie zostaną osądzeni; na ów czas Kiryło może bydź przetransportowany do Kamieńca dla wyprowadzenia naoczney indagacyi.

Mam honor być z naywyższym uszanowaniem w. m. p. dobrodzieja nayniższym sługą. T. Bernatowicz.

На оборотѣ: Kopia listu z rezolucyą od j. w. Bernatowicza, stolnika witebskiego, kommissarza generalnego dóbr j. o. xięcia jego mości generała ziem podolskich, na zapytanie wielmożnego Madejskiego, porucznika kawalleryi narodowey, jacy aresztanci znaydują się w Mikołajowie y za co są osadzeni?

Изъ картона дѣлъ Каменецкихъ № 7.

CCXXXV.

Постановленіе Летичевскаго гродскаго суда, по которому отлагается производство дѣла объ 11 крестьянахъ изъ Николаевскаго ключа, оговоренныхъ Кирилломъ Пундикомъ и мельникомъ изъ села Чернявки, впредь до доставки въ судъ этихъ свидѣтелей. 1789. Сентября 8.

1789, 8 Septembris.

Inter generosum Franciscum Lesowski, instigatorem officii sui, ex munere instigatoriatus actorem, personaliter, et laboriosos: Fedko Mielnik de bonis Pachutyńce, Matwiy Franczuków, Iwan Poliszuk, de bonis Hryniowce Polowe, Andruch Olexijuk, Mikoła Olexijuk, Hawryło Pawłów, Michałko syn Pawłów de bonis Hladki, Hryćko Kiryliszyn zięć de bonis Hryniowce Lasowe, Pańko Olejnik de bonis Kopaczowka, subditos incarceratos, statutos omnes personaliter. Officium, resolvendo illationem instigatoris officii sui ac propositionem ejus, eo nomine emanatam, instantaneam statuitionem incarceratorum, in comparitione expressorum, censet. Jam autem incarceratis superaddit patronos: generosos Iosephum Sielecki et Nicolaum Pawłowski, atque contra eosdem incarceratos generoso instigatori actionem dirigere injungit, in directa actione necessaria ex iis excipienda libera cofessata sententiat. In ordine quorum generoso instigatori puncta conscribere, subscribere et suo officio porrigere intimat. Quibus repositis, ad excipienda ejusmodi libera confessata accessit. Quibus expeditis, quoniam laboriosi: Fedko Mielnik de bonis villae Pachutyńce, Matwiy Franczuków, Iwan Poliszuk de bonis villa Hryniowce Polowe, Andruch et Mikoła Olexijuki, Hawryło Pawłów, Michałko syn Pawłów de bonis villae Hladki, Hryćko Kiryliszyn zięć de bonis villae Hryniowce Lasowe, Pańko Oleynik de bonis villae Kopaczówka, subditi incarcerati, occasione acceptae notitiae de provocatione eorundem per laboriosos: molendinatorem de villa Czerniawa et Kiryło ad seditionem, per jurisdictionem curialem detenti esse dedecuntur causaque ejusmodi ad deductionem

et convictionem provocatorum sine comparitione et statuitione praefati laboriosi Kiryło et molendinatoris Czerniavecensis promoveri ac decidi non valet, proinde officium in ordine conductionis statuitionisque eorundum laboriosorum: Kiryło et molendinatoris Czerniavecensis suo coram officio requisitionem eo nomine ad inclitam commissionem boni ordinis palatinatus Podoliae per officium suum oportune peragendam censet. Atque accepta notitia de statuitione eorundem subsecuta, in ordine deducendae ejusmodi eausae judicia sua reassumenda declarat; pro quo quidem termino, generosus instigator officii, generosi: Branecki, Smolnicki et Batowski termino tacto conveniant, conventique, sub rigore legum sese suo coram officio sistant; et conservatur partibus terminus peremptorius; interim officium libera confessata, praesenti in causa excepta, sigillo officii sui consignanda et in archivo cancellariae deponenda arbitratur. Nec non incarceratos ad decisionem causae ulterius sub custodia militum capitanealium detinendos sententiat.

Книга гродская летичевская декретовая № 5445, стр. 65.

CCXXXVI.

Декретъ Летичевскаго гродскаго суда, объявляющій 11 крестьянъ изъ Николаевскаго ключа ложно оговоренными въ заговорѣ и предписывающій считать ихъ по суду оправданными. 1789. Декабря 1.

Die 1 mensis Decembris. 1789.

Inter generosum Antonium Morawski, instigatorem ofiicii sui, ex munere officii sui actorem, personaliter, tum laboriosos: Fedko Molendinatorem de bonis villae Pachutyńce, Matwiy Franczuków, Iwan Poliszuk de bonis villae Hryniowce Polowe, Andruch Olexijuk, Mikoła Olexijuk, Hawryło Pawłów, Michałko syn Pawłów de bonis villae Hladki, Hryćko Kiriliszyn zięć de bonis villae Hryniowce Lasowe, Pańko Oleynik de bonis villae Kopaczówka, subditos incarceratos, statutos omnes personaliter, et generosos: Thomam

Masłowski, tractus Mikałajoviensis gubernatorem, pro statutionem generosorum: Batowski, Smolnicki, Rozdolski et Branecki atque testium adcitatorum, per generosum Ioannem Żurakowski, generosos: Petrum Smolnicki, administratorem mikołajoviensem, Thomam Branecki, villae Hladki, Casimirum Rozdolski, villae Hryniowce Lasowe et Antonium Batowski, villae Hryniowce Polowe, ad tractum Mikołajoviensem attinentium, bonorum dispositores adcitatos, per generosos: Smolnicki, Branecki et Batowski, suis et aliorum nominibus, personaliter. Officium teneri reponere libera confessata in anteacta cadentia officii sui, die octava mensis septembris, anno currenti, millesimo septingentesimo octuagesimo nono, ex statutis incarceratis excepta, censet, idque instantanee. Et quoniam reposuit, proinde officium eandem satisfecisse sententiae officii sui declarat et partibus negotium inducere mandat. In inductione cujus, officium, insistendo sententiae officii sui, in anteacta praenominata cadentia prolatae, ad excipienda libera confessata ex statutis generosis: Rozdolski, Batowski, Braniecki et Smolnicki accedit. In ordine quorum decernit officium, quatenus pars, seu generosus instigator, puncta conscribat, subscribat et officio suo porrigat, idque instantanee. Quibus porrectis, ad peragenda premissa libera confessata se confert; post quae peracta, quoniam molendinator Czerniaviensis per decretum officii castrensis Cremenecensis, attestante etiam id praesenti inquisitione, supliciatus esse dicitur. Jam vero officium, quamvis authenticam requisitionem ad inclitam commissionem boni ordinis palatinatus Podoliae, respectu procurandae statuitionis laboriosi Kiryło pro praesenti cadentia sine probandae per eundem provocationis ad seditionem incarceratorum, detulerit; tamen nullam hoc in puncto adusque resolutionem sortitum esse liquet. Generosus autem instigator officii sui in locum laboriosi Kiryło, ad mentem senteutiae, in proxime immediata cadentia officii sui prolatae, ad praesens non comparentis, ulteriorem deductionem provocationis ad seditionem suprascriptorum incarceratorum, per eundem laboriosum Kiryło attentatae, et objectonem ejusmodi sese promoturum

judicialiter offert, ac eandem duductionem in se coassumit; eoque nomine pro sufficienti et plenaria convictione incarceratorum inquisitionem juratorie educendam suo ab officio exposcit. Proinde officinm, pensatis praemissis, accelerando cursum justitiae, uti in causa, moram non patienti, necessariam iquisitionem eo intuitu expediendam censet, fine cujus decernit: quatenus partes utraeque, nimirum tam generosus instigator, quam et incarcerati interrogatoria et responsoria conscribant, rescribant, subscribant, sibique adinvicem communicent atque officio suo una cum regestris testium porrigant, idque instantanee. Et quoniam porrexerunt, idcirco satisfactione hoc in puncto sententiae ofiicii sui agnita, mente peragendae hujusmodi inquisitionis, testes introducere mandat. Quibus introductis et inquisitionibus eductis, officium admissibiles partes ad comprobationem juratoriam super incorruptionem testium, instantanee suo coram officio subsequendam adinvenit. Post quod juramentum in facie officii sui attendentiaque matura partium, solita solemnitate per generosum instigatorem officii sui et incarceratos praestitum, ad lectionem earundem inquisitionum sese accingit; quibus lectis, et cum liberis confessatis utrisque confrontatis, ac per omnes circumstantias trutinatis et examinatis, quoniam officio suo probatum est, laboriosos: Matwiy Franczukow in bonis villae Hryniowce Polowe, Andruch Olexijuk, Mikoła Olexijuk, Hawryło Pawłów et Michałko syn Pawłów in bonis villae Hladki, Pańko Oleynik in bonis villae Kopaczowka natos esse, jam vero laboriosos: Fedko Mielnik in bonis villae Huszczyńce, ad tractum quoque Mikołajoviensem spectantibus, natum, in bonis autem villae Pachutyńce, tractui Mikolajoviensi adjacentibus, ab annis septem, laboriosum Iwan Poliszuk in bonis villae Hryniowce Polowe ab annis duodecem, Hryćko Kiryliszyn zięć in bonis villae Hryniowce Lasowe ab annis tredecem commansisse; ibidemque omnes toto tractu incolatus sui probe vixisse nullamque male suspicionis notam exhibuisse, interque coinquilinos suos pacate se gessisse, ac in nullo quopiam redargutos extasse; et licet incipienti vere anni currentis per molendinatorem

Czerniaviensem, tum Kiryło facinus seditionis in anno praesenti divulgatae extra oculate provocatos esse, tamen eundem laboriosum Kiryło minime eorum nomina et cognomina nosse, et nonnisi phisim eorundem ac loca commansionis vicorum scripsisse et nominasse, qua occasione simplicis provocationis, obviando cuivis emergendae involutionis, ad emundationem ab objectis superioratum Mikołajoviensem praenominatos incarceratos primum detinuisse, post hoc ad carceres Miendzybożenses tradidise, ibidemque eosdem a diebus mensis aprilis anni praesentis in hucusque degisse, verum inquisitionibns praesentaneis tum liberis confessatis utrisque, suo coram officio eductis, neque de conspiratione ad seditionem cum praedictis laboriosis: molendinatore Czerniaviensi et Kiryło, neque de pecunia fine exercendi ejusmodi attentati perceptione, neque de notificatione vel commotione eorundem ad perpatrandum idem facinus per laboriosum Kiryło, vel de determinatione eo in passu illorum convictos extitisse, quinimo nullam nefandae suspectionis similitudinem praebuisse, nulloque modo in objectis inculpatos sese demonstrasse. Proinde officium, attentis praemissis laboriosis: Fedko Mielnik de bonis villa Pachutyńce, Matwiy Franczuków et Iwan Poliszuk de bonis villae Hryniowce Polowe, Andruch et Mikoła Olexijuki, tum Hawryło Pawłów, ac Michałko syn Pswłów de bonis villae Hladki, Hryćko Kiryliszyn zięć de bonis villae Hryniowce Lasowe, ac Pańko Oleynik de bonis villae Kopaczówka subditis incarceratis, pro immunibus declaratis, eosdem extunc de carceribus praesidii capitaneali libere dimittendos sententiat. Inquisitiones autem et libera confessata, praesenti in causa educta, obsigillanda sigillo castrensi loci praesentis, et in archivo cancellariae officii sui conservanda, declarat.

Книга гродская Летичевская декретовая, № 5445, листъ 66 на обор.

CCXXXVII.

Отношеніе Волынской порядковой коммиссіи къ такой-же коммиссіи Подольской, извѣщающее ее о полной готовности препроводить въ Каменецъ подсудимыхъ: Кирилла Пундика и Черногуба и о томъ, что Волынская коммисія отнеслась уже по этому поводу въ Дубно къ генералъ-маіору кн. Любомирскому. 1789. Мая 30.

Prześwietna kommissyo wejewództwa Podolskiego!

Kommissya województwa Wołyńskiego, dogadzając żądaniom prześwietney kommissyi województwa Podolskiego, nie znalazłszy w areszcie łuckim tych dwóch aresztantów: Kiryła y Czernohuba, pisze list do Dubna, do jaśnie oświeconego xięcia Lubomirskiego, generał majora ampleyowego, z przyłączeniem kopji listu prześwietney kommissyi Podolskiey, do siebie pisanego, aby tak Kiryła, jako też Czernohuba przesłał do prześwietney kommissyi Podolskiey. Spodziewa się kommissya województwa Wołyńskiego, że tenże jaśnie oświecony xiąże Lubomirski dopełni tak sprawiedliwe czułey o bespieczeństwo publiczne prześwietney kommissyi Podolskiey żądanie, a tym samym będzie ufna, że za powroceniem tychże, odbierze od nich y w innych wioskach o pobuntowanych doniesienie. Dan w sessyi kommissyjney w Łucku, roku 1789, dnia 30 maja.

Franciszek Besiekierski, stolnik nowogrodzki, prezydujący.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

CCXXXVIII.

Показанія арестованнаго крестьанина Степана Трача въ порядковой Подольской коммиссіи, а также свидѣтельскія показанія, отобранныя Каменецкимъ гродскимъ судомъ отъ шести крестьяпъ изъ села Казимирка, по поводу обвинеиія ихъ односельца, Степана Трача, въ участіи въ крестьянскомъ заговорѣ. 1789. Іюня 25.

Indagacja z Stepana Tracza z Kazimirka:

Jak się zowiesz? gdzie się rodziłeś? wiele masz lat?—Nazywam się Stepan Tracz; rodziłem się pod Rawą, we wsi Hoły na-

zywającey się; mam lat więcey pięździesiąt, przyszedłem od lat dwudziestu do Kazimirka i jestem gospodarzem na gruncie parowym.—Z lat młodych czem się bawiłeś?—Bawiłem zawsze przy ojcu, i już ożeniony lat kilkanaście byłem przy ojcu.—Czy znałeś kiedy Kiryła parobka, który po wsiach chodził i do buntu namawiał?—Nie znałem go, ani go kiedy widziałem.—Czy nie namawiał cię kto kiedy do buntu, lub jeśli z kim o tem nie gadałeś?—Nie namawiał mnie nikt nigdy do buntu, ani o tem z nikim nie gadałem.

Interrogatoria ex parte et actoratu generosi Michaelis Berezowski, instigatoris officii sui, contra reatum laboriosi Stefan Tracz, incarcerati.

1. Powie świadek iż Stefan Tracz był namawiany y wiedział o buntach y był zawsze do tego skłonny.

2. Powie świadek iż Kiryło szpieg był u tegoż Stefana Tracza y tegoż do buntu podwodził.

3. Powie świadek o życiu y postempowaniu Stefana Tracza.

Inquisitiones ex parte generosi instigatoris officii contra reatum laboriosi Stefan Tracz de bonis Kazimirek incarcerati, feria quinta post festum nativitatis sancti Ioannis Baptistae, id est die 25 mensis junii, anno domini 1789, sub celebratione terminorum querellarum officii castrensis Camenecensis Podoliae ex statutis testibus in eodem officio pleno eductae.

1 testis, laboriosus Jacko Boyków, praestito corporali juramento, recognovit: *ad 1.* Ja jestem z Kazimirka, mam lat koło siedmdziesiąt, rodziłem się w Kazimirku, Stefana Tracza, jak przyszedł do Kazimirka, będzie temu lat z dziesięć, znam dobrze, nie upatrywałem w nim skłonności do buntów, do ktorych jeżeli był od kogo namawiany, nie wiem. *Ad 2.* O tym nie wiem i nie słyszałem, żeby jaki szpieg był u Stefana Tracza i żeby go miał podwodzić do buntów. *Ad 3.* Jak znam tego Stefana Tracza, nigdy nic złego nie popełnił, gospodarz słuszny, swoim pługiem orze, ma żonę i dzieci. Testis ignarus literarum signum sanctae crucis posuit.

2 testis, laboriosus Zacharko, praestito corporali juramento, recognovit: *ad 1.* Ja mieszkam w Kazimirku będzie lat ze czterdzieści, wieku mego mam lat ze sześćdziesiąt. Stefan Tracz przyszedł do Kazimirka przeszłey woyny, jak moskale do Chocinia weyszli, znam go dobrze, nima skłonności do buntów i nie wiem jeżeli od kogo był namawiany, i nie widziałem anim słyszał, żeby z jakiemi ladajakiemi ludźmi przestawał. *Ad 2.* Kiryły nie znam i nie widziałem go; jeżeli ten Kiryło był u Stefana Tracza, nie wiem. *Ad 3.* Wiem, że Stefan Tracz gospodarz słuszny, spokoynie żyje y żadnego wystempku nie popełnił.—Testis ignarus literarum signum sanctae crucis posuit.

3 testis, laboriosus Leśko Słobodzianiuk, praestito corporali juramento, recognovit: *ad 1.* Ja z Stefanem Traczem razem przyjszliśmy do Kazimirka, gdzie mieszkamy od woyny moskiewskiey z turkami, mam lat blizko siedmdziesiąt wieku mego, wiem dobrze, że Stefan Tracz, ani wiedział o buntach, ani do buntów był od nikogo namawiany. *Ad 2.* Kiryły nie znam i nie słyszałem, żeby miał być w domu Stefana. *Ad 3.* Znam życie Stefana, że się zawsze dobrze sprawował, gospodarz słuszny, nigdzie nic złego nie zrobił.—Testis ignarus literarum signum sanctae crucis posuit.

4 testis, laboriosus Iwan Biłyk, praestito corporali juramento, recognovit: *ad 1.* Ja mieszkam w Kazimirku od tego czasu jak się kominowe spisywało, wieku mego mam lat ze sześćdziesiąt, Stefana Tracza znam dobrze, o tym nie wiem jeżeli go kto do buntów namawiał; to wiem, że zawsze domu pilnował i gospodarstwa. *Ad 2.* I o tym nie wiem, anim słyszał, żeby jakiś Kiryło miał być u Stefana Tracza. *Ad 3.* Ten Stefan Tracz gospodarz słuszny, domu i roli pilnuje, nawet po drogach nie jeździ. Laboriosus recognoscens, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

5 testis, laboriosus Marko Siatkowicz, praestito corporali juramento, recognovit: *ad 1.* Rodziłem się w Kazimirku, mam lat koło pięćdziesiąt. Nie słyszałem, aby Stefan Tracz był namawiany do buntów, albo wiedzał o nich. *Ad 2.* Nie słyszałem, aby jakiś Ki-

ryło szpieg był u Stefana i żeby go miał namawiać do buntów. *Ad 3.* Odkiedy Stefan zayszed do Kazimirka, zawsze się dobrze sprawował; gospodarz słuszny, domu i roli pilnuje.—Testis, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

6 testis, laboriosus Michayło Słobodzianiuk, praestito corporali juramento, recognovit: *ad 1.* Ja od przeszłego powietrza mieszkam w Kazimirku, wieku mego mam lat blisko ośmdziesiąt. Wiem dobrze, że Stefan Tracz nie był namawiany do buntów i nie wiedział o nich. *Ad 2.* Nie słyszałem o tym, aby jakiś Kiryło miał być u Stefana i podwodzić go do buntów. *Ad 3.* Wiem życie Stefana, że zawsze było przystoyne, nic złego nie zrobił, gospodarz słuszny, domu i roli pilnuje. Testis, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

Картонъ дѣлъ Каменецкихъ № 5, также связка инквизицій Каменецкаго гродскаго суда, № 4145, л. 114—115.

CCXXXIX.

Показанія, отобранныя въ два пріема въ Каменецкомъ гродскомъ судѣ отъ бродяги Кирилла Пундика относительно подробностей готовившагося крестьянскаго возстанія. 1789. Іюня 25.

Inkwizycya z Kiryła aresztanta, światowego człowieka, 25 junii 1789.

Pytania. 1. Jak się nazywasz?—*Odpowiedź.* Kiryło Pundyk. 2. Jakiego obrządku?—Ruskiego. 3, Zkąd jesteś rodem?— Z Głęboczka od Tarnopola. 4. Jak dawuo jesteś w Polsce?—Cztery lata ma być na zielone święta roku biegącego.—5. Wszedłszy w Polskę, czyliś gdzie mieszkał, czyli tylko tak chodziłeś?—Że był za czeladnika u mielnika Bubnowskiego lat dwie, trzeci rok u tegoż samego bez służby przesiadywał, a na czwarty rok, połroku służył u mielnika Proskurowskiego, a poł roku chodził w interessie buntowników.—6. Gdzie chodził y za jakim interessem?—Że chodził

namawiać do buntów chłopów. 7. Od kogo był nasamprzód do tego namówiony?—Że od Wasyla mielnika ze wsi Czerniawy.—6. W jaki sposób y w którym czasie cię namawiał?—W karczmie, napijając się, raz w jare żniwa, a drugi raz na Michała ruskiego, gdzie y ja byłem przytomny, mówił do mnie w ten sposob: „iż ty synku jesteś mi dobrze znajomy y będziesz w czasie odemnie wielką miał nadgrodę, tylko abyś poszedł do Steciuka, Bazalijskiego mieszczanina, y powiedział mu odemnie, żeby się starał o ludzi, jak naywięcey; co do mnie, ja ich będę już miał ze 1000, gdyż już jest czas, ażebyśmy konkol z pszenicy wyrzucili". Którego ja natychmiast usłuchawszy, poszedł do tego mieszczanina Bazalijskiego, y sprawiwszy tam interes, na mnie włożony, nie poszedłem już ztąd do mielnika Wasyla, do Czerniawy, ale do Wasyla Czornohuba, do Zapadyniec.—9. Czemużeś się nie powrocił z Bazalji nazad do Wasyla?—Ten mieszczanin, do ktorego byłem posłany, kazał mi, ażebym szedł do Zapadyniec do tego Wasyla Czornohuba, y jemu także powiedział od niego, aby się o ludzi starał.—10. Czy zastałeś, przyszedłszy do Zapadyniec, tego Czornohuba w domu?—Żem zastał, y przenocowawszy u niego, po wykonaniu obowiązku mojego, napiwszy się wodki, poszedłem z nim do pasieki jego, gdzie zastał już będącego markitana moskiewskiego.—11. Kogożeś tam więcey zastał?—Nikogo więcey, procz ja, ten Wasyl, markietan y chłopiec jego znaydowaliśmy się.—12. W jakim to czasie było?—Że już po jarych żniwach.—13. Czegoż ten markietan tam przyjeżdżał?—Że dla dania temu chłopowi pieniędzy na werbunek hultaystwa.—14. Jakim że sposobem wiesz, że on miał dać temu chłopowi pieniądze?—Dla tego, bom zastał wiele pieniędzy leżących w worku jedwabnym, czyli ponczosze.—15. Wiele jemu dał z tych pieniędzy?—Tego nie wiem, gdyż nie przy mnie rachowali.—16. Zkąd że ta była dla ciebie ufność ich, że się przed tobą z tym nie chronili?—Dla tego żem był temu Wasylowi znany dobrze, a powtornie że kazali mi dla lepszego w tym bespieczeństwa swego przysięgę uczynić:—17. Coż oni gadali z sobą?—Gadali między sobą, gdyby

można jak nayprędzey zebrać 5000 ludzi, a pewny posiłek może będziemy mieli z Ukrainy.—18. Od kogo ma się rozumieć ten posiłek z Ukrainy?—Od moskalów y od Gonty, ktorego posiłku ma być także 14,000, albo y więcey, gdyż mówiono, iż już Gonta ma 12,000 kozaków, a jeszcze y zkąd indąd cokolwiek ma przybydź.—19. Jakżeście się rozeszli po swojey rozmowie?—Że przy końcu swojey rozmowy, dawszy mi po rublu, tak Wasyl wyżey namieniony, jako ów markitan, zadysponowali, ażeby natychmiast bieżał do Krasiłowa, do pewnego człowieka, ktorego po imieniu nie zna, ale należycie gdzie mieszka, ktory, aby się także starał o ludzi, jako y drudzy ducha podobnego, ktoremu nawet y pieniądze na to przez tegoż obiecywał, ktory to uczynił; y natychmiast poszedłszy do tego człowieka, przywitawszy się z nim podług swojego zwyczaju, oświadczył mu interes poselstwa swojego w tych wyrazach: „iż przysłał mię Wasyl Czornohub do ciebie, abyś się starał przynaymniey o 40 ludzi, albo więcey".— 20. Coż na to ten człowiek powiedział?—Że dobrze.—21. Gdzieżeś się potym obrocił?—Poszedł do wsi Hlibek.—22. Z czyjegoś to rozkazu uczynił?—Z tegoż samego Krasiłowskiego, od którego posłany, ażebym szedł do Hlibek, do popa tamteyszego, do ktorego y karte miałem od tego człowieka; powiedział także, że czekay tam na nas, bo my wszyscy się mamy do tey wsi zjechać.—23. Czy zaraz do tey wsi poszedłeś?—Zaraz.—24. Jakżeś tam na nich długo czekał?—Połtora dnia y to u popa zawsze.—25. Vacat.—Ieden Wasyl mielnik z Czerniawy, 2 Steciuk, mieszczanin Bazaliski, 3 Wasyl Czornohub z Zapadyniec, 4 ten człowiek niewiadomy z Krasiłowa, 5 pop tamteyszy, 6 ia.—26. Cożeście tam układali z sobą wszyscy razem?—Założywszy u tego popa pijatykę, tak mówili: „iż staraymy się jak nayprędzey o ludzi, abyśmy ich do maja wystawili"; w tym obracając się do mnie: „a ty, kiedy poczciwy jesteś człowiek, dla lepszego bespieczeństwa wykonay przysięgę, to cię jeszcze y daley poszlemy; upewniamy cię, że będziesz człowiekiem, my cię na nogach postawiemy".—27. Coż ty im na to powiedział?—Odpowiedziałem im,

że: „dobrze, przysięgnę, możecie się mnie zaręczyć“; y w tym, poszedłszy z nim do cerkwi, wszyscy ktorzy tam byli, z popem razem y przyprowadzili go do tey przysięgi wykonania.—28. Jakaż to była ta przysięga?—Taka: zaprowadziwszy mie do cerkwi, ktorą za sobą zamkneli, położyli na stoliku krzyż y ewanhelije. Kazałszy mi uklęknąć, kazali razem powtarzać słowa, ktore pop mowił, w ten sposób, iż: „ja przysięgam panu Bogu etc. że w waszych teraz przedsięwziętych interessach zawsze wiernym y szczerym będę, y że nikdy was w tym nie zdradzę, tak mi Boże etc.“. Po wykonaniu ktorey wstawszy, pocałowałem krzyż y wyszliśmy z cerkwi.—29. Gdzieżeście się potem udali?—Do popa znowu poszli.—30. Coście tam znowu robili?—Posiadawszy, pić poczeliśmo; po ktorey pijatyce, napisawszy pop karteczke do popa wsi Rossosza, posłał mię z tą do niego,—co ja uczyniłem.—31. Coż ci pop z Rossosza na to powiedział?—Odpowiedział: „dobrze“ y posławszy po popa Lechnowieckiego, ktoren zaraz przyjechał, zaczeliśmo się razem z sobą napijać, rozwodząc się przy tey pijatyce z rozmową. Mówili, żeby nam jak nayprędzey, na may, wystarać się można ludzi choć po 30. Też samę kartę, ktorą przywiozłem, czytał popowi przywandrowanemn.—32. Gdzie ta się karta podziała?—Oddali.—33. Dokądże z tamtąd poszedłeś?—Do Karpowiec.—34. Ktożci do Karpowiec iść kazał?—Z Rossosza pop posłał mię z tą samą kartą, z ktorą byłem do niego przysłany.—35. Co za rezolucyą na te karte od tego popa odebrałeś?—Oddawszy one temu, gdy te przeczytał, powiedział do mnie, że: „dobrze, zapewnie będę miał ze 30, albo więcey ludzi na termin“; po przeczytaniu ktorey, oddawszy mi nazad, kazał się mi zatrzymać u siebie przez dwa dni, po ktorych przependzonych, posłał mię do Kazimirka do Stefana Tracza z tą samą kartą, ktorey sam nie umiejąc czytać, zawołał swego jakiegoś krewnego, ktory mu ją przeczytał.—36. Po przeczytaniu tey karty, coż ci on powiedział?—Mówił iż: „dobrze, będę y ja się starał“; gdyż ta karta miała być o tym interessie napisana; odebrawszy ją od niego, kontynując daley podróż swoją przez Buywułowce, Felsztyn,

Kuźmin, w ktorych powiada, że niema żadnego z ich kompanów, wstąpił we wsi xiążąt Czartoryskich, od Kuzmina bliżey jak pułmili sytuowaney, ktorey nie wie jak się nazywa, do mielnika, przezwiskiem Mohyra, o ktorym go zainformował, gdzie mieszka, wyżey pomieniony Stefan; y temu Mohirowi także tę karte oddał, ktorey gdy on nie umiał przeczytać, y nie miał nikogo do przeczytania oney, oddając nazad, powiedział: „że już wiem ten interess dawno, y będę się usilnie starał; już nas jest w izbie czterech, y więcey postaramy się".—37. Gdzieś się ztąd obrocił?—Poszedłem do Kumanowa; idąc do Kuryłowiec, gdym się dowiedział, że po wsiach warty postawały y rewidowano przechodzących ludzi, porzuciłem te kartę w polu, ktorą nosiłem, bojąc się, aby jey u mnie nie naleziono; tak przeszedłem przez Kuryłowce, y ponieważ w tych wsiach, tak Wyszszey, iako i Niszszey, żadnego z nas nie było, przeto, nie zastanawiając się, szedłem aż do Krzywaczyniec, w ktorey wsi zaszedłem do Kiryła, ktory tędy z za kordonu przyszedł, y on mnie, ostatni u ktorego byłem, zainformował; a tam przenocowawszy jako podrożny, powiedziałem mu na drugi dzień w ten sposob: „Słuchayże! obszedłem ja wiele, ktorzy się na bunt zbierają, z kartą od nichże informowaną, z ktorych ostatni powiedział, abym szedł do ciebie y spytał się, czyli masz z niemi trzymać; co ja czynię na moje teraz słowo, gdyż ja tę kartę porzuciłem dla bojaźni, ażeby u mnie kto nie znalazł".—38. Coż na twoje on słowa powiedział?—Że przystanie, byle tylko była ta rzecz bezpieczna y nie zdradliwa; w czym ja go utwierdziłem; ztąd szedłem przez Woytowce, Rabijowkę, w ktorej mię złapano, do ktorego poszedłem był lulkę zapalić, do Kusznirowki, do Tymka mielnika, krewnego Wasyla mielnika z Czerniawy, o ktorym to ten jeszcze mnie wprzod mówił, że do nich miał należyć.—39. Czy wiedzieli o tym synowie Wasyla mielnika?—Dwoch starszych tylko o tym wiedzą, gdyż przy tey umowie byli obadwa przytomni, a naymłodszego nie było.—40. Na jakiż to czas ta umowa była odłożona?—Na podpełnie maja, mowiąc, że nie będziemy siać, ani orać, tylko

swojego zamiaru dokonywać.—41. Wieleż by wszystkich buntowników naydywać się miało?—Może ich być, gdyby się wszyscy zebrali, blisko 5000.—42. Ktorzy są tych buntowników hersztowie y fundatorowie?—Ci sami o których namieniłem, to jest: Wasyl, mielnik z Czerniawy, ktory wzioł, jako sam mówił, 5000 złotych na werbunek na Michayła, 2 Steciuk, mieszczanin Bazaliski, 3 także mieszczanin, 4 Wasyl Czornohub z Zapadyniec, wziół y ten coś pieniędzy, ale nie wiele; gdzie widział, gdy był z nim w pasiece, bardzo wiele pieniędzy u markietana, ktory się tam także znaydował, do podjuszczania do buntu; 5 z Krasiłowa człowiek niewiadomy; 6 pop z Hlibek, 7 pop z Rossosza, 8 pop z Lechnowki, 9 pop z Karpowiec, 10, Stefan Tracz w Kazimirku, 11 Czetwertynski Mohyra chłop; ktorzy wszyscy także do Wasyla mielnika z Czerniawy y Steciuka, mieszczanina Bazaliskiego, należą.—43. Może to na nich z zawziętości jakiey, lub podchlebstwa zwierzchości, aby ci folgowano, gadasz?—Nie, ale prawde wszystko mowię.—44. Coż cię do tego wyznania przywiodło?—Będąc u mielnika w Kumanowie, przed ktorym powiadając się być podrożnym, gdy na drugi dzień poszedł z tymże mielnikiem do kościoła, tamże będącego, ponieważ ten mielnik był mazur, gdzie usłyszawszy kazanie, ktore poruszyło sumienie y przekonało, iż to był nigdy nie odżałowany występek, na ktory się odważał, tak się zawstydził w duszy, y, jako powiada, iż złapanym będąc w Rabijówce, bez żadney trudności, wszystkę swoję uknowaną fakcyę odkrył.—45. Czyli to potwierdzisz przysięgą świętą, coś powiedział, y czy to powiesz powołanym od ciebie w oczy?—Wszystko wykonam y bez wstydzenia się w oczy im to będę mowił.

Libera confessata ex laborioso Kiryło Pundyk in terminis querelarum officii castrensis Camenecensis Podoliae. (въ Сентябрѣ?)

Przyszedłszy w kray Polski zaraz naypierwey poszedłem do Bubnówki, gdzie służyłem u mielnika lat trzy za parobka, potym poszedłem do Proskurowa, gdzie połroku robiłem siekierą u mielnika, zkąd powróciłem do Bubnówki y bawiłem dwie niedziele, do-

kąd przyjechał Wasyl mielnik z Czerniawy y wziął mię do siebie, u ktorego bawił z tydzień, a gdy mnie ten zaczął namawiać do buntów, ja tego nie chciałem y powróciłem nazad do Bubnowki, dokąd powtore przyjechał syn Wasyla y wziął mnie do Czerniawy.— Jak przyszedłeś do Wasyla do Czerniawy coś robił y co ci mówił Wasyl?—Jak przyszedłem do Wasyla, robiłem u tegoż koło młyna; piliśmy przez trzy dni w karczmie y w chałupie; w tym pijaństwie namawiał mnie do buntów, gdzie był y Tymko z Kusznierówki, y namówili mnie, aby lachów y żydów rznąć, wystawując mi nadgrodę; dali mi jakąś karte, ktorą napisał diaczek z Kusznierówki, i z tą kartą posłali mnie do Steciuka do Bazalji, gdzie przybywszy, czekałem dwa dni na Steciuka, ktory był pod tenczas w lesie, ktory gdy przyjechał, poszedłem do niego y dałem mu kartę, ktorą syn jego brata przeczytał; od tegoż Steciuka poszedłem do Zapadyniec do Czornohuba, nie zastałem go, był w futorze, pokazałem mu kartę, ktorą syn przeczytał y za oyca podpisał; przenocowałem u tegoż. Dnia drugiego zaprosił mnie do swego futoru, gdzie zastaliśmy markietana moskiewskiego, gdzie piliśmy wódkę z tymże markietanem, y ten markietan, dobywszy worek duży z rublami, dał temuż Czernohubowi, ktory schował te pieniądze w swoje skrzynkę; w tym futorze prócz mnie, Czornohuba y markietana nikogo nie było.—W jakim to czasie było?—Byłem w jesieni, jak żyta sieją.—Czemuż ci tak prędko uwierzyli?—Pytał się markietan o mnie, czy ten człowiek prawdziwy?—Odpowiedział Czornohub, że za mnie przysięże.—Coż gadał Czornohub z markietanem?—Gadał markietan, że mają ten rozkaz od moskalów: zbierać ludzi na rznięcie szlachty y żydów; gadali, że Gonta zbiera ludzi do buntu. Ciż dali mi, Czernohub y markietan, po rublowi, y kazał mi Czornohub iść do Krasiłowa do Leśka, do ktorego przyszedłszy, powiedziałem, że jestem od Czernohuba przysłany, poszedłem z nim na tok, czyli gumno, pokazałem mu kartę, on popatrzył na nie y mnie oddał; bawiłem u niego dwa dni, gdzie nie pamiętam czy w niedziele, czy święto zjechali się: pop z Hli-

bek, Steciuk, Wasyl, Czernohnb y byli wszyscy u Leśka. Ja potem pojechałem z popem do Hlibek, gdzie bawiłem ze dwa dni.—Cożeś robił w Hlibkach?—Siedziałem u popa, aż się pozjeżdżali: Wasyl mielnik z Czerniawy, Steciuk z Bazalji, Czernohub z Zapadyniec, Leśko z Krasiłowa.—Cożeście tam układali wszyscy razem?—Rozmawiali wszyscy, aby ludzi zebrać jak naywięcey. aby się nie wydali, w cerkwi na to przysięgli y mnie przysiądz kazali, ktorą przysięgę w cerkwi wykonałem, że im będę wiernym y że ich nie wydam.—Z Hlibek dokąd poszedłeś?—Poszedłem do Rossosza, prosto do popa z kartą, ktorą miałem, gdzie gdym przyszedł, oddałem mu kartę, ktorą przeczytał, posłał po popa Lechnowieckiego, podpisali się obýdwa; gadali między sobą, aby jak najwięcej zebrać ludzi.—Z Rossosza dokąd się udałeś?—Poszedłem do popa Karpowieckiego, który także na tej karcie podpisał się; przenocowałem u niego, ktory mi mowił: abym szedł do Kazimirka, do Stefana Tracza; do którego przyszedłszy, pokazał mu kartę; ten, zawoławszy brata swego i syna brata swego, patrzyli na tę kartę. Mówił do mnie: „że mam już w Słobudce trzech, tu trzech, a więcey starać się będę“.Ztamtąd poszedłem na Wirzchowce do Czaban, do popa, który kartę czytał i kazał mi iść do Mohyry mielnika, pod Kumanowem w wiosce mieszkającego, który mi mówił, że pop Czabański dał mu złotych 30 i już ma trzech.—Gdzieś się obrocił z tey wioski?—Szedłem na Kurowkę do Krzywaczyniec, gdzie przyszedłem do Kiryły, tam mieszkającego, który niedawno przyszedł z kordonu, i z tym gadałem o tey zmowie, który mówił do mnie: „Ja gotów jestem, byle było bezpieczno“. Odpowiedziałem: „Iż ja nie wiem“. Gdzie tę kartę podziałeś? Wyszedłszy z Kumanowa do Kuroweczki, słysząc, że wszędy warty stoją, z bojaźni porzuciłem tę kartę na polu. Gdzieś poszedł z Krzywaczyniec? Poszedłem do Rabijówki do mielnika, zkąd mnie wzieli do dworu, gdzie, gdy mnie indagowano, przyznałem się.

Связка инквизиций Каменецкаго гродскаго суда, № 4145, л. 108 и 115.

CCXL.

Списокъ лицъ, находившихся подъ арестомъ въ Каменцѣ по обвиненію въ участіи въ заговорѣ и въ приготовленіи предполагаемаго крестьянскаго возстанія. 1789 Іюля 1.

Specyfykacye więzniów, którzy są osadzeni pod straż garnizonową za bunty, wypisana die 1 julii, 1789 anno.

1. Jan Prokopowicz, pop ze wsi Karabczyjowki, die 5 kwietnia od kommendy wzięty. 2. Stefan Woynoski z Dunajowiec, die 5 kwietnia od starosty Opinogorskiego wzięty. 3. Michał Niżnik z Dunajowiec, die 5 kwietnia, od starosty Opinogorskiego wzięty. 4. Wawrzyniec Hołyński z Dunajowiec, die 5 kwietnia od starosty Opinogorskiego wzięty. 5. Uszer Leybowicz, żyd z Dunajowiec, die 5 kwietnia od starosty Opinogorskiego wzięty. 6. Jacenty Farenka z Jachnowiec, die 9 kwietnia od kasztelana Czarneckiego wzięty. 7. Petro Iwasiuk, z Karabczyjówki, die 9 kwietnia od kommendy wzięty. 8. Grzegorz Prokopowicz, dnia 9 kwietnia z Karabczyjówki od kommendy wzięty. 9. Iwan Deneka, dnia 18 kwietnia z Szarawki od j. w. Dulskiego był wzięty. 10. Dymytry Lypypsa, dnia 18 kwietnia z Szarawki od j. w. Dulskiego. 11. Awryło Deneki zięć, dnia 18 kwietnia z Szarawki od j. w. Dulskiego wzięty. 12. Iwan Cybuchów zięć, dnia 19 kwietnia z Lanckoroni, od i. p. Marszyckiego porucznika wzięty. 13. Gabryel Pajuk, dnia 21 kwietnia z Sołobkowiec, od w. Gockiego wojewodzica wzięty. 14. Fedko Cymbalista, dnia 21 kwietnia z Sołobkowiec, od w. Gockiego wojewodzica wzięty. 15. Michał Bilecki, pop, dnia 25 z Rossosza, od Lazarewicza komisarza wzięty. 16. Iozef Michniewicz, pop, dnia 25 kwietnia z Karpowiec przez imć pana Tarnawskiego dyspozytora wzięty. 17. Paweł Kotelski, pop, dnia 19 kwietnia z Lanckoronia, od imć pana Marszyckiego porucznika wzięty. 18. Mikołay Szurgay, dnia 26 kwietnia z Lewkowiec od j. w. Dulskiego wzięty. 19. Fedko Tkaczów syn, dnia 1 maji z Radziejowiec od kommendy Kamienieckiej, wzięty. 20. Iwan Antonów syn, die 1 maji z Stodulec od kom-

mendy wzięty. 21. Iwan Kowalów, die 1 maji, z Żenyszkowiec, od w. Markowskiego chorążego wzięty. 22. Awryło Ilkow syn, die 3 maji z Wołkowiniec od kommendy wzięty. 23. Wasyl Bedryjczuk, die 3 maji z Szumowiec od Serwatoskiego podstarościego wzięty. 24. Onufry Gorecki, pop, die 8 maji z Monasterka od kommendy wzięty. 25. Jakim Gidur, dnia 8 maji z Jałtuszkowa od Słuszyńskiego gubernatora wzięty. 26. Alexander Białokirnicki, die 8 maji z Gieletyniec wzięty od kommendy. 27. Mikoła Ignatowicz, die 8 maji w Kuzminie wzięty od kommendy. 28. Wasyl Koleśnik, die 8 maji z Monasterka od Kumowskiego dziedzica wzięty. 29. Tymko Pobereżnik, die 17 maji z Werbki od j. w. Dulskiego wzięty. 30. Stefan Kołton, die 20 maji z Kazimierka od w. Pomorskiego majora wzięty. 31. Jan Delimerko, pop, die 30 maji z Raszkowa, od komisarza Tyszowskiego wzięty.

Связка инквизицій Каменецкаго гродск. суда № 4145, л. 9.

CCXLI.

Отношеніе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства къ коммендапту Каменецкой крѣпости, полковнику Ганицкому, предлагающее ему доставить конвой для препровожденія изъ Волыни въ Каменецъ арестанта Кирилла. 1789. Сентября 14.

Dnia czternastego września, roku 1789.

Kommissya porządkowa województwa Podolskiego na uczynioną rekwizycyą od prześwietnego grodu Kamienieckiego do kommissyi swojey względem urządzenia sposobu sprowadzenia w te mieysce Kiryły, szpiega buntowników, dla naocznego przekonania przez tegoż Kiryłę powołanych, a w detencyi fortecy tuteyszey osadzonych, duchownych, niesie swoje żądania do w. Hanickiego, pułkownika regimentu buławy polney koronney, kommendanta fortecy tuteyszey, aby trzech gemeynów y unterofficera do Krzemieńca, lub w mieysce, gdzie tenże Kiryło znaydować się będzie, ktorzyby tegoż Ki-

ryłę do Kamieńca Podolskiego y sądu grodzkiego mieysca tegoż przystawili, wykommenderować raczył; a kommissya bilet na podwody tymże wykomenderowanym wydać deklaruje.—Jan Komarnicki, cześnik Latyczowski, prezydujący. Antoni Witosławski mp. —Ili Czarkowski.

Кн. протоk. засѣд. поряд. ком. Подол. воев. № 4347, л. 93 на об.

CCXLII.

Отношеніе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства въ Летичевскій гродскій судъ, извѣщающее о пересылкѣ въ Летичевъ арестанта Кирилла. 1789. Декабря 6.

Dnia szóstego grudnia, roku pańskiego 1789.

Kommissya porządkowa województwa Podolskiego, będąc pamiętna na uczynioną rekwizycyą od prześwietnego grodu Latyczewskiego przez w. Dorożyńskiego, sędziego grodu tegoż, pod dniem 22 miesiąca września roku biegącego do kommissyi swojey względem Kiryły szpiega, na naoczne przekonanie w sądzie tymże grodzkim Latyczewskim obwinionych inkarceratów potrzebnego, gdy właśnie pod też porę tenże Kiryło szpieg z Wołynia przystawiony w sądzie grodzkim Kamienieckim z równych powodów był potrzebny, kommissya nie była w sposobie uzupełnić żądania prześwietnego grodu Latyczewskiego. Po ukończeniu więc przez sąd grodzki Kamieniecki okoliczności obecności tegoż Kiryły szpiega, w assystencyi straży z garnizonu tuteyszego Kamienieckiego do prześwietnego grodu Latyczewskiego przesyła y temuż prześwietnemu grodowi w detencyą oddaje.—K. I. Lipiński, podkomorzy Podolski, kommissarz prezydujący, mp.—A. Jaszowski, podstoli Czerwonogrodzki, kommissarz.—Ili Czarkowski, burgrabia grodu Kamienieckiego.

Кн. протоk. засѣд. поряд. ком. Подол. воев., № 4347, л. 93 на об.

CCXLIII.

Показанія, отобранныя помѣщикомъ въ присутствіи нѣсколькихъ дворянъ отъ крестьянина Андрея Бондаря о совращеніи его въ заговоръ проѣзжими коробейниками. 1789. Около 20 Апрѣля.

Inkwizycya, wyprowadzona w dworze Dobrohoskim z Andrucha Bednarza, poddanego Gieletynieckiego, z części jaśnie wielmożnego Stadnickiego K. O. S. S., w przytomności imć. panów: Szymona Glewicza, Stanisława Gierleckiego, Jakuba Łukaszewicza, Józefa Glewicza, Macieja Dembickiego y Jakuba Piotrowskiego.

Czy byli u ciebie Pilipowce?—Byli dway y nocowali; przyjechali sankami jednym koniem, mieli chustki y kłódki na przedaż.—Kiedy byli?—Po nowym roku, wtenczas, gdy pan pojechał do Lwowa.—Co z tobą gadali?—Powiadali, że lepiey byłoby, gdyby jedna tutay była wiara ruska i żeby tych panów mniey było; y mówili, że y żydów już się wiele namnożyło, y kazali, abym z niemi rznoł panów y żydów; y mówili mi o Dłużniewskim, że ten wiele ma zboża, musi mieć y pieniądze.—Czy nie dali ci co w podarunku?—Dali mi rublów nowych ośm, chustkę y nóż nie nadto wielki, nie składany, z kłudką drewnianą, z jednego boku u tey kłudki była kostka biała?—Zkąd dostali tego noża?—Z krubki.—Było w tey krubce więcey takich nożów?—Nie widziałem. Gdzieżeś podział te pieniądze, chustkę i nóż?—Pieniądze się rozeszły, chustkę dzieci popsuli, a nóż niewiem gdzie się podział.— Obiecałżeś, że będziesz z niemi rznął?—Obiecał, ale nie dla tego, aby ja zdoprawdy chciał rznąć, tylko, aby nie odebrali ode mnie tych pieniędzy, co mi dali.—Nie kazaliż ci na co przysięgać?—Przysiągłem im.—Na co?—Żebym im był wierny y abym rznoł panów y żydów.—Jakżeś im przysięgał?—Kazali mi klęknąc przed obrazem ś. Mikołaja, ktorego mieli z sobą, y z książki czytał jeden przysięgę, którą ja za nim mowiłem.—Co oni za to tobie obiecywali, że będziesz rznoł?—Mowili: że jeszcze więcey dadzą pieniędzy y kazali: że, pańszczyzny nie będziesz robił, ale będziesz wolny.

Nie powiadali też przed tobą, kogo już mają namówionego do swey kompanji?—Powiadali: że mamy namowionego popa Czabanowskiego, który będzie nad wami starszym, y ty będziesz do niego należał.—Musieli mówić, ktorych mają w tey wsi namowionych?—Nie mowili y tego.—Musieli powiadać, czy byli gdzie w inszych wsiach, y tutay u ktorego jeszcze byli człowieka?—Powiadali, że byli w Czabanach, w Chomińcach, w Pawlikowcach y mówili, że y tutay byli u tego człeka, ktory ma wiele zboża, a ja im napominoł, czy nie u Babija? a oni mowili: podobno, y powiadali, że byliśmy u waszego kowala.—Musieli powiadać co gadali z temi ludźmi?—Ja ich o to nie pytał, a oni nic sami nie mówili.—Nie pytaliż się ciebie, kto tu może być do tey roboty zdatny?—Pytali, a ja im powiedział, że tu jest wiele parobków, ale nie wiem, ktory by chciał; u Babijow jest Semko parobek, y u Wasylkowych jest dwoch.—Musieli tobie mowić, żebyś y ty namawiał?—Mowili.—Obiecałżeś im?—Powiedziałem, że dobrze.—Wielu żeś namowił?—Nikogo nie namawiał.—Kiedyż kazali wam zaczynać rznąć?—Na wielkanoc ruską, kiedy xiądz stanie na mszy, y obiecali się przyjechać tutay, y powiadali, że przyjadą w kozackich sukniach y jemu takie przywiozą, y obiecali mu przywieść spisę, y mówili, że gdyby nie przyjechali, to żeby sami zaczynali rznąć, jak tylko usłyszą, że już w inszych wsiach rznąć zaczeli.—Kogo naypierwey rznąć kazali?—Naypierwey kazali rznąć panów, a potym żydów.—A po wyrżnięciu panów y żydów gdzie wam kazali iść?—Kazali iść do Chersona do Gonty, a ja im mówił, że teraz nie słychać o Goncie; a oni odpowiedzieli, że jest Gonta, tamtego krewny, siedzi koło Chersona w tey wsi, gdzie jeżdżą po rybę; a ja ich pytał: co on robi? Oni kazali, że ma tam wiele ludzi y wy się z nim złączycie, a on was uwolni od pańszczyzny y da wam wolność.—Pozwalali ci się spowiadać?—Kazali: spowiaday się, jeżeli masz ochotę, a pop, ktory z nami trzyma, pochwali tobie to, a ktory z nami nie trzyma, to tobie zgani, ale ty na to nie uważay.—Spowiadał żeś się z tego?—Spowiadał.—A pop co tobie na to powidział?—Kazał, że grzech

rznąć, grzech nieodpuszczony, taki grzech, jak za ojca, za matkę, żebyś ich zarznął, y naznaczył mi za pokutę trzy piątki pościć. —Gadał że ty o tym kiedy z kowalem?—Nie gadałem o tym z kowalem, ale mówiłem przed wielo, nie pamiętam przed kim, że jeżdżą z chustkami jakieś mantacze.

Przytomny na tey inkwizycyi, ktorą razem wyprowadzałem wraz z wielmożnym imć panem Szumlańskim y wielmożnym Kaczkowskim, podczaszym czerwonogrodzkim. Przy tey inkwizycyi byli szlachta: Jozef Radziejowski m. p. Szymon Glewicz. Maciey Dembicki. Stanisław Gierlicki. Jan Roświcki.

1789 dnia 25 kwietnia z Gieletyniec przystawiony Anton Bednarz, obwiniony temi inkwizycyami, na gruncie wyprowadzonemi, stawiony w kommissyi, w komplecie indagowany, do wszystkiego się przyznał w wszystkich punktach; ktorego kommissya wysłuchawszy, do więzienia oddała tegoż Andrucha Bednarza.

Ignacy Axamitowski, łowczy podolski, prezydujący m. p.

Изъ картона дѣлъ Каменецкихъ № 5.

CXLIV.

Отношеніе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства къ такой-же Брацлавской коммиссіи, содержащее извѣстіе о показаніяхъ Андрея Бондаря и Кирилла Пундыка. 1789—въ концѣ Апрѣля.

Do prześwietney kommissyi Bracławskiey.

Kommissya województwa Podolskiego za udzielenie wiadomości, tyczących się okoliczności teraznieyszych, winne prześwietney kommissyi województwa Bracławskiego niesie podziękowania. Co się tycze zdarzeń, w tey porze w województwie naszym wynikłych, kommissya, po uczynionych stosownie do okoliczności teraźnieyszych w województwie naszym urządzeniach, zatrudnia się indagacyami z oskarżenych y przystawionych popów i chłopów do kilkudziesiąt, w więzieniu tuteyszey fortecy osadzonych. Przystawiony z Geletyniec,

dóbr j. w. Stadnickiego, Andruch Bednarz, ktory dobrowolnie wyznał, iż pilipony, namawiając go do buntu y rzezi panów y żydów, by jedna tylko była wiara ruska, dali mu rublów ośm, chustkę y noż, na wierność sobie wykonać mu przysięgę przed obrazem ich własnym ś. Mikołaja, ktorą dopełnił, roskazali, popa Czabańskiego starszym buntujących się wymienili, na wielkanoc ruską czas rzezi naznaczali, po skończoney rzezi do Chersonu y Gonty udawać się wszystkim buntującym się pociągali; niemniey doniesienie w. Jastrzębskiego, dóbr Rabijówki y Klenca dziedzica, o schwytanym Kiryle szpiegu, prócz Wołynia y w okolicach Podola do kilkudziesiąt wsi powołującego, a na Wołyniu osadzonego, z których mieysc popów i chłopów, w więzieniu tuteyszcy fortecy osadzonych, mamy, dało powód kommissyi, iż w tym momencie wysyła sztaffetę do prześwietney kommissyi Wołyńskiey z żądaniem od niey dokładnych na taki przypadek dowodów. W dalszey porze kommissya, co tylko osądzi ważnym doniesienia, o tym uczynić prześwietney kommissyi Bracławskiey uwiadomienia nie zaniedba, o podobnąż przychylną uczynność prześwietney kommissji województwa Bracławskiego ma honor upraszać.—W. Raciborowski, chorąży Latyczowski, prezydujący.—Jan Komarnicki, cześnik Latyczowski.—Tadeusz Matuszewicz mp. Wiktor Kamieński W. P. Kam.—I. Brzeziński mp. Ili Czarkowski B. K.

Кн. прот. засѣд. порядк. ком. Подол. воев. № 4347, л. 82.

CCXLV.

Отношеніе коммендапта Каменецкой крѣпости, полковника Ганицкаго въ порядковую коммиссію Подольскаго воеводства, извѣщающее ее о томъ, что арестантъ Андрей Бондарь долженъ быть отправленъ въ Варшаву, для допроса въ военной коммиссіи по приказанію генерала артиллеріи, Станислава Потоцкаго. 1789. Мая 6.

Nota do prześwietney kommissyi porządkowey województwa Podolskiego, dnia 6 maja, 1789 roku.

Na rapport moy, uczyniony tak do kommissyi woyskowey, jako też y do jaśnie wielmożnego generała artyleryi koronney o przystawionym tu do aresztu Iędrzeju Bednarzu, jako wiele do zmowy buntowników implikowanym, o co y wyprowadzoney na gruncie inkwizycyi kopją gdym odesłał, odbieram ordynans z wyrażoney tegoż jaśnie wielmożnego generała artleryi, datowany w Ostrogu dnia 2 miesiąca maja, 1789 roku, abym go nieodwłocznie do Warszawy przed kommissyę woyskową, najowszy pocztę, odsyłał; ktoremu to ordynansowi, że zadosyć uczynić jest moją nieodmowną powinnością, przeto dopraszam się, aby mi, jeżeli nie oryginał tych inkwizycyi, to przynaymniej extrakt z pieczęcią podpisany wydać prześwietna kommissya rozkazała.

I. Hanicki pułkownik.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

CCXLVI.

Показанія, отобранныя въ два пріема помѣщикомъ Цѣлецкимъ отъ бродяги, назвавшагося Василіемъ Бедрыйчукомъ, относительно подробностей крестьянскаго заговора. 1789. Апрѣля 25 и 29.

Inkwizycye powtorne z złapanego w Zawalijkach chłopa, die 25 kwietnia, 1789 roku dobrowolnie wyznane.

—Zkąd ty jesteś?—Z Szczehluwki za Międzybożem puł mili.—Jak się zowiesz?—Wasyl Bedryjczuk, syn Michała Bedryjczuka, na gruncie osiadłego.—Przy kim byłeś?—Przy batku swoim.—Czyja to wieś y jak się w niey zowie podstarości?—Należy do Międzyboża, a podstarości zowie się Serwatowski.—Zkąd się tu wziołeś?—Wysłał mię pop tamteyszy, który się zowie Czerniawski.—Po co cię ten pop wysłał?—Wysłał mię po to, abym, przechodząc po miastach, po wsiach, lub z chodzącemi się na traktach, namawiał ludzi, żeby się do niego ciągneli y jemu podpisywali na regestrze; na

którym regestrze ma już podpisanych wsiów ośm, y broń ma dla nich, y popów ma już czterech na to namówionych.—Kiedy ciebie wysłał pop? do jakiegoż dzieła namawiać kazał tych ludzi?—Kazał namawiać na haydamectwo y kazał się im zchodzić do siebie na podpełnie maja y mówił ten pop nam, że „po Słucz moskal bude panowaty, ne majete czoho bojatysia“.—Czy przysięgałeś ty temu popowi kiedy cię wysyłał?—Nie przysięgałem; dopiero w ten czas przysiądz miałem, jak mu ludzi namówionych sprowadzę, za co y pieniądze dać miał.—Na kogoż miał napaść z temi ludźmi pop?—Tego nie powiadał, tylko nam poczytywał z regestru: Morskiego, co ma: Felsztyn, Raykowce, Kuzmin; Dulskiego, co ma Szarawkę; Grabianczynę, co ma: Ostapkowce, Kupin; Cieleckiego, co jest w Wodyczkach, w Klimkowcach; y pana nie żonatego, co ma Wołoczyska, y innych panów czytał z regestru, ktorych nie pamiętam. W pilipowkę ten pop cały miesiąc kędyś jeździł y po pilipowce w trzy niedziele, czyli w cztery, zaraz mnie namawiał, abym ludzi poszedł do niego namawiać, y mowił: jakby ciebie gdzie złapano, żebyś nie wydawał, że jesteś z Szczehluwki, tylko albo z Szarawki pana Dulskiego, albo z Frankpola, albo z innego mieysca, byle nie z Szczehluwki, bobyś mię biedy nobawił y panów pokłucił naszych.—Dawnożeś ty wyszedł z Szczehluwki?—Ze cztery niedziele.—Widziałeś że się z popem jak wychodziłeś?—Nie.—Ktorendyś szedł z Szczehluwki?—Na Szumowce, na Rużyczankę, na Rososzę y tam nocowałem; na Felsztyn y tam jeden dzień bawiłem się, a ztamtąd wzioł mię chłop Sarnoski Wasyl do siebie y u niego dwie niedziele bawiłem się, młuciłem u tego przez ten czas. Ztamtąd byłem w Kuruwce za Sarnowem y tam trzy dni młuciłem u chłopa. Ztamtąd przyszedłem do Zawalyjek szukać służby y pożywienia.—Nie było was więcey u popa, kiedyś ty był zawołany, y przez kogo was zwoływał? Był w ten czas pop starszy z Derkaczyw y z nim szlachcic Rogoziński także z Derkaczyw, którzy z nim w przódy pili przez dwa dni, y nas czterech przez naymyta swego, Wasyla z za kordonu, w nocy zwołał: Wasyla Duczaka, Iwana Boy-

czuka, Iwasia Doliniuka, Andreja Chimluka. Przy tymże samym drugim popie was ten pop Czerniawski namawiał y jakim sposobem? Obydwa popi namawiali y obydwa nas poili, y obiecywali pieniądze, jak im ludzi sprowadzimy. Okna z izby pozatykali poduszkami y kilimami pozastawiali, żeby kto nie wypatrzył y nie wysłuchał. Ten pop z Derkaczów starszy chwalił się, że już ma z dziewięć wsi zbuntowanych y obydwa czytali regestra panów, a do siebie albo cicho gadali, albo po łacinie. Wyszliżeście wszyscy razem, albo nie? Ja wprzody wyszedłem z drugim parobkiem Andrejem Chimlukiem, ktorego ojciec w tey wsi samey mieszka, zowie się także Andrey Chimluk. Gdzie ty swego kolegę zostawiłeś? W Felsztynie u kusznierza, ktorego nie wiem, jak się zowie. Namawializeście kogo we wsi, albo w mieście, albo na drodze? Nikogo nigdzie nie namawialiśmy. Dla czegożeście wyszli? Bo nasi oycowie jak się dowiedzieli, że my u popa pili y on nas na to namawiał, chcieli nas przed dworem wydać, jeżelibyśmy przysięgli popowi, y my bez wiadomości ich uciekli. A broń u popa jaka była? czyś widział? y gdzie ją miał? Miał w styrcie słomy y tam nas oba popy prowadzili, pokazywali, były same rusznice y pistolety; rasznic było z pietnaście, a pistoletów ze sześć. Przezemnie ten chłop indagowany y słowo w słowo tak wyznawał, podpisuję się Iozef Zaremba Cielecki m. p.

—

Inkwizycja powtórna, wyprowadzona w Tarnorudzie przezemnie, w przytomności woyta tarnorudzkiego y ludzi kilkoch z tego urzędu tarnorudzkiego, z Wasyla syna Michała Bedryjczuka, die 9 aprilis, 1789 anno, w Tarnorudzie.

—Pytanie: aby prawde powiedział, zkąd jest?—Przyznał, że jest z Szumowiec z klucza Międzyboskiego, w teyże wsi ma oyca y matkę, ktory nazywa się: Michał Bedryjczuk.—Kto cie posłał y za czym, y w ktore mieysce?—Posłał mię pop szumowiecki za wiadomością oyca mego po rożnych mieyscach, abym namawiał chłopów na bunty, ażeby przychodzili do szumowieckiego popa do

podpisania się.—Oyciec twoy także zapisany?—Iest zapisany oyciec y brat starszy żonaty, nazywa się Onofry Bedryjczuk y nadto wzieli oyciec y brat po złotych 8, y na mnie oyciec wzioł złotych 8.—Jak dawno jesteście popisani?—Wstompiłszy w post wielki, jak się zaczoł.—Zkąd pop szumowiecki pieniądze wzioł?—Zjechało sią jedney nocy do szumowieckiego popa popów dwanaście: pop z Dyrkaczów przywiózł z sobo trzos pieniędzy w złocie, między ktoremi y srebne byli, y te dał popowi szumowieckiemu, y pop szumowiecki rozdał na wszystkich niżey wyrażonych popów po złotych 18.—Zkąd pop dyrkaczowski wzioł pieniędzy?—Z Zapadyniec pop przywiózł y dał popowi dyrkaczowskiemu, by dyrkaczowski dał szumowieckiemu, a szumowiecki wszystkim popom porozdawał y chłopom, ktorzy się popodpisywali.—Zkąd pop zapadyniecki wzioł pieniądze?—Już tego nie wiem zkąd wzioł, tylko zapadyniecki jest dziekan.—A reszta popów zkąd byli?—*1-szy* pop z Zapadyniec, *2-gi* z Dyrkaczów, *3-ci* z Żyliniec, *4-ty* z Wolicy, *5-ty* z Rossosza, *6-ty* z Rossosza syn tegoż, *7-my* z Rużyczny, *8-my* z Rużyczanki, *9-ty* z Karpowiec, *10-ty* z Jarmoliniec, żonki nie ma, *11-ty* z Pisarowki z pod Rossosza, *12-ty* z Szarawki pop.—Czyli popi wszyscy byli razem?—Byli wszyscy w nocy u popa szumowieckiego y przez dzień wyjechali, pod pretextem wizyty.—A coż między sobą mowili?—Gadali, aby każdy pop starał się o chłopów na bunty.—Na ktoren czas te bunty naznaczyli?—Mówili aby na podpełniu miesiąca maja wszyscy byli gotowi.—Chłopów wiele szarawskiemu popowi podpisało się na bunty?—Podpisało się, ktorych ja wiem, 18.—Z ktorych wsi te chłopy y jak się nazywają?—Z Karpowiec: Andryj Iwaniuk, drugi Iwan Czarny, już wzieli po złotych 8. W Rużyczance dwoch: Stefan Prokopow, Juśko Juzwon; w Rużyczny cztyrych: Iwan Pałachniuk, Hryć Pałachniuk, bracia, Fedor Tymofijczuk, Juśko. W Rossoszu dwoch: Iwan Nedostupluk, Semen syn żonaty. W Szumowcach pięć: Michayło Bydryjczuk w chałupie osobney, żonaty, Andryj Bedryjczuków syn, ma żonę od Moszkaluka Iosyfa, Wasyl Bedryjczuk, tenże aresztant, syn młodszy Michała

Bedryjczuka, Juśko Komornik, wdowiec, u Iwana Byczuka siedzi, Andryj Dubczak.—W Proskurowie cztyry: Semion Kiryłoczuk, Iwan Barabaszów, Iwan Kusznirz, Andryi Oleynik.—W Szarawce cztyrech: Iosyf Barabaszczuk, Juśko Ryznyk, Semen Metnyczuk, Stefan Prokopów.

Co wyznaje nareszcie ten Wasyl Bedryjczuk aresztant: tego oyciec zapisał z synem starszym y zaprzysiągł u popa szumowieckiego, wzioł pieniądze na każdego po złotych 8 od tegoż popa. Ten pop szumowiecki nazywa się Czerniawski. Tenże aresztant na ostatku wyznaje, iż żeby mógł lepsze dla siebie wiarę znaleźć, można tych popów y oyca jego sprowadzić, to im w oczy powie, że się podpisywali y przysięgali; y tegoż aresztanta pop szumowiecki nie chciał spowiadać, aż mu przysięgę wykonał na bunty y że sekret w każdym mieyscu ścisły zachowa.

To tenże aresztant nie w ciągu czynionej indagacji, ale potym zeznał.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCXLVII.

Показанія, отобранныя отъ арестанта, назвавшагося Василіемъ Бедрыйчукомъ, въ присутствіи порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства. 1789. Мая 3.

Badania Wasyla Bedryjczuka, wzięte w kommissyi Podolskiey, die 3 maja 1789 roku.

— Zkąd jesteś y gdzieś się rodził, y wiele masz lat? Iestem z Szumowiec z pod Miedzyboża y tam rodziłem się; mam lat 24.—Oyca masz żyjącego y braci?—Oyciec moy żyje, nazywa się Michayło Bedryjczuk, siedzi na pieszym gruncie, a brat Onufry starszy, żonaty, siedzi na gruncie pojedynkowym.—Czy bywałeś gdzie z dziecinnych lat, czy przy oycu?—Nigdzie nie byłem y nie chodziłem, tylo przy oycu siedziałem.—Jak dawno wyszedłeś z Szu-

mowiec?—Już temu teraz jest sześć niedziel, jak wyszedłem z domu.—Ktoż ci kazał wychodzić z Szumowiec?—Pop szumowiecki, nazywający się Hryhory Czerniawski.—Nim wyszedłeś, coż robiliście w Szumowcach?—Nim wyszedłem z Szumowiec, byłem jednego dnia w karczmie w nocy długo, przed środopościem; przyszedł do mnie diak Bazyli y zawołał mię do popa, do którego ja przyszedłszy, zastałem trzech popów: z Rużyczny, z Rużyczanki y z Rossosza, a czwarty gospodarz y piąty diak, co ze mną przyszedł. Zaczoł do mnie pop mówić: że ty mi winien za spowiedź przeszłoroczną dwa złote y tego roku dwa złote należeć będzie, trzeba abyś mi oddał. A potym ja mu powiedział, że oddam; on mi muwił daley: „przysięgnij na to, co ja ci powiem, to ci te cztery złote daruję". A ja mu mówiłem: na coż mam przysięgać, kiedy nie wiem? „A on mi mówił". A na ten papier, co go widzisz na stole, bo tu już wiele na to przysięgało". Ja spytałem się: „a ktoż tu na co przysięgał?" A on porwał z ściany pistolet y powiedział mi: „jak nie przysiężesz, to ci prosto w piersi wystrzele"; a potym, obróciwszy się do drzwi, strzelił tak, że drzwi rozstrzelił y połupał. Dopiero coś mu popi po łacinie zaczeli mowić, on nabił pistolet y do mnie przyszedł y mówił: „czy przysiężesz?" ja odpowiedziałem, że przysięgę; y tak mi pop szumowiecki czytał przysięgę, a ja za nim mówiłem, iż, choćby mię męczono y na tortury brano, to nie wydam żadnego popa, aby w bidę u panów nie wprowadzić y nie pokłucić; a po takiey przysiędze byłem w domu u oyca tydzień.—Przez ten czas czy przysyłał pop szumowiecki do ciebie?—Przysyłał diaka y kazał mi iść do Sarnowa.—Do kogo do Sarnowa?—Do tego człeka, co druga chałupa od popa sarnowskiego.—Czy dał ci co pop szumowiecki na drogę?—Dał cztery złote miedzią.—A więcey dawał pop Szumowiecki komu pieniędzy?—Dawał popom trzem: z Rużyczny, z Rużyczanki y z Rososza.—Zkąd te pieniądze miał pop szumowiecki sobie dane?—Przyjechał do niego pop z Zapadyniec, z pod starego Konstantynowa y niedaleko Krasiłowa, na trzecim tydniu postu wielkiego, a ja mło-

ciłem na gumnie u popa szumowieckiego; zawołali mię do izby y przy mnie trzos pieniędzy zapadyniecki pop położył na stole y wysypał. Coś gadali z sobą po łacinie y wspominali o piliponach, ale ja tego nie rozumiał, a potym mówili do mnie: „widzisz wiele mamy pieniędzy? kto przysięże na lachów y żydów, temu będziemy dawać. Czy wtenczas przysięgałeś czy poźniey? W dwa dni poźniey przysięgałem tak, jak wyżey powiedziałem. Jak cię pop szumowiecki do Sarnowa posyłał, czy nie kazał do kogo wstąpić po drodze y po co cię posyłał? Nie kazał mi do nikogo wstępywać; ja przenocowałem w Fulsztynie, a drugiego dnia stanołem w Sarnowie y prosto do drugiey chałupy koło popa, będącego w Sarnowie, poszedłem na noc, bo mi pop szumowiecki tak mówił, że tylo temu człeku powiesz, że jesteś z Szumowiec odemnie, to on będzie wiedział, po coś przyszed? Czy mowiłeś co z tym człekiem Matwijem w Sarnowie? Zaczołem mu môwić od popa szumowieckiego ukłon, a on się mię spytał, czy jest pop szumowiecki w domu?; ja odpowiedziałem, że jest; y zaraz przyszli z dworu y wzieli mię y jego, y ja nocowałem w dworze. Coż tobie mówili w dworze w Sarnowie? Pytali się mię, co tu robię? ja im powiedziałem wszystko, co tu mowię, a oni mię z Sarnowa drugiego dnia posłali do Kurnik. Długo bawiłeś w Kurnikach? Dwa dni bawiłem w Kurnikach y tego drugiego dnia posłano mię do Zawalijek. W Zawalijkach co robiłeś? Bili mię tam łozami, a ja wszystko to mówiłem co y tutay. Czy długo bawiłeś w Zawalijkach? Dwie niedziele bawiłem, zkąd pan pisał do Szumowiec y słyszałem, że tam popa już wzieli do Krzemieńca y czterech gospodarzów. Od kogo ty słyszałeś, że popi namawiają na te bunty y na te rezunją y którzy popi są, co namawiają? Pop szumowiecki sam powiadał, ktorzy popi podpisali się na to y pobrali pieniądze, to jest: 1) z Rużyczny, 2) z Rużyczanki, 3) z Proskirowa, 4) z Rososza, 5) z Szarawki, 6) z Szczehlowki z pod Międzyboża, 7) z Derkaczów koło Zapadyniec, 8) z Swinny, 9) z słobodki Michałkowieckiey, 10) z Szumowiec, 11) z Szaraweczki, 12) z Raykowiec, 13) Zapadyniecki, 14) z Lechnowki.

Czy nie wiesz komu popi z ludzi dawali pieniędzy y czy przysięgali ludzie jacy przed popami? Wiem, że memu oycu, Michałowi Bedryjczukowi, dał pop szumowiecki ośm czerwonych y na brata mego Onufrego, ale nie wiem, czy przysięgali? Z Rososza trzem ludziom: Michayłowi y Hryciowi Chimlukowi y Iwanowi Nedostuplukowi dał po ośm czerwonych. Ja byłem po przysiędze i wtenczas u popa rznołem sieczkę y mówił mi pop szumowiecki wtenczas: że już w regestrze jest zapisanych chłopów dwadzieścia y pięć, a o tych trzech ludziach z Rososza diak mi szumowiecki mówił.—W Rużyczance chłopów 2, w Rużyczney 4, w Proskirowie 4, w Rososzu 3, w Raykowcach 2, w Szarawce 4, w Szczehlowce 2, z Derkaczów 4, z Zapadyniec 14, mowił sam pop; z Słobodki 1 najemnik, z Karpowiec 4. Przydał Wasyl, iż xiądz paroch szumowiecki dał Łysakowi złotych ośm w Szumowcach, że młocił z nim parobek z Słobudki, że Onufry, brat jego, ma córkę Iwasiuka na Beregelach; oyciec jego mieszka koło cerkwi, sąsiedzi: z jedney, Matwiyczuk Daniło, z drugiey strony Kirlaczuk Daniło, w tyle za chatą—Łucko ganczarz.—Czy nie wiesz u kogo więcey pilipowcy bywali? Wiem że u starego popa w Rużyczny byli pilipony y od nich dwie chustki kupił; byli w Wolicy koło Darażni y wszędy pilipowcy bywali u popów y tylo do nich się pytali, nie do kogo innego.—Czy poznasz tu popów z Rososza, y z Rużyczny, y z Rużyczanki, ktorzy bywali u popa szumowieckiego?—Poznam—y tak stawiony karpowiecki, uznał go y powiedział, że karpowiecki.—Czy namawiał ciebie pop szumowiecki przy spowiedzi do tego buntu y rzezi?—Namawiał y mowił mi przy spowiedzi wielkanocney, ktorąm odprawił w dwie niedzieli w post wstąpiwszy, abym przysięgał, bo jak nie przysięgnę, to paskę jeść będę bez spowiedzi, y jak przyrzekłem, że przysięgnę, to mię wyspowiadał y ja drugiego dnia po spowiedzi w domu popa tak, jak wyżey powiedziałem o tym, wykonałem przysięgę.—Czy byli przy tey przysiędze jacy ludzie?—Nie byli żadni, tylo ci, com pierwey powiadał; popów wszystkich czterech y diak, ale przy dziekanie z Zapadyniec był y z

Derkaczów pop wtenczas, kiedy y szumowieccy ludzie: Iwan Boyczuk, starszy brat, Wasyl Duczak, Iwaś Detiniuk y Andryi Chimluk wezwani byli, bo y oni widzieli; jak te pieniądze dziekan z Zapadyniec wysypał z trzosa na stoł, a ci ludzie owies zsypywali dla dziekana.—Jakie rusznice y pistolety widziałeś u popa szumowieckiego y w ktorym mieyscu.—Widziałem w komorze cztery pistolety nad łużkiem, słyszałem zaś, że karpowiecki pop ma rusznice pochowane w słomie.—Na kogoż te ryzaninę pop szumowiecki miał wysyłać y ktorego czasu to miało się zaczynać y czy więcey co mówił?—Wspominał, że na Morskiego kastelana, na Dulskiego, na Moszyńskiego, co w Wołoczyskach, y na jakiegoś kawalera, a potym y na innych, y to w pełnią maja zaczynać się ma, upewniając, że niema się czego bać, bo moskal z jedney strony po Słucz rzekę, a cesarz z drugiey strony zabiorą ten kray cały, a popy będą panami.—Dla czegoż ty mówiłeś w dawnych pytaniach, że jesteś z Szczehlowki, a nie z Szumowiec.—Bo mię pop szumowiecki tak nauczał, abym się nie powiadał z Szumowiec, gdyżbym go w biedę wprowadził, y gdy mię w Zawalijkach za palce od rąk y za nogi w dymie powiesili, długo trzymali y bili, wtenczas mówiłem to, czego y nie pamiętam z bolu, ale tak mi sią zdaje, że y wtenczas toż samo mówiłem, co y teraz prawdę mowię.—Czy znasz ty jakiego Kiryłę, ktory chodził po wsiach y miastach, namawiając do buntów y rzezi, y u kogo on bywał?—Ja go z osoby nie znam, ale słyszałem w Kurnikach od mielnika y drugich ludzi, że on Kiryło bawił trzy dni w Kurnikach. Był zaś u popa Karpowieckiego ten Kiryło, tak mi ludzie w Kurnikach powiadali.—Dla czego ty wczoray mówiłeś, że do Sarnowa przyszedłeś wieczorem y zaraz wzięty byłeś do dworu, a dziś mowisz, że cię Wasyl z Sarnowa z Felsztyna przywiózł do Sarnowa y u niego byłeś niedziel dwie?—Co mię Wasyl prosił, abym go nie wydawał, że tak długo u niego bawię y żebym mówił, że tylo przenocowałem u niego; y ja tak pierwey mówiłem z początku w Zawalijkach y teraz to potwierdzam, że prawda, com dwie niedziele bawił u Wa-

syla w Sarnowie, a u Matwijczuka koło cerkwi tylo dzień bawiłem, od którego mię znow Wasyl wzioł do siebie.—Czy prawda, coś mówił w Zawalijkach, żeś dla tego z Szumowiec uciekł, iż oyciec twoy chciał cię wydać do dworu za to, żeś z popami pił y był namawiany do buntu y rzezi?—Jużem raz powiedział, że jak mię w Zawalijkach okrutnie w dymie za palce powieszonego bili, to nie pamiętam, co z bolu mówiłem y co chcieli pytali y gadali, tom mówił z bolu okrutnego, ale teraz potwierdzam moją prawdę, iż to, co tu mowię, jest tak, jak się działo, bo mię nikt nie bije y nie straszy.

W. Raciborowski, chorąży latyczowski, prezydujący. Ignacy Axamitowski, łowczy podolski. Jan Komarnicki, cześnik latyczowski. Tadeusz Matuszewicz m. p. Wiktor Kamieński. I. Czarkowski B. K.

Изъ картона дѣлъ Каменецкихъ № 5.

CCXLVIII.

Показанія, отобранныя въ порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства отъ священника изъ с. Шумовецъ, Ивана Кобрицкаго, вслѣдствіе оговора его Василіемъ Бедрыйчукомъ. 1789. Мая 10.

Indagacya z parocha szumowieckiego, xiędza Kobryckiego, die 10 maja, 1789 roku.

— Gdzieś się rodził y jak się zowiesz?—Nazywam się Jan Kobrycki, rodziłem się w Faszczijowce w kluczu Zinkowieckim, ojciec moy był tam parochem.—Jak dawno jesteś parochem w Szumowcach?—Od lat dziesięciu jestem parochem w Szumowcach.—Czy znasz wszystkich swoich parochjanów?—Znam każdego y wiem po nazwisku ledwie nie każdego.—Czyli jest lub był jaki Michayło Bedryjczuk w Szumowcach, y czy ma synów?—Michayła Bedryjczuka w Szumowcach nie ma i nie był, ani synów jego: Onufrego

y Wasyla, Jest Michayło Ochrym, ma synów: Fedka, Jwana i Pańka. —Czyli zna Wasyla aresztanta, którego przed sobą widzi?—Wasyla, którego widziałem, tyle znam, iż ten przyszedł do Szumowiec rok już minął tej zimy, y przesiadywał u Pawlichy wdowy. Ja, będąc u kowala, który pod jednym dachem mieszkał z Pawlichą, postrzegłem tegoż Wasyla, któremu mówiłem, czy nie będzie u mnie młócił? odpowiedział mi, że tylko odrobi Petrowi, to przyjdzie. Przyszedł więc y dwa dni u mnie młocił, ale u mnie nie nocował.—Czyli tegoż razu wyszedł ze wsi y czyli Wasyla widział kiedy późniey?—Czyli wyszedł zaraz ze wsi Wasyl? nie wiem; ja go potym nie widziałem, aż dopiero teraz.—Czyli byli kiedy popi: z Rużyczny y z Rużyczanki, y z Rososza razem, lub po jednemu tej zimy?—Paroch z Rużyczny był u mnie w jesieni, prosząc mnie na żałobny obiad, a xiądz z Rososza był tey zimy, ale ani mnie, ani żony mojey nie zastał.—Czyli zna parocha z Zapadyniec y kiedy był w Szumowcach?—Parocha z Zapadyniec nigdy nie widziałem, ani go znam, ani był u mnie.—Czy nie był wienien kiedy co temuż Wasylowi, albo Wasyl czy nie był winien?—Nic ani ja jemu, ani on mnie nie był winien.—Czy ten Wasyl spowiadał się kiedy przed waszecią?—Nigdy się nie spowiadał.—Jak się nazywa diak szumowiecki, który był tey zimy, y czy przysyłałeś tego diaka po Wasyla?—Nazywa się Czarniawski, y tego nigdy nie posyłałem po Wasyla.—Jak był xiądz z Rużyczny, czy był Wasyl wtenczas przytomny?—Nie był. —Czy masz waszeć jakie strzelbę u siebie?—Nie mam żadney strzelby, ani pistoletów. Szczehlówka jak jest daleko od Szumowiec?—Nie wiem o żadney Szczehlówce.—Czy nie gadał waszeć kiedy z Wasylem o piliponach lub o buntach?—Nie gadałem nigdy o tym z Wasylem.—Czyli byli filipony w Szumowcach u kogo y czy nocowali?—Byli filipony tey zimy w Szumowcach, byli y u mnie, kupiłem u nich chustek pięć; czy nocowali gdzie? nie wiem.—Czyli są lub byli w Szumowcach: Jaśko Komornik, Jan y Andrzey Byczuk?—Pod tym nazwiskiem niemasz y nie było ludzi w Szumowcach.—Czyli bywali parochowie: z Proskurowa, z Szarawki, z Szczehlowki, z

Międzyboża, z Derkaczów, z Swinny, z Słobodki, z Szaraweczki, z Rajkowiec, z Lechnówki?—Z tych parochów żaden u mnie nie był, prócz z Słobódki; ten często bywa, bo móy brat cioteczny.

W. Raciborowski, chorąży latyczowski, prezydujący. Jgnacy Axamitowski, łowczy podolski, m. p. Tadeusz Matuszewicz, m. p. J. Czarkowski.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCXLIX.

Показанія, данныя священникомъ изъ села Рожичанки, Василіемъ Сциборскимъ, въ засѣданіи порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства по поводу оговора, взведеннаго на него Василіемъ Бедрыйчукомъ. 1789. Мая 10.

Indagacya xiędza parocha z Rużyczanki die 10 maja 1789 roku.

— Jak waszeci imie, jak się zowiesz?—Nazywam się Bazyli Ściborski.—Jak dawno jesteś parochem w Rużyczance?—Jestem od lat 43 parochem.—Jak daleko mieszkasz od xiędza parocha Szumowieckiego?—Mieszkam od Szumowiec puł ćwierci mili.—Czyli byłeś waszeć tey zimy u xiędza parocha szumowieckiego?—Byłem w Szumowcach tey zimy, na dwie niedziel przed zapustami wezwany, dawałem ostatnie pomazanie matce żony xiędza parocha szumowieckiego.—Masz waszeć koadjutora?—Mam syna y zięcia duchownych, których w zapusty pożeniłem y aż w dwie niedziele po szlubie, a w tydzień przed zapustami wyjechali do Lwowa, a ze Lwowa powrócili dwie niedzieli w post.—Jak tym imie y nazwisko: synowi i zięciowi?—Synowi imie y nazwisko Łukasz Sciborski, a zięciowi Demetry Podogrodecki. Zięć ma oyca w Niemirowie.—Jak powrócili ze Lwowa, długo bawili u waszeci w poście?—Przyjechawszy ze Lwowa syn y zięć, pojechał zięć na pogrzeb matki, nie bawiąc jak dwa dni, syn zaś, bawiąc u mnie tydzień, pojechał do Masijowiec, gdzie jest parochem.—Czy był waszeć kiedy z xię-

dzami z Rososza, z Rużyczny razem u parocha szumowieckiego?— Nie byłem nigdy razem z temi xiędzami, ale byłem sam, jak pierwey powiedziałem.— Kogo waszeć znasz z gromady w Szumowcach?—Znam Jakóba Harbuziuka, Andrzeja Furkaluka, Dubieckiego —Czyli syn lub zięć nie był kiedy w Szumowcach, w zapusty lub w poście?—Syn móy, jadąc do Masijowiec na parochyę, był u parocha szumowieckiego, w dwie niedziel w post wstąpiwszy. Ja zaś, xiądz dziekan Trokliński z Ihnatowiec, trzeci z Markowiec paroch Podogrodecki.—Czyli waszeć znasz lub znałeś kiedy Wasyla, parobka z Szumowiec, u parocha szumowieckiego.—Wasyla parobka z Szumowiec ani znam, ani widziałem —Czyli znasz parocha zapadynieckiego y czyli widziałeś go tey zimy?—Ani znam, ani widziałem parocha zapadynieckiego y tey zimy go nie widziałem. Znał przed lat kilku w Zapadyńcach parocha Bilińskiego.—Czyli są ci chłopi w Rużyczance: Stefan Prokopów, Jaśko Jurków?—Tych chłopów niemasz y ich nie znam.

W. Raciborowski, chorąży latyczowski, prezydujący. Ignacy Axamitowski, łowczy podolski m. p. Tadeusz Matuszewicz m. p. Stefan Czarkowski.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCL.

Показанія, данныя священникомъ изъ села Россоша, Михаиломъ Бѣлецкимъ, въ засѣданіи порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства по поводу, оговора, взведеннаго на него Василіемъ Бедрыйчукомъ. 1789. Мая 10.

Indagacya z parocha Rossoszowskiego, die 10 maja, 1789.

Jak waszeć daleko mieszkasz od Szumowiec?—Mieszkam półtory mili od Szumowiec.—Czyli byłeś kiedy tey zimy u parocha szumowieckiego, sam lub z xiędzami z Rużyczny y Rużyczanki?— Byłem w Szumowcach przed kwietną niedzielą ruską przeszłą z

Jankiem chłopcem, który u mnie służy; a to, przejeżdżając przez Szumowce, wstąpiłem do parocha; nie zastałem, bo był na chrzcinach, tylko matkę samey popadi; zjadłem chleba y piwa, y zaraz wyjechałem, nie widząc się z parochem.—Czyli znasz waszeć kogo z gromady szumowieckiey?—Nie znam nikogo prócz Leska pobereżnika, nazwiskiem Rudia.—Czyli znasz lub widziałeś kiedy Wasyla Bedryjczuka z Szumowiec?—Nie znam, ani wiem, ani z nim gadałem.—Czyli znasz xiędza parocha z Zapadyniec?—Ani go znam, ani widziałem.—Czyli znasz w Rososzu ludzi: Iwana Niedostupluka y Semena syna jego?—Niemasz ani Iwana Niedostupluka, ani syna jego Semena.

W. Raciborowski, chorąży latyczowski, prezydujący. Ignacy Axamitowski, łowczy podolski. Tadeusz Matuszewicz m. p. J. Czarkowski.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCLI.

Показанія, данныя священникомъ изъ села Рожичной, Григоріемъ Меньковскимъ, въ засѣданіи порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства, по поводу оговора, взведеннаго на него Василіемъ Бедрыйчукомъ. 1789. Мая 10.

Indagacya xiędza parocha z Rużyczney, die 10 maja, 1789 roku.

—Jak się waszeć zowiesz, y jak ci imie?—Nazywam się Grzegorz Meńkowski.—Jak dawno jesteś parochem?—Jestem już rok czwarty parochem w Rużyczney. Mam teścia duchownego, tamże parochem, a ja miałem oyca z Wolicy.—Jak daleko mieszkasz od Szumowiec?—Mieszkam od Szumowiec więcey jak ćwierć mili.—Czy byłeś waszeć tey zimy u parocha szumowieckiego sam lub z xiądzami z Rużyczanki y z Rossosza?—Nie byłem nigdy ani sam, ani z temi xiędzami u parocha szumowieckiego; byłem tylko w

Szumowcach w początkach jesieni, ale u diaka Czerniawskiego o prządkę, ale nigdzie więcey nie byłem. Byłem pierwey jeszcze raz w Szumowcach u popa w jesieni, prosząc na obiad duchowny.—Czyli waszeć znasz kogo z gromady szumowieckiey?—Nie znam nikogo, prócz diaka szumowieckiego Czerniawskiego.—Czyli waszeć znasz lub widziałeś kiedy Wasyla Bedryjczuka z Szumowiec? —Nie znam go, ani go nigdy nie widziałem.—Czyli znasz xiędza parocha z Zapadyniec?—Nie znam go, byłem tylko raz na ś. Mikołay rok temu y, krôtko bawiąc, wyjechałem.—Czyli znasz ludzi tych w Rużyczny: Iwana Pałachniuka, Hrycia Pałachniuka, Fedora Tymofiyczuka, Jurka?—Nie znam i niemasz tych ludzi w Rużyczny. W. Raciborowski chorąży latyczowski, prezydujący

Ignacy Axamitowski, łowczy podolski m. p. Tadeusz Matuszewicz m, p. I. Czarkowski.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCLII.

Предложеніе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства коммендаванту Каменецкой крѣпости, полковнику Ганицкому, объ отпускѣ конвоя для препровожденія арестанта Василія Бедрыйчука въ с. Шумовцы, гдѣ ему назначена очная ставка. 1789. Мая 11.

1789 roku, dnia jedynastego miesiąca maja.

Kommissya województwa Podolskiego, gdy z wynikłych okoliczności dla doyścia rzeczy istoty zdecydowała Wasyla Bedryjczuka, aresztanta, posłać na grunt wsi Szumowiec, lub, gdyby wypadała konieczność, na inne, do dzisieyszey okoliczności potrzebne, mieysce, przeto czyni swoje żądanie do w. Hanickiego, pułkownika regimentu buławy polney koronney, kommendanta fortecy tuteyszey, aby ludzi czterech z garnizonu przy tymże Wasylu aresztancie wykomenderować raczył.—W. Raciborowski, chorąży Latyczowski, prezydu-

jący. Tadeusz Matuszewic mp. Ili Czarkowski mp. Pius Raciborowski.

Кн. протоколовъ засѣданій порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства № 4347, л. 83.

CCLIII.

Повальный обыскъ объ арестантѣ, Василіѣ Бедрейчукѣ, произведенный Подольскою порядковою коммиссіею въ с. Шумовцахъ. 1789. Мая 14.

Indagacya na gruncie wsi Szumowiec z ludzi, na gruncie osiadłych, względem aresztanta, Wasylem Bedryjczukiem teraz nazywającego się. Dnia 14 maja, roku 1789.

Świadek pierwszy. Walko syn Pawlichy wdowy, u ktorey aresztant w Szumowcach przebywał, polak, zeznał: *1.* Kiedy przyszedł do Szumowiec teraz Wasylem nazywający się aresztant?—Na dwa tygodnie prawie przed adwentem. *2.* Jak się nazywał, jakiego obrządku y zkąd się bydź powiadał?—Nazywał się Stachem polakiem, oyca zaś Jaśkiem nazywał, rodem bydź się się powiadał z Kuźmina, zpod Felsztyna. *3.* Jak długo bawił w Szumowcach?—Bawił tygodni dziewięć, zawździ w chałupie matki mojej. *4.* Czy starał się o curkę Pawlichy, a o siostrę twoją, za żonę?—Starał się y dla tego, jak się domyslają, udawał, że ma pieniądze; a kiedy już przychodziło do zgodzenia ślubu, widząc, że się wyda bałamuctwo, schował się w słomę na gumnie; znaleziony więc y zrewidowany, gdy miasto pieniędzy pokazało się, że chował czerepki gliniane w sakiewkach, z płotna uszytych, wyznał, że,idąc z Kuźmina przez Rużyczankę, znalazł czerep z garka; ten potłukł i czerepki na dwie części rozdzielił; jedne większe, obwinąwszy płatkami, imperyałami nazywał, mnieysze zaś—pojedynczemi dukatami. *5.* Czy powiadał, dla czego więcey te czerepki udawał za pieniędze?—Dla tego jeszcze, aby w drodze, okazując jakoby pieniądze, łatwiey

mógł bydź przyjęty na noc. *6.* Czy bywał przez czas bawienia się w Szumowcach w cerkwi y u popa?—W cerkwi nigdy go nie widziałem, u popa zaś dwa razy tylko młócił. *7.* Kiedy wyszedł z Szumowiec?—Drugiego .dnia świąt ruskich Bożego narodzenia wyszedł, jak powiadał, po kartę do Kuźmina. Ja go sam wyprowadziłem ku Rużyczance, obiecał powrócić za tydzień. *8.* Dokąd poszedł ze Szumowiec?—Do Rużyczanki i tam bawił tydzień u Semena Muzyki, Muzyczynego syna, i tam się już nazywał Wasylem rusinem, a nie polakiem. *9.* Czy był potym w Szumowcach?—Nie był ani we wsi, anim go nigdzie nie widział, anim o nim nie słyszał. *10.* Czy nie gadał co o popach, buntach i o czymkolwiek w tych okolicznościach?—Nie gadał nic przedemną, *11.* Czy święta y posty z polakami zachowywał?—Trzymał we wszystkiem z polakami. *12.* Czy spowiadał się wielkanocną spowiedzią w Szumowcach?—Nie spowiadał się i już go w wielki post nie było we wsi. *13.* O wsi Derkaczach czy wspominał kiedy?—Nie wspominał, ale powiadał, że był w Raykowcach w więzieniu za to, że będąc w Kuźminie na wieczornicach, parobka we trzech zabili. Ztamtąd zaś został wypuszczony przez żołnierza, pilnującego więźniów, za co, jak powiadał, temu zapłacono. *14.* Czy nie słyszał od ludzi gdzie, albo sam czy nie poznawał, rozmawiając z nim, czy nie miał pomieszanych zmysłów?—Nie słyszałem, owszem zdawał się mówić jak człowiek zdrowych zmysłów.

Pawlicha wdowa, polka, u ktorey aresztant, bawiąc w Szumowcach, cały czas mieszkał, osobno pytana, na wszystkie punkta zgadza się z synem, prócz tego, że dnia wyjścia z Sznmowiec nie pamięta i, jak długo w Rużyczance bawił? nie wie.

Urodzony Michał Popiel, polak, zeznał: *1.* Nie wiem, ponieważ nie przy mnie przyszedł, byłem wtenczas w Rachniüwce pod Kamieńcem. *2.* Zgadza się we wszystkim. *3.* Jak długo bawił? — Nie wie, ponieważ go wtenczas nie było, a przy nim bawił jeszcze tygodni pięć. *4.* Zgadza się we wszystkim z pierwszemi. *5.* Dla łatwieyszego uproszenia się na noc. *6.* W cerkwi nie by-

wał nigdy, ani u popa go nie widziałem. *7.* Nie wiem dnia, ale pewnie wyszedł w zapusty. *8.* Nie wiem, nie słyszałem gdzie bawił. *9.* Zgadza się z pierwszemi. *10.* Nie gadał. *11.* Zgadza się ze wszystkim z pierwszemi. *12.* Czy spowiadał się wielkanocną spowiedzią w Szumowcach?—Nie wiem, ale to pewnie, że w wielki post już go we wsi nie widziano. *13.* Nic słyszałem, ani pomieszanych zmysłów z mówienia jego poznawałem. *14.* O Derkaczach nie wspominał, ale powiadał, że w Raykowcach był w więzieniu za to, że, będąc w kompanji z drugiemi na wieczornicach, parobka zabili.

Jurko, Walków syn, polak, zeznał: *1.* Przed polskim Bożym narodzeniem przyszedł. *2.* Zgadza się z wyższemi we wszystkim, prócz, że o imieniu oyca nie wspominał. *3.* Bawił niedziel 8 mniey lub więcey, dostatecznie nie pamiętam. *4.* Zgadza się we wszystkim z pierwszemi, dodaje tylko, że powiedział przed nim, iż tych czerepów natłukł w Karpowcach nie w Rużyczance. *5.* Zgadza się z pierwszemi. *6.* W cerkwi nigdym go nie widział, słyszałem tylko od matki Pawlichy, u ktorey on przebywał, a ktorey ja jestem zięciem, że młócił u popa. 7. Nie pamiętam. *8.* Poszedł do Rużyczanki, ale nie wiem jak długo bawił. *9.* Nigdzie go potym nie widziałem. *10.* Nic z nim o tym nie gadałem. *11.* Święta polskie święcił i posty zachowywał. *12.* Już go w wielki post we wsi nie widziano. *13.* O Derkaczach nic od niego nie słyszałem, ale y o Raykowcach nic mi nie mówił. *14.* Nie słyszałem, dodał tylko, że, mówiąc, nigdy nie spoyrzał na człowieka, ale zawżdy w dół patrzał i dla tego ja o nim zawżdy źle sądziłem.

Hryćko Biłan, rusin, zeznał: pytany na wszystkie punkta, iż nic nie wie, ponieważ daleko mieszka; czerepki tylko, od niego w woreczku płóciennym odebrane, wraz z wielu ludźmi, widziałem.

Anton Ianczyszyn zięć, rusin. *1.* Nie wiem, *2.* Nazywał się Stachem, reszty nie wiem. *3.* Zgadza się z wszystkiemi. *4.* i *5.* Zgadza się. *6.* W cerkwi go nigdy nie widziałem. *7.* Nie wiem, ale go już w post wielki we wsi nie widziałem. *8.* Nie wiem. *9.* Nie był we wsi, anim go potym już widział. *10.* Nic nie gadał. *11.* Nie

wiem. *12.* Nie spowiadał się y już go we wsi nie było w wielki post. *13.* Nigdy z nim nie gadałem. *14.* Nie wiem.

Fedko Koziów, rusin, zeznał: *1.* Podobno przyszedł przed pilipówką, czego dobrze nie pamiętam. *2.* Nazywał się Stachem, poląkiem, o oycu nie wspominał, ale powiadał, że grunt przedał y poszedł z Kuźmina z pod Felsztyna. *3.* Bawił tygodni dziewięć w Szumowcach, zawżdy u Pawlichy wdowy przebywał. *4.* Zgadza się z wszystkiemi, prócz że o mieyscu, na którym czerepów natłukł, nie wspominał. *5.* Zgadza się z wszystkiemi. *6.* Nigdy go w cerkwi nie widziałem, słyszałem tylko, że dzień u popa młucił. *7.* Wyszedł podobno we święta ruskie Bożego narodzenia. *8.* Powiadali, że był tydzień w Rużyczance; ztąd poszedszy, u kogo bawił i jak się tam nazywał, nie wiem. *9—14.* Zgadza się ze wszystkiemi wiedzącemi.

Szczepan Piorun, polak, zeznał: *1, 2.* Zgadza się ze wszystkiemi wiedzącemi, w drugim tylko dodaje, że o imieniu oyca nie wspominał. *3.* Jak długo bawił we wsi, nie pamiętam; to wiem tylko, że przez wszystek czas bawienia się w Szumowcach przebywał u Pawlichy. *4.* Zgadza się z wszystkiemi. *5—7.* Zgadza się. *8.* Że był w Rużyczance, słyszałem, jak długo bawił i czy się tam Wasylem rusinem, czy polakiem bydź powiadał? nie wiem. *9—12.* Zgadza się we wszystkiem z wiedzącemi. *13.* Ani o Derkaczach, ani o Raykowcach nic od niego nie słyszałem. *14.* Nie gadałem z nim i nie słyszałem w żadney wsi o nim, jak wyszedł z Szumowiec.

Naostatek przywołany Gierszon Muniszowicz, arendarz tuteyszy, zeznał: iż raz go we wsi widziałem; w karczmie abym go kiedy widział, albo żeby wudki brał, nie pamiętam; aby diak go kiedy z karczmy wywoływał, tego nie widziałem, ani z domowych, ani z ludzi o tym ze wsi od nikogo nie słyszałem. O tem bałamuctwie jego względem czerepów, za pieniądze udawanych, słyszałem.

Osobna indagacya z Semena Muzyczynego, u którego aresz-

tant w Rużyczance przebywał, ze wsi teyże Rużyczanki do Szumowiec przystawionego, dnia tegoż wyciągniona.

1. Czy znasz ty aresztanta tego, Wasylem teraz nazywającego się?—Był u mnie w zimie, pierwszy raz go w ten czas widziałem. *2.* Długo bawił u ciebie?—Przenocował dwie nocy. *3.* Zkąd się powiadał bydź rodem i jak się nazywał?—Powiadał się bydź rodem z Kuźmina za Proskirowem, nazywał się Wasylem.—*4.* Jakiego się obrządku bydź powiadał?—Mowił że rusin. *5.* Co więcey z tobą gadał?—Powiadał, że przedał zboże po oycu i chciał by się ożenić; mowił mi, jeślibym siostry mojey nie dał za niego, a on by mi za to kupił wołów parę. *6.* Coś mu na to mówił?—Mówiłem, że trzeba, abyś się pierwey w niey, a ona w tobie rozpatrzyła, a potem mogło by to nastąpić. *7.* Nie gadał co o popach, o buntach i o czym innym z tey okazyi?—Nie gadał nic, tylko tyle, że był w Szumowcach. *8.* Nie powiadał ci, jak długo bawił w Szumowcach?—Nie powiadał. *9.* Nie wspominał co o wsi Derkaczach?—Nie wspominał nic. *10.* Co też miał z sobą, przyszedszy do ciebie?—Nie miał nic, a wprosiwszy się już na noc, rzekł do matki, dobywając jakieś szmaty, czymś napchane, zza pazuchy, gdzie by to mógł położyć? Matka mu pokazała pułkę. On się na to odezwał, że ja to schowam za obraz; jakoż to tam położył i, wychodząc, z sobą wzioł z tego micysca. *11.* Co było w tem płacie?—Nie wiem, ale jak teraz domyślić się można, czyli nie czerepy? *12.* Dokąd wyszedł z Rużyczanki?—Nie wiem i nie słyszałem potem o nim, aż dopiero teraz.

Datum w Szumowcach, 14 maja, 1789.

Skupieński m. p.

Изъ картона дѣлъ Каменецкихъ № 5.

CCLIV.

Ходатайтсво помѣщицы Морской объ освобожденіи изъ подъ ареста приходскаго священника изъ села Райковецъ. 1789. Мая 16.

Dnia 16 maja, 1789, z Raykowiec.

Jaśnie wielmożny mości dobrodzieju! Pop raykowiecki, wzięty przez kommendę do Kamieńca, gdy do tey pory nie powraca, a gromada tuteysza ustawicznie mi się uprzykrza y proszą o instancyą moją za nim, upraszam więc łaski j. w. p. d., abyś raczył uczynić swoje interesowanie za tymże, y gdy się okaże, że nic nie winien, mógł być uwolnionym z aresztu y powrócić do siebie; za ktorym jadą szlachty dwóch y z gromady tuteyszey dwóch gospodarzy.

Iestem z naywyższym szacunkiem j. w. p. d. nayniższą sługą. J. Morska.

Na samym wsiadanym do Lwowa jestem y dla tego darujesz j. w. p. d., że ręką swoją nie pisałam. Waszmości dobrodziejowi tysiąc grzecznych ukłonów zasyłam.

На конвертѣ адресъ: jaśnie wielmożnemu imć panu Raciborowskiemu, chorążemu Czerwonogrodzkiemu, kawalerowi orderu św. Stanisława, j. w. m. p. i dobrodziejowi, w Kamieńcu. Pod niebytność j. w. chorążego rozpieczętuje j. w. prezydujący na kommissyi porządkowey województwa Podolskiego.

Изъ картона дѣлъ подольскаго воеводства № 7.

CCLV.

Распоряженіе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства объ немедленномъ освобожденіи изъ подъ ареста благочиннаго Якова Мархалевича, арестованнаго по недоразумѣнію, вслѣдствіе клеветы Василія Бедрыйчука. 1789. Мая 28.

Dnia 28 maja, 1789 roku.

Kommissja województwa Podolskiego imć xiędza Jakuba Marchalewicza, kanonika Łuckiego, dziekana Konstantynowskiego, na omylnie zrobiony raport przez imć pana Szydłowskiego, chorążego, tam, w Zapadyńcach Krasiłowskich, konsystującego, nie należycie do fortecy tuteyszey przystawionego, natychmiast wolnym bydź uznaje, gdy z uczynionej na gruncie indagacji w przytomności w. possessora wsi Zapadyniec w niczym tenże imć xiądz Marchalewicz, przez Wasyla Bedryjczuka, fałszywie potwarz rzucającego, przekonanym nie został, nic też powołanie dalszej jego sławie szkodzić nie może. K. Józef Lipiński, podkomorzy Podolski, prezydujący, m. p. Tadeusz Matuszewicz, m. p. Ili Czarkowski.

Кн. протокол. засѣд. порядков. ком. Подольскаго воевод. № 4347, л. 89 на об.

CCLVI.

Постановленіе порядковой коммиссіи объ освобожденіи изъ подъ ареста пяти священниковъ, оговоренныхъ Василіемъ Бедрыйчукомъ, но оказавшихся совершенно невинными. 1789. Мая 28.

Dnia dwudziestego ośmego maja, 1789 roku.

Kommissya porządkowa województwa Podolskiego; luboć wielebnych parochów: Bazylego Sciborskiego z Rużyczanki, Grzegorza Minkowskiego z Rużyczny, Jana Kobrzyckiego z Raykowiec, Filipa Czarnowicza z Derkacz, Jana Lubowicza z Katarynówki, przez Wasyla Bedryjczuka powołanych y oskarżonych, w detencyi fortecy

tuteyszey przytrzymać deklarowała. Po uczynionych jednak z tychże parochów w kommissyi swojey indagacyach y wszelkich wywiedzenia się sposobach, w niczym nie przekonanych znayduje, przeto wspomnionych parochów, wyżey wyszczegolnionych, z detencyi fortecy tuteyszey uwalnia y wolny każdemu do swojey parochji powrót zabespiecza.—K. Iozef Lipiński, podkomorzy Podolski, prezydujący, mp.—Ignacy Axamitowski, łowczy Podolski, mp.—Tadeusz Matuszewicz, mp.—Ili Czarkowski.

Книга проток. засѣданій порядков. ком. Подольскаго воевод. № 4347, л. 88 на об.

CCLVII.

Показанія, данныя арестантомъ, называвшимъ себя Василіемъ Бедрыйчукомъ, въ которыхъ онъ признаетъ всѣ свои показанія, данныя раньше, ложными, вынужденными пыткою.—Подтвержденіе этихъ послѣднихъ показаній свидѣтельствомъ его односельцевъ, жителей села Боришковецъ. 1789. Іюня 2—6.

Indagacya z Wasyla Bedryjczuka, die 2 czerwca, 1789 roku wyciągniona.

Onufry Traczów syn, przedtym się nazywał, a teraz Wasylem Bedryjczukiem przezwał się, rodził się w Boryszkowcach w kordonie nad Zbruczem. Oyca ma nazwiskiem Dmytra Tracza, który lat dwanaście w skarbowey pasiece siedział; brata ma Mikołę Traczowego, Jełene y Marją, dziewki jeszcze, dwie siostry, Wasyl Moskaluk jest jego wujem, Iwan Czarny—bratem matki jego, Wasyl y Andryj Dudczaki, Semion y Tanaszko Nastasiuki—krewni; dyspozytorowie w Boryszkowcach byli i teraz ktorzy są, wyrażam: pierwszy Serwatowski, po nim drugi Pieczarski, teraz zaś jest Kobylański. Pop teraz Boryszkowiecki z chłopa, Oleynikowego syna; wyszedł z Boryszkowiec w pilipowkę w roku przeszłym z bytności, y zaszedł do Szumowiec, y tam starał się o dziwkę u Pawlichy

wdowy, która się go pytała: „jeżeliś rusin, to nie dam dziwki za ciebie“; y dla tego się nazwałem polakiem, y tam nabiłem czerepów dla okazania mego majątku, żeby mię dziwka kochała; a gdy te czerepy postrzegli, że nie pieniądze, jużem wiary nie miał y ztamtąd poszedłem do Rużyczny. W Rużyczny zabawiwszy się tydzień, poszedłem za robotą do Sarnowa; w Sarnowie mię złapano y do dworu zaprowadzono. Tam mię pytano, com za człowiek? gdym powiadał, że o niczym nie wiem, zaczęto mię bić y męczyć, abym powiadał o popach y pilipach, co na bunt namawiają. Ja, słysząc, co mie pytali chłopów y popów, powiadałem, że prawda, bojąc się większey kary. Potym mnie do Kamieńca odesłano, obawiając się podobney kary, jak miałem w Sarnowie, y w kommissyi to gadałem, y popom to w oczy wyrzucałem, ale to wszystko nie prawda, o niczym nie wiem. Niech staną ludzie z Boryszkowiec, to wszystko przyznają.

—

Zeznanie dobrowolne ludzi Boryszkowskich, niżey wyrażonych, przy sławetnym Zacharkiewiczu, wuycie, Iuzefie Sowińskim, burmistrzu, y Dominiku Narajewskim, pisarzu urzędu miasta Żwańca. Dnia 6 czerwca, roku 1789, spisane w Żwańcu.

1. Dmytro Tracz jeżeli ma synów: Onufrego, Mikołe y córkę Iełenę, a drugą Maryą?—Fedor Kondratczuk, przysiężny Boryszkowski, wyznał, jako Dmytro Tracz ma syna Onufrego, Mikołę y córek dwie: Iełenę y Marją. Onufry, syn Dmytra Tracza, w roku przeszłym wyszedł z Galicyi do Polski, ukradszy serdak u Andrija Właseniuka, a Mikoła, drugi syn, zostaje w skarbie za pohonicza; dwóch zaś małoletnych synów y córek dwie w domu zostają przy Dmytrze Traczu. *2.* Ieżeli Wasyl Moskaluk jest wujem Onufrego, a Iwan Czarny, Dmytra Tracza żony, nazwiskiem Paraski, jest bratem rodzonym, jako też Wasyl y Andrzey Dudczaki, Semion y Tanasko Nastasiuki są krewnemi Onufrego, Dmytra Tracza syna?— Zeznał Wasyl Moskaluk, jako jest wujem Paraski, żony Dmytra Tracza, Iwan zaś Czarny teyże Parasce, żonie Dmytra Tracza, jest

bratem wujecznym. Wasyl, Andrij Dudczaki, Semion y Tanasko Nastasiuki są krewnymi samey Paraski, żony Dmytra Tracza. *3*. Krewni, wyżey wyrażeni, jeżeli w Boryszkowcach najdują się?— Ci wszyscy, jako zeznali: Fedor Kondratczuk, Wasyl Moskaluk, Iwan Czarny, Semion y Tanasko Nastasiuki, Wasyl y Andrij Dudczaki najdują się w Boryszkowcach y są gospodarze słuszni. *4*. Synowie Dmytra Tracza, jeżeli na groncie zostają z żonami, czyli wyszli z Boryszkowiec y jak dawno?—Onufrij, syn Dmytra Tracza, żony nie ma, ktory wyszed w roku przeszłym, Mikoła, syn drugi, bezżenny, a dwoch małoletnych z córkami. *5*. Pan Serwatoski, Pieczarski, Kobylański jeżeli dyspozytorami byli w Boryszkowcach?— Pan Serwatoski lat będzie 15 jak był dyspozytorem, Pieczarski lat 6, y to poł roku był na dyspozycyi; Kobylański zaś za possesij wielmożnego Matkoskiego był lat dwa na funkcyi. *6*. Paroch Boryszkowski jeżeli jest synem Hryńka Olejnika?—Fedor Olejnik jest oycem xiędza parocha Boryszkowskiego, ktoremu imię Grzegorz.

Te wyznanie, jako sprawiedliwie jest wyrażone przez niżey wyrażonych ludzi, tak na to znakami krzyża św. podpisują się: Fedor Kondratczuk, Wasyl Moskaluk, Semion Nastasiuk.

Jako przedemną, niżey wyrażonym, ludzie Boryszkoscy to wyznanie zeznali, na to się podpisuję. I. Marszewski.

Przytomny będąc tego wyznania, podpisuję się Michał Zacharkiewicz, wuyt miasta Żwańca, Iózef Sowiński, burmistrz, Dominik Narajewski.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCLVIII.

Показанія, отобранныя въ присутствіи многихъ дворянъ отъ крестьянина Ивана Олейника изъ села Маначина, заключающія подробности о его сношеніяхъ съ коробейникомъ и объ организаціи крестьянскаго заговора. 1789. Мая 28.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca julii dwudziestego ósmego dnia.

Przed urzędem y aktami nienieyszemi grodzkiemi krzemienieckiemi y przedemną, Michałem Rawicz Szacińskim, susceptantem przysięgłym grodzkim krzemienieckim, osobiście stanowszy j. w. Ignacy Czarnecki, rotmistrz kawaleryi narodowey, orderu ś. Stanisława kawaler, tę kopię dobrowolnych wyznań Iwana Oleynika, poddanego ze wsi Manaczyna, roku bieżącego, dnia dwudziestego ósmego miesiąca maja, o bunty powołanego, przez obywatelów, na podpisach wyrażonych, wyprowadzonych, z paragrafami kilku będącą, dla zapisania do xiąg grodzkich starościńskich powiatu krzemienieckiego podał, w takowym wyrażeniu: konfessata czyli dobrowolne wyznania Iwana Oleynika, osadcy słobody Garniszowki, w Manaczynie, wsi z klucza Wołoczyskiego, dnia dwudziestego ósmego maja, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego roku. 1. Czyli ty byłeś namówiony od kogo do buntu?—Byłem namówiony od pilipona, będącego w Manaczynie, który miał na przedaż chustki, y przyjechawszy przed Trzema Królami ruskiemi do Manaczyna, jeździł po wsi z swoim towarem, y zanocował u popa Kreyca. Nazajutrz, to jest na Trzy króle, gdy szedłem do cerkwi, spotkałem powózkę pilipona markitana, między domem Krayca y wikarego stojącą, a mijając tęż powózkę, zawołany byłem od popa wikarego dla kupienia chustek; wszedłem do domu wikarego razem z piliponem, ktory był koło powózki y towar swoy wniosł do domu wikarego. Ten pilipon nayprzód chustki pokazywał, z których ja nic nie kupiłem, tylko wikary jednę. Potym, spytawszy mnie, czyli jestem należący do bractwa y jak się nazywam,—gdym mu odpowiedział, że jestem brat-

czykiem y nazywam się Osadzczym, zaczoł mówić w te słowa do mnie: Słyszeliśmy, że ty jesteś człowiek czesny; ale gdybyś ty to uczynił, co ja ci powiem, to jest, gdybyś się ty podpisał na jednę rzecz. Spytałem go, na co mam się podpisać; odpowiedział mi: że „kniaź Potiomkin, maje wysłaty kozaki Gontowy na lachy i żydy, aby ich wyrizaty za ich nieposłuszanje". Gdym mu zaś powiedział, że ja się na to nie podeymuje, mówił mi daley w te słowa: Czemuż się nie masz podjąć, kiedy officyały, dziekany y popy podpisują się na to". 2. Czy był przy tym wikary y czy słyszał te slowa? Nietylko wikary był przy tym y słyszał mówiącego markitana, ale nadto y sam tak powiedział: „Ianie, podpisz się, nie bóy się". i w tym markitan dobył z małey szufladki papier arkuszowy pisany, z wielką pieczęcią, mieniąc, że „o to jest y bilet, na to od kniazia Potiomkina wydany na świadectwo z jego podpisem, że będziecie y wy y dzieci wasze mieć wolność, jeżeli przystaniecie" któremu biletowi uwierzyłem y przystałem. Dobył więc obrazka świętego Mikołaja y, postawiwszy na skrzynce, kazał mi przysięgać na tę rothę: „Ia, Iwan, prysiahaju Hospodu Bohu Wsemohuszczomu y światomu Mikołaju, preswetłoy osudarini y kniaziowi Potiomkowi na wèrnost y posłuszanje do ryzania żydiw y lachiw". Po wykonaney przysiędze dodał, że broń, jaka potrzebna będzie, będzie gotowa dla was od Rossyjskiego woyska, ktorą ciż sami kozacy Gontowi, z synem Gonty przybydź mający,na pierwsze dni maja przystawią wam. Dobył potym regestru, na ktorym widzialem wiele podpisanych krzyżykami, gdzie podpisał mnie po imieniu y przezwisku y, zrobiwszy kółko, podał mi do podpisania, a tak podpisałem się krzyżykiem. Na ostatek, zebrawszy obrazek, bilet z pieczęcią y regestr podpisanych, zchował do szufladki, y z szufladką do kieszeni włożył. Pochwaliwszy tedy moją powolność, poszedł do sanek y przyniósł skrzynkę z pieniędzmi, z ktorey dobywszy rublów pułtora sta, dał mnie, mówiąc: „że oto masz te pieniądze na zaciąganie ludzi, ktorzy żeby byli gotowi, jak przyjdzie woysko Gontowe". Lecz już przytym, jak brałem pieniądze, wikary nie był; był iednak jeszcze natenczas, gdy

mówił, że wam tu zostawuje rubli trzysta, to jest: tobie sto pię由dziesiąt y wikaremu sto pięndziesiąt".—4. (sic.) U kogo więcey ciż markitanie byli we wsi Manaczynie?—Tyle tylko wiem, że jeździli po wsi, lecz nie wiem u kogo byli, prócz że byli u jednege Łukasza Martynczuka". 5. Czy nie wiesz za jakim interessem byli u Łukasza Martynczuka?—Słyszałem, y sam Łukasz powiadał mi o tym, że y jego namawiali. 6. Niewiesz że o tym, czy przystał Łukasz Martynczuk?—Wiem o tym, że przystał, ponieważ, idąc z cerkwie, był u mnie, y dałem mu rubli pięndziesiąt na to także, żeby ludzi namawiał.—8. Gdzież się podzieli ci markitanie? Do Wołoczysk na jarmark, na Trzech Króli przypadający.—9. (sic.) Czyś ty zaciągnął co ludzi?—Zaciągnołem jedynastu: stroża dworskiego rokowego Iaśka, Kaźka Buhajowego, Romana Ciepłowskiego, Wasyla Gabineta, Iwana Łusiuka, Petra Sydorowego, Iwana Zakordońca, Iarczukowego syna, Iuśka Tulczaka, syna jego Stefana, Iwana Sydorycznego; Wasyl zaś Martynczuk, sam przyszedłszy do mnie na gumno, powiedział: „że gdyby Pan Bog dał, aby prędzey wyszli Gontowi kozacy, to przysięgam Bogu, jabym przystał". Toż podobnie mówił Wasyl, Woytka Kubika syn, że y on by przystał, aby tylko wyszli kozacy.—10. Czy się oni tobie podpisywali?—Nie podpisywali się, lecz tak tylko słownie przyrzekli, że będą gotowemi, jak czas będzie.—11. Łukasz Martynczuk czy zaciągnoł co z ludzi?—Nie wiem nic o tym. 12. Ty, ktorych zaciągnołeś, czy dałeś im co pieniędzy?—Iednym dałem gotowe, jako-to: Petrowi Sidorowemu rubla, Iwanowi Zakordońcowi obiecałem mu dać zboża, Iwanowi synowi Iarczuka rubla, Stefanowi synowi Tulczakowemu rubla. Iuśkowi strożowi dworskiemu także rubla; drugim zaś, co mi długi winni byli, przyrzekłem, iż odbierać od nich nie będę, ale im za to odstępuje, że przystali za moją namową.—Kto więcey należał do kompanji buntujących się?—Słyszałem, będąc u kowala w Ianuszowccah, od Iana szewca tamecznego, natenczas, gdy żołnierze podwody spędzali, iż Teodor, zięć popa starego Łozowieckiego, mówił: „Day nam Boże, aby Gontowi kozacy przyszli, to u mene lachy budut malenki

y budut sia meni kłaniaty".—Iaki dajesz dowód wszystkiego, co tu zeznajesz?—Z trzydziestu szyn żelaza, na spisy y noże przygotowanych, pozostałe sześć zakopałem w grabarce storcem, idąc do futora, a sześć nożów w rowie, od szpichlerza idąc ku błotowi; pieniądze, od markitana wzięte, w lochu na balku w puszce blaszaney, piaskiem przysypałem.—U tey oblaty kopji dobrowolnych wyznań Iwana Oleynika, poddanego ze wsi Manaczyna, o bunty powołanego, podpisy rąk takowe: Przytomi tych inkwizycyi wyprowadzenia, podpisami własnemi y pieczęciami stwierdzamy. Cieszkowski, podkomorzy Nowogrodzki. Ignacy Zgliczyński generał ad. j. k. m. Sobieszczański. Szymon Czosnowski, cześnik Winnicki. Ian Bartoszowski, kasztelan Połocki. Zieloniewski, cześnik Wołyński. Rudzki Michałowski, Krasnowski starosta. Popiel. Iastrzębski, podsędek Haicki. Wolfart, generalny rządzca Wołoczyski.—A tak ta oblata kopji dobrowolnych wyznań, za podaniem y prośbą j. w. podawającego, a za moim, urzędowym, przyjęciem, wszystka zupełnie, jak się w sobie pisana ma, do xiąg ninieyszych, grodzkich, starościńskich powiatu Krzemienieckiego jest zapisana.

Кн. гродск. кременец., запис., № 1775, л. 1454.

CCLIX.

Обвинительный актъ, привлекающій къ уголовной отвѣтственности трехъ священниковъ, двухъ чиншевыхъ шляхтичей и шесть крестьянъ изъ селъ Маначина и Лозовой за участіе въ крестьянскомъ заговорѣ; актъ составленъ на основаніи показаній Ивана Олейника. 1789. Октября 5.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca octobris dziewiątego dnia.

W roczki sądowe grodzkie Krzemienieckie etc. ut supra. Wyniósł propozycyą swoją instygator y jego delator, wielmożny Franciszek Wolfart, dóbr j. w. Fryderyka Iozefa Moszyńskiego S. W.

W. X. L. generalny rządca, naprzeciwko pracowitym: Iwanowi Oleynikowi, Łukaszowi Martynczukowi, Hryćkowi Boskowi, Wasylowi Kowalowi, Stefanowi parobkowi Oleynikowemu, poddanym Manaczyńskim, y urodzonemu Mikołajowi Sadowskiemu, w Manaczynie na czynszu będącemu, tudzież uczciwemu Ianowi Bobowskiemu, we wsi Łozowey mieszkającym, inkarcerowanym, niemniey ichmościom xiężom: Onufremu Kreytzowi, parochowi, y Szymonowi Gruskiemu, wikaremu Manaczyńskim, Tomaszowi Lewickiemu, parochowi Łozowieckiemu, w następującey sprawie y o to, iż powod, zapatrzywszy się na konfessata w dobrach wsi Iachnowcach, j. w. Ignacego Chameckiego R. K. N., z was, teraz stawionych, w okoliczności wszczynającego się w kraju buntu odebrane, y w akta publiczne wniesione, ponieważ brzmienie tychże konfessat was, stawionych, a nayszczegolniey ciebie, Iwanie Oleynikù, o zmawianie się z markietanami, w dobrach wsi Manaczynie będącemi, w okoliczności rzeczonego buntu, przed temiż murkietanami na wierność y na rznięcie lachów przysięganie, pieniędzy na ten okropny interess y na namówienie ludzi do tegoż postępku od tychże wzięcie, tychże pieniędzy w rożnych częściach ludziom teraz stawionym rozdanie, żelaza na noże y spisy usposobienie y zupełne na to wszystko ośmielenie się oskarżają. Was zaś pracowitych: Łukasza Martynczuka, Hrycka Boska, Wasyla Kowala, Stefana parobka Oleynikowego, Teodora Drozdowskiego, niemniey urodzonych: Mikołaja Sadowskiego y Iana Bobowskiego o przyjęcie od Iwana Oleynika rozdawanych pieniędzy, oraz dopełnienia, czynioney przez tegoż względem buntu i rznięcia lachów y żydów, propozycyi podjęcie się. Ciebie, na ostatek, xięże wikary Manaczyński, o namawianie rzeczonego Iwana Oleynika do wykonania rzeczoney przysięgi, też konfessata obwiniają; a zatym was wszystkich y w szczegulności każdego za taki postępek, prawu Bożemu y krajowemu sprzeciwiający się, bespieczeństwo krajowe mieszający, jeżeli w tym wszystkim odwodu nie okażecie, tak dla zasługi winy waszey, jako y przykładu innych, kzyminalnie ukarać; o co ninieyszą propozycyą powołani jesteście. Pisan w Krze-

mieńcu, tysiąc siedmset ośmdziesiąt drziewiątego roku, dnia piątego octobris. Franciszek Wolfart.

Кн. гродск. кременец., поточн., № 1776, л. 1157.

CCLX.

Постановленіе Кременецкаго гродскаго суда, которымъ онъ откладываетъ рѣшеніе дѣла по обвиненію священниковъ и жителей селъ Маначина и Лозовой, оговоренныхъ въ участіи въ заговорѣ Иваномъ Олейникомъ. 1789. Октября 10.

Die 10 octobris, 1789 anno acclamata.

Instigator i wielmożny Franciszek Wolfart, dóbr j. w. Fryderyka Moszyńskiego, S. W. W. X. Litewskiego generalny rządca, powod, przeciwko pracowitym: Iwanowi Oleynikowi, Łuce Martynczukowi y innym Manaczyńskim, tudzież Teodorowi Drozdeńskiemu i innym Łozowieckim mieszkańcom, stawionym inkarceratom, niemniey xiężom: Onufremu Kreytzowi, parochowi, y Szymonowi Gruskiemu, wikaremu Manaczyńskim, pozwanym, o kary za branie pieniędzy od markietanów na rekrutowanie ludzi do buntu, czyli rzezi lachów y żydów, wykonywanie przed markietanem przysięgi, tegoż markietana przetrzymywanie y o inne, propozycyą opisane, pretensye. Iudicium, quatenus pars actorea in ordine excipiendorum ex statutis liberorum confessatorum puncta interrogatoriorum conscribat, snbscribat, eademque suo coram judicio reponat, injungit. Reposuit; satisfecisse; ad excipienda libera confessata condescendit, quibus exceptis propter solidiorem rei gestae notitiam et causae hujus disjudicationem necessariam esse instantaneam inquisitionem suo coram judicio censet. Conscribserant partes utraeque, juramentum adimpleverunt; satisfecisse sententiat; lectionem vero eorundem inquisitionum et decisionem causae praesentis ex rationibus, judicium suum permoventibus, ad futurum judiciorum sui cadentiam reiicit,

conservando partibus terminum, inquitisiones in cancellaria castrensi Cremenecensi conservandas declarat.

Кн. гродск. кременец. декрет. № 1870, л. 37.

CCLXI.

Показанія, отобранныя въ магистратѣ города Грудка отъ свидѣтелей, по поводу угрозъ, произнесенныхъ въ шинкѣ, крестьяниномъ Андреемъ Спуромъ. 1789. Апрѣля 2.

Indagacja wysłuchaney inkwizycyi z strony pracowitego Iendrucha Spura, zięcia Kondrata Słobodziana, z Olexińca Podleśnego poddanego, ktory w piątek, die 27 marca, w roku niżey wyrażonym, upiłszy się u starozakonnego Herca Abramowicza, obywatela grodeckiego, przed wieczorem, nie pamiętając o sobie, wymówił się z niektoremi słowy, jako jest na to świadectwo, przyznane na urzędzie mieyskim grodeckim, die 2 aprilis, 1789 anno.

1. Jan Gozdowski, magister kunsztu szewskiego, obywatel grodecki, pod sumieniem na dobrowolnym pytaniu wyznał, że nadszedłszy do domostwa szynkowego starozakonnego Herca Abramowicza, obywatela grodeckiego, słyszał te słowa od Herca, szarpiącego się z nim: „że ty jesteś ryzun“, a rzeczony zięć Kondrata, imienem Iędruch Spura, explikował się, mówiąc: „że ja się ni do czego nie znam“ y do Jana Gozdowskiego odezwał się—„y ten brat móy“. Jan powiedział: „day mi pokoy“; w tym go w gębę uderzył y od siebie jego odtrącił, a Herc drzwi zamykał y kazał biedz po pana woyta; ale z Iędrucha żadnych słów złych y o ryzuństwie nie słyszał; y to przyznaje, że Iędruch był bardzo mocno pijany, z nóg się zwracał y koło stoła upadł. Jako widział y słyszał, na to kładnie znak krzyża św. Jan Gozdowski.

2. Pan Łukasz Gontrychowicz, obywatelg rodecki, na dobrowolnym pytaniu pod sumienem wyznał, jako widział y słyszał, że nadszedłszy do Herca, usiadłszy na skrzyni, przyszedł Iędruch z drugim człowiekiem z Nowego Świata, pijani będąc, kazali sobie dać miodu.

Hercowa dopominała się o pieniądze. Iędruch do niey począł krzyczyć, jako mocno był pijanym, że ledwie o świecie pamiętał, mówiąc: „ja was będę rznął“. Leyzor, przyszedłszy do pana Łukasza Gontrychowicza, powiedział: „słyszysz waśpan co gada?“ odpowiedział, pan Łukasz—„pijany jest“. Potym Leyzor poszedł, pan Łukasz począł temu młodemu perswadować; on bez uwagi, pijanym będąc, złajał pana Łukasza, mówiąc: „albo ty mi pan, trysta ci mać?“ Pan Łukasz, nic się nie odzywając, usiadł na skrzyni y wtym tenże, szamocząc się, upadł przed stołem, aż mu czapka pod stół upadła. Wstawszy, zaczął krzyczeć, a Herc posłał po pana wóyta.

Na które przyznane słowa własną ręką swoją podpisuję się. Łukasz Gontrychowicz.

Ktorą indagacyą urzędownie wysłuchawszy, własnemi rękami stwierdzamy y podpisujemy się. Datum die et anno ut supra. Julian Wierzeyski, woyt grodecki, Wojciech Załuski, burmistrz. Walenty Burlik, burmistrz. Paweł Burlik, burmistrz. Antoni Ganiewicz, pisarz przysięgły m. p.

Изъ картона дѣлъ Подольскаго воеводства. № 13.

CCLXII.

Частное письмо, доносящее объ арестѣ заподозрѣнныхъ лицъ въ м. Грудкѣ и указывающее на необходимость поставить въ этомъ мѣстечкѣ отрядъ войска. 1789 г. Апрѣля 8.

Wielmożny Mości Dobrodzieju.

Pod niebytność moją odesłał dawniey imć pan ekonom Grodecki szlachcica, obwinionego o foment buntu; dziś, będąc sam w domu, dwoch znalazłszy poddanych oskarżonych o słowa, które zachęcenie uczynić mogą do podobnegoż buntu, albo wskazać przynaymniey myśl ich skłonną do tego, odsyłam z gotowemi inkwizycjami. Od woli zatym zależeć będzie wielmożnego pana dobrodzieja uczynić z niemi, co się podoba; przecież podaję do uwagi jego, jako kommen-

danta, że Grudek po Kamieńcu jest miasteczko nayludnieysze w Podolu, wsi zaś wedle niego jest szesnaście dość ludnych, a samych tylko czynszowych. Owoż zwierzchność nie jest w stanie dopilnowania, gdy w niektorych wsiach nawet dyspozytora niemasz. Czyżby zatym nie wypadło przyzwoicie, abyś wielmożny pan dobrodziey dysponował jaką kommendę do Grudka, która, mając lokacyą w mieyscu nayludnieyszym, sprawiła by w pospolstwie konsyderacją y dla sąsiadujących, a licznych także wiosek, których dwory trwożliwe, albo przez mnieyszą sposobność obrony w przypadku bojaźliwe, miały by większą otuchę y pomoc, jeżeliby pierwiastki buntu tey wyciągały; na ostatku korrelacja kommendy w Grudku byłaby dość niedaleko Kamieńca, bo tylko o mil 5 odległego, i w. p. dobrodziej przez prędką wiadomość miałbyś skuteczniejsze swoje dyspozycyje zawsze do utrzymania w tym kącie spokojności, a tym samym i do forteczney sciągające się. Poddaję to pod świetleysze w. p. dobrodzieja zdanie, a przyjąć proszę odemnie wyznanie wysokiego uszanowania w. p. dobrodzieja najniższy sługa J. Słomiński. W Grudku, 8 Aprilis, 89.

Картонъ дѣлъ Подольскаго воеводства № XIII.

CCLXIII.

Показанія, отобранныя въ Сатановскомъ магистратѣ отъ крестьянина Ивана изъ села Вишневчика, обвиненнаго въ произнесеніи угрозъ противъ поляковъ. 1789. Апрѣля 2.

Inkwizycja Iwana zięcia Michała Czarnego, poddanego wiszniowieckiego, parobka gorzelni wiszniowieckiey, względem czynionych przegróżek y słów buntowniczych, w przytomności woytowskiey, Joachima Szumnego, Tomasza Mazurkiewicza, burmistrzów, w urzędzie mieyskim Satanowskim wyprowadzona, die 2 aprilis, 1789 anno.

Urodzony imć pan Jan Iwanowski, mieszkaniec wiszniowiecki, stanowszy osobiście przed urzędem satanowskim, opowiedział: iż będąc na rezydencyi u wielmożnego imć pana Raczyńskiego, guberna-

tora dóbr wiszniowieckich, wszedł do piekarni, gdzie Iwan, parobek gorzelni, a zięć Michała Czarnego, wszedł za siekerą, ktoremu imć pan Iwanowski mówić zaczoł: „czyli nie bił cię imć pan Sosnowski, pisarz gorzelni, pan twoy, dzisiay, bom cie widział pjanego?“ ktoremu Iwan parobek odpowiedział: „żeby mnie pan móy pobił, tobym ja lachiw rizaw“ y więcey nic nie mówiąc odeszed do gorzelni. Tenże sam Iwan był wprzody za stróża do folwarku wiszniowskiego, a potym, gdy był wzięty za parobka do gorzelni, przez razy trzy uciekał, ale go zawsze łapano i do gorzelni oddawano; za czwartym razem gdy uszed, obawiajęc się słów buntowniczych wyrzeczonych, że „bude lachiw rizaty, gdyby mnie pan moy pobił“, złapano go y do aresztu satanowskiego oddano; a pod czas tey mowy znaydowała się w piekarni służąca wielmożnego Raczyńskiego y te słowa wymowione słyszała.

Pracowity Iwan, zięć Michała Czarnego, poddanego wiszniowieckiego, lat plus vel minus 30 mający, rodem z kordonu jego cesarskiey mości będący, ze wsi Złotnik, pod Sokołowem leżącey, syn Wasyla Boyka Czarnego, przysiężnego pod te porę będącego do folwarku, z młodości był przy oycu swoim, a gdy zaczęto brać do żołnierzy cesarskich, uszed z kordonu od lat jedynastu y zaszed do Wiszniowczyka, gdzie służył u Matwija Hawryluka za parobka lat 4, a potym od lat siedmiu ożenił się z corką Michała Czarnego y zaraz po ożenieniu był wziętym za stroża do folwarku wiszniowieckiego, a potym, siedząc z oyćem żony swojey, pańszczyzne robili. Iesieni zaś zeszłey wziętym został do gorzelni wisniowieckiey za parobka, gdzie służąc, razy cztery uciekał do oyca żony swojey, że mu dym gorzelny psuł oczy, iż czasem widzieć nie mógł; zkąd go zawsze brano y do gorzelni oddawano y karano. Nareszcie tygodnia zeszłego, najowszy człowieka od siebie do lasu, sam w karczmie z ludźmi napijał się; jego już przyprowadzono do imć pana Sosnowskiego, pisarza gorzelni, od którego był posłanym za siekierą do piekarni imć pana gubernatora, ile w sąsiedztwie gubernium z gorzelnią, gdzie przyszedszy, zastał imć pana Iwanowskiego y

służącą imć pana gubernatora; ktorego imć pan Iwanowski pytać zaczoł, czyli cie nie pobił imć pan Sosnowski, pisarz gorzelni. Odpowiedziałem, będąc podpiłym, przez żart: „jeżeliby mnie pan moy pobił, tobym ja lachiw rizaw“ ale to nie umyślnie, tylko żartem. J. Hidyzman, Ioachim Szumny, burmistrz miasta Satanowa. Tomasz Mazurkiewicz, burmistrz miasta Satanowa. J. Gałatowski, pisarz mieyski satanowski.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCLXIV.

Показанія, отобранныя въ Сатановскомъ магистратѣ отъ крестьянина Ивана Барабаша, обвиненнаго евреемъ въ произнесеніи угрозъ. 1789, Апрѣля 10.

Inkwizycya z Iwana parobka, brata Sawki Barabasza, poddanego przedmieścia Satanowskiego Horbaczówki, względem czynionych przegróżek y słów buntowniczych, w przytomności woytowskiey y przysięgłych burmistrzów: Ioachima Szumnego y Tomasza Mazurkiewicza, w urzędzie mieyskim satanowskim wyprowadzona, die 10 mensis aprilis, 1789 anno.

Berko Judkowicz Szklarz, mieszkaniec miasta Satanowa, arędarz woskoboyni satanowskiey, stanowszy osobiście, opowiedział: iż niedziel temu trzy, gdy przywieźli za pańszczyznę drwa do woskoboyni do wybicia wosku skarbowego, widząc, iż ci wszyscy mają podkłady na saniach, chciał te w potrzeb swoją zabrać; y trzech poddanych, nie będąc sprzecznemi, oddali, a czwarty, Iwan Sawki Barabasza z Horbaczówki, nie chcąc oddać, sprzeczać się zaczoł y z żydem szarpać się y nie dał podkładów. Berko, wziowszy się, szed do woskoboyni, a tenże Iwan powiedział do Berka: „poczekay no, będziesz ty w moich rękach, budu kaczaw rizaw“; co usłyszawszy żona jego, zawoławszy na męża, powiedziała, że ten chłop mówi, że budu kaczaw, rizaw. Co usłyszawszy od żony swojey, przystąpił do tegoż Iwana bliżey y pytać zaczoł: „co ty mówisz? chodź no

ty ze mną do dworu, niech no tobie tam wyrzną usta, żebyś tego nie gadał". A ten Iwan, ulększy się, zaczoł wypierać się tych słów. Berko zaś wołać zaczoł na Jacka woskoboynika, chcąc się zaświadczyć, lecz żaden nie wyszed, bo wosk bili y nie mogli odstąpić. Berko, wszedszy do woskoboyni, mówić zaczoł: świadcze się wami, że ten parobek powiedział: „poczekayno, budesz ty w moich rukach, budu ja was kaczaw, rizaw". Nazajutrz, gdy przyszed przysiężny browaru do woskoboyni, pytać zaczoł u tego Berko: „nie wiecie, kto to drwa wczoray przywoził, bo tu jeden powiedział do mnie: „poczekay no, budu ja was rizaw". Przysiężny powiedział, że wiem, co z Horbaczówki, ale nie wiem czyje.

Onufry Nowak, lat plus 50 mający, mieszkaniec przedmieścia Satanowskiego folwarków Preobrażeńskich, przysiężny browaru satanowskiego, opowiedział: iż przyszed do woskobojni rano, tego Berko pytać zaczoł: „nie wiecie, ktorzy to wczoray drwa przywozili, bo ja chciałem odebrać podkłady, na saniach miane, y trzech parobków oddali, a czwarty, nie chcąc oddać, powiedział: „poczekayno, budu ja was rizaw i kaczaw". Świadcze się wami. Odpowiedział przysiężny, wiem że z Horbaczówki, a nie wiem czyje; te słowa jedynie od Berka słyszał, nie od Iwana brata Sawki.

Jacko Słobodzian, woskoboynik, lat plus 30 mający, mieszkaniec Satanowski, opowiedział: iż gdy wbiegł do woskoboyni Berko woskoboynik, pytać się zoczoł: „a nie wiecie wy, czyj to parobek przywoził drwa?"; odpowiedział Jacko: że nie wiem. Powiedział Berko: „świadczę się wami, że on mnie mówił, że ja was budu kaczaw y rizaw". Te tylko słowa słyszał od Berka; gdzie był y syn Jacka Zozuli, poddanego Horbanowieckiego, y gdy go pytał Berko: czyj to parobek? odpowiedział, że Sawki Barabasza brat z Horbanowki, sąsiad móy.

Jakow syn Jacka Zozuli z przedmieścia Satanowskiego folwarków Horbanowki, lat 20 mający, parobek: iż gdy przywieźli drwa za pańszczyzne do woskoboyni, ten, zrzuciwszy z swoich sani drwa, wszed do woskoboyni dla zapalenia lulki, a drugich parobków

pozostawił na dworze. Wkrotce Berko woskoboynik wbiegł do woskoboyni y pytać zaczoł Jacka woskoboynika: „Jacku, nie wiesz ty, czyj to parobek przywiózł drwa". Odpowiedział Jacko: „nie wiem". Powiedział Berko, że on mnie mówił, że ja was budu kaczaw, rizaw; ktoremu Jakow syn Zozuli: „że to sąsiad moy, Iwan parobek, brat Sawki Barabasza z Horbanówki". Tyle słyszał od żyda, ale nie od Iwana parobka.

Hawryło syn Matwija Demczuka, poddany z Horbanówki, lat 20 mający, opowiedział: gdy przywieźli drwa za pańszczyzne do woskoboyni y, zrzuciwszy drwa z sani swoich, odjechał y stał opodal od woskoboyni, widział, jako przy jednych saniach byli żyd woskoboynik y Iwan parobek, Sawki brat, ale nie widział, żeby się szarpali, albo kłócili y żadnych mów ani słów nie słyszał; bowiem, nie czekając kompanii, z drugim wziowszy się, odjechali do domu swojego.

Iwan parobek, Sawki Barabasza brat, z Horbanówki, lat 30 mający, odpowiedział, stanowszy osobiście z Berkiem woskoboynikiem naocznie: iż gdy przywiózł drwa za pańszczyzne do woskoboyni, Berko woskoboynik zabierał y wydzierał podkłady, a ten nie dawał, za co Berko zaczoł tegoż znieważać y ostatniemi słowy dyfamować y ciągnąć na gubernium, a potym, puściwszy, odeszed do woskoboyni; temu nic więcey nie mowił, Iwan, jak jego Berko znieważył, tylko te słowa: „poczekay no, znam ja cie dobrze, przyjdziesz ty do domu mojego, wybije ja ciebie dobrze". Te jedynie przez żart wymówił słowa, a więcey żadnych, a nawet Berko sam tego nie słyszał, bowiem odeszedł do woskoboyni, tylko żona jego, na drzwiach woskoboyni stojąca, zaraz, inaczey to tłumacząc, opowiedziała przed mężem swoim, ale to niesłusznie, bo inaczey opowiedziała, jak Iwan, Sawki brat, wymówił, y gdy go ciągnoł Berko na gubernium, chciał iść dobrowolnie, tylko sam Berko odstąpił y już więcey nie ciągnoł. Hidyzman. Joachim Szumny, przysięgły. Tomasz Mazurkiewicz. J. Galatowski, pisarz mieyski satanowski.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCLXV.

Показанія, отобранныя въ Сатановскомъ магистратѣ отъ крестьянина Василія Каменецкаго, обвиненнаго въ томъ, что онъ въ бесѣдѣ съ сосѣдомъ упомянулъ имя Гонты. 1789. Апрѣля 11.

Inkwizycya z Wasyla Kamienieckiego, poddanego przedmieścia Satanowskiego, folwarków Bohosłowskich, dziesiętnika pobereżnickiego, niemniey z świadków, niżey wypisanych, względem czynionych przegróżek y słów buntowniczych, w przytomności Joachima y Tomasza Mazurkiewicza, burmistrzów, w urzędzie mieyskim Satanowskim wyprowadzona, die 11 aprilis, 1789 anno.

Urodzony imć pan Maciey Godziszewski, administrator folwarku Woytowicy, przedmieścia Starosilskiego, stanowszy osobiście,opowiedział, iż gdy przyszed do niego Mikołay woźny, nie pamięta po jakowym interesie, gdzie mowa wszczeła się o konfederacyi, czyli zbieraniu woyska polskiego, ktoremu woźny powiedział, że coś słychać o Goncie. Słyszałem od sąsiada mojego, żal mi go, wszelako panu powiem, byłem u Wasyla Kamienieckiego, dziesiętnika, gdzie także zgadaliśmy się o konfederacyi y Wasyl Kamieniecki powiedział mi, że idzie syn Gontów, uśmierzy on to. Te słowa usłyszawszy od woźnego, doniósł zwierzchności zamkowey satanowskiey; zwierzchność zaś zamkowa kazała onego Wasyla Kamienieckiego wziąć w areszt.

Mikołay Dachnowski, woźny, mieszkaniec przedmieścia satanowskiego folwarków Bohosłowskich, lat plus 38 mający, stanowszy osobiście, powiedział, iż jeszcze jakoś in diebus januarii roku bieżącego przyszedł do Wasyla Kamienieckiego, dziesiętnika pobereżnickiego, gdzie z rożnych dyskursów wszczęła się mowa o konfederacyi, y Wasyl Kamieniecki powiedział: „może to się rozchwieje tak, jak y pierwey"; nareszcie, siadając na sanki, jadąc do Budy, powiedział tenże Kamieniecki: „słychać ćoś o synowi Gonty, że się odzywa na Ukrainie, może my się tu doczekamy jakiey bidy".

Wasyl Kamieniecki, poddany przedmieścia satanowskiego, folwarków Bohosłowskich, dzisiętnik pobereżnicki, lat plus 38 mający,

stanowszy osobiście opowiedział; iż nie pamięta, żeby kiedy miał jakie mowe o Gącie lub konfederacyi y ni o kim. Hidyzman. Joachim Szumny, burmistrz miasta Satanowa. Tomasz Mazurkiewicz, burmistrz miasta Satanowa. J. Galatowski, pisarz mieyski Satanowski.

Изъ картона дълъ каменецкихъ № 5.

CCLXVI.

Показанія отобранныя въ Сатановскомъ магистратѣ отъ свидѣтелей, по поводу обвиненія крестьянина села Турчинецъ, Кубы, въ томъ, что онъ заявлялъ сочувствіе къ Гонтѣ и произносилъ угрозы противъ поляковъ. 1789. Апрѣля 17.

Inkwizycya z Iwana parobka, naymita Szaraburowego, y Kuby parobka, naymita Macka Grekowego, niemniey Hryńka Rudia, świadka, względem uczynionych przegróżek y wymówienia słów buntowniczych, w przytomności woytowskiey y przysięgłych burmistrzów: Ioachima Szumnego, Tomasza Mazurkiewicza y Grzegorza Sochy, w urzędzie mieyskim satanowskim wyprowadzona, die 17 aprilis, 1789 anno,—a to poddanych Turczynieckich.

Hryńko, Rudiów syn, poddany Turczyniecki, lat 34 mający, żonaty, opowiedział, iż, jadąc z lasów wiszniowieckich zimy zeszłey, niedziel temu cztery czyli więcey, staneli na popas przy karczmie Łysowodskiey z Iwanem naymitem Szaraburowym y Kubo naymitem Maćka Grekowego, parobkami, gdzie imć pan Antoni Radzimiński, mieszkaniec Wiszniowiecki, nadjechał y stał na popas; y, zaczęli gadać o żołnierzach kamienieckich; ktoremu imć pan Radzimiński powiedział: „źle robicie, że jeździcie teraz, bo teraz y od podwody na drodze wezmą; w Felsztynie wzięto od podwód kilka podwodników“. I pytać zaczoł Hryńko, gdzie pan jedzie? odpowiedział Radzimiński, że do Mikołajowa jadę, y pytać zaczoł Hryńka, jeżeli zajedzie do karczem niemierzynieckich na noc; powiedział Hryńko, że już późno, może pan będzie nocował w Turczyńcach

albo naydaley w Weselcu. A gdy ciż parobcy usłyszeli mowę, że żołnierze po drogach biorą, powiedział Iwan naymit Szarabury: „tobym ja przystał do żołnierzy“; a Kuba, parobek, Macka Grekowego naymit, odpowiedział: „że ja nie chce do tych kurojidów przystać, ja przystane do Gonty y budem lachiw y żydiw rizaty“. A imć pan Radzimiński powiedział: „tobyś ty może y mene zarizaw“? odpowiedział Kuba: “nie, my tylko tych wełykich paniw budem ryzaty“; a imć pan Radzimiński powiedział: „to byś ty y swojego pana zarznoł“? Odpowiedział Kuba: „abo to miy pan szczo, moho pana na sampered“. Gdzie szlachcic drugi, stojący, powiedział: „o, temu szybenycia pachne“; a Hryńko powiedział: że y pan Bóg głupiemu wybacza“. Nareszcie, zabrawszy się, jechali do domu, gdzie na drodze orczyk u sani Kuby ułamał się; ktorych imć pan Radzimiński, dopędziwszy na drodze, mijać zaczoł, a tenże Kuba powiedział: „widwernite lachy z dorohi, czort by waszu ma“. I imć pan Radzimiński, minowszy onych, pojechał y ci, powróciwszy do domu nic nikomu nie wspominając, zamilczeli y dotąd nic nie wspominali.

Iwan parobek, naymit Szarabury, poddanego Turczynieckiego, lat 20 mający, opowiedział: iż jadąc z lasów Wiszniowieckich, staneli na popas przy karczmie Łysowodskiey, niedziel temu cztery czyli więcey, gdzie imć pan Radzimiński, mieszkaniec wiszniowiecki, nadjechał y stał na popas, y mowić zaczeli o żołnirzach kamienieckich, że to teraz niebespiecznie jeździć, bo y od podwody na drodze wezmo do żołnierzy; y Iwan, naymit Szarabury, powiedział: „tobym ja przystał do żołnierzy“; a imć pan Radzimiński powiedział: „abyś tylko chciał moje dziecie“. A Kuba naymit Maćka Grekowego, powiedział: „ja do kurojidiw tych ne prystanu, ałe do Gonty“; ktoremu Hryńko Rudiów powiedział: „a pamiętasz, jak z Gonty pasy darli?“ a Kuba, naymit Maćka Grekowego powiedział: „ale wy tego nie widzieli“. I zebrawszy się, pojechali do domu, ktorych imć pan Radzimiński na drodze dopędził, bo temuż Kubie orczyk u sani ułamał się, y tenże Kuba krzyczyć zaczoł: „ustupay z dorohy, czort by twoju ma“. Imć pan Radzimiński, pominowszy onych, pojechał

do wsi, a ci, naprawiwszy sanie Kubie, jechali do domu, gdzie nikomu nic dotąd nie wspominając, w milczeniu zostawali.

Urodzony imć pan Antoni Radzimiński, mieszkaniec wiszniowiecki, stanowszy osobiście, opowiedział, iż, jadąc do Gieletyniec do córki swojey niedziel temu cztery czyli pięć, zastał przy karczmie Łysowodzkiey zwyżwyrażonych: Hryńka Rudia, Iwana, naymita Szaraburowego, y Kubę, Maćka Grekowego naymita, poddanych Turczynieckich, popasających; gdzie równie stał na popas y sam, ani na krok jeden nie odchodził od sani, ile z urodzonym imć panem Ludwikiem Marcinkiewiczem, zięciem swoim, jechał; gdzie y szlachcic z Dobrohoszczy nadjechał, ktorego imienia y nazwiska nie wie, y gadać zaczeli o woysku polskim, że rekrutują y szlachta zaciąga się, mowiąc, że w Felsztynie narodowcy rekrutowali, a Hryńko Rudiów odpowiedział: „bo durni buły, że sia dały braty". Gdzie Kuba, Maćka Grekowego naymit, powiedział: „oy żeby to nasz Gonta wyszed, toby my lachiw kołoły". Któremu szlachcic z Dobrohoszczy powiedział; „że z Gonty żyły proli, to y z was będą". Odpowiedział Kuba: „ne bude niczoho"; y zięć imć pana Radzimińskiego imć pan Marcinkiewicz przyszed do sani, imć pan Radzimiński powiedział: „pódź no y spytay się o jego panu, co też on myśli"? y imć pan Marcinkiewicz, poszedszy, pytać zaczoł: „a o panu swoim co ty myślisz"? odpowiedział Kuba: „na sam pered, czort by joho ma, pidnesłybyśmo y zabyły". Powiedział imć pan Marcinkiewicz: „ale bo u waszohó pana jest lude y kozaki". Odpowiedział Kuba, bijąc sią w piersi: „szczo my, to y kozaki" y wziowszy się, odjechali, a imć pan Radzimiński przyzostał się; potym, ruszywszy, dopędził onych na drodze pod laskiem Krzemienieckim, gdzie orczyk temuż Kubie ułamał się, imć pan Radzimiński mijał onych, a tenże sam Kuba powiedział: „ey laszki, laszki, budem kołot". Którego pytać zaczoł imć pan Marcinkiewicz: „a czyj to koń biały w saniach? odpowiedział Kuba: „że miy"; powiedział imć pan Marcinkiewicz: „a patrz no wiele ma lat?" odpowiedział Kuba: „znaju ja kilko". Powiedział imć pan Marcinkiewicz: „to wiesz wiele lat koniowi, a nie wiesz co gadasz" y odjechali.

Urodzony imć pan Ludwik Marcinkiewicz, mieszkaniec Wiszniowiecki, zięć imć pana Radzimińskiego, toż samo stwierdził y przyznał pod sumieniem, jako wyżey w inkwizycji imć pana Radzimińskiego

Kuba parobek, Maćka Grekowego naymit, lat plus v. minus 20 mający, nie tając się wymówionych słów, dobrowolnie przyznał, jako będąc podpiłym, wymówił przy karczmie Łysowodzkiey te słowa: „oy, żeby to nasz Gonta wyjszow, toby my lachiw y żydiw rizały" wymowił y to, że gdy go pytano, coby myślał o swoim panu? powiedział: „żebyśmy na sam pered pidnesły, alias skłuli". Co wszystko, jako wyżey, dobrowolnie przyznał, ale to po pjanu wymówił, rozumiejąc to za żart; a gdy był pytany: zkąd by wiedział lub słyszał o Goncie, na kilkakrotne pytania przyznać się nie chciał, aż gdy był odesłanym do kurdygardy, wyznał na drodze, że słyszał od Antona Semenowego, poddanego Turczynieckiego, gdzie byli: Tymko Czerewatiuk y Martyn zięć Kuflów przed imć panem Łukaszem Grozą, szlachcicem tamecznym turczynieckim.

Stawieni są na odpowiedź: Anton Semenów lat 66, Tymko Czerewatiuk lat 56 y Martyn zięć Kuflów, lat 26 mający; poddani Turczynieccy, odpowiedzieli, że nigdy żadney y naymnieyszey nie mieli mowy o Goncie, ani nie przed kim nie gadali, tylko pamiętają, jako, zszedszy się pewnego czasu do karczmy, zgadali się o dawney woynie y kozaczyznie, jak pod Sołobkowcami polacy z kozakami mieli batalję i że polacy przez Grodek w ten czas uchodzili, gdzie most był zrzucony, to przez staw uchodzili; o tym tylko raz jeden mieli mowę, a o Goncie naymnieyszego słowa nie wspominali. Jakoż stawiony naocznie Kuba, Maćka Grekowego naymit, przyznał, jako od nich nie słyszał naymnieyszego słowa o Goncie, tylko prawda o kozaczczyznie dawney y batalji pod Sołobkowcami, jak powiadają, a o Goncie sam nie wie zkąd mu przyszło na myśl, że się w ten czas po pjanu wymówił. J. Hidyzman.

Rota przysięgi: Ja Antoni Radzimiński; przysięgam panu Bogu wszechmogącemu, w Tróycy świętey jedynemu, jako nie z namowy

ani zawziętości żadney, ani też przez obietnice jakowe od kogo tylko sprawiedliwie, rzetelnie y sumiennie opowiedziałem to, co słyszałem od poddanych turczynieckich, to jest: od Hryńka Rudia, Iwana naymyta Szaraburowego, y Kuby, naymyta Maćka Grekowego, iż gdy powracali się z lasów wiszniewieckich, staneli na popas przy karczmie Łysowodzkiey; nadjechałem z Ludwikiem Marcinkiewiczem, zięciem moim, słyszałem wymówione te słowa przez Kubę naymita przed szlachcicem z Dobrohoszczy, także nadjechałym: „gdyby Gonta nasz wyszedł, tedybyśmy polaków rzneli; a nawet y owszem wprzód wielmożnego imć pana Iwanowskiego, skarbnika latyczowskiego, pana swojego, podnieślibyśmy, alias skłuli"; niemniey y inne słowa dodawał y drudzy wymawiali według obszernieyszego mojego opowiedzenia; tak mi Panie Boże dopomóż y niewinna męka syna jego, amen. (L. S.) J. Hidyzman, Joachim Szumny, burmistrz satanowski, Tomasz Mazurkiewicz, burmistrz satanowski, Grzegorz Socha, burmistrz mieyski satanowski, J. Galatowski, pisarz mieyski satanowski.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCLXVII.

Слѣдствіе, произведенное въ селѣ Олексинцѣ дворяниномъ Коржвицкимъ по поводу подозрительныхъ словъ, произнесенныхъ въ шинкѣ сельскимъ войтомъ, Андреемъ Шыяномъ. 1789. Апрѣля 4.

Inkwizycya wyciągniona:

Jaśko Chabuda napijał się w karczmie z Iędruchem woytem starym; zaczyna wuyt mówić: „Ey, wrah ich batka skotiw!" A Chabuda mówi do tych słów: „co ty mówisz takie słowa?" a wuyt odpowiada do Jaśka: „a bo ja był na Ukrainie, to ja tameysze wszystkie porządki wim". Jaśko Chabuda w tym go gasi i mówi do niego: „nie gaday ty tego w tym czasie". Iędruch wóyt mowi do tego Jaśka: „ale y ty tu nie nazyway się Jaśkiem, tylko Iwanem, bo tu kiedykolwiek to coś będzie". A potym tenże Jaśko,

wywoławszy Iędrucha z karczmy, y przewrócił gorzałkę nawet, aby się podeyrzanym nie podał. I poszedł Jaśko do Chaima szynkarza y ten cały interes opowiedział przed nim na Iędrucha, zwyżpomienionego wuyta. Zawoławszy kolegów jego do dworu, kturzy wraz z nim gorzałke pili, y pytałem się ich, czyli to prawda, czy pili wy z nim gorzałke, czy nie? Pod przysięgą wyznajemy, żeśmy nie pili. Zwyż pomieniony Chabuda jak im powiedział, żeśmy wraz pili y potym te gorzałke wypili, co one zostawili byli; co oni y sami przyznali przy świadkach. Świadkowie byli przy tem: przysiężny Semko, Marcin Tkacz, Jaśko Chabuda. Świadek P. Piotroski.

Datum we dworze Olexinieckim, die 4 aprilis, 1789 anno. J. Korzwicki. На оборотѣ адресъ: Do rąk wielmożnego ekonoma dobrodzieja w zamku Grodeckim.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCLXVIII.

Ходатайство дворянина Окольскаго объ освобожденіи изъ тюрьмы крестьянина Осипа изъ Ярмолинецъ, арестованнаго за произнесеніе въ пьяномъ видѣ подозрительныхъ словъ. 1789. Мая 1.

Die 1 mai, 1789 anno, z Jarmoliniec.

Jaśnie wielmożny mości dobrodzieju! imć pan Mitraszewski, ekonom jarmoliniecki, pisał do jaśnie wielmożnego pana dobrodzieja, prosząc, abyś rozkazał uwolnić osadzonego w więzieniu Kamienieckim poddanego j. w. Orłowskiego, łowczego nadwornego koronnego, Josypa gumiennego pasierba. Gdy zaś on nie mógł pozyskać łaski j. w. p. d, ja podchlebiam sobie, iż na moje justyfikowanie tegoż Josypa nastąpi łaska j. w. p. dobrodzieja, że go każesz uwolnić. Nic więcey zdrożnieyszego nie popełnił, jako tylko to, że będąc bez przytomności pijanym, wymówił przeciw żydówki jakieś słowo, ktorą potym, gdy mu po trzyźwu wymawiano czyli przypominano, przepraszał. A że w tym czasie każde złe wymówione słowo jest uwa-

żane, przeto, aby się nauczył wstrzemięźliwości, był odesłany. Gdy zaś tu, na gruncie, z indagacyi nic więcey nie okazało się, dość będzie za to ukarania jego, że tyle czasu siedzi w więzieniu.

Polecając mnie nayszacownieyszey j. w. p. d. łasce, mam honor wyznać, żem jest y być zawsze pragnę z powinnym szacunkiem j. w. p. d. nayniższym sługą. M. Okolski m. p.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCLXIX.

Распоряженіе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства объ освобожденіи изъ подъ ареста крестьянъ: Осипа изъ Ярмолинецъ и Андрея Шыяна изъ Олексинца, обвинявшихся въ произнесеніи въ пьяномъ видѣ подозрительныхъ словъ. Коммиссія предлагаетъ экономическимъ властямъ подвергнуть ихъ наказанію. 1789. Мая 22.

1789 roku, dnia dwudziestego drugiego miesiąca maja.

Kommissya porządkowa województwa Podolskiego, po uczynioney dokładney indagacyi z Josypa, Humiennego pasierba z Jarmoliniec, gdy tegoż Josypa, prócz słów o Goncie, po pijanu wymówionych, w niczym nie przekonanego znayduje, przeto go z aresztu fortecy tuteyszey z wolnym do domu powrotem uwalnia; jurysdykcyą zaś dworską kommissya obliguje, aby tenże Josyp za też słowa przykładnie ukarany został. K. J. Lipiński, podkomorzy Podolski, prezydujący mp. — W. Raciborowski, chorąży Latyczowski.—Tadeusz Matuszewicz m. p.—Jli Czarkowski mp.—A Czerwiński.

Kommissya porządkowa województwa Podolskiego, po uczynioney indagacyi z Ię̨drzeja Szyjana z Olexinca, gdy tenże, za wymówione po pijanu o buntach słowa, sześć tygodni w więzeniu fortecy tuteyszey wysiedział, przeto kommissja tegoż Andrzeja Szyjana z więzienia fortecy tuteyszey z wolnym do domu powrotem

uwalnia, jurysdykcyą zaś dworską obliguje, aby tenże Andrey za też słowa przykładnie był ukarany.—K. J. Lipiński, podkomorzy Podolski, prezydujący. mp.—W. Raciborowskl, chorąży Latyczowski.—Tadeusz Matuszewicz mp.—A. Czerwiński, mp.—Jli Czarkowski m. p.

Кн. проток. засѣд. порядк. ком. Подольск. воевод. № 4347. л. 86.

CCLXX.

Частное письмо изъ Хмѣльника, сообщающее тревожныя извѣстія о настроеніи крестьянъ и высказывающее желаніе энергическихъ мѣръ для сохраненія спокойствія. 1789. Апрѣля 6.

Die 6 aprilis 1789, Chmielnik.

Wielmożny mości dobrodzieju! Odsyłam kwartę, z starostwa Chmielnickiego należącą, w złocie y monecie po części złożoną, ale złoto ważone y dobre; upraszam wielmożnego pana dobrodzieja, aby przyjęte było. Pogłówne także jest przyłączonę od żydów, ale ze wsi Litynki, do parafji Chmielnika należącey, nie płacą. Już kahał za septembrową y teraznieyszą ratę swoje dał pieniądze zaświadczam, ktory kahał prosi o exekucyą do Litynki, wszak w niedawnym czasie było trudno, ledwie exekucyą od w. m. pana dobrodzieja przymuszona, za dawne czasy wypłaciła. Więc y teraz potrzebuje mocney exekucyi.

W okolicy tuteyszey mamy wiele rozruchów dla przegróżek chłopstwa, gęsto odbywających się; kommędy prawie żadney nie widzimy; z Cudnowa w małey liczbie tu przyszła y niektórych już ma przekonanych ludzi o hultaystwie. Wszelako ta kommenda nie zasłoni od tak fatalney sceny, o ktorey doczytasz się w. p. d. z listów, per copias kommunikowanych. Mam pewne doniesienie, bo sam czytałem oryginały. Raczysz w. m. p. d. kommunikować w obywatelstwie też wiadomości; wszak kommissya porządkowa województwa naszego zapewne myśli o bezpieczeństwie, a przeczytawszy

te doniesienie, więcey raczy pamiętać o swoim województwie, aby spokoynymi nas uczynić, bo ku zbliżającey się wiośnie jeżeli kommendy w Podolu nie będzie, a szczegulnej w tuteyshey okoliey, trzeba będzie ujeżdżać dla ocalenia życia; w takiey materyi trudno wiele dowierzać. Jestem w. m. p. d. nayniższym sługą N. Grapowski.

Изъ картона дѣлъ Подольскаго воеводства № XIII.

CCLXXI.

Письмо отъ коменданта Каменецкой крѣпости, полковника Ганицкаго, къ генералу Згличинскому, извѣщающее о мѣрахъ, принятыхъ Ганицкимъ для предупрежденія предполагавшагося крестьянскаго возстанія. 1789. Апрѣля 10.

Die 10 aprilis, 1789, z Kamieńca.

Wielmożny mości Dobrodzieju! Zewsząd nas te okropne wiadomości donoszone do gruntu serca przerażają, są y tu już napełnione (przystawionemi z porozumienia tylko po pijanu wygadywanemi przechwałkami) więzienia; wyprowadzają się inkwizycye. Nie przyznają się nawet y przy dołożeniu rózek, wszystkiego zapierają się; to tylko, że z publicznego odgłosu mogli co słyszeć. Powysyłałem na rożne mieysca małe komędki, a dziś razem, za rekwizycyą przecież zebranego kommissyi porządkowey kompletu, wykommenderowałem ludzi 100 z 5 officerami y przydanemi 12 unterofficerami na rożną partyę. Wyszedł ordynans od prześwietney kommissyi wojskowey regimentowi buławy wielkiey koronney, aby maszerował w województwo Wołyńskie; co moment go się spodziewam odebrać od jaśnie wielmożnego generała artyleryi, ktory odebrawszy, natychmiast go dopełnię, aby wyruszył. Posłałem dziś rano 6 unterofficerów z kursoryą za ponowieniem od kommisyi porządkowey wojewódzkiey dawnego obwieszczenia obywatelów, ostrzegającą, aby się strzegli podeyrzanych ludzi, włoczących się imali pilipów, broń od poddaństwa odbierali, połapanych tu przy-

stawiali. Przy ktorey okazyi y ja moją dałem dyspozycyą, aby wszędzie w wsiach y miasteczkach kładli kredkę, obwieszczając, że cały regiment idzie wykommenderowany na uspokajanie buntów; y to wszystko poprzedziło, nim odebrałem rekwizyą o wysłanie tey wyżey wyrażoney kommendy, aby przecież uczynić złości chłopstwa zuchwałego zamysłu tame. Każ się tam w. m. p. dobrodziey dowiadywać o części w tamten kont maszerującego officera y do niego referować, aby lub u niego stanoł, lub jaką cząstkę udzielił ludzi, bo ztąd żadnym sposobem już więcey ludzi nie mogę ruszyć y ogołocić fortecę, y tak już w garnizon uszczuploną y uszczuplić się mającą przez wyjście regimentu. Niemała y tu musi bydź ostrożność, dwieście kilkadziesiąt mając aresztantów, ktorych pilnując ludzi, broni z rąk nie wypuszczają, a i rekrutów swiżo naprowadzonych pilnować muszą, ktorych ledwo nie wszystkich, rożnie zbieranych, y nie z własniey woli branych; trzeba się strzedz równie tu, jak y tam haydamaków, a może między niemi y . . . . do tego spisku należących. Radbym ja z duszy moją przysługę na żądanie jego uczynić, ale cale nie mogę; proszę dać wiarę temu tak, jako mam honor bydź przywiązanym oboygu z winnym uszanowaniem w. m. p. dobrodzieystwu nayniższym sługą. Hanicki pułkownik.

На конвертѣ адресъ: w. i. p, Zgliczyńskiemu, generałowi adjutantowi jego królewskiey mości w. p. y dobrodziejowi w Widawie.

Картонъ дѣлъ подольскаго воеводства № XIII.

CCLXXII.

Дознаніе, произведенное въ Солобковцахъ управляющимъ, дворяниномъ Гротковскимъ, по поводу угрозъ, произносимыхъ нѣкоторыми крестьянами этого села. 1789. Апрѣля 13.

Die 13 aprilis, 89 anno, z Sołobkowiec.

Jaśnie wielmożny panie y dobrodzieju! Leyba zięć Siniaków, słysząc, doniósł, iż Fedko Cymbalisty, tuteyszy poddany, w przy-

tomności przysiężnego Głuszkowieckiego y kilku ludzi Głuszkowieckich mówił: „że diabli wybrali jednych, a drugich wybiorą żołnierzy polskich, będących w Ukrainie". A gdy przysiężny Głuszkowiecki odezwał się, mówiąc: „iż nie godzi się źle życzyć, gdyż to jedna wiara"; odpowiedział Cymbalisty: „alboż ty nie wiesz, że będę rznąć"? y potym na stronę wziąwszy przysiężnego Głuszkowieckiego, długo z nim pocichu mówił; ludziom zaś będącym powiedział, iż w krótkim czasie y wy będziecie o tym wiedzieli.

Szaja Duwidowicz, słysząc, mówił przed żydami, iż Gabryela Pajuka, poddanego, słyszał chwalącego się, że: „skoro zaczną rznąć, to nayprzod wyrznę: Judke, Szuliche y Zeylika" temi słowy.—Kost Hewkow y Mikoła—, poddani, przechwalali się przed Moszkiem Ickowiczem z temi słowy; „iż niedługo czekać, iż będziecie się nam kłaniać y prosić nas".

Żyda, Skałacki zwanego, matka słyszała dwoch chłopców: jeden syn Todocha, drugi syn nieboszczyka Jakowa, syna starego Gumiennego, którego powiesili, że jeden drugiego pytali się, czy ma noże? na co wnuk gumiennego powiedział, że mam, a syn Todocha, dobywszy z za cholewy, pokazał z wyrazem: „iż jak ze dworu zabierali broń y noże, to mnie kazali za cholewe zchować".

Petro Przymoszczanica, Petro Todosiczyn, y Hryćko Szewczuk, poddani, u Zeylika szynkarza pijąc, sekretnie z sobą mówili; żydowka zaś tylko usłyszała, że jeden drugiego pytał, czyli kiernica poświęcona; drudzy zaś odpowiedzieli, że nie tylko kiernica, ale y las poświęci się. Potym, nie podług zwyczaju, ale prożno zaczął wołać Petruch: „Jud! day gorzałki"; żydowka zaś mowiła: „day pieniądze". Na to Petruch y z kompanją: „poczekay, niezadługo y naywięcey dawać będziesz dukatów, ale ci to nic nie pomoże".

Co wyindagowawszy, donosze; jest y więcey, ale nie mogę zupełnie dowiedzieć się, z tym wszystkim czekam dyspozycyi y bespieczeństwa. Jaśnie wielmożnego pana dobrodzieja nayniższy sługa i podnożek I Grotkowski.

Między inną bronią noż u Hrynka Kowala, prawdziwy ryzoński, wielki odebrali w Kuczy i pięciu pilipów y chłopów do kilkudziesiąt zbuntowanych zabrano i popa, taką mamy wiadomość.

Изъ картона дѣлъ подольскаго воеводства № XIII.

CCLXXIII.

Слѣдствіе, произведенное въ м. Солобковцахъ съ участіемъ военной команды по дѣлу о подозрительныхъ рѣчахъ и поступкахъ нѣкоторыхъ жителей мѣстечка. 1789. Апѣля 17.

Inkwizycya z świadectwa ludzi Sołobkowskich na gruncie w zamku Sołobkowskim, die 17 aprilis, 1789 anno, czyniona przy imć panu Trzyńskim, kapralu.

1. Swiadczy świadek Leyba, Sieniaków zięć, iż Fedko Cymbalisty, będąc w mieście na targu, mówił przed przysiężnym Głuszkowieckim i innemi ludźmi: „nie słyszeliście nowiny co na Ukrainie słychać; otoż kiedy nie wiecie, ja wam powiem, że wkrótce i wy będziecie wiedzieć. Byłem w kościele, jak żołnierze polscy spowiadali się na śmierć, prosząc pana Boga, żeby tam na Ukrainie wszystkich diabli zabrali". Tenże świadek zeznaje, że tenże Fedko Cymbalisty wzioł na bok przysiężnego Głuszkowieckiego i długo z nim rozmawjał; drudzy, ktorzy byli przy pierwszym mówieniu, ciekawie pytali, o czym by mowili? odpowiedział Fedko, „że wkrótce będziecie wiedzieli o wszystkiem".

Przyznaje Fedko Cymbalisty, iż te same słowa pomówił w mieście Sołobkowcach przed przysiężnym Głuszkowieckim, jak w Zińkowie wymówił się. Powtórnie do wszystkiego się przyznał.

2. Przysiężny Głuszkowiecki zeznaje, że zdybawszy się z wyż wzmiankowanym Fedkem Cymbalistym, nadszedł do nich Sobaczyński szlachcic, u ktorego tenże Fedko, targując siemie, gdy mu drogo zacenił, nazwał go: lach, psia wiara; co przysiężny zaraz zganił, a on odpowiedział: „niechże idzie do Gonty". Stwierdza toż

samo: jest prawdą, jako Leyba Sieniakowski zeznaje na tegoż Fedka; zeznaje y to przysiężny Głuszkowiecki, że mu y o tym Fedko Cymbalisty powiedział, że, będąc w Zinkowie na jarmarku, gdy kawalerya narodowa maszerowała, wymówił te słowa: „otoż idą na zgubne imie, na rzeź na Ukraine“; co dwie posłyszawszy szlachcianki, zaczeli go o to łajać, a Fedko w tym momencie wyjechał z Zinkowa.

3. Swiadczy Zeyliczka, mieszkanka Sołobkowiecka, w assystencyi Szmula Cerulika, iż Petro Przemoszczanica, Petro Dudosiczyn, Hrycko Szewczuk napijając się w domie tejże Zejliczki, Hryćko Szewczuk pytał się głośno Petra Dudosiczynego: „czy bude światyw nasz pip kiernyciu“? na co odpowiedział Petro: „że win kazaw, że mało na tym, bo i połowynu lisa jeszcze zakopaje“. Potym Petro Przemoszczanica po moskiewsku zaczoł wołać: „Jud! Jud! day horyłki“, na co Zeyliczka odpowiedziała: „kiedy masz pieniądze, to ci dam“ a Petro Przemoszczanica, kijem do niey skazując, te słowa odpowiedział“: będziesz ty miała pieniądze, ale choćbyś i pietnaście czerwonych złotych dawała za to tylko, żeby cie nikt tym kijem nie drasnoł, to już nie pomoże“.

Przyznaje się Hrycko Szewczuk do wszystkiego, Petro zaś Przemoczanica y Petro Dudosiczyn, chociaż im w oczy Hrycko mowi, że wraz rozmawiali, ci się jednak tają.

4. Zeznaje Feyga żydówka, przekupka, iż kupiłszy na targu owsa, niósł za nią do jey mieszkania pasierb Petra, przysiężnego Sołobkowieckiego, tenże owies, z ktorym zeszedłszy się syn Fedocha Matyjowego y zaczoł się chlubić, że mam dwa noże ostre, które pod czas rewizyi, gdy zabierano wszelką broń y noże, kazano mi schować. Taż sama Feyga zeznaje, że nóż do wyostrzenia dała Jakimowi Kowalowi, wnukowi Hawryła Ratusznego, ktory że jéy nie należycie wyostrzył, mowiła mu, aby lepiey; na co jey Jakim Kowal rzekł, że on dobry będzie do zarżnięcia rabina, na co Feyga rzekła: jakie to będzie mięso, że y psy go jeść nie bedą“; a Jakim Kowal odpowiedział: „to ptaki zjedzą“.

Nic się więcey nie okazało na tego.

5. Zeznaje Szayko Sołobkowski, iż Gabryel Pajuk, napijając się u Srulichy w domie, mówił do swoich kompanistów, ktorych nazwiska nie są wiadome: „że jak tylko się zacznie rzezanina, to ja sam wyrżne te trzy domy: Judkę, Srulichę y Zeylika“.

Pajuk Gabriel tai się sam, a na drugiego zwala, ale świadek, ścisle examinowany, na Pajuka przyznaje.

NB. Tenże Gabriel Pajuk zdawna znany y przekonany o złych wystempkach i zuchwałości, kradzieży, bo, służąc u imć pana Piegłoskiego, nie tylko do kieszeń dobierał się, ale y do szkatułek dobywał się y krad, za co był ukarany y wypędzony, a teraz znowu ponawia swoje nałogi y zuchwałości.

6. Zeznają Herszko Duwidowicz y Moszko Ickowicz, iż Kość Stewków, przyszedłszy do Herszka, upominał się o pieniądze, któremu że nie oddał groszy 15, za to tak mu powiedział: „przyjdzie ten czas, że mi sam będziesz dawał pieniądze, ale ja nie wezme, a jak zaczno rznąć, to ja ciebie naypierwey“.

Kość Stewków przyznaje się, iż do Herszka Duwidowicza mówił też same słowa, jako się z inkwizycyi pokazuje, ale w sposobie żartu.

NB. Pan Marcin Gładyszewicz, mając u siebie w służbie Iwana chłopca lat 3, gdy był spowiadany u xiędza dziekana, był łajany, że wolałbyś u swojey wiary służyć, niż u polaka.

7. Pan Więcsławski prosił xiędza dziekana, aby żonie jego pozwolił, że rytus Graeci żona, wraz święta aby odprawiła polskie, na co żadnym sposobem pozwolić nie chciał. Swiadczy xiądz Chudziński, jako w jego przytomności u xiędza przeora ta była mowa.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCLXXIV.

Показанія, отобранныя въ порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства отъ крестьянъ изъ м. Солобковецъ: Федька Цымбалиста и Гаврила Паюка, относительно произнесенныхъ ими угрозъ. 1789. Апрѣля 20.

Indagacya Fedka Cymbalisty z Sołobkowiec.

Jak się zowiesz? gdzie się rodził? wiele lat masz? Nazywam się Fedko Cymbalista, rodziłem się w Stryju w Podgórzu, mam lat więcey czterdziestu. Czym się bawiłeś z lat młodych? Byłem z młodu, pókim się nie ożenił, muzykantem, grywałem w karczmie; jak się ożeniłem, osiadłem grunt pieszy y dotychczas ten grunt posiadam. Czy nie namawiał cię kto do buntu? Nikt mnie do buntu nie namawiał. Za co jest oskarżony y tu osadzony? Gdy byłem w Zienkowie na jarmarku, podtenczas przechodziła narodowa kawalerya, powiedziałem to: „żeby ich noga nie uszła"; powiedziałem to z żalu, bo roku przeszłego sad moy razy kilka napadali y szkodę mi robili. Czy nie gadałeś co więceey; w jakim mieyscu? Nie gadałem, tylko raz pokłóciłem się z szlachcicem, ktory mi powiedział: „że ja ryzun"; jam mu odpowiedział: „że on sam ryzun" y więcey nic nie wiem.

Indagacya z Gabryela Pajuka z Sołobkowiec. Jak się zowiesz? gdzie się rodziłeś? wiele masz lat? Nazywam się Gabryel Pajuk, rodziłem się w Bortnikach pod Stanisławowem; wiele mam lat, nie wiem. Czym się bawiłeś z lat młodych? Od młodości wzięty byłem na służbę do wielmożnego Piegłowskiego y w tey służbie byłem, aż pokim się nie ożenił; y już lat siedm, jak się ożeniłem; po ożenieniu osiadłem grunt y dotychczas jestem na gruncie w Sołobkowcach. Co gadałeś y jakie wymówiłeś słowa w domu Srulichy? Będąc w domu żydówki Srulichy, chciałem, aby mi dała wódki na borh; żydówka odpowiedziała mi, że nie da, bom jey winien złoty. Ja rzekłem: „czort by twoju ma". Żydówka pobiegła do dworu y oskarżyła mnie, jakobym jey mówił, że ją zarżnę, czego ja nigdy nie

mówiłem. Czy nie namawiał cię kto do buntu? Od nikogo nigdy nie byłem namawiany, ani o tym nie słyszałem; ja, ożeniwszy się, gospodarstwa pilnowałem. Czy nie dopuściłeś się kiedy jakiego występku? Służąc u wielmożnego Piegłowskiego ukradłem był czerwonych dwadzieścia; te pieniądze oddałem i byłem za to ukarany. Więcej już nic nie wiem.

Картонъ дѣлъ Каменецкихъ № 5.

CCLXXV.

Показанія свидѣтелей по дѣлу Федора Цымбалиста, отобранные Каменецкимъ гродскимъ судомъ. 1789. Іюня 25.

Inquisitiones ex parte et actoratu generosi Michaelis Berozowski, instigatoris officii sui, contra reatum laboriosi Fedko Cymbalista de bonis Sołobkowce, incarcerati, sub celebratione terminorum officii castrensis Camenecensis Podoliae, feria quinta post festum nativitatis Ioannis Baptistae, id est die 25 mensis junii, anno Domini 1789, ex testibus infrasubscriptis eductae. *1 świadek*, urodzony Stanisław Kruszelnicki, po wykonaney przysiędze, wyznał na pierwszy punkt: Nie byłem na jarmarku w Zinkowie, anim sam słyszał, tylko ludzie pomiędzy sobą gadali, jakoby Fedko Cymbalisty miał przechodzącą kawaleryą narodową łajać y na nią narzekać, ale za co, tego nie wiem. *Na drugi punkt.* Nic nie wie. *Na trzeci punkt* odpowiedział: iż znam Fedka Cymbaliste z dzieciencia, ale zawsze cnotliwie się sprawował y nigdy o wystempek naymnieyszy obwinionym nie był. U. Stanisław Kruszelnicki znakiem krzyża świętego podpisuję się.

2 świadek urodzony Mikołay Narodecki, po wykonaney przysiędze, zeznał: *na 1*: po wzięciu w areszt Fedka Cymbalistego, żona jego powiadała mi, że go wzięto za jakieś słowo przeciwko kawaleryi narodowey niby wymówione. *Na 2.* Nic nie wie. *Na 3* zeznał: mieszkam z nim w sąsiedztwie, nie słyszałem, ani widziałem, żeby kiedy co złego zrobił, albo żeby o co był oskarżony, owszem cnotliwie

sprawował się. U. Mikołay Narodecki znakiem krzyża świętego podpisuję się.

3 świadek. Urodzony Michał Medyński, po wykonaney przysiędze, zeznał: *na 1.* Nie byłem na jarmarku w Zinkowie y ni od kogo nie słyszałem, żeby się miał odgrażać, albo przeklinać szlachte y kawaleryą narodową Fedko Cymbalisty. *Na 2*: nie słyszałem żeby się z kim kiedy kłucił. *Na 3*: znam go z chłopca, ale się zawsze cnotliwie sprawował. U. Michał Medyński znakiem krzyża świętego podpisuję się.

4 świadek pan Szymko Woźny, po wykonaney przysiędze, *na 1* zeznał: na jarmarku w Zińkowie nie byłem y nic od Fedka Cymbalisty nie słyszałem, tylko powiadali ludzie, iż go żydzi mieli oskarżyć za coś, o czym ja nie wiem. *Na 2*: nic nie wie. *Na 3*: znam go z chłopca, ale nigdy nie był notowan, y owszem cnotliwie żył y sprawował się. Pracowity Szymko Woźny znakiem krzyża świętego podpisuję się.

5 świadek urodzony Kazimierz Moszyński, po wykonaney przysiędze, zeznał: *na 1.* Słyszałem od ludzi Głuszkowieckich, iż na jarmarku w Zinkowie, gdy przechodziła kawalerya narodowa, miał mowić Fedko Cymbalisty te słowa: „żeby ich noga nie uszła, jakiey mi szkody narobili“ i za to w areszt wzięty został. *Na 2.* Powiadano mi, że miał powiedzieć szlachcicowi z Głuszkowiec, pokłuciwszy się z nim: „psia wiaro!“, alem tego sam nie słyszał. *Na 3.* Nigdy nic złego po nim nie widziałem, albo żeby o co był kiedy oskarżonym, nie słyszałem. U. Kazimierz Moszyński znakiem krzyża świętego podpisał się.

6 świadek pan Piotr Kulik, po wykonaney przysiędze, zeznał: *na 1.* Słyszałem, że żydzi mieli orkarżyć Fedka Cymbalistego, ale nie wiem za co. *Na 2.* Nie wiem y nie słyszałem, żeby się z jakim szlachcicem kłucił, albo się na kogo odgrażał. *Na 3.* Jak go zapamiętać mogę, tak zawsze spokoynie y poczciwie sprawował się. P. Piotr Kulik znakiem krzyża świętego podpisał się.

Связка инквизиций Каменецкаго гродск. суда № 4145, л. 38—39.

CCLXXVI.

Слѣдствіе, произведенное въ селѣ Чемерисахъ Волоскихъ поручикомъ Кутковскимъ по поводу обвиненія многихъ крестьянъ этого села въ наклонности къ бунту. 1789. Апрѣля 14.

Indagacya w Czemerysach Wołoskich, die 14 aprilis, 1789 anno z chłopów, intencyą mających do buntów.

Odebrawszy na pismie z podpisem imć pana ekonoma z dóbr wsi Czemerys Wołoskich, w possessyi wielmożnego Grotuza, chorążego, będących, na poddanych teyże wsi, oskarżonych, to jest: Fedko Zamerega, Iwan Polowy czyli Roskoszyński, Jacko Kaszutów syn, Iwan syn Chomy Tołoczka, w wszczynaniu buntów do rzezi, w ktorey wsi kommenda przechodząca wielmożnego imć pana Kutkowskiego, porucznika, dowiedziawszy się o sprawiedliwym oskarżeniu przez imć pana ekonoma, ktorych już myślał odsyłać do fortecy Kamieńca Podolskiego, tenże wielmożny porucznik, mający ordynans taki od kommendy swojey, ażeby takowych hultajów y włuczących się bez żadnego zaświadczenia ludzi chwytał y do kommendy swojey odsyłał, na których wielmożny imć pan porucznik przystąpił do indagacyi die 14 kwietnia, 1789 anno:

Examen z Stepana Szpotiuka, woyta Czemerys Wołoskich. Woycie! ty tu we wsi mieszkasz, powinieneś wiedzieć, jak się gromada zachowuje y co między toż w czasie ninieyszym za mowy bywają? Nic we wsi nie słyszałem, tylko to wiem, iż ci ludzie, ktorzy wzięci w areszt, a to ci: Juźko Dorożczuk, Ignacy Rozkoszyński, syn Oleynika, Matwiy Kaszuta, Todor Zamerega nie podobnemi są do złego, za ktorych sumieniem mym zeznam. Co zaś Jacko, Antona Kaszuty syn, y Iwan, syn Chomy Tołoczki, butnemi zawsze osądzeni y ofiarowanemi dawno w areszt kamieniecki y teraz z tego wolnemi bydź nie mają; tudież Iwan Polowy czyli Roskoszyński złodziejem zatytułowany y przekonany tak u zwierzchności dworskiey, jako u gromady całey. Przekonany tym sposobem, że woła ukrad, więc aby nic porzucił kraść, a nie przychylił się do

rozbuystwa. Jeżeli w tey wsi niema więcey jeszcze ludzi, skłonnych na złe rzeczy, y jeśli niema kto zachowania z pilipami, zwoszczykami moskiewskiemi y czyli pijatyki nie zachowują, nie tylko we wsi, ale y na stronie, y czyli nie przechowują kogo? Niemasz, albowiem że dworu przykaz, aby z nikim nie przestawali y aby nikogo u siebie nie przetrzymywali. Spytany woyt o Jurkowi Powroźnikowi y parobkowi Kaszutowemu, jakby się zachodzili we wsi? Dość dobrze zachodzą się y nic o nich nie słyszałem złego. Marya baba Stefanicha jeśli nie przyjmywała u siebie hultaystwa jakiego? Nie przyjmywała, tylko, upiwszy się, pletła o hultajach ryzonach y sprawiedliwie wzięta w areszt y warta jeszcze karaną bydź publicznie, ażeby się drudzy od mowy niegodziwey wstrzymali. Po zakończeniu tych punktów przez woyta, odchodząc, sumieniem zeznać offarowany, z napomnieniem, aby postrzegał w gromadzie do dzieł złych skłaniających się. Pytany żyd Rabinowicz, arendarz tey wsi, jak się znachodzili ci, ktorzy wzięci w areszt? Odpowiedział, iż Jacko Kaszutów syn zuchwały wielce y odgrażał na matkę y żonę moje, mówiąc te słowa: „ja wasze łycho budu y na wsich was". Bywał on karany ode dworu, co nic mu nie pomogło y większą sobie kompanją zaczoł zbierać. Dawno już go chciano oddać do Kamieńca; Iwan Chomów podobnyż; Iwan Polowy złodziey, o czym wie y gromada. Ci zaś: Jurko Dorożczuk, Powroźników parobek, Hnat Rokosiński, syn Polowego, Matwiy Kaszutów, Todor Zamerega nie okazywali skłonności żadney do złego y nic o nich, ani od nich nie słyszałem. Marya Stefanicha zaś nie wiem co by miała zrobić, tylko jak się upije, to między babami plecie: „wołyt nasza wira derty, niżeli nas kto bude". Jeżeli nie słyszałeś co o popach gdzie w poblizkich wsiach od siebie sytuowanych, a to namawiających, błogosławiających y gadających na bunty? Mam wiadomość od żydka z Michałkowiec, będącego u mnie, iż pop michałkowski, będąc na krzcinach u tameyszego chłopa, a podpiwszy sobie, wszczoł dyskurs o rzezi między zeyszłymi na krzciny chłopami, na ktore przyobiecali się sami bydź gotowemi; on zaś, wiedząc ich przychylnych pobłogosławił do tego

dzieła. Gdzie będący szlachcic tamże w kompanji, słysząc to, miał donieść o tym dworowi. Tudzież gadali o popie z miasta Jołtuszkowa, a to młodym, iż idąc sobie raz do winniey, mówił: że wyszedł już Gontow syn, aby tu z polaków y żydów miał obiad. Przyprowadzony z gromady Pawło Powroźnik y pytany, jak się obchodzili ci aresztanci, którzy są wzięci?—Odpowiedział: Jacko Kaszutów, Iwan Chomów—hultaje; Iwan Roskosiński stary złodziey; Iurko Powroźnik ma w sobie wadę, że nie chce robić y letkiego chleba patrzy. Inni zaś nie okazują się bydź tak podeyrzanemi w niczym.—O wyrażonych zaś wyżey sumieniem zeznam y naocznie im powiem, że nie chcemy ich mieć w gromadzie.

Sprowadzona Anna Wilczyńska, szlachcianka, mieszkająca w tey wsi. Czy nie doniesła o czym dworowi kiedy? Odpowiedziała: ja mieszkam na wsi; że nie mając jeszcze dokończoney w zabudowaniu chałupy, często idę do mych sąsiadów prząść, jako to: do Fedka Żameręgi, u którego była mowa: „szczo moskali, to nasza wira; żeby huknuły tylko, y my by im w pomicz stały". Był przy tym y Pawło, brat żonki Zameregi. Słyszałam także, będąc w chałupie u Iwana Polowego v. Roskosińskiego, jak on przyjechał z futoru, a żona z miasta Jołtuszkowa, to jest w zapusty; zaczoł mówić o moskalach: „każut lude, szczo moskali teper hinut, a ja każu, szczo ne zhinut; bo nasza wira na pomicz im prybude".—Będąc i Jacko Kaszuta gadał: „aby kozacy wyszli, to y ja bym im dopomogł, bo jednak mnie tu bida y od dworu często karany zostaję".

Przyprowadzony Fedko Zamerega, dla czego by miał słowa takie, jak szlachcianka wyznała, mówić, zapytany został. Odpowiedział y zarzekł się, że nie mówił żadnych słów, ani z nikim nie wdawał się, tylko swoją robotę patrzę w słabości z żonką moją y przy ubóstwie naszym zostajemy, o czym y gromada wiadoma jest, jak się obchodzę. Ażem się dostał do rąk żołnierskich, to zapewne z oskarżenia szlachcianki Wilczyńskiej, która do mnie chodzi prząść, a żona moja za to się z nią kłuci.—(Die 17 aprilis 1789.—Nic się na niego nie pokazało, zostawszy napomnionym, aby niepod-

padał ludzkiemu osądzeniu, bo jak y sam rozpoznałem niewinność jego, czynię go wolnym).

Przyprowadzony Pawło Kaszuta, szwagier Zameregi y pytany, czy nie słyszał o chęci do hultaystwa brata swego, albo z sąsiadów swoich, lub mówiących o hultaystwie. Nic więcey nie odpowiedział, jak tylko te słowa: „gdyby Boh daw wesnu chutko, szczob lis rozwernuwsia, bo dali żowniry budut"—y na tym zaciowszy się, nie chciał daley mówić. Gdy straszony był karą łoz, rozek, batogów: „niczoho ne znaju bilsze, anim czuw, anim howoryw; choć meni z rusznyci w łob strelte, to niczoho ne znaju". A dostawszy batogów ze 40, nie chciał wszelako zakończyć swey zaczętey mowy. Został zabitym w dyby y wzięty do dalszey indagacyi.

Przyprowadzony Jacko Kaszutów, oskarżony przez wyż wyrażone dowody, oraz dla dowiedzenia się o jego kompanistach. Odpowiedział nayprzód na zapytanie, dla czego takie kontynuacyą życia swego zachowywał? Każdy ma swóy rozum y myśli ludzkich trudno przeniknąć, a do tego nikomu nie wierz, nikt cię nie zdradzi. Powtóre y przyiaciół sobie mianych tych okazał: Pawło Zamerega, Wasyl Szkolniuk, Anton Dmytrów, Wasyl Petrów, Iwan Baraniuków, Pawło y Mychałko Semeniukowe, Iwan Chomów, Stefan Artymów.— Tenże Jacko wyznał, iż, będąc w Latyczowie, słyszał, iż ułowiono czerców 4, iż buntowali ludzi na Ukrainie, aby za moskalami trzymali. Został wziętym do dalszey indagacyi.

Oskarżony Iwan Polowy czyli Rozkosiński y przyprowadzony na explikacyą, dla czego, jak wyższe punkta ztwierdzają, miał mowy o buntach. Odpowiedział: iż ani wiem, ani znam, kiedym miał mówić o czym złym; tylko tyle wyznaję, żem woła ukradł. Prawda, jak przypominam sobie, że mówiłem: „iż polaki idut do Baru y pytali się o moskalach; tom howoryw, szczo mówyły, iż budut sia ryzaty z nymy; to to w doma tylko mówiłem". Za wyraz, źle tłumaczony sobie, skaranym został batogami 20 y został wolnym.

Przyprowadzony Hnat syn Polowego dla zapytania, jeśli nie wie o oycu swoim, aby skłonny był do buntów, tudzież sam czyli

nie miał myśli. Dał exkuzę, iż nie wie ani o oycu swoym, ani sam był złey myśli; tylko wyznał, iż oyciec jego woła ukradł. Że dowodów nie mając żadnych z świadków na tego, czynie go bez kary z napomnieniem wolnym.

Przyprowadzony Iwan Chomów syn dla zapytania, dla czego z oskarżonym Jackiem kompanją trzymał, odpowiedział: „zwyczay taki parobków dobrych". A co więcey jeszcze oświadczył się, że, zachowując z Jackiem przyjaźń, nie ożeniłem się. O rzezi żadney zaś nie słyszałem y od nikogo do buntów nie byłem namawianym. Że się z indagacyi świadków okazała wina na tego, ze wsi zostaje wzięty w areszt do Baru.

Przyprowadzony Jurko, szwagier Powroźnika, wyznał na Andrucha Artymowego: dotrzymując z nim przyjaźń, iż grając w karty dziś tydzień, oświadczył się z temi słowy: „gdyby wyszli nam haydamaki, szczo to nam tych lachów byty; jak dopadu kija albo cipa, to ich z desiatok za mach jiden położu". Te wyrazy Jurko u siebie dotrzymywał sekretnie, aż wyznał przy ninieyszey indagacyi, że był przytomny Pawło Podorożnik, Miron zięć Myszków y Michałko Benderczuk, y Hnat Myszków syn, razem Mirona żonka, Hnata Myszki żona y Michałka Bendarczuka.—Po wyrazie tym dał taką sentencyą: „mowczy jazyczku, budesz isty kaszku". Daley zaś mieli dyskurs między sobą, iż już na Ukrainie rznąć zaczynają y spisy wynaleźli żołnierze w stercie siana. Powiedział jeszcze myśl swoją Jurko, że miał myśl swoją do zaciągów, ktoryby pierwey wyszedł. Pierwszego życzył sobie, aby wiary nie utracił, to jest hultaystwa, do którego y Iwana Chomowego namawiał, perswadując mu: „aby nie do polaków, bo wiare utracimy; a jak poydziemy do hultajów, to y przy wierze naszey utrzymamy się, y wolność większą wszędzie mieć będziemy; y zachowuy mię zawsze w sekrecie. Przy matce nie mam się czego trzymać". Że sam na siebie winę zeznał dobrowolnie, zostaje wziętym w areszt do Baru.

Olexa Kaszutów parobek zapytany został, jeżeli nie słyszał o mowie jakiey do buntów od kogo, albo go kto do nich nie nama-

wiał? odpowiedział: „nie mam z parobkami żadnego obcowania, nie słyszałem od nich o buntach y nikt mnie nie namawiał, gdyż ja jeszcze za chłopca prawie służę“. A że po wyexplikowaniu się jego opowiedziano, iż zuchwałości w nim nieco zostaje, przeto, aby się nadal nie wzniecała, odbiera karę y zostaje wolnym.

Przyprowadzona baba Stefanicha do indagacyi y zapytana, dla czego mowę miała o buntach? odpowiedziała: że ja człeka mego ostrzegając, aby nie pił, dając mu przestrogę, że z pjaństwa naywiększa bida pochodzi.

Baba, żeby nie bawiła się plotkami żadnemi, ale by dworowi na fundamencie zgłosiła—a tym samym, ile mająca dzieci już dorastające pory, ludzi niegorszyła, za to karaną zostawszy, wolna.

Andruch Artemów, wyznany za buntownika przez Jurka Powroźnika, zbiegł, ktorego dwór Czemerys Wołoskich przystawić obowiązany zostaje do komędy. A że, dostawszy go, imć pan ekonom Stawiński przystawił do Baru y oddaje go, jako obwinionego w indagacyi do Kamieńca, rewers swoy, na przystawienie onego dany, odebrał.

Wezwany do indagacyi tey urodzony Grzegorz Rebicki, strażnik skarbu koronnego, tudzież uproszony, aby mógł też pisać y rozpoznawać, ktory, pisawszy y rozpoznawszy, że inkwizycya w stanie sprawiedliwości kontynuowała się, ręką własną podpisuje się, die et anno ut supra, w Czemerysach Wołoskich. R. Rybicki, m. p.

Pawło Kaszutów, lubo wymówił się, jak się w indagacyi okazało, a że ma żonę y jest gospodarzem, a dawniey o nic nigdy nie był poszlakowany, uprasza imć pan Stawiński, podstarości, ażeby ten do gospodarstwa z Kamieńca mógł być powroconym.

Specyfikacya aresztantów: Jacko Kaszuta syn, Iwan Tołoczka syn, Jurko Doroszczuk, Pawło Kaszuta, Andrzey Tołoczko czyli Artymów, Jan Szulc—z Czemerys Wołoskich.

Ja, mając zwierzchność we wsi Czemerysach, usłyszałem od Anny Wilczyńskiej, szlachcianki, o skłonności do buntów, jako to: Fedka Zameregi, Iwana Polowego czyli Roskoszyńskiego, którzy

sarkając z żądaniem wyjścia rezonów, aby lachów y żydów rznąć jak nayprędzey. Antona Kaszuty syna, Jacka y Iwana syna Chomy Tołoczka zwyczajem w kompanji z sobą pijaństwem y biciem się z ludźmi bawili. Ktorego to Jacka, już mając do Kamieńca wysłać, a że kommenda z Kamieńca przybyła y u dworu za takiemiż właśnie rekwirowała, poddaję do dalszych decyzyi teyże wielmożney kommendy, y na to się podpisuję. Die 14 aprilis, 1789 anno. Datum we dworze Czemerys Wołoskich. A. Stawiński.

Na żądanie wielmożney komendy względem Todora Kupskiego, poddanego z Tereszek, który, przyjechawszy z listem do mnie, zaprowadzony był do kommendy y pytany przez wielmożnego porucznika, czy niesłychać o jakich zuchwałościach gdzie? odpowiedział, że słyszał w Barze od żyda, iż na Ukrainie u chłopów jedna siekira y nóż na cztery osoby używana. Datum ut supra, die et anno. A. Stawiński.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCLXXVII.

Показанія, отобранныя въ Сатановскомъ магистратѣ отъ многихъ жителей села Мартынковецъ по поводу распротранившейся между ними легенды о Гонтѣ. 1789. Апрѣля 16.

Inkwizycya z Stefana Łobockiego, diaka Martynkowskiego, względem czynionych przegróżek y słów buntowniczych, w przytomności Tomasza Mazurkiewicza y Grzegorza Sochy, burmistrzów, w urzędzie mieyskim Satanowskim wyprowadzona, die 16 aprilis, 1789 anno.

Stefan Łobocki, diak Martynkowski, lat plus 26 mający, w kawalerskim stanie zostający, stanowszy osobiście, opowiedział, iż słyszał od baby Haski Strawniaczki, poddanki martynkowskiey, mieszkającey w szkołce martynkowskiey w komornym, że wyjdzie Gonta y konkol z pszenicy wybierać będzie, co po razy kilka te słowa

mówiła; y słyszał od niey. A przyszedszy do karczmy martynkowskiey dla zmienienia półzłotka, gdzie zastał żydów krawców satanowskich, ktoremu ciż krawcy mówić zaczeli: „czemu wacpan sobie nie każesz co robić na święta". Ktorym tenże Łobocki odpowiedział: „na co teraz co sprawować, kiedy woyna będzie; może mnie do woyska wezmą; słychać że y Gonta wyjdzie y konkol z pszenicy wybierać będzie". Te powiedział słowa w karczmie przed krawcami, potym, tydzień w środę zeszłą minoł, był u szewca z butami, na Zagliwce mieszkającego, Hryńka, w komornym mieszkającego u Michała Podleśnego, gdzie także zgadali się o woynie y ten Hrynko szewc, mieszkający u Michała Podleśnego w komornym, mówić zaczoł: „ot słychać, że Gonta wyjdzie y konkol z pszenicy wybierać będzie; mowią: syn Gontow prosił się u Carowey moskiewskiey: „pozwol mi wyjść w Polskie, niech się pomszcze krzywdy oyca mojego; będę konkol z pszenicy wybierać y obiad za oyca sprawować". I, słysze, już ma pięć tysiący kozaków, ktorych na pięć szlaków rozeszle, a sam środkiem póydzie".

Haska Strawniczka, wdowa, lat 30 mająca, z Martynkowiec, opowiedziała: iż niedziel temu trzy czyli więcey, gdy przyszła do szkołki martynkowskiey z kądzielą, gdzie y stefan Łobocki diak nadeszed, idąc z Zagliwki od szewca y mowić zaczoł tenże: „czemu swojemu synowi na święta co nie sprawujecie?" Odpowiedziała Strawniczka: „nie mam za co". Powiedział Łobocki diak: „teraz nie trzeba nic sprowować, bo ruina będzie, słyszał, że Gonta wyjdzie y konkol z pszenicy wybierać będzie, bo się syn Gontów prosił u Carowey moskiewskiey, żeby mu pozwoliła wyjść w Polskie y pomścić się krzywdy oyca swojego, lecz Carowa odpowiedziała: „że ty mnie zgubisz Polskę"; powiedział Gonta: że nie, tylko konkol z pszenicy wybiorę. Lecz Carowa pewiedziała: żebyś nie zginoł; odpowiedział Gonta: „nie zginę y pokażę probę: nabiy armatę łancuchami y strzylay do mnie, a zobaczysz". Kazała Carowa nabić armatę łancuchami, a Gonta stał na pagurku, a gdy do niego wystrzelono, Gonta łancuchy połapał, y na siebie zabrawszy, przyniosł do Ca-

rowey". Ktoremu Łobockiemu powiedziała Haska: „jakiś musi być charakternik". Tenże Gonta kazał stanąć kozakom, połkowi całemu, ze spisami y sam Gonta powierzch spis kozackich chodził". Te słowa słyszała Strawniczka od rzeczonego Łobockiego diaka, a więcey ni od kogo y nic przed kim nie mówiła.

Hryńko Wiklikiewicz, szewc, lat plus minus 36 mający, żonaty, zaszły z Tarnopola do Zagliwki w czasie świąt zielonych w roku zeszłym, 1788, opowiedział, iż gdy przyszed do niego Hryńko z Martynkowiec, w szkołce martynkowieckiey w komornym mieszkający, dla podszycia butów, niedziel temu kilka, w post wielki wstompiwszy, zaraz Hryńko Komornik, pytać zaczoł szewca, czyli biorą żołnierzy w cesarskiem kordonie; odpowiedział szewc, że biorą. Ktoremu szewcowi Hryńko komornik odpowiedział: „trafiłeś z pod rynwy na deszcz, y tu słychać, że będą brali polacy, słychać, że się y Gonta wiąże; prosił się u Carowey moskiewskiey, żeby go puściła w Polskie konkol z pszenicy wybrać y obiad za oyca sprawić, ktoremu Carowa odpowiedziała: szkoda cie, boś młody, to zginiesz. Powiedział Gonta: nie zginę. Powiedziała Carowa: „pokaż sztuke—y ten kazał strzylać z armaty łancuchami do siebie y przyniosł do Carowey; a potym kązał stać cały połk kozakom y sam powirzch spis kozackich chodził. Co zobaczyszy Carowa, pozwoliła mu iść w Polskie y już wyszed, y stoi w lesie przy granicy, obrąbawszy się". Potym, gdy przyszed do niego Łobocki, diak martynkowiecki, opowiedział to wszystko przed nim, co słyszał od Hryńka komornika szkołki martynkowskiey. W poznieyszym czasie przyszed do niego człowiek z Kasowki, ktorego imienia y nazwiska nie wie, y mowił, iż słyszał od człowieka, ktorego nazwiska nie wyraził, z Bubnowki, ktory jeździł do Kijowa na furmanke z żydowką, że tego człowieka z Bubnówki, będącego w Kijowie, pytać zaczęli moskale: „zkąd ty?" odpowiedział: „Bubnowiecki z pod Satanowa". „Są tam u was konfederaty?" powiedział człowiek: „że niema". „A narodowcy są?" powiedział: „że są, ale u nas jeszcze niema". Powiedzieli moskale: „jeżeli prawdy nie powiesz, to ci głowę zetniemy!" y ten człowiek z Bubnówki,

krzyż złożywszy, zaprzysiąg, jako nie słychać u nas nic, dopiero moskale dali mu pokoy.

Hryńko Stelmachów, zięć Tomczyszyn, komornik szkołki martynkowskiey, lat plus 56 mający, gdy był pytany, czy ma wiadomość o Goncie, odpowiedział: iż niedziel temu kilka, jeszcze jakoś przed zapustami, przechodząc koło karczmy martynkowskiey, gdzie stali: Jacko zięć Dmytra Czuykowego y Tymko Fedun pobereżnik, poddani martynkowscy, z innemi ludźmi, słyszał, jako gadali o Goncie, że strzylano do niego łancuchami z armaty, a on, łancuchy połapawszy, zabrał na siebie y przyniosł do Carowey, a potym, gdy połk cały stanoł kozaków ze spisami, ten powierzch spis kozackich chodził. Te słowa usłyszawszy, nie pamięta, żeby przed kim mówił.

Jakim zięć Diaków, komornik ze szkołki martynkowieckiey, zaszły od lat czterech z Hreczany do Martynkowiec, lat plus minus 36 mający, opowiedział, iż słyszał od Stefana Łobockiego, diaka Martynkowieckiego, jako, gdy przyszed do szkołki martynkowieckiey, mówił te słowa: „słychać, że Gonta wyjdzie, prosił się u Carowey moskiewskiey, żeby go puściła w Polske y pięć razy przysięgał, że szkody nie uczyni, tylko konkol z pszenicy wybierze; strzylano do niego z armat łancuchami, ale on łancuchy połapał y do Carowey przyniósł; powtore kazał, żeby staneło pułk cały ze spisami y sam powierzch spis kozackich chodził. Te słowa słyszał od diaka, mówiącego w szkołce martynkowieckiey.

Tenże Hryńko Stelmach, zięć Tomczyszyn, na dobrowolney inkwizycyi opowiedział: iż razem gdy obydwa stali przy karczmie martynkowskiey, Jacko zięć Czuyków y Tymko Fedun pobereżnik, gadali o Goncie, że wyjdzie y konkol z pszenicy wybierze y że do niego strzylano z armaty łancuchami y powierzch spis kozackich, chodził, lecz gdy był sprowadzonym naocznie z Jackiem, zięciem Czuykowym y z Tymkiem Fedunem, i pod korporalnę wzięty inkwizycyą, powiedział, że rozdzielnie od tych słyszał, raz gdy stał Tymko Fedun przy karcząmie z ludźmi, ktorych nie wie, gadali o Goncie; drugie, gdy wyszed dawać jeść krowie na obore, słyszał, że Jacko

zięć Czuyków gadał z innemi o wyjściu Gonty, że konkol z pszenicy wybierać będzie, etc. jako wyżey.

Abramko y Mordko Brzezańscy, krawcy satanowscy, opowiedzieli, iż będąc na robocie w karczmie martynkowskiey, gdzie nadeszed Stefan Łobocki, diak martynkowski, ktoremu mówić zaczeli krawcy: „czemu sobie nie dasz co robić“; odpowiedział diak: „na co teraz co sprawować, teraz lepiey pieniądze chować“. Pytać zaczeli krawcy, na co pieniądze chować; powiedział Łobocki: „że konkol z pszenicy wybierać będą“. Krawcy, nie rozumiejąc tego słowa, coby znaczyło, zamilczeli.

Jacko zięć Czuyków, poddany martynkowski, lat 28 mający, opowiedział, iż niedziel temu pięć, gdy przyszed do Zagliwki do oyczyma swego, imieniem Fedka Smakowskiego, po odebranie prosięcia, ktore miał sobie przyobiecane, bowiem kupić nie miał za co; gdzie z rożnych mów wszczeła się mowa o Goncie y Fedko Smakowski, oyczym jego, powiedział, że słychać o Goncie: mowiła mu Carowa moskiewska: „jaki ty masz sposób do wojowania“. Powiedział Gonta: „każ wyprowadzić 10 armat y strzylay do mnie łancuchami“. Y kazała Carowa wyprowadzić y strzelać, a gdy wystrzelono, Gonta, połapawszy te łancuchy na siebie, przyniosł do Carowey; a potym kazał stanąć kozakom ze spisami, y stał połk cały, to Gonta powierzch spis kozackich chodził. Te od Smakowskiego, oyczyma swojego, słyszał słowa, ale nie przed kim nie mówiłem.

Stawiony Tymko Fedun, pobereżnik martynkowski, lat 32, żonaty, odpowiedział, że żadney nigdy nie miał mowy o Goncie, ani gadał ni z kim o tym, bowiem zawsze w budzie przy pilnowaniu lasów martynkowskich zostawał y rzadko kiedy w Martynkowcach bywał, chiba czasem dla wzięcia chleba y przysposobienia wiktuałów; a Hryńko komornik naocznie temuż y przy korporalney inkwizycyi powiedział, że nie od kogo innego słyszał o Goncie, tylko od Tymka Feduna, a ten Tymko przeczy.

Stawiony Fedko Smakowski, lat 56 mający, poddany wsi Zagliwki, opowiedział, iż, jadąc do Tarnorudy na jarmark w czasie

środopościa polskiego, roku bieżącego, zdybał na drodze Hryńka Wiklikiewicza, szewca zagliwieckiego, zaszłego z kordonu jego Cesarskiey mości, w dembinie, ktorego na sanie wzioł swoje,a jadąc, zgadali się o woynie y tenże szewc powiedział: „że teraz nie trzeba nic sprawować ani kupować, bo ruina będzie; słychać że Gonta wyjdzie, rycar powiadają wielki; strzylano do niego z armat łancuchami, ale on, słysze, łancuchy łapał wystrzelone y do Carowey przynios, a potym powierzch spis kozackich chodził; y Moskwa, słysze wyjdzie". Co, usłyszawszy od szewca, nic ni przed kim nie mówił; aż gdy przyszed do niego pasierb jego, Jacko zięć Czuyków, y zaczoł się żalić, że nie ma za co prosięcia kupić, ktoremu odpowiedział Smakowski: „Na co masz, synu, kupować, słychać, że ruina będzie; może woły, krowy y koni rzucać będziemy. Przyjdziesz do mnie, ja ci y tak dam prosię; słyszałem od szewca Hryńka, jak jechałem do Tarnorudy na jarmark, ktory mówił do mnie, że Moskwa wyjdzie y Gonta, słyszę, wielki rycar, bo go się y kule nie biorą; strzelano do niego z armat łancuchami, ale on łancuchy łapał y do Carowey przyniosł, a powierzch spis kozackich chodził". Te słowa, ktore słyszał od szewca, pasierbowi swojemu opowiedział, w czym Mikoła Kindzur y Wasyl Smakowski, syn jego, świadkowie opowiedzieli y pod sumieniem stwierdzili, jako te słowa wymówione od szewca słyszeli.

Stawiony Szczepan Woytaluk, poddany Bubnowiecki, lat 30 mający, żonaty, opowiedział, iż gdy jeździli z żydowką do Kijowa zimy zeszłey, gdzie ani onego moskale, ani on moskalów ni o czym nie pytali, ani słyszszał ni o czym, y powróciwszy do domu, ni przed kim nic nie mówił, ani wspominał, bowiem nic nie słyszał, ani go pytano. Tylko już, wyjechawszy z Moskwy w kray polski, pytał żołnierz polski od kawaleryi narodowey żyda, ktory z nim jechał, czyli tam są moskale y wiele? Odpowiedział żyd, że niema y nic nie słychać, a choć jest jaki moskal, to się bardzo boją polaków.

Stawiony Wasyl Wezniak z Kasowki, zaszły z miasta Pomorzan, kordonu jego cesarskiey mości, od roku jednego, lat 30 ma-

jący, żonaty, opowiedział, iż żadney nigdy z szewcem mowy nie miał o człowieku, ktory by jeździł do Moskwy, bo o tym nie wiedział. Jakoż y stawiony Hryńko szewc, opowiedział, że od niego nic nie słyszał, ale od innego człowieka, którego imienia y nazwiska, ani osoby nie wie. I. Hidyzman. Tomasz Mazurkiewicz, b. m. S. Jan Sawicki, b. m. S. J. Galatowski, mieyski pisarz satanowski.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCLXXVIII.

Показанія, отобранныя въ Сатановскомъ магистратѣ отъ крестьянъ изъ села Иванковецъ по поводу угрозъ, произнесенныхъ однимъ изъ нихъ. 1789. Апрѣля 16.

Inkwizycya z Iwana Kłubka, poddanego Iwankowskiego, względem czynionych przegróżek i wymówienia słów buntowniczych, niemniej z świadków, niżey wypisanych; w przytomności woytowskiey y przysięgłych burmistrzów: Tomasza Mazurkiewicza y Grzegorza Sochy, w urzędzie mieyskim Satanowskim wyprowadzona, die 16 aprilis, 1789 anno.

Jacko Jakubów, poddany iwankowski, lat plus 30 mający, żonaty, stanowszy osobiście, opowiedział, iż będąc w mieście Satanowie na targu, niedziel temu cztery czyli pięć, gdzie Iwan Kłubków stał w rynku, gdzie obarzanki sprzedają, z Kostiem Szpytkiem, Szczepanem Sledziowskim, poddanemi iwankowskiemi, do których y Jacko Jakubów nadeszed, y gadać zaczeli, iż chlib mały sprzedają żydzi, a zboże potaniało; gdzie żyd, stojący, powiedział: „a dla czego wy wóz trzasek sprzedajecie po groszy 15, że i razu chleba spiec nie ma?" Ktoremu Iwan Kłubków powiedział: „poczekayno, niech no wyjdzie Gonta, wyriże win lachiw y żydiw". A, postrzegłszy Jaśka Jakubowego, powiedział: „ot y to lach ide; nareszcie powiedział: „a to ne lach, ałe madzur; madzuram tilki nosy uryzaty budut, żeby byli znacznemi, a żydiw y lachiw rizaty „ktoremu Jacko Jakubów odpowiedział: „żebyś ty tego nie

doczekał!" y tak się ulękł tych słów przeraźliwych, że, odchodząc nie pamięta, jak obarzanki z pazuchy pogubił, a prawie jak nożem w serce pchnął jego.

Stefan Sledziowski, poddany iwankowski, lat plus minus 30 mający, żonaty, stanowszy osobiście, opowiedział: (тоже, что и предъидущій свидѣтель).

Kost Szpytków, lat plus 40 mający, poddany iwankowski, żonaty, opowiedział: (тоже, что и предъидущіе, прибавивъ въ концѣ): Ktoremu Jaśko Jakubów y Szczepan Sledziowski powiedzieli: „żebyś ty tego nie doczekał" a Kost Szpytków, obrociwszy się, powiedział: „Iwane, ot by ty tego, głupcze, nie gadał, bo tobie tego nie potrzeba, i odeszed".

Stawiony Iwan Kłubków, poddany iwankowski, lat 30 mający, na pytanie, zkąd by wiedział o Goncie, lub słyszał od kogo? odpowiedział: iż, będąc w Buczaczu z żydem Satanowskim, rabina satanowskiego bratem, zimy zeszłey, niedziel temu siedm, zaraz w post wielki wstompiwszy, a przyjechawszy do Buczacza, zajechali do gospody na noc, gdzie także zajechało chłopów dwoch Buczackich y pytać zaczeli Kłubka, zkąd? opowiedział, że z Satanowa; pytać zaczeli: „co tam słychać?" Odpowiedział, że nic nie słychać; ktoremu ciż furmani buczaccy odpowiedzieli, że gdzieś tam Gonta lachiw y żydiw riże, a madzurom nosy urzynają. Ten powiedział, że u nas tego nie słychać, y, powrociwszy do domu, przyjechawszy do Satanowa na targ, zdybał się z Szczepanem Sledziowskim, Kostiem Szpytkiem y Jaśkiem Jakubowym, gdzie, stojąc przy chlebie, co sprzedają żydzi, wszczeła się mowa, że zboże tanie, a chleb mały; powiedziałem te słowa, co słyszał w Buczaczu od żyda: „poczekay no, wyjdzie tu Gonta, bude lachiw y żydiw rizaty, a madzurom nosy urzynać będzie". Więcey nigdzie tych słów nie słyszałem, ani mówiłem; y to przez żart w mieście wymówiłem się. Hidyzman. Tomasz Mazurkiewicz, burmistrz miasta Satanowa. Grzegorz Socha, burmistrz miasta Satanowa. J. Galatowski, pisarz mieyski satanowski.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCLXXIX.

Отношеніе въ порядковую Подольскую коммиссію управляющаго шаравецкимъ имѣніемъ, дворянина Плесневича, препровождающаго въ распоряженіе коммиссіи троихъ крестьянъ, обвиненныхъ въ произнесеніи угрозъ противъ евреевъ. 1789. Апрѣля 16.

Indagacya z dóbr Szarawki.

Ponieważ przez uniwersał, od jaśnie wielmożnych marszałków seymowych wypadły, jest wyraźne zalecenie, aby względem rozruchów, między poddaństwem powstających, w naymnieyszem dostrzeżeniu ich pogróżek, zaraz kommissyą wojewodską porządkową o tym uwiadamiać, przeto, dopełniaiąc te zalecenie, poddanych trzech z dóbr klucza Szarawskiego, j. w. Dulskiego, stolnika latyczowskiego, rotmistrza kawallerii narodowey, orderu św. Stanisława kawalera, dziedzicznych, do fortecy Kamienieckiey odsyłam.

Iż ze wsi Bednarowki, klucza Szarawskiego, Iwan Deyneka wraz z Hawryłem, zięciem swoim, na dniu czwartym miesiąca teraźnieyszego, podczas jarmarku w mieście Szarawce napijając się, gdy z Jowelem, szynkarzem szarawskim, sprzyczki mieli o zapłatę trunku, przez siebie wypitego, co tenże Jowel szynkarz szarawski przyświadcza, co nawet inni żydzi, na ten czas przytomni, słyszeli, jako wyż wyrażony Iwan z zięciem swoim miał się przechwalać w tych wyrazach słów swoich: „że ciebie y Zubczychę żydówke naypierwey zarznę, y potym innych rznąć będziemy“.

Dmytro zaś Lipipsa, poddany szarawski, na dniu czwartym tego miesiąca w mieście Szarawce u Srula szynkarza szarawskiego napijając się, w otwartych słowach swoich to wyraził: iż ja by go już dawno zarznoł, tylko trzech ma zawsze przy sobie obecnych, ale y ci mogli by na to przystać, gdyby jego naypierwey zprządnąć, tylko że ma zawsze przy sobie pistolety na tesaku. Więc i ci żydzi, ktorzy te słowa słyszeli, wnoszo sobie, że ta jego przech-

wałka na samego pana miała być podjęta. Datum w Szarawce, die 16 aprilis, 1789 anno. I. Plesniewicz m. p.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCLXXX.

Показанія, отобранныя въ порядковой Подольской коммиссіи отъ пяти крестьянъ, доставленныхъ изъ Шаравецкаго имѣнія, оговоренныхъ евреями въ произнесеніи угрозъ. 1789. Апрѣля 20—26.

Indagacya z Iwana Deneki z Szarawki.

Jak się zowiesz? gdzie się rodziłeś? wiele masz lat?—Nazywam się Iwan Deneka; rodziłem się w Humieńcach pod Kamieńcem; oyciec mnie zawiózł małym dzieckiem do Bednarówki, w kluczu Szarawskim sytuowaney. Mam lak blizko pięćdziesiąt.—Czym bawiłeś się z lat młodych?—Oyciec mnie małym odumarł, służyłem między ludźmi różnie aż do ożenienia, a jakem się ożenił jest lat blizko trzydziestu.—Za co jesteś oskarżony?—Byłem z moim zięciem na jarmarku w Szarawce; zięć moy sprzeczał się z szynkarką o wódkę; w tey sprzeczce żydzi oskarżyli mnie y mego zięcia, jakobyśmy mówić mieli, że żydów rznąć będziemy.—Czy nie namawiał cię kto do buntu?—Nikt mnie nigdy nie namawiał, ani o tym nic od nikogo nie słyszałem.—Czy nie gadałeś kiedy z kim o buntach?—Nigdy nie gadałem, ani o tym nic nie wiem.

Indagacya z Hawryły, Deneki zięcia.

Jak się zowiesz? gdzie się rodziłeś? wiele masz lat?—Nazywam się Hawryło Deneków; rodziłem się w Lechnowce, ale od młodości bawiłem przy wuju w Bednarówce y tam się ożeniłem już rok czwarty.—Jakie gadałeś słowa w domu żydowki Zubczychy?—Byłem z moim teściem y innemi ludźmi pod czas jarmarku w domu Zubczychy, piliśmy wódkę, za ktorą płaciłem; wpierała we mnie, żem za kwatyrkę nie zapłacił, ktorą ja zapłaciłem; ztąd przyszło do kłótni y oskarżyła mnie, jakobym miał mowić, że ją

naypierwey zarznę; o czym nigdy nie słyszałem, ani tych słów gadałem.—Czy nie namawiał cię kto do buntów?—Od nikogo nie byłem namawiany, ani o tym od nikogo nie słyszałem y nic więcey nie wiem.

Indagacya z Dmytra Lipypsa z Szarawki.

Jak się zowiesz? gdzie się rodziłeś? wiele masz lat?—Nazywam się Dmytro Lipypsa. Ja rodziłem się w Szarawce; wiele lat mam, nie wiem.—Czym się bawiłeś z młodu?—Byłem przy oycu wciąż y, gdy oyciec mi umarł, byłem gospodarzem na tym samym gruncie y potym ożeniłem się.—Co gadałeś w domu Srula szynkarza w Szarawce?—Zdybałem się z Woyciechiem Jastrzębskim, tkaczem w mieście Szarawce, poszliśmy do domu Srula szynkarza, kazaliśmy dać kwatyrkę wódki; gadaliśmy o warstacie. Obwiniono nas, żeśmy mowić mieli o rzezaninie, o czym ja ani myslałem, ani o tym gadałem.—Czy nie namawiał cię kto kiedy do buntów?—Nikt mnie do buntu nigdy nie namawiał, ani o tym nigdy nie słyszałem.

Indagacya z Tymka Pobereżnika.

Jak się zowiesz, gdzie się rodził, wiele lat masz?—Nazywam się Tymko Pobereżnik, rodziłem się w Werbce, w kluczu Szarawskim; mam lat trzydziesci ośm.—Czym się bawiłeś z lat młodych?—Bawiłem przy oycu, daley sługiwałem u ludzi, a potym ożeniłem się y mieszkam w Werbce na gruncie pieszym.—Za co jesteś osadzony w więzieniu? Idąc na tok we dworze, znalazłem z łokieć sukna białego pod schodami w śniegu. Kazałem sobie z tego sukna czapkę robić; poznano te sukno, powiedziano, że było z pojazdu y za to wzięto mnie do Kamieńca.

Indagacya z Mikołaja Szurgaja z Lewkowiec.

Jak się zowiesz? gdzie się rodziłeś? wiele lat masz?—Nazywam się Mikoła Szargay; rodziłem się w Lewkowcach; wiele mam lat? nie wiem, może bydż więcey 40.—Czym się bawiłeś z lat młodych?—Od młodości bawiłem przy rodzicach y dotychczas na tymże gruncie jestem gospodarzem.—O co cię oskarżono y tu osadzono? Byłem z tkaczem Sobkiem u Eyzyka, gdzieśmy się napi-

jali. Gdy żydzi po szabasie zaczeli się ruszać, ja mowiłem, że gdy żydzi szabas swiętują, y rzeka szabas stoi; a jak szabas kończą, y rzeka zaczyna się ruszać, a to dla tego, aby do swojey ziemi nie przyszli. Mówiłem daley do żyda, aby się wykrzcił, to go oycze nasz nauczę, ale nic więcey nie mówiłem; żydzi mnie nie wiem o co oskarżyli.—Czy nie namawiał cię kto do buntu? Nikt mnie nie namawiał, ani o tym od nikogo nie słyszałem.

Картонъ дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCLXXXI.

Отношеніе въ порядковую Подольскую коммиссію управляющаго шаравецкимъ имѣніемъ, дворянина Плесневича, съ просьбою задержать въ Каменецкой тюрмѣ доставленныхъ имъ крестьянъ впредь до возврата изъ Варшавы владѣльца имѣнія, Дульскаго. 1789. Апрѣля 25.

Niedawno odesłanych do Kamieńca z klucza Szarawskiego, dóbr dziedzicznych j. w. Dulskiego, stolnika Latyczowskiego, rotmistrza kawalleryi narodowey, pana mego, trzech chłopów, to jest nazwiskami: Dmytra Lepypse y Denekę z zięciem onegoż, zuchwale odgrażających rzezią, prześwietna kommissya województwa Podolskiego, na więzienie dwoniedzielne tylko tamże osadzić nakazawszy, wypuścić ich udeterminowała. Te więc uwolnienie onych jest mi powodem upraszać naypokorniey prześwietney kommissyi o tę łaskę, aby zatrzymani byli w więzieniu do powrotu j. w. pana mego, teraz w Warszawie bawiącego, ktory w przybyciu swoim prędko spodziewany, sam referować się do prześwietney kommissyi nie zamieszka; kiedy rozruchy teraźnieysze szerzyć się nie przestają, owszem odkrywają się tym więcey, bo y teraz z klucza Szarawskiego, wsi Lewkowiec, poddanego Mikołę Szurgałę odsyłam do Kamieńca; ktoren to Mikoła, pijąc w karczmie, a widząc, że żydzi wybierali groch gotowany po ziarku ku jedzeniu swemu podczas szabaszu, tenże Mikoła do nich mówił: „jak wy ten groch

wybieracie po ziarku, tak was wybierać będą potym, oraz mowił: „wolelibyście nauczyć się pacierza ruskiego, to by wam nic nie było“. A pijąc z Grzeskiem Cwihunem, poddanym także lewkowieckim, obrócił swoje słowa: „y ty nie umiesz pacierza ruskiego, ale masz jałówkę; day mi, a ja ciebie nauczę pacierza, to tobie nic nie będzie, ponieważ y przed tym tak było: kto umiał pacierz ruski, to był bespieczny“. Sam dobrowolnie do tych słów, przez siebie wymówionych, przyznał się y świadkiem Grzesko Cwihun, jak to słyszał y pretendował od niego jałówki dla nauczenia go pacierza ruskiego. Działo się w dworze Szarawskim, dnia 25 miesiąca kwietnia, 1789 roku. I. R. Pleśniewicz g. m. Szarawki.

Изъ картона дѣлъ Каменецкихъ № 7.

CCLXXXII.

Показанія свидѣтелей, отобранныя въ Каменецкомъ гродскомъ судѣ по дѣлу крестьянина Гавріила Паюка, обвиненнаго въ произнесеніи угрозъ противъ евреевъ. 1789. Іюня 25.

Interrogatoria: *1.* Powie świadek, iż Gabrjel Pajuk, będąc w domu żydowki Srulichy w Szarawce, i z tą pokłóciwszy się, wymówił zuchwałe słowa, że ma ją zarznąć. *2.* Powie świadek, iż tenże Gabryel Pajuk, służąc u w. Piegłowskiego, temu pieniądze skradł. *3.* Powie świadek o życiu y postępowaniu tegoż Gabriela Pajuka.

Inquisitiones ex actoratu generosi instigatoris officii castrensis Camenecensis Podoliae contra reatum laboriosi Gabrieli Pajuk de bonis Sołobkowce, incarcerati, sub celebratione terminorum querellarum officii castrensis Camenecensis Podoliae, die 25 mensis junii, anno domini 1789, ex testibus infrasubscriptis eductae.

1. świadek, urodzony Stanisław Kruszelnicki, wykonawszy przysięgę, zeznał: *1.* Iż o tem ani nie wiem, ani słyszałem, żeby na kogo Gabryjel Pajuk odgrażał się, albo, że rznąć będzie, straszył. *2.* To prawda, że, służąc u w. Piegłowskiego, jakieś pienią-

dze był wziął, za co ukarany, już potym nic złego nie uczynił. *3.* Po oddaleniu się z służby y ożenieniu, zawsze się poczciwie sprawował y nie wiem za co teraz osadzony. Stanisław Kruszelnicki znakiem krzyża świętego podpisał.

2 świadek, urodzony Michał Medyński, wykonawszy przysięge, zeznał: *1.* O tem nie wiem y nie słyszałem, żeby się miał na kogo z żydów lub szlachty odgrażać y rznąć obiecywać. *2.* Wiem o tem, że pieniądze zgineły były w. Piegłowskiemu, y że Gabriel Pajuk był za nie karany, ale to dawno. *3.* Potym, jak się ożenił, bardzo cnotliwie y statecznie się sprawował. Michał Medyński znakiem krzyża swiętego podpisał się.

3 świadek, Mikołay Narodecki, po wykonaney przysiędze zeznał: *1.* O tem nie wiem, żeby się w Szarawce z żydami kłócił, albo, żeby się na żydów y szlachtę odgrażał, nie słyszałem.. *2.* Służąc u pana Piegłowskiego o jakieś pieniądze był oskarżony y karany. *3.* Zawsze potym cnotliwie sprawował się y nie wiem za co go teraz wzięto, ponieważ stateczny y słuszny gospodarz. Mikołay Narodecki, znakiem krzyża świętego podpisał się.

4 świadek, pr. Szymko Woźny, wykonawszy przysięgę, zeznał. *1.* Tylko we dworze słyszałem, że Gabriela Pajuka żydzi oskarżyli, ale nie wiem za co. *2.* To prawda, że, służąc we dworze, o jakieś pieniądze był posądzony. *3.* Zawsze się pięknie, jak gospodarz słuszny, obchodził bez naymnieyszey plamy. Szymko Wozny znakiem krzyża świętego podpisał się.

5. świadek, urodzony Kazimierz Moszyński, wykonawszy przysięgę: *1.* Nic nie wie. *2.* Posądzony był o kradzież pieniędzy od w. Piegłowskiego, ale, czy wzioł je, tego nie wiem. *3.* Po odstaniu ze służby, nigdy nie był notowany. U. Kazimierz Moszyński znakiem krzyża swiętego podpisał się.

6 świadek, pr. Petro Kulik, po wykonanej przysiędze powiedział: *1.* Widziałem, że żydowka chodziła się skarżyć do dworu na niego, ale nie wiem za co? *2.* Słyszałem, że o pieniądze był oskarżony u swego pana, pana Piegłowskiego. *3.* Nigdy o nim nic

złego nie słyszałem, ani widziałem. Petro Kulik, znakiem krzyża świętego podpisał się.

Связка инквизиций Каменецкаго гродскаго суда № 4145, л, 37.

CCLXXXIII.

Показанія свидѣтелей, отобранныя Каменецкимъ гродскимъ судомъ по дѣлу о семи крестьянахъ, арестованныхъ управителемъ шаравецкаго имѣнія. 1789. Іюня 25.

Ponieważ j. w. w. marszałkowie sejmowi z mocy prawa uniwersałem swoim, po województwach, a w szczególności w Podolskim, rozesłanym, nakazali, aby gdziekolwiek najmniejsze pozory i podobieństwa rozruchów poddaństwa odkrywały się, zaraz takowych podejrzanych odsyłać do kommissji porządkowej dwory nie ubliżyli. Przeto na fundamencie takowego uniwersału, wielkim rygorem obostrzonego, zwierzchność klucza Szarawskiego do Kamieńca przed obliczność kommissyi porządkowey województwa Podolskiego niżey wyrażonych stawiła. *Delikwenci:* Jusko Krupa z Wasylkowiec, Jaśko Gwinda z Tatarzyniec, Dmytro Lypypsa z Szarawki, Iwan Deyneka z Bednarowki, Hawryło zięć Deyneki z Bednarowki, Mikoła Szurgało z Lewkowiec, Tomko Pobereżnik z Werbki, ktoren za złodzieystwo jest osadzony. *Świadkowie:* Mendel kramarz, Czerwonynka żyduwka, Leyzor, kantor Szarawiecki, Klitka kusznierz, Grześko Cwilun, Eyzyk krawiec, Jos kusznierz. Dan w Szarawce w juryzdykcyi dworskiey die 9 junii, 1789 anno. I. Plesniewicz.

Interrogatoria ex parte et actoratu generosi Michaelis Berezowski, instigatoris officii sui, contra reatum laboriosi Jozef Krupa, incarcerati. *1.* Powie świadek, iż Jozef Krupa, będąc w domu żyda Manusa, mówił: iż za niedziel cztery będzie wielkie woysko, co miało znaczyć bunt. *2.* Powie świadek o postempowaniu y obchodzeniu się tego Iozefa Krupy.

Inquisitiones ex parte et actoratu generosi Michaelis Berezowski, instigatoris officii sui, cortra reatum laboriosi Iozef Krupa, incarcerati, die 25 junii, anno domini 1789, ex testibus infrascriptis eductae.

1 testis laboriosus Iozef Szpyczka, praestito juramento, recognovit: *1.* Nie byłem podtenczas, kiedy Krupa z żydami się pokłucił, i o co? nie wiem. *2.* Znam od maleńka Krupę, jest gospodarzem, przez ten czas dobrze się obchodził z ludźmi.

2 testis, laboriosus Iędrzey Obuchowski, praevio juramento, recognovit: *1.* Nie byłem przytym, żeby Krupa o woysku miał co mowić y o tym nic nie wiem. *2.* Znam go dobrze od dzieciństwa, jest słusznym gospodarzem y dobrze się zachodzącym, nic złego o nim nie było słychać.

—

Interrogatoria ex parte ex actoratu ejusdem. *1.* Powie świadek, iż Jaśko Gwinda, pokłuciwszy się z żydem w Szarawce, groził mu buntami. *2.* Powie świadek o postempowaniu y obchodżeniu się tegoż Jaśka Gwindy.

Inquisitiones ex parte et actoratu ejusdem contra reatum laboriosi Jaśko Gwinda, incarcerati, die 25 mensis junii, anno domini 1789, ex testibus infrascriptis eductae.

1 testis laboriosus Pilip Oleszyn syn, praestito juramento, recognovit: *1.* Słyszałem tylko, że Gwinda pokłócił się z żydami, ale co on tam mówił, tego nie wiem. *2.* Znam go od dawna, dobrze się z ludźmi obchodził, y z nikim się nigdy nie kłocił.

2 testis, laboriosus Grześko Gumienny, praestito juramento, recognovit: *1.* Byłem przytym, iak Gwinda przyszedł do domu Czerwonenki y kazał sobie dać corce tey żydowki wódki, ktora kazała sobie zapłacić za wódkę, a Gwinda, na jey szyi obaczywszy dukata, powiedział: „gdyby jaki kijem cię wyciął po szyi, a dukata by wziół“ y sobie poszedł, a Czerwonenka do dworu go oskarżyła i za to został wzięty. *2.* Że Gwinda dawniey dobrze się obchodził, nigdy nic złego nie było słychać na niego.

Interrogatoria ex parte et actoratu ejusdem contra reatum laboriosi Dmitro Lypypsa, incarcerati statuti, die 25 mensis junii, anno 1789.

1. Powie świadek, co Dmitri Lipipsa, pijąc z Woyciechem Jastrzębskim, tkaczem, w domu Srula szynkarza, gadał z tymże o buntach? *2.* Powie świadek o życiu y obchodzeniu się tegoż Dmitra Lipipsa.

Inquisitiones ex parte et actoratu ejusdem contra reatum laboriosi Dmytro Lipypsa, incarcerati.

1 testis, laboriosus Woyciech Jastrzębski, praestito corporali juramento, recognovit: *1.* Ja pod tenczas piłem w karczmie wódkę z Dmytrem Lipypsą u Srula. Ja, mając sprawę z drugim tkaczem y kwitek od pana ekonoma, aby mu zabrać warstat, mówiłem ja: „Dmytry, chodź ze mną warstat ten zabrać". Odpowiedział: „poydę y zabiorę mu wszystko, tylko mu jamkę pod warstatem zostawię". Żydzi to usłyszeli, coś z tego wnieśli sobie y oskarżyli go. *2.* Znam go od dzieciństwa, żadney nocie nigdy nie popadł.

2 testis, laboriosus Grześko Gumienny, praestito corporali juramento, recognovit ad interrogatoria: *1.* Co gadali Dmytro z Woyciechem, nie byłem przytym. *2.* Razem z dziecka z Dmytrem żyjemy, wiem że nigdy w niczym nie wykroczył y żadney złey czynności nie popełnił.

3 testis, Iosyp Kramarczuk, praestito corporali juramento, recognovit ad interrogatoria: *1.* O tym nie wiem y nie byłem przy tym. *2.* Wiem, że Dmytro Lipypsa oddawna zawsze przy dworze, y nic na niego nigdy się nie pokazało.

—

Interrogatoria ex parte et actoratu ejusdem contra reatum laboriosi Iwan Deneka, incarcerati, die 25 mensis junii, 1789 anno.

1. Zezna świadek, iż pracowity Iwan Deneka, będąc na jarmarku w Szarawce z zięciem swoim, kłócąc się z żydami, mieli się odgrażać, że żydów rznąć będą. *2.* Powie świadek o życiu y postempowaniu Iwana Deneki y jego zięcia Hawryła, czy nie miał skłonności do buntu.

Inquisitiones ex parte et actoratu ejusdem contra reatum laboriosi Iwan Deneka et Hawryło generi ejusdem, de bonis Szarawka, incarceratorùm, die 25 mensis Junii, anno domini 1789 ex testibus infrasubscriptis eductae.

1 świadek, pr. Hrinko Klitka, po wykonaney przysiędze zeznał: Byłem obecny, kiedy za kwaterkę gorzałki w Szarawce, podczas jarmarku, Iwan Deyneka y zięć jego Hawryło kłócili się z żydami słowy nieutściwemi, y żydówka onych, że płacić za jakoś niby wziętą kwaterkę wódki, od nich zaprzeczaną, nie chcieli, łajała y rizunami nazywała, a oni oney odpowiadali; ale żeby się rznąć odgrażali, tego nie słyszałem, ani ja, ani tam przytomnych wielu ludzi. 2. Nie tylko ja, ale gromada y sami żydzi zaświadczyć mogą, iż zawsze ciż: Iwan Deyneka y Hawryło, cnotliwie sprawowali się, nie przestawali ani z piliponami, ani z moskalami, ani nikogo do buntu nie namawiali, tylko gospodarstwa swego pilnowali.

2 świadek, pr. Grześko Cwihun, wykonawszy przysięgę, zeznał: iż tylko słyszałem, że tych ludzi z oskarżenia żydowskiego pobrano, ale ani ich samych z osób, ani, czy są co winni? nie znam.

3 świadek, Josyp Kramarczuk, wykonawszy przysięgę zeznał: nie byłem przy tym, kiedy się Iwan Deneka y zięć jego kłócili z żydówką o pięć groszy, słyszałem od tych, co tam byli, że się nigdy buntami nie odgrażali, ani rznięciem. 2. Znam bardzo dobrze oddawna Iwana Deneke y zięcia jego, że są gospodar.ami y nigdy żadna czynność zła na nich się nie pokazała.

—

Interrogatoria ex parte et actoratu ejusdem contra reatum laboriosi Mikołay Szurgay, incarcerati.

1 Powie świadek co mówił Mikołay Szurgay u Ezyka żyda o buntach.

2. Powie świadek o życiu y postempowaniu tegoż Mikołaja Szurgaja.

Inquisitiones ex parte et actoratu ejusdem, contra reatum laboriosi Mikołaj Szurgay, die 25 miesiąca junii 1789 in officio pleno ex testibus infra specificatis eductae.

1. Testis, laboriosus Grześko Cwihun, praestito corporali juramento, recognovit:—1. Byłem przy tem, jak Mikołaj Szurgay, będąc pjanym u żyda Ejzyka, gadał o swoim pacierzu i żydów nawracał do swego pacierza, ale o buntach nic nie mówił. 2. Wiem, że Mikołaj Szurgay jest gospodarzem od dawna, żadnej czynności złej nigdy nie popełnił.

2. Testis, laboriosus Fedko Woźny Kosmanowski, praestito corporali juramento, recognovit: 1. Nie byłem przy tém i nie wiem. 2. Od urodzenia Mikołaja Szurgaja znam, bośmy obydwa rodzili się w Lewkowcach, tylko że ja starszy w latach od niego jestem; ten Mikołaj Szurgay zawsze poczciwie żył i żadnej na nim noty nie było.

Связка инквизицій Каменецкаго гродскаго суда № 4145, л. 32—33.

CCLXXXIV.

Показанія, отобранныя съ участіемъ офицеровъ Каменецкаго гарнизона отъ жителей села Михалковецъ по поводу ложно распространившихся слуховъ о наклонности ихъ къ бунту. 1789. Апрѣля 17—18.

Działo się w Barze, dnia 17 kwietnia, 1789 roku.

Na doniesienie wielmożnego pana podstolego Hanickiego, iż ma wiadomość, że w jego wsi Michałkowcach paroch miał mówić z chłopami jakieś słowa, zachęcające do buntów, za umówieniem się z imci xiędzem Matkowskim, officyałem rytus Graeci, tenże paroch został sprowadzony, y inni do tego powołani chłopi y szlachta na świadectwo. Nastąpiła inkwizycya w przytomności imci pana Dahlke, kapitana wykommenderowanego do szukania buntujących się ludzi, i. p. Rutkowskiego, porucznika regimentu buławy polney, Szydłow-

skiego, chorążego regimentu granadierów, na tey kommendzie będących.

Przywołany Jan Krzewski, szlachcic ze wsi Michałkowiec, na następującą rothą wykonał przysięgę:

Ja przysięgam panu Bogu wszechmogącemu, w Tróycy świętey jedynemu, jako wezwany na świadectwo w sprawie imci xiędza Długowskiego, parocha wsi Michałkowiec, y oskarżonych chłopów, co tylko wiem, słyszałem y widziałem, opowiem, nie uwodząc się datkiem, przyjaźnią, zawziętością, ani bojaźnią, tak mi panie Boże dopomoż y niewinna męka Iezusa Chrystusa, amen.

Pytany: 1. Jakowey religji? skąd rodem? jeżeli ma żonę i dzieci? wiele ma lat? gdzie mieszka? jakiey kondycyi? Iestem katolik obrządków łacińskich, z Podgórza rodem z Bercznicy, mam żonę y dzieci, lat mam blizko 50; jestem szlachcic, mieszkam lat trzynaście w Michałkowcach. 2. Co słyszał lub wiedział, ściągającego się do buntów we wsi Michałkowcach.—Będąc na obiedzie zadusznym u Myrona, słyszałem mówiącego Iwana Antoszkowego zięcia, że Mała Rossya się zbuntowała; Wijtiuk zaś na to powiedział, że Gonta zebrał kilka tysięcy. Kiryło powiedział: kto idzie za wiarą chrześciańską, Boże mu dopomagay. 3. Ieżeli kto do tego nie przymówił się więcey?—Nikt więcey nic nie mówił. 4. Czy nie słyszał, aby xiądz, będący z niemi na obiedzie, mówił co do tey rozmowy?—Xiądz nic nie mówił, tylko, spoyrzawszy na mówiących, ramionami ruszył, a ci umilkli. 5. Ieżeli nie słyszał pierwey gadających chłopów lub kogo innego, aby komu szkodzili?—Na samą wielkanoc przyszedłem do dzwonicy, zastałem ludzi wiele... ze święconym y słyszałem, jak Kalenik mówił: że teraz na stroże dobrze chodzić, jak zapalą w grubie, to się panowie pozamykają, a ty sobie pódź gdzie chcesz; a Michałko na to powiedział: teraz dodawszy ognia w grubach, to jakby się zapaliło, y noga by ich nie wyszła. Słyszał to y Olszewski szlachcic. 6. Ieżeli więcey nie było jakiej mowy podobney?—Nie słyszałem nikogo mówiącego. 7. Ieżeli nie słyszał od kogokolwiek, ażeby kto był do buntów namawiany przez xiędza?—Nie sły-

szałem nigdy od nikogo. 8. Ieżeli nie powiadał tego komu, co słyszał na obiedzie?—Młociłem na toku u szlachcica Zawistowskiego y z dyskursu o odgłosie rzezi powiedziałem Zawistowskiemu, com słyszał na obiedzie u Mirona. 9. Jak dawno ten obiad był?—Wstąpiwszy w post ruski. 10. Upomniony aby sobie dobrze przypominał, jeżeli nie pamięta czego więcey.—Nie wiem y nigdy nic więcey nie słyszałem.

Przywołany Łukasz Olszewski, szlachcic ze wsi Michałkowiec, wykonał przysięgę na rothę wyżey napisaną y pytany. 1. Jestem rodem z Żeniszkowiec, katolik, obrządków łacińskich, mam żonę y dziecie jedno, mam lat przeszło 30. Lat 6 mieszkam w Michałkowcach, jestem szlachcic. 2. Dnia dzisieyszego przyszedłem do kuchni we dworze, zastałem mówiącego Zawistowskiego do Krzewskiego, że waśpan nie wiesz tego, co ja wiem; waspan mnie mówiłeś, że na obiedzie słyszałeś, że się w Moskwie pobuntowali; nie uważałem na kogo powiedział, że miał mówić pod czas tego dyskursu, że niech im Bug dopomaga. Zawistowski, ktory to gadał, najlepiej o tym opowie, gdyż ja mam ciemną pamięć, a bojąc się sumienia po przysiędze naruszyć, ile żem tego nie słuchał z attęcyą, nie umiem o tym nic gadać. 5. Przyniosłem na Wielkanoc święcić paskę y wszedłem na tę mowę, kiedy Michałko mówił: gdyby się teraz człowiek pana Boga nie bał, toby nakład drew w grubę; jakby się zapaliło, toby wszyscy pogorzeli. Reszta zaś ludzi, ktorzy to słuchali, śmieli się z tego. 6. Nie słyszałem nic y nie pamiętam. 7. Nigdy nic nie słyszałem.

Ponieważ szlachcic Zawistowski jeszcze nie przybył na świadectwo, zaczym przywołany Iwan zięć Antoszków. Pytany: 1 czy był na obiedzie u Myrona y co gadał? Wstąpiłszy w post, byłem u Myrona na obiedzie zadusznym, gdzie był xiądz, szlachcic Krzewski y nas z 18 gospodarzów. Nie pamiętam z czego się wszczoł dyskurs o tym, iż gdyby Moskale dłużey u nas stali, nie mielibyśmy już czym y chudoby naszey dozimować. 2. Dla czego inkwizyt powiadał, że się Małorossya zbuntowała, y od kogo to sły-

szał? Nie mówiłem tego, anim nigdy od nikogo nie słyszał, ażem był napiły, a do tego y krzyk płaczących kobiet, należących do zmarłego domu tego, przeszkadzał mi uważać, co kto gadał.

Gdy nadjechał szlachcic Zawistowski na świadectwo, został przywołany; po wykonaney przysiędze zeznał: 1. Jestem katolik, polak, mam żonę y dzieci, rodziłem się w Matwiykowie, mieszkam od małych lat w Michałkowcach, jestem szlachcic. 2. Jest temu ze trzy niedziele, jak nająłem szlachcica Krzewskiego, aby u mnie młócił; ten młócił ze mną; powiada: czy spodziewałby się waćpan po naszym duchownym, żeby miał takie mowy u Myrona na obiedzie? Powiadał xiądz, że Małorossya y Wielkorossya zbuntowali się, a Antoszko, bratczyk starszy, spytał się xiędza: „a na kogoż to?“ Xiądz odpowiedział—na lachiw y żydiw; a potym xiądz błogosławił mówiąc: „kiedy tak, niech im Bóg błogosławi;“ a potym, postrzegłszy się xiądz, mówił do diaka po słowieńsku: „czy niema tu między nami jakiego polaka?“ Taką mi relacyą uczynił Krzewski. Jam odpowiedział Krzewskiemu: „broń Boże tego, to źle dla nas będzie“. We dwie niedziele potym poszedłem do dworu, słysząc, że się jakieś odgłosy o buntach rozchodzą, a bojąc się, aby się w naszey wsi co nie okazało, powiedziałem panu Pawłowskiemu, dyspozytorowi michałkowieckiemu. Dyspozytor, zawoławszy mię potym w tydzień, mówił: iż jest pańska dyspozycya, aby się z tym nie rozgłaszać; toż samo y Krzewskiemu szlachcicowi zalecił. 3. Od nikogo o chłopach nic nie słyszałem, prócz tego com zeznał. 4. Jeżeli był na obiedzie u Myrona?—Nie, nie byłem. 5. Jeżeli nie słyszał co o Cielętniku?—Tenże sam Krzewski powiedział mi, że chłopiec Wesołowskiego szlachcica stał na drodze; Cielętnik nadszedł, dobył noża y do chłopca powiedział: że cię zarznę. A syn pastuchów młócił na toku swoim; Cielętnik go się pytał: „koły budem rizaty lachiw“; a syn Matwija pastucha odpowiedział: „bude na ich kołyś czerha“. Taką mi czynił relacyą Krzewski. 6. Mieszkając w Michałkowcach tak długo, musi wiedzieć sposób obchodzenia się duchownego tamecznego.—Dziwi mię bardzo obwinienie duchownego, gdyż ten

zawsze dawał przykładne nauki z siebie. 7. Jeżeli niema więcey co do opowiedzenia? Nic więcey nie wiem y nie słyszałem.

Przywołany na indagacyą Antoszko, starszy bratczyk, który był na obiedzie u Myrona, siedział u stołu koło imć xiędza Długowskiego y pytany:—1. Co za rozmowa była pod czas tego obiadu o moskalach?—Żadney rozmowy nie słyszałem, bom siedział na końcu stoła, a przy drugim końcu różni ludzie gadali głośno razem, czegom ja nie słyszał. 2. Jeżeli nie słyszał, ażeby duchowny mówił, iżby tego nie gadali.—Duchowny w ten czas nic się nie obzywał, bośmy sobie sami między sobą o tey zimie ciężkiey gadali. 3. Jeżeli nie słyszał w ten czas albo pierwey, ażeby kto był o podobieństwo do buntu obwiniany.—Nie słyszałem nigdy, ażeby kogo w naszey wsi obwiniano.

Sprowadzeni naocznie szlachta: Zawistowski y Krzewski y pytany: „dla czego mówił przed Zawistowskim, że xiądz błogosławił buntującym się, a potym na chłopów to wkładał, gdy mu Zawistowski w oczy mówił, że to od niego słyszał, jednostaynie gadał, że nigdy tego nie mówił.

Przyprowadzony do indagacyi Iwan Wiytiuk. Pytany: 1. Czy był na obiedzie u Myrona y co tam było za gadanie na obiedzie o moskalach?—Byłem na obiedzie y wszczęła się mowa, że moskale siano wykupili, a teraz y im woły wyzdychali, y my nie mamy czym bydła dozimować. 2. Kto gadał o tym, że Mała Rossya y Wielka Rossya się buntuje?—Anim słyszał o tym, anim sam gadał. 3. Gdy szlachcic Krzewski, sprowadzony mu do oka, mówił, iż on to gadał, jednostaynie zapierał, iż tego nie mówił. Szlachcic na to powiedział: „że jeżeliś ty nie mówił, to ktoś inny mówił, bo taka była mowa.

Przyprowadzony Kiryło y pytany: 1. Czy był u Myrona na obiedzie?—Na tym obiedzie nie znaydowałem się. Jakoż świadkowie przyświadczają, że na obiedzie u Mirona nie był.

Przywołany imć xiądz paroch, Jakub Długowski, y pytany:— .1 Co był za dyskurs na obiedzie u Myrona między chłopami?—Nie

słyszałem żadnego dyskursu, ktory był bym powinien naganić· Słyszałem zaś głośne między niemi wszystkiemi gadanie razem, a że to było na obiedzie duchownym, ruszyłem na nich ramionami, ażeby bardziey w pobożność y skromność wprowadzić; a to jest móy powszechny zwyczay, ażèby, czyniąc różnicę między gospodarzami y ludźmi mnieyszemi, jednych słowy za nieprzyzwoite obchodzenie się przy kapłanie strofując, drugich znakiem nieukontentowania okazanym wstrzymuję. 2. Jeżeli niema podeyrzenia xiądz o jakim człeku do buntów skłonnym.—Nie mam żadnego o nikim y mocno przestrzegam tego, aby gdy się okaże, w moment był taki człowiek poymany.

Przywołany do inkwizycyi Michałko Kazków zięć y pytany:— 1. Co mowił względem dworu na Wielknoc w dzwonicy?—Przyszedłem do dzwonicy z paską do święcenia y zastałem tam wielu ludzi. W tym Kalenik powiedział, że panowie nasi czegoś się boją, bo się na noc zamykają. Teraz strużem bydź dobrze, bo możesz póyść spać, gdzie chcesz. Ja na to odezwałem się: jakby teraz nakład drew tak, jak w zimie, a sadza gdyby się zapaliła, toby y noga ich, broń Boże, nie wyszła. 2. Jeżeli nie był u Myrona na obiedzie, lub czy nie słyszał gadających względem buntów.—Nie byłem na obiedzie y nigdy nic nie słyszałem.

Przywołany szlachcic Krzewski y pytany: od kogo wie o Cielętniku, że coś miał gadać?—Byłem w izbie u szlachcica Wesołowskiego, w tym przybiegła dziewczyna, córka Wesołowskiego, y powiedziała, że Cielętnik, idąc, mówił do niey, że cię zarznę; a potym na syna pastuchowego zawołał: „koły budem rizaty lachiw?“ a on mu odpowiedział: „bude y na nych czerha“. Gdy zaś przy indagacyi Wielmożny Hanicki sam przyświadczył, iż to z swywoli tylko dzieci gadali, a jakoż y na różne postrachy do niczego przyznać się nie chcieli, wyznając, iż to tylko z powszechnego odgłosu o tym gadali, przeto ukarani przez dwór zostali.

Co zaś do szlachcica Krzewskiego, lubo po przysiędze przez bardzo ciemny rozum różnie bałamucił, jak sam nakoniec wyznał,

iż będąc na tym obiedzie pijany, ani dokładnie pamiętał, ani z uwagą gadania słuchał, a nie spodziewając się, aby to taką konsekwencyą za sobą ciągneło y taki odgłos powszechnie uczyniło, bardziey nie mając w posiedzeniach o czym gadać, wiele z własney imaginacyi przydawał; a inkwizycya, nie mogąc żadnych dowodów ważnych, aby się co okazało znacznego, przez wszystkie sposoby wynaleść, zakończyła się dnia 18 kwietnia 1789 roku. Dahlke, kapitan. M. Szydłowski, chorąży. Rntkowski, porucznik.

Изъ картона дѣлъ Каменецкихъ № 5.

CCLXXXV.

Показанія, отобранныя управляющимъ Купинскимъ имѣніемъ, Рослоневскимъ, отъ священника Волянскаго и жителей м. Купина, по поводу пребыванія въ мѣстечкѣ коробейниковъ. 1789. Апрѣля 20,

Inkwizycya ludzi kupińskich, w detencji siedzących, die 20 aprilis, 89 anno uczyniona.

Wasyla Bednarza. 1. Świadczy Iser Eyzykowicz y Szloma Berkowicz, jako Wasyl Bednarz, Jusko Dziumik y Michałko Iwasiuków, przyszedłszy do izby Isera, rozmowę mieli między sobą: u którego żyda kupińskiego pieniędzy się znaydują, to jest, u Wola, Szai etc?

2. Świadczy Szulim Berkowicz, jako Wasyl Bednarz u Mislika wziął gorzałki jednego dnia połtora kwarty, u Majorka Michlowicza kwartę, a zaś u Koguta także chciał wziąść, lecz ten, widząc, że miał gorzałki ze trzy lub więcey kwarty, a nie był pijanym, otoż onemu nie dał, powiadając, żem sprzedał.

3. Świadczy Marcin Cechmistr, że tenże Wasyl Bednarz, jak kazano niby na wartę do dworu, przez gurę na dach wydarłszy łub, uciekł.

4. Powiada świadek, że Bednarz Maćka Tracza, będącego przy nim na warcie, do żony posłał, a gdy onego żydzi, po mieście war-

tujący, zastawszy u żony rzeczonego Bednarza, pytali, po co chodził? odpowiedział, że mnie posyłał Bednarz, aby żona do niego rano przyszła, y prosił ich, aby jego nie wydali.

5. Powiada świadek że Michałko Iwasiuków, kompanją y ścisłą przyjaźń z Bednarzem mając, ustawicznie pijali.

6. Świadczy żona Bednarza, że Michałko Iwasiuków codziennie w domu onych bywał y dobrze by dla nich było, żeby Michałkowi wstręt dać można, głosiła.

1. W tym bałamuctwie dociec nie można z wsystkich trzech. Na zapytanie pierwsze Bednarza: zkąd onemu przyszło, że u tego pieniądze są, a u innych niema? odpowiedział: że tych słów nie mówił. Na zapytanie Jaśka Dziumika odpowiedział: żem mówił y onemu ganił, aby się z tym nie głosił. Na zapytanie Michałka odpowiedział: żem nie słyszał. Na zapytanie zaś powtórne Bednarza odpowiedział: że go Jaśko prosił o pieniądze na wieprza y mówił, że ja pieniędzy nie mam, ale u Wola y Szai etc. Na zapytanie także powtorne Jaśka odpowiedział: przedałem kożuch, pieniędzy mi nie było potrzeba. Na zapytanie powtorne Michałka odpowiedział: tak jak y piewey, żem nie słyszał.

2. Powiada Bednarz, że gorzałki tak wiele na to potrzebował, aby miał czym pobereżników Karabczyjowskich poić dla łatwieyszego ucięcia obruczy.

3. Odpowiada: rozumiejąc, że woyskowi po niego przyszli, to ucieczki dla schoronienia się użył.

Fedka Borsuka: 1. Świadczy Pańko Kusznierz, jako Borsuk szewc pilipów dwoch, z towarami jadących, przez jedną noc przetrzymywał.

2. Swiadczy Stanisław szewc: proszony będąc w dzień Bożego narodzenia ruskiego pod wieczór przez Borsuka, z nieszporów idącego y podpiłego, że pilipa starszego, na ławce siedzącego, w domu Borsuka zastał; gdzie wkrotce y młody nadszedłszy, prosił onych na gorzałkę; młody dwa razy pił, a stary podziękował, mówiąc: że nie pije; potym, szedłszy do stołu wraz wszyscy, jedli ryby i miod

pili, a dla konia piliposkiego dawszy rzeczony Borsuk siana, Stanisław, nie bawiąc, odszedł do swego domu; słyszał że mówił: gości Bug dał.

3. Opowiada świadek, że tenże Borsuk z jamy, koło chałupy Medeńskiego będącey, zdala od drogi serwatynieckiey, w górze, wyłaził y do koła oney chodził, ktorey to chałupy dach już kilka niedziel jak pogorzał.

3. Odpowiada Borsuk, że obzierając czy okna są, dla tego chodził koło chałupy, a jamy nie widział żadney y niewiadomy oney.

Wolańskiego popa: 1. Swiadczy Borsuk, jako pop w wilią Bożego narodzenia ruskiego pilipom dwom pozwolił w szkołce nocować.

2. Świadczy Jakow diak, z Bubnowki rodem, że w wilją Bożego narodzenia, zajechawszy pilipów dwa jednym koniem z towarami przed wrota popowskie, poszedł jeden z nich do izby y, pogadawszy z popem, wyszedł. Pop zaś z ganku idącemu z toku rzeczonemu Jakubowi do Mikołaja Słobodziana zaprowadzić kazał, prosząc imieniem popa, aby onych przenocował, mówiąc: że mogę co u nich kupić dnia jutrzeyszego. Ale ten Mikołay, nie mając gdzie konia postawić, nie przyjął pilipów; powróciwszy nazad do popa pilipi, rozkazał powóz na dziedziniec swóy postawić, a onym w szkołce z diakami nocować. Pilip stary odpowiedział: że gdzie my nocować mamy, tam y powoz nasz; otoż, zaciągnąwszy sanie przed okna szkółki, konia wyprzągłszy y zaprowadziwszy do sieni, zaraz poszedł młody z chustkami do klasztoru czyli na miasto, a stary sani nie odstąpił. Powrociwszy młody pilp, pozostał się przy saniach, stary zaś poszedł do popa na tok y, wziąwszy siana dla konia y obroku, odniósł do szkołki. Poczekawszy, posłał Jakowa diaka pop, prosząc onych do stołu czeladnego, y wraz siadszy z czeladzią y diakami, pilip stary jadł w drugiey izbie na przeciw popowskiey, a podjadłszy, uchylił drzwi y popowi podziękował; potym drugi przyszedł młody, gorzałki się napiwszy, jadł sam, a stary przy saniach się został, stary tedy w szkołce nocował, młody zaś na sa-

niach; i jak przyszedł Jaków diak do szkółki od popa, (ponieważ, świce robiąc, długo w noc siedział) to już drugi diak spał z pilipem y nie słyszał co z sobą rozmawiali. Nazajutrz siana onym wystarczyło, a owsa młody pilip przyniósł czyli od mieszczan, czyli od chłopów. Po nabożeństwie zawołał Jurko chłopiec popowski tychże pilipów do stołu czeladnego; otoż stary poszedł y wraz z czeladzią jadł tak, jako wyżey, a młody się został przy saniach; powrociwszy zaś stary do sani, na ów czas młody poszedł do stołu. Po obiedzie, zaprzągłszy konia y wjechali na dziedziniec popowski, y towaru dobywszy, poszli do popa, a nie wiedząc, czyli co kupił, albo nie? wyszli y, od chałupy do chałupy jeżdżąc, do Borsuka, pijaka pytając się, na noc jeszcze przed wieczorem zajechali. Na drugi dzień po żydach byli y u Bazylego Mielnika będąc, u których chustkę kupił; od tegoż wyjechawszy, dociec nie można gdzie ostatnią noc nocowali; tylko widzieli z rania, żo koło okopiska jechali; jedni powiadają ku lewadzie, drudzy ku Grodkowi.

3. Świadczy Tryfon diak tož samo, co y Jakow wyżey wyrażony; jednak sekret utrzymuje, chociaż sam z nim nocował, że nic nie gadał wcale y zaraz zasnął; a że bez attestatum przed świętym Michałem ruskim w porze głębokiey jesieni przez popa przyjęty, y z rożnych mieysc pobereskich powiadając się, o ktorych sam nie wiadomy, y wyexplikować się nie może, ponieważ tych mieysc nie zna sytuacyi, do kogo należą y kto onych w possessyi utrzymuje, y coraz to inaczey czyni relacyję o swoiey służbie, a o pilipach, z nim nocujących, y powtore na zapytanie, co rozmawiali? nie chce wyznać, w detęcyą wzięty, po polsku słowa nie umiejący, tylko po rusku; potym Tryfon imie same znaczy, że nie jest krajowe, ale moskiewskie, albo piliponskie.

1. Powiada świadek, że Kiryło y Jacko Polak, w detencyą wzięci, że często się przed tym napijali, a że teraz od zapust gorzałki nie piją y żadney noty na onych niemasz, ani się znaleść mogła, są uwolnieni.

2. Świadczy świadek, że Awner Uszerowicz sprzedał w piątek przeszły Gregoru, poddanemu Serwatynieckiemu, prochu funt 1, do strzelania podczas rezurekcyi, jako się y sam Awner nie tai, mając surowy zakaz od zwierzchności y w szkole swojey wywołanie przez szkoluika; a to się stało bez wiadomości dworu, na co decyzya nastąpić ma.

3. Swiadczy świadek, że paroch serwatyniecki strzelać kazał z swojey broni podczas reżurekcyi y nieszporów y miał mieć prochu funtów 5, lub więcey.

Xiądz Kaczowicz, paroch serwatyniecki, powiada Awner, że go prosił, aby na rezurekcyą prochu onemu sprzedał, choćby podłego, a że święta żydowskie nie pozwalały sprzedania, nie kupił. D. J. Leszczyc Rosłoniewski, rachmistrz.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCLXXXVI.

Заявленіе въ Подольскую порядковую коммиссію дворянина Рословевскаго о томъ, что въ мѣстечкѣ Купинѣ были коробейники и ночевали у священника. Вмѣстѣ съ тѣмъ Рослоневскій представляетъ въ коммиссію заподозрѣннаго имъ дяка, Трифона-Бѣлобровича. 1789, Апрѣля 27.

Nota do prześwietney kommissyi podolskiey, die 27 aprilis, 1789 anno podana.

Z powodu nocowania piliponów dwóch z chustkami jeżdżących y dni trzy w Kupinie mieście bawiących, Tryfona, w późną jesień bez attestatum przez Wolańskiego parocha przyjętego, dla docieczenia sekretu, jakie rozmowy mogli z sobą przez wyżey wyrażony czas prowadzić (ponieważ na inkwizycyach domowych nic wyczerpnąć nie można było) do prześwietney kommissyi dziś przystawiono. Tudzież czyli mam rzeczonego Wolańskiego, parocha kupińskiego, jako nayświadomszego, w jakowym interessie ciż piliponi do niego w wigilją Bożego narodzenia ruskiego przyjechali przed wieczorem na

noc, mając w mieście domy porządne do zajechania, do Kamieńca, zabiegając dalszemu złemu, przystawić; oraz nuż długi, misterney roboty, z trzonkiem żelaznym y tasak do dworu zabrany, do tego fuzyą y karabinek przysłać, dopraszam się prześwietney kommisyi o rezolucyą. Datum w Kamieńcu. D. J. Leszczyc Rosłoniewski.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

CCLXXXVII.

Распоряженіе Подольской порядковой коммиссіи объ арестованіи священника Мартина Волянскаго. 1789. Апрѣля 29.

1789 roku, dnia 29 miesiąca kwietnia.

Komisja województwa Podolskiego, notę imć pana Rosłoniewskiego, gubernatora Kupińskiego, do siebie podaną, rezolwując, gdy z tey i z przyłączonych indagacji paroch Kupiński zaskarżony w kommissji swojej bydź się widzi, przeto kommissja parocha tegoż z nożami, u tegoż wyszukanymi, temuż imci panu gubernatorowi nieodwłocznie do kommissji przystawić zaleca. W. Raciborowski, chorąży latyczowski, prezydujący. Pius Raciborowski. Jan Komarnicki, cześnik latyczowski: Ignacy Axamitowski, łowczy podolski. Tadeusz Matuszewicz m. p.

Книга протоколовъ засѣданій порядк. ком. Подольскаго воеводства № 4347, л. 80.

CCLXXXVIII.

Показанія, отобранныя въ Подольской порядковой коммиссіи отъ священника Волянскаго и другихъ жителей мѣстечка Купина, по поводу пребыванія въ мѣстечкѣ коробейниковъ 1789. Мая 4.

Badania od xiędza Wolańskiego, parocha Kupińskiego, die 4 maja, roku 1789 wzięte, y odpowiedzi, przez tegoż xiędza Marcina Wolańskiego dane tegoż dnia y roku:

Gdzie jesteś parochem? W Kupinie, mieście j. w. Grabianczyny, starościny Liwskiej. Dawno? Już lat dwadzieścia siedm. Gdzie wychowany? W domu oyca, ktory był malarzem w Kormilczu y ja się malarstwa uczył, a do szkół polskich nie chodziłem, tylom się tak poświęcił. Czy bywali kiedy od roku markietani, czyli pilipony w domu u waszeci? Było ich dwóch: stary y młody, w wilią Bożego narodzenia, prosili się na noc, ale ja posłałem poddiaczego do Mikoły, którego nie zastali w domu i powrócili do mnie; ja im pozwolił nocować; przenocowali w szkołce, dałem im jeść y koniom siana, a na same święto Bożego narodzenia targowałem chustki jedwabne y płotna, nie zgodziłem się; wyjechali ode mnie y nocowali u szewca, a potym ich nie widziałem. Czy nie gadałeś waszeć co z temi pilipowcami o teraźnieyszych rozruchach? Nie gadałem y słowa z niemi w żadney rzeczy nad to, co tu wyżey powiedziałem. Co znaczą karteczki notowane po polsku względem czynności w Kupinie, w cerkwi y w domu wydarzonych? Móy pasierb to pisał, bom chciał pokazać swojej pani, j. w. starościnie Liwskiey, co się u mnie dzieje w Kupinie, ale do tego nie przyszło, bom był u niey, ale nie odebrałem rezolucyi. Co znaczy karteczka, ręką samego pisana, o władzy, o odstąpieniu od wiary y o poddaństwie? Jest dwie xiążki drukowanych w Poczajowie, ktore nazywają się: Antoina (sic) y Teologia; w tych obydwóch traktuje się o tych materyach; ja sobie notowałem dla mojey wiadomości. W. Raciborowski, chorąży latyczowski, prezydujący. Jan Komarnicki, cześnik latyczowski. Ignacy Axamitowski, łowczy podolski m. p. Tadeusz Matuszewicz m. p. Wiktor Kamieński.

—

Badania z Tryfona Białobrowicza zwanego, diaka kupińskiego, die 5 maja, 1789 r.

Żkąd rodem jesteś? Rodziłem się w Skażyńcach pod Mohilowem, byłem tám uczony w szkołce. Gdzie bawiłeś się tymi czasy po nauce, wziętey w szkołce łuczynieckiey? Gdy mię oyciec odebrał z Łuczyńca, gdzie się uczyłem w szkołce, oddał mię na większą na-

ukę do Ozarzyniec; tam przez adwent zabawiłem się y do oyca powrociłem, przy którym bawiłem do jego śmierci, ktora jak nastąpiła, już lat czternaście skończy się w zimie po trzech królach ruskich. A po śmierci jego, bawiłem z matką lat cztery. Dopiero udałem się do Buszy y tam lat dwie byłem poddiaczym, a zabawiwszy w domu tydzień, poszedłem do Pieńkowki, gdzie diakiem byłem na społkę przez lat dwie. Ztamtąd tydzień szedłem do Sawiniec, y przyszedłem przeszłego roku na wiosnę w maju. Potym chorując w Sawińcach, w Olexincu y Grodku, ztamtąd w jesieni poszedłem do Kupina y zostałem diakiem. Na wilją Bożego narodzenia byli markietani, u popa nocowali, przed szkołką sanie, koń w sieniach. Nazajutrz po nabożeństwie targował pop u nich chustki y płotna, nie wiem czy kupił? Częstował wódką, ale stary nie pił, tylo młody, y więcey ich nie widziałem.

Badania z Jacentego, poddiaczego Kupińskiego, die 5 maja 1789 r.

Zkąd jesteś rodem? W Bubnowce urodziłem się, w małych latach uczyłem się w szkołce, a potym uczyłem się w Woytowcach dwa roki, potym w Czarnym Ostrowie dwa roki; potym w Rydkodubach 4 lata, potym w Tretelnikach rok byłem, a dopiero w jesieni przeszłey poszedłem do Kupina y zostałem poddiaczym, gdzie zastałem Tryfona diaka, ale on mało co umie czytać, a pisać prawie nic. Czy byli za ciebie jacy markietani w Kupinie? Byli dway markietani, w wilią Bożego narodzenia przyjechali, z ktoremi posłał mię pop do Mikoły, ale Mikoła, sam będąc w domu, nie chciał ich przyjąć; wrócili do popa y pop im kazał nocować u siebie w szkołce, jedli wieczerze y pili obadwa wódkę; ja sam dawałem onym u popa. Potym oni z nocy długo bawili w izbie u popa, a ja w piekarni świce robiłem y po północy, przyszedszy do szkołki, y oni już byli. Nazajutrz po nabożeństwie byli u popa, coś przedawali, ale nie wiem czy kupił co u nich pop? nocowali w mieście, a więcey onych nie widziałem.

Jak się nazywasz? Fedko Borsuk. Gdzie się rodził i zkąd jesteś? Rodziłem się w Sawińcach, a mieszkam od lat 13 w Kupinie; jestem rzemeślnikiem szewcem. Czy byli y nocowali u ciebie pilipony y czy gadali co z tobą? Nocowali u mnie noc jedną pilipony, było ich dwoch. Nic ze mną o niczym ani o nikim nie gadali; nocowali u żyda jeszcze noc jedną; ale to tylko słyszałem. W. Raciborowski, chorąży Latyczowski, prezydujący. Ignacy Axamitowski, łowczy Podolski m. p. Tadeusz Matuszewicz m. p. Pius Raciborowski.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCLXXXIX.

Распоряженіе порядковой Подольской коммиссіи объ освобожденіи изъ подъ ареста священника Волянскаго, церковныхъ причетниковъ и мѣщанина Борсука. 1789. Мая 9.

1789, dnia 9 miesiąca maja.

Kommissja województwa Podolskiego, mając sobie przystawionych przez juryzdykcją dworską Kupińską: xiędza Wolańskiego, parocha Kupińskiego, Tryfona diaka, Jacentego poddiaczego i Fedką Borsuka, szewca, tych, po uczynionych mocnych indygacjach, gdy w niczym nie przekonanych upatruje, przeto czyni swoje rekwizycje do w. Hanickiego, pułkownika regimentu buławy polney koronnej, kommendanta fortecy tutejszej, aby ciż czterech: paroch Wolański, Tryfon diak, Jacenty poddiaczy i Fedko Borsuk, z aresztu zostali uwolnieni. W. Raciborowski, chorąży latyczowski, prezydujący. Ignacy Axamitowski, łowczy podolski m. p. Pius Raciborowski. Ili Czarkowski.

Кн. проток. засѣд. порядк. ком. Подольск. воевод. № 4347, л. 83

CCLC.

Показанія, отобранныя въ магистратахъ: Тарнорудскомъ и Сатановскомъ отъ жителей села Соломны, по поводу произнесенія угрозы однимъ изъ нихъ. 1789. Aпрѣля 20—24.

Wyciągniona inkwizycya dobrowolna w urzędzie Tarnorudskim z mowy Mikołaja, poddanego wielmożnego imć xiędza proboszcza, na Olexe Burke, poddanego sołomieskiego, w te niżey opisane słowa:

Olexa Burka, będąc w Tarnorudzie na jarmarku na dzień Nayświętszey Panny Zwiastowania, w gospodzie będąc, obaczył się z jednym znajomym człowiekiem, imieniem Pilip, także poddany imć xiędza proboszcza, z którym Olexa gadał y pytał się: „co u was tu słychać?“ aż odpowiada ten Pilip, poddany probostwa Tarnorudskiego, że: „u nas zabierają żelaza, strzelby y noże“. A mówi na te słowa Olexa, poddany sołomieski: „jakoby Pan Bóg dopomógł, to by ich y bez nożów wyrzneli“; a odezwał się Mikołay wyżey rzeczony: „nie gadaycie tego, wiecie jaka teraz za zło mowe bieda“; y ruszył ręką człowieka Tarnorudskiego tegoż Pilip, mówiąc: „nie wchodze z tym człowiekiem w mowe, bo my tu jesteśmy, to y nam przez niego będzie bieda“.

Jako te słowa sprawiedliwie świadek na tego Olexe Burke, poddanego sołomieskiego, zeznał, na to się podpisuje znakiem krzyża świętego. Mikołay, poddany proboszcza tarnorudskiego.

Powtorna inkwizycya, wyciągniona z mowy Pilipa, poddanego probostwa tarnorudskiego, ktoren był przy tym się rozmówieniu z nim y jako mówił te słowa, jako wyżey wyrażono Olexa Burka, poddany sołomieyski, y na to się podpisuje znakiem krzyża świętego Pilip Fedoryszyn. Do ktorych świadków mowy przyznaje się tenże Olexa, że mowił: „jak by Pan Bog dopomógł, to by ich y bez nożów rzneli, co jako przy świadkach mówił y my na to się podpisujemy. Datum die 20 aprilis, 1789 anno. W. Frontkowski woyt. Kr. Duda, burmistrz.

—

Inkwizycya z Olexy Matwiykowego, poddanego wsi Sołomny, względem czynionych przegróżek y słów buntowniczych w przytomności Ioachima Szumnego, Tomasza Marcinkiewicza, burmistrzów, w urzędzie mieyskim Satanowskim wyprowadzona, die 24 aprilis, 1789 anno.

Olexa Matwiyków, poddany wsi Sołomny, lat 40 mający, stanowszy osobiście, opowiedział, że gdy przyjechali żołnierze kamïenieccy z czwartku na piątek do Sołomny, imć pan administrator tameczny przysłał atamana, aby ludzie zeszli się do gromady y wuyt Sołomiański stał koło karczmy; pytać zaczoł Olexa Matwiykow: „wyprowadziliście już gości“? a wuyt odpowiedział: „choćby y dyabeł takie goście widział, bom się nabiegał“. A Matwiy na to odpowiedział: „daley może y częściey te żołnierze bywać będą, jak pociepleje“. Szaja zaś Leybowicz, szynkarz sołomiański, opowiedział, co rzeczony Olexa Matwiyków nie w tych słowach mowił, mianując na żołnierzów, ale na rizunów, że jak pociepleje, to innych gości mieć będziemy. Hidezman. Ioachim Szumny, Br. S.. Tomaaz Mazurkiewicz, Jan Sawicki, Burm. S. I. Galatowski,, pisarz mieyski Satauowski.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCXCI.

Показанія, отобранныя порядковою Подольскою коммиссіею отъ крестьянина изъ села Юхновецъ, Якиноа Фаринки, арестованнаго по ложному оговору евреевъ. 1789. Апрѣля 20.

Indagacja z Jacentego Farynki z Juchnowiec.

Jak się zowiesz? gdzie się rodziłeś? wiele masz lat?—Nazywam się Jacenty Farynka; rodziłem się w Juchnowcach, rodzice moi tamże pomarli; mam lat ze dwadzieścia trzy.—Gdzie i czym się bawiłeś z lat młodych?—Służyłem u swoich krewnych, a potem u cudzych ludzi w teyże wsi Juchnowcach.—Gdzie i jakie

słowa gadałeś o buntach? —Byłem w Ożehowcach w niedzielę dla kupienia soli; przyszedłszy do domu żydówki, Cipy nazywającej się, kazałem dać sobie miodu, który, że był nie dobry, oddawałem jej nazad; zaczęła się ze mną kłucić i oskarżyła mnie, że miałem mówić, iż ją zarznę, czego ja nigdy nie mówiłem, bo byłem trzeźwy, pamiętać mogłem; wzięto mnie do Kamieńca.—Czy nie namawiał cię kto do buntu?—Nikt mnie nie namawiał, ani o tem nie słyszałem.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCXCII.

Показанія, отобранныя порядковою Подольскою коммиссіею отъ крестьянина изъ села Радзеевецъ, Федька Ткачева, арестованнаго за кражу съѣстныхъ продуктовъ у своей госпожи. 1789. Апрѣля 20.

Indagacja z Fedka, Tkaczowego syna.

Jak się zowiesz? gdzie się rodziłeś? ile masz lat?—Nazywam się Fedko Tkaczów; nie pamiętam zkąd mój ojciec przyszedł do Radziejowiec, ja zaś w Radziejowcach wychowałem się; mam lat ze dwadzieścia.—Czym się bawiłeś z lat młodych?—Sługiwałem u różnych szlachty w Radziejowcach.—Jaki wystempek kiedy popełniłeś?—Służąc u mojej pani, dziedziczki Hryniewieckiej, u której byłem z puł roku, a że dawała omal jeść, dla czego ja ukradłem żyta ćwierć, hreczki trochę, owsa, kradłem mąkę, krupy i omastę; i za to mnie tu osadzić kazała.—Czy nie namawiał cię kto do buntu?—Nikt mnie o buntach nie mówił, ani o tym słyszałem.

Картонъ дѣлъ Каменецкихъ № 5.

CCXCIII.

Приговоръ Летичевскаго гродскаго суда, освобождающій отъ отвѣтственности и тюремнаго заключенія крестьянина Федька Гаврилова (онъ-же Ткачовъ).—1789. Сентября 8.

1789 anno, 8 septembris.

Inter magnificam Mariannam Hryniewiecka, tribunam Laticoviensem, actricem, personaliter, et laboriosum Fedko Hawryłów, incarceratum statutum, personaliter, generosum Laurentium Długołęcki, adcitatum pro statuitione testium, generosum Alexandrum Jaremenko, Jacobum Daszczenko, Petrum et Ioannem Kostenki Radziejowskie, pro deponenda testimonia et statutione testium adcitatos, per generosum Josephum Kowalski. Officium praenominato statuto incarcerato addit patronum, nempe generosum Josephum Kowalski, contraque statutum actionem dirigere mandat; in directa actione decernit, quatenus pars actorêa puncta ad excipienda libera confessata ex eodem incarcerato statuto conscribat, subscribat suoque officio porrigat, idque instantanee. Et quoniam porrexit, satisfecisse sententiae officii sui eandem partem actoream adinvenit, ad excipiendaque eadem libera confessata accedit. Quibus expeditis, in supplementum eorundem pro meliori informatione officii sui convictioneque inculpati, necessariam eo nomine inquisitionem educendam censet, in ordine cujus decernit: quatenus partes interrogatoria et responsoria una cum regestris testium conscribant, suscribant, sibique ad invicem communicent, atque officio suo porrigant et testes introducant instantanee. Et quoniam reposuerunt, proinde satisfecisse partes adinvenit, ad expediendasque easdem accedit. Post quas admissibiles partes ad comprobationem juratoriam super incorruptionem testium adinvenit. Post quod in facie officii sui attendentiaque partium et quidem per magnificam Hryniewiecka ab una, tam vero per laboriosum Fedko Hawryłow, incarceratum, parte ab altera, juramentum praestitum, officium ad lectionem inquisitionum

se contulit. Quibus lectis, quandoquidem officio suo deductum est: laboriosum Fedko Hawryłów in puerili aetate ad bona villae Radziejowce cum parentibus advenisse, ibidem excrevisse et annos aetatis suae viginti adiisse, parentes ibidem in sorte magnificae Hryniewiecka fundum unijugalem occupasse. Ipsum autem laboriosum Fedko Hawryłów apud generosos Danielem et Gregorium Radziejowskie et alibi, procul omni nota suspitionis, obsequia obivisse; elapso anno, tempore auctumnali, munus operarii apud magnificam Hryniewiecka suscipisse et idem srevitium ad ver praesens continuasse, aliquando debitos labores non praestitisse, et aliquot mensuras millii, hordei, avenae et tritici sibi appropriasse, verum ea, occasione non tributi sibi esus et causa lucrandorum calceorum, nudis pedibus ad sylvam de hyeme discedenti, peregisse. Jam vero magnificam Hryniewiecka, motivo denegati quandoque obsequii ob carentiam alimentorum solicitationisque de iis laboriosum Fedko Hawryłow, militibus, ad villam Radziejowce adfestinatis, detulisse, quos eundem ligasse, ad Kamieniec secum advexisse; atque hinc incarcerationem proxime dimidii anni sustinuisse. Proinde officium, attentis praemissis, pensata paena carceris, circiter spatie medii anni suscepta, laboriosum Fedko Hawryłów a reliquis paenis, per partem praetensis, et ex carceribus ex tunc dimitendum pronuntiat.

Книга гродская летичевская декретовая, № 5445, листъ 64.

CCXCIV.

Показанія, данныя въ порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства крестьяниномъ Петромъ Ивасюкомъ, обвиненнымъ въ участіи въ крестьянскомъ заговорѣ, и показанія, отобранныя по этому дѣлу отъ свидѣтелей Каменецкимъ гродскимъ судомъ. 1789. Апрѣля 20 и Іюня 25.

Indagacja z Iwasiuka Petra z Karabczyjówki.

Jak się zowiesz? wiele masz lat? gdzie się rodziłeś?—Nazywam się Petro Iwasiuk; mam lat czterdzieści; rodziłem się w Ka-

rabczyjówce.—Z lat młodych czym się bawiłeś?—Bawiłem przy ojcu, pókim się nie ożenił, potem poszedłem na swoją chałupę i grunt i byłem gospodarzem.—Z jakiego powodu mówiłeś do pana swego, aby broń pochował, bo coś złego będzie?—Byłem w młynie pasieczyńskim, gdzie chłopi gadali, iż ktoś trzęsie wieś i broń zabiera. Ja, przyszedłszy do pana swego, powiedziałem toż samo; byłem podpiły, mogłem powiedzieć: „pochowajte strelbu, bo szczoś z toho bude“.—Czy namawiał cię kto do buntu?—Nikt mnie nigdy nie namawiał do buntu, ani słyszałem od nikogo.

—

Interrogatoria ex parte et actoratu generosi Michaelis Berezowski, instigatoris officii sui, contra reatum laboriosi Petro Iwasiuk, incarcerati, sub celebratione terminorum tactorum officii ejusdem, feria quinta post festum Nativitatis sancti Ioannis Baptistae, anno 1789 celebratorum, porrecta. *1.* Powie świadek, iż Petro Iwasiuk wiedział o buntach y o zmowie. *2.* Powie świadek iż Petro Iwasiuk, wszedłszy w dom pana swego, przestrzegał go, aby broń zebrał z ściany y schował, bo, mówił, iż coś z tego będzie. *3.* Powie świadek o życiu y postępowaniu tegoż Piotra Iwasiuka.

—

Inquisitiones: *1 testis* laboriosus Tymko Tkacz, praestito corporali juramento, recognovit: *Ad 1.* Ja wieku mego mam lat 35, mieszkam w Karabczyjówce lat jedynaście, Petra Iwasiuka znam dobrze, ktory także w Karabczyjówce mieszka; nie słyszałem od nikogo, aby on wiedział o jakowych buntach, czyli rozmowie. *Ad 2.* Gdy tego Petra brano z Karabczyjówki do Kamieńca, słyszałem od niego i od ludzi, iż będąc we dworze swego pana napiły, a obaczywszy broń na ścienie, mówił do swego pana, aby te broń pochował, ponieważ po wsiach narodowi żołnierze broń zabierają. *Ad 3.* Wiem o tem, że tenże Petro zawsze się dobrze sprawował. często we dworze posługiwał, i żadney noty na niego niema. Testis, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

2 testis laboriosus Anton Iwasykow, praestitò juramento, recognovit: *1.* Mam lat więccy 30, rodziłem się w Karabczyjówce, Petra Iwasiuka, poddanego w Karabczyjówce, znam dobrze, wiem o tem, że o buntach żadnych nie wiedział, ani o zmowie, bo u niego nicht nie był i on po jarmarkach nie jeździ. *Ad 2.* Słyszałem od ludzi, że tenże Petro Iwasiuk, podpiły będąc, we dworze swego pana przestrzegał, aby broń ze ściany pozbierał i pochował, mowiąc: „bo teraz po wsiach broń zabierają“, co uczynił z przychylności ku panu. *Ad 3.* Tego Petra znam z małych lat, zawsze się dobrze sprawował i żadney noty na niego nima. Testis, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

3 testis laboriosus Stephanus Hucaluk, praestito corporali juramento, recognovit: *Ad 1.* Mam lat więcey 40, rodziłem się w Karabczyjowce, Petra Iwasiuka znam dobrze od lat młodych i blizko niego mieszkam: nie wiedział on o żadnych buntach, na jarmarki nie jeździ, tylko dworowi usługuje. *Ad 2.* Słyszałem od Petra i ludzi, że ten to Petro, będąc napiły, przyszedł do dworu swego pana i przestrzegał, aby broń ze ściany pochował, „bo teraz broń po wsiach zabierają“, a to z tego powodu mówił, że słyszał we młynie od ludzi, iż broń od ludzi po wsiach zabierana była. *Ad 3.* O życiu tego Petra wiem dobrze, że zawsze było przystoyne, i żadney na nim nima noty. Laboriosus recognoscens, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

Связка инквизиціи Каменецкаго гродск. суда № 4145, л. 22.

CCXCV.

Показанія, отобранныя порядковою Подольскою коммиссіею отъ крестьянина Якима Гидуры, арестованнаго по неизвѣстному поводу, и показанія о немъ свидѣтелей, собранныя Каменецкимъ гродскимъ судомъ. 1789. Апрѣля 20 и Іюня 25.

Indagacja z Jakima Gidura z Jałtuszkowa.

Jak się zowiesz? gdzie się rodziłeś? wiele masz lat?—Nazywam się Jakim Gidura; mam lat 45; jestem rodzic z Jałtuszkowa, od młodu gospodarzem.—Za co jesteś osadzony?—Wzięto mnie z pasieki, o co? nie wiem; nic mnie nie zarzucano, do niczego się nie czuję i o niczym nie wiem.—Nie namawiał kto cię do buntu?—Nikt mnie nie namawiał, ani o tem nic nie słyszałem.

—

Interrogatoria ex parte et actoratu generosi Michaelis Berezowski, instigatoris officii sui, contra reatum laboriosi Jakim Gidura de bonis Jałtuszków.

1. Zezna świadek, jako Jakim Gidura, zdybawszy się w mieście Jałtuszkowie z Jaśkiem Kowalowym, między innemi pytaniami, co u was słychać? powiedział Jakim Gidura: „Słychać, że nam żołnierze nie dają pokoju, ale ma wyjść Gonta, ktory się prosił u Carycy, aby wyszedł w Polskę“; y jak dawno ta mowa była?

2. Powie świadek, czyli Jakim Gidura nie był skłonny do buntu, y jeśli tego nie okazywał?

3. Powie świadek o życiu y postempowaniu Jakima Gidury.

—

Inquisitiones ex parte et actoratu generosi Michaelis Berezowski, instigatoris officii praesentis, sub celebratione terminorum querellarum, die 25 mensis junii, anno Domini 1789, celebratorum, contra reatum laboriosi Jakim Gidura de bonis Jałtuszkow, ex testibus infrascriptis per officium plenum castrensem Camenecensem Podoliae eductae.

1 testis laboriosus Andruch Demczyszyn, praestito corporali juramento, recognovit: *ad 1.* Jakima Gidurę znam dobrze, bo jest

rodzic Iałtuszkowski, Jaśka zaś Kowalowego, zkąd jest y co za człowiek? nie wiem; y nie słyszałem, aby Gidura, gadał kiedy o jakowych buntach. *Ad 2 et 3*. Jakima Gidury nigdy nie widziałem, aby jakowe hultaystwo robił, w Iałtuszkowie się rodził, zrósł między nami, wiem, że nigdzie nie bywał, prócz czasem na jarmarku w Barze, ma swoje gospodarstwo y tego pilnował. Recognoscens, ignarus scribendi, signum sanctae crucis posuit.

2 testis laboriosus Iuzko Kazkow, praevio corporali juramento, recognovit: *Ad 1, 2 et 3*. Wiem o tym dobrze, że Jakim Gidura rodził się w Iałtuszkowie, zrósł między nami, potym był gospodarzem słusznym, ma chudobę i pasiekę, żadnym hultaystwem z dzieciństwa się nie bawił; ani też w czasie pogłoski o buntach nigdzie nie jeździł, prócz tylko niekiedy do Baru, był zawsze spokoyny, pijaństwem się nie bawił. Jak go wzięto do dworu, chodziliśmy za nim do pana ekonoma naszego y 4 nas przysięgło za niego, jako on jest człowiek podściwy: pan ekonom kazał go wypuścić, ale zaraz tegoż dnia przyjechali żołnierze polscy i wzieli go. Iaśka Kowalowego u nas w Iałtuszkowie nie ma, ani go znam; Gidura aby kiedy z kim rozmawiał o buntach, nie wiem y nie słyszałem.—Testis, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

3 testis laboriosus Roman Woźny juratus, praestito corporali juramento, recognovit: *Ad 1, 2 et 3*. Znam Iakima Gidurę z dzieciństwa, bośmy razem z sobą rośli: żadnego hultaystwa po nim nigdy nie widziałem, człowiek stateczny y spokoyny, gospodarstwa swego pilnował, nigdzie po żadnych mieyscach nie jeździł, prócz do jednego Baru; o Jaśku Kowalowym nikiedy nie słyszałem, ani go znam. Jak był wzięty Gidura do dworu, czterech nas z gromady zaprzysięgło (jako człowiek podściwy) w cerkwi: pan ekonom go wypuścił, a żołnierze przyjechali y go wzieli. Recognoscens, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

4 testis laboriosus Juzko Szwiec, praestito juramento, recognovit: *ad 1, 2 et 3*. Znam Gidurę z małego chłopca, zrósł w Iałtuszkowie, żadnym hultaystwem się nie bawił, był gospodarzem

sobie spokoynym. O Jaśku Kowalowym nie wiem. Gdy Gidurę wzięto do dworu, 18 nas do pana ekonoma chodziło, czterech w cerkwi, jako człowiek podściwy, zaprzysięgło; pan ekonom go wypuścił, a żołnierze, przyjechawszy, wzieli go.—Recognescens, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

Связка инквизиций Каменецкаго гродскаго суда № 4145, л. 91 и картонъ дѣлъ Каменецкихъ № 5.

CCXCVI.

Донесеніе въ порядковую коммиссію Подольскаго воеводства поручика Маршицкаго о томъ, что приходской священникъ м. Лянцкороны, Павелъ Котельскій, предостерегалъ на исповѣди его слугу о предстоящемъ избіеніи поляковъ и евреевъ. 1789. Апрѣля 20.

Prześwietna kommissjo województwa Podolskiego!

Dowiedziałszy się die 20 aprilis, 1789 anno, od imieniem Andryja, służącego mego lat dwa wiernie y trzyźwo, ktory mnie przestrzegł, oświadczając, iż jak był na spowiedzi u xiędza Kotelskiego, parocha swego, pytał go się: jak się zowie y u kogo służy. On odpowiedział: iż służę u pana Marszyckiego. Przestrzegam cię, nie nocuy we dworze, tylko u siebie, gdyż w tych czasach będą rznąć lachów y żydów; a zatym w tey okoliczności dopraszam się prześwietney kommissyi, co mam daley z temi zadysponować. Datum ut supra w Kamieńcu. I. Marszycki, porucznik woysk koronnych.

Изъ картона дѣлъ Каменецкихъ № 7.

CCXCVII.

Показанія, отобранныя въ порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства отъ разныхъ лицъ изъ мѣстечка Лянцкороня, сосѣднихъ селъ и села Карповецъ какъ относительно обвиненій священниковъ: Котельскаго и Михневича, такъ и по поводу подозрительныхъ словъ, произнесенныхъ крестьянами въ шинкахъ. 1789. Апрѣля 20 - 28.

Die 20 kwietnia, 1789.

Andryj, we dworze wielmożnego Marszyckiego służący lat 3 za parobka, ożenił się z Anną, poddanką z Bosyr, więcey lat 10; zeznał: iż poszedłszy na spowiedź wielkanocną do spowiedzi w wielki czwartek, die 16 kwietnia, 1789 r., do xiędza parocha Lanckorońskiego, Kotelskiego, ktory mu powiedział xiądz Kotelski, żeby nie nocował temi dniami u swego pana w domu, bo lachów y żydów rznąć będą; to xiądz Kotelski na spowiedzi mówił.

Gierszon Chaimowicz, mieszkaniec Lanckoroński, zeznał: iż piliponów 2, niedziel temu pięć jak byli w Lanckoroniu z chustkami y jedney nocy jeden pilipon poszedł y bawił się więcey jak do pułnocy; powróciwszy, pytałem się go, gdzieś był? odpowiedział, żem był u jaśnie wielmożnego Lanckorońskiego, starosty Nurskiego a potym u popa bawiłem, ale nie powiedział u którego.

Fedko Cymbalisty z Sołobkowiec zeznał, iż, będąc na jarmarku w Zińkowie, powiedział te słowa przed ludźmi: iż widziawszy żołnierzy polskich, którzy przed wymaszerowaniem swoim brali, błogosławieństwo od xiędza po spowiedzi: „żeby ich noga, gdzie idą, nie uszła". Poźniey, kupując u szlachcica Sobaczyńskiego z Głuszkowiec siemie, a gdy nie mógł się u tegoż siemienia dokupić, odchodząc, powiedział temu szlachcicowi: „czort tebe bery!"

Gabryel Pajuk z Sołobkowiec zeznał: iż, będąc na służbie u wielmożnego Piegłowskiego, ukradł był pieniądze, potym przyszedł do Srulichy na wódkę; ta gdy mu na borg dać wódki nie chciała, odszedł do domu, żadnych słów nie mówił, ani łajał.

Hryćko Szewczuk z Sołobkowiec zeznał: że był z Petrem Premoszczanycią u Zeylichy na gorzałce, Petro kupił wódki za 6 groszy, te wypiwszy, pytali się, czyli xiądz kiernice przy stawku, od Petra kupionym, poświęci; odpowiedział Petro, że on y połowe lasa zakupi, y potym rozeszli się do domu.

Petro Gulow czyli Premoszczanycia zeznał: iż gdy byli u Zeylichy na wódce z Hryćkiem Szewczukiem, kazał dać na 6 groszy wódki, wtym Petro Todosijów nadeszedł, napili się z sobą wódki y pytali się Todośia, czyli pop, kupiwszy stawek, nie prześwięcił kiernicy. Odpowiedział Petro Todosiuw, że już połowe y lasu sobie przywłaszczył. Nic więcey nie mówiąc, odeszli.

Petro Todosiów z Sołobkowiec zeznał: iż, gdy Petro Gulow pił u Zeylichy wódkę, on nadszedł y z nim napił się wódki; pytali się jego, czyli już stawek przedał; on odpowiedział, że xiędzu Chudzińskiemu to przedałem z kiernicą y więcey lasu do tego zajął. Więcey już nie mówili; tenże dodał to, że Petro Gulow Zeyliche w brzuch sturchnoł.

Kośt Wasylow syn z Sołobkowiec zeznał: iż przyszedłszy do Herszka Duwidowego syna, upominał się o taler bity, za sol mu winny, przez dwór przysądzony y nic o ryzuństwie nie mowił, y dał mu Herszko złotych pięć na ten dług.

Iędruch Duch z Wołkowiec Niższych z części wielmożnego Sieprawskiego. przyprowadzony zeznał: iż będąc na rezurekcyi w czasie wielkanocnym, a siedząc przy ogniu, mówił, gdy swywolili chłopcy, że lepiey mazura w ogień wrzucić; więcey o niczym nie mówił.

Iosyp gumiennego Iwana posierb z Jarmoliniec przyprowadzony zeznał: iż on, powracając z żoną swoją, wstąpił do żydówki Leybichy y targował u niey sól; ona chciała za topkę soli groszy sześć, on zaś dawał za topkę groszy pięć, gdy zaś ona nie chciała dać topki soli tylko za groszy sześć, odpowiedział Iosyp: „kiedy mi topki soli dać nie chcesz za groszy pięć, to ja, gdy Gonta rznąć będzie, naypierwey ciebie, będąc z nim, zarznę“.

Iwan Krystiuk, zbiegły z pod Chocima przed Pokrową od wozów moskiewskich, przyjoł służbę u Mykity mielnika worobijowskiego; z teyże wsi, Worobijowki, przyprowadzony, zeznał: iż nic nie mówił, tylko z nienawiści żydy mie powołali.

Iwan Fedka Rypenka syn z za Miaskowki z Horaczkowki, w Worobijowce u xiędza parocha teyże wsi służący rok, przystawiony od dyspozytora Worobijowskiego, zeznał: iż ja, będąc pijanym, możem mówił te słowa, ktore na mnie włożyli żydzi, że w żydowskiey y lackiey krwi broczyć będziemy y one pić, ale tego nie pamiętam.

Świadkowie do konwikcyi xiędza Kotelskiego z Lanckoronia parocha.

Następujące zeznania do Lanckorońskiego popa sciągają się: Wol Herszkowicz mieszka w Lanckoroniu niedaleko z xiędzem Kotelskim; jest temu 4 lub 5 niedziel, jak byli pilipy u xiędza Kotelskiego y ja, wyszedłszy z wieczora z swojey chałupy na dwór, widziałem, że z xiędza Kotelskiego domu dwóch piliponów wyszło, a to widział w piątek.

Stefan Nagurny, służący teraz od niedziel 4 za parobka u jaśnie wielmożnego Jędrzeja Lanckorońskiego we dworze, zeznał: iż będąc stróżem rokowym u jaśnie wielmożnego Joachima Lanckorońskiego, idąc wieczorem za interesem pańskim w miasto, widział dwóch piliponów we wrotach xiędza Kotelskiego, a to było w piątek, jest temu cztery lub pięć niedziel. Więcey nie wiem.

Do konwikcyi Iwana Cybuchowego syna, z Lanckoronia dnia 20 kwietnia przywiezionego y do aresztu oddanego, świadkowie: Olexa Mirhorod, mayster winnicy Bendyka, będąc razem w winnicy z Iwanem Cybuchowym, przyszedłszy z miasta w wielką sobotę ruską do winnicy Bendyka, w ktorey od jesieni z żoną siedział, do mnie y Stacha Watamana, tam przytomnego, powiedział: „że wełyka bude bida, bo lachiw y żydiw rizaty budut“. Pytaliśmy się o czasie rizaniny y od kogo o tym słyszał? Powiedział, że powiedzieć tego nie może, bo na to przysięga była, aby nic nie mówić. Ten

Iwan Cybuchow był wtenczas trzeźwy, bo żydzi nie targowali, a od szynkarzów, nie mając pieniędzy, nie mogł wziąć gorzałki.

Stach Atamanów, mieszkający w Lanckoroniu, toż samo zeznał, co y Olexa Mirhorod.

Dnia 28 kwietnia przystawiony do kommissyi, przywieziony ze wsi Karpowiec, w powiecie Latyczowskiem leżącey, dziedzictwa wielmożnego Dulskiego, xiądz Jozef Michniewicz, paroch wsi teyże, pytany czyli wie co o buntach, albo czyli byli u niego pilipy, zrazu odpowiedział: iż pilipa żadnego w domu jego nie było, w dalszym zaś mówieniu tak mówił: Byli dwa razy we wsi Karpowcach pilipy z chustkami, pierwszy raz na początku pilipowki, nocowali u Wasyla Bohatyrczuka, mającego syna kleryka, Bogackim przezwanego. Ja na ten czas byłem na sądach w Latyczowie i, przyjechawszy do domu, mając wiadomość o tym, a chcąc kupić chustek, posłałem, ale już ich we wsi nie było. Drugi raz w post wielki był jeden tylko, nocował u Szymka Gila; u tego, przywołanego do mego domu, w przytomności Jurka Janiuka żony, Franki, Jaśka żony i dziwki Marty córki Meryndianczyney, ktore z nim przyszły, kupiłem chustki bawełniane.

Dnia tegoż Michał Mielniczuk ze wsi Karpowiec, teyże samey co pop, powiedział: iż słyszał od ludzi a między temi od Szymona Giluka, iż byli pilipy zimą po Bożym narodzeniu, od drugiego słyszał, od Awryka Tomaszyczynego, iż żydzi kupowali różne rzeczy, jako to: pestry, płutna.

На обортѣ помѣтка: Indagacye w Kommissyi czynione.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCXCVIII.

Повальный обыскъ, произведенный въ мѣстечкѣ Лянцкоронѣ по дѣлу священника Котельскаго. 1789. Апрѣля 24.

Indygacya całey gromady dnia 24 kwietnia, 1789 anno uczyniona w Lanckoroniu mieście.

1. Czyli byli filipi w mieście Lanckoroniu lub na przysiołkach? 2. Czyli za xięży: Kotelskiego y Kozoskiego śmiało zeznać możecie, czyli filipów w ich domach lub pod domami widzieliście, albo w cerkwi? 3. Czyli dziekan Kociubyjowski bywał w dzień y w nocy? 4. Czyli człeka imci pana porucznika Marszyckiego, parobka Andreja, jak dawno bydź może w Lackoroniu y jak dawno go znają? 5. O jego postępkach czyli mogą zeznać, jak się sprawował, czyli trzyźwo, czyli po ultaysku y czyli niema jakiey zawziętości do xiędza Kotelskiego? 6. Za atamanem Stachem y Olexo Mirhorodem jak zeznajecie? czyli podeyrzani lub podciwi? 7. Czyli za czeladzią swoją nie znają o czym jakiem, czyli z nich ktory nie uciekał? 8. Czyli za xięży zaświadczyć może gromada pod odpowiedzią swojego majątku? 9. Za tych aresztantów, którzy są y bydź mogą wzięci w arest, czyli mogą zapewnić, cokolwiek teraz na inkwizycyi pokazało się, albo y potym okaże się; odpowiedzieć nieodwłocznie jeden za drugiego, naypierwszy gospodarze za całe gromadę, czyli podeymują się? 10. Czyli wy gromada y cechy do sprawy xięży chcecie zaprzysięgać y onemu dopomagać, y czyli xięży zostawujecie samych do sprawy, aby sami za siebie odpowiadali, podług ich występku. 11. Bezpieczeństwo zaś dla dworów, miasta, polaków y żydów y przejeżdżających naymnieyszych osób, lub to uczynkiem, mową mogło by się co donieść, więc wy cechy i gromada, nie składając jeden na drugiego y nieodwłocznie macie odpowiedzieć, tak za siebie, jako y za swą czeladź y cudzych podobnych, skłonnych do buntów y ultaystwa, czego, broń Boże, gdyby się okazało, odpowiedzieć naysurowiey podeymujecie się? 12. Czyli xięża: Kotelski y Kozoski nie nakazywali, w cerkwi mówiąc do gromady, aby na jeden

czas, to jest na czwartek wielki, schodzili się na spowiedź, bo potym już nie będę słuchał spowiedzi? 13. Wielmożny Marszycki czyli nie kłucił się kiedy z xiężmy: Kotelskim y Kozoskim, y czyli się nie kłócił z gromadą, y czyli bywał w cerkwi na nabożeństwach y nie dawał jakiey okazyi do gniewu, lub jakiego podobieństwa—sprawiedliwie opowiedźcie? 14. Za burmistrza Dynickiego czyli zapewnić możecie?

Na 1 punkt odpowiedź gromady całey: Gromada całkiem odpowiada, że nie byli w Lackoroniu ani po przedmieściach, ani u żadnego chłopa, ani u xięży. Lecz wymagając po kilka razy z gromady, obrało się kilku podciwych, to jest: 1. Jacęty Szwiec, ten widział na swoje oczy pilipów y jednego pilipa młodego u siebie w chałupie z chustkami, ktoren się pytał mnie, gdzie pop y dwór; ktorego syn móy, wziąwszy pilipa, pokazał mu, gdzie mieszka xiądz Kotelski y dwor. Tenże pilip poszedł naprzod do xiędza Kotelskiego. 2 świadek Cieśluk świadczy, że w dzień sobotny, niedziel temu pięć, widziałem pilipa, gdzie był unterofficier pod ten czas, gdzie pan nasz przed tymże pilipem zamknął się y nie puszczał mnie, mającego interes. 3 świadek, świadczy Iwas Bednarz, iż widział pilipa przed domem żyda Gerszona. 4 świadek, świadczy Jaremko Bereźnik, że widział trzech pilipów w arędzie, po niemiecku mówiących. 5, Szymon Kowal świadek, świadczy, iż tychże samych pilipów widział na tymże mieyscu, po niemiecku mówiących. 6 świadek, to jest szynkarka Stefanycha Bunczuczka, która wyznaje, że byli na arędzie; pod tę porę ja, będąc szynkarką, widziałam ich trzech y czwartego pilipa, po niemiecku mówiących. Ciż pilipi, wypiwszy po graycaru wodki, gdzie był pod te porę Jaremko y Kowal. 7 świadek, świadczy Wiktory Kuśnierz, iż widział jadących tychże samych, z miasta wyjeżdżających. 8 świadek, Wuyt, u kturego siano kupowali.

Na drugi punkt odpowiedź całey gromady: Gromada całkiem odpowiada, że pilipów nie widzieli ani słyszeli, tylko jeden Jacenty przyznaje sprawiedliwie dobrowolnie, jako widział syn jego, jako

poszedł do xiędza Kotelskiego pilip, tak też y widział z domu xiędza Kotelskiego wychodzącego, a ztamtąd poszedł do dworu.

Na trzeci punkt odpowiedź całey gromady: Gromada odpowiada kilku, iż w dzień był w Lackoroniu u dwoch ludzi, to jest: u Awryła Mirhoroda y w oleyni, gdzie oley wybijał, temu niedziel cztery, jako był w dzień powszechni z parobkiem xiądz dziekan Kociubijowski z drugim młodym popem.

Na czwarty punkt odpowiedź całey gromady: Że nie widziała ani pijanego, ani żadnego ultaystwa przez lat kilka bawiącego się w Lackoroniu Andrzeja parobka imci pana porucznika Marszyckiego.

Na piąty punkt odpowiedź całey gromady: O jego postępkach zaświadcza cała gromada; że były y są dobre, oprócz że się o słomę z drugim pokłócili temu lat dwa.

Na szósty punkt odpowiedź całey gromady: Atamana Stacha y Olexy Mirhoroda cała gromada odpowiada, że nic złego nie widziała, chyba czasem podpije sobie, Olexa że nikomu okazyi nie daje, tak za niemi zaręcza, że są postępki ich zawsze niepodległe hultaystwu.

Na siódmy punkt odpowiedź całey gromady: Za swoje dzieci y czeladź zaręczają y nie wiedzą o rzeziach y buntach żadnych y o mowie Gonty jako nigdy nie gadali.

Na osmy punkt odpowiedź całey gromady: Cała gromada jeden drugiego zaręczają y zabezpieczają, że gdyby się co okazało z gospodarzy lub z najemników, tych samych powinniśmy wydać, na ktorych się co okaże, karę nayprzykładnieyszą odebrać mają.

Na dziewiąty punkt całey gromady: Całkiem gromada jednomyślnie głosami odpowiada, że nie chcą zabezpieczać y ręczyć się za onych xięży.

Na dziesiąty punkt odpowiedź całey gromady: Na ten punkt cała gromada za xięży: tak za xiędza Kotelskiego, jako za xiędza Kozoskiego ręczyć y zaprzysięgać nie chcemy w tey sprawie, ale sami niech za siebie odpowiadają.

Na jedynasty punkt odpowiedź całey gromady: Bezpieczeństwo zaś dla dworów, miasta, żydów, y polaków, przyjeżdzających osób tak zabespieczamy jeden za drugiego, że w naymnieyszey okoliczności, gdyby się okazało co, odpowiedzieć naysurowiey powinniśmy; zaś ultajów sami łapać, przestrzegać y do dworu onych oddawać obowjązujemy się y dziesiętniki obrani naysurowiey odpowiadać będą.

Na dwunasty punkt odpowiedź całey gromady: Odpowiada całkiem gtomada, że to jest prawda, iż xiądz Kotelski w wielki czwartek y w niedzielę kwietnią nakazywał, aby spowiedź odprawiać jak nayprędzey, bo już w niedziele słuchać nie będzie.

Na trzynasty i czternasty punkta odpowiedź całey gromady: Za wielmożnym Marszyckim cała gromada zaręcza, że xiędzu żadnemu nie uczynił krzywdy y z niemi sobie nie zachodził.

Za burmistrza Dynickiego żaden z gromady zaręczać y zabezpieczać nie chce przez jego odchwałki, to jest przez Stacha Polowego, jako mówił tenże Dynicki, iż niejednemu jeszcze w Lanckoroniu dam się w znaki.

Na te wszystkie punkta, sprawiedliwie zeznane y dobrowolnie, podpisujemy się w przytomności jaśnie wielmożnego pana naszego, Joakima Lanckoruńskiego, starosty Nurskiego: Matwij Rzeźnik, Michayło Pomorski, Andrzey Mielnik, Michayło Wegeruk, Jaremko Rrzeźnik, Ryńko Krawiec, Jeory Niedźwiedź, Iwan Rzeźnik, Iwan Żołobnicki, Joakim Borakow, Iwan Pasiecznik, Awryło Mirhorod, Bazyli Truszkiewicz, Iwan Matwijów syn, Stefan Matwijów, Mykita Czerwoniak, Iwaś Tkaczuk, Jurko Hołod, Wasyl Brus, Iwan Wołoszyn, Jacko Laskowczuk, Jakub Kusnierz, Jacko Niedda, Pekarczuków zięć, przysiężny Olexa, Tomasz Truszykiewicz; wuyt, Wasyl Wegeruk. (У каждой подписи, за неграмотностью, поставленъ крестикъ).

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCXCIX.

Присяга, принесенная Андреемъ Ватылкомъ въ доказательство правдивости обвиненія, высказаннаго имъ противъ священника Котельснаго. 1789. Апрѣля 26.

W przytomności kommendy y jaśnie wielmożnego hrabi Joachima Lanckorońskiego, starosty Nurskiego, dziedzica, y wielmożnego Marszyckiego, porucznika woysk koronnych, przy gromadzie, zgromadzoney w cerkwi mieście Lanckoroniu, wykonany jurament Andrzeja, parobka wielmożnego Marszyckiego.

Ja, Andrzey, przysięgam panu Bogu, w Troycy świętey jedynemu, jako tą przysięgą wykonaną, iż sprawiedliwie te słowa, ktore słyszałem od xiędza Kotelskiego przy spowiedzi skończoney. Pytając się naypierwey mnie, czyj ty? Ja odpowiedział, iż wielmożnego Marszyckiego porucznika. Czy masz żonę y dzieci, gdzie nocujesz, czy we dworze, czy w domu? Jam na to odpowiedział: czasem w domu, czasem we dworze. Na to mnie odpowiedział xiądz Kotelski: nie nocuj we dworze, tylko u siebie y pilnuy żony y dzieci, bo w tych czasach lachów y żydów budut rizaty. Tak na te słowa, ktore zeznałem w kommissyi, y przed gromadą zeznaję sumieniem moim y przysięgą, jako sprawiedliwie bez żadney zawziętości ani interesu, tak mi Boże dopomóż y niewinna męka jego.

Będąc my przytomni, cała gromada, przy wykonaniu przysięgi Andrzeja, na to się podpisujemy, iż jest wykonana w cerkwi dnia 26 kwietnia, 1789 anno.

Ja, Andrzey, nie umiejący pisać, kładę znak krzyża świętego. Tomasz Truszykiewicz woyt. Brat starszy Andrej Mielnik. Wasyl Mielnik stary. Iwan Żołobnicki. Iwan Łastowczak. Szymon Burakow. Te kopje przysięgi z urzędu miasta Lanckoronia wydaje się z pieczęcią słowo w słowo podług oryginału. Tomasz Truszykiewicz. (M. П.) Die 28 kwietnia 1789, w Lanckoronie.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCC.

Показанія, отобранныя въ порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства отъ священника м. Лянцкороны, Павла Котельскаго. 1789. Мая 2.

Pytania y badania z xiędza parocha miasta Lanckoronia, Kotelski nazywającego się, y odpowiedzi tegoż. Die 2 mai, 1789, w kommissyi podolskiey.

Z Lanckoronia miasta jestem. Rodziłem się w Horodence. W Kamieńcu byłem w szkołach lat 13, a mam lat 55. Krewnych moich tu nie mam, tylo żeninych, ktorzy są y na Ukrainie—panowie Popielowie, bo moja żona, Łozińska z domu, szlachcianka. Wyszedszy ze szkół, ożeniłem się zaraz w Lanckoronie y w dwie niedziel poszedłem do poświęcenia. Poświęcał mię na kapłana xiądz Leo Szeptycki, metropolita, do cerkwi ś. Piotra w Kamieńcu, roku 1769. Potym dał mi prezente dziedzic Lackoronia, świętey pamięci jaśnie wielmożny starosta Rawski. Sprawy z nikim żadney nie miałem. Od roku nie widziałem ani piliponów, ani markietanów, a byli pilipowcy w wielki post tego roku z chustkami, ale matka żony mojey odprawiła onych, mowiąc te słowa: „idźcie sobie, nie kupimy nic, bo pieniędzy niema". Oni poszli, nie będąc w domu moim, a ja pacierze mówiłem. Nie słyszałem od nikogo o buntach ani o rzezi. Nikt mię nie namawiał do żadnych buntów. W ktorym tydniu postu wielkiego byli pilipowcy na podwurzu, kiedy matka żony onych odprawiła? Nie pamiętam którego tygodnia oni byli w Lackoroniu y w domu moim. Czy nie wie jeśli gdzie więcey byli ci pilipowcy, w którey wsi lub mieście? Nie wiem, aby gdzie byli więcey, a byli w naszym dworze w Lackoronie w ten czas, kiedy u mnie. Nie wiem, aby pilipowcy lub markietani kiedy komu dawali pieniądze lub podarunki. Nie wiem gdzie początek miał bydź tego buntu lub tey rzezi. Osadził mię w Kamieńcu pan porucznik Marszycki z wyznania parobka, u niego służącego. Ci świadkowie, co wyznają, iż pilipowcy byli w domu jego, czy mają jaką do niego zawziętość

lub jaką z nim kłótnią? Żadney kłótni nie miałem z niemi nigdy y nie wiem dla czego oni powiadają, że u mnie byli pilipowcy. Dla czego mówił pierwej, że pilipowcy nie byli u niego, a teraz przyznaje się, iż byli u niego, ale z niemi nic nie gadał? Mówiłem pierwey, że nie byli, ale to znaczyło, że w moim domu nie było; a teraz powiadam, że od progu mego domu odeszli ciż pilipowcy.

W. Raciborowski, chorąży latyczowski, prezydujący. Jan Komarnicki, cześnik latyczowski. Tadeusz Matuszewicz m. p.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCCI.

Показанія, отобранныя въ порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства отъ священника изъ м. Лянцкороны, Дмитрія Козовскаго. 1789, Мая 2.

Pytania y badania w kommissyi województwa podolskiego. Die 2 mai 1789.

Zkąd jest? Z Lanckoronia z przedmieścia. Gdzie się rodził y jak imie? W Poczapińcach, pod miasteczkiem Lanckoruń sytuowanych. Nazywam się Dmytro Kozowski, lat 42 mający, syn Bazylego Kozowskiego, ktory także był w Poczapińcach na czynszu. Gdzie się wychował? Zawieziony przez braci starszych do Bałanuwki, w tamtych stronach początkowe brał w szkołach ruskich nauki, poźniey dostał się do Lanckoronia do brata rodzonego, imie jego było Teodor, po ktorego śmierci zostałem na teyże samey cerkwi parochem. Gdzie ma y jakich krewnych? Nie mam, tylko po żonie: dziekan w Jezierzanach, a wuy moy rodzony, to jest brat rodzony matki mojey, w Czeczelniku na Ukrainie, od ktorego miałem list, jeszcze przed rokiem pisany, przez Theodora Dynickiego, burmistrza lanckorońskiego, z oświadczeniem, że jak do niego przyjdzie, to mu podarunek da, jako krewnemu, będąc bezdzietny. Gdzie poświęcony? We Lwowie od xiędza Szeptyckiego, metropolity. Czy

dawno parochem? Po powietrzu we dwa lata. Czy miewał jakie sprawy y o co? Nie miałem, tylko o pjiaństwo byłem oskarżony przed xiędzem officyałem od xiędza dziekana Medyńskiego; za co na rekolekcyach byłem w Kamieńcu przez niedziel cztery. Wdowiec czy żonaty? Mam żonę; w rok po powietrzu ożeniłem się. Czy od roku widywał się kiedy z pilipowcami, lnb z jakiemi kupcami markietanami? Nie widziałem żadnych pilipowców, ani słyszałem od kogo o nich, aby byli w Lanckoroniu, a xiądz Kotelski był w cerkwi; ktorych to piliponów matka jego miała niepuścić. Czyli nie był namawiany od nikogo do buntów? Ani o tym słyszałem.

W. Raciborowski, chorąży latyczowski, prezydujący. Jan Komarnicki, cześnik Latyczowski. Tadeusz Matuszewicz, m. p. Wiktor Kamieński.

Изъ картона дѣлъ Каменецкихъ № 5.

CCCII.

Обвиненіе, поданное въ Каменецкій гродскій судъ поручикомъ Игнатіемъ Маршицкимъ противъ священника Павла Котельскаго. 1789, Іюня 11.

Illacya do sądu sprawiedliwego na fundamencie od stanów rzeczypospolitey uniwersałów wydanych die 18 mensis aprilis i obwieszczeń cyrkularnych prześwietney kommissyi województwa naszego, aby o tak okropnym losie w porze dzisieyszey z strony buntów, o takich donosić, przeto, zadosyćczyniąc dopełnia się. Die 11 junii, anno Domini 1789.

1. Doniesienie przez służącego mego Andryja Watyluka, przez indagacye uczynione, do prześwietney kommissyi województwa naszego podane, o ktorą indagacyą dopraszam się sądu sprawiedliwego, panów dobrodziejów, aby mogła bydź złożona, jako też y przysięga tegoż Andrzeja.

2. Że takich świadków więcey niemasz, jak ten Andrzey, to bydź nie może, żeby po kilku razem opowiedziało się, i w tak wielkim y okropnym losie, jak były obwieszczenia, aby w podobnych okolicznościach z strony buntów, co by się okazało, dawać znać i takich odsyłać.

3. Na fundamencie tymże słysząc od tegoż Andrzeja, oddałem dobrowolnie do prześwietney kommissyi, tak xiędza Kotelskiego, jako i Andrzeja Watyluka, służącgo, za ktorego cała gromada świadczyła, iż przez cały czas bytności w Lanckoruniu, lat dwie i miesięcy kilka, był trzyźwy i poczciwy, i w żadney zawziętości przeciwko imć xiędzu Kotelskiemu nie był. Równie i ja byłem przyjacielem xiędza Kotelskiego, niżey podpisany; tylko, poszedłszy do spowiedzi, był zapytany od xiędza Kotelskiego Andrzey parobek: czyj ty? odpowiedział: wielmożnego Marszyckiego, porucznika woysk koronnych; „czyli masz żonę i dzieci? gdzie nocujesz, czy w dworze, czyli w domu?“ odpowiedział Andrzey: że czasem w domu, czasem w dworze. Na to odpowiedział wspomnionemu Andrzejowi xiądz Kotelski: „Nie nocuy we dworze, tylko w domu i pilnuy żonę i dzieci, bo w tych czasach lachów i żydów budut rizaty“.

4. Pozew imć xiędza Kotelskiego, w aktach zeznany po j. w. Lanckorońskiego, dziedzica, starosty Nurskiego i w. Ignacego Marszyckiego, possessora, o kary za poczynione zarzuty i świadków, aby jako nienależycie wydany, był eliminowany, ponieważ sąd prześwietny sam obwieszczeniem swoim nakazał świadków z mocy prawa stawić, i ci są stawieni; nadto, że będąc inkarceratem, przeciwko prawu kar się niesłusznie domaga, tak na dziedzicu, jako i possessorze. Iagnacy Marszycki, porucznik woysk koronnych.

Связка инквизиций каменецкаго гродскаго суда, № 4145, л. 58.

CCCIII.

Показанія по дѣлу священника Павла Котельскаго, отобранныя Каменецкимъ гродскимъ судомъ: отъ его обвинителя, крестьянина Андрея Ватылюка, отъ самаго священника Котельскаго и отъ многихъ свидѣтелей, жителей м. Лянцкороны. 1789. Іюня 25.

Jak się nazywa, jakiego obrządku i gdzie się rodził?—Nazywam się Ięndrzey Watyluk. Iestem obrządku ruskiego. Rodziłem się w Podgurzu w Czeremchowie.—Gdzie się chował i zrosł?—Początkowie służyłem za chłopca u pana Siemianowskiego w Zastawcach koło Podhajec; służyłem mu lat 2, zkąd odprawiony zostałem z przyczyny, że móy ociec poszedł do Wasylkowa. W Wasylkowie u pana Skrzyńskiego, skarbnika, służyłem po wengiersku lat trzy. Potym, gdy pan Leńkiewicz odebrał Wasilkow na siebie, jam u pana Leńkiewicza służył także lat trzy. Jakiem odstał od pana Leńkiewicza i gdy mi ociec w Wasilkowie umarł, ja poszedłem z matką do Bosyr, i tam ożeniłem się z córką Matwija Jankowego, ktory lubo siedział w burdolu, ale grunt trzymał pieszy i pańszczyzne pieszą odbywał. Ożeniłszy się, służyłem za parobka u nieboszczyka Tarły, starosty Skalskiego, rok jeden, a dwa roki u tegoż starosty służyłem za pasiecznika; potym z rok przez chorobę i inne przypadki byłem bez służby i przesiedziałem w Bosyrach w chałupie, od dworu mi pozwolonej. Potem poszedłem na żniwo do Lanckoronia, gdzie narajono mi służbę u pana Marszyckiego, u ktorego trzeci rok już służę.—Jakiego stanu byli rodzice i gdzie są krewni?—Ociec moy był Antoni, tkactwo umiał robić, był rusin; matka Anna, popa Czeremchowskiego córka, ktora po śmierci oyca mego poszła była za kowala, rusina Ięndrzeja, ż ktorym tylko rok żyła i umarła. Krewnych mam w Kuhajowcach, braci swoich ciotecznych: jeden Wasyl, a drugi Hryń.—Czyli miał jaką kłótnię z parochem Lanckorońskim Kotelskim?—Kłótni, ani zawziętości z parochem Lańckoronskim Kotelskim żadney nie miałem.—Co mu mówił sekretnie xiądz Kotelski i kiedy?—Jak w roku te-

raźnieyszym poszedłem do spowiedzi w Lanckoroniu do xiędza Kotelskiego parocha, gdy mnie wysłuchał spowiedzi, jeszcze do klęczącego przed absolucyą mowił: „gdzie nocuje, czy we dworze, czy na wsi“? odpowiedziałem: czasem we dworze, a czasem na wsi; daley mowił xiądz Kotelski: „ja ciebie przestrzegam, abyś we dworze nie nocował“. Spytałem się: dla czego? odpowiedział xiądz Kotelski: „Bo w tym czasie na polaków i żydów będzie rzeź“.—Laboriosus Andruch, ignarus scribendi, signum sanctae crucis posuit.

—

Libera confessata ex venerabili Paulo Kotelski, parocho Lanckoronensi, sub agitatione terminorum quaerelarum feria quinta, id est die 25 mensis junii, anno Domini 1789 celebratorum, per officium castrense Camenecense Podoliae plenum excepta. 1. Jaki wiek, urodzenie, mieysce mieszkania rodziców y krewnych, mieysce wychowania? —Mam lat 55, nazywam się Paweł Kotelski. Ociec moy był duchownym w Horodence y tam mam krewnych; do lat 17 lub 18 chowałem się przy rodzicach. 2. Gdzie brał nauki, w ktorym je wieku zakończył, kiedy wzioł powołanie do stanu duchownego, gdzie się święcił, przez jakiego biskupa?—Chodziłem tu, w Kamieńcu, do szkół, zakończyłem nauki w roku 32, zostałem kapłanem w roku 34, święcił mię xiądz Leo Szeptycki w Lwowie. 3. Kiedy i w którym mieyscu wykonał przysięgę, w xiążeczce pod tytułem „Sokraszczenny Kathechisis“ przepisaną, czyli za przeszłego archimandryty wspomniona xiążeczka do cerkwiów rozesłaną została, czyli za teraznieyszego, Wiktora Sadkowskiego? y czyli ją ma przy swojey cerkwi?—O tym nic nie wiem, ponieważ jestem pod rządem j. w. xiędza Bielańskiego, biskupa Kamienieckiego uniackiego. 4. Kiedy i jak dawno przykazano mieć przy cerkwiach książeczki pod tytułem: „O pobiedie na supostaty“ y czyli nabożeństwa alias suplikacye, w tey książecce przepisane, nie były zaniedbywane, czy w każde święto wspomnione nabożeństwa były czynione, czy z ludem wspólnie, czy tylko przez samego siebie y ludzi cerkiewnych? czyli książeczki rzeczone kupował, czyli je darmo roz-

dawał y przez kogo?—O takiey książce nigdy nie słyszałem y o tym wszystkim nic nie wiem. 5. Gdzie mieszkał y czym się bawił między rokiem 1764, a 1766?—Tu w Kamieńcu, szkoły kończyłem. 6. Gdzie mieszkał y w jakim był powołaniu między rokiem 1767 a 1769?—Tu, w Kamieńcu, mieszkałem y do duchownego stanu sposobiłem się. 6. Jakie miał od xiędza archimandryty listy, przez Boczkowskiego przywiezione, ktory przez xiędza Stefana Lewandowskiego, protojereja, był expedyowany y zaświadczony?—Listów żadnych od archimandryty nie miałem, bo od niego nie dependuje, a Boczkowskiego y Lewandowskiego nie znam. 7. Czy miał kiedy jakie ukazy od biskupa Mohylowskiego, albo Kijowskiego, lub od synodu, bez wiadomości archimandryty Słuckiego, y jakie te były ukazy?—Żadnych nie miałem y pierwszy raz teraz dopiero słyszę o tym. 8. Czyli bywał na soborach w Słucku, lub w innym mieyscu? gdzie był ostatni sobor? w czasie wizyty xiędza Sadkowskiego archimandryty odbywaney, czyli się z nim widział?—Na żadnym soborze nigdy y nigdzie nie byłem y o xiędzu Sadkowskim, archimandrycie, dopiero słyszę. 9. Jakie względem buntów na soborze od archimandryty lub konsystorza, lub od protopopów, czyli dziekanów miał rozkazy, y czyli ustnie czynione?—Żadnych rozkazów ni od kogo nie miałem względem buntów, bo nikogo więcey nie słuchałem, jak konsystorza Kamienieckiego, kiedy był jaki publiczny process. 10. Podczas soboru ponieważ nie wszyscy popi razem byli wołani, ale na dwie podzieleni części, w ktorey części znaydowałeś się? y co w tym zgromadzeniu było czynione, w ktorym on był wołany?—O tym soborze dopiero słyszę, bo nigdzie nie bywałem. 11. Czy podlega rządowi duchownemu, aby nic nie zaniedbał, co by mu było nakazanym?—Jak jestem pod rządem konsystorza Kamienieckiego, tak jego rozkazy zachowuje. 12. Gdyby rozkaz duchowny wyszedł przeciwny krajowemu rządowi, ktoremu był by posłusznym?—Pewnie takich rozkazów duchowieństwa mego nie słuchałbym, ktore by się krajowemu rządowi sprzeciwiały, przez sam rozum. 13. Czyli przysięga na wierność, monarchini rossyjskiey

uczyniona, przeciwi się wierności, ktorey krol polski y rzeczpospolita wyciąga od tych, co wspomnioney monarchini przysięgli?— Tak sądzę, że przysięga na wierność monarchini rossyjskiey była by przeciwną wierności swego polskiego monarchy, pod ktorego panowaniem zostaje. 14. Kto namawiał do buntu y jakie powody przekładały osoby buntujące?—Do buntu mię nikt nie namawiał y żadnych sposobów nie podawał. 15. Czyli dawali pieniądze ci, ktorzy do buntu namawiali? y zkąd mieli te pieniądze, ktore dawali?— Pieniędzy mi nikt nie dawał y do buntu nie namawiał. 16. Czy pokazywali jakie pisma, y od kogo? Czy powiadali, kto będzie autorem buntu? Czyli obiecywali dla buntujących się pomoc jaką y zkąd?—Żadnych pism ni od kogo pokazywanych nie widziałem. 17. Czyli podeymujący się do buntu wykonywali przysięge, na co, y dla kogo?—O tym nic nie wiem. 18. Jakie przedtym przy nabożeństwach imion panujących bywało wspomnienie, a jakie y w którym determinate czasie zalecenia w tey mierze od teraznieyszego archimandryty, Wiktora Sadkowskiego, było przysłane?—Przy mszach świętych wspominałem y modliłem się za papieża rzymskiego, króla, panów, woysko y wszystkich prawowiernych chrześcjan, 19. Czyli pó wzięciu w areszt nie był od kogo namawiany, żeby taił prawdę?—Siedząc w areszcie nikt mie nie namawiał, bom ni z kim nie rozmawiał. 20. Z jakiego powodu spisywano ludzi wyszczegolniając wiek y zdatność?—Mieliśmy od dziekana zalecenie, żebyśmy tych ludzi, co się wielkanocną spowiedzią spowiadali, a ktorzy się nie spowiadali, jemu podali, ale bez wyszczegulnienia wieku y płci. 21. Czyli byli pilipony w Lanckoroniu y czy miał ich w swoim domu y kiedy?—Pilipony byli w Lanckoroniu tego roku w poście y u mnie byli na podworzu, ale ich służąca moja zawróciła, bom ja był na mszy, w cerkwi. 22. Czy nie dawali komu pilipony podarunków y pieniędzy?—Nie wiem y nie widziałem. 23. Czy nie miał jakiey kłotni z Andryjem, parobkiem pana Marszyckiego?— Żadney kłotni z nim nie miałem. 24. Czyli podczas spowiedzi mówłi do Andryja parobka te słowa: „nie nocuy we dworze, ale na

wsi, u żony, bo w tych dniach rznąć będą lachów y żydów.—Nietylko żem nie mówił, ale y w myśli mojey taka mowa, ani przestrzeganie nie postało.

—

Interrogatoria ex parte et actoratu generosi Michaelis Berezowski, instigatoris officii praesentis, contra reatum reverendi Pauli Kotelski, parochi Lanckoronensis, incarcerati, sub celebratione terminorum tactorum officii ejusdem, feria quinta post festum sancti Ioannis, anno Domini 1789 conscripta.

1. Powie świadek, jako xiądz Paweł Kotelski od czasu objęcia parochii Lanckorońskiey sprawował się, y jakie jego było postępowanie. 2. Powie świadek iż pilipowce, do miasta Lanckoronia przyjachałszy, u tegoż często bywali y długo na rozmowach bawili. 3. Powie świadek, iż pilipowce, za zmowę z niemi mianą, temuż imć xiędzu Kotelskiemu chustkę jedwabną darowali. 4. Powie świadek, iż xiądz Kotelski Andrucha Watyluka namawiał, aby nie nocował we dworze, ponieważ panów y żydów rznąć mają. 5. Powie świadek jak się sprawował Andruch Watyluk, parobek pana Marszyckiego, y co o nim wie.

—

Inquisitiones ex parte et actoratu generosi Michaelis Berezowski contra reatum reverendi Pauli Kotelski, 25 iunii anno praesenti 1789, ex testibus infraspecificatis eductae per offium plenum.

1 laboriosus Wasyl Mielnik Seredny, praestito juramento, recognovit: ad 1. Pamiętam xiędza Kotelskiego, jak objoł parafję, iż przez ten cały czas sprawował się jako naylepiey i żadney nocie nie podpadł. Ad 2. Mieszkam daleko od miasta i nie wiem, czy byli pilipony w mieście Lanckoroniu i u xiędza Kotelskiego. Ad 3. Ignorat. Ad 4. Byłem przy tym w cerkwie, jak gadał Iędrzey na xiędza Kotelskiego przed całą gromadą, ale co gadał? nie wiem. Idem ad 5 ignorat, hoc adjecto, że od dwoch lat służy panu Marszyckiemu.—Testis ignarus literarum signum sanctae crucis posuit.

2 testis laboriosus Iwaś Żołobnicki, praestito corporali juramento, recognovit: ad 1. Znam dobrze xiędza Kotelskiego i wiem dobrze, że od czasu mieszkania w Lanckoroniu postępował sobie dobrze i nic złego o nim nie słychać było. Ad 2. Ani wiem, że byli w Lanckoroniu pilipony, ani słyszałem, aby bawili u xiędza Kotelskiego. Ad 3. Ignorat. Ad 4 Wiem o tym y byłem wtenczas: kiedy przy gromadzie w cerkwi przysięgał Andruch na to, jakoby, go xiądz Kotelski miał na spowiedzi przestrzegać, aby we dworze nie nocował, bo będą rznęli lachów i żydów. Ad 5. Ignorat.— Testis, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

3 Olexa Myrhorod, praestito corporali juramento, recognovit, ad 1. Wiem o tym, że xiądz Kotelski, odkiedy jest w Lanckoroniu, zawsze się dobrze obchodził, i nic na niego złego nie słyszałem. Ad 2. O piliponach, aby byli w Lanckoroniu, albo u xiędza Kotelskiego, nie wiem i nie słyszałem. Ad 3. Ignorat. Ad 4. Ignorat. Ad 5. Wiem, że od lat 3 służy u pana Marszyckiego, ale, jak się sprawuje, nie wiem.—Testis ignarus literarum signum sanctae crucis posuit.

4 testis laboriosus Stach Ataman, praestito corporali juraamento, recognovit: ad 1. Przy mnie nastał na parafją xiądz Kotelski do Lanckoronia i wiem o tym, że się dobrze bez żadney noty sprawował. Ad 2. O piliponach, aby byli w Lanckoroniulbo u xiędza Kotelskiego, nie wiem i nie słyszałem. Ad 3 et 4., Ignorat. *Ad quintum.* Wiem tylko, że parobek Iędruch rok temu jak był w pasiece pana Marszyckiego.—Testis, ignarus literarum signum sanctae crucis posuit.

5 testis laboriosus Jacenty Rzepniewski, praestito corporali juramento, recognovit: *ad. 1.* Mieszkam od lat trzydziestu kilku w Lanckoroniu, i jak tylko xiądz Kotelski do Lanckoronia nastał, zawsze się dobrze sprawował i nigdy żadney złey czynności nie popełnił. *Ad. 2.* Pilipon jeden był u mnie o srodopościu, zachwalał mi chustki, mówiłem mu, jeżeli mi poczekasz pieniędzy, to wezmę. Potym prosił mnie, abym pokazał do xiędza i do dworu. Kazałem

synowi memu pokazać mu dom popa i dwór, pokazał moy syn dom popa i ten wszedł na obyście, lecz czy był wewnątrz domu, ani ja, ani moy syn nie wie; i syn moy, na podworzu śnieg rozrzucając, widział, że pilipon, nie długo bawiąc, od popa poszedł do dworu. *Ad. 3.* Ignorat. *Ad. 4.* Słyszałem od ludzi, ktorzy byli w gromadzie podtenczas, kiedy Andruch parobek przed tą gromadą wyznał publicznie, iż go xiądz Kotelski przestrzegał, aby nie nocował przy dworze; reliqua huius puncti ignorat. *Ad. 5.* Nie znałem Andrucha, dopiero po tey akcyi pokazali mi ludzie, że to jest ten sam, ale o nim nic nie słyszałem. Testis, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

6 testis laboriosus Iwaś Łastiwczuk, praestito juramento, recognovit: *ad* 1. Od objęcia parafji w Lanckoroniu xiądz Kotelski zawsze się dobrze sprawował bez żadney noty. *Ad. 2 et 3.* Ignorat. *Ad quartum.* Byłem wtenczas w gromadzie, kiedy Andruch Watyluk publicznie wyznał, że go xiądz Kotelski na spowiedzi przestrzegał, aby we dworze nie nocował, bo będą lachów y żydów rzneli. *Ad. 6.* Andrucha życia nie znam, ale nie słyszałem nic złego o nim. Testis, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

Punkta odwodzące imć xiędza Pawła Kotelskiego, parocha Lanckorońskiego, od zarzutu zmowy na bunty, na dniu 25 miesiąca czerwca, roku 1789 spisane.

1 Powie świadek, iż imć xiądz Paweł Kotelski, paroch Lanckoroński, od czasu wstompienia na parochją Lanckorońską, jak przykładnym sposobem ludzkości z wszystkiemi obchodził się bez naymnieyszey plamy, tak przykładnie postępując z parafjanami swojemi, obowiązków swoich wszelkich pobożności katolickiey dopełniał. 2. Powie świadek, iż imć xiądz Paweł Kotelski od czasu zapust y pogłoski buntów z domu nigdzie nie wyjeżdżał, zmowy żadney z parafjanami sekretney nie miewał, owszem naukę katolicką rzymską w czasie postu y zawsze swoim parafjanom dawał. 3. Powie świadek iż imć xiądz Kotelski z piliponami żadney zabawy y zmowy nie

miał y w domu jego nigdy nie byli. 4. Powie świadek, iż piliponi, będący w Lanckoroniu, do imć xiędza Kotelskiego na podworze z towarami wszedłszy, od dziewczyny służącey, czyli matki imć xiędza Kotelskego zawroceni, odeszli, imć xiądz Kotelski onych nie widział, ponieważ natenczas był na nabożeństwie w cerkwi. 5. Powie świadek, iż Andruch Watyluk, potwarz na imć xiędza Kotelskiego kładący, jest człowiek kłamliwy, złodziey y żadney wiary nie godzień. Xiądz Paweł Kotelski, paroch Lanckoroński m. p.

—

Inquisitiones ex parte reverendi Pauli Kotelski, parochi Lanckoronensis rithus graeci, die 25 mensis junii, anno Domini, 1789, per officium plenum castrense Camenecense Podoliae ex testibus infrascriptis eductae.

1 testis laboriosus Michayło Pomorski, praestito corporali juramento, recognovit: *ad. 1.* Rodziłem się w Lanckoroniu, mam lat przeszło 50, jestem tamecznym obywatelem y mieszkańcem, znam dobrze xiędza Kotelskiego, parocha naszego, od lat 20 na parochyi teyże będącego, wszystkie obchodzenia się z parochjanami, że zawsze przykładnie pilnował nabożeństwa, nigdym nie widział żadney w nim płochości, y życzymy sobie, aby jak naydłużey żył y naszym był parochem. *Ad. 2.* Wiem dobrze o tym, że od zaczęcia rozruchów o buntach, nigdzie z domu nie wyjeżdżał; aby zaś sekretnie z parochianami miewał rozmowy, niewiem y nie słyszałem; to zaś wiem (bom bywał w cerkwi), że przy nabożeństwach publicznie zalecał parochjanom, aby się w żadne rozmowy o rozruchach nie wdawali, ale Boga prosili o odwrócenie kary. *Ad 3.* Wiem o tym, że w wielki post przed naszemi ruskiemi świętami, dwóch piliponów z towarami przyjechało do Lanckoronia, natenczas syn moy, imieniem Semen, był we dworze na pańszczyznie, ktoremu kazano wieść żołnierza narodowego do Poczapiniec, a będąc w izbie, widział jednego pilipona, tamże we dworze, o czym syn moy, przyszedłszy w wieczór do domu, powiadał mi; czyli zaś ci piliponi byli u xiędza Kotelskiego y czyli tam nocowali, nie wiem. *Ad 4* Jacenty Szwiec,

także obywatel z Lanckoronia, powiadał mi, że dwóch piliponów było u niego w wieczór y pytali się, gdzie mieszka xiądz, a gdzie dwor; tenże Jacenty wysłał swego chłopca, aby temu pokazał do xiędza y do dworu y że chłopiec zaraz się wrócił, czyli zaś ci pilipony byli u xiędza y czyli tam nocowali, nie wiem. *Ad 5* słyszałem od ludzi, że chustka jedwabna trzy lata już jak jest kupiona, a nie wtenczas od pilipona. *Ad 6.* Ja spowiadałem się u xiędza Kotelskiego wielkanocną spowiedzią, wyznaję pod przysięgą, że mie do żadney złey rzeczy nie namawiał, o nikim więcey nie wiem y nie słyszałem. *Ad 7.* Andrucha Watyluka, jak zaszedł tu w lata głodne do Lanckoronia, znam, że pierwiey siedział w komornym, potym u pana kapitana Marszyckiego przyjął służbę, przez ten cały czas, jak się bawił w Lanckoroniu, żadnego hultaystwa po nim nie widziałem.—Testis, ignarus scribendi, signum sanctae crucis posuit.

2 testis honestus Jacenty Szwiec, praestito juramento, recognovit: *Ad 1.* Wiem, że w tym roku, jak było powietrze, xiądz Kotelski nastał na parochją do Lanckoronia; przez ten cały czas nie widziałem żadnych złych jego obyczajów; bywamy zawsze w cerkwi na nabożeństwie, to słyszę, że ludzi po chrześciańsku naucza, y wszyscy dobre mu słowo dają. *Ad 2.* Xiądz Kotelski zawsze publiczne w cerkwi miewał nauki, o sekretnych zaś żadnych, aby z ktorym parafjanem na osobności gadał, nie wiem y nie słyszałem. *Ad 3 et 4.* Roku teraźnieyszego w wielki post na niedziel 3 przed wielkanocą ruską, nie pamiętam ktorego dnia, przed południem przyszedł do mnie pilipon młody, mówił mi, abym kupił chustkę, a że żona moja chorowała, odpowiedziałem, że nie kupię, potym pytał się, gdzie tu mieszka xiądz y dwór. Ja wysłałem z tymże piliponem syna mego, imieniem Bazylego, aby mu pokazał do xiędza y do dworu, sam z domu mego nie wychodziłem; chłopiec się powrócił i powiedział, że pilipon poszedł do xiędza, tam nie długo bawiąc, poszedł do dworu, gdzie zaś nocował, nie wiem, tylko mi Icko powiedział, że pilipony nocowali u Gerszona w mieście. *Ad 5.*

Dawnemi czasy powiadała mi żona, że jak byli w Lanckoroniu pilipony z towarami, ludzie chustki pokupili, gdzie y Kotelska także miała kupić chustkę. *Ad 6.* Ja jestem obrządku polskiego, u xiędza Kotelskiego nie spowiadałem się, nie słyszałem zaś od nikogo o żadnych przez xiędza Kotelskiego namowach. *Ad 7.* Andrucha Watyluka dopiero od 4 niedziel, jak ludzie zaczeli gadać, obaczyłem, o jego obyczajach złych, albo dobrych, nie wiem. Recognoscens, ignarus scribendi, signum sanctae crucis posuit.

3 testis laboriosus Iwan Pekarczuk, praestito juramento, recognovit: *Ad 1.* Jestem obywatel z Lanckoronia, parafjanin xiędza Kotelskiego, religji jestem ruskiey unjackiey, xiędza Kotelskiego znam od lat 20, jak nastał do nas na parafją; zawsze obyczajów dobrych, pilnował nabożeństwa y nauki parafjanom dobre dawał; żadney złey rzeczy po nim nigdy nie widziałem. *Ad 2.* Jak się wszczęła pogłoska o rozruchach, wiem, że xiądz Kotelski w każde święto y niedziele miewał nabożeństwo w cerkwi, chyba czasem, na jaki dzień do zięcia do Łysowod wyjechał. *Ad 3 et 4.* Słyszałem od ludzi, że jak byli pilipony w wielki post w Lanckoroniu, natenczas mieli bydź u xiędza Kotelskiego na podwórzu, aby zaś mieli tam nocować, nie wiem y nie słyszałem; także y o żadnych rozmowach z temiż nie słyszałem od nikogo. *Ad 5.* Ignorat. *Ad 6.* Ja y dzieci moje spowiadali się spowiedzią wielkanocną u xiędza Kotelskiego, ale o żadney rzeczy złey y o buntach na spowiedzi od xiędza Kotelskiego nie słyszałem. *Ad 7.* Andrucha Watyluka tyle znam, jak na pańszczyzne od pana Marszyckiego przyjdzie zakazywać, o jego życiu y obyczajach złych lub dobrych nie wiem y nie słyszałem. Testis, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

4 testis laboriosus Iwan Rzeznik, praestito juramento, recognovit: *Ad 1.* Xiędza Kotelskiego znam jak został u nas proboszczem, od powietrza ostatniego, przykładnie się sprawował, nabożeństwo odprawiał i nic złego nie widziałem przez ten czas, co by go miało zawstydzać. *Ad 2.* Wiem dobrze, że nietylko podczas roz-

głoszenia rozruchów, ale i dawniey przedtym nie lubił nigdzie jeździć, ale nabożeństwa pilnował y publicznie nauki wszystkim parafjanom powiadał; o sekretnych rozmowach na osobności nie wiem y nie słyszałem. *Ad 3 et 4.* Dopiero wtenczas gadano o tym we dworze, jak była gromada, że pilipony mieli bydź u xiędza Kotelskiego, ale ja nie widziałem, y przedtym o tym nie słyszałem. *Ad 5.* Słyszałem od ludzi, że chustkę od trzech lat popadia kupiła. *Ad 6.* Ja jestem obrządku greckiego, spowiadałem się u xiędza Kotelskiego, ale żadney namowy na złą rzecz nie słyszałem. *Ad 7.* Andruch Watyluk służy tu u j. w. Marszyckiego od lat dwoch, czyli trzech, przez ten czas nie widziałem żadney noty po nim, y ażeby się kiedy z xiędzem Kotelskim kłocił, nie słyszałem y nie wiem. Słyszałem zaś od niejakiego Mikitiuka z Bosyr z za kordonu, że tenże Andruch, mieszkając tamże w Bosyrach w pasiece, miał coś poszkodzić, y że go ztamtąd mieli wygnać.—Recognoscens, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

5 testis laboriosus Teodor Kowal, praestito corporali juramento, recognovit: *Ad 1.* Lat 12 jak się z Czercza do Lanckoronia sprowadziłem i zastałem już xiędza Kotelskiego na parafji y wiem, że xiądz Kotelski zawsze miewał przykładne nabożeństwa, nigdy go nie opuścił, y nauki opowiadał co święto y w post. *Ad 2.* Wiem, że xiądz Kotelski nigdzie z domu nie wyjeżdżał, gdyż ja robotę jemu robiłem y często bywałem. Nauki miewał publiczne, o żadnych sekretnych namowach nie słyszałem. *Ad 3 et 4.* Słyszałem, że przy gromadzie gadano, jakoby pilipon miał bydź u xiędza Kotelskiego, ale ja tego nie widziałem. *Ad 5.* Widziałem na swoje oczy, trzy lata temu, tę samę chustkę u Kotelskiey, żony xiędza parocha, o ktorey teraz powiadają, inszey żadney chustki nie widziałem y nie wiem. *Ad 6.* Ja na samę wielkanoc spowiadałem się u xiędza Kotelskiego, ale na żadną złą rzecz mie nie namawiał, ani od nikogo o tym nie słyszałem. *Ad 7.* Andrucha Watyluka znam od lat trzech, ale nie słyszałem, żeby się z xiędzem kłocił, i nic złego po nim nie widziałem. Znałem jednak jego siostrę, jak siedziała w Draga-

nowce, pod Lanckoroniem, to powiadała, że to moy brat; ludzie zaś z za kordonu, będąc w Zbrzeziu, powiadali przed Iwachem Rzeznikiem, ktory tu był na świadectwie, że tegoż Andrucha z za kordonu za jakieś figle wygnano, a mnie o tym Iwach Rzeźnik powiadał. — Recognoscens, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

6 testis strenuus Jakim Sawicki, praestito juramento, recognovit: ad 1. Służyłem lat trzy u xiędza Kotelskiego, parocha Lanckorońskiego, tego roku przed Wniebowstąpieniem ruskim zawerbowany jestem do garnizonu. Wiem o tym doskonale, że xiądz Kotelski poczciwie się sprawował, nabożeństwa tylko pilnował, nauki dawał y trzeźwość zachowywał. Ad 2. Concordat cum superioribus testibus, hoc adiecto, że nauki publiczne czynił dla wszystkich, sekretnych schadzek nie było nigdy, bom zawsze był w domu przytomny. Ad 3 et 4. W tym roku żadnych u xiędza Kotelskiego piliponów nie było w domu, powiadała dziwka, że nadeszli byli obruśnicy przed wrota, a że myśmy byli wszyscy na mszy w cerkwi, odeszli, nie widziawszy się z xiędzem, y już potym nikogo nie widziałem. Ad 5. Ja byłem przy tym, w początku, jakiem przystał do xiędza Kotelskiego, trzy lata będzie w pilipowkę, jak żona xiędza Kotelskiego chustkę kupiła u piliponów, podtenczas w Lanckoroniu będących, ta chustka była z sinym y czerwonym, jako też zielonym jedwabiem, y ta dotychczas jest, a inszey nie widziałem. Ad 6. O tym ani sam wiem, ani od nikogo nie słyszałem, żeby xiądz miał na spowiedzi namawiać. Ad 7. Ja znam tego Andrucha, ale go tam nazywali Nyczyporem y powiadali, że cygan rodem, z xiędzem nigdy się nie kłocił; powiadali ludzie, że on z za kordonu uciekł, bo tam miał bydź osądzony na szubienicę. Recognoscens, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit. Jachno Sawicki.

Связка инквизицій Каменецкаго гродск. суда № 4145, л. 60—69.

CCCIV.

Постановленіе Каменецкаго гродскаго суда, по которому рѣшено дѣло священника Павла Котельскаго отложить до полученія инструкціи отъ сейма, дѣло-же священника Онуфрія Горецкаго передать по принадлежности въ Летичевскій гродскій судъ. 1789, Іюня 25.

1789 anno 25 iunii.

Inter generosum Michaelem Berezowski, instigatorem officii sui, actorem, personaliter et venerabiles: Paulum Kotelski, parochum Lanckoronensem, et Onuphrium Gorecki, parochum Manastiriensem, statutos incarceratos, personaliter. Officium contra statutos dirigere actionem mandat, in directa actione, post excepta per officium sui ex venerabilibus: Paulo Kotelski, parocho Lanckoronensi, et Onuphrio Gorecki, parocho Manastiriensi, libera cofessata, causam venerabilis Pauli Kotelski ad resolutionem a statibus regni suspendit judicandam, in causa autem v. Onuphrii Gorecki, quoniam tcstes ex districtu Laticoviensi ad officium sui non sunt conducti, proinde eundem ad officium Laticoviense, uti proprium forum, remittit.

Книга протоколовъ декретовыхъ каменецкаго гродскаго суда № 4056, листъ 150 (№ 147).

CCCV.

Ходатайство уніятской Каменецкой консисторіи объ освобожденіи подъ ее поручительство изъ тюрьмы священника Павла Котельскаго, невинность котораго доказана на судѣ. Согласіе на удовлетвореніе этого ходатайства порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства. 1789, Іюля 16—21.

Prześwietna kommissyo porządkowa, jaśnie wielmożni panowie dobrodzieje!

Gdy już prześwietny sąd grodzki kamieniecki przez czynione inkwizycye zarzutów o niewinności xiędza Pawła Kotelskiego, parocha lanckorońskiego, kilkomiesiącznym znędznionego więzieniem, ode-

brał dowody y tylko dla uczynienia w tej mierze relacyi nayjaśnieyszym stanom skonfederowanym, rezolutivum swoje do czasu jakiegoś suspendował, officium Camenecense ex mandato illustrissimi domini loci ordinarii doprasza się prześwietney kommissyi, jaśnie wielmożnych panów dobrodziejów, aby tenże xiądz Kotelski za nayłaskawszemi ich względami mógł otrzymać pozwolenie w wolnym areszcie circa officium suum zostawać do dalszego rozsądzenia się. Za którego nayuroczyściej zaręcza officium, iż każdego czasu na naymnieysze zawołanie stawionym będzie tam, gdzie rozkaz prześwietney kommissyi, jaśnie wielmożnych panów dobrodziejów, zaydzie. Datum w Kamieńcu, die 16 julii, 1789 anno. Michał Radewicz, officiał generalny Kamieniecki Podolski.

Dnia 21 miesiąca lipca, roku 1789.

Kommissya województwa Podolskiego, zapatrzywszy się na uroczyste zaręczenie w. xiędza Michała Radewicza, officiała generalnego Kamienieckiego Podolskiego, dane na pismie i w kommisyi naszey złożone, za imć xiędzem Pawłem Kotelskim, parochem Lanckorońskim, zostającym w więzieniu, onegoż z więzienia na te zaręczenie, na żądanie j. w. xiędza biskupa ruskiego mieysca tego, uwalnia i wolnym do czasu potrzeby przystawienia do sądu czyni, jako pod strażą zawsze duchowną bydź mającego. J. W. Darowski, podsędek ziemski Podolski, prezydujący m. p. Antoni Felix Jaszowski, podstoli Czerwonogrodzki, m. p. Piegłowski. Pius Raciborowski.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7; книга протокол. засѣд. порядк. коммис. Подольск. воеводства № 4347, л. 92.

CCCVI.

Извлеченіе изъ постановленія сеймика воеводства Подольскаго, бывшаго въ Каменцѣ 13 февраля 1790 года.

Пунктъ 14-ый. Tymże samym powodem przywiązywania do kraju osób obrządku ruskiego powodowani, żądamy od j. w. posłów, aby dla xiędza Kotelskiego, parocha Lanckorońskiego, dekretem grodzkim Kamienieckim w sprawie swojej do najjaśniejszych stanów odesłanego, finalną rezolucją wyjednali.

Книга протоколовъ Летичевской гражданско-военной коммиссіи № 5652, л. 4.

CCCVII.

Предложеніе депутаціи сеймовой, разсматривающей вопросъ о крестьянскихъ волненіяхъ, Каменецкому гродскому суду, выражающее желаніе, чтобы судъ закончилъ производство дѣла о священникѣ Котельскомъ. 1790. Іюня 4.

Deputacja, do examinowania sprawy o bunty oskarżonych wyznaczona, mając złożony sobie dekret urzędu grodzkiego Kamienieckiego Podolskiego, pod dniem 25 czerwca roku przeszłego, rozsądzenie sprawy xiędza Kotelskiego, parocha Lanckorońskiego, do rezolucji najjaśniejszych stanów zawieszający, z obowiązku ustanowienia swego znajduje potrzebę rekwirowania pomienionego urzędu grodzkiego, aby, zjechawszy się nieodwłocznie, etiam extra cadentiam, sprawę tegoż xiędza Kotelskiego zupełnym wyrokiem swoim zakończył i o tem deputacji doniesienie uczynił. Dan w Warszawie, na sessji deputacji, dnia 4 czerwca. 1790. Kazimierz xiąże Sapieha, marszałek konfederacji Litewskiej, prezydujący.

Связка инквизицій Каменецкаго гродскаго суда № 4145, л. 71.

CCCVIII.

Показанія свидѣтелей, данныя въ Каменецкомъ гродскомъ судѣ о прежнемъ образѣ жизни и поведеніи крестьянина Андрея Ватылюка 1790. Іюля 1.

Interrogatoria ex parte nobilis Gabrielis Kotelski, venerabilis Pauli Kotelski, parochi Lanckoronensis, per laboriosum Andruch Watyluk de seditione incusati, filii, in ordine deductionis eidem laborioso Andruch Watyluk, quod nullam meruit fidem, idque ex ratione malorum illjus progressuum, praecedente sententia officii pleni castrensis Camenecensis Podoliae, sub celebratione terminorum querellarum, feria quinta post festum sancti Ioannis Baptistae, id est die prima mensis julii anno praesenti, 1790, agitatorum, conscripta, subscripta, parti communicata et officio pleno, ad auscultanda testimonia porrecta.

1. Zezna świadek, iż pracowity Andruch Watyluk, imć xiędza Kotelskiego o bunt czyli rzeź oskarżający, będąc w Sidorowie przy dworze czyli zamku za rokowego stroża, będzie temu około lat siedmiu, w tymże zamku ukradł był banię miedzianą, potym koni parę, za ktorą popełnioną kradzież przez zwierzchność dworską ukarany y ztamtąd odpędzony, z cyganami odszedł.

2. Zezna świadek, iż tenże Andruch Watyluk po wypędzeniu swoim zaszedł do Bosyr, do starostwa Skalskiego należącey wsi, gdzie przy skarbowey pasiece, w chałupie, w komornym był osiadł, lecz tam z dwóch pni pszczół wydarszy woski, za to także ukaranym został, y ztamtąd odpędzony. Tenże w czasie komorowania swego w tey chałupie, we wsi Bosyrach, rożny drob kradał, a kości z zjedzonego drobiu przy pasieczyśku w łozach w jamę, na to z umysłu przez niego wykopaną, dla trudnieyszego doyścia kradzieży, chował,

3. Zezna świadek, iż tenże Andruch Watyluk, dla złych obyczajów swoich, żadney wiary godzien nie jest.

Inquisitiones ex parte honesti Gabrielis Kotelski, venerabilis Pauli Kotelski, parochi Lanckoronensis, filii, contra laboriosum Andruch Watyluk die prima julii, anno 1790, per officium plenum ex testibus eductae.

1 testis Iosephus Stański, praefectus silvarum Sydoroviensium, praevio praestito juramento, recognovit: *ad 1.* Będzie temu lat siedm lub więcey, jak Andryj Watyluk, będąc za rokowego stroża od gromady najętym, (gdzie ja jestem murgrabią y leśniczym w Sidorowie) ukradł banią miedzianą skarbową, do ktorey się nie chciał przyznać, aż gdym go do indyi wsadzić kazał, y płazami mu pogroził, dopiero w tydzień przyznał się, że ją ukrył na strych. Potym z tegoż zamku Sidorowskiego w nocy zginęło mi parę koni, o które gdym kweres uczynił y tegoż Watyluka do indyj wsadził, żona jego powiedziała mi, że są moje konie w Kociubińczykach u chłopa, jakoby ze szkody zajęte, a zamek był zamknięty y on go pilnował; te konie ja odebrawszy, Watyluka odpędziłem, ktory z cyganami razem ze wsi poszedł. *Ad 2 et 3* ignorat.—Jan Stański.

2 testis laboriosus Antoni, dozorca pasieki, praestito juramento, recognovit: *ad 1* ignorat. *Ad 2 et 3* recognovit: Andryj Watyluk, gdy komorował w pasiece pańskiey w Bosyrach, wydarł woszczynę po dwoch pniach pszczół spadłych, za co go obić kazałem y odpędziłem, będąc dozorcą pańskich pasiek. Recognoscens, ignarus scribendi, signum sanctae crucis posuit.

3 testis laboriosus Daniło pasiecznik, praestito juramento, recognovit: *ad 1* ignorat. *Ad 2,* Andruch Watyluk, gdy przy mnie w pasiece pańskiey Bosyrskiey komorował, wydarł wosk z dwoyga pszczół spadłych, za co ukaranym od dozorcy pasiek dworskich Antoniego został; potem, że mi chleb skradał, samem go obił y wypędził; ktory potem poszedł do żydowskiey pasieki, ale y tam był bity od żydów, że pasiekę im podrzynał. Testis ignarus scribendi signum sanctae crucis posuit.

—

Responsoria ex parte laboriosi Andruch Watyluk per generosum instigatorem officii praesentis conscripta, officio pleno ad excipienda testimonia ex testibus fide dignis porrecta, idque precedente sententia officii ejusdem die 1 mensis julii, 1790 anno.

Ad 1. Powie świadek, iż pracowity Andruch Watylûk, w Sidorowie służąc za stróża przy dworze, rzeczy, ani koni żadnych nie kradł, przez zwierzehność dworską z cyganami nigdy wypędzany nie był.

Ad 2. Powie świadek, iż tenże, wyszedłszy z Sidorowa do Bosyr, w pasiece skarbowey ulów nie wydzierał y tam nie był karany, y drobiu nigdy nie kradał, ani przechowywał.

Ad 3. Powie świadek, iż tenże pracowity Andruch, dobrze sprawując się w życiu swoim, zawsze był y jest godzien wiary.

—

Inquisitiones ex parte laboriosi Andruch Watyluk ad responsoria per generosum j. Michalewski, instigatorem officii castrensis Camenecensis Podoliae porrecta, die 1 mensis julii, anno Domini 1790, ex testibus infrascriptis eductae.

1 testis honestus Stefan syn Matwijów, praestito corporali juramento, recognovit: *ad 1.* Ja mieszkam w Lanckoroniu, wiem o tym dobrze, że gdy się stała kłotnia między Watylukiem Andruchem i xiędzem Kotelskim, proboszczem Lanckorońskim, i gdy się ta wieść rozgłosiła, ja, będąc na jarmarku we Zbrzyziu, słyszałem od ludzi, ktorzy mówili, że Andruch Watyluk nie wart żadnego kredytu, kiedy on z pod panów naszych wygnany z Sidorowa, że rzeczy i konie pokradł, gadali i to, że tenże Watyluk z cyganami miał zachowanie. *Ad 2.* Słyszałem y to także natenczas, w Zbrzyziu będąc, że Watyluk, z Sidorowa poszedłszy do Bosyr, dozierał pasiek dworskich, gdzie miał wydzierać ule, za co od dozorcy pasiek wziął kilka batogów, i ztamtąd odpędzony został. O drobiu zaś, żeby Watyluk kradł, nie wiem y nie słyszałem. *Ad 3.* Wiem o tym doskonale, że Andruch Watyluk nie jest godzien wiary, gdyż

co on powiadał, to wszystko niesprawiedliwie y nieprawda. Idem testis, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

2 testis honestus Łukian Gregorczuk, praestito corporali juramento, recognovit: *ad 1.* Słyszałem we Zbrzyziu od słusznych gospodarzów, że Andruch Watyluk, w Sidorowie mieszkając, kradł rzeczy i konie, z cyganami mając przechowanie, za co od zwierzchności dworskiey był wypędzony. *Ad 2.* Słyszałem i to, że tenże Watyluk pasieke skarbową wydzierał, tylko nie pamiętam w ktorym mieyscu. *Ad 3.* Wiem o tym dobrze z jego życia Watyluka, że on nie jest godzien wiary, ktora by mu dana w czym była, i na to się pisze. Idem testis, ignarus scribendi, signum sanctae crucis posuit.

3 testis laboriosus Fedko Iwasia rzeźnika syn, praevio juramento, recognovit: *ad 1.* Słyszałem we Zbrzyziu od ludzi Sidorowskich i Zbrzyzkich, że Andruch Watyluk, we dworze Sidorowskim za parobka służąc, jakieś rzeczy i konie pokradł, za co go ztamtąd wypędzono. *Ad 2* i to słyszałem, że dozorca dworski ze Zbrzyzia, tegoż Andrucha Watyluka za to, że skarbową pasiekę wydzierał, obił. Żeby drob Watyluk kradł, tego nie wiem i nie słyszałem. *Ad 3.* Przeświadczony jestem doskonale, że Andruch Watyluk podeyrzany nie jest wart kredytu.—Testis signum sanctae crucis posuit.

Связка инквизицій Каменецкаго гродскаго суда № 4145, л. 74—77.

CCCIX.

Отношеніе въ порядковую Подольскую коммиссію помѣщика Сѣкерскаго съ просьбою разслѣдовать слухи о какомъ-то универсалѣ, читанномъ въ церкви приходскимъ священникомъ его села Збрызя, Стопневичемъ. Сѣкерскій препровождаетъ въ коммиссію какъ самаго священника, такъ и показанія свидѣтелей, собранныя имъ на мѣстѣ. 1789. Апрѣля 21. (?)

Prześwietna kommissyo województwa Podolskiego!

Imć xiądz Słopniewicz, paroch zbrzyzski z cerkwi drugiey, nie innym końcem jest odesłany do prześwietney kommissyi, jak tylko, aby sam osobiście wyexplikował się z szemrania o nim żydów y niektórych z pospólstwa, jakoby miał czytać w cerkwi jakowąś kartę, ale teyże czytania od nikogo prawdy dojść trudno; bo gdy byli pobrani ludzie y kobiety do dworu, ktorzy przed żydami gadali, y żydzi im naocznie dowodzili, każdy inaczey sobie tę kartę tłómaczył, każdy się inaczey explikował, jako świadczą niżey opisane, ciągnięte z nich inkwizycje.

1. Fedko Noga powiedział: iż będąc w piątek u mnie w chałupie mówił, aby się nie wymawiać złym słowem, a niewiedzieć jakim, żeby żołnierzy nie nazywać konfederatami, tylko narodowa kawalerja, żeby przed żydami nie gadać nic, bo się ciebie żydzi będą wypytywać.

2. Wasyl Kuzyk był w cerkwi w wielki czwartek, nakazywał xiądz z karty, aby nie mówić psiawiaro, psiakrew tak żydom jako y lachom.

3. Starsi bratczykowie: Alexander Uniłowski, Ostap Woytów, Nikoa Zamrykot powiadają: iż xiądz nakazywał z uniwersału, aby kto co ma, składkę czynili na woysko y tę ofiarę oddawali do niego, a on do xiędza dziekana Kociubijowskiego, y że więcey nie mówił nic.

4. Maruńka, Kozaka starego żonka, powiada, iż karta przyszła taka, aby nie gadać za lachy, za żydy y haydamaki y słyszała xiędza nakazującego w cerkwi w wielki czwartek ruski.

5. Pawła Kozaczkowego syna żonka toż powiada, że zakazywał xiądz, aby nie mówić: psiawiaro, psiakrew, w cerkwi, w wielki czwartek.

6. Paraska, Piwowarowa służąca, powiadała, iż żonki pod cerkwią w święta gadały, że przyszła karta, aby wybrać kąkol z pszenicy, ale nie wie, które żonki tak gadały?

7. Feśka stara Swieczarka powiadała, że słyszała ludzi z Burdakowiec z kordonu cesarskiego, jako mówili, że przyszła karta do imć xiędzä Stopniewicza, aby kąkol z pszenicy wybrać; lecz, że to pijaczka, trudno oney dać wiarę, nareszcie, aby choć jednego człeka wypowiedziała, była bita; powiedziała, iż nie zna. Nareszcie powiedziała, że xiądz w cerkwi mówił, że haydamaki idą, czas wybierać kąkol z pszenicy. Lecz więcey takich świadków niema, procz tey baby pijaczki, y ta uciekła; z ktorych to świadków żadnego się nie posyła, bo nic nie warci, szczegulnie sam xiądz niech się explikuje, czyli miał te uniwersały,

8. Z bratstwa jedzie ich trzech, którzy byli przytomni tych inkwizycyi, że to było samo bałamuctwo, za ktore niektorzy wzieli karę, innych, mniey winnych, popuszczało się, a dla zatamowania obmów y języków tak pospolstwu, jako y żydom, xiądz odesłany; ktory, wyexplikowawszy się, aby był puszczony, bo mu żona bardzo słaba y z gromady wszyscy się chcą popodpisywać, jako żadney noty po xiędzu Stopniewiczu nie będzie. O czym donosi prześwietney kommissyi nayniższy podnożek, urodzony Paweł Siekierski.

Изъ картона дѣлъ Подольского воеводства № XIII.

CCCX.

Постановленіе порядковой Подольской коммиссіи, освобождающее отъ отвѣтственности священника Стопневича, обвиненнаго безъ всякаго основанія. 1789. Апрѣля 22—23.

1789 roku, dnia 22 kwietnia.

Kommissja porządkowa województwa Podolskiego, na uwiadomienie siebie o zaskarżeniu imci xiędza Stopniewicza, parocha Zbrzyskiego, przez zwierzchność dworu tegoż, daje niniejszą rezolucją: gdy tenże imć xiądz paroch bez żadnej konwikcji zdaje się bydź oskarżony, przeto kommissja, w porządku przekonania siebie, zaleca zwierzchności dworskiej, aby, w porządku dokładney konwikcji, świadków na dzień jutrzejszy przystawiła; xiądz zaś paroch, do czasu zupełnego oczyszczenia się, przy w. officjale aby był zatrzymanym, rekwizycją uczyniła. Ignacy Axamitowski, łowczy podolski, prezydujący. Pius Raciborowski. Ili Czarkowski. Ludwik Gurski m. p.

1789 roku, dnia 23 kwietnia.

Kommissja województwa Podolskiego imć xiędza Stopniewicza, parocha Zbrzyskiego, jako z indagacji nie przekonanego, wolnym od zarzutu bydź uznaje i do domu powrócić natychmiast wolność daje. Ignacy Axamitowski, łowczy podolski, prezydujący m. p. Pius Raciborowski. Andrzej Piegłowski.

Кн. протос. засѣд. порядк. ком. Подольск. воевод. № 4347, л. 79.

CCCXI.

Слѣдствіе произведенное въ Стодульцахъ поручикомъ Рудковскимъ и хорунжимъ Шидловскимъ по поводу угрозъ, произнесенныхъ крестьяниномъ Иваномъ Антоновымъ противъ солдатъ и евреевъ. 1789. Апрѣля 21.

Działo się na gruncie we wsi Stodulcach u w. Majewskiego, woyskiego, possesora, w sprawie skłonnego do buntu Iwana Antonowego syna y innych, przez niego powołanych, parobków: Fedka Winnika, Ostapa Szyłowego y Petra Szyła, tudzież Michała Łobodynowego z Łuki. Dnia 21 kwietnia 1789 r.

Do ktorey indagacyi przystąpiwszy i. p. Rudkowski, porucznik regimentu pieszego buławy polney koronney, z i. p. Szydłowskim, chorążym regimentu granadyerskiego, w ten sposob:

Przywołany Fedko Dobenko, gospodarz, i pytany: za co twoich słnżących parobków: Petra Szyła y Ostapa, wzieli żołnierze, z ktoremi Michała Łobodynowego z Łuki, u ciebie będącego, y co za mowa między wami w chałupie była? Odpowiedział: dowiedziawszy się, iż żołnierze przyszli y wzieli Iwanka Antonowego syna, mówiłem do parobków: „kiedy Iwanka wzieli, to i was zabierą, bo on całą wieś w biede może wwalić,—Dla czego to Iwanko całą wieś ma w biede wwalić y co to za człowiek? Hultay, bywał karany we dworze, że się bije z innemi, nawet y oyca starego za łeb bierze; żydów straszy rznięciem i nikogo nie aprenduje i chciał by do siebie jakich kompanów dobrać. A przy takich ludziach i niewinnych karać mogą. Bywał on z moim parobkiem Ostapem wysłany z tiutiunami do Warszawy, to w drodze, porzuciwszy woły i tiutiun, uciekł.—Jeżeli twoi parobcy: Ostap y Petro nie są tacy? i jeżeli z nim nie mieli jakiey namowy? Czy nie wiesz o tym? y co u ciebie robił Michał Łobodynow?—O parobkach moich zaręczam. Gromada o nich wiadoma, że u mnie nima czasu pilnować karczmy i po wieczornicach chodzić; o namawianiu zaś nie mogę wiedzieć, bom nie słyszał. Michałko Łobodynów przyjechał do mnie z Łuki na święta,

bo jest moy krewny, i mówił, że żołnierze polscy teraz werbują; na to wchodzą żołnierze z i. p. chorążym Szydłowskim i wzieli zwyżpomienionych parobków. Więcey o niczym nie wiem y nic nie słyszałem.

Przyprowadzony Iwan Antonów syn i pytany: jak się zowiesz? wiele masz lat? zkąd rodem jesteś i jakich obrządków? czy masz żonę?—-Nazywam się Iwan Antonów, rodem jestem ze wsi Żerebek z kordonu cesarskiego; lat mam dwadzieścia dziewięć; obrządków ruskich, unjat; żone miałem, lecz mi umarła w same żniwa.—Jakeś się dostał do rąk żołnierskich y za co?—Idąc z karczmy już późno z swoją gospodynią, mówiłem jey, ażeby poszła dla żołnierzy nieść jedzenie; odpowiedziała mi, że już zanieśli; a wtym spytałem się: wiele ich do wsi przyjechało? odpowiedziała, że jest ze dwadzieścia; jam na to rzekł: „czort by ich ma; jakże bahato toi psi wiry najichało“. A nie wiedziałem o tym, że i. p. chorąży Szydłowski podsłuchał te słowa, którem mówił; wzioł mię natychmiast do dworu i pytał mię, dla czegom tak gedał? Ja, chcąc się przed nim wymówić z tego, powiedziałem, iż na żydów mówiłem, bo w karczmie ich wiele było. A gdy posłano do karczmy, iż niemasz innych żydów tylko arendarz jeden i nie było więcey i sam arendarz przybiegł dla przekonania mego, i dostawszy sześć kijów, abym prawde powiedział, przyznałem się, iż na żołnierzy mówiłem wzwyżwyrażone słowa; i za to mię związano.—Co była za mowa między wami w karczmie z Chwedkiem Winnikiem, Petrem y Ostapem, parobkami Dubenkowemi?—Będąc z parobkami Dubenkowemi, tylko w karczmie zaczeliśmy mówić między sobą, jakiem słyszał od przejeżdżających podwód z Humania, że dwie wsie wyrżnięte zostały od ryzunów i Gonta wyszedł, niedaleko Granowa stoi, a żołnierze polscy poszli teraz, ażeby Gonta nie wkroczył do Polski. Potym zaczołem mowić, iż ja sine barwę lubię i do nich przystanę, a Petro i Ostap mówili: że nas kamienieccy zabiorą. Fedka zaś Winnika nie było z nami podtenczas.—Czy nie byłeś od kogoś namawiany do jakich buntów y rzezaniny?—Nie byłem od nikogo namawiany, ale sam namawiał Petra, Ostapa i Petra Winnika, aby

ze mną kompanją mieli.—Dla jakiejś ty przyczyny namawiał?—Bo oni wraz ze mną żyją i ze mną wraz w służbę może puydą.

Przyprowadzony Fedko Winnik i pytany: czy byłeś ty namawiany od Iwanka Antonowego syna i czy nie słyszałeś, iż on był żołnierzem i chce być ryzunem?—Będzie temu ze dwie niedziele, jak był u mnie po dwa razy Iwan w winnicy i mówił mi, abym przystał do jego kompanji, ale ja, mając professyą ganczarstwa i winnikiem zostaję, i dobrze mi się dzieje, nie chciałem na to zezwolić jemu, i o tym arendarzowi swemu opowiedziałem. Będąc w karczmie wieczorem, zastałem go, to słyszałem od niego mowiącego: iż był żołnierzem i będzie ryzunem; idzie Gonta, to ja was żydów sprawie; i nazajutrz dzień zrana powtarzał: że wy żydzi moją pracę daremnie bierzecie. Kobieta, tam będąca, polka, zaczeła mu mówić, że ty i polaków, nas, będziesz rznął. Za to jey pięścią w twarz uderzył i rzekł: że nie ciebie ja będę rznoł, ale żydów. Do tego czasu jeszczem nikogo nie zarznoł, chyba jak stanę ryzunem. Com tylko opowiedział, na to gotowy jestem przysiąc i w oczy mu powiem.

Przyprowadzony do konfrontacyi Iwan Antonów i pytany: czy był żołnierzem y czy chciał bydź ryzunem, gdy się na żydów odgrażał, y czy uderzył jaką kobietę, i jeżeli nie namawiał kogo do siebie?—Byłem wzięty w Tulczynie do żołnierzy i, mało u nich bawiąc, ludzie mnie wyręczyli. Ryzunem bydź nie chciałem, ale mnie nazwał żyd Dawid arendarz Stodulecki i baba, ktorą uderzyłem za to pięścią w twarz; a żydowi mówiłem, że ja ci tego nie zapomnę, aby tylko Gonta wyszedł. Nie namawiałem nikogo do tego, jak tylko Fedka Winnika, ktory mi odpowiedział, że go wszędzie wezmą żołnierze, bo jest sierota.

Przyprowadzony Ostap Iwanów. Kto go namawiał do ryzunów przez oskarżenie Iwana Antonowego?—Nikt mnie nie namawiał, a że mnie powołał Iwan, to się chce mścić, żem go oskarżył przed Mielnikiem za porzucenie chudoby jego w drodze.

Przywołany Petro Szyło. Jaką mieliście mowę w stodole z Ostapem i przybyłym do was Iwanem Antonowym o Goncie czyli

ryżunach?—Dwie niedzieli temu młóciłem z Ostapem w stodole, nadszedł do nas Iwan Antonow y zaczoł mowić do nas obydwoch: „ciężko młocić y drwa wozić, porzućmy; są teraz żołnierze we wsi, to przystańmy do nich“. Ja mu na to odpowiedział: „kiedy chcesz, to przystań, boś jest wysoki, a co ja się nie zdam, bom stary y mały“. Ostap także odezwał się: „ja już służył w kordonie i odbili mi bebechy“. O Goncie zaś y ryzunach żadney mowy nie było między nami.

Pytany Michałko Łobodyn, zkąd jest, co tu w Stodulcach robi, i jak dawno? czy zna Iwana Antonowego i czy nie miał z nim jakiey namowy? Jestem z wsi Łuki, przyjechałem do krewnych dnia 20 kwietnia na święta. Znam Iwana, bom chodził z nim do Brodów z łojami; nie miałem z nim żadney namowy, anim się z nim widział, jak tylko gdyśmy byli z sobą w drodze.

Przywołany żyd Duwid, arendarz stodulecki, i pytany: czy mówił Iwan Antonow w karczmie, że był żołnierzem y jeżeli nie odgrażał się na kogo?—W same ostatki zapust był w karczmie pijany i zaczoł kłucić się, aby mu jeszcze gorzałki dodać. Ja, widząc go pijanego, nie kazałem mu dawać, on zaś, rzuciwszy się, szkło mi wszystko na szafie potłókł, mówiąc: iż ja byłem żołnierzem, będę i ryzunem i ciebie naypierwey, żydzie, zarżnę. Był przy tym Juzko Kubów syn i Prokop, gospodarze, ktorzy stwierdzą też same wymówione przez niego słowa; bo ciż sami, widząc go niespokoynym, wyprowadzili z karczmy. Nazajutrz dzień zrana przyszedł sam do karczmy i zaczołem mu mówić, żeś mi wczoray porobił szkodę, trza dziś zapłacić, i słowa te mowiłeś, że będziesz ryzunem i mnie chcesz rżnąc. Na to mi odpowiedział: „wybaczay“. Kobieta Furmanka, polka, słysząc, iż się on przechwala do ryzunów, zaczęła mowić: „ty, synku, z takimi słowami nie wyryway się, bo jest w Polszcze teraz ruynacya“. On zaś, przyskoczywszy do niey, wycioł pięścią w pysk; ta z płaczem wyszła i nigdzie nie rekwirowała. Znam o tym, iż ten włóczył się wszędzie i że cztery lata nie było go we wsi, dopiero dwadzieścia niedziel, jak się zjawił i za-

czoł służyć, a przed tym sługiwał w dworze u w. Rejterowskiego, szambelana, ale często uciekał i krył się. Bywał i karany, nic mu jednak nie pomaga. O innych zaś parobkach nic złego nie słyszałem, jak tylko o tym, bo nikogo nie słucha, ani aprenduje, na co y gromada zezna.

Po wysłuchaniu ze wszystkich wzwyżwspomnionych i od niego powołanych inkwizytów, okazała się ich niewinność; jedynie tylko złe postępki Iwana Antonowego, tak przez odgrażanie się ryzuństwem, jako też ze wsi, od dworu, od żołnierzy i od podwód z podruży uciekaniem, winnym sam się daje. A przeto inkwizycya, odebrawszy zaręczenie od gromady i dworu, iż ci wszyscy, ktorzy tylko byli przez niego powołani, w żadnych złych postępkach i sprawowaniu się nigdy nie byli notowani, przeto onych uwalnia.

My, gromada wsi Stodulec, wiadomi będąc o złym sprawowaniu się Iwana Antonowego, a mając ostrzeżenie tak przez przechodzące komendy, jako y od dworu, ażebyśmy żadnych złych y podeyrzanych ludzi nie taili, ani przechowywali, przeto, wiadomi będąc o złych czynnościach y rozwiozłym jego życiu, upraszamy komendy, aby do ukarania za swe postępki był do niewoli wzięty, y dajemy na siebie teyże komendzie cała gromada zaręczenie y opis, iż, jeżeliby kiedykolwiek tak z tych, od niego powołanych, jako też i innych w całey wsi, czyli też z parobków y gospodarzy miał się ktory okazać w czym podeyrzany, donieść natychmiast bez żadnego pokrycia obowiązani jesteśmy y powinniśmy dworowi; na co, dla większey wiary, jako nieumiejący pisma, kładziemy znak krzyża świętego. Dan w Stodulcach die 22 aprilis 1789 anno. Teodor Kierniczny. Jakob Podruszny. Iwan Frycz.

Z zasług zaś jego oddano mu było od gospodarza przy gromadzie złotych polskich 13 groszy 27; item dano złotych polskich sześć.

Przychylając się do tego zaręczenia gromady stoduleckiey wzglendem obwinionego y wzięcia z gruntu Iwana Antonowego, jako się to wszystko okazało na niego, co tu jest wyrażono, y gro-

mada ma się zachować w tych karbach, jakie odebrała zalecenia, ninieysze zaręczenie własną podpisuję ręką. Datum ut supra, J. S. Majewski m. p.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCCXII.

Показанія, отобранныя Подольскою порядковою коммиссіею отъ крестьянина Ивана Антонова, арестованнаго за то, что онъ высказалъ ропотъ противъ побившихъ его солдатъ. 1789, Мая 4.

Indagacja z Iwana, Antonowego syna.

Jak się zowiesz? gdzieś się rodził? wiele masz lat?—Ojciec mnie małym przywiózł z Żerebek do Stodulec i tam mieszkałem dotychczas.—Czem się bawiłeś z młodu?—Byłem przy rodzicach i tylko lat dwie służyłem w tejże wsi.—Co gadałeś, idąc z karczmy z gospodynią?—Gdy nadeszła komenda do Stodulec, wpadli żołnierze do naszej chałupy, jeden uderzył mnie i kazał iść po gospodynią, aby jeść dawała; ja poszedłem, a, idąc, mówiłem do gospodyni: „iż pryjichały psiajuchi“; co podsłuchali żołnierze i mnie wzięli.—Nie namawiał cię kto do buntu?—Nikt mnie nie namawiał, ani o tem nie słyszałem.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCCXIII.

Слѣдствіе, произведенное въ селѣ Женишковцахъ поручикомъ Павловскимъ, вскѣдствіе заявленія управляющаго Мочульскаго о томъ, что крестьянинъ Иванъ Ковальчукъ произносилъ угрозы противъ поляковъ. 1789. Апрѣля 24.

Zażalenie od imć pana Moczulskiego, ekonoma ze wsi Żeniszkowiec, w ten sposób: mając doniesienie do mnie od wielu ludzi,

jako będącego na teyże części rządu, o zuchwałosci Iwasia Jurkowego, za co już był nieraz karany w dworze; a będąc jeszcze na jarmarku w Jołtuszkowie, perswadował człeku drugiemu, ktoren konia kupował, w ten sposob: „Nie kupuy teraz konia: za niedziel kilka kupisz takiego za złotych 5, albo y daremnie weźmiesz i będziem wybierać kąkol z pszenicy". Co wszędy rozgłosiło się y do mnie się doniesło; a że kommenda polska, jeżdżąca y dążąca za takiemi zuchwałemi ludźmi, teyże kommendzie wspomnionego Iwasia Jurkowego oddaję, na co ręką własną podpisuję się. Die 24 aprilis 1789 anno, w Żeniszkowcach. Szymon Moczulski m. p.

Przyprowadzony Iwaś Jurków był indagowany podług danego od dworu zaskarżenia, ale do niczego się nie przyznał, odwoływał się na ludzi, będących z nim pod ten czas na jarmarku, a osobliwie na Hryńka Lihmana, ktoren był do inkwizycyi przywołany.

Hryńko Lihman wyznał: prawda, że byłem wtenczas na jarmarku, ale o takiey mowie nic nie słyszałem, jeszczem mu sam mówił, aby u tego człeka nie kupował konia, ponieważ ten człowiek musi bydź podeyrzany, gdyż on się powiada z Harmak, a nie zna ludzi tych, ktorzy tam mieszkają, y zaraz od nich poszedłem. Potym, prawda, będąc już we wsi, a ten Jurko był karany w dworze, a przyszedłszy z dworu do karczmy, gdzie y ja znaydowałem się, mówił te słowa: „ta poczekayte, poczekayte, wsiły wże nam lachy na hołowy, jeszcze nam Boh dast dobra". Nie wiem w jaki to sposób powiedział.

Szlachcic Jędrzey Tarnawski, będąc u inkwizycyi, wyznał na Iwasia Jurkowego, iż, przyszedłszy z jarmarku, a zdybawszy się z nim we wsi, pytał się Iwaś Jurków: „a co panie Tarnawski, nie kupiliście konia?" na co odpowiedziałem: „nie kupiłem, bo teraz konie drogie". Aż się odzywa do mnie Iwaś: „poczekać trzeba kilka niedziel, to i za złotych 5 będzie można kupić". A więcey od tegoż nic nie słyszałem, a na to, com słyszał, i pod przysięgą zeznam— i wykonał w ten sposób:

Ja, Jędrzey, przysięgam panu Bogu wszechmogącemu, w Troycy świętey jedynemu, iż wszystko to wyznałem, co tylko słyszałem, nic nie zataiwszy, ani przyczyniwszy, tylko słowo w słowo wyznałem, nie będąc ani bojaźnią zlękniony, ani przekupiony, tak mi panie Boże dopomoż i niewinna męka syna jego.—Nieumiejący pisać Jędrzey Tarnawski, kładę znak krzyża świętego.

Po wykonaniu przysięgi Jędrzeja Tarnawskiego był przyprowadzony Iwaś Jurków i wyznał: „prawda, żem mówił temu szlachcicowi, żeby nie kupował teraz koni, ponieważ teraz moskale się włoczą i konie zabierają i ludzi ciemiężą, to może pózniej za rubla konia dostanie, ale to mowiłem w dobrym sposobie".

Był zapytany jeszcze Iwaś Jurków, czy nie z zawziętości kto na niego te słowa wygadał?—Prawda, że ja poszedłem był na słobodę pod Humań i tam przez lat kilka byłem; gdy powrociłem się nazad do swego rodzeństwa, a będąc w dworze na indagacyi, przy dziedzicu mówiłem te słowa: „jak mi będzie jakie jeszcze pokrzywdzenie, uderzywszy się w piersi, Bóg tylko wi, co ja zrobie.

Był zapytany tenże Iwaś Jurków: czy nie słyszałeś od kogo o jakich zmowach? Odpowiedział: słyszałem od Popyka, rzeźnika z miasta Jołtuszkowa, zdybawszy się z nim w mieście przy domie Tarnorudzkiego żyda, y przywitałem się z nim; ktoren zapytał mie się: „co tam dobrego u was słychać?" Na co odpowiedziałem mu: „u nas wszystko dobrze słychać"; a nawzajem pytałem go się, co u was słychać; na co mi odpowiedział: „u nas źle słychać, bo żołnierze polskie włuczą się, nie dają nam spokoju. Ale wże Gonta prosił się trzy razy u Caryci, ażeby wyszedł w Polskie". A ja pytałem się: „i coż z tego będzie?" a on mi odpowieeział: „coś to z tego będzie"; w tym nadszedł jakiś obcy człowiek y zaraz obydwa rozeyszliśmy się.

Wyznał jeszcze Konstanty Bieniewski: gdy z tym Iwasiem Jurkowym jeździłem do Asłamowa ze zbożem, zdybawszy żyda, jadącego za pszonem do Czarnego Jeziora, ktoren żyd przyznał się przy mnie i przy tymże człeku, że ma skupować wiele jagieł; a

wyjechawszy razem z tym żydem z popasu w pole, mówi do mnie Iwaś Jurkow: weźmy się do drączków, zabijmy tego żyda, będziem mieli pieniądze; na co ja sam, bojaźnią zlękniony, ledwie mu wyperswadowałem y, zaciowszy prędko konie, zostawiliśmy tego żyda. Co, jako słyszałem, to wszystko pod przysięgą zeznaje. Konstanty Bieniewski, nieumieiący pisać, kładę znak krzyża.

Ta indagacya, uczyniona przez wielmożnego i. p. Pawłowskiego, porucznika regimentu granadierów, na gruncie w Żeniszkowcach. Dahlke kapitan.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCCXIV.

Заявленіе въ порядковую Подольскую коммиссію дворянина Мочульскаго, содержащее просьбу объ освобожденіи изъ подъ ареста крестьянина Ивана Ковальчука.—1789, Іюня 8.

Prześwietna kommissyo województwa Podolskiego, jaśnie wielmożni panowie y dobrodzieje!

Ponieważ najznacznieysi z gromady Żeniszkowieckiey gospodarze z dóbr połowy wsi Żeniszkowiec j. w. Markowskiego, chorążego Mielnickiego, pryncypała mojego, opisali się z zaręczeniem za Iwana Kowalczuka, pod wartą w Kamieńcu Podolskim zostającego, więc ja, z powierzonego mi gospodarstwa y attencyi nad poddanemi, przyłączam moje naypokornieysze proźby za tymże Iwanem Kowalczukiem, ktory żonę z małoletniemi dziećmi przy znacznym gospodarstwie swoim zostawił; a przeto znaczna szkoda skarbowi j. w. pryncypała mojego stanie się, o którego uwolnienie suplikując, wyznaję, żem jest z naypowinnieyszym respectem prześwietney kommissyi województwa Podolskiego, jaśnie wielmożnych panów i dobrodziejów, nayniższym podnożkiem.—Szymon Stanisław Moczulski m. p. Dan w Żeniszkowcach, die 8 junii, 1789 anno.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

CCCXV.

Показанія, отобранныя въ Каменецкомъ гродскомъ судѣ отъ свидѣтелей по поводу обвиненія крестьянина изъ села Женишковецъ, Ивана Ковальчука, въ произнесеніи угрозъ.

1. Powie świadek, iż pracowity Jakim Kowalow, spotkawszy się z Tarnawskim szlachcicem, mówił do niego, aby nie kupował konia, bo za niedziel kilka za rubla kupi.

2, Powie świadek, iż tenże Jakim Kowalów zdybawszy się w mieście Iołtuszkowie z Jakimem Gidurem, pytał się: co u was słychać? Gidur odpowiedział: że nam żołnierze nie dają pokoju, ale ma wyjść Gonta, ktory się prosił u Carycy, ażeby wyszedł w Polske.

3. Powie świadek o życiu i postępowaniu tegoż Jakima Kowalowego.

Inquisitiones:

1 testis, laboriosus Antonius Wiszniowski tkacz, praestito corporali juramento, recognovit: 1. Ja mieszkam w Żeniszkowcach, mam lat ośmdziesiąt i siedm, Jakima Kowalowego w Żeniszkowcach nima, a Iwaszko Kowalów, ktory siedzi tu w Kamieńcu w detencyi; tego ja znam i Tarnawskiego szlachcica; o tym nie wiem kiedy z sobą gadali o kupowaniu koni, anim słyszał. 2. Słyszałem od rożnych ludzi obcych w roku teraźnieyszym przed świętym Woyciechem, gadających o wyjściu Gonty, ktory miał wygubiać polaków, ale od IwaszkaKowalowego nie słyszałem; i owszem, gdym go raz zastał u popa na pogrzebie mojey synowej, słyszałem go wzdychającego, mowiąc: aby nas pan Bóg zachował od nagłey śmierci; a te słowa mówił z okoliczności powszechnego gadania o wyjściu Gonty. 3. Tego Iwaszka Kowalowego znam więcey od lat trzydziestu, zawsze się dobrze sprawował i żadney noty dotąd na nim nima.

2. testis, laboriosus Jakim Koleśnik, praestito corporali juramento, recognovit: 1. Ja mieszkam, w Żeniszkowcach już lat trzydzieści na pierwszy, a wieku mego mam lat za sześćdziesiąt. Nie słyszałem żadney mowy Iwaszka Kowalowego z Tarnawskim szlach-

cicem o kupowaniu koni; od ludzi tylko słyszałem wtenczas, kiedy żołnierze Iwaszka brali do Kamieńca, jakoby tenże miał Tarnawskiemu odradzać kupienia koni, mowiąc: iż potym będą tańsze. 2. Pleno ignorat. 3. Ja, jak tylko przyszedłem do Żeniszkowiec, zastałem Iwaszka Kowalowego już ożenionego, znam jego życie, zawsze dobrze sprawował się.

3 testis, laberiosus Tymko Stepiszyn, praestito corporali juramento, recognovit: 1. Ja od lat czternastu mieszkam w Żeniszkowcach, wieku mego lat mam więcey trzydziestu; Iwaszka Kowalowego, także w Żeniszkowcach mieszkającego, znam dobrze, o jego rozmowie z szlachcicem Tarnawskim nic nie wiem, względem kupowania. 2: Prorsus ignorat. 3 Znam tego Iwaszka od kiedym zaszedł de Żeniszkowiec, że się dobrze dotąd sprawuje, gospodarz słuszny i żadney na nim noty niema.

4 testis, laboriosus Maćko Juszczyszyn syn, praestito corporali juramento, recognovit. 1: Pleno ignorat. 2: Ignorat. 3: Ja mieszkam w Żeniszkowcach, zaprowadzony jeszcze od ojca mego, mam lat z pięćdziesiąt; z Iwaszkiem Kowalowym znam się z lat chłopięcych; nigdy nic złego nie uczynił y teraz gospodarzem jest słusznym.

5 testis, laboriosus Jan Mazur, praestito corporali juramento, recognovit: 1: Ja mam lat blizko sześćdziesiąt, mieszkam w Żeniszkówcach lat ze trzydzieści; nie słyszałem żadney mowy Iwaszka Kowalowego z Tarnawskim szlachcicem o kupowaniu koni, tylko ludzie gadali, jakoby Jwaszko miał mówić do Tarnawskiego: „nie kupuj teraz konia, bo w jesieni kupisz za dwa, albo za trzy ruble“. 2: Ignorat. 3: Będzie lat ze trzydzieści, jak znam tego Iwaszka; blizko niego mieszkam w Żeniszkowcach; żadney noty na nim nie ma; gospodarz słuszny i dobrze się rządzi.

Связка инквизицій Каменецкаго гродскаго суда № 4145, л. 81.

CCCXVI.

Слѣдствіе, произведенное въ с. Волковинцахъ хорунжимъ Шидловскимъ по поводу подозрительнаго отзыва одного изъ жителей о вербовкѣ въ военную службу. 1789, Апрѣля 27.

Działo się na gruncie wsi Wołkowiniec w dworku namieśnika Garbowieckiego. Wyprowadzona inkwizycya z powołanego przez szlachtę Hawryła Szewca w sprawie wymówionych słów ściągających się do buntów, do którego indagowania przystompiłszy, szlachte, ktorzy go powołali, do wysłuchania przywołać kazałem, niżey podpisany, dnia 27 aprilis, 1789 roku.

Przywołany szlachcic Jakob Jagniński y zpytany, co wie lub co słyszał o Hawryle Szewcu, sciągającego się do buntów? Słyszałem z ust pana Jurkiewicza, iż tenże obwiniony mówił, gdy chcieli go zwerbować do kawaleryi, że „chotiat mene to ti dudki zawerbowaty, ałe ja do nych ne prystanu, ałe kohda czas bude, to ja z hurtom y sam wyjichaty chotiw y hodenem iszcze z ratyszczom na konia sisty". Czyliś wacpan tego sam nie słyszał, tylko od pana Jurkiewicza, y czy nie wiesz jeszcze co więcey o nim, albo też o innym? Samem nie słyszał, tylko mi powiadał pan Jurkiewicz, y nic więcey złego o nim nie słyszałem, ani też o nikim innym.

Po wyznaniu tym kazałem przywołać szlachcica Jurkiewicza, ktoren spytany: co słyszał od Hawryła Szewca, co by zciągało się do buntów? Gdym przyszedł do karczmy i. p. Muraczewskiego, widziałem, iż Iozef sluszarz i tokarz, ktorzy już do kawaleryi przystali, y Hawryła Szewca namawiali, ktory im odpowiedział: że ja do was ne prystanu; „ale, gdym ja wyszedł przed karczme, tenże przyszedł do mnie: „Wony mene pidmowlajut, abym do nych prystał, ałe ja ne prystanu y gdybyśte meni pomohły, tobym ich y teper powiazaw y wybył dobre sam. A kohda bude czas y wże meni zkażut, to ja budu haren y sam z ratyszczom wsisty na konia, a może to

y ne zabawom bude". Na ktore od niego słyszane słowa gotowem przysiądz.

Gdy y drugi szlachcic toż prawie wyznał, co y pierwszy, a jeszcze te od niego słyszane słowa y przysięgą ztwierdzić przyrzekał, zapytany jeszcze został, czy nie wie co więcey jeszcze do zkonwinkowania onego, gdy odpowiedział, iż nie wie, więc dla wybadania oczywistszego y doyścia, co by znaczyli te jego wymowione słowa, stawić Hawryła Szewca przed siebie kazałem, ktoren pytany:

— Jak się zowiesz? czyś polak, czy rusin? zkąd rodem jesteś? wiele masz lat? czy masz żonę?—Hawryło Szewc, rusin, w Wołkowińcach rodywsia, lit maju 35, żinki ne maju.—Dla jakiey przyczyny tu jesteś powołany do inkwizycyi?—Ja sam ne znaju ani widaju, y ne czuju sia do niczocho, chyba kto jaku napast włożyw na mene.—Jakże mirkujesz, jakuż to napast?—Ne znaju, ałe uczuju wid pana.—Czy ne maweś jakowey rozmowy o kozactwi albo o jakoi woyskowoi służbi?—Ni, nie miałem nigdy. Czy ne podmawlał tebe kto do czoho?—Ne podmawlał y poprysiahnu na teje.—A do woyskaż tebe ne podmawlał chto?—Taże podmawlał mene Iozef slusar, y tokar, ałe ja ne chotiw prystat, bo żadnoi ne maju ochoty do wijska.—Szczoż precie na toje im odpowiw, albo czy potim ne rozmowlał z kim o nych?—Widpowiłem, że ja do takich jak wy ne przystanu, ałe z nikim bilsze o tim ne rozmawlał.—Do jakich żeś maw ochotu prystat, kołyś skazaw, że do nych ne prystanesz?—Do żadnych, chyba, żeby meni syłoju kazały.—To jakże ty każesz, żeś ni pered kim nie wspominał y żeś był namawlany od nich do służby?Ne spomynaw y ne pamiataju, żebym nawet bolsze howoryw z kim.—A jakże się okaże, iż nietylko o tym, żeś był namawiany powiadałeś, lecz jeszcze y inne słowa, sciągające się do buntów y coś znaczące, wymuwiłeś?—Koły to kto zkaże, w czym sia złym wymowyw, to wilno zo mnoju szczo chotity robyty.—A jak tebe perekonaju świdoctwom, żeś skazaw, szczoś jeszcze haren y sam w hurti pojichały z ratyszczom, po kozacku sisty na konia?—Nema takoho czołowika, szczoby meni to

dooczne skazaw.—A jakże ne tylko tobi dooczne skażut, a do toho na toje przysiachnut?

A nech że już pryjde taki, kotory czuw, może ja sobi zhadaju.—To bude już po newczasi, bo kohda wony pryjdut y już dooczne tobi skażut, a jeszcze y prysiahnut, to ty u mene wiry ne budesz maty y doty tebe budu muczyty, aż wse meni wyznajesz, o czym tylko znajesz.

— Ja ne znaju y ne czuju sia do niczoho, a nawet żebym y toti słowa wyrik.

Powiedziałem mu na to: ponieważ ty się tak daleko zapierasz, o czym ja doskonale wiem i żeś wymówił, więc każę ci stawić świadków, aby ci dooczne y pod przysięgą powiedzieli, a gdy oni ci to w oczy dowiodą, dalszey z tobą inkwizycyi ciągnąc nie będę, lecz cię do fortecy przystawie, gdzie koniecznie wszystko wyznać będziesz musiał. Gdy tedy tenże inkwizyt y po tey przestrodze wypierał się, iż nie mowił, kazałem mu stawić dooczne szlachty, y z tych jeden zaprzysiągł, to jest szlachcic Jurkiewicz, y doocznie mu wymówił. Więc zakończywszy na tem mą inkwizycyą, onego w dyby zabić kazałem, a osądziwszy, iż gdyby więcey winnym nie był, za to, iż wypierał się tych mów, a zwłaszcza, że nie żonaty y wolny człowiek, do wielmożnego Dahlke, kapitana, wraz z przydaną odemnie inkwizycyą przystawiłem.

M. Szydłowski, chorąży.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCCXVII.

Показанія, отобранныя Подольскою порядковою коммиссіею отъ крестьянина Гаврила, арестованнаго за неодобрительный отзывъ о вербункѣ въ солдаты. 1789. Мая 4.

Indagacja z Hawryła Ilka z Wołkowiniec.

Jak się zowiész? gdzie się rodziłeś? wiele masz lat?—Nazywam się Hawryło Szewc; rodem z Wołkowiniec; lat mam 35.—

Czym się bawiłeś z lat młodych?—Od młodości uczyłem się szewstwa i dotychczas jestem szewcem.—Co gadałeś z slusarzem i z tokarzem w karczmie?—Gdy zawerbowali narodowi ślusarza i tokarza na żołnierzy, byłem z nimi w karczmie, którzy mnie namawiali na żołnierza; odpowiedziałem, że: „ja do takich nie przystanę“. Zarzucono, iż miałem mówić: „przyjdzie czas, że i ja siędę na konia ze spisą“; ale ja tego nie pamiętam, bo byłem pjany.—Czy nie namawiał cię kto do buntów?—Nikt mnie nie namawiał, ani o tem słyszałem.

Картонъ дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCCXVIII.

Декретъ Летичевскаго гродскаго суда по которому крестьянинъ изъ села Волковинецъ, Гаврило Ильковъ, признается ни въ чемъ не виновнымъ и несправедливо арестованнымъ. 1789. Сентября 8.

Actum in castro laticoviensi in terminis quaerelarum in juditiis causarum incarceratorum, feria tertia post festum sancti Egidii abbatis proxima, id est die octava mensis septembris, anno Domini millesimo septingentesimo octuagesimo nono.

Inter generosum Nicolaum Pawłowski, dominum, actorem, personaliter, tum laboriosum Hawryło Jlkow de bonis villae Wołkowince sorteque generesorum Basilii et Ioannis Zubrenki Wołkowinskie haereditariae, in possessione vero actoris existenti, subditum, incarceratum, statutum, personaliter, generosum Theodorum Metwinski citatum et indicentem per generosum Gregorium Jaworski, generosum Jakobum Jagliński citatum per generosum Cajetanum Kumanowski, generosum Mathiam Jurkiewicz citatum et indicentem per generosum Iosephum Kowalski, generosos Iosephum et Mathiam Cynaty fratres, Gregorium Łuszczewski, Iosephum et Simonem Michałowskie, Stephanum Baftałowski, Thomam Obertyński, Iacobum Jankowski, Mathaeum Tarnawski, Mathiam et Ioannem Pa-

synkowskie pro deponendo fideli testimonio ad actoratum partis actoreae citatos per generosum Cajetanum Kumanowski, officium ad excipienda libera confessata ex statuto incarcerato accedit. Quibus exceptis, excipiendas inquisitiones censet. Post quas expeditas, admissibiles partes ad comprobationem juratoriam adinvenit. Post quod per partes indultum juramentum judicialiter ad lectionem ejusmodi inquisitionum accedit. Quibus lectis et trutinatis ac cum liberis confessatis combinatis, quoniam officio suo deductum est, laboriosum Hawryło Ilkow, subditum generosorum Żubrenkow Wołkowinskich haereditarinm, ad praesens vero possessioni generosi Nicolai Pawłowski subjectum, in bonis villae Wołkowince sorteque praemissorum dominorum suorum de probis parentibus vitam sumpsisse, ipsummet pacate et extra pravam notam sese gessisse, pro nunc aetatis suae annis triginta numerasse, anno praesenti milites nationales, saepe in villa Wołkowińce offuisse, in ibidem incolantes ad suscipiendum militare obsequium animasse; aliquando renitentibus etiam vi arripiendos propalasse, elapsa una septimana post festa sollemnia sacri Paschatis juxta vetus stylum anno sese volventi eundem laboriosum Hawryło cauponam generosi Winiawski, in Wołkowińce sitam, adiisse, illuc etiam generosum Mathiam Iurkiewicz reperiisse. Quo torcularium in sorte generosi Huda Wołkowiński, serarium, in sorte generosi Mroczkowski ante hac commanentes, protunc autem jam ia coetu militum existentis, adiise, laborioso Hawryło, ad propinandum crematum et cerevisiam aposuisse, ad consortium sui servitiumque militare eundem invitasse, ad haec laboriosum Hawryło, conversum ad generosum Jurkiewicz, eundem, non se a praestante aliquo homine verum a simili sibi invocatum fore, allocutum esse: „insuper ut torcularius invigilet rei torculariae, serarius attendat ad incudem, ille quoque, acum sutoriam suasisse, tum alterius insidentibus dominis suis equos, praemente necessitate, etiam se per manubrium hastae equum insessurum, jam vero torcularium ac serarium ephippium non manutenturos declarasse. Post hasc generosum Jurkiewicz generoso Jagliński, domi suae hospitante,

praemissa enarasse, porro generosum Jagliński generoso Metwiński supra seram denuntiasse; generosum deinceps Metwiński generosum Szydłowski, officialem militarem, de Kamieniec ad villam Wołkowince mox advento, de praeinsertis notificasse, generosum Szydłowski, accepta ejusmodi notitia, generosum Jurkiewicz advocasse, de loqnello laboriosi Hawryło ex eo quesivisse. Quem praenominata in caupona transacta realiter retulisse, et super realitatem dictorum, urgente generoso Szydłowski, commendante, juramentum explevisse. Tamen generosum Szydłowski, motivo sibi nonnisi viso, ex inquisitionibus autem non patenti, laboriosum Hawryło detinuisse, ad Kamieniec advexisse, ad carceres tradidisse, eundemque laboriosum Hawryło proxime per spatium dimidii anni ad usque sustinuisse. Generosum Metwiński per filium suum ad falcastrandum suum faenificium laboriosum Hawryło aliquando velle appretiare, quem votis generosi Metwiński renuisse, alio itidem interstitio temporis testem contra generosum Metwiński exhibuisse, ex ineque invidiam et delationem generosi Metwiński, jam vero incarcerationem laboriosi Hawryło Ilkow derivasse. Proinde officium, attentis praemissis motivis et deductionibus, laboriosum Hawryło Ilkow de carceribus dimittendum sententiat. Quoniam vero pars actorea paenas pro indebita causata laboriosi Hawryło Ilkow incarceratione promerita, super generoso Teodoro Metwiński non urgat, proinde officium eundem generosum Metwiński liberum pronuntiat.

Книга гродская летичевская декретовая, № 5415, листъ 61 на обор.

CCCXIX.

Рапортъ поручика Павловскаго капитану Дальке о предпринимаемыхъ имъ мѣрахъ для раскрытія крестьянскаго заговора и о слѣдствіи, производимомъ въ с. Свинной. 1789. Апрѣля 28.

Die 28 aprilis, 89 anno, z Swinny.

Wielmożny kapitanie dobrodzieju! List odebrany od wielmożnego pana dobrodzieja na dniu 28 praesentis; a podług dyspozycyi jego, odsyłam tego aresztanta do Unikowiec przez podchorążego Biernawskiego i z nim dwoch gemeynów, gdyż jeden unterofficier z 4 gemeyny od mojey kommendy jest w Zielenczu u j. w. Gawrońskiej, podkomorzyny, o ktorych donosiłem w. kapitanowi, że na żądanie w. podsędka ziemskiego latyczewskiego posłałem. Ja teraz zostaje na inkwizyczi w Swinney y mam do indagacyi 14 chłopów; nie wiem, jak prędko skończe, pojade do Bałamutówki i do Manastyrka, gdyż mam wiadomość o popie manastyreckim, że także ma mieć swoją komędę. Inkwizycyą z aresztanta tego, którego teraz odsyłam, zapieczętowaną przyłączam.—Zostaje na zawsze z powinnym uszanowaniem wielmożnego pana dobrodzieja nayniższym sługą. I. Pawłowski, porucznik.

O indagacyi ze Świnney nie mam co jeszcze donieść, ale podostawałem krzyżyki piliponskie i kubek u chłopów, co wyznali polacy na rusinów; a rusina, żeby y pik, to się nie chce przyznać, tylko tyle: „szczo ne wisten o tym, ne znaju i ne widaju“. Ieden świadek mi wyznał, że u drugiego chłopa mujstra była w stodole y w oczy mn to powiedział, a on nie chciał tego wyznać.

На оборотѣ адресъ: wielmożnemu i. p. Dahlke, kapitanowi w. m. panu dobrodziejowi.

Изъ картона дѣлъ Подольского воеводства № XIII.

CCCXX.

Слѣдствіе, произведенное въ селѣ Свинной военною командою съ цѣлью раскрытія крестьянскаго заговора. 1789. Мая 1.

Inkwizycya na gruncie dóbr wsi Swinny jaśnie oświeconego xięcia Czertoryjskiego z gromady wyciągniona, dnia 1 maja, 1789 roku.

Mikołay Kropielnicki, szlachcic, polak, ze wsi Żeniszkowiec wyznał na Fedka Kostyszynego, iż będąc na exekucyi we Świnny, a przyszedłszy do młyna, słyszałem mówiącego tegoż Fedką, że już Gonta wyszedł w Polskę y z sobą ma kilka tysięcy mołodców, ale polacy około go obstąpili, jednakże niech no przyjdzie wiosna, to on ich wszystkich wyrznie. A ja odezwałem się: „wolał byś żaru wziąć w gębę, niżeli te słowa gadać“; aż Fedko odzywa się: „ot, wse czort czortom, a lach lachom“—y do niczego się więcey przyznać nie chciał, y od kogo miał te wiadomości.

Andrzey Kowal wyznał dobrowolnie na Mikołę Michayłowego y Wasyla Mielniczuka, koło tegoż chałupy mówiących, iż będąc Petro syn Michała Mielniczuka w karczmie Proskurowskiej, pokłociwszy się z żydem, mówił tenże Petro: „Poczekay, czort by twoju mamu, żeby prędko wyszli rizuny, to was wszystkich wyrzniemy“. A Wasyl Mielniczuk uderzył Petra kijem y mówił: „a wraże, dywy szczo ty howorysz, ne mowczysz“;—aż Petro odpowiedział: „za szczo mene diadku bjesz, taże y twoi synowie są w teyże bursie y razem w waszey stodole musztrujemy się.

Przyprowadzony do indagacyi Petro Mielniczuk y chciał się wykupić od inkwizycyi, aby był wolny. Inkwizycya, nie uważając na to, przystąpiła do indagacyi; y wyznał, że się odgrażał wyrznąć żydów y lachów, a gdy mnie diadko uderzył, prawda, żem mu mówił, że y twoje synowie to wiedzą co y ja, a że mieli się musztrować w stodole, nie chciał się przyznać.

Przyprowadzony Dmytro, Wasyla Mielniczenka syn, był zapytany: jak wy się musztrujecie z Petrem, nie chciał się przyznać,

tylko tylo powiedział, że ja nie wiem nic, ale oyciec z Petrem coś robili y nie chciał przyznać się, co?

Przyprowadzony Wasyl Mielnik był zapytany: co miał mieć za musztre z Petrem w stodole swojej; nie chciał się do tego przyznać, tylko wyznał, że Petro odgrażał się w karczmie proskurowskiey, że miał rznąć żydów y lachów.

Przyprowadzony Fedko, Wasyla Mielnika syn, y wyznał: że ja sam nieraz spominałem oycu, na co wam było bić Petra, a oyciec mi odpowiedział: „da czoho sia boisz, to ja sam za toje widpowim". Tenże sam Fedko mówił we młynie, w przytomności Maxyma Kuzmicza Mielnika, ktoren w oczy mówił mu przy inkwizycyi: iż biorąc miarki mirosznik od niego, aż Fedko odezwał się: „poczekay, czort by twoju mamu, koby chutko tych lachiw y żydiw wyrizaty, to by buło szcze dobre na świti".

Dobrowolnie przyszedłszy Iaśko Mundiuk, polak, y wyznał na Wasyla Mielniczuka, iż winien był tenże Jaśkowi Marcichowi złoty jeden, ktoren upomniawszy się u niego, aby mu oddał, a że ten Jaśko Marcichow był pjany y nie uważał co Wasyl mówił, a Juśko Mundiuk był trzyźwy y słyszał te słowa od Wasyla: „poczekay, budesz ty szcze stojaty u moho poroha y prosyty, abym tia hde schowaw" a żona Jaśka Marcichowego odpowiedziała: „boday jeś toho ne doczekaw".

Przyprowadzony Jurko Stary, zapytany u kogo nocowali pilipony? odpowiedział: że nocowali u mnie. Nie pytałżeś się zkąd oni są?—Pytałem się, oni mi odpowiedzieli, że są z Kijowa. Nie pytałżeś się zaczym tu oni wyjechali?—Pytałem się, odpowiedzieli, że nas Carycia wysłała dwa tysiące powozek po całey Polszcze. Nie pytałżeś się po co?—Nie pytałem się, ale mi oni sami mówili, że z obrazkami. I pytałżeś się, na co oni te obrazki rozwozili?—Nie pytałem się. Nie daliż ci co?—Dali mi krzyżyków trzy y kubek. Nie mówiliż ci dla czego ci to dają?—Nie mówili.—Tenże Jurko bałamucił: raz powiedział: że już w nocy do niego przyjechali y nie miał sposobności z niemi mowić, a potym wymówił się, że byli

u niego na wilii y gorzałkię z niemi pił. Zapytany był o Petrze, co miał mowić w karczmie „że wyryżem lachiw y żydiw“. Wyznał, że prawda, a potym się znowu zaparł. Sam się jeszcze wymowił: „Tаże ja nie był od piliponów podkupiony“. A gdy był zapytany: alboż oni dawali komu y pieniądze, aby nie wydali co myslą? odpowiedział, że nie wiem. *Bałamucił*

Przyprowadzony Hryćko, syn Jurków, u ktorego pilipy nocowali, był zapytany, czy nie byli u ciebie ci piliponi, którzy u twego oyca nocowali? odpowiedział, że przychodził do mnie jeden, ale pod ten czas mnie w domu nie było, a żonka moja przyjąć go nie chciała. Nie słyszałżeś co o Pietrze, Michałka synie? Nie słysłyszałem, tylko tylo wiem, że go u mnie szukano, jak był uciekł. Toś musiał być człowiek podeyrzany, kiedy takiego hultaja szukano y trzęśli ciebie za nim? Czy nie słyszałeś o jakiey mowie o buntach, co wszędzie o tym słychać? może kto z drugiey wsi co gadał? Odpowiedział, że nigdy o niczym nie słyszałem. Nie chciał o niczym powiedzieć. Po odebraney karze mówił, prosząc Pana Boga „Bożе day myni terpliwiśt“, a gdy był wyprowadzony od inkwizycyi, mówił w te słowa: „szcze day myni Bożе teje perebuty; to ja szcze porosnu“.

Hawryło Mielników syn był zapytany: czy nie wiesz o jakich zmowach? Do niczego nie chciał się przyznać, tylko tylo, że kradł: woły, krowy, sukna, płutna, skury; gromada za niego ręczyć się nie chciała.

Изъ картона дѣлъ Каменецкихъ № 5.

CCCXI.

Постановленіе порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства объ освобожденіи изъ подъ ареста крестьянъ, арестованныхъ въ селѣ Свинной, съ предоставленіемъ экономическому управленію права наказать тѣхъ изъ нихъ, которые оказались виновными въ произнесеніи легкомысленныхъ рѣчей. 1789. Мая 28

Dnia 28 maja, 1789 roku.

Kommissja województwa Podolskiego, po uczynionej z poddanych Swinńejskich: Hryćka Jurkowego syna, Jurka Prokopczuka, Petra Michajłowego syna, Dmitra Wasylowego syna i Fedka Wasylowego syna, Wasyla Mielniczuka, Fedka Kostyszynego, Hawryła Mielnika syna, i Fedka Wasylowego syna, tychże, w niczym nie przekonanych, z więzienia uwalnia; za słowa jednak, płocho wyrzeczone, po kilkoniedzielnym więzieniu po karę przyzwoitą do juryzdykcyi dworskiey odsyła i tymże wolny powrot do domu zabespiecza. K. Józef Lipiński, podkomorzy Podolski, prezydujący, m. p. Tadeusz Matuszewicz m. p. Ili Czarkowski.

Книга протоколовъ засѣданій порядковой комиссіи Подольскаго воеводства № 4347, л. 89 н. об.

CCCXII.

Показанія, отобранныя дворяниномъ Скржыцкимъ отъ крестьянина Юрка Матвійшина по поводу высказаннаго послѣднимъ фигуральнаго выраженія. 1789. Апрѣля 29.

Inkwizycya, wyprowadzona z Jurka Matwijszynego, ktory dał się z tymi słyszeć słowy „że trzeba wybrać kąkol z przenicy" na co są y świadkowie. Datum w Ormianach, die 29 aprilis, 1789 anno.

Jak ci imie y przezwisko? Nazywam się Jurko Matwijszyn. Zkąd jesteś rodem? Rodziłem się w Ormjanach. Wiele masz lat? Nie wiem. Jakiego jesteś kunsztu? Jestem rolnik, gospodarz na gruncie. Czy prawda to, żeś mówił, będąc w karczmie, napijając się

co będziesz kąkol wybierał z pszenicy? Prawda, żem mówił, że będzie wybrany kąkol z pszenicy, lecz to do siebiem mówił w tym sposobie, że dając honor szlachcie, nazwałem pszenicą, a samego siebie, jako chłopa, kąkolem. Jakimże to duchem wyraziłeś te słowa, y coś mógł przez nie wnosić? Niczegom sobie nie wnosił, ponieważ ja to do siebiem mówił, że jestem chłop, a wy szlachta. Czyli to sam z siebie, czyli też z namowy czyjey miałeś tę myśl? Sam ja te słowa mówiłem, lecz z niczyjey namowy. Czy nie byłeś od kogo namawianym lub pieniędzmi ujmowanym? Nie namawiał mię nicht y pieniędzy od nikogo nie brałem. Dla czego żeś ludziom, ktorzy te słowa słyszeli, potym gorzałki chciałeś kupować? Dla tegom chciał kupować gorzałki ludziom, aby tych słów dworowi nie powiedzieli, bom się bał, słysząc zakaz wielki. Coż te słowa znaczą (gdy cię straszono karą), że wole ja sam karę ponieść, aniżeli kogo niesłusznie y niesprawiedliwie wprowadzić w kłopot y bidę? Tak jest, mówiłem te słowa, że, chociaż czuję się bydź niewinnym, jednak wolę sam karę, chociaż niewinnie, ponieść, niżeli kogo niesłusznie y niesprawiedliwie w kłopot wprowadzać.

Które to inkwizycye, przezemnie wyprowadzone, podpisuję. Ignacy Skrzycki, m. p.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCCXXIII.

Показанія, отобранныя военною командою въ селѣ Монастыркѣ отъ крестьянина Василія Колесьника и священника, Онуфрія Горецкаго, обвиненныхъ въ участіи въ крестьянскомъ заговорѣ. 1789. Мая 1.

Za rekwizycyą wielmożnego imci pana Radeckiego, kasztelanica, na Wasyla Koleśnika z dóbr wsi Manastyrka wyprowadzona inkwizycya die 1 maja, 1789 roku, ktora w przytomności tegoż wyciągniona była.

Zkąd ty jesteś rodem? Z Wołoszczyzny y tu zaszedłem na słobode. Za coś oddany do inkwizycyi przez gromade z części drugiey wielmożnego Kumanowskiego dziedzica? Byliśmy na obiedzie u jednego chłopa na części wielmożnego Kumanowskiego, aż jadąc wielmożny imci pan Radecki, kasztelanic, koło teyże chałupy, wysiadł z pojazdu y kazał podać sobie wody, a wypiwszy tey wody, stawiając szklankę na stoł, mocno ją postawił; a ja, pod ten czas będąc już napiły, miałem mu powiedzić: „ne stukay pane, czort by twoju ma“ y rwałem się do niego. A widząc to gromada, wtronciła mnie do alkierza y gumienny pana Kumanowskiego trzymał mnie, a ja y temu łajałem: „pusty mene,, y ty taka psia wira, jak y win“. Zkąd miałeś tyle zuchwałości, żeś porywał się na pana, musiałeś słyszeć od kogo, że teraz lachów y żydów będą rzneli? Nie wiem ni o czym y to tylko zrobiłem przez pjaństwo.

Czy nie namawiał cię pop do czego? Nie namawiał. Przyznay się, gdyż ja od popa słyszałem, że masz myśl rznąć polaków y żydów. Kiedy tak pop powiedział, to y on o tym wiedział, bo ja tylko wstrzymywałem się poty, póki pop nie powie, a że już powiedział, to prawda. Jakim sposobem to mieliście robić, y kto był do tego początkiem, y siła was było w tym komplecie? Napierwiey przysięgaliśmy dziewięciu na bractwo, ale pop kazał nam tak przysięgać, abyśmy jemu byli posłuszni: żeby nam w oczy strzylali y w ogień kazali skakać, to żebyśmy mu byli posłusznemi; y teraz, podczas świąt ruskich, zwołał nas wszystkich bratczyków y mówił: pamiętaycież, trzymaymy się rypiakiem, niech nam Bog dopomaga, a jak dam znać czy w nocy, czy w pół nocy, abyście byli gotowi. Na kogoż naypierwey mieliście napaść? Pane! czy znajut waszi żowniry, szczo pan mysłyt y gde im każe ity? Chyba wtohdy, jak im pan rozkaże. To tak y my, jak by nam kazaw ity, toby my musiły, choć by nam w oczy strylano, bośmy na tęje przysiahały. Kiedyżeście mieli myśl wyścia rznąć? Czekaliśmy tylko rozkazu popa, ale byliśmy gotowi, tylko to zle było dla nas, że wszendy razem o tym ogłosiło się: To popowi wyznał w oczy, że na to przysięgali y byli

gotowi, tylko czekali rozkazu. Pop się tego odpiera. Mieliżeście oręż swoy, czy pop miał wam dać swoją broń? Ja o tym nie wiem, bo ja tylko jeden z drugiey części, ale tamci ośmiu może wiedzą, bo oni na jedney części z popem. Wiem o tym, że pop jeździł w zimie, bawił się dwie niedziele, to może w drodze kazał narobić. Wszyscy o tey przysiędze wiedzieliście, y na jaki sposób, kiedyście oświadczyli mu te posłuszeństwo, że y rznąć mieliście? Wszyscy wiedzieliśmy o tey przysiędzie y tak nam pop powiedział pod czas świąt ruskich: „pamiętaycież o tym, bo tey przysięgi nikt z was nie zdyjmie, chiba na krzyż ręce złożycie; y wspominał, abyście się ni przed kim z niczym nie wymowili. Czy nie przymuszał was pop do tey przysięgi? Nikogo nie przymuszał, ale my z własney ochoty przysięgliśmy mu na posłuszeństwo, co tylko rozkaże, to wszystko ażebyśmy gotowi byli wykonać y oświadczyliśmy się z tym, że y rznąć będziemy, jak nam powiesz. Spowiadałżeś się wielkanocną spowiedzią y przed kim spowiadałeś się? Spowiadałem się przed własnym swoim parochem. Coś miał za pytania na spowiedzi wielkanocney, czy nie spominał ci co o buntach? Powiedział mi tylko: „trzymay się kupy y krzepmy się, wszak przysięgaliście mi na posłuszeństwo, a może nam dopoże Bóg". Powiedzże mi co więcey słyszałeś od popa y bratczyków swoych? Panie, niech oni staną mi na oczy, to ja y bratczykom y popowi będę wszystko mówił; to pod ten czas pan prawdy doydzie y dopiero o wszystkim się dowie y uweseli się. Słyszałem jeszcze o tym, będąc u Semena, bratczyka starszego, na obiedzie, aż Semen powiada: „żeby teraz Gonta do nas przysunoł się" aż w tym pop odzywa się: „oy, żeby to przyszedł, to by ja był za officera". Po wyznaniu Wasyla żądała kommenda, ażeby przystawieni byli do inkwicyi 8 chłopów z części wielmożnego Kumanowskiego, ktorych Wasyl powoływa, jakoby mieli razem z nim przysiądz popowi na posłuszeństwo. Wielmożny Kumanowski, nie pozwoliwszy onych do indagacyi, oświadczył się z tym, że sam ich przystawi do kommissyi województwa Podolskiego do explikacyi.

Ikwizycya z popa Manastyrzeckiego wyciągnięta.

Zkąd rodem? Z Kalusza z wojewudztwa Podolskiego. Jakiey religji? Ruskiey. Dawno jak xiędzem zostałcś? Lat ośmnaście. Gdzież waszeć święciłeś się? Na Wołoszczyznie w Chocimskiey diecezyi syzmatyckiey. Długoż tam byłeś? Puł piąta roku, ale jak turcy przyszli do Chocima, to przejechałem do Polski. I gdzież przebywałeś, przyjechawszy do Polski? Byłem w Jełtuszkowie w mieście lat dwie za wikarego, a wyrobiwszy sobie instytucyą wielmożnego xiędza officjała, to jest pozwolenie mieć mszę w diecezyi swojey, gdyż pierwey przysięgałem na syzmę, po odebraney instytucyi, dostałem erekcyą od wielmożnego Radeckiego, kastelanica, do wsi Manastyrka, w ktorey wsi dotąd mieszkałem. Nie jeździłeś gdzie temi czasy? Jeździłem w zapusty na Pobereże do krewnych swoich. Jak się ten człowiek nazywa, co z tobą jeździł y zkąd on był? Nazywa się Maćko, zkąd jest, tego nie wiem. Oskarżony jesteś, że po nocy zawsze jeździsz y pijasz po nocy w karczmach z chłopami y masz z niemi jakieś szepty. Z chłopami nigdy nie pijam y o niczym nie wiem. Co miałeś za myśl jednego czasu w nocy, wyszedłszy z karczmy, mowić do Wasyla, żegnając się z nim: „pamiatayteż Wasylu, abyśtesia z czym ne wymowyły". Nigdy tego jemu nie mówił. Ktoren to parobek, wyszedłszy razem w komplecie więcey chłopów z karczmy w nocy, prosił, abyś go zapisał, aż sam odpowiedziałeś: „a w coż ciebie zapisać". Aż odzywa się ten parobek: „ta wy znajete dobrodiju w szczo"; a pop odezwał się pod ten czas: „dobre, dobre". I tego nie mowiłem N. B. Wasyl wyznał, że to Wasyl Hapkow zapisał się jeszcze. Co za mowa była pod ten czas, kiedy byłeś w karczmie z swojemi bratczykami cyrkiewnemi y kiedy szlachcic Kuraskiewicz chciał bydź bratczykiem starszym y dawał dziesięć pni pasieki? Byłem podtenczas na dworze, ale Wasyl przywołał mnie do karzczmy. Kuraszkiewicz szlachcic, ktören dawał 10 pni pasieki na bractwo, był sparty na stole y nic do niego nie gadałem, ani on do mnię, tylko mówiłem do swoich bratczyków: „jużeście się napili, idzcież spać"; y zaraz rozeszliśmy się.

Przywołany był szlachcic Kuraszkiewicz y wyznał: że byłem pod ten czas w karczmie, jak Wasyl poszedł wołać popa do karczmy. Ja uczyniłem się spiącym, sparłem się na stół y nie spałem; aż xiądz wchodzi y napił się jeszcze wudki y mówił do swoich brątczyków: „napiliście się, idzcież spać". Aż Wasyl odzywa się: „Dobrodzieju, ne budu ja tey noczy spaty". Pop mówi: „czemu nie będziesz spać?" Aż idzie żona Wasyla, a pop się pyta: „a to kto idzie?" Wasyl powiada: „to moja żona". Pop mówi: „to nie ty, bo szczo żonka to ne jidna howirka". Aż Wasyl, żegnając się z popem powiada: „daytež myni Dobrodiju ruku". Pop dał mu rękę y mowi mu: „pamiętay że Wasylu, abyś się z czym nie wymowił".

Drugi szlachcic, Stanisław Kuraszkiewicz, brat tego, wyznał: teyże samey nocy idącego Wasyla z żoną do domu swego, odgrażającego się na kogoś, wyrywając się od żony swojey, słyszał: „puść mnie, może go zastanę. Psia krew sobacza, psia wiara, pusty mene! Bih znaje, szczo sia z nym stane. „Ale żonka go nie puściła perswadując mu: „nie idź, Wasylu! wiesz jaki teraz czas"; y poszli do domu. Ale Wasyl wyznał, gdy był o to zapytany, to miał isć do Kuraszkiewicza, szlachcica, ale się nie chciał przyznać jaką myślą.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCCXXIV.

Показанія, отобранныя Подольскою порядковою коммиссіею отъ крестьянина Василія Колесьника 1789. Мая 12.

Indagacya z Wasyla Koleśnika ze wsi Manasterka, aresztanta.

Die 12 maja, 1789.

Zkąd jesteś?—Z Monasterka.—Gdzie się rodził?—Rodziłem się w Zawalu, potym byłem na Wołoszczyznie z lat dziesięć, a od lat 20 mieszkam w Monasterku.—Za co jesteś wzięty?—Był u nas we wsi obiad u starszego brata za dusze zmarłych, gdzie ja byłem; nadjechał wielmożny Radecki, prosił wody y dano mu; byłem pjany,

nie pamiętam, powiedziano, żem łajał wielmożnego Radeckiego.— Czy namawiał cię pop monasterski na co?—Przysięgaliśmy nas dziewięciu z bractwa już temu lat pięć, a w te święta mówił nam pop w bractwie: ,,trzymaymy się kupy, a Bóg nam pomoże; abyśmy mu byli posłuszni, choćby strzelali, choćby w ogień, choćby o północy, kiedy ja każę, abyście byli gotowi.—Czy jeździł wasz paroch kudy?—Tey zimy po świętach jeździł nąd Dniestr y bawił się dwie niedzieli.—Czy mieliście co robić z rozkazu popa?—Nie mówił nam pop o niczym, tylko kazał nam bydź gotowemi, gdyby do nas strzelano y żebyśmy czekali rozkazu.—Czy mieliście jaki oręż?—Nie mieliśmy żadnego oręża; pop, jeżdżąc, może co robił. Mówił co do was pop tych świąt? Mówił do nas tych świąt, że tey przysięgi nikt z was zdjąć nie może, chyba na krzyż ręce złożycie, y mówił, żebyśmy tego przed nikim nie mówili. Czy przymuszał pop do przysięgi? Nie przymuszał, ale my to z ochoty zrobili. Spowiadałeś się tey wielkanocy y czy nie mówił ci na spowiedzi, lub czy cię nie namawiał na co twoy paroch? Spowiadałem się y mówił mi na spowiedzi: trzymaymy się kupy y bądźcie posłuszni. Nie słyszałeś co jeszcze od kogo? Będąc na obiedzie u Semena, starszego bratczyka. wyszliśmy nas trzech: Semen, pop y ja, na podworze; mówił Semen: „gdyby to Gonta wyszedł, było by wiele reywachu; a pop odpowiedział: „jabym zaraz był officerem". Jak się nazywają ci ośmiu w bractwie? Starszy brat Semen, drugi Fedko Dowhaniuk, trzeci Semen Jurczyszyn, czwarty Fedko Zahajduruk, piąty Jakim Bednarz, szosty Iwan Stefanow, siódmy Wasyl Chapoczkow, osmy Maxym Kaszczyn. Ci wszyscy ze mną przysięgali.

W. Raciborowski, chorąży latyczowski, prezydujący. Tadeusz Matuszewicz m. p. J. Czarkowski.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCCXXV.

Показанія, отобранныя Подольскою порядковою коммисіею отъ священника Онуфрія Горецкаго. 1789, Мая 14.

Indagacya z parocha Manasterskiego, Onufrego Goreckiego, die 14 maja, 1789.

Gdzie się rodził? Rodziłem się w Kaluszu, dobrach wielmożnego Koziobrodskiego, dziedzicznych, w województwie Podolskim. Dawno iesteś xiędzem y gdzieś się święcił? Jako jestem xiędzem jest lat 18. Święciłem się w czasie rewolucyi, kiedy Moskwa osiadła Wołoszczyznę, przez biskupa tamteyszego, mieszkającego w Radowcach, a miałem tytuł do cerkwi wsi Witranki, naprzeciwko o ćwierć mili od Łojowiec, wsi w kraju polskim sytuowaney. Długoż byłeś tam parochem we wsi Witrance? Byłem lat puł pięta we wsi Witrance parochem. Dla czegoż wyszedłeś z mieysca tego z żoną y dziećmi? Jak nadeszli turcy, uszedłem kryjomo z żoną y dziećmi, gdziem się urodził, do Polski. Dokąd się udałeś, wszedłszy w kray polski? Wszedłszy w kray polski, udałem się do xiędza officyała barskiego, przed którym zrobiłem konfessyą, czyli wyznanie wiary, zkąd byłem wikarym w miasteczku Iołtuszkowie, gdzie udałem się do xiędza Czarnołuckiego y byłem w wsi Chaskowcach wikarym dwa roki, ktory mi wyrobił parochyą w Manasterku y kollacyą od wielmożnego Radeckiego; w ktorey wsi dotąd jestem parochem. Jeździł waszeć tey zimy, w ktore strony y o ktorym to czasie? Jeździłem tey zimy do Kalusza, byłem w Kapuścianach, w Kuczy, w Łojowcach. Mam w Kapuścianach za Kostiem Jaromirczukiem siostrę cioteczną; w Kuczy mam Żuka, ktory ma ciotkę moją rodzoną; w Kaluszu mam synowic trzy za Goryczukami, ktorzy są pod tym imieniem. Byłem w tych mieyscach niedziel dwie y powróciłem w maśnicę, na tydzień przed wielkim postem. Z kim jeździłeś w te strony? Jeździłem z najętym człekiem, imieniem Mackiem, teraz służącym u kommissarza, pana Rygulskiego. Czy nie byłeś na Wołoszczyznie w tey porze? Byłem na Wołoszczynie w Witrance, gdzie

byłem parochem, gdzie bawiłem ze dwa dni. Dawno jesteś parochem w Manasterku? Jestem od lat 11. Czyli jest zwyczay przysięgać we wsi w bractwie, y dawno bractwo przysięgało, y na co? Przy xiędzu dziekanie z Hryniowiec, Żukowskim, przysięgało bractwo już temu rok piąty; przysięgali na posłuszeństwo cerkwi y na wierność w potrzebach cerkiewnych. Co waszeć mówiłeś w starey cerkwi do bractwa o przysiędze? Tey wielkanocy, gdy miałem zlecenie pod interdyktem, aby kończyć nową cerkiew, y gdy bractwo, umówiwszy się, chciało rozbierać starą cerkiew w tydzień po wielkiey nocy na reparacyą nowey, po nabożeństwie więc, zda mi się w czwartek po Wielkanocy polskiey, poszedłem do starej cerkwi. Tam, zmówiwszy pacierz z gromadą za dusze zmarłych, nic, ani publicznie do gromady, ani przywatnie do bractwa nie mówiłem. Czy mówiłeś na spowiedzi do Wasyla Koleśnika, aby był o połnocy gotowy, kiedy rozkaz odbierze? Nie mówiłem tego nigdy na spowiedzi Wasylowi Koleśnikowi. Jak byłeś na obiedzie zadusznym u Semena, starszego bratczyka, czy wspominał tenże o Goncie y czy mowiłeś, że będziesz officerem? Byłem na obiedzie u Semena, ale nigdy tych słuw nie słyszałem, ani o tym gadałem. Coż to znaczyło, co waszeć mówiłeś do Wasyla, wychodząc z karczmy: „pamiętaj, abyś się z czym nie wymówił". Byłem w karczmie, mówiłem do ludzi: „pódzcie spać" a do Wasyla tych słów nigdy nie mówiłem. Czy byli kiedy w tey wsi pilipony? Nie byli nigdy, ani ich widziałem, ani w żadnym mieyscu nie miałem z niemi rozmowy.

W. Raciborowski, chorąży latyczowski, prezydujący. Tadeusz Matuszewicz. J. Czarkowski.

Картонъ дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCCXXVI.

Показанія, отобранныя въ Каменецкомъ гродскомъ судѣ отъ священника, Онуфрія Горецкаго. 1789 Іюня 25.

Libera confessata ex reverendo Onuphrio Gorecki, parocho ritus graeci latino uniti de bonis Manastyrek, sub celebratione terminorum querellarum officii castrensis Camenecensis Podoliae, die vigesima quinta mensis junii, anno Domini 1789, agitatorum, per officium plenum eductae.

1. Jaki wiek? Stan urodzenia? mieysce mieszkania rodziców y krewnych? mieysce mieszkania? Mam rok 43. Oyciec móy był w Kaluszu mieszczaninem y wóytem; wychowałem się u rodziców w Kaluszu.

2. Gdzie brałeś nauki? w ktorym je wieku zakończyłeś? kiedy wziołeś powołanie do stanu duchownego? gdzie się święcił? przez jakiego biskupa? Trocha się w domu u dyrektora, a trocha w Szarogrodzie w szkołach uczył; duchownym zostałem lat temu 18; święciłem się na Wołoszczyznie y lat trzy mieszkałem; zkąd przyszedszy nazad do Polski, wyznanie wiary uczyniłem w Barze, przed xiędzem Matkowskim, officjałem; potem byłem na wikaryi w Iołtuszkowie y w Michałkowcach, przy xiędzu Czarnołuskim łacińskim, a na ostatek objołem parafją w Manastyrku.

3. Kiedy y w ktorym mieyscu wykonywałeś przysięgę w xiążeczce pod tytułem „Sokraszczenny katechizis“ przepisaną? czyli za przeszłego archimandryty wspomniona xiążeczka została do cerkwiów rozesłana? czyli za teraznieyszego, Wiktora Sadkowskiego, y czyli ją masz przy cerkwi? Ani przysięgi nie wykonywałem, ani o takiey xiążeczce nie słyszałem w naszey diecezyi, y żadnego Wiktora Sadkowskiego archimandryty nie znam.

4. Kiedy y jak dawno przykazano mieć xiążeczki przy cerkwi pod tytułem: „O pobiede na supostaty“? y czyli nabożeństwa albo suplikacye, w tey xiążce przepisane, nie były zaniedbywane? czy w każde święto od ciebie albo ludzi cerkiewnych było odprawowano? czyli xiążeczki rzeczone kupował, czyli je darmo rozdawano y przez

kogo?—Takiey xiążeczki przy cerkwi mojey niemasz, y nabożeństwa z niey nie odprawiałem, ponieważ dopiero o niey słyszę.

5. Gdzie mieszkałeś y czym się bawiłeś między rokiem 1764 a 1766? gdzie mieszkał y w jakim był powołaniu między rokiem 1767 a 1769?—W tych latach djakowałem y rusczyzny uczyłem się.

6. Jakie miał od xiędza archimandryty listy, przez Boczkowskiego przywiezione, ktory przez xiędza Stefana Lewandowskiego, protojereja, był expedyowany y zaświadczony? Ani listów od nikogo nie miałem, ani Boczkowskiego, ani Lewandowskiego żadnego, archimandrytów, nie znam.

7. Czy miewał kiedy jakie ukazy od biskupa Mohylowskiego albo Kijowskiego lub od synodu bez wiadomości archimandryty Słuckiego y jakie te były ukazy? Ani tych biskupów, ani ich rozkazów nie znam, prócz swego Kamienieckiego.

Czyli bywał na soborach w Słucku, lub w innym mieyscu, gdzie był ostatni sobor, w czasie wizyty xiędza Sadkowskiego archimandryty odbywany, y czyli się z nim widział?—Ani Słucka, ani soboru, ani xiędza Sadkowskiego archimandryty nie znam.

9. Jakie względem buntów na soborze od archimandryty, lub od protopopów, czyli dziekanów, miał rozkazy? y czyli na pismie, czyli ustnie czynione? Powiedziałem, że ani o soborze, ani o rozkazach, ani o buntach, ani o takich osobach nie wiem.

10. Podczas soboru, ponieważ nie wszyscy popi byli wołani, ale na dwie podzieleni części, w ktorey z tych znaydował się, y co w tym zgromadzeniu było czyniono?—Jak żyję, nie byłem na żadnym soborze y nic o tym nie wiem.

11. Czy podlega rządowi duchownemu tak, żeby nic nie zaniedbał, co by mu było nakazano?—Posłuszny jestem mojey zwierzchności unickiey y rozkazy jey pełnię.

12. Gdyby rozkaz zwierzchności duchowney wyszedł przeciwny krajowemu rządowi, ktoremu był by posłuszny?—Żebym wiedział, iż zwierzchność duchowna rozkazuje, co prawu krajowemu przeciwnego, pewnie bym jey nie słuchał.

13. Czyli przysięga na wierność, monarchini Rossyjskiey uczyniona, przeciwi się wierności, ktorey król polski y rzeczpospolita wyciąga od tych, co wspomnioney monarchini przysięgli?—Taka przysięga piewnieby się przeciwiła wierności swego monarchy, pod ktorego panowaniem mieszkam.

14. Kto namawiał do buntu, y jakie powody przekładały buntujące osoby?—Do buntów żeby kto namawiał, nie słyszałem.

15. Czyli dawali pieniądze ci, ktorzy do buntu namawiali? y zkąd mieli te pieniądze, ktore dawali?—Nie wiedziałem, żeby kto komu pieniądze dawał, y do buntu namawiał.

16. Czy pokazywali jakie pisma, y od kogo? czy powiadali, kto będzie autorem buntu? czyli obiecywali dla buntujących się pomoc jaką y zkąd?—Pisma żadnego nie widziałem, ani wiem, ktoby się miał buntować?

17. Czyli podeymujący się do buntów wypełniali przysięgę? na co y dla kogo?—J o tym nie wiem.

18. Jakie przedtym przy nabożeństwach imion panujących bywało wspominanie? a jakie y w ktorym determinate czasie zalecenia w tey mierze od teraźnieyszego archimandryty, Wiktora Sadkowskiego, było przysłane?—Y przedtym y teraz modliłem się y wspominał papieża rzymskiego, nayjaśnieyszego, króla, panów, woysko y wszystkich chrześcjan.

19. Z jakiego powodu spisywano ludzi, wyszczegulniając wiek y zdatność?—Co roku podajemy regestrem wszystkich parochjan, wiele się spowiadało, wiele nie, wiele umarło, wiele się narodziło, swemu dziekanowi.

20. Czyli po wzięciu w areszt nie był od kogo namawiany, żeby tail prawdę?—W areszcie będącego nikt mię nie namawiał, żebym się tail y prawdy nie powiedział.

21. Po co jezdził w Wołoszczyzne?—Byłem tey zimy na Wołoszczyznie cwierć mili od Dniestru we wsi Witrance, gdziem był przedtym parochem, y tam bawiłem dni dwa.

22. Czy byli kiedy pilipony u ciebie w Manastyrku we wsi?— Nie byli pilipony ani u mnie, ani we wsi.

23. Którego czasu wykonało przysięgę bractwo Manastyreckie y na co?—Przysięgało bractwo w obecności y z rozkazu dziekaną na posłuszeństwo cerkwi y na całość kassy brackiey jeszcze w roku 1784.

24. Co waszeć mowiłeś tego roku względem przysięgi w starey cerkwi?—Byłem z gromadą tego roku w cerkwi starey y tam wigilję za dusze zmarłe odprawiałem, y nic do gromady o przysięgdze, ani prywatnie, ani publicznie nie mówiłem.

25, Czy mówił na spowiedzi do Wasyla Koleśnika, aby był gotów, kiedy rozkaz odbierze?—Do Wasyla nigdy tych słów nie mówiłem.

26. Będąc na obiedzie u Semena, starszego bratczyka, gdy tenże Semen powiedział, iż słyszał, że wyjdzie Gonta y wiele będzie rozruchów, czy mówił te słowa: „Jak wyjdzie Gonta, ja będę officerem"?—Tych słów nigdy nie mówiłem, ani się do tego znam.

Связка инквизицій Каменецкаго гродскаго суда, № 4145, л. 82—83.

CCCXXVII.

Постановленіе порядковой Подольской коммиссіи объ освобожденіи изъ подъ ареста впредь до окончанія процессовъ, вслѣдствіе ручательства уніятскаго епископа Бѣлянскаго, священниковъ: Бѣлецкаго, Горецкаго, Михневича и Прокоповича. 1789. Августа 6.

Dnia szostego miesiąca Sierpnia 1789.

Kommissya porządkowa województwa Podolskiego, rezolwując notę przez w. i. xiędza Michała Radewicza, archiprezbitera kafedralnego y officjała generalnego Kamienieckiego Podolskiego, pod dniem dzisieyszym do kommissyi swojey podaną, ponieważ z woli y dyspozycyi j. w. i. xiędza Piotra Bielańskiego, biskupa Kamieniec-

rithus graeci—latino uniti, wizytę dyecezyi swojey aktualnie odprawującego, kładzie przez te notę kaucyą za wielebnych xięży: Michała Bieleckiego—Rossowskiego, Onufrego Goreckiego—Manasterzeckiego, parochów, Jozefa Michniewicza, exparocha Karpowieckiego, y Jana Prokopowicza, wikarego Karapczyjowieckiego, mniey lub więcey w czasie rozruchów między chłopstwem y podobieństwa do podniesienia buntów zaciszonych od kogokolwiek oskarżonych, doniesionych y do fortecy tuteyszey Kamieńca Podolskiego przystawionych, in sequestro za tym osadzonych, a dotąd przez nikogo nie skonwinkowanych in aliquo crimine, iż onych przy katedrze tuteyszey, ex sequestro fortalitii uwolnionych, umieścić chce y każdego czasu, za dyspozycyą kommissyi swojey, do sądu cywilnego dla wywodu lub za przekonaniem w przewinieniu odniesienia z prawa y sprawiedliwości przyzwoitey kary, officium konsystorza tegoż Kamienieckiego stawienia onych bierze na siebie obowiązku ciężar; zatym kommissya porządkowa, przychylając się do wspomnioney cum praemissa cautione podaney noty, wyżey wspomnionych wielebnych xięży: Michała Bieleckiego—Rossowskiego, Onufrego Goreckiego—Monasterzeckiego parochów, Iozefa Michniewicza—exparocha Karpowieckiego, y Jana Prokopowicza—wikarego Karapczyjowieckiego, za osobliwym rewersem na rzecz kommendy fortecy tuteyszey Kamienieckiey, przez tegoż w. i. xiędza officiała generalnego Kamienieckiego z takowym zapewnieniem danym y podpisanym, z sekwestru fortecy uwolnionemi bydź słusznie sądzi y deklaruje. K. Lipiński, podkomorzy Podolski, kommisarz prezydujący mp. I. W. Darowski P. Z. P., kommisarz mp.—I. Nitosławski, kommissarz.—Ili Czarkowski, kommissarz.

Кн. пртoк. засѣд. порядк. ком. Подол. воев. № 4347, л. 93.

CCCXXVIII.

Показанія, отобранныя въ Летичевскомъ гродскомъ судѣ отъ подсудимаго, крестьянина Василія Колесника, и отъ 9 членовъ церковнаго братства въ селѣ Монастыркѣ. 1789. Сентября 8.

Libera confessata ex laborioso Wasyl Koleśnik, subdito de bonis villae Monastyrek, medietate ad tractum Miendzybożensem spectanti, ex mente sententiae officii sui in terminis quaerelarum sui judicii causarum incarceratorum, feria tertia post festum sancti Aegidii abbatis proxima, id est die octava mensis septembris anno Domini 1789 probata, juxta per partem instigantem porrecta puncta, coram officio pleno excepta.

1. Ja, Wasyl Kolеśnik, jestem poddany z Manastyrka wsi z połowy j. o. xięcia Czartoryskiego, generała ziem Podolskich, do Międzyboża należącey, tamem zaszedł od lat 26 ze wsi Zawala, nad Zbruczem rzeką leżącego, y ożeniłem się,—posiadam grunt pojedynkowy, mam lat około 50. Ludzie Monastyrzeccy z części tey, na ktorey mieszkam, nie gadali tego, żeby mię do dworu mego pana wzięto y do Kamieńca zaprowadzono, jako haydamakę, o czym dopiero pierwszy raz słysze. 2. Prawda żeśmy z popem Monastyrskim napijali się nie raz, ale zmowy żadney na rzeź nie czyniliśmy. 3. Żonie mojey nie wyrywałem się, idąc z karczmy do domu, y nie mówiłem tego, że „mi trzeba robotę zacząć rznięcia lachów czyli szlachty, umowioną z kapłanem“. 4. Na chrzcinach nie jednych bywałem, ale o rznięciu żadney zmowy z popem nie miałem, tylko jak umarło dziecie panu Rzepeckiemu, szlachcicowi z Manastyrka, danego od tegoż pułzłotka na bractwo, dałem popowi, a on mi mowił: „pamiętay-że przypomnić, abym go zapisał“. 5. W. Radecki, jadąc przez Manastyrek, stanął przed chałupą Semena, poddanego z części w. Kumanowskiego, wyszedłszy z karety, usiadł na przyspie tegoż Semena, gdzie na tenczas był obiad braterstwa cerkiewnego. Ja, będąc tam także, jako bratczyk, ukłoniłem się w. Radeckiemu, mówiłem dziękując, że trafił na ten obiad;

nie wiem natenczas ktory człowiek mówił do drugich, aby mnie odciągnąć, abym pijany nie dokuczał temuż w. Radeckiemu. Petro gumienny, w. Kumanowskiego mówił do mnie, że „cię wezmę y zwiążę“. Jam zaś odpowiedział: nie doczekasz tego, abyś mię wiązał; jednak on, pobudziwszy drugich swoich, związali mię y zaprowadzili do dworu swego, w Manastyrku będącego, y tam przenocowałem; a nazajutrz, jak przyszedł Petro, imć pan Piotrowski, administrator w tym że dworze, mówił do niego, łając: „na coście tego człeka“, to jest mnie, „tu przyprowadzili?“ Gdym się zaczoł prosić, aby mię puścił, on się exkuzował, że nie może, ponieważ pan moy już wie o tym, radził mi, abym dał swoich koni do jego wozka, obiecując mię zawieźć, bratczyków wziąwszy z sobą, do Swinny, do dworu swego pana, y tam mię wymówią; dokąd gdyśmy przyjechali, stanęliśmy przed wrotami; Petro gumienny zerwał się z wozu, poszedł do swego pana, po podworzu natenczas chodzącego z porucznikiem; W. Kumanowski przyszedł do mnie do wozu, łajał mię y oddał mię w ręce poruczikowi, ktory mie zawiozł do dworu xiążącego y do pana Drzewieckiego podstarościego, y oddany tam zostałem drugiemu imci panu porucznikowi, Pawłowskiemu, w tymże dworze stojącemu. Ten i. pan porucznik kazał mię bić rozgami, aż do krwi, a to za W. Radeckiego, żem jakoby go napastował wczoray; w tym nadjachał W. Radecki do tego dworu, ja do niego raczkiem przyszedłem, prosząc, aby mi darował, jeżelim co wykroczył przeciw niemu; on zaś odpowiedział, że nic mi nie winien, niech cię pan Bog wyprowadzi. 6. Nazajutrz pytali mnie się, czy niemasz u popa spis y strzelby, y innego oręża? odpowiedziałem, że nie wiem. Gdy mi mowiono że będę poprowadzony do Kamieńca, mówiłem z bolu, jak mię bito, że nie tylko ja poydę tam, ale y więcey jeszcze poydzie ze mną. A o tych mówiłem, ktorzy przysięgali przed popem naszym y dziekanem na posłuszeństwo cerkiewne w chałupie popa przed lat sześciu czy siedmiu, y krzyżyki kładliśmy na papier pisany już, ale nam tego nie czytano, co było tam napisano. Było nas do tey przysięgi y podpisu dziesięciu:—pierw-

szy ja, Wasyl Koleśnik z części j. o. xięcia imci; drugi Jakim Bednarz, trzeci Iwan Stefanów, czwarty Chapoczków syn Wasyl, piąty Fedko Dowhaniuk, szósty Semen Zahaydurów zięć, siodmy Hawryluk, ośmy Semen Jurczyszyn, dziewiąty Fedko Zahayduruk, dziesiąty Maxym Kaszczyn; a ci dziewięciu oprócz mnie, wszyscy są z części W. Kumanowskiego. 7. Ani namawiał mię pop do rzeźi, ani przysięgałem w pustey cerkwi, oprócz wyżwyrażoney przysięgi wykonania y podpisywania się na karcie, ktora karta jest u popa naszego. 8. To tylko mówiłem popowi, tam będącemu przy w. poruczniku, że gdyby on miał taką moc nademną, jak waszmość pan, tobym go, to jest popa, słuchał y coby kazał, robiłbym, com z bolu mówił. 9. Z popem czasem mówiłem po wołosku jakie słowo y to przy ludziach, nie na ustroniu. Nie wiem, aby pop przegrażał się szlachty rznąć, albo żeby miał radzić sprzyjającym sobie przebierać się w siermięgi; y gdy syn popa naszego jeździł za Winnice, ktory pierwej uczył się w Barze, potym wzięto go do żołnierzy y miał uciec teraz od nich; ale tego doskonale nie wiem. 10. Widziałem na środku cerkwi obrazki malowane na drzewie niewielkie, ktore oddał do teyże cerkwi Prokop Hawryliszyn z części W. Kumanowskiego, a tych obrazków on dostał od przejeżdżającego jakiegoś człeka, już temu jest z rok. Przy mnie nie zabierał dziekan Olexiniecki tych obrazków, natenczas już byłem w Kamieńcu, ponieważ ja już w więzieniu jestem niedziel 20, a to teraz miało się stać niedawno. Recognoscens, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit. Thomasz Dorożyński, judex castrensis Laticoviensis. Michael Drużbacki, notarius castrensis Laticoviensis.

Libera confessata ex laboriosis: Jakim Bednarz, Iwan Stefanow, Fedko Dowhaniuk, Semen Zahaydurów zięć, Semen Jurczyszyn et Fedko Zahayduruk, atque Hawryluk Hrycko, ex permoventia recognitionis, per laboriosum Wasyl Koleśnik sub puncto sexto, superius adnotato, depositae, coram officio pleno excepta quoad idem punctum sextum. 1. Laboriosus Jakim Bednarz de bonis villa

Manastyrek medietate magnifici Kumanowski, ab annis 17 ibidem commanens, annorum 70 aetatis suae, recognovit: Piąty lub więcey temu rok, jak ja chorowałem, natenczas tamci, to jest: Iwan Stefanów, Fedko Dołhaniuk, Semen Zahaydyrów zięć, Semen Jurczyszyn, Fedko Zahaydzuruk, Wasyl Koleśnik, Michayło Swiec, Maxym Kaszczuk, Wasyl Chapków, Hawryluk Hrycko przysięgali w chałupie popa naszego Monastyreckiego, przed tymże popem y dziekanem z Hryniowiec, xiędzem Żukowskim, na posłuszeństwo cerkwi. Jakiem zaś ozdrowiał, podczas schadzki braterskiey u popa, y ja przysiągłem także na posłuszeństwo cerkwi; pierwiey zaś pop mi mowił, że jak nie przysiężesz, to dasz grzywien dziekanowi złotych 2, y musisz póyść do spowiedzi do Hryniowiec. Czy kładłem krzyżyk na karcie, od popa podaney, nie pamiętam, y co było napisano na tey karcie, nie wiem; to wiem, że po polsku pisano było, a to był regestr wielki oprawny, ktory jest teraz u w. Kumanowskiego.—Recognoscens, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

2. Laboriosus Iwan Stefanow de bonis villae Monasterek medietate magnifici Kumanowski, annorum 30, nativus subditus de ibidem, recognovit: Lat temu 3 lub 4 skończy się, jako imć xiądz dziekan z Hryniowiec zjachał; przysięgałem w chałupie popa naszego na posłuszeństwo cerkwi, y krzyżyki położyliśmy na tabelli, czyli xiędze cerkiewney, ktorą kazał na wiosnę pan nasz przynieść do dworu; nie wiemże, czy ona tam została się, czyli jest u bratczyka. Oprocz mnie, przysięgali na to samo wyż wyrażeni ludzie y krzyżyki kładli na tabelli, czyli xiędze cerkiewney, jakom dopiero powiedział. Jakośmy przysięgali, mówił do nas imć xiądz dziekan, że jeśli nie będziecie posłuszni cerkwi, to was odłącze od wiary, y pop was nie będzie słuchać paschalną spowiedzią, y będziecie musieli aż do mnie jachać na spowiedź, do Hryniewiec.—Recognoscens, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

3. Laboriosus Fedko Dołhaniuk, subditus nativus de bonis villa Monastyrek medietate magnifici Kumanowski, annorum plus-

quam 40, recognovit: Lat temu 4 mniey więcey jakieśmy przysięgali w chałupie popa naszego przed dziekanem z Hryniowiec, ktory nam przepowiadał, abyśmy byli posłuszni cerkwi, to jest, maystrów do budowania cerkwi utrzymywali, drzewo na nią wozili y porządek utrzymywali cerkiewny; nie podpisywaliśmy się natenczas, ale dawniey. Przy tey przysiędze byli popi z Michałkowiec y Jankowiec, ktorzy przyświadczali, że y u nich przysięgali bratczyki na posłuszeństwo cerkwi; my się zaś dowiedzieli, że nie przysięgali z tych wsi ludzie. Przysięgali zaś ze mną ci sami, co są wyżey wypisani, a mnie czytani.—Recognoscens, ignarus litterarum, signum sanctae crucis posuit.

4. Laboriosus Semen Zahaydyrów zięć, subditus de bonis villae Monastyrek medietate magnifici Kumanowski, ibidem nativus, annorum plusquam 40, recognovit: Lat temu cztery na piąty, jak kiedy cerkiew zaczeli budować, a nasi nie chcieli się przykładać do tego, zjachał dziekan z Hryniowiec, przed ktorym w chałupie popa naszego przysięgałem ja z drugiemi, to jest: z Wasylem Kolesnikiem, Jakimem Bednarzem y innemi, tu popisanemi, a to na posłuszeństwo cerkwi, y krzyżyki kładliśmy na regestra braterskie, ktora xięga jest u pana naszego; więcey zaś nikogo przy tym nie było, jak wyżwyrażeni ludzie, z cudzych. Popi zaś jacy, czyli byli przy tym, nie pamiętam.—Recognoscens, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

5. Laboriosus Hawryluk Hricko, recognovit, subditus nativus de villa Monasterek medietate magnifici Kumanowski, annorum plusquam 30: concordat in omni cum immediate recognoscente; te regestra ktoreśmy podpisywali, czytano co do posłuszeństwa cerkwi, a więcey co by tam było pisano, nie czytano nam y nie wiem.—Recognoscens, ignarus litterarum, signum sanctae crucis posuit.

6. Laboriosus Semen Jurczyszyn, subditus de villa Monastyrek medietate magnifici Kumanowski, ab annis 19 ibidem commanens, ibidemque uxoratu de villa Zielincze advena, recognovit et

concordat cum 5 et 4 recognoscente in omni, hoc adjecto, że natenczas; gdyśmy przysięgali przed dziekanem na posłuszeństwo cerkwi, był y pop z Michałkowiec y powiadał, że y u mnie bractwo przysięgło, y teraz posłuch około cerkwi lepszy jest.—Recognoscens, ignarus litterarum, signum sanctae crucis posuit.

7. Laboriosus Fedko Żahayduruk, subditus nativus de villa Manastyrek medietate magnifici Kumanowski, annorum plusqnam 30, recognovit: Czwarty temu rok jak przyjachał do nas dziekan z Hryniowiec, zwołał nas bratczyków tych, co tu są ze mną y co tu popisani, do chałupy popa naszego y mówił, że wszędzie to jest, iż bratczyki prysięgają na posłuch cerkwi, tak około budowania cerkwi, pogrzebów y innych potrzeb na cerkiew, zaczym y wy przysiążcie. Przysięgliśmy tedy przed nim na to samo, y krzyżyki kładliśmy na regestra cerkiewnych przychodów y rozchodów, ktore regestra, jak Wasyla Koleśnika wzięto w więzienie, były u pana złożone, dziś zaś gdzie są, nie wiem; wiecey zaś, czy był kto podczas tey przysięgi, czyli nie?—nie pamiętam. Jakim Bednarz nie chciał przysięgać, ale dziekan z Hryniowiec y pop nasz nastraszyli go grzywnamy, y że spowiedzi słuchać nie będą, y tak przysiągł na posłuszeństwo cerkwi.—Recognoscens, ignarus litterarum, signum sanctae crucis posuit.

8. Laboriosus Wasyl Hapczukow, de villa Monastyrek medietate magnifici Kumanowski subditus nativus, annorum 24, recognovit: Wiem o tym dobrze, że Hryćko brat moy, y ci, co przedemną zeznawali, przysięgali na posłuszeństwo cerkwi, około budowania oney y innych potrzeb, lat temu pięć, nie wiem zaś, w ktorym mieyscu przysięgali? Teraz na wiosne kładliśmy krzyżyki y ze mną Semen Zahayduruk, Wasyl Koleśnik, Semen Jurczyszyn, Jakim Bednarz; czyniliśmy to w chałupie popa.—Recognoscens, ignarus litterarum, signum sanctae crucis posuit.

9. Laboriosus Petro Gumienny, de villa Monastyrek medietate magnifici Kumanowski subditus, annorum plusquam 30, recognovit: Wiem o tym dobrze że lat temu cztery, mniey więcey, iż przysię-

gali w chałupie popa: Wasyl Koleśnik, Jakim Bednarz, Fedko Dołhaniuk, Semen Zahaydyrów zięć, Iwan Stefanów, Semen Jurczyszyn, Fedko Zahayduruk, Wasyl syn Chapczuków, Hryćko Hawryluk y inni, ale nie wiem na co, y nie wiem czy kładli krzyżyki na jaki podpis; powiadali mi ci ludzie, dopiero wyrażeni, że przy tey przysiędze był tam dziekan, ale nie wiem doskonale, skąd on ten dziekan. Powiadali mi znowu ci ludzie, że się podpisywali na regestrze na posłuszeństwo cerkwi, ten zaś regestr nie wiem gdzie teraz znajduje się.—Recognoscens, ignarus litterarum, signum sanctae crucis posuit. Thomas Dorożyński, judex castrensis Laticzoviensis. Michael Druźbacki, notarius castrensis Laticzoviensis.

Связка инквизиций Каменецкаго гродскаго суда № 4145, л. 92—93.

CCCXXXIX.

Показанія свидѣтелей, отобранныя въ Летичевскомъ гродскомъ судѣ по дѣлу о крестьянинѣ Василіѣ Колесьникѣ. 1789. Сентября 8.

Interrogatoria ex parte et actoratu generosi instigatoris officii castrensis capitaneatus Laticoviensis contra reatum laboriosi Wasyl Koleśnik, statuti incarcerati, ex mente sententiae officii sui in terminis querellarum seu judicii causarum criminalium, feria tertia, id est die octava mensis septembris, anno Domini 1789 probatae, conscripta, subscripta et officio pleno castrensi Laticoviensi ad auscultandum ex testibus fidelia testimonia porrecta.

1. Zezna świadek, jako wie, widział lub słyszał, jako, jeszcze przed wzięciem Wasyla do kommendy Kamienieckiey na tydzień czyli więcey przody, poddani Manasterzeccy z części, possessyi w. Wituszyńskiego podledgłey, publicznie y głośno mówili, ażeby tegoż Wasyla Koleśnika do dworu wziąć y do Kamieńca w kaydanach oddać, a to za to, że jest hultay y haydamaka.

2. Zezna świadek, jako tenże Wasyl, napijając się w karczmie wraz z popem Manasterzeckim, umawiali się z sobą, ażeby na szlachtę zacząć napadać y tych wyrznąć.

3. Zezna świadek, iż razu jednego, gdy go żonka jego własna z karczmy prowadziła do domu, a on się gwałtem od niey wydzierał, mowiąc te słowa: „pusty mene, pidu, budem zaczynaty robotu, o kotoryi umowyłyśmo sia z dobrodziejom naszym, budem psia wiru lachiw ryzaty“.

4. Wyzna świadek, jako tenże Wasyl w marcu jeszcze roku teraźnieyszego, był u jednego człowieka na chrzcinach w Manasterku y wyraźnie z popem Manasterzeckim powtórnie umawiali się, ażeby jak nayprędzey żydów y lachów rznąć zacząć; a gdy się ztamtąd rozchodzili, pop Manasterzecki w głos napominał Wasyla w te słowa: „pamiatayże na teje Wasylu, szczośmo howoryły, szczobyś sia pered kim ne wymowyw“.

5. Wyzna świadek, jako poźniey nieco w. stolnik Radecki, przejeżdżając przez Manasterek pomimo chałupy Semena, kazał stanąć y dać sobie wody, ale, wypiłszy, stawiając szklankę, stuknął trocha nią ob stół. Na tenczas tenże Wasyl zuchwale odzywa się w te słowa: „Słuchayno pane! ne stukay, czort by twoju ma, psia jucho y psia wira“, ktorego zaraz gromada Manasterzecka porwała y, do alkierza wtrąciwszy, zamkneła; aże jeden poddany Manastyrzecki, polak, został się z nim w alkierzu, ażeby mu krzyczyć nie dopuścił, tegoż chłopa polaka rownie obelżał, mówiąc: „pusty mene, bo y ty taka psia jucha y psia wira, jak y tamtoy“; za co zaraz taż gromada Manasterzecka wzieła tego Wasyla y, związawszy go, przyprowadziła do Swinny y oddali go do dworu imć panu Drzewieckiemu, podstarościemu w. Wituszyńskiego, gdzie natenczas znaydywał się w. porucznik Pawłowski, z kommędą stojący y zaraz Wasyla obydwa z imć panem Drzewieckim indagogować zaczeli.

6. Wyzna świadek, jako tenże Wasyl tak tego samego, jako y na drugi dzień był pytany od porucznika y podstarościego

Drzewieckiego, coby gadał y coby robił tak złego, ażeby go gromada aż do dworu oddawała? ktory dobrowolnie przyznał się, że się porwał do w. Radeckiego, psią wiarą go nazywał y tegoż obelżał słowami; a gdy mu powiedziano, że za to póydzie do Kamieńca, odpowiedział Wasyl to: „netylko ja pidu, ałe y bilsze naszych pide, kotory majut zmowu z popom y wże wraz zo mnoju w cerkwi w noczy prysiahały, ażeby lachiw rizaty"; a przeto y popa powołał y wraz z tym do Kamieńca wzięty został.

7. Wyzna świadek, iż w czasie tey indagacyi przyznał się przed porucznikiem Pawłowskim, że do tego wszystkiego był namowiony od popa Manastarzeckiego, ktory im w nocy w pustey cerkwi kazał przysięgać, razem dziewięciu, na te słowa: „Jako budem na zawsze hotowi, y kołyby nam y w oczy strylały y w ohoń ity kazały, tośmo ity powinny, a jak budem sia derżaty kupy, jak rypiaki, to wsich lachiw wyryżemo.

8. Wyzna świadek, jako tenże Wasyl, powołując popa Manasterzeckiego, w oczy mu mówił, kiedy y ktorzy byli namawiani na kolijszczyznę y że na to w cerkwi w nocy przysięgali przed nim, iż on tego wszystkiego był początkiem y obiecał dla każdego wystarać się o spisy y inne broń.

9. Wyzna świadek, jako Wasyl wraz z popem, obydwa umiejąc po wołosku, zawsze tym językiem o koleyszczyznie mówić zaczynali, a potym y po rusku mówili, nawet po chałupach tak chłopskich, jako y szlacheckich pop, kiedy tylko chodził, zawsze się na szlachtę czyli lachów rzezaniną odchwalał y przyznał się, że syn jego był za Winnicą y już wiedział o kilku tysięcach zebranych y umowionych hajdamaków, mówił y to, że wszystka szlachta, czyli lachy, będą wyrznięte, a ktorym lepiey sprzyjał, radził im, jak się mają w siermięgi przebierać, ażeby nie pogineli.

10. Zezna świadek jako wi, widział lub słyszał, iż tenże Wasyl wiedział o tych wszystkich obrazkach syzmatyckich, ktore dopiero teraz ultimae augusti w cerkwi Manasterzeckiey pod obrusem na prestole wynalezione zostały; y te sam dziekan. z Olexińca

przyjechawszy podczas rewizyi cerkwi, zabrać kazał, mowiąc, że to się nie godzi w cerkwi naszey katolickiey trzymać, gdyż to są obrazy syzmatyckie, ja one wszystkie biorę do siebie y te zaraz popalić każe.

—

Inquisitio ex parte et actoratu generosi Francisci Lisowski, instigatoris officii sui, contra reatum laboriosi Wasyl Kolesnik, die octava mensis septembris, anno Domini millesimo septingentesimo octuagesimo nono prolatae, ex testibus introcontentis educta:

1 testis, nobilis Jacobus Dobrowolski, in villa Manastyrek medietate magnifici Kumanowski ab annis 12 dependendo censu commanens, annorum 34 aetatis suae, praestito corporali juramento, recognovit: 1. Słyszałem od dyspozytora naszego to, jakoby Jan Wereszczak przed nim mówił, aby tego Wasyla Koleśnika wziąść y oddać do kommendy. 2. Nieraz widziałem, że pomieniony Wasyl pijał z popem w karczmie, ale aby się zmawiali na wyrznięcie szlachty ani wiem, ani słyszałem. 3. Słyszałem od pana Kuraszkiewicza, że Wasyl miał mówić te słowa, wydzierając się żonie, iż trzeba temu Kuraszkiewiczowi (z ktorym się zwadził był pierwey) koniec uczynić, psiajusze. Słyszałem, że był pop razem z Wasylem, ale pop poszedł do domu swego. 4. Nie wiem żeby na chrzcinach znaydował się pop y Wasyl, ale o tym słyszałem od ludzi, że pop Manastyrzecki, będąc z Wasylem y innemi ludzmi w karczmie, napominał wszystkich, aby nie pili y nie wymówili się z czym, gdyż kommenda blisko; reliqua ignorat. 5. Nadszedłem natenczas, kiedy w. Radecki był pod chałupą Semena poddanego w. Kumanowskiego, y zaraz mi powiadali ludzie, będący tam z początku, że w. Radecki, pijąc wode, upuścił szklankę na talerz, na co mu powiedział Wasyl Koleśnik: „pane, łehku ruku majesz, upustył szklanku, y nie stołkł“, a gdy się naprzykrzał, wzieli go ludzie y wsadzili do komorki, gdzie Petro, gumienny pana Kumanowskiego, znaydował się, y ci ludzie kazali temu Petrowi, aby tam przytrzymał Wasyla. Ten, gdy go nie puszczali, ła-

jał Petra, mówiąc: „pusty mene, psiawiro“! ale w. Radeckiego nie łajał. Potym tenże Petro z parobkiem przyprowadził Wasyla do dworu Manastyreckiego w. Kumanowskiego, gdzie podstarości pytał się gumiennego, po co go przyprowadził; on odpowiedział, że się rwał do w. Radeckiego; y kszał go związać podstarości; a jak go wiązał Iwan, stroż z gromady, Wasyl mówił do niego: „Ty mnie dziś wiążesz, a ja jutro ciebie“. Nazajutrz tenże podstarości oddawał go ludziom, mowiąc: „Weźcie go sobie, jakieście go tu przyprowadzili“; oni zaś naradzili się, aby go nie wypuszczać, obawiając się kommendy, pod bokiem będącey natenczas. Zawieźli tedy tego Wasyla do Swinny, do dworu w. Kumanowskiego, gdzie będąc pan Drzewiecki, podstarości z drugiey części w. Witoszyńskiego, w. Kumanowski zapytał się mnie y drugich, odwożących Wasyla: „Czyj jest poddany ten Wasyl“? myśmy odpowiedzieli: iż jest w. Witoszyńskiego; mówił więc w. Kumanowski do imć pana Drzewieckiego: „Weź że sobie wasz mość pan, jako swego poddanego.“ Wzioł go tedy imć pan Drzewiecki, y oddał go zaraz kommendzie, w dworze swym będącey. 6. To tylko słyszałem od pana Drzewieckiego, na czynszu mieszkającego na tey części, gdzie y ja, że jak się pytał ten pan Drzewiecki Wasyla: „kto będzie zasiewać te połe, ktore na wspoł pooraliśmy, jak ty pojedziesz do Kamieńca?“ Wasyl mu odpowiedział: „że nie tylko to ja tam pojadę, ale y więcey z bractwa, wszyscy oni tam będą, gdzie y ja.“ Reliqua hujus puncti ignorat. 7. To tylko słyszałem od szlachty, na rezydencyi będącey we dworze, gdzie był Wasyl, że Wasyl, jak był bity, przyznał się, że od popa Monastyrzeckiego dziewięciu z nim ludzi jest namowionych na rzeź, caetera hujus puncti ignorat. 8. Słyszałem od szlachty, natenczas będącey, iż Wasyl Koleśnik mówił w oczy popowi Manastyrzeckiemu, że go z innemi namawiał na koliyszczyznę. Reliqua hujus puncti ignorat hoc addito. J to słyszałem, że Wasyl Koleśnik z drugiemi bratczykami, lat temu 4, mniey więcey, przysięgali przed dziekanem swoim na posłuszeństwo cerkwi. 9. Słyszałem od pana Drzewieckiego, na czynszu

mieszkającego, że pewnego czasu, będąc u niego, pop Manastyrzecki mówił do niego: „że ty, wziąwszy sierak y udawszy się za pastucha, wychowasz się od rżezi, ale co twoją żonę y dzieci wyrzną, bo z wielu ryzunami idzie Gonta“; mówił to samo Lewandowskiemu, kucharzowi Barskiemu, że y jego zarzną; reliqua ignorat. 10. Lat temu cztery, jak byli piliponi w Manastyrku; parobcy Manastyrzeccy ukradli im obrazków, na drzewie będących, malowanych, ośm; pan Drzewiecki, leśniczy Manastyrzecki, jak się o tym dowiedział, przykazał tym parobkom, aby te obrazki oddali do cerkwi; ktore y ja widywałem w cerkwi; a te obrazki nie dawno, bo przeszłego miesiąca, dziekan z Olexiniec zabrał, bo były syzmatyckie, te pierwey były otwarcie znaydujące się, a potym one obrusami poprzykrywali na stole, dla tego, żeby gołębie nie paskudzili onych, y obiecał one popalić, mowiąc ten dziekan, że takowe obrazki nie powinny się znaydować w katolickiey cerkwi.— Testis, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

2 testis, generosus Stanislaus Piotrowski, administrator de villae Manastyrek medietate magnifici Kumanowski, annorum circiter 40, ab annis semiduobus commanens, antehac in dispositione in villa Zapadyńce apud magnificam Goworczewska, camerariam graniczna Leopoliensis, extans, praestito corporali juramento, recognovit: 1. Słyszałem od ludzi Manastyrzeckich z części j. o. xięcia imci, że mówili jeszcze na tydzień przed wzięciem Wasyla Koleśnika do Kamieńca, iż trzebaby tego Wasyla wziąść pierwey do dworu, a potym odesłać do Kamieńca, bo jest hultay y haydamaka. 2. Słyszałem od ludzi, że Wasyl, napijając się w karczmie wraz z popem Manastyrzeckim, mowił te słowa, żeby lachów wyrżnąć. 3. Słyszałem od pana Kuraszkiewicza Franciszka, ktory powiadał, że natenczas za płotem siedział y słyszał, kiedy, pijąc pierwey w karczmie wraz z popem y drugim Kuraszkiewiczem starszym, gdy odszedł od niego, podziękowawszy za poczęstowanie, żona go prowadziła do domu, perswadując: „idź Wasylu do domu, bo teraz zamieszanina, nie taki temu czas“; a on, wyrywając się od niey

mówił: „puść mnie, niechay z tą wiarą psią doydę końca". 4. Słyszałem, że pop z tym Wasylem był na chrzścinach w Manastyrku u szlachcica Mierzejowskiego, te słowa mówił pop do Wasyla, rozchodząc się: „pamiętay że Wasylu, cośmy mówili z sobą, abyś się z czym nie wymówił przed ludźmi, aby o tym nikt nie wiedział". Reliqua hujus puncti ignorat. 5. W. Radecki, przejeżdżając przez Manastyrek, zajachał na podworze Semena Zahaydyry, gdzie natenczas był żałobny obiad, kazał sobie podać wody; nabrali mu ludzie w szklankę wody y podali, ktory, wypiwszy, postawił na stole z góry szklankę, a Wasyl pijany mówił do tegoż: „panie, nie stukay szklanką, bo to popowa, ty jey nie kupił, ty jey nie tłucz". Zaraz Wasyla ludzie, tam będący, porwali, y wtrącili go do komory, gdzie Petro Polak, ktorego tam częstowali bratczyki, ci mówili do Petra: „przytrzymay Wasyla, aby pana nie pobił". Petro passował się z Wasylem, y aż z komory do sieni się wytoczyli. Wasyl zaś mówił do Petra: „puść mnie, bo y ty taka psia wiara, iak y on"; ludzie, tam będący, porwali go, związali y przyprowadzili do mnie do dworu, blizko tey chałupy będącego; przyprowadzili go do izby, a moja żona mówiła: „wyprowadzcie go do sieni, niech tam leży koło gruby". Dodałem do niego wartownika ze wsi, ktory, jak mu słał słomę, Wasyl uciekał, a wartownik złapał y przyprowadził go nazad do sieni, ktory Wasyl mówił do Iwana wartownika: „sciel, sciel dla mnie poscielę, y ja dla ciebie; gdzie ja będę y ty tam będziesz". Nazajutrz zwołałem całą gromadę y mówiłem do niey: „Wyście przyprowadzili mi go tu, weźcie sobie, y zaprowadźcie do jego dworu, bo on do mnie nie należy". Ludzie zaś odpowiedzieli: „teraz nie taki czas, rób panie, co chcesz". Tak ja przez ciekawość pytałem sią Wasyla: „czy pamiętasz ty to, coś wczoray gadał"? a on mi odpowiedział: „com wczoray mówił po pijaniu, to samo mówię y po trzyzwu". Potym chciałem go odwieźć do Swinny, do dworu jego, a zobaczywszy pana Drzewieckiego, podstarościego tamtey części, gadającego z moim panem, poszedłem zaraportować memu panu; a pan mówił do imć pana Drze-

wieckiego: „weź sobie go waszmość pan, y rob co chcesz“; a imć pan Drzewiecki mówił, że nie mam na to p..mocy. Pan mówił do mnie: „day waszmość człeka“; y dałem tego samego, co mie powoził, y na tym wozku, co był przywieziony, odwieźli go do dworu tamtey części, gdzie była kommenda, y za nim zaraz jachał imć pan Drzewiecki, ktoremu ja Wasyla oddałem do rąk własnych. 6, Ignorat, prócz tego, com dopiero powiedział w punkcie piątym. 7. Słyszałem od ludzi, że to przyznał Wasyl, iż był namówiony od popa do rzezi. Słyszałem y to od ludzi rożnych, pytając się ich, co słychać o Wasylu; ktory mówił, żeśmy przysięgali w cerkwi, bo nas pop przyniewolił, abyśmy czy w dzień, czy w nocy byli gotowi, y jak rzepaki trzymali się, niechay nam Bóg dopomaga; reliqua ignorat. 8. Słyszałem od ludzi, że Wasyl popowi w oczy mówił, że ich na koliyszczyznę namawiał, y że tego wszystkiego był początkiem. Jak go się pytał imć pan Pawłowski, porucznik: „gdzie wy macie broń y gdzie poydziecie“? „Kędy nam skaże pop, tam póydziemy, tak, jak żołnierze waszmość pana nie wiedzą, gdzie ich waszmość obrocisz; tam muszą iść, gdzie im pan każe, bośmy na to przysięgli“; reliqua ignorat. 9. Słyszałem od ludzi, że pop z Wasylem zawsze gadali po Wołosku, y te gadanie było o koleyszczyznie. Jednego razu, jak był pop z Wasylem u szlachcica, pop mówił, że nie będę brody golić, aż na moje wesele; a Wasyl pytał się go: „co to za wesele“? pop odpowiedział: „jak będziem rżnąć lachów y żydów“. Wasyl zaś powiedział: „a jak lachy przyjdą“? pop odpowiedział: „Jak będą lachy w Jankowcach, to ja zaraz brodę ogolę“. Wasyl zaś mówił do popa, że y między lachami są dobrzy ludzie, a pop odpowiedział: „że Drzewiecką zakolą, a Drzewiecki, wziąwszy siermięgę, może się wychować między nami, bo umie po rusku dobrze, y drudzy, co umieją także po rusku, to się mogą wychować, a ktorzy nie umieją, to poginą jak psy“. 10. Widziałem w cerkwi na stołku, w środku teyże, obrusem przykrzyte obrazki; ostatnich dni sierpnia przyjachał imć xiądz dziekan z Olexińca, zabrał one, mówiąc, że „wezmę do siebie te-

obrazki y popalę, bo to są filipońskie". Słyszałem y to od ludzi, że Wasyl mówił: „iż mamy na haydamaków 4 parobków: dwoch u Wasyliny, a dwoch u Michaliny na części j. o. xięcia imci generała. Starosta Piotrowski.

3 testis, nobilis Michael Drzewiecki, in villa Kumanowce medietate magnifici Kumanowski commanens de censu pendendo, annorum circiter 40 habens, praestito corporali juramento, recognovit: 1 et 2 ignorat. 3. Słyszałem od pana Stanisława Kuraszkiekiewicza, mieszkającego w Manastyrku, że gdy żona Wasyla Koleśnika, prowadząc go pijanego z karczmy do domu, on zaś jej wydzierając, mowił do niey: „puść mnie, niechay z tey psiey wiary stypę zrobię"; ale to podobno na tego samego pana Kuraszkiewicza, z ktorym on na owczas pił w karczmie y pokłocił się. 4. To tylko słyszałem od ludzi, a nic więcey, że pop Manastyrzecki mówił do Wasyla te słowa: „pamiętay Wasylu, com ci mówił". Reliqua hujus puncti ignorat. 5. Słyszałem, że w. Radecki, przejeżdżając tego roku w przewodny tydzień ruski przez Manastyrek, stanął przed chałupą Semena y usiadł na przyspie pod chałupą tegoż, ktory, gdy żądał dania sobie wody, dana mu była w szklance; wypiwszy, postanowił ją na talerzu; w tym Wasyl Koleśnik, pijany, przyszedłszy do w. Radeckiego, mówił: „nie stukay. panie, szklanką". Ludzie wtrącili go do komory, gdzie był Petro Gumienny, ktory mówił do Wasyla: „Cyt, kumie, bo bieda pod bokiem". A Wasyl mu odpowiedział: „i ty taki psia jucha, jak y tamten". Petro więc wytrącił go z komorki, zawołał na ludzi, aby go związali; y związali, y zaprowadzili go do dworu Monastyrzeckiego w. Kumanowskiego; tam dali stroża do niego, ktory popuściwszy mu, Wasyl poczoł uciekać, stroż, za nim goniąc, schwytał go, widząc we wrotach podstarościego y szlachcica, a tak złapanego wiązał stroż Wasyla, ktory mówił do stroża: „Ty dziś mię wiążesz, a ja ciebie jutro". Na drugi dzień siadł sobie na kłodce szlachcic Dobrowolski, y pytał się Wasyla: „czy pamiętasz, coś wczoray gadał?" Na co Wasyl odpowiedział: „com wczoray gadał, to y dziś; co

mnie, y im to samo będzie". Wzieli tedy Dobrowolski, podstarości y inni ludzie Wasyla y zawieźli do Swinny, do dworu w. Kumanowskiego, gdzie był imć pan Drzewiecki, podstarości z drugiey części, ktoremu w. Kumanowski mówił: „weź sobie waszmość pan Wasyla, jako waszego poddanego". Wzioł go tedy imć pan Drzewiecki, zawiózł do dworu swego y oddał do kommendy, tam natenczas stojącey. 6. Mając pole z Wasylem wspolne, pytałem się go: „co będziem z tym polem robić"? Wasyl odpowiedział: „mów waszmość pan mojey żonie, niech go zasieje". Daley mówiłem Wasylowi: „że ty za wszystkich odbędziesz"; a on na to odpowiedział mi: „Co mnie będzie, to im, gdzie ja będę, tam y oni". Słyszałem y o tym, że go bito po 2 razy rózgami; nie wyznawał Wasyl; jak trzeci raz był bity kańczugami, wyznał, że y pop jest ze mną y inni ludzie z pod imć pana Kumanowskiego; zaraz tedy popa wzieli do kommendy. Jak zaś żołnierze bili Wasyla żonę, ona żądała, aby ją przestali bić, mowiąc że mi powiadała popadja, iż y móy mąż będzie żołnierzem; wzięty tedy został do Kamieńca pop y Wasyl tam zaprowadzony. 7. Słyszałem, że Wasyl mowić miał przed panem kommendantem, iż przysięgał z drugiemi na posłuszeństwo cerkwi; imć pan kommendant zaś pytał się: „na jakie posłuszeństwo"? Wasyl na to odpowiedział: „a wiedząż żołnierze, gdzie im waszmość pan każesz iść, tak też y my; reliqua ignorat. 8. To tylko słyszałem, że jak popa przyprowadzono przed Wasyla, aby naoczno mu gadał, Wasyl coś popowi na tenczas powiedział, a pop do niego mówił: „Boy się Boga Wasylu, duszę zgubisz". Reliqua ignorat. 9. Słyszałem ja sam w karczmie, że gadali po wołosku, pop z Wasylem, ale nie wiem o czym; w poniedziałek wielkanocny polski, będąc w domu moim, pop mówił: że zle słychać, syna sprowadziłem z Baru, który mi powiadał, że słyszał, iż za Winnicą jest 700 ryzunów, y daley mówił, że moja żona y Lewandowski, kucharz, nie wychowa się, a ja, abym jakę takę wdzioł na siebie sieraczynę, to się wychowam. Słyszałem od imć pana Mierzejewskiego, blizko mnie mieszkającego, iż jak był pop u niego, py-

tał się go: „czemu waszmość pan brody nie golisz“? On mu odpowiedział: „że w ten czas ogolę, jak się będę żenił“. Imć pan Mierzejewski zapytał się popa: „w jaki to sposób mowi“? pop odpowiedział, że „jak ja się nie ożenie, tak y brody ne ogolę; bo jak by przyszli kolije, toby rozumieli, że ja lącki pop, toby mnie zarzneli“. Na co imć pan Mierzejewski znowu mowił do popa: „a jak żołnierze polscy przyjdą“? pop na to odpowiedział: „żołnierze do Jankowiec, a ja brodę zaraz ogolę“. Reliqua ignorat, 10 Czwarty temu rok, jak filipi nocowali u Hawryluka; brat iego Prokop ukradł u nich obrazków 6, y zaniósł ich w rog płota swego, nie daleko chałupy Petra, tamże w śniegu zakopał; Petro, posłyszawszy, że płot trzasł, przez ktory przechodził Prokop, przystąpił do Prokopa Petro y pytał się: „co tu, Prokopie, robisz“? Prokop nic nie mówił, a Petro, postrzegłszy zakopanego coś w śniegu, wydobył z niego owe obrazki y wzioł do siebie; oprócz tego wzioł pas od niego dla znaku. Potem Petro przyszedł do mnie, natenczas leśniczym będącego, radzić się, co robić z tymi obrazkami, ktore mi okazywał, wyniosszy je z komory. Jam mu doradził, aby oddał one do cerkwi, y tak zrobił; ktore leżały otwarcie na stołku w śrzodku cerkwi; teraz zaś na wiosnę przykryte były obrusem. Imć xiądz dziekan, nie wiem zkąd, przyjachawszy do Manasterka, zabrał te obrazki, mowiąc, że: „nie godzi się, aby takie obrazki znaydowali się w cerkwi“.—Testis, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

4 testis nobilis Thomas Goryjecki, de bonis villa Mynastyrek medietate magnifici Kumanowski de censu commanens ab uno anno, annorum proxime 30, praestito corporali juramento, recognovit: 1. Słyszałem od ludzi Monastyrzeckich, jeszcze nim się zakłocili, y nim wzieli Wasyla do kommendy, że jak się swarzył z ludźmi o zabor koni z pola y o inne rzeczy, to mówili, że niema komu rogów mu przytrzyć, by się z ludźmi nie kłocił; y z moskalami ten Wasyl kłocił się; y to słyszałem od pana Michała Drzewieckiego, jakem teraz tu jachał, że mu mówił Jaśko Wereszczak, iż ten

Wasyl jest kłotliwy, godzi się go do kommendy oddać. Reliqua ignorat [1]. 6. Słyszałem od pana Drzewieckiego, ktory bywał we dworze u brata swego, że Wasyl mówił, iż „więcey takich tu jest, co poydą razem ze mną do Kamieńca, ktorzy razem ze mną przysięgali na to, żeby byli posłuszni cerkwi. Szlachta zaś y wszyscy dziwili się tey przysiędze, mówiąc, że pop musiał mieć inne zmowę z niemi, bo kto widział przymuszać do przysięgi na cerkiewne rzeczy. 7. Miało być ludzi dziewięciu, ktorzy przysięgali; od w. Kumanowskiego słyszałem, że mówił, iż jest u mnie karta, w ktorey jest napisano, że ludzie przysięgali na to, że gdyby strzelił w okno, aby stawali do cerkwi, że gdyby w nocy, a jak potrzeba, żeby stawali. Reliqua ignorat. 8. Do dworu kommenda prowadziła popa, gdzie pytano się go, na co kazał ludziom przysięgać? Pop się zaparł, że ludzie nie przysięgali; sprowadzili go potem do Wasyla, ktory mowił w oczy popowi: „waszmość pan nam kazał przysięgać na cerkiew, a my teraz mamy za to kłopot“. Pop na to odpowiedział: „ponieważ nie byliście posłuszni do cerkwi, więc ja was przysiłował za to do przysięgi“, y daley mowił do Wasyla pop: „wszak ty wiesz, że na cerkiewne rzeczy przysięgaliście. 9. Słyszałem od ludzi, że pop gadał z Wasylem po wołosku, ale nie wiem o czym; sam słyszałem od popa mówiącego, że zle słychać, bo Gonta na Siczowych granicach ma ludzi 700, czyli 800, y zbiera się na polaków; a pop był na chrzcinach u pana Mierzejowskiego, gdzie będąc, pan Drzewiecki słyszał od popa mówiącego: „iż się nie będę golił, aż na wesele moje“. Nie pamiętam kto mówił do popa: „a to dla czego nie będziesz się golić, aż na wesele swoje“? Na co pop odpowiedział: „nie dobrze słychać, trzęsanina teraz, o ryzunach słychać, ktorzy jak przyjdą, to mię zakolą, a jak polacy będą w Jankowcach, to poydę do nich, a jak ryzuny przyjdą, to może mię zakolą“. Pan Drzewiecki zapytał się popa:

---

[1] Въ дальнѣйшемъ текстѣ пропущены, во избѣжаніе повтореній, показанія совершенно сходныя съ предъидущими, не заключающія новыхъ подробностей и разнорѣчій.

co ja będę robić z moją żoną y dziećmi? Pop odpowiedział, że: „waszmość pan wezmiesz sierak, poydziesz bydło paść, nie poznają go, a twoję żonę poznają, choć się przebierze". Przedtym ludzie mówili, że pop sam gadał o ryzunach, iż ich jest 7000 czyli 8000, na Ukrainie, a o synie jego, żeby gadał o kilku tysięcach ryzunów, nie słyszałem, tylko teraz o nim zaczeli gadać.

5 testis, nobilis Ioannes Nawidziński, ad praesens a 3 septimannis in villa Kumanowce, antehac in bonis villae Manastyrek commanens, aetatis suae annorum 22, praestito corporali juramento, recognovit: 4. To tylko słyszałem od szlachty, że jak się pop roschodził z Wasylem, mówił do tegoż Wasyla: „pamiętay że o tym, cośmy z sobą mówili". 9. To tylko od naszych szlachty słyszałem, że pop miał mówić: iż na Ukrainie jest 7000 haydamaków.

6 testis, nobilis Michael Mierzejewski, in villa Manastyrek medietate magnifici Kumanowski ab annis 4 commanens, aetatis suae annorum 36, praestito corporali juramento, recognovit: 2. Słyszałem od ludzi, że jak żonę Wasyla bili u kommendy, mówiła: nie biycie mię, ja powiem prawdę, że moy mąż pana Kuraszkiewicza y arendarza chciał rznąć, a pop mu mówił: „jeszcze nie przyszedł czas"; reliqua ignorat. 4. Słyszałem od ludzi, że pop napominał Wasyla: „pamiętayże żebyś się z czym nie wymówił, cośmy z tobą mówili, y mnie nie wydał"; reliqua ignorat. 8. Słyszałem y to od ludzi, iż Wasyl wymawiał popowi, kiedy y ktorzy byli namawiani na koleyszczyznę, naocznie, y że na to przed nim przysięgali w nocy y że ludziom pop obiecał się wystarać o spisy y innę broń. 9. Słyszałem od ludzi, że pop z Wasylem po wołosku namawiał się na kolejszczyznę, a to zaś w domu moim sam z ust popa słyszałem, że mówił, iż Gonta z 7000 ryzunami wyszedł, czemu gdy my przeciwili się, że teraz zima, nie mają się gdzie schronić, on zaś odpowiedział, że mają oni swoje mieysce y syn jego, powrociwszy z Baru ze szkół, twerdził przed ludźmi, od ktorych to słyszałem, że już pod Winnicą 5000 ryzunów; co y oyciec sam opowiadał, y to mówił, że wszyscy polacy będą wyrznięci, że brody nie będę

golić, aż na moje wesele, bo jakby rezuni przyszli, a brody bym nie miał, toby mnie naypierwiey wzieli, ale jak polscy żołnierze wyjdą, to dopiero sobie brodę ogolę.

7 testis, nobilis Basilius Nawiedziński de villa Manastyrek, ab annis 3 in medietate magnifici Kumanowski commanens, aetatis suae annorum 25, praestito corporali juramento, recognovit: 7. To tylko od żydowki słyszałem, iż Wasyl przyznał się u kommendy, że miał zarżnąć pana Kuraszkiewicza starego y męża tey żydowki; caetera ignorat. 9. Wiem że po wołosku pop z Wasylem gadali, ale nie wiem, czy się zmawiali na rznięcie? Jak zaś pop przyjachał z Pobereża, był u imć pana kommissarza naszego, ktory się go pytał, co tam słychać? Pop odpowiedział: że za Dniestrem jest hultajów 8000, ale więcey nie było o niczym mowy, y rzezią nie odchwalał się.

8 testis, nobilis Ioannes Żurakowski de villa Manastyrek, medietate magnifici Kumanowski ab annis 12 commanens, aetatis annorum circiter 60, praestito corporali juramento, recognovit: 2. Słyszałem od ludzi, że Wasyl, jak wyszedł z karczmy, pop za nim poszedł; y mówił do Wasyla pop: „day pokoy, jeszcze nie czas". 5. Słyszałem od ludzi y od Petra gumiennego, ktory tam był na tenczas, że w. Radecki, przejeżdżając przez Manastyrek, wstąpił do chałupy Semena, u ktorego był obiad braterski, y siadłszy na ławie, żona Semena podała mu szklankę wody na talerzu, ktora przypadkiem spadła na ziemie i stłukła się; Wasyl łajał w. Radeckiego y mówił do Petra gumiennego: „puść mnie, będę bić psia wiarę,—na co on nam szklanki tłucze". Petro nie chciał Wasyla puścić, a on Petrowi wzioł łajać: „a y ty mazurska psia wiara, tak jak y tamten". Dopiero Petro kazał dać postronka; związanego Wasyla pierwey oddali do dworu Manastyrskiego, potym do Swinny nazajutrz odwieźli y do kommendy oddali 8. Słyszałem od tych, co tam byli, że gdy był Wasyl bity, poczoł coś wygadywać, ale pop mu mówił: „Wąsylu, wolisz sam zginąć, a drugich ludzi nie potępiay!" Reliqua ignorat.

9 testis, nobilis Thomas Dobrowolski, ab annis 3 commanens in villa Manastyrek medietate magnifici Kumanowski, annorum aetatis suae 40, praestito corporali juramento, recognovit: 2. Ja sam byłem natenczas w karczmie y słyszałem, że Wasyl mówił do drugich ludzi, że lachi nie będą mieli już nad nami takiey zwierzchności; w tym mię postrzegł, y mówił do mnie, że „do waszmość pana to nie tycze, nie na takich to, jak waszmość pan“. 4. Słyszałem y o tym, że Wasyl z popem namawiał się, a potym mówił pop do Wasyla: „pamiętayże, cośmy mówili z sobą, żebyś przed kim nie wymówił się, Wasylu!“ 8. Słyszałem y to, od naszych szlachty, że Wasyl popowi naocznie wymawiał, iż on przysięgi słuchał na koliyszczyznę y że obiecał dla każdego wystarać się o spisy y broń. 9. Sam słyszałem na moje uszy, że pop gadał: „iż poginiecie wszyscy, jak rude myszy, bo już kozacy za górą, niechay się wam zdaje, że w Jankowcach są. Ten pop znowu powiadał, że syn jego, powrociwszy z Baru, powiada, iż za Winnicą jest kilka tysięcy haydamaków zebranych umówionych, y że wszystkich lachów wyrżną; reliqua ignorat.

10 testis, Jacobus Kosecki, ab annis 6 commanens in villa Monastyrek magnifici Kumanowski annorum aetatis suae circiter 30, praestito corporali juramento: (повторяетъ прежнія показанія, равно какъ и два остальные свидѣтеля: дворянинъ Матвѣй Злобицкій и крестьянинъ Матвѣй Махибородюкъ).

Inquisitio ex parte et reatu laboriosi Wasyl Koleśnik et magnifici Witoszyński, contra actoratum generosi intigatoris officii sui, die octava mensis septembris, anno Domini millesimo septingentesimo octuagesimo nono probatae ex testibus introcontentis, eidem officio pleno educta.

1 testis, nobilis Fraciscus Staszewski, de villa Manastyrek, medietate illustrissimi ducis Czartoryski generali Podoliae dependendo censu commanens, aetatis suae circiter 90, praestito corporali jura-

mento, recognovit: 1. Wasyla znam zdawna. y nie słyszałem nic złego o nim do tego czasu, jak go wzieli do kommendy y do Kamieńca tey wiosny. 10-mum. Słyszałem o tym, że syn popa powrociwszy z Baru mówił, że zebraliśmy koło Winnicy woysko y pojedziemy do woyska tego rżnąć ludzi.

2 testis, nebilis Paulus Kotowski, commanens ab annis 7 in villa Manasterek medietate prefati illustrissimi ducis Czartoryski, annorum 41, praestito corporali juramento: Słyszałem, że w. Radecki, będąc w Manastyrku, wypiwszy wodę, stuknął szklanką o talerz, na co Wasyl mowił: „lekkę rękę masz miłościwy Panie, kiedy ta szklanka nie stłukła się“. Potym, ludzie Wasyla pjanego wzieli y wepchneli go w komorkę, gdzie był Petro gumienny; Wasyl poczoł się rwać na dwor, Petro go zaś nie puszczał, a Wasyl łajał Petra, mówiąc: „puszczay mię, psia wiaro!“ y zaraz go tenże gumienny wzioł do dworu w. Kumanowskiego, ztamtąd odwiezli do Swinny; natenczas w. Kumanowski przechadzał się po podworzu, był tam także pan Drzewiecki, podstarości z części j. o. xięcia imci, y pytał się tych, co przywiezli Wasyla, zkąd ten człowiek? Petro gumienny odpowiedział, że jest człowiek z części xięcia, kazał go odwieźć do dworu xiążęcego y oddany tam został kommendzie, wowczas stojącey, z Kamieńca. Słyszałem od popa, jak powrocił z Pobereża, iż mówił, że kilka tysięcy jest na granicy woyska samowolnego, co oni kogo, lub kto z nich kogo zabije, to przepadło.

3 testis, nobilis Stanislaus Rzepiecki, de censu pendendo ab annis 24 commanens in villa Manastyrek medietate illustrissimi ducis Czartoryski, aetatis suae annorum plusquam 50, praestito corporali juramento: 4. Niedaleko mieszkam Wasyla, o 40 krokach, przy mnie się tam ożenił, przed tym przypadkiem nic złego nie słyszałem o Wasylu. Słyszałem, że ludzie y Wasyl przysięgali na posłuszeństwo cerkwi, y że Wasyl mówił, wyrywając się żonie, prowadzącey go z karczmy: „puszczay mię do tego psia wiary“, to jest Kuraszkiewicza, z ktorym Wasyl często pijał y nawspoł łajali się. 6. Byłem natenczas w Świnny u kommendy, gdzie po kilka razy

był bity Wasyl, y pytany, na co przysięgał z drugiemi? odpowiedział, że nam pop mówił natenczas, żebyście mnie byli posłusznemi, co ja wam każę.

4 testis, nobilis Martinus Staniszewski (повторяетъ раньше сказанное).

5 testis, laboriosus Jaśko Wereszczak, subditus de villa Manastyrek medietate illustrissimi ducis Czartoryski nativus, annorum plusquam 40, praestito corporali juramento: Wiem dobrze o tym, że Wasyl, jak się upije, to zły jest, łaje, psiawiaro nazywa. Słyszałem od ludzi, że Wasyl mówił do żony, ciągnącey go do domu, że „puść mnie, niechay z tą psiawiarą koniec zrobię“ a nie wiedzieć na kogo, Kuraszkiewicz powiadał przed żydami w karczmie, tak że y ja słyszałem, iż Wasyl przyznał się, że mię chciał zarznąć. 9, Po wołosku Wasyl z popem gadali, bo oba z wołoszczyzny, ale nie wiem o czym. Syn popowy, a pop przed ludźmi powiadał, że hultaji wiele stoi na granicy, 700 czyli 800, takich co nie dba, ani o duszę, ani o ciało; radził Drzewieckiemu, mówiąc, że waszmość panowie wychowacie się, przebrawszy się y poszedłszy bydło paść, a co żona y dzieci waszmość pana, mości panie Drzewiecki, to zginą.

6 testis, nobilis Fraciscus Kuraszkiewicz, natus in villa Manastyrek, medietate illustrissimi ducis Czartoryski ibidem dependendo censu commanens, aetatis suae annorum 34, praestito corporali juramento: Przedtym przypadkiem nic złego nie słychać było na Wasyla, tylko to, że się upijał, y do kłótni skory. Słyszałem od ludzi, że Wasyl z moim oycem jednego razu w karczmie pił; moy oyciec pijany zwalił się na stoł, a Wasyla żona wyprowadziła z karczmy, ktory, wyrywając się od niey, mówił: „puść mnie, niechay z tą psia wiarą dziś końca doydę“, co, coby znaczyło, ani wiem, ani słyszałem, na jaki sposob była ta mowa Wasyla; reliqua ignorat. 6. Słyszałem od Wasyla, wsiadającego do Kamieńca na wóz, jak go tam kommenda brała, że „kiedy o mnie nie stoją y tu nie wyręczają, będąż y oni tam, gdzie y ja“. O tym nie wiem, żeby przysięgali ludzie przed popem, czyli dziekanem; obrazki widziałem w cerkwi

filipowskie, ktore Hawryluk u filipona ukradł, Petro gumienny postrzegł u niego y odebrał, a nie chcąc udawać Hawryluka do dworu, oddał do cerkwi, gdzie teraz tam nie znaydują się, bo powiadali, że je dziekan zabrał, czy spalił, że niegodziło się im być w cerkwi—reliqua ignorat.—Testis ignarus literarum signum sanctae crucis posuit.

7 testis, laboriosus Michałko Ludwa, subditus de villa Manastyrek, (повторяетъ сказанное другими).

8 testis, nobilis Nicolaus Minarewicz, ab annis 7 commanens in villa Manastyrek, medietate illustrissimi ducis Czartoryski, aetatis suae annorum 26, praestito corporali juramento, recognovit: 7. Taż kommenda wzieła y popa, ktorego powołał Wasyl, mówiąc, jak był bity, żeśmy przysięgali w cerkwi na posłuszeństwo, tak żeby nam pop, choć rznąć kazał, żebyśmy byli posłuszni. Jakeśmy z Wasylem i popem przejeżdżali przez Szumowce, mówił Wasyl do mnie, jakem przyszedł do niego: „panie Minarewicz, bodayby te kaydany zgniły na mnie, albo ja w nich, kiedy oni, to jest bratczyki, nie będą tam, gdzie y ja; oni czyści, a ja pohany między niemi jeden“; potem powieźli go daley do Kamieńca. 8. Słyszałem y to, że pop, jak przyjachał z Pobereża, będąc u w. kommissarza w. Kumanowskiego, ten pytał się popa: co tam słychać? Pop odpowiedział, że gdzieś wyszło 8000 haydamaków y ryzunów; wielmożny kommissarz odpowiedział: to jest nieprawda, nie puszczono-by ich tu. Остальные свидѣтели, крестьяне изъ села Свиной: Ясько Мартыновъ, Грыцько Костышинъ, Федько Мерешукъ и Микола Михаловъ, повторяютъ сказанное уже другими.

Связка инквизицій Каменецкаго гродскаго суда № 4145, л. 94—102.

CCCXXX.

Постановленіе Летичевскаго гродскаго суда, по которому рѣшено передать дѣло о крестьянинѣ Василіѣ Колесьникѣ въ Каменецкій гродскій судъ, для обсужденія совмѣстно съ дѣломъ священника Онуфрія Горецкаго. 1879. Сентября 8.

1789. Septembis 8.

Inter generosum Franciscum Lisowski, instigatorem officii sui, ex munere instigatoriatus actorem, personaliter, tum magnificum Franciscum Witoszyński, thesaurarium Braclaviensem, medietatis bonorum villae Manastyrek possessorem, ac generosum Ioannem Drzewiecki, administratorem, actorem, per generosum Andream Zeliszowski, laboriosum Wasyl Koleśnik, subditum de iisdem bonis villae Manastyrek, incarceratum statutum, personaliter, magnificum Fabianum Kumanowski, succamerarium sacrae regiae majestatis, bonorum villae Świnna et Manastyrek medietatum haeredem, pro statuitione testium citatum, per generosum Franciscum Ostrowski, nec non generosum Piotrowski, administratorem, tum laboriosos: Szymko Granarium, Fedko Rotmaniuk et Semen Zahaydoruk, itidem citatos; per eundem officium, statuto incarcerato additur patronum, generosum Andream Zeliszowski, et contra statutum actionem dirigere mandat; in directa actione ex eodem statuto libera confessata excipienda declarat, in ordine quorum excipiendorum pars actorea puncta conscribat, subscribat, et officio suo porrigat. Quibus porrectis, satisfecisse partem eandem adinvenit, ac ad excipienda eadem libera confessata accedit. Post quae excepta, in supplementum eorundem necessariam inquisitionem educendam censet; fine cujus expediendae decernit officium, quatenus partes interrogatoria et responsoria, una cum regestris testium, conscribant, suscribant, sibique ad invicem communicent et officio suo porrigant instantanee. Et quoniam reposuerunt, satisfactione hoc in puncto agnita, quoniam in circumstantia circa inductionem incarcerati emanata, sub numero sexto punctorum posita, testes in regestro, ex parte generosi instigatoris porrecto, posito, nimirum laboriosi: Jakim Bednarz, Fedko Dołhaniuk,

Semen Zahaydurow zięć, Iwan Stefanow, Semen Jurczyszyn et Fedko Zahaydiuruk, potius liberis confessatis necessario excipiendis, subsunt, proinde eosdem suprafatos in ordine excipiendorum ex iis liberorum confessatorum detinendos declarat. Tam autem generosus instigator alios testes in locum detinendorum, jam vero magnificus Kumanowski laboriosos: Wasyl syn Charczuków, Hryćko Hawryluk et Petro Gumienny pro informatione quoque officii sui, ad excipienda quoque libera ex iis confessata, statuat in instanti. Movit magnificus Kumanowski ad judicia tribunalitia regni Lublinensia, non admissa, protestatur idem de eo; officium cum parte altera reprotestatur. Tandem siquidem statuit, satisfecisse sententiae officii sui sententiat et ad excipienda ejusmodi libera confessata se confert, quibus expeditis porrectisque ab utrinque interrogatoriis ac responsoriis, tum regestris testium, officium ad educendas inquisitiones se accinxit. Quibus eductis, admissibiles partes ad comprobationem juratoriam super incorruptionem testium arbitratur. Post quod per partes, nempe per generosum instigatorem officii sui ab una et laboriosum Wasyl Koleśnik, incarceratum, parte ab altera in facie officii sui attendentiaque mutua earundem partium ac aliorum solita solenitate ac rotha praestitum juramentum, ad lectionem confessatorum et inquisitionum, modo praemisso exceptarum et eductarum, accessit. Quibus lectis, confrontatis et attentis, quoniam causa praesens, attestante etiam id termino in castro Laticoviensi feria tertia, id est die decimâ tertiâ mensis et anni praesentium, recognito, ex parte venerabilis Onuphrii Gorecki, parochi de villa Manastyrek, contra magnificum Kumanowski, succamerarium sacrae regiae majestatis, ejusdem villae haeredem, pro statuitione testium ex bonis modo dictis, villae Manastyrek, pro terminis querelarum officii castrensis Camenecensis Podoliae cum praefixione ad statuendum in diem decimam septimam mensis et anni currentium termini edicti, causa praesens cum causa contra praenominatum venerabilem Onuphrium Gorecki ad praesens in officio castrensi Camenecensi, respectu quoque objectae seditionis promota, connexissima esse deducitur, eademque sine concordantia

et combinatione inquisitionum, contra laboriosum Wasyl Koleśnik, subditum de bonis villae Manastyrek, incarceratum, ad praesens suo coram officio plene eductarum, cum inquisitionibus contra praedictum venerabilem parochum manastyrecensem educendis, nullomodo disjudicari valet; proinde officium, pensatis praemissis circumstantiis et motivis, causam praesentem cum toto ejus negotio nec non cum inquisitionibus, tum liberis confessatis, ad praesens suo in officio in causa ejusmodi eductis et exceptis, seorsivisque rothulis occlusis et sigilo castrensi officii sui consignatis, atque cum praefato laborioso Wasyl Koleśnik, incarcerato, ad officium castrense Camenecense Podoliae, ubi nempe venerabilis parochus manastyrecensis degit, et causam suam promovet, pro decisione unjus ejusdemque negotii cum eodem venerabili parocho remittit, conservando partibus terminum in ibidem comparendi et jure procedendi peremptorium. Jam vero laboriosos: Jakim Bednar, Fedko Dołhaniuk, Semen Zahaydyrow zięć, Iwan Stefanow, Semen Jurczyszyn, Fedko Zahayduruk, Wasyl insyn Charczuków et Hryćko Hawryluk, uti nonnisi sine meliores investigationes rei veritatis et plenioris convictionis laboriosi Wasyl Koleśnik, incarcerati, detentos, officium e custodia militum praesidiariorum officii sui ad decisionem causae in officio Camenecensi libere dimittendos declarat.

Книга гродская Летичевская декретовая № 5445, листъ 62 на обор.

CCCXXXI.

Показанія, отобранныя въ Каменецкомъ гродскомъ судѣ отъ свидѣтелей по дѣлу священника Онуфрія Горецкаго. 1789. Сентября 10.

Punkta z strony instygatora sądowego przeciwko xiędzu Onufremu Goreckiemu, parochowi Monastyrskiemu, zmowy z piliponami na rzeź dowodzące, dnia 10 września, 1789 roku spisane i sądowi podane:

1. Powie świadek, iż xiądz Onufry Gorecki, często pijąc, nabożeństwa opuszczał, katechizmów nie miewał.

2. Powie świadek, iż tenże xiądz Gorecki z piliponami zmowę miał, co i Wasyl Koleśnik podczas indagacji, u. p. porucznika Pawłowskiego, pod tenczas kommendę mającego, przyznał: polaków „psia wiarą“ nazywać kazał.

3. Powie świadek, iż tenże, mając zmowe sekretną z parafjanami, w cerkwi z onemi zamykał się i onym na rzeź przysięgać kazał, y przechwalał się bydź u Gonty officerem.

—

Inquisitiones ex parte et actoratu generosi Michaelis Berezowski, instigatoris officii sui, contra reatum venerabilis Onufrii Gorecki, parochi Manasterecensis, die decima mensis septembris, anno domini 1789, per officium plenum castrensem capitaneatum Camenecensem Podoliae ex testibus introcontentis eductae.

1 testis, nobilis Casimirus Malinowski, praestito corporali juramento, ad 1. recognovit: Mieszkam w Manasterku od lat kilkunastu, ale jakem poznał xiędza Goreckiego, parocha Manastereckiego, zawsze widziałem, że nabożeństwa pilnował, nauki ludziom ruskiego obrządku y nam, polakom, dawał, y w niczym notowany nie był, Ad 2. Wiem o tym, że pilipony nie byli we wsi naszey y żadney zmowy nie miewał xiądz Gorecki z piliponami; y to słyszałem sam od niego, w cerkwi nauczającego, aby się ludzie y sami między sobą rusini nie nazywali „psia wiarą“, y polaków, aby nie nazywali, ucząc ich, że to jest jeden Bóg, jedna wiara, jeden chrzest. Ad 3. Wiem o tym, że xiądz Gorecki nie kazał przysięgać na żadną zmowę ludziom Manastyrzeckim, tylko tego roku w przewodną niedziele w starey cerkwi akafest śpiwał za dusze zmarłe, gdzie byli rusini, polacy y szlachta nasi; a o tym nie słyszałem, aby xiądz Gorecki miał się kiedy przechwalać pijany, że jak wyjdzie Gonta, będzie officerem. Idem testis, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

2 testis, nobilis Iosephus Kruszelnicki, praestito corporali juramento, ad 1 recognovit: Rodziłem się y mieszkam w Manasterku; wiem to, że xiądz Gorecki, paroch Manastyrzecki, nabożeństwa pilnował, pjańśtwem się nie bawił. Ad 2: Piliponów nigdy w naszey wsi nie widzialem, y xiądz Gorecki z niemi żadney zmowy nie miał. I o tym wiem, iż xiądz Gorecki nauczał poddaństwo w Manastyrku, aby polàków nie nazywali „psia wiarą“. Ad 3. Nie słyszałem nigdy, aby xiądz Gorecki, kazał przysięgać chłopom Manastyrzeckim na jaką zmowę. I tego nie słyszałem, aby się przechwalał kiedy przed kim, że, jak Gonta wyjdzie, będzie officerem. Idem testis, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

3 testis, nobilis Iosephus Frąszkiewicz, praestito corporali jur amento, ad 1 recognovit: Jakiem zaznał xiędza Goreckiego, tak wiem, że zawsze nabożeństwa pilnuje, y pijaństwem się nie bawi, owszem tak jest dobry xiądz, że gdyby mu o pułnocy dał znać, że chory potrzebuje spowiedzi, tak do rusinów jak do nas, polaków, szedł. Ad 2: Pilipony w Manastyrku u nas nie byli y xiądz Go recki we wsi z niemi nie miał zmowy. Słyszałem, że lat temu z pięć xiądz Gorecki, gdy założoney cerkwi skończyć nie mogł, zachęcił kilku gospodarzów, aby na bractwo zaprzysięgli, co y uczynili; ale w tym roku żadney przysięgi nie było. Mieszkam w tey wsi, ale od nikogo nie słyszałem, aby xiądz Gorecki chwalił się przed kim, że jak Gonta wyjdzie, będzie officerem. Idem testis, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

4 testis, Hieronimus Kuraszkiewicz, prastito corporali juramento, recognovit ad 1: Wiem o tym, że xiądz Gorecki nabożeństwa pilnuje, pijaństwem się nie bawi y w cerkwi nauki przykładne ludziom Manastyrzeckim daje. Ad 2: Piliponów w naszey wsi Manasterku nie widziałem, y to wiem, że xiądz Gorecki z piliponami zmowy nie miał, bobyśmy o tym słyszeli. Ad 3. Tego roku ludziom Manastyrzeckim nie słyszałem, aby xiądz Gorecki kazał na jaką zmowę przysięgać, ani o tym słyszalem, aby xiądz Gorecki chwa-

lił się przed kim, że jak Gonta wyjdzie, będzie officerem.—Idem testis, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

5 testis, nobilis Antonius Leszczyński, praestito corporali juramento, ad 1: Znam tego xiędza Goreckiego bardzo dobrze, ale nie jest pijak, owszem, nabożeństwa pilnuje y nauki zbawienne ludziom Manastyrzeckim daje, y do chorego dla słuchania spowiedzi, choćby y w nocy, gdy kto da znać, idzie. Ad 2: Piliponów w Manasterku nie widzieliśmy, y o tym nie wiem, żeby xiądz Gorecki miał z niemi jaką zmowę. Ad 3: I my, y nasze żonki chodzą do cerkwi w Manasterku, ale o tym ja nie słyszałem, aby w tym roku kazał xiądz Gorecki komu przysięgać na jaką zmowę Ani o tym słyszałem, aby xiądz Gorecki chwalił się, że jak Gonta wyjdzie, będzie officerem.—Idem testis, ignarus scribendi, signum sanctae crucis posuit.

6 testis, nobilis Stanisław Kuraszkiewicz, praestito corporali juramento, recognovit, prout reliqui testes in omni concordanter.—Idem testis, ignarus litterarum, signum sanctae crucis posuit.

7 testis, nobilis Andreas Dobrowolski, praestito corporali juramento, recognovit prout testis tertius concordanter in omni.—Idem testis, ignarus scribendi, signum sactae crucis posuit.

Связка инквизиций Каменецкаго гродскаго суда № 4145, л. 85—86.

CCCXXXII.

Декретъ Каменецкаго гродскаго суда, признающій священниковъ: Онуфрія Горецкаго и Ивана Прокоповича, также сына послѣдняго, Георгія Прокоповича, обвиненныхъ въ участіи въ крестьянскомъ заговорѣ, совершенно по суду оправданными, 1879. Сентября 10.

Actum in castro Camenecensi Podoliae, in terminis quaerelarum seu judiciis causarum terminorum tactorum sub celebratione terminorum querelarum officii ejusdem, feria quinta post festum na-

tivitatis beatisimae virginis Mariae, id est, die decima mensis septembris anno Domini millesimo septingentesimo, octuagesimo nono.

Inter generosum Michaelem Berezowski, instigatorem officii sui, actorem, personaliter, et venerabiles: Onuphrium Gorecki, parochum Mananasteriensem, et Ioannem Prokopowicz, vicarium Karabczyjovescensem, tum honestum Gregorium, ejus filium, citatos et statutos personaliter. Officium, decidendo propositionem verbalem partis actoreae, respectu objectae seditionis, contra partem citatam ad sui officium illatam, ante omnia praefatos statutos ad libera confessata, suo coram officio deponenda, officium destinat. Quibus exceptis, in suplementum earundem decernit officium, quatenus partes eosdem testes in ordine educendarum inquisitionum suo coram officio statuant, idque instantanee. Et quoniam statuerunt, satisfecisse easdem arbitrantur et ad expediendas inquisitiones accedit. Quibus expeditis, admissibiles partes ad comprobationem juratoriam super incorruptionem testium instantanee prestandam, censet. Post quae, tam per generosum instigatorem officii sui, quam supra expressos statutos, observata juramentorum solennitate, praestita juramenta, ad lectionem, tam liberorum confessatorum, quam inquisitionum se contulit. Quibus lectis et bene trutinatis, quoniam iidem: venerabilis Onuphrius Gorecki, parochus Manastyrscensis, et Ioannes Prokopowicz, vicarius ecclesiae Karabczyjovecensis, atque Gregorius, ejusdem filius, pro quadam acsi seditione et minatione per generosum officii sui instigatorem inculpati, in nullo quopiam respectu premissorum redarguti, quinimo pleno emundati esse deducantur. Proinde officium eosdem ex sequestro Camenecensi libere demittendos sententiat, libera confessata, ex iisdem excepta, atque inquisitiones, hac in causa eductas, obsigillata, in cancellaria officii sui reponenda, declarat.

Книга протоколовъ декретовыхъ каменецкаго гродскаго суда. № 4056, листъ 169.

CCCXXXIII.

Постановленіе Каменецкаго гродскаго суда, объявляющее: священника Онуфрія Горецкаго и крестьянина Василія Колесьника по суду оправданными. 1789. Октября 31.

Actum in castro Camenecensi Podoliae, 1789, die 31 octobris.

Decidendo remissas ab officio castrensè Laticoviensè inqusitiones, respectu laboriosi Wasyl Koleśnik et venerabilis Onuphrii Gorecki, parochi Manastircensis, post lectionem earundem, venerabilem Onuphrium Gorecki et laboriosum Wasyl Koleśnik, inquisitionibus praemissis de objectis conspirationis non incusatos, libere demitendos sententiat. J. O. Starżyński, vexilifer Podoliae, vicecapitaneus castrensis laticoviensis.

Книга протоколовъ декретовыхъ каменецкаго гродскаго суда № 4313, листъ20 (№ 3).

CCCXXXIV.

Показанія, отобранныя въ порядковой Подольской коммиссіи отъ Александра Бѣлокерницкаго и Никиты Игнатовича, арестованныхъ за бродяжничество. 1789. Мая 4.

Indagacya z Alexandra Białokiernickiego.

Jak się zowiesz? gdzie się rodziłeś? wiele lat masz?—Nazywam się Alexander Białokiernicki, rodziłem się w Białokiernicy, w kraju cesarskim, mam lat dwadzieścia siedm lub ośm.—Czym się od młodości bawiłeś?—Z młodości służyłem po różnych mieyscach, a daley uczyłem się krawiectwa sieraków, poszedłem do brata pod Brody y tam mnie do żołnierzy cesarscy wzieli, gdzie byłem lat trzy, zkąd uciekłszy z pod Krakowa w te okolice, że byłem bez testimonium, wzieli mnie do Kamieńca żołnierze y więcey nic

nie wiem.—Czy nie namawiał cię kto do buntów? Nikt o tym mi nic nie wspominał, anim o tym słyszał.

Indagacya z Mikity Ignatowicza.

Jak się zowiesz? gdzie się rodziłeś? jakiey religji? wiele masz lat?—Nazywam się Mykita Ignatowicz, rodziłem się w Serebrii w Małey Rossyi, jestem religji syzmatyckiey, mam lat trzydzieści cztery.—Czym się bawiłeś z młodych lat? Służyłem u ludzi, bom był sierota. Już rok trzeci, jak mnie wzieli moskale do wołów; uciekłem od wołów na Wołoszczyznę y wszedłem do Polski przeszłey zimy.—Czy nie namawiałeś kogo do buntów, lub ciebie kto czy nie namawiał?—Nic o buntach nie wiedziałem, ani słyszałem; nikogo ani namawiałem, ani mnie nikt. Chodziłem o chlebie żebranym y wzięto mnie w Kuźminie, że byłem bez testimonium, y nic więcey nie wiem.

Картонъ дѣлъ Каменецкихъ, № 5.

CCCXXXV.

Ходатайство дворянина Яна Беневскаго объ освобожденіи изъ тюрмы крестьянина Якова Романюка, невинно арестованнаго за то, что позволилъ въ своемъ домѣ переночевать проходившему коробейнику. 1789. Мая 24.

1789 roku, 24 maja.

Prześwietna kommissyo województwa Podolskiego, panowie y dobrodzieje!

Jakow Romaniuk, poddany ze wsi Karapczyjowki, w czasie ninieyszego rozruchu względem wszczynających buntów, między innymi obwinionemi o podeyrzenie przestawania z pilipami jest wzięty niewinnie za to tylko, że w czasie przybycia pilipa jednege, pod wieczór nie mającego gdzie nocować dla zawaloney karczmy, u wyrażonego Romaniuka dla noclegu wpuszczony został. Jako więc tenże poddany o niczym nie wiedzący, ani żadney ligi względem

porozumienia się nie miał, tak upraszam prześwietnej kommissyi panów dobrodziejów o uwolnienie jego.

Jan Prusak Bieniewski m. p.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

CCCXXXVI.

Показанія арестованнаго крестьянина изъ м. Лянцкороны, Ивана Цыбухова въ порядковой коммиссіи Подольскаго воеводства (20 апрѣля), а также показанія свидѣтелей по дѣлу Ивана Цыбухова обвиненнаго въ произнесеніи словъ, относящихся къ предполагаемому крестьянскому возстанію. 1789. Іюня 25.

Indagacja z Iwana Cybuchowego syna.

Jak się zowiesz? gdzie się rodziłeś? wiele masz lat?—Nazywam się Iwan Cybucha; rodziłem się w Rohatynie, w kraju cesarskim; mam lat więcej czterdziestu.—Dawno bawisz w Lanckoroniu? czym się bawiłeś z młodu?—Przyszedłem do Lanckoronia tego roku w zapusty przed wielkanocą; za młodu bawiłem przy ojcu, pókim się nie ożenił.—Co gadałeś w winnicy Bendyka w Lanckoroniu i w mieście przed żydami?—Byłem prawda pod ten czas pijany w winnicy; powiadają mi, żem miał mówić, że będą rznąć lachów i żydów, ale tego nic nie pamiętam, ani słyszałem od nikogo; słyszałem tylko od żydów w mieście, że gadali o tem.—Czy nie namawiał cię kto do buntu?—Nikt mnie do buntu nie namawiał, ani o tem od nikogo nie słyszałem, i więcej, jak wyżej powiedziałem, nic nie wiem.

Interrogatoria ex parte et actoratu generosi Michaelis Berezowski, instigatoris officii sui, contra reatum laboriosi Iwan Cybuchów, incarcerati, conscripta.

1) Powie świadek, czy Iwan Cybuchów był skłonny do buntów.

2) Powie świadek, iż Iwan Cybuchów powiedział w winnicy te słowa: „bude bida, budut lachiw y żydiw rizaty“.

—

Inquisitiones, sub celebratione terminorum tactorum officii sui, feria quinta post festum nativitatis sancti Ioannis Baptistae, 1789 anno eductae.

1 testis, laboriosus Olexa Myrhorod, praestitit juramentum corporale et recognovit ad interrogatoria: ad 1. Iwan Cybuchów u mnie mieszkał, ale nie widziałem po nim żadney skłonności do buntów. Ad 2. Byłem podtenczas w winnicy żyda Bendyka, gdy mówił Iwan Cybuchow: „będzie bida, będą lachów y żydów rznąć“.

2 testis Stach Ataman praestitit corporale juramentum et recognovit ad interrogatoria: ad 1. Niedawno Iwan Cybuchów przyszedł z żoną do Lanckoronia, nie znam go dobrze, jaki człowiek. Ad 2. Będąc w winnicy żyda Bendyka, słyszałem te słowa wymowione od Iwana Cybucha: że będzie bida, będą rzneli lachów y żydów.

Картонъ дѣлъ Каменейкихъ № 5 и связка инквизицій Каменецкаго гродскаго суда № 4145, л. 35.

CCCXXXVII.

Декретъ Каменецкаго гродскаго суда, по которому 15 крестьянъ изъ разныхъ мѣстностей, обвиняемыхъ въ заговорѣ, признаются виновными лишь въ томъ, что произносили въ пьяномъ видѣ угрозы; въ наказаніе за это судъ постановилъ зачесть имъ время ихъ предварительнаго ареста и немедленно ихъ выпустить, а дѣла-же о четырехъ другихъ крестьянахъ Каменецкій судъ постановилъ передать по принадлежности въ судъ гродскій Летичевскій. 1789. Іюня 25.

1789 iunii 25.

Inter generosum Michaelem Berezowski, instigatorem officii sui, actorem, personaliter, et laboriosos: Iwan Cybuchów de bonis

Lanckoroń, Fedko Cymbalista et Gabriel Pajuk de bonis Sołobkowce, Iwan Deneka, Hawryło Deneków, Dmytro Lipypsa, Tymko Pobereżnik, Mikołay Szargay, Josef Krupa et Jacko Gwinda de bonis tractus Szarawscensis, Stefan Tracz de bonis Kazimirek, Jakim Gidura de bonis Jołtuszków, Iwaszko Kowalow de bonis Żeniszkowce, Alexander Białokiernicki de bonis Gieletyńce, Mikita Ignatowicz de bonis Kuźmin, incarceratos, statutos personaliter. Officium contra statutos actionem dirigere mandat, ac ad excipienda ex iisdem incarceratis statutis libera confessata accessit. Post quae excepta, ad excipiendas inquisitiones se contulit, quibus expeditis, admissibilem generosum instigatorem officii sui ad comprobationem juratoriam super incorruptionem testium adinvenit; post quod praestitum juramentum, ad lectionem tam confessatorum, quam inquisitionum condescendit. Quibus lectis, mature perpensis, ac cum liberis confessatis confrontatis, quoniam ex iisdem inquisitionibus, laboriosos: Iwan Cybuchów de bonis Lanckoroń, Fedko Cymbalista, Gabriel Pajuk de bonis Sołobkowce, Iwan Deneka, Hawryło Deneków, Dmytro Lipypsa, Tymko Pobereżnik, Mikołay Szargay, Józef Krupa, et Jaśko Gwinda de bonis tractus Szaravscensis, Stefan Tracz de bonis Kazimirek, Jakim Gidura de bonis Jołtuszkow, Iwaszko Kowalów de bonis Żeniszkowce, Alexander Białokiernicki de bonis Gieletyńce, Mykita Ignatowicz de bonis Kuźmin in nullo quopiam redarguti, nonnisi potu obruti quaedam verba minationem denotantia propalasse, appparent. Proinde officium, attenta eorundem laboriosorum incarceratorum per spatium aliquot septimanorum in carceribus fortalitii praesentis circa labores praestitos detentione, eosdem supra specificatos laboriosos ex carceribus dimittendos, libereque domos suos redeundos sententiat. Laboriosos vero: Wasyl Koleśnik de bonis Monasterek, Hawryło Ilków de bonis Wołkowińce, Fedko Tkaczów de bonis Radziejowce, Iwan Antonów syn de bonis Stodulce, siquidem post praecessam pro statuitione per officium sui notificationem, testes ex districtu Laticoviensi non snnt conducti, circo eosdem laboriosos incarcera-

tos ex bonis, in districtu Laticoviensi consistentibus, ad officium castrense Laticoviense, uti proprium forum, remittit.

Книга протоколовъ декретовыхъ каменецкаго гродскаго суда, № 4056, листъ 146 (№ 135).

CCCXXXVIII.

Показанія, данныя въ Каменецкомъ гродскомъ судѣ священникомъ Иваномъ Прокоповичемъ, оговореннымъ въ участіи въ крестьянскомъ заговорѣ, также показанія свидѣтелей по этому дѣлу. 1789. Іюля 1 и сентября 10

1789, dnia 1 julii.

1. Jaki wiek, stan urodzenia, miejsce mieszkania rodziców i krewnych, miejsce wychowania examinowanego?—Mam lat 42, jestem synem duchownego, rodzice moi mieszkali w Kotoszynie, w kluczu Grzymałowskim i tam chowałem się przy rodzicach. 2. Gdzie brał nauki, w ktorym wieku je zakończył, kiedy wzioł powołanie do stanu duchownego, gdzie się wyświęcał, przez jakiego biskupa? Byłem lat 5 w szkołach w Złoczowie, skończyłem szkoły w wieku 22 i w tymże roku zostałem duchownym, wyświęciłem się we Lwowie za Leona Szeptyckiego, biskupa Lwowskiego i Kamienieckiego. 3. Kiedy i w którym miejscu wykonywał przysięgę, w xiążeczce pod tytułem „Sokraszczennyj Katechisis" przepisaną? Czyli za przeszłego archymandryty wspomniona xiążeczka została do cerkwi rozesłaną, czyli za terazniejszego—Wiktora Sadkowskiego i czyli ją ma przy cerkwi?—Przysięgi żadnej nie wykonywałem, ani o xiążce, pod tytułem „Sokraszczenyj" nie wiem, od któregoby była archimandryty rozsyłaną? jej przy cerkwi nie miałem i nie mam, ani widziałem, ponieważ ja dependuję od biskupa Kamienieckiego, unita; Sadkowskiego archymandryty ani znam, ani widziałem. 4. Kiedy i jak dawno przykazauo mieć przy cerkwiach xiążeczki pod tytułem „O pobiedie na supostaty" i czyli nabożeństwa—alias supplikacye, w tey książeczce przepisane, nie były zaniedbywane? Czy w każde święto wspominane nabożeństwa były

czynione; czy z ludem wspolnie, czyli tylko przez samego prezbitera y ludzi cerkiewnych? czyli książeczki rzeczone kupował, czyli je darmo rozdawano y przez kogo?—O żadnych książeczkach pod tym tytułem nie wiem, żadnych supplikacyi podług tych, jak słysze tytuł, ani z ludem lub z cerkiewnemi ludźmi nie odprawiałem, anim onych kupował, jak y przez kogo rozdawane były? nie wiem, anim słyszał. 5. Gdzie mieszkał y czym się bawił między rokiem 1764 a 1766, w ktorym przeciągu Charko sotnik bunt przedsiębrał, śmiercią tego usmierzony? Gdzie mieszkał y w jakim był powołaniu między rokiem 1767 a 1769? w tym czasie był bunt strasznieyszy, przez j. w. Branickiego usmierzony, a potym od j. w. Stępkowskiego.—Tych lat dobrze nie pamiętam, bom był jako nie w naydoskonalszym wieku przy rodzicach y żadne mie okoliczności nie interessowały, o żadnych buntach Charka nie wiem, nie słyszałem. Z powieści słyszałem, że j. w. Branicki y Stępkowski uśmierzał bunty na Ukrainie, ale do tych nie należałem.— 6. Jakie miał od xiędza archimandryty listy, przez Boczkowskiego przywiezione, ktory przez xiędza Stefana Lewandowskiego, protojereja, był expedyowany y zaświadczony?—Jak listów żadnych nie widziałem, tak Boczkowskiego y Lewandowskiego z osób y nazwisk nie znam. 7. Czy miewał jakie ukazy od biskupa Mohilowskiego albo Kijowskiego, lub od synodu bez wiadomości archimandryty Słuckiego, lub konsystorza Słuckiego y jakie te były ukazy? Ja w swojey dyecezyi siedziałem, y za granicą nigdzie nie bywałem, nie wiem gdzie y Słuck leży; o żadnych ukazach y w jakich wyrazach? nie wiem. 8. Czyli bywał na soborach w Słucku, lub w innym mieyscu? gdzie był ostatni sobor? w czasie wizyty xiędza Sadkowskiego, archimandryty, odbywaney, czyli się z nim widział?—Nie wiem gdzie Słuck nawet leży; na soborach żadnych nie bywałem, bo w naszey dyecezyi nie były; słyszałem że w Kamieńcu dwóch patronów Sadkowskich znayduje się y tych dobrze nie znam, a o archimandrycie nie słyszałem. 9. Jakie względem buntów na soborze od archimandrytów, lub konsystorza, lub pro-

topopów, czyli dziekanów miał rozkazy y czyli na pismie, czyli ustnie czynione? Na soborze żadnym jak nie znaydowałem się, tak o żadnych na pismie, czyli ustnie czynionych rozkazach nie wiem, ani słyszałem. 10. Podczas soboru, ponieważ nie wszyscy popi razem byli wołani, ale na dwie podzieleni części, w której części examinowany znaydował się y co w tym zgromadzeniu było czynione, w ktorym on był wołany?—Jak na soborze żadnym nie znaydowałem się y nie byłem examinowany, tak nie wiem o żadnych czynnościach, gdyż my z tamteyszemi nie udajemy się. 11. Czy podlega rządowi duchownemu tak, żeby nic nie zaniedbał, coby mu było nakazanym?—Co mi pasterz Kamieniecki rozkaże w obowiązkach cerkiewnych w tuteyszey dyecezyi, podlegam y nie zaniedbywam, ale o żadnych innych rządach nie wiem. 12. Gdyby rozkaz zwierzchności duchowney wyszedł przeciwny krajowemu rządowi, ktoremu był by posłuszny?—Swemu krajowi był bym posłuszny, ponieważ tu moje wszystko, tu moje życie y z niego chleb jem. 13. Czyli przysięga, na wierność monarchini rossyjskiey uczyniona, przeciwi się wierności, ktorey król polski y rzeczpospolita wyciąga od tych, co wspomnioney monarchini przysięgli?—Jam żadney monarchini nie przysięgał; z przysięgłemi żadney społeczności nie mam; za krola naszego y kray Boga pnblicznie przy ofiarach błagam, y w tym się ludźmi, przy nabożeństwie znaydującemi, zaświadczam. 14. Kto namawiał do buntu? y jakie powody przekładały buntujące osoby?—Jak osób nie widziałem y nie znam, tak o powodach do buntu nie słyszałem. 15. Czyli dawali pieniądze ci, ktorzy do buntu namawiali y zkąd mieli te pieniądze, ktore dawali.—Żadnych pieniędzy ani widziałem, ani brałem od nikogo z namowy do buntu, dopiero, jak mię przywieźli do Kamieńca, pogłoskę o rozdawanych na bunty pieniądzach usłyszałem. 16. Czy pokazywali jakie pisma y od kogo? czy powiadali kto bądzie autorem buntu? czy obiecywali buntującym pomoc jaką y zkąd?—Nic nie wiem, ani z kim bądź w tey rzeczy nie wchodziłem, Boga biorę za świadka. 17. Czyli podey-

mujący się do buntów wypełniali przysięgę? na co y dla kogo?— Jam żadney nie wypełniał, przedemną nikt nie przysięgał? na co y dla kogo, nie wiem. 18. Jakie przedtym przy nabożeństwach imion panujących bywało wspomnienie? a jakie y w ktorym determinate czasie zalecenia w tey mierze od teraźnieyszego archimandryty, Wiktora Sadkowskiego, było przysłane?—Jam w tym kraju zrósł, słyszał mie każdy, bo nayczęściey śpiewaną msze odprawiamy, że za papieża, króla panującego, woysko i lud jego, błagam przy ofierze Boga; o żadnych jakiegoś archimandryty Sadkowskiego zaleceniach nie wiem. 19. Czyli po wzięciu w areszcie byli od kogo nanamawiani, żeby taili prawdę?—Wzięty byłem do więzienia z Karabczyjowki do Kamieńca, nie miałem żadney sposobności z nikim zmawiania się, bo y okno zamurowane, światła mi ubliżało czytania choć na xiążce pacierzy, a nie tylko przystępu komu, dla głodu y zimna osłabiony, nawet przed więzieniem nayświętszy sakrament przyjmowałem. 20. Z jakiego powodu spisywano ludzi, wyszczegolniając wiek y zdatność?—Żadnych ludzi w tey mierze ich zdatności y wieku y nie spisywałem, ani o żadnym powodzie nie wiem. 21. Za co był wzięty y co w Karabczyjowce gadał?—Jednego czasu byłem na chrzcinach u służącego pana Chobrzyńskiego, będąc wikarym cerkiewnym, tam, podpiłszy dobrze z znaydującą się szlachtą, w dyskursach nie pamiętam, ile że żartobliwych y po pjanu, odpowiedziałem ktoremuś, że: starsza wira ruska, niżeli lacka, nie myslą przeciw wierze, ale że dyskursujący, rownie pjani, ze mnie rusina, żartowali, a ja, też pjany, odpowiedział; za to mię opisał do kommendy w. Bieniewsky za buntownika; y tak w połtory niedzieli po tych chrzcinach kommenda Kamieniecka przyszła do Karabczyjowki, wzieła mie do Kamieńca, w ktorym do tychczas siedzę. W. Bieniewski powziął do mnie nienawiść, żem syna mego, ktory teraz na haubdwachu siedzi, oddał na służbę do zięcia jego, imć pana Rużyckiego, w kłotni z nim będącego, y z drugiey przyczyny, jakobym był okazją kłotni między imć xiędzem Stopniewiczem, parochem tamteyszym, a tymże w. Bieniewskim;

przed byciem moim na chrzcinach, znienawidził mię, że czasem bywałem u pana Rużyckiego, jego zięcia, z ktorym się kłócił o zabóystwo dziecka Iwana Kusznirza; kazał mi zimową porą z chałupy ustępować, abym we wsi nie siedział, rożnych na mnie szukając przygod y suppozycyi, nawet naytkliwsze mię dotknięcie, że syn moy posłany, jako już służący, do szewca żyda za trzewikami od imć pani Rużyckiej, zkłóciwszy się o niegotową robotę z tymże żydem, był wywoływany przez żyda za ryzuna, a przez w. Bieniewskiego do więzienia oddany, w ktorym dotąd siedzi, y słyszałem od pilnujących mie żołnierzy, że tenże syn móy lat już mający 16, był bity, aby na mnie, ojca, jaką potwarz wywołał.— Te zeznanie moje ręką własną podpisuję xiądz Jan Prokopowicz w. k.

—

Interrogatoria ex parte et actoratu generosi Michaelis Berezowski, officii sui instigatoris, contra reatum venerabilis Ioannis Prokopowicz, vicarii Karapczyjovecensis et ejus filii, sub celebratione terminorum tactorum officii pleni castrensis Camenecensis Podoliae, ex mente sententiae officii ejusdem conscripta, subscripta, parti communicata et judicio suo porrecta: 1. Zezna świadek iż w. imć xiądz Prokopowicz miewał rożne zmowy z piliponami. 2. Zezna świadek, iż tenże xiądz Prokopowicz ludzi Karapczyjowieckich namawiał do buntu. 3. Zezna świadek, iż tenże xiądz Prokopowicz, będąc na krzcinach, rzeczy nie przyzwoite y gorszące gadał. Michał Berezowski.

—

Inquisitiones ex parte et reatu venerabilis Ioannis Prokopowicz, vicarii Karapczyiovecensis et ejus filii, contra actoratum generosi Michaelis Berezowski, officii sui instigatoris, sub celebratione terminorum quaerellarum castrensium Camenecensium Podoliae, feria quinta post festum Nativitatis beatissimae virginis Mariae, id est die 10 mensis septembris, anno Domini 1789, agitato, per officium plenum eductae. 1 testis, laboriosus Dmytro woyt Gisay,

praestito corporali juramento, recognovit: Znam temu temu lat trzy, jak xiądz Prokopowicz zostaje w Karabczyjówce za wikarego przy cerkwi tamteyszey, nie widziałem u niego żadnych piliponów, ani widziałem, bo to we wsi mieszkamy, aby u niego bywali pilipony; ja mieszkam od tegoż xiędza Prokopowicza trzecią ch łupą. 2. Nie słyszałem, aby namawiał kogo do buntu, my z nim mieszkając y na nabożeństwie bywając, nie słyszeliśmi, aby kiedy do buntów namawiał, nie widziałem nigdzie aby się walał. 3. Byłem sam wtenczas na chrzcinach u Młodzianowskiego, ktoremu wywodzić przyszedł xiądz Prokopowicz, jako wikary, jego żonę; a Olszewski był za kuma; jak się napili gorzałki, poczeli gadać o wierze z Olszewskim, w tym sporze powiedział xiądz Prokopowicz: „że starsza wiara ruska, a niżeli polska"; jam sam wziął za rękę tegoż Olszewskiego, szlachcica, aby w bide y dysputę większą nie zachodzili, y wyprowadziłem do sieni, a ten w sieniach powiedział jeszcze przy mnie te słowu: „Poczekay skurwy synie popie, ja ci nie zapomnę tego". Hoc adjecto: syn tegoż xiędza Prokopowicza służył u pana Rużyckiego, y że poniósł robotę do szewca, zaszedł z żydem, a żyd na tegoż syna wywoływał y za to go wzięto do Kamieńca y dotąd na haubdwachcie siedzi. Laboriosus recognoscens, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

2 testis, laboriosus Daniło Osmoluk, praestito corporali juramento, recognovit: Ad. 1 Jam rodził się w Karabczyjówce, mieszkam nie daleko cerkwi, gdzie xiądz Prokopowicz jest wikarym, żadnych piliponów u niego nie widywałem y o żadney zmowie nie wiem. Ad 2. Nie byłem na chrzcinach, co by gadał xiądz Prokopowicz, nie wiem; że syna jego wzięto do Kamieńca słyszałem, ale za co? nie wiem. Laboriosus recognoscens, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

Tertius testis. Laboriosus Fedko Swara, praestito corporali juramento, recognovit: 1. Ja we wsi Karabczyjowce mieszkam, żadnych piliponów u xiędza Prokopowicza nie widziałem, ani o zmowach żadnych nie słyszałem. Ad 2. Nie słyszałem o żadnych na-

mowach do buntu, aby nawet kogo namawiał nie wiem. Ad 3. Nie byłem na chrzcinach, co by za rozwowy byli? nie wiem; wiem że syna jego wzięto potym, jak już oyciec siedział w Kamieńcu, a ten syn służył podtenczas u pana Rużyckiego. Laboriosus recognoscens, ignarus literarum, signum sanctae crucis posuit.

Связка инквизицій Каменецкаго гродскаго суда № 4145, л. 11—19.

CCCXXXIX.

Декретъ Летичевскаго гродскаго суда, приговаривающій крестьянина Павла Цызаря къ крѣпостнымъ работамъ на годичный срокъ за неоднократно произнесенныя имъ угрозы и шутки по поводу ожидавшейся рѣзни. 1789. Августа 28.

Actum in castro Laticoviensi, in terminis quaerelarum, seu judiciis causarum incarceratorum, ex mente novelae legis, extra cadentiam ad judicandum acclamatis, Feria tertia post festum Assumptionis in coelum Gloriosissimae Virginis Mariae, id est die decima octava mensis augusti, anno Domini millesimo septingentesimo octuagesimo nono.

Inter generosum Franciscum Lissowski, officii sui instigatorem, actorem, personaliter et loboriosum Pawło Cyzar, statutum incarceratum per generosum Ubicki, caveleriae nationalis cohortis illustrissimi principis Jabłonowski, palatinidae novogrodensis, commilitonem. Officium castrense capitaneale Laticoviense, cui protunc magnificus Iosephus Czaykowski, vicesgerens castrensis loci praesentis, in locum magnifici notarii, commissionem, a statibus reipublicae designatam, exhibentis, assumptus, praesidebat subdelegatus, laboriosum Pawło Cyzar, ratione seditionis inculpatum, per generosum Ubicki, cohortis illustrissimi principis Jabłonowski commilitonem, ex dispositione magnifici Woynarowski, ejusdem cohortis praefecti, statutum, per milites sui praesidiarios detinendum esse

censet, et eidem incarcerato patronos, generosos: Andream Żeliszowski et Iosephum Urbanowicz addit. Attenta quoque per praedictum generosum Ubicki ex praedicto laborioso Pawło Cyzar in fundo bonorum oppidi Chmielnik, die vigessima nona mai anno praesenti per magnificum Przebędowski, capitanum regiminis nominis Potocciani educta, et ad praesens coram officiio suo reposita indigatione, actionem contra praememoratum statutum dirigere mandat; in directa actione teneri adesse delatorem officium censet; et quoniam generosus officii sui instigator, cepta ex reposita antefata indagatione informatione, majorem de objecto seditionis incarcerato crimine generosos Chlebowski et Lubecki habere infert notitiam, ideoque eorundem adcitationem ad deductionem praefati objecti, jam autem magnificorum: Krassowski et Ustarbowski, uti dominorum et possesorum ad adactionem eorundem in instanti comparendum edendam exposcit; jam vero a statuto incarcerato adcitatio testium ad emundationem sui praetenditur, proinde officium easdem adcitationes iisdem edendas concedit. Tandem feria secunda, scilicet die vigessimâ quarta mensis et anni praesentium, magnificis: Casimiro Krassowski tribuno Czervonogrodensi, bonorum villae Woytowce advitalitiali possessore, Ignatio Ustarbowski, venatore grabovecensi, a generoso instigatore officii praesentis adcitatis, per generosum Ludovicum Sachnowski atque generosis: Ioanne Chlebowski et ejusdem nominis Lubecki, itidem adcitatis, personaliter, nobilibus: Boguszewski, Czarnecki, Ancholski, Michałowski, Osiecki, Ioanne Mamos, Nikolao itidem Mamos, Dankowski, censualiter in bonis Woytowce commanentibus, pro deponenda testimonia adcitatis, per eundem, comparentibus et judicialiter controvertentibus. Quoniam generosus Chlebowski eundem laboriosum Pawło Cyzar, nec in scripto, nec verbaliter coram quopiam incussase asserit, et eo nomine eliberando se a nexu deductionis eidem objecti criminis ad juramentum sese trahit, proinde officium eundem generosum Chlebowski ad praefatum juramentum admissibilem esse censet. Deo ita ipsum adjuvante, additur ministerialis ad rothisandum,

post quod in facie officii sui attendentiaque partis ac plurimorum, flexis ad imaginem Jesu Christi Crucifixi genibus, super eo, quod nec in scripto, nec verbaliter laboriosum Pawło Cyzar de crimine seditionis accusavit, praestitit juramentum, officium eundem generosum Chlebowski liberum a deductione praefati criminis facit et pronuntiat, suffitientique comaparitionem adinvenit; ac delatore, generoso Lubecki, ad'nvento, officium actionem contra incarceratum statutum ulterius dirigere mandat. In directa actione decernit, quatenus pars puncta contra praememoratum statutum incarceratum, in ordine excipiendorum ex eodem liberorum confessatorum, conscribat, subscribat et officio suo porrigat in instanti. Et quoniam tam generosus instigator officii sui, quam et generosus Lubecki puncta seorsim conscripserunt, subscripserunt, et officio suo porrexerunt; quorum punctorum, licet quidem generosus Lubecki ex re sui porrectorum, subscriptionem per generosum instigatorem officii sui subsequendam praetentit; cum attamen, tam generosus instigator officii sui puncta, per se porrecta, manu sui subscripta, jam vero praedictus generosus Lubecki puncta seorsiva sui, per se subscripta, in officio suo reposuerunt, proinde officium eandem repositionem pro suffitienti satisfactione sententiae suae agnoscit et ad excipienda ex statuto incarcerato libera confessata accedit. Quibus expeditis, injungit officium, quatenus partes, scilicet generosi: instigator officii sui et Lubecki, interrogatoria, statutus vero responsoria in ordine educendae inquisitionis conscribant, rescribant, subscribant, sibi abinvicem communicent et officio suo una cum regestris testium porrigant, idque instantanee; et quoniam partes eaedem, interrogatoria et responsoria conscripserunt, subscripserunt, sibi communicarunt, et officio suo una cum regestris testium porrexerunt, ex quibus regestris testium ex parte statuti incarcerati exceptio generosi Iosephi Lubecki, uti generosi Ioannis Lubecki fratris, moderni delatoris, jam vero generosi Laurentii Krymski, ex quo annos competentes non est adeptus, generosi autem Pauli Jakubowski, ex quo infensus sit praefato incarcarato, infertur; cum tamen ge-

nerosi delatores generosum Krymski annos plus viginti habere asserunt, nihilque in reprobationem hujus ab incarcerato deducitur, infensionem vero generosi Jakubowski contra incaceratum nullam probare allegant, proinde officium, hos utrosque pro admissibilibus ad deponendum testimonium adinventis, generosum Josephum Lubecki, uti fratrem germanem moderni delatoris, pro exceptibili declarat, ac alium in locum ejus introducere mandat, et quoniam in locum generosi Iosephi Lubecki, testis exclusi, modernus dalator generosum Rochum Dankowski introduxit, proinde officium satisfecisse sententia suae arbitratur, et ad excipiendos inquisitiones se contulit. Quibus expeditis, admissibiles partes ad comprobationem juratoriam super incorruptionem testium praestandam adinvenit. Deo ita ipsos adjuvante, additur ministerialis ad rothisandum; post quod per generosum Lubecki a parte delatorum, jam vero ab incarcerato per ipsummet laboriosum Pawło Cyzar, flexis ad immaginem Jesu Christi Crucifici genibus, praestitum juramentum, officium ad lectionem earundem inquisitionum se accinxit. Quibus lectis, ac cum liberis confessatis confrontatis, quoniam ejusdem inquisitionis ac coufessatis laboriosum Pawło Cyzar, taliter vocitatum, ex regno Galitiae ad bona villae Woytowce, ad capitaneatum Chmielnicensem spectantia, advenisse, ibidemque inprimis in curia villae ejusdem apud magnificum Krasowski, tribunum czervonogrodensem, villae ejusdem possessorem, per unum annum servivisse, dein in subditatum ejusdem villae casamque vacuam transisse, et in eo quatuor jam circiter annorum permansisse, eundemque laboriosum Pawło saepe saepius cum aliis subditis rixas inivisse, aliquoties etiam et jurisdictioni curiali obedientiam praestare noluisse, ante annos vero binos nobilem Iosephum Osiecki, in bonis Woytowce censualiter commanentem, laboriosum Pawło Cyzar: cur nubila radiant? interrogasse, laboriosum Pawło generoso Osiecki: „може to teje, szczo żałowaw batko Hontyw, szczo ne zaczaw z hory, ta z nyzu; ałe jak syn joho zbere wijsko, to lipsze bude poczynaty“ respondisse. Tempore autem praesenti, in

quo publicus timor respectu conspiratae seditionis quemlibet perterrefecerat, eundem laboriosum Pawło, ad domum nobilium, Michałowskich, censualiter in bonis Woytowce commanentium, advenisse, quo etiam et generosam Krymska causa accipiendi ignis adiisse, ibidemque secum colloquendo, generosam Michałowska ad nobilem Krymska haec formalia: „źle mościa pani słychać, będzie rzezanina“, dixisse,, cui generosa Krymska in haec verba: „Nie potrzeba lepszego kolija, jakby był Pawło“ respondisse; laboriosus vero Pawło ad generosam Krymska his formalibus: „jabym tebe na sampered zarizaw, bo majesz hroszy“ dixisse. Cui generosam Krymska: „psy rznij, a nie mnie“ respodisse. Generosam vero Michałowska de se, utrum ab ipso necata esset? interrogasse, cui laboriosum Pawło: „Jabym takich ne rizaw, tylko paniw tay żydiw“ respondisse. Tum in alio quodam loco eundem laboriosum Pawło Cyzar insimul cum nobilibus: Ioanne et Iozepho Lubeckie, in bonis Woytowce censualiter commanentibus, fuisse et haec formalia coram iisdem acsi dixisse: „Kobym maw jaki czepełyk, tobym was wsich szlachtu w tym kutku wyrizaw, tylko jednoho Czerneliwskoho bym zistawyw, bo toy mene wspomahaje“. Sed haec omnia jocose ne, an veritate exequendum dixisset? inquisitionibus non deductum esse. Post haec anno praesenti, tempore hiemali, in bona villae Woytowce magnificum Dunin, in regimine equestri cavaleriae, przednia straż, vocitatae locumtenentem, cum commenda pervenisse, ibidemque per aliquod tempus consistentiam habuisse, apud quem laboriosum Pawło Cyzar vigilliam perhibuisse, et jussu ejusdem magnifici Dunin tempore nocturno milites ad commansionem nobilium Lubeckich et aliorum duxisse; qui milites fratres generosos Lubeckich ad servitia militaria accipere voluisse; qua ex ratione, tam iidem generosi Lubecci, quam et alii nobiles, in bonis Woytowce commanentes, odium et malevolentiam ad laboriosum Pawło habuisse, et non semel secum rixas exercuisse; brevi itaque generosus Ioannes Lubecki ad curiam bonorum Woytowce processisse, et coram dispositore laboriosum Pawło Cyzar de seditione accusasse, generosum autem Postempski, pro-

tunc in curia Woytowecensi noctantem, praemissam accusationem audivisse, et illico ad bona Chmielnik procurisse, ibidemque consistenti cum commenda magnifico Breza, vexillifero in exercitu regni regiminis equestris, de eodem laborioso Pawło Cyzar, seditione minanti, denuntiasse; magnificum autem Breza, mox binos ex commenda sui milites ad bona Woytowce misisse, et eundem laboriosum Pawło accipere et ad se advehi demandasse, militos eosdem, a magnifico Breza vexillifero missos, ad bona Woytowce statim pervenisse et laboriosum Pawło, in servitio custodiali apud milites, in Woytowce extantes, adhuc manentem, accepisse et ad curiam eundem duxisse, ibidemque per magnificum Breza vexiliferum examinatum esse; ad quam indagationem et nobiles: Lubieckie, Jakubowski et Czenelewski conductos esse; laboriosum Pawło Cyzar in praemissa, per magnificum Breza peracta ex eodem indagatione, omnia haec, de quibus accusątus extitit, coram generosis Lubecki, Michałowska et Krymska jocose non autem in veritate dixisse, recognovisse. Post intrusionem vero ad carceres laboriosi Pawło Cyzar per milites superius expraessos tam nobiles, quam et subditi bonorum Woytowce inter se multoties haec, quod laboriosus Pawło, ideo ad carceres per milites intrussus, extitit, quia apud eundem sacerdotes rhithus greci disuniti pernoctantur, collocutos esse; laboriosus autem Pawło Cyzar, per magnificum Breza de iisdem sacerdotibus disunitis examinatus, eosdem non aliquos disunitos sacerdotes, verum quaestatores, alias łobury, sive proszaki, de bonis Miedziaków, ubi ab antiquo permanent, fuisse et elemosinam ad ecclesias rithus graeci Barensem et Tywrowecensem expostulatos esse, eosdemque unam noctem apud se, alteram vero apud laboriosum Fedko Fedunow in bonis Woytowce pernoctasse, recognovisse. Post quam laboriosi Pawło recognoscionem magnificus Breza itidem milites ad bona Woytowce mississe et laboriosum Fedko Fedunow advehi ad se demandasse. Qui laboriosus Fedko Fedunow, ad bona Chmielnik advectus, per magnificum Breza de sacerdotibus disunitis examinatus fuisse, et similiter prout et Pawło Cyzar eosdem quaestetores, alias proszaki, de Mie-

dziaków esse recognovisse.—Magnificum Breza milites suos cum laborioso Stefan, laboriori Fedko genero, ad bona Miedziakow misisse et eosdem quaestatores ad bona Chmielnik conduxisse; quos quidem quaestatores, alias proszaki, attestata sui coram magnifico Breza produxisse, et quod apud laboriosos Cyzar et Fedko Fedunow pernoctabantur, recognovisse; quos magnificus Breza tum et laboriosum Fedko illico eliberasse, laboriosum vero Pawło Cyzar in carceribus in arce Chmielnicensi detenuisse et in post eundem magnifico Przebędowski, in regimini pedestri nominis Potociani capitano, cum commenda de oppido Tulczyn ad bona Chmielnik devento, reddidisse, probatum et deductum est. Proinde officium punibilem eundem laboriosum Pawło Cyzar esse censet, attentaque ejusdem tempore commansionis in bonis Woytowce arrogantia et potestati curiali inobedientia, pro iniqua ante annos binos in colloquio cum generoso Osiecki facinoris illaboriosorum Gontów interpraetatione, pro responsioneque itidem iniqua generosae Krymska, atque quod si sit jocosa, nobilium in bonis Woytowce commanentium excissione minatione, ad carceres fortalitii Camenecensis Podoliae hinc et in quatuor ab actu decreti praesentis septimanis tradendum declarat, ibidemque per annum integrum, circa labores in compedibus exercendos, detinendum, et ad mentem resolutionis anteacti consilii permanentis uti in opem providendum, arbiratur.

Книга гродская летичевская декретовая № 5445, листъ 59.

CCCXL.

Рапортъ секундъ-маіора Псела правителю Кіевскаго намѣстничества, генералу Широкову о расположеніи польскихъ войскъ вдоль русской границы, о слухахъ относительно обезоруженія крестьянъ польскими властями и объ арестѣ православныхъ священниковъ. 1789. Февраля 20.

Полученъ 22 февраля 1789 года, по секрету.

Высокородному и высокопревосходительному господину Генералъ-Поручику, кіевскаго намѣстничества правителю и кавалеру, Семену Ермолаевичу Ширкову, Секундъ-маіора Пселъ рапортъ.

По приказанію вашего высокопревосходительства, я о находящихся по пограничнымъ польскимъ селеніямъ польскихъ войскахъ и о тамошныхъ произшествіяхъ подъ неприметнымъ образомъ выправку дѣлалъ, и по оной открылось: что, начиная сверху Днѣпра, расположены двѣ бригады: отъ Лоева до Канева одна, а отъ Канева до окончанія полской границы другая. Каждая изъ нихъ состоитъ по семи сотъ народной кавалеріи жолнеръ; противу-жъ Бѣлой Руси стоятъ литовскія команды, но числа онымъ ни отъ кого узнать за скоростью не можно. Касательно до мужиковъ, чтобы со стороны полскихъ войскъ отбыраны отъ нихъ были орудія, какъ-то: ножи, топоры, косы и тому подобное, то сіе невѣроятно, поелику здесь въ ближайшихъ местахъ вовся о семъ не слышно. Носитца молва, что въ Ставискомъ ключѣ порохъ и свинецъ въ мужиковъ, въ кого сысканъ, отобраны; въ Бѣлой Церкви, чтобъ мужикамъ же была какая опредѣленна казнь, неизвѣстно. Говорятъ-же, что съ числа убившихъ какого-то около Умани полскаго шляхтича двухъ мужиковъ поймали и содержатъ тамъ подъ карауломъ; но впротчемъ еще ничего нѣтъ. При чемъ за нужное нахожу вашему височопревосходительству донесть, что я отъ нѣкоторыхъ поляковъ увѣренъ, якобы четырехъ священниковъ, во время православія при приходахъ бывшихъ, а затѣмъ съ причины несоглашенія ихъ въ унѣаты, безъ местъ оставав-

шихся, поляки подмѣтивши въ подговорѣ къ возмущенію мужиковъ, взяли подъ караулъ и сихъ тамже подъ оньімъ въ Бѣлой Церкви содержатъ. Болѣе жъ никакихъ произшествій не являетца; равнымъ образомъ, хотя также площатной слухъ есть, что для умноженія полскихъ войскъ слѣдуютъ къ сей границѣ разными дорогами еще полскія команди, но сего здѣсь однакожъ не предвидится, а извѣдатся о томъ и о другихъ обстоятельствахъ старатца буду, и коль скоро о нужномъ извѣдаю, донесть тотъ часъ вашему високопревосходительству не оставлю. 1780 года, Февраля 20 дня.—Секундъ-маіоръ Михайло Шсіолъ.

Дѣла о полякахъ 1789 года, листъ 25 (связка въ Кіевскомъ центр. Архивѣ).

CCCXLI.

Жалоба, принесенная въ замковый Богуславскій урядъ двоpяниномъ Недзьвѣдзкимъ на крестьянина Лысенка по поводу произнесенія послѣднимъ угрозъ противъ шляхтичей. 1789. Февраля 23.

Die 23 februaryi 1789 roku.

Na wniesienie szlachetnego Szymona Niedźwiedzkiego, szlachcica z Isajek, do jurysdykcyi zamkowey Bohusławskiey przywołany pracowity Iwan Łysenko, poddany Isaykowski, przeciwko ktoremu tenże rzeczony Niedźwiedzki w jurysdykcyi zamkowey, w przytomności tegoż Jana Łysenka, naocznie zeznał w te słowa: iż wzmiankowany Niedźwiedzki czasu jednego, gdy był użytym od arendarza z dyspozycyi zwierzchności zamkowey do exekucyi, aby we wsi Isaykach exekwował drwa, do aręndy należące, natychmiast przyjechał do Iwana Łysenka, zakazując, aby drwa do arendarza odwoził. W tym razie tenże Iwan Łysenko zuchwale przeciwko jemu odpowiadając, wyrzekł: „Ne dowho tut budesz jizdyty, może y zawtra czort was wybere!“ y natychmiast za drzwi wytrącił, powiadając: „Zaczyny, żynko, dwery“, Od ktorego gdy rzeczony Niedź-

wiedzki odjechał, dając znak do arendarza o takowey zuchwałości, wraz tenże Łysenko, do arendy przyszedłszy, kupił kwarte piwa dla Niedźwiedzkiego, przepraszając go y prosząc, aby o takowych wyrazach nikomu nie wzmiankował, powiadając, iż to młodość y nierozeznanie moje to sprawiło. Co jako w jurysdykcyi zamkowey zeznał, na to przysięgą potwierdzić obowiązuje się. Iwan zaś Łysenko przeciwko takowemu zeznaniu przeczy y powiada, iż nie mówił tych słów, które są w gorze rzeczone.

Кн. декрет. Богусавс. магистрат № 5846, л. 186.

CCCXLII.

Слѣдствіе, произведенное въ Богуславскомъ магистратѣ по поводу доносовъ, поданныхъ евреями на разныхъ лицъ въ томъ, что они произносили угрозы. 1789. Февраля 28—Марта 1.

Die 28 februarii, 1789 anno.

1. Przyszedłszy osobisto Ruchla Ellowa, arędarza Misayłowskiego żona, do juryzdykcyi zamkowey, zeznała, iż przed trzema niedzielami, gdy kozak Michayło Samotys powrócił z Kamieńca Podolskiego do Misayłowki, zastał w karczmie sprowadzonego rzeźnika żyda dla rznięcia bydła arędarzowi; w tym, gdy tenże rzcźnik Munas noż swóy rzeźnicki ostrzył y wyprawiał, rzeczony Michałko kozak wyrzekł w przytomności teyże arędarki y innych: „Wyostry dobre nyż swij, szczob dobre buło tymże nożem was w maji misiaci ryzaty“. To wyrzekłszy, powiadał: „Kazały u Kamenci Podolskomu, szczo nas budut u konfederacju braty, ałe my sami budem konfederacju ryzaty“. Co słyszał (jako powiada żydowka) szlachcic Jan Orzechowski, na exekucji będący.

Stanowszy Jan Orzechowski powiadał: iż nic tego, co w górze jest przez żydówkę zeznanego, nie słyszał, ponieważ pod tę porę nie był; żydówka naocznie przeciwko Orzechowskiemu powiadała: „Wszak na te jego słowa odpowiedziałeś w te słowa: „czort was

bery, to y mene zariżesz!“ Orzechowski tego wyrzeka się, powiadając, iż ani słyszałem o tym, ani też z nim rozmawiał.

2. Taż żydówka zeznała, iż raz, gdy szyłam koszulę, kobieta Mysayłowska Chweśka, Wasyla Łeżnia żona, przyszedłszy do niey wyrzekła: „Ty szyjesz soroczku, a chto bude jiji nosyty“. Natychmiast rzeczona żydówka doniosła zwierzchności zamkowey.—Stawiona Chweśka zeznała w te słowa: „Ja, gdy przyszłam do karczmy pożyczać kilka łokci płótna u żydówki, przyszedłszy do niey prosiłam o pożyczenie płótna; żydówka odpowiedziała: iż nie mam. Ja, przy niey stojąc y uważając, że koszule szyje, powiedziałam w żart do niey: „Ty szyjesz soroczku, a jak umresz, jak Moszczycha, to druha żynka bude nosyty“. Żebym zaś w zły sposób miała mówić, tego się wyrzekam y nie poczuwam się.—Taż żydówka na dowód piewszego zeznania przeciwko Michałkowi kozakowi, stawi Hawryła Hryzunenka, powiadając mu w jurysdykcyi zamkowey naocznie, w te słowa: „Wszakże y ty w te porę byłeś przytomny, gdy Michałko kozak wymówił te słowa, a ja do ciebie powiadałam: „gdzie już będzie nam chować się w te porę. „Ty zaś odpowiedziałeś mnie: „Wy chyba za granicą rossyjską wychowacie się, a tu w Polszcze nie będziecie mogli“. Czego wszystkiego Hawryło Hryzunenko wyparł się. Natychmiast taż żydówka stawi Alexandra Matkowskiego, pod tę porę będącego, dowodząc mu w te słowa: „wszakże powiadałeś Matkowski: „to y my się nie wychowamy“, a Hawryło powiadał: „ty możesz, w insze odzienie przebrawszy się, w drugiey wsi przechować się“. Czego y Matkowski nie przyznał się, mówiąc: iż ni o czym nie wie, y nic nie słyszał.

3. Eodem Ruchla, aptekarka Bohusławska, zeznała, iż dnia wczorayszego, gdyśmy podczas wesela tańczyli z swoją kompanją, natychmiast przyszedłszy Alexander Wołoszyn, mówił do nas: „Ne dowho budete tanćowaty, w korotkom czasi budete łeżaty, jak morkow“. Rzeczona Ruchla powiadała do niego: „co ty gadasz? czy dawno ciebie za takowe gadanie we dworze bito“. Alexander mówił: „darma, że mię bito, ale wy będziecie leżeli jak marchew“.

Potem przepraszał mówiąc: „Znaju szczo wy ne zkażete, ja wam ne woroh“.—Toż samo, słowo w słowo, zeznała Ruchla Szlomowa żona, kramarka Bohusławka. Stawiony Alexander Wołoszyn przeciwko takowemu zeznaniu wypiera się.

Eodem. Tenże Alexander Wołoszyn, po wniesieniu szlachetnego Jakuba Kosteckiego, był wprzód wziętym do aresztu za to, iż, gdy rzeczony Kostecki załatwiał potrzeby swoje między kramami, tenże Alexander, mimo jego idący pjany: „co ty kupujesz, czy cukier?“ wzmiankowany, chcący się zbyć pjanego, odpowiedział mu: „cukier“. Na co Alexander mówił: „ne dowho wy budete cukor kupowaty, tylki dwi nedili“. Za takowe więc wyrazy do aresztu wziętym był, a po ukaraniu 30 plagami, uwolnionym został; po ktorym ukaraniu y uwolneniu na drugi dzień z tym się dał słyszeć, jako się zeznania tak pierwszych, jako też powtórnych słów wypiera.

4. Eodem. Przyszedłszy osobisto Jachla żydówka, Hynacha kramarza żona, w juryzdykcyi zamkowey zeznała, iż w pierwszy piątek, to jest dnia 27, przyszedłszy do niey do domowstwa Hryćko Sawczenko, cechmistrz rzeźnicki, pić gorzałki, kazał sobie dać gorzałki; żydówka powiedziała—niema. Rzeczony Sawczenko powiadał: „a duch jest“. Wzmiankowana żydówka rzekła do niego: „Szczob tobi z toho prybuło, kołyb u mene duchu ne buło?“ Na to cecmistrz odpowiedział: -„kołyb u was duchu ne stało, tob my tohdi bahatiły“; w tym wyszedł z izby. Po wyjściu ktorego, taż żydówka też same słowa przytomnym tam będącym: Falkowskiemu, Szwaykowskiemu y Onyśkowi Pirożkowi, opowiadała, potym do dworu o takowych wyrazach doniosła. Stawieni na świadectwo: Szwaykowski szlachcic y Onyśko Pirożek zeznali: iż słyszeli te słowa, lecz od żydówki, po wyjściu Hryćka; cechmistrz powiadał, iż tylko te słowa wyrzekł: gdy kazał gorzałki dać, żydówka odpowiedziała: niema. Ja odpowiedziałem: a duch jest? w tym wyszedłem z domu jey do drugiego szynku. Falkowski dla zeznania nie stanął przez słabość.

5 Eodem. Stawająca w jurysdykcyi zamkowey Lipsza Murachowska zeznała: iż w przeszłą niedziele, gdy przyszedł do jey domowstwa Dmitro Kozaczenków zięć w same zapusty, pijąc mówił: „S ceho dnia zahowijem y błahosłowenije wiźmem żydiw rizaty". Te słowa żydówka zamilczała. Czwartego dnia, we srzodę, gdy taż Murachowska szła do browaru, gdzie miód warzył się, natychmiast tenże Dmitro Kozaczenkow zięć, idąc we dwuch z Hryćkiem Stryhaylenkiem, wziął za ramię żydowkę y prowadził, powiadając: „idy u ryw!" W tym żydówka opierała się, mówiąc: „day mi pokoy". Rzeczony Dmitro, puściwszy ją, wyrzekł: „idy, pożywy iszcze dwi nedili, a budete wsi u jaru". Iednak Hryćko Stryhaylenko nic nie mówił.—Stawiony Hryćko na świadectwo, powiadał, iż nic tego nie słyszał, ani widział. Toż y Dmitro tego wszystkiego wypiera się.

6. Eodem. Stawająca osobisto w jurysdykcyi zamkowey Cypra, wiernika kahalnego Elli żona, zeznała, iż w pierwszym tydniu, przyszedłszy do niey Denis Makotrenko, rzeźnik, kazawszy dać sobie gorzałki kwatyrkę y wypiwszy, wychodził; że nie miał czym zapłacić, tylko miał w ręku kluczyki, żydówka natychmiast wzieła kluczyki w ten sposób, aby nie zapomniał zapłacić; na drugi dzień, przyszedłszy do niey, pytał się, na co wzieła kluczyki? żydówka explikowała się, iż na to wzieła, abyś nie zapomniał, coś winien za gorzałkę. Natychmiast on wyrzekł: „poczekay, sam ciebie zarznę nasamprzód". Żydówka powiadała: „nie bojemy się tego, bo słyszeliśmy, że przyjdzie woysko polskie". Rzeczony Denis wyrzekł: „Co nam wasze woysko, wszakże y w Humaniu było woysko, a coż pomogło? to y teraz będzie tyle ważne".

7.—Die 1 marca, 1789 anno.—Kochman, arendarz Karapyski, wniósł do zwierzchności zamkowey, iż Jakow Potapiecki, poddany Karapyski, przyszedłszy do karczmy w poniedziałek przeszły, ogłosił się w te słowa: „Arendaru! jak bude na wesni haydamaczyna, to ja sam budu twij żywot rizaty". Przytomnym był Jaków Jaszko y Roman Petrucha. Ktore to swoje oświadczenie dwa razy po-

wtarzał.—Wezwani na świadectwo: Jakow Jaszko y Roman Petrucha tego wyrazu zaparli się, powiadając, iż nie słyszeli, ani byli przytomni; Potapiecki jednak przyznał, iż razem w kompanji byli, lecz tych słów wypiera: jakoby nie mówił.

8 Eodem. Stysia, arędarka Kieydanowska, doniosła w juryzdykcyi zamkowey, iż w pierwszy piątek w karczmie Hordiy szwiec, poddany Kieydanowski, ogłosił: że Daniło Hrebennik kazał trzysta spis zrobić w Isakowcach kowalom. Pytany był, skądby o tem wiedział? Ktory w juryzdykcyi zamkowey zeznał, iż syn móy, w szkole u diaka Kieydanowskiego będący, słyszał, gdy Łucko diak przed popem tamecznym toż samo powiadał. Przywołany na świadectwo Łucko diak, pytany, jakim sposobem dowiedziałeś się y zkąd to wynikło? jeżeli to jest wprawdzie, albo ni? zeznał w te słowa w jurysdykcyi zamkowey naocznie przeciwko Hrebennikowi: iż w piątek przed niedzielą przyszedł do szkoły Daniło Hrebennik, poddany Kieydanowski, gdzie bawiący się mówił, iż zgodził kowala Isaykowskiego na sotnie spis, aby mu zrobił, ktore na Don powiezie dla zysku. Rzeczony diak do niego mówił: „Jakim ty sposobem za granice przeprowadzić możesz spisy bez karty?“ Hrebennik odpowiedział: „Ja we dworze kartę wyjednam“. Diak odpowiedział: „Chociażbyś kartę wyjednał, przeto ciebie za granice polacy nie przepuszczą“. On wyrzekł: „mnie tam znają, to przepuszczą“. Po takowey zakończoney mowie rzeczony Hrebennik odszedł, a na drugi dzień, to jest w sobotę, tenże diak parochowi swemu o takowey wiadomości doniosł; gdzie słysząc o doniesieniu syn Hordija szewca, opowiedział oycowi swemu Hordijowi, ktory w karczmie ogłosił. Stawający w jurysdykcyi zamkowey osobisto rzeczony Łucko diak zeznał, iż to, co jest w górze z zeznania jego naocznego, przysięgą potwierdzić gotow jest. Powołany Hrebennyk w jurysdykcyi zamkowey explikował się w te słowa: „Prawda, że jednał ludzi, lecz nie kowala, to jest dla robienia kosiszcz do kos, ktoremi urocznie handluje za granicą; jemu się inaczey zdało, zamiast kosiszcz, obrocił

na spisy; co by się, żebym na robienie spis godził, do tego się nie czuje y wyrzeka się.

9 Eodem. Chania Sapszowa, żona arędarza szlakowey Teptyjowskiey karczmy, doniosła jurysdykcyi zamkowey, iż w przeszły poniedziałek mieszczanie Bohusławcy: Andrey Syzionenko, Hryćko Goledzyn zięć y Iwan Hordijenko, jadąc z Korsunia z jarmarku, zajechali do karczmy szlakowey; pijąc jeden z nich, Hordijenko, bez żadney kłotni y przyczyny wyrzekł te słowa: „Czas by wże żydiw wyrizaty"; natychmiast odezwała do nich żydówka: „przyjdzie woysko rzeczypospolitey, ktore nie da wam tey swawoli". Rzeczony Hordijenko odpowiedział: „to my y reczpospolitu budem ryzaty". Na takowe zuchwałe gadania żydowka posłała chłopca swego postroża, mówiąc, aby ich powiązał y do dworu odprowadził; w tym razie stroż gdy wszedł, pytał się, coby za krzyk y kłotnie czynili, mówiąc: „wszak że wy znajete na szczo wam to gadać; będzie to dla was ze złym, gdy woysko przyjdzie". Natychmiast tenże rzeczony Hordijenko toż samo powtórzył: „że budem reczpospolitu ryzaty". Stawiony świadek Omelko Łysyj, stróż rzeczony z karczmy szlakowey Teptyjowskiey, zeznał słowo w słowo: gdy rzeczeni w górze mieszczanie mowę wszczeli, był pod tę porę na podwurzu, lecz gdy chłopiec zawołał do karczmy, wszedłszy pytał się: „na co kłótnie wszczynacie y obszernie gadacie, będzie to dla was złe, gdy woysko przydzie". Natychmiast Hordyjenko odezwał się: „to my y reczpospolitu waszu budemo ryzaty". W tym rzeczony Omelko porwał się do niego, chcący go zatrzymać, lecz gdy Hryćko Goledzyn zięć biczyskiem po łbie uderzył, wzmiankowany Omelko upuścił ich, ktorzy, wyskoczywszy z karczmy, powsiadali na sanki y uciekli. Natychmiast tenże Omelko stróż porwał czapkę Andreja Syzionenka y sanki przyaresztował, utrzymując go, ktory dognawszy Hordijenka y Goledzynego zięcia, zawrócił do karczmy. Wkrotce nadszedł y woyt Teptyjowski z kilku ludźmi gromadzkiemi; przeto tenże Hordijenko y Goledzyn zięć, kupiwszy dla nich gorzałki, z niemiż pijąc, żydówkę przeprosili y stroża, y odjechali.—Przypro-

wadzony Andrey Syzionenko zeznał w te słowa: „jadąc w przeszły poniedziałek z jarmarku Korsuńskiego, zajechaliśmy we trzech do karczmy Teptyjowskiey, gdzie ogrzewając się, kazałem dać kwaterkę gorzałki, ktorą gdy żydówka mierzyła, natychmiast Hordijenko wyrzekł: „czomu to kwaterka taka mała? żyto tanio, a gorzałka droga y jeszcze miara mała; treba wże trochi żydyw nadryzaty“. Ja, usłyszawszy te słowa, mówiłem do niego, aby tego poprzestał mówienia. Natychmiast żydówka wkrutce odezwała się do niego: „Nie gaday tak obszyrnie, bo tu wkrótce przyjdzie woysko rzeczypospolitey“. Rzeczony Hordijenko odpowiedział: „To my y reczpospolitu budemo ryzaty“. W tym z żydówką gdy się zakłócił, natychmiast kazała wołać stróża, ktory gdy wszedł do karczmy, a słysząc od niego te słowa zuchwałe, porwał się do niego, chcący go zatrzymać; lecz Goledzyn zięć, gdy go przez łeb biczyskiem uderzył, stróż go puścił; w tym razie obydwa wyskoczyli y uciekli. Widząc tedy stróż, że oni pouciekali, porwał ze mnie czapkę y sanki przyaresztował; ja, nie mogąc jechać, chcący załatwić takową kłótnie, dognawszy ich, zawróciłem do karczmy. W tym razie nadszedł woyt Teptyjowski z kilką ludźmi gromadzkiemi, ktorzy gdy się ujęli za żydówką y strożem, rzeczeni Hordijenko y Goledzyn zięć kupili dla nich za puł rubla gorzałki, ktorą pijąc, żydówkę y stóża przeprosiwszy, odjechali.

Przyprowadzony Iwan Hordijenko zeznał, iż jadąc z Korsunia z jarmarku, zajechaliśmy do szlakowey karczmy Teptyjowskiey dla zagrzania się, gdzie bawiąc się, Andrey Syzionenko kazał dać kwatyrke gorzałki, ktorą gdy żydówka odmierzyła, ja wyrzekłem: „Jakaja to mała czwertka—czas tebe za takuju czwertku zaryzaty“. Potym strwożywszy się, że nieprzyzwoicie powiedziałem, a do tego że żydówka kłocąc się, posłała po stróża y woyta, chcieliśmy uciekać: lecz stróż mię zatrzymał; natychmiast, wbiegłszy do izby Hryćko Goledzyn zięć, stróża przez łeb biczyskiem uderzył. W tym razie, wskoczywszy z izby na sanki, uciekliśmy, gdzie stróż z Andreja Syzionenka czapkę zdjął y sanki zaaresztował, ktory nas dognaw-

szy, zawrócił. Wkrótce woyt z ludźmi gromadzkiemi nadszedł, ktorym my kupiwszy za poł rubla gorzałki, przeprosiliśmy żydówkę, stróża y ludzi. Co zaś żebym miał mówić, iż reczpospolitu rznąć będziemy, zdaje mi się, że nie mówiłem, ponieważ pod tę porę pijany byłem.

Hryćko Goledzyn zięć zeznał: iż gdy Syzionenko kazał dać gorzałkę, że tedy kwatyrka mała była, Iwan Hordijenko mówił do niey: „czas tebe zaryzaty żydówko“; w tym gdy się z żydówką zakłócił, ja, wyszedłszy do koni, słysząc tedy hałas w karczmie, powrociłem do izby, gdzie gdy obaczyłem, iż stróż Hordyjenka trzymał, ja, pijany będąc, stróża po łbie uderzyłem biczyskiem; w tym razie, gdy go puścił, wyskoczywszy na sanki, uciekliśmy. Natychmiast Syzionenko, w to niewchodząc, gdy się został w karczmie, stróż z niego czapkę zdjął y sanki zaaresztował. Gdy tedy Syzionenko, dognawszy nas, zawrócił, wkrótce wóyt z ludźmi gromadzkiemi z Teptyjowki nadszedł, dla ktorych my kazawszy dać za poł rubla gorzałki, przeprosiliśmy wszystkich. Co zaś, żeby miał mówić o rzeczypospolitey, tego nie słyszałem, gdyż pod tę porę wyszedłem z izby do koni.

Книга декрет. Богуславскаго магистрата, № 5846, стр. 187—206.

CCCXLIII.

Показанія, отобранныя въ Богуславскомъ магистратѣ отъ крестьянина Корнія Медведенка, обвиненнаго въ произнесеніи угрозъ. 1789. Марта 9.

Die 9 marca, 1789 roku.

Przyprowadzony Korniy Medwedenko, poddany z miasta Bohusławia, zeznał, iż bendąc w służbie u arendarza Baszowskiego, czasu jednego, to jest w tydniu mastnym, wymówiłem się w te słowa: „Szczo se takoje dijetsia, Orłyk Ukrainu wyhubyw y sam zhy-

nuw; spodywałysia szczo ordu wywede, tay y dosi ne czutno, szczob takich czortyw wybrały, jak se naymiczka“, Ktore słowa gdy wyrzekłem, arendarka z naymyczką słyszała, y te słowa Janem Poryskim odpowiedziała. Przyszedłszy osobisto do jurysdykcyi zamkowey Jan Poryski zeznał: iż słyszał od najmyczki arendarza Baszowskiego w te słowa mówiącą y zeznawającą: iż rzeczony w górze Korniy Medwedenko, siedząc w karczmie na stole, na tydniu masnym, wyrzekł: „Ryzune, ryzune, hde ty zabarywsia?“ Naymiczka odpowiedziała: „szczożby tobi z toho prybuło, szczoby ryzuny wyszły?“ Odpowiedział Korniy Medwedenko: „Jab tebe napered za szyju koło konia wodyw“. Naymiczka odpowiedziała „Ne diżdesz ty, y chto druhij“. Rzeczony Korniy odpowiedział: „Obaczysz szczo stanetsia, jak lis roziwjetsia“. Co do jurysdykcyi zamkowey doniesiono jest.

Книга декретовая Богуславскаго магистрата № 5846, л. 206.

CCCXLVI.

Рапортъ секундъ-моіора Псёла правителю Кіевскаго намѣстничества, генералу Ширкову о передвиженіи польскихъ войскъ и обезоруженіи крестьянъ въ Кіевскомъ воеводствѣ. 1789. Марта 15.

Получено 17 марта 1789 года. По секрету. Высокородному и высокопревосходительному господину генералу порутчику, кіевскаго намѣстничества правителю и кавалеру, Семену Ермолаевичу Ширкову, секундъ-маіора Псіола рапортъ.

Извѣстился я сейчасъ, что съ числа польскихъ войскъ 12 числа настоящего марта прыбило въ мѣстечко Паволочъ, и расположилось по квартирамъ пѣхотной каменецкой команды, бывшей прежде въ мѣстечку Полонномъ, пятсотъ человѣкъ при началнику полскомъ, капитанѣ Гуману, у коихъ главной коммандиръ полской полковникъ князь Любомирской. Сверхъ же сего

носитца слухъ, что якобы и находящіеся пры командахъ полскихъ, по пограничнымъ селеніямъ состоящыхъ, начальники точно получили уже отъ высшей ихъ власти повеленія объ отборѣ у козаковъ тамошныхъ: пикъ, ружей, пороху и свинцу, а у мужиковъ: топоровъ, косъ, ножей и протчего тому подобнаго орудія, о чемъ вашему высокопревосходительству долгъ имѣю отрапортовать и, что далѣе, происойтить можетъ, донесть также не оставить. Секундъ маіоръ Михаило Псіолъ. 1789 года, марта 15 дня, № 92.

Дѣло о полякахъ 1789 года, листъ 49. (Связка въ Кіевскомъ центр. архивѣ).

CCCXLV.

Показанія, данныя Медвинскимъ жителемъ, Олексою, въ Богуславскомъ магистратѣ, по поводу хранившейся у него селитры. 1789. Марта 16.

Die 16 marca, 1789 roku.

Przyprowadzony Olexa, poddany Medwiński, pytany, za co zostaje w areszcie? odpowiada: w roku przeszłym jesienney pory, będąc za górnika w maydanie arędarza Medwińskiego, gdy salitrę w loch znosili, uprosiłem maystra maydannego, aby mi dał troche salitry, ktory gdy mi dał łopatę salitry, te wziowszy, zaniosłem do domu. Pytany: na co ci ta była potrzebna salitra, że o nią prosiłeś y chowałeś? odpowiedział: iż miał ochotę do strzelania kaczek, przeto na proch konserwowałem. Pytany, czyli ma fuzyą kiedy strzelec? odpowiedział: miał fuzyą, lecz brat moy, w Humańszczyznie we wsi Rusałowce mieszkający, będąc u mnie jesienney pory w żniwa jarzynne, wziął; ponieważ ta reperacyi potrzebowała, brat moy oświadczył się, że tam slosarz jest dobry, więc ją obiecał zreperować, ktora dotychczas u niego zostaje. Pytany: gdzie te salitre podział? odpowiedział: w roku teraźnieyszym przed wsie-

jedną wyjechał był z żoną saniami w gościne do brata w Humańszczyznie, we wsi, w górze wyrażoney, Rusałowce, y tey salitry na gościniec dla brata połowę wziąłem; gdzie jadący przez wieś Rypki, pod Winogradem leżącą, zajechaliśmy do karczmy dla rospytania się szlaku, natychmiast w teyże wsi zjechaliśmy się z Nyczyporem Hrebienniczenkiem z dóbr Białocerkiewskich, ze wsi nie pamięta którey, jadący do Rusałowki, ktory zaswatał wnukę Hołowaczewą, Marusię zwaną, mojey żonki krewną; z tym gdy się zaznali y gorzałki pili, pytany od niego byłem, gdzie jadę? odpowiedziałem, w gościne, y wioze mu troche soli; w tym pokazałem mu, on wyrzekł: wszakże to salitra; ja mu powiedziałem, że salitra. On prosił mię w ten sposób: „day mi trochy tey soli, teraz u mnie będzie wesele, toby się zdało prochu zrobić“; ja mu dałem przygarść. Drugi, z nim że jadący, z tey że wsi, Hrebienników syn, także prosił; ja y temu przygarść dałem. Trzeci człek z Winogradu, z niemi w kompanji jadący, nieznajomy, także gdy prosił, dałem mu garść. Potym, napiwszy się gorzałki, gdy mi powiedzieli ci, iż traktu niema dobrego y daleko objeżdżać, wróciłem się do domu. Nie wiem tedy zkąd to wyszło, że zwierzchność Bohusławska, dowiedziawszy się, do aresztu mię wziąć roskazała. Czyli tey salitry lutrowaney dostał, albo ni? Odpowiada, iż nie lutrowaney, lecz sam w domu w garku przelutrował.

Кн. декрет. Богуславск. магистрата, № 5846, л, 216.

CCCXLVI.

Протоколъ предварительнаго слѣдствія, произведеннаго въ Житомирскомъ гродскомъ судѣ по дѣлу протоіерея Алексѣя Андріевскаго. 1789. Апрѣля 21.

Dnia 21 kwietnia, roku 1789.

Tenże aktor (instygator sądowy) przeciwko xiądzu Alexijowi Andrejowskiemu, protopopie moszniańskiemu błahoczestywemu, poz-

wanemu, o kary za namawianie ludzi do buntu y rzezi, tudzież do odpowiedzi za zachęcanie do usposobienia się w oręż y inne powody.

Sąd, w więzach zostawającego, xiędza Alexeja Andrejowskiego, protopope dizunita, pod strażą kommendy, stojącey w Żytomierzu, będącego, stawić zleca; a gdy stawiony, patronów do obrony onego: wielmożnego Stanisława Pruszyńskiego y urodzonego Kazimierza Grobowskiego dodać y sprawę wprowadzać przeciwko stawionemu nakazuje, a w prowadzeniu sprawy sąd do zebrania z tegoż konfesat dobrowolnych przystempuje, z ktorych zebranych dla większego y dostatecznieyszego przekonania obwinionego, potrzebną bydź wprzód na dowód y odwód inkwizycyą przez świadków prawem opisanych, choćby za przypozwaniem przez urodzonego instygatora świadków, in vim termini tacti uznaje, a konfessatę, do czasu wyprowadzić się mających inkwizycji, sąd zawiesza, y tegoż xiędza Alexeya Andrejowskiego pod strażą regimentu, w Żytomierzu konsystującego, mieć chce. Odwołał się xiądz Alexy Andrzejowski od punktu zatrzymania pod strażą woyskową do assessoryi koronney jego królewskiey mości. Sąd nie dopuszcza.

Книга гродская Кіевская декретовая № 461, листъ 20 на обор.

CCCXLVII.

Постановленіе Житомирскаго гродскаго суда, которымъ рѣшено потребовать отъ князя Потемкина доставленія въ судъ свидѣтелей по дѣлу объ обвиненіи протоіерея Алексѣя Андріевскаго и отклонена аппеляція, какъ кн. Потемкина, такъ и пр. Андр'евскаго въ Люблинскій трибуналъ. 1789. Мая 19.

Roku tysiąc ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca Maja dziewietnastego dnia.

Między wielmożnym Maciejem Sokołem, instygatorem grodzkim kijowskim, powodem, osobiście, a wielebnym imć xiędzem

Alexym Andrejowskim, incarceratem stawionym, oczewisto, a jaśnie oświeconym xięciem Grzegorzem Potemkinem, feltmarszałkiem woysk rosyjskich, pozwanym, przez wielmożnego Wincentego Bułhaka, tudzież w górze wyrażone gromady, aresztowane przez tegoż, niemniey roboczymi: Olexą Szklarzem, Iwanem Wysoczynem, Mikołajem Tyszczenkiem, Iwanem Bilickim, Tymoszem Wysoczynem, Mikołajem Czarneńkim, Iwanem Jacenkiem, Tymkiem y innymi, w areszcie wyrażonemi, przez tegoż, a wielmożnym Jozefem Kleczkoskim, stolnikiem Drohyckim, pozwanym, przez urodzonego Grzegorza Głowackiego. Sąd grodzki generału województwa Kijowskiego xiędza Alexego Andrejowskiego, protopę disunickiego, z pod straży żołnierza, w Żytomierzu konsystującego, stawić zleca, i stronę pozwaną do dopisania komparycyi podług terminu y aresztu obowiązuje. Apellowała strona pozwana do trybunału koronnego Lubelskiego; sąd nie dopszcza; a gdy dopisała strona pozwana, Jaśnie oświecony xiąże Potemkin, a zaś xiądz Alexy Andrejowski stawionym został, przeto dostateczną komparycyą uznawszy, sprawę wprowadzać nakazuje. Apellował jaśnie oświecony xiąże Potemkin do trybunału koronnego Lubelskiego; sąd nie dopuszcza, a w prowadzeniu potrzebne bydź stawienie przez stronę pozwaną świadków podług terminu y aresztu, po imionach y przezwiskach wyrażonych, przed sądem swym, a to natychmiast, uznaje. Apellował jaśnie oświecony xiąże Potemkin do trybunału koronnego Lubelskiego, sąd nie dopuszcza; a gdy nie stawi, sprzeciwić się dekretowi sądu swego stronę pozwaną uznaje; aby, odbywając winy sprzeciwienia się, zakład starościński jeden jaśnie oświecony xiąże Potemkin na rzecz sądu swego w ręce instygatora sądowego zapłacił, nakazuje pod winą więzienia, z regestru ukaranych windykować się mającą, y tychże aresztowanych, po imionach y przezwiskach specyfikowanych, odtąd za niedziel dwie w ciągu extrakadencji będącey, aby strona pozwana stawiła, obowiązuje, i termin zawity zachowuje. Apellowała strona pozwana do trybunału koronnego Lubelskiego.

Sąd nie dopuszcza. Xiędza Alexieja Andrejowskiego pod strażą woyska, w Żytomierzu konsystującego, mieć chce.

Книга гродская Кіевская декретовая № 812, листъ 542.

CCCXLVIII.

Постановленіе Житомирскаго гродскаго суда, приговаривающее дворянъ: Клечковскаго и Дунина къ уплатѣ штрафа за неявку въ судъ по дѣлу протоіерея Андріевскаго и требующее явки ихъ чрезъ двѣ недѣли. 1789. Мая 19.

Dnia 19 Maja, 1789 roku.

Tenże aktor (instigator) przeciwko wielmożnemu Iózefowi czyli innego imienia Kleczkowskiemu, Konstantemu Duninowi, chorążemu Owruckiemu, pozwanym do dania świadectwa w zarzutach przeciwko xiędzu Andrejowskiemu uformowanych y innych.

Potrzebne bydź stawienie się wielmożnych Iózefa Kleczkowskiego y Konstantego Dunina przed sądem swym uznaje, a to natychmiast, a gdy nie stają, sprzeciwić się dekretowi stronę pozwaną uznawszy, aby, odbywając winy sprzeciwienia się, zakład starościński jeden na rzecz sądu swego w ręce wielmożnego instygatora zapłaciła, nakazuje, y przez niedziel dwie w ciągu extrakadencyi sądzącey się stawić się obowiązuje, et conservatur. Apellowała strona pozwana do trybunału koronnego Lubelskiego, Sąd nie dopuszcza.

Книга Кіевская гродская декретовая № 461, л. 24.

CCCXLIX.

Приговоръ Житомирскаго гродскаго суда, по которому протоіерей Алексѣй Андріевскій осужденъ на 12 лѣтъ тюремнаго заключенія въ Каменецкой крѣпости за порицаніе уніи, за подстрекательство крестьянъ къ сопротивленію властямъ и за чтеніе лѣтописи о возстаніи Хмельницкаго. 1789. Іюня 6.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca Czerwca szóstego dnia.

Między urodzonym Michałem Kreczem, powodem, przez urodzonego Franciszka Cybulskiego, a wielebnym imci xiędzem Al-xym Andrejowskim, protopopem, stawionym oczewisto, jaśnie oświeconym xięciem Grzegorzem Potemkinem, feltmarszałkiem woysk rossyjskich, tudzież wielmożnymi: Stanisławem, czyli innego imienia Kleczkowskim, Konstantym Duninem, roboczymi: Olexą Szklarzem, Iwanem Wysoczynem, Dmytrem Sawczenkiem i innemi, w areszcie wyrażonemi, na świadectwo pozwanemi y aresztowanemi, przez urodzonego Tomasza Bilickiego—sąd grodzki generału województwa Kijowskiego, za przypadnieniem sprawy z mocy dekretów sądu swego dwóch: pierwszego roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, dnia dwudziestego pirwszego Kwietnia, przypozwanie świadków na extrakadencyą nakazującego, i powtornego, roku tegoż dnia dziewietnastego Maja, sprzeciwić się strony niestawiące się za przypozwem z mocy dekretu pierwszego uznającego, stałych, i propozycyi instygatora sądowego o kary przykładne za przestępstwa, przez xiędza Andryjowskiego zdziałane, jako to: wiarę unjacką bluźnienie, chłopów do porywania się na żołnierza krajowego namawianie, y o inne pretensye od sądu swego wydane, rozsądzając, potrzebne bydź stawienie xiędza Andrejowskiego, pod strażą komendy, w Żytomierzu konsystencyą mającey, tudzież złożenie konfessat i inkwizycyi sąd uznaje. A że xiądz Andrejowski jest stawiony, konfessata i inkwizycye są złożone, i na nieujęcie świadków, dowodowe przez urodzonego Franciszka Cybulskiego, a odwodowe inkwizycye przez sa-

mego xiędza Andrejowskiego zaprzysiężone, do czytania onych przestępuje. Które, tak dobrowolne wyznania, jako też y inkwizycye przeczytawszy i głęboką roztrząsnowszy uwagą, gdy się okazuje, że wielebny imć xiądz Alexy Dytiuk Andrejowski, będąc wyświęcony na kapłana unickiego za zmarłegn świętey pamięci jaśnie wielebnego Wołodkiewicza, metropolity, w czasie rzezaniny ostatniey, widząc prześladowanie kapłanów unickich, uszedł za granicę, i tam, przyjąwszy disunicki obrządek, po uśmierzoney rewolucyi nazad do Polski powrócił się, a po rożnych bawiąc mieyscach, już to będąc parochem, już niektory czas zostając bez parafiey, gdy w czasie objęcia w posiadanie swoje przez jaśnie oświeconego xięcia jegomości Xawerego Lubomirskiego klucza Międzyrzyckiego poznał tenże xiąże onego, jak jedne utrzymuje świadectwo, że zakazawszy gromadzie, aby ta nic popowi unjackiemu, aktualnie w ów czas w Babiczach znayduiącemu się, parochowi, nie dawáła, sądząc to bydź naylepszym środkiem do pozbycia się onego, a jako drugie: że wiele kazawszy sobie płacić od prezęty, tym sposobem unjata odstręczywszy, parafję wsi Babicz temuż imci xiędzu protopopie Andrejowskiemu nadał, y ludziom, w tey mierze nieoświeconym, dizunją narzucił. Po czym imć xiądz Andrejowski, lat trzy mieszkając w Babiczach, a widząc nieopodal od siebie wieś Popówkę sytuowaną, stale z swoim kapłanem obrządek greko-unjacki wyznającą, tyle szukał sposobności (jak odwodowe szczegulniey upewniają wyznania), przesyłając po kilkakrotnie do wsi tey z nakazami, iżby gromada wsi tamtey swojego unickiego odstąpiła obrządku, i wzywaniem onych do siebie; którym przybyłym po kilkakrotnie mówił: „Poki wy w tey będziecie jedni zostawać ciemności, kiedy Błahoczestywa wiara już po wszystkich jaśnie oświeconego xięcia pana dobrach zajaśniała, wy będziecie przeklętymi, jeśli swojey wiary nie odstąpicie, a ja wam cerkiew zapieczętuję, gdyż wasza wiara przeklęta i kapłani wasi przeklęci“. Iż na ostatek, pozyskawszy powolność gromady wsi Popówki odstąpienia unji, przysłał im jednego popa nieunita, lecz gdy gromada wsi Popówki nie chciała rugować dawnego kapłana unjac-

kiego, a mieć jednak już u siebie Błahoczestje, namowiona od xiędza Andrejowskiego, żądała, pojechała z tym kapłanem do pułkownika do Smiły (ile gdy paroch tamteyszy, nie chcąc utracić parafji, oświadczył przyjąć dizuniją), ktory rozkazał im z swoim parochem jechać do monasteru Motreneńskiego; ale go do dizunji nie przyjęto, z tey podobno przyczyny, jak nadmienia świadectwo, iż będąc unitem w czasie rzezi, w Ukrainie spełnianey, został był dizunitem, po ktorey usmierzoney znowu do wyznawania obrządku grekounjackiego powrócił się; poczym gdy gromada wsi Popówki z kapłanem unjackim przez czas niejaki spokoynie przemieszkała, jegomość xiądz Andrejowski, nie przestając odwodzić gromadę teyże wsi Popowki, przysłał im akolitę innego na parocha, z oświadczeniem przysłania im wikarego, pokąd tenże akolita nie wyświęci się. Jakoż y przysłał im kapłana disunickiego, namówiwszy wprzód gromadę, aby sobie obrali izbę, gdzieby nabożeństwo mogł tenże odprawiać, i aby zabrali xiążki do odprawiania jutrzni, zapewniając, że on sam za to odpowie; czym gromada wsi Popowki ośmielona, po odprawioney mszy świętey przez kapłana unjackiego, w samymże domu Bożym dopominając się, aby im klucze oddał od cerkwi, gdy tego nie pozyskali, przemocnie aparatów dwa czy jeden, psałterz y xiążkę, zowiącą się Tryhod, i swice z cerkwi zabrali i do izby jedney przynieśli, którą kapłan, im przysłany, dysunicki poświęciwszy, w oney jutrznię jedną odprawił. Lecz, gdy tenże xiądz Andrejowski nakazywał im, aby ten zabor i odstąpienie od unickiey cerkwi nie zkładali ani na zwierzchność dworską, ani na niego, ale tylko na samych siebie, że dobrowolnie przyjęli, ludzie tym potrwożeni, porzucili tego dyzunickiego kapłana, udawszy się do dawnego swego unjackiego parocha z proźbą, iżby im onych przewinienia darować raczył; o czym kapłan dyzunicki dowiedziawszy się, precz ze wsi ujechał. Daley niczem nie odparte zapewniają świadectwa, że tenże xiądz protopopa Andrejowski, razu jednego przyszedłszy do cerkwi na jutrznią, a zastawszy niewielu jeszcze podówczas zgromadzonych ludzi, prosił tychże, gdy przyjadą żoł-

nierze polscy z unjatami go brać, iżby go bronili y wziąć nie dali; a gdy tytar z ludźmi temi, którzy słyszeli na jutrzni tak mówiącego xiędza Andrejowskiego, poszedł na poradę do Olexy Przysiężnego, co z tym robić? odebrał radę, aby wzioł z sobą kilku ludzi gromadzkich i poszedł do domu xiędza Andrejowskiego, dla dowiedzenia jaśnieyszego, co to znaczy wzywanie ludzi do obrony siebie? i upewnienia go, aby się żadney nie spodziewał obrony. Co tenże tytar, wziołszy z sobą ludzi kilku, zupełnie uskutecznił; przyszedłszy bowiem do mieszkania tegoż imć xiędza Andrejowskiego z ludźmi gromadzkiemi kilku, zapytał go, aby się jaśniey wytłòmaczył, co znaczy to wzywanie ludzi do obrony? W ówczas xiądz Andrejowski o toż samo ich prosił, aby, gdy żołnierze przyjadą polscy z unjatami brać go, a on da znak przez strzelenie z pistoletu, iżby ci przybiegali onemu na ratunek, bronili i wziąść go nie dali. Gdy zaś tytar i inni przytomni ludzie przekładali temuż, że to jest niepodobna, aby oni na polaków, pod ktoremi żyją, porwali się, dodając inni: żebyśmy siebie y dzieci nasze pogubili; a inni: żeby nas polacy wszystkich wyrzneli; nakoniec dodali, że jeżeli się czuje bydź winnym, aby uciekał i skrył się do manasteru; na co im odpowiedział tenże imć xiądz Andrejowski, że go może y monaster nie utrzyma; co się w ten czas działo, gdy już gęsto po Ukrainie komendy przechodzić się zaczely. Na ostatek, gdy ludzie, u niego zgromadzeni, jednostajnie przeczyli, że się na polaków nie porwą y upewniali go, że się żadney od nich spodziewać nie ma obrony, gdyż pamiętali, co się ostatniey działo rewolucyi, w ów czas xiądz Andrejowski, nie mogąc onych nakłonić tym sposobem do bronienia siebie, zaczoł przekładać, że nie takie to były y nie pierwsze w Ukrainie bunty; na wsparcie czego poczoł był mówić o rewolucyi Chmielnickiego, ale w jakich wyrazach, inkwizycya nie objaśnia? gdyż ludzie, pod ten czas u niego znaydujący się, którzy wiedzieli co to znaczy, jednostaynie odezwali się: „nie mów nam oycze o tym, gdyż my ciebie y słuchać nie chcemy“; a tak opowiadanie tey rewolucyi tym sposobem przerwane zostało. I o tym upewnia inkwi-

zycya, że dawniey u tegoż imci xiędza Andrejowskiego nie widywano więcey jak jedną fuzyą, z którą chadzał na polowanie, i jeden czyli dwa pistolety, a gdy go brać komenda przyjechała, znaleźli przy nim trzy czyli cztery sztuk broni długiey, y dwa czyli jeden pistolet, tudzież nuż duży, którym mięso rąbał; z których dwie czyli sztuk trzy było nabitych, co nie pomału zastanowiało przytomną gromadę, na co tyle broni xiędzu? tudzież xiążkę rewolucyi Chmielnickiego, ręką własną tegoż imć xiędza Andrejowskiego, jeszcze kiedy był świeckim człowiekiem, jak sam wyznał, przepisaną, którą miał czytać gromadzie, jak zaświadczenie przy inkwizycyi woyskowey, ręką wielmożnego Kleczkowskiego podpisane, daje upewnienie. Ta zaś xiążka, w sądzie swoim złożona y do wytłómaczenia treści, w niey znaydujących się rzeczy, jednemu z palestry, dobrze umiejącemu ruskie pismo, oddana, wiele w sobie zamyka fałszywych o kozakach powieści y złośliwie przeciwko polakom napisana z ohydą narodu, jak przetłumaczenie excerptu rzeczy teyże xiążki, sądowi swemu oddane, zawiadamia. Na ostatek y o tym nadmienia świadectwo, że tenże imć xiądz Andrejowski, na złe używając charakteru kapłańskiego, częstokroć ludziom, w Kaniowszczyznie mieszkającym, gdzie unjacki panuje obrządek, ktorym od ich własnych parochów, dla pokrewieństwa, lub też dla tego, iż zabierający się do małżeństwa, albo on miał jeszcze żonę, albo ta od męża, odmówiono było danie szlubu, to imć xiądz Andrejowski, wziołszy od nich opłatę, choć do jego parafji nie należeli, dawał onym szluby. A tak sąd, mając te wszystkie okoliczności, tym co wyżey sposobem wyjaśnione, a znaydując tyle przewinień, czerniących charakter kapłański, w osobie imć xiędza Andrejowskiego skupionych, gdy tenże imć xiądz Andrejowski, zostawszy z unjackiego kapłana dizunitem, wbrew poszedł prawom krajowym, acz pozwalającym wolnego wyznania obrządku greko disunickiego, zakazującym jednak bluźnić panującą w kraju religją, poważył się nie tylko od oney ludzi odwodzić, nadto też religją unjacką bluźnić, nazywając ją przeklętą i namawiając ludzi do spełnienia gwałtu domowi Bożemu

przez zabranie aparatów, xiążek y świec z cerkwi unjackiey wsi Popowki; namawiając lud prosty do porwania się na żołnierza krajowego, przytaczaniem nawet onym rewolucyi Chmielnickiego, co oczewisto zagrzewanie do buntu okazuje; i może byłby w czasie tego dokazał, gdyby go wcześnie kommenda polska nie wzieła. Przeto sąd za te wszystkie przewinienia, w górze wyrażone, widząc bydź tegoż imć xiędza Andrejowskiego szkodliwym krajowi y społeczeństwu, mieszającego pokóy wewnętrzny, winnym bydź uznawszy, nakazuje, aby tenże imć xiądz Andrejowski, odbywając swoje przewinienia i publiczne zgorszenie publicznym gładząc ukaraniem, był osadzony w więzieniu fortecy Kamienieckiey y tam, przez lat dwanaście własnych rąk pracą przy robotach fortecznych zarabiając na wyżywienie siebie, był przytrzymanym. Do którego uskutecznienia wyroku sądu swego sąd obowiązuje komendanta garnizonu, w Żytomirzu konsystującego, pod którego strażą więzień zostaje, aby, zniosłszy się z wyższą komędą, tego więźnia, imć xiędza Alexego Andrejowskiego, do Kamienieckiey fortecy nieodwłocznie odesłał i na przyszłey kadęcyi rewers o uskutecznieniu ninieyszego wyroku sądu swego okazał; po którym wysiedzianym więzieniu, z więzów go wolnym mieć chce. Inkwizycye zaś dowodowe wraz z dobrowolnym onego wyznaniem i excerptem rewolucyi Chmielnickiego, w jednym rotule, odwodowe zaś w drugim rotule, tudzież xiążkę rewolucyi Chmielnickiego, pieczęciami grodu swego przypieczętowane, w archiwum sądu swego konserwowane mieć chce, mocą tego dekretu.

Книга гродская Кіевская декретовая № 812, листъ 545.

CCCL.

Показанія, отобранныя въ Богуславскомъ магистратѣ отъ Кондрата Садовскаго, арестованнаго за то, что встрѣченъ былъ на дорогѣ съ конемъ. 1789. Апрѣля 29.

Die 29 aprilis, 1789 roku.

Kondrat Sadowski, rodem z Kamieńca Podolskiego, małoletnim od rodziców został się, był w szkole ruskiey w Kamieńcu Podolskim; gdy już lat dorosłych byłem, zwerbowano nas czterech do husarskiego Hruzyńskiego pułku moskiewskiego, gdzie lat więcey 20 służyłem, w roku zaś 1770 abszyt dostałem; potym był objeżczykiem na granicy Rossyi w Czaryczynie rok, y w Saratowie rok, z Saratowa do Kamyszynki dostawszy się, tabaką handlował lat więcey czterech, potym wyżey Czarnobyla w Kaniowskiey zastawie był strażnikiem rok jeden, potym do Kijowa dostał się, gdzie lat 10 mieszkając, tabaką handlował; w roku zaś przeszłym 29 marca wyszedł do Polskiey, gdyż żona polka żądała przy starości lat koniecznie w Polszcze mieszkać; przeto przyszedłem do Bohusławia y w sąsiadach mieszkam jedynie dla kościoła; tu po rożnych ludziach naymując się, zarabiałem, abym mógł się wyżywić. Dnia onegdayszego najął mie slosarz niemiec z Bohusławia do Steblowa spisę zanieść dla gubernatora tamecznego; że tedy ja bez bileta szedłem, w Chochotwie mayster gorzelniany wziął mię y do aresztu podał.

Кн. декрет. Богуслав. магистрата № 5846, л. 303.

CCCLI.

Показанія, отобранныя въ Богуславскомъ замкѣ отъ крестьянина Ивана Мирошника по поводу произнесенныхъ имъ двусмысленныхъ шуточныхъ словъ. 1789. Апрѣля 29.

Die 29 aprilis, 1789 roku.

Iwan Mielnik, rodem z Hrycowa, zaszedł tu do Krasnohorodki w roku przeszłym, jesienney pory, gdzie był we młynie za mie-

rocznika; teraz na groncie osiadł; zeznał, iż w przeszły czwartek, to jest czasu świąt Wielkanocnych, przyszedłszy do karczmy, wziołem za piętaka gorzałki, y natychmiast tegoż piętaka dając żydowce, powiedziałem w żart: „na, chowaу piataka, abym nie był winnym, a kiedyś razem będziesz oddawała“. Żyd zaraz, wyskoczywszy, wyrzekł: „szczo ty howorysz, czy ne bude rizanyny“¿ Ja żartem powiedziałem: „o to my budem nayperszyi, jak dyżdem, to u try rady budem kłasty“; ale to nie w zły sposob mówiłem, lecz myślałem: „jak deczekamy żniwa, to snopy kłaść we trzy rzędy będziemy“. Żydzi mnie zaraz oskarżyli, jakobym na nich to mówił, ja zaś ani myśli tey nie miałem, bo to nie w złości było, albo żebym był pjany, lecz trzyźwy, z żartu to mówiłem, y natychmiast mnie do aresztu wzięto.

Кн. декрет. Богуслав. магистрата № 5846, л. 302.

CCCLII.

Распоряженіе Богуславскаго замковаго уряда объ освобожденіи изъ подъ ареста на поруки односельцевъ крестьянина Ивана Мирошника. 1789. Мая 9.

1789. Iwan Mirosznik z Krasnohorodki, upiwszy się, oświadczał, iż we trzy rzędy żydów kłóć będzie; za to do sekwestru zamkowego oddany y łozami oćwiczony został. Teraz się za tego ręczą: Teodor Wesołowski, szlachcic, Stepan Kandziuba i Opanas Mielników zięć, jako takowego excessu nigdy się nie dopuści; gdyby zaś miało się co na niego pokazać, sami obowiązują się onego do zwierzchności zamkowey przystawić, pod karą 200 łoz; ma imć p. pisarz Penszyński takową zapisać porękę w akta. Die 9 mai, 1789 annô. W. Rykowski.

Изъ частной коллекціи В. Б. Антоновича.

CCCLIII.

Декретъ Житомирскаго гродскаго суда, признающій оправданными по суду монаховъ: Варсонофія и Корнѣя и монахиню Сусанну, но предписывающій имъ удалиться за границу государства въ двухнедѣльный срокъ. 1789. Мая 4.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca maja czwartego dnia.

Między urodzonym Maciejem Sokołem, instygatorem grodu Kijowskiego, z urzędu czyniącym, powodem, osobiście, a Warsonofilem y Kornijem, czercami, tudzież Zuzanną Hawrylichą, czernicą, przed sąd stawionemi obwinionemi, oczewiście. Sąd grodzki generału województwa Kijowskiego potrzebne bydź stawienie Warsonofila i Kornija czerców, tudzież Zuzanny, czernicy, przed sąd swój uznaje, a gdy stawieni, sąd patronów tymże, urodzonych: Alexandra Jankoskiego i Stanisława Szczepanowskiego, do obrony dodaje y sprawę wprowadzać zleca, a w prowadzeniu do zebrania dobrowolnych wyznań przystępuje; które zebrane przeczytawszy, ponieważ w zarzucie, przy znalezioney pieczęci, niczym z dobrowolnych wyznań nie są obwinieni, a innych zarzutów nicht onym nie zadaje, przeto sąd, niewinnemi onych uznawszy, z pod straży woyskowey uwolnionemi mieć chce. Stosując się zaś do prawa, na seymie ninieyszem ustanowionego, do akt grodu swego przez przysłany uniwersał od jaśnie oświeconych y jaśnie wielmożnych marszałków konfederacyi seymowey na dniu dzisieyszym przez oblatę podanego, aby ciż czercy i czernica, jako osoby swego siedliska jednostaynego nie mające, y tylko niepotrzebnie po kraju włoczące się, wziowszy od magistratu miasta jego królewskiey mości Żytomierza zaświadczenie, pod datą, tymże prawem opisaną, w przeciągu niedziel dwóch z granic królewstwa Polskiego wyszli y więcey się nigdy nie wracali pod wolnym onych imaniem i do sądu nayblizszego przystawieniem, nakazuje.

Книга гродская Кіевская декретовая № 812, листъ 541.

CCCLIV.

Показанія объ участіи въ заговорѣ, отобранныя отъ крестьянъ селъ: Бичевой, Цымбаловки и Яблоновки оффицеромъ Брезою и помѣщикомъ Шашкевичемъ. 1789. Мая 5, 15 и 18

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca junii ośmnastego dnia.

W roki sądowe ziemskie łuckie od dnia świętey Tróycy etc. ut supra, comparens personaliter w. Xawery Krzelczycki Mrożek, stolnik Zakroczymski, pisarz skarbu koronnego, dla zapisania do xiąg ziemskich łuckich ten extrakt z grodu Latyczowskiego, z wpisaniem w nim trzech originałów dobrowolnych konfessat z niektórych poddanych z dóbr wsiów: Cymbałowki, Jabłonowki y Biczowy, w. Karola Szaszkiewicza, woyskiego Bracławskiego, dziedzicznych, w województwie Podolskim, względem buntowania chłopów do rzezi przez Klima moskala, służącego imć pana Sokołowskiego, porucznika pułku Sibirskiego karabinjerów rossyjskich, wyprowadzonych przez w. Konstantego Breze chorążego, za ordynansem od j. w. Potockiego, z wyznaniem, że mieli termin rzezi, jedni pod Niemirowem, drudzy pod Białą Cerkwią do rzezi zgromadzenia się na Zielone Swięta ruskie roku teraznieyszego; quam manifestationem przez obywatelów wojewodztwa Podolskiego autentycznie wydaną, ad acta terrestria luceoriensia per oblatam podał, tenore sequenti: Actum in castro Latycoviensi feria quinta, id est die vigesima octava mensis mai, anno Domini millessimo septingentesimo octuagesimo nono. Ad officium actaque praesentia castrensia capitanealia Laticoviensia personaliter venientes: magnificus Simon Jaxa Bykowski, dapifer palatinatus Braclaviensis, et magnifici Florianus et Martinus principes Czetwertynscy vexiliferides Braclavienses atque magnificus Marcellus Ostrowski, succamerarius Bracłaviensis ex speciali expressoque commisso illustrissimi magnifici Deodati Ostrowski, succamerii Braclaviensis, ordinis s. Stanislai equitis, parentes seu agentes, omnes

quoque incolae palatinatus etiam praesidii Podoliae et districtus Laticoviensis quia sequenti manifestatione in prospiciente publicae securitati et tranquilitati singularique conatu perventionis publicae animadversionis quomodo per expressa prosperitiatis incolarum fundamenta lacessere videatur, obtulerunt et ad ingrossandum in acta praesentia pro notitia publica porrexerunt trina originalia liberorum confessatorum: primum sub die quinta, alterum sub die decima quinta, tertium sub die decima octava mensis et anni praesentium, in actu expraessorum, ex nonnullis subditis villarum: Cymbałowka, Jabłonowka et Biczowa, magnifici Caroli Szaszkiewicz, tribuni Braclaviensis, hereditariarum, ratione nocivae seditionis inculpatis, per magnificum Constantinum Breza, vexiliferum in exercitu regni, vigore literarum, ordynans dictarum, in praesentia quoque ejusdemmet magnifici Szaszkiewicz, suprascriptarum villarum haeredis, expeditorum, manibus eorundem magnificorum Breza et Szaszkiewicz supscripta, introcontenta, tenoris hujus: Inkwizycye wyprowadzone we wsi Cymbałowce, dziedziczney w. Szaszkiewicza W. B. die quinta mai millesimo septingentesimo octuagesimo nono anno. Iaremka Pindiuruk wyznał dobrowolnie, że razu jednego, gdy przyszedł do niego na imie Klim, służący porucznika Sokołowskiego, pułku sibirskich karabinierów, stojącego we wsi Jabłonowce, ktory miał komędę nad zwożczykami, przy wołach będącemi, będąc już napiłym trochę, zaczął go trzeźwego namawiać, aby się podpisał, y nie ma racii niczego obawiać się, gdyż już jest takich kilku, ktorzy mi dali słowo; wtedy dopiero zaczął się pytać Klima: „na co to się podpisywać trzeba“? odpowiedział: „ja od pana swego odstanę y przyjdę do was na zielone swięta ruskie, a dopiero, was wszystkich zabrawszy do kupy, pojedziemy w Białocerkiewszczyznę y będziemy lachów y żydów kłóć, albo może tamci do nas nadciągną; y jeżeli mi przyrzeczesz, że nie wydasz, to ci ich powiem. W Jabłonowce: Łucko Ciomyk, Petro Krawczuk, Mikita Chiłoboczuk, Fedko naymit, Iwan naymit; w Cymbałowce: Jarema Pindiuruk, Iwan Puszkar, Hrycko naymit, Ostap naymit, Iwan naymit. Wyz-

nał Jarema Pindiuruk, iż ci wszyscy, ktorzy w Jabłonówce mieszkają, przysięgali za ogrodem Michała Slizkoucha na drodze, zmrokiem dobrym przed Wielkanocą polską w środe; przysięgali zaś na to, aby wszystkim roskazom, ktore on, to jest Klim, wydawać będzie, posłusznemi byli, aby sobie sekretu powierzonego jak nayściśley dochowali; przysięga, jak ten świadek opowiedział, na ewangelji kładąc dwa palce, wykonana była; xiążka, w ktorey ewangelja była, jest in octavo y dwa obrazki byli ieszcze: jeden czarny, drugi mosiężny, a jak on powiada, złocisty. Ci zaś, co w Jabłonowce słowo dali, wykonali na tey samey xiążce y tym sposobem, jak w Cymbałowce, mieysce zaś ich przysięgi było koło karczmy na drodze, za ogrodem Stecka, gospodarza tam osiadłego, jak mu potem, gdy się z nim widział, ich herszt powiedział; wyznał y to tenże sam świadek, iż na spowiedzi wielkanocney przed popem swoim nie wydał tego, że przysiągł lachów y żydów kłóć, a że to miał od swego herszta, na imię Klima, roskaz, aby nie wyznał; wyznał y to, że mu Klim powiadał, że Iwan Puszkaruk przysiągł mu na toku swoim; przyznał się y do tego, że brata swego młodszego, na imię Panasa, namawiał na to, aby go nie odstąpił; wyznał y to, że spisy, ktore po rewyzyi w strzesze znaleziono, na to chował, że mieli rozkaz od swego herszta, aby broni, jeżeli ktory ma jaką, nie oddawali, a jeżeli ktory nie ma, to się wystara. *Secundò*: Fedko naymit Semena Poliszukowego z Cymbałowki wyznał, iż Klim moskal y Jarema Pindiuruk namawiali go na kłocie lachów y żydów na Ukrainę gdy podeschnie, w maiu lub pozniey; tenże wyznał, iż zmrokiem za ogrodem Sliskoucha przed Klimem on y Iwan parobek Kiryła Harapniuka, Jarema Pindiuruk, Hrycko parobek Goreckiego, Fedko parobek Walów, Ostap parobek Seredów wykonali przysięgę na xiążeczkę in octavo, w ktorey był obrazek papierowy, drugi żółty, podługowaty, kładąc dwa palce na to, aby Klimowi wierni byli, sekretu nie wydawali y, za daniem znać, stawili się; tenże sam Klim zakazał im, aby, spowiadając się przed popem, tego się nie spowiedali; tenże świa-

dek wyznał, iż przy przysiędze, jak Klim oświadczył, iż w Jabłonowce Łucko Ciomyk, Mikoła Krawiec, Iwan parobek, Kiryło Poleszuk, Fedko parobek, Iwan także Klimowi poprzysięgali. *Tertio*: Ostap parobek Seredy wyznał, iż, zszedszy się za ogrodem Sliskoucha, we środę przed Wielkanocą polską, Jarema, Fedko naymit Semena, Hrycko parobek Goreckiego, Fedko parobek Walów, Iwan parobek Kiryła Harapniuka, wszyscy wyznający y herszt ich przysięgali na xiążce, przed hersztem, na ktorey dwa obrazki były, jeden żółty, a drugi czarny z blachy, jako hersztowi swemu wierni będą, nie wydadzą nikomu, y, jak wiosna nastąpi, będą kłóć lachów; reszte zaś ten herszt, do odkrycia im dalszemu zostawując czasowi, oświadczył, że się dłużey zabawi; ten herszt był pod tenczas w pludrach białych, katance zieloney; tenże sam świadek oświadczył to wszystko w oczy hersztowi swemu wymowić. *Quarto*. Hrycko parobek Goreckiego z Cymbałowki wyznał, iż byli za ogrodem Slizkoucha, przysięgali przed Klimem, on, zeznawający, Iwan Puszkaruk, Fedko naymyt Walów, Ostap parobek Seredy, Jarema Pindiuruk, Fedko parobek Sliskoucha, na to, jako póydą z nim na Ukrainę na rabunek lachów y żydów, a jako tego przed nikim nie wydadzą; a tę przysięgę wykonali na xiążce in octavo, kładąc dwa palce, u którey był obrazek czarny, a drugi żołty, ktory, z szyi zdjąwszy, położył na xiążcė; przy tej przysiędze oświadczył mu Klim, że w Jabłonowce przystali: Łucko Ciomyk, Petro Krawczuk, Mikoła Chiłoboczuk, gospodarze, Fedko naymit, Iwan naymit y drugi Iwan naymit, przysięga zaś ta była przed Wielkanocą polską we środę wykonana. *Quinto*. Fedko naymit Walów z Cymbałowki wyznał, iż był za ogrodem Sliskoucha we środę przed Wielkanocą polską z Klimem, gdzie tenże Klim, dobywszy tey xiążki in octavo, na ktorey obrazek żołty czyli mosiężny był, położywszy na niey palce, przysięgał na wierność, wraz z swemi kolegami, to jest: Ostap parobek Seredy, Jarema Pindiuruk, Fedko parobek Slizkoucha y Hrycko parobek Goreckiego; przyznał tenże sam Fedko, iż, po skończoney przysiędze, pytał się Klim Jaremy,

czyli nie ma jakiey broni?, odpowiedział mu Jarema, że ma dwie spisy, z których iedna jest złamana, ale tych przy sobie trzymać nie można, gdyż trzeba przysiądz na to, że żadnego oręża nie ma; na co Klim jemu odpowiedział, że lepiey jest przysiądz, a niżeli oręż do dworu oddać; wyznał y to dobrowolnie tenże sam świadek, iż Iwan Puszkaruk wybierał się na Ukrainę y powiedział, że ma już pistolet y spisę, czyniąc bardzo częste przegrożki na dyspozytora Cymbałowieckiego, że nie tak to będzie, day no Boże cokolwiek. Z Iwana Puszkaruka, tu powołanego, indagacyi żadney nie czynię, a to, jak tylko kommenda przymaszerowała do wsi Cymbałowki, tak zaraz uciekł, za ktorym zaraz po wsiach wszystkich pobliższych rozesłałem, ale go nigdzie opytać nie mogłem; ktory, tułając się po polach przez pułtory niedzieli, zabłąkał się nareszcie do pasieki szlachcica, na imie Szelągowskiego, ktory opatrywał pszczołki, poszedł oglądać zasiewów swoich, od ktorych gdy powracał, już zmordowany, układł się pod szopką w pasiece swojey, w ktorey miał ule złożone, leżąc w cieniu spokoynie, usłyszał nad swoje spodziewanie wielki trus w tey szopce; przerażony tym rumotem wszedł z bojaźnią do szopki y zaczął opatrywać, co za przyczyna?—Iwan, postrzegłszy tego szlachcica, zaczął go prosić, aby mogł mieć tymczasem swoje ukrycie y żeby go do dworu nie prowadził, odpowiedział mu na to, że tego nie odstąpi, aby nie miał poyść z nim do dworu; nareszcie, gdy żadnym sposobem wyprosić się nie mógł, prosił kilkakrotnie, aby usiadł przy nim w szopie, ale ten szlachcic, mając jakieś przeczucie, nie chciał tego uczynić. Gdy się tak z nim umawiał, nadszedł z pola jego pług, co gdy zobaczył, rzekł do niego: „nu, kiedy tak, to już poydę“; prowadząc tedy szlachcic do dworu, że dwor na drugiey stronie był, idąc koło swojey chałupy, prosił się, aby mogł kożuch zrzucić, a świtę, bo mu jest gorąco, wziąść, szlachcic na to pozwolił; ten, jak tylko wpadł do stajenki, nożem, na to przygotowanym, gardziel sobie tak bardzo rozerznął, że nawet felczer, ktory na to umyślnie był sprowadzony, podjąć się nie mogł, aby

żył; wyznał tylko, że był przy takich dyskursach, ale tego czynić nie chciał nigdy, co pogończyki, w tey wsi stojące, w swoim społeczeństwie układali. Na mocy mi danego ordynansu od j. w. Potockiego g. a. k. przybyły na grónt dóbr wsi Cymbałowki, przeze mnie te wyznanie w obecności dworskiey expedjowane, własną podpisuję ręką. Konstanty Breza, chorąży. Tę indagacją, w obecności mojey czynioną, podpisuję. Karol Szlaszkiewicz, woyski województwa Bracławskiego. Indagacye z wsiów dziedzicznych: Jabłonowki y Biczowy w. Szaszkiewicza w. b. die decima quinta mai, millesimo septingentesimo octuagesimo nono uczynione, *Primo*. Iwan najmit Fedka Chiłobockiego z Jabłonówki wyznał dobrowoinie, iż był namawianym od Klima moskala, aby z nim szedł lachów y żydów kłóć; wyznał y to Iwan naymit, iż go, już w areszcie będącego, Mikoła Chiłoboczuk namawiał, aby jego jednego, że go namawiali, a drugiego Leska nie wydawał; wyznał y to, tenże sam wyznawający, iż mu Klim powiedział, że jednego Pawła, a drugiego Olexę naymitów namawiał, ale mu wtedy słowa nie dali, obiecał się im powtornie namawiać; wyznał y to, iż przysięgali przed Klimem moskalem na drodze koło ogrodu Stecka gospodarza, osiadłego na groncie w Jabłonowce; przysiegało ich zaś tyle: Petro Krawczuk, Mykoła Chiłoboczuk, Łucko Ciomyk, Wasyl Dmitruk, Iwan naymit, Fedko naymit, Iwan naymit; przysięgali na xiążeczce in octavo, kładąc dwa palce, a to dla tego, aby nikomu sekretu, sobie powierzonego, nie wydali, y żeby woli jego posłusznemi byli; wyznał y to, iż ta cała bieda z Wasyla Dmitruka początek swoy wzieła. *Secundo*. Iwan Poleszuków neymit z Jabłonówki wyznał, iż na miyscu wyżey wyznaczonym do przysięgi, znaydowali się ci: Wasyl Dmitruk, Mikoła Chiłoboczuk, Łucko Ciomyk, Fedko naymit Fedka Chiłoboczuka, Iwan naymit Iwana Poleszuka, Pawło naymit y Olexa naymit; przysięgę tu wykonywali na xiążeczce in octavo, kładąc dwa palce, a to dla tego, aby sekretu powierzonego nie wydawali y żeby byli gotowemi, za daniem znać, na rabunek żydów y lachów; oświadczył się z tem wyznawający, iż gotów jest

to wszystko hersztowi swemu w oczy wymówić. *Tertio*. Fedko Dmitra Ciomyka naymit z Jabłonowki wyznał dobrowolnie, iż przysięgali Klimowi moskalowi: Iwan naymit, Pawło naymit, Mikoła Chiłoboczuk, Łucko Ciomyk, Petro Krawczuk y Olexa naymit, na to, aby z nim wraz szli lacków rznąć, płzysięga zaś ich na mieyscu wyżey wyrażonym przed wielkanocą polską wykonana była na książce zwyczayney wielkości, kładąc dwa palce. *Quarto*. Pawło, Panasa Petruka naymit, z Jabłonówki wyznał dobrowolnie, iż był namawianym od służącego u porucznika Sokołowskiego, ktoremu imie było Klim, na rabunek żydów; przysięgali zaś na mieyscu, sobie wyznaczonym, koło karzcmy, na xiążeczce, kładąc na niey dwa palce, było ich do przysięgi tyle: Iwan naymit, Olexa naymit, Fedko naymit, Mikoła Chiłoboczuk, Petro Krawczuk y Iwan naymlt. *Quinto*. Olexa naymit Pawła Leska z Jabłonowki wyznał dobrowolnie, iż przysięgał za ogrodem Stecka, koło karzmy, a to żeby żydów rabować; przysięgli z nim niżey wyrażeni: Iwan naymit, Pawło naymit, Iwan naymit, Hryćko naymit, Fedko naymit. *Sexto*. Petro Krawczuk, gospodarz z Jabłonowki, wyznał, iż przysięgał na to, aby być wiernym hersztowi swemu y żeby lachów y żydów kłóć; przysięgali zaś za ogrodem Stecka gospodarza, na drodze, koło karczmy, przed wielkanocą polską, wieczor, na xiążeczce in octavo, kładąc dwa palce; byli z nimi przytomni: Pawło naymit, Iwan naymit, Fedko naymit, Hryćko naymit, Iwan naymit, Wasyl Dmitruk, Łucko Ciomyk, Mikoła Chiłoboczuk. *Septimo*. Wasyl Dmitruk, gospodarz z Jabłonowki, wyznał, iż przysięgał na to, aby bydź wiernym hersztowi swemu y żeby lachów y żydów kłóć, przysięga ich była wykonana na xiążeczce, za ogrodem Stecka gospodarza, przysięgało zaś ich tyle: Petro Krawczuk, Iwan naymit, Pawło naymit, Iwan naymit, Fedko naymit, Łucko Ciomyk, Kuźma Kowal, gospodarz z Biczowy. *Octavo*. Hryćko naymit Wasyla Poleszuka z Jabłonówki wyznał dobrowolnie, iż przysięgał na xiążeczce, w ktorey był obrazek, przysięgał zaś na to, aby lachów y żydów kłóć; przystępowało ich tyle: Wasyl Dmitruk, Olexa naymit, Iwan naymit, Pawło nay-

mit, Mikoła Chiłoboczuk, Hryćko naymit, Łucko Ciomyk, Petro Krawczuk, Kuźma Kowal z Biczowy. *Nono.* Mikoła Chiłoboczuk, gospodarz z Jabłonówki, wyznał, iż przysięgał przed herszten swoim Klimem przed wielkanocą polską, aby lachów y żydów rznąć; ten zaś herszt ich, jak powiadał, miał zlecenie od swojey kommendy; przysięga wykonana była za ogrodem Stecka, na drodze koło karczmy, na xiążeczce in octavo, kładąc dwa palce; byli do przysięgi niżey wyrażeni: Iwan naymit, Hryćko naymit, Iwan naymit Wasyl Dmitruk, Petro Krawczuk, Pawło naymit, Fedko naymit, Łucko Ciomyk, Kuźma Kowal z Biczowy. *Decimo.* Łucko Ciomyk, gospodarz z Jabłonówki, wyznał dobrowolnie, iż pszysięgał przed herszten Klimem, przed wielkanocą polską na wierność y żeby żydów y lachów rznąć y sekretu, sobie powierzonego, nikomu nie wyjawiać; przysięga zaś ta wykonana była za ogrodem Stecka gospodarza na xiążeczce in octavo, na ktorey było dwa obrazki: jeden papierowy, a drugi mosiężny; zeznał y to tenże sam wyznawający, iż po uczynioney przysiędze, wszyscy ci, ktorzy przysięgali, potem na regestrze, zumyślnie na to przygotowanym, znakiem krzyża świętego podpisali się; wyznał y to tenże sam, że Klim cokolwiek czynił, to za pozwoleniem swego porucznika Sokołowskiego pułku sibirskiego karabinerów; rzecz ta miała się dopiero zacząć, jak podciepleje, y mieli się udać w Białocerkiewszczyznę; podpisało się zaś ich tyle: Fedko naymit, Petro Krawczuk, Pawło naymit, Wasyl Dmitruk, Iwan naymit, Mikoła Chiłoboczuk, Kuźma Kowal z Biczowy. *Undecimo..* Kuźma Kowal, gospodarz z Biczowy, wyznał dobrowolnie, iż przysięgał przed swoim herszten Klimem, aby mu byli wiernemi y żeby żydów y lachów rznąć; przysięga ta wykonana była na drodze, za ogrodem Stecka gospodarza, na xiążeczce, na ktorey był obrazek; wyznał y to tenże sam, że y na spowiedzi przed popem swoim zakazał im mówić; po uczynioney przysiędze podpisali się na papierze znakiem krzyża świętego; przysięgało y podpisało się ich tyle: Petro Krawczuk, Łucko Ciomyk, Wasyl Dmitruk, Mikoła Chiłoboczuk gospodarze, Fedko naymit Dmitra

Ciomyka, Iwan naymit Fedka Chiłoboczuka, Iwan naymit Iwana Poleszuka, Hryćko naymit Wasyla Poleszuka, Olexa naymit Wasyla Poleszczuka.—Na mocy mi danege ordynansu od j. w. Potockiego, generała altyleryi koronney, przybyły na gront dobr wsi Cymbałówki, przeze mnie te wyznanie, w obecności dworskiey expediowane, własną podpisuję ręką: Konstanty Breza chorąży. Te idagacyą własną podpisuję ręką: Karol Szaszkiewicz W. B.—Supplement do wyżey wyciągnionej indagacyi ze wsiów Jabłonówki, Biczowy w. Szaszkiewieza W. B. Die decima octava mai, millesimo septingentesimo octuagesimo nono anno. Po uczynioney indagacyi ze wsiów Jabłonówki, Biczowy W. Szaszkiewicza W. B. Die decima octava mai millesimo septingentesimo nono anno. Po uczynioney indagacyi, gdy był Kuźma Kowal z Biczowy zapytany, czyli nie wie czego jeszcze, wyznał dobrowolnie, że mieli się zbierać na Lubarskim stepie, na dolinie, koło jeziora, niedaleko szlaku Berdyczowskiego, w ktorym y ryby znaydują się;. spisy, pistolety, broń y konie od duńców, tam mających przybydź, mieli gotowe zabrać; zwosczyków miało tam na to mieysce skupić się trzysta, numero trzysta, czas był pierwiey oznaczony na Mikołę, a potem na Zielone święta ruskie, y jak zaczną się zbierać, mieli cichaczem dać znać, aby na mieysce wyznaczone stawili się; wyznał y to, że w Ostropolu (mówił Klim), będzie miał chłopów pietnastu lub dwudziestu, starszym nad niemi iż był wyznaczony przez Klima. Wyznał Wasyl Dmitruk, ktory, uwiadomiony o czasie im zebrania się, miał zalecić stawienie się; nie mnieysza kazał Klim, aby się jego rozkazów wszyscy słuchali; a to dla tego starszym został uczyniony, że wódki nie pije, komęde zaś tylko miał ze wsi Jabłonówki nad ludźmi, na ktorym stepu gdy staną, mieli wszyscy po wsiach i po miastach iść, lachów y żydów rznąć; wyznał tenże wyznawający, iż zwoszczykowie byli przytym dla tego, aby wywiadywać się, a potem razem z niemi, chłopów y duńców złączywszy, rznąć mieli. *Secundo.* Hryćko, Wasyla Poleszczuka naymit z Jabłonówki, zapytany, tak jako y pierwszy wyznał dobrowolnie, że Klim oświadczył, iż od pana Gawowł-

skiego, ekonoma wsi Cymbałowki zaczną; wyznał y to przytym, że Wasyl Dmitruk miał deklaracją od Klima na sotnictwo, y przyobiecał broni dla nich się wystarać. *Tertio*. Łucko Ciomyk wyznał dobrolnie, że Klim ich herszt miał kwatere u Wasyla Dmitruka; gdy zasłab Wasyl, przeniósł się do Dmitra Chiłoboczuka, y oświadczył, że im da znać przez Wasyla Dmitruka, ktory będzie wiedział o mieyscu, gdzie się stawić mają; tenże oświadczył, że jedni pod Niemirowem, drudzy pod Białocerkwią, zgromadzić się mają, wyznał, że z Polisia kozacy przydą, y tenże Klim oświadczył, iż koło Baru już są gotowi; przy tey przysiędze okazywał papier, na ktorym było więcey jak ośmdziesiąt podpisanych. *Quarto*. Iwan, naymit Fedka Chiłoboczuka, przydał jeszcze dobrowolnie, iż mieli wpaść do wsi Cymbałówki, y ułożyli u siebie, aby pana ekonoma Gawłowskiego, arendarza cymbałowskiego, Oleynika, Antoniuka y Swirydenka, gospodarzów Cymbałowskich, zrabować; mieysce zaś ich było na sianożęci pańskiey za kołowrotem y na tymże placu tak z Jabłonowki, jako y z Cymbałówki zgromadzić się mieli za daniem znaku; wyznał tenże sam, iż, powróciwszy trzeci raz z miasta Ostropola, ich herszt powiadał mu, iż jego kolega sotnik, mający moc nad zwoszczykami, Wiszniowski czyli Wiszniowiecki, namówił sześciu mieszczan Ostropolskich, y ci, jak on powiadał, nazywają się: *Semen*, *Kondrat*, *Trochim*, Ostap, Wasyl y Hregori; z tych zaś sześciu, tych, ktorzy są podkryśleni, pewnie pamięta, za tych zaś nie assekuruje; oświadczył y to, że było ułożenie, aby na step Sieniawski schodzić się, na ktorym ma bydź dolina, o ktorey Wasyl Dmitruk, Łucko Ciomyk mówili, że wiedzą. *Quinto*. Wasyl Dmitruk z Jabłonówki, gdy był powtornie zapytany, czyli czego więcey nie wie? nie tylko że nic więcej nie powiedział, ale y tego, co wprzody dobrowolnie wyznał, zaparł się; przeto, po ukaraniu, nazajutrz dzień, wszystko to co pierwiey zeznał, powtorzył y przydał następujące okoliczności, iż po uczynioney przysiędze, oświadczył im Klim herszt, aby, za daniem znać, stawili się na step Lubarski, koło jeziora, niedaleko szlaku Berdyczowskiego, gdzie się wtedy miało znaydować zwoszczyków brygad

dwie; w brygadzie zaś jedney miało się ludzi mieścić sto lub więcey; wyznał y to tenże sam, iż oni namawiali, z woli swoich komendantów, a gdyby się już byli zebrali na mieysce, sobie wyznaczone, byliby wciąż od wsi do wsi szli y lachów bili, y broń już mieli zastać wtedy gotową; oświadczył y to także, tenże sam herszt, iż do Zielonych świąt mieli niby woły paść, a gdy się dowiedzą, że już polak poydzie na cesarza, dopiero zaczną wszyskich lachów wciąż rznąć; a gdy ktora wieś nie zechce nam się powodować, to ją do sczętu wypalemy; oświadczył y to, iż Berezówkę za to, że zwoszczyków wypędzili, mieli rozkaz od porucznika Sokołowskiego wypalić, a ludzi wszyskich kijami wybić; wyznał y to Wasyl Dmitruk, iż Iwan, naymit Fedka Chyłobokiego, naylepiey o wszystkich wie; wyznał y to, gdy passya porucznika ominęła, już potem zabronił tego czynić.—Konstanty Breza, chorąży. W przytomności mojey ten supplement uczyniony, podpisuje. Karol Szaszkiewicz. Post quorum liberorum confessatorum in numero trinarum ad acta officii praesentis ingrossationem, originalia earundem sunt restituta, quorum cancellariam praesentibus quietat. U tych konfessat, dobrowolnie wziętych, correcta z lectu w te słowa: Ex actis castrensibus Laticoviensibus extractum, correxi Żurakowski. Exlegi cum paragrapho, Wichorski. Ktory że to extrakt, per oblatam podany, wszystek z początku aż do końca, słowo w słowo, do xiąg ninieyszych ziemskich Łuckich jest ingrossowany y zapisany.

Кн. земск. Луцк. записов., № 2894, л. 618.

CCCLV.

Приговоръ житомирскаго гродскаго суда по дѣлу крестьянъ изъ селъ; Бичевой, Цымбаловки и Яблоновки, обвиненныхъ въ участіи въ заговорѣ. Судъ нашелъ, что показанія, данныя ими на предварительномъ слѣдствіи, были вынуждены страхомъ и побоями и не потвердились никакими обстоятельствами. Тѣмъ не менѣе, въ виду тревожнаго настроенія общественнаго мнѣнія, опредѣлилъ: однихъ содержать подъ стражею въ Каменецкой крѣпости до полнаго возстановленія спокойствія, другихъ сдать въ военную службу на 6 лѣтъ; двухъ подсудимыхъ наказать розгами: одного за измышленіе ложныхъ показаній, другого за покушеніе на самоубійство во время производства дѣла. 1789. Іюля 3.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca lipca trzeciego dnia.

Między urodzonym Onufrym Sadowskim, instygatorem grodzkim Żytomirskim, z urzędu czyniącym powodem, osobiście, a roboczymi: Łuckiem Ciomykiem, Jaremą Pindiurukiem, Wasylem Dmitrukiem y innemi więźniami, z pod straży garnizonowey stawionemi, osobiście.—Sąd grodzki Żytomirski potrzebne być z pod straży garnizonowey więźniów stawienie uznaje, a to natychmiast, a ponieważ straż garnizonowa dostawiła, przeto doniesienie urodzonego instygatora, że ludzi z dóbr Cymbałówki, Jabłonówki y Biczowy, o wiązanie się do buntu podeyrzanych, wielmożny Breza, chorąży półku lekkiey kawalleryi szefostwa jaśnie wielmożnego Karwickiego, pod straż do teyże kommendy przyprowadził y oddał, rozwiązując, do odebrania zeznań dobrowolnych, stawić ich rozkazał, ktorzy ponieważ twierdzą, że kiedy wyszedł rozkaz od ich zwierzchności mieyscowey, ażeby broń: kosy, siekiery, sierpy y spisy do dwora oddali, jako też na wierność panu swojemu w cerkwi przysięgli, na ten czas Jarema Pindiuruk, z Cymbałówki gospodarz, spisę utaił, którą miał od przysiężnego w zastawie, a ten przysiężny między rzeczami, do dworu zniesionemi, gdy swojey spisy nie znalazł, zaraz posłano dziesiętników do Pindiuruka pytać się,

gdzie ją podział? który odpowiedział, ze na podkowy przerobić kazał; lecz kiedy poszli do kowala y ten zapewnił, iż ze spisy nie robił podków dla Pindiuruka, wrócili się dziesiętnicy z mocnieyszym naleganiem, aby ją oddał y, niektóre kąty przetrząsłszy, aż w strzechę u stodoły zatkniętą znaleźli. Za takie ukrywanie do Konstantynowa będąc zaprowadzony, kilkadziesiąt dostał nahajów; powróciwszy zaś do Cymbałówki, przez wielmożnego Breze, chorążego, z kommędą od przedniey straży do tey wsi przybyłego, zapytany, czy jakiey nie miał zmowy z moskalami, tamże stojącemi, powiedział wprzód iż żadney, a potym, bojąc się kary y rozumiejąc, że tym nikomu nie zaszkodzi, a siebie uwolnić może, na siebie i na innych napaść powlókł, że Klimowi, u porucznika rossyiskiego służącemu, na rznięcie lachów y żydów sprzysięgli się. Zaraz pobrano wymienionych od niego wspólników, którzy, że się nie przyznawali, jednych po razy kilka ćwiczono, drugich mniey, y ci powiadają, że z bolu, a naybardziey jak w oczy Pindiuruk mówił, iż wraz z nim przysięgali, takiey napaści oprzeć się nie mogąc y dla uniknienia dalszey kary, inni zaś chociaż nie byli chłostani, przecież widząc, jak z drugiemi postępowano, y chroniąc się podobnego ćwiczenia, a nadewszystko idąc za radą samego Pindiuruka, który ich przestrzegał, aby się na jedno zgadzali, przy kopaniu rowu umowiwszy się, wszystko przyznawać, o co będą pytani; jednak okoliczności tego spisku nie wszyscy jednostaynie powiadali i ze strachu każdy coś nowego przydał, lecz na to, że przysięgali, przed wielmożnym Brezą kiedy ich ćwiczono, y za przybyciem jaśnio oświeconego Kalixta xięcia Ponińskiego, w przyznaniach swoich na ten szas zgadzali się; do sądu zaś przystawieni, ogulnie wszyscy, tego co przed kommędą y w obecności jaśnie oświeconego Kalixta xięcia Ponińskiego mówili na indagacyiach, z osobna czynionych, y przy konfrontacyi zeznań, wielokrotnie powtarzaney, zaparli się, utrzymując, że nikomu na rznięcie lachów nie przysięgali. Jarema Pindiuruk, sądownie upewniony, jeśli występek odkryje y dowieść go pomoże, nie tylko żeby się kary nie bał, ale

że nadgrodę odbierze, a przeciwnie, jeśliby tyle niewinnych ludzi spotwarzył, że taka napaść, zasługuje ukarania, będąc przestrzegany, jednostajnie, że y sam, y nikt nie przysięgał, naymocniey obstaje y siebie godnym kary uznaje za wplontanie ludzi niewinnych; a nadto Wasyl Dmytruk, z Jabłonówki gospodarz, znający dobrze ludzi, u porucznika rossyjskiego służących, powiada, że między nimi Klima nie było, ale tylko Iwan pisarz, Jechim y Seńko; że ten Iwanko pisarz nieraz gadał: jak moskale turków pobiją, a polacy z cesarzem wojować będą, natenczas z swojego y cesarskiego kraju do Polski wpadną, y że Polska albo Moskwa zginąć musi; gdy pogońców z Berezówki wypędzono y dobrze ich tam wybito, że prosili swojego porucznika, aby im pozwolił tę wieś napaść y spalić, na co on przystać nie chciał, ale upewnił, że od Niemirowa półk ich przyjdzie y w ten czas Berezówkę zniszczy; że go prosili, aby do starszych pisał o pałasze dla nich, bo jak się zrobi gdzie z polakami kłótnia, to nie mają czym się bronić, ale w żadne zmowy y przysięgi nigdy się nie wdawał. A Iwan Puszkaruk, z Cymbałówki gospodarz, że się poderznoł, następującą daje przyczynę: gdy żołnierze polscy do tey wsi przybyli, rozgłoszono, iż gwałtem do woyska brać ich będą; lękając się on takiego werbunku, ze wsi uciekł y w pasiece jednego szlachcica skrył się, gdzie go tenże szlachcic zastawszy, opowiedział, iż we wsi żołnierze mordują ludzi za wykonaną moskalowi prysięgę, i z sobą mu isć kazał do dworu; lecz jak tylko wszedł do niego, zaraz krzykneły siostry: a pocoś przyszedł, kiedy y tu ludzi biją niewinnych y ty podobney nie uydziesz kary. Zmieszany tym okrzykiem, porwał nóż y, wpadłszy do stajenki, z rozpaczy gardło sobie poderznoł. Nakoniec, Łucko Ciomyk, gospodarz, y Chwedko Ciomykow naymyt z Jabłonowki raz zapierali, drugi przyznawali, y znowu, a to natychmiast, swoje przyznanie odwoływali, że Klimowi przysięgali. Inni zaś wszyscy, że o tym nie wiedzą y nie słyszeli, ani kiedykolwiek przysięgali, jednostaynie utrzymują- W takich okolicznościach z własnego tych że ludzi wyznania, przed kommędą

z bolu y strachu poczynione, chociaż w podeyrzenie ich wprawują, jednak do ściągnienia kary dostatecznego nie dają przekonania, ile że dobrowolnemi indagacyami, przez sąd tyle razy czynionemi, w przyczynach wyżey dotkniętych objaśnione zostały; po których za przystawieniem Klima znowu odprawionych, gdy Jarema Pindiuruk sam przyznaje, że od tego czasu, jak na mieyscu żyda w Cymbałuwce szynkował, z Klimem znajomość y przyjaźń mając, na Klima pisarza powiedział, że on ich przysięgi słuchał, a wszyscy na to zgadzają się, że ten Klim, który jest do sądu przystawiony, nie był pisarzem u porucznika rossyjskiego y ani pisać, ani czytać nie umie, ale tylko prostym zwozczykiem; owa zaś indagacya wywiedziona, że Klim był pisarzem y że przed nim wykonywali przysięgę, oczewistości przeciwna bydź zdaje się, albowiem Iwanko był pisarzem, którego, jako sprawnieyszego do takowey czynności Jarema sobie wystawując, z dwóch osób zrobił jedną, to jest imie Klima zwozczyka, sobie znajomego, połączył z doskonałością pisarza, którego imienia dotychczas nie wie; ale Wasyl Dmitruk y inni, jako też przystawiony Klim—Iwankiem nazywają; a tak zamiast uczynienia dowodu, coraz większe powątpiewania względem spisku, przez Jareme wprzod ogłoszonego, a jak teraz mowi, zmyślonego, y blizkie do tego podobieństwo okazuje się; wszelako jako w sprawie, publiczne bespieczeństwo y spokoyność obchodzącey, gruntownieyszych dosięgając wiadomości—sąd wielmożnego Szaszkiewicza, tychże dóbr dziedzica, listownie wezwał, aby przełożył, jeśli jakie może mieć dowody na przekonanie y ustanowienie, że to jest prawdą, co oskarżeni przed komendą y w jego obecności dawniey mówili; lecz kiedy, osobiście stanowszy, zapewnia, że powoływanie Pindiuruka y naoczne świadectwo jego przeciwko wszystkim, którzy się nie przyznawali, jako obywatelowi, o całość powszechną y swoje bespieczeństwo troskliwemu, były powodem oddania pod straż komendy y tu do sądu rzeczonych ludzi, ale że innych świadków y dowodów nie ma nad pierwsze ich wyznania, sądownie oświadcza, dla czego sąd nie mając y mieć nie mogąc in-

nych, prawem opisanych, dowodów, chociażby tych ludzi za samym odprzysiężeniem się uwolnić powinien, jednak, znając, że u pospolstwa, nayszczegulniey w tym kraju, świętości przysiąg nie znającego, takowy jest na krzywoprzysięstwo jeżeli za karą naymnieyszą odważyć się, (sic); a przecież w teraznieyszych okolicznościach y same podeyrzenia okoliczności wyciągają, przeto gospodarzów, do gruntu y dziedzictwa dóbr wielmożnego Szaszkiewicza przywiązanych, jako to: Łucka Ciomyka z Jabłonówki, Jaremę Pindiuruka z Cymbałówki, Wasyla Dmytruka z Jabłonówki, Mikołę Chiłobczuka z Jabłonówki, Iwana Puszkaruka z Cymbałówki, Kuzme Kowala z Biczowy, Petra Krawczuka z Jabłonówki, do Kamieńca odesłać y pod strażą trzymać, dozwalając, aby na wyżywienie siebie zarabiać mogli, puki w kraju nie nastąpi uśmierzenie tey trwogi, sąd zaleca; a po zupełnym uspokojeniu; za naypierwszą rekwizycyą wielmożnego dziedzica, aby mu zostali wydani, ostrzega, lecz, w przypadku nieuczynienia rekwizycyi przez dziedzica, za inną poręką, byle dostateczną, na wolność puszczeni bydź mogą. Innych zaś, iako to: Iwana ze wsi Morzków jaśnie oświeconego xięcia Sanguszka, woiewody Wołyńskiego, Iwana ze wsi Diakłowicz wielmożnego Orzeszka, Chwedka ze wsi Zalesców wielmożnego Komarnickiego, Olexę ze wsi Uhłow jaśnie wielmożnego Wilgi, woiewody Czernihowskiego, Hryćka ze wsi Rybczyniec, do starostwa Ułanowskiego należącey, Chwedka ze wsi Babina, Ostapa ze wsi Iwek jaśnie oświeconego xięcia Czertoryjskiego, generała ziem Podolskich, Pawła z Maryanówki, do starostwa Czudynowskiego należącey, Chwedka z Daniłówki wielmożnego Bośniackiego, Hryćka z Iwanowicz wielmożnego Wisłockiego, starosty Ryczywolskiego, w służbie u gospodarzów wielmożnego Szaszkiewicza zostających, na usługi sześcioletnie, do jakich zdatni bydź mogą, po regimentach y pułkach, w prowincyi Wielkopolskiey stojących, według rozporządzenia jaśnie oświeconey kommissyi woyskowey, oddać postanowia; a gdyby dla uniknienia expensy nie chciano ich tam przeprowadzić y w tuteyszych regimentach lub pułkach umieszczeni zostali, tedy

komenda, przyjmująca onych w tym kraju, obowiązana będzie do odpowiedzi za nich, gdyby się w czymkolwiek z okazji przestawania z rusinami winnemi pokazali. Expensa na utrzymanie ich pod strażą tuteyszą, do dnia pietnastego lipca toczyć się mające, wielmożny Szaszkiewicz komendzie ma powrócić, a sobie z majątku y zasług tychże ludzi nadgrodzić mocen będzie; a że Jarema Pindiuruk przez swoje bałamuctwo, raz obwiniając tych ludzi, drugi raz mówiąc, że na siebie y na nich pozmyślał, za potwarz lub za łgarstwo, nie mniey Puszkaruk za poderznięcie gardła y poddanie się w niebespieczeństwo utraty życia, aby w przypadkach nieszczęśliwych z powolnością na los swoj oczekiwał, a rozpaczą go nie uprzedzał, ostrzeyszego napomnienia są warci; przeto pierwszemu sto, a drugiemu pięćdziesiąt ruzg na moście zamkowym dnia szostego lipca roku bieżącego, a drugie po tyleż na grońcie dóbr Cymbałówki, jak tamtędy do Kamieńca prowadzeni będą, dla przykładu w sąsiedztwie, wyliczyć naznacza; nakoniec Klima, zwoszczyka, do robocizny za opatrywanie żywnością y odzieżą komu kolwiek wziąć y przez lat dwie używać sąd pozwala mocą dekretu.

Книга Житомирская гродская декретовая № 816, листъ 272.

CCCLVI.

Рапортъ премiеръ-маiора фонъ Фока Кiевскому губернатору Ширкову, извѣщающiй о томъ, что польскiя власти арестовали православныхъ священниковъ и монаховъ, вслѣдствiе чего священникъ Алексѣй Сташевскiй, избѣгая ареста, бѣжалъ въ Переяславль. 1789. Мая 28.

Высокородному и высокопревосходительному господину генералу поручику, кiевскому губернатору и кавалеру, Семену Ермолаевичу Ширкову. Переяславскаго коменданта рапортъ.

Переяславской лехкоездной эскадронъ, на границе стражу держащiй, представилъ ко мнѣ явившагося изъ полскаго села Потапцовъ православнаго священника, Алексѣя Сташевскаго, ко-

торой объявляетъ, что полскія команды, привлекая всѣхъ православныхъ чернцовъ и священниковъ къ присягѣ державѣ его величества короля полского, берутъ подъ стражу. Яко-то и находящійся въ деревнѣ Туленцахъ протопопъ Іоаннъ Крупа съ 12-ю его вѣденія священниками, въ розныхъ мѣстахъ собранными, отосланъ въ Житомиръ, да другіе православные священники туда же и въ Каменецъ Подольской сосланы; а онъ, Сташевскій, избегая отъ того, скрился и на россійскую сторону въ село Андрюши переправился. Коего, въ разсужденіи древности лѣтъ его и слабаго здоровья, я удержался отправить къ вашему высокопревосходительству съ симъ рапортомъ и отпустилъ къ сроднику его, села Подсеннаго священнику, Демьяну Крисе, гдѣ онъ пребывать будетъ, дока послѣдуетъ о немъ каковое рѣшеніе, которое отъ вашего высокопревосходительства на сей и на будущіе подобные случаи испросить осмеливаюсь. Преміеръ маіоръ фонъ-Фокъ. Маія 28 дня, 1789 года.

Дѣло о Полякахъ 1789 года, листъ 94, (Связка дѣлъ Кіевскаго центральнаго архива).

CCCLVII.

Декретъ Житомирскаго гродскаго суда, объявляющій крестьянина Тимоша Бурлаченка по суду оправданнымъ. Подсудимый обвинялся въ томъ, что въ спорѣ съ подрядчикомъ заявилъ желаніе уйти, взявъ палку на дорогу. 1789, Іюня 3.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca czerwca trzeciego dnia.

Między urodzonym Michałem Kreczem, powodem, osobiście, a Tymoszem Burłaczenkiem, pozwanym, oczewisto. Sąd grodzki generału województwa Kijowskiego, w sprawie stron wysłuchawszy, potrzebne bydź stawienie Tymosza Burłaczenka pod strażą woyska, konsystencją w Żytomierzu mającego, uznaje; a gdy stawiony, do

obrony patronów, urodzonych: Józefa Hryćkoskiego y Jerzego Sikorskiego, dodaje i sprawe przeciwko temuż wprowadzać zleca, a w prowadzeniu do zebrania dobrowolnych konfessat przystępuje; po zebraniu których do czytania tychże przystępuje, a te przeczytawszy y scisłą uwagą przez wszystkie okoliczności roztrząsnowszy, gdy się okazuje, że pracowity Tymosz Burłaczenko stawiony, od młodości wieku w budach potaszowych, zarobkiem, którym utrzymuje życie, bawiący się, w roku teraźnieyszym, tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątym, około święta trzech kroli ruskich, z budy Pulińskiey do Cudnowa zaszedł i tam, gdy o zarobione na budzie potaszowey złotych dwadzieścia cztery u Wasyla Kozmina, maystra, dopominał się, rzeczony mayster w tey onemu należney zapłacie krowę dać oświadczył, którey gdy stawiony przyjąć nie chciał, i więcey u niego zarabiać odmawiając, zapytany: „gdzież póydziesz, nie mając karty?" że póydzie po nią do urodzonego Mogilnickiego, pisarza maydanowego, odpowiedział; jeżeliby mu danie karty odmowione było, że wyrznie sobie w lesie kij i z nim póydzie, oświadczył. Które słowa, jakoby co ztąd znaczyć mające, rozumiejąc, pracowity Wasyl Osyka, u którego stawiony przebywał, o to przed urodzonym Mogilnickim, pisarzem, oskarżył, i za te wymówione słowa wzięty, do Żytomierza przywieziony, bez żadnego opatrzenia y funduszu na żywność oddany, w więzieniu zostaje. Przeto sąd, stosując się do sprawiedliwości, biorąc przekonanie z dobrowolnych wyznań, gdy ur. instygator żadnego stawionemu innego zarzutu nie czyni, a kij, który sobie wyrznąć oświadczał, jeżeliby nie pozyskał karty do przechodu od pisarza, za broń uszkadzać innym, lub mieszać spokoyność powszechną, brany bydź nie może, owszem, w podróż pieszą wybierającym się i z przysłowia jest towarzyszem, i siłom pomaga; pomienionego roboczego Tymosza Burłaczenka nie podlegać żadnemu ukaraniu sądzi y natychmiast z więzów uwolnionym bydź deklaruje, a zaś o nadgrodę wysłużoną na maydanie cudnowskim, co z prawa należeć będzie, wolnego czynienia nie wzbrania.

Dobrowolne wyznania, w rotule zapieczętowane, w archiwum grodzkim Kijowskim konserwowane bydź oznacza.

Книга гродская кіевская декретовая № 812, листъ 544 на оборотѣ.

CCCLVIII.

Декретъ Житомирскаго гродскаго суда, опредѣляющій священнику Ивану Теодоровичу, обвиненному въ переходѣ изъ уніи въ православіе, предоставить на выборъ: или вновь присоединиться къ уніи, или подвергнуться изгнанію изъ предѣловъ государства. 1789. Іюля 3.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca lipca trzeciego dnia.

Między urodzonym Onufrym Sadowskim, instygatorem grodzkim żytomirskim, z urzędu swego czyniącym, powodem, oczewisto, a pobożnym Janem Teodorowiczem, świeczczennikiem obrządku nieunitów, od straży garnizonowey przystawionym, osobiście. — Sąd grodzki Żytomirski potrzebne bydź z pod straży garnizonowey pobożnego Jana Teodorowicza stawienie uznaje, a to natychmiast; a ponieważ straż garnizonowa przystawiła, przeto zadość czynić sądząc, indagacyą woyskową, przez wielmożnego Szymona Dobrowolskiego, audytora, wyciągnioną y podpisaną, roztrząsnowszy, y tey konfrontacyą sądownie odprawiwszy, ponieważ stawiony od nałogu pijaństwa y występku przeyścia z unji do nieunji przyznaje się, ale z tego obojga do wstrzemięźliwości y piewszych obrządków wrócić się żąda, innego zaś występku nikt mu nie zarzuca, przeto sąd do przyzwoitey juryzdykcyi jaśnie wielmożnego jegomości xiędza metropolity rzeconego świeszczenika po duchowne upomnienie y odwołanie popełnionego błędu odsyła. Lecz jeśliby tego nie chciał dopełnić, tedy podług prawa, na seymie teraźnieyszym uchwa-

lonego, y wyszłego uniwersału, z kraju za granice wygnać go skazuje mocą dekretu.

Книга Житомирская гродская декретовая № 816, листъ 275 на обор.

CCCLIX.

Декретъ Житомирскаго гродскаго суда, предписывающій удалить за границу государства монаха пинскаго монастыря, Гервасія, оставившаго произвольно свой монастырь. 1789. Іюля 3.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiątego, miesiąca lipca trzeciego dnia.

Między urodzonym Onufrym Sadowskim, instygatorem grodzkim żytomirskim, powodem, oczewisto, a pobożnym oycem Gerwazym, czercem manasteru pińskiego, od straży garnizonowey stawionym, osobiście.—Sąd grodzki Żytomirski potrzebne bydź z pod straży garnizonowey pobożnego oyca Gerwazego stawienie uznaje, a to natychmiast; a ponieważ straż garnizonowa przystawiła, przeto zaświadczenie, przy tymże mnichu znalezione, przeczytawszy, ponieważ o żaden występek nie jest oskarżony, tylko że z manasteru od roku wyszedłszy, błąkał się po kraju, więc onego bez zwierzchności w kraju nie mogąc cierpieć, za granicę wypędzić rozkazuje y przy naypierwszey eskorcie pod Wasylków odprowadzić zleca mocą dekretu.

Книга Житомирская гродская декретовая № 816, листъ 276.

CCCLX.

Постановленіе Житомирскаго гродскаго суда, предписывающее доставить въ судъ свидѣтелей по дѣлу объ обвиненіи священниковъ: Стефана Юхновскаго и Θомы Григоровича въ предположенномъ возмущеніи. 1789. Іюля 3.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca lipca trzeciego dnia,

Między urodzonym Onufrym Sadowskim, instygatorem grodzkim Żytomirskim, powodem, oczewisto, a pobożnymi: Stefanem Juchnowskim z Norzyńska y Tomaszem Hrehorowiczem z Klińca, świaszczennikami, od straży garnizonowey stawionemi, osobiście.— Sąd grodzki Żytomirski potrzebne bydź z pod straży garnizonowey stawienie Stefana Juchnowskiego y Tomasza Hrehorowicza, więzniów, z pod straży garnizonowey uznaje, a to natychmiast; a ponieważ straż garnizonowa przystawiła, przeto indagacyą woyskową, przez wielmożnego Szymona Dobrowolskiego, audytora, wyciągnioną y podpisaną, przeczytawszy, oraz teyże konfrontacyą naoczną z stawionych uczyniwszy, ponieważ oskarżenia listowne, na tychże prezbyterów do komendy zaniesione, potrzebują dowodu świadectw, albowiem przez obwinionych są zaprzeczone, tedy wielmożnego Dobrowolskiego, dzierżawce dóbr Norzyńska, aby urodzonych: Kalińskiego—ekonoma, Maciejowskiego—pisarza, roboczych: Iwana Ławrenczuka y innych, dobrze wiadomych, dla przekonania pobożnego oyca Juchnowskiego, a wielmożną Teleżyńską, pisarzową grodzką owrucką, aby także ludzi wiadomych zarzutu y do niego potrzebnych dowodów, dnia dwudziestego pierwszego miesiąca y roku bieżących na roczkach, extra cadentiam sądzić się mających, pod upadkiem w sprawie stawili, urodzonemu instygatorowi przypozwać zaleca mocą dekretu.

Книга Житомирская гродская декретовая № 816, л. 275.

CCCLXI.

Декретъ Житомирскаго гродскаго суда, предписывающій уволить изъ подъ ареста священника Ѳому Григоровича вслѣдствіе неимѣнія свидѣтелей, которые могли-бы сдѣлать противъ него показанія, и письма помѣщика Тележинскаго, въ которомъ онъ отказывается отъ взведеннаго обвиненія. 1789. Іюля 21.

Die 21 lipca, 1789 r.

Tenże aktor (instigator sądowy) przeciwko wielmożney Ioannie lub innego imienia Teleżyńskiey, pisarzowey grodzkiey Owruckiey, pozwaney do uskutecznienia dękretu grodzkiego Żytomirskiego, roku teraźnieyszego, dnia 3 lipca w sprawie pobożnych: Stefana Juchnowskiego y Tomasza Hrehorowicza zapadłego y o inne pretensye.

Ponieważ wielmożna Teleżyńska świadka żadnego, na dowód uczynionego xiędzu Tomaszowi Hrehorowiczowi zarzutu, nie stawi y przez stawającego wnosi, że nikogo mieć nie może, a nadto wielmożny Tadeusz Teleżyński, syn pozwaney, własną ręką napisane daje zaświadczenie, iż z słów, przez xiędza Hrehorowicza po pijanu wyrzeczonych, nic zdrożnego wnosić sobie nie można, przeto osadzenie go do więzienia za karę pijaństwa y w takim stanie tłumaczenie się niedokładne, a przez to danie okazyi do zaskarżenia siebie za niebezporoczne, sąd uznaje, lecz, jako nieprzekonanego, natychmiast uwalnia. Józef Morszkowski. Ludwik Beynarowicz w. g. g. z., na mieyscu wielmożnego sędziego surrogat.

Книга гродская Житомирская декретовая № 457, листъ 31 на оборотъ.

CCCLXII.

Декретъ Житомирскаго гродскаго суда, объявляющій оправданнымъ по суду священника Стефана Юхновскаго, обвиненнаго въ подстрекательствѣ къ восстанію. 1789. Августа 17.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesięca sierpnia siedmnastego dnia.

Między urodzonym Onufrym Sadowskim, instygatorem grodzkim żytomirskim, z urzędu swego czyniącym, powodem, oczewisto, y pobożnym Stefanem Juchnowskim, stawionym więźniem, powodem, osobiście, wielmożnym Michałem Dobrowolskim, horodniczym Winnickim, klucza Norzyńskiego posessorem, pozwanym, przez urodzonego Jana Kalińskiego, y roboczymi: Michałem Josypenkiem, Tasminem y Hryckiem Hryciukiem Drozdem, stawionemi oczewisto.— Sąd grodzki żytomirski, rozwiązując zawieszenie przez dekret sądu swego w punkcie, stawienie ludzi nakazującego, wypadły, uczynione, sporów wysłuchawszy: ponieważ wielmożny Dobrowolski, uiszczając nakaz poprzedniczych sądu swego dekretów, na ninieyszem terminie roboczych: Michała Josypenka, Tasmina y Hryćka Hryciuka stawi, tedy sąd do zebrania z stawionych opytu udaje się, a ten zebrawszy y z poprzedniczemi skrutyniami przeczytawszy, gdy oskarżenie pobożnego Stefana Juchnowskiego przez żydów Norzyńskich do zwierzchności dworskiey zaniesione, dowodem żadnym nie jest wsparte, y owszem, ludzi natenczas obecnych świadectwa, od początku rozmowy xiędza Juchnowskiego przywodząc, że słowa przez niego żartem wyrzeczone, ani podobieństwa do buntów a tymbardziey istoty onego nie okazują, więc pomienione oskarżenie za płoche sąd uznaje. A drugie, żeby Majewskiego pisarza do buntu miał namawiać, ponieważ na jednym tylko świadectwie utrzymuje się, inne zaś, w tym czasie i mieyscu przytomnych, w odmiennych wyrazach słowa xiędza Juchnowskiego dononosząc, bardziey oczyszczać zdają się, przeto mając wzgląd, że przez niedosłyszenie, albo niewyrozumienie ruskich, a do tego po pijanu od xiędza Juchnow-

skiego słów mówionych, płci słabey mogło się zrobić mylne wyobrażenie, tedy znosząc wszelką wątpliwość, sąd oznacza przysięgę w te rote, jako Majewskiego y nikogo do buntu nie namawiał y o tym nie gadał dla zachęcenia kogośkolwiek, ale zawsze był, jest y będzie wierny y posłuszny zwierzchności krajowey; którą ponieważ xiądz Juchnowski natychmiast wykonał, tedy go sąd od dalszego zakłocenia y z więzienia uwalnia mocą dekretu.

Книга Житомирская гродская декретовая № 816, листъ 277 на обор. (*№ 18*).

CCCLXIII.

Распоряженіе Кіевскаго гродскаго суда о заключеніи подъ стражу священническаго сына Александра Стопчанскаго, обвиненнаго Богуславскимъ экономическьмъ управленіемъ въ составленіи подозрительныхъ сходокъ съ мѣщанами и крестьянами въ городѣ Богуславѣ. 1789. Іюля 25.

Illacya do sądu grodzkiego Kijowskiego imieniem jaśnie wielmożnego Franciszka Rzewuskiego, kawalera orderów polskich. Roku 1789, die 25 julii podana.

Alexander Stopczański, popowicz, niewiadomo zkąd do dóbr miasta Bohusławia przybywszy, tak z mieszczany Bohusławskiemi, jako też y z innemi ludźmi, z rożnych miast i wsiów z wezwania tegoż przybyłemi, czynił sekretne schadzki y namowy w czasie tym, kiedy odgłos powszechny każdego obywatela spodziewanych buntów nabawiał bojaźnią, a naywyższa krajowa zwierzchność bydź w ostrożności y postrzegać wszelkich poddaństwa kroków każdemu w szczegulności y wszystkim w powszechności obywatelom zaleciła. Zwierzchność przeto dworu Bohusławskiego, za naypierwszym powzięciem wiadomości o takowych Stopczańskiego krokach y innych zdrożnościach, w punktach sądowi podać się mających, obszerniey skreślonych, wziąć tegoż Stopczańskiego y do sądu dla uczynienia

explikacyi w zarzutach, jakie mu podane będą, dostawić, z obowiązku, prawem na każdego obywatela włożonego, jest przymuszoną; jakoż pomienionego Stopczańskiego na dniu dzisieyszym tu, do Żytomirza, dostawiszy, żąda sądu, aby tenże Stopczański pod straż krajową garnizonu, tu konsystencyą mającego, został przyjęty. l. Mianowski, m. p. Sąd, rezolwując illacją, do sądu swego podaną, oddać obwinionego pod straż krajową garnizonu tu, w Żytomierzu, konsystującego, deklaruje, nakazując, aby strona, pod straż oddająca, przyzwoicie go żywiła; i tę sprawę z regestru incarceratorum, po ukończoney kadencyji ordynaryjney, na extrakadencji natychmiast złożyć się mającey, sądzić oświadcza.

Jan Hański chorąży. Walenty Ciołek Żyleński, sędzia grodzki Kijowski m. p. Fr. Mikołaj Zielonka, podsędek.

Книга гродская Кіевская декретовая № 612, листъ, 109.

CCCLXIV.

Порученіе, данное Брацлавскою порядковою коммиссіею дворянину Феликсу Поляновскому, относительно разслѣдованія доносовъ, поданныхъ въ коммиссію и обвиняющихъ въ участіи въ заговорѣ священниковъ и жителей города Литина. 1789. Апрѣля 16.

Kommissya porządkowa województwa Bracławskiego. Mając obwinionych popa disunita y dwóch poddanych starostwa Lityńskiego o różne nieprzyzwoitości w czasie teraźnieyszym, pełnym wielu mniemań y doniesień, gdy z wziętych dobrowolnych z stawionych tychże ludzi wyznań odpowiadającego ichże obwinieniu doyść nie mogła przekonania, udeterminowała rezolucyą swoją na sessyi dzisieyszey, włożyć obywatelską na wielmożnego waszmość pana obligacyą, ażebyś waszmość pan, z przyłączonemi z wspomnionych obwinionych konfessatami, do miasta Lityna, mieysce w. Szymanowskiego, szambellana j. k. m., starostwa Lityńskiego possessora, związkiem krwi y przyjaźni zbliżający się, zastępując,

zjechać raczył, y tam przez wszelkie sposoby dociekania, wreszcie z pomocą wywodów świadectw przysięgłych, dochodzić istotnego w tey mierze powołań nie zaniedbał wyśledzenia. I te, gdy przez w. waszmość pana zebrane, y podług jego własnego przeświadczenia rozważone y rostrząsnione zostaną, jeżeli wina na tychże powołanych, zarzutami objęta, okaże się, tu, do kommissyi naszey, z gotowemi inkwizycyami onych odesłał y swoją opinją przyłączył. A gdy świadectwami ze wszelkich podeyrzeń oczyszczeni będą, uwolnić udysponował.—Pewna jest kommissya po obywatelskich w. waszmość pana sentymentach, że tey rekwizycyi rychłe uskutecznienie zechcesz przesłać, ile że wielu obywatelów wyśledzenia tey sprawy tęskliwie wygląda.—Dan w Winnicy, na sessyi dnia 16 kwietnia, 1789 roku. Fr. Grocholski, miecznik koronny, prezydujący.

Кн. прот. засѣд. гражд.-воен. ком. Брацл. воеводства, № 5149, л. 265.

CCCLXV.

Отчетъ дворянина Феликса Поляновскаго о слѣдствіи, произведенномъ въ Литинѣ, удостовѣряющій Брацлавскую порядковую коммиссію въ томъ, что доносы, поданные въ коммиссію на священниковъ и жителей города Литина, совершенно не основательны и не заслуживаютъ никакого вниманія. 1789. Мая 5.

Relacya w. Polanowskiego, do wyprowadzenia na groncie miasta Lityna, na przekonanie oskarżonych tamteyszych obywateli inkwizycyów, delegowanego.

Usługa w obywatelstwie będąc naymilszą dla mnie satysfakcyą, starałem się, zadosyć czyniąc włożoney na mnie od prześwietney kommissyi obligacyi, zjechać do Lityna dla roztrząśnienia podanych mi punktów, mających za cel rozruchy poddaństwa; y tych rezultatum, podług uczynionych jak naydokładniey inkwizycyów y

mego własnego przekonania, mam honor przesłać prześwietney kommissyi.

Nie wchodziłem w rozpoznanie wielu bardzo użyczonych mi punktów, bo te żadney z buntami nie dały mi widzieć konnexyi. Były to mowy ludzi pijanych w karczmach, żadnego związku nie mające. Hałuszka tłukł flaszki po pijanu, twierdząc, że jest tak dobry pan jak y ten, co we dworze siedzi. Burmistrz jeździł dwa razy do Winnicy po pieniądze furażowe, tajemnicę z tego po pijanu robiąc. Nad temi y tym podobnemi bynaymniey nie zastanawiając się, starałem się niżey opisane punkta, do buntów stosujące się, jak naydoskonaley wyindagować.

1. Oskarżony był pop dizunicki Semion, jakoby miał mówić panu Piotrowskiemu, officyaliście dworskiemu, żeby tenże starał się przysposobić leguminy, a on go przechowa na swoim futorze w czasie rzezi. Że to mówił, świadczą dwoch ludzi godnych wiary, lecz się explikuje tenże pop Semion, że, żyjąc w zaprzyjaźnieniu z panem Piotrowskim, żartem mu y publicznie, nie czyniąc żadney tajemnicy, te słowa powiedział. Jest to pop stary, bez cerkwi, ustąpił parafji bratu, sam zaś z futoru y z pasieki żyje, wielki pijanica y zdawna, jak tu twierdzą obywatele, ladajakiego życia, mógł to mówić bez zastanowienia się y z tey mowy jego, jako stosownemi nie propartey krokami, nic pewnego stanowić nie można.

2. Oyciec Tomasz dyzunit miał mówić na nauce w cerkwi, że budet wełyka woyna y że lachiw y żydiw budut rizaty. Na to świadectwo tylko jest dziewczyny jedynastoletney, która, powróciwszy z cerkwi, rozpowiadała oycu, babce y malarce, zwaney Jagodzińskiey; toż samo, gdym się zapytał, y mnie powiedziała, lecz innego żadnego dowodu y świadectwa znaleźć nie mogłem, chociaż przytomnych na ów czas ludzi w cerkwi mocno examinowałem. Tłumaczył się oyciec Tomasz, że w nauce, do przytomnych ludzi mianey, przytoczył, ażeby się wystrzegali ladajakich mów y gadania, y że będą lachów y żydów rznąć. Dowodów żadnych, ob-

jaśniających mię w tey mierze, znaleźć nie mogąc, osądziłem, ażeby dwunastu słusznych ludzi, znaydujących się na ów czas w cerkwi, oczyszczając popa, przysięgli, jako ani wtenczas, ani w innym czasie wspomniony oyciec Tomasz nic w nauce swojey takowego nie mówił, coby spokoyność publiczną wzruszać miało. I ta przysięga została wykonana.

3. Oskarżony był diak, że się ma chwalić, iż ma 200 ludzi podpisanych do buntu na regestrze, który potem zaporęczony uciekł. Gdy się dowiedział, żem zjechał na indagacyą, przyszedł sam dobrowolnie explikować się. Spytany dla czego z pod poręki uciekł, odpowiedział, że się obawiał, aby go do woyska nie zarekrutowano. Co się zaś tycze regestru ludzi spisanych, tego się zupełnie wyparł y gromada cała dawała mu świadectwo, że się zawsze dobrze sprawiał, że jest gospodarzem osiadłym, mającym znaczną familją y trzech rodzonych braci, słusznych gospodarzów w Litynie. Zarzucali mu takowe przechwalanie się, y to po pjanu, żyd z żydówką, w czem żadnego innego śladu doyść nie mogłem, prócz, że się pisało kilkunastu chłopów na jałmużnę dla czerca, który wodę na Jordanie święcił, spowiedzi słuchał y nabożeństwo odprawiał. Datum w Litynie, die 5 maji, 1789. Felix Polanowski.

Книга протоколовъ засѣданій гражданско-военной коммиссіи Брацлавскаго воеводства № 5149, листъ 278 на оборотѣ.

CCCXLVI.

Отношеніе Брацлавской порядковой коммиссіи къ русскому генералу Шимшеву съ извѣщеніемъ о томъ, что въ м. Красномъ арестованъ старообрядецъ Семенъ Федоровъ, заподозрѣнный въ убійствѣ своего хозяина, купца Степанова. Коммиссія предлагаетъ г. Шимшеву получить въ свое распоряженіе какъ арестанта, такъ и отобранныя у него деньги. 1789. Апрѣля 23

Sessya dnia 23 kwietnia.

Jaśnie wielmożny mości generale! Semion Fedorow, filipon, idący pieszo z pałaszem tylko w ręku przez miasto Krasne, podług praktykowaney u nas na włoczęgów ostrożności, dostawiony został do kommissyi naszey. Znalezione przy nim pieniądze znaczne nad stan y sytuacyą jego, y o ktorych wielości nie wiedział, zniewoliły kommissyą do zapytania stawionego, jeżeli ma jakowe attestatum? Złożył tedy attestatum z Jass, od kommendy rossyjskiey na kupca jego, nazwiskiem Fedora Stepanowego, y jego samego, jadących parą końmi, do miasta Raszkowa tylko służące. Zostało porozumienie dosyć mocne, jeżeli on nie był kupca swojego zaboycą, o ktorym upewnił kommissyą naszą, że się w Jassach znayduje. Przytrzymany jest dotychczas w Winnicy, y pieniądze, przy nim znaydujące się, w kancellaryi naszey złożone. Kommissya teraz, dowiedziawszy się o konsystencyi j. w. waszmość pana w Niemirowie, przekłada mu swoją prożbę, żebyś j. w. waszmość pan, albo zaświadczenie z Jass urzędowne, o znaydowaniu się aktualnym tamże Fedora Stepanowa, kupca, przesłać nam postarał się, albo z ramienia swojego z mocą zupełną zesłał jakowego człowieka, tak do odebrania tego filipona y jego pieniędzy, jako y z odebranych kommissyą naszą zakwitowania. O czem imieniem kommissyi mam honor j. w. waszmość, pana uwiadomić. Dan na sessyi w Winnicy, dnia 23 kwietnia, 1789 roku, Gabryel Porczynski, starosta y podsędek grodzki Winnicki, prezydujący. (List do j. w. Szymszewa).

Кн. пр. засѣд. гражд.-воен. ком. Брацл. воевод., № 5149, л. 270.

CCCLXVII.

Письмо въ порядковую Брацлавскую коммиссію управляющаго Грановскимъ имѣніемъ, дворянина Валентія Окола, при которомъ онъ препровождаетъ арестованнаго въ Грановѣ русскаго торговца, поведеніе котораго показалось ему подозрительнымъ. 1789. Мая 6.

Sessya dnia 9 maja.

Prześwietna kommissyo porządkowa województwa Bracławskiego! Przybyły do Granowa z Oczakowa niby markietan, powiada się bydź rodem z kraju Polskiego, ma bilet z Oczakowa dany do Mirhoroda (ktory załączam), jako Mirhorodskiemu mieszkańcowi z będącym przy nim człowiekiem, lecz nie do Polski. Ten przyjechał parą końmi bez człowieka, zapisanego w bilecie, dla skupienia wieprzów; ten, nie uiszczając swego kupna, zaczął hulać po weselach chłopskich y włóczyć po rożnych mieyscach, przeglądając. Z powodów takowych tegoż człowieka z parą końmi jego, w konwoju dwóch kozaków Granowskich uzbrojonych, prześwietney komissyi odsyłam. Dnia wczorayszego dał wiadomość imć pan gubernator Haysyński do kommendy j. w. imć pana Dzierżka, generała, tu stojącey, iż pięć dyzerterów moskiewskich złapał; z ktorych jedni nożami bronili się, nie dając się wziąść, drudzy wpław przez rzekę puścili się, uchodząc; jednak połapani zostali. Po których poszła kommenda dla zabrania y przywiezienia do Granowa — donosze.—Walenty Okoł. Die 6 maii, 1789, z Granowa.

Книга прот. засѣд. гражд.-воен. ком. Брацлав. воеводства, № 5149, л. 283.

CCCLXVIII.

Отношеніе въ Брацлавскую порядковую коммисію дворянина Валентія Прилускаго, извѣщающее о поимкѣ русскаго дезертира и о доносѣ, сообщенномъ уніятскимъ священникомъ изъ села Нападовки на православнаго священника, проживающаго въ селѣ Купчинцахъ. 1789. Мая 8.

Sessya dnia 11 maja.

Prześwietna kommissyo! Człowiek niejaki, Artem nazywaiący się, został zatrzymany od dziesiętników Popowieckich, jako nie mający zaświadczenia. Indagowany pierwey przez mego dyspozytora, mienił się bydź zbiegłym od duńców, którzy go w Chersonie namowiwszy, znaczne mu w Polszcze obiecywali zyski. Właśnie pod ten czas nadjechałem do tey wioski, a przekonany o jego bałamuctwie, mocnieyszą kazałem uczynić indagacyą; po którey wyznał, że uciekł od rossyjskiego kapitana Broniewicza z Czahowa, y konia onemu ukradł. Jakoż uwiadomiony kapitan przysłał do mnie z rekwizycyą o wydanie konia y zbiega; odebrał własność swoją. Człowieka zaś tego odsyłam do rozrządzenia prześwietney kommissyi, gdyż wyindagowany sposób życia, strawionego na włoczędze przez tegoż Artema, choćby odniosł karę, puszczony wolno, powiększyłby liczbę hultajów.—Winienem donieść prześwietney kommissyi, co słyszałem od xiędza ruskiego, gdym mu powiedział, że wielu z chłopstwa pobudzonych zostało przez własnych parochów, ktorzy są zatrzymani w areszcie, oraz że nowe prawo jest, ażeby wszystkich schyzmatyckich popów włóczęgów łapać. Zapytał on mnie, za co ze wsi Kupczyniec, do Daszowa należącey, nie wezmą schyzmatyka, ktory bardzo fomentuje ludzi? Troskliwość prześwietney kommissyi, czuła zawsze o ubespieczenie obywatelów, poradzi zapewne y w tey okoliczności. Mam honor uwiadomić prześwietną kommissyą, iż uniwersału, ogłaszającego prawo, ażeby chwytać popów schyzmatyków, markietanów etc. etc., dotąd nikt nie odebrał z obywatelów, w tym zakon-

cie mieszkających.—Walenty Przyłuski, j. k. m. szambelan. W Napadowce, dnia 8 maja, 1789 roku.

Книга прот. засѣд. гражд.-воен. ком. Брацл. воеводства № 5149, л. 284.

CCCLXIX.

Отвѣтъ Брацлавской порядковой коммиссіи дворянину Прилускому, предлагающій ему сообщить фамиліи священниковъ: какъ уніятскаго такъ и православнаго, о которыхъ онъ упомянулъ въ своемъ сообщеніи. Коммиссія поручаетъ также Прилускому разслѣдовать проступки дезертира Артема и доставить его въ коммиссію только въ томъ случаѣ, если проступки эти окажутся общественнаго характера. 1789. Мая 11.

Respons w. Przyłuskiemu. Kommissya porządkowa województwa Bracławskiego, doniesienie w. waszmość pana o popie schyzmatyku, w Kupczyńcach buntującym poddaństwo, odebrawszy, zanosi swoje do waszmość pana prożby, ażebyś kapłana, donoszącego o schyzmatyku buntującym, raczył determinować do przyjechania do Winnicy, dla upewnienia dostatecznieyszego kommissyi o wspomnionym przez w. waszmość pana uwiadomieniu. Gdyby zaś tey łatwości na parochu donoszącym wymodz nie można było, jest od kommissyi obywatelska na w. waszmość pana włożona obligacya, żebyś o imieniu, nazwisku y przebywaniu tak donoszącego kapłana, jako też y oskarżonego, podług doniesienia sobie uczynionego, kommissyi doskonałą przesłał wiadomość. Co zaś do przysłanego Artema raczysz w. wasmość pan sam weyść w docieczenie tego winy dokładne, ktorą przyzwoitem w tey mierze wglądaniem gdy osądzisz za pewną y godną weyrzenia, samey kommissyi natenczas y obwinionego y powody, dla czego jest dostawionym, kommissyi przesłać będziesz raczył. Gdyby zaś tylko występek jego prywatnego wyciągał skarania, sam go ukarać w miarę objaśnionego przewinienia udeterminujesz·

Dan w Winnicy na sessyi dnia 11 maia 1789 roku.—Fr. Grocholski M. K. prezydujący.

Книга прот. засѣд. гражд.-воен. ком. Брацлавскаго воеводства, № 5149, л. 285.

CCCLXX.

Отношеніе въ Брацлавскую порядковую коммиссію дворянина Прилускаго, извѣщающее о томъ, что оговоренный имъ православный священникъ согласился по внушенію Потоцкаго перейти въ унію. Относительно дезертира Артема Прилускій полагаетъ необходимымъ сдать его въ крѣпостныя работы. 1789. Мая 18.

Prześwietna kommissyo! Zapytanie prześwietney kommissyi pod dniem jedynastym praesentis, do mnie adressowane, dopiero dnia wczorayszego odebrałem, na ktore nieodwłocznie mam honor odpowiedzić. O popie schyzmatyckim, nazywającym się Wasyl y mieszkającym w Kupczyńcach Daszowskich, dowiedziałem się od xiędza plebana mego Napadowskiego, ktory toż samo y teraz potwerdził, zapewniając, że y pleban Kupczyniecki da świadectwo, jako tenże schyzmatycki pop w chliwie prywatne odprawiał nabożeństwo, ludziom sekretnie wody święcił, oraz że pospolstwo bardzo do niego przywiązane, nietylko z tey wsi, ale y z innych do tegoż popa udawać się zwykło. Właśnie gdy już móy pleban miał wyjeżdżać do Winnicy, na dopełnienie woli prześwietney kommissyi, powzioł dostateczną wiadomość od przybyłego xiędza z dekanatu Kalnickiego, że tenże pop schyzmatycki był wokowany od j. w. generała artylleryi, że obowiązał się przyjąć unją y tym końcem z dwoma Daszowskiemi mieszczanami ma jechać do j. w. metropolity. Co się zaś tycze Artema, złapanego w Popowce, względem którego upraszałem prześwietney kommissyi, ażeby wydać raczyła swoje rozrządzenie, jako w przeszłym moim doniesieniu miałem honor wyrazić, iż z indagacyi, ściśle uczynioney, zostałem przekonanym, że jest wierut-

nym włoczęgą; ktory częścią za granicą, częścią między wolonterami rossyjskiemi bawił y nie powinien by bydź wolno puszczonym, tym bardziey, gdy jest dowód, że y konia ukradł officerowi, przy ktorym immediate zostawał; tak zdawałoby mi się, aby prześwietna kommissya zaleciła, żeby przez kommendę woyskową pod straż przyjęty, do jakiego garnizonu przy okazyi był odesłany, ile człowiek młody y właśnie do pracy sposobny.—Przyłuski.—Datum w Napadowce, dnia 18 maja, 1789 roku.

Книга протокол. засѣд. гражд.-воен. ком. Брацл. воеводства, № 5149, л. 296.

CCCLXXI.

Отношеніе Брацлавской порядковой коммиссіи къ предсѣдателю Винницкаго гродскаго суда, Порчинскому, предлагающее ему открыть присутствіе гродскаго суда для разсмотрѣнія дѣлъ о крестьянахъ, обвиненныхъ въ наклонности къ бунту. 1789. Мая 18.

Sessja 18 maja.

Od kommissyi porządkowey województwa Bracławskiego do w. Porczyńskiego, stolnika powiatu y podstarosty grodzkiego Winnickiego.—Mając stawionego Hawryła assaułę z Pikowa, inkwizycyami, z świadkow przysięgłych przez zwierzchność Pikowską wyciągnionemi, poniekąd przekonanego, gdy z tychże inkwizycyów pouczoną kommissya nasza zostaje, że występek przystawionego assauły do wglądania obszernieyszego y nastąpić mającey stąd kary, juryzdykcyom sądowniczym jest przynależny, uchwaliła rezolucyą swoją zanieść do w. waszmość pana z żądaniem obywatelów, wspolnie połączonym, rekwizycyą, abyś niebawnie w czasie teraźnieyszym sądy kriminalne extrakadencyjne złożyć udeterminował. Dostawiony bowiem pracowity assawuła y inni inkarceraci, w wieżach starościńskich oddawna osadzeni, potrzebują rychłego koniecznie osądzenia. Do czego w. waszmość pan powinney od obywatelów

wdzięczności, przykładami, jakowe za wyrokiem na przekonanych uiszczać się będą, pomożesz wiele do uśmierzenia zamysłów nawet kryminalnych w obłąkanym pospolstwie. Pewna jest tedy kommissya, że tym obywatelskim przełożeniom skutecznie w. waszmość pan odpowiesz, ile gdy w wykonaniu obowiązku, z prawa poruczonego, dogodzisz obywatelstwu tam, gdzie wspólne zachodzi interessowanie wszystkich y o ubespieczenie wszystkich troskliwość. Dan w Winnicy, na sessyi dnia 18 maja, 1789 roku. Fr. Grocholski; miecznik koronny, prezydujący.

Кн. проток. засѣд. гражд.-воен. ком. Брацл. воевод., № 5149, л. 290.

CCCLXXII.

Постановленіе Брацлавской порядковой коммиссіи объ удаленіи за границу государства 26 православныхъ монаховъ Бершадскаго монастыря, отказавшихся принести присягу на вѣрность рѣчипосполитой. 1789. Іюня 9.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca czerwca dwunastego dnia.

Przed urzędem y aktami ninieyszemi grodzkiemi winnickiemi y przede mną, Franciszkiem Rakowskim, skarbnikiem Bracławskim y namiesnikiem grodzkim Winnickim, stawiąc się osobiście urodzony Daniel Materański, tę rezolucyą prześwietney kommissyi porządkowey województwa Bracławskiego, względem czerców Berszadzkich wydaną, dla zapisania do xiąg grodzkich Winnickich w sposob oblaty podał w tey istocie: Działo się w Winnicy, na sessyi kommissyi porządkowey województwa Bracławskiego, roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt dziewiątego, miesiąca czerwca dziewiątego dnia. Kommissya województwa Bracławskiego tę rezolucyą swoją, w protokole czynnościów uchwaloną, w tey istocie: Na memoryał ur. Daniela Tomasza Zawadzkiego, viceregenta ziemskiego woje-

wództwa Bracławskiego, pod dniem osmym tego miesiąca y roku względem dyzunitów, czerców w miasteczku Berszadzie, dobrach j. w. Moszyńskiego, sekretarza w. x. Litewskiego, dziedzicznych, będących, w liczbie osób dwudziestu sześciu znaydujących się, ktorzy przez pismo swoje oświadczyli się, iż gdy na wierność imperatorowey dawniey swą przysięgę wykonali, że modlić się y przysięgać za nayjaśnieyszego pana y rzeczpospolitę nie mogą, biorąc przed się myśl wyść za granicę, aby paszport do wolnego przeyścia mieli za rzecz przyzwoitą, niżeli przysięgę dla nayjaśnieyszego króla, szczęśliwie nam panującego, y rzeczypospolitey wykonać z obowiązkiem modlenia się. Kommissya województwa Bracławskiego, przychylając się do uniwersałów, moc prawa mających, ktore w takim przypadku, za granicę takowych duchownych dyzunickich wysyłać zalecają, tymże dyzunitom paszport do przeyścia, z obligacyą do kommend, aby konwoy był dany, z kancellaryi kommissyjney wydać zleciła. Gasper Wyrzykowski, sędzia ziemski Bracławski, kommissarz województwa Bracławskiego, prezydujący mp. Tomasz Jozef Czarkowski, woyski Zwinogrodzki, kommissarz w. Bracławskiego mp. Łukasz Strutyński j. k. m. szambelan, kommissarz w. Bracławskiego m. p. Wydano y wypisano z protokołu czynnościów kommissyi porządkowey w. Bracławskiego Jozef Alexander Junosza-Piotrowski k. w. b. podówczas sekretarz (l. s.) Ktora to rezolucya przy podpisach w. w. kommissarzów y pieczęci województwa Bracławskiego, nasucho wyciśnioney, jak się w sobie ma, co do słowa do xiąg ninieyszych grodzkich winnickich jest zapisana.

Кн. гродск. Винниц. записов. № 4722.

CCCLXXIII.

Показанія, отобрнныя начальниками Рашковской таможни отъ священника Ивана Делимерка, по поводу двусмысленныхъ сказанныхъ имъ словъ, а также показанія по этому дѣлу свидѣтелей. 1789. Іюня 19.

Inkwizycya, wyprowadzona z Iwana Borodija, przysiężnego ze wsi Mohilny, dóbr j. w. Potockiego, generała altylleryi koronney, na popa Iwanka Raszkowskiego, na dniu 19 czərwca, 1789 roku, w Raszkowie, przez wielmożnego Jasinińskiego, pisarza komory raszkowskiey.

1. Ja, Iwan Borodij, przysiężny ze wsi Mohilny, dóbr j. w. Potockiego, generała artylleryi koronney, przystawionym będąc do podwod, po sól jadących na Wołoszczynę, przewiozłszy się na tamtę stronę do podwód swoich, prowiant zrucających, na ktorych mam sul z Wołoszczyzny do folwarku Mohilańskiego prowadzić, powracając znowu czołnem do miasta Raszkowa, przewoziło się na czołnie: ja jeden, pop Iwanko dyzunicki drugi, żydów trzech. Siedliśmy w oczach przeciwko siebie: ja y pop, a żydzi po za plecy moje; pop zaczoł do mnie mówić y pyta się: zkąd ja jestem? Odpowiedziałem mu, że jestem z folwarku Mohilnickiego z Humańszczyzny, ze wsi Mohilny. Zaczęli żydzi po żydowsku pomiędzy sobą gadać, czego ja nie rozumiał, a pop pjany zaczoł głową trząść y te słowa mówić: „poczekaycie, poczekaycie, za tydzień, za dwie niedziele zobaczycie, co to będzie“? Na taką mowę popa odpowiedziałem: „wolałbyś tym słowem dychać, niżeli to mówić, bo gdyby nie na czołnie, to by się godziło tobie pyski obić za takie słowa“. To mówiąc, za plecami do żyda obzierałem się; żyd się roześmiał, a ja do żyda także rozśmiałem się. Już więcey do siebie nie gadali; zsiadszy z czółna, na rozchodzie na brzegu, przystąpił się do mnie żyd y mówił: „pamiętay że człowiecze, żebyś się tego nie taił, co słyszałeś od popa“. Odpowiedziałem na

to: „co ja słyszałem, to y ty samo słyszałeś“. Na co gotowym będzie zaprzysiądz y znakiem krzyża świętego podpisuję się. Iwan Bordij.

2. Abraham Duwidowicz Daskał, mieszkaniec jaski z Wołoszczyzny, przejeżeżając na tymże czołnie do Raszkowa z Iwanem Bordijem, przysiężnym, y z Iwankiem popem y innemi; ktory to pop zapytał się tego Iwana przysiężnego, zkąd by był? odpowiedział Iwan, że z Humańszczyzny. Potym pytał się tenże pop, co tam słychać jest, czy nie słyszno tam czego? na co, nie czekając odpowiedzi, mowił: „naydaley w tydzień albo niedziel dwie obaczycie, co tu się będzie działo. „A Iwan przysiężny zaczoł mu groźnie mówić, oglądając się na nas y reszte żydków, do popa mówił: „my nie zgodzilibyśmy się z sobą; gdyby tak na inszym mieyscu, to bym ci zęby wybił ja za takie słowa, bo u nas za takie słowa wieszają“. A przypłynowszy do brzegu, mówiłem popowi: „wy za to, żebyście tracili żydów y panów, chcecie być w niebie; to jest, jak kogo wieszają, w niebo patrzy. Co pop usłyszawszy, powiedział: „jeżeli tak, to ja puydę nazad na Wołoszczyznę“; na co ja cofnołem się y powiedziałem: „że ja żyd z zagranicy, to do mnie nie należy; ja tylko mowię, że ty jesteś pop poświęcony, człowiek słuszny, takich słów nie powinieneś był mowić“; tak wstrzymując onego od przeyścia, a potym, odprowadziwszy na bok tego przysiężnego, mówiłem: „pamiętay, żebyś wyznał tam, gdzie będzie należało, to, coś słyszał od popa“. Przysiężny odpowiedział: „żeby na oyca rodzonego, to prawdę należy się powiedzieć“. Ktore te moje odpowiedzenie własną podpisuję ręką. Podpisał się po hebreysku wyżrzeczony.

Pop Iwanko przyzwany powiedział: że się rodził w Raszkowie, chodziłem do szkół w Szarogrodzie y byłem w gramatyce. Ze szkół potym wrociłem się do matki po śmierci oyca mego, ktory był popem unjackim w tym mieyscu, gdzie się cerkiew muruje teraz; przed ożenieniem byłem w Radomyślu y służyłem u xiędza officyała Mokrzyckiego, potym ożeniwszy się, wyświęciłem się w

Radomyślu y byłem popem w Raszkowie. W czasie zaś ruiny y zamieszania w Polskim kraju wziętym byłem od moskalów do Perjasławia, gdzie oprócz innych duchownych był y xiądz Mokrzycki, brat xiędza officyała; tam między innemi y mnie przymusili do dyzuniej. Ztamtąd powróciłem się do Raszkowa, a nie zastawszy mojey cerkwi, już po ruinie spaloney, do cerkwi starey murowaney, od ktorey cerkwi przez wielebnego xiędza Ryła, biskupa Chełmskiego, byłem oddalony, y dotąd zostaje bez cerkwi.

Pytany tenże pop, co miał za przyczynę, przewożąc się z Wołoszczyzny przez Dniestr, Iwana Borodija przysiężnego, zwyżwyrażonego, pytać, zkąd by był? odpowiedział, że nie pamiętam, bo byłem napiły.

Pytany tenże: co miał za przyczynę mówić te slowa: „poczekaycie, obaczycie co to będzie za tydzień albo za dwie niedziele", na to odpowiedział: że byłem pjany, nie pamiętam.

W przytomności mojey na komorze Raszkowskiej ninieysze wyznanie podpisuję die 19 junii 1789 roku. Jasiński. P. K. R. Depozycye wyż wyrażone, w przytomności mojey uczynione na komorze Raszkowskiej, podpisuje. Datum ut supra Jan Wołodecki.— Ja, przy transporcie j. w. Stanisława Potockiego, generała altyleryi koronney, z włości Umańskiey przez Raszków na Wołoszczynę prowadzonym, przy wezwaniu Iwana przysiężnego y całey tey indagacyi przytomnym będąc, podpisuję się. Datum ut supra. P. Sroczkowski rotmistrz.

Ja, pisarz urzędu Raszkowskiego, wyprowadzając y pisząc tę samę inkwizycyę, podpisuję się. Datum ut supra. M. Bazilewicz.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 5.

CCCLXXIV.

Отношеніе польскаго коммендаита Дзержка къ порядковой Подольской коммиссіи, съ препровожденіемъ въ ея распоряженіе арестованнаго въ Рашковѣ священника Ивана Делимерка. 1789. Іюня 24.

Prześwietney kommissyi porządkowey województwa Podolskiego.

Popa w Raszkowie dyzunita bez nadwornych wzięto; wraz na prędce z przyłączoną inkwizycyą odsyłam do Kamieńca, gdyż tu było za nim interesowanie, aby go odesłać do Winnicy, ale żem miarkował, że ma bogatych koligatów, mógłby nie być odesłany, albo dla oka odesłany, a potym by znaleźli obrony, y mogł by być wypuszczony. Więc prześwietna kommisya może tam prędzey sąd na niego złoży, a biskup do zdjęcia święcenia prędzey będzie w Kamieńcu. Szlachta zaś, y dawniey w służbie skarbu Raszkowskiego będąca, mocno na jego instygują, że wielki ladaco. Żydzi całe miasto, że y przeszłey rzezaniny na Raszków sprowadził haydamaków y na Wołoszczyznę przeprawił, y tam wyrżynali, kogo zastali, y teraz od jeseni o buntach ustawnie gada. Gdym chciał z poddanych indagować, że familja, nic nie świadczy, tylko że pjany ma zwyczay gadać, a pięknie nabożeństwo, chwalili, odprawia; to zapewne na oko pokazują się bydź unitami, a w duchu dyzunici. Ja ku Jahorlikowi dziś ruszam z Raszkowa, gdyż niewolników tureckich mają przeprawiać, czyli już przeprawili na hańskie stepy; zapewniają mi generałowie, że do Polski wpierać się nie mają, wszelkie grzeczności okazując; wkrotce powrucę y będę miał ukontentowanie w Kamieńcu bydź y przypomnieć się ich łasce, zostając z szacunkiem. Datum w Raszkowie 1789 roku miesiąca Czerwca 24 dnia. R. z Skrzyńca Dzierżek, m. p.

Изъ картона дѣлъ каменецкихъ № 7.

CCCLXXV.

Показанія, отобранныя отъ священника Ивана Делимерка въ Каменецкомъ гродскомъ судѣ. 1789. Іюня 25.

Libera confessata ex venerabili Ioanne Delimerko, parocho Raszkoviensi disunito, sub celebratione terminorum querelarum officii castrensis Camenecensis Podoliae, feria quinta, id est die 25 mensis junii, anno Domini 1789, per officium sui plenum excepta.

1. Jaki wiek, stan urodzenia, miejsce mieszkanią rodziców i krewnych, miejsce urodzenia?

— Mam lat 47. Iwan Delimerko zowię się. Ojciec móy był duchownym w Raszkowie, gdzie mam i krewnych. W Raszkowie chowałem się przy rodzicach.

2. Gdzie brał nauki? w ktorym je wieku zakończył? kiedy wziął powołanie do stanu duchownego? gdzie się święcił, przez jakiego biskupa?

— W Raszkowie, w szkołce uczyłem się ruszczyzny i w Szarogrodzie byłem rok w szkołach; potym diakowałem w Raszkowie lat z ośm przy cerkwiach. Potym zostałem kapłanem lat temu podobno 24; święciłem się w Radomyślu przez xiędza metropolitę Filipa Wołodkiewicza całey Rusi.

3. Kiedy i w ktorym mieyscu wykonywał przysięgę, w xiążce pod tytułem „Sokraszczenny kathechisis" przepisaną? Czyli za przeszłego władyki, czyli archimandryty wspomniona xiążeczka została do cerkwi rozesłana, czyli za teraźnieyszego, Wiktora Sadkowskiego, i czyli ją ma przy cerkwi?

— Przysięgałem w Perejasławiu przeszłey rewolucyi, wziętym będąc od moskalów po dobyciu Bendery, na błahoczestye, czyli na schyzmę i wierność imperatorowey Rossyjskiey, przed protopopami tam zgromadzonymi, z innemi popami więcey jak 200 z rubieża Podolskiego zabranemi, ale o takiey książeczce nie wiem i nie miałem nigdy przy cerkwi mojey.

4. Kiedy i jak dawno przykazano mieć przy cerkwi książeczki, pod tytułem „O pobiedie na supostaty?“ i czyli nabożeństwo, czyli supplikacye, w tey książeczce przepisane, nie były zaniedbywane? czy w każde święto były czynione? czy z ludem wspolnie, czy przez siebie samego i zkąd miałeś te książeczki?

— Ani dawniey, ani temi czasy nie przykazowano mieć ani miałem przy cerkwi książki pod tytułem „O pobiedie na supostaty“ i podług przepisu takiey książki nabożeństwa nie odprawowałem, tylko dawnym zwyczajem dizunickim.

5. Gdzie mieszkał, czym się bawił między rokiem 1764 a 1766? gdzie miszkał i w jakim był powołaniu między rokiem 1767 a 1769?

— Mieskałem w Raszkowie między rokiem 1764 a 1766 i byłem już duchownym unickim między rokiem 1767 a 1769, aż do wzięcia mię do Peryasławia, zdaje mi się po roku 1770.

6. Jakie miał od xiędza archymandryty listy przez Boczkowskiego przywiezione, ktory przez xiędza Stefana Lewandowskiego był expedjowany i zaświadczony?

— Od archymandryty żadnych listów nie miałem. Boczkowskiego i Lewandowskiego żadnego nie znam, procz Łukasza Romanowskiego, protopopy, ktory mieszka w miasteczku Wilszanach, do Smilańszczyzny należącym, co nami rządzi i myra, czyli olea sacra przysyła i pieniądze czyli podatek, dla siebie należący, odbiera.

7. Czyli miał kiedy jakie ukazy od biskupa Mohilowskiego, albo Kijowskiego, lub od synodu, bez wiadomości archymandryty Słuckiego lub konsystorza Słuckiego? i jakie te były ukazy?

— Ja żadnych ukazów od biskupów Mohilowskiego i Kijowskiego, ani od synodu nie miałem, chyba może protopopi Łukasz Romanowski i Iwan Paszkiewicz, ktorzy w Smielańszczyznie mieszkają.

8. Czy bywał na soborach w Słucku, lub w innym mieyscu? gdzie był ostatni sobor, w czasie wizyty xiędza Sadkowskiego, archimandryty, odbywaney? czy się z nim widział?

— Na soborze żadnym nie byłem, to tylko wiem, że xiądz Sadkowski jest moim władyką, ale go z osoby nie znam i nie widziałem nigdy.

9. Jakie względem buntów na soborze od archymandryty lub protopopów miał rozkazy, i czyli na pismie, czyli ustnie czynione?

— Gdy na soborze nie byłem żadnym, toć i rozkazu do buntu nie miałem, ani w Raszkowie na pismie nie odbierałem.

10. Podczas soboru w ktorey części znaydowałeś się? i co w tym zgromadzeniu było czyniono?

— Powiedziałem, że o żadnym soborze nie wiem.

11. Czy podlegasz rządowi duchownemu tak, żebyś nic nie zaniedbał, coby ci było nakazano?

— Rządowi swemu duchownemu dizunickiemu zupełnie podlegam, alem żadnego orderu, czyli urządzenia od mojey zwierzchności innego nie miał, prócz donoszenia metryk, wiele się urodziło, ochrzciło, lub umarło w mojey parafji.

12. Gdyby rozkaz zwierzchności duchowney wyszedł przeciwny krajowemu rządowi, ktoremu byłbyś posłuszny?

— Gdyby jakie urządzenia zaszły przeciwne i do wykonania obojętne, to w takiey okoliczności mieliśmy zalecenie od j o. xięcia Alexandra Lubomirskiego, dziedzica, abyśmy się do dworu po radę udawali.

13. Czy przysięga, na wierność monarchini Rossyjskiey czyniona, przeciwi się wierności, ktorey król Polski i rzeczpospolita wyciąga od tych, co wspomnioney monarchini przysięgali?

— Lubo przysięga, w Peryasławiu przezemnie pierwey wykonana, przeciwi się nayjaśnieyszemu królowi Polskiemu i rzeczypospolitey, ale ja teraz znowu przysiągłem w Winnicy przed sądem na wierność nayjaśnieyszemu królowi polskiemu y rzeczypospolitey.

14. Kto namawiał do buntu i jakie powody przekładały buntujące osoby?

— Do buntu nikt mię nie namawiał i żadnych pobudek nie przekładał.

15. Czy dawali pieniądze ci, ktorzy do buntu namawiali i zkąd mieli te pieniądze?

— Pieniędzy także, ani podarunków nikt nie obiecywał i nie rozdawał.

16. Czy pokazywali jakie pisma i od kogo? czy powiadali, kto będzie pryncypałem buntów? czyli obiecywali dla buntujących się pomoc jaką i zkąd?

— Pism żadnych nikt nie miał i nie pokazywał, ani kto będzie pryncypałem buntu nie słyszałem.

17. Czy podeymuiący się do buntów wypełniali przysięgę, na co i dla kogo?

— Ani o buntach u nas nie słychać było, ani nikt nie przysięgał.

18. Jakie przed tym przy nabożeństwach imion panujących bywało wspomnienie? a jakie y w którym czasie, od teraźnieyszego archimandryty, Wiktora Sadkowskiego, było przysłane?

— Przed wykonaniem tego roku przysięgi na wierność najjaśnieyszemu królowi i rzeczypospolitej, modliłem się za imperatorowę rossyjską, ale po wykonaniu przysięgi w Winnicy, już zacząłem się modlić za najjaśnieyszego króla jego mości i rzeczpospolitą i za moje, dyzunickie, duchowieństwo.

19. Czyli po wzięciu w areszt nie byłeś namawiany, abyś taił prawdę?

— Dostawszy się w areszt, nikt mnie nie namawiał, ani odwodził od wyznania prawdy.

20. Z jakiey przyczyny spisywano ludzi, opisując ich wiek i zdatność?

— Spisywaliśmy ludzi, ale bez wyszczególnienia wieku i zdolności, tylko podług metryk i wielkanocnej spowiedzi i te spisywanie namiesnikowi, Janowi Paszkiewiczowi, odsyłaliśmy.

21. Czyli nie byli u ciebie pilipony i czy nie miałeś z niemi jakiej umowy?

— Żaden pilipon w moim domu, ani kupiec moskiewski nie postał, a zatym z nimi nie rozmawiałem.

22. Przewożąc się na Dniestrze do Raszkowa razem z Iwanem przysiężnym z Mohilny i żydami, po zapytaniu Iwana: zkąd by był? czy mówiłeś te słowa: „Poczekajcie, poczekajcie! zobaczycie, co się z wami za dwie niedziel stanie“?

— Nie pamiętam, jakem się i o co przewożących się razem ze mną pytał pod ten czas, bom był mocno pjany.

Связка инквизиций Каменецкаго гродскаго суда, № 4145 л. 106.

CCCLXXVI.

Отношеніе полковника Гофмана къ порядковой Брацлавской коммиссіи, извѣщающее ее о томъ, что, вслѣдствіе распоряженія Щаснаго Потоцкаго, арестованный въ Рашковѣ священникъ Иванъ Делимерка препровождается на ея усмотрѣніе. 1789. Августа 20.

Sessya dnia 20 sierpnia.

Nota do prześwietney kommmissyi porządkowey województwa Bracławskiego, podana przez w. Ignacego Hoffmana, połkownika regimentu pieszego pod nazwiskiem „krolowey“.

Niżey podpisany ma honor donieść prześwietney kommissyi, iż dnia trzeciego teraźnieyszego miesiąca odebrał pod wartę swoją aresztanta okutego, nazwiskiem Jana Delimerka, popa dyzunickiego z miasteczka Raszkowa, ktorego z ordynansem j. w. generała majora Dzierżka towarzysz od kawaleryi narodowey tu transportował; uczynił niżey podpisany o tym aresztancie swóy rapport do j. w. generała artylleryi koronney, komenderującego dywizyą Ukraińską y Podolską, od ktorego w tey mierze takową odebrał rezolucyą pod dniem dziesiątego teraźnieyszego miesiąca y roku z Tulczyna. „Co do przysłanego popa od generała Dzierźka, oświadcz waszmość pan kommissyi porządkowey, iż z innego ordynansu ten pop jest przysłany, ktorego do sądu grodzkiego lub ziemskiego

oddać zalecam, y o fundusz na żywność dla niego do kommissyi porządkowey czynić rekwizycyą. Pisze do j. w. generała Dzierżka, aby species facti, za co był wzięty tenże pop, przysłał do kommissyi porządkowey Bracławskiey; bo ja tylko dla tego do Winnicy odesłać kazałem, że mi rapportował generał Dzierżek, że go do Kamieńca odsyłać miał, aże ten pop jest w Bracławskim województwie wzięty, dla tego nie do Kamieńca, ale do Winnicy odprowadzić go kazałem.—Stanisław Szczęsny Potocki, generał artylleryi koronney". Udaję się przeto do prześwietney kommissyi porządkowey o rezolucyą, jak względem sustentacyi tegoż aresztanta, jako też stawienia onego, y do ktorego subselum, czyli sądu zadecydować raczy.—Ignacy Hoffman, połkownik regimentu pieszego krowey.

Кн. прот. засѣд. гражд.-воен. ком. Брацл. вдства, № 5149, л. 316.

CCCLXXVII.

Отношеніе Брацлавской порядковой коммиссіи къ полковнику Гофману съ прозьбою доставить въ коммиссію данныя, на основаніи которыхъ былъ арестованъ священникъ Делимерка. 1789 Августа 20.

Przystawiony pop, nazwiskiem Delimerka, do Winnicy przez j. w. i. p., ktorego, w porządku docieczenia przewinień jego, j. w. Potocki, generał artylleryi koronney, destynował oddać pod kommissyi porządkowey rozważenie, oskarżenia, przymusza kommissyą naszą zanieść do j. w. m. p. proźby, ażebyś nam postać zbrodni obwinionego, powody y mieysce popełnionego występku, jak nayrychley objaśnić raczył, o co imieniem kommissyi mam honor j. w. m. pana upraszać. Dan w Winnicy, na sessyi dnia 20 sierpnia, 1789 roku. Gabriel Porczyński, kommissarz prezydujący.

Кн. протон. засѣд. гражд.-воен. ком. Брацл. вдства, № 5149, л. 317.

CCCLXXVIII.

Постановленіе винницкаго гродскаго суда объ отсрочкѣ дѣла священника Ивана Делимерка вслѣдствіе неявки въ судъ свидѣтелей. 1789. Декабря 19.

19 decembris.

Instygator grodzki winnicki, urodzony Jan Żarczyński, powód, przeciwko urodzonemu Janowi Delimerkowi, pozwanemu y stawić się z pod straży starościńskiey mającemu, w sprawie zebrania dobrowolnych konfessat y poniesenia kar kryminalnych za buntowanie do rzezi ludzi rożnych, sąd g. w., połączywszy stron powodztwa, ponieważ urodzony Jasieniński, pisarz komory Raszkowskiey, terminem od w. Delimerka pociągniony, komparycji nie dopisuje, przeto onego na końcu wzdać dopuściwszy, potrzebne bydź stawienie tegoż wielebnego Jana Delimerka z pod straży starościńskiey w sądzie swoim uznaje; a ponieważ onego straż starościńska stawiła, zadosyć uczynić wynayduje y do zebrania dobrowolnych konfessat przystępuje; po których zebranych, ponieważ dostateczney konwikcyi w zarzutach sąd nie wynaydując, zupełnie z tychże wyznań zainformować się nie może, przeto dla dostatecznieyszych dowodów lub odwodów potrzebne bydź wyprowadzenie inkwizycyi na przyszłey sądów swoich kadencyi ordynaryjney lub extrakadencyjney sądzi i termin stronom zawity zachowuje za przypozwem świadków przez urodzonego instygatora stawić się lub przystawić powinnych. Na niestawającym zaś urodzonym swego imienia Jasienińskim, pisarzu komory Raszkowskiey, dopuszcza się wzdawanie o złożenie indagacyi, na gruncie dóbr miasta Raszkowa w sprawie wielebnego Delimerka wyprowadzonych. Po złożeniu do dowodzenia zarzutu, temuż xiędzu Delimerkowi uczynionego, w niedowiedzeniu ukarania za wzięcie onego y w kaydanach więzienie, do kommendy woyskowey oddanie pod osobliwą winą.

Книга реестровъ декретовыхъ винницкаго гродскаго суда, № 5052, листъ 12 на обор.

УКАЗАТЕЛЬ

личныхъ и географическихъ именъ встрѣчающихся въ настоящемъ т. III-мъ части IV-ой Архива Юго-Западной Россіи.

I. Указатель личныхъ именъ. *)

А.

---

*) При составленіи указателя приняты слѣдующія сокращенія: *дв.*—дворянинъ, *ев.*—еврей, *кат.*—католическій, *кр.*—крестьянинъ, *м.*—мѣщанинъ, *оф.*—оффицеръ, *п.*—польскій, *пр.*—православный, *р.*—русскій, *св.*—священникъ, *ун.*—уніятскій.

Б.

В.

Г.

Д.

Е.

Ж.

З.

И.

I.

К.

Л.

М.

Н.

О.

Р.

С.

Т.

Ф.

Ц.

Ч.

Ш.

Щ.

Э.

Ю.

Я.

II. Указатель географическихъ именъ.*)

А.

Б.

---

*) При составленіи указателя приняты слѣдующія сокращенія: *г.*—городъ, *губ.*—губернія, *д.*—деревня, *м.*—мѣстечко, *об.*—область, *с.*—село, *р.*—рѣка, *у.*—уѣздъ.

В.

Д.

Е.

Ж.

З.

И.

К.

Л.

М.

Н.

О.

П.

Р.

С.

Т.

У.

Ф.

Х.

Ц.

Ч.

Ш.

Щ.

Ю.

Я.

ОГЛАВЛЕНІЕ.

ЦѢНА.

16	*Часть третья*, томъ 3-й. Акты о гайдамакахъ (1700—1768 гг.). Изд. 1876 г.	2 р. — к.
17	*Часть пятая*, томъ 2-й. Акты о Евреяхъ въ XVIII ст., въ двухъ выпускахъ; оба вмѣстѣ	4 р. — к.
18	*Часть шестая*, томъ 1-й съ Приложеніемъ въ видѣ особаго тома. Акты объ экономическихъ и юридическихъ отношеніяхъ крестьянъ въ юго-зап. Россіи въ XVI—XVIII вв. (1499—1795 гг.). Изд. 1876 г. Оба тома продаются вмѣстѣ	4 р. — к.
19	*Часть седьмая*, томъ I. Акты о заселеніи юго-зап. Россіи, (1386—1700 г.). Изд. 1886 г.	2 р. — к.
20	*Часть седьмая*, т. II, Акты о заселеніи юго-зап. Россіи (1471—1668 г.). Изд. 1890 г.	2 р. — к.
21	*Часть восьмая*, томы первый и второй. Акты о мѣстномъ управленіи (Барское староство) 1576—1679 г., изд. 1897 г. За оба тома	4 р. — к.

Указатели къ изданіямъ Коммиссіи:

22	Томъ I. Имена личныя. Изд. 1878 г.	2 р. 50 к.
23	Томъ II. Имена географическія. Изд. 1883 г.	2 р. 50 к.

Брошюры

24	О древнихъ сельскихъ общинахъ въ юго-зап. Россіи, Н. Иванишева 1863 г. стр. 73.	— р. 50 к.
25	О началѣ христіанства въ Польшѣ. 1886 г.	— р. 40 к.
26	Пятидесятилѣтіе Кіевской Коммиссіи. Историческая записка о ея дѣятельности (1843—1893 г.)	1 р. — к.

Цѣна 2 руб.